DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
NİCEL VE NİTEL YAKLAŞIMLAR
W. Lawrence Neuman
cilt-2
siyasal kitabevi

W. Lawrence Neuman

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

NİCEL VE NİTEL YAKLAŞIMLAR

SEKİZİNCİ EDİSYON

cilt-2

siyasal kitabevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Nicel ve Nitel Yaklaşımlar
Cilt-2

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (Cilt-2)
W. Lawrance Neuman
Orijinal Künye: *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative Appraaches,*
W. Lawrance Neuman, Eighth Edition, Pearson 2019.

Çevirmen: Özlem Akkaya
Kitap Editörü: Ertan Akkaş
Kapak Tasarım ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak
©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.
2020 Kasım, Ankara
Cilt-2 ISBN: 978-605-7877-77-2
Takım ISBN: 978-605-7877-78-9
Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik
Yayıncı Sertifika No: 14016
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0(312) 419 97 81 pbx
Faks: 0(312) 419 16 11
Baskı:
Tarcan Matbaacılık Yayın. San.
Sertifika No: 47663
İvedik Köy Mah. İvedik Cad. No: 417/ A
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 384 34 35
Dağıtım:
Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1
Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx
Faks: 0 (312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com
http://www.siyasalkitap.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Nicel ve Nitel Yaklaşımlar
Cilt-2

W. Lawrence Neuman

Çeviren
Özlem Akkaya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Cilt - 1

1. Bölüm: Neden Araştırma Yaparız? 25
Toplumsal Araştırmanın Alternatifleri 27
1.1. Toplumsal araştırmanın alternatiflerinin karar almada nasıl kullanıldıklarını açıklamak 27
Kişisel Deneyim ve Sağduyuya Dayalı Bilgi 27
Uzmanlığa ve Yetkiye Dayalı Bilgi 33
Medyaya ve Çoğunluğun Kanaatine Dayalı Bilgi 34
İdeolojik Fikirlere ve Değerlere Dayalı Bilgi 35
Araştırmanın Farkı: Bilimsel Yaklaşım 38
1.2. Toplumsal araştırmada bilimsel yaklaşımı betimlemek 38
Bilim 39
Sahte Bilim, Çöp Bilim ve "Gerçek" Bilim 41
Bilim Camiası 44
Bilim Camiasının Normları ve Değerleri 46
Bilimsel Yöntem ve Tutum 48
Bilimin İletişimi 49
Dönüştürücü Bir Süreç Olarak Bilim 51
Toplumsal Araştırma Çeşitleri 52
1.3. Nicel ve nitel araştırma arasındaki farkı anlamak 52
Araştırma Sürecinin Aşamaları 53
1.4. Nitel ve Nicel Araştırma Süreçlerinin Aşamaları 53
Nicel Araştırmada Aşamalar 53
Nitel Araştırmada Aşamalar 58
Toplumsal Araştırma Yapmayı Neden Öğrenelim? 63
1.5. Toplumsal araştırma uygulamalarını özetlemek 63
Sonuç 64

2. Bölüm: Başlıca Toplumsal Araştırma Türleri Nelerdir? 67
Araştırmanın Kullanım Alanı ve Alıcıları 69
2.1. Temel ve uygulamalı araştırmayı birbirinden ayırmak 69
Temel Bilimsel Araştırma 69

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Uygulamalı Araştırma 70
Temel-Uygulamalı Ayrımının Ötesine Geçmek 86
Araştırmanın Amacı 88
2.2. Araştırma Amacı Çeşitlerini Tanımlamak 88
Keşfetmek 89
Betimlemek 91
Açıklamak 93
Tekil ya da Karşılaştırmalı Vakalar 95
2.3. Vaka Analizi Araştırmasının Özelliklerini Betimlemek 95
Vaka Analizi Araştırması 96
Karşılaştırmalı Vaka Analizi 99
Araştırmanın Zaman Boyutu 100
2.4. Kesitsel ve Boylamsal Araştırmayı Birbirinden Ayırmak 100
Kesitsel Araştırma 100
Boylamsal Araştırma 101
Veri Toplama Teknikleri 108
2.5. Nicel ve Nitel Araştırmadaki Farklı Veri Toplama Yöntemlerini Özetlemek 108
Nicel Veri 108
Nitel Veri 110
Sonuç 113

3. Bölüm: Kuram ve Araştırma 115
Kuram Nedir? 118
3.1. Kuramın toplumsal araştırmalardaki önemini açıklamak 118
İdeoloJiye Karşı Toplumsal Kuram 119
3.2. Sosyal bilimlerde kuramı ideolojiden ayırt etmek 119
Toplumsal Kuramın Bileşenleri 125
3.3. Toplumsal kuramın bileşenlerini betimlemek 125
Varsayımlar 125
Kavramlar 126
İlişkiler 138
Analiz Birimi 139
Toplumsal Kuramın Boyutları 139
3.4. Toplumsal kuramın boyutlarını tanımlamak. 139
Kuramlaştırmanın Doğrultusu 140
Analiz Düzeyi 143
Kuramsal Odak 143
Açıklama Türleri 145
Nedensellik Türleri 153
Süreç Takibi 155
Kuramlaştırmanın Kapsamı 166
Dinamik İkili 169
3.5. Kuram ve araştırma arasındaki ilişkiyi açıklamak 169
Sonuç 170

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

4. Bölüm: Metodolojinin Anlamları ... 173
Sosyal Bilim Yöntemlerinin Felsefi Temelleri ... 175
4.1. Toplumsal araştırmaya yön gösteren iki felsefi alanı betimlemek ... 175
Ontoloji ... 177
Epistemoloji ... 180
Üç Büyük Yaklaşım ... 181
4.2. Başlıca üç toplumsal araştırma yaklaşımını özetlemek ... 181
Pozitivist Sosyal Bilim ... 183
4.3. Pozitivist yaklaşımı betimlemek ... 183
Sorular ... 186
Özet ... 192
Yorumlayıcı Sosyal Bilim ... 193
4.4. Yorumlayıcı yaklaşımı betimlemek ... 193
Sorular ... 195
Özet ... 203
Eleştirel Sosyal Bilim ... 204
4.5. Eleştirel yaklaşımı betimlemek ... 204
Sorular ... 205
Özet ... 215
İki Alternatif Yaklaşım ... 216
4.6. Feminist araştırmanın ve postmodern araştırmanın özelliklerini özetlemek ... 216
Feminist Araştırma ... 216
Postmodern Araştırma ... 219
Sonuç ... 220

5. Bölüm: Literatür Taraması ve Araştırma Etiği ... 227
Literatür Taraması ... 227
5.1. Sistematik bir literatür taramasının nasıl yapıldığını açıklamak ... 227
Literatürü Neden Tararız? ... 228
Literatürü Nerede Aramalıyız? ... 229
Sistematik Bir Literatür Taraması Nasıl Yapılır? ... 239
Araştırma Makalelerini Değerlendirmek ... 243
Not Tutmak ... 246
Notları Düzenlemek ... 248
Literatür Taraması Yazımı ... 249
İnternet ve Literatür Taraması ... 250
Literatür Meta-Analizi ... 253
Toplumsal Araştırmada Etik ... 257
5.2. Etik standartlara uymanın önemini açıklamak ... 257
Etik Sorumluluk ... 258
Neden Etik Davranmalıyız? ... 258
Etik Dışı Davranış ... 259
İktidar ve Etik ... 260

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Araştırma Katılımcılarıyla İlgili Etik Meseleler ... 261
Özel Popülasyonlar ... 271
Mahremiyet, Anonimlik ve Gizlilik ... 273
Etik ve Bilim Camiası ... 278
Etik ve Araştırma Sponsorları ... 280
Feminist-Komüniter Araştırma Etiği ... 286
Sonuç ... 287

6. Bölüm: Araştırma Deseni Stratejileri ... 289
Üçgenleme ... 290
6.1. Üçgenlemenin dört türünü betimlemek ... 290
Ölçümleri Üçgenleme ... 290
Gözlemcileri Üçgenleme ... 291
Kuramları Üçgenleme ... 291
Yöntemi Üçgenleme ... 292
Nitel ve Nicel Araştırma Desenleri ... 294
6.2. Nicel ve nitel araştırma deseninin özelliklerini ayırt etmek ... 294
Yeniden İnşa Edilmiş Mantık ve Pratik Mantık ... 296
Doğrusal ve Doğrusal Olmayan İzlekler ... 296
Doğrusal İzlekler ... 297
Doğrusal Olmayan İzlekler ... 297
Nesnellik ve Bütünlük ... 298
Nesnellik ... 298
Bütünlük ... 299
Önceden Planlanmış ve Yeni Ortaya Çıkan Araştırma Soruları ... 302
Nitel Araştırma Deseninde Önemli Noktalar ... 307
6.3. Nitel desendeki önemli noktaları açıklamak ... 307
Vakaların ve Bağlamların Dili ... 307
Temellendirilmiş Kuram ... 308
Bağlam Çok Önemlidir ... 309
Brikolaj ... 309
Vaka ve Süreç ... 310
Yorumlama ... 311
Nicel Araştırma Deseninde Önemli Noktalar ... 312
6.4. Nicel araştırma desenindeki önemli noktaları betimlemek ... 312
Değişkenlerin ve Hipotezlerin Dili ... 312
Nedensel Kuram ve Hipotezler ... 315
Nedensel Açıklamada Olası Hatalar ... 321
Araştırma Sorusundan Hipotezlere ... 331
Sonuç ... 334

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

7. Bölüm: Nitel ve Nicel Ölçüm 337
Ölçüm İhtiyacı 338
7.1. Ölçümün önemini açıklamak 338
Nicel ve Nitel Ölçüm 341
7.2. Nitel ve nicel ölçüm yaklaşımlarını birbirinden ayırt etmek 341
Ölçüm Süreci 342
7.3. İki temel ölçüm sürecini anlatma 342
Nicel Ölçüm 346
Nitel Ölçüm 348
Güvenilirlik ve Geçerlilik 351
7.4. Güvenilirlik ilkesini ve nasıl sağlamlaştırılabileceğini anlatmak 351
Nicel Araştırmada Güvenilirlik ve Geçerlilik 351
Güvenilirliğin Üç Türü 353
Ölçüm Geçerliliğin Dört Türü 358
Nitel Araştırmada Güvenilirlik ve Geçerlilik 360
Güvenilirlik ve Geçerlik Arasındaki İlişki 363
Güvenilir ve Geçerli Kelimelerinin Diğer Kullanımları 364
Bir Nicel Ölçüm Kılavuzu 365
7.5. Dört ölçüm düzeyini birbirinden ayırt etmek 365
Ölçüm Düzeyleri 365
Ölçekler ve İndeksler 371
7.6. Araştırmada ölçek ve indekslerin nasıl oluşturulacağını açıklamak 371
İndeks Oluşturma 372
Ölçekler 378
Sonuç 391

8. Bölüm: Nitel ve Nicel Örnekleme 393
Örneklemeye Neden İhtiyaç Duyarız? 394
8.1. Örneklemenin nicel ve nitel araştırmalarda nasıl kullanıldığını açıklamak 394
Temsili Bir Örneklem Oluşturmayı Hedeflediğimizde Kullandığımız Stratejiler. 396
8.2. Temsili örneklemin olasılıklı ve olasılıksız türlerini açıklamak 396
Olasılıksız Örnekleme Teknikleri 397
Olasılıklı Örneklem Teknikleri 401
Rastlantısal Örneklemenin Altı Yolu 406
Özel Durumlar 424
Örneklem Büyüklüğüne Karar Vermek 426
Hedefimiz Temsili Olmayan Bir Örneklem Olduğunda Kullandığımız Stratejiler 431
8.3. Temsili olmayan örneklemlerdeki örnekleme türlerini açıklamak 431
Temsili Olmayan Beş Örnekleme Tekniği 431
Aykırı Durum Örneklemesi 436
Ardışık Örnekleme 437
Kuramsal Örnekleme 437
Sonuç 437

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

9. Bölüm: Deneysel Araştırma 457
Uygun Teknik 459
9.1. Uygun deneyleri seçmenin önemini açıklamak 459
Deneyin Kısa Tarihçesi 464
9.2. Ampirik temelli ve kuram güdümlü sosyal bilim deneylerini birbirinden ayırmak 464
Deneyler ve Kuram 466
Rastlantısal Atama 468
9.3. Karşılaştırmalar yaparak rastlantısal atama kullanmanın avantajlarını açıklamak 468
Neden Rastlantısal Atama Yaparız? 468
Nasıl Rastlantısal Atama Yaparız? 469
Rastlantısal Atama mı Eşleştirme mi? 470
Deney Deseninin Mantığı 471
9.4. Farklı deney deseni türlerinin özelliklerini açıklamak 471
Deneylerin Dili 471
Desen Türleri 474
Desen Notasyonu 481
İçsel ve Dışsal Geçerlilik 482
9.5. Deneysel desenlerde içsel ve dışsal geçerliğe yönelik tehditleri açıklamak 482
İçsel Geçerliliğin Mantığı 482
İçsel Geçerliliğe Yönelik Tehditler 483
Dışsal Geçerlilik 490
Saha Deneyleri ve Doğal Deneyler 494
Saha Deneyleri ve Uygulamalı Araştırma 495
Pratik Meseleler 497
9.6. Başarılı bir deneyde kullanılan üç stratejiyi özetlemek 497
Planlama ve Pilot Testler 497
Katılımcılara Verilen Talimatlar 497
Deney Sonrası Görüşme 497
Deneysel Araştırmanın Sonuçları: Karşılaştırmalar Yapmak 498
9.7. Sonuçları karşılaştırmanın olası araştırma deseni sorunlarına nasıl işaret edebileceğini açıklamak 498
Etik Üzerine Bir Çift Söz 502
9.8. Deneysel desenle ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek 502
Sonuç 502

10. Bölüm: Tarama Araştırması 505
Tarama Araştırmasının Tarihçesi 507
10.1. Taramaların gelişimindeki kilometre taşlarını özetlemek 507
Tarama Araştırmasının Mantığı 511

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

10.2. Tarama araştırması sürecinin aşamalarını betimlemek 511
Taramanın Aşamaları 512
Anketin Oluşturulması 515
10.3. İyi soru yazım kurallarından faydalanarak tarama anketleri oluşturmak 515
Katılımcının Hafızası 523
Soru Formatına Karar Vermek 531
İfade Tarzı İle İlgili Meseleler 541
Tasarım İle İlgili Diğer Meseleler 542
Tasarım 546
Tarama Türleri: Avantajlar ve Dezavantajlar 553
10.4. Farklı tarama türlerinin özelliklerini, avantajlarını ve dezavantajlarını karşılaştırmak 553
Posta Yoluyla Gönderilen ve Kendi Kendine Yapılan Anketler 553
Telefon Görüşmeleri 554
Yüz Yüze Görüşmeler 556
İnternet Taramaları 557
Özel Durumlar 558
Maliyetler 560
Tarama Görüşmesi 561
10.5. Başarılı tarama görüşmeleri gerçekleştirmek için kullanılan farklı yaklaşımları anlatmak 561
Görüşmecinin Rolü 562
Görüşmenin Aşamaları 565
Görüşmecilerin Eğitilmesi 568
Görüşmeci Yanlılığı 569
Kültürel Anlamlar ve Tarama Görüşmeleri 572
Pilot Testler ve Bilişsel Görüşmeler 574
Etik Tarama 575
10.6. Tarama araştırması yürütürken etik kaygıları özetlemek 575
Sonuç 578

11. Bölüm: Tepkisiz Araştırma ve İkincil Analiz 581
Tepkisiz Araştırma 583
11.1. Tepkisiz ölçüm türlerini ve nasıl belgelendiklerini açıklamak 583
Tepkisiz ya da Örtülü Gözlem Çeşitleri 583
Kaydetme ve Belgeleme 586
İçerik Analizi 586
11.2. İçerik analizi yöntemini anlatmak 586
İçerik Analizi Nedir? 586
İçerik Analizine Uygun Konular 589
Ölçüm ve Kodlama 592
Kodlama, Geçerlilik ve Güvenilirlik 594
İçerik Analizi Araştırması Nasıl Yürütülür? 597
Çıkarımlar 599
Mevcut İstatistikler/Belgeler 601

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

11.3. Mevcut istatistikleri kullanan uygun verileri tespit etmek 601
Uygun Konular 601
Toplumsal Göstergeler 602
Verilerin Yerini Belirlemek 606
Tarama Verilerinin İkincil Analizi ve Büyük Veri 609
11.4. İkincil veri analizinin avantajlarını ve dezavantajlarını açıklamak 609
Kısıtlılıklar 612
Etik Kaygılar 617
11.5. Tepkisiz araştırma ile ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek 617
Sonuç 618

12. Bölüm: Nicel Veri Analizi 621
Verileri İşlemek 622
12.1. Ham verileri istatistiksel analizlere uygun formatlarda düzenlemek 622
Verileri Kodlamak 622
Verileri Girmek 623
Verileri Temizlemek 624
Betimleyici İstatistikler 627
Tek Değişkenli Sonuçlar 627
12.2. Betimleyici istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek 627
Frekans Dağılımları 627
Merkezi Eğilim Ölçümleri 629
Varyasyon Ölçümleri 630
Çift Değişkenli Sonuçlar 635
12.3. Çift değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek .. 635
Çift Değişkenli İlişki 635
Dağılım Grafiği 637
Çift Değişkenli Tablolar 639
Birliktelik Ölçümleri 646
İkiden Fazla Değişken 647
12.4. Çok değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek.. 647
İstatistiksel Kontrol 647
Yüzde Tablolarını Ayrıntılandırma Modeli 651
Çoklu Regresyon Analizi 654
Çıkarımsal İstatistikler 657
12.5. Çıkarımsal istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek 657
Çıkarımsal İstatistiğin Amacı 657
İstatistiksel Anlamlılık 658
Anlamlılık Düzeyleri 659
Tip 1 ve Tip 2 Hataları 661
Sonuç 663

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

13. Bölüm: Saha Araştırması ve Odak Grup Araştırması **667**
Saha Araştırmasını Anlamak **669**
13.1. Saha araştırması yapma sürecini betimlemek 669
Saha Araştırmasının Kısa Tarihi 670
Saha Araştırmasının Mantığı 676
Saha Araştırması Yapmanın Adımları 678
Saha Araştırması Görüşmesi **716**
13.2. Tarama görüşmeleri ve saha araştırması görüşmelerini birbirinden ayırt etmek 716
Yaşam Öyküsü 719
Saha Görüşmelerinde Sorulan Soru Türleri 721
Saha Araştırmasında Kaynak Kişiler 722
Görüşmenin Bağlamı 723
Verilerin Niteliği **724**
13.3. Saha araştırmasında verilerin güvenilirliğinin ve geçerliliğin nasıl belirlendiğini açıklamak 724
Niteliğin Anlamı 724
Saha Araştırmasında Güvenilirlik 724
Saha Araştırmasında Geçerlik 726
Saha Araştırmasında Etik Açmazlar **728**
13.4. Saha araştırmasıyla ilişkilendirilen etik meseleleri betimlemek 728
Odak Grup Araştırması **731**
13.5. Odak grup araştırması tekniğinin özelliklerini betimlemek 731
Sonuç **734**

14. Bölüm: Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma **737**
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Kısa Tarihi **739**
14.1. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmanın gelişimini ana hatlarıyla özetlemek 739
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmaya Uygun Araştırma Soruları **741**
14.2. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmaya uygun araştırma sorularını tespit etmek 741
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Mantığı **743**
14.3. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayı saha araştırmasıyla kıyaslamak 743
Saha Araştırması ile Benzerlikler 750
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Özgün Yönleri 752
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma Projesinin Basamakları **757**
14.4. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma projesi yürütmenin basamaklarını betimlemek 757
Araştırma Nesnesini Kavramlaştırmak 758
Kanıtları Saptamak 758
Kanıtların Niteliğini Değerlendirmek 759
Kanıtları Düzenlemek 760
Sentezlemek 760

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rapor Yazmak ... 761
Tarihsel Veriler ve Kanıtlar ... 761
14.5. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmada kullanılan tarihsel kanıt kaynaklarını, kullanım alanlarını ve sınırlılıklarını betimlemek ... 761
Tarihsel Kanıt Türleri ... 761
İkincil Kaynaklarla Araştırma Yapmak ... 767
Birincil Kaynaklarla Araştırma Yapmak ... 771
Karşılaştırmalı Araştırma ... 773
14.6. Dört karşılaştırma araştırma türünün özelliklerini betimlemek ... 773
Karşılaştırmalı Araştırma Türleri ... 773
Karşılaştırılan Birimler ... 777
Kültürlerarası Araştırma Verileri ... 780
Kültürlerarası Tarama Araştırması ... 781
Batı Kültürü Yanlılığı ... 792
Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmada Eşdeğerlilik ... 794
14.7. Eşdeğerlik türlerinin tarihsel-karşılaştırmalı araştırma açısından içerimlerini açıklamak ... 794
Eşdeğerliliğin Önemi ... 794
Eşdeğerlilik Türleri ... 795
Etik ... 799
14.8. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayla ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek ... 799
Sonuç ... 801

15. Bölüm: Nitel Verilerin Analizi ... 803
Veri Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırılması ... 805
15.1. Nitel ve nicel veri analizi yöntemlerini karşılaştırmak ... 805
Benzerlikler ... 805
Farklılıklar ... 806
Açıklamalar ... 807
Kodlama ve Kavram Oluşturma ... 810
15.2. Analiz edilecek nitel verileri düzenlemekte kullanılan kodlama tekniklerini betimlemek ... 810
Kavramlaştırma ... 810
Nitel Verilerin Kodlanması ... 811
Analitik Hatırlatma Notu Yazımı ... 816
Çıkıntılar ... 819
Nitel Veri Analizi Stratejileri ... 820
15.3. Nitel verileri analiz etmek için kullanılan stratejileri açıklamak ... 820
İdeal Tipler ... 821
Ardışık Yaklaşma ... 823
Örnekleyici Yöntem ... 824
Alan Analizi ... 824
Analitik Karşılaştırma ... 828

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Anlatı Analizi ... 830
Negatif Vaka Yöntemi ... 836
Diğer Veri Analizi Teknikleri ... 842
15.4. Nitel veri analizinde kullanılan diğer analitik stratejileri betimlemek ... 842
Ağ Analizi ... 842
Zaman Tahsisi Analizi ... 843
Akış Çizelgesi ve Zaman Sıralaması Analizi ... 843
Çoklu Sınıflandırma Prosedürleri ve Analizi ... 843
Grafiklendirme ... 845
Haritalama ... 845
Nitel Veriler için Yazılımlar ... 847
15.5. Yazılımın nitel veri analizine ne şekillerde yardımcı olduğunu betimlemek ... 847
Olay Yapısı Analizi ... 851
Sonuç ... 853

16. Bölüm: Araştırma Raporu Yazımı ve Toplumsal Araştırmanın Siyaseti ... 855
Araştırma Raporu ... 856
16.1. Etkili araştırma raporları yazmak için stratejiler kullanmak ... 856
Neden Rapor Yazarız? ... 856
Nasıl İlerlemeliyiz? ... 857
Yazma Süreci ... 861
Nicel Araştırma Raporu ... 866
Nitel Araştırma Raporu ... 868
Araştırma Önerisi ... 875
16.2. Etkili araştırma önerileri yazmak için stratejiler kullanmak ... 875
Öneri Nedir? ... 875
Araştırmalara Fon Bulmak İçin Öneriler ... 876
Toplumsal Araştırmanın Siyaseti ... 879
16.3. Toplumsal araştırmayı sınırlandıran çeşitli etik ve siyasi meseleleri betimlemek ... 879
Araştırma Konusuna Yönelik Kısıtlamalar ... 879
Bulguların Yayımlanması ... 896
Nesnellik ve Değerden Bağımsızlık ... 902
16.4. Nesnel ve değerlerden bağımsız bir araştırma yürütme ile ilgili farklı bakış açılarını özetlemek ... 902
Sonuç ... 904

Terimler Dizini ... 907
Toplumsal Araştırma Örnekleri Listesi ... 933
Kaynakça ... 935
Kavramlar Dizini ... 1013

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

9. Bölüm

Deneysel Araştırma

Deneyin ayırt edici yönü, araştırmanın gerçekleşeceği koşulları belirleyen araştırmacının faaliyetidir. Araştırmacı, araştırma ortamını kısmen ya da tamamen... yaratır, inşa eder ve denetler.

Willer & Walker, Building Experiments, *Testing Social Theory* [Deneyler İnşa Etmek, Toplumsal Kuramı Test Etmek], s. 2

Öğrenim Amaçları

9.1. Uygun deneyleri seçmenin önemini açıklamak

9.2. Ampirik temelli ve kuram güdümlü sosyal bilim deneylerini birbirinden ayırmak

9.3. Karşılaştırmalar yaparak rastlantısal atama kullanmanın avantajlarını açıklamak

9.4. Farklı deney deseni türlerinin özelliklerini açıklamak

9.5. Deneysel desenlerde içsel ve dışsal geçerliğe yönelik tehditleri açıklamak

9.6. Başarılı bir deneyde kullanılan üç stratejiyi özetlemek

9.7. Sonuçları karşılaştırmanın olası araştırma deseni sorunlarına nasıl işaret edebileceğini açıklamak

9.8. Deneysel desenle ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

2008 küresel ekonomik krizinin pek çok sebebi vardı. Çoğu insan kilit nedenlerden birinin bankacılık sektöründeki riskli ve hileli uygulamalar olduğunu öne sürmüştü. Eleştirmenler, bankacılıkta finansal kazanç uğruna tedbirsiz davranmayı teşvik eden bir iş kültürünün gelişmesinde suç buluyordu. Bu iddiayı test etmek için Cohn, Fehr ve Maréchal (2014) bir deney gerçekleştirdiler ve yazılı kanıtlara dayanan psikolojik bir etkiden, hazırlama etkisinden faydalandılar. Araştırma ekibinin hipotezine göre, bankacılık rolleri (yani

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

banka kültürü) hatırlatılan profesyonel bankacılar, bu hatırlatmanın yapılmadığı diğer bankacılara göre daha az güvenilir olacaklardı. Kısacası, "bankacı zihniyetini" pekiştirmek, hileli davranışı teşvik edecekti.

Araştırma ekibi büyük uluslararası bir bankadan, bankacılık sektöründe ortalama 11,5 yıllık deneyime sahip 128 banka çalışanına ulaştı. Bu çalışanların yaklaşık yarısı özel bankacılar, varlık yöneticileri, ticari bankacılık ya da yatırım yöneticileriydi ve diğer yarısı da bankanın destek birimlerinden gelmekteydi. Bankacıları rastlantısal olarak iki gruptan birine, hazırlama etkisinin uygulandığı gruba veya kontrol grubuna (yani hazırlama etkisinin olmadığı gruba) atadılar. Hazırlama etkisi grubundaki katılımcılar, bankacılık ile ilgili yedi soruyu yanıtladılar (örn. Şu an hangi bankada çalışıyorsunuz? Bu bankadaki göreviniz nedir?). Diğer yandan kontrol grubu katılımcıları, bankacılık mesleği ile ilgisi olmayan yedi soruyu yanıtladılar (örn. Haftada ortalama kaç saat televizyon izlersiniz?). Hileli davranışı test etmek için araştırma ekibi katılımcılardan, yaygın kullanılan bir yazı tura atma etkinliğine katılmalarını istedi. Katılımcılar hangi tarafın (yazının mı turanın mı) kazanç getireceğini önceden biliyorlardı ve doğru bir tahminde 0$ ya da 20$ aldılar. Etkinlik, hileli davranışı saptamak amacıyla yazı tura atarken "hile yapmaya" imkan tanıyordu. Hile yapan katılımcı, dürüst davranarak çok daha az kazanacak ya da hiçbir şey kazanamayacak bir katılımcıya kıyasla 200$ kazanabilirdi. Araştırma ekibi bir kelime-tahmin etkinliği aracılığıyla "hazırlama" etkisini de kontrol etti.

Sonuçlar, hazırlama etkisine maruz bırakılmış katılımcıların, yani bankacılık rolleri hatırlatılanların hile yaparlarken, kontrol grubundaki katılımcıların dürüst davrandıklarını gösterdi. Araştırma ekibi, deneyi bankacılık dışı mesleklerden (örn. eczacılık ve telekomünikasyon) 133 kişiyle, katılımcıları mesleki kimlikleriyle hazırlayarak, 222 üniversite öğrencisiyle de öğrencileri bankacılık ile ilgili sorularla hazırlayarak tekrarladı. Bankacılık dışı mesleklerden katılımcılarda ve üniversite öğrencilerinde "hazırlama," "hazırlanmış" bankacılarda olduğunun aksine hileli davranışta artışa neden olmadı. Yani sadece bankacı oldukları hatırlatılan bankacılar hileli davranmışlardı. Bu da bankacılık kültürünün hileli davranışın sebeplerinden biri olabileceği hipotezini destekliyordu.

Gündelik dilde deney yapmak; bir ortamda bir şeyi değişikliğe uğratmak, ardından değişiklik olmadan önce var olan şeyle değişiklik yaparak elde edilen sonucu karşılaştırmak demektir. Örneğin, arabamı çalıştırmaya çalışıyorum. İşe bakın ki çalışmıyor. Akü bağlantılarını temizleyerek "deney" yapıyorum, çünkü soruna bunun neden olduğuna dair basit bir hipotezim var. Arabayı tekrar çalıştırmayı deniyorum. Bir şeyi değiştirdim (bağlantıları temizledim) ve sonucu (arabanın çalışıp çalışmadığını) önceki durumla (çalışmamıştı) karşılaştırdım. Deney, "nedenler üzerine bir hipotez"le başlar. Benim hipote-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zim, akü bağlantılarının üzerinde biriken tozun elektrik akışını kesintiye uğrattığı ve arabanın çalışmamasının nedeni olduğuydu, o yüzden tozları temizledikten sonra araba çalışacaktı. Sağduyuya dayalı bu deney basit bir deneydir, fakat bir deneyin üç temel aşamasını aydınlatır: (1) bir hipotezle işe başlamak, (2) bir durumun nedenle yakından ilişkili bir boyutunu değişikliğe uğratmak ve (3) sonuçları karşılaştırmak.

Bölümün başındaki Cohn, Fehr ve Maréchal'in (2014) araştırması, profesyonel bankacılık rolleri hatırlatılan bankacıları, hem bu rolün hatırlatılmadığı diğer bankacılarla hem de mesleki rolleri kendilerine hatırlatılan bankacılık dışı meslek sahipleriyle karşılaştırmıştı. Karşılaştırma sadece rolleri hatırlatılan bankacıların hileli davrandıklarını göstermişti.

Karşılaştırma, önceki bölümlerde yer alan deney örneklerinde de kritik önemdeydi. 1. Bölüm'deki Moss-Rauchina vd.'nin (2012) deneyi, kadın isimlerine ait özgeçmişlere verilen tepkileri, erkek isimlerine ait olanlarla karşılaştırmıştı. 6. Bölüm'deki Midtboen'in (2016) karma yöntemli araştırması, Norveçlilerin ve Norveç'e başka ülkelerden gelen göçmenlerin isimlerinin bulunduğu özgeçmişlere verilen tepkileri karşılaştırmıştı. 6. Bölüm'deki (Şema 6.5) Huang vd.'nin (2012) deneyi, anti-bakteriyel bir mendil kullanan ve gribin yayılması hakkında bir şeyler okuyan katılımcıların tepkilerini, grip hakkında herhangi bir şey okumayanlarınkiyle karşılaştırmıştı. Sonuçları karşılaştırmak bu üç örneğin her birinin bulgularının merkezinde yer almıştı.

Diğer toplumsal araştırma tekniklerine kıyasla, deneysel araştırma nedensel ilişkiler sözkonusu olduğunda en güvenilir tekniktir, çünkü deneyi bizzat nedenselliğin üç şartını (bağımsız değişkenin bağımlı değişkenden önce geldiği zamansal sıralama, bir birlikteliğin kanıtları ve alternatif nedenlerin elenmesi) karşılamak için tasarlarız.

Uygun Teknik

9.1. Uygun deneyleri seçmenin önemini açıklamak

Araştırmaya yeni başlayanlar, çoğunlukla hangi özgül probleme en çok hangi araştırma tekniğinin uyduğunu merak ederler. Bunu yanıtlamak zor olabilir, çünkü problemle teknik arasında hazır, sabit bir eşleşme yoktur. Yanıt, "bilinçli bir yargıda" bulunmayı gerektirir. Farklı tekniklerin güçlü ve zayıf yönlerini anlayarak, basılı çoğu araştırmanın metodoloji bölümlerini okuyarak, daha deneyimli bir toplumsal araştırmacıya asistanlık yaparak ve pratik deneyim kazanarak, muhakeme becerilerinizi geliştirebilirsiniz.

Deney, nedensel ilişkileri sağlam bir şekilde test edip bu ilişkiler ile ilgili kanıtlara odaklanabilir. Diğer araştırma teknikleriyle karşılaştırıldığında avan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tajları ve sınırlılıkları vardır ve bunlar deneyin hangi koşullarda kullanılmasının uygun olduğunu anlamaya yardımcı olur.

Deney çoğunlukla yapaydır. Karmaşık toplumsal dünyayı kasıtlı olarak basitleştirir. "Yapay"ın olumsuz bir şey olduğunu düşünmeye meyilliyizdir, fakat Webster ve Sell'in (2007:11) öne sürdüğü gibi:

> *Deneylerin en büyük faydası, yapay olmaları gerçeğinde saklıdır. Yani doğal olarak gerçekleşen bir durumdansa, araştırmacılar tarafından tasarlanmış ve yaratılmış bir durumda gözlem yapmaya imkan verirler.*

Yapay; deneyi yapan kişinin araştırma ortamını bilinçli olarak kontrol ettiği ve bir hipotez açısından nedensel önemi olmayan değişkenleri çıkarırken, kuramsal açıdan önemli değişkenleri ise, kasıtlı olarak sürece dahil ettiği anlamına gelir. *Yapay* aynı zamanda tamamen hedeflenen etkilere daha net bir şekilde odaklanmak anlamına gelir ki, doğal dünyada bu tür bir durumla kolay kolay karşılaşamayabiliriz. Bağımlı ve bağımsız değişkenleri alır, alakasız ya da **kirletici değişkenleri** (yani hipotez testimizin bir parçası olmayan değişkenleri) dışarıda bırakırız. Bu durum, doğal dünyada az miktarda saf sodyum tespit eden bir kimyageri andırır. Kontrollü bir laboratuvar ortamında, kimyager nasıl etki edeceğini görmek için sodyumu başka bir saf kimyasalla tamamen karıştırır. Kontrollü, steril laboratuvar yapaydır, saf sodyum yapaydır ve kimyagerin saf sodyumu karıştırdığı şey yapaydır, ancak sonuç gerçek dünyada muazzam faydaları olan yeni bilgiler ve bileşimler üretebilir.

Sosyal bilim deneylerinin çok sağlam bir mantığı vardır, ancak bu deneylerde pek çok pratik ve etik sınırlılıkla karşılaşırız. Bir deneyde, dünyanın bazı unsurlarını maniple eder, ardından sonuçları irdeleriz; fakat insani yaşamın pek çok yönünü bilimsel bilgi elde etmek uğruna maniple edemeyiz. Deneylerde, maniple edebileceğimiz özgül koşulları barındıran ve insan deneklerle yapılan araştırmaların etik sınırlarının dışına kesinlikle çıkmayan sorularla kendimizi sınırlarız. Dolayısıyla, deney şu tür soruları doğrudan yanıtlayamaz: Üniversite eğitimini tamamlayan insanlar, üniversiteye gitmeyen insanlara kıyasla daha fazla yıllık gelir elde ederler mi? Küçük kardeşleriyle büyüyen çocuklar, kardeşi olmayan çocuklara kıyasla daha etkili liderlik becerileri geliştirirler mi? Daha çok sayıda örgüte üye olan insanlar, seçimlerde daha sık oy verirler mi? Yaşamının ilerleyen safhalarında kimin daha fazla gelir elde ettiğini keşfetmek için bazı insanların üniversiteye gitmesine izin verip diğerlerini bundan alıkoyamayız. Liderlik becerilerinin çocuklukta nasıl geliştiğini irdelemek için çiftleri birden çok ya da tek çocuk sahibi olmaya teşvik edemeyiz. İnsanları örgütlere katılmaya ya da örgütlerden ayrılmaya mecbur edip sonra oy kullanıp kullanmadıklarına bakamayız. İlgimizi çeken koşulların ya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

da durumların çoğunu maniple edemeyecek olsak da bu tür müdahalelerin veya koşulların benzerlerini oluştururken yaratıcılığımızı kullanabiliriz.

Deney genellikle kapsamı ya da ölçeği dar konulara daha uygundur. Kısıtlı kaynaklarla kısa süre içinde sayısız deney tertipleyip yürütebilir ve yine de kuramsal açıdan önemli hipotezleri test edebiliriz. Örneğin, LaMarre, Knobloch-Westerwicj ve Hoplamazan'ınkine benzer (bkz. Örnek Kutusu 9.1) bir deneyi bir ay gibi bir sürede çok az maliyetle yineleyebiliriz.

Örnek Kutusu 9.1 Irksal-Etnik Gruplarda Müzik ve Destek

LaMarre, Knobloch-Westerwick ve Hoplamazian (2019) müzik dinlemenin, ırksal-etnik gruplarda bu dinlemenin ardından gelen davranışları nasıl etkilediğini görmek için bir deney gerçekleştirmişlerdir. Şarkı sözlerindeki toplumsal ve kültürel mesajların bir kişinin değerlerini etkileyebileceğini, farklı müzik türlerinin farklı toplumsal ve etnik gruplarla özdeşleştirildiğini ve müzikal beğeninin çoğu zaman kişinin bir toplumsal gruba mensubiyetini yansıttığını söyleyen geçmiş araştırmaları dikkate almışlardır. Örneğin, beyazlar Alternatif, Hard Rock, Klasik Rock, Country/Western ve Ska/Punk gibi türleri Afro-Amerikalılara ve Latin Amerikalılara kıyasla daha fazla dinleme eğiliminde olmuşlardır. Buna karşın, Afro-Amerikalılar Rap/Hip Hop, Reggae ve Rythm & Blues/Soul gibi türleri beyazlardan daha çok dinlemişlerdir. Top 40 şarkı ise bütün toplumsal ve etnik gruplarda aynıdır. Müzik türü deneyin bağımsız değişkeni olmuştur.

Araştırmacılar bir üniversiteden 148 lisans öğrencisini katılımcı olarak deneylerine dahil etmişler ve onlara bir bekleme odasında yalnız başlarına beklemelerini söylemişlerdir. Bir katılımcı rastlantısal bir şekilde üç gruptan birine atanmıştır. Biri anaakım rock müzik şarkılarını, diğeri radikal White Power Rock şarkılarını, üçüncü ise Top 40 şarkılarını duymuştur. Her bir katılımcı başka herhangi bir medyaya ya da dikkatini dağıtacak herhangi bir şeye erişimi olmaksızın bekleme odasında yalnız başına kalmıştır. Müzik hafifçe arka planda çalmaktadır, fakat duyulabilir durumdadır. Bir manipülasyon kontrolü olarak (manipülasyon kontrolleri ilerleyen sayfalarda ele alınmaktadır) araştırmacılar katılımcılara arka plandaki müziği duyup duymadıklarını sormuşlardır. 7 dakika bekledikten/dinledikten sonra, katılımcı başka bir odaya girmiş, bu odada araştırmacı katılımcıdan dört öğrenci örgütü ile ilgili bir şeyler okuyup, ardından 500.000 doların tamamını bu dört örgüt arasında nasıl paylaştıracağını "seçmesini" istemiştir.

Bağımlı değişken, bu dört öğrenci örgütüne tahsis edilen fonların yüzdesidir. Bütün örgütler, yerleşke etkinlikleri düzenlemek ve network kurma fırsatları sunmak gibi benzer faaliyetlerle meşguldür, ancak Afro-Amerikalı, Latin Amerikalı, Arap Amerikalı ve Beyaz Amerikalı şeklinde tanımlanmaktadırlar. Irksal-etnik betimleyiciler örgütleri birbirinden ayıran tek şeydir. Araştırmacıların hipotezine göre, White Power Rock ya da anaakım rock şarkılarını dinleyen katılımcılar, Top 40 şarkılarını dinleyen öğrencilere göre beyaz öğrenci örgütlerine fon tahsis etmeyi daha çok tercih edeceklerdir.

Sonuçlar beyaz katılımcılarla sınırlanmış ve anaakım rock müzik ya da White Power Rock şarkıları dinleyen katılımcılarının Top 40 şarkılarını duyan katılımcılara göre beyaz Amerikalı öğrenci örgütlerine daha fazla para tahsis ettiklerini göstermiştir. Örneğin, anaakım rock ya da White Power Rock şarkılarını duyanlar, beyaz öğrenci örgütlerine paranın sırasıyla yüzde 35'ini ya da 39'unu tahsis ederken, Top 40 şarkılarını duyanlar yüzde 24'ünü tahsis etmiştir. Dahası, White Power Rock şarkılarını duyanlar Afro-Amerikalı örgütlere ciddi miktarda daha az para vermişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Genelde deney, makro düzeydeki kuramsal sorulardan çok mikro düzeye (örn. birey ya da küçük grup olgularına) uygundur. Deneyler çok nadiren bir toplumun tamamında ya da yıllar boyu geçerli olan koşulların gözden geçirilmesini gerektiren sorunları ele alırlar.

Deneyler, bizi bir ya da birkaç nedensel değişkeni izole edip bu değişkenlere odaklanmaya teşvik eder. Bir ya da iki değişkenin nedensel etkisini göstermedeki başarılarına karşın, düzinelerce değişkeni aynı anda ele almak istediğimizde pek işe yaramazlar. Çok sayıda değişkenin etkisini birlikte irdelememizi ya da bir dizi karmaşık kurum ya da sayısız toplumsal grup arasındaki koşulları değerlendirmemizi gerektiren sorulara nadiren uygun düşerler.

Deneyler, bir ya da iki değişkeni belli bir bağlamda ele alan her bir deneyle birlikte, odağı belirgin hipotez testleri sağlarlar. Bilgi birbirinden ayrı sayısız deneyin bulgularının üst üste yığılması, karşılaştırılması ve sentezlenmesiyle adım adım ilerler. Bu bilgi üretme stratejisi, bir araştırmacının birbirinden farklı bir dizi toplumsal ortamda 15 ile 20 arasındaki değişkeni aynı anda inceleyebileceği diğer araştırma tekniklerinden farklıdır.

Uzlaşımlar da deneysel yönteme en uygun araştırma sorularının neler olduğunu etkiler. Araştırmacılar, deneysel yöntemi kullanarak çok sayıda konuda geniş bir araştırma literatürü üretmişlerdir. Bu, o konular ile ilgili hızlı ve kesintisiz bir iletişime olanak tanımıştır. Geçmiş deneyleri ufak tefek ayarlamalarla yinelemeyi ve belli değişkenlerin etkilerini tamamen izole etmeyi de kolaylaştırmıştır. Deneylerde deneyim kazanmak bir zayıflık olabilir, çünkü bu gibi konularda uzmanlaşan araştırmacılar, herkesin deneysel yöntemi kullandığını düşünme eğilimindedirler. Bu araştırmacılar, yeni araştırmaları iyi bir deneyin standartlarına göre değerlendirir ve deneysel olmayan bir araştırmadan gelen yeni bilgileri daha zor kabul edip özümseyebilirler.

Bilgilerimizi artırmak için bir araştırmada deneysel olan ve olmayan yöntemleri birlikte de kullanabiliriz. Örneğin, tekerlekli sandalyelerdeki insanlara karşı tutumları araştırmak istiyoruz. Bin kişiye tekerlekli sandalyelerdeki insanlar hakkındaki görüşleri ile ilgili bir anket yapabiliriz. Bir saha araştırması gerçekleştirebilir ve gerçek yaşam ortamlarında tekerlekli sandalyede engelliler gibi dolaşırken diğer insanların bize karşı tepkilerini gözlemleyebiliriz veya (bazen bir tekerlekli sandalyede bazen de tekerli sandalye olmaksızın ayakta durur ya da yürürken) başkalarıyla etkileşime girdiğimiz ve insanların her bir duruma nasıl tepki verdiğini not ettiğimiz bir deney tasarlayabiliriz. Kuramları test etmenin ve konuyu daha eksiksiz bir şekilde anlamanın en iyi yolu, çeşitli türde araştırmalardan elde ettiğimiz bilgileri harmanlamaktır (bkz. Örnek Kutusu 9.2 Deney ve Anket Yöntemleri).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Örnek Kutusu 9.2 Deney ve Anket Yöntemleri

Araştırmacılar, anket yöntemini (10. Bölüm'de ele alınmaktadır) deney yöntemiyle birlikte kullanabilirler. Johnston, Newman ve Vele (2015), ABD'de göçmenler hakkındaki görüşleri araştırırken böyle yapmışlardır. Bazı gözlemciler bir göçmen nüfusundaki artışın göçmenlik karşıtı tutumları artırabileceğini söyler. Ancak, geçmişteki araştırmaların çoğu, yakın bir göçmen nüfusunun artışındansa toplam büyüklüğünün tutumlara olan etkisine bakmış ve karışık sonuçlara ulaşmıştır.

Johnston, Newman ve Velez göçmen nüfusundaki artışın kamuoyunu nasıl etkilediğini ve kişisel farklılıkların, bu artışı, kültürel bir tehdit olarak görmeyi etkileyip etkilemediğini açığa çıkarmak için ilk önce bir anket yapmışlardır. 5. Bölüm'de Cohrs ve Stelzl'in (2010) üç ülkede göçmenlikle ilgili görüşler hakkındaki meta-analizinden, kişisel faktörlerinden göçmenlik karşıtı görüşleri etkileyebileceğini belki hatırlarsınız. Johnson, Newman ve Velez daha sonra, belirsizlikten kaçtıklarını ve değişimden korktuklarını gösteren bir kişilik özelliğine sahip kimselerin göçmen nüfusun büyüklüğündeki artışa bu kişilik özelliğine sahip olmayanlara göre daha farklı tepki gösterip göstermediklerini açığa çıkarmak için, ankete bir deney eklemişlerdir.

Johnston, Newman ve Velez ilk önce, 100 yetişkinden oluşan ulusal bir rastlantısal örneklemi incelemişlerdir. Örneklem, anket verilerini ABD Nüfus Sayımı verileriyle ilişkilendirmeye imkan tanımaktadır. Bir katılımcının yaşadığı bölgedeki göçmenlerin sayısının artıp artmadığını görmek için nüfus sayımı verilerine, katılımcının belirsizlikten kaçınma kişilik özelliği ve göçmenlik karşıtı görüşleri ile ilgili olarak da anket verilerine bakmışlardır. Bulgular; belirsizlikten kaçınma kişilik özelliğinde yüksek puan alanlar arasında, bir katılımcının yaşadığı yerin yakınlarındaki göçmenlerin sayısındaki artışın, bu katılımcıda göçmenlerin ciddi bir kültürel tehdit teşkil ettiklerine dair düşünceleri tetiklediğini göstermiştir. Bu tür güçlü bir göçmenlik karşıtı tutuma yaşadıkları bölgede göçmenlerin sayısı artmayan ya da sözkonusu kişilik özelliğine sahip olmayan katılımcılar arasında o kadar sık rastlanmamıştır. Dahası, kişilik özelliği ve göçmen nüfusun artışı birlikte iş görmüş, etkileşim içinde birbirlerini tamamlamışlardır. Sözkonusu kişilik özelliğine sahip katılımcılar, bu özelliğe sahip olmayanlara kıyasla, göçmenlerin artışından çok daha fazla korku duymaktadırlar.

Araştırmacılar bu ilişkiyi doğrulamak için daha sonra 1.115 ABD'li yetişkinden oluşan ikinci bir örneklemle bir deney gerçekleştirmişlerdir. Bütün katılımcılar 10 maddelik, "Kesin Olmayan Bilişsel Kapanma" ölçeğini doldurmuşlardır. Bu ilgili kişilik özelliğini ölçmekte başarılı, iyi bilinen bir ölçektir. Katılımcıları üç gruptan birine rastlantısal olarak atamışlar, ardından katılımcılara çeşitli politikalar hakkındaki tercihlerini sormuşlardır. Bu sorular, katılımcıların göçü Amerikan kültürüne tehdit olarak algılayıp algılamadıkları hakkında imalar barındırmaktadır. Grup 1'de, yani "kontrol" grubunda katılımcılar sadece politika tercihleri ile ilgili soruları yanıtlamışlardır. Grup 2'de, yani "etnik değişim" grubunda katılımcılar önce Hispanik nüfusun büyüklüğünde son dönemde görülen artışlar ile ilgili sahte bir gazete haberi okumuşlar, ardından politika tercihlerini belirtmişlerdir. Grup 3'te, yani "etnik ipuçları" grubunda, katılımcılar politika tercihlerini belirtmeden önce, "Hispanik göçmenlerden," "İspanyolca konuşan göçmenlerden" ve "Meksika restoranlarından" bahseden ancak görünürde başlığı ve asıl odak noktası göçmen nüfusundaki artış olmayan sahte bir gazete makalesi okumuşlardır. Yani, Grup 2 göçmen nüfusundaki artışa odaklanırken, Grup 3 sadece katılımcıları ABD toplumunda daha büyük bir etnik çeşitlilik eğilimine hazırlamış (onlara bunu kurnazca hatırlatmıştır). Araştırmacıların hipotezine göre, belirsizlikten kaçma kişilik özelliğine sahip katılımcılar nüfus artışı makalesiyle hazırlandıkları takdirde çok daha güçlü bir göçmenlik karşıtı tutum sergileyeceklerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Örnek Kutusu 9.2 Devamı

Deneyin sonuçları; belirginliği düşük bir göçmenlik bağlamından (yani kontrol grubu) etnik çeşitlilik üzerine düşünmeyi aktive eden bir bağlama (yani etnik değişim ya da etnik imalar grupları) geçişin katılımcıların kültürel tehdit algılarını artırdığını göstermiştir. Göçmenlerin artışına açıkça değinerek yapılan hazırlama, en şiddetli kültürel tehdit algılarına neden olmuştur. İki "aktivasyon" grubundaki katılımcıların kültürel tehdit ile ilgili ifadeleri, belirsizlikten hiç hoşlanmama gibi bir kişilik özelliğine sahip olanlar arasında çok daha fazladır. Yani göçmen nüfusun büyüklüğündeki bir artış, kişilik özellikleri arasında belirsizlikten korkma bulunan katılımcılar arasında çok yoğun göçmenlik karşıtı düşünceler üretmiştir. Görünüşe göre, riskten kaçınan insanlar kendi belirsizlik korkularını, daha fazla ırksal-etnik çeşitlilik gibi toplum çapında bir değişiklik de dahil olmak üzere, hayatın pek çok alanına genişletmektedirler.

Deneyin Kısa Tarihçesi

9.2. Ampirik temelli ve kuram güdümlü sosyal bilim deneylerini birbirinden ayırmak

Başta psikoloji olmak üzere sosyal bilimler, deneysel yöntemi doğa bilimlerinden ödünç almıştır. Psikolojinin deneyi tamamen benimsemesi 1900 yılından sonradır.[1] Alman psikolog ve fizyolog Wilhelm M. Wundt (1832-1920), deneysel yöntemi psikolojiye getirmiştir. 1800'lerin sonunda Almanya lisansüstü eğitimin merkezidir ve dünyanın her yerinden sosyal bilimciler araştırma yapmak için Almanya'ya gelmektedir. Wundt, psikolojik deneyler için bir laboratuvar kurmuş ve bu laboratuvar toplumsal araştırma için bir model haline gelmiştir. 1900'e gelindiğinde ABD'de ve başka yerlerdeki üniversiteler deneysel araştırma yürütmek için psikoloji laboratuvarları kurmaktadırlar. Ancak, başlıca ABD'li filozof ve psikologlardan William James (1842-1910), deneysel yöntemi benimsememiş ve kullanmamıştır. Deney, 4. Bölüm'de ele alınan yorumlayıcı sosyal bilime daha yakın, daha felsefi, içebakışçı ve bütünleşik yaklaşımın yerini almıştır.

1900 ve 1950 arasında toplumsal araştırmacılar deneysel yöntemi geliştirmiş ve sonunda deney, bazı alanlara sağlam bir şekilde kök salmıştır. Yöntemin çekiciliği, toplumsal yaşamı bilimsel yoldan incelemenin yeni yeni kabul görmeye başladığı bir sırada, insanın zihinsel ve toplumsal yaşamını araştırmak için nesnel, yansız ve bilimsel bir yaklaşım sunmasından kaynaklanmıştır. Dört eğilim deneysel yöntemin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır: davranışçılığın ortaya çıkışı, nicelleştirmenin yaygınlaşması, araştırma katılımcılarındaki değişiklikler ve yöntemin pratikteki uygulamaları. Şimdi her bir eğilimi kısaca gözden geçirelim.

---

[1] Deneyin tarihçesi hakkında açıklamalar için bkz. Danziger (1988), Gillespie (1988), Hornstein (1988), O'Donnell (1985), Scheibe /1988) ve Webster & Sell (2007: 6-9).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. *Davranışçılık*, Amerikalı James B. Watson (1878-1958) tarafından kurulan ve B. F. Skinner (1904-1990) tarafından yaygınlaştırılan bir psikoloji ekolüdür. Gözlemlenebilir davranışların veya içsel zihinsel yaşamın dışa dönük belirtilerinin net ölçümlerini yapmayı vurgular ve hipotezlere sağlam ampirik testler uygulamak için deneysel yöntemi savunur.

2. *Nicelleştirme* ya da toplumsal olguları sayılarla ölçme, 1900 ile 1950 arasında yaygınlaşmıştır. Araştırmacılar toplumsal yapıları nicel ölçümler şeklinde kavramlaştırmış ve nicelleştirilemeyen diğer yapılar (örn. tin, bilinç, irade) ampirik araştırmadan dışlanmıştır. Zihinsel yeteneğin IQ testiyle ölçülmesi buna bir örnektir. Başlangıçta Fransız Alfred Binet (1857-1911) tarafından geliştirilen zeka testi, 1916 yılında araştırmacılar tarafından İngilizceye çevrilmiş ve revize edilmiştir. Kısa süre içinde kullanımı yaygınlaşmış ve zihinsel yetenek gibi öznel bir şeyin tek bir puanla temsil edilmesi insanları derecelendirmenin objektif, bilimsel bir yolu olarak cazip hale gelmiştir. 1921 ve 1936 yılları arasında zeka testleri ile ilgili 5.000'in üzerinde makale yayımlanmıştır.[2] Bu dönemde, pek çok ölçeklendirme ve indeks tekniği geliştirilmiş ve toplumsal araştırmacılar uygulamalı istatistik kullanmaya başlamışlardır.

3. Zamanla, *araştırma katılımcıları* olarak kullanılan insanlar *değişmiştir*. Başlarda toplumsal araştırma makaleleri, araştırmaya katılan insanların adlarını da içermekteydi ve ilk katılımcıların çoğu profesyonel araştırmacılardı. Daha sonraki makaleler, denekleri anonim olarak ele aldı ve yalnızca katılımcıların eylemlerinin sonuçlarını rapor etti. Yetişkin gönüllüler yerine üniversite öğrencilerini ya da okul yaşındaki çocukları katılımcı olarak kullanmaya dönük bir eğilim ortaya çıktı. Bir araştırmacıyla araştırılan insanlar arasındaki ilişki de giderek daha mesafeli hale geldi. Bu tür bir mesafe araştırmacıların araştırılan insanlardan daha ayrı, daha uzak ve daha nesnel olmasına dönük bir tercihi yansıtıyordu. Araştırmacılar, araştırmalarındaki katılımcılarla aralarındaki duygusal bağı azaltmayı, daha tarafsız ve değer-bağımsız olmanın, dolayısıyla pozitivist anlamda daha "bilimsel" olmanın bir yolu olarak gördüler.

4. Araştırmacılar deneyin pratikteki uygulamaları konusunda bilinçlendikçe, şirketler, hükümetler, sağlık kurumları ve okullar da deneysel yöntemleri uygulamalı amaçlar için giderek daha fazla kullanmaya başladılar. Örneğin zeka testi uygulaması, I. Dünya Savaşı sırasında ABD ordusu tarafından binlerce erkeği farklı askeri konumlara yerleştirmek için benimsendi. Fabrikalardaki "bilimsel idare" hareketinin lideri Frederick W. Taylor (1856-1915), deneysel yöntemin fabrikalarda kullanımını savundu ve fabrika koşullarını işçi verimliliğini artıracak şekilde değiştirmek için idareyle işbirliği yaptı.

1950'lere ve 1960'lara gelindiğinde, araştırmacılar, artık deney tasarımına sızabilecek alternatif açıklamalar ve kirletici değişkenler konusunda daha

---

[2] Bkz. Hornstein (1988: 11)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kaygılıydılar. Araştırmacılar, deneyleri bu gibi olası hataları azaltacak şekilde tasarladılar ve veri analizinde istatistiksel işlemleri giderek daha çok kullandılar. Sosyal bilim deney desenlerinin giderek katılaşmasının dönüm noktalarından biri, Campbell ve Stanley (1963) tarafından yazılan bir kitap oldu. Kitapta, deneysel yöntemlerdeki temel desenler ve meseleler açıklanıyordu.

1970'lere gelindiğinde, araştırmacılar artık araştırmaların metodolojik sağlamlığını giderek daha fazla dikkate alıyorlardı. Bununla ilişkili eğilimlerden biri aldatmacanın giderek daha fazla kullanılması oldu. Ancak bu durum, etik kaygıları da artırdı. Örneğin, günümüzde yaygın kullanılan, katılımcıyı deney sonrasında bilgilendirme uygulaması, 1960'lara kadar kullanıma girmemişti.[3] Son 40 yıl içinde, daha sofistike deneysel desenler kullanmaya ve veri analizinde istatistiksel tekniklerden daha fazla faydalanmaya dönük bir eğilim belirginleşti.

Deneyler ve Kuram

Araştırmacılar iki türde sosyal bilim deneyi yürütürler: ampirik temelli ve kuram güdümlü (bkz. Willer & Walker, 2007a, 2007b). Deney yapmak pratikte neredeyse hiç farklılık göstermese de her deney türünün farklı bir amacı vardır. Çoğu deneysel araştırma ampirik temellidir.

Ampirik temelli bir deneyin hedefi, bağımsız bir değişkenin belli bir bağımlı değişken üzerinde önemli bir etkisinin olup olmadığını belirlemektir. Bir etkiyi (yani büyüklüğünü, yönünü ya da şeklini) belgelemek ve tanımlamak isteriz. Sözkonusu etkiyi kontrollü bir ortamda ampirik olarak gösterdikten sonra, bulguları "gerçek yaşam" durumlarına genelleriz (bkz. bölümün ilerleyen sayfalarında dışsal geçerlilikle ilgili kısım). Örneğin Solomon Asch'in (1955) ünlü deneyi, sekiz öğrenciden üç çizgiye bakmalarını isteyerek gruba uyumun etkisini göstermiştir. Asch gruba uyumun gücünü gösterdikten sonra, bunu sekiz öğrencinin üç çizgiye baktıkları kendi özgül çalışmasının ötesine taşıyarak pek çok gerçek yaşam faaliyetiyle meşgul her tür insandan oluşan çeşitli büyüklüklerdeki gruplara genellemiştir.

Hem bölümün başındaki kendilerine bankacılık rolleri hatırlatılan bankacılar ve hileli davranış ile ilgili örnek hem de öğrencilerin ırksal-etnik gruplardan öğrenci örgütlerine para tahsis etmeden önce bekleme odasında duydukları müzik türleriyle ilgili örnek araştırma (bkz. Örnek Kutusu 9.1) ampirik temelli deneylerdir. Her ikisinin de birincil hedefi, bağımsız değişkenin bir etkisini göstermektir.

Kuram güdümlü bir deneyde, dünyanın nasıl çalıştığı ile ilgili soyut bir modeli (yani kuramı) belli ölçümler içeren özgül bir araştırma desenine çevire-

---

[3] II. Dünya Savaşından sonraki olaylar için bkz. Harris (1988) ve Suls & Rosnow (1988). Artan aldatmaca kullanımı için bkz. Reynolds (1979:60).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rek, tümdengelimci bir şekilde ilerleriz. Deney kuramsal modelin bir replikasıdır. Kuram güdümlü bir deneyden genelleme yaptığımız zaman, kuramı dünyanın nasıl çalıştığı ile ilgili bir model şeklinde genelleyebiliriz. Birincil görevimiz kuramı test etmek ve kuramı destekleyen ampirik bir kanıt olup olmadığını öğrenmektir. Bağımsız değişkenin büyük bir etkisini bulmakla ilgilenmeyiz; daha çok, bir kuramın özgül beklentilerinin ya da tahminlerinin ampirik bulgularla yakından eşleşip eşleşmediğini bulmakla ilgileniriz. Deneyin doğal dünyaya kıyasla son derece yapay ve gerçekdışı olmasından çok, ampirik sonuçların kuramımızla yakından eşleşip eşleşmediği konusunda kaygılanırız. Kanıtların kuramla eşleştiğini ya da kuramın sayısız testten sağlam çıkabildiğini tekrar tekrar göstermek için deneyi birçok kez yineleriz. Nitekim Webster ve Sell'in (2007:21) ileri sürdüğü gibi, "deneysel sonuçların kendisi, kuramla olan ilişkileri kadar ilgi çekici değildir." Deneylerde kuramın öngördüğü sonucun gerçekleşme olasılığının ne olduğunu görmek için genellikle istatistiksel teknikler kullanırız. Kuramın öngördüğü çıktının olasılığı düşük olsa da sözkonusu çıktı düzenli bir şekilde gerçekleşiyorsa, kuramın doğruluğuna olan güvenimiz artar. İşte size basit bir örnek: Arkadaşım beş diyet kola markası arasındaki farkı anlayabileceğine inanıyor. Ona dört gün boyunca bu beş markadan, kutuların beşte biri bir markadan, diğerlerinin sırası ise tamamen karışık olmak üzere, 20 kutu kola içiriyorum. Eğer arkadaşımın tahminleri 20'de 20 doğruysa, gerçekten markalar arasındaki farkı anlayabileceğine emin olurum. Sadece şansı yaver gittiyse, tahminleri yüzde 20 doğru olacaktır. Arkadaşım ile ilgili bu örnekte olduğu gibi, bir kuram yüzde 100 doğruysa, kurama olan güvenimiz artar, ancak yüzde 100 doğruluk nadir görülür. Buna rağmen, arkadaşım yüzde 90 doğru söylemiş olsaydı, tahminlerinde çok başarılı olduğunu, ancak kusursuz olmadığını düşünürdüm. Sadece yüzde 30 doğru tahmin etmiş olsaydı, bu şans eseri doğru yapılan bir tahminden sadece kısmen daha iyi olacağı için, arkadaşımın tahminine olan güvenim düşük olurdu. Kuramı test ederken kuramsal bir açıklamaya olan güvenimiz, kuramın net öngörülerinin şans eseri gerçekleşmesini beklediğimiz sonucu önemli ölçüde aşıp aşmadığına ve tekrarlı ampirik testlerden sağlam çıkıp çıkmadığına bağlı olarak değişir.

Johnson, Newman ve Velez'in (2015) Örnek Kutusu 9.2'de anlatılan, belirsizlikten/korkudan kaçınma kişilik özelliği ve göçmenlik hakkındaki görüşler ile ilgili araştırmaları kuram güdümlü bir deneydir. Araştırma ekibi ilk olarak yakın bir göçmen nüfusunun büyüklüğündeki artışın göçmenlik karşıtı tutumları artırma etkisine sahip olduğunu doğrulamıştır. Daha sonra, değişimden çok korkan insanların diğer insanlara göre göçmen nüfusun büyüklüğündeki artışa ve yükselen etnik çeşitliliğe genel olarak daha olumsuz tepki gösterecekleri kuramını test etmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

9.3. Karşılaştırmalar yaparak rastlantısal atama kullanmanın avantajlarını açıklamak

Araştırmacılar olarak bizler, sık sık karşılaştırmalar yaparız. "Elmaları elmalarla karşılaştır, portakallarla değil" klişesi meyvelerle değil, karşılaştırmalarla ilgilidir. Bu ifade, geçerli bir karşılaştırmanın esasında benzer şeyleri karşılaştırmaya dayandığı anlamına gelir.

Karşılaştırma yapmanın pek çok yolu vardır.[4] Aynı insanı, denek içi bir deneyde farklı zaman dilimlerinde (örn. bir eğitimi tamamlamadan önce ve sonra) karşılaştırabiliriz. Ancak genellikle bir uygulamanın ya da bağımsız değişkenin bir insanda değişiklik yaratıp yaratmayacağından çok genel bir etkisinin olup olmadığıyla ilgileniriz. Bir grup insanı iki farklı zaman diliminde (örn. ortalama 30 kişilik bir grubu bir eğitimden önce ve sonra) karşılaştırabiliriz. Aynı 30 kişilik grubu bir dizi uygulama (örn. birbirini takip eden üç eğitim) sırasında her seferinde bir etki olup olmadığını görmek için karşılaştırabiliriz. Bunlar grup içi deneylerdir. Alternatif olarak, 15 katılımcılık iki grubu birbiriyle karşılaştırabiliriz: uygulamayı (örn. eğitimi) deneyimleyen ve deneyimlemeyen 15'er kişilik gruplar şeklinde. Bu bir gruplar arası deneydir.

Rastlantısal atama, benzer gruplar yaratarak gruplar arası karşılaştırmaya imkan tanır. Karşılaştırmada, grubun nedensel bir ilişkinin alternatif açıklamalarını sunabilecek değişkenler açısından farklılık göstermemelerini isteriz. Örneğin bir yangın söndürme eğitimini tamamlamış olmanın her bir bireyin yangına vereceği tepki üzerindeki etkisini görmek için iki grubu karşılaştırmak istiyoruz. İki grubun da eğitimi almak dışında diğer bütün açılardan birbirine benzer olmasını isteriz. Gruplar eğitim dışında birbirinin aynıysa, çıktıları güvenle karşılaştırabilir ve bulduğumuz herhangi bir değişime eğitimin neden olduğunu söyleyebiliriz. Gruplar farklı olursa (bir grup deneyimli itfaiyecilerden oluşmaktadır ya da bir grupta daha genç ve fiziksel açıdan daha sağlıklı insanlar vardır), bu iki grubu karşılaştırdığımızda yangın söndürme eğitiminin gruplar arasında gözlemlediğimiz herhangi bir farklılığın tek nedeni olduğuna emin olamayız.

Neden Rastlantısal Atama Yaparız?

Rastlantısal atama, vakaları (örn. insanlar ve örgütler) karşılaştırma yapabilmek için gruplara ayırmak anlamına gelir. Bir katılımcı yığınını grupların sistematik olarak birbirinden farklılık göstermediğine olan güvenimizi artıracak şekilde iki ya da daha fazla gruba bölmenin yollarından biridir. Tamamen mekanik bir yöntemdir; atama otomatiktir. Kendi tercihinize ya da bir katılım-

[4] Farklı karşılaştırmaların özeti için bkz. Field & Hole (2003).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cının tercihine veya özelliklerine (örn. o kişinin dostça davrandığını düşündünüz; birisi arkadaşıyla aynı grupta olmak istiyor; geç kalan herkesi bir gruba yerleştiriyorsunuz vb.) bağlı atama yapamazsınız.

Rastlantısal atama istatistiksel ya da matematiksel bir anlamda rastlantısaldır, günlük kullanımdaki anlamıyla değil. *Rastlantısal*ı plansız, gelişigüzel ya da tesadüfi anlamlarında da kullanabiliriz. Olasılık kuramında rastlantısal, her örneğin eşit seçilme şansına sahip olduğu bir işlemdir. Rastlantısal seçimde, belli bir örneğin bir grupta değil de diğerinde görünme ihtimalini matematiksel olarak hesaplayabilirsiniz. Örneğin elinizde 50 kişi var ve bu kişilerden bazılarını (yazı gelenler) bir gruba, bazılarını ise diğer gruba (tura gelenler) yerleştirmek için rastlantısal bir işlem (örn. yazı tura atmak) kullanırsınız. Bu şekilde bütün katılımcıların günün sonunda bu ya da o gruba girme şansı eşit olur.

Rastlantısal atamayla ilgili en önemli mesele, birbirinden ayrı çok sayıda rastlantısal vakada, son derece öngörülebilir şeylerin gerçekleşmesidir. İşlem tamamen şansa dayalı da olsa ve belli bir zamandaki belli bir çıktıyı tahmin etmek imkansız da olsa, çok sayıdaki vakayı değerlendirirken son derece doğru öngörülerde bulunabiliriz.

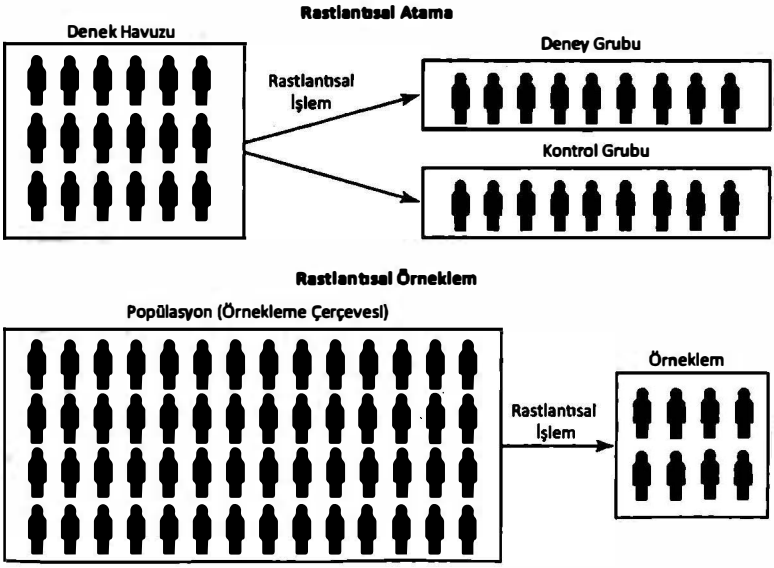
Rastlantısal atama tarafsızdır, çünkü bir hipotezi doğrulama arzumuz veya bir katılımcının kişisel çıkarları seçim sürecini etkilemez. Bu tarafsızlık, grupların her özgül rastlantısal atama işleminde birbiriyle aynı olacağı anlamına gelmese de buna yakın bir şeyler ifade eder: Bir örneği seçme olasılığımızı matematiksel olarak hesaplayabiliriz ve uzun erimde, birbirinden ayrı çok sayıda seçim yaptığımızda, bütün grupların ortalaması birbiriyle aynı olacaktır.

Rastlantısal örnekleme ve rastlantısal atamanın her ikisi de bir araştırmaya dahil edilecek örnekleri seçme işlemleridir. Rastlantısal atama yaptığımız zaman, bir vaka yığınını rastlantısal bir işlemden yararlanarak iki ya da daha fazla gruba ayırırız. Rastlantısal örnekleme yaptığımız zaman ise, çok daha büyük bir vaka yığınından küçük bir alt küme seçeriz (bkz. Şekil 9.1). Rastlantısal olarak hem örnekleme hem atama yapabiliriz. İlk önce daha küçük bir örnek kümesi (örn. 200.000 kişi arasından 150 kişi) elde etmek için örnekleme yapar, ardından rastlantısal atamadan yararlanarak bu küçük kümeyi gruplara ayırırız (örn. 150 kişiyi 50 kişilik 3 gruba böleriz).

Nasıl Rastlantısal Atama Yaparız?

Rastlantısal atama uygulamada basittir. Bir vaka yığınıyla (örn. bireyler, takımlar, şirketler ya da elimizde hangi analiz birimi varsa onunla) işe başlar, ardından bu yığını rastlantısal bir işlemden yararlanarak, örneğin insanlardan sağ baştan saymalarını isteyerek, yazı tura atarak ya da zar atarak, iki ya da

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

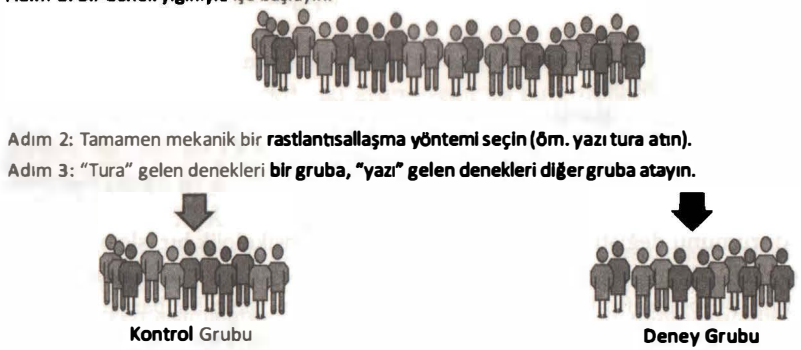
Şekil 9.1 Rastlantısal Atama ve Rastlantısal Örnekleme

daha fazla gruba ayırırız. Örneğin, 32 kişiyi 16 kişilik iki gruba ayırmak istiyoruz. Her birinin ismini standart büyüklükte bir not kağıdına yazar, bütün not kağıtlarını bir şapkaya koyar, gözlerimizi kapatarak karıştırır, ardından gözlerimizi kapalı tutmaya devam ederek, 1. grup için ilk 16 ismi, 2. grup için de ikinci 16 ismi seçeriz. Özgül bir durum beklenmedik olabilir ve gruplar farklılık gösterebilir. Örneğin son derece olanaksız olsa da belli bir özelliğe sahip bütün deneklerin bir gruba girmesi ihtimal dahilindedir. Mesela elimizde 16 kadın ve 16 erkekten oluşan 32 kişi var, fakat erkeklerin hepsi bir gruba, kadınların hepsi de bir gruba giriyor. Bu durum, rastlantısal şansa bağlı olarak ihtimal dahilindedir, ancak son derece nadir görülür (rastlantısal atama ile ilgili olarak bkz. Şekil 9.2)

Rastlantısal Atama mı Eşleştirme mi?

Rastlantısal atamanın amacı, birbirine denk iki (veya daha fazla) grup elde etmekse, her bir gruptaki katılımcıların özelliklerini birbiriyle eşleştirmenin daha kolay olup olmayacağını sorabilirsiniz. Bazı araştırmacılar, gruplardaki katılımcıları yaş ve toplumsal cinsiyet gibi belli özelliklere göre eşleştirirler. Eşleştirme, rastlantısal atamanın alternatiflerinden biridir, fakat çok sık kullanılan bir alternatif değildir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şekil 9.2 Rastlantısal Atama Nasıl Yapılır?

Eşleştirme bir sorun teşkil eder: Eşleştirilecek ilgili özellikler nelerdir ve birebir eşleştirmeler yapılabilir mi? Katılımcıların bireysel özellikleri binlerce şekilde farklılaşırlar ve bunlardan hangisinin önemli olup olamayacağını bilmemiz mümkün olmaz. Örneğin 15'er öğrenciden oluşan iki grubu karşılaştırıyoruz. 1. grupta 8 erkek var, o yüzden 2. grupta da 8 erkeğe ihtiyacımız var. 1. gruptaki erkekler tek çocuklu ailelerden gelmektedir: biri boşanmış, diğeri boşanmamış bir ailedendir. Biri uzun, ince ve Yahudi'dir; diğeri kısa, kilolu ve Katolik'tir. Grupları eşleştirmek için boşanmış ve tek çocuklu bir aileden uzun Yahudi bir erkek çocuk, boşanmamış ve tek çocuklu bir aileden de kısa ve Katolik bir erkek çocuk bulmamız mı gerekir? Uzun, ince, Yahudi erkek çocuk 22 yaşındadır ve tıp hazırlık dersleri almaktadır. Kısa, kilolu Katolik erkek 20 yaşındadır ve muhasebe bölümünde okumaktadır. Bu iki erkeğin yaşlarını ve kariyer hedeflerini de eşleştirmemiz gerekir mi? Birebir eşleştirme çok geçmeden gerçekleştirilmesi imkansız bir göreve dönüşür.

Deney Deseninin Mantığı

9.4. Farklı deney deseni türlerinin özelliklerini açıklamak

Deneylerin Dili

Deneysel araştırmada, çok sayıda araştırmacı araştırmaya katılan kişileri **denek** olarak adlandırır. Ancak son yıllarda *katılımcı* terimi daha sık kullanılmaktadır.

DENEYİN BÖLÜMLERİ. Deneyler yedi bölümden oluşur. Bütün deneylerde bu yedi bölümün hepsi bulunmaz. Bazılarında yedi bölüme ek bölümler de mevcuttur.

1. İşlem ya da bağımsız değişken
2. Bağımlı değişken

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3. Öntest
4. Sontest
5. Deney grubu
6. Kontrol grubu
7. Rastlantısal atama

Çoğu deneyde ya bir ortamı kendimiz yaratır ya da var olan bir ortama girer ve onu değişikliğe uğratırız. **İşlem** (veya uyaran ya da manipülasyon), yaptığımız şeydir. Terim tıptan gelir: doktor hastaya bir işlem uygular; hastanın durumunu değiştirmek için ona fiziksel ya da psikolojik bir işlemle müdahale eder. İşlem bağımsız bir değişkendir ya da bağımsız değişkenlerin bileşimidir. Bu bölümün başında anlatılan araştırmada, işlem bir bankacıya bankacılık rolünün hatırlatılıp hatırlatılmamış olmasıydı. LaMarre, Knoblocyh-Westerwick ve Hoplamazian'ın (2012) araştırmasında (Örnek Kutusu 9.1) işlem, bir katılımcının öğrenci örgütlerine fon tahsis etmek için beklerken arka planda duyduğu müzik türüydü. Johnson, Newman ve Velez'in (2015) göçmenlik karşıtı tutumlar ile ilgili araştırmasında (Örnek Kutusu 9.2) işlem, bir anket katılımcısının göçmenlik ve etnik çeşitlilik hakkında sahte bir gazete makalesi okuyup okumamış olmasıydı. Araştırmadaki ikinci bir bağımsız değişken riskten kaçınma kişilik özelliğine sahip olup olmamaktı. Johnson, Newman ve Velez'in kişilik bağımsız değişkenini manipüle etmek üzere bir müdahalede bulunmadıklarına dikkat edin. Sadece insanlar arasında bu özelliğin bulunup bulunmadığını ölçtüler. Zaman zaman araştırmacılar bir katılımcının önceden var olan özelliklerini bağımsız bir değişken olarak kullanabilirler (başka bir örnek için bkz. Düşünce Kutusu 9.2).

Araştırmacılar işlemler tesis etmek için büyük yollar kat ederler. Bazıları katılımcılara sahte kayıtları ya da farklı haberleri okuturlar (bkz. Örnek Kutusu 9.2), farklı anket soruları sorar ya da farklı videolar seyrettirirler (bkz. Örnek Kutusu 9.4). Bazıları da katılımcıları ayrıntılı ekipmanların yer aldığı ortamlara sokmak, fiziksel durumlar sahnelemek ya da yapay toplumsal ortamlar yaratmak gibi karmaşık işlemler yapabilir. Bunu 4. Bölüm'de okuduğunuz ünlü Milgram ve Zimbardo deneylerinde gördünüz. İşlemin bir etki yaratmasını ve belli tepkilere, duygulara ya da davranışlara neden olmasını isteriz (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarında deneysel gerçekçilik ile ilgili kısım).

Bağımlı değişkenler, ya da deneysel araştırmanın çıktıları, katılımcıların bir işleme tepki olarak değişiklik gösteren fiziksel koşulları, toplumsal davranışları, tutumları, duyguları ya da inançlarıdır. Bağımlı değişkenleri yazılı testlerde elde edilen göstergelerle, gözlemlerle, görüşmelerle ya da fizyolojik tepkilerle (örn. kalp atışları ya da avuç içlerinin terlemesi) ölçebiliriz.

Genellikle bir deney sırasında bağımlı değişkeni bir defadan fazla ölçeriz. **Öntest**, bağımlı değişkenin işlemin deneye dahil edilmesinden önce ölçülme-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sıdır. **Sontest** ise bağımlı değişkenin işlemin deneysel ortama dahil edilmesinden sonra ölçülmesidir.

Çoğu zaman katılımcıları karşılaştırma amacıyla iki ya da daha fazla gruba ayırırız. Basit bir deneyde iki grup vardır ve bu gruplardan sadece birine işlem uygulanır. **Deney grubu,** işlemin uygulandığı ya da mevcut olduğu gruptur. İşlemin uygulanmadığı grup **kontrol grubu**dur. Bağımsız değişken çok sayıda farklı değer aldığında, birden fazla deney grubu kullanılır.

DENEYİN AŞAMALARI. Araştırma sürecinin temel adımlarını izleyerek, bir konu başlığına karar verir, onu test edilebilir bir araştırma meselesi ya da sorusu şeklinde daraltır, ardından değişkenleri olan bir hipotez geliştiririz. Önemli erken aşamalardan biri belli bir deneysel desen planlamaktır (ileride ele alınmaktadır). Planlama yaparken, kullanılacak grup sayısına, işlem koşullarının ne zaman ve nasıl yaratılacağına, bağımlı değişkenin kaç kez ölçüleceğine ve katılımcı gruplarının araştırmanın başından sonuna dek neleri deneyimleyeceklerine karar veririz. Çoğu zaman deneyin *pilot test*ini yaparız (yani onu "prova" ederiz).

Gönüllü katılımcıları belirlememiz ve onları rastlantısal olarak gruplara atamamızdan sonra deney başlar. Katılımcılara önceden planlanmış net talimatlar veririz. Ardından işlem öncesinde gerçekleştirilen bir öntestle bağımlı değişkeni ölçebiliriz. Daha sonra gruplardan birini işleme (ya da işlemin yüksek bir seviyesine) maruz bırakırız. Son olarak bir sontestle bağımlı değişkeni ölçeriz. Ortamdan ayrılmalarından önce katılımcılarla deney hakkında ayrıca görüşürüz. Bağımlı değişken ölçümlerini kaydeder ve hipotezin desteklenip desteklenmediğini görmek için her bir grubun sonuçlarını irdeleriz.

DENEYLERDE KONTROL. Deneysel araştırmada kontrol çok önemlidir.[5] İşlemin etkilerini yalıtmak için deneysel ortamın tüm bileşenlerini kontrol etmek isteriz. Kirletici değişkenleri kontrol ederek, nedensellik inşa etme çabamızın altını oyabilecek alternatif açıklamaları saf dışı bırakırız.

Bazen deneysel ortamı kontrol etmek için aldatmacadan faydalanırız (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarında "Etik Üzerine Bir Çift Söz" başlıklı kısım). **Aldatmaca**, katılımcıları yazılı ya da sözlü talimatlarla, başkalarının eylemleriyle ya da ortamın özellikleriyle bilerek ve isteyerek yanılttığımızda gerçekleşen şeydir. Aldatmaca; **işbirlikçilerin** (başka bir katılımcı ya da oradan geçen biri gibi davranan, ama aslında araştırmacı için çalışan ve katılımcıları kasten yanlış yönlendiren kişilerin) kullanımını gerektirebilir. Milgram'ın deneyinde işbirlikçiler kullanılmıştır.

Aldatmacanın amacı, katılımcıların görüp duyduklarını ve olduğuna inandıkları şeyleri kontrol etmektir. Bu genellikle bir **göstermelik öykü** ya-

---

[5] Deneylerde kontrolle ilgili bir tartışma için bkz. Cook & Campbell (1979:7-9) ve Spector (1981:15-16).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ratmak anlamına gelir. Katılımcılardan deneyin gerçek amacını saklamak ve onları kandırmak için deneyin başka bir şeyi amaçladığını söylemek, demektir. Göstermelik öykü, merak duygusunu gidermeye yardımcı olur, fakat talep özelliklerini azaltır (bkz. bölümün ilerleyen sayfaları). Müziğin bir kişinin ırksal-etnik gruplara karşı görüşlerini nasıl etkilediği ile ilgili deneyde (Örnek Kutusu 9.1), "göstermelik öykü" öğrenci örgütlerine para tahsis etmekti. İnsanların benzer bir ırk kategorisinden ya da toplumsal sınıftan insanlardan nasıl kaçındıkları ya da bu kişilere yaklaşmaya çalıştıkları ile ilgili bir deneyde (Örnek Kutusu 9.4), "göstermelik öykü" kişinin mahalleleri yaşanılabilirlik seviyesine göre derecelendirmesiydi. Her iki deneyde de araştırmacılar deneyin gerçek amacını başlangıçta açık etmediler.

Desen Türleri

Bir deneyin farklı bölümlerini (örn. öntestler ve kontrol grupları) **deney deseni** şeklinde bir araya getiririz. Bazı desenlerde öntest yoktur, bazılarında ise kontrol grubu yoktur, bazılarında da çok sayıda deney grubu mevcuttur. Burada çok yaygın kullanılan standart desenleri ele alıyoruz. Standart desenleri öğrenmek iki açıdan önemlidir. Birincisi, araştırma makalelerinde araştırmacılar bir deseni uzun uzadıya açıklamak yerine standart bir desen ismi kullanabilirler. İkincisi, standart desenler deney bölümlerini bir araya getirmenin başlıca yollarını gösterirler. Bu desenleri, gerçekleştirdiğimiz deneylerde çeşitlilik yaratmak için kullanabiliriz.

Farklı desenleri basit bir örnekle açıklayabiliriz. Diyelim ki garsonların kendilerini müşterilerine isimleriyle tanıtıp yemeği servis ettikten 8-10 dakika sonra tekrar müşterilerin yanına gidip, "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sorduklarında daha fazla bahşiş alıp almadıklarını öğrenmek istiyorsunuz. Bağımlı değişken, alınan bahşişin büyüklüğüdür. Araştırmamız, bir şehrin farklı yakalarında birbiriyle aynı iki restoranda gerçekleşiyor. Restoranların müşteri profilleri aynıdır ve garsonlarının ortalama bahşiş miktarları da aynıdır.

KLASİK DENEY DESENİ Bütün desenler **klasik deney desen**inin türevleridir. Bu bölüme dek ele aldığımız desen türü budur: yani rastlantısal atamanın yapıldığı, öntesti ve sontesti, deney grubu ve kontrol grubu olan deneysel desen.

Örnek. Yeni işe alınmış 40 garsona aynı iki saatlik eğitimi veriyor ve onlara kendilerini isimleriyle tanıtmayacakları ve yemek servisinden sonra müşterileri kontrol etmek için yanlarına gitmeyecekleri bir senaryoyu takip etmelerini söylüyorsunuz. Ardından garsonları rastlantısal olarak 20'şer kişilik iki gruba ayırıyorsunuz ve her bir grubu çalışmaya başlamak üzere iki restorandan birine gönderiyorsunuz. Bütün katılımcıların bir ay boyunca aldıkları bahşiş miktarını kaydediyorsunuz (öntest puanı). Daha sonra, 1. restorandaki 20 katılımcıyı (deney grubu) "yeniden eğitiyorsunuz." Onlara bundan sonra

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kendilerini müşterilere isimleriyle tanıtmalarını ve yemeği servis ettikten 8-10 dakika sonra müşterileri "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sorarak kontrol etmelerini (işlem) istiyorsunuz. 2. restorandaki gruba (kontrol grubu) kendilerini tanıtmadan ya da yemek esnasında müşterileri kontrol etmeden işlerine devam etmeleri gerektiğini hatırlatıyorsunuz. İkinci ay boyunca, her iki grubunun aldığı bütün bahşiş miktarını kaydediyorsunuz (sontest).

ÖNDENEYSEL DESENLER. Bazı desenler rastlantısal atamadan yoksundur: bundan taviz verirler ya da kestirme yollar kullanırlar. Bu **öndeneysel desenleri** klasik deseni kullanmanın mümkün olmadığı durumlarda kullanırız. Bu desenlerin, nedensel bir ilişki çıkarımında bulunmayı zorlaştıran zayıf yönleri vardır.

Tek seferlik vaka incelemesi deseni. *Tek grupluk sadece sontest deseni* olarak da adlandırılan **tek seferlik vaka incelemesi desen**inde bir grup, bir işlem ve bir sontest vardır. Sadece bir grup olduğu için, rastlantısal atama mevcut değildir.

Örnek. Yeni işe alınmış 40 kişilik bir garson grubunu alıp hepsine 2 saatlik bir eğitim veriyorsunuz. Eğitimde garsonlara kendilerini müşterilerine isimleriyle tanıtmalarını ve yemeği servis ettikten 8-10 dakika sonra "Her şey istediğiniz gibi mi" diye sorarak müşterilerini kontrol etmeleri (işlem) talimatını veriyorsunuz. Katılımcılar çalışmaya başlıyorlar, siz de bir ay boyunca hepsinin aldığı bahşiş miktarını kaydediyorsunuz (sontest).

Tek Grupluk Öntest-Sontest Deseni. Bu desende bir grup, bir öntest, bir işlem, bir de sontest vardır. Kontrol grubu ya da rastlantısal atama yoktur.

Örnek. Yeni işe alınmış 40 kişilik bir garson grubunu alır ve hepsine 2 saatlik bir eğitim verirsiniz. Eğitimde garsonlara, kendilerini isimleriyle tanıtmayacakları ve yemek sırasında geri dönüp müşterileri kontrol etmeyecekleri bir senaryoyu izleme talimatı verirsiniz. Hepsi işe başlar ve bir ay boyunca hepsinin aldığı bahşişlerin miktarını kaydedersiniz (öntest puanı). Daha sonra, 40 katılımcının hepsini "yeniden eğitir" ve onlara bundan sonra kendilerini müşterilerine isimleriyle tanıtmalarını ve yemeği servis ettikten 8-10 dakika sonra "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sorarak müşterileri kontrol etmelerini söylersiniz (işlem). İkinci ay boyunca, her iki grubun aldığı bahşiş miktarını kaydedersiniz (sontest puanı).

Bu desen, tek seferlik araştırmaya göre daha iyidir, çünkü bağımlı değişkeni işlemden önce ve sonra ölçersiniz. Ancak kontrol grubunuz yoktur. Öntest ve sontest arasında işlem dışında başka bir şeyin gerçekleşip elimizdeki çıktıya neden olup olmadığını bilemeyiz.

Statik Grup Karşılaştırması. *Yalnızca sontestli eşdeğer olmayan grup deseni* de denen **statik grup karşılaştırma**sında iki grup, bir sontest ve işlem bulunur. Rastlantısal atama ve öntest yoktur. Bu desenin zayıf yönlerinden biri,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gruplar arasındaki herhangi bir sontest farkının işlemden değil, grupların deney öncesindeki farklılıklarından kaynaklanabilmesidir.

Örnek. Yeni işe alınmış 40 garsona aynı iki saatlik bir eğitim veriyorsunuz. Eğitimde garsonlara kendilerini isimleriyle tanıtmayacakları, yemek sırasında müşterileri kontrol etmek için masaya dönmeyecekleri bir senaryoya uymaları talimatını veriyorsunuz. Sonunda her iki restoranda da 20 garson olması kaydıyla çalışmak için iki restorandan istediklerini seçebiliyorlar. Hepsi çalışmaya başlıyor. Bir ay sonra 1. restorandaki 20 katılımcıyı (deney grubu) "yeniden eğitiyorsunuz." Garsonlara bundan sonra kendilerini müşterilere isimleriyle tanıtmaları ve yemeği servis ettikten 8-10 dakika sonra müşterileri kontrol ederek "Her şey istediğiniz gibi mi?" diye sormaları talimatını veriyorsunuz (işlem). 2. restorandaki grup (kontrol grubu) kendilerini tanıtmadan veya yemek sırasında müşterileri kontrol etmeden "işe devam ediyor." İkinci ay boyunca her iki grubun aldığı bahşiş miktarlarını kaydediyorsunuz (sontest puanı).

YARI-DENEYSEL DESENLER VE ÖZEL DESENLER. Bu desenler, klasik desen gibi, bir nedensel ilişkinin belirlenmesini öndeneysel desenlerden daha net bir şekilde gerçekleştirir. **Yarı-deneysel desenler,** klasik desenin zor ya da uygunsuz olduğu ortamlarda nedensel ilişkileri test etmemize yardımcı olurlar. Bu desenleri *yarı-deneysel* olarak adlandırırız, çünkü klasik deney deseninin türevleridirler. Bazılarında rastlantısallaştırma vardır, ama öntest yoktur, bazıları ikiden fazla grup kullanır, bazıları da bir kontrol grubunun yerine bir grubun zaman içinde pek çok kez gözlemlenmesini geçirir. Genel olarak, araştırmacının bağımsız değişken üzerinde klasik desende olduğundan daha az kontrolü vardır (bkz. Tablo 9.1).

Tablo 9.1 Klasik Deney Deseni Karşılaştırması

DESEN	RASTLANTISAL ATAMA	ÖNTEST	SONTEST	KONTROL GRUBU	DENEY GRUBU
Klasik	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
Tek seferlik vaka incelemesi	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Evet
Tek grupluk öntest/sontest	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet
Statik grup karşılaştırması	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet
İki grupluk sadece sontest	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
Zaman-dizileri desenleri	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İki Grupluk Sadece Sontestli Desen. Bu desen statik grup karşılaştırmasıyla aynıdır, ama bir farkla: Rastlantısal atama yaparsınız. Klasik desenin öntest dışındaki bütün bölümleri bu desende de mevcuttur. Rastlantısal atama, grupların işlemden önce farklı olma şansını azaltır, ama öntest olmadan grupların deneye başlamadan önce bağımlı değişken açısından birbirleriyle aynı olduğundan o kadar emin olamazsınız.

Rastlantısal atamalı iki grupluk sadece sontestli bir desenin kullanıldığı araştırmalarında Rind ve Strohmetz (1999) restoran bahşişlerini incelemişlerdir. İşlem, müşteri adisyonlarının arkasına gelecek spesiyalle ilgili mesajların yazılmasıdır. Katılımcılar New Jersey'de kalburüstü bir restoranda akşam yemeği yiyen 81 kişidir. İşlem, servis yapan kadın bir garsonun gelecek restoran spesiyalini adisyonun arkasına yazıp yazmaması, bağımlı değişken de bahşiş miktarlarıydı. İki yıllık deneyimi olan bir servis elemanına, rastlantısal olarak karıştırılmış bir deste kart verildi; kartların yarısında "Mesaj Yok," yarısında "Mesaj Var" yazıyordu. Kadın garson bir müşteriye adisyonunu vermeden hemen önce cebinden rastgele bir kart çekiyordu. Eğer kartın üzerinde "Mesaj Var" yazıyorsa, müşterinin adisyonunun arkasına gelecek spesiyali yazıyordu. Eğer "Mesaj Yok" yazıyorsa hiçbir şey yazmıyordu. Deneyi gerçekleştirenler, bahşiş miktarını ve masadaki insan sayısını kaydediyordu. Servis elemanına tüm müşterilere aynı şekilde davranması talimatını vermişlerdi. Sonuçlar, gelecek spesiyallerle ilgili mesajı alan müşterilerden daha yüksek miktarda bahşiş geldiğini gösterdi.

Kesintili Zaman Dizileri. **Kesintili zaman dizileri deseninde** işlemden önce (öntestler) ve sonra (sontestler) çok sayıda çoklu değişken ölçümü kullanarak bir grubun bağımlı değişken açısından zaman içindeki değişimini ölçersiniz. Alkol satışları ve şiddet ile ilgili örnek araştırmaya bakın (Örnek Kutusu 9.3 Alkol Satışları ile İlgili Kesintili Zaman Dizileri Doğal Deneyi).

Örnek Kutusu 9.3 Alkol Satışları ile İlgili Kesintili Zaman Dizileri Doğal Deneyi

Çoğu hükümet, alkol satımını zaman ve mekan açısından kısıtlar, çünkü alkolün fazla erişilebilir olması şiddet eylemleriyle ilişkilendirilmektedir. Bir hükümet alkolün ne zaman ve nerede satılabileceğini belirleyen düzenlemeleri aniden değiştirirse, bu alkolün erişilebilirliği ve şiddet arasındaki ilişkiyi inceleme fırsatı sunar. 24 Kasım 2005'te, şiddet suçlarını azaltmak için, İngiltere ve Galler hükümetleri lisanslı satış yerlerinin (örn. barlar, tavernalar, publar) açık kalabileceği sürelerdeki kısıtlamaları aniden kaldırdı. Bunun gerekçesi alkol satış sürelerini kısıtlamanın aşırı kalabalık yaratması, aşırı kalabalığın da şiddetin başlıca nedenlerinden biri olmasıydı.

Humphreys, Eisner ve Wiebe (2013), bunu alkolün erişilebilirliği ve şiddet arasındaki ilişkiyi araştırmak için doğal bir deney fırsatı olarak gördü. Geçmişte yapılan çok sayıda araştırmanın alkolün erişilebilirliğindeki artışın, şiddeti de artırdığını bulguladığını gördüler; alkol satışında her bir saatlik artış, Norveç'te fiziksel saldırılarda yüzde 17'lik bir artışa denk gelmişti; fiziksel saldırılar, Avustralya'da daha uzun süre açık kalan alkol satış yerleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Örnek Kutusu 9.3 Devamı

çevresinde artış göstermişti; alkol satış saatleri üzerindeki kısıtlamalardan sonra acile gidenlerin sayısı İrlanda'da yüzde 31 oranında düşmüştü. Ancak, birkaç araştırma alkol satış sürelerinin uzatıldığı yerlerde şiddet suçlarında hiçbir artış bulmamıştı.

Araştırmacılar esnek saatlerin şiddet oranlarını, hükümetin öngördüğü gibi düşürdüğünü mü yoksa çoğu geçmiş araştırmaların ileri sürdüğü gibi artırdığını mı görmek istediler. Araştırmacılar kesintili bir zaman dizisi deseni kullandılar. Bağımlı değişkenleri Manchester bölge polisinin 1 Şubat 2004 ve 31 Aralık 2004 arasındaki suç verileriydi.

Şiddet suçu kayıtlarının haftalık zaman dizileri, alkol kısıtlamalarının kaldırılmasından sonra herhangi bir değişiklik olmadığını gösteriyordu. Araştırmacılar daha sonra geceyi 3 saatlik parçalara ayırarak şiddetin gerçekleşme zamanına odaklandılar. Veriler, sabahın erken saatlerindeki (sabah 3 ve 6 arasında) şiddet suçlarında önemli bir artış olduğunu ortaya çıkardı. Bu, satış kısıtlamalarının kaldırıldığı saat aralığına denk geliyordu. Polisin sabah saat 3 ve 6 arasındaki şiddet suçu kayıtları yüzde 36 artmış ve bu artış Aralık 2005 gibi başlamış ve verilerin alındığı son tarihe (Aralık 2007) kadar devam etmişti. Esnetilen düzenlemelerin etkisi keskin değil, aşamalı ve sürekliydi.

Eşdeğer Zaman Dizileri. **Eşdeğer zaman dizileri deseni,** kesintili zaman dizileri desenine benzer bir tek gruplu desendir. Bir zaman aralığı boyunca devam eder fakat eşdeğer zaman dizileri deseninde tek bir işlem yerine aynı işlem pek çok kere uygulanır. Kesintili zaman dizileri deseni gibi, bağımlı değişkeni işlemlerden önce birçok kez ölçeriz.

Latin Kare Desenleri. Bazen farklı dizilerde ya da zaman sıralamalarındaki birçok bağımsız değişkenin bağımlı bir değişkeni nasıl etkilediğiyle ilgileniriz. **Latin kare deseni** bu tür bir durumu incelememize imkan verir. Örneğin, bir coğrafya öğretmeninin öğrencilere öğreteceği üç ünite bulunuyor: harita okuma, pusula kullanma ve enlem/boylam (EB) sistemi. Üniteler herhangi bir sırada öğretilebilir, ama öğretmen hangi sıranın öğrencilerin konuları öğrenmesine daha yardımcı olduğunu bulmak istiyor. Bir sınıfta öğrenciler önce harita okumayı, ardından pusula kullanmayı, sonra da EB sistemini öğreniyor. Başka bir sınıfta pusula okuma başta geliyor, sonra harita okuma, sonra da EB sistemi. Üçüncü bir sınıfta öğretmen önce EB sistemini, sonra pusula kullanmayı, en sonunda da harita okumayı öğretiyor. Öğretmen, her üniteden sonra sınıfa test yapıyor ve öğrenciler dönemin sonunda kapsamlı bir sınava giriyor. Öğrenciler sınıflara rastlantısal olarak atanmışlardır, böylece öğretmen üniteleri belli bir sırada anlatmanın öğrenmeyi iyileştirip iyileştirmediğini görebilecektir.

Dört Gruplu Solomon Deseni. Öntest ölçümünün işlem ya da bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olabileceğini düşünüyoruz. Bir öntest bazen katılımcıları işleme karşı duyarlılaştırabilir ya da onların sontestteki performanslarını artırabilir (bkz. ilerleyen sayfalardaki test etme etkisi tartışması) Richard L. Solomon, öntest etkileri sorunuyla baş etmek için **dört gruplu Solomon desenini** geliştirmiştir. Bu desen; klasik deney desenini sadece sontestli iki grup-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

luk desenle birleştirir ve katılımcıları rastlantısal olarak dört gruptan birine atar. Örneğin bir akıl sağlığı uzmanı, yeni bir eğitim yönteminin hastaların sorunlarla başa çıkma becerilerini geliştirip geliştirmediğini belirlemek istiyor. Görevli, hastaların sorunlarla başa çıkma becerilerini 20 dakikalık bir stresli olaylara tepki testiyle ölçüyor. Fakat hastalar sorunlarla başa çıkma becerilerini testin kendisini çözerek öğrenebilecekleri için dört grupluk bir Solomon deseni kullanıyor. Akıl sağlığı uzmanı, hastalarını rastlantısal olarak dört gruba ayırıyor. İki grup önteste giriyor, bu gruplardan birine yeni eğitim yöntemi, diğerine eski yöntem uygulanıyor. Diğer iki grup ise hiçbir önteste girmiyor ve birine yeni yöntem, diğerine de eski yöntem uygulanıyor. Dört grubun hepsine aynı sontest yapılıyor ve sontest sonuçları karşılaştırılıyor. Eğer iki işlem (yeni yöntem) grubunun sonuçları birbiriyle, iki kontrol (eski yöntem) grubunun da sonuçları da birbiriyle benzeşiyorsa o zaman akıl sağlığı uzmanı, önteste dayalı öğrenmenin bir sorun teşkil etmediğini anlar. Eğer öntest yapılan iki grup (bir işlem bir de kontrol grubu), öntest yapılmayan iki gruptan farklı sonuçlar sergilerse o zaman uzman, öntestin kendisinin bağımlı değişken üzerinde bir etkisinin olmuş olabileceği sonucuna varır.

Faktöryel Desenler. Bazen iki ya da daha fazla bağımsız değişkenin eşzamanlı etkilerini merak ederiz. **Faktöryel bir desen**, iki ya da daha fazla bağımsız değişkeni bir bileşim içinde kullanır. Bu desende, değişken kategorilerinin (bazen *faktörler* olarak adlandırılır) her bir bileşimine bakarız. Her değişkende çok sayıda kategori bulunduğunda, bileşimlerin sayısı çabucak artar. Bu desen türünde işlem, her bir bağımsız değişken değildir; bunun yerine her bir kategori bileşimidir. Araştırmacılar, faktöryel deseni kestirme bir şekilde ele alırlar. "İkiye üçlük bir faktöryel desen" 2x3 şeklinde yazılır. Birinde bir, diğerinde üç kategori olan iki değişkenle birlikte iki işlem uygulandığı anlamına gelir. Bir 2x3x3 deseni ise üç bağımlı değişkenin olduğunu, birinin iki kategori, diğer ikisinin her birinin ise üç kategori barındırdığını ifade eder.

Örneğin Krysan vd. (2009), mahalle tercihlerini araştırmak istemişlerdi, ancak bir mahallenin hem ırksal hem sınıfsal özelliklerini eş zamanlı olarak incelemek zor olduğu için faktöryel desenden faydalanmışlardı (bkz. Örnek Kutusu 9.4 Mahalle Tercihi ile İlgili Faktöryel Deney). Araştırmalarının üç bağımlı değişkeni, katılımcının ırkı (iki kategori: beyaz ve siyah), mahallenin bileşimi (üç tür: tamamı beyaz, tamamı siyah ve siyah-beyaz karışık) ve toplumsal sınıftı (beş seviye). Bağımlı değişken, bir mahallenin 1 ile 7 arasında derecelendirilen istenilirliğiydi (Araştırmacılar, katılımcılara kendilerini ait oldukları ırksal grupla ne derece özdeşleştirdiklerini de sormuşlardı).

Faktöryel bir desende işlemlerin bağımsız değişken üzerinde iki tür etkisi olabilir: ana etkiler ve etkileşim etkileri. Tek faktörlü ya da tek işlemli desenlerde yalnızca *ana etkiler* bulunur. Başka bir deyişle, sadece işlemin bağımlı değişken üzerindeki etkisini irdeleriz. Bir faktöryel desende bağımsız değiş-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ken kategorilerinin belirli bileşimlerinin de tek bir faktörün ötesinde bir etkisi olabilir. Bunlara **etkileşim etkileri** deriz, çünkü bir bileşimdeki kategoriler tek tek her değişkenin etkisinin ötesinde bir etki yaratacak şekilde etkileşime girer. Etkileşim etkileri özel önemdedir, çünkü sadece bağımsız bir değişkenin etkisinin sözkonusu olmadığını, belli bileşimlerin de özgün etkilerinin olduğunu ya da değişkenlerin ancak belli koşullar altında bir etkisinin olduğunu gösterirler. Belirsizlikten kaçma kişilik özelliği ve göçmenlerin sayısındaki artıştan haberdar olma ile ilgili araştırma (bkz. Örnek Kutusu 9.2) için faktöryel bir desenden yararlanılmıştır, fakat kişilik özelliği çok maddeli bir ölçekle ölçülmüştür.

Örnek Kutusu 9.4 Mahalle Tercihi ile İlgili Faktöryel Deney

Krysan vd. (2009), ABD'deki siyah ve beyaz yetişkinlerin mahalle tercihlerini araştırmak için bir deney tertiplemişlerdir. Geçmiş araştırmalar bu konuyu incelemiştir; ancak, hem ırksal hem sınıfsal faktörleri aynı anda irdelemek çok zor olmuştur ve insanların bir mahalleyi sınıfsal özelliklerinden dolayı mı yoksa ırksal özelliklerinden dolayı mı tercih ettiklerini söylemek imkansızdır. Araştırmacılar şöyle demişlerdir: "Analizimizin çekirdeğinde iki araştırma sorusu yatmaktadır: (1) Mahalle tercihleri renk körü müdür yoksa ırk bilinciyle mi yapılır? (2) Tercihler ırk bilinciyle yapılıyorsa kişinin "kendisi gibi olanlarla" aynı mahallede olma arzusunu mu yoksa başka bir ırktan insanların bulunduğu bir mahalleden kaçma arzusunu mu yansıtır?" (s. 529). 2004-2005'te araştırmacılar, Detroit bölgesinden 700'den fazla katılımcı, Chicago büyükşehir hizmet alanından ise yaklaşık 800 katılımcı seçmişlerdir. Mahallelerdeki sınıf ve ırk etkilerini birbirinden ayrıştırmak için katılımcılara toplumsal sınıf ve ırk bileşimi açısından farklılık gösteren mahallelerin video kayıtlarını izlettirmişlerdir. Toplamda 13 video çekmişlerdir. Mahalleler beş toplumsal sınıf seviyesine ve üç ırksal bileşim düzeyine göre çeşitlilik göstermektedir.

> *Katılımcıların ev ve mülk büyüklüğü, evlerin bakımlı olması vb. gözlemsel bulgulardan hareketle toplumsal sınıf hakkında çıkarımda bulundukları varsayımına dayanarak farklı toplumsal sınıf seviyelerini yansıtacak farklı mahalleleri seçtik. Bu farklı mahallelerin her biri, [videolarda] görüntülenen kişilerin ırkına bağlı olarak şu üç türden birine giriyordu: (1) bütün mahalle sakinleri beyazdır, (2) bütün mahalle sakinleri siyahtır, (3) üç mahalle sakini beyaz, iki mahalle sakini siyahtır (s. 537).*

Videolardan biri kontrol amacıyla oluşturulmuştu ve bu videoda hiç insan yoktu. Diğer her bir videoda gündelik faaliyetlerle meşgul beş (aktör) mahalle sakini görülmekteydi.

> *Her bir mahallede üç kişinin garaj yolunda, ön bahçede, posta kutusunun önünde ya da tamir edilmekte olan bir arabanın etrafında sohbet ederken görüntülendikleri bir sahne vardı. Katılımcıların mahalle sakinlerinin ırksal/etnik kimliğini tespit etme ihtimallerini artırmak için, videolardaki bu insanlar kısa kollu tişörtler giymişlerdi ve hiçbirinin kafasında şapka yoktu. Her bir mahallede aynı toplumsal sınıftan olan sakinler, yaş, toplumsal cinsiyet ve kıyafet tarzı açısından birbirleriyle mümkün olduğunca eşleştirilmişlerdi.*

Araştırmacılar manipülasyon kontrolü amacıyla katılımcıların, mahallelerin sınıf ve ırk bileşimlerini istenildiği gibi görüp görmediklerinden emin olmak için gerçek araştırmadan önce başka katılımcılardan oluşan küçük bir gruba videoları gösterdiler. Videoları izlettikten sonra katılımcılardan her bir mahalleyi çok istenilirden hiç istenilmeze yedili bir Likert

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Örnek Kutusu 9.4 Devamı

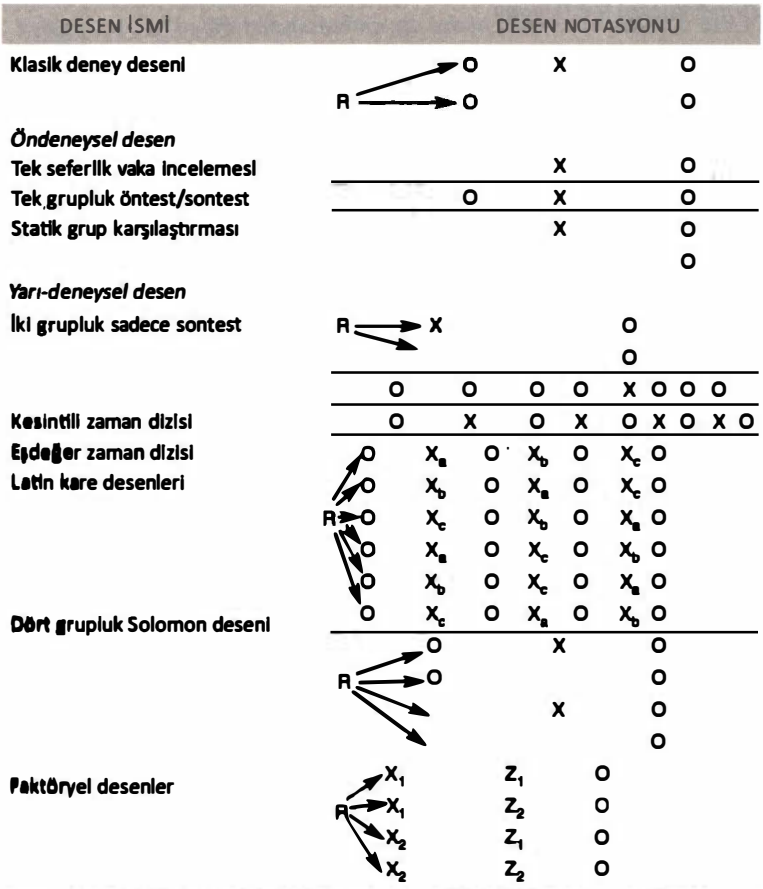
ölçeği üzerinde derecelendirmelerini istediler. Araştırmacılar şöyle dediler (s.539): "Bizim bağımlı değişkenlerimiz dört mahallenin istenirlik dereceleridir, dolayısıyla analiz birimimiz videolardır. Her bir katılımcının aynı bazal videoyu izlediğini ve derecelendirdiğini (hiçbir mahalle sakininin görülmediği üst orta sınıf bir mahalle) varsayarak, bu mahallenin derecesini katılımcı düzeyinde bir kontrol olarak kabul ediyoruz." Araştırmacılar üç bağımlı değişkeni olan bir faktöryel desen kullandılar: katılımcıların ırkı, mahallenin toplumsal sınıfı ve mahallenin ırksal bileşimi. Araştırmacılar aynı mahalledeki farklı ırksal bileşimleri izleyecek katılımcıları rastlantısal olarak belirlediler. Elde ettikleri pek çok bulgu arasından, araştırmacılar şuna dikkat çektiler (s. 538): "Esas sonucumuz, tek başına ırkın beyazların ve daha az miktarda olsa da siyahların ikamet bölgeleriyle ilgili düşüncelerini şekillendirdiğidir. İkamet tercihleri sadece bir mahallenin sınıfsal temelli özelliklerine verilen bir tepki değildir; burada yaşayan insanların ırkı tarafından şekillendirilmektedir."

Desen Notasyonu

Deneyleri pek çok şekilde tasarlayabiliriz. **Desen notasyonu** deney deseninin bölümlerini sembolize etmek için kullanılan bir kısaltma sistemidir.[6] Bu sayede, deneyin bölümlerini anlatan karmaşık ve bir paragraf süren bir açıklamayı, iki çizgi üzerinde uzanan beş ya da altı sembolle ifade edebilirsiniz. Desen notasyonunu bir kez öğrendikten sonra, desenler üzerine düşünmek ve desenleri karşılaştırmak size daha kolay gelecektir. Desen notasyonunda şu semboller kullanılır: O = bağımlı değişkenin gözlemlenmesi, X = işlem, bağımsız değişken; R= rastlantısal atama. O'lar zaman sırasına bağlı olarak soldan sağa altyazılarla numaralandırılmışlardır. Öntestler O1, sontestler O2'dir. Bağımsız değişken ikiden fazla değer aldığında, X'ler bu değerleri birbirinden ayırmak için altyazılarla numaralandırılır. Z gibi ikinci ya da ek bir bağımsız değişkene işaret eden diğer harfler, deneyde birden fazla bağımsız değişken olduğunda kullanılabilir. Semboller soldan sağa zamansal sırayı izlerler. R'nin ardından önce öntest ve işlem, ardından sontest gelir. Sembolleri satırlar şeklinde düzenleriz ve her bir satır bir katılımcı grubunu temsil eder. Örneğin, üç grubun olduğu bir deneyde peşinden üç O ve X satırı gelen bir R (eğer rastlantısal atamadan faydalanıldıysa) vardır. Satırlar birbirinin üstüne yerleştirilmiştir, çünkü öntestler, işlem ve sontest her grupta yaklaşık olarak aynı zamanda gerçekleşir. Şekil 9.3 pek çok standart deney desenindeki notasyonu gösterir.

[6] Araştırma deseni notasyonu Cook & Campbell (1979:95-96), Dooley (1984:132-137) ve Spector (1981:27-28) içinde ele alınmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şekil 9.3 Deney Deseni Notasyonları

Not: Sembollerin altındaki harfler farklı işlem değişkenlerine işaret etmektedir. Sembollerin altındaki rakamlar aynı işlem değişkeninin farklı kategorilerine işaret etmektedir: örneğin toplumsal cinsiyet değişkeninde kadın ve erkek kategorileri.

İçsel ve Dışsal Geçerlilik

9.5. Deneysel desenlerde içsel ve dışsal geçerliğe yönelik tehditleri açıklamak

İçsel Geçerliliğin Mantığı

İçsel geçerlik, bağımlı değişkeni başka herhangi bir şey değil, sadece bağımsız değişken etkilediğinde sözkonusudur. Bağımsız değişken dışında bağımlı

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

değişkeni etkileyen başka herhangi bir şey, içsel geçerliliği tehdit eder. Bunlar kirletici değişkenlerdir; deneyin, hipotezlerinizdeki değişkenler arasındaki ilişki dışında her şeyi dışarıda bırakma mantığını kirletirler. İşlemin bağımlı değişkendeki değişikliği üreten gerçek nedensel faktör olduğunu söyleme yetinizi tehdit ederler. Bunların insan eliyle yapılmış şey anlamında *artefakt* olarak adlandırıldığını da duyabilirsiniz. Çünkü istenmeyen ya da kirletici değişkenler, incelemekte olduğunuz doğal ilişkiden değil özgül deneysel tertipten kaynaklanırlar. Bir artefakt kaza eseri ortaya çıkar, çünkü araştırmanın hazırlık aşamasında, istemeden de olsa olan biteni değiştiren bir şeyleri araştırmaya dahil edersiniz. Örneğin, uykusuz kalmanın duygusal etkileri ile ilgili bir deneyde katılımcılar gelmeden önce odayı temizliyorsunuz, fakat masaları ve sandalyeleri silmek için kullandığınız temizlik deterjanı çoğu insanda sinirliliğe neden oluyor. Sonuçlarınız, çok az uyuyan insanlar arasında sinirlilikte bir artış olduğunu gösteriyor, ancak bunun nedeni uykusuzluk değil, temizlik deterjanınızın istenmeyen yan etkisidir. Artefaktların ve kirletici değişkenlerin (işlem dışında bağımlı değişkeni muhtemelen etkileyebilecek her şeyin) etkisini deneyin koşullarını kontrol ederek ve deney desenlerinden faydalanarak bertaraf etmek istersiniz. Bir sonraki bölümde içsel geçerliliğe yönelik başlıca tehditleri ele alıyoruz.

İçsel Geçerliliğe Yönelik Tehditler

Aşağıda içsel geçerliliğe yönelik 12 tehdit sıralanmaktadır.[7]

Seçim yanlılığı. **Seçim yanlılığı,** bir deneyde birden fazla katılımcı grubu olduğunda sözkonusu olur. Grupları karşılaştırmak istersiniz, fakat gruplar birbirlerinden farklıdırlar ya da eşdeğer değillerdir. Rastlantısal atamanın bulunmadığı desenlerde bu bir sorundur. Örneğin, fiziksel saldırganlıkla ilgili bir deney tasarlıyorsunuz. Rastlantısallaştırma kullanmıyorsanız ya da rastlantısallaştırma işe yaramıyorsa, işlem grubu şans eseri farklılık gösterebilir. Çeşitli yerleşke etkinliklerinde yer alan 60 katılımcınız olabilir. Şansa bakın ki, deney grubundaki gönüllülerinizden çoğu futbol, rugby, hokey ve güreşle ilgilenmekte; kontrol grubunuzdaki katılımcılar ise müzisyenler, satranç kulübü üyeleri, balerinler/baletler ve ressamlardan oluşmakta. Seçim yanlılığının başka bir örneği, insanların trafik sıkışıklığını atlatma becerisiyle ilgili bir deney olabilir. Bir gruba atanan katılımcıların tümü kırsal bölgelerden gelmekteyse ve neredeyse hiç trafik yaşamamışsa; öteki gruptakilerin hepsi ise büyük şehirlerde yetişmiş ve trafiği bilen kimselerse, seçim yanlılığı sözkonusu olacaktır. Çoğu zaman öntest puanlarını karşılaştırarak seçim yanlılığını tespit edebi-

---

[7] İçsel geçerliliğe yönelik tehditlerle ilgili ek tartışmalar için bkz. Cook & Campbell (1979:51-68), Kercher (1992), Spector (1981:24-27), Smith & Glass (1987) ve Suls & Rosnow (1988).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lirsiniz. Öntest puanlarında gruplar arasında hiçbir farklılık göremiyorsanız, muhtemelen seçim yanlılığı sorunu yoktur.

Tarih. **Tarih etkileri** işlemle alakasız bir olayın işlem esnasında gerçekleşerek bağımlı değişkeni etkilemesini ifade eder. Tarih etkilerinin uzun bir süre devam eden deneylerde gerçekleşmesi daha olasıdır. Örneğin insanların köpekler hakkındaki duygularını değerlendiren iki haftalık bir deneyde, yakınlardaki bir köpek sığınma merkezinde gerçekleşen bir yangın, çok sayıda yavru köpeğin yaralanmasına ve ölümüne sebep oluyor. Haberlerde yaralı hayvanlar ve kazadan dolayı gözyaşı döken çok sayıda bölge sakini görülüyor.

Olgunlaşma. **Olgunlaşma etkisi** katılımcılarda deney sırasında işlem dışında gerçekleşen biyolojik, psikolojik veya duygusal bir sürecin bağımlı değişkeni etkilemesini ifade eder. Olgunlaşma etkilerinin gerçekleşmesi için gereken süre, bağımlı değişkene ve araştırma desenine bağlı olarak saatler, aylar ya da yıllar alabilir. Örneğin, akıl yürütme becerisi ile ilgili tam gün süren 8 saatlik bir deneyde, katılımcılar sıkılıyorlar ve uykuları geliyor ve neticede düşük puanlar alıyorlar. Bir diğer örnek 1. ve 6. sınıflar arasındaki çocukların oyun tarzları olabilir. Oyun tarzları bir işlemin etkisinden ziyade ya da bu etkiye ek olarak, çocuklarda büyüdükçe gerçekleşen fiziksel, duygusal ya da gelişimsel değişimlerden etkilenebilirler. Öntest ve kontrol grubu olan desenler olgunlaşma veya tarih etkilerinin mevcut olup olmadığını belirlemeye yardımcı olabilir, çünkü hem deney hem kontrol grupları zaman içinde benzer değişimler göstereceklerdir.

Test etme. Bazen öntest ölçümünün kendisi bir deneyi etkiler. Test etme etkisi içsel geçerliliği tehdit eder, çünkü işlemin kendisinden fazla bir şey bağımlı değişkeni etkilemektedir. Dört grupluk Solomon deseni, test etme etkilerini tespite yardımcı olur. Örneğin katılımcıların jeoloji ve coğrafya bilgilerini belirlemek için öntest yapıyorsunuz. İşleminiz jeoloji ve coğrafya ile ilgili iki gün boyunca izlettirilen bir dizi video olsun. Katılımcılarınız öntest sorularını hatırlarlarsa ve bu, videolardan öğrendiklerini (yani dikkat ettikleri şeyleri) veya sontestteki sorulara verdikleri yanıtları etkilerse, bir test etme etkisi sözkonusudur. Test etme etkileri mevcutsa, bağımlı değişkeni etkileyen tek şeyin işlem olduğunu söyleyemezsiniz. Bağımlı değişken hem öntestten hatırlananlardan hem işlemden etkilenmiştir.

Araçlama. Bu tehdit kararlılık güvenilirliği ile ilişkilidir. *Araç* ya da bağımlı değişken ölçümü, deney sırasında değiştiğinde sözkonusu olur. Örneğin, bir kilo verme deneyinde, tartının yayları zayıflayabilir ve sontestte daha düşük sonuçlar verebilir. Başka bir örnek, bir video izletme işlemi olabilir. Video ekipmanı bazı katılımcılarda çalışmamıştır.

Deneysel mortalite. Bazı katılımcılar deneye sonuna kadar devam etmezlerse **deneysel mortalite** ya da **yıpranma** ortaya çıkar. Mortalite kelimesi *ölüm* anlamına gelse de illa katılımcıların öldüğünü ifade etmez. Eğer çok sayıda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

katılımcı deneyi tamamlamadan terk ederse, bu katılımcılar deneye devam etselerdi sonuçlar farklı olur muydu, bilemeyiz. Örneğin, 60 kişiyle bir kilo verme deneyine başlıyorsunuz. Programın sonunda, 40 katılımcı kalıyor ve bunların her biri herhangi bir yan etki görülmeksizin 5 kilo veriyor. Deneyden ayrılan 20 kişi bu 40 kişiden farklı olabilirdi, bu da sonuçları etkilerdi. Belki de program ayrılanlarda başarılı oldu ve bu kişiler 25 kilo verdikten sonra deneyi bıraktılar. Ya da belki de program onların sağlığını bozdu ve deneyi bırakmaya mecbur kıldı veya hiçbir gelişme görmediler ve deneyden ayrıldılar. İçsel geçerliliğe yönelik bu tehdidi tespit etmek için bir deneyin bütün aşamalarında katılımcı sayısına dikkat etmeli ve bu sayıyı kayıt altına almalıyız.

İstatistiksel regresyon etkisi. Bunu sezgisel olarak kavramak mümkün değildir. Bir aşırı değerler meselesi ya da rastlantısal hataların grup sonuçlarını ortalamaya doğru yaklaştırma eğilimidir. İki şekilde gerçekleşir. İstatistiksel regresyon etkisinin sözkonusu olduğu durumlardan biri, katılımcıların bağımlı değişken açısından sıra dışı olmalarıdır. Sıra dışı oldukları için, belli bir yönde daha çok tepki vermeleri sözkonusu olmaz. Örneğin, şiddet içerikli video oyunları oynamanın insanları daha öfkeli hale getirip getirmediğini görmek istiyorsunuz. Katılımcılarınız, yüksek güvenlikli bir hapishaneden bir grup hükümlü. Onlara bir öntest yapıyor, 60 saat boyunca aşırı şiddet içeren video oyunları oynatıyor, ardından sontest uyguluyorsunuz. Şaşırtıcı bir şekilde, hiçbir değişiklik yok. Belki de hükümlüler zaten son derece öfkeli bir şekilde deneye başlamışlardı. Bu nedenle işleminiz onları daha da öfkeli hale getirmekte başarısız oldu. Sırf rastlantısal şansa dayalı olarak, sontesteki ölçümlerde bazıları daha az öfkeli bile çıkabilir.[8]

İkinci bir istatistiksel regresyon etkisi, ölçüm aracı ile ilgili bir soruna bağlı olarak gerçekleşir. Çoğu kişinin bir değişkende çok yüksek (tavan) ya da çok düşük (taban) puanlar aldığı türden bir ölçümünüz varsa, sırf rastlantısal şans öntestle sontest arasında bir değişikliğe neden olabilir. Örneğin 80 katılımcıya basit bir matematik testi veriyorsunuz, 77'si testten 100 puan alıyor. Halihazırda bu kadar fazla 100 puan olduğu için, rastlantısal hatalar grup ortalamasını düşürebilir, çünkü 100 puan alan 77 katılımcı sadece bir yönde değişim gösterebilir, yani bir soruyu yanlış yanıtlamak yönünde. Buna karşın, ancak üç katılımcıda iyileşme görülebilir. Sonuçta, grup ortalaması sontestte sadece şans eseri düşük görünebilir. İstatistiksel regresyonu tespit etmek için puan aralığını izlemeniz gerekir.

İşlemin yayınımı ya da bulaşma. **İşlemin yayınımı** farklı gruplardaki katılımcıların birbirleriyle iletişime geçip uygulanan işlemi öğrenmelerinin neden olduğu tehdittir. Bu tehditten grupları birbirinden izole ederek ya da katılımcılardan diğer katılımcılara hiçbir şey söylemeyeceklerine söz vermelerini

[8] Bu örnek Mitchell & Jolley'den (1988:97) ödünç alınmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

isteyerek kaçınabilirsiniz. Örneğin, kelimeleri hatırlama teknikleri ile ilgili gün boyu sürecek bir deneyde 80 katılımcınız var. İşlem grubuna basit bir yöntem öğretiliyor, ancak kontrol grubuna istedikleri herhangi bir tekniği kullanmaları söyleniyor. Molalardan birinde, işlem grubundaki katılımcılar kontrol grubundakilere yeni yöntemden bahsediyorlar. Moladan sonra kontrol grubu katılımcıları da bu yöntemi kullanmaya başlıyor. Bu tehdidi azaltmak için katılımcılara deney sonrası yapılacak bir görüşmede olası bir yayılımın olup olmadığını sorabilirsiniz.

Denkleştirici davranış. Bir grup katılımcıya faydalı bir şey sunan, fakat bunu diğer gruptan esirgeyen ve bu farkın bilindiği deneylerde, **denkleştirici davranışın** gerçekleştiği söylenir. Gruplar arası eşitsizlik; farklılığı azaltma isteğine, gruplar arası rekabetçi bir düşmanlığa ya da katılımcıların incinmesine ve morallerinin bozulmasına neden olabilir. Bu tür bir davranış bağımlı değişkeni işlemin ötesinde etkileyebilir. Örneğin bir okuldaki öğrenciler, öğrenimi iyileştirmek amacıyla daha uzun öğlen aralarına maruz bırakılıyor (işlem), ancak başka bir okuldaki öğrenciler normal bir öğlen arasına çıkıyor. Eşitsizlik bir kez fark edildikten sonra, kontrol grubundaki öğrenciler (uzun öğlen arasının yapılmadığı okul) derslerini daha iyi öğrenmek ve bu eşitsizliğin üstesinden gelmek için daha fazla çalışabilirler ya da bu öğrencilerin eşitsiz muamele nedeniyle moralleri bozulabilir ve derslerini öğrenmek için daha az çaba gösterebilirler. Dışarıdan bilgi almadığınız sürece bu tehdidi tespit etmek zordur (bkz. işlemin yayılımı ile ilgili kısım).

Deney yapanın beklentisi. Bir araştırmacının davranışı, araştırmacı eğer dolaylı bir şekilde istediği sonucu dile getirirse içsel geçerliliği tehdit edebilir.[9] Buna **deney yapanın beklentisi** denir. Hipoteze çok fazla inandığı için, dürüst bir araştırmacı bile farkında olmaksızın istenilen bulguları dile getirebilir. Örneğin katılımcıların engelli insanlara tepkilerini araştırıyorsunuz. Kadınların erkeklere göre engelli insanlara karşı daha hassas olduklarına derinden inanıyorsunuz. Göz teması, ses tonu, duraksamalar ve diğer sözsüz iletişim biçimleri aracılığıyla, farkında olmaksızın kadın katılımcıları engellilere karşı daha olumlu duygular bildirmeye teşvik edebilirsiniz; bu tür sözel olmayan davranışlarınız erkeklerde tam tersi etki yaratabilir. **Çift-kör deney,** yapanın beklentisini kontrol etmeyi amaçlayan bir desendir. Bu deneyde, katılımcılarla doğrudan temasa geçenlerin hiçbiri hipotezin ya da işlemin detaylarını bilmez. Deney *çift-kör*dür, çünkü hem katılımcılar hem onlarla temasa geçenler deneyin ayrıntılarından habersizdir (bkz. Şekil 9.4). Örneğin, yeni bir ilacın işe yarayıp yaramadığını görmek istiyorsunuz. Üç renkte hap kullanıp (sarı, yeşil ve pembe), yeni ilacı sarı hapa yerleştiriyor, pembe hapın içine eski bir ilaç koyu-

[9] Deneyi yapanın beklentisi, Aronson & Carlsmith (1988:66-70), Dooley (1984:151-153) ve Mitchell & Jolley (1988:327-329) içinde ele alınmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yor, yeşil hapı da *plasebo* olarak kullanıyorsunuz (yani içi boş ya da etkisiz bir işlem). Hapları verip etkilerini kayıt altına alan asistanlar hangi renk hapın yeni ilacı içerdiğini bilmiyorlar. Sadece hapları uyguluyor ve sonuçları hapın rengine göre kaydediyorlar. İlacın hangi renk hapta olduğunu sadece siz biliyorsunuz ve sonuçları inceliyorsunuz, fakat sizin de katılımcılarla hiçbir temasınız yok. Çift-kör desen tıbbi araştırmada neredeyse mecburidir, çünkü tıpta deney yapanın beklentisinin etkileri iyi bilinmektedir.

Talep özellikleri. İçsel geçerliliğe yönelik tepkisellikle (bir sonraki bölümde ele alınmaktadır) ilişkili tehditlerden biri **talep özellikleri** şeklinde adlandırılır. Katılımcılar hipotez ya da deneyi yapan araştırmacının amacı hakkında ipuçları elde edip davranışlarını araştırmacının onlardan beklediğini düşündükleri (yani hipotezi destekleyecek) şekilde değiştirdiklerinde sözkonusu olur. Katılımcılar çoğu zaman araştırmacıyı memnun etmek için böyle davranırlar. Bu yüzden göstermelik öyküler şeklindeki küçük aldatmacalardan yararlanırız.

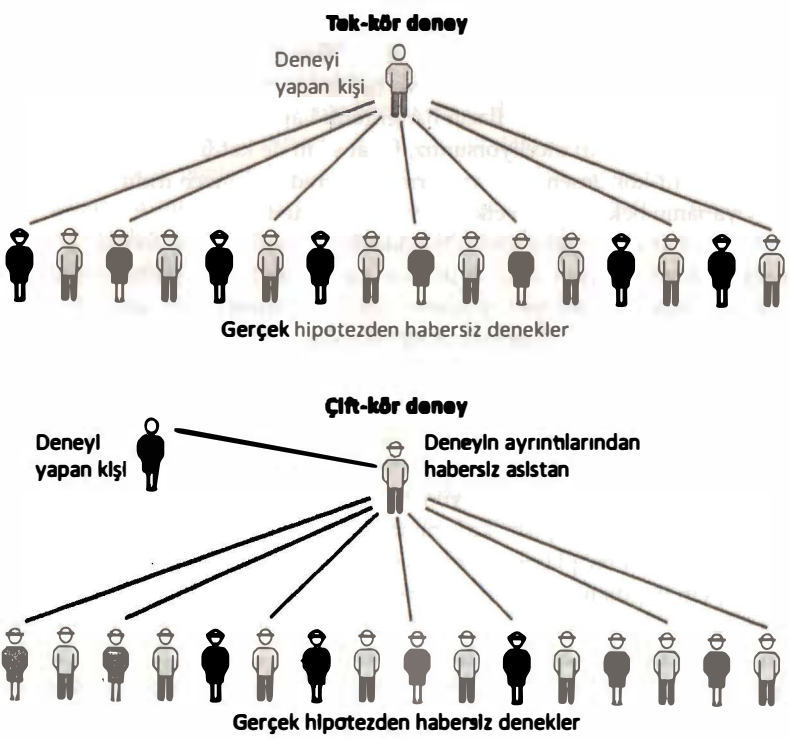
Plasebo etkisi. İçsel geçerliğe yönelik son tehdit türü plasebo etkisidir. Plasebo, tıbbi araştırmada şeker kullanımı gibi içi boş ya da etkisiz bir işlemdir. Bazı katılımcılara bir plasebo vermenize rağmen katılımcılar, kendilerine gerçekten işlem uygulanmış gibi davrandıklarında sözkonusu olur. Örneğin, aşırı sigara içenlerde sigarayı bırakmak ile ilgili bir deney tertipliyorsunuz. Bazı katılımcılara nikotin bağımlılıklarını azaltmak için anti-nikotin ilacı içeren bir hap veriyor, diğerlerine ise plasebo (içi boş bir hap) veriyorsunuz. Plaseboyu alan katılımcılar da sigara içmeyi bırakırlarsa, o zaman sadece deneye katılmanın ve işe yarayacaklarını düşündükleri bir şeyi almanın bu katılımcıların sigarayı bırakmasına yardımcı olmak gibi bir etkisi olabilir. Sırf plaseboya olan güven, bağımlı değişkeni etkilemiş olabilir (içsel geçerliliğe yönelik tehditlerin özeti için bkz. Tablo 9.2).[10]

Araştırmacılar içsel geçerliliği artırmak için genellikle manipülasyon kontrolleri gerçekleştirirler. Manipülasyon kontrolü, kuramsal açıdan önemli değişkenleri (örn. hipotezlerdeki bağımlı, bağımsız ve ara değişkenler) doğrulamak için gerçekleştirilen bir işlemdir. Amacı, deneyin koşullarının aranan etkilere sahip olup olmadığını ya da deneysel gerçekçilik derecesinin (deneysel gerçekçilik bu bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır) ölçüm geçerliliğini doğrulamaktır. Deneyimizdeki değişkenlerin ve koşulların bizim istediğimiz şekilde işlediğinden emin olmak ve içsel geçerliliğe yönelik olası tehditleri saf dışı bırakmamıza yardımcı olmaları için manipülasyon kontrolleri kullanırız.

---

[10] Price, Finnis & Benedetti (2008) placebo etkisini ve bu etkinin anlaşılmasına dönük yakın zamanlı gelişmeleri özetler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şekil 9.4 Çift-Kör Deney: Tek-Kör, Basit ve Çift-Kör Deney Örnekleri

Tablo 9.2 İçsel Geçerlilik ve Dışsal Geçerlilik Meseleleri

İÇSEL GEÇERLİLİK	DIŞSAL GEÇERLİLİK
Seçim yanlılığı	Popülasyona genelleme
Tarih etkisi	Doğalcı genelleme
Olgunlaşma etkisi	Kuramsal genelleme
Test etme etkisi	Deneysel gerçekçilik
Araçlama	Hawthorne etkisi
Deneysel mortalite	
İstatistiksel regresyon etkisi	
İşlemin yayınımı	
Denkleştirici davranış	
Deney yapanın beklentisi	
Talep özellikleri	
Plasebo etkisi	

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Manipülasyonlar"ı (deney ortamındaki ölçümlerimiz ve müdahalelerimizi) öntestlerle, pilot testlerle ve katılımcıları deney sonrasında bilgilendirerek kontrol ederiz. Belli deneysel koşullar hakkında bir öntest tertipleyebiliriz. Örneğin, engelli biri gibi davranan bir işbirlikçiniz var ve hazırlık araştırmasında bazı katılımcılardan işbirlikçiyi gözlemlemelerini istiyorsunuz. Kontrol amacıyla, katılımcılara şunu soruyorsunuz: İşbirlikçiyi gerçekten engelli mi sandınız yoksa rol yaptığını anladınız mı? Müzik ve ırksal-etnik tercih ile ilgili araştırmada (bkz. Örnek Kutusu 9.1) araştırmacılar, katılımcılara arka plandaki müziği duyup duymadıklarını sordular. Amaçları müziğin etkisinden emin olmaktı. Mahalle tercihi ile ilgili araştırmada (bkz. Örnek Kutusu 9.4) araştırmacılar, mahallelerin videolarını araştırmada kullanmadan önce küçük bir insan grubuna gösterdiler. Bunu yapmaktaki amaçları insanların mahalledeki ırksal bileşimin ve toplumsal sınıfın, araştırmacıların istedikleri gibi farkında olduklarından emin olmaktı. Katılımcılara bir deneyde yazılı ya da sözlü talimatlar vermeyi planlıyorsanız, birkaç ön katılımcıyla bu talimatları önteste tabi tutabilirsiniz. Talimatların anlaşılıp anlaşılmadığını ya da katılımcıların talimatları sizin istediğiniz gibi anlayıp anlamadıklarını sorgulayabilirsiniz.

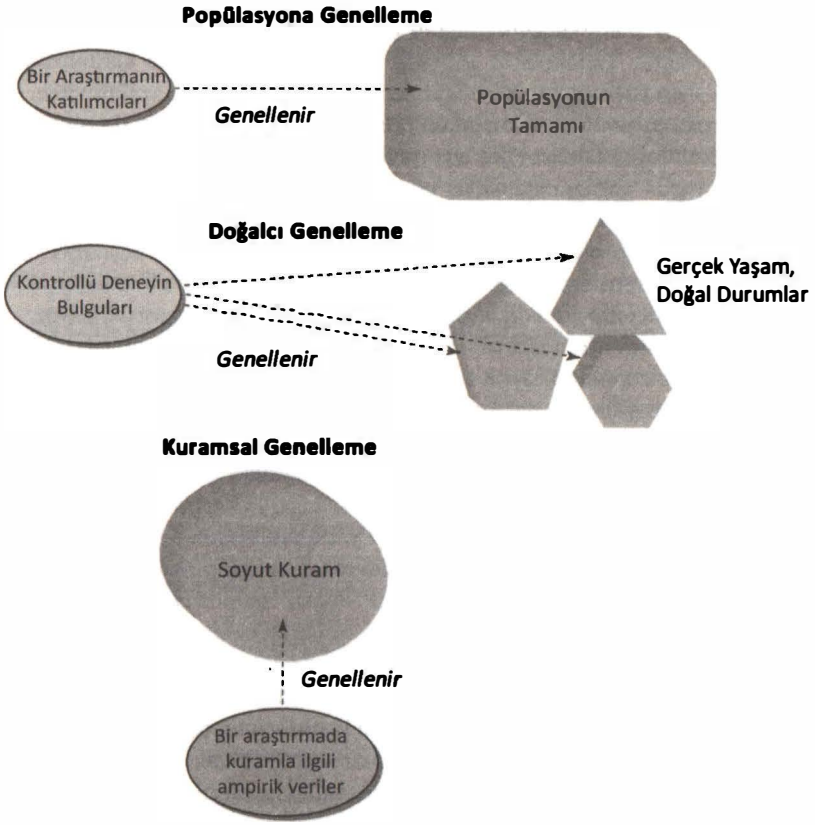
Deneysel prosedürün tamamının "provası" ya da pilot testi de bir manipülasyon kontrolü olabilir. Pilot test esnasında ve sonrasında, olası kusurları, aksilikleri ya da yanlış anlamaları görmeye çalışırsınız. Deneysel durumun bütün bölümlerinin düzgün işleyip işlemediğini ve katılımcılar üzerinde istenilen etkilere sahip olup olmadıklarını sorarsınız. Eğer aldatmacadan yararlandıysanız katılımcıların "göstermelik öykü"ye dikkat edip etmediklerini ve bu öyküyü kabul edip etmediklerini anlamak için bir kontrol yapabilirsiniz.

Bir pilot testin ardından ya da gerçek deneyden sonra katılımcıları bilgilendirmek de bir manipülasyon kontrolü olabilir. Deneysel son bilgilendirme yapmak için (bir yalan ya da aldatmacayı ortadan kaldırmak için yapılan etik son bilgilendirmeden farklı olarak), katılımcılarla deneyin ayrıntıları hakkında görüşürsünüz. Olanı biteni nasıl gördüklerini, kendilerini tam anlamıyla sürece dahil ederek durumu ciddiye alıp almadıklarını ve herhangi bir kafa karışıklığı, endişe ya da huzursuzluk yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek istersiniz. Bu tür görüşmelerde denkleştirici davranış ve talep özelliklerini ya da işlemin yayınımı sorununu ele alabilirsiniz. Bazen, araştırmacılar, bir katılımcının deneyin önemli bir boyutunu yanlış anladığını, göstermelik öykünün ardındaki aldatmacayı gördüğünü ya da talep özelliklerinden dolayı tepkilerini değişikliğe uğrattığını (ayrıca bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarında tepkisellik ile ilgili kısım) öğrendiklerinde o katılımcıyı araştırma verilerinden çıkarabilirler. Örneğin bir araştırmacı, aldatıcı göstermelik öyküye kanmadığını açık eden ancak araştırmanın engelli insanlara gösterilen tepkiler ile ilgili olduğuna inanan (ki öyleydi) ve tepkilerini buna göre şekillendiren (yani talep özellikleri gösteren) bir katılımcının verilerini değerlendirme dışı bırakabilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dışsal Geçerlilik

İçsel geçerlilikle ilgili bütün kaygıları ortadan kaldırsak da dışsal geçerlilik sorun olmayı sürdürür. **Dışsal geçerlilik,** deney bulgularını genellemekteki başarıyı ifade eder. Bir araştırmanın dışsal geçerliliği yoksa araştırmanın bulguları, sadece belli bir deneyde geçerli olabilir. Temel araştırmada genel kuramsal bilgilerin, uygulamalı araştırmada ise gerçek-yaşam sorunları ile ilişkili bulguların peşinde koştuğumuzdan dışsal geçerlilikten yoksun bulgular, neredeyse hiçbir anlam ifade etmezler. Ancak, çok sık alıntılanan "In Defense of External Validity" [Dışsal Geçerliliği Savunmak Adına] makalesinde, Mook (1983) doğal, gerçek-yaşam ortamlarına genelleme yapmanın çoğu deneyin amaçları arasında yer almadığını ileri sürmüştür. Bunun yerine, başka kuramsal amaçlarımız olabilir (bkz. kuramsal genelleme ile ilgili kısım).

Şekil 9.5 Dışsal Geçerlilik Genellemesinin Üç Türü

Dışsal geçerlilik meselesi karmaşık olabilir. Nitekim Thye (2008) şöyle der: Belki de deneylerle ilgili en yanlış anlaşılan mesele, dışsal geçerlilik meselesidir." Bunun nedeni, dışsal geçerliliğin farklı genelleme türlerini gerektirmesidir.[11] Dışsal geçerlilik genelleme ile ilgili üç soruya gönderme yapar: Bir deneydeki belli bir katılımcı yığınından bütün bir popülasyona genelleme yapabilir miyiz? Son derece kontrollü ve yapay bir deney ortamından en doğal, "gerçek yaşam" ortamlarına genelleme yapabilir miyiz? Belli bir deneyin ampirik kanıtlarını değişkenler arası ilişkiler ile ilgili soyut kuramsal bir modele genelleyebilir miyiz? Bu soruları ele alırken, dışsal geçerliliğin her zaman birbiriyle kesişmeyen üç tür genelleme barındırdığını düşünebiliriz: popülasyona genelleme, doğalcı genelleme ve kuramsal genelleme (bkz. Şekil 9.5)

POPÜLASYONA GENELLEME. Bu dışsal geçerlilik türünün kilit sorusu, bir araştırmadaki belli bir insan yığınından öğrendiklerimizi bir insan/vaka evrenine ya da popülasyonuna tam olarak genelleyip genelleyemeyeceğimizdir. Bulguları genellemek için genelleme yapmak istediğimiz evreni net bir şekilde tanımlamalı ve böyle bir genellemeyi destekleyecek kanıtlar bulmayı düşünmeliyiz. Örneğin, bir üniversitede bir lisans dersinden 100 gönüllü öğrenciyle bir deney gerçekleştiriyoruz. Bulguları kimlere genelleyebiliriz? Aynı üniversitede aynı yıl verilen bütün lisans derslerindeki öğrencilere mi, aynı on yıl içinde aynı ülkedeki bütün üniversite öğrencilerine mi, yoksa zamandan bağımsız olarak bütün insanlığa mı? Bir deneyin dışsal geçerliliğini, popülasyona genelleme açısından iyileştirmek için popülasyondan rastlantısal bir örneklem seçer ve deneyi örneklenen katılımcılar üzerinde gerçekleştiririz (bkz. Düşünce Kutusu 9.1).

DOĞALCI GENELLEME. Çoğu insanın *dışsal geçerlilik* terimini duyduğunda ilk aklına gelen budur. Doğalcı genellemenin kilit sorusu yapay olarak üretilmiş, kontrollü, laboratuvar benzeri bir ortamda öğrendiklerimizi "gerçek yaşam"ın doğal ortamlarına genelleyip genelleyemeyeceğimizdir. Doğalcı genellemede, iki meseleyi dikkate almamız gerekir: gündelik gerçekçilik ve tepkisellik.

Gündelik gerçekçilik bir deneyin ya da bir durumun gerçek yaşama benzeyip benzemediğini sorar. Örneğin, öğrenme araştırmanızda dört harfli anlamsız heceleri ezberleyen katılımcılar vardır. Katılımcılarınızdan sadece bir deney için icat edilmiş anlamsız heceler yerine, gerçek yaşamdaki gerçek olaylara dayalı bilgileri ezberlemelerini istemiş olsaydınız, gündelik gerçekçilik daha güçlü olurdu.[12]

---

[11] Dışsal geçerlilik ile ilgili tartışmalar için bkz. Aronson & Carlsmith (1968: 22-25), Cook & Campbell (1979: 70-80), Lucas (2003) ve Zelditch (2007).

[12] Dışsal geçerlilik hakkında bkz. Lucas (2003), Mook (1983), Willer & Walter (2007b) ve Wissersi vd. (2001).

Tepkisellik bir araştırmaya dahil olduklarını bildikleri için buna göre tepki veren insanların neden olduğu etkidir. Katılımcılar deneyde gerçek yaşamda olduklarından farklı tepkiler gösterebilirler, çünkü incelenmekte olduklarını bilmektedirler. **Hawthorne etkisi** özel bir tepkisellik türüdür. [13] İsim, Elton Mayo'nun 1920'lerde ve 1930'larda Westinghouse Electric'in Illinois, Hawthorne'daki fabrikasında gerçekleştirdiği bir dizi deneyden gelmektedir. Araştırmacılar çalışma koşullarının pek çok boyutunu (örn. ışıklandırma ve mola süreleri) değişikliğe uğratmış ve verimliliği ölçmüşlerdir. Verimliliğin, sözkonusu değişiklik ne olursa olsun her bir değişiklikten sonra arttığını keşfetmişlerdir. Bu merak uyandırıcı sonucun ortaya çıkma nedeni, işçilerin işleme değil, deneyin parçası olmaktan ve izlenildiklerini bilmekten gelen ilave ilgiye yanıt vermeleridir. Daha sonraki araştırmalar, işçilerin tespit edilen tepkilerinin hakikaten gerçekleşip gerçekleşmediğini sorgulamıştır, ancak bu isim araştırmacıların etkisinden kaynaklanan sözkonusu etkiyi ifade etmek için hala kullanılmaktadır.

Dışsal geçerlilik açısından tepkisellik, insanların incelendiklerini bildikleri bir ortamda gerçekleşen faaliyetlerden doğal ortamlara doğru genelleme yapıp yapamayacağımızla ilgilidir. Tepkiselliğin gerçekleşme olasılığının en yüksek olduğu deney, katılımcıların bir araştırmacının koşulları oluşturup onların davranışlarını ya da tepkilerini gözlemlediğini bildikleri son derece kontrollü bir deneydir.

Diyelim ki, üniversitede bir sınıfta ya da bir laboratuvarda katılımcıların bir araştırmaya katıldıklarını bildikleri bir deney yürüyorsunuz. Katılımcılardan yapay olarak oluşturulmuş bazı görevlere (örn. yapboz yapmak) katılmalarını istiyor ya da aldatmacadan yararlanarak yapay bir statü yaratıyorsunuz (örn. katılımcılara sizin için çalışan bir işbirlikçinin dahi seviyesinde IQ'sü olduğunu söylüyorsunuz). Görevi tamamlamalarının ardından katılımcılardan yüksek IQ'lü insanlar ile ilgili duyguları hakkında sorular içeren bir anketi tamamlamalarını istiyorsunuz. Gündelik hayattaki hangi ortama araştırmanızın bulgularını genelleyebilirsiniz? Farklı zeka seviyelerinde insanların olduğu her tür gerçek işyerine mi, her tür göreve ve toplumsal statüye mi, diğer insanlara karşı gündelik yaşamda doğal olarak şekillenen tutumlara ve günlük düşünce, davranış ve konuşmalara mı? Dışsal geçerlilik açısından doğalcı genellemeyi iyileştirmek için saha deneyi yürütmeniz gerekir.

---

[13] Hawthorne etkisi Roethlisberger & Dickenson (1939), Franke & Kaul (1978) ve Lang (1992) içinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bkz. Cook & Campbell (1979:123-125) ve Dooley (1984:155-156) içindeki tartışmalar. Gillespie (1988, 1991), deneylerin siyasi bağlamını ve bu bağlamın deneyleri nasıl biçimlendirdiğini tartışmıştır.

Düşünce Kutusu 9.1 Laboratuvar Deneylerine Her Zaman "Belli" İnsanlar mı Katılır?

Çok sayıda gözlemci, laboratuvar deneylerini belli deneklere ya da katılımcılara dayandıkları için eleştirmektedir. Bu "belli" katılımcılar, beyaz, iyi eğitimli, sanayileşmiş, zengin ve demokratik ülkelerden gelirler. Bunlar dünya nüfusunun sadece yüzde 12'sidir ve çoğu laboratuvar deneyi bu yüzde 12'lik küçük alt kümeye dayanır: lisans öğrencileri. Henrich, Heine ve Norenzayan'ın (2010:69) gözlemlediği gibi, "... rastlantısal olarak seçilen Amerikalı bir lisans öğrencisinin araştırma katılımcısı olma olasılığı, Batı dışından rastlantısal olarak seçilen birinden 4.000 kattan daha fazladır. Dahası, lisans öğrencisi örneklemlerine dayanma şeklindeki bu eğilim zaman içinde azalmamıştır..."

Sosyal bilimlerde deneysel yöntemden yararlanan çoğu araştırmacı, bütün bilimlerin aynı olduğuna dair katı pozitivist varsayıma bağlılık gösterir ve insan popülasyonları arasında toplumsal davranışta çok az çeşitlilik olacağını varsayarlar. İster Bostwana'da, ister Brezilya'da, ister Bangladeş'te, ister Boston'da olsun insanın kası nasıl aynı şekilde çalışıyorsa, katı pozitivist araştırmacılar, kültürel bağlama bağlı bir çeşitlilik olmadığını ve "standart araştırma katılımcısı"nın, bütün insan türünü problemsiz bir şekilde temsil ettiğini herhangi bir kanıta gerek duymaksızın verili kabul ederler.

Ancak, "... bu özgül alt popülasyon türünün temsil gücü son derece düşüktür. 'Belli' insanların davranışsal bilimlerin pek çok kilit alanında aykırı değerler sergiledikleri gerçeği, onları araştırmacının Homo sapiens hakkında genelleme yapmak için kullanabileceği en kötü alt popülasyon kılar" (Henrich, Heine & Norenzayan (2010:79)). Çoğu toplumsal araştırmacı deneylerde katılımcı olarak Amerikalı lisans öğrencilerini kullanmışsa da, büyük ve küçük toplumlardaki, Batı ve Batı dışı toplumlardaki ve Amerikan toplumundaki ve diğer Batı toplumlarındaki insanların karşılaştırılması, tipik Amerikan lisans öğrencisinin gezegenin başka herhangi bir yerindeki insanlardan önemli biçimlerde farklılık gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Yakın zamanlara dek, en popüler psikoloji dergilerindeki makalelerin yüzde 95'inde, sadece "belli" insanlar kullanılmış ancak herkes için geçerli insan davranışlarının belgelendiği iddia edilmiştir. Nielsen vd. (2017) en popüler üç gelişimsel psikoloji dergisinde 2006 ve 2010 arasında yayınlanmış her bir makaleye bakmış ve bu makalelerin yüzde 90'dan fazlasının "belli" insanlara dayandığını bulmuştur. Nielsen vd.'nin (2017:31) gözlemlerine göre, "Değişim çağrılarına ve bu soruna dair sözde artan farkındalığa rağmen, kolay ulaşılabilir örnekleme dayanmak alışkanlık haline gelmiştir ve disiplinin farklı örneklemlere dayanma yönünde herhangi anlamlı bir gelişme gösterdiğine dair çok az kanıt vardır." Lisans öğrencileri üniversite tabanlı araştırmacılar için kolayca erişilebilir, ucuz ve sorunsuz katılımcılardır. Ancak bu "belli" popülasyona dayalı deney bulgularını, bütün insanlığa genelleyip genelleyemeyeceğimiz sorusu varlığını korumaktadır.

KURAMSAL GENELLEME. Bu genelleme türü, test etmek istediğimiz soyut bir kuramdaki kavramlardan ve ilişkilerden, gerçekleştirdiğimiz belli bir deneydeki bir dizi ölçüme ve düzenlenmiş faaliyete doğru bir genelleme yapıp yapamayacağımız sorusuyla ilgilidir. Bu muhtemelen en zor genelleme türüdür, çünkü pek çok farklı fikir içerir: deneysel gerçekçilik, ölçüm geçerliliği ve kontrol-kirletici değişkenler (yüksek içsel geçerlilik). **Deneysel gerçekçilik,** deneysel bir işlem ya da ortamın insanlar üzerindeki etkisidir: katılımcılar deneye kapılıp gittiklerinde ve deneyden gerçekten etkilendiklerinde sözkonusu olur. Eğer katılımcılar, deneye kapılıp gitmezlerse deneysel gerçekçilik zayıftır ve deneyin katılımcılar üzerindeki etkisi çok azdır.

Saha Deneyleri ve Doğal Deneyler

Deneyleri, bir laboratuvarın kontrollü ortamında ya da bir gerçek yaşam ya da saha ortamında yürütebiliriz. Zaman zaman, gerçek yaşamda bir araştırmacının dahil olmadığı olaylar gerçekleşir, ancak araştırmacı, bunları bir tür olgu-sonrası deney olarak kabul edebilir.

Araştırmacı kontrolünü bir sürem şeklinde düşünebiliriz. Süremin bir ucunda son derece kontrollü **laboratuvar deneyi** yer alır. Araştırmacı deseni belirler ve deney özelleşmiş bir ortamda ya da laboratuvarda gerçekleşir, bu sayede araştırmacının kontrol seviyesi son derece yüksek olur. Bunun hemen yanında **saha deneyi** vardır. Araştırmacı deseni belirler, fakat deney "saha"da gerçekleşir (metro vagonu, içki dükkanı, sokak kaldırımı gibi doğal bir ortam), dolayısıyla araştırmacının kontrolü sınırlıdır. Süremin diğer ucunda ise **doğal deney** yer alır. Bu araştırmacının bir anda karşılaştığı ve ona olgu-sonrası deney benzeri karşılaştırmalar yapma imkanı veren bir durum veya olaydır.

Saha deneylerini ve doğal deneyleri kullanan araştırmaların sayısı, son on yılda artış göstermiştir, fakat bu tarz araştırmalar sosyal bilim araştırma makalelerinin hala küçük bir yüzdesini teşkil ederler (%1-8).[14] Laboratuvar deneyinin aksine, saha deneyleri ve doğal deneylerin her ikisi de gündelik gerçekçiliği ve doğalcı gözlemi, araştırmacı tarafından yaratılmış ya da yapay bir duruma veya çıktıya tercih eder, araştırma katılımcıları olarak da sıradan halktan kimseleri lisans öğrencilerine tercih eder.

Krysan vd.'nin mahalle tercihleri üzerine araştırması gibi (bkz. Örnek Kutusu 9.4) bazı saha deneyleri, katılımcıları bir araya getirmeyi ve onlara gerçekçi tercihler sunmayı gerektirmiştir. Bazıları ise insanların "gerçek dünya"daki davranışlarını gözlemlemiştir. Gerber vd.'nin (2013), oy vermeyle ilgili araştırması, bu tür deneylere örnektir (bkz. Örnek Kutusu 9.5).

Araştırmacı kontrolünün derecesi, içsel ve dışsal geçerlilikle bağlantılıdır. Laboratuvar deneyleri, yüksek içsel geçerliliğe karşın düşük dışsal geçerliliğe sahip olma eğilimi gösterirler. Mantıksal olarak sağlamdırlar ve daha iyi kontrol edilirler, fakat daha az genellenebilirler. Saha deneyleri yüksek dışsal geçerliliğe, ancak düşük içsel geçerliliğe sahip olmaya eğilimlidirler. Daha çok genellenebilinirler, fakat daha az kontrol edilirler. Doğal deney dışsal geçerliliği en yüksek olan deneydir, çünkü gerçekleşmiş hakiki bir olaydır. Araştırmacının hiçbir kontrolü yoktur, fakat yarı-deneysel desenin mantığını uygular, verileri toplar ve daha sonra istatistiksel analiz yapar.

---

[14] Saha deneyleri ve doğal deneyler hakkında bkz. Abascal (2017), Dunning (2012) ve Shadish & Cook (2008). Morgan (2013) doğa deneyleri ve "doğanın" ya da toplumun deneyleri arasında bir ayrım yapmayı önermiştir. "Doğal bir deney" sosyal bilimcilerin bir sahaya uyarladığı bir olay ya da rastlantısallaştırılmış bir denemedir. "Doğanın deneyleri" ise deney özelliklerine sahip olan ancak "doğa" hem müdahale hem kontrol kaynağı olduğu için uyarlama gerektirmeyen doğal durumları ifade eder.

Örnek Kutusu 9.5 Oy Gizliliği Üzerine Bir Saha Deneyi

Gizli oy kullanımı, ABD seçimlerinde 1872'den beri kutsal kabul edilmektedir. Oy vermede gizlilik ve anonimlik, özgür ve açık bir seçim süreci için merkezi önemde olsa da çoğu Amerikalı, oylarının doğru sayılıp sayılmadığından emin değildir. Anket verileri, oy vermeyen çoğu kişinin, oy gizliliğinden şüphe ettiğini ve oy pusulalarına adlarını yazmaları gerektiğine ya da oy verme merkezindeki birinin onlara kime oy vereceklerini soracağına inandıklarını göstermiştir. Gerber vd. (2013), Kasım 2010 genel seçimlerinde oy gizliliğiyle ilgili düşüncelerin oy verme kararını etkileyip etkilemediğini görmek için rastlantısallaştırılmış bir saha deneyi yürütmüştür. Araştırmacılar, ilk önce Connecticut eyaletinde seçmen kütüğüne aktif olarak kayıtlı ve adresi güncel herkesin listesine erişmişlerdir. Kayıtlı seçmenleri üç kümeye ayırmışlardır: (1) yakın zamanda kaydolan (2004 sonrası) ve oy kullanmayan seçmenler (1999'dan beri oy vermemişlerdir); (2) uzun zamandır kayıtlı olan (2004 öncesi) ve oy kullanmayan seçmenler (1999'dan beri oy vermemişlerdir); (3) her zaman oy kullanan seçmenler (1999'dan beri en az bir seçimde oy vermişlerdir). Daha sonra araştırma ekibi, üç kayıtlı seçmen kümesini farklı durumlardan birine rastlantısal olarak atamıştır: kontrol grubu (hiçbir müdahale yok) ya da 2010 Kasım seçimlerinden dört gün önce Connecticut eyaletine ait resmi bir zarf içinde bir mektup alan farklı işlem gruplarından biri. "İşlem" koşulları şunları içermiştir: (1) anonimliği vurgulayan bir mektup (oy gizliğini ve bir seçmenin ismini verdiği oyla ilişkilendirmenin imkansızlığını vurgulamıştır), (2) "tehdit yok" mektubu ("kimse sizin oyunuza karışamaz" mesajını vermiştir); (3) anonimlik ve "tehdit yok" mesajını birlikte ifade eden bir mektup ve (4) seçmenleri vatandaşlık görevini gerçekleştirmeye çağıran (yani "oy vermelisiniz" diyen) bir mektup. Her bir mektubun iki farklı türevi test edilmiştir (bu da toplamda sekiz işlem grubu teşkil etmiştir).

Seçimden sonra, araştırmacılar ilgili kişinin oy verip vermediğini kontrol etmişlerdir. Şu sonuca varmışlardır: "Bu sonuçlar; gizlilik mektuplarının resmi olarak seçmen kütüğüne kayıtlı gözüken ancak daha önce bu haklarını kullandıklarına dair herhangi bir kayıt bulunmayan vatandaşlar arasında oy verme eğilimini artırdığına işaret etmektedir" (Gerber vd., 2013: 547). Örneğin, veriler yakın zamanlarda kaydolmuş oy kullanmayan seçmenlerin oy verme olasılığının, oy gizliliğini vurgulayan bir mektup aldıkları takdirde gizlilik garantisi mektubu almamış benzer kişilere kıyasla yaklaşık yüzde 20 arttığını göstermiştir. Anonimlik ve "tehdit yok" mesajı veren mektupların her ikisi de oy vermeyenler arasında oy verme eğilimini artırmışsa da, "vatandaşlık görevi"ni vurgulayan mektupların insanların oy verip vermemesi üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır.

Saha Deneyleri ve Uygulamalı Araştırma

2. Bölüm'de dikkat çekildiği gibi, uygulamalı araştırmacılar sağlam mantıkları ve nedensel bir ilişki gösterebilme becerileri nedeniyle deneyleri tercih ederler. Ayrımcılığı belgelemek için geri arama ve yoklama saha deneyleri, sosyal programların etkilerini değerlendirmek için de rastlantısal olarak kontrol edilen denemeler uygulamışlardır.

Ayrımcılığı tespit etmek amacıyla yapılan iki adet geri arama saha deneyini gördünüz. 1. Bölüm'de Moss-Racusine vd. (2012) fen bilimleri alanında iş ya da lisansüstü kariyer danışmanı arayan kadınların erkeklere kıyasla karşılaştığı ayrımcılığı belgelemişlerdir. 6. Bölüm'de Midtboen (2015), Oslo'da iş arayan göçmenlerin Norveçli isimlere sahip adaylara kıyasla karşılaştıkları ayrımcılıkları belgelemiştir. Bir geri arama deneyinde, araştırmacı iki (ya da

daha fazla) adaya ait, neredeyse birbiriyle aynı olan özgeçmişleri gönderir, ancak adayların isimlerini, geçmişlerindeki bir özelliği, fotoğraflarını vs. değiştirir ya da bir adayı dezavantajlı bir toplumsal kategorinin (örn. toplumsal cinsiyet, ırksal-etnik köken, ikamet adresi, hane bileşimi, toplumsal sınıf, cinsel yönelim, göçmen statüsü, sabıka kaydı ve din) üyesi olarak gösterir. Yoklama deneyinde iki (ya da daha fazla) eğitilmiş adayın özgeçmişleri kağıt üzerinde birbiriyle aynıdır ve adaylar bir görüşmeye gider ya da ev ararlar, kredi almaya, bir işe girmeye ya da değerli herhangi bir kaynağa ulaşmaya çalışırlar. Adaylardan birinin bir şekilde dezavantajlı bir gruba mensup olduğunun tespit edilebilir olması dışında her şey birebir aynıdır. Her ikisinde de bağımlı değişken, farklı adaylara gösterilen tepkidir (geri aranacak mı aranmayacak mı, olumlu mu olumsuz mu gibi.).

Giulietti vd. (2019) bir geri arama ve yoklama deneyi modelinden faydalanmışlardır. 2015'te basit bir soru içeren ve birbiriyle aynı e-postaları ABD çapında 19.000 yerel devlet dairesine (örn. halk kütüphanesi, şerif, iş bulma kurumu ve milli eğitim müdürlüğü) göndermişlerdir. E-postaların yarısında siyahları çağrıştıran isimler (örn. DeShawn Jackson) vardır, diğer yarısında ise beyazları çağrıştıran isimler (örn. Greg Walsh). Sonuçlar, siyahları çağrıştıran isimlerle gönderilen e-postalara bakılma olasılığının daha düşük olduğunu göstermiştir. Yanıtlanan e-postalarda, siyahları çağrıştıran isimlere sahip olanların aldığı yanıtlar beyazları çağrıştıran bir isme sahip birinden gelen e-postalara göre daha az dostanedir.

Rastlantısallaştırılmış Kontrol Denemelerinde (RKD) araştırmacılar, katılımcıları bir ya da daha fazla işlem koşulundan birine (örn. okul sonrası boş zaman etkinliği) atarlar, daha sonra programın başarısını (örn. çocuk suçluluğunda azalma), işlemin uygulandığı katılımcıları bir kontrol grubuyla karşılaştırarak değerlendirirler. Klasik deney desenini ya da sadece sontest desenini kullanan RKD'nin "altın kural" olduğu düşünülür ve tıbbi araştırmada kullanımı yaygındır. Araştırmacılar, RKD saha deneylerini, sosyal programları değerlendirmek ve refah ve yardım programları, konut yardımları, elektrik tüketimi ya da su tasarrufu, kefalet belirleme, depresyon tedavisi ve sağlık sigortası gibi alanlardaki politika kararlarına dayanak oluşturacak bilgiler temin etmek için kullanmaktadırlar. Uluslararası yardım kuruluşları ve sivil toplum örgütleri (STÖ'ler), genellikle yardım programlarında RKD değerlendirmelerini şart koşarlar. RKD'nin basit ve dolaysız bir deseni ve mantığı olsa da, sonuçların yorumlanması genellikle tartışmalıdır ve siyasidir. Programın

muhalifleri çoğu zaman sonuçlarda şüphe uyandırmak için deneysel metodolojideki ufak kusurların peşine düşerler.[15]

Pratik Meseleler

9.6. Başarılı bir deneyde kullanılan üç stratejiyi özetlemek

Her araştırma tekniğinin "mesleki incelikleri" vardır. Bunlar deneyimle kazanılan pragmatik stratejilerdir. Deneyimli bir araştırmacının gerçekleştirdiği başarılı araştırmalarla çaylak bir araştırmacının karşılaştığı sıkıntılar arasındaki farkı açıklarlar. Bu stratejilerden üçü aşağıda ele alınmaktadır.

Planlama ve Pilot Testler

Her toplumsal araştırma planlamaya ihtiyaç duyar. Planlama aşamasında, alternatif açıklamalar ya da içsel geçerliliğe yönelik tehditler olabileceğini öngörür, verileri kaydetmek için iyi organize edilmiş bir sistem geliştirir ve kullanacağımız herhangi bir aygıtı (örn. bilgisayarlar, video kameralar ve ses kayıt cihazları) pilot teste tabi tutarız. Pilot testten sonra, deneyin rafine edilmesi gereken boyutlarını keşfetmek için katılımcılarla görüşmeler yaparız.

Katılımcılara Verilen Talimatlar

Çoğu deney "sahneyi kurmak" için katılımcılara talimatlar vermeyi gerektirir. Talimatları dikkatli bir şekilde kaleme almalı ve önceden planlanmış bir senaryoyu takip etmeliyiz ki bütün katılımcılar tam olarak aynı şeyleri duysunlar. Bu güvenirliği temin eder. Talimatlar, aldatmaca kullanıldığında, gerçekçi bir göstermelik öykü yaratmak için de önemlidir. Aronson ve Carlsmith'in (1968:46) belirttiği gibi, "Çaylak araştırmacının en sık yaptığı hatalardan biri talimatlarını çok kısa bir şekilde sunmaktır."

Deney Sonrası Görüşme

Bir deneyin sonunda, katılımcılarla üç nedenden dolayı görüşmemiz gerekir. İlk olarak, eğer aldatmacadan yararlandıysak, etik olarak katılımcılara son bilgilendirme yapmamız lazımdır (yani onlara deneyin gerçek amacını açıklamamız ve sorabilecekleri bütün soruları yanıtlamamız lazımdır). İkinci olarak, katılımcıların neler düşündüklerini ve durumla ilgili düşüncelerinin davranışlarını nasıl etkilediğini öğrenebiliriz. Son olarak, deneyin gerçek amacını açığa vurmamanın önemini, diğer potansiyel katılımcılara açıklayabiliriz.

---

[15] Baldassarri & Abascal (2017) rastlantısallaştırılmış kontrollü denemeleri ve sosyal programları ele almaktadır. Shadish & Cook (2009) da saha deneylerini ve sosyal programları ele almaktadır.

9.7. Sonuçları karşılaştırmanın olası araştırma deseni sorunlarına nasıl işaret edebileceğini açıklamak

Karşılaştırma her tür araştırma için kritik önemdedir. Deneysel araştırmanın sonuçlarını dikkatli bir şekilde irdeleyerek, içsel geçerliliğe yönelik olası tehditler ve bağımlı değişken üzerindeki işlem etkileri hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Bu bölümde ele alınan her bir araştırmada (örnek araştırmaların özeti için bkz. Tablo 9.3), araştırmacılar bağımsız değişkenlerin etkilerini irdelemek için nicel verileri dikkatli bir şekilde incelediler ve olası içsel geçerlilik sorunlarını dikkate aldılar. Araştırmacılar, özellikle kültürlerarası çalışan psikologlar, özgül kuramsal değişkenleri karşılaştırmaya ek olarak bazen de farklı kültürleri çaprazlama kesen deneysel karşılaştırmalar yaparlar (bkz. Düşünce Kutusu 9.2). Bu, dışsal geçerliliğin kapsamını artırarak sadece "belli" katılımcıları araştırma eğilimini azaltır. Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın kültürel çeşitlilikle ilgili bildiklerimizi genişletme hedefiyle de uyumludur (bkz. 14. Bölüm).

İşte size klasik deney desenini kullanan beş zayıflama deneyinin sonuçlarına dayanan bu tür bir karşılaştırma örneği (bkz. Şekil 9.6). Bu örnekte, Enrique'nin Zayıflama Kliniği'nde deney grubundaki 30 katılımcı yaklaşık 50 libre[16] verirken, kontrol grubundaki 30 katılımcı tek bir libre dahi veremedi. Deney esnasında sadece bir katılımcı deneyi terk etti. Susan'ın Bilimsel Diyet Planı'nın da aynı ölçüde çarpıcı sonuçları vardı, ancak Susan'ın deney grubundan 11 kişi deneyi terk etmişti. Bu durum, deneysel mortalite sorununa işaret eder. Carl'ın Kalori Cetvelleri çalışmasında deney grubundaki insanlar 11'er libre verdiler, kontrol grubundakiler ise 2'şer libre, ancak kontrol grubu ve deney grubunun deneyin başındaki ortalama ağırlık farkı 31 libreydi. Bu durum ise, seçim yanlılığıyla ilgili bir soruna işaret eder. Natalie'nin Beslenme Merkezi'nde hiçbir deneysel mortalite ya da seçim yanlılığı sorunu yoktu, ancak deney grubundakilerin libre kaybı kontrol grubundakilerden hiç de fazla değildi. İşlemin başarılı olmadığı görüldü. Pauline'nin Kilolara Elveda çalışması da seçim yanlılığı ve deneysel mortalite sorunlarından muaftı. Pauline'nin deney grubundakiler 32 libre verdiler, kontrol grubundakiler de öyle. Bu durum da olgunlaşma, tarih ya da işlemin yayınımı etkilerinin gerçekleşmiş olabileceğine işaret eder. Dolayısıyla görünüşe göre en başarılı işlem Enrique'nin Zayıflama Kliniği'ndeydi.

[16] 1 libre 453 gram'dır (ç.n.)

Tablo 9.3 9. Bölüm'deki Örnek Araştırmaların Özeti

9. BÖLÜM KUTUSU	BAĞIMSIZ DEĞİŞKEN	BAĞIMLI DEĞİŞKEN	DENEY DESENİ	DENEY TÜRÜ
Örnek Kutusu 9.1	Arka planda duyulan popüler müzik türü	Farklı ırksal-etnik gruplardan öğrenci örgütlerine fon tahsisi	Sadece son test, rastlantısal atama	Laboratuvar deneyi
Düşünce Kutusu 9.2	Doğu Asyalı veya Batılı bir kültürel mirasa sahip olmak ve birinin ölümünün hatırlatılması	Kişinin kendi ölümünü düşünmeye gösterdiği tepki	Statik grup karşılaştırması	Laboratuvar deneyi, faktöryel desen
Örnek Kutusu 9.2	Göçmenlikteki artışın farkında olmak ve belirsizlikten korkma kişilik özelliği	Göçmenlik politikası ile ilgili görüşler	Sadece son test, rastlantısal atama	Saha deneyi ve anket, faktöryel desen
Örnek Kutusu 9.4	Bir mahallenin ırksal ve sınıfsal bileşimi	Bir mahallenin istenilirliği	Sadece son test, rastlantısal atama	Saha deneyi ve anket, faktöryel desen
Örnek Kutusu 9.7	Oy gizliliğini hatırlatan resmi bir mektup	Bir seçimde oy vermek	Sadece son test, rastlantısal atama	Saha deneyi, faktöryel desen
Örnek Kutusu 9.3	Alkol satışları üzerindeki saat kısıtlamalarının kaldırılması	Polis kayıtlarına giren şiddet olayları	Kesintili zaman dizileri	Doğal deney

Düşünce Kutusu 9.2 Kültür ve Ölüme Tepki Deneyi

Karşılaştırma bütün deneylerde merkezi önemdedir, ancak çok az sayıda toplumsal deneyde farklı ulusal/küresel kültürel miraslara sahip insanlar karşılaştırılır. Bu tür bir araştırma şu soruyu sormuştur: İnsanlar kendilerine ölümlü oldukları hatırlatıldığında nasıl tepki verirler? Terör Yönetimi Kuramı (TYT) insanların ölümün hatırlatılmasına verdikleri tepkileri irdeler. TYT araştırmaları, çoğu insanın kendi ölümünü aklına getirdiği zaman "dünya görüşünü savunma"ya geçtiğini ve baş etme mekanizmalarından faydalandığını (yani ölüm sorununu çözmek ya da ondan kaçınmak) bulmuştur. Yaygın baş etme mekanizmalarından biri, kişinin dini faaliyetlere katılıp ölümden sonra yaşama inandığı ya da sevap işlemek, çocuk sahibi olmak ya da ölümden sonra da devam edecek başarılara imza atmak aracılığıyla bir tür "maddi" ölümsüzlük aradığı birebir ölümsüzlük çabasıdır.

Ma-Kellams ve Blascovic (2012), bir kişinin kültürel mirasının, o kişinin ölümle ilgili düşüncelerini etkileyip etkilemediğini merak etmişlerdir. Neredeyse bütün TYT araştırmalarının "belli" popülasyonlarla yapıldığını, diğer yandan Doğu Asya kültürlerinin, kişinin

Düşünce Kutusu 9.2 Devamı

ölümle baş etme biçimi hakkında Batılı kültürlerden farklı görüşler taşıdıklarını görmüşlerdir. Çoğu Doğu kültürü bütünselcidir, ilişkisel bir kendilik düşüncesini destekler ve yaşamın bir bütün olarak olumlu ve olumsuz özelliklerin, yani "yin ve yang"ın bir karışımını içerdiği düşüncesini benimser. Bütünselci varsayımlar, kişilik ve ait olunan gruplar hakkında, ölümle ilgili hakim Batılı yaklaşımdan farklı bir tutum benimsendiğine işaret eden psikolojik süreçlerle ilişkilendirilirler. Batı kültüründe, ölüm yaşamın zıddı olarak görülür. Bütünselci bir yaklaşım ise ölümü ölüm-yaşam ikiliğinin bir yüzü olarak görür; yani bunlar birbiriyle bağlantılı süreçlerdir. Ölümün hatırlatıldığı anlarda, Doğu kültürü, bununla mücadele etmek ya da bundan kaçınmak yerine (yani dünya görüşü savunusu yerine), paradoksal bir şekilde ölümü hatırlatan şeyleri bir yaşama vurgusuyla ilişkilendirir. Ma-Keilams ve Blascovich'in hipotezlerine göre, Doğulu kültürel mirasa sahip insanlar, dünya görüşü savunusu yerine, ölümü hatırlatan şeylere yaşamı olumlayarak ve hayattan tam anlamıyla zevk almaya tekrar vurgu yaparak karşılık vereceklerdir.

Araştırmacılar, Avrupalı Amerikalılarla (Kökeni Avrupalı olup, ebeveynleri ABD'de doğmuş olanlar) Doğu Asyalı Amerikalıları (Çin, Japonya ya da Kore'den gelen birinci ya da ikinci nesil) karşılaştırdıkları beş kuram güdümlü deney gerçekleştirmişlerdir. Katılımcıların hepsi California Üniversitesi'nin öğrencileridir. Her bir deneyde yaklaşık 30 kişilik bir Doğu Asyalı Amerikalı, 30 kişilik de Avrupalı Amerikalı grubu olmuştur (her deneyin katılımcıları farklıdır). Deney 1-4'teki ana bağımsız değişken kişinin sahip olduğu kültürel mirastır. Deney 1'de, her iki kültürel arka plandan katılımcıların yarısı rastlantısal olarak ölümlülüğü hatırlatan bir durumla (kendi ölümünüz ile ilgili düşüncelerinizi kağıda yazın) ya da bir kontrol durumuyla (diş ağrısı ile ilgili düşüncelerinizi kağıda yazın) eşleştirilmiştir. Dolayısıyla, iki bağımsız değişken olmuştur: kültürel miras ve kişinin kendi ölümünün hatırlatılması ya da hatırlatılmaması. Deney 2-4'te bütün katılımcılara ölüm hatırlatılmıştır, ancak bağımsız değişken ölçümü çeşitlilik göstermiştir. Deney 5'te işlem, bir katılımcının bütünselci düşünceye mi (Doğu Asyalı) mi yoksa lineer düşünceye mi (Batılı) hazırlanmış olduğudur. Deney 5'te, her iki kültürel arka plandan katılımcıların yarısı yaşama ve yaşamın faydalarına dönük lineer bir yaklaşımı vurgulayan bir makale okumuş, katılımcıların diğer yarısı ise bütünselci bir yaklaşımı vurgulayan bir makale okumuştur.

Araştırmanın sonuçları şöyle özetlenmiştir. Deney 1: kendi ölümleri hakkında düşündükten sonra, Doğu Asyalılar daha çok yaşamı, Batı Avrupalılar ise ölümü akıllarına getirmişlerdir. Deney 2: Kendi ölümleri hakkında düşündükten sonra Doğu Asyalılar gündelik faaliyetlere (örn. filmler, oyunlar ve romanlar) daha fazla ilgi gösterirlerken, Batı Avrupalıların günlük eğlendirici faaliyetlere olan ilgisinde bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Deney 3: kendi ölümlülüklerine hazırlandıktan sonra, Doğu Asyalılar çizgi filmleri daha komik bulmuşlardır. Aynı hazırlama Batı Avrupalıların aynı çizgi filmleri daha az komik bulmasına neden olmuştur. Deney 4: Doğu Asyalılar ölümü hatırlatan bir şeyin ardından yaşamdan daha fazla zevk almaya (yani komik olmak için daha fazla çaba göstermişlerdir) ve ölüm karşısında yaşamdan alabileceklerinin (yani mizah aracılığıyla) en fazlasını alamaya çalışmışlardır. Batı Avrupalılarda böyle bir eğilim gözlemlenmemiştir. Deney 5: Batılı Avrupalılar ve Doğu Asyalılar bütünselci düşünceye hazırlandıklarında, her iki kültürel arka plandan insanların da ölüm karşısında yaşamdan zevk almayı vurgulama olasılıkları daha yüksek olmuştur. Araştırmacıların özetlediği gibi (s. 782), "Burada sunulan beş araştırmada, Doğu Asyalılar tutarlı bir şekilde ölüm sorununa Batı Avrupalılardan farklı tepki göstermişlerdir." Araştırmanın katılımcıları aynı Amerikan üniversitesine giden lisans öğrencileri olsa da Doğu-Batı kültürel farkı bütün insanların yüz yüze kaldığı başlıca sorunlardan birine gösterdikleri tepkilerde geniş ve süreğen farklılıklar üretmiştir.

Şekil 9.6 Sonuçların Karşılaştırılması, Klasik Deney Deseni, Zayıflama Deneyleri

ENRIQUE'NİN ZAYIFLAMA KLİNİĞİ			NATALIE'NİN BESLENME MERKEZİ		
Öntest		Sontest		Öntest	Sontest
Deney grubu	190(30)	140 (29)	Deney grubu	190 (30)	188 (29)
Kontrol grubu	189 (30)	189 (30)	Kontrol grubu	192 (29)	189 (28)

SUSAN'IN BİLİMSEL DİYET PLANI			PAULINE'NİN KİLOLARA ELVEDA ÇALIŞMASI		
Öntest		Sontest		Öntest	Sontest
Deney grubu	190 (30)	141 (19)	Deney grubu	190 (30)	158 (30)
Kontrol grubu	189 (30)	189 (28)	Kontrol grubu	191 (29)	159 (28)

CARL'IN KALORİ CETVELLERİ			KARŞILAŞTIRMA AMAÇLI SEMBOLLER		
	Öntest	Sontest		Öntest	Sontest
Deney grubu	160 (30)	152 (29)	Deney grubu	A (A)	C (C)
Kontrol grubu	191 (29)	189 (29)	Kontrol grubu	B (B)	D (D)

KARŞILAŞTIRMALAR						
	A-B	C-D	A-C	B-D	(A) – (C)	(B) – (D)
Enrique	1	49	-50	0	-1	0
Susan	1	48	-49	0	-11	0
Carl	31	37	-8	-2	-1	0
Natalie	2	1	-2	-3	-1	-1
Pauline	1	1	-32	-32	0	-1

NOT: Sayılar ortalama libre miktarlarıdır. Parantez içindeki sayılar grup başına düşen katılımcı sayısıdır. Deney grubu ya da kontrol grubunda rastlantısal atama yapılmıştır.

A-B İki grup başlangıçta aynı ağırlıkta mıydı? Değilse, muhtemelen seçim yanlılığı sözkonusudur.

C-D İki grup sonuçta aynı ağırlığa mı ulaştı? Değilse, işlem başarılı olmayabilir ya da güçlü tarih, olgunlaşma veya işlemin yayınımı etkileri sözkonusu olabilir.

A-C Deney grubu değişiklik gösterdi mi? Değilse, işlem başarılı olmayabilir.

(A) – (C), (B)-(D) Deney grubu ya da kontrol grubunun herhangi birinde öntest ve sontest arasında katılımcı sayısında bir azalma oldu mu? Büyük bir azalma deneysel mortalitenin içsel geçerliliğe tehdit teşkil etmiş olabileceğine işaret eder.

YORUM:

Enrique'nin deneyi: Görünüşte içsel geçerliliğe yönelik hiçbir tehdit yoktur, işlem etki gösterir.

Susan'ın deneyi: Deneysel mortalite tehdidi bir sorun olabilir.

Carl'ın deneyi: Seçim yanlılığı sorun olabilir.

Natalie'nin deneyi: Görünüşte içsel geçerliliğe yönelik hiçbir tehdit yoktur, işlem hiçbir etki göstermez.

Pauline'nin deneyi: Tarih, olgunlaşma ve işlemin yayınımı etkileri sorun olabilir.

9.8. Deneysel desenle ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

Etik kaygılar çoğu deneyde önemli bir mesele teşkil eder, çünkü çoğu zaman bu kaygılar müdahalecidir (yani sıradan işleyişe müdahale ederler). Deneysel işlemler insanları yapay toplumsal ortamlara yerleştirmeyi, onlardan belli faaliyetlere katılmalarını istemeyi ya da insanların davranışlarını veya duygularını maniple etmeyi gerektirebilir. Bunu yaparken, insanların söylediklerini dinler, eylemlerini gözlemler ve tepkilerini kaydederiz. Etik zorunluluklar kabul edilebilir müdahalenin miktarını ve türünü sınırlar. Katılımcıları asla fiziksel bir tehlikeye maruz bırakmamalı, onları utandırıcı ya da kaygı uyandırıcı durumlara soktuğumuzda ise gerekli önlemleri almalıyız. Güvenli ve etik bir araştırma için deneysel faaliyetleri sürekli gözetlemek ve denetlemek esastır.

Bazı toplumsal deneyler geçici olarak katılımcıları yanlış yönlendirirler. Profesyonel araştırmacılar aldatmacayı engellemeye ya da sınırlamaya çalışırlar. Aldatmacaya izin verenler, bunu sadece belli bir araştırma hedefine ulaşmanın başka hiçbir yolu yoksa yaparlar. Son derece değerli bir hedef için olsa bile, aldatmacanın sınırları vardır. Aldatmacanın miktarı ve türü, sözkonusu özgül amaç için gereken asgari miktarı geçemez. İlaveten, katılımcıları araştırmadan hemen sonra mümkün olduğunca hızlı bir şekilde bilgilendirmeli ve onlara geçici olarak aldatıldıklarını söylemeli, gerçek durumu açıklamalıyız.[17]

Sonuç

Bu bölümde deneysel araştırmayı ele aldık. Çoğu deney deseninde, birbirine eşdeğer kabul edebileceğimiz ve dolayısıyla karşılaştırabileceğimiz iki (ya daha fazla) grubu oluşturmak için rastlantısal atamadan yararlanırız. Deneysel araştırma nedensel bir ilişki için hassas ve görece açık kanıtlar sunar. Pozitivist bir sosyal bilim yaklaşımının ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalır ve istatistiklerle analiz edebileceğimiz nicel sonuçlar üretir.

Bu bölümde bir deneyin bölümlerinin farklı şekillerde bir araya getirilmesiyle nasıl deney desenleri üretilebileceğini de ele aldık. Klasik deney desenine ilaveten, öndeneysel ya da yarı-deneysel desenlerden ve desen notasyonundan bahsettik. Sonucun olası alternatif açıklamaları olarak içsel geçerliliğe tehdit oluşturan çeşitli durumlar kadar, dışsal geçerliliğe yönelik tehditlerden ve saha deneylerinin dışsal geçerlilikteki doğalcı genellemeyi nasıl azamiye çıkardığından söz ettik.

Deneysel araştırmanın gerçek gücü, nedensellik için kanıt tesis ederken

[17] Deneylerdeki etik meseleler ile ilgili yakın zamanlı bir özet için bkz. Hegtvedt (2007). Hertwig & Ortmann (2008) de aldatmacanın kullanımını tartışmaktadır.

sahip olduğu kontrol ve mantıksal sağlamlıktır. Genellikle diğer araştırma tekniklerine göre deney yinelenmesi kolay, daha masrafsız ve daha az zaman alıcı bir tekniktir. Ancak deneysel araştırmanın da zayıf yanları vardır. İlk olarak, deneysel yöntemler kullanarak bazı soruları ele almak mümkün değildir çünkü kontrol ve deneysel manipülasyon olanaksızdır. Deneylerin bir diğer zayıf yanı, deneyin tek seferde genellikle bir ya da birkaç hipotezi test etmesidir. Bu bilgiyi parçalar ve çok sayıda araştırma makalesinin sonuçlarını sentezlemeyi zorunlu kılar. Dışsal geçerlilik de olası bir sorundur, çünkü çoğu deney üniversite öğrencilerinden oluşan küçük ve rastlantısal olmayan örneklemlere dayanır.[18]

Bu bölümde sonuçları dikkatlice irdelemenin ve karşılaştırmanın araştırma desenindeki olası sorunlara karşı tetikte olmamıza yardımcı olacağından da bahsettik. Son olarak, deneylerdeki bazı pratik ve etik kaygılardan söz ettik.

Gelecek bölümlerde, diğer araştırma tekniklerini göreceksiniz. Deneysel olmayan araştırmanın mantığı deneyinkinden farklıdır. Araştırmacılar deney yaparlarken odaklarını daraltarak birkaç hipoteze bakar, tek bir bağımlı değişkene etki eden bir ya da iki bağımsız değişkenle ilgilenir ve genellikle az sayıda katılımcıyı incelerler. Buna karşın, diğer teknikleri kullanarak çoğu zaman pek çok hipotezi tek seferde test edebilir, çok sayıda bağımsız ve bağımlı değişkeni ölçebilir ve rastlantısal olarak örneklenmiş daha fazla sayıda katılımcıdan yararlanabiliriz.

Anahtar Terimler

Aldatmaca
Artefaktlar
Çift-kör deney
Denekler
Deney deseni
Deney grubu
Deneysel gerçekçilik
Deneyi yaparın beklentisi
Deneysel mortalite
Denkleştirici davranış
Desen notasyonu
Dışsal geçerlilik
Doğalcı genelleme
Doğal deney
Dört grupluk Solomon deseni
Etkileşim etkileri
Eşdeğer zaman dizileri deseni
Faktöryel desen
Kesintili zaman dizileri deseni
Kirletici değişkenler
Klasik deney deseni
Kontrol
Kontrol grubu
Kuramsal genelleme
Laboratuvar deneyi
Latin kare deseni
Manipülasyon kontrolü
Olgunlaşma etkisi
Öndeneysel desenler
Öntest
Placebo etkisi
Popülasyona genelleme
Rastlantısal atama
Rastlantısallaştırılmış kontrol denemeleri
Saha deneyi
Seçim yanlılığı

[18] Bkz. Graham (1992).

Geri arama deneyi
Göstermelik öykü
Gündelik gerçekçilik
Hawthorne etkisi
İçsel geçerlilik
İstatistiksel regresyon etkisi
İşbirlikçi
İşlem
İşlemin yayınımı
Sonradan bilgilendirme
Sontest
Statik grup karşılaştırması deseni
Talep özellikleri
Tarih etkisi
Tek seferlik vaka incelemesi deseni
Tepkisellik
Test etme etkisi
Yarı-deneysel desenler
Yoklama deneyi

Değerlendirme Soruları

1. Bir deneyin yedi unsuru ya da bölümü nelerdir?
2. Öndeneysel desenleri klasik desenden ayıran nedir?
3. Hangi desen birçok işlemden oluşan farklı dizilerin test edilmesine olanak verir?
4. Bir araştırmacı "Üçe ikilik bir desendi, bağımsız değişkenler korku düzeyi (düşük, orta, yüksek) ve kaçış kolaylığı (kolay/zor); bağımlı değişken ise kaygıydı" diyor. Bu ne demektir? Sadece sontestli rastlantısal atama kullanıldığı varsayılırsa, desen notasyonu nasıl olur?
5. Kesintili ve eşdeğer zaman dizileri desenleri arasındaki fark nedir?
6. İçsel geçerliliğin mantığı nedir ve bir kontrol grubun kullanılması bu mantığa nasıl uyar?
7. Dört grupluk Solomon deseni test etme etkisini nasıl gösterir?
8. Çift-kör deney nedir ve neden kullanılır?
9. Saha deneylerinin mi yoksa laboratuvar deneylerinin mi daha fazla içsel geçerliliği vardır? Peki dışsal geçerlilik? Açıklayın.
10. Deneysel gerçekçilikle gündelik gerçekçilik arasındaki fark nedir?

10. Bölüm

Tarama Araştırması

Tarama da dahil olmak üzere her veri toplama yöntemi, bilgiye yalnızca yaklaşabilir. Her biri, gerçekliğin farklı bir anını yakalar ve tek başına kullanıldıklarında hepsinin kısıtlılıkları vardır. Bir taramaya başlamadan önce araştırmacının, elindeki problem için [taramanın] en uygun ve en verimli yöntem olup olmadığını sormasında fayda vardır. Tarama, kamuoyu gibi bazı meseleleri incelemek için son derece değerliyken, diğer meselelerde işe yaramaz.

Donald P. Warwick & Charles A. Lininger, *The Sample Survey* [Örneklem Taraması], s. 5-6

Öğrenim Amaçları

10.1. Taramaların gelişimindeki kilometre taşlarını özetlemek

10.2. Tarama araştırması sürecinin aşamalarını betimlemek

10.3. İyi soru yazım kurallarından faydalanarak tarama anketleri oluşturmak

10.4. Farklı tarama türlerinin özelliklerini, avantajlarını ve dezavantajlarını karşılaştırmak

10.5. Başarılı tarama görüşmeleri yürütmekte kullanılan farklı yaklaşımları anlatmak

10.6. Tarama araştırması yaparken dikkate alınması gereken etik meseleleri özetlemek

Çoğu Amerikalı, kamuoyu anketlerinde, nitelikli bir kadın başkan adayı olduğu takdirde ona oy vereceklerini söyler. Kadın başkan adayına gösterilen destek 1937'de yüzde 33'ken istikrarlı bir artışla 2015'te yüzde 95'in üstüne çıkmıştır.[19] Ancak, araştırmacılar taramalarda tartışmalı meseleler hakkında soru-

[19] Bkz. https://ropercenter.cornell.edu/changing-attitudes-about-a-woman-president/ (31 Ekim 2017'de erişilmiştir).

lar sorduklarında, toplumsal istenirlik etkilerinin sözkonusu olabileceğini (yani insanların toplumsal normlara uydukları görünümü vermek için gerçek fikirlerini saklayacaklarını) bilirler. Streb vd.'nin (2008) hipotezine göre, çoğu Amerikalı bu mesele ile ilgili taramalarda yalan beyanda bulunmaktadır. Araştırmacılar dört sorunluk bir liste (örn. yükselen benzin fiyatları, emniyet kemeri takma zorunluluğu) oluşturmuş ve katılımcılara listelenen sorunlardan kaçı "sizi öfkelendiriyor ya da sinirlendiriyor?" diye sormuşlardır. Daha sonra, ilk listedeki sorunların aynısını içeren ikinci bir liste daha oluşturmuş, ancak bu listeye beşinci bir sorun eklemişlerdir: "bir kadın başkan." Her liste için rastlantısal olarak 1.000'den fazla insan seçmiş ve telefon görüşmeleri gerçekleştirmişlerdir. Kadın başkan maddesi listede olduğu zaman insanları öfkelendiren ya da sinirlendiren maddelerin sayısının yüzde 26 daha fazla olduğunu görmüşlerdir. Bu yaklaşık dört kişiden birinin kamuoyu anketlerine yalan cevap vermiş olabileceğini, yani aslında kadın bir başkan adayına karşı olduklarını akıllara getirmiştir.

Tarama sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan veri toplama tekniğidir. Taramanın pek çok kullanım alanı ve biçimi vardır: telefon görüşmeleri, İnternet anketleri ve farklı türde soru formları. Bunların hepsi profesyonel toplumsal tarama araştırmasının kurallarına dayanır. Bir insan yığını hakkında bilgi edinmeye çalışırken, onlarca yönetici, medya çalışanı, okul müdürü, siyasetçi vb. rutin olarak "anket yapın" der, ama aslında şunu soruyor olmaları gerekir: Bu soruyu sormanın en uygun yöntemi nedir? Taramalar doğru, güvenilir ve geçerli veriler temin edebilirler ancak bunun için ciddi bir fiziksel ve zihinsel çaba gerektirirler. Tarama tekniğine aşina olmak ve tarama yapmanın kolaylığı bir dezavantajdır. Yaygın bir şekilde kullanılmalarına ve popülerliklerine karşın, dikkatsizce yürütüldüklerinde taramalar kolayca yanıltıcı sonuçlar üretebilirler. Bölümün başında anlatılan toplumsal istenirlik meselesinin de gösterdiği gibi, tarama metodolojisi özen gerektirir. Bu bölümde, tarama araştırması kadar onun zayıf yönlerini de öğreneceksiniz.

Tarama araştırması sosyal bilimlerdeki pozitivist yaklaşım içinde gelişmiştir.[20] Groves'in belirttiği gibi, "Taramalar doğaları gereği istatistiksel olan bilgiler üretirler. Taramalar nicel canavarlardır." (1996: 389). Çoğu taramada çok sayıda insana (genellikle *katılımcı* olarak adlandırılırlar) düşünceleri, görüşleri, nitelikleri ve geçmiş ya da güncel davranışları hakkında sorular sorulur (bkz. Şema 10.1 Bir Taramada Ne Sorulur?). Bu nedenle taramalar, kişinin kendisi tarafından beyan edilen düşünce ya da davranışları öğrenmede iyidirler. Çoğu tarama çok sayıda soruyu tek seferde sorar ve bu sorular değişkenle-

[20] Katı pozitivist yaklaşımla ilgili eleştiriler için bkz. Carr-Hill (1984b), Denzin (1989), Mishler (1986) ve Phillips (1971).

rl ölçmektedir. Bu da bize tek bir taramada betimleyici bilgiler toplama ve birden çok hipotezi test etme imkanı verir.

Taramaları keşfedici, betimleyici ya da açıklayıcı araştırmalarda kullanabiliriz. Ancak, katılımcılara "neden" soruları (örn. Sizce suç neden olur?) sorarken dikkatli olmamız gerekir.[21] Bu tür tarama soruları bize insanların düşüncelerini ve öznel görüşlerini gösterebilir, ancak insanların fikirleri genellikle eksik, hatalı ya da çarpıtılmıştır. İnsanların bazı şeylerin neden olduğuna dair söylediklerini ya da düşündüklerini toplumsal dünyadaki gerçek bir neden-sonuç ilişkisiyle karıştırmak istemeyiz.

Şema 10.1 Bir Taramada Ne Sorulur?

Kategoriler birbiriyle kesişse de bir taramada şu sorular sorulabilir:

1. *Davranış*. Ne sıklıkla diş fırçalarsınız? Geçen belediye seçimlerinde oy verdiniz mi? Yakın bir akrabanızı en son ne zaman ziyaret ettiniz?
2. *Tutumlar/düşünceler/görüşler*. Sizce belediye başkanının görevi nedir? Diğer insanların arkanızdan konuştuğunu düşünüyor musunuz? Bu günlerde ülkenin yüz yüze olduğu en büyük sorun nedir?
3. *Nitelikler*. Şunlardan hangisisiniz: evli, hiç evlenmemiş, bekar, boşanmış, ayrılmış ve dul? Bir sendikaya üye misiniz? Kaç yaşındasınız?
4. *Beklentiler*. Gelecek on iki ay içinde yeni bir araba almayı düşünüyor musunuz? Sizce çocuğunuz okula ne kadar süre devam edecek? Bu şehrin nüfusu sizce büyüyecek mi, azalacak mı, yoksa aynı mı kalacak?
5. *Kendini sınıflandırma*. Kendinizi liberal mi, orta yolcu mu yoksa muhafazakar olarak mı nitelendirirsiniz? Alleniz sizce hangi toplumsal sınıftandır? Çok dindar mısınız yoksa hiç dindar değil misiniz?
6. *Bilgiler*. Geçen seçimde kim belediye başkanı seçildi? Bu şehirde beyaz olmayan insanların oranı yüzde kaçtır? Bu ülkede Kari Marx'ın *Komünist Manifestosu*'nun bir kopyasını bulundurmak yasal mıdır?

Tarama Araştırmasının Tarihçesi

10.1. Taramaların gelişimindeki kilometre taşlarını özetlemek

Modern taramanın başlangıcı, antik nüfus sayımı biçimlerine kadar uzanır.[22] *Nüfus sayımı*, bir coğrafi bölgede yaşayan nüfusun tamamının özellikleri hakkında, devlet tarafından toplanmış bilgileri içerir. Babilliler, MÖ 4000'te nüfuslarını doyurmak için ne kadar gıdaya ihtiyaçları olduğunu öğrenmek amacıyla bir nüfus sayımı yapmışlardır. MÖ yaklaşık 2500'de, Mısırlılar piramitleri nereye inşa edeceklerini belirlemek için nüfus sayımı yapmışlardı. Roma İm-

[21] "Neden" soruları özel teknikler gerektirir. Bkz. Barton (1995) ve Wilson vd. (1996).

[22] Tarama araştırmasının tarihi için bkz. Converse (1987), Frankovic (1991), Gobo & Mauceri (2014: 3-18), Hyman (1991), Marsh (1982:9-47), Miller (1983:19-125), Moser & Kalton (1972:6-15), Rossi vd. (1983), Sudman (1976b) ve Sudman & Bradburn (1987).

paratorluğu, nüfusun kaydını tutmak ve vergileri belirlemek için her beş yılda bir nüfus sayımı yapıyordu. Çin'de Zhou Hanedanlığı'ndan (MÖ 1050-221) beri genel idari amaçlarla düzenli olarak nüfus sayımları yapılmıştır. Han Hanedanlığının MÖ 2'de gerçekleştirdiği oldukça hatasız nüfus sayımı, bugüne kadar varlığını koruyan büyük ölçekli nüfus sayımlarının en eskisidir. Ünlü nüfus sayımlarından biri olan *Domesday Book*, İngiltere'de 1085 ile 1086 arasında Fatih William tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk nüfus sayımı, vergilendirmeye uygun mülkleri ya da askerliğe alınmaya uygun genç erkekleri belirlemiştir. Temsili demokrasinin gelişmesiyle yetkililer, nüfus sayımını bir bölgedeki nüfusa dayanarak seçilecek temsilcilerin sayısını belirlemek ve bayındırlık ve imar işlerine ödenek tahsis etmek için kullanmışlardır.

Toplumsal araştırmada taramaların kullanımı Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de on dokuzuncu yüzyıldaki toplumsal reform hareketleriyle başlamıştır. Taramalar, kentlerdeki koşulları ve erken sanayileşmenin neden olduğu yoksulluğu belgelemeye yardımcı olmuştur. Örneğin Henry Mayhew, sokaktaki insanlarla konuşmalarına ve günlük yaşama dair gözlemlerine dayanan 4 ciltlik *London Labour and the London Poor* [Londra'nın Emekçileri ve Londra'nın Yoksulları] çalışmasını 1851 ile 1864 arasında yayımlamıştır. Charles Booth'un 17 ciltlik *Labour and Life of the People of London* [Londra'da Emek ve İnsanların Yaşamı] (1859-1902) ve B. Seebohm Rowntree'nin (1906) *Poverty: A Study of Town Life* [Yoksulluk: Şehir Hayatı Üzerine Bir Çalışma] adlı eserleri İngiltere'deki kent yoksulluğunu; *Hull House Maps and Papers of 1895* [1895 Hull House Haritaları ve Belgeleri] *ve* W. E. B. DuBois'in *Philadelphia Negro*'su [Philadelphia Siyahları] (1899) da ABD'deki kentsel koşulları belgeliyordu.

Yirminci yüzyılın başlarında, Kanada, İngiltere ve ABD'deki Toplumsal Tarama Hareketi, tarama yöntemini nitel saha araştırmalarının bir parçası olarak kullandı. Toplumsal Tarama Hareketi, sosyopolitik reformlara destek elde etmek üzere insanlarla görüşen ve onların yaşam koşullarını belgeleyen eylem odaklı bir araştırma topluluğuydu. 1940'lara gelindiğinde, pozitivist nicel tarama, bu ilk tarama araştırması biçimini büyük ölçüde yerinden etmişti.

İlk toplumsal taramalar, belli bölgelerin ayrıntılı ampirik tasvirlerini sundular ve nicel-nicel veri kaynaklarını harmanladılar. Hedefleri, halkı hızlı sanayileşmenin neden olduğu sorunlar hakkında bilgilendirmekti. Toplumsal taramanın öncüleri (Hull House'tan Florence Kelly ve Jane Addams ve yerleşim hareketi ile Afro-Amerikalı W. E. B. DuBois), anaakım akademik hayatın dışından kimselerdi. Kelly, Addams ve DuBois yaşadıkları dönemdeki ırk ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle kalıcı akademik kadrolar bulmakta sıkıntı çekmişlerdi. İlk toplumsal taramalar, yirminci yüzyılın başlarında halkın günlük hayatı ile ilgili etkileyici tasvirler sundular. Örneğin 1914'te yayımlanan altı ciltlik *Pittsburgh Survey* [Pittsburgh Taraması] yüz yüze görüşmeler-

den elde edilen verileri, sağlık, suç ve endüstriyel kazalar hakkındaki istatistikleri ve doğrudan gözlemleri içermekteydi.

1920'lere ve 1930'lara gelindiğinde araştırmacılar, özellikle *Literary Digest* bozgunundan (8. Bölüm'de ele alınmaktadır) sonra istatistiksel örnekleme tekniklerini kullanmaya başlamışlardı. Görüşleri ve öznel düşünceleri daha net olan nicel yollarla ölçmek için tutum ölçekleri ve indeksleri (7. Bölüm'de ele alınmaktadır) geliştirdiler. Uygulamalı alanlardaki (örn. tarım, eğitim, sağlık, gazetecilik, pazarlama, sosyal hizmetler ve filantropi) uzmanlar tüketici davranışlarını, kamuoyunu ve yerel ihtiyaçları ölçmekte tarama tekniğini kullandılar.

1930'lara gelindiğinde, pozitivist bir yönelim benimseyen profesyonel araştırmacılar, taramayı yerel toplumsal sorunları belgelemek için kullanmış olan toplumsal reformcuların yerini almışlardı. Bu profesyonel araştırmacılar doğa bilimlerinin pozitivist ilkelerini benimsediler ve tarama yönetimini nesnel, nicel ve siyaset dışı kılmaya çalıştılar. Çoğu akademik araştırmacı ABD'de İlerici Dönem (1895-1915) bittikten sonra toplumsal reform siyasetiyle arasına mesafe koymuştu. Araştırmacılar ve üniversiteler arasındaki statü, itibar ve ödenek rekabeti tarama yönteminde görülen pozitivist "modernleşme"yi hızlandırdı. Bu dönemde çeşitli tarama araştırması merkezlerinin kurulduğu görüldü: Princeton Üniversitesi'nde Kamuoyu Araştırma Dairesi, ABD Tarım Bakanlığı'nda Rensis Likert yönetiminde (kendisinden 7. Bölüm'de bahsedilmektedir) Program Taramaları Bölümü ve Columbia Üniversitesi'nde Radyo Araştırma Dairesi. Tarama araştırması yöntemini geliştirmeyi amaçlayan bir yayın olan *Public Opinion Quarterly*, 1937'de yayın hayatına başladı. Çeşitli özel vakıflar (Carnegie, Rockefeller ve Sage) nicel, pozitivist toplumsal araştırmanın yaygınlaşması için ödenek tahsis etti.[23]

Tarama araştırması 2. Dünya Savaşı sırasında özellikle ABD'de yaygınlaştı. Akademik toplumsal araştırmacılar ve iş dünyasından uzmanlar Washington, D.C.'de savaş faaliyetlerine destek olmak üzere bir araya geldiler. Tarama araştırmacıları aldıkları cömert ödenekleri ve hükümet yardımlarını; sivillerin ve askerlerin morallerinin, tüketici taleplerinin, üretim kapasitesinin, düşman propagandasının ve bombalamanın başarısının incelenmesinde kullandılar. Savaş zamanı yapılan işbirliği, akademik araştırmacıların ve uzmanların birbirinden pek çok şey öğrenmelerine ve büyük ölçekli taramalar yürütmekte oldukça fazla deneyim kazanmalarına yardımcı oldu. Akademik araştırmacılar uzmanların net ölçüm, örnekleme ve istatistiksel analizin önemini anlamalarına yardım ederlerken, uzmanlar da akademisyenlerin büyük ölçekli taramalar düzenlemenin ve yürütmenin pratik boyutunu öğrenmelerine yardımcı oldular.

---

[23] Bkz. Bannister (1987), Blumer (1991a, 1991b), Blumer vd. (1991), Camie & Xie (1994), Cohen (1991), Deegan (1988), Ross (1991), Sklar (1991), Turner (1991) ve Yeo (1991). Ayrıca ideolojik çatışmaların ve özel vakıfların tarama araştırmasını nasıl etkilediği üzerine bkz. R. Smith (1996).

2. Dünya Savaşı'ndan sonra yetkililer, maliyetleri kısmak için bu büyük resmi tarama girişimlerine son verdi. Siyasi muhafazakarlar da reformcuların tarama araştırmasını toplumsal sorunları belgelemek için kullanabileceğinden, tarama sonuçlarının işini kaybetmiş emekçilere yardım etmek veya güney eyaletlerinde ırksal tecrit içinde yaşayan Afro-Amerikalılara eşit haklar verilmesini desteklemek gibi muhafazakarların muhalefet ettiği kamu politikalarını desteklemek için kullanılabileceğinden korkuyorlardı.

Başlangıçta üniversiteler yeni tarama araştırması merkezleri kurmakta temkinliydiler. Bu merkezler pahalıydı ve çok fazla sayıda insan istihdam ediyordu. Geleneksel toplumsal araştırmacılar, nicel araştırmadan uzak duruyorlardı ve özel sektörde popüler olan bir tekniği üniversiteye getirmeye şüpheyle yaklaşıyorlardı. Uygulamalı araştırmaya ve iş dünyasına odaklanan anketçiler, temel bilimlerdeki araştırmacıların akademik kültürüyle çatışıyorlardı. Yine de tarama kullanımı ABD'de ve diğer gelişmiş ülkelerde yaygınlaştı. 1948'e gelindiğinde, Fransa, Norveç, Almanya, İtalya, Hollanda, Çekoslovakya ve İngiltere gibi ülkelerin her birinde ulusal tarama araştırması enstitüleri kurulmuştu. [24]

Tarama araştırmalarını içeren yayınlar 1950'lerden 1960'lara hız kazandı. Örneğin 1939-1950 arasında sosyoloji dergilerindeki makalelerin yaklaşık yüzde 18'i tarama yöntemini kullanmıştı; bu oran, 1964-1965'te yüzde 55'e çıktı. 1960'larda yükseköğrenim ve sosyal bilimler hızla genişledi, bu da tarama araştırmalarını yaygınlaştırdı. 1970'lerde, ilk önce bilgisayarlar erişilebilir hale geldi; bilgisayarlar büyük ölçekli nicel veri setlerinin istatistiksel analizini mümkün kıldı ve yüzlerce yüksek lisans öğrencisi tarama araştırması tekniklerini öğrendi.[25]

1970'lerden itibaren özel sektör, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, devletler ve pek çok akademik disiplin (örn. iletişim, eğitim, ekonomi, siyaset bilimi, halk sağlığı, sosyal psikoloji ve sosyoloji) nicel tarama araştırmalarının kullanımını yaygınlaştırdı. ABD'de taramalar tasarlayan ve analiz eden yaklaşık 12.000 tam zamanlı profesyonel tarama araştırmacısı bulunmakta ve tarama sektörü çoğu yarı zamanlı çalışanlardan, asistanlardan ya da yarı-profesyonellerden oluşan 60.000'den fazla kişiyi istihdam etmektedir.[26]

Özel tarama araştırması sektörü; kamuoyu anketleri yapan sözleşmeli araştırma kuruluşları (örn. Gallup, Harris, Roper, Westat, Yankelovich and Associates), pazar araştırması kuruluşları (örn. Nielsen, Market Fact ve Market

---

[24] Çeşitli ülkelerde yürütülen ulusal taramalar için bkz. Scheuch (1990).

[25] Bkz. Converse (1987: 383-385), *Statistical Abstract of the United States* [ABD İstatistiklerinin Özeti] ve Rossi vd. (1983:8).

[26] Bkz. Rossi vd. (1983: 10) ve Weissberg (2005:11). Ayrıca bkz. US Bureau of Labor Statistics [ABD Çalışma İstatistikleri Dairesi], Occupational Employment ve Wages [Mesleki İstihdam ve Maaşlar], Mayıs 2016, 19-3022, Tarama Araştırmacıları. https://www.bls.gov/oes/current/oes193022.htm (29 Ekim 2017'de erişilmiştir).

Research Corporation) ya da kar amacı gütmeyen araştırma kuruluşlarından (örn. Mathematica Policy Research, Pew Araştırma Merkezi ve Rand Vakfı) oluşmaktadır.[27] Bu kuruluşlar, taramalarda görev alan çok sayıda insan istihdam etmektedir. Örneğin Westat'ta 1.900'den fazla kişi çalışmaktadır; Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi'nin yaklaşık 675, Rand Vakfının ise 1.950 çalışanı vardır; Pew Araştırma Merkezi'nde de yaklaşık 160 kişi çalışmaktadır. Tarama araştırması başlı başına bir disipline dönüşmektedir (Joye vd., 2016).

Eğitim, sağlık, yönetim, pazarlama, siyasi araştırma ve gazetecilik alanlarındaki uzmanlar tarama araştırmalarından yararlanırlar. Yerel yönetimler ve ulusal hükümetler politik kararlarına dayanak olacak bilgileri temin edecek taramalara sponsor olurlar. Buna ek olarak, tarama araştırmacılarının üye olduğu çok sayıda meslek örgütü vardır.[28]

Araştırmacılar tarama görüşmesinin iletişim-etkileşim süreci, anket tasarımında yer alan görsel ve diğer ipuçlarının başarısı, soru yazımının ya da sırasının etkisi ve katılımcının işbirliği yapma ya da işbirliğinden kaçınma dinamikleri de dahil olmak üzere tarama sürecinin kendisini giderek daha fazla araştırmaktadırlar.[29]

Tarama Araştırmasının Mantığı

10.2. Tarama araştırması sürecinin aşamalarını betimlemek

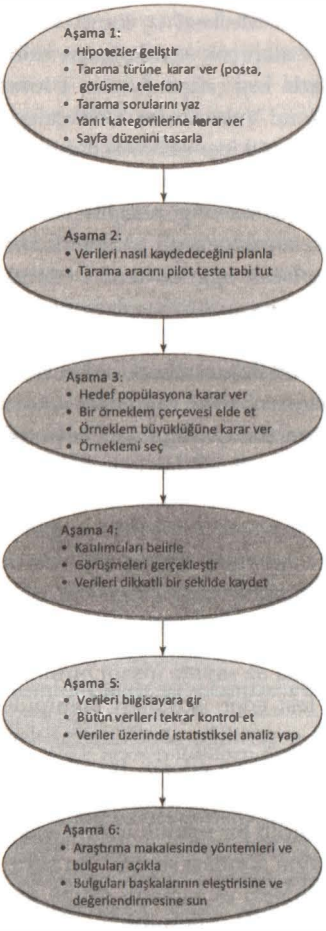
9. Bölüm'de ele alındığı üzere, deneysel araştırmada az sayıda insanı birbirine eşdeğer gruplara ayırır, bir ya da iki hipotezi test eder, koşulları manipüle ederek bazı katılımcılara işlemi uygular ve içsel geçerliliğe yönelik tehditleri (yani kirletici değişkenleri) azaltmak için ortamı kontrol ederiz. Bir deneyin ardından elimizde nicel veriler olur ve katılımcıların bağımlı değişken ile ilgili tepkilerini karşılaştırırız. Tarama araştırması ise farklı bir mantık izler. Genellikle çok sayıda katılımcıyı örnekler ve hepsine aynı soruları sorarız. Bu sorularla çok sayıda değişkeni ölçer ve birden çok hipotezi eş zamanlı olarak test ederiz. Geçmiş davranışlar, deneyimler ya da nitelikler ile ilgili sorulardan

---

[27] Research Triangle Institute [Araştırma Üçgeni Enstitüsü] için bkz. Bayles (1981)

[28] Bu kuruluşlar arasında 1947'de kurulan American Association for Public Opinion Research'ü [Amerikan Kamuoyu Araştırma Derneği] sayabiliriz. Council of American Survey Research Organization [Amerikan Tarama Araştırma Kuruluşu Konseyi] ABD'deki ticari anket şirketlerini temsil eden bir kuruluştur. World Association of Public Opinion Research [Dünya Kamuoyu Araştırma Derneği] ise ticari kamuoyu araştırmacılarının uluslararası meslek örgütüdür. Bkz. Bradburn & Sudman (1988).

[29] Bishop vd. (1983, 1984, 1985), Bradburn (1983), Bradburn & Sudman (1980), Cannel vd. (1981), Converse & Presser (1986), Groves & Kahn /1979), Groves vd. (2000), Groves & Couper (1998), Hyman (1991), Lach (2001), Lyberg vd. (1997), Schacter (2001), Schuman & Presser (1981), Schwarz & Sudman (1992, 1994), Sniderman & Grob (1996), Sudman & Bradburn (1983), Sudman vd. (1996) ve Tanur (1992).

Şekil 10.1 Tarama Araştırması Sürecinin Aşamaları

zamansal sıralama hakkında çıkarımlarda bulunuruz. Örneğin kişinin tamamladığı eğitim süresi ya da ırkı, onun güncel tutumlarını önceler. Nedensel ilişkileri tespit etmek için, bu değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri, istatistiksel olarak analiz ederiz. Olası alternatif açıklamaların neler olabileceğini de öngörür ve bunları başka tarama sorularıyla (yani kontrol değişkenleriyle) ölçeriz. Ardından alternatif açıklamaları saf dışı bırakmak için sonuçları istatistiksel olarak irdeleriz. Taramalar bazen *korelasyonel* olarak nitelendirilirler, çünkü araştırmacılar bir deneyde olduğu gibi koşulları kontrol ve manipüle etmezler. Tarama araştırmasında, deney yapan bir araştırmacının kirletici değişkenler üzerinde sahip olduğu fiziksel kontrole, istatistiksel açıdan yaklaşmak için kontrol değişkenlerinden faydalanırız.

Taramanın Aşamaları

Tarama yaparken yola kurumsal ya da uygulamalı bir araştırma sorusuyla çıkarsınız. Bir tarama araştırmasının aşamaları Şekil 10.1'de özetlenmiştir. İlk aşama, bir araç (tarama anketi) tesis etmek için gerçekleştirilen kavramlaştırma ve işlemselleştirmedir. Bir ankette katılımcılar soruları kendileri okurlar ve yanıtları kendileri işaretlerler.

Bir *görüşme ölçeğ*inde aynı zamanda yanıtları da kaydeden bir görüşmeci, soruları katılımcıya okur. Ben burada konuyu basitleştirmek için sadece *anket* terimini kullanacağım.

Tarama araştırması tümdengelimci bir mantıkla ilerler. İlk önce değişkenleri kavramlaştırır, ardından değişkenlerin her birini, bir ya da daha fazla tarama sorusu şeklinde işlemselleştirirsiniz. İyi tarama soruları yazmak için dikkatli bir kavramlaştırma yapmak çok önemlidir, fakat genellikle bu ilk adım, ihmal edilir.[30] Billiet'in (2016:194) gözlemlediği gibi, çoğunlukla tarama

[30] Bkz. Jann & Hinz (2012) ve Revilla vd. (2016).

sorusunun yazımına özen gösterilir, fakat "kavramları sorulara tercüme etme meselesine neredeyse hiç dikkat edilmez." Kavramsallaştırmadan sonra, tarama sorularını açık ve eksiksiz hale gelene dek tekrar tekrar gözden geçirip yeniden yazmanız gerekir. Bir dizi tarama sorusu yazdıktan sonra bu soruları anket şeklinde düzenler ve sıralarsınız. Bir anket hazırlarken, verileri nasıl kaydedip düzenleyeceğiniz üzerine de kafa yormanız gerekir. Anketi taramanın son halindekilere benzer küçük bir katılımcı kümesiyle pilot teste de tabi tutmanız gerekir. Görüşmecilerden yararlanıyorsanız, onları anket konusunda eğitmelisiniz. Pilot testte ve görüşmecileri eğitirken katılımcılara ve görüşmecilere soruların anlaşılır olup olmadığını sorarsınız ve vermek istediğiniz anlamın açık olup olmadığını görmek için onların yorumlarını irdelemeniz lazımdır (bkz. bölümün ilerleyen sayfalarında pilot test ve bilişsel görüşme ile ilgili kısım).[31]

Bir sonraki aşamada katılımcı örneklemini oluşturursunuz. Planlama aşamasından sonra verileri toplamaya hazırsınızdır. Örneklenen katılımcıların yerini bizzat, telefon aracılığıyla, postayla ya da İnternet'i kullanarak belirleyin ve onlara anketi ya da görüşmeyi tamamlamaları için izlemeleri gereken talimatları iletin. Sorular genellikle basit bir uyaran/tepki ya da soru/cevap kalıbını izler. Yanıtları ve tepkileri verildikleri anda eksiksiz bir şekilde kaydetmeniz gerekir. Bütün katılımcılar anketi tamamladıktan ve siz onlara katıldıkları için teşekkür ettikten sonra, nicel verileri düzenleyin ve istatistiksel analize hazır hale getirin.

Tarama araştırması yapmak iyi bir organizasyonu gerekli kılar. Büyük bir tarama karmaşık ve pahalı olabilir. Diğer insanları koordine etmeyi, birden çok aşamayı tamamlamayı ve kayıtların hatasız tutulmasını gerektirir.[32] Her bir katılımcının, her bir ankette, her bir soruya verdiği yanıtın kaydını tutmalısınız. Buna yardımcı olması için, örneklenen her bir katılımcıya bir kimlik numarası verir ve bu numarayı ankete iliştirirsiniz.

Verileri topladıktan sonra, her bir anketteki yanıtları tek tek gözden geçirin, orijinal anketleri saklayın ve bilgileri istatistiksel analize hazır hale getirmek üzere anketlerden bilgisayar tabanlı bir formata aktarın. Titiz bir kayıt tutma ve etiketleme çok önemlidir. Özensiz hareket ederseniz, verileri kaybedebilirsiniz ya da elinizde anlamsız, hatalı verilerle kalakalırsınız.

---

[31] Pilot test teknikleri için bkz. Bishop (1992), Bolton & Bronkhorst (1996), Fowler & Cannell (1996), Sudman vd. (1996) ve Willis (2016).

[32] Tarama araştırmasının idaresi için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 38-45), Dillman (1978: 200-281, 1983), Frey (1983: 129-169), Groves & Kahn (1979: 40-78, 186-212), Prewitt (1983), Tanur (1983) ve Warwick & Lininger (1975: 20-45, 220-264).

Şema 10.2 Anket Araştırmalarındakl Hataların Kaynakları

Toplam Tarama Hatası çerçevesi, tarama süreci esnasında gerçekleşebilecek bütün hataları kümülatif bir şekilde ele alır ve bu hataların hepsini içermeye çalışır. Hata, elde edilen değerlerle "gerçek değerler" arasındaki farktır. Tarama verileri (elde edilen veriler), tarama araştırmacısının anlamaya çalıştığı bir popülasyondaki katılımcıların gerçek davranışlarını, düşünce ve fikirlerini (gerçek değerler) gerektiği gibi yansıtmadığı zaman ortaya çıkar.

1. *Katılımcı seçimindeki hatalar*
   a) Örnekleme hataları (örn. olasılıksız bir örnekleme yöntemi kullanmak)
   b) Kapsama hataları (örn. belli insan gruplarını dışarıda bırakan yetersiz bir örnekleme çerçevesi)
   c) Örneklenen birim düzeyinde gerçekleşen boş yanıt hataları (örn. bir katılımcı yanıt vermeyi reddeder).
2. *Anket tesisindeki hatalar*
   a) Değişkenlerin eksik/hatalı kavramlaştırılmaları ya da anket maddelerine çevrilmeleri
   b) Soru ifade tarzı ya da formatı ile ilgili hatalar, yanıt kategorisi sorunları veya katılımcıların hepsi için uygun olmayan sorular
   c) Yerleşim, uzunluk, geçişler, görsellik, erişim kolaylığı gibi tasarım hataları
3. *Tarama sorularına verilen yanıtlardaki hatalar*
   a) Bir tarama maddesine özgü boş yanıt hataları (örn. bazı sorular es geçilir ya da ihmal edilir)
   b) Katılımcı kaynaklı ölçüm hataları (örn. katılımcı dikkatle dinlemez, yalan söyler)
   c) Görüşmeci kaynaklı ölçüm hataları (örn. görüşmeci soruları okurken ya da yanıtları kaydederken özensiz davranır)
4. *Tarama idare hataları*
   a) Yöntemin etkileri (örn. tarama yöntemi kaynaklı farklılıklar: posta, yüz yüze ya da İnternet aracılığıyla)
   b) Kıyaslanabilirlik hataları (örn. farklı tarama kuruluşları, ülkeler ya da zaman aralıkları aynı konularda aynı katılımcılarla farklı sonuçlar verirler)
   c) Tarama verilerinin işlenmesindeki hatalar
   d) Veri doğrululuğunu ve bütünlüğünü riske atan hatalı veri işleme
   e) Hatalı veri depolama ve yedekleme de dahil verileri temizlerken ya da elektronik bir formata çevirirken yapılan hatalar
   f) Verilerle uyumlu olmayan istatistiksel teknikler kullanmak ya da tekniğin öncüllerini ihlal etmek
   g) Bir taramanın bütün ayrıntılarını eksiksiz bir şekilde raporlayamamak

Tarama hatalarının pek çok kaynağı vardır (bkz. Şema 10.2 Tarama Araştırmalarındaki Hataların Kaynakları). Hatalar örnekleme ve katılımcı seçimi (8. Bölüm'de ele alınmaktadır), anketlerin ya da görüşmelerin tasarlanması ve verilerin işlenmesi aşamalarında meydana gelebilir. McNabb'ın (2014:30) belirttiği gibi, "Tarama araştırmacıları, uzun yıllardan beri kaç tane hatanın bulguların nesnelliğini bozacağı ve bu hataların nasıl adlandırılması gerektiği hakkında farklı görüşler öne sürmüşlerdir." Bir sonraki bölümde, bir tarama

araştırması anketinin sorularını yazarken kaçınılması gereken olası hatalara bakıyoruz. Araştırmacılar tarama verilerinin tasarlanmasında, toplanmasında, işlenmesinde ve analizinde ortaya çıkabilecek hataları tespit etmek ve azaltmak için "Toplam Tarama Hatası" çerçevesinden (bkz. Şema 10.2) yararlanmışlardır. Bu çerçeve bugün profesyonel tarama araştırması pratiğine hakim hale gelecek kadar yaygınlaşmıştır. Groves ve Lyberg'in (2010: 850) belirttikleri gibi, "Bir ölçümün toplam tarama hatası, veri kalitesinin bir göstergesi gibi düşünülebilir."[33]

Anketin Oluşturulması

10.3. İyi soru yazım kurallarından faydalanarak tarama anketleri oluşturmak

Tarama sorularının yazımı ile ilgili düzinelerce kitap basılmıştır, o nedenle burada sadece bu işin temellerini anlatacağız. İyi tarama soruları yazmak sanat ve bilimin harmanlanmasını gerektirir. En iyisi bir bütün olarak anketi; birkaç giriş cümlesinden ve erişim kolaylığı ve anlaşılırlık sağlamak için verilen talimatlardan sonra, birbirlerini akıcı bir şekilde takip eden sorulardan oluşan entegre bir yapı olarak düşünmektir.

İyi tarama soruları yazmayı sağlayan iki temel kural vardır: Olası kafa karışıklıklarını önleyin ve katılımcının bakış açısını aklınızdan çıkarmayın. Kafa karışıklıklarını önleyin demek, bunu yapmaktan kolaydır. Tarama sorularınızın geçerli ve güvenilir bir ölçüm sunmasını istersiniz. Geçerli ve güvenilir olmak; katılımcıların her bir sorunun anlamını hızlıca, sizin istediğiniz şekilde kavramaları, eksiksiz ve dürüst yanıtlar vermeleri ve yanıtlarının anlamlı olduğunu düşünmeleri anlamına gelir.

Soruların katılımcıların kafasını karıştırmasını ya da onları gücendirmesini istemezsiniz. Bu da katılımcılarınız birbirlerine benzemiyorlarsa, aşina olmadığınız farklı yaşam koşullarından geliyorlarsa veya sizinkinden farklı önceliklere sahiplerse fazladan çaba göstermeniz gerektiği anlamına gelir. Katılımcılarınızın farklı bir kelime dağarcığı kullanma ya da sizden farklı biçimlerde düşünme ihtimaline karşı tetikte olmalısınız.

Sorularınızın hepsinin bütün katılımcılar için eşit ölçüde anlaşılır, alakalı ve anlamlı olmasını istersiniz, fakat bir ikilemle karşı karşıya kalırsınız. Katılımcılarınız farklı arka planlara ve referans çerçevelerine sahip iseler, aynı kelimelerle yazılmış bir soru herkes için aynı anlamı ifade etmeyebilir, yine de herkesin aynı soruyu görmesini istersiniz, çünkü bütün soruları sayısal verile-

---

[33] Toplam Tarama Hatası yaklaşımı Biemer (2010, 2016), Smith (2011), McNabb (2014: 44-55), Lyberg & Weisberg (2016), Weisman (2005) ve Willis (2005: 13-17) içinde ele alınmaktadır. Ayrıca taramalardaki kavramlaştırma hatası için bkz. Alwin (2016) ve hata listesi için bkz. McNabb (2014: 34-35).

re çevirip analiz edeceksinizdir. Her bir soru, her bir katılımcıya uygun hale getirilirse verilerdeki farklılığın, soruların yazım biçiminden mi yoksa gerçekten katılımcılar arasındaki farklardan mı kaynaklandığını bilemezsiniz.

Tarama sorusu yazımı beceri, pratik, sabır ve yaratıcılık gerektirir. Soru yazım kurallarını, tarama soruları yazarken kaçınmanız gereken 10 şeyi öğrenerek anlayabilirsiniz. Bu liste sadece sık karşılaşılan potansiyel sorunları içermektedir.[34]

1. *Jargon, argo ya da kısaltmalardan kaçının.* Jargon ve teknik terimler pek çok farklı biçim alır. Su tesisatçıları yılanlardan, avukatlar azami iyi niyet sözleşmesinden, psikologlar da Ödip kompleksinden bahsederler. Argo, bir altkültür grubuna ait bir tür jargondur. Örneğin evsizler *ispinoz*dan, snowboard yapanlar *şapşal ayak*tan söz ederler. Bir mesleğin içindekiler ya da farklı bir altkültürün mensupları, jargon ya da argo terimlere aşina olabilir ya da bu terimlerden rahatsızlık duymayabilirler, fakat bu terimler başkalarının sadece kafasını karıştırır. Ayrıca, kısaltma ve akronim kullanmaktan da kaçınmanız gerekir. Aynı kısaltmaların ve akronimlerin pek çok farklı anlamı vardır. Örneğin Midwest Sociology Society'den (MSS) [Midwest Sosyoloji Derneği] bir mektup aldım. Akronime bakarsanız, MSS'in aynı kısaltmayı kullanan Manufacturers Standardization Society [İmalatçılar Standartlaştırma Derneği], Marine Systems Simulator [Denizcilik Sistemleri Simülatörü], Medical Student Society [Tıp Öğrencileri Derneği] ve Minnesota Speleological Society [Minnesota Mağaracılık Derneği] gibi onlarca kuruma karşılık geldiğini düşünebilirsiniz. Ben Association for Asian Studies [Asya Araştırmaları Derneği] ya da AAS adında bir meslek örgütünün üyesiyim, ancak başka altı akademik kuruluş da aynı akronimi kullanmaktadır: American Astronomical Society [Amerikan Astronomi Derneği], American Association of Suicidology [Amerikan İntihar Bilimi Derneği], American Audiology Society [Amerikan İşitme Bilimi Derneği], American Astronautical Society [Amerikan Astronotluk Derneği], American Antiquarian Society [Amerikan Antikacılık Derneği] ve Assyrian Academik Society [Süryani Akademik Derneği].

Toplumu tararken, popüler kültürün dilini (yani televizyonda ya da yerel bir gazetede bir sekizinci sınıf öğrencisinin kelime bilgisiyle söylenenleri) kullanın. Tarama araştırmacıları, katılımcıların genellikle başlıca terimleri yanlış anladıklarını ve pek çok kelimenin katılımcıların kafasını karıştırdığını görmüşlerdir. Örneğin bir tarama, katılımcılara televizyon haberlerinin nesnel olup olmadığını sormuştur. Araştırmacılar daha sonra çok sayıda katılımcının

[34] Benzer yasak listeleri Babbie (1990: 127-132), Backstrom & Hursh-Cesar (1981:140-153), Bailey (1987:110-115), Bradburn & Sudman (1988:145-153), Converse & Presser (1986:13-31), deVaus (1986:71-74), Dillman (1978:95-117), Fowler (1984:75-86), Frey (1983:116-127), Moser & Kalton (1972:318-341), Sheatsley (1983:216-217), Sudman & Bradburn (1983:132-136) ve Warwick & Lininger (1975:140-148) içinde bulunabilir.

nesnel kelimesini bilmediğini fark etmişlerdir (oysa bu, araştırmacıların herkesin bildiğini varsaydığı bir terimdir). Katılımcıların ancak yarısından azı kelimenin kastedilen doğru anlamını bilmiştir. Dörtte birinden fazlasının kelimenin anlamı konusunda hiçbir fikri yoktur; bazılarıysa kelimeye sıradışı anlamlar atfetmiş, onda biri kelimenin gerçek anlamının tam zıddını ifade ettiğini düşünmüştür. Başka bir örnekte, eğitim düzeyi lise seviyesinden düşük olan (ABD'deki yetişkin nüfusun yaklaşık yüzde 20'si) her dört katılımcıdan biri, *vajinal birleşme*nin ne anlama geldiğini bilememiştir.[35]

2. *Muğlaklığı, kafa karışıklığını ve belirsizliği önleyin.* Muğlaklık ve belirsizlik soru yazan çoğu kişinin başına bela olur. Katılımcıların kafasını karıştırabilecek örtülü varsayımlarda bulunmak çok kolaydır. Örneğin "Geliriniz ne?" sorusu haftalık, aylık ya da yıllık gelir anlamına gelebilir; kişisel gelir ya da hane geliri olabilir; vergi öncesi ya da vergi sonrası geliri kastedebilir; bu yılın ya da geçmiş yılın gelirini ifade edebilir; maaştan ya da bütün kaynaklardan elde edilen gelire gönderme yapabilir. Bu tür bir kafa karışıklığı, katılımcıların soruya verdikleri yanıtlarda tutarsızlıklara neden olabilir. Eğer vergi öncesi yıllık hane gelirini soruyorsanız, ne istediğinizi açıkça belirtmeniz gerekir. Çoğu katılımcı bunu bilmeyebilir, bu nedenle size haftalık net gelirini söyleyebilir (katılımcının yeterliliklerini aşan sorular ile ilgili olarak bkz. aşağıda madde 6).[36] Örneğin "Düzenli koşar mısınız: Evet/Hayır?" sorusunun yanıtı *düzenli* kelimesinin anlamına bağlıdır. Bazı katılımcılar için *düzenli* her gün, bazıları için ise her hafta anlamına gelir. Kafa karışıklığını azaltmak ve daha fazla bilgi elde etmek için, daha net olmanız gerekir. Birine düzenli koşup koşmadığını sormak yerine, "günde bir," "haftada birkaç kez," "haftada bir" vb. koşup koşmadığını sorun (bkz. Düşünce Kutusu 10.1 Belirsiz Soruları İyileştirmek)

3. *Duygusal bir dil kullanmaktan kaçının ve itibar yanlılığını önleyin.* Kelimelerin açık düz anlamları kadar örtülü yan anlamları vardır. Benzer şekilde unvanlar ya da toplumsal konumlar (örn. başkan, uzman vb.) itibar ve statü ifade ederler. Güçlü duygusal yan anlamlara sahip kelimeler ve yüksek statülü insanlar ile ilgili meseleler, katılımcıların tarama sorularını yanıtlama biçimlerine gölge düşürebilir. En iyisi, tarafsız bir dil kullanmak ve duygusal "bagaj"ı olan kelimelerden kaçınmaktır, çünkü katılımcılar meselenin kendisinden ziyade duygusal kelimelere tepki gösterebilirler. Örneğin "Barışsever insanların özgürlüklerini çalmakla tehdit eden cani teröristlere ödeme yapılması hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu duygusal kelimelerle doludur: *cani*, *özgürlükler*, *çalmak* ve *barış*.

---

[35] Binson & Catania (1998), Foddy (1993) ve Presser (1990).

[36] Sudman & Bradburn (1983: 39), basit soruların bile (örn. "Genellikle hangi meşrubat markasını satın alıyorsunuz?") sorunlara neden olabileceğini ileri sürmektedir.

Düşünce Kutusu 10.1 Belirsiz Soruları İyileştirmek

Aşağıda, deneyimli profesyonel araştırmacılarca yazılmış üç tarama sorusu bulunmaktadır. Araştırmacılar, katılımcıların yüzde 15'inin sorunun daha anlaşılır hale getirilmesini istediğini ya da yetersiz yanıtlar verdiğini (örn. fikrim yok) açığa çıkaran bir pilot testin ardından sorunun ilkyazım tarzını değiştirmişlerdir. Görebileceğiniz gibi, soru yazımı pratikle, sabırla ve pilot testle iyileştirilebilen bir sanattır.

İLK SORU	SORUN	DEĞİŞTİRİLMİŞ SORU
Düzenli egzersiz ya da spor yapar mısınız?	Egzersiz ne anlama gelmektedir?	Herhangi bir spor ya da hobiyi, fiziksel aktiviteyi ya da yürümek gibi bir egzersizi düzenli olarak yapar mısınız?
Haftada ortalama kaç gün tereyağı tüketirsiniz?	Margarin tereyağı sayılır mı?	Sıradaki soru sadece tereyağı ile ilgilidir, margarini içermemektedir: Haftada kaç gün tereyağı tüketirsiniz?
[Yumurtalarla ilgili sıradaki soru] Normal bir günde kaç porsiyon tüketirsiniz?	Bir porsiyonda kaç yumurta vardır? Normal bir gün nedemektir?	Yumurta yediğiniz günlerde, genellikle kaç adet yumurt yersiniz?

	SORUYA VERİLEN YANITLARN YÜZDESİ		SORUNUN AÇIKLANMASINI İSTEYENLERİN YÜZDESİ	
	İlk Soru	Revize Edilmiş Soru	İlk Soru	Revize Edilmiş Soru
Egzersiz sorusu ("evet" diyenler)	48	%60	%5	%
Tereyağı sorusu ("evet" diyenler)	%33	%55	%18	%13
Yumurta sorusu ("evet" diyenler)	%80	%33	%33	%0

İtibar yanlılığı sorular son derece itibarlı bir kişi, grup ya da kurum ile ilgili terimler içerdiğinde ve bir katılımcının sözkonusu itibarlı kişi ya da grup hakkındaki hisleri, soruyu yanıtlama şekline gölge düşürdüğünde ortaya çıkar. Katılımcıların itibarlı biri hakkındaki hislerini mi yoksa mesele ile ilgili gerçek düşüncelerini mi ölçmekte olduğunuzu bilemezsiniz. Örneğin şu soruyu sorarsınız: "Çoğu doktor, sigaranın sigara içenlerin yanında duranlarda akciğer kanserine neden olduğunu söylüyor. Katılıyor musunuz?" Doktorlarla aynı fikirde olmanın doğru olduğunu düşünen insanlar kişisel olarak bu ifadeye katılmasalar bile soruya "evet" yanıtı vereceklerdir.

4. *Çift teminatlı sorulardan kaçının.* Bu da muğlaklığı önlemenin bir diğer biçimidir. Her bir sorununun bir ve sadece bir konu ile ilgili olmasını istersiniz. Çift teminatlı bir soru, bir araya getirilmiş iki ya da daha fazla soru demektir. Örneğin şunu soruyorsunuz: "İşvereniniz size emekli maaşı ve sağlık sigortası veriyor mu?" Çalışanlarına sağlık sigortası yapan ama emekli maaşı vermeyen bir şirkette çalışan biri, bu soruya "evet" ya da "hayır" yanıtı vere-

bilir. *Ve* kelimesini duyan ve bunun *ve/veya* anlamına geldiğini düşünen bir katılımcı "evet" diyecektir. *Ve* kelimesini duyan ve bunun *her ikisi* ya da *ve ayrıca* anlamına geldiğini düşünen bir katılımcı ise "hayır" diyecektir. Çift teminatlı sorularda katılımcının neyi kastettiğini bilemezsiniz. İki şeyin birlikte gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek istiyorsanız iki ayrı soru sorun; soruların her biri tek bir mesele ile ilgili olsun. Veri analizi esnasında, sorulardan birine evet yanıtı verenlerin diğerine de evet yanıtı verip vermediklerini görebilirsiniz.

5. *Yönlendirici sorulardan kaçının.* Katılımcılarınızın her zaman bütün yanıt seçeneklerinin eşit ölçüde doğru olduğunu düşünmelerini istersiniz ve onların belli bir yanıtı beklediğinizin ya da istediğinizin farkına varmalarını hiçbir zaman tercih etmezsiniz. **Yönlendirici (ya da yüklü) soru**, katılımcıyı, kullanılan kelimeler aracılığıyla bir yanıt yerine, bir başkasına yönlendiren sorudur. Pek çok yönlendirici soru şekli vardır. Örneğin "Sigara içmiyorsunuz, değil mi?" katılımcıları sigara içmediklerini söylemeye yönlendirir.

Yüklü sorular, katılımcıları olumlu ya da olumsuz yanıtlara yönlendirebilirler. Örneğin, "Belediye başkanı şehrin kusursuz caddelerini en mükemmel şekliyle korumak için vergi gelirlerini daha da fazla kullanmalı mıdır?" sorusu, katılımcıları "hayır" cevabına yönlendirir. "Belediye başkanı tehlikeli bir hal almış ve sürücüleri masraflı araba tamirlerine mecbur bırakan derin çukurların bulunduğu sokakları düzeltmeye daha fazla ödenek ayırmalı mıdır?" sorusu ise katılımcıları "evet" yanıtı vermeye yönlendirir.

6. *Katılımcıların yeterliliklerini aşan sorulardan kaçının.* Katılımcılara bilmedikleri bir şey sormak kafa karışıklığı, huzursuzluk ve hatalı yanıtlarla sonuçlanır. Katılımcılar her zaman geçmiş ayrıntıları hatırlayamazlar ve belli bilgilere sahip olmayabilirler. Örneğin, 40 yaşında birine "6 yaşındayken erkek kardeşiniz hakkında ne düşünüyordunuz?" diye sormak muhtemelen katılımcının hakkında hiçbir şey bilmediği bir mesele hakkında (örn. dış ilişkiler ya da bir kuruluşun iç işleyişi ile ilgili teknik bir mesele hakkında) soru sormak kadar anlamsızdır. Katılımcılar soruya bir yanıt verebilirler, ancak bu güvenilmez ve hiçbir anlam ifade etmeyen bir yanıt olacaktır. Çok sayıda katılımcının belli bir mesele hakkında bilgi sahibi olması ihtimal dışıysa, özel soru formatlarından yararlanın (bunu bölümün ilerleyen sayfalarında ele alıyoruz).

Soruları, katılımcıların düşünme biçimine uygun hale getirmeye çalışın. Örneğin, çok az sayıda katılımcı "Geçen yıl arabanıza kaç galon benzin aldınız?" sorusunu yanıtlayabilir. Bir haftada benzine ortalama ne kadar harcadıkları ile ilgili bir soruyu ise yanıtlayabilirler. Siz de yıllık satın alma miktarını tahmin etmek için birtakım hesaplamalar yapabilirsiniz.[37]

---

[37] Bkz. Schaeffer (2000) ve Sudman vd. (1996: 197-226).

Açık, alakalı sorular doğrulukta artışa, hatalarda ise azalmaya neden olabilir. Açık sorular yerleşik ipuçları içerir ve karşıtlıkları belirgin hale getirirler. "Geçmiş evliliğinizden olan çocuklarınıza nafaka ödüyor musunuz?" yerine, "Çocuklarına para yardımı yapıyor musunuz?" diye sormak daha iyidir. "Evet" yanıtı verenlere daha sonra şunlar sorulabilir: "Çocuklarınıza destek olmanın yanı sıra nafaka da ödediniz mi?" ve "Sağlık sigortasını ve okul ücretini ödemek ya da ev kredisi ya da kira ödemelerine katkıda bulunmak gibi başka mali yükümlülükleriniz de oldu mu?"[38]

7. *Hatalı önkabullerden kaçının.* Bir soruya katılımcıların katılmadığı bir önkabulle başlar ve bununla ilgili seçenekler sunarsanız, katılımcılar kendilerini kötü hissedebilirler ve soruyu nasıl yanıtlayacaklarını bilemezler. Bir hatalı önkabul sorusu deneyimim oldu, ancak bu bir tarama sorusu değildi. Havayolları şirketlerinin uçuşlar sırasında ücretsiz atıştırmalıklar ikram etmeyi bırakmalarından kısa bir süre sonra bir uçak yolculuğu yapmıştım. Bir uçuş hostesi bana bir atıştırmalık uzatıp "Kredi kartıyla mı nakit mi ödeyeceksiniz?" diye sordu. Bir an tereddüt ettim, daha sonra bunun istemediğim bir atıştırmalığı satın almam için yapılan bir hile olduğunu fark ettim. Hostesi "hiçbiri" diye yanıtladım ve atıştırmalığı açmadan anında iade ettim. Bu örnekteki hatalı önkabul, atıştırmalığı almak istediğim düşüncesiydi. Biraz sinirlendim, demek ki başkaları da sinirlenmişti, çünkü 6 ay sonra uçuş hostesleri yolcuları atıştırmalık almaları için kandırmaktan vazgeçtiler.

8. *Uzak gelecek planları ile ilgili sorular sormaktan kaçının.* İnsanlara varsayımsal koşullarda neler yapabilecekleri hakkında sorular sormaktan uzak durun. "Varsayalım yolun aşağısında yeni bir manav açıldı. Oradan alışveriş yapar mıydınız?" gibi sorular genellikle zaman kaybıdır. Katılımcılar belirgin, somut ve kendileri ile alakalı sorulara anlık deneyimlerine uzak şeylerle ilgili sorulardan daha güvenilir yanıtlar verebilirler.

9. *İkili olumsuzlardan kaçının.* Gündelik dildeki ikili olumsuzlar dilbilgisi açısından hatalıdır ve kafa karıştırıcıdır. Örneğin "İş sahibi olmadığımı düşünmüyorum" dilbilgisel ve mantıksal açıdan "İşim var" anlamına gelir. Bazı insanlar ikinci olumsuzu vurgulama amacıyla kullanırlar. Bu tür bariz hatalar nadirdir, fakat ikili olumsuzun daha incelikli biçimleri de kafa karıştırıcıdır. Bunlar, katılımcılara bir ifadeye katılıp katılmadıklarını sorduğumuzda ortaya çıkabilirler. Örneğin, "Öğrencilerin mezun olmak için geniş kapsamlı bir sınava girmelerinin şart koşulmaması gerektiğine katılıyor musunuz katılmıyor musunuz?" diye soruyorsunuz. Bu soru, kafa karıştırıcıdır. Bu soruda "katılmamak" ikili bir olumsuzluk ifade eder: bir şeyi *yapmamaya katılmamak* anlamına gelir. Bunun yerine her zaman basit ve dolaysız sorular tercih etmelisiniz.

---

[38] Bkz. Dykema & Schaeffer (2000).

10. *Üst üste binen ya da dengesiz yanıt kategorilerinden kaçının.* Yanıt kategorilerinin ya da seçeneklerin birbirini dışlayıcı, tam kapsayıcı ve dengeli olmasını sağlayın (birbirini dışlayıcılık ve tam kapsayıcılık 7. Bölüm'de ele alınmaktadır). *Birbirini dışlayıcı*, yanıt kategorilerinin üst üste binmemesi anlamına gelir. Sayısal aralıkların bulunduğu üst üste binen kategoriler (örn. 5-10, 10-20, 20-30) kolaylıkla düzeltilebilir (örn. 5-9, 10-19, 20-29). Belirsizlik içeren sözlü seçenekler, başka bir üst üste binen yanıt kategorisidir: "İşinizden memnun musunuz, yoksa işinizin hoşlanmadığınız yönleri var mı?" gibi. İşimden genel anlamda memnun olduğumu ancak işimde gerçekten sevmediğim belli başlı şeylerin olduğunu varsayalım. Böyle bir soruyu nasıl yanıtlardım? *Tam kapsayıcı*, her katılımcının bir yanıt seçeneğinin (gidecek bir yerinin) olması anlamına gelir. Örneğin, katılımcılara "Çalışıyor musunuz, yoksa işsiz misiniz?" diye sormak, çalışmayan ama kendilerini işsiz saymayan katılımcıları (örn. tam zamanlı ev kadınları, tatile çıkanlar, öğrenciler, engelliler, emekliler vb.) dışarıda bırakır. Bu tür sorunları önlemek için önce gerçekten neyi ölçmek istediğinizi dikkatle düşünmeli ve olası bütün katılımcıların içinde bulundukları koşulları dikkate almalısınız. Örneğin, işle ilgili sorular sorarken katılımcının asıl işi hakkında mı yoksa yaptığı bütün işler hakkında mı bilgi almak istiyorsunuz? Yalnızca tam zamanlı iş hakkında mı yoksa hem tam zamanlı hem yarı zamanlı iş hakkında mı bilgi istiyorsunuz? Yalnızca ücretli işleri mi merak ediyorsunuz yoksa ücretsiz ya da gönüllü işler de soruya dahil mi?

Yanıt kategorilerini *dengede* tutun. Dengesiz yanıt kategorileri bir tür yönlendirici soruyla sonuçlanabilirler. "Belediye başkanı nasıl bir iş çıkarıyor: çarpıcı, mükemmel, çok iyi, tatminkar?" dengesiz seçeneklere örnektir. Başka bir dengesiz soru türü, bazı bilgileri dışarıda bırakır: örneğin, "Beş belediye başkanı adayından hangisini destekliyorsunuz: Hasan Seçim'i mi yoksa ötekilerden biri mi?"*

Kategorileri iki kutuplu karşıtlıklar sunarak dengeleyebilirsiniz. *Dürüstlük* ve *sahtekarlık* terimlerinin farklı anlamları ve yan anlamları olduğunu görmek kolaydır. "Bir belediye başkanı son derece mi dürüsttür, biraz mı dürüsttür yoksa çok dürüst değil midir?" diye sormak "Bir belediye başkanı çok mu dürüsttür, biraz mı dürüsttür, ne dürüst ne sahtekar mıdır, biraz sahtekar mıdır ya da çok sahtekar mıdır?" diye sormakla aynı şey değildir. Bir soruyu sorma biçiminiz, size insanların düşüncelerinin çok farklı tasvirlerini verir. Başka türlü davranmak için belli bir sebebiniz yoksa katılımcılara bir doğrunun iki ayrı kutbuna denk gelen karşıtlıklar sunun (bkz. Tablo 10.1).[39]

---

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal yabancı isim varsayımsal bir Türkçe isimle değiştirilmiştir (ç.n.).

[39] Sürem kullanmak hakkında bkz. Ostrom & Gannon (1996).

Tablo 10.1 Tarama Sorusu Yazım Tuzakları

KAÇINILMASI GEREKİR	İYİ DEĞİL	DAHA İYİ
Jargon, argo, **kısaltmalar**	Dün gece tamamen pusulayı şaşırana **kadar içkide boğuldunuz mu?**	Dün gece yaklaşık kaç tane bira **içtiniz?**
Belirsizlik	Sık sık dışarıda yemek yer misiniz?	Normal bir haftada, ev dışında, restoranda, kafeteryada ya da yemek servisi yapan başka bir yerde yaklaşık kaç öğün yemek yersiniz?
Duygusal **dil ve** itibar **yanlılığı**	"Saygıdeğer Jasper **Komisyonu, vergilerinizin 500 MİLYAR DOLAR gibi çarpıcı bir miktarının eğitimi zayıf ya** da yetersiz **öğretmenler, çağdışı müfredat, kusurlu yönetim, yozlaşmış sendikalar ve diğer savurgan pratikler aracılığıyla kamu okullarında israf edildiğini belgelemektedir. Kamu okullarına yapılan aşırı harcamaları kesmek ve ebeveynlerin başarılı özel okulları tercih edebilmeleri için** burs sağlamak **sizin için birincil** öncelik midir?"	Ebeveynlerin çocuklarını **kamu** okulu yerine **özel** okula **göndermelerine** imkan **tanıyacak devlet burslarından yararlanmaları sizin için ne derece önemlidir?** **Çok önemli** **Önemli** **Ne Önemli Ne Önemsiz** **Önemsiz** **Hiç Önemli Değil**
Çift-teminatlı sorular	Sosyal güvenlik harcamalarının artırılmasını ve orduya daha fazla ödenek ayrılmasını destekliyor musunuz desteklemiyor musunuz?	Sosyal güvenlik harcamalarının artırılmasını destekliyor musunuz desteklemiyor musunuz? Orduya daha fazla ödenek ayrılmasını destekliyor musunuz, desteklemiyor musunuz?
Yönlendirici sorular	**Vatani görevinizi yerine getirerek geçen seçimde belediye başkanı lehinde oy kullandınız mı?**	**Geçen ay gerçekleşen belediye başkanlığı seçiminde oy kullandınız mı?**
Katılımcıların yeterliliklerini aşan meseleler	İki yıl önce ayda kaç saat TV izliyordunuz?	Geçtiğimiz iki hafta içinde normal bir günde kaç saat TV izlediğinizi düşünüyorsunuz?
Hatalı ön kabuller	**Kız/erkek arkadaşınızı dövmeyi ne zaman bıraktınız?**	**Hiç kız/erkek arkadaşınıza tokat veya yumruk attınız ya da vurdunuz mu?**
Uzak gelecek planları	Üniversiteden mezun olup, iş bulup aile kurduktan sonra borsaya çok para yatıracak mısınız?	Önümüzdeki iki ay içinde borsaya para yatırmaya dair kesin planlarınız var mı?
İkili **olumsuzlar**	**Yeni bir halka açık yüzme havuzu yapmak istemeyenlere katılmıyor musunuz?**	**Yeni** bir halka açık yüzme **havuzu inşa** etme teklifi yapılıyor**. Teklife katılıyor** musunuz katılmıyor **musunuz?**
Dengesiz yanıtlar	Otelimizde verilen hizmeti nasıl buldunuz: Harika, Mükemmel, Üstün, İyi?	Lütfen otelimizdeki hizmeti derecelendirin: Mükemmel, Çok iyi, Yeterli, Yetersiz.

Katılımcının Hafızası

Genellikle katılımcılardan geçmiş davranışları ya da olayları hatırlamalarını isteriz. Katılımcılar tarama sorularını yanıtlarken geçmişi doğru hatırlama becerileri açısından farklılık gösterirler.[40] Geçmiş olayları hatırlamak genellikle katılımcıların bir tarama sorusunu yanıtlamak için ihtiyaç duydukları birkaç saniyeden daha fazla zaman ve çaba gerektirir. Ayrıca, kişinin doğru hatırlama becerisi zaman geçtikçe hızla azalır. İki hafta önce gerçekleşen önemli bir olayı doğru hatırlayabilirler, fakat çok azı iki sene önce gerçekleşen ufak tefek olayları doğru hatırlayacaktır.

Tarama araştırmacıları artık hafızanın geçmişte varsayıldığı kadar güvenilir olmadığının farkındalar. Bir kişinin hafızasını etkileyen pek çok faktör vardır: konu (tehditkar ya da toplumsal olarak istenilir), eş zamanlı ve peş peşe gerçekleşen olaylar, bir olayın belli bir insan için önemi, durumsal koşul (soru ifade tarzı ve görüşmenin biçimi) ve katılımcının iç tutarlılık ihtiyacı. Ayrıca, *hatırlamak* (örn. "Şehrinizin belediye başkanının adı nedir?") *tanımak*tan (örn. "Bu isim listesine bakın ve lütfen bana hangisinin şehrinizin belediye başkanı olduğunu söyleyin") daha zordur.

Örnek Kutusu 10.1 Kaç Tane Ayakkabınız Var?

Gündelik yaşamla ilgili sıradan soruların aslında ne kadar muğlak olduğu, bu soruları taramada kullanıp net ölçümler elde etmek istediğimizde anlaşılabilir. Birine kaç ayakkabısı olduğunu sormak basit gözükür, ancak çoğu insan ayakkabıları ayağa giyilen diğer şeylerden ayırmakta zorlanır. Belki de sadece geleneksel günlük ayakkabılarla ya da takım elbisenin/elbisenin altına giyilen ayakkabılarla ilgileniyorsunuz. Aradığınız bilgiyi ölçen bir tarama sorusu nasıl olmalı?

Redline (2013) ayakkabılar da dahil çeşitli maddeler ile ilgili tarama soruları üzerine bir deney yürüttü. Bazı katılımcılar sadece basit bir tarama sorusunu yanıtladılar: "Kaç çift ayakkabınız var?" Yanıt ortalaması 13,8'di. Diğer katılımcılara da aynı soru soruldu, fakat sorunun ardından niteleyici talimatlar geliyordu. İşte bir örnek: "Kaç çift ayakkabınız var? Bu soruda *ayakkabı* kışlık botları, spor ayakkabıları ya da ev terliklerini değil, sandaletleri, diğer günlük ayakkabıları ve takım elbise/elbise altına giyilen ayakkabıları ifade etmektedir." Redline birkaç benzer talimatı daha denedi. Fazladan talimatlar verildiğinde, beyan edilen "ayakkabı" sayısının ortalaması yaklaşık 10,2'ye düştü. Son bir deneyde, Redline başka katılımcılara da ilk soruyu sordu, fakat bunu birkaç özgül soru daha takip ediyordu: "Kaç kışlık botunuz var? Kaç spor ayakkabınız var? Kaç ev terliğiniz var? Kaç günlük ayakkabınız var? Takım elbise/elbise altına giyilen kaç ayakkabınız var?" Araştırmacı tarafından tanımlandığı şekliyle ayakkabı sayısı, çoklu soru formatında 7,0'a düştü. Ayakkabı dışındaki maddeleri de (örn. mobilya) inceleyen Redline'nın araştırma sonuçları çok net tarama soruları ya da genel bir soruyu parçalarına ayıran ya da detaylandıran sorular sormanın daha doğru neticeler verdiğini göstermişti.

[40] Bkz. Abelson vd. (1992), Auriat (1993), Bernard vd. (1984) , Croyle & Loftus (1992), Gaskell vd. (2000), Krosnick & Abelson (1992), Loftus vd. (1990), Loftus vd. (1992), Pearson & Dawes (1992) ve Sudman vd. (1996) ve Weisberg (20015: 76-81, 127).

Katılımcı hafızası meselesi, geçmiş olaylar ile ilgili soru soramayacağımız anlamına gelmez; aksine tarama sorularını tam da bu amaca uygun olarak kaleme almalı ve sonuçları dikkatli bir şekilde yorumlamalıyız. Hafızayı iyileştirmek için özel talimatlar ve fazladan düşünme süresi verebiliriz. Sabit bir zaman çerçevesine ya da mekana gönderme yapmak gibi katılımcının hafızasını iyileştirecek taktikler kullanabiliriz. "Geçen kış ne sıklıkla bir spor müsabakasına gittiniz?" diye sormak yerine, "Geçen kış kaç tane spor müsabakasına gittiğinizi öğrenmek istiyorum. Ay ay ilerleyelim. Aralık ayına geri gidelim. Aralık'ta bilet alıp herhangi bir spor müsabakasına gittiniz mi? Şimdi de Ocak ayına geri gidelim. Ocak'ta bilet alıp herhangi bir spor müsabakasına gittiniz mi?" demeniz gerekir (bkz. Örnek Kutusu 10.1).

Net ölçüm, ölçmek istediğiniz şeyin ne olduğu hakkında kavramsal bir açıklığı zorunlu kılar. Ardından bu kavramsal açıklığı katılımcıların bir tarama sorusunu nasıl yorumlayıp yanıtlayacaklarına dair yüksek bir farkındalıkla harmanlamanız gerekir. Ancak o zaman aradığınız özgül bilgileri doğru ölçen tarama sorusunu veya sorularını kaleme alabilirsiniz. Katılımcılar kendilerine geçmiş olaylar ile ilgili sorular sorulduğunda, çoğunlukla **teleskoplama** yaparlar (yani zamanı iç içe geçirerek kısaltır) ya da sıkıştırırlar. Bir olayın gerçekte olduğundan önce (geriye dönük telekskoplama) ya da sonra (ileriye dönük teleskoplama) gerçekleştiğini düşünürler. Çeşitli teknikler bu teleskoplama etkisini azaltabilir (bkz. Şema 10.3 Teleskoplamayı Azaltmakta Kullanılan Dört Teknik)

Şema 10.3 Teleskoplamayı Azaltmakta Kullanılan Dört Teknik

1. *Durumsal çerçeveleme*. Katılımcıdan belli bir durumu hatırlamasını isteyin ve bu durumla ilgili ayrıntıları sorun ("Evlendiğiniz gün olanları o günün sabahından başlayarak anlatın.")
2. *Ayrıştırma*. Katılımcıya çeşitli olayları tek tek sorup, ardından bu olayları birbirine ekleyin. ("Geçen hafta bir otomattan herhangi bir şey satın aldınız mı? Peki ya bir önceki hafta herhangi bir şey aldınız mı?")
3. *Önemli bir olayı dayanak noktası alma*. Katılımcıya büyük bir olaydan önce ya da sonra herhangi bir şeyin olup olmadığını sorun ("Haziran 2010'da bu şehirde gerçekleşen büyük depremden önce mi sonra mı olmuştu?")
4. *Sınırlandırılmış hatırlama* (panel taramalar için). Katılımcıya son görüşmeden itibaren gerçekleşen olayları sorun ("En son iki sene önce görüşmüştük; *o* zamandan beri hangi işlerde çalıştınız?")

KATILIMCININ HASSAS KONULAR İLE SORULAR KARŞISINDAKİ DÜRÜSTLÜĞÜ. Bazen hassas ya da insanların tehditkar bulduğu konular hakkında da sorular sorarız. Bunlar cinsel davranış, uyuşturucu ya da alkol kullanımı, akıl sağlığı sorunları, yasa ihlalleri ya da toplumsal olarak hoş karşılanmayan davranışlar ile ilgili sorular olabilir. Katılımcılar bu tür sorulara eksiksiz ve doğru yanıtlar vermekte tereddüt yaşayabilirler. Bu gibi soruları

sormak için soru sorma tarzımızda ayarlamalar yapmamız ve sonuçlara çok ihtiyatlı yaklaşmamız gerekir (bkz. Tablo 10.2).[41]

Tablo 10.2 Tehditkar Sorular ve Hassas Konular

KONU	ÇOK RAHATSIZ OLANLARIN YÜZDESİ
Mastürbasyon	56
Cinsel birleşme	42
Esrar ya da kokain kullanımı	42
Uyarıcı ya da depresan kullanımı	31
Sarhoş olmak	29
Okşama ve öpme	20
Gelir	**12**
Arkadaşlarla kumar oynama	10
Bira, şarap ya da **likör** içme	10
Mutluluk ve refah	4
Eğitim	**3**
Meslek	3
Toplumsal faaliyetler	2
Boş zaman etkinlikleri	2
Spor faaliyetleri	**1**

Kaynak: *Improving Interview Methods and Questionnaire Design* [Görüşme Yöntemlerini ve Anket Tasarımını İyileştirmek], Bradburn & Sudman (1980). JosseyBass. ISBN 10: 087589402X'den alınmıştır.

Hassas konular ile ilgili sorular, egoyu koruma gibi daha büyük bir meselenin parçasıdırlar. Çoğumuz, başkalarına kendimiz hakkında olumlu bir imaj sunmak isteriz. Doğru yanıtlar vermeye utanabilir, korkabilir ya da bundan rahatsız olabiliriz veya bırakın kendi davranışlarımızı başkalarına açık etmeyi, bu davranışlarla dürüstçe yüzleşmek bile bize duygusal olarak acı verici gelebilir. Bu sözkonusu olduğu zaman, saklamak istediğimiz ya da toplumsal normları ihlal ettiğini düşündüğümüz davranışlarımızı veya tutumlarımızı, tam beyan etmeme eğilimi sergileriz. İnsanlar genellikle hastalıklarını ya da sakatlıklarını (örn. kanser, akıl hastalığı, zührevi hastalık), yasadışı ya da sapkın davranışlarını (örn. vergi kaçırmak, uyuşturucu almak, alkol tüketmek, sıradışı cinsellik) tam beyan etmez veya mali durumunu (örn. gelir, tasarruflar, borçlar) açık etmekten kaçınır.

[41] Tehditkar veya hassas sorular ile ilgili olarak bkz. Bradburn (1983), Bradburn & Sudman (1980) ve Sudman & Bradburn (1983). Backstrom & Hursh-Cesar (1981:219) ve Warwick & Lininger (1975:150-151) de yararlı önerilerde bulunmaktadır. Fox & Tracy (1986) rastlantısallaştırılmış yanıt tekniğini ele almaktadır. Ayrıca cinsel davranışın ölçülmesi üzerine bkz. DeLamater & MacCorquodale (1975) ve hassas konular hakkında bkz. Herzberger (1993).

Beyan etmekten utandıkları şeyler olan insanlardan yanıt almak daha zordur ve bu insanların başkalarına kıyasla yanlış beyanlarda bulunmaları daha olasıdır. Bu durum, hassas konular meselesini boş yanıt sorunuyla ilişkilendirir (boş yanıt daha sonra ele alınacaktır; ayrıca bkz. Tourengau, Groves & Redline, 2010). Hassas konularda dürüst yanıtlar alma ihtimalimizi dört şekilde artırabiliriz: rahat ve güvenilir bir ortam oluşturmak, iyileştirilmiş ifadeler kullanmak, durumun hassasiyetini hafifletmek ya da dolaylı soru sorma yöntemleri. Bunların her biri aşağıda ele alınmaktadır.

1. *Rahat ve güvenilir bir ortam oluşturun.* Soruları sormadan önce rahat bir ortam oluşturmak her zaman akıllıcadır. Bir görüşmeye başlamadan önce katılımcıların anonimliğini ve gizliliğini nasıl koruyacağınızı tekrar belirtmeniz ve dürüst yanıtlara olan ihtiyacınızı vurgulamanız sizin yararınıza olacaktır. En iyisi, hassas soruları ancak tehditkar olmayan sorular içeren bir "ısınma turu"ndan ve güven ve huzur duygularını tesis ettikten sonra sormaktır.
2. *İyileştirilmiş ifadeler kullanın.* Soru yazım tarzını, herhangi bir tehdit hissini azaltacak şekilde iyileştirin. Örneğin "hiç bir mağazadan bir şey çaldınız mı?" diye sorabilirsiniz. Bu soru suçlayıcı imalar taşır ve yasadışı bir faaliyeti ifade eden "çalmak" gibi duygusal bir kelimeyi barındırır. Aynı soruyu "hiç bir mağazadan karşılığını ödemeden bir şey aldınız mı?" şeklinde de sorabilirsiniz. Bu soru sadece davranışı betimler, duygusal kelimeler kullanmaktan uzak durur ve sözkonusu davranışın kabul edilebilir koşullar (örn. kazara ödeme yapmayı unutmak) altında gerçekleşmiş olma olasılığına açık kapı bırakır.
3. *Durumun hassasiyetini hafifletin.* Hassasiyetleri hafifletilmiş durumsal bilgiler sunarak da tehdit hissini azaltabilir ve katılımcıların hassas konularla ilgili sorulara yanıt vermelerini kolaylaştırabiliriz. Bunun bir yolu, önce gerçekten ilgilendiğiniz davranışlar yerine daha ciddi davranışlar ile ilgili sorular sormaktır. Örneğin bir katılımcı, mağaza hırsızlığı hakkındaki bir soruya yanıt vermekte tereddüt edebilir, fakat bu soru daha ciddi suçlar hakkındaki (örn. silahlı soygun, ev soymak) uzun bir soru listesinin ardından gelirse, eskisi kadar ciddi gözükmeyecektir ve dürüstçe yanıtlanabilir.
4. *Anonim ya da dolaylı soru sorma yöntemleri kullanın.* Soru sorma formatı katılımcıların hassas soruları nasıl yanıtlayacaklarını önemli ölçüde etkiler (dolaylı yöntemler ile ilgili bkz. Örnek Kutusu 10.2). Daha çok anonimliğe imkan tanıyan, kendi kendine yapılan anket ya da İnternet tabanlı tarama gibi formatlar başka biriyle yüz yüze bir görüşmede etkileşime girmeyi gerektirenlere kıyasla, hassas sorulara dürüst yanıt-

lar alma ihtimalini artırır.[42] **Bilgisayar destekli kendi kendine yapılan görüşme*** (CASAI) ve **bilgisayar destekli kişisel görüşme** (CAPI)** katılımcılara belli bir anonimlik temin eder. CASAI bir katılımcıyla, katılımcının bilgisayar ekranındaki soruları okumasını ya da kulaklıkla dinlemesini sağlayarak "görüşür." Katılımcı fareyi hareket ettirerek ya da klavye kullanarak yanıtlarını verir. Bir görüşmeci ve başka kişiler de aynı odada bulunsa bile, katılımcı insani temastan kısmen soyutlanmıştır ve sadece otomatik bir sistemle etkileşime girer. CAPI'de ise katılımcı, bir dizüstü bilgisayar kullanır ve görüşmeci ona yardımcı olmak ya da sorularını yanıtlamak için yanındadır. Katılımcılar soruları kulaklıklardan duyar ve/veya bir ekrandan okurlar, ardından yanıtlarını girerler, bu esnada görüşmeci onları doğrudan gözlemlememektedir. Katılımcılar, bilgisayar tabanlı görüşmeleri tamamlarken, ortamda başkaları mevcut olsa da gizliliklerinin korunduğu düşünürler.[43]

Yüz yüze görüşmelerde hassas soruları sorarken kullanılan komplike yöntemlerden biri, **rastlantısallaştırılmış yanıt tekniğidir** (RTT).*** Bu teknikte, elinizdeki kitabın kapsamını aşan istatistikler kullanılır. Ancak sözkonusu istatistikler bölümün kadın başkan adayı ile ilgili ilk örneğinde anlatılan Madde-Say yöntemine benzer. Temel mantığı bilinmeyen oranları tahmin etmek için bilinen olasılıklardan faydalanmaktır. RTT şöyle çalışır: Bir görüşmeci katılımcıya iki soru sorar: Sorulardan biri tehditkardır ("Eroin kullanıyor musunuz?"), diğeri ise değildir ("Eylül ayında mı doğdunuz?"). Rastlantısal bir yöntem (örn. yazı tura atarsınız; turalar eroin sorusuna, yazılar ise doğum tarihi sorusuna denk gelir) kullanılarak yanıtlanacak soru seçilir. Görüşmeci soruyu görmez, sadece katılımcının yanıtını (evet ya da hayır) kaydeder. Rastlantısal çıktılar olasılığından yararlanarak (örn. Eylül'de doğan insanların yüzdesi), hassas davranışın ne sıklıkla gerçekleştiğini tahmin edebiliriz.

Hassas konular ile ilgili sorulara dürüst yanıtlar arar, bilhassa katılımcıların, bölümün ilk örneğinde anlatıldığı gibi dürüstlükten uzak, fakat toplumsal olarak makul bir yanıt verme ihtimalini azaltmak isteriz. Ancak, **toplumsal istenirlik yanlılığı** sorunu yaygın görülür. Bu sorun, katılımcılar popüler toplumsal normlara uyar gözükmek için yanıtlarını çarpıttıklarında ortaya

---

[42] Tarama formatı ve cevaplarda dürüstlük ile ilgili çalışmalar için bkz. Holbrook vd. (2004), Johnson vd. (1989), Schaeffer & Presser (2003: 75) ve Tourangeau vd. (2002).

* Kısaltmada terimin İngilizcesi (*computer-assisted self-administered interviewing*) temel alınmıştır (ç.n.).

** Kısaltmada terimin İngilizcesi (*computer-assisted personal interviewing*) temel alınmıştır (ç.n.).

[43] Bkz. Couper vd. (2003), DeMaio (1984) ve Sudman & Bradburn (1983:59).

*** Kısaltmada terimin İngilizcesi (*randomized response technique*) temel alınmıştır (ç.n.).

Örnek Kutusu 10.2 Hassas Konularda Daha Net Ölçümler Elde Etmek İçin Dolaylı Anket Soruları Hazırlamak

Tarama sorularında ayarlamalar yapmak, hassas konular ile ilgili sorulara verilen yanıtların doğruluğunu iyileştirebilir. Rosenfeld, imai ve Shapiro (2016) hassas bir konuda farklı soru formatlarının kullanıldığı bir deney tertiplemişlerdir. Mississippi eyaletinde 2011'de yapılan bir seçimde, eyalet anayasasında her tür kürtajı katı bir şekilde yasaklayacak bir değişiklik yapılmasını öngören *Personhood* Girişimi de oylanmıştır. 2011'de Mississippi'de "hayır" oyu vermek, toplumsal olarak istenilir olmayan bir davranıştır. 2011 referandumundan 24 saat önce dolaysız sorularla yapılan bir tarama seçmenlerin yüzde 44'ünün anayasa değişikliğine "hayır" oyu vermeyi planladığını göstermiştir. Ancak seçimde yüzde 57,6'sı hayır oyu vermiştir. Dolayısıyla seçim öncesi yapılan tarama yaklaşık yüzde 15 oranında yanılmıştır.

Rosenfeld, imai ve Shapiro (2016) seçimde oy veren 2.655 katılımcıdan oluşan rastlantısal bir örneklem meydana getirmişlerdir. Ardından, "seçim öncesi yapılan taramada *Personhood* Girişimi'ne[•] verilen desteğin yüzde 20 daha az tahmin edildiği (82 kasaba arasından) 19 kasabadan alınan bir altörnekleme odaklanmışlardır. Deneylerinde, mesele ile ilgili dolaylı soruları, dolaysız sorularla karşılaştırmıştır. Dolaysız soru şu şekildedir: "Kasım 2011 Mississippi Genel Seçimlerinde seçim pusulasında yer alan *Personhood* Girişimi'ne evet oyu mu hayır oyu mu verdiniz?" Dolaylı yöntemler ise şunları içermektedir: (1) Katılımcılara iki konu listesinden birinin verildiği ve listelerden birinin değişikliğe verilen oyla ilgili olduğu, diğerinin ise olmadığı (bölümde bahsedilen ilk araştırmada olduğu gibi) bir Madde-Say yöntemi; (2) (yukarıdaki sayfalarda ele alınan) Rastlantısal Yanıt Tekniği ve (3) katılımcıların iki sorudan birini gördükleri Onaylama Yöntemi. Sorulardan biri, önemli bir siyasi yetkili ile ilgili fikirler hakkındadır; ikinci soru ise sözkonusu yetkilinin kürtaj karşıtı anayasa değişikliğini kuvvetli bir şekilde destekleyen bir kampanya yürüttüğünü belirtmiştir. Rastlantısal olarak örneklenen katılımcıların, bu iki soruya verdikleri yanıtlardaki farklılıklar, anayasa değişikliğine desteğin/muhalefetin dolaylı bir göstergesidir.

Araştırmacılar, her üç dolaylı yöntemden elde edilen tahminlerin de dolaysız bir yönteme kıyasla, gerçek oy oranına daha yakın olduğunu keşfetmişler ve şu sonuca varmışlardır (s. 794): "Sonuçlar dolaysız sorunun ciddi anlamda yanlı olmasına karşın, bu yanlılığın dolaylı soru sorma teknikleri kullanılarak azaltılabileceğini göstermektedir. Bu tarama yöntemleri arasından gerçeğe en yakın olanı ise rastlantısallaştırılmış yanıttır."

çıkar. İnsanlar ne kadar kültürlü olduklarını (örn. kitap okumak, kültürel faaliyetlere katılmak, yardım kuruluşlarına bağışta bulunmak, iyi bir evlilik yapmak, çocuklarını sevmek vb.) abartma eğilimindedirler. Bir araştırmada bir taramaya katılan kişilerin yüzde 4'ünün yerel bir yardım kuruluşuna bağış yaptıklarını söyledikleri, ancak gerçekte bağış yapmadıkları keşfedilmiştir.[44] Normlar, kişinin seçimlerde oy kullanması gerektiğini söylediği için çoğu insan, aslında oy vermese bile oy verdiğini söyler. ABD'de oy verme baskısını en yoğun hissedenler (yani iyi eğitimli, bir siyasi partiyi destekleyen, onları oy vermeye çağıran dini bir kuruluşla temasları olmuş son derece dindar kişiler)

• Personhood Girişimi, Alabama'da eyalet anayasasının kürtajı yasaklaması için faaliyet yürüten din temelli bir sivil toplum hareketidir (ç.n.).

44 Tehditkar veya hassas konulu taramalar ve bilgisayar destekli teknikler üzerine daha fazla bilgi için bkz. Aquilino & Losciuto (1990), Couper & Rowe (1996), Johnson vd. (1989), Tourangeau & Smith (1996) ve Wright vd. (1998).

oy verdiklerini söylerken bunu abartma ihtimali en fazla olan kişilerdir. Oy verme ile ilgili bu yalan beyan kalıbı, katılımcıların kendileri tarafından beyan edilen tarama verilerine dayalı oy verme araştırmalarını "ciddi anlamda tahrif eder" (Bernstein vd., 2001: 41).

Toplumsal istenirlik yanlılığını dolaylı sorular sorarak, soruları norm ihlalini daha az sakıncalı gösterecek şekilde kaleme alarak ya da katılımcılara "vaziyeti kurtaran" alternatifler sunarak azaltabiliriz (bkz. Örnek Kutusu 10.2). Örneğin Belli vd. (1999) oy verme konusundaki abartılı beyanları azaltmak ve katılımcıların "vaziyeti kurtarmalarına" izin vermek için soru sorarken şu gibi ifadeler kullanmıştır: "Çok sayıda insan oy verememiştir, çünkü kütükte kayıtlı değildir, hastadır ya da sadece buna zaman bulamamıştır." Katılımcılara dört yanıt seçeneği sunulmuştur: "5 Kasım Seçimleri'nde oy vermedim; oy vermeyi düşündüm ama vermedim; genellikle oy veririm ama bu sefer oy vermedim; 5 Kasım'da oy verdiğime eminim." Sadece son seçenek kişinin oy verdiğinin belirsizliğe mahal vermeyen, açık bir göstergesidir. Bu şekilde ifade edildiğinde, çoğu insan oy vermemiş olduğunu kabul etmiştir.

BİLGİ SORULARI. Taramalar; halkın büyük bir çoğunluğunun temel coğrafya sorularını doğru yanıtlayamadığını, seçilmiş siyasi liderlerin adlarını söyleyemediklerini ve belli başlı tarihi belgeleri bilmediklerini (örn. ABD Bağımsızlık Bildirgesi) göstermektedir. Katılımcıların ne bildiklerini öğrenmek için bilgi soruları kullanırken dikkatli olmamız gerekir, çünkü katılımcılar cahil görünmek istemedikleri için yalan söyleyebilirler.[45] Bilgi soruları önemli olabilir, çünkü insanların hangi temellere dayanarak kanaatlerini oluşturduklarına ve fikirlerini şekillendirdiklerine işaret ederler. Bize insanların fikirlerini yanlış bilgilerden hareketle şekillendirip şekillendirmediklerini söylerler.

Amerikalılara ulusal hükümetin dış yardımlara ne kadar para ayırdığını sorduğumuzda, büyük bir kısmı her seferinde bu miktarın aşırı fazla olduğunu söyleyecek gibi görünür. Ocak 2016'da Amerikalıların sadece yüzde üçü, dış yardımlara yapılan harcamanın federal hükümetin toplam harcamalarının yüzde 1'i ya da daha azı kadar olduğunu söyleyerek doğru bir tahminde bulunmuştur. Çoğu, miktarın çok daha büyük olduğunu düşünmüştür ve ortalama yanıt, ABD bütçesinin yüzde 31'inin dış yardımlara gittiği yönünde olmuştur.[46] Ancak hükümetin dış yardımlara ne kadar para ayırması gerektiği sorulduğunda, insanlar hükümetin gerçekte harcadığından daha yüksek bir miktar söyleme eğiliminde olmuşlardır. Bu durum bir ikilem yaratır. Meseleyi belli bir şekilde sorduğumuzda halkın harcamaları aşırı fazla bulduğunu görmekteyiz; ancak farklı bir şekilde sorduğumuzda, halkın (dolaylı bir şekilde

---

[45] Bilgi soruları ile ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 124-126), Converse & Presser (1986:24-31), Sudman & Bradburn (1983:88-118) ve Warwick & Lininger (1975:158-160).

[46] Bkz. http://www.politifact.com/global-news/statements/2016/nov/09/john-kerry/yep-most-people-clueless-us-foreign-aid-spending/ (31 Ekim 2017'de erişilmiştir).

de olsa) bunu çok az bulduğunu görürüz. Bu tür bir ikilem sadece dış yardım sorununa özgü değildir. Pek çok konuda (üniversite harcamaları, sağlık paketleri, yoksullara yapılan yardımlar) katılımcılar, bir meseleye destek veren ya da muhalefet eden bir fikir ortaya koyarlar, fakat onlara aynı meseleyi farklı bir şekilde sorduğumuzda tutumları tersine döner.

Bu ikilem taramalarda kamuoyunu doğru bir şekilde ölçemeyeceğimiz anlamına gelmez. Bize toplumsal hayatın karmaşık olduğunu ve iyi tarama soruları yazmanın çaba ve sabır gerektirdiğini hatırlatır. İnsanların bir konudaki fikirlerini öğrenmeye çalışırken dikkatsizce hareket edersek, üzerinde ciddi bir şekilde düşünülmeden verilen yüzeysel bir yanıt veya hatalı bilgilere dayanan bir yanıt elde ederiz. Veya bir komşunun söylediklerini ya da bir televizyon haberinin "manşetinde" duyulanları papağan gibi tekrarlayan bir fikirle karşılaşırız.

Dış yardım harcamalarıyla ilgili hatalı tahminlerin, bu bilginin insanların gündelik deneyimlerini aşmasından kaynaklandığını düşünebilirsiniz, ancak insanlar gündelik yaşamları ile ilgili, hanelerinde yaşayan insan sayısı gibi basit sorulara da hatalı yanıtlar verirler. Bunun nedeni cehalet değil günlük yaşamın karmaşıklığıdır. Bazı insanlar marjinal kimseleri hanelerinin bir üyesi olarak görmezler (örn. bir haftadır uzakta olan bir erkek arkadaş, hamileliği ile ilgili bir sürtüşmeden dolayı evden kaçan yetişkin bir kız çocuk ya da para konusundaki bir anlaşmazlıktan dolayı evi terk eden bir amca). Fakat bu tür marjinal kimselerin, başka bir sürekli ikametgahları olmayabilir. Onlara nerede yaşadıklarını sormuş olsaydık, muhtemelen hala terk ettikleri ya da geri dönmeyi planladıkları hanelerde yaşadıklarını söyleyeceklerdi.[47]

Hedefimiz doğru bilgilere ulaşmaktır (yani bir kişinin gerçekte ne düşündüğü, yaptığı veya hissettiğinin geçerli ve güvenilir bir ölçümüne). Pilot test soruları (bu bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır), bu hedefe ulaşmamıza yardımcı olur. Pilot testler soruların zorluk düzeyinin uygun olup olmadığını ortaya çıkarırlar. Eğer katılımcıların yüzde 99'u soruyu yanıtlayamazsa elimize pek bir şey geçmez. Sorularımızı katılımcıların yanıtı bilmediklerini söylemekten rahatsızlık duymayacakları şekilde kaleme almamız gerekir (örn. "... hakkında, eğer herhangi bir şey duyduysanız, ne kadar şey biliyorsunuz?").

Katılımcıların bildiklerini abartıp abartmadıklarını kontrol etmenin yollarından biri **uyuyan soru** sormaktır. Örneğin, katılımcıların ABD'de hangi yurttaşlık hakları hareketi liderlerini tanıdıklarını belirlemeyi amaçlayan bir araştırmada araştırmacılar, hayali bir kişinin ismini de listeye eklemişlerdir. Bu kişi katılımcıların yüzde 15'i tarafından "tanınmıştır." Bu da katılımcıların "tanıdığı" gerçek liderlerin yüzde 15'inin muhtemelen bilinmiyor olduklarına

[47] "Burada kimin yaşadığını kim bilir?" sorusunun nasıl karmaşıklaştırılabileceği hakkında bkz. Martin (1999) ve Tourangeau vd. (1997).

işaret eder. Başka bir yöntem katılımcılara bir ismi tanımalarından sonra "Bana bu kişiyle ilgili ne söyleyebilirsin?" gibi açık uçlu sorular sormaktır (bkz. bir sonraki kısım, Açık Uçlu ve Kapalı Uçlu Sorular).

Soru Formatına Karar Vermek

Tarama araştırmacıları çok farklı çeşitlerde soru formatları geliştirmişlerdir. Formatla ilgili kararlar doğru yanıtlar alma becerisini etkiler ve sorunun amacına bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Aşağıda, başlıca dört formatı ele alacağız: koşullu sorular, açık uçlu ve kapalı uçlu sorular, "tarafsızım" ya da "fikrim yok" seçeneği sunmak ve alternatif yanıt formatları.

1. Koşullu sorular. Bazı sorular sadece belli katılımcılara uygundur ve araştırmacılar bir katılımcı için anlamsız olan soruları sormaktan kaçınmalıdır. Koşullu soru (bazen *göster ya da atla* sorusu olarak da adlandırılır) iki (ya da daha fazla) parçalı bir sorudur.[48] Sorunun ilk kısmına verilen yanıt, bir sonraki aşamada iki farklı sorudan hangisinin katılımcıya sorulacağını belirler. Koşullu sorular ikinci bir soruyu yanıtlamaya uygun katılımcıları tespit eder. İlk soruya verilen yanıt temelinde, araştırmacılar katılımcıya ya da görüşmeciye bir diğer soruya geçme ya da bazı soruları atlama talimatı verirler (bkz. Şema 10.4 Koşullu Soru Örneği).

Şema 10.4 Koşullu Soru Örneği

Sorunun İlk Versiyonu (Koşullu Soru Değildir)
Geçen yıl, arabanın arka koltuğunda yolculuk ederken ne sıklıkla emniyet kemeri taktınız?

Sorunun İkinci Versiyonu (Koşullu Soru)
Geçen yıl hiç arabanın arka koltuğunda seyahat ettiniz mi?
Hayır [Bir sonraki soruya geç]
Evet – Arabanın arka koltuğunda seyahat ederken ne sıklıkla emniyet kemeri taktınız?

Sonuçlar	Her zaman taktım	Hiç takmadım
İlk Versiyon	%30	%24
İkinci Versiyon	%42	%4

Pilot test aşamasında, araştırmacılar ilk versiyona "hiç takmadım" yanıtı veren katılımcıların çoğunun, aslında bir arabanın arka koltuğunda seyahat etmemiş olduklarını öğrenmişlerdir. İlk versiyon belirsizliğe neden olmuştur, çünkü hiç arka koltukta seyahat etmemiş olan katılımcılar gibi, arka koltukta seyahat edip emniyet kemeri takmamış olanlar da soruya "hiç takmadım" yanıtı vermişlerdir. Koşullu soru formatının kullanıldığı ikinci versiyon soruya açıklık kazandırmıştır.

Kaynak: Presser, *Evaluating Survey Questionnaires* [Tarama Anketlerini Değerlendirmek], Hoboken, NJ: Wiley (2004). John Wiley & Sons Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.

[48] Koşullu sorular Babbie (1990: 136-138), Bailey (1987:135-137), deVaus (1986:78-80), Dillman (1978:144-146) ve Sudman & Bradburn (1983: 250-251) içinde tartışılmaktadır.

2. Açık Uçlu ve Kapalı Uçlu Sorular. Araştırmacılar, açık uçlu soruların mı yoksa kapalı uçlu soruların mı daha etkili olduğunu yoğun bir şekilde tartışırlar.[49] Açık uçlu soru (yapılandırılmamış açık bir yanıt gerektirir) katılımcıların herhangi bir yanıt verebileceği türden bir soru sorar (örn. "En sevdiğiniz TV programı nedir?"). Kapalı uçlu soru ise (yapılandırılmış sabit bir yanıt gerektirir) bir soruyu sorar ve katılımcıların arasından seçim yapabilecekleri sabit bir yanıt kümesi sunar (örn. "Başkanı nasıl buluyorsunuz: çok iyi, iyi, idare eder, yetersiz?"). Her bir soru formunun avantajları ve dezavantajları vardır (bkz. Tablo 10.3). Esas mesele hangi formun daha iyi olduğu değil, hangi formun belli bir duruma daha uygun olduğudur. Kapalı ya da açık uçlu soru tercihi, bir araştırmanın amacına ve pratik sınırlarına bağlıdır. Açık uçlu sorular kullanmanın, araştırmacıları yanıtları kelimesi kelimesine yazıp ardından verileri kodlamaya uzun bir zaman ayırmak zorunda bırakması, bu soruları çoğu araştırma için kullanışsız hale getirir.

Büyük ölçekli taramalarda kapalı uçlu sorular, hem katılımcılar hem araştırmacılar açısından açık uçlu sorulara göre daha hızlı ve daha kolaydır, fakat bir bireyi düşüncelerini ve hislerini önceden belirlenmiş birkaç sabit kategoriyle ifade etmeye zorladığımızda, bir şeyler elimizden kaçabilir. Bir katılımcının ne düşündüğünü öğrenmek ve katılımcı için neyin önemli olduğunu keşfetmek istediğimizde ya da sayısız yanıt seçeneği olan sorularda (örn. yaş) açık uçlu sorular sormak daha uygundur.

Bir ankette açık uçlu ve kapalı uçlu soruları bir arada kullanmak, belli bir soru formatının dezavantajlarını azaltır, hız değişimi sağlar ve görüşmecilerin empati kurmasına yardımcı olur. Kapalı uçlu sorularla birlikte kullanılan periyodik sondajlar (yani görüşmecilerin sorduğu tamamlayıcı sorular – ilerleyen sayfalarda ele alınmaktadır) bir katılımcının akıl yürütme biçimini açığa çıkarabilir. Görüşmecilere katılımcıların düşünceleri hakkında periyodik sondajlar yaptırtmak, katılımcının soruyu sizin istediğiniz gibi anlayıp anlamadığını gösterebilir. Fakat sondaj yapmak, anlaşılır sorular yazmanın ya da katılımcıyı anlayabileceğiniz bir çerçeve oluşturmanın yerini almaz. Açıkça ifade edilmedikleri takdirde, bu sondajlar bir katılımcının yanıtlarını etkileyebilirler ya da aslında herhangi bir fikri olmayan katılımcılardan yanıtlar alınmasına neden olabilirler, yine de esnek ya da etkileşimli bir görüşme (bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır) çok sayıda sondaj kullanmayı teşvik eder. Örneğin katılımcı "Geçen hafta para kazandığınız herhangi bir iş yaptınız mı?" sorusuna yanıt vermekte tereddüt edip "evet" diyebilir. Görüşmeci ardından şöyle bir sondaj yapar: "Tam olarak ne iş yaptığınızı bana söyleyebilir

---

[49] Açık ve kapalı sorularla ilgili daha fazla tartışma için bkz. Bailey (1987: 117-122), Converse (1984), Converse & Presser (1986:33-34), deVaus (1986:74-75), Geer (1988), Moser & Kalton (1972:341-345), Schuman & Presser (1979: 1981:79-111), Sudman & Bradburn (1983:149-155) ve Warwick & Lininger (1975: 132-140).

misiniz?" Katılımcı, "Salı ve Çarşamba arkadaşım Can'ın* yeni dairesine taşınmasına yardım ettim. Bunun için bana 40 TL verdi, fakat başka herhangi bir iş yapmadım ya da başka herhangi bir şey için ödeme almadım" diye yanıt verebilir. Amacınız sadece düzenli istihdama dair bilgiler elde etmekse, sözkonusu sondaj bir yanlış anlaşılmayı ortaya çıkarmış demektir. Katılımcıların sabit tercihlerden başka bir yanıt vermelerine imkan tanıyan **kısmen kapalı sorular** (yani son bir "diğer" seçeneği içeren bir dizi sabit seçenek) da kullanabiliriz.

Kapalı sorulara tamamen bağlı kalmak sonuçları tahrif edebilir. Örneğin bir araştırma "Ülkenin karşı karşıya kaldığı en büyük sorun nedir?" sorusunun açık ve kapalı versiyonlarını karşılaştırmıştır. Katılımcılar, sorunun şeklinden hareketle en önemli sorunları derecelendirmişlerdir. Schuman ve Presser'in (1979:86) bildirdiği gibi, "Neredeyse bütün katılımcılar, *kendi önceliklerine uysun ya da uymasın*, araştırmacıların sunduğu öncelikler çerçevesinin esasına bağlı kalarak hareket etmişlerdir" [vurgu bana aittir]. Katılımcılara bir işte önemli olanın ne olduğu hakkında kapalı ve açık soruların sorulduğu bir araştırmada, açık uçlu versiyonu yanıtlayan katılımcıların yarısı, kapalı-uçlu soru yanıtlarının dışında kalan yanıtlar vermişlerdir.

Açık uçlu sorular, özellikle araştırmanın ilk ya da keşifsel aşamalarında değerlidir. Geniş ölçekli taramalarda, pilot testlerde açık uçlu sorular kullanıp, daha sonra açık uçlu soruların yanıtlarına dayanarak kapalı uçlu sorular geliştirebiliriz. Açık uçlu soruları, katılımcıların kapalı uçlu seçenekler arasından seçtikleri yanıtları detaylandırmak için de kullanırız.

Kapalı uçlu sorular, bizi pek çok karar vermek zorunda bırakır. Kaç tane yanıt seçeneği sunacağız? "Bilmiyorum" ya da "fikrim yok" şeklinde bir seçenek de sunmamız gerekir mi? Yanıtların sırası ne olmalı? Soru ne tür yanıt seçeneklerini içermeli? Bu soruları yanıtlamak kolay değildir. Örneğin iki yanıt seçeneği çok azdır, fakat yediden fazlası da pek işe yaramaz. Anlamlı ayrımları ölçmek isteriz, üst üste yığmak değil. Daha özgül yanıt seçenekleri daha fazla bilgi sağlayabilir, fakat çok fazla ayrıntı katılımcılarda kafa karışıklığı yaratır. Örneğin "Dişçinizden memnun musunuz?" sorusunu (yanıt "evet" ya da "hayır"dır), "Dişçinizden ne kadar memnunsunuz: çok memnunum, memnunum, memnun değilim, hiç memnun değilim?" şeklinde yeniden yazmak hem bize daha fazla bilgi hem de katılımcıya daha fazla tercih hakkı verir.

---

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal ismin yerine Türkçe isim kullanılmıştır (ç.n.).

Tablo 10.3 Kapalı ve Açık Uçlu Sorular

KAPALI SORULARIN AVANTAJLARI	KAPALI SORULARIN DEZAVANTAJLARI
• Katılımcıların yanıtlaması daha kolay ve hızlıdır.	• Katılımcıların başka türlü düşünmeyecekleri fikirleri ortaya çıkarabilirler.
• Farklı katılımcıların yanıtlarını karşılaştırmak daha kolaydır.	• Hiçbir fikri veya bilgisi olmayan katılımcılar da yanıtlayabilirler.
• Yanıtları kodlamak ve istatistiksel analiz uygulamak daha kolaydır.	• Katılımcılar kendi istedikleri yanıt, seçenekler arasında yer almadığı için hayal kırıklığına uğrayabilir.
• Yanıt seçenekleri katılımcılar açısından sorunun anlamını netleştirebilir.	• Eğer çok sayıda (örn. 20) yanıt seçeneği sunulursa kafa karıştırıcıdır.
• Katılımcıların hassas konular hakkındaki soruları yanıtlaması olasılığı daha yüksektir.	• Bir sorunun yanlış yorumlandığı fark edilmeden geçip gidebilir.
• Sorulara gelen alakasız ya da karmaşık yanıt sayısı daha azdır.	• Katılımcıların yanıtları arasındaki ayrımlar bulanıklaşabilir.
• Kendini daha az ifade edebilen veya okuma yazma becerileri daha kötü olan katılımcılar dezavantaj yaşamazlar.	• Yazım yanlışları veya yanlış yanıtı işaretlemek olasıdır.
• Yineleme daha kolaydır.	• Katılımcıları karmaşık konulara basit yanıtlar vermeye zorlar.
	• İnsanları gerçek hayatta yapmayacakları tercihler yapmaya zorlar.
AÇIK SORULARIN AVANTAJLARI	**AÇIK SORULARIN DEZAVANTAJLARI**
• Sınırsız sayıda olası yanıta izin verirler.	• Farklı katılımcılar yanıtlarda farklı miktarlarda ayrıntı verirler.
• Katılımcılar ayrıntılı biçimde yanıt verebilir, yanıtları sınırlandırabilir ve netleştirebilirler.	• Yanıtlar ilgisiz ya da yararsız ayrıntılara boğulmuş olabilir.
• Önceden tahmin edilmeyen bulguları keşfetmemize yardımcı olurlar.	• Karşılaştırmalar ve istatistiksel analiz çok zorlaşır.
• Karmaşık sorunlara uygun yanıtlar vermeye imkan tanırlar.	• Yanıtların kodlanması zordur.
• Yaratıcılık, kendini ifade etme ve ayrıntı zenginliğine olanak verirler.	• Kendini iyi ifade eden ve çok okumuş katılımcılar avantajlıdır.
• Bir katılımcının mantığını, düşünme sürecini ve referans çerçevesini açığa çıkarırlar.	• Sorular nasıl ilerleyeceğini bilemeyen katılımcılar için fazla genel olabilir.
	• Yanıtlar harfi harfine yazılır ve bu görüşmeciler için zordur.
	• Katılımcının daha fazla zaman ve çaba hareaması ve kafa yorması gereklidir.
	• Katılımcıların sorulardan gözü korkabilir.
	• Yanıtlar ankette çok fazla yer kaplar.

3. "Tarafsızım" ya da "Fikrim Yok" Seçeneği Sunmak. Katılımcıların her birinden geçerli yanıt almakta başarısız olmak, bir taramayı güçsüzleştirir.[50] Katılımcıların yanıtlarını geçersiz kılabilecek üç yanıt türü vardır:

1. *Yalpalayan düşünce.* Toplumsal istenirlik yanlılığında olduğu gibi, bir tutumu hatalı bir şekilde abartmak ya da hassas konularda olduğu gibi bir tutumu hatalı bir şekilde olduğundan zayıf göstermek ya da saklamak anlamına gelir.
2. *Yanlış olumlu.* Bu sorun, ilgili mesele hakkında herhangi bir bilgiye ve gerçekte herhangi bir fikir ya da görüşe sahip olmaksızın bir tutum benimsemekten kaynaklanır.
3. *Yanlış olumsuz.* Katılımcı aslında bilgi sahibi olmasına veya gerçekte bir fikri olmasına karşın bazı soruları yanıtlamayı reddettiğinde ya da yanıtını sakladığında sözkonusu olur.

Bu üç yanıt türü birbiriyle kesişir. İlki, yanıtın normatif bir konuma doğru hatalı bir yön almasını ifade eder; ikincisi kaba tahminleri ciddi bir yanıtın yerine koyar, sonuncusu ise taramada kısmi ya da boş yanıt anlamına gelir.[51]

Tarama araştırmacıları bir konu hakkında bilgisi olmayan ya da herhangi bir tutum benimsemeyen katılımcılara tarafsızlık ya da "fikrim yok" seçeneklerinin sunulup sunulmamasını tartışmaktadırlar.[52]

Bazısı, tarafsız ya da orta bir konum ve "fikrim yok" tercihi sunmaya karşıdır ve katılımcıları bir yanıt vermeye zorlamayı tercih eder.[53] Bu bakış açısına göre katılımcılar **yetinmelik davranışa** meyledeler: Yani yanıt vermek için zihinsel bir çaba göstermek yerine "fikrim yok" ya da "tarafsızım" seçeneğini seçerler.[54] Uyarı mesajları (yani sorularda katılımcıları talimatları izlemeye ya da dikkatli bir şekilde düşünmeye teşvik eden ifadeler), bu davranışı hafifletebilir ve katılımcının motivasyonunu artırabilir, fakat bunların da gözetim hissini ve toplumsal istenilirliği artırdığı keşfedilmiştir (Clifford & Jerit, 2015). Bazıları tarafsız bir seçenek ("fikrim yok" seçeneği) sunmanın daha uygun olduğunu, çünkü insanların çoğu zaman soruları başkalarını memnun etmek ya da cahil

---

[50] Yanıt tarzları ve hatayı azaltma yolları için bkz. Roberts (2016).

[51] Bkz. Gilljam & Grandberg (1993). Moors (2008) istatistiksel testlerde beş ya da altı seçeneğin başarılı olduğunu, ancak bazen altının daha iyi olduğunu belirtmiştir.

[52] Yanıt kategorileri arasındaki "bilmiyorum," "fikrim yok" seçenekleri ve ortayolcu seçenekler ile ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar(1981: 148-149), Bishop (1987), Bradburn & Sudman (1988:154), Brody (1986), Converse & Presser (1986: 35-37), Duncan & Stenbeck (1988), Poe vd. (1988), Sudman & Bradburn (1983: 140-141) ve Schuman & Presser (1981: 113-178). Filtreli sorularla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bishop vd. (1983, 1984), Bishop vd. (1986) ve Weisberg (2005: 134-136).

[53] Bkz. Krosnick vd. (2002), Schaefer & Presser (2003: 79-80) ve Tourangeau (2004:786).

[54] Yetinmelik davranış Barge & Gehlbach (2012), Krosnick (1999), Miller & Willis (2016), Smyth (2016) ve Tourangeau vd. (2000) içinde ele alınmaktadır.

görünmemek için yanıtladıklarını ileri sürerler. Katılımcılar hayali konular, nesneler ve olaylarla ilgili fikirler ortaya atabilirler. Bir tarafsızlık ("fikrim yok" şeklinde ortayolcu bir yanıt) seçeneği sunarak, fikri olmayan katılımcıları tespit edip onları, gerçekten bir fikri olan katılımcılardan ayırabiliriz.

SEÇİCİ REDDETMELER. Katılımcılar yanıtlama çabasından kaçınmak için ortayolcu bir seçeneği seçtikleri zaman, yetinmelik davranışa meyletmenin yanı sıra, bazen de belli soruları yanıtlamayı reddediyor olabilirler. Bu, genellikle hassas konularda geçerlidir. Katılımcılar toplumsal olarak uygunsuz bir yanıt vermektense soruyu cevaplamayı reddederler.

YÜZERGEZERLER. Tarama araştırmacıları, tarafsızlık meselesini üç tutum sorusu türüyle ilişkili olarak ele alırlar: standart formatlı, yan filtreli ve tam filtreli sorular (bkz. Şema 10.5 Standart Formatlı, Yan Filtreli ve Tam Filtreli Sorular). Standart formatlı soru bir "bilmiyorum" seçeneği sunmaz; buna katılımcı kendisi gönüllü olmalıdır. Yan filtreli soru bir "bilmiyorum" seçeneği içerir. Tam filtreli soru ise özel bir koşullu soru türüdür. İlk önce katılımcıların bir fikri olup olmadığını sorar, ardından fikri olduğunu söyleyenlere fikirlerinin ne olduğunu sorarız.

Bu üç formatın arkasındaki mantık; çoğu katılımcının eğer bir "fikrim yok" seçeneği mevcut değilse soruyu yanıtlayacağı, ama kendilerine "bilmiyorum" seçeneği sunulduğunda bunu seçeceği veya soru doğrudan sorulduğu zaman fikrinin olmadığını söyleyeceğidir. Bunlar yüzergezer katılımcılardır. Sorulan, bazen anladıklarını ve bildiklerini, bazen de anlamadıklarını ve bilmediklerini söylerler. Çok küçük kelime değişiklikleri, bu katılımcıların yanıtlarını kolayca değiştirebilir. Yarı filtreli ya da tam filtreli sorular yüzergezerleri tespit etmeye yardımcı olur. Filtrelenmiş sorular var olmayan meselelere yanıt veren bütün katılımcıları elemese de sözkonusu sorunu hafifletir.

Ortayolcu yüzergezerler, tarafsız bir konum kendilerine sunulduğu takdirde bunu seçecekler, sunulmadığında ise başka bir seçeneğe yöneleceklerdir. Bir mesele konusunda çelişik hislere sahiptirler ya da çok yoğun hisler beslemezler. Hafif bir sonralık etkisi sözkonusu olabilir; yani bu katılımcılar en son sunulan seçeneği seçme eğilimi sergileyebilirler. Sonralık etkisi, yanıtlan bir sürem içinde sunmamız ve tarafsızlık seçeneğini süremin ortasına yerleştirmemiz gerektiği anlamına gelir.

Tam filtreli sorular, diğer her iki türe kıyasla boş yanıtları azaltır ve daha doğru yanıtlara imkan tanır. Örneğin, yan filtreli ve tam filtreli soruları karşılaştıran bir araştırmada Olson, Watanabe ve Symth (2018) dolaysız, hassasiyet içermeyen otobiyografik sorularda bile iyileşmeyle karşılaşmışlardır (örn. "Savaş gazisi misiniz?" "Şu an sizinle birlikte yaşayan ve bakmakla yükümlü olduğunuz kaç kişi var?"). Tam filtre versiyonu boş yanıt oranlarını yaklaşık yan yanya azaltmış ve kayıtlı diğer verilerle daha yakından eşleşen veriler elde etmiştir. Gazilik sorusundaki boş yanıtlar yüzde 7,95'ten (yan filtreli)

Şema 10.5 Standart Formatlı, Yarı Filtreli ve Tam Filtreli Sorular

Aşağıda İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması (BREXIT) ile ilgili üç soru formatı vardır.

Standart Format
Lütfen aşağıdaki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtin.

"İngiltere Avrupa Birliği'nden ayrılmalıdır, çünkü BREXIT İngilizler için iyidir."
———— Katılıyorum
———— Katılmıyorum

Yarı Filtreli
Lütfen aşağıdaki ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtin.

"İngiltere Avrupa Birliği'nden ayrılmalıdır, çünkü BREXIT, İngilizler için iyidir."
———— Katılıyorum
———— Katılmıyorum
———— Fikrim yok/kararsızım

Tam Filtreli
Aşağıda dış ilişkiler ile ilgili bir ifade bulunmaktadır. Herkesin bu konu hakkında bir fikri olmayabilir. Sizin de fikriniz yoksa lütfen bunu çekinmeden söyleyin. İfade şöyledir:

"İngiltere Avrupa Birliği'nden ayrılmalıdır, çünkü BREXIT, İngilizler için iyidir."
Bu konu hakkında bir fikriniz var mı?
Hayır (DURUN)
Evet,
Lütfen bu ifadeye katılıp katılmadığınızı belirtin:
———— Katılıyorum
———— Katılmıyorum

Kaynak: Olson, Kristen, Megumi Watanabe & Jolene D. Smyth (2018). " A Comparison of Full and Quasi Filters for Autobiographical Questions" [Otobiyografik Sorularda Tam ve Yarı Filtrelere İlişkin Bir Karşılaştırma], *Field Methods*, 30(4): 371-385.

yüzde 3,50'ye (tam filtreli), bakmakla yükümlü olunan kişilerin sayısı ise 9,41'den (yarı filtreli) 5,90'a (tam filtreli) düşmüştür. Araştırmacılar tam filtreli yerine yarı filtreli formatla karşılaşan katılımcıların, tarama yanıtlarında görülen diğer hataları da daha fazla yaptıklarını görmüşlerdir.

4. Soru Formatları. Sorular ve yanıtlar için bir format seçmeniz gerekir. Katılımcılar yanıtları daire içine mi almalı, kutuları mı işaretlemeli, noktaları mı birleştirmeli yoksa bir boşluğu mu doldurmalıdır? Temel kural, yanıtlamayı açık ve anlaşılır hale getirmektir. İşaretlenecek kutular ya da köşeli parantezler ve daire içine alınacak sayılar genellikle en anlaşılır formatlardır. Ayrıca yanıtları, sayfada yan yana değil alt alta listelemek görülmelerini kolaylaştırır (bkz. Şema 10.6 Soru Formatı Örnekleri). Koşullu sorularda oklar ve talimatlardan yararlanın. Görsel malzemeler de size yardımcı olacaktır. Örneğin, katılımcılara bir kişiye karşı sıcak ya da soğuk hisler besleyip beslemediklerini

Şema 10.6 Soru Formatı Ornekleri

Yatay ve Dikey Yanıt Seçenekleri Örneği

Sizce boşanmak aşırı kolay veya aşırı zor mudur ya da ne kolay ne de zor mudur?
• Aşırı kolay • Aşırı Zor • Ne kolay ne de zor

Sizce boşanmak aşırı kolay veya aşırı zor mudur ya da ne kolay ne de zor mudur?
- Aşırı kolay
- Aşırı zor
- Ne kolay ne de zor

Matris Sorusu Örneği

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Fikrim yok
Öğretmen çok hızlı konuşuyor.	o	o	o	o	o
Bu derste çok şey öğrendim.	o	o	o	o	o
Sınavlar çok kolay.	o	o	o	o	o
Öğretmen çok şakacı-dır.	o	o	o	o	o
Öğretmen düzenlidir.	o	o	o	o	o

Bazı Örnek Yanıt Kategorisi Seçenekleri

Harika, İyi, İdare Eder, Yetersiz
Onaylıyorum/Onaylamıyorum
Destekliyorum/Karşı çıkıyorum
Kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, kısmen katılmıyorum, katılmıyo-rum, kesinlikle katılmıyorum
Çok fazla, çok az, kararında
Daha iyi, daha kötü, hemen hemen aynı
Düzenli olarak, genellikle, nadiren, asla
Her zaman, çoğu zaman, bazen, nadiren, asla
Daha büyük ihtimalle, daha az ihtimalle, fark yok
Çok ilgiliyim, ilgiliyim, ilgili değilim

sorarken termometre benzeri çizimler verin. **Matris sorusu** (ya da kareli kağıt sorusu) aynı yanıt kategorilerinin kullanıldığı bir dizi soruyu sunmanın kompakt yollarından biridir. Alandan tasarruf etmenizi sağlar ve katılımcının ya da görüşmecinin aynı yanıt kategorilerindeki yanıtları not etmesini kolaylaştırır.

KATILIYORUM/KATILMIYORUM, SIRALAMALAR YA DA DERECELENDİRMELER. Tutumların iki boyutu vardır: yön (olumlu ya da olumsuz) ve yoğunluk (şiddetli ya da zayıf). Örneğin, her iki katılımcı da kürtaja karşıdır. Bir tanesi, bu görüşe sıkı sıkıya bağlıdır ve kendini adamıştır; diğeri

ise, bu konuda zayıf bir tutum benimser ve bocalar. Sadece katılıyorum/katılmıyorum sorusu sorarsak, katılımcılar aynı yanıtı verebilirler; ancak sözkonusu kanaatin her iki boyutunu daha fazla seçenek (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum) sunarak ya da koşullu bir soru ile (katılıyorum/katılmıyorum sorusunun ardından "bu kanaati ne kadar kuvvetli benimsiyorsunuz?" sorusu ile) yakalayabiliriz.

Değerleri ve tutumları ölçen tarama araştırmacıları, sunulan yanıt seçenekleri ile ilgili iki meseleyi tartışmaktadırlar.[55] Bir anket maddesinde bir ifade ortaya konulmalı ve katılımcılara buna katılıp katılmadıkları mı sorulmalı yoksa katılımcılara belirgin alternatifler mi sunulmalıdır? Anket bir dizi madde içermeli ve katılımcılardan bunları derecelendirmesini (örn. onaylıyorum, onaylamıyorum) mi istemeli yoksa katılımcılara bir dizi madde verip sıralamalarını (örn. en beğenilenden en az beğenilene doğru) mı şart koşmalıdır?

Katılımcılara açık alternatifler sunmak en iyisidir. Örneğin "Bu ifadeye katılıyor musunuz katılmıyor musunuz: Erkekler ülkeyi yönetmeye daha uygundur?" diye sormak yerine, "Sizce ülkeyi yönetmeye kadınlar mı yoksa erkekler mi daha uygundur yoksa her ikisi de aynı ölçüde uygun mudur?" diye sorun. Daha az eğitimli katılımcılar, bir ifadeye katılma eğilimi gösterecekleridir. Katılımcıyı tercih yapmaya zorlayan seçenekler, düşünmeyi teşvik eder; *tepki seti* yanlılığını (aynı zamanda uysal tepki olarak da adlandırılır), yani bazı katılımcıların aynı fikirde olma eğimini (tepki seti yanlığını 7. Bölüm'de gördünüz) önler.

Değerler hakkında sorular sorulan tarama katılımcılarının yanıtları, genellikle çok az farklılaşma gösterir ve uçlarda toplanır. Bunun bir çözümü "sırala-sonra-derecelendir" işlemini uygulamaktır. İlk önce katılımcılardan değerleri kendileri için en önemliden en önemsize doğru sıralamalarını istersiniz, daha sonra her bir değere bir derece atfetmelerini. Örneğin katılımcılar değerleri (örn. dünya barışı, kişisel servet, aile güvenliği) öneme göre sıralarlar. Daha sonra en önemliden en önemsize olacak şekilde, hepsine 1'den 10'a kadar bir puan verirler. Katılımcılardan biri dünya barışını kişisel servetten daha değerli bulabilir, ancak dünya barışının önemini ya da kendisi için anlamını derecelendirmesi istendiğinde, dünya barışına 4, kişisel servete 8 puan verebilir.[56]

Seçenekleri sunarken dürüst olmayı ve katılımcılara bir seçeneği seçmeleri için bahane vermemeyi unutmayın. Örneğin basitçe "Enerji tasarrufu yasasını destekliyor musunuz yoksa bu yasaya karşı mısınız?" demek yerine

---

[55] Katılıyorum/katılmıyorum seçenekleri ve diğer alternatifler, Bradburn & Sudman (1988: 149-151), Converse & Presser (1986: 38-39), Schuman & Presser (1981: 179-223) ve Sudman & Bradburn (1983: 119-140) içinde ele alınmaktadır. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 136-140), Likert tarzı katılıyorum/katılmıyorum soruları sormayı ele almaktadır.

[56] Bkz. McCarty & Shrum (2000) ve Narayan & Krosnick (1996).

"Enerji tasarrufu yasasını destekliyor musunuz yoksa uygulanması zor olacağı için bu yasaya karşı mısınız?" diye sorarsanız, enerji israfına karşı yönlendirici bir soru sormuş olursunuz. Bu nedenle katılımcılardan, maddeleri hayali bir sürem üzerinde derecelendirmeleri yerine (bunlardan hangisi en iyidir), seçenekleri sıralamalarını isteriz (örn. lütfen ilk, ikinci ve üçüncü tercihinizi söyleyin). Katılımcılar farklı maddelere aynı puanı verebilirler, ancak maddeleri birbirlerine göre sıralamalarını istediğimizde onları bir hiyerarşi içine yerleştirirler.[57] Bir yanıt ölçeğine sayılar eklemek, katılımcılara yardımcı olabilir ve katılımcıların soruları anlamaları için bir ipucu sağlayabilir.

Birbirinin zıddı pozitif ve negatif sayılar (örn. +5'ten -5'e) değişkenleri zıt kutuplar olarak kavramlaştırmaya daha uygundur. Değişkeni tekil bir sürem şeklinde kavramlaştırdığımızda ise bir dizi pozitif sayı kullanmak (örn. 0'dan 10'a) gerekir. Bunu yapma şeklimiz yine soruyu ve yanıt seçeneklerini nasıl düzenlememiz gerektiğini bize söyler.

Renk, sembol ve resim gibi görsel temsiller katılımcıların anketlere tepkilerini etkileyebilir. Görseller bazen soru yazımındaki değişikliklerden daha büyük bir etkiye sahip olabilir. Katılımcılar bir yanıt dizisinin ortasındaki seçeneği normal ya da ortayolcu bir tercih olarak görme, anketteki boşlukların birbirine yakın olmasının benzer anlamlara işaret ettiğini düşünme, yukarıdan aşağı doğru uzanan bir listenin en tepesindeki maddeleri en istenilir maddeler olarak kabul etme ve yanıtlar arasındaki boşluklardaki farklılıkların ya da değişik renklerin kullanımının daha önemli anlam farklılıklarına işaret ettiğini sanma eğilimindedirler. Ayrıca katılımcılar, yukardan aşağı doğru yanıt kategorilerini soldan sağa doğru düzenlenmişlere göre daha az kafa karıştırıcı bulurlar.[58]

Soru formatı ve anket tasarımı, elde ettiğimiz sonuçları etkiler. Örneğin Rockwood, Sangster ve Dillman (1997) üniversite öğrencilerine günde kaç saat ders çalıştıklarını sormuşlardır. Bazı öğrencilere "günde 0,5 saat" ile "günde 2,5 saatten fazla" arasında değişen beş yanıt seçeneğinden oluşan "düşük değerli bir dizi" sunmuşlardır. Diğer öğrenciler ise "günde 2,0 saat" ile "günde 4,5 saatten fazla" arasında değişen beş yanıt seçeneğinden oluşan "daha yüksek değerli bir dizi" ile karşılaşmışlardır. "Düşük değerli" tercih dizisiyle karşılaşan öğrencilerden yüzde 28'i, 2,5 saatten fazla çalıştıklarını söylemiştir. "Yüksek değerli" yanıt dizisi arasından tercih yapan öğrencilerin ise yüzde

---

[57] Sıralama ve derecelendirme sorunu Alwin & Krosnick (1985), Krosnick & Alwin (1988) ve Presser (1984) içinde ele alınmaktadır. Ayrıca derecelendirme ve sınıflandırma soruları formatları için için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 132-134) ve Sudman & Bradburn (1983: 156-165).

[58] Belirli tasarım sorunları ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Christian & Dillman (2004) Dillman & Redline (2004), Kaplowitz vd. (2004), Ostrom & Gannon (1996), Schwarz vd. (1991) ve Tourangeau vd. (2004).

69'u, 2,5 saatten fazla çalıştıklarını söylemiştir. Görünüşe göre, yanıt seçenekleri yanıtları etkilemiştir. Araştırmacılar aynı soru ve yanıt seçeneklerinde kullanılan tarama formatlarını da kıyaslamışlardır. Bazı öğrencilere anketleri posta yoluyla göndermişler, bazıları ile de telefonla görüşmüşlerdir. Beş yanıt seçeneğinden oluşan "düşük değerli dizi"yle posta yoluyla gönderilen anketlerde karşılaşan öğrencilerinden yüzde 23'ü, günde 2,5 saatten fazla çalıştığını söylemiştir. "Düşük değerli dizi"yle telefonla katıldıkları anketlerde karşılaşan öğrencilerin ise yüzde 42'si, "günde 2,5 saatten fazla" yanıtını vermiştir. Beş yanıt seçeneğinden oluşan "yüksek değerli dizi"yle karşılaşan öğrencilerin posta yoluyla ve telefonla verdikleri yanıtlar birbirine benzerdir. Aynı araştırmada araştırmacılar, öğrencilere benzer "yüksek" ve "düşük değerli" yanıt kategorisi dizileriyle kaç saat televizyon izlediklerini de sormuş ve posta yoluyla yapılan anketleri telefon görüşmeleriyle karşılaştırmışlardır. Televizyon izleme sözkonusu olduğunda yanıt kategorilerindeki ya formattaki farklılıklar yanıtları etkilememiştir.

Bu araştırma bize üç şey söylemektedir. Katılımcılar bir soruda kendilerine yol göstermesi için yanıt kategorilerinin nasıl farklılaştığına bakarlar; posta yoluyla yapılan anketler gibi daha anonim tarama formatlarında, görüşme gibi daha az anonim formatlara kıyasla daha dürüst yanıtlar verirler; hem yanıt kategorileri hem tarama formatı bazı konular ile ilgili yanıtları şekillendirirken bazılarını şekillendirmez.[59]

İfade Tarzı İle İlgili Meseleler

Anketleri oluştururken ifade tarzı ile ilgili iki mesele karşımıza çıkar. Daha önce de bahsedilen ilk mesele, kafa karışıklığını asgariye indirmek için basit bir kelime dağarcığı ve dilbilgisi kullanmaktır. İkinci mesele, belli kelime ya da söz öbeklerinin etkileri ile ilgilidir. Bunu çözmek zordur, çünkü bir kelimenin ya da söz öbeğinin yanıtları etkileyip etkilemediğini önceden bilemeyiz.[60]

Yasaklamak ve *izin vermemek* arasındaki iyi bilinen bir farklılık meseleyi aydınlatan örneklerden biridir. Her iki kelime de aynı anlama sahiptir, ama çok daha fazla sayıda insan bir şeyi "yasaklamak"tansa ona "izin vermemeyi" ister. Genellikle, daha az eğitimli katılımcılar, eğitimli katılımcılara göre bu tür küçük ifade farklılıklarından daha çok etkilenir.

Belli kelimeler duygusal bir tepkiyi tetikler ve biz bunları öğrenmeye yeni başlıyoruz. Örneğin Tom Smith (1987), ABD'deki tarama yanıtlarında harcamalarla ilgili bir sorunun "yoksullara yardım etmek" ya da "refah amacıyla"

---

[59] Tartışma için bkz. Dillman (2000: 32-39) ve Dillman & Christian (2005)

[60] Anketlerde ifade tarzı etkileri ile ilgili bir tartışma için bkz. Bradburn & Miles (1979), Peterson (1984), Schuman & Presser (1981: 275-296), Sheatsley (1983) ve Smith (1987). Hippler & Schwarz (1986) *yasaklamak* ile *izin vermemek* arasındaki farkın aynısını Almanya'da da bulmuştur.

şeklinde sorulup sorulmamasına bağlı olarak büyük farklılıkların ortaya çıktığını (örn. iki kat daha fazla destek) bulmuştur. Amerikalılar için *refah* kelimesinin çok güçlü olumsuz yan anlamlar taşıdığını (tembel insanlar, savurgan ve pahalı yardım programları vb.), bu nedenle bu kelimeden kaçınmak gerektiğini ileri sürmüştür.

Tartışmalı gözükmeyen bir soru da olası **ifade tarzı etkilerini** aydınlatmaktadır. Peterson (1984), yaş sorusunun dört farklı şeklini irdelemiştir: "Kaç yaşındasınız?", "Yaşınız kaç?", "Hangi yıl doğdunuz?", "Yaşınız 18-24 aralığında mı, 25-34 aralığında mı ...?" Yanıtları doğum belgeleriyle karşılaştırmış ve kullanılan soru şekline bağlı olarak doğru yanıt veren katılımcı oranlarının yüzde 98,7 ile yüzde 95,1 arasında değiştiğini bulmuştur. En az hatanın yapıldığı soru şekli, katılımcıların yanıtlamayı en çok reddettiği soru olmuştur; en fazla hatanın yapıldığı soru şekli ise reddetme oranı en düşük olandır. Bu örnek, tartışmalı olmayan olgusal bir sorudaki hataların bile, küçük ifade tarzı değişiklikleriyle farklılık gösterebileceğine işaret eder.

Tasarım İle İlgili Diğer Meseleler

ANKETİN UZUNLUĞU. Bir anket ne kadar uzun olmalı ya da bir görüşme ne kadar sürmelidir?[61] Uzun anketleri ya da görüşmeleri tercih ederiz çünkü maliyetten tasarruf ederiz. Bir katılımcı bir kez örneklendikten, kendisiyle sözleşildikten ya da diğer soruları tamamladıktan sonra, fazladan birkaç soru sormanın maliyeti az olur. Mutlak bir uygun uzunluk yoktur. Uzunluk tarama formatına (ileride ele alınacaktır) ve katılımcının niteliklerine bağlıdır. Beş dakikalık bir telefon görüşmesi nadiren sorun yaratır. Posta yoluyla yapılan anketler ise daha değişkendir. Genel kitleye kısa (üç sayfalık) bir anket uygundur. Bazı araştırmacılar 10 sayfa uzunluğundaki (yaklaşık 100 madde) anketlerde bile başarı elde ederler, ancak daha uzun anketlerde yanıt oranları önemli ölçüde düşer. Eğitimli katılımcılar varsa ve çok dikkat çekici bir mesele sözkonusu ise, 15 sayfalık bir anket yapmak mümkün olabilir. Yüz yüze görüşmeler uzun sürebilir; bir saat gören bir görüşme hiç de nadir değildir. Özel durumlarda, araştırmacılar üç ile beş saat arası süren görüşmeler gerçekleştirmişlerdir.

SORU SIRASI VEYA DİZİLİŞİ. Soru dizilişi ile ilgili karşımıza üç mesele çıkar: anketin bir bütün olarak düzenlenmesi, soru sırası etkileri ve bağlam etkileri.

1. *Anketin düzenlenmesi*. Genelde soruları, katılımcılardaki huzursuzluk ve kafa karışıklığını asgariye indirecek şekilde sıralamanız gerekir. Bir anketin başlangıç, gelişme ve sonuç soruları vardır. Tarama ile ilgili açıklamaların

---

[61] Anketlerin uzunluğu Dillman (1978: 51-57; 1983), Frey (1983: 48-49), Herzog & Bachman (1981) ve Sudman & Bradburn (1983: 226-227) içinde tartışılmaktadır.

yapıldığı bir girişin ardından hoş, ilgi çekici ve yanıtlaması kolay sorularla ankete başlamak daha uygundur. Bu, katılımcının ankette kendini rahat hissetmesine yardımcı olur. Ankete başlarken çok sayıda sıkıcı art alan sorusu ya da hassas soru sormaktan kaçının. Gelişme bölümündeki soruları, genel konu başlıkları şeklinde düzenleyin. Farklı konu başlıkları ile ilişkili soruları harmanlamak kafa karışıklığı yaratabilir. Aynı konu başlığı ile ilişkili soruları, ilgili bölümü kısa bir cümleyle açıkladıktan sonra (örn. "Şimdi size barınma ile ilgili sorular soracağım") bir arada sunarak katılımcılarınıza yol gösterin. Soru başlıkları, birbirini akıcı ve mantığa uygun bir biçimde takip etsin ve soruları, katılımcıların hafızalarını çalıştırmalarına ve kendilerini rahat hissetmelerine yardımcı olacak şekilde düzenleyin. Hassas konular ile ilgili soruları en sona koymayın ve anketin sonunda katılımcılarınıza teşekkür etmeyi hiçbir zaman unutmayın.

2. *Sıra etkileri.* Bir ankette soruların görünme sırası katılımcıların yanıtlarını etkileyebilir.[62] Bu tür sıra etkileri, fikirlerine çok kuvvetli bir şekilde bağlı olmayan kimselerde, daha az eğitimli katılımcılarda ve daha yaşlı katılımcılarda ya da hafıza kaybı yaşayanlarda görülür.[63] Örneğin birinin yaşam beklentisine ilişkin tahmini, yaşam beklentisi sorusu ebeveynlerin ölümü ile ilgili bir sorunun ardından geliyorsa ve kişinin ebeveynleri vefat etmişse, araştırmacılar yaşam beklentisini ayrı bir soru olarak sorduklarında olduğundan daha düşük olmuştur (Lee vd., 2016). Sıra etkisinin klasik bir örneği, Şema 10.7 Soru Sırası Etkileri'nde verilmektedir.

Önceki sorulara verilen yanıtlar sonrakileri iki şekilde etkileyebilir: içerikleri (yani mesele) aracılığıyla ve katılımcının yanıtı aracılığıyla. Örneğin bir öğrenciye "Eğitime katkı yapılmasını destekliyor ya da savunuyor musunuz?" diye soruyorsunuz. Yanıtlar daha önceki sorunun konu başlığına bağlı olarak değişiklik gösterecektir. Eğer bu soru "ABD'de ortalama bir öğrenci ne kadar harç öder?" sorusundan sonra geliyorsa, katılımcılar "katkı"yı öğrencilerin ödemeleri gereken harçlar olarak anlayacaktır. Aynı soru, "İsveç hükümetini öğrencilere ne kadar burs verir?" sorusundan sonra gelirse, katılımcılar "katkı"nın hükümetin vereceği burslar olduğunu düşüneceklerdir. Önceki cevaplar da yanıtları etkileyebilir, çünkü soruların zaten bir bölümünü yanıtlamış

---

[62] Soruların dizilişi veya soru sırası etkileriyle ilgili bir tartışma için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 154-176), Bishop vd. (1985), Bradburn (1983: 302-304), Bradburn & Sudman (1988: 153-154), Converse & Presser (1986: 39-40), Dillman (1978: 218-220), McFarland (1981), McKee & O'Brien (1988) Moser & Kalton (1972: 346-347), Schuman & Ludwig (1983), Schuman & Presser (1981: 23-74), Schwartz & Hippler (1995) ve Sudman & Bradburn (1983: 207-226). Ayrıca soru sırası etkileri üzerine bkz. Knäuper (1999), Krosnick (1992), Lacy (2001) ve Smith (1992).

[63] Krosnick (1992) ve bir meta analiz (Narayan & Krosnick, 1996), eğitimin yanıt sırasının (öncelik ve sonralık) etkilerini azalttığını göstermektedir, ama Knäuper (1999), yaşın yanıt-sırası etkileriyle güçlü biçimde ilintili olduğunu bulmuştur.

olan katılımcılar, soruların birbiriyle çakışmayacağını düşüneceklerdir. Örneğin bir katılımcıya "Eşiniz nasıl?" diye soruyorsunuz. Bir sonraki soru ise "Aileniz nasıl?" olsun. Çoğu katılımcı ikinci soruda kastedilenlerin eşi dışındaki aile üyeleri olduğunu sanacaktır, çünkü zaten eşi ile ilgili soruyu yanıtlamıştır.[64]

3. *Bağlam etkileri.* Tarama araştırmacıları, anketlerde güçlü **bağlam etkileri** gözlemlemişlerdir.[65] "Bağlam, bir sorunun diğeri üzerindeki etkisinden fazlasıdır. Görüşmecinin, görüşme ortamının ve hatta tarihsel ortamın etkilerini ifade eder... Şu an, anketin bağlamının etkilerinin taramalardaki yanıtların etkileriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu yeterince kavramış değiliz" (Schuman, 1992: 18). Bağlamın telefona kıyasla posta yoluyla yapılan taramalarda daha önemli bir etkisi vardır, çünkü katılımcılar ikincisinde soruların tamamını görebilirler.[66]

Bağlam etkileri ile ilgili iki şey yapabilirsiniz. Sorularda **huni dizilişinden** faydalanabilirsiniz, yani genel sorulardan spesifik sorulara doğru ilerleyebilirsiniz (örn. belli hastalıklar ile ilgili sorulardan önce genel sağlık ile ilgili sorular sorun) ya da katılımcılarınızı iki eşit gruba ayırıp gruplardan birine soruları belli bir düzende diğerine başka bir düzende verebilir, ardından da soru sırasının önemli olup olmadığını görmek için sonuçları irdeleyebilirsiniz. Soru sırası etkileriyle karşılaştığınız takdirde, hangi sıralama size katılımcıların gerçekte ne düşündüklerini söyler? Bu sorunun yanıtı, yanıttan asla emin olamayacağınızdır.

Şema 10.7 Soru Sırası Etkileri

Tarama araştırmasında insanlardan kendi sağlıklarını değerlendirmelerini isteyen sorular sormanın standart şekli şöyledir: "Sağlığınızı genel olarak nasıl değerlendirirsiniz: harika, çok iyi, iyi, idare eder veya zayıf?" Bu genel sağlık sorusu, spesifik sağlık riskleri ile ilgili sorulardan önce gelir. Garbarski, Schaeffer ve Dykema (2015) yanıt kategorilerinin sırasının ("harikadan zayıfa" veya "zayıftan harikaya") ve genel sağlık sorusunun sırasının (spesifik sağlık sorularından önce veya sonra) katılımcıların yanıtlarını etkilediğini bulmuşlardır. Yanıtların sıra etkilerini genel sağlıkla spesifik sağlık sorunları bağlamında kıyasladıkları 2x2'lik bir faktöryel deney tertiplemişlerdir. Bazı katılımcılarda huni dizilişi kullanılmıştır. Bu katılımcılar, genel sağlık hakkındaki soruyu spesifik sağlık riskleri ile (örn. alkol kullanımı, sigara içmek, egzersiz, sağlık sorunları nedeniyle kısıtlı çalışabilmek, sağlık sorunları nedeniyle rutin ihtiyaçlar için desteğe ihtiyaç duymak ve akıl sağlığı-depresyon) sorulardan önce görmüşlerdir. Diğer katılımcılar ise spesifik soruları genel sorudan önce yanıtlamışlardır. Araştırmacılar, iki farklı yanıt sırasını ve iki farklı soru sırasını çaprazlama sınıflandırmışlardır.

---

[64] Bu örnek Strack (1992) içinde yer almaktadır.

[65] Bağlam etkileriyle ilgili ek tartışmalar için bkz. Schuman (1992), Smith (1992), Todorov (2000a, 2000b) ve Tourangeau (1992).

[66] Tarnai & Dillman (1992), tarama yönteminin bağlam etkilerini nasıl etkilediğini tartışmaktadır.

Şema 10.7 Devamı

Araştırmacılar katılımcıların genel soruyu spesifik sorulardan sonra yanıtladıklarında genel sağlıklarını daha düşük değerlendirdiklerini ("idare eder" ya da "zayıf" şeklinde) görmüşlerdir. Sıra etkisi, en çok dört ciddi sağlık riski yaşayan katılımcılarda belirgindir. Genel soruyu spesifik risk sorularından önce yanıtladıkları takdirde, dört sağlık riski bulunan katılımcıların yüzde 67'si sağlıklarını "idare eder" ya da "zayıf" olarak nitelendirmişlerdir. Buna karşın, genel soru daha sonra geldiği takdirde yüzde 79'u bu cevabı vermiştir. Araştırmacılar yanıt kategorisi sırasının da belirgin bir etkisinin olduğunu keşfetmişlerdir. Katılımcılar, yanıtlar zayıftan mükemmele sıralandığında sağlıklarını daha düşük olarak derecelendirmişlerdir. Yine, daha fazla sağlık riski taşıyan katılımcılar, sıra etkisinin en yüksek olduğu katılımcılar olmuşlardır. Araştırmacılar her iki faktörü birlikte irdelediklerinde (genel soru önce mi sonra mı, sıralama mükemmelden zayıfa mı yoksa zayıftan mükemmele şeklinde mi?), daha önceki çoğu tarama araştırmasında olduğu gibi, soruların ve yanıtların standart bir şekilde sıralanması ile bu sıralamanın tersine çevrilmesi asındaki fark çarpıcı olmuştur. Standart sıralama yapıldığında, dört ciddi risk faktörü taşıyan katılımcılardan yüzde 58'i, genel sağlıklarının "idare eder" ya da "zayıf" olduğunu beyan etmişlerdir. Buna karşın, yanıtların sırası tersine çevrilip genel soru da sonda sorulduğunda bu katılımcıların yüzde 80'i, sağlıklarının "idare eder" ya da "zayıf" olduğunu söylemiştir.

Örneğin on yıl önce, öğrencilerim iki konu hakkında bir telefon anketi gerçekleştirdiler: suç kaygısı ve yeni bir alkollü araba kullanma yasağı ile ilgili tutumlar. Katılımcıların rastlantısal olarak seçilmiş bir yarısı, önce alkollü araba kullanma yasağı ile ilgili soruları duydular; diğer yarısı ise, önce suçla ilgili soruları. Herhangi bir bağlam etkisinin olup olmadığını görmek için sonuçları irdeledim. İlk önce alkollü araba kullanma yasağı ile ilgili sorularla karşılaşan katılımcıların, ilk önce suçla ilgili soruları duyanlara göre suçtan daha az korktuklarını gördüm. Benzer şekilde, bu katılımcılar ilk önce suçla ilgili soruları duyanlara kıyasla alkollü araba kullanma yasağına daha fazla destek veriyorlardı. İlk konu, katılımcıların ikinci konu ile ilgili soruları yanıtlayacakları bir bağlam teşkil etmişti. Katılımcılara genel olarak suçla ilgili sorular sormamız, onları şiddet suçları hakkında düşünmeye sevk etmiş ve alkollü araba kullanmak katılımcılara daha önemsiz bir suç gibi gelmiş olabilirdi. Buna karşın, alkollü araba kullanma suçu ile ilgili sorular sormamızdan sonra, katılımcılar genel olarak suç konusunda daha az kaygılı görünmüşlerdi, çünkü kafalarında alkollü araba kullanmak gibi şiddet içermeyen suçlar vardı.

Soru muğlaksa bağlam etkilerinin güçlü olacağını, çünkü katılımcıların soruyu yorumlarken ve anlamlandırırken bağlamdan destek alacaklarını aklımızda tutmamız gerekiyor. Aynı konu ile ilgili önceki sorular ve bir sorudan hemen önce gelenler, büyük bir bağlam etkisine sahip olabilir. Örneğin, Sudman vd. (1996: 90-91) katılımcıların siyaseti ne ölçüde takip ettiklerini sormanın üç farklı türünü birbiriyle kıyaslamıştır. Bu soru tek başına sorulduğu zaman, katılımcıların yüzde 21'i siyaseti "zaman zaman" takip ettiklerini ya da "neredeyse hiç" takip etmediklerini söylemiştir. Soruyu, katılımcının oy

verdiği milletvekilinin yakın zamanlarda yaptığı şeyler ile ilgili sorulardan sonra sorduklarında, siyaseti takip etmediklerini söyleyenlerin oranı neredeyse iki katına (%39) çıkmıştır. Bilgi sorusu, çok sayıda katılımcıya pek fazla şey bilmedikleri hissini vermiştir. Milletvekilinin bölgeye sunduğu "halkla ilişkiler mesaisi"nin yoğunluğu hakkındaki bir soru, bu iki sorunun arasına yerleştirildiğinde katılımcıların yüzde 29'u, siyaseti takip etmediklerini söylemiştir. Bu soru, katılımcılara ilk soruyu bilmemelerinin bahanesini sunmuştur; kendi bilgisizlikleri için milletvekilini suçlayabilmişlerdir. Bir sorunun bağlamı fark yaratabilir ve araştırmacılar her zaman bunun bilincinde olmalılardır.

Tasarım

Bir anketin tasarımı hem görüşmeci hem katılımcı için önemlidir.[67] Anketler açık, düzgün ve takip edilmesi kolay olmalıdır. Tanımlayıcı bilgileri (örn. kurumun adı) anketlere koyun ve her bir soruya bir sayı verin. Asla soruları sıkıştırmayın ve kafa karıştırıcı bir görünüm yaratmayın. Posta ya da baskı masraflarından tasarruf edilecek birkaç kuruş, daha düşük bir yanıt oranının veya görüşmecilerin ve katılımcıların kafa karışıklığının geçerlilikte neden olacağı düşüş dikkate alındığında, sonuç olarak daha maliyetli olacaktır. Kaliteli grafiklerin olduğu profesyonel bir görünüm, sorular arası boşluklar ve iyi bir tasarım doğru ve eksiksiz yanıtlar vermeyi teşvik eder ve anketin akıcılığını artırır. Bir görüşme formatı kullanıyorsanız, idari amaçlarla kullanılmak üzere ankete bir *bilgi formu* (bilgi formları 13. Bölüm'de ele alınacaktır) ekleyin. Bilgi formu; görüşmenin tarihini ve saatini, görüşmecinin adını, katılımcıya verilen kimlik numarasını ve görüşmecinin görüşme hakkındaki yorum ve gözlemlerini içermelidir.

Görüşmecilere ve katılımcılara talimatlar verin. Doğru olan, talimatları sorulardan farklı bir tarzda hazırlayıp basmaktır (örn. farklı bir renkte ya da fontta); çünkü ikisini birbirinden ayırmak istersiniz. Bu görüşmeciye katılımcılara sorulacak soruları ve sadece görüşmeci için geçerli olan talimatları birbirinden ayırma imkanı verir.

Tasarım posta ve İnternet anketlerinde çok önemlidir, çünkü bu anketlerde katılımcıyla etkileşime geçecek ve onu ikna edecek bir görüşmeci yoktur. Onun yerine, anketin görünümü katılımcıyı ikna eder.

Posta taramalarına antetli kağıda yazılmış profesyonel bir önyazı da ekleyin. Bu önyazıda araştırmacının kimliğini belirtin ve katılımcıların sormak isteyecekleri sorular için telefon numarası verin. Ayrıntılar önemlidir. Katılım-

---

[67] Format ve tasarım ile ilgili bir tartışma için bkz. Babbie (1990), Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 187-236), Dillman (1978, 1983), Mayer & Piper (1982), Sudman & Bradburn (1983: 229-260), Survey Research Center [Tarama Araştırması Merkezi] (1976) ve Warwick & Lininger (1975: 151-157),

cılar, "İlgili Kişi"ye gönderilmiş kocaman kahverengi zarfın içindeki bir yığın kağıtla karşılaşırlarsa veya anket iade zarfına sığmazsa, bununla ilgilenmeyeceklerdir.

Araştırmacılar hangi tasarım özelliklerinin İnternet taramalarında daha başarılı olduğunu hala öğrenme aşamasındadırlar, ancak görsel tasarımın ayrıntıları önemlidir (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarında İnternet taraması ile ilgili kısım).

BOŞ YANITLAR. Örnekleme alınan her bir katılımcıdan geçerli bir yanıt alamamak bir taramayı güçsüzleştirir. Araştırma amaçlı taramaların yanı sıra, insanlardan yardım kuruluşlarının, pazarlama firmalarının, siyasi adayların vb. yaptığı çok sayıda ankete katılmaları beklenir. Yardım kuruluşları ve pazarlama firmaları, genellikle çok düşük yanıt oranları elde ederler, fakat hükümet kurumlarının oranları yüksektir. Boş yanıt ciddi bir sorun olabilir. Örneklenen katılımcıların büyük bir kısmı ankete yanıt vermezse sonuçlar genellenemeyebilir, özellikle de yanıt vermeyenler yanıt verenlerden farklılık gösterirse.

Neredeyse herkes, hayatının bir döneminde bir taramaya katılmıştır ve taramaların ya da kamuoyu anketlerinin sonuçlarının büyük gazetelerde yayımlanması, 1960'lardan sonra hızla yaygınlaşmıştır. 1970'lere gelindiğinde her gün bir gazete haberi tarama ya da kamuoyu anketi sonuçlarına atıfta bulunuyor gibidir. Taramalar daha yaygın hale geldikçe yanıt oranları düşmüştür. Taramalardaki boş yanıt oranları büyük çeşitlilik gösterir; akademik kurumlarda bu oranlar yüzde 25 ile yüzde 33 arasında değişir. ABD'de büyük akademik taramalardaki boş yanıt oranları, 1950'lerde yüzde 10'un altındayken 1980'lere yüzde 25'e çıkmıştır. Halkın tarama araştırmalarına katılımı çoğu ülkede düşmüştür ve en yüksek ret oranı Hollanda'dadır; ABD'de ise bu oran yüzde 30'a kadar çıkar.[68] Ticari ve siyasi kamuoyu anketlerinde (Roper, Gallup, CBS vb.) ise boş yanıt oranları daha yüksek olma eğilimindedir; hatta bazen yüzde 50'yi geçer.

Araştırmacılar her tür taramayı reddeden "sabit fikirli" bir grup itirazcının varlığını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte genel taramalara katılım da düşmüştür, çünkü insanlar gereğinden çok taramanın yapıldığını düşünmektedirler. Tarama katılımındaki düşüşün diğer nedenleri arasında yabancı korkusu, daha yoğun bir yaşam tarzı, mahremiyet kaybı ve yetkililere karşı artan güvensizlik yer alır. Tarama yönteminin ürün satmak ya da insanları ikna etmek amacıyla istismar edilmesi, tasarımı kötü anketler ve yetersiz açıklamalar da meşru ve ciddi taramalarda ret oranlarını artırmaktadır.

---

[68] Bkz. Couper vd. (1998), de Heer (1999), Keeter vd. (2000), Sudman & Bradburn (1983:11). Smith (1995) ve Sudman (1976b: 114-116) da ret oranlarını ele almaktadır.

Bir toplumun en ilgili, bilgili ve etkin üyeleri taramalara katılmaya daha fazla eğilim gösterirler. Bu da boş yanıtın hem taramanın geçerliliğine zarar verdiği hem de nüfusun belli bir kesimini dışarıda bıraktığı anlamına gelir. ABD'de boş yanıt verenler genellikle genç yetişkinler, beyaz olmayanlar, erkekler ve daha düşük eğitim seviyelerine sahip kimselerdir.

Boş yanıtları üç kategoriye ayırabiliriz: tamamen rastlantısal olanlar, belli bir taramaya katılmayı istememekten kaynaklanan nedenler ve diğer faktörler. Taramalarda rastlantısal boş yanıtlar sonuçlarda bir yanlılığa neden olmaz. Katılımcılar belli bir taramaya katılmayı reddederlerse yapabileceğimiz pek bir şey yoktur, bu nedenle araştırmacılar diğer faktörleri ve boş yanıtların nasıl azaltılacağını öğrenmeye odaklanmışlardır.

Boş yanıt; sorulara boş yanıt verenler diğer katılımcılardan farklılaşırsa bir sorun olur. Örneğin Legleye vd. (2013) görüşülmesi zor iki tür katılımcıyı incelemiştir: iletişim kurulması zor olanlar (20 aramadan sonra hala yanıt alınamayanlar) ve ikinci tur katılımcılar (başlangıçta katılmayı reddetmiş olan katılımcılar). Fransa'da 15-49 yaş arası 8.645 kişiden oluşan bir örneklemle çalışmışlar ve katılımcılara cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili sorular sormuşlardır. Araştırmacılar boş yanıt etkilerinin ne olduğunu görmek için iki tür boş yanıtı birbiriyle kıyaslamışlardır. Boş yanıt veren iki grubun birbiriyle aynı olmadığı sonucuna varmışlardır. Araştırmacıların söylediklerine göre (s. 692), "ikinci tur katılımcılar ve iletişim kurması zor katılımcılar yaş, meslek ve hane büyüklüğü açısından birbirlerinden ciddi ölçüde farklılaşmışlardır." Dahası, diğer araştırmalarda olduğu gibi boş yanıt verenler arasında önemli sosyo-demografik farklılıklar bulmuşlardır ve bu kişilerin, görüşülmesi kolay popülasyonlara göre iletişim kurulması gerçekten çok zor kimseler oldukları görülmüştür. .

Boş yanıt oranlarının beş bileşeni vardır (bkz. Şema 10.8 Yanıt Oranları İle İlgili Kafa Karışıklığı).[69]

1. *Konum* – Örnekleme alınan bir katılımcının yeri belirlenebildi mi?
2. *İletişim* – Belirlenen katılımcı evde miydi yoksa çok sayıda girişimin ardından mı kendisine ulaşıldı?
3. *Uygunluk* – İletişim kurulan katılımcı tarama için uygun yaş, ırk, toplumsal cinsiyet, vatandaşlık özelliklerine sahip miydi?

[69] Boş yanıt ve ret oranları üzerine bkz. Bethlehem & Schouten (2016), Bethlehem, Cobben & Schouten (2011), Backstrom & Hursh- Cesar (1981: 140-141, 274-275), DeMaio (1980), Dutwin vd. (2015), Frey (1983: 38-41), Groves & Couper (1998), Groves & Kahn (1979: 218-223), Martin (1985: 701-706), McNabb (2014: 134-149), Nederhof (1986), Oksenberg vd. (1986), Schuman & Presser (1981: 331-336), Sigelman (1982), Stech (1981), Sudman & Bradburn (1983) ve Yu & Cooper (1983). Yanıt oranlarını hesaplanması üzerine bkz. Bailey (1987: 169), Dillman (1978: 49-51), Fowler (1884: 46-52), Frey (1983: 38) ve Stop (2016).

Şema 10.8 Yanıt Oranları İle İlgili Kafa Karışıklığı

Yanıt oranları konusunda bir kafa karışıklığı vardır; çünkü toplam yanıt oranı, beş yanıt bileşenindeki başarı oranına dayanır ve bu bileşenlerden her birinin kendi oranı vardır:

Konum Oranı: Örnekleme çerçevesi içinde yeri belirlenen katılımcıların yüzdesi.

İletişim Oranı: Belirlenen katılımcılardan iletişime geçilenlerin yüzdesi

Uygunluk Oranı: İletişim kurulan katılımcılardan uygun olanların yüzdesi.

İşbirliği Oranı: İletişim kurulan uygun katılımcılardan katılmayı kabul edenlerin yüzdesi.

Tamamlama Oranı: İşbirliği yapan katılımcılardan taramayı tamamlayanların yüzdesi.

Toplam Yanıt Oranı: Başlangıçtaki örnekleme çerçevesinde yeri belirlenen, iletişime geçilen, taramaya katılmaya uygun bulunan, katılmayı kabul eden ve anketin tamamını bitiren bütün katılımcıların yüzdesi.

Örneğin, araştırmacılar bir örnekleme çerçevesindeki 1.000 kişiyle işe başlıyor, 950'sinin yerini telefon veya adres yoluyla belirliyor, 800'üyle iletişime geçebiliyor (bir görüşmeci veya doğru adrese ulaşan bir posta aracılığıyla) ve 780'inin taramaya katılmaya uygun olduğunu belirliyorlar (yani, temel kriterlere uyan, ilgili dili konuşan, zihinsel olarak yetkin). 780 kişiden 700'ünün anket veya görüşme için işbirliği yapmaya istekli olduğunu görüyorlar. Bunların 690'ı anket veya görüşmeyi tamamlıyor. Sonuçta şu oranları elde ediyorlar: *konum oranı:* yüzde 95; *iletişim oranı:* yüzde 84,2; *uygunluk oranı:* yüzde 97,5; *iş birliği oranı:* yüzde 89,8; *tamamlama oranı:* yüzde 98,6; *toplam yanıt oranı:* yüzde 69. *Toplam yanıt oranı,* tüm öteki oranların çarpımıdır: 0,95 x 0,842 x 0,975 x 0,898 x 0,986 = 0,690.

4. *İşbirliği* – Taramaya katılmaya uygun bulunan katılımcı görüşme yapmaya ya da anketi doldurmaya istekli miydi?
5. *Tamamlama* – İşbirliği yapan katılımcı taramanın sonuna gelmeden cevap vermeyi bıraktı mı ya da çoğu soruya "bilmiyorum" ya da "fikrim yok" şeklinde yanıt vermeye mi başladı?

Genel tarama yanıt oranını iyileştirmek her tür boş yanıtı azaltmayı gerektir.

KONUM ORANI. Konum oranını iyileştirmek daha iyi bir örnekleme çerçevesi, harita ya da telefon rehberi kullanmak gerekir. Konumla ilgili sorunlarla ilişkilendirilen çeşitli faktörler vardır. ABD'de şu konum sorunları, iletişime geçme ihtimalini azaltır: yüksek nüfus yoğunluğu, şehir merkezindeki aşırı kentleşme, sahiplerinin yaşamadığı evler (örn. kiralık evler), yüksek suç oranları, azınlık ırkından olanların nüfus içindeki oranının yüksekliği, fiziksel engellerin varlığı (yani çitler, pencerelerdeki parmaklıklar, "köpek var" ya da "girilmez" tabelaları) ve tek başına yaşayan yetişkinler ya da küçük çocukları olmayan haneler. Yüksek gelir sahibi ve daha iyi eğitimli kimselerin yeri daha kolay belirlenebilirse de, bu insanların iletişime geçildikten sonra

işbirliği yapmaları daha az olasıdır. Arayanı bil servislerinin kullanımı artmış olsa da, çok az sayıda katılımcı numarasını bu servislere açmıştır ve telefon görüntüleme teknikleri tarama araştırmalarının önünde önemli bir engeldir.[70]

İLETİŞİM ORANI. Boş yanıtın ya da katılmayı reddin önemli bir bölümü görüşmeciyle katılımcı arasındaki ilk temasta gerçekleşir. İletişimi artırmak, tekrar tekrar pek çok ziyaret ya da telefon araması yapmayı, günün farklı zamanlarında temasa geçmeye çalışmayı ve iletişim kurulacak süreyi uzatmayı gerekli kılar. Katılımcı tarama konusunun ya da sonuçlarının kendisi için önemli olduğuna inanırsa (yani katılımcıyla çok ilgilidir ya da katılımcıya doğrudan fayda sağlayacaktır) veya görüşmeciler katılımcılara kendilerini tanıtırlarken anketi katılımcıya göre "uyarlarlarsa" (bu konu bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınacaktır) ya da küçük bir teşvik ödülü verirlerse (örn. birkaç dolar) işbirliği ihtimali artar.

UYGUNLUK ORANI. Uygunluk oranlarını; dikkatli katılımcı-eleme mekanizmaları kullanarak, örnekleme çerçevesini daha iyi tanımlayarak ve birden fazla dil konuşan görüşmeciler istihdam ederek iyileştirebiliriz. Ret oranlarını; görüşme öncesi mektup göndererek, görüşmelerin zamanını yeniden planlamayı önererek, küçük teşvik ödülleri (yani küçük hediyeler ya da az miktarda para) vererek, görüşmecinin davranış ve sözlerinde ayarlamalar yaparak (yani göz teması kurmak, samimiyet kurmak, örneklemeyi ya da taramayı anlatmak, görüşmenin önemini vurgulamak, gizliliğin nasıl temin edileceğine açıklık kazandırmak) da düşürebiliriz. Birbirinden farklı görüşmecileri görevlendirmek (örn. farklı demografik nitelikler, yaş, ırk, toplumsal cinsiyet ya da etnik köken) de alternatif görüşme yöntemleri (yani telefonla ya da yüz yüze görüşme) gibi işimize yarayabilir. Son olarak, bir görüşmede bir haneden alternatif katılımcıları kabul edebiliriz.

İŞBİRLİĞİ ORANI. Kentsel çöküntü alanlarında yaşayanlar, düşük gelirli kimseler ve ırksal-etnik azınlıkların işbirliği yapma oranı, standart akademik bir mektubun aksine gazeteci diliyle yazılmış bir mektup ve kişisel bir telefon aramasının kullanılmasıyla artmıştır. Hükümet ve sosyal hizmet kurumları hakkında olumsuz düşünen ve dertlerini anlatamadıkları hissine kapılan katılımcılar, birileri onlara taramanın doğasını kolaylıkla bağ kurabilecekleri bir şekilde açıkladığında taramaya katılmaya daha istekli olmuşlardır.[71]

Yukarıda değinildiği gibi, önceden verilen küçük teşvik ödülleri her tür tarama katılımcısının işbirliği yapma ihtimali artırmaktadır. Anlaşılan o ki, bu teşvik ödüllerinin taramanın bileşiminde ya da gelecekteki katılımlarda hiçbir olumsuz etkisi yoktur. Örneğin Brehm (1994), öntemas olmadan katılımcıların

---

[70] Link & Oldendick (1999) telefonla taramayı incelemiştir.

[71] Araştırma ile ilgili bir tartışma için bkz. Pottick & Lerman (1991).

yüzde 71'inin işbirliği yaptığını, fakat öntemasla (bir mektup) ve bir teşvik ödülüyle (1 dolar) bu oranın yüzde 78'e çıktığını ve işbirliği yapan katılımcıların konuşmaya daha istekli olduklarını görmüştür. Dahası katılımcılar, katılanlara yapılan ödemelerdeki farklılıkları adaletsiz bulmamışlardır.[72]

Katılımcıları, kendilerine sorulduğunda hatırlayıp dile getirebilecekleri yerleşik tutumlara, görüşlere ve kanaatlere sahip kimseler olarak görmek yerine, taramada üç süreçten yararlanırız: katılım motivasyonu sağlamak ve bu şekilde insanların tarama sürecine tam anlamıyla katılmalarını temin etmek, katılımcıları tarama sorularını doğru anlamaları ve hafızalarına ya da geçmiş anılarına dayanarak geçerli ve doğru bir yanıt vermeleri için yönlendirmek ve katılımcılara soruları uygun bir şekilde yanıtlamaları ya da uygun bir cevap vermeleri için yardım etmek.

Tarama araştırmacıları işbirliği-motivasyon sürecini açıklamak için **toplumsal mübadele kuramını** ve **getiriye dikkat çekme kuramını** geliştirmişlerdir. Toplam desen yönteminin (bkz. Dillman, 1978, 2000) parçası olan toplumsal mübadele kuramı, taramayı toplumsal etkileşimin özel bir türü olarak görür. Katılımcı, işbirliğinden elde etmeyi beklediği şeye dayanarak hareket eder. Yanıt oranlarını ve yanıtların doğruluğunu artırmak için katılımı çok kolay hale getirerek işbirliğinin maliyetlerini asgariye indirmeli ve işbirliğini katılımcı için yararlı hale getirerek katılımdan elde edilecek ödülleri azamiye çıkarmalıyız (yani gurur duygusu, maddi teşvikler ve duygusal ödüller).

Getiriye dikkat çekme kuramına göre dikkat ya da çıkar/motivasyon katılımcıdan katılımcıya değişir. Farklı katılımcılar, ister olumlu ister olumsuz olsun, tarama sürecinin belli boyutlarını (örn. sürenin uzunluğu, taramanın konusu, sponsoru) farklı değerlendirirler. Taramada işbirliğini azamiye çıkarmak için, tarama sürecinin erken aşamalarında olumlu olarak değerlendirilen boyutların hangileri olduğunu tespit etmeli ve bunları sunmalıyız. Bu kuramın iki pratik açılımı sponsorluk ve uyarlamadır. *Sponsorluk* taramayı yürüten ya da finanse eden kuruma gönderme yapar. **Uyarlama,** görüşmecilerin giriş kısmında söyleyeceklerini, belli katılımcılara uygun hale getirip katılımcıyı işbirliği yapmaya teşvik edeceğini düşündükleri şeyi vurgulamaları anlamına gelir. Uyarlama; tarama görüşmecilerinin farklı hane türleri ve farklı kaygılar konusunda hassas olmaları için eğitilmeleriyle sağlanır. Görüşmeciler ortamı ve çeşitli sözel ya da sözel olmayan ipuçlarını daha iyi "okumayı" öğrenirler. Görüşmeciler, bir katılımcıyı ikna etmek için alternatif senaryolara

---

[72] Tanıtımlar ve teşvik ödülleri Brehm (1994), Couper (1997), De Leeuw vd. (2007), Goldstein & Jennings (2002), Singer (1999), Singer vd. (1998), Singer vd. (1999), Singer vd. (2000), Stali & Joye (2016) ve Trussell & Lavrakas (2004) içinde tartışılmaktadır. Dillman vd. (1996) zorunlu başvuruları ele almaktadır.

hızla geçiş yapabilmeli ve ikna çabasını, belli bir katılımcıya göre uyarlayabilmelilerdir.[73]

TAMAMLAMA ORANI. Dillman (2000:252), anketi kapıya bırakmak ya da postayla göndermek yerine katılımcıya bizzat verirsek, kendi kendine yapılan anketlerde daha yüksek tamamlama oranlarına ulaşacağınızı söyler. Dillman, anketi bir katılımcıya bizzat vermek, sonradan hatırlatıcı iki mektup göndermek ve anketi tamamlayanlara para ödülü vermek gibi taktikleri bir arada kullanarak yüzde 77 gibi bir yanıt oranına ulaşmıştır. Bu üç tekniğin hepsini beraber kullanmadığı zaman ise ancak yüzde 53-71 arasında bir tamamlama oranı elde etmiştir.

TOPLAM YANIT ORANI. Posta yoluyla yapılan anketlerde, yanıt oranlarının nasıl artırılacağı hakkında geniş bir literatür mevcuttur (bkz. Şema 10.9 Posta Yoluyla Yapılan Anketlerde Yanıt Oranlarını Artırmanın On Yolu).[74]

Şema 10.9 Posta Yoluyla Yapılan Anketlerde Yanıt Oranlarını Artırmanın On Yolu

1. Anketi "İlgili Kişiye" değil, belli bir isme yollayın ve birinci sınıf postayla gönderin.
2. Ankete, antetli kağıda özenle yazılmış ve tarih atılmış bir önyazı ekleyin. Yazıda, katılımcıdan işbirliği yapmasını rica edin, gizlilik garantisi verin, taramanın amacını açıklayın ve araştırmacının adını ve telefon numarasını belirtin.
3. Ankete *her zaman* posta ücreti ödenmiş, üzerinde adres yer alan bir iade zarfı ekleyin.
4. Anketin derli toplu, göz alıcı bir düzeni ve makul bir sayfa uzunluğu olmalıdır.
5. Anketin profesyonel biçimde basılmış ve kolay okunur olması, anlaşılır talimatlar içermesi gerekir.
6. Anketi yanıtlamayanlara sonradan iki adet hatırlatma mektubu gönderin. Birincisi, anketi gönderdikten bir hafta sonra adrese ulaşmalı, ikincisi de bir sonraki hafta teslim edilmelidir. Katılımcıdan tekrar kibarca işbirliği talep edin ve başka bir anket göndermeyi önerin.
7. Önemli bayramlarda ve tatillerde anket göndermeyin.
8. Sayfanın arkasına soru koymayın. Bunun yerine arka sayfada boşluk bırakın ve katılımcının genel yorumlarını buraya yazmasını isteyin.
9. Yerel ve meşru kabul edilen sponsorlar (örn. hükümet daireleri, üniversiteler, büyük şirketler, vb.) daha iyi yanıt oranları elde ederler.
10. Eğer mümkünse küçük bir para ödülü ekleyin (1 dolar).

[73] Uyarlama Brehm (1994), Groves & Couper (1996, 1998, 2004) ve Groves, Presser & Dipko (2004) içinde tartışılmaktadır.

[74] Posta yoluyla anketlerde geri gönderme oranlarını artırmanın yolları üzerine bkz. Bailey (1987: 153-168), Church (1993), Dillman (1978, 1983), Fox vd. (1988), Goyder (1982), Heberlein & Baumgartner (1978, 1981), Hubbard & Little (1988), Jones (1979), Shis & Fan (2008), Willimack vd. (1995) ve Yammarino vd. (1991).

10.4. Farklı tarama türlerinin özelliklerini, avantajlarını ve dezavantajlarını karşılaştırmak

Posta Yoluyla Gönderilen ve Kendi Kendine Yapılan Anketler

AVANTAJLAR. Anketleri katılımcılara bizzat verebilir veya postalayabiliriz, katılımcılar da talimatları ve soruları okur, ardından yanıtlarını kaydederler. Tek bir araştırmacı, bu tür bir taramayı düşük bir maliyetle yapabilir ve geniş bir coğrafi bölgeyi tarayabilir. Katılımcı, anketi uygun olduğunda yanıtlayabilir ve gerekirse kişisel kayıtlarındaki bilgileri kontrol edebilir. Postayla gönderilen anketler, anonimlik temin eder ve görüşmeci yanlılığını önler. Çok etkilidirler ve iyi eğitimli olan ve konuya ya da taramayı yürüten kuruluşa karşı büyük bir ilgi duyan katılımcılardan oluşan bir örneklemde kabul edilebilir yanıt oranlarına ulaşabilirler.

DEZAVANTAJLAR. Çoğu insan anketleri doldurup geri göndermediği için postayla gönderilen anketlerin en büyük sorunu düşük yanıt oranıdır. Çoğu anket iki hafta içinde geri yollanır, ama ötekilerin gelmesi iki ay sürebilir. Yanıt oranlarını hatırlatma mektupları ya da ek telefon aramaları ile yükseltebiliriz, ancak bu veri toplama süresini ve maliyetini artırır.

Bunların yanı sıra, postayla gönderilen anketin hangi koşullarda tamamlandığını kontrol edemeyiz. Anket, etrafta eğlenen düzinelerce insanın olduğu alkollü bir partide de tamamlanabilir. Bu anket, dürüst bir katılımcı tarafından doldurulmuş başka bir anketle birlikte geri gönderilebilir. Ayrıca katılımcılar, soruları tam olarak anlamadıkları zaman onlara soruları açıklayacak ya da daha fazla bilgi amacıyla sondaj yapacak biri de yanlarında bulunmaz. Örneklenen katılımcıdan başka biri (örn. eş, yeni bir hane sakini), postayı açıp araştırmacının bilgisi dışında anketi doldurabilir. Katılımcıların sorulara tepkilerini, fiziksel özelliklerini veya ortamı görsel olarak gözlemleyemeyiz. Örneğin bir çiftlikte tek başına yaşayan yoksul, 70 yaşında, beyaz bir kadın; bir kasabada üç çocuğuyla birlikte yaşayan zengin, 40 yaşında, Asyalı bir erkek doktor olduğuna dair yalan beyanda bulunabilir. Bu tür uç yalanlara az rastlanır, ama ciddi hatalar fark edilmeyebilir. İlaveten, farklı katılımcıların anketi tamamlamaları arasında haftalar geçebilir ve katılımcılar anketi istenilenden çok farklı bir sırada yanıtlayabilirler. Eksik anketler de önemli bir sorun teşkil edebilir.

Posta yoluyla yapılan anketler, kullanabileceğimiz soru türlerini sınırlarlar. Görsel malzeme gerektiren sorular (örn. "Bu resme bakın ve bana ne gördüğünüzü söyleyin"), açık uçlu sorular, çok sayıda koşullu soru ve karmaşık sorular postayla gönderilen anketlerde başarısız olabilir. Aynı şekilde postayla gönderilen anketler, okuma yazması olmayan ya da çok yetersiz olanlara uygun değildir (bkz. Tablo 10.4).

Tablo 10.4 Tarama Türleri ve Özellikleri

	TARAMA TÜRÜ			
ÖZELLİKLER	POSTA	TELEFON	YÜZ YÜZE	İNTERNET
İdari Meseleler				
Maliyet	Ucuz	Orta	Pahalı	En ucuz
Hız	En yavaş	Hızlı	Yavaştan ortaya	En hızlı
Uzunluk (soru sayısı)	Orta	Kısa	En uzun	Orta
Yanıt oranı	En düşük	Orta	En yüksek	Orta
Araştırmanın Kontrolü				
Olası sondaj soruları	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Özgül katılımcı	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Soru dizilişi	Hayır	Evet	Evet	Evet
Sadece bir katılımcı	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Görsel gözlem	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Farklı Sorularda Başarı				
Görsel malzemeler	Sınırlı	Hiçbiri	Evet	Evet
Açık uçlu sorular	Sınırlı	Sınırlı	Evet	Evet
Koşullu sorular	Sınırlı	Evet	Evet	Evet
Karmaşık sorular	Sınırlı	Sınırlı	Evet	Evet
Hassas sorular	Bazen	Sınırlı	Sınırlı	Evet
Yanlılık Kaynakları				
Toplumsal istenirlik	Hayır	Bazen	Daha kötü	Hayır
Görüşmeci yanlılığı	Hayır	Bazen	Daha kötü	Hayır
Katılımcının okuma becerisi/düzeyi	Evet	Hayır	Hayır	Bazen

Telefon Görüşmeleri

AVANTAJLARI. Telefonla görüşme popüler bir tarama yöntemidir, çünkü araştırmacılar nüfusun yaklaşık yüzde 95'ine telefonla ulaşabilir. Görüşmeci bir katılımcıyı (çoğunlukla evden) arar, sorular sorar ve yanıtları kaydeder. Araştırmacılar katılımcıları listelerden, telefon rehberlerinden örnekler veya Rastlantısal Numara Çevirme (RNÇ) kullanır ve bu sayede her tür coğrafi bölgeden pek çok insana ulaşabilir. Görüşmecilerden oluşan bir ekip, birkaç gün içinde ülke çapında 1.500 katılımcıyla görüşme yapabilir. Ancak telefon anketlerinde temas oranları, 1990'ların ortasında yüzde 70-90 iken 2012'de yüzde 47-62'ye düşmüştür (Couper, 2017). Bu yöntem postayla anketten daha pahalıdır, çünkü görüşmecinin zaman ayırmasını gerektirir. Genel olarak telefon görüşmesi, yüz yüze görüşmelerin güçlü yanlarının çoğuna sahip, ama ondan çok daha az maliyetli, esnek bir yöntemdir. Görüşmeciler, soruların dizilişini kontrol eder ve sondaj yapabilirler. Belli bir katılımcı seçilir ve bu katılımcı, büyük olasılıkla soruların hepsini bizzat yanıtlar. Soruların ne zaman cevaplandığını biliriz ve koşullu soruları başarıyla kullanabiliriz.

RNÇ'deki düşüş, araştırmacıları Adrese Dayalı Örnekleme'den (ADÖ) yararlanmaya yöneltmiştir (bu konuda bir tartışma için bkz. 8. Bölüm). Bu teknik, bilgisayarlaştırılmış bir adres teslim dosyasına dayanır. ADÖ'nün ör-

nekleme birimi, evin bir sakini ya da hanenin kendisidir, bu nedenle bir hane belirlendikten sonra, onu hane içi örnekleme takip eder. ADÖ posta yoluyla yapılan anketlerde ve İnternet taramasına katılım için gönderilen davetiyelerde kullanılmaktadır. Çeşitli konum verilerini tarama verileriyle ilişkilendirme avantajına sahiptir. Couper'ın (2017: 124) belirttiği gibi, "RNÇ nasıl yirminci yüzyılın ikinci yarısının parçasıysa ADÖ de yirmi birinci yüzyıldaki anket dilinin bir parçası haline gelmiştir." ADÖ çoğunlukla posta anketlerinin telefon ya da İnternet kullanılarak desteklendiği karma-formatlı taramalarda kullanılır.[75]

Çoğu araştırmacı telefon görüşmelerinde bilgisayar destekli teknolojilerden yararlanmaktadır. CATI ve IVR bu tür teknolojilerden ikisidir. **Bilgisayar destekli telefonla görüşme** (CATI)* sistemleri yaygın kullanılır.[76] CATI kullanılırken görüşmeci, bir bilgisayarın önünde oturur ve aramaları bilgisayar yapar. Bir kulaklık ve mikrofon takarı görüşmeci, soruları aranan belli bir katılımcıya bilgisayar ekranından okur, ardından yanıtları klavyeyle bilgisayara girer. Bilgisayar programı, bir sonraki sorunun hangisi olacağını kontrol eder ve karmaşık koşullu sorulara izin verir. CATI süreci hızlandırır ve görüşmeci hatalarını azaltır. Ayrıca bilgilerin görüşmeci tarafından kağıda yazılıp, ardından başka biri tarafından bilgisayara girilmesini ayrı bir basamak olmaktan çıkararak veri toplamayı hızlandırır.

Etkileşimli Sesli Yanıtlama (IVR),** telefon teknolojisi aracılığıyla ulaşılabilen bilgisayarlı otomasyon sistemlerinden faydalanır ve pazarlamada yaygın kullanılır. IVR ile bir katılımcı soruları ve yanıt seçeneklerini telefonda dinler. Katılımcı yanıtlarını telefon tuşlarıyla veya sözlü olarak (ses tanıma yazılımlarını kullanarak) beyan eder. IVR'nin canlı görüşmelere kıyasla hızlı ve otomatik veri toplama, görüşmeci okuma ya da kaydetme hatasını en aza indirme ve yüksek anonimlik sağlama gibi avantajları vardır. Bazı IVR sistemlerinde katılımcıları görüşmeye alan ve hazırlayan canlı bir görüşmeci vardır, otomatik soru/yanıt sistemi bu hazırlık aşamasından sonra gelir. IVR çok kısa ve basit taramalarda başarılı olabilir.

DEZAVANTAJLARI. Boş yanıt telefon görüşmelerinde sorun olabilir. Örneğin, IVR'de anketi yarıda bırakma oranı çarpıcıdır (katılımcıların yüzde 40-50'si anketi tamamlamaz).[77] Görece yüksek maliyet ve kısıtlı görüşme uzunluğu da hem CATI'nın hem geleneksel telefon görüşmelerinin dezavan-

---

[75] McNabb (2014: 92-94) Adres-Tabanlı Örneklemenin kısa bir özetini sunmaktadır.

* Bu kısaltmada terimin İngilizce orijinali (*computer-assisted telephone interviewing*) temel alınmıştır (ç.n.).

[76] CATI, Bailey (1987: 201-202), Bradburn & Sudman (1988: 100-101), Freeman & Shanks (1983), Frey (1983: 24-25, 143-149), Groves & Kahn (1979: 226), Groves & Mathiowetz (1984) ve Karweit & Meyers (1983) içinde tartışılmaktadır.

** Bu kısaltmada terimin İngilizce orijinali (*interactive voice response*) temel alınmıştır (ç.n.).

[77] Bkz. Touangeau vd. (2002), Tourangeau (2004a: 791-792) ve Weisberg (2005: 30-37).

tajları arasındadır. İlaveten, arama uygunsuz bir zamanda yapılabilir, açık uçlu sorular kullanmak zordur ve görsel malzeme gerektiren soruları sormak imkansızdır. Görüşmeciler yalnızca görüşmelerdeki ciddi aksamaları (örn. arka plandaki yüksek bir gürültü) ve katılımcının ses tonunu (örn. öfke veya küstahlık) veya duraksamalarını not edebilirler.

Tarama araştırmacıları, telefonla görüşmeyi insanların sadece karasal hatları kullandığı zamanlarda geliştirmişlerdir. Artan cep telefonu kullanımı bir sorun teşkil etmektedir. Sadece cep telefonu kullananların sayısı artmıştır;[78] ABD nüfusunun yarısı 2017 itibariyle sadece cep telefonu/kablosuz telefon kullanmaktadır. Araştırmacılar hem cep telefonu hem karasal hat kullanan katılımcıları içeren örneklemler yaratmışlardır. Karasal hatlar aracılığıyla yapılan taramalara kıyasla, cep telefonları aracılığıyla yapılan taramalarda genellikle daha yanıt oranları düşük, ret oranları ise daha yüksektir; görüşmecilerin başlangıçta taramaya katılmayı reddeden bir katılımcıyı ikna etme ihtimali de daha düşüktür.[79]

Yüz Yüze Görüşmeler

AVANTAJLAR. Yüz yüze görüşmeler en yüksek yanıt oranlarına sahip taramalardır ve uzun ve karmaşık anketlere imkan tanırlar. Telefonla görüşmenin bütün avantajlarına sahiptirler, ayrıca görüşmecilere çevredekileri gözlemleme ve sözlü olmayan iletişimden ve görsel malzemelerden faydalanma şansı verirler. İyi eğitimli görüşmeciler, her tür soruyu sorabilir ve kapsamlı sondajlar yapabilirler. Bu bir tür *paraveri*dir (yani bir katılımcıyla ilişkilendirebileceğimiz ve bizzat tarama sırasında doğrudan toplanmış olan destekleyici bilgi).[80]

DEZAVANTAJLAR. Yüz yüze görüşmelerin en büyük dezavantajı yüksek maliyettir. Görüşmelerde eğitim, seyahat, denetim ve personel masrafları yüksek olabilir. Görüşmeci yanlılığı da en çok yüz yüze görüşmelerde karşımıza çıkar. Görüşmecinin görünümü, ses tonu, soruları ifade tarzı vb. katılımcıyı etkileyebilir. İlaveten, görüşmeciler denetçilerin görüşmeyi dinleme aracılığıyla takip ettikleri telefon görüşmelerine kıyasla daha az denetlenirler.[81]

Yüz yüze taramalarda hassas meseleler ile ilgili sorular sözkonusu olduğunda CAPI kullanılabilir (bölümün önceki sayfalarında ele alınmıştır). Ortamda dizüstü bilgisayarıyla bir CAPI görüşmecisi mevcuttur ve katılımcı, soruları dizüstü bilgisayar üzerinden yanıtlar. Görüşmeci, katılımcıyı anketi tamamlamaya motive etme ve sorulara açıklık kazandırma görevi görür.

---

[78] http://www.npr.org/sections/alltechconsidered/2015/12/03/458225197/the-daredevils-without-landlines-and-why-health-experts-are-tracking-them (31 Ekim 2017'de erişilmiştir).

[79] Cep telefonu ile tarama görüşmesi meseleleri üzerine, bkz. Brick vd. (2007), Lavrakas vd. (2007) ve Link vd. (2007).

[80] Paraveri ve bağlantılı veriler üzerine bkz. Blom (2016), Couper (2017: 134) ve Schnell (2014).

[81] Taramaların karşılaştırması için bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 16-23), Bradburn & Sudman (1988: 94-110), Dillman (1978: 39-78), Fowler (1984: 61-73) ve Frey (1983: 27-55).

İnternet Taramaları

Toplum İnternet erişimini ve e-postayı 1990'ların sonuna kadar bilmiyordu. Örneğin 1994'te ABD nüfusunun yalnızca yüzde 3'ü evde ya da işte e-posta kullanıyordu, 2014'e gelindiğinde ise yetişkinlerin yüzde 87'si İnternet'e erişebilmekteydi. İnternet erişim oranları diğer ülkelerde daha da yüksektir, örneğin Güney Kore'de yüzde 97'dir.[82] İnternet taramaları RNÇ ya da ADÖ'de olduğu gibi toplumun tamamını örneklemeye izin vermez, bu nedenle örneklemenin bir sorun teşkil etmediği durumlarda kullanılır.

AVANTAJLAR. İnternet tabanlı veya e-posta aracılığıyla yapılan taramalar çok hızlı ve ucuzdur; esnek bir tasarıma olanak verir ve görsel imgeleri, hatta ses veya video dosyalarını kullanabilir. İnternet taramalarının iki türü vardır: durağan ve etkileşimsel. Durağan bir İnternet ya da e-posta taraması, bir sayfanın, kağıtta değil de, bilgisayar ekranında sunumu gibidir. Etkileşimsel bir İnternet ya da e-posta taramasının ise koşullu soruları vardır ve bu taramalar önceki yanıtlara bağlı olarak farklı katılımcılara farklı sorular sunabilirler.

DEZAVANTAJLAR. İnternet taramalarının beklenmedik dezavantajlarından biri, ucuz ve kolay olmalarıdır. Weisberg'in (2005: 38) belirttiği gibi, "İnternette anket yapmak ucuz olabilir, bu nedenle pek çok grup kaliteye önem vermeden anket yapar." İnternet taramalarının üç dezavantajı ya da sorunlu alanı vardır: kapsam, gizlilik/doğrulama ve tasarım. İlk sorun, örneklemenin yanı sıra eşitsiz erişim ve İnternetin eşitsiz kullanımı ile ilgilidir. Çok az sayıda İnternet taraması, rastlantısal bir örnekleme dayanır. Daha yaşlı, az eğitimli, düşük gelirli ve kırsal kökenli insanların bu taramalara katılması daha az olasıdır. İlaveten, çoğu insanın birden fazla e-posta adresi bulunur, bu da bir kişinin bir taramaya bir kereden fazla katılmasını mümkün kılar.

İkinci sorun, katılımcı gizliliğini korumakla ilgilidir. Şifre ve PIN isteyen güvenli İnternet siteleri ve yüksek koruma duvarları bu sorunu önleyebilir. Yalnızca örneklenen katılımcının taramaya katıldığından ve bu kişinin sadece bir kez taramaya katıldığından emin olmak için katılımcının kimliğinin doğrulamasına ihtiyaç vardır.

Üçüncü sorun, tasarımın karmaşıklığı ve esnekliği ile ilgilidir. Çeşitli web tasarım ve yazılım kombinasyonlarının uyumluluğu doğrulanmalıdır. Örneğin, sayfa başına bir ya da birkaç sorunun görüntüleneceği, sorunun tamamının ekranda tek seferde ve tutarlı bir formatta görüneceği, yanıt seçenekleri için aşağıya doğru açılan kutuların bulunacağı bir tasarım daha uygun görünür. Ankette ilerlendiğini bildiren bir saat veya sembol gibi bir göstergenin (motivasyon için) ankete dahil edilmesi de iyi olur (katılımcılar bu sayede

---

[82] İnternet ve e-posta taramaları üzerine bkz. Birnbaum (2004), Couper (2000, 2008, 2017), Couper vd. (2001), Fox vd. (2003), Koch & Emrey (2001), Manzo & Burke (2012) ve Tourangeau (2004a: 792-794).

ne kadar ilerlediklerini ve anketi tamamlamaya ne kadar kaldığını bilirler). Görsel görünümü basit (sınırlı renk ve font çeşidi) tutmak ve tutarlığı korumak gerekir. Her türlü bilgisayar edimi için (örn. "sayfada aşağı doğru ilerleyin") çok açık yönergeler olmalıdır ve bunlar "buraya tıklayın" şeklinde talimatlar içermelidir. Ayrıca, katılımcıların sorular arasında ileri-geri gitmelerini kolaylaştırmak gerekir. İnternet taramalarında ayrıntılı sorular sormak ve açık uçlu soruların yanıtları için büyük bir boşluk ayırmak daha uzun ve daha eksiksiz yanıtlar almamıza yardımcı olur. İnternet taramasında cep telefonu gibi mobil bir alette kullanılacaksa, format sorunları çok daha karmaşık bir hal alabilir. Güvenilir sunucularla ve talebi karşılamak için yeterli bir genişbant kullanarak, uygulama aşamasında meydana gelebilecek teknik aksaklıkları ve "arızaları" önlemek de önemlidir.[83]

Özel Durumlar

Pek çok özel tarama türü vardır. Biri, kurumlarda (örn. şirketler, okullar) yapılan taramalardır. Kurum hakkında sorular yazar ve kurumda kimin gerekli bilgilere sahip olduğunu öğrenmek isteriz. Taramanın önemini anlaşılır kılmak çok önemlidir, çünkü bir kurumdaki yetkililer pek çok bilgi talebiyle karşılaşır ve bunların hepsini yanıtlamazlar.

Beyaz yakalı seçkinleri taramak da özel teknikler gerektirir.[84] İş dünyasının, medyanın ve siyasetin önemli kişilerine ulaşmak zordur. Asistanlar sıklıkla postayla gelen anketlerin önünü keser veya yüz yüze ya da telefonla görüşmeleri aracılığıyla erişimi kısıtlar. Erişimi kolaylaştırmanın bir yolu telefon aramasını saygın bir kaynak kişiye yaptırtmak ya da açıklama mektubunu ona yazdırtmaktır. Bir randevu aldıktan sonra bu iş için tutulmuş bir görüşmeci değil bizzat araştırmacı görüşmeleri yürütmelidir. Açık uçlu soruların ağırlıkta olduğu kişisel görüşmeler, genellikle kapalı uçlu soruların olduğu görüşmelerden daha başarılı olur. Gizlilik çok önemli bir meseledir, çünkü seçkinler çoğunlukla başka çok az sayıda insanın sahip olduğu bilgilere sahiptirler ve bu özgül bilgileri temin etmiş olduklarının tespit edilmesi konusunda çok hassastırlar.

Zaman bütçesi taraması insanların zamanlarını nasıl planladıklarını incelemek için kullanılan özel bir tarama türüdür (bkz. Örnek Kutusu 10.3). Araştırmacılar zaman bütçesi taramalarını kentsel planlama, cinsiyete dayalı iş bölümü, yaşam kalitesi, medya kullanımı ve boş zaman etkinlikleri gibi konu-

---

[83] İnternet taramaları üzerine bkz. Best & Krueger (2008), Couper, Conrad ve Tourangeau (2007), Couper (2008), Dillman (2000: 376-400), Smyth vd. (2009), Toepoel (2016), Tourangeau, Conrad & Couper (2013) ve Vehovar & Manfreda (2008).

[84] Seçkinlerle görüşme Dexter (1970) içinde tartışılmaktadır. Ayrıca bkz. Galaskiewicz (1987), Odenahl & Shaw (2002), Useem (1984), Verba & Orren (1985) ve Zuckerman (1972).

ları incelemek için kullanmaktadırlar. Zaman kullanımı ya da zaman bütçesi taramasında katılımcı, kendi faaliyetlerini bir günlüğe ayrıntılı biçimde kaydetmeyi kabul eder. Genellikle tarama günlük faaliyetlerin her 10 veya 15 dakikada bir not edilmesini şart koşar. Niemi (1993), bir zaman bütçesi taramasını standart görüşme taramalarıyla karşılaştırmış ve zaman bütçesi taramasının anket yönteminden daha doğru sonuçlar verdiğini bulmuştur.[85]

Örnek Kutusu 10.3 Zaman Kullanımı Taraması, Ortak Aile Yemekleri ve Evliliğin İstikrarı

Kalil ve Rage (2015), evliliğin parçalanması ile ilişkilendirilen faktörleri keşfetmek için Avustralya'dan toplanmış boylamsal zaman kullanımı taraması verilerini analiz etmiştir. Araştırmacılar, babanın alle yaşamına ve çocuk bakımına dahil olmasının geçtiğimiz on yıllarda yükselmekte olduğunu belirttikten sonra, bir babanın çocukları ile geçirdiği zamanın miktarı ve türü ile bir evliliğin sona erme ihtimali arasındaki ilişkiyi irdelemek istemişlerdir.

Araştırma verileri, küçük çocuklu 10.000 Avustralyalı aile ile yapılan ve zaman-günlüğü verilerini içeren boylamsal bir panel tarama olan Avustralyalı Çocuklar Boylamsal Taraması'ndan (AÇBT) alınmıştır. AÇBT'de 2004'ten beri her iki yılda bir ailelerle görüşülmektedir. Bu taramada yüz yüze görüşmelerden yararlanılmaktadır ve veriler çocuğun perspektifini yansıtmaktadır. Araştırma iki doğum kohortuna – Mart 2003 ve Şubat 2004 arasında doğmuş 5.107 çocuk ile Mart 1999 ve Şubat 2000 arasında doğmuş 4.983 çocuk- odaklanmıştır. Sadece iki ebeveynli aileler araştırmaya dahil edilmiştir.

AÇBT'de hafta içinden bir ve hafta sonunda bir gün olmak üzere, her çocuk için iki ayrı zaman günlüğü doldurulmuştur. Günlüğe işlenen her gün 15'er dakikalık 96 aralığa ayrılmış, 96 aralığın her biri için bilgiler günlüğe girilmiştir. Bir yetişkin 24 saat boyunca (bir gün sabah 4'ten ertesi gün sabah 4'e kadar) incelenen çocuğun ne yapmakta olduğunu, çocuğun yapabileceği bir faaliyet listesinden seçim yaparak rapor etmiş ve tek bir zaman aralığı en fazla dört faaliyet içermiştir. Araştırma çocukla birlikte olabilecek kimseleri de (tek başına; anne ya da üvey anne; baba ya da üvey baba; büyük anne/büyük baba ya da her ikisi birden ve diğer yetişkin akrabalar; erkek kardeş(ler), kız kardeş(ler) ve diğer çocuklar; başka bir yetişkin ya da yetişkinler ve evcil hayvan(lar)) listelemiştir. Yetişkin katılımcı; herhangi bir kişi çocukla aynı odadaysa ya da ev dışındaki etkinliklerde onun yanındaysa bunu belirtmiştir. Bir görüşmeci zaman günlüğünü dolduran yetişkinle birlikte çalışmış, yetişken de bir günlük örneği üzerinde pratik yapmıştır. Görüşmeci günlüğe seçilen tarihleri göstermiş ve yetişkine günlüğe not düşülen her gün iki ya da üç kere giriş yapmasını söylemiştir. Her zaman aralığı bir "saat" aralığıyla ilişkilendirilerek bir çocuğun faaliyetleri için geçerli net süreler belirlenmiştir. Araştırmacılar zaman-günlüğü yönteminin toplumsal istenirlik etkilerini hafiflettiğini, çünkü kronolojik bir raporda diğer faaliyetlerin yanında gerçekte olmayan bir faaliyet uydurmanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Bir çocuğun diğer insanlarla geçirdiği zamanı kaydetmek AÇBT günlüğünün kilit özelliklerinden biri olmuştur. Araştırmacıların belirttiği üzere (s. 839), "Bu, verileri ebeveynlerin çocuklarla paylaştıkları zamanları belirlemeye özellikle uygun hale getirmektedir."

[85] Zaman bütçesi taramaları üzerine bkz. Andorka (1987), Bittman & Wajcman (2000), Mattingly & Bianchi (2003) ve Raley, Bianchi & Wang (2012).

Örnek Kutusu 10.3 devamı

Araştırmanın başlıca sonucu evliğin devam etme/parçalanma ihtimalinin tek göstergesinin her iki ebeveynin çocuklarıyla birlikte yemek yemek için ayırdıkları süre olduğudur. Kalil ve Rage (2015: 853) durumu şöyle özetlemişlerdir: "Ortak yemek zamanında günlük 30 dakikalık bir artış ilişkinin parçalanma ihtimalinde yüzde 30'luk bir azalmaya yol açacaktır." Ortak aile yemekleri evlilikteki mutluluğun artışıyla da ilişkilendirilmiş ve evlilik kaynaklı depresyonu hafifletmiştir. Kilit bulgulardan biri sadece televizyon izlemeden birlikte yeniden aile yemeklerinin evlilik kaynaklı depresyonu azalttığıdır. Nitekim televizyon izlenirken birlikte yemek yemek evliliğin dağılması ihtimalini artırmıştır.

Maliyetler

Profesyonel kalitede bir tarama araştırması yapmak, bütün maliyetler dikkate alındığı zaman pahalı olabilir. Basit bir formülle, posta yoluyla yapılan bir taramadaki her bir dolarlık maliyetin, bir telefon görüşmesi taramasında yaklaşık 5 dolara, yüz yüze görüşmede ise yaklaşık 25 dolara karşılık geleceğini söyleyebiliriz. İnternet taramalarının ise anketi hazırlamak için geçirilen süre dışında neredeyse hiçbir maliyeti olmayabilir.

Maliyetler taramanın türüne göre büyük değişiklik gösterir.[86] Araç gereç maliyetleri mütevazıdır, ancak en yüksek harcamalar profesyonel bir kadro istihdam etmek (bir anketi geliştirmek ve pilot teste tabi tutmak), yazı işleriyle uğraşacak görevliler ve görüşmeciler istihdam etmek ve görüşmecileri eğitmek için üstlenilen emek maliyetleridir. Yeni araştırmacıların çoğu, gereken maliyet ve zamanı tamamıyla görmezden gelme eğilimindedir. 2017'de, ABD çapında 300 katılımcıya posta yoluyla gönderilen iki sayfalık bir anket, bana 3.000 dolara mal oldu, yani her bir anket 10 dolar tuttu. Bu miktar, anketi yazmak ve kontrol etmek ya da verileri istatistiksel olarak analiz etmek için yapılan ödemeleri içermiyordu. Yüzde 60'lık bir yanıt oranıyla (180 yanıt), gerçek maliyet tamamlanan her anket başına 17 dolar olmuştu.

Profesyonel anket kuruluşları, genellikle 15 dakikalık bir telefon görüşmesinin tamamlanması için 120 dolar ya da daha fazlasını isterler. Yüz yüze görüşme araştırmasının maliyetleri ise daha yüksektir. Profesyonel bir şekilde yürütülen yüz yüze bir görüşme, görüşmenin sürecine ve seyahat harcamalarına bağlı olarak 300 dolardan fazla tutabilir. İşin bir ucunda, coğrafi olarak uzak bölgelere dağılmış 1.000 katılımcıyla yapılan yüz yüze bir tarama, 30.000 dolardan fazla tutar ve bir yıl sürer. Diğer ucunda ise, bir öğretmenin kopyaladığı ve bir okuldaki 100 öğrenciye dağıttığı basit, tek sayfalık, kendi kendine yapılan bir anket öğretmenin zamanı ve çabası dışında neredeyse hiçbir maliyet üretmez. Öğretmen anketi hazırlayıp dağıtabilir, yanıtları toplayabilir ve sonuçları bir hafta gibi kısa bir süre içinde tablolar şeklinde özetleyebilir.

[86] Dillman (1983) ve Groves & Kahn (1979: 188-212) maliyetleri ele almaktadır.

10.5. Başarılı tarama görüşmeleri gerçekleştirmek için kullanılan farklı yaklaşımları anlatmak

On yıllar boyunca görüşme hataları konusunda bildiklerimiz üç aşama içinde evrildi. 1960'lar ve 1970'lerde tarama araştırmacıları; görüşmecilerin ya da tarama görüşmesi ortamının ciddiyetini tam olarak anlamamış, *yetinmelik davranış* sergileyen katılımcıların neden olduğu hatalara odaklandılar. Görüşmecilerden eksiksiz ve doğru yanıtların önemini vurgulamalarını ya da uygun bir katılımcının nasıl hareket etmesi gerektiğini göstermelerini istediler. 1980-1990'lara gelindiğinde görüşmecileri artık her bir tarama sorusunu birebir yazıldığı gibi okumaları, tarafsız sondajlar yapmaları, katılımcı yanıtlarını kelimesi kelimesine kaydetmeleri ve çok yargılayıcı olmamaları konusunda eğitiyorlardı. Her bir görüşme deneyimini birbiriyle tamamen aynı kılmaya önem veriyorlardı. Geçtiğimiz on yılda, bazıları standart görüşme yöntemini sorguladılar ve bir alternatif önerdiler: etkileşimli görüşmeler ve işbirlikçi-karşılaşım modeli.[87]

Standart görüşme naif varsayım modeline dayanmaktadır (bkz. Foddy, 1993: 13). Bu modelde araştırmacılar, bir tarama görüşmesinde gerçekte olanlarla modelin varsayımlarında ifade edilen ideal tarama modeli arasındaki uçurumu kapatmaya çalışırlar (bkz. Şema 10.10 Tarama Görüşmelerinde Naif Varsayım Modeli).

Alternatif bir görüşme formatı olan esnek ya da **etkileşimli görüşme** ise (bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınan) işbirlikçi karşılaşım modeline dayanır. Bu model; görüşmeyi, katılımcıların bir tarama sorusunun anlamını yorumlamak zorunda oldukları özelleşmiş bir "konuşma etkinliği" ya da toplumsal durum olarak kabul eder. Görüşmeciler katılımcılarla işbirliği yapar ya da onlara yardım ederler, bu şekilde katılımcılar araştırmacının bir soruda gerçekten ne kastettiğini doğru şekilde kavrayabilir ve uygun bir yanıtı açık ve kesin bir dille ifade edebilirler. Görüşmeciler etkin bir şekilde katılımcılarla birlikte çalışarak karmaşık konularda ya da katılımcıların düşüncelerini ifade etmekte zorlandıkları meselelerde daha doğru sonuçlar elde etmeye çalışırlar.
Çoğu araştırmacı standart görüşme modeline dayanır ve görüşmeci etkilerinin katılımcıların yanıtlarını tahrif ettiğini ya da yanlı hale getirdiğini düşünür. Ancak hem standart hem etkileşimli görüşme modellerini savunanlar vardır. Standart yaklaşımı savunanlar, tarama sorularını daha rafine bir tarzda ifade etmenin ya da görüşmecileri daha iyi eğitmenin hatalı yorumları önleyebileceğini düşünürler. Etkileşimli görüşme modelini savunanlar ise toplumsal etkileşimlerin akışkan doğasını ve farklı toplumsal gerçeklikleri, toplumsal

[87] Bkz. Gobo & Mauceri (2014), Koven (2014) ve Neuman (2012).

Şema 10.10 Tarama Görüşmelerinde Naif Varsayım Modeli

1. Araştırmacılar, ölçülmekte olan bütün değişkenleri, anlaşılır bir şekilde kavramlaştırmışlardır.
2. Anketlerde hiçbir ifade tarzı, soru sırası vb. etkisi yoktur.
3. Katılımcılar, sorulan bütün soruları cevaplamaya motive ve isteklidir.
4. Katılımcıların bilgileri eksiksizdir ve olayları doğru hatırlayabilirler.
5. Katılımcılar, her bir soruyu, tam da araştırmacının anlatmak istediği şekilde anlarlar.
6. Katılımcılar hipotezleri bilmezlerse daha dürüst yanıtlar verirler.
7. Katılımcılar herhangi bir ipucu ya da yönlendirme ile karşılaşmazlarsa daha dürüst yanıtlar verirler.
8. Görüşme ortamının ve tek tek görüşmecilerin yanıtlar üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
9. Görüşme sürecinin, katılımcıların görüş ya da tutumları üzerinde hiçbir etkisi yoktur.
10. Katılımcıların davranışları, bir görüşmede verdikleri sözlü yanıtlar ile kusursuz bir uyum gösterir.

açıdan farklılaşan katılımcıların benimsediği farklı bakış açılarını vurgularlar. Hedefin, araştırmacının bir soruda neyi kastettiği hakkında ortak bir anlayış tesis etmek olduğunu, soruyu kelimesi kelimesine tekrar etmek olmadığını belirtirler. Birbirinden farklı katılımcılar arasında ortak bir anlayışa ulaşmanın en iyi yolu katılımcılara soruyu farklı şekillerde sormaktır. Sadece iyi eğitilmiş, toplumsal koşullara kendini uyarlayabilen ve araştırmacının neyi kastettiğini tam anlamıyla anlayan bir görüşmeci, birbirinden farklı çok sayıda katılımcı arasında bu tür bir ortak anlayış tesis edebilir. Standart ve etkileşimli görüşme yöntemleri ile ilgili tartışmanın kökeni, 4. Bölüm'de gördüğünüz pozitivist ve yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımlarının farklı varsayımlarına uzanmaktadır.[88]

Görüşmecinin Rolü

Bilgi toplama amaçlı görüşmeler pek çok ortamda yapılabilir. İşveren, işe başvuranlarla görüşür, sağlık görevlileri hastalarla görüşür, akıl sağlığı uzmanları danışanlarla görüşür, sosyal hizmet uzmanları yardıma muhtaç insanlarla görüşür, gazeteciler siyasetçilerle vd. görüşür, polis tanıklarla ve şüphelilerle görüşür, talk şov sunucuları ünlülerle görüşür (bkz. Düşünce Kutusu 10.2 Araştırma Dışı Görüşme Türleri). Tarama araştırması amaçlı görüşmeler, görüşme yapmanın özel bir türüdür. Çoğu görüşmede olduğu gibi burada da hedef başka bir insandan doğru bilgiler elde etmektir.[89]

---

[88] Ayrıca bkz. Maynard vd. (2002), Schwartz (1996) ve Weisberg (2005: 72-91).

[89] Görüşme yapmakla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Brenner vd. (1985), Cannell & Kahn (1968), Converse & Schuman (1974), Dijkstra & van der Zouwen (1982), Foddy (1993), Gorden (1980), Hyman (1975), Moser & Kalton (1972: 270-302) ve Survey Research Center [Tarama Araştırması Merkezi] (1976). Telefonla görüşme üzerine bkz. Frey (1983), Groves & Mathiowetz 1984, Jordan vd. (1980) ve Tucker (1983).

Görüşme, iki yabancı arasında geçen, birinin açıkça diğerinden belli bilgileri elde etmeyi amaçladığı, kısa erimli ve ikincil nitelikte bir toplumsal etkileşimdir. Görüşmedeki toplumsal roller, görüşmeci ve görüşülen ya da katılımcıdır. Etkileşim; görüşmecinin önceden belirlenmiş soruları sorduğu ve katılımcının bunlara yanıt verdiği, görüşmecinin de bu yanıtları kaydettiği yapılandırılmış bir diyalog şeklini alır. Bu, sıradan diyaloglardan çeşitli şekillerde farklılaşır (bkz. Tablo 10.5).

Görüşmeciler genellikle katılımcıların anket katılımcısı rolüne aşina olmadıklarını ve "katılımcıların çoğu zaman kendilerinden ne beklendiğini tam olarak anlamadıklarını" görürler (Turner & Martin, 1984: 282). Yani katılımcılar, bilmedikleri bir rol yerine aşina oldukları bir rolü icra edebilirler (örn. samimi bir sohbet ya da terapi görüşmesi, bürokratik bir belgeyi doldurma, politik tercihler ile ilgili bir referandum, bir sınav, görüşmecilerin katılımcıları tuzağa düşürmeye çalıştıkları bir tür dolandırıcılık). Dikkatle tasarlanmış, profesyonel bir taramada dahi, tarama sonrası yapılan araştırmalar, katılımcıların sadece yarısının soruları araştırmacıların gerçekten istedikleri gibi anladıklarını keşfetmişlerdir. Katılımcılar genellikle soruları kendilerine has, kişisel durumlarına uygun ya da yanıtlaması kolay bir hale getirecek şekilde yorumlamışlardır.[90]

Görüşmecilerin rolü zordur. Katılımcıların zamanını zapt eder ve gizliliklerini ihlal ederler, katılımcıların kendilerine doğrudan fayda sağlayamayacak bilgileri elde etmek için, katılımcılarla işbirliği ve empati kurmaya çalışırlar. Tarama araştırmasının doğasını açıklamak ya da bir görüşmedeki toplumsal roller ile ilgili ipuçları vermek zorunda kalabilirler. Aynı zamanda görüşmeciler tarafsız ve nesnel kalmalılardır. Huzursuzluk, korku ya da endişeyi hafifletmeye çalışırlar. Böylelikle katılımcılar, soruları cevaplarlarken kendilerini rahat hissederler. İyi görüşmeciler yanıtların içeriği ve katılımcıların davranışı kadar toplumsal etkileşimin hızını ve yönünü de kontrol eder.

Tarama görüşmecileri yargılayıcı olmalı ve kendi görüşlerini sözlü ya da sözsüz herhangi bir şekilde açığa vurmamalılardır. Örneğin katılımcı şok edici bir yanıt verirse (örn. "Küçük kızımı dövdüğüm ve sigara ile yaktığım için üç kez tutuklandım") görüşmeci şok olduğunu, şaşırdığını ya da bundan rahatsızlık duyduğunu belli etmez, yanıtı herhangi bir olgu gibi ele alır. Görüşmeciler, katılımcıların ne olursa olsun dürüst bir yanıt verebileceklerini düşünmelerine yardımcı olurlar. Bir katılımcı, görüşmecinin kendi fikrini sorarsa görüşmeci, katılımcıyı kibarca yeniden yönlendirir ve bu tür soruların uygunsuz olduğunu ima eder. Örneğin, katılımcı "Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sorarsa, görüşmeci bunu şöyle yanıtlayabilir: "Burada *sizin* ne düşündüğünüz önemli; benim düşüncem önemli değil."

---

[90] Bkz. Turner & Martin (1984: 262-269, 282).

Düşünce Kutusu 10.2 Araştırma Dışı Görüşme Türleri

1. *İş görüşmesi.* Bir işveren, işe başvuran kişi hakkında bilgi toplamak ve adayın kendini nasıl sunduğunu gözlemlemek için açık uçlu sorular sorar. Aday (katılımcı), iletişimi başlatır ve kendisine dair olumlu bir imge sunmaya çalışır. İşveren (görüşmeci), adayın gerçek yeteneklerini ve kusurlarını keşfetmeye çalışır. İşverenin adayı kabul etme veya reddetme gücüyle birlikte ciddi, yargılayıcı bir ton sözkonusudur. Bu çoğunlukla gerilim ve sınırlı güven yaratır. Tarafların çatışan hedefleri olabilir ve her ikisi de biraz aldatmaca kullanabilir. Sonuçlar gizli değildir.
2. *Yardım görüşmesi.* Yardım sunan bir yetkili (danışman, avukat, sosyal hizmetler görevlisi, tıp doktoru vb.) bir danışanın problemi hakkında geçmiş ve mevcut koşullar da dahil olmak üzere bilgi elde etmeye çalışır. Yardım sunan yetkili (görüşmeci), bilgileri danışmanın (katılımcının) sorununu anlamak ve profesyonel bir şeklide çözmek üzere kullanır. Ton ciddi ve düşüncelidir. Çoğunlukla düşük gerilime karşı yüksek karşılıklı güven sözkonusudur. Taraflar danışanın sorununu çözme hedefini paylaşır ve aldatmacaya pek rastlanmaz. Görüşme sonuçları çoğunlukla gizlidir.
3. *Gazeteci görüşmesi.* Bir gazeteci bir ünlüden, haberciden, tanıktan veya ilgili bir kişiden haber değeri olan bir hikaye anlatmakta kullanmak üzere bilgi toplar. Gazeteci (görüşmeci), haber kaynağından (katılımcı) bazıları kolay kolay açığa çıkarılamayacak olan yeni bilgiler ve "manşetlik alıntılar" elde etmek için çeşitli hünerlerini sergiler. Gazeteci, görüşme bilgilerini çoğunlukla katılımcının denetimi dışında ve başka bilgilerle birlikte seçici olarak kullanır. Ton ve güven derecesi ve gerilim büyük çeşitlilik gösterir. Tarafların hedefleri birbirinden ayrılabilir ve her biri aldatmacadan yararlanabilir. Görüşme sonuçları gizli değildir ve tamamen kamuya açıklanabilirler.
4. *Sorgu veya soruşturma görüşmesi.* Bir polis ya da savcı, denetçi veya yetkili başka bir kişi, bir sanıktan veya suç hakkında bilgi sahibi olan diğer kişilerden bilgi almak üzere ciddi sorular sorar. Yetkili (görüşmeci) bilgiyi birine (muhtemelen katılımcıya) bir dava açmak üzere kanıt olarak kullanacaktır. Gerginlik çoğunlukla aşırı seviyededir ve karşılıklı güvensizlik vardır. Tarafların hedefleri birbirinden keskin biçimde ayrılır ve ikisi de çoğunlukla aldatmaca kullanır. Görüşme sonuçları çok nadir gizli tutulur ve resmi, kamuya açık bir kaydın parçası haline gelebilir.
5. *Eğlence amaçlı görüşme.* Bir sunucu veya bir program yapımcısı yorumlar yapar ve soruların dışına çıkabilecek ya da bir monolog başlatabilecek bir ünlüye veya başka birine açık uçlu sorular sorar. Ana hedef, seyircide ilgi, haz veya neşe uyandırmaktır. Çoğunlukla, her birinin kendini ifade tarzı, açığa vurulan herhangi bir bilgiden daha önemlidir. Sunucu (görüşmeci), seyircilerde anlık bir tepki tesis etmeye çalışır, ünlü (katılımcı) ise kendi ününü veya şöhretini artırmaya. Ton hafiftir, gerilim düşüktür ve güven oldukça yüksektir. Her birinin hedefleri sınırlıdır ve bu hedefler çoğunlukla örtüşür. Birbirlerini aldatabilir veya hep birlikte seyirciyi aldatabilirler. Ortam, gizliliğin oluşabileceği bir ortamın tam tersidir.

İnsanlar görüşme türlerini birbiriyle harmanlayabilir ve çoğunlukla pek çok farklı görüşme türü kullanırlar. Örneğin yardım temini yerine toplumsal denetim rolü üstlenmiş bir sosyal hizmetler görevlisi, bir soruşturma görüşmesi yürütebilir. Ya da bir suç mağduruna yardım eden bir polis memuru sorgulama yerine yardım amaçlı bir görüşme gerçekleştirebilir.

Bir görüşmeci, durumun tanımlanmasına yardımcı olur ve katılımcının istenilen bilgiye sahip olduğundan, kendisinden beklenileni anladığından, geçerli ve ciddi yanıtlar verdiğinden ve işbirliği yapmaya istekli olduğundan

emin olunmasını sağlar. Görüşmecilerin yükü katılımcılarınkinden fazladır. Yüz yüze görüşmeciler zamanlarının yaklaşık yüzde 35'ini görüşme yaparak geçirirler. Yaklaşık yüzde 40'ı doğru katılımcının belirlenmesi, yüzde 15'i seyahat, yüzde 10'u ise anket malzemelerinin incelenmesi ve idari ayrıntıların ve kayıtların halledilmesiyle geçer.[91]

Tablo 10.5 Sıradan Sohbet ve Yapılandırılmış Tarama Görüşmesi Arasındaki Farklar

SIRADAN GÖRÜŞME	TARAMA GÖRÜŞMESİ
1. Her bir katılımcıdan gelen sorular ve yanıtlar görece eşit bir dengededir.	1. Çoğu zaman soruları görüşmeci sorar ve katılımcı yanıtlar.
2. Duygular ve düşünceler açıkça paylaşılır.	2. Yalnızca katılımcı duygularını ve fikirlerini açığa vurur.
3. Yargılar belirtilir ve kişi karşısındaki belirli bakış açılarına ikna etmek için girişimlerde bulunur.	3. Görüşmeci yargılayıcı değildir ve katılımcının fikir veya kanaatlerini değiştirmeye çalışmaz.
4. Bir kişi sempati kazanmak için ya da sağaltıcı bir boşalma amacıyla derin ruhsal dünyasını dışa vurabilir.	4. Görüşmeci belirli sorulara doğrudan yanıtlar almaya çalışır.
5. Ritüel yanıtlar yaygındır (örn. "Hımnı," baş sallamak, "Nasılsınız?" "İyiyim").	5. Görüşmeci katılımcıyı etkileyen ritüel karşılıklar vermekten kaçınır ve ayrıca ritüel değil, içten yanıtlar peşindedir.
6. Katılımcılar bilgi alış verişinde bulunur ve farkında oldukları olgusal hataları düzeltirler.	6. Neredeyse bütün bilgileri katılımcı sağlar. Görüşmeci bir katılımcının olgusal hatalarını düzeltmez.
7. Konular inişli çıkışlıdır ve her bir taraf yeni konular açabilir. Odak yön değiştirebilir veya daha ilgisiz meselelere kayabilir.	7. Görüşmeci konuyu, yönü ve gidişatı denetler. Katılımcıyı "konuda" tutar ve ilgisiz sapmalar kontrol altına alınır.
8. Duygusal ton mizahtan neşeye, şefkate, üzüntüye, hiddete vb. değişiklik gösterebilir.	8. Görüşmeci görüşme boyunca sürekli cana yakındır; ama ciddi ve nesnel bir ton sürdürmeye çalışır.
9. İnsanlar soruları geçiştirebilir veya **duymazdan gelebilir ve ciddiyetsiz ya da çekimser yanıtlar verebilir.**	**9.** Katılımcı soruları geçiştirmemeli **ve doğru, iyi düşünülmüş yanıtlar vermelidir.**

Kaynak: Gorden (1980: 19-25) ve Sudman & Bradburn'dan (1983: 5-10) uyarlanmıştır; ayrıca bkz. Neuman (2012).

Görüşmenin Aşamaları

Görüşme, bir tanıtım ve girişle başlayıp aşama aşama devam eder. Yüz yüze bir görüşmede, görüşmeci açılışı yapar, görevini açıklar ve katılımcının işbirli-

[91] Moser & Kalton'dan (1972: 273) alınmıştır.

ğini teyit eder ve güvence altına alır. Görüşmeci "Beni nasıl seçtiniz?", "Bu ne işe yarayacak?", "Bu konuda bir bilgim yok", "Bu ne hakkında?" gibi tepkilere hazırlıklıdır. Görüşmeci, neden başka bir kişiyle değil de belli katılımcıyla görüşme yapıldığını açıklar.

Görüşmenin ana bölümü sorular sormak ve yanıtları kaydetmekten oluşur. Standart bir görüşmede (etkileşimli olmayan), görüşmeci tam olarak anket formunda yer alan kelimeleri kullanır, hiçbir kelime ekleyip çıkarmaz, hiçbir cümleyi yeniden ifade etmez ve soruları sırayla sorar, önceki sorulara geri dönmez veya soruları atlamaz. Sakin bir hızda ilerler ve ilgiyi canlı tutmak için yönlendirici olmayan geribildirimlerde bulunur.

Soru sormanın yanı sıra, görüşmeci yanıtları eksiksiz kaydeder. Bu, görüşmecinin yalnızca doğru kutuyu işaretlemesini gerektiren kapalı uçlu sorular için kolaydır. Açık uçlu sorularda görüşmecinin işi daha zordur. Dikkatle dinlemeli, söylenenleri kelimesi kelimesine, dilbilgisini ya da argo kullanımını düzeltmeden, okunaklı bir yazıyla kaydetmelidir. Daha da önemlisi, görüşmeci söylenenleri asla özetlemez ve başka sözcüklerle anlatmaz. Bu, bilgi kaybına neden olur veya yanıtları tahrif eder. Örneğin katılımcı şöyle der: "Kızımın kalp sorunu beni gerçekten çok kaygılandırıyor. Henüz 10 yaşında ve şimdiden merdivenleri çıkarken sorun yaşıyor. Yaşı ilerleyince ne yapacak, bilmiyorum. Kalp ameliyatı onun için çok riskli ve çok maliyetli. Bununla yaşamayı öğrenmesi gerekecek." Eğer görüşmeci bu sorunun yanıtı olarak sadece "kızının sağlığı hakkında endişeli" diye yazarsa çok şey kaybedilmiş olur.

Görüşmeci, nasıl ve nerede **sondaj** kullanacağını bilir. Sondaj, muğlak bir yanıtın netleştirilmesi, eksik bir yanıtın tamamlanması veya konuyla ilgili bir yanıt elde edilmesine yönelik tarafsız bir taleptir. Görüşmeciler ilgisiz veya yanlış bir yanıtı fark eder ve gerektiğinde sondaj kullanır.[92] Pek çok sondaj türü vardır. Üç-beş saniyelik bir duraklama çoğunlukla etkili olur. Sözsüz iletişim de (örn. başın yana eğilmesi, kaşların kaldırılması veya göz teması) işe yarar. Görüşmeci soruyu tekrarlayabilir ya da yanıtı tekrarladıktan sonra duraklayabilir. "Başka nedenler var mı?", "Bu konuda daha fazla şey anlatabilir misiniz?", "Ne demek istiyorsunuz?", gibi yansız bir soru sorabilir (bkz. Şema 10.11 Sondaj Örnekleri ve Kapalı Sorularda Yanıtları Eksiksiz Kaydetmek).

Katılımcılar dolaysız soruları, genellikle anketi tasarlayanın istediğinden farklı şekilde yorumlarlar. Örneğin, "Yanlış beyanda bulunmak; bir yanıt vermeye veya yalan söylemeye meyilli olmak anlamına gelmez. Bir ortamda veya belirli sorulara yanıt verirken doğru söyleyen bireyler, başka ortamlarda ya da başka sorulara yanıt verirken doğu söylemeyebilirler" (Wenthworth, 1993:130).

---

[92] Sondajlar üzerine bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 266-273), Foddy (1995), Gorden (1980: 368-390), Hyman (1975: 236-241), Schober & Conrad (1997) ve Smith (1989).

Yanlış anlamaları azaltmak için kullanılan etkileşimli görüşme gibi teknikler, standart görüşme modelinden sapar. Yanlılık kaygılarının yanı sıra etkileşimli görüşme, daha fazla zaman alır ve görüşmecilerin daha yoğun biçimde eğitilmesini gerektirir. Ancak Conrad ve Schober (2000:20) tarafından gözlemlendiği üzere, "belirli görüşmeci davranışları (soruların anlamının tartışılması) *daha az* tutarlılık gösterdiğinde, anlamak daha tutarlı -ve yanıtlar daha mukayese edilebilir- hale getirilebilir." Paradoksal bir şekilde, standartlaştırılmamış görüşme, katılımcıların tarama sorularının ve yanıtların anlamını yorumlama biçimlerindeki tutarlığı iyileştirerek güvenilirliği artırabilir.

Bu gibi karmaşıklıklar ve olası tahrifler göz önüne alındığında, dikkatli bir tarama araştırmacısının ne yapması gerekir? En azından kapalı uçlu soruları açık uçlu sorular ve sondajlarla desteklememiz gerekir. Açık uçlu sorular daha fazla zaman alır ve daha iyi eğitilmiş görüşmeciler gerektirir ve daha az standart ve nicelleştirilmesi daha zor yanıtlar üretir. Naif varsayım modeline dayanan sabit yanıtlı anketler, çoğu durumda olduğundan daha basit ve mekanik bir yanıtlama biçimine işaret eder. Görüşmeci yanlılığının, kültürel anlamların ve toplumsal bir durum olarak görüşmenin irdelenmesinden, nitel ve nicel toplumsal araştırma tarzlarının birbirini nasıl tamamladığına dair bir ders çıkarabiliriz. Geçen on yılda nicel tarama araştırmacıları, nitel araştırmacıların insanların farklı toplumsal ortamlarda nasıl anlam inşa ettikleri ile ilgili değerli öngörüler sağladıklarını keşfetmişlerdir.

Görüşmenin son aşaması, çıkıştır. Bu aşamada görüşmeci, katılımcıya teşekkür eder ve görüşmeyi sonlandırır. Görüşmeci genellikle sessiz, özel bir yere giderek anketi gözden geçirir ve görüşmenin tarihi, saati ve yeri gibi diğer ayrıntıları kaydeder. Bazı görüşmeciler paraverileri de (soru-cevap kısmının kendisinden kaynaklanmayan ancak gözlemlerden elde edilen ya da ortamla ilgili veriler) kayıt altına alır. West ve Kreuter (2013), görüşmecinin gözlemlerinin bir hanedeki çocuk sayısı gibi çok önemli paraveriler sağlayabileceği durumlarda doğruluğun ciddi bir sorun olmaya devam ettiğini ileri sürerler. Görüşmeci; katılımcının tavrı (örn. ciddi, kızgın ya da gülen), her türlü beklenmedik koşul (örn. "27. soruda telefon çaldı ve katılımcı dört dakika telefonla konuştuktan sonra görüşme yeniden başladı"), görüşme sırasında gerçekleşen aksamalar (Genç çocuk odaya girdi, odanın öteki ucuna oturdu, televizyonun sesini iyice açarak bir beyzbol maçı izledi") ve diğer gözlemlerden kaynaklanan kişisel hisleri ve şüpheleri (örn. "Kendisine evliliği hakkında soru sorulduğunda katılımcı asabileşti ve kıpırdanmaya başladı") gibi öteki ayrıntılar da dahil olmak üzere, katılımcının ve görüşme ortamının küçük bir eskizini yapabilir.

Şema 10.11 Sondaj Örnekleri ve Kapalı Sorularda Yanıtları Eksiksiz Kaydetmek

Görüşmecinin Sorusu: Mesleğiniz nedir?
Katılımcının Cevabı: General Motors'ta çalışıyorum.
Sondaj: General Motors'taki işiniz nedir? Orada ne tür bir iş yapıyorsunuz?
Görüşmecinin Sorusu: Ne kadar zamandır işsizsiniz?
Katılımcının Cevabı: Uzun zamandır.
Sondaj: Şu anki işsizlik döneminizin tam olarak ne zaman başladığını bana söyleyebilir misiniz?
Görüşmecinin Sorusu: Ülkeyi bir bütün olarak ele alırsak, sizce gelecek yıl iyi günler mi göreceğiz yoksa kötü günler mi ya da nasıl günler göreceğiz?
Katılımcının Cevabı: Belki iyi belki kötü, duruma göre değişir, kim bilir?
Sondaj: Neler olmasını bekliyorsunuz?

Kapalı bir Sorunun Yanıtının Kaydedilmesi

Görüşmecinin Sorusu: 1 kesinlikle destekliyorum, 7 kesinlikle karşıyım anlamına gelmek üzere, ölüm cezası ya da idam konusundaki tutumunuzu 1 ile 7 arasında derecelendirebilir misiniz? (Destekliyorum) 1_2_3_4_5_6_7_ (Karşıyım)
Katılımcının Cevabı: Yaklaşık 4. Bence bütün katiller, tecavüzcüler ve şiddet suçu failleri ölüm cezası almalı, ama araba çalmak gibi küçük suçlarda bunu desteklemiyorum.

Görüşmecilerin Eğitilmesi

Büyük ölçekli bir tarama, birden çok görüşmecinin işe alınmasını gerektirir.[93] Profesyonel nitelikte bir görüşme, görüşmecilerin özenle seçilmesini ve iyi eğitilmesini zorunlu kılar. Her istihdam durumunda olduğu gibi yeterli ücret ve iyi denetim, yüksek kaliteli performansın sürekliliği için önemlidir. Ne yazık ki, profesyonel görüşmecilere her zaman iyi ücret ve sürekli istihdam temin edilmez. Geçmişte, görüşmecilerin çoğu düzensiz ve yarı zamanlı bir işte çalışmayı kabul etmeye istekli orta sınıf kadınlardan oluşuyordu. İyi görüşmeciler canayakın, dürüst, doğru, olgun, sorumluluk sahibi, oldukça zeki, tutarlı ve hevesli olur. Tehditkar olmayan bir görünümleri, pek çok insan tipiyle ilgili deneyimleri vardır; soğukkanlı ve anlayışlıdırlar. Eğer tarama suç oranının yüksek olduğu bölgelerde görüşme yapmayı gerektiriyorsa, görüşmecilerin korunmaları gerekir.

Görüşmecilerin fiziksel görünüşünü, yaşını, ırkını, cinsiyetini, konuştuğu dilleri ve hatta sesini değerlendirebiliriz (bkz. bu bölümün ilerleyen kısımlarındaki görüşmeci yanlılığı tartışması). Örneğin türdeş toplumsal geçmişlere sahip eğitimli kadın görüşmecilerin kullanıldığı bir telefon anketinde, Oksen-

[93] Görüşmecilerin eğitimi üzerine bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 237-307), Billiet & Loosveldt (1988), Blom (2016), Bradburn & Sudman (1980), Oksenberg vd. (1986), Singer & Kohnke-Aguirre (1979) ve Tucker (1983). Olson & Peytchev (2007) görüşmecinin daha fazla deneyim kazanmasının olumsuz etkileri olduğunu bulmuştur. Bu durum görüşmecilerin deneyim kazandıkça daha özensiz davrandıklarını düşündürmektedir.

berg vd. (1986), tiz sesli; ses perdesi geniş; daha yüksek sesle, daha hızlı, anlaşılır bir telaffuzla konuşan; sesi daha canayakın ve neşeli çıkan görüşmecilerin daha az reddedildiğini buldu. Profesyonel görüşmeci eğitim kurslarının çoğu iki hafta sürer. Bu kurslarda genellikle sınıf içi anlatımlar, okumalar, uzman görüşmecilerin gözlemlenmesi, ofiste ve sahada gerçekleştirilen, kaydedilen ve eleştirilen görüşme provaları, görüşme alıştırmaları ve rol alıştırmaları yer alır. Görüşmeciler, tarama araştırmasının ve görüşmecinin rolün ne olduğunu öğrenirler. Soruların amacına ve ankete aşinalık kazanırlar.

Görüşmeciler genellikle tek başına çalışıyor olsalar da araştırmacılar, büyük ölçekli taramalarda birden çok görüşmeciyle birlikte bir görüşmeci amiri istihdam ederler. Amirler alana aşinadırlar, sorunlara müdahale eder, görüşmecileri denetler ve işin zamanında tamamlanmasını sağlarlar. Telefonla yapılan görüşmelerde amirler aramalara yardım eder, görüşmecilerin giriş-çıkış saatlerini denetler ve görüşme aramalarını izlerler. Yüz yüze görüşmelerde amirler, görüşmenin gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol ederler. Bu, bir örneklemdeki katılımcıları tekrar aramak ya da onlara teyit amaçlı posta kartı göndermek anlamına gelir. Ayrıca görüşmecilerin katılımcıları işbirliğine ikna edip edemediklerini anlamak için yanıt oranını ve tamamlanmamış anketleri kontrol edebilir, küçük bir altörneklemle yeniden görüşmeler gerçekleştirilebilir, yanıtları analiz edebilir ya da görüşmecilerin soruları doğru biçimde sorup sormadıklarını, yanıtları eksiksiz kaydedip kaydetmediklerini görmek için görüşmeleri gözlemleyebilirler.

Görüşmeci Yanlılığı

Standart görüşmede araştırmacılar yanlılığı azaltmak için görüşmeci davranışlarına sınırlamalar getirirler. İdeal olan, belli bir görüşmecinin eylemlerinin bir katılımcının yanıt verme biçimini etkilememesi ve verilen yanıtların başka herhangi bir görüşmeci tarafından sorulsa bile farklı olmamasıdır. Görüşmecilerin davranışlarına getirilen sınırlamalar, her soruyu tam olarak yazıldığı biçimde okumanın ötesine geçer. Görüşmeci yanlılığının pek çok türü vardır (bkz. Şema 10.12 Görüşmeci Yanlılığının Altı Türü).

Tarama görüşmelerini etkileyen faktörleri hala öğrenme aşamasındayız. Görüşmecinin beklentilerinin yanlılığa neden olabileceğini biliyoruz. Görüşmenin zor geçmesini bekleyen görüşmecilerin, görüşmeleri zor geçer ve belirli yanıtlar almayı bekleyen görüşmeciler de o yanıtları büyük olasılıkla alırlar (bkz. Şema 10.13). Görüşmeci olarak gerektiği gibi davranmak ve soruları harfi harfine okumak zor olabilir, ama başka görüşmeci yanlılıkları da sözkonusu olabilir.

Şema 10.12 Görüşmeci Yanlılığının Altı Türü

1. *Katılımcı hataları.* Unutma, utanma, yanlış anlama veya başkalarının varlığı yüzünden yalan söyleme
2. *Kasti olmayan hatalar veya görüşmecinin ihmalkârlığı.* Yanlış katılımcıyla bağlantı kurma, soruları atlama, soruları yanlış sırada okuma, bir sorunun yanıtını yanlış kaydetme ya da katılımcıyı yanlış anlama
3. *Görüşmecinin kasıtlı tahribi.* Yanıtların maksatlı olarak değiştirilmesi, soruların atlanması ya da yeniden ifade edilmesi veya alternatif bir katılımcının seçilmesi
4. *Görüşmecinin* katılımcının yanıtları hakkında, katılımcının görünümü, yaşam koşulları ya da diğer yanıtlarına bağlı *beklentilerinden kaynaklanan etkiler*
5. Bir görüşmecinin sondaj yapmayı ya da gereğince *sondaj yapmayı başaramaması*
6. *Yanıtların, görüşmecinin görünümü,* ses tonu, tutumu, yanıtlara verdiği tepkiler ya da görüşme planının dışında yaptığı yorumlardan *etkilenmesi*

Görüşmeci yanlılığı, görüşmecinin bir katılımcının yaşı ve ırkı ile ilgili beklentilerinden kaynaklanabilir. ABD çapında gerçekleşen büyük bir ulusal taramada araştırmacılar, görüşmecilerin siyah katılımcıları, sürekli daha az zeki; daha genç katılımcıları da hem daha az zeki hem daha az bilgili olarak kodladıklarını gördüler. Tarama sonuçlarında bu türden yanlılıkların azaltılması için görüşmecilerin daha iyi eğitilmesi gereklidir.[94]

Görüşme ortamı bir tarama katılımcısının yanıtlarını etkileyebilir. Örneğin lise öğrencilerinin yanıtları, soruların evde mi yoksa okulda mı sorulduğuna göre değişmektedir. Diğer insanların varlığı da yanıtları etkileyebilir, o yüzden genellikle görüşmede başkalarının bulunmasını istemeyiz.[95] Bir görüşmecinin ırkı ve cinsiyeti gibi gözle görülebilir özellikleri, katılımcıların yanıtlarını etkileyebilir, özellikle de ırk veya cinsiyet ile ilgili meseleler hakkındaki sorularda. Örneğin Afro-Amerikan ve Hispanik-Amerikalı katılımcılar, görüşmecinin görünürdeki ırkına ya da etnik kökenine bağlı olarak ırkla ya da etnik köken ile ilişkili meselelerde farklı politik tutumlar ortaya koyarlar. Katılımcı, görüşmecinin ırkı ya da etnik kökeni hakkında ipuçlarına sahipse bu sorun, telefonla yapılan görüşmelerde bile gerçekleşebilir. Genel olarak, aynı ırksal-etnik gruptan görüşmeciler, farklı bir toplumsal arka plandan gelen görüşmecilere kıyasla daha doğru yanıtlar elde ederler. Toplumsal cinsiyet de cinsel davranış ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi bariz konular açısından görüşmeleri etkileyebilir. Ancak Weisberg'in (2006: 61) belirttiği gibi, "Görüşmeci-katılımcı eşleştirmesi ABD'de, başka bir dili konuşabilen görüşmeciler kullanmak gerekmediği takdirde nadiren uygulanır... Görüşmeci-katılımcı eşleştirmesi belli bir cinsiyetten görüşmecinin başka bir cinsiyetten katılımcıy-

[94] Bkz. Leal & Hess (1999).

[95] Bkz. Bradburn & Sudman (1980), Pollner & Adams (1997), Zane & Matsoukas (1979) ve Zipp & Toth (2002).

la konuşmasının uygunsuz bulunduğu Arap ülkeleri gibi ülkelerde daha çok gereklidir."[96]

Görüşmecinin nitelikleri, cevapları pek çok açıdan etkileyebilir. Örneğin görüşmeci engelli bir kişi olduğunda katılımcıların beyan ettikleri "mutluluk" düzeyi, kendi başına yapılan bir ankete kıyasla düşmüştür. Anlaşılan, görüşmeci karşısında gereğinden fazla mutlu görünmek istememişlerdir. Ancak, bulundukları odada engelli bir kişi varken anketi kendi başlarına doldurduklarında daha yüksek mutluluk düzeyleri beyan etmişlerdir. Görünüşe göre başka insanların yaşam koşullarını doğrudan hatırlatan bir şeyin bulunmadığı ortamlara kıyasla engelli bir kişinin fiziksel mevcudiyeti, katılımcılara kendilerini daha iyi hissettirmiştir.[97] Bir katılımcının aynı soruları görüşmecinin niteliklerinden hareketle farklı yanıtlaması temsil güvenilirliğine yönelik bir tehdittir (temsil güvenilirliğini 7. Bölüm'de gördünüz).

Şema 10.13 Görüşmecinin Özellikleri Yanıtları Etkileyebilir

GÖRÜŞMECİ BEKLENTİSİ ETKİLERİNE ÖRNEK

SORUYU SORAN KADIN GÖRÜŞMECİNİN:	MOBİLYALARIN ÇOĞUNU KOCASININ ALDIĞINI BEYAN EDEN KADIN KATILIMCILAR
Kendi mobilyalarının çoğunu kocası alıyor	%89
Kendi mobilyalarının çoğunu kocası almıyor	%15

IRK VEYA ETNİK GÖRÜNÜM ETKİLERİNE ÖRNEK

	EVET YANITI VERENLERİN YÜZDESİ	
Görüşmeci	*Sizce hükümette gereğinden fazla sayıda Yahudi mi çalışıyor?*	*Yahudilerin gereğinden fazla güç sahibi olduklarını düşünüyor musunuz?*
Yahudi'ye benziyor ve Yahudi olduğunu düşündüren bir ismi var.	%11,7	%5,8
Sadece Yahudi'ye benziyor	15,4	15,6
Yahudi'ye benzemiyor	21,2	24,3
Yahudi'ye benzemiyor ve Yahudi olduğunu düşündüren bir ismi yok	19,5	21,4

Not: Katılımcıların inandığı ırksal stereotipler, görüşmelerde verdikleri yanıtları etkileyebilir.
Kaynak: Hyman vd. (1975), *Interviewing in Social Research* [Toplumsal Araştırmada Görüşme Yapmak], s. 153'ten uyarlanmıştır.

[96] Bkz. Anderson vd. (1988), Bradburn (1983), Catania vd. (1996), Cotter vd. (1982), Davis (1997), Finkel vd. (1991), Gorden (1980: 168-172), Kane & MacAulay (1993), Liu & Stainback (2013), Reese vd. (1986), Schaeffer (1980), Schuman & Converse (1971) ve Weeks & Moore (1981).

[97] Sudman vd. (1996: 74-76).

Kültürel Anlamlar ve Tarama Görüşmeleri

Tarama hataları ve görüşmeci yanlılığıyla ilgili araştırmalar, insanların nasıl toplumsal anlamlar ürettikleri ve kültürel anlayış kazandıkları ile ilgili bilgilerimizi geliştirmiştir.[98] Tarama yanıtları, bir kelime toplumsal duruma, söyleyene, nasıl söylendiğine ve söyleyenle dinleyici arasındaki toplumsal mesafeye bağlı olarak farklı anlamlar ve içerimler taşıdığında değişiklik gösterebilir. Katılımcılar, tarama araştırmasının doğasını yanlış yorumladıklarında, soruları nasıl yanıtlayacakları hakkında soruların ifade tarzından ipuçları çıkarmaya çalıştıklarında veya görüşmecinin ilk bakışta göze çarpmayan hareketlerine tepki verdiklerinde, standart tarama görüşmesi riske girer. Dahası, "görüşme ortamının kendisinin, tutumların sergilendiği öteki ortamlardan ayrı olduğu gerçeğini unutmamak önemlidir, dolayısıyla görüşmelerde sergilenen tutumlarla öteki toplumsal bağlamlarda sergilenenler arasında tam bir uyum bulmayı beklememiz gerekir."[99] Bu yüzden bir ikilemle karşılaşırız: Bir görüşmeci, görüşmecinin kişisel davranışından kaynaklanan yanlılığı ve güvenilmezliği azaltmak için tarafsız ve standart bir şekilde hareket etmeye çabalayabilir, ancak görüşmecinin davranışına getirilen bu sınırlamalar pozitivist olmayan araştırmacılara göre başka ciddi sorunlara neden olmak dışında bir şey yapmaz.[100] Pozitivist olmayan araştırmacılar anlamın tamamen toplumsal bir bağlamda üretildiğini savunurlar, dolayısıyla standart tarama sorusu ifade tarzı, bütün katılımcılar için aynı anlama gelmeyecektir. Örneğin bazı katılımcılar, sabit cevapları olan dolaysız sorulara yanıt vermek yerine, hislerini hikaye anlatarak ifade etmeyi tercih ederler. Pozitivist olmayan araştırmacılar, bu nedenle taramalarda **işbirlikçi karşılaşım modelini** ve etkileşimli görüşmeyi savunurlar.

İşbirlikçi karşılaşım modeli, insanlar arasındaki her tür karşılaşmayı son derece dinamik ve karmaşık bir karşılıklı etkileşim olarak kabul eder. En küçük kasıtsız geribildirim biçimleri (örn. "hımm" demek, kahkaha atmak, gülümsemek, baş sallamak) bile birinin yanıtlarını etkileyebilir. Bu da görüşmecilerin, sabit seçenekli sorulara yanıt olarak katılımcıların sunduğu diğer bilgileri de verilere dahil etmelerine izin veren etkileşimli görüşmelerden faydalanmamız gerektiğini düşündürür. Ama standart görüşme, bu tür katılımcı geri bildirimlerini hata olarak kabul eder ve yasaklar, çünkü bu önceden belirlenmiş, standart bir formata uymaz.

İşbirlikçi karşılaşım modeline göre karmaşık beşeri etkileşimlerde, insanlar basit sorulara yorumlayıcı anlamlar eklerler. Örneğin, komşum bana şu

---

[98] Bkz. Bateson (1984), Clark & Schober (1992), Foddy (1993), Gobo & Mauceri (2014), Lessler (1984) ve Turner (1984).

[99] Turner & Martin'den (1984:276) alınmıştır.

[100] Standart tarama araştırması görüşmesine yönelik eleştiriler için bkz. Briggs (1986), Cicourel (1982), Gobo & Mauceri (2014) ve Mishler (1986)

basit soruyu soruyor: "Çimlerinizi ne sıklıkta biçiyorsunuz?" Bu soruyu aşağıdaki şekillerde yorumlayabilirim:

- Çimleri şahsen ne sıklıkta biçiyorum (çimleri benim için biçecek birini tutmak yerine)?
- Çim biçme makinesini çimleri biçmek için ne sıklıkta kullanıyorum (yaprakları kesmek için kullanmak yerine)?
- Bahçenin tamamındaki çimleri ne sıklıkta biçiyorum (yalnızca hızlı büyüyen kısımları biçmek yerine)?
- Bütün bir mevsim, ay, hafta boyunca çimleri ne sıklıkta biçiyorum?
- Çoğu mevsim çimleri ne sıklıkta biçiyorum (çim biçme makinemin defalarca bozulduğu ve kuraklık nedeniyle daha az büyüdükleri için çimleri o kadar sık biçmediğim geçen yıl dışında)?

Saniyeler içinde bir yorum yapar ve yanıt veririm, ama komşumla aramda devam eden açık uçlu etkileşim, komşumdan soruyu netleştirmesini istememe ve karşılıklı bir anlayışa varmamıza yardım edecek pek çok tamamlayıcı soru sormama olanak verir.

Tarama görüşmesindeki etkileşim sıradan sohbette olduğundan farklıdır. Standart tarama görüşmesi, yapay bir etkileşimdir. Birbirinden farklı katılımcılara iletişim ortamını denetim altına almak ve tek tip bir ölçüm elde etmek için aynı şekilde muamele edilir. Sıradan etkileşim yanlış anlaşılmaları tespit edecek ve düzeltecek içkin özelliklere sahiptir; nüansa ve karşılıklı bir alışverişe dayanır. İnsanlar sıradan sohbet içinde toplumsal anlamları; bağlamdaki ipuçlarına dayanarak, etkileşim akışını (çoğu kez yaş, ırk, etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet, bölge ya da dine dayalı bir şekilde) ilgili kişilere yönlendirerek ve kültürel bir çerçeveyi temel alarak üretirler. Sıradan sohbetteki akıcı etkileşim kendinden ayarlıdır, çünkü farklı insanlar aynı sözcüklere, cümlelere ve sorulara her zaman aynı anlamı atfetmezler. Örneğin erkekler ve kadınlar, sağlıklarını aynı şekilde ifade etmezler. Sağlığının mükemmel olduğunu söyleyen bir erkek, aynı soruya aynı yanıtı veren bir kadından farklı bir şey anlatmaktadır. Tarama görüşmesi, insanlar arası etkileşimi standartlaştırarak sıradan sohbetin kişinin kendisini düzeltmesine imkan verme, farklı insanlar arasında ortak bir anlam inşasını destekleme ve karşılıklı anlayışı artırma gibi özelliklerini ortadan kaldırır.[101]

[101] Sıradan sohbet ve tarama görüşmeleri üzerine bkz. Beatty (1995), Conrad & Schober (2000), Groves vd. (1992), Moore (2004), Neuman (2012), Schaeffer (2004), Schober & Conrad (2004), Smith (1984) ve Suchman & Jordan (1992).

Tablo 10.6 Standart Görüşmenin ve İşbirlikçi Karşılaşım Modelindeki Etkileşimli Görüşmenin Karşılaştırılması

ÖZELLİK	STANDART GÖRÜŞME	ETKİLEŞİMLİ GÖRÜŞME
Etkileşim Modeli	Uyaran tepkisi	İşbirliği
Görüşmecinin Davranışlarına Getirilen Sınırlamalar	Davranış tek tip ve standartlaştırılmıştır; önceden belirlenmiş aynı anket senaryosu bütün katılımcılarda birebir takip edilir.	Davranış esnektir ve her bir katılımcıya göre uyarlanmıştır; sorular ihtiyaç duyulduğu takdirde her bir katılımcı için açıklanır ya da yeniden ifade edilir.
Soru Sorma İle İlgili Varsayımlar	Görüşmeci katılımcıdan yanlı olmayan bir yanıt elde etmeye çalışan tarafsız bir uyarandır.	Görüşmeci ve katılımcı her sorunun anlamı konusunda ortak bir anlayış tesis etmek için birlikte çalışırlar.
Yanıt Verme İle İlgili Varsayımlar	Katılımcı ifade edildiği şekliyle soruyu tek başına yorumlar ve kabul edilebilir bir yanıta benzer bir şey sunar.	Görüşmeci ve katılımcı her bir sorunun amacına en uygun soruları ortaklaşa üretirler.

Kaynak: Neuman (2012)'Den Uyarlanmıştır.

Pilot Testler ve Bilişsel Görüşmeler

Tarama görüşmelerinden ve anketin uygulanmasından önce gerçekleştirilen pilot testler tarama sürecini iyileştirmektedir. Bir katılımcının tarama sorularını yanıtlamasının çeşitli aşamaları vardır: sorunun yorumlanması ve kavranması, ilgili bilgilerin hatırlanması, bilgilerin bütünleştirilmesi ve değerlendirilmesi ve bir yanıt kategorisinin seçilmesi. Bilişsel test ya da **bilişsel görüşme** bu süreci irdeleyen ve pilot testlerde katılımcıların soruları nasıl yanıtladığını keşfetmeye çalışan bir araştırma alanıdır.[102]

Bilişsel görüşme; geliştirilmekte olan anketlerdeki sorunları, az sayıda pilot katılımcıdan taslak tarama sorularını yanıtlarlarken ne düşündüklerini sözlü olarak ifade etmelerini isteyerek tespit etmeye yardımcı olur. Katılımcıların perspektifine ve soruları yanıtlarlarken yüz yüze kaldıkları sorunlara bir pencere açar. Bilişsel görüşme; anketi ya da görüşme sürecini rafine etmek amacıyla soruların yanıtlanması ile ilgili destekleyici bilgileri sondajlar (bkz. Şema 10.14 Anketleri Pilot Testlerle İyileştirme Yöntemleri). Bir taramayı tamamladıktan 2-3 hafta sonra seçilen bazı katılımcılarla yeniden görüşmek de bir diğer kalite kontrol tekniğidir.

[102] Bilişsel görüşmeler üzerine bkz. Beatty & Willis (2007), Conrad & Blair (2009), Willis (2004, 2005, 2016) ve van der Zouwen & Smith (2004).

Şema 10.14 Anketleri Pilot Testlerle İyileştirme Yöntemleri

a) *Sesli düşünme görüşmeleri.* Katılımcı her bir soruyu yanıtlarken düşündüklerini sesli ifade eder.
b) *Geriye dönük görüşmeler ve hedef odaklı sondajlar.* Katılımcı, bir anketi tamamladıktan sonra araştırmacılara her bir yanıtı ya da karşılığı nasıl seçtiğini açıklar.
c) *Uzman değerlendirmesi.* Deneyimli tarama araştırmacılarından oluşan bağımsız bir jüri anketi değerlendirir ve eleştirir.
d) *Davranış kodlaması.* Araştırmacılar görüşmeleri yakından takip ederler. Bunun için genellikle ses ya da video kaydından yararlanır ve gerçeğe aykırı beyanları, duraksamaları, yanlış anlaşılan talimatları, boş yanıtları, itirazları, şaşkın bakışları ve yanıt kategorilerinden herhangi birine uymayan cevapları vb. kaydederler.
e) *Saha deneyleri.* Araştırmacılar saha ortamlarında anket maddelerinin alternatif versiyonlarını dener ve sonuçları karşılaştırırlar.
f) *Vinyetler ve bilgi alma.* Görüşmecilere ve katılımcılara kısa, yapay ama "gerçek yaşam benzeri" durumlar sunulur ve onlardan bu durumlarda hangi anket yanıt kategorisini kullanacaklarını söylemeleri istenir.

Kaynaklar: Dillman & Redine (2004), Fowler (2004), Martin (2004), McNabb (2014), Tourangeau (2004a, 2004b), van der Zouwen & Smit (2004) ve Willis (2004, 2016).

Bununla ilişkili başka bir gelişme, etnometodolojiye (bu konu ile ilgili bir tartışma için bkz. 13. Bölüm) ve konuşma çözümlemesine dayanır. Bu yaklaşımlar, görüşme sürecini özel bir toplumsal etkileşim türü ve konuşma etkinliği olarak kabul ederler. Etkileşimli ya da işbirlikçi görüşme modelini destekler ve katılımcıların sordukları sorular ya da görüşmeci geribildirimleri ("hımm" demek, kahkaha atmak, gülümsemek) gibi standartlaştırılmamış görüşme etkinliklerini, görüşme süreci hakkında daha fazla şey öğrenmek için bir fırsat şeklinde düşünmek gerektiğini söylerler.[103]

Etik Tarama

10.6. Tarama araştırması yürütürken etik kaygıları özetlemek

Her tür toplumsal araştırmada olduğu gibi taramaları da etik ya da etik dışı biçimlerde yürütebiliriz. Tarama araştırmasındaki başlıca etik sorunlardan biri mahremiyetin ihlal edilmesidir.[104] İnsanların mahremiyetlerini koruma hakları vardır. Mahrem eylemler ve kişisel inançlar hakkında sorular sorarak bir katılımcının mahrem alanına zorla girebiliriz. Katılımcıların bu tür bilgileri, eğer bu bilgiler karşılıklı saygı ve güvenin olduğu rahat bir ortamda kendilerinden

[103] Pilot test yöntemleri üzerine bkz. Maynard & Schaeffer (2004), Moore (2004), Schaeffer (2004), Schober & Conrad (2004) ve Willis (2005).

[104] Etik kaygılar üzerine bkz. Backstrom & Hursh-Cesar (1981: 46-50), Fowler (1984: 135-144), Frey (1983: 177-185), Kelman (1982: 79-81), Marsh (1982: 125-146), Miller (1983: 47-96), Reynolds (1982: 48-57) ve Weisberg (2005: 311-324). Marzano (2012), Singer & Frankel (1982) ve Sobal (1984) bilgilendirilmiş onamı ele almaktadır.

isteniyorsa, dürüstçe beyan etmeleri daha olasıdır. Meşru amaçlara sahip araştırmalar için ciddi yanıtlar aradığınıza inandıklarında ve cevapların gizli kalacağını düşündüklerinde dürüst yanıtlar verme ihtimalleri artar. Kaliteli veriler için, tüm katılımcılara saygı göstermemiz, onları rahat hissettirmemiz ve verilerin gizliliğini korumamız gerekir.

İkinci bir sorun, katılımcıların gönüllü katılımı ile ilgilidir. Katılımcılar istedikleri zaman soruları cevaplamayı kabul edebilir ya da taramaya katılmayı reddedebilirler. Araştırmaya katılmak için "bilgilendirilmiş onam" verirler (bunu 5. Bölüm'de gördünüz). Katılımcıların kendi rızasıyla işbirliği yapmalarına ihtiyacımız vardır ve iyi formüle edilmiş soruları incelikli bir şekilde sormamız, katılımcılara saygı göstermemiz ve gizlilik konusunda çok hassas olmamız gerekir.

Üçüncü bir etik sorun tarama ve sözde taramaların sömürülmesidir. Taramanın popülerliği nedeniyle bazı kurumlar ve insanlar, taramaları insanları kandırmak için kullanmaktadırlar. **Sahte tarama** bir kişi ya da kurumun birilerini bir şey yapmaya ikna etme çabası içinde (örn. gizli bilgileri ifşa etmek, bir şeyi satın almak ya da siyasi bir adayı desteklemek) kullandıkları ve gerçekte katılımcıdan bilgi edinmekle hiç ilgilenmedikleri tarama şeklidir. Şarlatanlar gizliliği ihlal etmek, evlere girebilmek ya da tarama kılığında satış yapmak için kendilerini tarama yapıyor gibi gösterirler. Bu tür bir sahte tarama örneği, ABD'deki 1994 seçim kampanyası esnasında adı sanı bilinmeyen bir tarama kuruluşunun olası bir seçmene telefon edip belli bir adayı destekleyip desteklemediğini sorduğu "sindirme anketleri"nde sözkonusu olmuştur. Seçmen adayı destekliyorsa, görüşmeci bu sefer adayın hoş olmayan bir özelliğe (alkollü araba sürmekten tutuklanmak, yasadışı uyuşturucu kullanmak, hapishanedeki hükümlülerinin maaşlarını artırmak) sahip olduğunu öğrendiği zaman da adayı desteklemeye devam edip etmeyeceğini sormuştur. Görüşmenin amacı, adaya verilen desteği ölçmek değil, bir adayın destekçilerini belirleyip onları oy vermekten vazgeçirmektir. Böyle bir sindirme anketinin nesnesi olan başarısız bir eyalet valisi adayında olduğu gibi, bana da bu tür aramalar yapıldı. Ancak bu yasadışı kampanya taktiğini kullandığı için kimse yargılanmadı.

Bir diğer etik sorun tarama sonuçlarının suiistimali ya da tasarımı kötü ya da insanları kasıtlı olarak kandıran taramaların kullanımıdır. İnsanlar taramalarda taramaların temin edemeyeceği yanıtları ararlar ya da tarama verilerinin kısıtlılıklarını anlayamayabilirler. Ayrıca taramaları tasarlayan ve hazırlayan kimseler meşru bir taramanın nasıl yapılacağı hakkında yeterli eğitime sahip olmayabilirler. Özensiz ya da kötü tasarlanmış taramalara dayalı olarak alınan siyasi kararlar, israflara ve insanların sıkıntılar yaşamalarına neden olabilir. Tarama araştırmasının karmaşık doğasını ve metodolojik açıdan sağlam taramalar gerçekleştirmeyi öğrenmenizi önemli kılan, bu tür suiistimallerdir.

Bir diğer mesele, medyanın tarama sonuçlarını haber yapma şeklinin suistimallere neden olmasıdır.[105] Tarama sonuçlarını okuyan çok az insan, kullanılan tarama yönteminin ayrıntılarını anlayabilir, ama tarama araştırmasının kötüye kullanılma ihtimalini azaltmak ve insanların güvenilir olmayan taramalara karşı daha uyanık olmasını sağlamak için tarama ile ilgili bütün ayrıntıları açıkça beyan etmemiz gerekir (bkz. Kutu 10.15 Tarama Araştırmaları Hakkındaki Raporlara Eklememiz Gereken 10 Madde). Medyadaki haberlerin çoğunda, taramayı yapan araştırmacının kimliği açıklanmaz ya da taramanın nasıl yapıldığı ile ilgili ayrıntıların tamamı verilmez; bazı akademik dergi makaleleri bile ayrıntıların tamamını açıklamakta başarısız olmuştur.[106] Özellikle de medya diğer herhangi bir toplumsal araştırma türü yerine taramaları daha çok haber yaptığı için, bu tür bilgilerin haberlere dahil edilmesi yönünde ısrarcı olmamız gerekir.

American Association for Public Opinion Research'ün [Amerikan Kamuoyu Araştırma Derneği] ve diğer uzmanların, standartların uygulanması yönündeki taleplerine rağmen, kamuoyu anketlerinin ya da taramaların haberleştirilmesinde geçerli olan hiçbir kalite kontrol standardı yoktur.[107] Sonuç olarak, medya yanlı ve yanlış yönlendirici tarama sonuçlarını ve bilimsel açıdan sağlam, profesyonel taramaların sonuçlarını aralarında hiçbir ayrım yapmadan haberleştirir. Toplumun anketler konusunda kafasının karışık olması bu yüzden şaşırtıcı değildir.

Şema 10.15 Tarama Araştırması Raporuna Dahil Edilmesi Gereken On Madde

1. Kullanılan örnekleme çerçevesi (örn. telefon rehberleri, seçmen kütükleri)
2. Taramanın yürütüldüğü tarihler
3. Örneklemin temsil ettiği popülasyon (örn. ABD'deki yetişkinler, Avustralyalı üniversite öğrencileri)
4. Hakkında bilgi toplanan örneklemin büyüklüğü
5. Örnekleme yöntemi (örn. rastlantısal, tabakalandırılmış)
6. Sorulan soruların tam olarak ne olduğu
7. Tarama yöntemi (örn. yüz yüze, telefonla)
8. Taramaya sponsor olan (parasını ödeyen ve yürüten) kuruluşlar
9. Yanıtlama oranı ya da iletişim kurulanlar arasında anketi tamamlayanların yüzdesi
10. Belli soruların sonuçlarıyla ilişkili olarak eksik her tür yanıtın ya da "bilmiyorum" yanıtlarının açıklanması

Ayrıca bkz. American Association for Pubilc Opinion Research [Amerikan Kamuoyu Araştırma Derneği], 2010, Standards for Minimal Disclosure [Asgari Açıklama Standartları], http://www.aapor.org/standards-ethics/aapor-code-of-ethics/survey-disclosure-checklist/disclosure-standards.aspx (31 Ekim 2017'de erişilmiştir).

[105] Tarama sonuçlarının medya yoluyla duyurulması üzerine bkz. Channels (1993) ve MacKeun (1984).

[106] Bkz. Singer (1988) ve Smith (2016).

[107] Turner & Martin (1984: 62) ve Smith'ten (2016) alınmıştır.

Sonuç

Bu bölümde tarama araştırmasını öğrendiniz. Tarama araştırması, kullanımı en yaygın toplumsal araştırma tekniğidir. Ayrıca iyi tarama soruları yazmanın bazı kurallarını öğrendiniz. Soru yazarken kaçınılması ve dahil edilmesi gereken pek çok şey vardır. Bu bölümde farklı tarama araştırması türlerinin avantajları ve dezavantajları sunuldu ve görüşme yapmanın, özellikle yüz yüze görüşme yapmanın zor olabileceği belirtildi.

Bu bölüm, tarama araştırmasına odaklanıyor olsa da öteki nicel tarama türlerinde de (örn. deneylerde) değişkenleri ölçmek için anketlerden yararlanırız. Rastlantısal örnekleme kullanıldığı için çoğunlukla *örneklem taraması* olarak da adlandırılan tarama ise ayrı bir tekniktir. Çok sayıda insana aynı soruları sorma ve cevaplarını inceleme sürecidir.

Tarama araştırmacıları hataları en aza indirmeye çalışırlar, ama tarama verilerinde çoğu zaman hata olur. Taramalardaki hatalar birbirini şiddetlendirebilir. Örneğin örnekleme çerçevesi, boş yanıt, soru ifade tarzı veya sırası ve görüşmeci yanlılığı kaynaklı hatalar olabilir. Ancak hata yapma potansiyelinin sizi tarama yöntemini kullanmaktan caydırmasına izin vermeyin. Bunun yerine tarama araştırması tasarlarken çok dikkatli olmayı ve taramaların sonuçlarından genelleme yaparken tedbirli davranmayı öğrenin.

Anahtar Terimler

Açık uçlu soru
Bağlam etkisi
Bilgisayar destekli kendi kendine yapılan görüşme (CASAI)
Bilgisayar destekli kişisel görüşme (CATI)
Bilişsel görüşme
Çift teminatlı soru
Etkileşimli görüşme
Etkileşimli sesli yanıtlama
Getiriye dikkat çekme kuramı
Huni dizilişi
İfade tarzı etkileri
İşbirlikçi karşılaşım modeli
İtibar yanlılığı
Kapalı uçlu soru
Kısmen açık soru
Koşullu soru
Matris sorusu
Naif varsayım modeli
Rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği (RYT)
Sahte tarama
Sıra etkileri
Sondaj
Sonralık etkisi
Standart formatlı soru
Tam filtreli soru
Teleskoplama
Toplumsal istenirlik yanlılığı
Uyuyan soru
Yarı filtreli soru
Yetinmelik davranış
Yüzergezerler
Uyarlama
Zaman bütçesi taraması

Değerlendirme Soruları

1. Taramalarda çoğunlukla hakkında soru sorulan bilgi türü nelerdir? Her birine kitaptaki örneklerden farklı bir örnek verin.
2. Neden taramalara *korelasyonel* denir ve bunların deneylerden farkları nelerdir?
3. Soru yazarken kaçınılması gereken 10 şeyden 5'ini yazın.
4. Hangi konular katılımcılar açısından tehditkardır ve bir araştırmacı bunları nasıl sorabilir?
5. Açık uçlu ve kapalı uçlu soruların avantajları ve dezavantajları nelerdir?
6. Filtreli, yarı filtreli ve standart formatlı sorular nelerdir? Bunların yüzergezer katılımcılarla ilişkileri nasıldır?
7. Standart bir görüşme ile etkileşimli bir görüşme arasında ne gibi farklar vardır ve bunların birbirine karşı güçlü yanları nelerdir?
8. Bilişsel görüşme nedir ve tarama araştırmasını nasıl iyileştirir?
9. Posta yoluyla yapılan anketler, telefonla görüşmeler, İnternet taramaları veya yüz yüze görüşmeler hangi koşullarda daha uygundur?
10. CATI ve IVR nedir ve ne zaman faydalı olabilirler? CASAI ya da CAPI'dan farkları nelerdir?

11. Bölüm

Tepkisiz Araştırma ve İkincil Analiz

Yalnızca görüşme ya da anket kullanımının, rakip açıklamaları yanıtlamadan bıraktığı bir dizi araştırma ortamı vardır. Burada belirtilen daha az popüler ölçüm sınıflarının amacı, bu zayıf noktalarda destek olmak ve geçerliğe yönelik tehditleri değerlendirmek için bilgi sağlamaktır. Bu ölçümleri kullanmanın getirisi yüksektir; ama yaklaşım, araştırmacıdan daha fazlasını talep eder.

Eugene Webb vd., *Nonreactive Measures in the Social Sciences* [Sosyal Bilimlerde Tepkisiz Ölçümler], s. 315-316.

Öğrenim Amaçları

11.1. Tepkisiz ölçüm türlerini ve nasıl belgelendiklerini açıklamak

11.2. İçerik analizi yöntemini anlatmak

11.3. Mevcut istatistikleri kullanan uygun verileri tespit etmek

11.4. İkincil veri analizinin avantajlarını ve dezavantajlarını betimlemek

11.5. Tepkisiz araştırma ile ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

Dil toplumsal cinsiyet performanslarımıza aracılık eden bir araçtır ve dili kullanma biçimimiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini pekiştirir. Geleneksel cinsiyetçi dil erkekleri "normal," kadınları "öteki" olarak kurar. Cinsiyetçi şaka ve hakaretler böyle bir "biz ve onlar" ikiliğine katkı sunar ve ataerkil ideolojiyi, yani erkekleri kadınlardan daha güçlü konumlara yerleştiren düşünce sistemini pekiştirir. Bemiller ve Schneider (2010), cinsiyetçi İnternet şakaları üzerine betimleyici bir araştırma yürütmüşlerdir. Geçmiş araştırmaların, cinsiyetçi şakaları erkeklerin kadınlara karşı küçük düşürücü ya da düşmanca tutumlarıyla ve cinsel taciz ve ayrımcılığın pekiştirilmesiyle ilişkilendirdiğini belirtmişlerdir.

Araştırmacılar İnternetteki şaka sitelerini araştırmışlar ve cinsiyetçi mizah içeren 200.000 site bulmuşlardır. Seçtikleri 30 siteyi, şaka temalarını tespit etmek üzere incelemişlerdir. 30 siteden sonra "doyma noktası"na ulaştıklarında, yani diğer siteler de ilk 30 site ile aynı ya da benzer şakaları içerdiği zaman durmuşlardır. Ardından daha detaylı bir analiz için 153 cinsiyetçi şakaya odaklanmışlar ve bu şakaları beş genel kategoriye (ve alt kategoriye) ayırmışlardır. Bu beş kategori şöyledir: bir kadının kişisel özelliklerinin değersizleştirilmesi, kadının konumu ve toplumsal iş bölümü, feminizm karşıtı geri tepme ve kadınların cinsel nesneye çevrilmesi. Örneğin 57 şaka, kadınların kişisel özelliklerini değersizleştirmiştir. Bu şakaların temaları kusurlu beden (örn. şişman vücut, küçük göğüsler, regl kanaması), kişisel karakter kusurları (örn. ısrarcı ya da şirret) veya zeka yoksunluğudur. Bir kadının konumu ile ilgili 27 şakanın örneklerinden biri şöyledir: "KARI (*WIFE*) ne demektir? Çamaşır yıkama (*washing*), ütü yapmak (*ironing*), yemek (*food*) ve eğlence (*entertainment*)."* Cinsel nesneye dönüştürme sık rastlanan temalardandır (41 şaka). Bu tür şakaların bir örneği ise şöyledir: "Kadınlar neden Kentucky Fried Chicken gibidir? Kalça ve göğüslerle işiniz bittikten sonra, elinizde kalan sadece kemikleri koyacağınız yağlı bir kutudur." Sadece sekiz şakada feminizm karşıtı bir geri tepme görülmüştür. Kadına yönelik şiddet ile ilgili 21 şakada şiddet, genellikle stereotipik beklentilere uymayan kadınları kontrol altına almak için kullanılmıştır. Bu tür bir şaka örneği şöyledir: "Karınız sürekli mutfaktan çıkıp başınızın etini yiyorsa, nerde yanlış yapmış olabilirsiniz? Zincirini çok uzun bırakmışsınızdır." Bemiller ve Schneider'in araştırması tepkisiz araştırmadır, çünkü şakaları kaleme alanlar ve İnternet sitelerinin sahipleri bir araştırmanın parçası olduklarının farkında değillerdir. Deneyler ve tarama araştırmalarının her ikisi de *tepkili araştırma*dır, yani incelediğimiz insanlar incelendikleri gerçeğinin farkındadır. Bu bölümde tepkisiz araştırmayı, yani incelediğimiz insanların bir araştırma projesinin parçası olduklarını bilmediği araştırmaları öğreneceksiniz. Dört tepkisiz araştırma tekniğine bakacağız. Bu teknikler genellikle pozitivist ilkelere dayanırlar, ancak yorumlayıcı ve eleştirel araştırmacılar da bu tekniklerden faydalanırlar. İlk önce yaratıcı bir tepkisiz ölçüm dizisine, ardından *içerik analizi*ne bakacağız. Mevcut istatistiklere dayalı araştırma ve ikincil analiz bakacağımız son iki tekniktir. Bunlar hükümet kaynaklarından ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlardan veyahut daha önceki taramalardan elde edilen verileri kullanırlar. Bu tür veriler ilk toplandıklarında tepkili olabilirler, ancak bu verileri yeni soruları ele almak üzere tepkisel olmaksızın kullanabiliriz.

---

* Sözkonusu cinsiyetçi şakayı anlaşılır kılmak için Türkçe kelimelerin yanında parantez içinde orijinal İngilizce karşılıkları verilmiştir (ç.n.).

11.1. Tepkisiz ölçüm türlerini ve nasıl belgelendiklerini açıklamak

Tepkisiz araştırma, ilgi çekici bir değişkene işaret eden bir şey fark ettiğimizde başlar. Tepkisiz ya da **örtülü ölçümler** (yani, göze batıcı ya da zorlayıcı olmayan ölçümler) yaptığımızda, incelediğimiz insanlar incelendiklerinin farkında değillerdir; ancak toplumsal davranışlarının veya eylemlerinin "doğal" kanıtlarını bırakırlar. İncelediğimiz insanları rahatsız etmeden bu kanıtlardan, bu insanların davranışlarına veya tutumlarına dair çıkarımlarda bulunuruz. Fark edilmeyen gözlem de bir tepkisiz ölçüm türüdür ve bir yapıya dolaylı olarak işaret eder.

Örneğin Rosenbloom vd. (2009) İsrail'de (nüfusu 300.000 olan) iki şehir ve (nüfus 3.000 olan) iki kasabadaki 1.062 sürücü hakkındaki bilgileri örtülü bir şekilde gözlemlemiş ve kaydetmişlerdir. Beş tür trafik ihlali tespit etmişlerdir: (1) emniyet kemeri takmamak, (2) çocuk emniyet kemeri kullanmamak, (3) cep telefonu kullanırken araba sürmek, (4) "yol ver" ya da geri git işaretine uymamak ve (5) uygunsuz bir yerde durmak. Şehirlerin anonimliğine dayanarak daha kentsel bölgelerde daha fazla trafik ihlalinin olacağı hipotezini ortaya atmışlardır. Ancak kasaba ve köylerde daha fazla trafik ihlalinin gerçekleştiğini ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla ihlalde bulunduklarını keşfetmişlerdir. Araştırma tepkisizdir, çünkü araştırmacıların gözlemledikleri sürücüler asla bir araştırmanın parçası olduklarını öğrenmemişlerdir.

Tepkisiz ya da Örtülü Gözlem Çeşitleri

Tepkisiz ölçümler çeşitlilik gösterir; araştırmacılar, toplumsal davranışı ölçmek için dolaylı yollar icat etmekte yaratıcılıklarını kullanmışlardır (bkz. Örnek Kutusu 11.1 "Kırık Camlar"ı Gözlemlemek). Ölçümlerin tepkisiz olmaları dışında çok az ortak yönü olduğu için, en iyisi bu ölçümleri örnekler aracılığıyla öğrenmektir. Bu ölçüm türlerinden biri yüzeysel eskime ya da bozulmayı dikkate alan **aşınma ölçümü**dür. Bir diğeri ise geride bırakılmış şeyleri inceleyen **birikim ölçümü**dür.[1]

Araştırmacılar, aile içi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin oturma düzenlerine nasıl yansıdığını incelemek için farklı tarihsel dönemlerden aile portrelerini irdelemişlerdir. Kent antropologları, çöpe atılan şeylerden (örn. likör şişeleri alkol tüketimin derecesine işaret eder) insanların yaşam tarzları hakkında bilgi edinmek için çöp konteynırlarının içindekilere bakmışlardır. Attıkları çöplerden elde edilen bilgilere göre, insanlar likör tüketimlerini yüzde 40-60 oranında eksik beyan etmektedirler (Rathje & Murphy, 1992: 71). Araştırmacılar sürücülerin

[1] Bkz. Webb vd. (1981: 7-11).

Örnek Kutusu 11.1 "Kırık Camlar"ı Gözlemlemek

"Kırık Camlar" bllndlk bir cezai adalet kuramıdır. Gözlemlenebilir düzensizlik göstergelerinin (örn. terk edilmiş arabalar, çöpler, kırık camlar, pul pul dökülen boyalar) insanları, toplumsal normları ve yasaları ihlal etmeye cesaretlendirdiğini söyler. Bu kuramın mantığına göre, gözle görülebilir çöpler ve bakımsızlık, bir toplumsal ortamda normların yeterince uygulanmadığına ve yasa ve düzene saygı gösterilmediğine işaret eder. Çoğu polis departmanı ve halkın büyük bir kısmı bu kuramı benimsemiştir, ancak kuram pek çok eleştiriyle karşılaşmıştır ve tutarlı ampirik kanıtlardan yoksundur.

Hlnkle ve Yang (2014), kuramı incelemek üzere dört veri türünü harmanlamıştır: toplumsal düzensizliğin varlığını düşündüren bölgelerin sakinleriyle yapılan bir tarama, fiziksel ve toplumsal düzensizliğin doğrudan gözlemi ve Jersey City, New Jersey'deki 72 sokak bölgesinden pollse gelen çağrılar ile ilgili mevcut istatistikler. Tarama; örneklemdeki 364 kişiye toplumsal düzeni bozan eylemlerin (örn. halka açık yerlerde içki içmek, bahis oynamak, dilenmek, seks işçlllği yapmak, uyuşturucu satışı ya da kullanımı, sokakta kumar oynamak ve fiziksel saldırılar/kavgalar) kendi bölgelerinde gerçekleşip gerçekleşmediğini sormuştur.

Eğltilmlş gözlemciler, saat sabah 2 ve 10 arasında 20 dakikalık aralıklarla toplumsal düzeni bozduğunu düşündükleri her tür eylemi kaydetmek üzere sokak bölgelerine gönderilmişlerdir. Üç araştırmacıdan oluşan bir ekip de her bir sokak bölgesini ziyaret etmiş ve gördükleri fiziksel bozuklukları kaydetmiştir (örn. sokakta/kaldırımda prezervatifler ya da prezervatif kutuları, sokakta/kaldırımda uyuşturucu teçhizatı, üstüne tahtalar çakılarak kapatılan binalar, terk edilmiş araziler). Üç gözlemci birbirlerinden bağımsız çalışmış, ardından bir görüş birliğine varmak üzere kayıt formlarını karşılaştırmışlardır. Son veri seti, bir önceki 6 aylık zaman zarfında 72 sokak bölgesinden Jersey City Polls Departmanı'na yapılan aramaların kayıtlardır. Polis aramasına konu olan olaylar şunlardır: saldırı, cinayet, rehin alma, adam kaçırma, silahlı soygun, cinsel saldırı, hırsızlık, aile içi şiddet, ev soymak, araba çalmak, silahla gezmek ve havaya silah sıkmak. Yani araştırma bir tepkili ölçümü (yani taramayı), üç tepkisiz ölçümle (toplumsal ve fiziksel düzensizliğin gözlemlenmesi ve polise yapılan arama kayıtları) harmanlamıştır.

Hinkle ve Yang gözlemlenen fiziksel bozukluklara bakarak bölge sakinlerinin suçla ilgili korkularının ve toplumsal düzensizlik algılarının kestirilip kestirilemeyeceğini sorgulamışlardır. Bölge sakinlerinin algıladığı toplumsal düzensizllk/suç korkusu ile eğitilmiş gözlemcilerce ya da polls aramalarına dayanılarak ölçülen toplumsal düzensizlik arasında hiçbir ilişki bulamamışlardır. Ancak bölge sakinleri tarafından algılanan toplumsal düzensizlik/korku, fiziksel düzensizlikle ilişkilidir. Veriler gözlemlenen bu fiziksel bozuklukların gözlemlenen toplumsal düzensizlikle ilişkili olmadığını da göstermiştir. Araştırmacılar şu sonuca varmışlardır: "Toplumsal düzensizlik algıları, gözlemlenebilir toplumsal sorun seviyelerine değil daha çok bireylerin kişisel özelliklerine, çevrenin fiziksel ortamına, kişilerin göreli kurbanlaştırılma risklerine ve ikamet ettikleri sokakların ırksal kompozisyonuna bağlı görünmektedir" (s. 32). Sonuçlar kırık camlar kuramıyla çelişmiştir; kuram toplumsal ve fiziksel düzensizliklerin örtüştüğünü ve bu düzensizliklerin tanımlanmalarının, fark edilmelerinin ve hedef alınmalarının kolay olduğunu varsayar. Araştırmacılar ise gözlemlenen toplumsal düzensizllk/suç edimleri ile ilişkilendirilen fiziksel bir bozukluk bulamamışlar, fiziksel bozuklukların sadece bölge sakinlerinin toplumsal düzensiz algılarıyla ilişkilendirilebileceğini görmüşlerdir. Sonuç olarak, örtülü verileri (yani gözlemler, polis kayıtları) tarama verileriyle kuramı test edecek ve bazı insanların neden bu kuramı desteklemeye devam ettiklerini açıklayacak bir şekilde harmanlamışlardır.

Şema 11.1 Tepkisiz Ölçüm Örnekleri

FİZİKSEL İZLER

Aşınma: Yıpranma kullanıma işaret eder.

Örnek: Araştırmacı, bir kreşte aynı anda satın alınmış olan çocuk oyuncaklarını inceliyor. Yıpranmış oyuncaklar, çocukların bu oyuncaklara daha fazla ilgi gösterdiğine işaret ediyor.

Birikim: Fiziksel kanıtların birikmesi belli bir davranışa işaret eder.

Örnek: Araştırmacı, kız ve erkek yurtlarının çöp kutularındaki teneke meşrubat kutularının markalarını inceliyor. Bu çalışma, her iki cinsiyetin tercih ettiği meşrubat türlerini ve markalarını gösterir.

ARŞİVLER

Hareketlerin Sürekli İzlendiği Kayıtlar: Düzenli olarak tutulan resmi kayıtlar pek çok şeyi açığa çıkarabilir.

Örnek: Araştırmacı, gelinlerin ve damatların yaşını öğrenmek için evlilik kayıtlarını inceliyor. Bölgesel farklılıklar, ülkenin belirli bölgelerinde erkeklerin, daha genç kadınlarla evlenmeyi tercih ettiklerine işaret ediyor.

Öteki Kayıtlar: Düzensiz veya özel kayıtlar pek çok şeyi açığa çıkarabilir.

Örnek: Araştırmacı, okula kaydolan öğrenci sayısının belli bir istikrar sergilediği 10 yıllık bir süre zarfında, bir üniversite dekanının ofisi için satın alınan kağıt toplarının sayısını buluyor. Hissedilebilir bir artış, kırtasiye giderlerinin arttığına işaret eder.

GÖZLEM

Dış Görünüş: İnsanların dış görünüşü toplumsal faktörlere işaret ediyor olabilir.

Örnek: Araştırmacı, öğrencilerin okullarının rengini ve sembollerini taşıyan giysiler giymeleri olasılığının okul takımı bir maçı kazandıktan sonra mı yoksa kaybettikten sonra mı daha yüksek olduğunu anlamak için öğrencileri izliyor.

Davranışları Sayma: Bir şeyi kaç kişinin yaptığını saymak bilgilendirici olabilir.

Örnek: Araştırmacı, dur işareti gördüğünde tamamen duran ya da hızını azaltarak ilerlemeye devam eden erkek ve kadın sürücüleri sayıyor. Bu çalışma, otomobil kullanmadaki toplumsal cinsiyet farklılıklarına işaret eder.

Süre: İnsanların bir şeyi yapmasının ne kadar sürdüğü, onların dikkatlerinin göstergesi olabilir.

Örnek: Araştırmacı, erkeklerin ve kadınların nü bir erkek ve nü bir kadın tablosunun önünde ne kadar durduklarını ölçüyor. Süre, kadınların ve erkeklerin aynı cinsten ya da karşı cinsten çıplak insanlara gösterdikleri ilgiyi ya da bundan duydukları mahcubiyeti gösterebilir.

radyo dinleme alışkanlıklarını incelemek için tamirhanedeki arabaların radyolarının hangi istasyonlara ayarlı olduğunu kontrol etmişlerdir. Farklı müze sergilerine gösterilen ilgiyi, bir müzenin farklı bölümlerinin zeminindeki yıpranmış karoları belirleyerek ölçmüşlerdir. Liselerdeki kız ve erkek tuvaletlerinde yer alan duvar resimleri/yazıları arasındaki tematik farklılıkları araştırmışlardır. Bazı araştırmacılar, hayatlarının ilerleyen dönemlerinde psikolojik sorunlar yaşayanlarla bu tür sorunlar yaşamayanların lisedeki faaliyetlerini karşılaştırmak için lise yıllıklarını incelemişlerdir. Araştırmacılar, bir siyasi adayın destekçilerinin trafik kurallarına, rakip adayın destekçilerinden daha fazla uyup uy-

madıklarını görmek amacıyla farklı siyasi adayları desteklemek için tamponlara yapıştırılan çıkartmalara dikkat etmişlerdir. Bazı araştırmacılar, daha da ileriye giderek televizyon izleme alışkanlıklarını ölçmek için reklam aralarında tuvalet kullanımına bağlı olarak su basıncında görülen değişiklikleri kaydetmişlerdir.[2] (Ayrıca bkz. Şema 11.1 Tepkisiz Ölçüm Örnekleri)

Kaydetme ve Belgeleme

Nitel araştırmacılar da tepkisiz gözlemlerden yararlansalar da tepkisiz bir ölçüm üretmek, nicel araştırmanın mantığını izler. İlk önce bir yapıyı kavramlaştırırsınız. Daha sonra yapıyı, tepkisiz bir ölçümle ilişkilendirirsiniz. Değişkenin işlemsel tanımı, sizin gözlemleri sistematik olarak kaydetme şeklinizi verir.

Diğer araştırmalarda olduğu gibi, gözlemlediklerinize, ilgilendiğiniz yapı dışında, neden olabilecek şeyleri elemeniz gerekir. Örneğin yapınız, bir mağazada sergilenen 10 ürüne müşterilerin ilgi düzeyidir. İşlemsel tanımınız, sergilenen 10 mağaza ürününden her birinin önündeki müşteri trafiğinin yoğunluğudur. Müşteri trafiğini gizli bir video kamerayla ölçersiniz. Müşteri trafiği ile ne kastettiğinize açıklık kazandırmanız gerekir (örn. konum dış girişe yakın olabilir, bu da oradan daha fazla insanın geçmesine neden olabilir; insanlar ürünlere bakmak değil paltolarını giymek için sergilenen ürünlerin önünde dururlar; oradan başka bir mağaza bölümüne geçilmektedir ya da trafik sadece oranın ürün sergilemeye uygun bir konum olduğuna işaret eder). Ardından videoda kaydedilenleri sistematik olarak değerlendirirsiniz: Gördüklerinizi mağazanın diğer kısımlarıyla karşılaştırır, sergilenen ürünlerin yanında duran insan sayısına bakar, bu insanların yürüme hızını ya da ürünlere bakmak için durdukları süreyi kaydeder ve kaç müşterinin kafasını ürünlere çevirdiğini sayarsanız. Sonuçları belli bir düzende kaydetmeniz gerekir (örn. saatlik, günlük, haftalık).

İçerik Analizi

11.2. İçerik analizi yöntemini anlatmak

İçerik Analizi Nedir?

Bir içerik analizinde, metinlerin içeriklerini toplar ve analiz edersiniz. İçerik; kelimeler, anlamlar, resimler, semboller, fikirler, temalar veya iletilebilen herhangi bir mesajdır. **Metin,** bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü öğedir. Kitapları, gazete veya dergi makalelerini, reklamları, söylevleri, resmi belgeleri, filmleri veya video kayıtlarını, şarkı sözlerini,

[2] Tepkisiz ölçümlerin bir dökümü için bkz. Bouchard (1976) ve Webb vd. (1981).

Örnek Kutusu 11.2 Medya Çerçeveleri ve Halkın Radikalleşme İle İlgili Değişen Algıları

Yılları kapsayan içerik analizi araştırmaları, başka türlü fark edilmeden kalacak meselelerin çerçevelenmesindeki ve terimlerin kullanılmasındaki değişlikleri belgeleyebilir ve açığa çıkarabilir. Silva (2017), radikalleşme terimi/kavramı üzerine bir içerik analizi gerçekleştirmiştir. *New York Times*'ın "radikalleşme" teriminin ilk kez göründüğü 18 Mayıs 1969 ile 31 Aralık 2014 arasında yayımlanmış nüshalarına bakmıştır. *New York Times*'i yüksek tiraja sahip olduğu için seçmiş ve gazetede 683 makale tespit etmiştir. Tekrarlamaları ve haber dışı öyküleri eledikten sonra elinde 607 makale kalmıştır.

Temellendirilmiş kuramdan ve nitel veri yazılımlarından (bunlar 15. Bölüm'de daha ayrıntılı ele alınmaktadır) yararlanan Silva, makalelerde başlıca altı temanın varlığını keşfetmiştir: (1) sorunsallaştırma (yani radikalleşmeye neden olan sorun/mesele); (2) özne (yani eyleyicinin kim olduğu); (3) radikalizmin kimi/neyi hedeflediği; (4) içsel ve dışsal konum (yani ülke içi/dışı); (5) radikalleşmiş birey ya da grup ve (6) ton (yani olumsuz, tarafsız, olumlu). Veriler beş döneme ayrılmıştır: 1969-1979, 1980-1989, 1990-1999, 2000-2009 ve 2010-2014. Makalelerin sayısı zaman içinde değişiklik göstermiştir; sayı üç kere artmıştır, yani gazete haberlerinin sayısında üç kez gözle görülebilir kısa erimli yükselişler olmuştur.

Veri analizi, medyanın radikalizmi ele alış şeklinde zaman içinde çarpıcı değişikliklerin olduğunu açığa çıkarmıştır. İlk 20 yıllık (1969-1989) süre zarfında, medya radikalizmi sol siyasetle ilişkilendirmiştir. Makalelerde ilk artışın yaşandığı 1970-1972'de medya radikalizmi çoğunlukla öğrenci gruplarına, sol hareketlere ya da sendikalara özgü bir grup niteliği olarak sunmuştur ve makalelerin yüzde 96,8'inde dinden hiç bahsedilmemektedir. Radikalizm, neredeyse her zaman (%96) ulus devletten/ABD'den başka bir şeyi hedeflemiştir. Makalelerin yaklaşık yarısının (%46) tarafsız bir tonu vardır; sadece yüzde 37'si olumsuzdur.

İkinci 20 yıllık dönemde (1990-2009), siyasi radikalizmden dini radikalizme doğru bir dönüş keşfedilmiştir. 2001'den sonra radikalizmle ilgili makalelerin sayısındaki artış, radikalizmi dini aşırılıkçılık ve terörizmle ilişkilendirmektedir. Medya radikalizm ve terör haberleri arasında bağlantı kurmuştur. 2006-2009 yılları arasında radikalizm makalelerinin sayısında düşüş yaşanmıştır.

Radikalizm makalelerinin sayısındaki üçüncü artış (2010-2014), ilkinden önemli ölçüde farklıdır. Çoğu makale (%72,3) radikalizmi dinle ilişkilendirmiştir. Makalelerin ezici bir çoğunluğu (%83,5), radikalizmi bireysel bir nitelik olarak sunmuş; yüzde 92,9'u da radikalizme olumsuz yaklaşmıştır. Dahası, gazete haberlerinin çoğu (%88), radikalizmin hedefinde ulus devletin olduğunu söylemektedir. Üçüncü yükseliş dönemindeki makaleler, bir Batı-İslam karşıtlığını vurgulamıştır.

Özetle, 35 yıllık bir süre zarfında, Silva radikalizm ile ilgili gazete haberlerinin radikalizmi sol siyasetin ve ekonomik çatışmaların bir sembolü olarak görmekten Batılı değerlere, düşüncelere ve ideolojilere karşıt olarak sunulan İslam'la ilişkilendirmeye doğru bir geçiş yaptığını bulmuştur. Medya haberleri, İslami radikalizmi terörizm ile ilişkilendirmiş olsa da başka araştırmalar, ABD'de 2001 ve 2011 arasında gerçekleşen terör eylemlerinin neredeyse tamamının (%93,5) İslami köktencilikle ya da Müslüman topluluklarla ilişkisi olmayan gruplar tarafından işlendiğini bulgulamıştır. Araştırmacı, geçtiğimiz 15 yıl boyunca radikalizmle ilgili makalelerin yaygınlaşmasının izinin, ne 11 Eylül'ün hemen sonrasında ne de resmi devlet raporlarında ya da siyasetçilerin söylevlerinde aranabileceğini belirtmiştir. Medya, radikalizmi, terörizmin birincil nedeni olarak sunarken daha çok bağımsız hareket etmiştir. Terörizmin suç faaliyetleri ya da askeri çatışmalar gibi alternatif nedenlerini ele almamıştır. Silva (2017: 159) şu sonuca varmıştır: "Medya halkın radikalizmi terörizm, terörizmi de İslami köktencilik olarak algılamasına katkıda bulunmuştur, dolayısıyla kavramın görece dar bir tanımını sunmuştur. Bu tür anlatılar, ikili Doğu/Batı temsillerine dayalı biz ve onlar ayrımlarını üretirler..."

fotoğrafları, giyim eşyalarını, web sitelerini veya sanat eserlerini içerir. Bu bölümün başında, web sitelerindeki cinsiyetçi şakalar ile ilgili bir içerik analizi örneği vardı. 2. Bölüm'de de Rasmussen ve Densley (2017) tarafından Amerikan country müziği şarkı sözleri üzerine gerçekleştirilen bir içerik analizini gördünüz (Ayrıca bkz. Örnek Kutusu 11.2 Medya Çerçeveleri ve Halkın Radikalleşme İle İlgili Değişen Algıları).

Düşünce Kutusu 11.1 Nitel Araştırmacılar Belgeleri ya da İstatistiksel Raporları Nasıl İncelerler?

Yorumlayıcı ya da eleştirel yaklaşımlardan yararlanan nitel araştırmacılar da belgeleri ya da istatistiksel bilgiler içeren raporları araştırırlar, ancak bunu genellikle pozitivistlerden farklı bir şekilde yaparlar. Belgeleri ya da istatistiksel raporları kültürel bir nesne ya da toplumsal anlamları iletmek için kullanılan bir araç olarak kabul ederler. Belgeleri anlam iletiminde kullanılan diğer kültürel nesneler (örn. anıtlar, günlükler, notalar, alışveriş listeleri, filmler, fotoğraflar, resimler, mühendislik çizimleri ve İnternet sayfaları) kümesine alt olarak görürler. Örneğin mimari zemin planı mekansal düzenlemelerin ve toplumsal anlamlar taşıyan özgül düzenlemelerin ana hatlarını ortaya koyan bir belgedir. Bazı ofisler büyüktür, geniş pencerelere sahiptirler, cazip konumlarda yer alırlar ve yüksek mevkilerde çalışan kimseler için tasarlanmışlardır. Bazı ofisler ise küçüktür, tali alanlarda yer alırlar, pencereleri ya çok küçüktür ya da hiç yoktur. Düşük mevkilerde memur ya da hizmetli olarak çalışan kimseler için tasarlanmışlardır.

Nitel araştırmacılar bir belgeyi ya da istatistiksel raporu tarafsız bir içerik kabı olarak ele almak yerine belgenin üretildiği, dağıtıldığı ve alımlandığı daha geniş bağlama bakarlar. Nitel araştırmacılar (4. Bölüm'de ele alınan) inşacı perspektifle tutarlı bir şekilde, (üreticilerinin niyetleri de dahil) bir belgenin üretiminden çeşitli alıcılar/tüketiciler tarafından tüketimine ya da alımlanmasına kadar geçen sürecin tamamına önem verirler. Belgenin mevcudiyetinin her bir aşamasını toplumsal bir bağlamda konumlandırırlar. Kısacası, belgeyi kendi başına toplumsal anlam taşıyan kültürel bir nesne olarak kabul ederler. Belgenin içeriğini incelemekle birlikte kendilerini bu içerikle sınırlamazlar.

Nitel araştırmacılar, insanların, bariz kelimeler ya da sayılar kadar anlamlar temelinde de düşünüp etkileşime girdiklerini vurgularlar. Örneğin bir belgenin içeriği sağlık çalışanlarına tıbbi bilgiler iletiyor, bir kişiye bir sosyal yardıma erişim sağlıyor, ürünleri bir tüketiciye pazarlıyor, çeşitli coğrafi bölgelerdeki yetkilileri sorunların nerede olduğu konusunda bilgilendiriyor ya da kişinin bir ülkeye girişine izin veriyor/engel koyuyor olabilir. Farklı insanlar aynı belgeyi farklı zamanlarda farklı şekillerde kullanabilirler. İnsanların belgeleri nasıl "okudukları" ya da yorumladıkları genellikle konumlarına, eğitimlerine ve belli kurallara bağlılıklarına göre değişir. İnsanlar görsel imgelerde ve belgelerde gördüklerini bir yorum merceği aracılığıyla filtrelerler. Örneğin bir tıbbi kayıtta, istatistiksel kayıtta ya da pasaportta neye bakmamız gerektiğini öğrenmişizdir. Aynı belgeye bakan insanlar farklı şeyler görebilir, farklı kurallar izleyebilir ve belgeyi farklı amaçlarla (örn. sağlık sigortası vermek ya da tıbbi bir tedavi önermek, bir hipotezi test etmek ya da yeni bir kamu binasına ödenek tahsis etmek, birinin ülkeye girişine izin vermek ya da bir çeki bozdurmak) kullanabilirler. Nitel araştırmacılar bir belgenin ve içeriğinin birden çok yüzüne bakarlar. Örneğin bir dergi makalesi okurları eğlendirme amaçlı içerikler barındırabilir, yazarının ün kazanmasına imkan tanıyan bir araç olabilir, toplumda bir tartışmayı tetikleyebilir ve dergi satışlarını yükseltecek bir yol sunabilir.[3]

[3] Kültürel nesneler ve belgelerle ilgili araştırma üzerine bkz. Griswold (1987, 1994) ve Prior (2003). Ayrıca görsel kültür üzerine bkz. Harper (2012) ve Steward.

İçerik analizinin geçmişi yüz yıl öncesine uzanır ve edebiyat, tarih, gazetecilik, pazarlama, siyaset bilimi, eğitim, psikoloji vb. pek çok alanda kullanılır. Alman Sosyoloji Topluluğu'nun 1910 yılındaki ilk toplantısında Max Weber, içerik analizini gazeteleri incelemekte kullanmayı önermiştir.[4] Nicel içerik analizinde, bir metnin sembolik içeriğinin sayısal tasviri için objektif ve sistematik sayma ve kaydetme prosedürleri kullanırsınız. İçerik analizinin nitel ya da yorumlayıcı türleri de vardır (bkz. Düşünce Kutusu 11.3 Nitel Araştırmacılar Belgeleri ya da İstatistiksel Raporları Nasıl İncelerler?). Burada üzerinde durulan, bir metnin içeriği hakkındaki nicel verilerdir.

İçerik analizi tepkisizdir, çünkü bir okur ya da alıcıya iletilmek üzere kelimeleri, mesajları veya sembolleri bir metne yerleştirme süreci, metnin içeriğinin bir araştırmacı tarafından analiz edebileceğinin farkında olunmaksızın gerçekleşir. Örneğin bu kitabın yazarı olarak ben siz öğrencilere araştırma yöntemlerinin içeriğini iletmek için kelimeler kullandım ve grafikler çizdim. Kitabı yazarken, kitabın içeriğinin herhangi bir şekilde analiz edilebileceği bilgisi ya da düşüncesiyle hareket etmedim.

İçerik analizi bir metnin (yani bir kitap, makale, film, İnternet sayfası) içeriğini (yani mesajları, anlamları, sembolleri) görmemize ve açığa çıkarmamıza olanak sağlar. İçeriği sıradan bir kitap okuma veya bir televizyon programı izleme faaliyetinden farklı bir biçimde sondajlayabilir ve keşfedebiliriz. İçerik analizi, metinde sistematik olmayan gözlemlere dayalı belirsiz mesaj ve düşüncelerin olup olmadığını -nesnel, nicel terimlerle- belgeler. Metin hakkında yinelenebilir, kesin sonuçlar verir. Verileri topladıktan sonra, bu verileri aynen deney ya da tarama araştırmacısının yapacağı gibi istatistikler kullanarak analiz edersiniz.

İçerik Analizine Uygun Konular

İçerik analizi pek çok amaçla kullanılır: popüler şarkılardaki temaları ve ilahilerdeki dinî sembolleri, gazetelerde ele alınan güncel konuları ve başyazıların ideolojik tonunu, ders kitaplarında ya da uzun metrajlı filmlerdeki stereotipik toplumsal cinsiyet rollerini, farklı ırklardan insanların televizyon reklamları ve programlarında görülme sıklıklarını, açık uçlu tarama sorularına verilen yanıtları, düşman devletlerin savaş sırasındaki propaganda faaliyetlerini, popüler dergi kapaklarını, intihar notlarından çıkarılan kişilik özelliklerini, reklam mesajlarının temalarını, diyaloglardaki toplumsal cinsiyet farklılıklarını incelemek vb. (bkz. Örnek Kutusu 11.3 Amerikan Medyası Akıl Hastalıklarını Nasıl Resmeder?)

---

[4] Bkz. Krippendorff (1980:13). İçerik analizi tanımları için bkz. Holsti (1968a: 597), Krippendorff (1980: 21-24), Markoff vd. (1974: 5-6), Stone & Weber (1992) ve Weber (1985: 81, not 1).

İçerik analizine dayalı yaptığınız genellemeler, kültürel iletişimin kendisiyle sınırlıdır. İçerik analizi, bir iddianın doğruluğunu belirleyemez veya bir edebiyat eserinin estetik niteliklerini değerlendiremez. Metnin içeriğini açığa çıkarır, ama içeriğin anlamını ya da önemini yorumlayamaz. İçeriği tam olarak anlamak için metni doğrudan incelemek gerekir. Holsti (1968a:602) şu uyarıda bulunmuştur: "İçerik analizi, belgelerin öznel olarak incelenmesinin yerine geçecek değil, onu destekleyecek bir şey olarak görülmelidir."

İçerik analizi, üç tür araştırma problemini çözmek için faydalıdır: büyük hacimli bir metinle ilgili olanlar, uzak ya da dağınık haldeki içerikler ve üstünkörü bir gözlemle görülmesi ya da belgelenmesi zor olan içerikler. Çok sayıda metni (örn. 20 yıllık gazete makaleleri) örnekleme yaparak ve birden çok kodlayıcı kullanarak ölçebilirsiniz. Yabancı ve düşman bir ülkedeki yayınlar gibi "uzak" ya da aynı yönetmenin 20 yıl boyunca çektiği 15 filmdeki ortak temalar gibi "dağınık haldeki" konu başlıklarını araştırabilirsiniz. En önemlisi, içerik analizi bir metnin içindeki, üstünkörü bir gözlemle fark edilmesi zor olan mesajları açığa çıkarabilir. Metnin yaratıcısı veya okurları bile metindeki temaların, yanlılıkların ya da niteliklerin tamamının farkında olmayabilir. Örneğin okul öncesi çocuklar için resimli kitaplar yazanlar, çocukları kasıtlı olarak geleneksel stereotipik toplumsal cinsiyet rollerinde resmediyor olmayabilirler, ama içerik analizi, bu kitaplarda bu tür stereotipleştirmelerin yoğun olduğunu açığa çıkarmıştır.[5]

Örnek Kutusu 11.3 Amerikan Medyası Akıl Hastalıklarını Nasıl Resmeder?

İki içerik analizi araştırması, ABD medyasının akıl hastalarını nasıl resmettiğini incelemiştir. McGinity vd. (2014) 1897 ve 2012 arasında yayımlanmış ve ciddi akıl hastalıklarına ve silahlı şiddete odaklanan haberlerin yüzde 25'ini içeren rastlantısal bir örneklem oluşturmuştur. Örneklemleri; en yüksek tirajlı üç ulusal gazeteden, ABD'deki dört nüfus sayım bölgesindeki en yüksek tirajlı bölgesel gazetelerden ve üç büyük karasal televizyon kanalının ve iki büyük kablolu televizyon kanalının akşam haberlerinin deşifrelerinden toplanan haberlerden meydana gelmiştir. Şu araştırma terimleriyle birlikte açık kodlama kullanmışlardır: "akıl hastalığı," "akli dengesizlik," "akıl sağlığı bozukluğu," "psikiyatrik bozukluk," ya da "psikiyatrik hastalık" ve "silah," "silah denetimi," "silahlı şiddet," "silah mevzuatı," "silah yasası," "silah politikası," "silah yönetmeliği," "ateşli silah," "ateşli silahların kontrolü," "ateşli silah şiddeti," "ateşli silah mevzuatı" ya da "ateşli silah yönetmeliği." Araştırmacılar, içlerinden yüzde 25'lik rastlantısal bir örneklem (1.280 makale) çektikleri 5.199 gazete makalesi tespit etmişlerdir. Kitap değerlendirmelerini, gazetelerin yazı işleri müdürlerine yazılan mektupları, 100 kelimeden kısa haberleri, ölüm ilanlarını, gelecek haber özetlerini ve yinelenen haberleri örneklemden çıkarmışlardır. Ellerinde toplam 364 haber ve başyazı kalmıştır. Daha sonra, bütün haberleri 27 maddelik bir kodlama sistemiyle kodlamışlardır. Bütün maddeleri kodladıktan sonra, iki araştırmacı kodlayıcılar arası güvenirliği doğrulamak için örneklemin yüzde 33'ünü birbirlerinden

[5] Weitzman vd. (1972) bu araştırma türünde bir klasiktir.

Örnek Kutusu 11.3 Devamı

bağımsız bir şekilde kodlamıştır. Kodlanan maddelerin beşi haberlerin ciddi akıl hastalıklarıyla ilişkilendirilen damgalamaya değinip değinmediğini ölçmüştür. Çok sayıda madde belli bir akıl hastalığının teşhisini ölçmüştür. Dört madde de belli silah mülkiyeti ve akıl sağlığı polltikalarına değinilip değinilmediğini ölçmüştür. Kodlama akıl sağlığı sisteminin güçlendirllmeslnden/iyileştlrilmesinden bahsedilip bahsedilmediğini de ölçmüştür.

Sonuç, ciddi akıl hastalıkları ve silah kullanma ile ilgili çoğu haberin, kitlesel silahlı cinayet ve yaralama olaylarına yakın dönemlerde ortaya çıktığını ve kitlesel silahlı cinayet ve yaralama olaylarının olduğu dönemlerde yayımlanan haberlerin yüzde 70'inin, bu olaylara odaklandığını göstermiştir. Çoğu haber şiddeti ciddi bir akıl sağlığı sorununa sahip olmakla llişkilendirmiştir. Haberlerin çok azı, ciddi akıl hastalıkları olan çoğu insanın şiddete eğilimli olmadığını ya da uzmanların gelecekte şiddete başvurma riski taşıyan ve akli dengesi bozuk birini tespit etmelerinin mümkün olmadığını gösteren kanıtlar içermiştir.

Araştırmacılar, haber medyasının, akli dengesi bozuk kişilere yönelik damgalamayı pekiştirip, insanları ciddi akıl hastalıklarını, silahlı şiddetin birincil sebebi olarak görmeye teşvik edebileceği sonucuna varmışlardır. Çoğu haber – silahlara erişimin kolaylığı gibi– başka faktörlerin bu tür şiddet olayları ile yakından ilişkili olduğunu akıllara getirse bile durum böyledir. Dolayısıyla, medyadaki haberler silahlı şiddetin nedeni olarak tehlikeli silahlara erişimin kolaylığındansa ciddi bir akıl hastalığı yaşayan tehlikeli kimseleri vurgulamıştır. Medyada kitlesel silahlı cinayet ve yaralamalara karşı önerilen çoğu politika, akli dengesi bozuk kimselere kısıtlamalar dayatmak şeklinde olmuştur. Araştırmacılar, haberlerin konuyu ele alış biçiminin, karar alıcıların silahlı şiddetin nedeni olarak akıl hastalıklarını vurgulamalarına ve sorunun daha ciddi diğer kaynaklarını es geçmelerine imkan verdiği sonucuna varmışlardır.

Parrott ve Parrot (2015) ABD televizyonlarında 2010 ve 2013 arasında kurgusal suç dizilerindeki akıl hastalığı stereotiplerini irdelemişlerdir. İlk önce, ABD'deki başlıca dört karasal televizyon kanalının kayıtlarından ve izleyici bilgilerinden bütün suç dizilerini belirlemişlerdir. Daha sonra 983 karakter tespit ettikleri 15 suç dizisinden, rastlantısal olarak 65 bölüm seçmişlerdir. Analiz birimi, bir bölümde odaklanılan karakterdir. Sadece televizyonda 10 saniyeden fazla gözüken ya da hikayede var olmaya devam eden karakterler analize dahil edilmiştir. İki kodlayıcı her bir karakteri, demografik bilgiler, karakterin rolü ve beş içerik unsuru (akıl hastalığının adı, şiddet mağduru olmak ve şiddet uygulamak, suç kurbanı olmak ve suça iştirak etmek, fiziksel görünüm ve toplumsal mevki) dahil olmak üzere toplam 80 maddeye göre kodlamıştır.

Sonuçlar, 983 karakterin çoğunun beyaz (%75) ve erkek (%61) olduğuna işaret etmiştir. 52 karakter (%5), bir akıl hastalığına sahip olarak nitelenmiştir. Akıl hastalığı olan karakterlerin yarısından fazlası (%51), diğer karakterlerin ise yüzde 18'i bir şiddet suçu işlemiş ve akıl hastalığı olan karakterlerin yüzde 46'sı şiddet mağduru olmuştur, diğer karakterlerin ise yüzde 31'i. Akıl hastalığı olanların yarısından biraz azı (%42), kişisel bakımlarına ya da temizliklerine dikkat etmeyen kimseler olarak resmedilmişlerdir.

Veriler televizyondaki suç dizilerinin akıl hastalığını şiddet ya da suç davranışıyla ilişkilendiren stereotipleri onayladığını göstermiştir. 20-30 yıl önceki TV dizilerindeki temsiller kadar aşırı olumsuz olmasalar da suç dizileri, olumsuz stereotipleri pekiştirmeye devam etmiştir. Diziler, akli dengesi bozuk birinin, bir şiddet edimine iştirak etmek olasılığını son derece abartmıştır.

Her iki içerik analizi araştırması da betimleyicidir, yani bize sadece medyanın ne yaptığını söylemişlerdir. Her ikisi de kişinin medya anlatılarına ya da TV'de gösterilen stereotiplere maruz kalma biçiminin akıl hastalığı sorunu yaşayan insanlara karşı olumsuz görüşlere ya da damgalamaya neden olduğunu belgeleyen diğer deneylere ya da tarama araştırmalarına atıfta bulunmuştur.

Ölçüm ve Kodlama

Çoğu nicel araştırmada olduğu gibi, içerik analizinde de dikkatli ölçüm yapmak çok önemlidir. Dağınık ve bulanık sembolik iletişimi alır ve onu kesin, nesnel ve nicel verilere dönüştürürsünüz. Bunu yaparken yinelemeyi mümkün hale getirmek için kodlama prosedürlerini özenle tasarlamanız ve belgelemeniz gerekir. Örneğin yaşlı karakterlerin dizi filmlerde ne sıklıkla olumsuz stereotiplerle canlandırıldıklarını belirlemek istiyorsunuz. "Yaşlılara dair olumsuz stereotipler" yapısının bir ölçümünü geliştirmeniz gerekir. Kavramlaştırma, yaşlı insanlarla ilgili bir dizi stereotip ve olumsuz genellemeyle sonuçlanabilir ve bunlar (örn. bunak, unutkan, huysuz, güçsüz, ağır işiten, yavaş, hasta bakımevinde kalan, etkisiz, muhafazakar, vb.) yaşlı insanları doğru yansıtabilir de yansıtmayabilir de. Örneğin gerçekte 65 yaş üstü insanların yüzde 5'i, ancak televizyonda gösterilen 65 yaş üstü karakterlerin yüzde 50'si bakımevinde kalıyorsa bu olumsuz stereotipleştirmenin bir kanıtıdır.[6]

İçerik analizinde yapıları, bir **kodlama sistemi** ile işlemselleştirirsiniz. Kodlama sistemi, metnin içeriğinin nasıl gözlemleneceğini ve kaydedileceğini betimleyen bir talimat ya da kural dizisidir. Kodlama sistemini incelediğiniz metin ya da iletişim ortamı türüne göre uyarlarsınız (örn. televizyon dizisi, roman, dergi reklamlarındaki fotoğraflar). Kodlama sistemi analiz biriminize de bağlıdır.

İçerik analizinde analiz birimi çok büyük çeşitlilik gösterebilir. Bir kelime, ifade, tema, hikaye konusu, gazete makalesi, karakter vb. olabilir. Analiz birimlerinin yanı sıra, içerik analizinde analiz birimiyle aynı olabilecek ya da olmayabilecek başka birimler de kullanırsınız: kayıt birimleri, bağlam birimleri ve sayım birimleri. Bu birimlerin arasında çok az fark vardır, bu yüzden kolaylıkla birbirleriyle karıştırılırlar, ama her birinin rolü ayrıdır. Basit projelerde ise her üçü de aynıdır. Örneğin, televizyondaki araba ya da kamyon reklamlarının özelliklerini (kayıt birimi reklamdır) ve televizyonun neleri gösterdiğini veya incelediğiniz reklamdan önce ya da sonra yayınlanan diğer reklamı (bağlam birimi) not edebilir ve her bir reklamda görünen insanları (bu insanlar bir sayım birimidir) ve özelliklerini sayabilirsiniz.

İçerik analizindeki ölçümlerde **yapılandırılmış gözlem** kullanılır: yani kurallara bağlı sistematik, dikkatli gözlem. Kurallar, gözlemlerin nasıl kategorilere ayrılacağını ve sınıflandırılacağını söyler. Öteki ölçümlerde olduğu gibi kategoriler birbirini dışlayıcı ve tam kapsayıcı olmalıdır. Yazılı kurallar yinelemeyi mümkün kılar ve güvenilirliği iyileştirir. Araştırmacılar önce kodlama

---

[6] İçerik analizi araştırmaları ile ilgili örnekler, Berelson (1952), Carney (1972), McDiarmid (1971), Myers & Margavio (1983), Namenwirth (1970), Sepstrup (1981), Stewart (1984) ve Stone vd. (1966) içinde yer almaktadır. Harwood (200) televizyondaki yaşlı insanları ele almaktadır. Ayrıca içerik analizinde ölçüm sorunlarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Weber (1983).

kurallarıyla işe başlasalar da genellikle bir pilot çalışma yürütür ve bu çalışmaya dayanarak kodlamayı rafine hale getirirler. Kodlama sistemleri metin içeriğinin dört özelliğini belirler: frekans, yön, yoğunluk ve alan. Araştırmacı, bir içerik analizi projesinde bu özelliklerin bir veya birkaçını, bazen de hepsini ölçebilir (bkz. Düşünce Kutusu 11.2 Neyi Ölçeriz?)

Kodlama, metne dikkatlice bakmayı ve onu başlıca kelime, sembol ya da mesajların sayısal ölçümlerine sistematik bir şekilde çevirmeyi gerektirir. İçerik analizinde kodlamanın başlıca iki türü vardır: açık ve örtülü.

Açık kodlama bir metnin yüzeysel ve gözle görülebilir içeriği ile ilgilenir. Örneğin, bir deyim ya da kelimenin (örn. kızıl) yazılı bir metinde kaç kez geçtiğini veya belli bir eylemin (örn. öpüşme) bir video sahnesinde gözüküp gözükmediğini sayarsınız. Açık kodlama sisteminin tespit etmek istediğiniz bir terimler ya da eylemler listesi vardır. Yazılı kelimelerde, bilgileri tarayarak elektronik bir formata çevirir, kelimeleri ve deyimleri ararken bir bilgisayar programından yararlanır ve bilgisayarın, kelime ve deyimlerin görünme sayısını saymasına izin verebilirsiniz. Bunun için ilk önce ilgili kelime ve deyimlerin kapsamlı bir listesini oluşturursunuz.[7]

Düşünce Kutusu 11.2 Neyi Ölçeriz?

1. *Frekans* bir şeyin mevcut olup olmamasına ve eğer mevcutsa, bunun ne sıklıkla olduğuna gönderme yapar. Örneğin, belli bir haftada bir televizyon programında kaç yaşlı insan görünür? Bu kişilerin oynadıkları karakterlerin toplam yüzdesi nedir ya da programların yüzde kaçında görünürler?
2. *Yön* içerikteki mesajların bir tür sürem üzerinde izlediği (örn. olumlu ya da olumsuz, destekleyici ya da muhalif) yönü ifade eder. Örneğin, yaşlı bir televizyon karakterinin alabileceği rolleri listeler ve bu rolleri, üç kategoriye ayırırız: olumlu (örn. dostane, bilge, nazik, anlayışlı), tarafsız ya da olumsuz (örn. edepsiz, sıkıcı, bencil, yavaş, unutkan).
3. *Yoğunluk* belli bir yöndeki mesajın gücü ya da sağlamlığıdır. Bir televizyon karakteri etkin (örn. öteye beriye koşuşturan, hızlı ve yüksek sesle konuşan) ya da edilgen (örn. bir yerde öylece duran ve sessizce birkaç kelime söyleyen) olabilir. Unutkanlık gibi bir nitelik önemsiz (örn. evden çıkarken araba anahtarlarını almayı unutmak, 10 yıldır görülmeyen birinin isminin hatırlanmasının zaman alması) ya da önemli olabilir (örn. kişinin kendi ismini hatırlayamaması, çocuklarını tanıyamaması).
4. *Alan* bir mesaj metninin büyüklüğü, süresi ya da bir mesaja ayrılan alanın büyüklüğüdür. Basılı bir reklamın ya da fotoğrafın büyüklüğünü ya da kapladığı alanı ölçmek kolaydır. Yazılı metinlerde alanı kelimeleri, cümleleri, paragrafları sayarak veya metnin bir sayfada tuttuğu alanı (örn. santimetrekare cinsinden) hesaplayarak ölçebiliriz. Görüntülü ya da sesli metinlerde, metne ayrılan sürenin miktarını ölçeriz. Örneğin bir TV karakteri bir saatlik bir programda birkaç saniye de görünebilir her sahnede de.

[7] Stone & Weber (1992) ve Weber (1984, 1985) bilgisayarlı içerik analizi tekniklerini değerlendirmektedir.

Kodlama, Geçerlilik ve Güvenilirlik

Açık kodlama son derece güvenilirdir, çünkü deyim veya kelime ya vardır ya da yoktur. Ne yazık ki, açık kodlama kelime veya deyimlerin yan anlamlarını hesaba katmaz. Aynı kelime bağlama göre farklı anlamlar alabilir. Bir kelimenin birden çok anlamının olması olasılığı, açık kodlamanın ölçüm geçerliliğini kısıtlar.

Örneğin, *kızıl* bir kapağı olan, *kızıl*larla ilgili bir kitap okudum. Kitabın raflarda yerini alması gecikince, yayınevinde *kızılca* kıyamet kopmuştu. Kitabın editörü ise oğlu *kızıl*a yakalandığı için geciktiğini belirterek, bu konuda kendisine *kızıl*mamasını rica etmişti. Kitapta, *kızıl* saçlı sürücü, şafağın *kızıl*lığında sonbaharın *kızıl* yapraklarının *kızıl* gökyüzünde uçuşmasını izlemek için *kızıl* kamyonunu yol kenarına çektiği sırada, *kızıl* bayrak taşıyan bir grup *kızıl*la birlikte, birdenbire *kızıl*ağaçların arasından çıkıvermiş, seslerden ürken *kızıl*kuyruklar dallardan havalanmıştı. *Kızıl*elmacılar, *kızıl*lardan hoşlanmaz. *Kızıllar* arasında, *kızıl* fenerler sokağında gördüğü *kızıl* saçlı bir kıza aşık olduğu için ağlamaktan gözleri kıp*kızıl* olmuş bir oğlan vardı, ancak kitabın başkahramanı, boğalarla değil, *kızıl* tilkilerle güreşen *kızıl* kepli, *kızıl* burunlu bir matadordu. *Kızıl*a çalan kestane saçlı, *kızıl* dudaklı kızlarının yaptığı *kızıl*cık şerbetini çok severdi. Kendisi *kızıl* cahil olduğu halde, kızları okuyabilsin diye şafağın *kızıl*lığında kalkar, çalışmaya koyulurdu.

Örtülü kodlama (anlambilimsel analiz olarak da adlandırılır), bir metnin içeriğinin altında yatan, örtülü anlamları arar. Örneğin, bir paragrafın tamamını okur ve paragrafın erotik temalar mı yoksa romantik bir ruh hali mi içerdiğine karar verirsiniz. Kodlama sisteminizin, metni yorumlamanızda ve metinde belirli temalar ya da ruh hallerinin bulunup bulunmadığına karar vermenizde size yol gösteren genel kuralları vardır. Bölümün başındaki cinsiyetçi şakalar ile ilgili araştırma, genellikle açık kodlamaya göre daha az güvenilir olan örtülü kodlamadan yararlanmıştır. Örtülü kodlama, kodlayıcının dil ve toplumsal anlam bilgisine dayanır.[8] Eğitim, pratik ve yazılı kurallar güvenilirliği artırır, ama yine de temalar, ruh halleri vb.yi tutarlı biçimde belirlemek zordur. Ancak örtük kodlamanın geçerliliği, açık kodlamadan fazla olabilir; çünkü anlamı yalnızca belli kelimelerle değil, bağlama bağlı pek çok örtülü biçimde iletebiliriz.

Metnin içeriğini incelemek için hem açık hem örtük kodlama kullanmak isteyebilirsiniz. Eğer iki yaklaşımın sonuçları uyuşursa, nihai sonucunuz sağlamdır; uyuşmazsa, işlemsel ve kuramsal tanımları yeniden ele almanız gerekir.

---

[8] Güvenilirlik ve örtük ya da anlambilimsel analizle ilgili olarak bkz. Andren (1981:58-66) ve Holsti (1969:94-126).

Çoğu araştırmada çok sayıda birimden gelen bilgileri kodlamanız gerekir. 30 kitabın, yüzlerce saatlik televizyon programının ya da (bölümün başındaki örnekte olduğu gibi) çok sayıda web sitesinin içeriğine bakabilirsiniz. Bilgileri, kişisel olarak kodlamanın yanı sıra kodlamaya yardımcı olacak asistanlar tutabilirsiniz. Kodlayıcılara kodlama sistemini öğretir ve kayıt formunun doldurulması konusunda onları eğitirsiniz. Kodlayıcıların değişkenleri anlaması, kodlama sistemine uyması ve belirsiz noktaları sorması gerekir. Tutarlı olabilmek adına, kodlama başladıktan sonra ortaya çıkan belli bir yeni kodlama durumunun nasıl ele alınacağı konusunda verilen bütün kararları kaydetmeniz gerekir.

Birden çok kodlayıcı kullanırsanız, kodlayıcılar arasında tutarlılık olup olmadığını daima kontrol etmelisiniz. Bunu, kodlayıcılardan aynı metni birbirlerinden bağımsız olarak kodlamalarını isteyip, kodlayıcılar arasındaki tutarlılığı kontrol ederek yaparsınız. Bir tür eşdeğerlik güvenilirliği olan **kodlayıcılar arası güvenilirliği,** kodlayıcılar arasındaki tutarlılık derecesini tespit eden istatistiksel bir katsayı ile ölçersiniz (bkz. Şema 11.2 Krippendorff Alfa).[9] Katsayıyı içerik analizi araştırmasının sonuçlarıyla birlikte belirtmeyi *asla* unutmayın.

Kodlama süreci oldukça uzun bir süreye yayıldığında (örn. üç aydan fazla sürdüğünde), kodlamanın kararlı mı yoksa değişken mi olduğunu görmek amacıyla her bir kodlayıcının daha önce kodlanmış olan metin örneklemlerini bağımsız olarak yeniden kodlamasını sağlayarak, kararlılık güvenilirliğini de kontrol etmeniz gerekir. Örneğin, Nisan ayında kodlanmış toplam altı saatlik televizyon dizisi bölümleriniz olsun. Kodlayıcılardan, Eylül ayında bu 6 saati, başlangıçtaki kodlama kararlarına bakmaksızın yeniden kodlamalarını istersiniz. Eğer sonuçlar aynıysa, kararlılık güvenilirliğiniz vardır. Kodlamada büyük sapmalar görürseniz, kodlayıcıları yeniden eğitmeniz ve ikinci kez kodlama yaptırmanız gerekebilir.

Araştırmacılar fotoğraflar, resimler, heykeller, binalar, giysiler, videolar ve filmler gibi çok farklı türde görsel "metni" incelemektedirler. Görsel "metni" analiz etmek yazılı metinden zordur, çünkü görsel metin mesajları ya da duygusal içeriği dolaylı imgeler, semboller ve metaforlar aracılığıyla iletir. Dahası, görsel imgeler çoğunlukla karışık mesajlar içerir ve birden çok anlam katmanına sahiptirler.

Çoğu insan hakim kültürün kilit sembollerine ortak anlamlar yükler, ancak insanlar bir sembolü farklı biçimlerde okuyabilir. Örneğin, bir ulusal bayrağın anlamını yurtseverlik, ulusa karşı görev ve geleneğin onurlandırılması mı yoksa tahakküm, iktidarın suiistimali ve polisin ya da ordunun saldırgan-

---

[9] Kodlayıcılar arası güvenilirliğin çeşitli ölçümleri için bkz. Krippendorff (1980). Ayrıca bununla ilişkili olan örtüşme geçerliliği konusu için bkz. Fiske (1982).

lığı olarak mı okumalısınız? Japonya, 1945 ve 1999 arasında milli bayrağını kamu okullarında nadiren sergilemişti. Hükümet yetkilileri bayrağın sergilenmesini ve milli marşın söylenmesini şart koşan bir yasa çıkardıklarında bu büyük bir tartışma yaratmıştı. Muhafazakar siyasetçiler Japon gençliği arasında yurtseverlik duygusunu yaygınlaştırmak için bayrağın sergilenmesini istemişlerdir. Ancak çoğu öğretmenin yanı sıra başka insanlar da buna karşı çıkmışlardı, çünkü bayrakla Japonya'nın askeri saldırganlığı ve antidemokratik yönetimi arasında güçlü bir ilişki vardı ve Japonya'daki aşırı sağ gruplar bayrağın sergilenmesini savunmaktaydı.

ABD'deki konfederasyon bayrağı, farklı toplumsal gruplar için birbirinden keskin bir şekilde ayrılan anlamlar taşımaktadır.[10] Çoğu Afro-Amerikalı için, ırksal tecridi, köleliği ve Beyazların Jim Crow döneminde uyguladıkları yoğun baskıları temsil eder. Yaşı geçkin çoğu beyaz için ise bölgesel mirası ve "Eski Güney'in" soylu yaşam tarzını sembolize eder. Başkaları için, isyankarlığı, bireysel özgürlüğü ve dışarıdan dayatılan otoritenin reddini temsil eder. ABD dışındaki bazı insanlar için, sadece ABD'yle bağlantılı renkli bir ifadedir. Yani insanlar bayrağın anlamını tek biçimde okumazlar.

Şema 11.2 Krippendorff Alfa

Krippendorff Alfa (α), en yaygın kullanılan ve en iyi bilinen kodlayıcılar arası uzlaşma ya da derecelendiriciler arası güvenilirlik ölçümüdür. Klaus Krippendorff bu kodlayıcılar arası güvenirlik katsayısını gözlemciler, kodlayıcılar, hakemler, derecelendiriciler ve ölçüm araçları arasındaki uyuşmayı ölçmek için geliştirmiştir. Gözlemcilerin arasındaki uyuşma kusursuz olduğunda, (α)'da gözlemlenen uyumsuzluk 1'e eşittir (α=1) ve bu, kusursuz güvenilirliğe işaret eder. Sonuçlar tesadüf eseri ortaya çıktıysa, gözlemciler arası uyuşma güvenilirliğin olmadığına işaret eder (α=0). Bu, kodlayıcıların metni ya da bilgileri gözlemlemekte başarısız olmalarına ve verileri zar atarak uydurmalarına benzer bir durumdur.

α'nın genel formülü şöyledir: $\alpha = 1 - \frac{D_o}{D_e}$

Bu formülde, D_o gözlemlenen uyuşma, D_e ise birimlerin kodlanması, bu birimlerin kendi özelliklerinden ziyade tesadüf eseri gerçekleşseydi bekleyeceğimiz uyumsuzluktur.

Formülün temelindeki matematik mantık, bu kitabın kapsamını aşmaktadır (bkz. Hayes & Krippendorff, 2007 ve Krippendorff, 2004). Bu formülün verileri, ortak bir analiz birimi kümesindeki birimlere, bir değişkene göre değerler atamak üzere aynı eğitimi almış, ama birbirinden bağımsız çalışan iki ya da daha fazla kodlayıcıdan gelmektedir. Katsayının ayrıntıları kodlayıcıların sayısına, değişkenlerin değer aralığına vb. bağlı olarak değişecektir. α katsayısı pek çok duruma uyar; herhangi sayıda kodlayıcı, herhangi sayıda değişken kategorisi ya da ölçümü, herhangi bir ölçüm düzeyi (nominal, sıralı, aralık ve oran), herhangi bir eksik ya da kayıp veri ve herhangi bir örneklem büyüklüğü. Çeşitli istatistiksel bilgisayar programları bu istatistiği ölçebilir.

[10] Konfederasyon bayrağı meselesi üzerine bkz. Copper & Knotts (2006), Holyfield, Moltz & Bradley (2009) ve Newman (2007).

Görsel imgeleri incelemek için görsel metnin içindeki çoklu anlamları "okumayı" ve çeşitli sembolik imgeleri yorumlamayı öğrenmeniz gerekir. Bu tür bir "okuma" mekanik (yani X imgesi her zaman G anlamını taşır şeklinde) değildir; kültürel bağlama dayalıdır, çünkü bir imgenin anlamı kültüre bağlıdır. Pek çok semboldeп oluşan bir alan içindeki karşılıklı ilişkilere de bağlıdır. Konfederasyon bayrağının anlamı yaşa, ırka, coğrafi konuma vb. bağlı olarak değişebilir. Nasıl sergilendiğine bağlı olarak da değişir. Bayrağı, Mississippi Üniversitesi'ndeki bir futbol maçında yapılan Klu Klux Klan gösterisinde sergilemek, Georgia eyalet bayrağının parçası olarak sergilemek ve bir motosiklet "sürücüsünün" ceketinin arkasında sergilemek aynı anlamı taşımayabilir. Özgürlük Anıtı gibi ulusal semboller de toplumsal ya da siyasi mesajlar iletmek için kullanılırlar. Aynı sembol "göçmenlere hoşgörü, özgürlük, adalet ve ifade özgürlüğüyle kucak açan bir sığınak" ya da "güvenlik, tetikte olma ve tehditkar, tehlikeli yabancılardan korunma" mesajları taşıyabilir.

Sosyopolitik gruplar, yeni semboller icat eder ya da var olan önemli sembollerin anlamı üzerinde söz sahibi olmak için mücadele verirler. Örneğin, bazı insanlar Noel ağacına dini bir anlam atfetmek ister; başkaları ise onun, dini herhangi bir içerik olmaksızın geleneğin ve aile değerlerinin kutlanmasını temsil ettiğini düşünürler; bazıları da Noel ağacının ticari nedenlerle eğlenceli bir tatil dönemi anlamına gelmesini isterler. Sembollerin karmaşık, çok katmanlı anlamları dolayısıyla, içerik analizindeki nicel verileri imgelere dair nitel yargılarla harmanlamanız gerekir.

İçerik Analizi Araştırması Nasıl Yürütülür?

1. *Araştırma sorusunu formüle edin.* Bir konu başlığı ya da bir araştırma sorusuyla işe başlarsınız. Soru, mesaj ya da semboller şeklinde değişkenler içerdiğinde, içerik analizi uygun olabilir. Örneğin, yerel televizyonların bir belediye başkanlığı kampanyasını nasıl haberleştirdiğini incelemek istiyorsunuz. Sorunuz, her adayın eşit şekilde haberleştirilip haberleştirilmediği olabilir. "Haberleştirme" yapısı haberlerin miktarını (televizyonda süre), haberlere verilen önemi ve haberlerin bir adaya karşı diğerini destekleyip desteklemediğini içerebilir. İnsanları tarayıp, onlara haberlerle ilgili ne düşündüklerini de sorabilirsiniz, ancak içerik analizi kullanarak doğrudan haberleri incelemek daha iyi bir stratejidir.

2. *Analiz biriminize karar verin.* Analiz biriminize karar vermeniz gerekir. Örneğin, siyasi bir kampanyada çok sayıdaki yerel kanaldan her birinde bir haber programının her gün yayınlanan bölümleri ya da yerel kanalların tamamında her akşam yayınlanan iki haber programındaki her haber ya da bölüm analiz biriminiz olabilir. Aday ya da konu başlıklarına göre televizyon reklamlarını da sayabilirsiniz. Televizyonda adaylara yer veren tartışma programlarını ya da röportajları da inceleyebilirsiniz.

3. Bir örnekleme planı geliştirin. İçerik analizinde rastlantısal örnekleme çok kullanışlıdır. Önce popülasyonu ve örnekleme birimini tanımlamanız gerekir. Örneğin, popülasyon belli bir süre boyunca belli belge türlerinde yer alan tüm kelimeler, tüm cümleler, tüm paragraflar veya tüm makaleler olabilir. Benzer şekilde, belirli bir süre boyunca belirli türdeki televizyon programlarındaki her bir konuşma, durum, sahne ya da bölümü kapsayabilir. Örneğin, seçimden önceki bir yıl ve seçimden sonraki bir ay boyunca adayların televizyon haber programlarında, reklamlarda ve tartışma programlarında ya röportajlarda nasıl haberleştirildiklerini görmek istiyorsunuz. Gündüz kuşağında yayınlanan haberler programlarını ve sadece Pazartesi-Cuma akşamları arası yayınlanan iki haber programındaki özel haberleri de popülasyona dahil edip etmeyeceğinize karar vermeniz gerekir. Haftanın herhangi bir günü herhangi bir saatte yayınlanan reklamları da popülasyona dahil etmeli mi yoksa popülasyonu insanların daha çok televizyon izlediği saatlerle mi sınırlandırmalısınız? Analiz biriminiz siyasi kampanyaya odaklanan ve bir adayın isminin geçtiği bir haber programı bölümü, adayın isminin ya da görüntüsünün olduğu bir reklam ya da bir ya da daha fazla adaya yer veren bir röportaj olabilir. Popülasyonunuz 13 aylık süre zarfında dört yerel kanalda yayınlanan bütün program bölümlerini, reklamları veya röportajları içerebilir.

Hedef popülasyonu ve örnekleme birimlerinizi belirledikten sonra, ayrıntılı bir planlama yapmanız gerekir. Bu örnekleme çerçeveleri tesis etmeyi ve örneklem büyüklüğüne ve örnekleme oranlarına karar vermeyi gerekli kılar. 8. Bölüm'den hatırlayabileceğiniz üzere, örnekleme çerçevesi doğru bir rastlantısal örneklem oluşturmakta çok önemli bir aşamadır. 13 aylık bir süre zarfında, belediye başkan adayları ile ilgili yayınlanan haberleri örneklemek için bütün haber bölümlerinin, reklamların ve tartışma-röportaj programlarının listesi elinizde olmalıdır. Uygulamada üç ayrı örnekleminiz olabilir: biri reklamlar, biri haber bölümleri, biri de tartışmalar için. Aynı reklam birkaç kez gösterilebileceği için reklamların gösterildiği olası bütün zaman aralıklarından oluşan bir liste (örnekleme çerçevesi) oluşturabilir ve zaman aralıklarını rastlantısal olarak örnekleyebilirsiniz. Bir haber programında seçime ve adaylara odaklanan hiçbir bölüm olmayabileceği gibi bir ya da daha fazla bölüm de olabilir, bu nedenle her bir kanalın program kayıtlarını inceleyerek olası bütün bölümlerin listesine ulaşmanız, daha sonra bunu bir örnekleme çerçevesi olarak kullanmanız gerekebilir. Sadece birkaç tane tartışma-röportaj programı varsa, bu popülasyonun tamamını örnekleme dahil edebilirsiniz.

Bir projeyi planlarken ne kadar mesai harcamanız gerektiğini de hesaplamalısınız. Örneğin bir pilot testte 30 ile 60 saniye arasındaki bir reklamın seyredilip kodlanmasının ortalama 15 dakika, 3 ile 5 dakikalık bir haber programı bölümünün 20 dakika, 30 dakikalık bir tartışma ya da röportajın ise iki saat gerektirdiğini görebilirsiniz. Bu süreler reklamı, bölümü ya da tartışmayı

örneklemek ya da belirlemek için gereken zamanı içermemektedir. Diyelim ki örnekleme çerçevesinde 300 reklam, 80 haber bölümü ve 5 tartışma var ve siz 100 reklamı, 40 bölümü ve beş tartışmanın hepsini örnekliyorsunuz. Bütün video kayıtlarını toplayıp düzenledikten sonra kodlamaya ayırmanız gereken süre (15 dakika x 100 reklam) + (20 dakika x 40 bölüm) + (180 dakika x 5 tartışma) = 3.200 dakika ya da yaklaşık 53 saat olacaktır. Kodlamada asistanlardan destek almayı düşünebilirsiniz.

4. *Kodlama Kategorilerini ve Kayıt Formunu Oluşturun.* İlgili bütün değişkenleri belirlemeniz gerekir. Çoğu zaman bu değişkenler literatür taramasında elde ettiğiniz fikirlerden, kendi düşüncelerinizden ya da kuramınızdan ya da pilot veriler üzerinde yapılan bir önincelemeden kaynağını alırlar. Kendiniz için çok açık bir kodlama sitemi oluşturmanız gerekir, eğer kodlayıcılardan destek alıyorsanız aynısını onlar için de yapmalısınız. Açık ya da örtülü kodlama sistemi, bir kodlayıcının gördüğü ya da duyduğu şeyin birkaç kod kategorisine tam olarak nasıl dönüştürüleceğini söyleyecektir. Kodları düzenlemek için bir kayıt formu oluşturmalısınız. Bu, analiz biriminin kimlik numarasının ve her bir değişkene ilişkin kodlama bilgilerinin yer aldığı bir belgedir (bkz. Şekil 11.). Kodlama sisteminizi ve kayıt formlarınızı her zaman bir miktar pilot veriyle (yaklaşık bir düzine veriyle) test etmeniz gerekir.

5. *Kodlama ve kodlayıcılar arası güvenilirlik kontrolü.* Son olarak, birden fazla kodlayıcı kullanıyorsanız, kodlayıcılar arası güvenirlik kontrolü yapın. Bu genellikle toplam örnekleminizin yüzde 10'unu seçip her bir kodlayıcıdan kodlama sistemini kullanarak, ancak birbirlerinden bağımsız bir şekilde aynı birimleri kodlamasını istemeniz anlamına gelir. Gerektiği takdirde, hatalı kodlayıcılardan gelen bilgileri atın ve bunları yeniden kodlayın.

6. *Veri toplama ve analiz.* Kodlama sisteminizi ve kayıt formlarını hazırladıktan ve bütün kodlayıcıları eğittikten sonra verileri toplamaya ve kontrol etmeye hazırsınızdır. Verileri istatistiksel analiz amacıyla bir bilgisayara girer, sonuçları yorumlar ve raporunuzu yazarsınız.

Çıkarımlar

Çoğu içerik analizi betimleyicidir, açıklayıcı değildir. İçerik analizi araştırmalarından hareketle ancak sınırlı çıkarımlar yapabilirsiniz; bu çalışmalar, sadece metinde olanları tasvir ederler. Metni yaratanların niyetlerini ya da metindeki mesajların onları alımlayanlar üzerindeki etkilerini açığa çıkaramazlar. Örneğin içerik analizi, çocuk kitaplarının cinsiyetçi stereotipler içerdiğini gösterir. Bu, çocukların düşüncelerinin veya davranışlarının kitaptaki stereotiplerden etkilendiği anlamına gelmez. Stereotipleri okumanın çocukların algılarını nasıl etkilediği hakkında ayrı bir çalışma, muhtemelen bir deney, bu çıkarımı doğrulayabilir.

Şekil 11.1 Belediye Başkanlığı Seçimleri İçerik Analizi için Televizyon Reklamı Kayıt Formu Örneği

Reklamın ID'si _____ Reklamın Tarihi_____ Reklamın yayın zamanı _____ Kodlayıcı # _____
Reklamın yayınlandığı kanal _____ Süresi _____
Reklamveren _____
Aday A'nın görseli var mı? _____ Aday A'nın sesi duyuluyor mu? _____
Aday B'nin görseli var mı? _____ Aday B'nin sesi duyuluyor mu?_____
Aday C'nin görseli var mı? _____ Aday C'nin sesi duyuluyor mu? _____Aday dışında reklamda gösterilen insanların sayısı_____
Yaşlılar _____ Yaşlı olmayan yetişkinler _____ Çocuklar _____
Toplumsal cinsiyet bileşimi _____ Irksal-etnik bileşim _____ Beyaz__ Siyah__ Hispanik _____ Asyalı _____ Diğer _____
Mesleki bileşim_____
Aşağıdakllerden reklamda gönderme yapılan bütün konuları işaretleyin.

1. Vergiler _____
2. Okullar _____
3. Suç _____
4. Barınma _____
5. Toplu ulaşım _____
6. Yollar _____
7. Sosyal hizmetler _____
8. Parklar _____
9. Ticaret _____
10. Kentsel genişleme _____
11. Su/hava kalltesi _____
12. Gelecek vizyonu _____
13. Komşular _____
14. İtfaiye/polis _____
15. İmar planı _____
16. Kütüphane _____
17. Yaşam kalitesi _____
18. Yaşlılara yönelik hizmetler _____
19. Gençlere yönelik hizmetler _____
20. Çokkültürlülük _____
21. Kamu sağlığı _____
22. İstihdam yaratma _____
23. Etkili yönetim _____
24. Halkın sesi _____
25. Diğer hükümet kuruluşlarıyla işbirliği_____

A'yı destekleyenler _____
B'yi destekleyenler _____
C'yi destekleyenler _____
A hakkında yukarıdaki _____'inci konu hakkında _____tarafından yapılan eleştiri
B hakkında yukarıdaki _____'inci konu hakkında _____ tarafından yapılan eleştiri
C hakkında yukarıda _____'inci konu hakkında _____ tarafından yapılan eleştiri

11.3. Mevcut istatistikleri kullanan uygun verileri tespit etmek

Uygun Konular

Toplumsal dünya hakkındaki pek çok bilgi istatistiksel belge (kitaplar, raporlar, vb.) ya kütüphanelerdeki basılı derlemeler biçiminde ya da bilgisayar kayıtları şeklinde erişilebilir durumdadır. Her iki durumda da bu tür bilgi yığınlarını, aklınızda bir araştırma sorusu ve değişkenler olduğu halde araştırabilir, ardından araştırma sorusunu ele almak üzere bu bilgileri tekrar bir araya getirip istatistiksel analize tabi tutabilirsiniz.

Mevcut istatistiklere dayalı araştırmalara uygun konu başlıkları belirlemek zordur, çünkü bunlar çok çeşitlidir. Bir kurum tarafından hakkında bilgi toplanmış ve kamuya açık hale getirilmiş her konu başlığını araştırabilirsiniz. Aslında mevcut istatistiklere dayalı araştırmalar, tümdengelimci araştırma deseni modeline tam olarak uymaz. Daha ziyade, önce hangi verilerin kullanılabilir olduğunu bulduktan sonra, mevcut bilgileri yaratıcı bir biçimde yeniden düzenleyerek bir araştırma sorusunun değişkenlerine dönüşürsünüz.

Kontrol edilebilen ve bağımsız değişkenlerin manipüle edilebildiği konuları incelemeye en uygun araştırma yönteminin deney olduğunu unutmayın. Tarama araştırması ise beyan edilen tutum, düşünce veya davranışlar hakkında sorular sormaya daha uygundur. İçerik analizi, iletişim biçimlerine gömülü mesajların içeriğini açığa çıkarmaya uygundur. Mevcut istatistiklere dayalı araştırmalar, büyük bürokratik kurumlar tarafından toplanmış bilgiler gerektiren konulara uygundur. Kamu kurumları veya özel kuruluşlar, siyasi kararlarında ya da bir kamu hizmetinde kullanmak üzere muazzam çeşitlilikteki bilgileri sistematik olarak toplarlar. Nadiren belli bir araştırma sorusuyla doğrudan ilişkili amaçlar için veri toplarlar. Dolayısıyla **mevcut istatistiklere dayalı araştırma**, resmi raporlardaki toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullarla ilgili değişkenleri içeren hipotezleri test etmeye uygundur. Bunlar arasında, kurumların ya da içlerindeki insanların tasvirleri de yer alır. Çoğu kez kurumlar, bu bilgileri uzun süreler boyunca toplarlar. Örneğin, 150 şehirde 20 yıllık bir süre boyunca görülen işsizlik ve suç oranlarının birbiriyle ilişkili olup olmadığını görmek için mevcut istatistikleri kullanabilirsiniz.

Mevcut istatistikler, farklı tarihsel dönemler veya ülkeler arasında inceleme yapmakta çok işe yarar. Polisin ABD şehirlerinde aşırı güç kullanımı hakkında bir mevcut istatistik araştırmasını (Smith & Holmes, 2014) 1. Bölüm'de gördünüz. Nüfus sayımı (bkz. Düşünce Kutusu 11.3 Nüfus Sayımı) değerli bir mevcut istatistik verisi türüdür (bkz. Örnek Kutusu 11.4 Mevcut İstatistikler ve ABD'de Nefret Gruplarının Konumu).

Toplumsal Göstergeler

1960'larda, karar alıcıların kullanımına açık bilgilerden tatmin olmayan pek çok sosyal bilimci, toplumsal refahı ölçmek için "'toplumsal göstergeler' hareketini" başlattı. Çoğu, siyasi yetkilileri daha iyi bilgilendirmek amacıyla toplumsal refahla ilgili bilgileri, yaygın kullanılan ekonomik performans göstergeleriyle (örn. gayrisafi milli hasıla) harmanlayarak bilgilerimizi genişletmeyi istemişti. Bu hareketin üyeleri, toplumsal yaşamın kalitesini ölçerek devlet politikalarıyla ilgili kararları ekonomideki dalgalanmaların ötesine geçecek şekilde etkileyebileceklerini umuyorlardı.[11] Günümüzde toplumsal göstergelerin üretilmesine ve değerlendirilmesine adanmış *Social Indicators Research* adlı bir akademik dergi mevcuttur. ABD Nüfus Sayım Dairesi, *Social Indicators* [Toplumsal Göstergeler] adlı bir rapor yayımlar, Birleşmiş Milletler de farklı ülkelerden çok sayıda toplumsal refah ölçümü toplar.

Toplumsal gösterge, siyasi kararlarda kullanılabilecek herhangi bir toplumsal refah ölçümüdür. Şu alanlarla ilişkili çok sayıda özgül gösterge vardır: nüfus, aile, barınma, sosyal güvenlik ve refah, sağlık ve beslenme, kamu güvenliği, eğitim-öğretim, iş, gelir, kültür ve boş zaman, toplumsal hareketlilik ve toplumsal ve dini örgütlere katılım. FBI'ın tektip suç indeksi, ABD toplumundaki suç miktarını gösterir. Toplumsal göstergeler, toplumsal yaşamın bebek ölüm oranı (doğdukları ilk yıl hayatını kaybeden bebeklerin oranı) ve alkolizm gibi olumsuz yönlerini ya da iş memnuniyeti veya içinde su tesisatı bulunan barınma birimlerinin yüzdesi gibi olumlu yönlerini ölçebilir. Toplumsal göstergeler çoğu zaman örtük değer yargıları taşır (örn. hangi suçların ciddi olup olmadığı ya da iyi yaşam kalitesini neyin belirlediği).

Vassar Üniversitesi'ndeki Institute for Innovation in Social Policy [Sosyal Politika İnovasyon Enstitüsü] ABD için bir Toplumsal Refah İndeksi tesis etmiştir. İndeks, mevcut ABD resmi istatistiklerinde yer alan 16 toplumsal sorun alanından (bkz. Şema 11.) ölçümleri bir araya getirir. Her yılı bir alanda kaydedilmiş en yüksek puanla karşılaştırmamıza imkan verir. Karşılaştırma 0 ile 100 arasında değişen bir indeks üzerinden yapılır. 100 indeksin başlatıldığı 1970 yılından beri kaydedilmiş en iyi puana karşılık gelmektedir. ABD en yüksek toplumsal refah düzeyine 77,5 puanla 1973'te ulaşmıştır. O zamandan bu yana bu puan 2011'de 50,2'ye düşmüştür (eksiksiz verilerin mevcut olduğu en son yıl). Toplumsal refah, eyaletten eyalete de muazzam bir değişiklik gösterir.[12] Kanada Refah İndeksi (CIW)* özel bir yardım vakfından alınan ödenekle 1999'da başlatılmıştır. CIW her biri çeşitli mevcut istatistiksel göstergelerle

---

[11] Toplumsal göstergeler üzerine bkz. Bauer (1966), Carley (1981), Duncan (1984:233-235), Juster & Land (1981), Land (1992), Rossi & Gilmartin (1980) ve Taylor (1980) Ayrıca toplumsal göstergelerin planlama ve toplumsal tahmin yürütme için kullanımı üzerine bkz. Ferriss (1988).

[12] Bkz. Herber (2003), Miringoff & Opdycke (2007) ve Ravo (1996).

* Kısaltmada indeksinin İngilizce orijinal adı (*Canadian Index of Wellbeing*) temel alınmıştır (ç.n.).

ölçülen altı temel Kanada değerini temsil eden sekiz alanın bileşiminden oluşan bir indekstir (bkz. Tablo 11.). Kanada'daki farklı topluluklarda yapılan odak gruplardan ve toplantılardan gelen girdilerle oluşturulmuştur. Bir diğer toplumsal gösterge ölçümü, Toplumsal İlerleme İndeksi'dir. Kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu tarafından 2012'de başlatılmıştır. 128 ülkeden 50 toplumsal ilerleme göstergesi içermektedir.[13]

Düşünce Kutusu 11.3 Nüfus Sayımı

Neredeyse her ülke, bir nüfus sayımı yürütür ya da nüfusunu düzenli olarak sayar. Başlangıçta hükümetler vergi toplama, toprakların denetimi ve askere alınabilecek kimseleri tespit amacıyla nüfus sayımı yaptılar. Daha sonra nüfus sayımı coğrafi bölgelerdeki seçmenlerin sayısını belirledi, bu şekilde eşit büyüklükte seçim bölgeleri yaratılabiliyordu. Avustralya'da 1881'den beri, Kanada'da 1871'den beri, ABD'de ise 1790'dan beri nüfus sayımı yapılmaktadır. Çoğu devlet her 5 ya da 10 yılda bir nüfus sayımı gerçekleştirir. İnsanların toplam sayısına ek olarak nüfus memurları barınma koşulları, etnik köken, dini bağlantı, eğitim vb. üzerine bilgi toplarlar. Nüfus sayımı kamu fonlarının tahsisi ve toplumsal sorunların tespiti için bir temel teşkil edebilir. İnsanları ırka/etnik kökene göre saymak ve sınıflandırmak tartışmalı olmuş ve zaman içinde şekil değiştirmiştir. Örneğin eskiden ABD nüfus sayımı, siyah köleleri yarı insan olarak sayıyordu, ancak ABD'deki resmi ırk kategorileri 200 yıl boyunca pek çok kez değişti.[14] Hollanda ve Fransa insanları ırk ya da etnik kökene göre saymaz. Ruanda, insanları 1991'e kadar etnik kökene göre saymış, ancak 1994 etnik soykırımından sonra bunu bırakmıştır. Norveç insanları etnik kökene göre saymaya 1970'te son vermiştir, ancak İrlanda'nın nüfus sayımları 2006'da etnik kökeni saymaya başlamıştır. Genellikle kaliteli resmi istatistiki veriler şeklinde tarafsız bir kaynak oldukları düşünülse de nüfus sayımı verileri çoğu zaman tartışmalıdır. Kanada'da birlikte yaşayan aynı cinsten çiftlerin sayısını belirlemeye yönelik bir girişim, hükümetin toplumdaki değişiklikleri belgelemesinin gerekip gerekmediği konusunda kamuoyunda tartışmaya neden oldu. İngiltere'de Müslüman azınlık, 2001 nüfus sayımındaki dinle ilgili soruları memnuniyetle karşıladı, çünkü resmi olarak görmezden gelindiklerini düşünüyorlardı. ABD'de 2000 nüfus sayımından başlamak üzere, insanlar kendilerini birden çok ırksal-etnik kategoriye koyma olanağı buldular.

ABD 2000 nüfus sayımı, çoğu yeni göçmeni ve ırksal azınlıkların yoğunlaştığı düşük gelirli bölgelerden gelen binlerce insanı es geçtiği için ciddi bir kamuoyu tartışmasına yol açtı. Ayrıca birçok insanın ikinci bir eve sahip olduğu yüksek gelirli bölgelerde, bazı çifte sayımlar da gerçekleşti. Siyasetçiler arasında, bilimsel örneklemeden yararlanarak ve nüfus sayımında ayarlamalar yaparak yanlış sayımlara son verme konusunda ateşli bir tartışma yaşandı. Siyasetçiler seçim bölgelerini belirlerken ve kamu fonlarını dağıtırken nüfus sayımının bilimsel doğruluğunu iyileştirmekle ilgilenmekten çok, kendi siyasi talihlerine yarayacak ya da seçim bölgelerine yardım edecek geleneksel nüfus sayımı yöntemlerini sürdürmeyi tercih ettiklerini kanıtladılar. 2020 ABD nüfus sayımına vatandaşlık sorusu ekleme teklifi, önemli siyasi ihtilaflar doğurdu. ABD nüfus sayımında 1890 ve 1950 arasında vatandaşlık sorusu mevcuttu. Bu soru 1890-1920 dönemindeki göç dalgasına gösterilen yerlici muhalefetten kaynaklanmıştı. 1950'den sonra nüfus sayımı sorularının toplam sayısı düşürüldü ve ABD Nüfus Sayımı Dairesi sadece rastlantısal bir hane örneklemine vatandaşlık sorusu sordu.

---

[13] Bkz. https://www.socialprogressindex.com/overview (1 Kasım 2017'de erişilmiştir).

[14] ABD nüfus sayımında ırksal ve etnik sınıflandırma üzerine bkz. Hochschild & Weaver (2007b), Nobles (2000), Prewitt (2016), Schor (2017), Skerry (2000) ve Snipp (2003).

Örnek Kutusu 11.4 Mevcut İstatistikler ve ABD'deki Nefret Gruplarının Tespiti

Goetz, Rupasignha ve Loveridge (2012) çeşitli mevcut istatistiksel veri kaynaklarını, ABD'deki nefret gruplarıyla bu grupların oluşumunu kolaylaştıran toplumsal koşullar arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir araya getirdiler. Nefret grupları aşırılıkçı görüşleri benimser ve ırksal-etnik-dini azınlıklara ve göçmenlere karşı düşmanlığı ya da şiddeti savunurlar. Araştırmacılar belli bölgelerde (ABD şehirlerinde) nefret gruplarını artıran ya da azaltan faktörleri irdelediler. Geçmiş araştırmalara dayanarak, nefret gruplarının eski-Konfederasyon eyaletlerinde ve toplumsal çözülmenin (örn. yüksek boşanma oranları, yüksek suç oranları) görüldüğü bölgelerde ortaya çıkmasını beklediler. Bu bölgelerde, beyaz/siyah gelir uçurumuna büyük bir siyah nüfus eşlik ediyor ve insanlar devlet "müdahalesinin" yoğun (örn. yüksek gayrimenkul vergileri) ve ekonomik huzursuzluğun (örn. yüksel yerel işsizlik oranı) çok fazla olduğunu düşünüyorlardı.

Araştırmacıların hipotezine göre, nefret grupları, düşük sosyal ve dini sermayeye sahip bölgelerde serpilip gelişiyorlardı. Sosyal sermaye güven tesis eder, toplumsal dayanışmayı ve topluluk inşasını güçlendirir ve toplumsal etkileşimi kolaylaştırır. Dini sermaye ise dini cemaate bağlı olarak değişir. Önceki araştırmalar, toplumsal içermeyi ve sosyal yardımı vurgulayan cemaatlerde (yani anaakım Protestanlar ve Katolikler) dini sermayenin daha güçlü olduğunu göstermişti. Dışarıya kapalı, içe dönük cemaatlerde (örn. Evanjelik Protestanlar) ise dini sermaye düşüktür.

Goetz, Rupasignha ve Loveridge'nin hipotezlerine göre, yüksek sosyal ve dini sermayeye sahip şehirlerde, düşük sosyal ve dini sermayeye sahip olanlara göre çok daha az sayıda nefret grubu ortaya çıkacaktı. Onların mantıklarına göre, nefret grupları kendilerini köksüz, soyutlanmış ve güçsüz hisseden, toplumsal-ekonomik koşullara öfkelenen ve toplumsal statülerindeki düşüş dolayısıyla hayal kırıklığı yaşayan beyazlara bir tür topluluk hissi ve çıkış yolu sunuyordu. Nefret grupları bu tür insanlara toplumsal bağlantılar sunmakta ve onların hayal kırıklığını dış gruplara yönelen bir öfke şeklinde harekete geçirmekteydi. Araştırmacıların hipotezi, yerel koşullar çok sayıda olumlu toplumsal bağlantı (örn. sosyal sermaye, topluluk içi dayanışma, farklı gruplara sosyal yardım) sunarsa, nefret gruplarının peşinden çok daha az insanın gideceğiydi.

Bağımlı değişken, Southern Poverty Law Center'dan [Güney Yoksulluk Yasası Merkezi] (nefret gruplarını izleyen ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş) elde edilen mevcut istatistiksel verilerdi. Bu veriler, ABD'de şehir başına düşen nefret gruplarının sayısına işaret ediyordu. Araştırmacılar, nefret grubu verilerini, geçmiş çalışmalarda nefret gruplarıyla ilişkili olduğu tespit edilen faktörlerle (örn. boşanma oranı, işsizlik oranı, ırksal-etnik çeşitlilik vb.) ilgili ABD nüfus sayımı verileriyle ilişkilendirdiler. Sosyal sermaye ölçümünü araştırmacıların daha önceki bir çalışmalarından elde edilen şehir bazlı verilerden oluşturdular. Bu veriler, her bir ABD şehrindeki kentsel, dini, ticari, mesleki, emek hareketiyle ilişkili vb. kurumların sayısını içeriyordu. Dini cemaat ölçümünü Amerikan Dini Veri Arşivi'nden elde ettiler. Ayrı bir sosyal sermaye ölçümü de bir şehirdeki Wal-mart mağazalarının hakimiyetiydi. Geçmiş araştırmalar, Walmart mağazalarının küçük kasabalardaki yerel perakendecilerin sayısını azalttığını göstermişti. Walmart tarzı düşük maliyetli, gayrişahsi, büyük ölçekli ve anonim alışveriş ortamları küçük ölçekli alışveriş ortamlarının yerini aldıkça, yerel toplumsal bağlar zayıflıyordu.

Araştırmacıların istatistiksel analizi, nefret gruplarının daha fazla toplumsal çözülmenin, gerilimin ve statü kaybının (yani daha yüksek işsizlik, boşanma oranları, suç oranları, gayrimenkul vergileri ve ekonomik eşitsizlik) olduğu şehirlerde çok daha yaygın olduğunu ortaya çıkardı. Geçmiş araştırmaların aksine, eski bir eski-Konfederasyon eyaleti olmanın,

Örnek Kutusu 11.4 Devamı

nefret gruplarının sayısı üzerinde bir etkisi görülmemişti. Yüksek sosyal ve dini sermayeye sahip şehirlerde (yani anaakım Protestan, Katolik), sosyal ve dini sermayesi düşük olanlara kıyasla nefret gruplarının sayısı çok daha azdı. Bir şehirde çok sayıda Walmart mağazasının var olması şehirdeki nefret gruplarının sayısı üzerinde güçlü bir net olumlu etkiye sahipti.

Tablo 11.1 ABD Toplumsal Refah İndeksi ve Kanada Refah İndeksi
Kanada Refah İndeksi'ndeki Sekiz Alan

ABD Toplumsal Refah İndeksi'ndeki 16 Toplumsal Gösterge	
Bebek ölüm oranı	Sağlık sigortasının kapsamı
Çocuk yoksulluğu	Yaşlanma: yaşlılarda yoksulluk
Çocuk istismarı	Yaşlılarda intihar
Ergen intiharları	Cinayet
Ergen uyuşturucu kullanımı	Alkolle ilişkili ölümlü trafik kazaları
Liseyi bitirme	Gıda pulu programının kapsamı
İşsizlik	Düşük maliyetli barınma
Ortalama maaş	Gelir eşitsizliği

- **Topluluğun Canlılığı** – insanlar, özel kuruluşlar, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri arasındaki güçlü, etkin ve kucaklayıcı ilişkiler
- **Demokrasiye Bağlılık** – demokrasiyi siyasi kurumlar, örgütler ve faaliyetler aracılığıyla ilerletmeye dahil olmak
- **Eğitim** - gençlere iş yaşamına hazırlık amacıyla verilen sistematik eğitim-öğretim, okullaşma ve yetişkinlikte alınan eğitim-öğretim
- **Çevre** – atıkların ve hasarın engellenmesi, ekosistemin yeniden canlandırılması ve kaynakların sürdürülebilirliği
- **Sağlıklı Nüfus** – beklenen yaşam süresi, yaşam tarzı ve davranışları ile sağlığa erişim dahil olmak üzere fiziksel, akli ve toplumsal sağlık
- **Boş zaman ve kültür** – boş zaman etkinliklerine ve kültürel faaliyetlere (sanat, kültür ya da eğlence) katılım
- **Yaşam Standartları** – Kanada'nın ortalama ve ortanca gelir ve servet oranı, gelir ve servetin dağılımı (yani yoksulluk oranları, gelir dengesizlikleri ve değişkenliği) ve ekonomik güvenlik (yani istihdam pazarı ile barınma ve gıda güvenliği)
- **Zaman Kullanımı** – insanların zamanı yaşama ve harcama biçimleri

Kaynaklar: http://iisp.vassar.edu/ish.html. Institute for Innovation in Social Policy [Sosyal Politika İnovasyon Enstitüsü], Vassar Üniversitesi'nin izniyle basılmıştır ve http://uwaterloo.ca/canadinan-index-wellbeing/reports/2016-canadian-index-wellbeing-national-report/why-we-nee-canadian-index-wellbeing-clw

Düşünce Kutusu 11.4 Veri Kaynağı Olarak Gazete Haberleri

Birçok toplumsal araştırmacı yalnızca makalelerin içeriğini analiz etmek için değil, aynı zamanda toplumsal protestolar gibi önemli olayları belirlemenin ve saymanın bir yolu olarak gazete haberlerini veri kaynağı biçiminde kullanır. Gazeteler, bütün olayları haber yapmasa (seçim yanlılığı) veya haber yapılan olaylar hakkında bütün bilgileri vermese de (betimleme yanlılığı) paha biçilmez bir kamusal bilgi kaynağı olabilir. Ayrıca, bu yanlılık türleri coğrafi bölgeye veya tarihsel döneme göre çeşitlilik gösterebilir. Her ne kadar büyük gazetelerin konu indeksleri bulunsa da bunlar, her zaman toplumsal araştırma amaçlarına yarayacak şekilde düzenlenmezler. Özellikle özgür basının bulunduğu ülkelerde, gazeteler farklı zamanlardaki toplumsal olayları ölçmenin bir yolu olabilir. Bilhassa "pek çok tarihsel ve karşılaştırmalı araştırma deseninde gazeteler, protesto olayları üzerine tek veri kaynağı olmayı sürdürmektedir" (Earl vd., 2004:76).

Verilerin Yerini Belirlemek

Mevcut istatistikleri temin edebileceğimiz başlıca yerler, hükümet veya uluslararası kuruluşlar ya da özel kaynaklardır. Eğer bir mevcut istatistik araştırması yürütmeyi planlıyorsanız, ilgilendiklerinizi enformasyon alanında uzman bir kişiyle, bu durumda araştırma kütüphanesinde çalışan ve sizi olası kaynaklara yönlendirebilecek bir kütüphaneciyle konuşmanız akıllıca olur. Mevcut pek çok belge "açık"tır, yani bu belgelere halka açık kütüphanelerden erişilebilir, ancak belli bilgileri aramak için gereken süre ve mesai miktarı ciddi boyutta olabilir. Mevcut istatistiklere dayalı araştırmalar yürüten araştırmacılar, kütüphanelerde veya internette saatler geçirirler. Bilgilerin yerini belirlendikten sonra, bu bilgileri ileride analiz etmek üzere kartlara, şemalara veya kayıt formlarına kaydederler. Çoğu zaman, bilgiler zaten bilgisayarların okuyabileceği bir formatta bulunur. Örneğin araştırmacı, oy kullanma verilerini kaynak kitaplardan almak yerine Michigan Üniversitesi'ndeki bir sosyal bilim veri arşivini kullanabilir (daha sonra ele alınacaktır; ayrıca bkz. Düşünce Kutusu 11.5 Veri Kaynağı Olarak Gazete Haberleri).

Araştırmacılar mevcut istatistikleri kullanırken çok yaratıcı olabilirler (bkz. Örnek Kutusu 11.5 Bir İsim Bize Ne Söyler?). Erişilebilir o kadar çok kaynak bulunmaktadır ki, burada yalnızca bunların bir kısmını ele alacağım. Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili en değerli istatistiksel bilgi kaynağı, 1878 yılından beri (birkaç istisna dışında) her yıl yayımlanan *Statistical Abstract of the United States*'tir [ABD'nin İstatistiksel Özeti]. Bu, ABD'de kamu kurumlarının topladıkları çok sayıda rapor ve istatistiksel tablodan oluşan seçili bir derlemedir. Daha ayrıntılı incelenebilecek yüzlerce resmi rapordan alınan özet bilgiler içerir. İçinde yüzlerce kamu kurumundan ve özel kuruluştan alınan 1.400 şema, tablo ve istatistiksel liste vardır. Bu yüzden onlarca tabloya göz gezdirmeye belli bir zaman ayırmadığınız sürece, *Statistical Abstract*'ın içindekileri tam olarak kavramak zordur.

Ornek Kutusu 11.5 Bir isim Bize Ne Söyler?

Bir kişinin ismi bilgi taşır ve bir tür işarettir. Önceki örnek araştırmalarda, kişinin isminin bilimsel pozisyonlarda görev almak isteyen kadınlara, iş arayışındaki Norveçli olmayan göçmenlere ve devlet dairelerine e-posta yollayan Afro-Amerikalılara karşı ayrımcılığın temellerinden biri olduğunu gördünüz. Çocuğa isim vermek, bu pratiğe popüler kültürü, toplumsal-sınıfsal statüyü, dini inancı, toplumsal cinsiyeti, aile tarihini ve etnik-ırksal faktörleri dahil eden çoğu ebeveyn için önemli bir olaydır.[15]

Golstein ve Stecklov (2016) çocuklarına "Amerikan tınılı" isimleri veren göçmenlerin, geleneksel ya da etnik tınılı isimleri olan çocuklara kıyasla ekonomik açıdan daha başarılı olup olmadıklarını görmek için ABD nüfus kayıtlarını irdelemişlerdir. Kişinin isminin istihdam pazarlarında, okullarda ve diğer bağlamlarda bir tür işaret gönderen "kültürel bir etiket" görevi gördüğü kuramını ortaya atmışlardır. İsim verme asimilasyona işaret edebilir ve asimile olmuş olduğunun düşünülmesi, kişinin asimile olmadığı düşünülen kimselere göre daha fazla ekonomik başarıya ulaşmasına yardımcı olabilir.

Araştırmacılar, artık gizlilik koruması altında olmayan eski ABD nüfus sayımı verilerini irdelemişlerdir. 1880-1930 arasındaki nüfus sayımı verileri, kişinin tam ismini ve soyismini, yaşını, doğum yerini, anne ve babasının doğum yerini, kişisel mesleğini ve yaş ve cinsiyet gibi demografik bilgilerini açığa vurmaktadır. Araştırmacılar, 1930 nüfus sayımına göre ABD'de doğan ve 1930'da 20-S9 yaşları arasında olan erkeklerin yüzde S'ini örneklemişlerdir. Sadece babaları ABD'de ya da o kohorttaki en büyük beş göç ülkesinden birinde doğan (yani İrlanda, İtalya, Almanya, Polonya ve Rusya) erkekleri araştırmışlardır. Örneklemlerinde yaklaşık 1,3 milyon erkek vardır.

Goldstein ve Stecklov mesleki başarıyı, 1950 itibariyle, meslek sahibi insanların kazandığı ortalama yıllık ücretle ölçmüşlerdir. Babanın doğum yerine dayanarak bir etnik isim indeksi oluşturmuşlardır. Örneğin İrlanda'da doğan babalarda en yaygın isim, Patrick olmuştur. İndeks'in 0-1 arası değişen bir ölçeği vardır. Ebeveynlerin mensup olduğu belli bir etnik grupta bulunmayan, ancak yerli nüfus arasında mevcut olan çocuk isimleri 0 puan almıştır. Özellikle bir etnik grupta mevcut olan, ancak yerli nüfusta bulunmayan isimler ise 1 puan almıştır.

Sonuçlar İrlandalı, İtalyan, Alman ve Polonyalı göçmenlerin "Amerikan tınılı" isimler verdikleri çocuklarının, etnik isimleri olanlara kıyasla daha yüksek mesleki başarılar elde ettiklerini göstermiştir. Bu etki, Rus göçmenlerde daha zayıf çıkmıştır. Araştırmacıların belirttiği gibi (s. 92), "İrlanda, Almanya, İtalya ve Polonya özelinde, İrlandalılarda Patrick, Almanlar'da Herman, Polonyalılarda Stanley'de olduğu gibi çoğu 'etnik' isim, en düşük gelir elde edenler arasındadır. Charles, William ve Edwards gibi daha Anglo-Amerikan isimler en yüksek gelir elde edenler arasındadır."

Çoğu hükümet, benzer istatistik yıllıkları yayımlar: örn. *Yearbook Australia* [Avustralya Yıllığı], *Canada Yearbook* [Kanada Yıllığı], *New Zealand Official Yearbook* [Yeni Zelanda Resmi Yıllığı] ve İngiltere'de *Annual Abstract of Statistics* [Yıllık İstatistiklerin Özeti].[16] Birçok başka ülke tarihsel istatistiklerin yer aldığı kitaplar da yayımlar.

---

[15] Ayrıca bkz. Lieberson vd. (2000) ve Sue & Teles (2007). Goldstein & Stecklov (2016) isim verme konusu ile ilgili faydalı bir literatür taraması sunar.

[16] Çeşitli hükümetlerin yayınlarına yönelik rehberler bulunmaktadır: *Guide to British Government Publications* [İngiliz Hükümet Yayınları Kılavuzu], Avustralya resmi yayınları ve İrlanda res-

Şema 11.3 Toplumsal Veri Sağlayan Özelleşmiş Yayınlar

ÜNLÜ BİREYLER ÜZERİNE YAYIMLANAN BİLGİ KAYNAKLARI

Who's Who in America [Amerika'da Kim Kimdir], 1908 yılından beri yayımlanmakta olan bir popüler biyografi kaynağıdır. Kapsadığı kişilerin adını, doğum tarihini, mesleğini, unvanlarını, yayınlarını, üyeliklerini, eğitimini, bulunduğu mevkileri, eşinin ve çocuklarının adlarını sıralar. Özelleşmiş basımlar, ABD'nin bölgelerine (örn. *Who's Who in the East)* [Doğu'da Kim Kimdir], belirli mesleklere (örn. *Who's Who in Finance and Industry)* [Finans ve Sanayide Kim Kimdir] ve belirli altgruplara (örn. kadınlar, Yahudiler, Afro-Amerikalılar) adanmıştır.

Dictionary of American Biography [Amerikan Biyografi Sözlüğü], *Who's Who* ile karşılaştırıldığında, daha az sayıda kişiyi kapsayan daha ayrıntılı bir listedir. 1928 yılında yayımlanmaya başlamıştır ve içindeki bilgiler eklerle güncellenmektedir. Örneğin, Ek 7'de 572 kişi bulunur ve her birine yaklaşık bir sayfa ayrılmıştır. İçinde kişilerin kariyeri, seyahatleri, yayınlarının başlıkları ve öteki ünlü kişilerle ilişkileri hakkında detaylar yer alır.

Biographical Dictionaries Master Index [Biyografi Sözlükleri Ana İndeksi], çeşitli *Who's Who* yayınlarında ve pek çok başka biyografi kaynağında (örn. *Who's Who in Hockey* [Hokey'de Kim Kimdir]) geçen isimleri listeleyen bir indekstir. Eğer araştırmacı bir ismi biliyorsa indeks, o kişiye dair biyografik bilgilerin nerede bulunabileceğini söyler.

TİCARİ KURULUŞLAR VE ŞİRKETLERLE İLGİLİ KAYNAKLAR

Dun and Bradstreet Principal Industrial Businesses [Dun and Bradstreet Başlıca Endüstriyel Şirketler Rehberi], 135 ülkeden yaklaşık 51.000 şirket ile ilgili satışlar, çalışanların sayısı, üst düzey görevliler ve ürünler hakkında bilgiler içeren bir rehberdir.

Who Owns Whom [Kim Kimin Sahibi], ülkeler veya bölgelere ayrılmış ciltler halinde çıkar (örn. Kuzey Amerika, İngiltere, İrlanda ve Avustralya). Ana şirketleri, yan kuruluşları ve ilişkili şirketleri listeler.

Standard and Poor's Register of Corporations, Directors and Executives [Standard and Poor'un Anonim Şirket, Müdür ve Üst Düzey Yönetici Kayıtları], yaklaşık 37.000 ABD ve Kanada şirketini listeler. Anonim şirketler, ürünler, üst düzey görevliler, sektörler ve satış rakamları hakkında bilgiler içerir.

SİYASİ MESELELER HAKKINDAKİ KAYNAKLAR (ABD)

Almanac of American Politics [Amerikan Siyaseti Almanağı], iki yılda bir yayımlanır ve ABD hükümet yetkililerinin fotoğraflarını ve kısa özgeçmişlerini içerir. Kongre ve hükümet üyeleri için komite atamaları, oylama kayıtları vb. bilgileri temin eder.

America Votes: A Handbook of Contemporary American Election Statistics [Amerika Oy Kullanıyor: Güncel Amerikan Seçim İstatistikleri El Kitabı], eyalet çapında ve ulusal makamlar düzeyinde ilçe bazlı ayrıntılı oy verilerini içerir. Başkanlık seçimi sonuçları, ilçe düzeyine kadar ayrıntılı bir şekilde yer alır.

Vital Statistics on American Politics [Amerikan Siyaseti İle İlgili Hayati İstatistikler], her bir Kongre adayının kampanya harcamaları, önseçim ve seçimlerdeki oy oranı, çeşitli siyasi örgütlerin ideolojik dereceleri gibi siyasi davranışlar üzerine düzinelerce tablo ile eyalet bazlı seçmen kütüğü düzenlemelerinin bir özetini içerir.

---

mi yayınları. Örneğin *DOD's Parliamentary Companion for United Kingdom* [DOD'un Birleşik Krallık Parlamento El Kitabı] ve *Parliamentary Handbook of the Commonwealth of Australia* [Avustralya Milletler Topluluğu Parlamento El Kitabı] yayınlarının her ikisi de *Almanac of American Politics*'e [Amerikan Siyaseti Almanağı] benzer.

Resmi istatistiksel belgelerin yerini belirlemek, kendi başına bir sanattır. Sadece araştırmacıya yardım etmek amacıyla yayımlanan bazı yayınlar vardır. Örneğin, *American Statistics Index: A Comprehensive Guide* [Amerika İstatistik İndeksi: Kapsamlı bir Rehber] ve *Index to the Statistical Publications of the U.S. Government and Statististics Sources: A Subject Guide to Data on Industrial, Business, Social Education, Financial and Other Topics for the U.S. and Internationally* [ABD Resmi İstatistiksel Yayınlar ve İstatistiksel Kaynaklar İndeksi: Sanayi, Ticaret, Ulusal Eğitim, Finans ve Öteki Başlıklar Üzerine ABD'deki ve Uluslararası Alandaki Verilere Yönelik Bir Konu Rehberi].[17] Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların çeşitli ülkelerle ilgili istatistiksel bilgiler (örn. okuma yazma oranları, tarımda çalışan emek gücünün yüzdesi, doğum oranları) içeren kendi yayınları bulunur; örneğin *Demographic Yearbook* [Demografik Yıllık], *UNESCO Statistical Yearbook* [UNESCO İstatistik Yıllığı] ve *United Nations Statistical Yearbook* [Birleşmiş Milletler İstatistik Yıllığı].

Başka yayınlar da özelleşmiş konularda veri kaynakları sunar. Örneğin, bazı kriterlere göre önemli olduğu belirlenen ünlü bireyler üzerine toplumsal geçmiş, kariyer vb. ile ilgili biyografik bilgiler içeren yayınlar bulunmaktadır. Bu yayınlar, önemli addedilen bu kişiler tarafından gönüllü olarak sağlanan bilgilere dayanır. Başka bir bilgi kaynağı, şirketleri veya yöneticilerini kapsar.[18] Son olarak siyaset, oy kullanma ve siyasetçiler üzerine özelleşmiş yayınlar bulunmaktadır (ABD'yi kapsayan kaynak yayınlar için bkz. Şema 11.3 Toplumsal Veri Sağlayan Özelleşmiş Yayınlar).

Tarama Verilerinin İkincil Analizi ve Büyük Veri

11.4. İkincil veri analizinin avantajlarını ve dezavantajlarını açıklamak

İkincil analiz, mevcut istatistiklere dayalı araştırmaların özel bir durumudur: birincil araştırmadan (örn. deneyler, taramalar ve içerik analizi) elde edilen verileri kullanmanın aksine, daha önce başkaları tarafından toplanmış olan tarama verilerinin ya da başka verilerin istatistiksel analizini içerir. Geçtiğimiz otuz yıl boyunca, giderek artan sayıda sosyal bilimci, daha fazla veri erişilebilir hale geldikçe ikincil analiz yapmıştır. Görece masrafsızdır; gruplar, ülkeler ve tarihsel dönemler arasında karşılaştırmaya olanak sağlar; yinelemeyi kolaylaştırır ve sendika üyeliği ve sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyecek bir tarama gibi, başlangıçtaki araştırmacılar tarafından düşünülmemiş sorunlar hakkında soru sormanın önünü açar (bkz. Örnek Kutusu 11.6 İkincil Analiz, GTT kullanarak). Henüz

---

[17] Çok sayıda İngilizce dışı yıllık da üretilmektedir; örneğin Federal Almanya Cumhuriyeti'nde *Statistiches Jahrbuch* [İstatistik Yıllığı], Fransa'da *Annuaire Statisque de la France* [Fransa Yıllık İstatistikleri], Avustralya'da *Year Book Australia* [Avustralya Yıllığı] ve Danimarka'da *Statistik i Ti Arsoversigt*. Japonya kendi yıllığının İngilizcesini *Statistical Handbook of Japan* [Japonya İstatistiksel El Kitabı] adıyla yayınlar.

[18] Ticari bilgi kaynaklarının listesi için bkz. Churcill (1983: 140-167) ve Stewart (1984).

geçtiğimiz on yılda ortaya çıkmış daha yeni bir veri formu da Büyük Veri'dir. **Büyük Veri** hükümetlerin, şirketlerin ve hatta araştırmacıların topladığı ve depoladığı tepkisiz, birikimsel dijital verileri ifade eder (bkz. Düşünce Kutusu 11.6). Birkaç araştırmacı davranış kalıplarını, toplumsal bağlantıları ve çeşitli meselelerle ilgili fikirleri ararken devasa bir veri dizisi madenine erişim sağlamış ve bu "madeni kazmıştır" (Büyük Veriye 5. Bölüm'de giriş yapılmıştır).

Büyük ölçekli veri toplamak pahalı ve zor olabilir. Titiz tekniklerin kullanıldığı büyük bir ulusal tarama için gereken zaman ve harcama miktarı, çoğu araştırmacının önünde engel teşkil eder. Neyse ki, büyük tarama verisi dizilerinin düzenlenmesi, korunması ve yayımlanmasında iyileşmeler olmuştur. Günümüzde, geçmiş taramaların arşivleri araştırmacılara açıktır.[19]

Örnek Kutusu 11.6 GTT Kullanarak İkincil Veri Analizi Yapmak

Reynolds ve Brady (2012), bir sendikaya üye olmak kişinin sağlığına fayda sağlar hipotezini test etmek için Genel Toplumsal Tarama veri setini (1973-2006) kullanmışlardır. Bu hipotez; daha iyi sağlık çıktılarının daha yüksek gelir, daha iyi çalışma koşulları (örn. işyeri güvenliği, daha az işten atılma korkusu sayesinde daha düşük stres ve daha uzun izinler) gibi işle ilişkili faktörlerle ve doğum izni ya da sağlık sigortası gibi avantajlara erişimle ilintili olduğunu gösteren geçmiş araştırmalara dayanmaktadır. Araştırmacılar daha iyi bir sağlığın diğer insanlarla daha fazla toplumsal dayanışma/birliktelikle ve daha az sosyo-ekonomik eşitsizlikle ilintili olduğunu da bulmuştur. Sendikalar üyelerine daha iyi bir sağlık, toplumsal dayanışma/birliktelik ve işle ilgili eşitsizliği azaltan faydalar temin etmeye çalışırlar.

Araştırmacılar, ABD'deki sendika üyeliğinin düşük olduğunu ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren sürekli azaldığını belirtmişlerdir. Sendika üyeliğinin sağlıkta herhangi bir fark yaratmayacak kadar zayıf olabileceğini düşünmüşlerdir. Verileri, 1973-2006 arası Genel Toplumsal Taramalar'daki bütün tam zam zamanlı işçileri içermektedir. Bu 11.347 kişilik bir örneklem meydana getirmiştir. Birincil bağımlı değişken bir kişinin kendi beyan ettiği sağlığı olmuştur; bu yüksek güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilen ve yaygın kullanıma sahip bir ölçümdür. Birincil bağımsız değişken ise kişinin bir sendikaya üye olup olmamasıdır. Araştırmacılar, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, yaş, toplumsal cinsiyet, ırk, medeni hal ve ikamet edilen bölge gibi çok sayıda kontrol değişkenini de analizlerine dahil etmişlerdir.

Sonuçlar sendika üyeliği ile kişinin kendi beyan ettiği sağlığı arasında olumsuz bir korelasyon olduğunu göstermiştir; ancak bu yapay bir ilişkidir. Olumsuz etki yaş, eğitim ve toplumsal cinsiyet gibi faktörler dahil edildikten sonra ortadan kalkmıştır, çünkü daha yaşlı, daha az eğitimli erkeklerin sendika üyesi olma olasılıkları fazladır ve bu kimselerin sağlıkları genellikle zayıftır. Bu tür diğer faktörler düşüldükten sonra, sendika üyeliğinin kendisinin, kişinin sağlığı üzerinde önemli ölçüde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Sendika üyeliğinin olumlu etkisi, kısmen kişinin gelirinin iyileşmesinden kaynaklanmıştır, ancak gelir üzerindeki olumlu etkisi olmaksızın bile, sendika üyeliği sağlık üzerinde önemli ölçüde olumlu bir etkiye sahip olmayı sürdürmüştür.

---

[19] ABD'deki öteki büyük tarama verisi arşivleri arasında Chicago Üniversitesi Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi; Kaliforniya-Berkeley Üniversitesi Tarama Araştırması Merkezi; Cincinnati Üniversitesi Davranış Bilimleri Laboratuarı; Wisconsin-Madison Üniversitesi Veri ve Program Kütüphanesi Hizmeti; Connecticut-Storrs Üniversitesi Roper Merkezi ve Kuzey Carolina-Chapel Hill Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Kiecolt & Nathan (1985) ve Parcel (1992).

Michigan Üniversitesi'ndeki Üniversiteler Arası Siyasi ve Toplumsal Araştırma Konsorsiyumu (ICPSR),* dünyanın en büyük sosyal bilim veri arşividir. 17.000'den fazla tarama araştırması ve bunlarla ilişkili bilgi setleri burada depolanmış ve makul fiyatlarla araştırmacıların kullanımına sunulmuştur. ABD ve diğer ülkelerde çeşitli merkezlerde de tarama verileri bulunur.

ABD ile ilgili tarama verilerinin bulunduğu ve yaygın olarak başvurulan bir kaynak, 1973'ten beri her yıl Chicago Üniversitesi'ndeki Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi tarafından yürütülen *Genel Toplumsal Tarama'dır* (GTT). Son yıllarda başka ülkeler da bu taramaya dahil edilmiştir. Veriler, ikincil analiz için düşük bir fiyat karşılığında kamusal kullanıma sunulmaktadır (bkz. Düşünce Kutusu 11.5 Genel Toplumsal Tarama ve Örnek Kutusu 11.6).[20]

Düşünce Kutusu 11.5 Genel Toplumsal Tarama

Genel Toplumsal Tarama (GTT), toplumsal araştırmacılar tarafından ikincil analiz için kullanılan tarama veri setlerinin en bilinenidir. GTT'nin misyonu, "doğru zamanda, yüksek nitelikli, bilimsel olarak yararlı verileri sosyal bilim araştırma camiasının kullanımına sunmaktır" (Davis ve Smith, 1992:1). Bu veriler bilgisayarda okunabilir pek çok formatta mevcuttur ve düşük bir ücret karşılığında yaygın olarak erişilebilir. Ne veri gruplarının ne de kod kitaplarının telif hakkı vardır. Kullanıcılar izin almaksızın bunları kopyalayabilir ve yayabilir. 2.000'i aşkın makale ve kitapta GTT kullanılarak ulaşılmış sonuçları bulabilirsiniz.

Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi (NORC),* 1972'den beri neredeyse her yıl GSS yürütmüştür. Normal bir yılık taramada, ABD'de yaşayan yaklaşık 1.500 yetişkinden oluşan bir rastlantısal örneklem bulunur. Araştırmacılardan oluşan bir ekip, bazı soruları seçip taramaya dahil eder, tek tek araştırmacılar da soru önerebilir. Merkez her yıl bazı soruları ve konuları tekrar sorar, bazılarını dört ya da altı yıllık bir döngüye dahil eder ve belli yıllarda başka soruları taramaya ekler. Örneğin, 1988 yılında özel konu din, 1990'da gruplar arası ilişkilerdi.

Görüşmeciler, verileri yüz yüze görüşmeler yoluyla toplar. NORC çalışanları, görüşmecileri dikkatle seçer ve onları sosyal bilim metodoloji ve tarama görüşmesi konularında eğitir. Her yıl yaklaşık 120 ile 140 arası görüşmeci GTT'de çalışır. Bunların yaklaşık yüzde 95'i kadındır ve çoğu orta yaşlıdır. NORC çift dilli ve azınlıktan görüşmecileri işe alır. Görüşmecilerle yanıtlayıcılar ırk açısından birbirleriyle eşleştirilirler. Görüşmeler normalde 90 dakika uzunluğundadır ve yaklaşık 500 soru içerir. Yanıtlama oranı yüzde 71 ile 79 arasındadır. Boş yanıtın başlıca nedeni katılımın reddedilmesidir.

Uluslararası Toplumsal Tarama Programı, başka ülkelerde benzer taramalar yürütür. Katılım, Alman ALLBUS ve İngiliz Toplumsal Tavırlar Taraması ile başlayarak Avustralya, Avusturya, İtalya, Macaristan, İrlanda, İsrail, Hollanda, İsviçre ve Polonya'yı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Amaç, işbirliği içindeki ülkelerde düzenli olarak bazı ortak soruların sorulduğu büyük ölçekli genel taramalar yürütmektir.

---

* Kısaltmada, kurumun orijinal İngilizce adı (*Inter-University Consortium for Political and Social Research*) temel alınmıştır (ç.n.).

20 Bkz. Alwin (1988) ve Davis & Smith (1992).

* Kısaltmada, kurumun orijinal İngilizce adı (*National Opinion Research Center*) temel alınmıştır (ç.n.).

Kısıtlılıklar

İkincil analizlerin ve mevcut istatistiklere dayalı araştırmaların artışına ve popülerliğine karşın, bu yöntemlerin kullanımında kısıtlılıklar bulunmaktadır. Bu tür tekniklerin kullanımı, verileri bir kamu kurumu ya da araştırma kuruluşu topluyor olduğu için sorunsuz değildir.

Tehlikelerden biri, ikincil verilerin veya mevcut istatistiklerin araştırma sorunuz için uygun olmama ihtimalidir. İlerlemeden önce verilerdeki birimleri (örn. insan türleri, kuruluşlar), veri toplamanın zamanını ve yerini, kullanılan örnekleme yöntemlerini ve nüfus sayımı gibi veri dizilerinin kapsadığı belli başlıkları veya konuları düşünmeniz gerekir. Örneğin, Latin kökenli Amerikalılarla Anglo-Amerikanlar arasındaki ırksal-etnik gerilimleri incelemek istiyorsunuz, ama elinizde yalnızca Pasifik Kuzeybatı ve New England eyaletlerini kapsayan ikincil veriler var. Bu durumda, soruyu ya da bu verileri kullanıp kullanmamayı yeniden düşünmelisiniz.

İkinci bir tehlike, ikincil veri dizilerinin ucuz ve kolay erişilebilir olmasıdır. Bu verileri kolayca elde edip inceleyebilirsiniz, ama verilerle ilgili önemli meseleler hakkındaki bilginiz yetersiz olabilir ve hatalı varsayımlarda veya yanlış yorumlarda bulunabilirsiniz. Herhangi bir veriyi kullanmaya başlamadan önce verilerle ilgili önemli meselelerin ayrıntılarını incelemeniz gerekir. Örneğin, eğer Almanya'daki lise mezuniyet oranları üzerine verileri, Alman lise eğitim sistemindeki ayrı akademik ve mesleki yolları anlamadan kullanır ve Alman ve Amerikan sistemlerinin aynı olduğunu varsayarsanız, sonuçları yorumlarken ciddi hatalar yapabilirsiniz.

Düşünce Kutusu 11.6 Büyük Veri

Belki de "büyük veri"yi duymuşsunuzdur. Hükümetler, şirketler ve diğer araştırmacılarca toplanan tepkisiz, birikimsel dijital verilerdir. Son 10 yılda, dijital medya, iletişim ve İnternet kullanımına doğru yaşanan geniş ölçekli dönüşümle birlikte, devasa miktarlarda dijital veri arşivlenmiş ve analiz edilebilir hale gelmiştir. Büyük veri bir zip koduyla ziyaret edilen her web sitesini, bir web sitesinin bir zaman aralığı içinde aldığı beğenilerin sayısını, (GPS, yani küresel konumlandırma sistemine dayanarak) Twitter ya da metin mesajlarının atıldığı konumu, bir kişinin satın aldığı her ürün ya da hizmeti, (Facebook gibi) sosyal medya sitelerindeki fotoğrafları, paylaşımları ve arkadaşlıkları içerir. Bu veriler "büyük" olarak adlandırılır çünkü geleneksel veri işleme yazılımları için aşırı fazla ve karmaşıktırlar. Veriler bilimsel bir tasarıma ya da araştırmacının niyetine bağlı olarak üretilmedikleri için, sürekli değişmektedirler ve bazen manipülasyona açıktırlar. Araştırmacılar yaratıcı olmalı ve dikkatli hareket etmelilerdir. Dahası, önemli etik problemler (örn. mahremiyet, bilgilendirilmiş onam) ve farklı veri formatlarının entegrasyonu sorun olmaya devam eder. Toplumsal araştırmacılar, bu tür verileri analiz edecek araştırmaları tasarlamaya daha yeni başlamaktadırlar. "Büyük veri" analizi araştırmacıların davranış ve tercih kalıpları ile etkileşim ya da bilgi alış verişi ağlarını tespit etmelerine imkan tanıyabilir.[21]

[21] "Büyük Veri" üzerine bkz. Bail (2017), Connelly vd. (2016), Lazer & Radford (2017), Little & Schuking (2008) ve Tinati vd. (2014).

Üçüncü bir tehlike, diğerlerine bilimsel titizlik izlenimi vermek için istatistikleri aşırı ayrıntılı biçimde alıntılamaktır. Bu, bir kimse istatistikleri gerekenden daha fazla ayrıntıyla alıntılayarak ve ayrıntıları "aşırı yükleyerek" sahte bir kesinlik izlenimi verdiğinde gerçekleşen yersiz somutluk yanıltmacasına neden olabilir. Örneğin mevcut istatistikler, Avustralya nüfusunun 19.169.083 olduğunu bildirmektedir, ancak nüfusun 19 milyonun biraz üzerinde olduğunu söylemek daha uygundur. 2000 yılı Genel Toplumsal Taraması'nın ikincil analizinde boşanmış insanların yüzdesini 15,65495 olarak hesaplayabilirsiniz, ancak insanların yaklaşık yüzde 15,7'sinin boşanmış olduğunu bildirmek daha uygundur.[22]

ANALİZ BİRİMLERİ VE DEĞİŞKEN ÖZELLİKLERİ. Mevcut istatistiklerde sık rastlanan bir sorun, uygun analiz biriminin bulunmasıdır. Yayımlanan pek çok istatistik, kişisel değil toplamsaldır. Örneğin, resmi belgedeki bir tabloda bir eyaletle ilgili bilgiler yer almaktadır (örn. işsizlik oranı, suç oranı), ancak araştırma sorusunda analiz birimi eyalet değil bireydir (örn."İşsiz kişilerin mülkiyet suçu işlemesi olasılığı daha mı yüksektir?"). Ekolojik yanılgıya düşme potansiyeli bu durumda fazlasıyla gerçektir. İkincil tarama analizinde bu daha az sorun yaratır, çünkü arşivlerden her bir katılımcı ile ilgili ham bilgiler elde edebilir.

Bununla ilgili bir sorun, mevcut belgeler ya da tarama sorularında kullanılan niteleyici değişken kategorileri ile ilgilidir. Eğer başlangıçtaki verileri toplayan kurum fazlasıyla rafine edilmiş çok sayıda kategori kullanmışsa, bu daha az sorun yaratır. Sorun, ilk verileri toplayan kurum, geniş ya da araştırma sorusunun gerekliliklerine uymayan kategoriler kullanmışsa ortaya çıkar. Örneğin Asya kökenli insanlarla ilgileniyorsunuz. Eğer bir belgedeki ırksal ve etnik köken kategorileri, "Beyaz," "Siyah" ve "Diğer" ise sorun yaşarsınız. "Diğer" kategorisi Asya kökenlileri olduğu kadar başka kökenlerden insanları da kapsar. Bazen de kurum bilgileri rafine kategorilerde toplamış, ancak yalnızca geniş kategorilerde yayımlamış olabilir. Kurumun daha rafine bilgiler toplayıp toplamadığını keşfetmek için verileri daha derinlere doğru kazmanız gerekir.

GEÇERLİLİK. Kuramsal tanımınız, bilgileri toplamış olan kamu kurumu veya araştırma kuruluşunkine uymadığında, geçerlilik sorunları doğabilir. Resmi politikalar ve prosedürler, resmi istatistiklerdeki tanımları belirler. Örneğin *iş yaralanması*nı, çalışma sırasında gerçekleşebilecek küçük kesikler, çürükler ve burkulmalar olarak tanımlıyorsunuz, ama devlet raporlarındaki resmi tanım, yalnızca doktora veya hastaneye gitmeyi gerektiren yaralanmala-

[22] Bu sorunlarla ilgili bir tartışma için bkz. Dale vd. (1988:27-31), Horn (1993:138), Maier (1991) ve Parcel (1992).

rı kapsıyor. Sizin tanımınıza dahil edeceğiniz birçok iş yaralanması, resmi istatistiklerde yer almayacaktır. Başka bir örnek şöyle olabilir: İyi bir iş bulduğu takdirde çalışan, tam zamanlı iş istediği halde yarı zamanlı çalışan veya bir yıl iş aradıktan sonra iş aramayı bırakan insanları *işsiz* olarak tanımlarsınız, ancak resmi işsiz tanımı yalnızca şu anda etkin olarak (tam veya yarı zamanlı) iş arayan kişileri işsiz kabul eder. Resmi istatistikler, sizin işsiz olarak tanımladığınız kişileri dışarıda bırakır. Her iki örnekte de sizin tanımınız resmi istatistiklerdekinden farklıdır

Başka bir geçerlilik sorunu, resmi istatistikleri yapının yerine kullandığınızda ortaya çıkar. Orijinal veriler toplayamayacağınız için buna mecbur olabilirsiniz. Örneğin, kaç kişinin nefret suçu mağduru olduğunu öğrenmek istiyorsunuz, dolayısıyla polisin nefret suçu istatistiklerini yapının yerine geçecek şekilde kullanırsınız. Ancak ölçümünüz yetersizdir, çünkü pek çok nefret suçu polise bildirilmez.

Belki de evlilik öncesi hamilelik nedeniyle gerçekleşen "zoraki" evlilikleri ölçmek istiyorsunuz. Böyle bir evliliğin gerçekleşmiş olup olmadığını kestirmek için resmi evlilik ve çocuk doğum tarihi kayıtlarını kullanabilirsiniz. Ancak, bu evliliğin gerekçesinin hamilelik olduğunu söylemez. Bir çift zaten evlenmeyi planlamış olabilir ve hamileliğin bununla alakası olmayabilir ya da evlilik tarihinde hamilelik henüz öğrenilmemiş olabilir. Benzer şekilde, bazı evliliklerde kayıtlı bir doğum olmayabilir, ancak evlilik hamilelik sözkonusu olmadığı halde hamile olunduğunun sanılması veya doğum yerine düşük ya da kürtajla sonuçlanan bir hamilelik yüzünden gerçekleşmiş olabilir. Bunlara ek olarak, evlilik tarihinden sonra gebe kalınmış ancak çocuk prematüre doğmuş olabilir. Eğer zoraki evlilikleri, çocuğun evlilik tarihinin üstünden dokuz aydan kısa bir süre geçtikten sonra doğduğu evliliklerle ölçerseniz, bu evliliklerin bazıları yanlış nitelendirilmiş olacak ve bu da araştırmanızın geçerliliğini azaltacaktır.

Üçüncü bir geçerlilik sorunu, bilginin toplanma biçimi üzerinde kontrolünüzün bulunmamasından kaynaklanır. Resmi hükümet raporlarında görünen bilgileri, bürokratik kurumlarda çalışan sıradan insanlar toplarlar. Verilerin doğru toplanması, düzenlenmesi, bildirilmesi ve yayımlanması konusunda bu insanlara bağımlısınızdır. İlk bilgilerin toplanmasındaki sistematik hatalar (örn. yoksul mahallelerden uzak duran ve bilgileri uyduran nüfus sayım memurları veya ehliyetlerinde yanlış yaş beyan eden kişiler) ve bilgilerin yayımlanmasındaki hatalar (örn. bir tablodaki tipografi hatası) gibi hataların hepsi ölçüm geçerliliğini azaltır.

Bu türden bir sorun, ABD'de işlerinden temelli atılan insanların sayısıyla ilgili istatistiklerde yaşanmıştır. Bir üniversite araştırmacısı, ABD Çalışma Bakanlığı İstatistik Dairesi tarafından veri toplamada kullanılan yöntemleri yeniden incelemiş ve bir hata bulmuştur. Geçici olmayan işten atılmalarla ilgili

veriler, 50.000 kişilik bir taramadan alınmıştır, ancak sözkonusu kamu kurumu, yüksek bir tarama boş yanıt oranına karşı düzeltme yapmayı başaramamıştır. Düzeltilen rakamlar, 1993 ile 1996 yılları arasında işten atılan insan sayısında başlangıçtaki raporda belirtilen yüzde 7'lik bir düşüşün aksine, hiçbir değişiklik olmadığını ortaya koymuştur.[23]

GÜVENİLİRLİK. Güvenilirlik sorunları mevcut istatistik araştırmalarını zora sokabilir. Bu sorunlar, resmi tanımlar veya bilgi toplama yöntemi genellikle zaman içinde değiştiği için ortaya çıkarlar. İş yaralanması, engellilik, işsizlik vb. ile ilgili resmi tanımlar belirli aralıklarla değişir. Bu tür değişiklikleri öğrensek bile farklı zaman aralıklarında tutarlı ölçümler yapmak olanaksızdır. Örneğin, 1980'lerin başında ABD işsizlik oranını hesaplama yöntemini değiştirdi. Daha önce devlet işsizlik oranını, işsiz kişi sayısını sivil işgücündeki insan sayısına bölerek hesaplıyordu. Yeni yöntemde işsizlerin sayısı, sivil işgücü ile ordudaki insan sayısının toplamına bölünmeye başladı. Benzer şekilde, polis departmanları kayıtlarını bilgisayara geçirirken, bildirilen suçların sayısında görünüşte bir artış olur, bunun nedeni sadece iyileştirilmiş kayıt yöntemleridir. ABD lise mezuniyet oranlarında tektip bir ölçümün kullanılmasına ancak 2008'de başlanılmıştır. Daha önce, çeşitli eyaletler farklı ölçümler kullanmışlar, bu nedenle eyaletler arası herhangi bir karşılaştırma yapmak imkansız olmasa bile zor olmuştur.[24]

Eşdeğerlik güvenilirliği de sorun oluşturabilir. Örneğin ülke bazlı bir suç ölçümü, her bir polis departmanının temin ettiği bilgilerin doğru olmasına bağlıdır. Eğer ülkenin bir bölgesindeki departmanlar kayıtlarını özensiz tutuyorsa, ölçüm eşdeğerlik güvenilirliğini kaybeder. Benzer şekilde polis departmanları ile ilgili çalışmalar, tutuklamaları artırmaya yönelik yerel siyasi baskıların tutuklama sayısı ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin bir kentteki siyasi baskı, tutuklamaları artırabilirken (örn. suçların üstüne gitme), başka bir kentteki baskılar tutuklamaları azaltabilir (örn. bir seçimin hemen öncesinde resmi görevlilerin daha iyi görünmesini sağlamak için suçlarda azalma olduğunu gösterme).

Temsil güvenilirliği, resmi kamusal istatistiklerde sorun oluşturabilir. Örneğin, ABD Çalışma Bakanlığı İstatistik Dairesi, cinsiyet-yansız ölçüm prosedürleri kullanmaya başladıktan sonra kadın işsizlik oranında yüzde 0,6'lık bir artış tespit etti. 1990'ların ortalarına kadar görüşmeciler, kadınlara yalnızca "ev işleriyle mi yoksa başka bir şeyle mi" uğraştıklarını soruyorlardı. Araştırmacılar "ev işleriyle" uğraştıklarını söyleyen kadınları ev kadını olarak sınıflandırıyor ve işsiz saymıyorlardı. Kadınlar iş arıyor olsalar bile bu durum, kendilerine sorulmadığı için sonuç değişmiyordu. Kadınlara da

---

[23] Bkz. Stevenson (1996).

[24] Adams (2014) ve Brounstein & Yettick (2015).

aynen erkeklere olduğu gibi "Çalışıyor ya da başka bir şey yapıyor musunuz?" sorusunu bir kez sormaya başladıktan sonra, çok sayıda kadın çalışmadığını ama iş aramak gibi 'başka bir şey'le uğraştığını söyledi. Bu, resmi yetkililerin kamusal istatistikler üretme biçiminde metodolojik ayrıntıların önemini göstermektedir.

Uluslararası planda toplanan veriler tartışmalı olabilir. Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Çalışma Örgütü çeşitli ülkelerde toplam ekonomik faaliyeti gösteren resmi istatistiklerin seks işçiliğini dışarıda bıraktığı için hatalı olduğunu bildirmiştir. Bazı ülkelerde (çoğunluğu genç kadınlardan oluşan) milyonlarca işçi fahişelik ve seks endüstrisinde istihdam edilmekte ve bu sektörden milyarlarca dolar gelir elde edilmektedir. Bunun ekonomi üzerinde büyük bir etkisi vardır, ama bu etki herhangi bir resmi rapor ya da istatistikte görülmez.[25]

EKSİK VERİLER. Mevcut istatistikleri ve belgeleri kullanan araştırmacıların başına bela olan bir sorun da eksik verilerdir (7. Bölüm'de ele alınmaktadır). Bazen veriler toplanmış, ancak kaybolmuştur. Çoğu zaman ise veriler hiç toplanmamıştır. Devlet dairelerindeki yetkililer ve araştırmacılar bilgileri toplamamaya karar verdikleri için veriler eksik olabilir. Resmi kamusal istatistiklerde kadınlar ve genç kızlar ile ilgili veriler genellikle eksiktir. Çoğu ülkede emek gücü verileri, ev kadını olarak sınıflandırılan kadınları dışlar, bu kadınlar ev dışında çalışıyor olsalar bile. Her ülke kadınların hayatına özgü aile işi şiddet ya da anne ölüm oranları gibi konularla ilgili istatistikleri toplamaz.[26] Birleşmiş Milletler Vakfı'nın sivil toplum kuruluşu, Data2x toplumsal cinsiyet veri uçurumunu kapatmaya çalışmaktadır (bkz. http://data2x.org/who-we-are/).

Hangi verilerin resmi olarak toplanacağını belirleyen yetkililer, araştırmacıların belli soruları ele almak için ihtiyaç duydukları verileri toplamamaya karar verebilirler. Kamu kurumları siyasi, bütçeyle ilgili vb. nedenlerden dolayı bilgi toplamaya başlayabilir veya buna son verebilir. Örneğin 1980'lerin başlarında ABD federal hükümeti, pek çok konu başlığında araştırmacıların değerli bulduğu bilgilerin toplanmasına son verdi. Bunun beyan edilen gerekçesi "bütçe kesintileri"ydi, fakat kesilen alanlar yeni seçilmiş siyasetçilerin ideolojik öncelikleriyle uyumluydu. Eksik bilgiler, özellikle araştırmacılar uzun tarihsel aralıkları irdelemek istediklerinde, sorun oluşturur. Örneğin

---

[25] Bkz. *BBC News* "Is There a Sexist Data Crisis?" [Cinsiyetçi Bir Veri Krizi Mi Var?] http://www.bbc.com/news/magazine-36314061 (31 Ekim 2017'de erişilmiştir).

[26] Bkz. *The Economist*, "The Good Statistics Guide [İyi İstatistik Kılavuzu] (11 Eylül 1993); "The Overlooked Housekeeper" [Görmezden Gelinen Ev Kadını] (5 Şubat 1994) ve "Fewer Damned Lies?" [Çok Daha Az İğrenç Yalan Mı?] (30 Mart 1996). Ayrıca bkz. "UN Urges Fiscal Accounting to Include Sex Trade" [BM Mali Hesaplamanın Seks İşçiliğini de İçermesi İçin Bastırıyor], *New York Times* (20 Ağustos 1998).

ABD'deki iş bırakma eylemleri ve grevleriyle ilgilenen biri, 1911'den sonra federal hükümetin veri toplamayı bıraktığı beş yıllık bir dönem haricinde, 1890'lardan günümüze kadar olan verileri elde edebilir. *Journal of Official Statistics* [Resmi İstatistik Dergisi] 1985 yılında yayımlanmaya başlamış hakemli bilimsel bir dergidir ve resmi istatistiki bilgi toplama ve kalite iyileştirme sorunları üzerine araştırmalar yayımlamaktadır.

Etik Kaygılar

11.5. Tepkisiz araştırma ile ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

Etik kaygılar çoğu tepkisiz araştırmada ön plana çıkmaz, çünkü incelediğiniz insanlar araştırmayla doğrudan ilişkili değillerdir. Başlıca etik kaygı, başka birinin topladığı bilgileri kullanmanın mahremiyeti ve gizliliğidir. Örneğin, 5. Bölüm'de Facebook'tan toplanan Büyük Veri ve mahremiyet kaygılarını konuştuk. Daha büyük bir etik sorun, resmi istatistiklerin toplumsal ve politik ürünler olmasından kaynaklanır. Araştırmacılar ya da resmi kurumlar örtük kuramlar ve değer varsayımlarına dayanarak veri toplarlar. Resmi ölçüm veya istatistikler siyasi çatışmaların nesneleri olabilir ve kamu politikaların yönünün belirlenmesinde kılavuz görevi görebilirler. Devlet kurumları bir ölçümü bir kez resmi olarak tanıdıktan sonra bu, kamu politikasını etkiler ve alternatif ama eşit derecede geçerli başka bir ölçüm kullanılsaydı göreceklerimizden farklı olacak sonuçlara yol açar. Örneğin, 1930'lardaki Büyük Buhran sırasındaki siyasi hareketlilik pek çok toplumsal koşulla ilgili bilgi toplanmasını (örn. kamuya ait akıl hastanelerinde ölen hastaların sayısı) teşvik etmişti. 1930'ların siyasi hareketliliğinden önce, hükümetler ve diğer aktörler bu koşulları, kamu dikkatini gerektirecek kadar önemli olarak görmüyorlardı. Benzer şekilde, ABD okullarına kaydolan çeşitli yaşlardaki beyaz öğrencilerin yüzdesi ancak 1953'ten beri, beyaz olmayan çeşitli ırklardan öğrencilerinki ise ancak 1970'lerden beri saptanmaktadır. Yetkililer tarihin önceki dönemlerinde bu tür bilgileri, kamusal tartışmalar ya da kamu politikaları açısından dikkate değer bulmuyorlardı.

Resmi istatistiklerin toplanması toplumun dikkatinin bir soruna çevirebilir; bir toplumsal meseleyle ilgili toplumsal kaygıların doğmasını da yeni resmi istatistiklerin toplanmasını teşvik edebilir. Örneğin alkollü araç kullanma, ancak kamu kurumları, nedenleri arasında alkolün de yer aldığı ciddi otomobil kazalarının sayısı ile ilgili istatistikleri toplamaya başladıktan sonra toplumsal bir mesele haline gelmiştir.

Siyasi ve toplumsal değerler, kamu kurumlarının hangi istatistiklerin toplanacağı konusundaki kararlarını etkiler. Çoğu resmi istatistik, idari planlama amacıyla yukarıdan aşağı doğru tasarlanır ve toplanır. Bu veriler sizin araş-

tırma amaçlarınıza uygun olmayabilirler. Örneğin bir kamu kurumu kaç ton çelik üretildiğini, kaç kilometre otoyol döşendiğini ve bir hanedeki ortalama insan sayısını ölçer. İçme suyunun kalitesi, işe gidip gelmek için gereken süre, bir işle ilişkili stres düzeyi ya da bakıma ihtiyaç duyan çocukların sayısı gibi başka koşullar üzerine bilgiler, yetkililer bunların önemli olmadığını düşünmedikleri için toplanmayabilir. Pek çok ülkede yetkililer gayrisafi milli hasılayı (GSMH), önemli bir toplumsal ilerleme ölçüsü olarak görürler, ancak GSMH toplumsal yaşamın ekonomi dışı yönlerini (örn. kişinin çocuklarıyla oynayarak geçirdiği süre ya da engelli, yaşlı bir ebeveynin bakımı) ve ücretli olmayan çalışma türlerini (örn. ev işleri, bir aşevinde gönüllü çalışmak) ihmal eder. Ulaşılabilir durumdaki veriler, kamu kurumlarının hangi istatistikleri toplayacağına karar veren siyasi yetkililerin görüşlerini yansıtır.[27]

Sonuç

Bu bölümde, pek çok tepkisiz araştırma tekniği türünü öğrendiniz. Bunlar toplumsal yaşamın çeşitli yönlerini incelenen kişileri etkilemeksizin ölçmenin veya gözlemlemenin farklı yollarıdır. Araştırma sorularını ele almak amacıyla analiz edebileceğiniz nesnel, sayısal bilgiler verirler. Bu teknikleri çok sayıda soruyu ele alırken öteki nicel veya nitel toplumsal araştırma türleriyle birlikte kullanabilirsiniz.

Her tür nicel veride olduğu gibi, burada da ölçüm sorunlarıyla ilgilenmemiz gerekir. Bir taramada veya resmi belgede bulunan bilgileri elde etmek kolaydır; ancak bu, sözkonusu bilgilerin araştırmacının ilgilendiği yapıyı ölçtüğü anlamına gelmez.

Tepkisiz araştırmada iki potansiyel sorunun farkında olmanız gerekir. İlk olarak mevcut bilgilerin kullanılabilirliği, ele alabileceğimiz soruları kısıtlar. İkinci olarak tepkisiz değişkenlerin geçerliliği çoğunlukla daha zayıftır, çünkü ilgilenilen yapıyı ölçmezler. Mevcut istatistiklere dayalı araştırma ve ikincil veri analizi düşük maliyetli araştırma teknikleridir; ancak araştırmacı, veri toplama süreci üzerinde denetime ve bu sürece dair kapsamlı bilgiye sahip değildir. Bu potansiyel hata kaynağı, araştırmacıların özellikle tetikte ve ihtiyatlı olması gerektiği anlamına gelir.

Bir sonraki bölümde, araştırma projelerinin tasarımından ve veri toplamadan, verilerin analizine geçiyoruz. Bu analiz teknikleri, daha önceki bölümlerdeki nicel verilere uygundur. Şimdiye kadar bir araştırma konusundan araştırma desenine ve ölçümlerine, oradan da veri toplamaya nasıl geçileceği-

[27] Bkz. Block & Burns (1986), Carr-Hill (1984a), Hindess (1973), Horn (1993), Maier (1991) ve Van den Berg & Van der Veer (1985). Ayrıca Norris (1981) ve Starr (1987) içindeki tartışmalar da faydalıdır.

ni öğrendiniz. Bundan sonra, verilere bakacak ve verilerin size bir hipotez veya araştırma sorusu hakkında söylediklerini anlamaya çalışacaksınız.

Anahtar Terimler

Açık kodlama
Aşınma ölçümü
Birikim ölçümü
Büyük veri
Kodlama sistemi
Kodlayıcılar arası güvenilirlik
Metin
Örtülü kodlama
Örtülü ölçümler
Tepkisiz araştırma
Toplumsal gösterge
Yapılandırılmış gözlem
Yersiz somutluk yanıltmacası

Değerlendirme Soruları

1. İçerik analizi hangi araştırma sorusu türleri için uygundur?
2. Kodlama sistemlerinde gözlemlenen ve kaydedilen içeriğin dört özelliği nelerdir?
3. Mevcut istatistiksel verileri kullanan araştırmacının hangi güvenilirlik sorunlarına karşı tetikte olması gerekir?
4. İkincil veri analizinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?
5. İçerik analizi araştırmacıları neden birden fazla kodlayıcı kullanırlar ve bunun neden olacağı olası sorun nedir?
6. İçerik analizinde çıkarımlar neden kısıtlıdır?
7. İçerik analizinde hangi analiz birimleri kullanılır?
8. Mevcut istatistiklere dayalı araştırmalardaki toplam sorunu nedir?
9. İçerik analizindeki üç geçerlilik sorunu nelerdir?
10. Araştırmacıların mevcut istatistikleri kullanmanın hangi kısıtlılıklarından haberdar olmaları gerekir?

12. Bölüm

Nicel Veri Analizi

İstatistik, bir tür verilerle baş etme yöntemi olarak da görülebilir. Bu tanım, istatistiğin sayısal olguların veya gözlemlerin toplanması, düzenlenmesi ve analiziyle ilgili bir araç olduğu düşüncesini vurgular... Betimleyici istatistiğin başlıca derdi bilgileri uygun, kullanışlı ve anlaşılır bir biçimde sunmaktır.

Richard Runyon ve Audry Haber, *Fundamentals of Behavioral Statistics* [Davranışsal İstatistiğin Temelleri], s. 6.

Öğrenim Amaçları

12.1. Ham verileri istatistiksel analizlere uygun formatlarda düzenlemek

12.2. Betimleyici istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

12.3. Çift değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

12.4. Çok değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

12.5. Çıkarımsal istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

Nicel verilere dayalı bir araştırma raporu veya makale okuduğunuzda, büyük olasılıkla sayılarla dolu çok sayıda çizelge, grafik ve tablo görürsünüz. Bunlar gözünüzü korkutmasın. Araştırmacı size, yani okura, verilerin yoğunlaştırılmış bir resmini çizmek için çizelgeler, grafikler ve tablolar sunar. Çizelgeler ve tablolar, araştırmacı tarafından toplanan kanıtları görmenize ve bu kanıtları kendi amaçlarınız doğrultusunda incelemenize olanak verir. Kendi nicel verilerinizi topladığınız zaman, verilerin içinde yatanı açığa çıkarmak için benzer teknikler kullanırsınız. Toplumsal dünyanın farklı boyutlarını açığa çıkarmalarını sağlamak için nicel verileri düzenlemeniz ve manipüle etmeniz

gerekecektir. Bu bölümde, nicel verileri düzenlemenin ve analiz etmenin temellerini öğreneceksiniz. Ancak burada göreceksiniz toplumsal araştırmalarda istatistik dersinin yerine geçemez. Yalnızca toplumsal araştırmayı anlamak için şart olan temel istatistiksel kavramları ve veri işleme tekniklerini kapsamaktadır.

9., 10. ve 11. bölümlerdeki teknikleri kullanarak toplanan veriler, sayılar şeklindedir. Sayılar deneklerin, katılımcıların veya başka örneklerin özelliklerini ölçen değişkenlerin değerlerini temsil eder. Anketlerdeki, not defterlerindeki, kayıt formlarındaki veya bilgisayar dosyalarındaki sayılar başlangıçta ham veriler biçimindedir. Örüntüleri betimlemek ve hipotezlerle ilgili bilgi edinmek için ham verilere çeşitli işlemler uygularız: Ham verileri bilgisayara girmeye uygun bir şekilde yeniden düzenler, verilerin özelliklerini özetleyen şemalar veya grafikler sunar, sonuçlarını yorumlar veya kuramsal olarak anlamlandırırız.

Verileri İşlemek

12.1. Ham verileri istatistiksel analizlere uygun formatlarda düzenlemek

Verileri Kodlamak

Nicel verileri, hipotezleri test etmek için incelemeden önce, belli bir biçime sokmalıyız. Önceki bölümde veri kodlama konusunu gördünüz. Burada veri kodlama, ham verileri bilgisayardaki istatistik yazılımları tarafından okunabilir bir biçime sokmak için sistematik olarak yeniden düzenlemek anlamına gelir. İçerik analizindeki kodlamada olduğu gibi, araştırmacılar bilgileri bir biçimden diğerine aktarmak için kurallar üretir ve bu kuralları tutarlı bir şekilde uygularlar.[1]

Verileri özenle hazırlanmış kayıt formlarına sayılar şeklinde kaydettiğinizde, kodlama basit bir yazı işi olabilir; ancak açık uçlu tarama sorularının yanıtlarını örtülü içerik analizine benzer bir süreçte sayılar şeklinde kodlamak istiyorsanız, bu zordur. Açık uçlu tarama verilerini ve halihazırda sayılar şeklinde olmayan diğer verileri (yani kelimeleri ya da imgeleri) kodlamak, bir kodlama prosedürü ve kod çizelgesi oluşturmanızı şart koşar. **Kodlama prosedürü,** değişken niteleyicilerine belli sayılar vermenizi söyleyen bir kurallar dizisidir. Örneğin, erkekleri 1, kadınları 2 olarak kodlar ya da bir Likert ölçeğinde "kesinlikle katılıyorum"u 4, "katılıyorum"u 3 vb. şeklinde kodlarsınız. Bütün değişkenlerde her bir kategorinin ve eksik bilgilerin bir kodunun olma-

[1] Nicel verilerin kodlanması ve işlenmesi üzerine pratik tavsiyelerden bazıları tarama araştırmasından gelmektedir. Bkz. Babbie (1998:336-372), Backstrom & Hursh-Cesar (1981:309- 400), Fowler (1984:127-133), Sonquist & Dunkelberg (1977:210-215) ve Warwick & Lininger (1975:234-291).

sı gerekir. Kodlama prosedürü sayısal olmayan bilgileri nasıl sayılara çevireceğinizi ayrıntılı olarak açıklar.

Kod çizelgesi, değişkenlerin kodlama prosedürünü açıklayan ve verilerin bilgisayar dosyasındaki konumu söyleyen (bir veya daha fazla sayfadan oluşan), belli bir formata sahip bir belgedir. Verileri kodlarken iyi düzenlenmiş, ayrıntılı bir kod çizelgesi oluşturmanız ve bu çizelgenin birkaç kopyasını çıkarmanız çok önemlidir. Eğer kodlama prosedürünün ayrıntılarını yazmaz veya kod çizelgesini kaybederseniz, verilerin anahtarını kaybetmiş olursunuz ve verileri yeniden kodlamak zorunda kalabilirsiniz.

Verileri toplamadan önce kodlama prosedürü ve kod çizelgesi üzerine düşünmeye başlamanız gerekir. Örneğin çoğu tarama araştırmacısı, görüşme yapmaya ya da veri toplamaya başlamadan önce bir anketi önkodlar. Önkodlama, kod kategorilerini (örn., erkek için 1, kadın için 2) ankete girmek ve kod çizelgesinin özelliklerini anketin içinde imal etmek anlamına gelir.[2] Eğer önkodlama yapmıyorsanız, verilerin toplanmasından sonraki ilk adımınız bir kod çizelgesi oluşturmaktır. Ayrıca, bütün örnekleri takip edebilmek için örneklerin hepsine bir kimlik numarası vermeniz gerekir. Daha sonra her bir anketin bilgilerini bilgisayarların okuyabileceği bir formata aktarırsınız.

Verileri Girmek

Veri analizi için tasarlanan bilgisayar programlarının çoğu, verilerin kareli tablo formatında olmasını şart koşar. Kareli tabloda her satır bir katılımcı, denek ya da örneği temsil eder. Bilgisayar terminolojisinde bunlara **veri kayıtları** denir. Her biri, tek bir örneğe ait verilerin kaydıdır. Bir sütun veya sütunlar kümesi, belli değişkenleri temsil eder. Bir sütun ve satır konumundan (örn., sıra 7 sütun 5), orijinal veri kaynağına (örn. 7 numaralı katılımcının medeni hal ile ilgili bir anket maddesine verdiği yanıta) geri gitmek mümkündür. Bir değişkene tayin edilen bir sütun veya sütunlar kümesine **veri alanı** ya da sadece *alan* denir.

Örneğin bir araştırmacı, üç katılımcının tarama verilerini Şekil 12.1'de sunulan veri dosyasına benzer bir bilgisayar formatını kullanarak kodluyor olsun. İnsanlar bu formattaki verileri kolay kolay okuyamaz ve kod çizelgesi olmadan bu veriler bir işe yaramaz. Veri dosyası üç katılımcının 50 tarama sorusuna verdiği yanıtları üç sıra ya da satırda özetlemektedir. Pek çok araştırma projesinin ham verileri buna benzer, ancak 1.000'den fazla satır olabilir ve satırların uzunluğu 100 sütunu geçebilir. Örneğin, 250 öğrenciye uygulanan

---

[2] Cinsiyeti 1 = Erkek, 2 = Kadın veya 0 = Erkek, 1 = Kadın olarak kodlamanın veya cinsiyete karşılık gelen sayıları tersine çevirmenin keyfi olduğuna dikkat edin. Harfler (örn., E ve K) yerine sayıların kullanılmasının tek nedeni, pek çok bilgisayar programının sayılarla çok daha iyi çalışmasıdır. Bazen verileri sıfır kullanarak kodlamak karışıklığa sebep olabilir, bu yüzden çoğunlukla 1 sayısı en düşük değerdir.

15 dakikalık bir telefon taraması, 250 satır 240 sütunluk bir kareli tablo dolusu veri üretir.

Şekil 12.1'deki kod çizelgesi, ilk iki sayının kimlik numaraları olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla, örnek veriler birinci (01), ikinci (02) ve üçüncü (03) katılımcılara aittir. Sıfırları 1 ile 01'in birbirine karıştırılmasını önlemek için yer tutucular şeklinde kullandığınıza dikkat edin. 1'ler her zaman sütun 2'de yer alıyor; 10'lar sütun 1 'de. Kod çizelgesi, sütun 5'te "cinsiyet" değişkeninin bulunduğunu belirtiyor: Örnek 1 ve 2 erkek, Örnek 3 kadındır. Sütun 4, bize Can'ın Örnek 1 ve 2 ile, Safiye'nin* Örnek 3 ile görüştüğünü söylemektedir.

Ham verileri bilgisayara aktarmanın dört yolu vardır:

1. *Kod sayfası.* Bilgileri toplayın, ardından orijinal kaynaktan kareli tablo formatına (kod sayfasına) aktarın. Daha sonra kod sayfasındakileri bir bilgisayara satır satır girin.

2. *(CATI dahil olmak üzere) Doğrudan giriş yöntemi.* Bilgiler toplanırken, bir bilgisayar klavyesinin (ya da benzer bir kayıt aygıtının) başında oturarak verileri dinleyin veya gözleyin ve bilgileri girin ya da bir katılımcıya/deneğe girdirin. **Doğrudan giriş yöntemi** için kullanılacak bilgisayarın, bilgileri kabul etmek üzere önceden programlanmış olması gerekir.

3. *Optik tarama.* Bilgileri toplayın, ardından doğru "yuvarlakları" doldurarak optik tarama formlarına girin (ya da katılımcıya/deneğe girdirin). Daha sonra bilgileri bilgisayara aktarmak için bir optik tarayıcı veya okuyucu kullanın.

4. *Barkod ya da QR kodu.* Bilgileri toplayın ve kod üretici yazılımlar kullanarak belirli sayısal değerlerle ilişkili barkodlara ya da bir QR koduna dönüştürün; daha sonra bilgileri bilgisayara aktarmak için bir barkod ya da QR tarayıcı-okuyucu kullanın.

Verileri Temizlemek

Verileri kodlamada doğruluk son derece önemlidir. (bkz. Örnek Kutusu 12.1 Verileri İşleme Örneği.) Kodlama veya verilerin bilgisayara girilmesi sırasında yaptığınız hatalar, ölçümlerin geçerliliğini tehdit eder ve yanıltıcı sonuçlara neden olur. Mükemmel bir örneklemeniz, mükemmel ölçümleriniz varsa ve veri toplarken hiç hata yapmamış olsanız bile kodlama sürecinde veya verileri bilgisayara girerken hata yaparsanız, bütün araştırma projesini berbat edebilirsiniz.

Kodlamayı çok dikkatli bir şekilde yaptıktan sonra, kodlamanın doğruluğunu kontrol etmeli ya da verileri "temizlemelisiniz." Çoğu zaman verilerin yüzde 10-15'ine denk gelen rastlantısal bir örneklemi, ikinci kez kodlamak istersiniz. Eğer kayıtlı örneklemde hiçbir kodlama hatası görmüyorsanız, bir sonraki adıma geçebilirsiniz; eğer hata bulursanız, kodlamanın hepsini yeniden kontrol etmeniz gerekir.

---

* Okumada akıcılık sağlamak için İngilizce kitaptaki varsayımsal kişi adları Türkçe isimlerle değiştirilmiştir (ç.n.).

TARAMA ANKETİNDEN ALINTI

Katılımcı ID'si _____ Görüşmecinin Adı _____

Katılımcının cinsiyetini belirtin:_____ Erkek _____Kadın

1. İlk soru ABD Başkanı hakkındadır. Lütfen aşağıdaki ifadeyle ilgili olarak "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum ya da fikrim yok" seçeneklerinden birini seçin.
   ABD Başkanı harika bir iş çıkarmaktadır
   Kesinlikle katılıyorum_____ katılıyorum_____ katılmıyorum _____ kesinlikle katılmıyorum _____ fikrim yok _____
2. Yaşınız kaçtır?

KODLANMIŞ VERİDEN ALINTI

```
                                                    Sütun
00000000011111111112222222222333333333334... vd. (onlar)
12345678901234567890123456789012345678901... vd. (birler)
01 212736302 182738274 10239 18,82 3947461 ... vd.
02 213334821 124988154 21242 18,21 3984123 ... vd.
03 420123982 113727263 12345 17,36 1487645 ... vd.
İlk üç vakanın ham verisi: Sütün 1 ve Sütun 42 arası
```

KOD ÇİZELGESİNDEN ALINTI

Sütun	Değişken Adı	Tanım
1-2	ID	Katılımcının kimlik numarası
3	BOŞ	
4	Görüşmeci	Verileri toplayan görüşmeci 1= Suzan* 2= Kerim 3 = Han 4 = Solmaz 5 = Güler
5	Cinsiyet	Görüşmecinin katılımcının cinsiyetine ilişkin bildirimi 1 = Erkek, 2 = Kadın
6	Başkanın Performansı	ABD Başkanı harika bir iş çıkarmaktadır. 1= Kesinlikle Katılıyorum 2= Katılıyorum 3 = Fikrim Yok 4 = Katılmıyorum 5 = Kesinlikle Katılmıyorum Boş= Eksik Veri

Şekil 12.1 Üç Vakanın Verilerinin Kod Çizelgesinde Kodlanması

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

Örnek Kutusu 12.1 Verileri İşleme Örneği

Ellerinizi veriyle kirletmenin yerine geçecek daha iyi bir alternatif yoktur. İşte size öğrencilerimle yürüttüğüm bir araştırmadan veri hazırlama örneği: Üniversitem, yerleşkedeki cinsel taciz olayları hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için öğrencilerin üçte birine tarama uyguladı. Bir araştırma ekibi rastlantısal bir örneklem oluşturup katılımcıların kendi kendine uygulayacakları bir anket geliştirdi ve dağıttı. Katılımcılar çoktan seçmeli sınavlarda kullanılan cevap kağıtlarına benzer optik tarama formlarında yanıtlarını işaretlediler. Hikaye 3.000'den fazla optik tarama formunun teslimiyle başlamaktadır.

Formlar elimizde ulaştıktan sonra, barız hataları bulmak için hepsini görsel olarak taradık. Kurşun kalem kullanmalarını ve her bir yuvarlağı düzgünce, boşluk bırakmadan karalamalarını söylemiş olmamıza rağmen, 200 katılımcının tükenmez kalem kullandığını gördük. Bir 200 kişi de yuvarlakları gelişigüzel işaretlemiş ve çok silik bir kurşunkalem kullanmışlardı. Ayrıca tahrif edilmiş, hasar görmüş ve çok fazla eksik bırakılmış (örn. ilk 70 sorudan sadece 2'si yanıtlanmış) 25 adet formun kullanılamaz durumda olduğunu gördük.

Daha sonra kullanılabilir durumdaki optik tarama formlarını bir bilgisayara girdik. Bilgisayar her bir değişken için vaka ya da frekans sayılarını hesapladı. Bunlara bakarken, çeşitli hatalar tespit ettik. Bazı katılımcılar sadece bir yanıtın istendiği ya da mümkün olduğu sorularda iki yanıtı da işaretlemişlerdi. Bazıları geçersiz yanıt kodlarını işaretlemişlerdi (örn. cinsiyetle ilgili soruda geçerli kodların sadece erkek için 1, kadın için 2 olmasına karşın 4'ü işaretlemişlerdi). Bazıları da her soruya aynı yanıtı vermişlerdi ki bu taramayı ciddiye almadıklarını düşündürüyordu. Hatalı her bir örnekte, herhangi bir bilgiyi kurtarıp kurtaramayacağımızı görmek için optik tarama formuna geri dönük. Bilgileri kurtaramadığımız durumlarda, örneği boş yanıt olarak yeniden sınıflandırdık ya da eksik bilgi olarak kaydettik.

Ankette iki koşullu soru vardı. Her ikisinde de, soruya "hayır" yanıtı veren bir katılımcı sonraki beş soruyu atlayacaktı. Her bir soru için bir tablo oluşturduk. İlk soruya "hayır" yanıtı veren katılımcıların hepsinin sonraki beş soruyu atlayıp atlamadıklarına, yani bu soruları boş bırakıp bırakmadıklarına baktık. "Hayır" yanıtı vermesine karşın sonraki beş soruyu yanıtlamaya devam eden yaklaşık 35 katılımcı tespit ettik. Her bir forma geri döndük ve katılımcının niyetinin gerçekte ne olduğunu anlamaya çalıştık. Çoğu örnekte, anlaşılan o ki katılımcı "hayır" demek istemiş, ancak soruları atlamasını söyleyen talimatları okumamıştı.

Son olarak, anlamlı olup olmadıklarını görmek için her bir değişkenin niteleyicilerinin frekanslarını irdeledik. Irksal köken ile ilgili soruda 600 katılımcının "Yerli Amerikalı" şıkkını işaretlediğini görünce şaşırdık. Ayrıca böyle yapanların yarısından çoğu üniversite ilk sınıf öğrencileriydi. Resmi kayıtları kontrol edince, üniversiteye o sene toplam 20 Yerli Amerikalı ya da Kızılderill'nin kaydolduğu açığa çıktı, öğrencilerin yüzde 90'ından fazlası ise Hispanik olmayan, Avrupa kökenli beyazlardı. Siyah, Afro-Amerikalı ya da Hispanik-Meksika kökenli şıklarını seçen katılımcıların yüzdesi resmi kayıtlara uyuyordu. Bazı Avrupa kökenli katılımcıların "Yerli Amerikalı" ya da "Amerika Kızılderilisi" terimine aşina olmadıkları sonucuna vardık. Anlaşılan o ki, "Beyaz, Avrupalı" yerine yanlışlıkla bu şıkkı seçmişlerdi. Örneklemde yaklaşık 7 Yerli Amerikalı olmasını beklediğimiz için, "Yerli Amerikalı" yanıtlarını "Beyaz, Avrupalı" olarak yeniden kaydettik. Bu, örneklemdeki Yerli Amerikalıları Avrupalı olarak yeniden sınıflandırdığımız anlamına gelmekteydi. Artık verileri analiz etmeye hazırdık.

Veriler bilgisayara girildikten sonra kodlamayı iki şekilde kontrol edebilirsiniz. **Olası kod temizleme** (veya *kaba kod kontrolü),* bütün değişken katego-

rilerini olanaksız kodlar var mı diye kontrol etmeyi gerektirir. Örneğin katılımcının toplumsal cinsiyeti 1 = Erkek, 2 = Kadın şeklinde kodlanıyor. Bir örnekte toplumsal cinsiyet değişkeni alanında 4 varsa bu bir kodlama hatası olduğuna işaret eder. İkinci bir yöntem, **koşullu kod temizleme** (ya da *tutarlılık kontrolü*), iki değişkeni çapraz sınıflandırarak mantıksal açıdan olanaksız kombinasyonlar aramayı gerektir. Örneğin eğitim düzeyini meslekle çapraz sınıflandırırsınız. Eğer kodlanan bir katılımcı sekizinci sınıfı hiç geçememiş ama aynı zamanda bir tıp doktoru olarak kaydedilmişse, burada bir kodlama hatası olup olmadığını kontrol etmeniz gerekir.

Veriler bilgisayara girildikten sonra üzerlerinde çeşitli değişiklikler yapabilir, ancak orijinal veriler toplanırken kullanılmış olanlardan daha rafine kategoriler kullanamazsınız. Örneğin, oran düzeyindeki gelir verilerini beş sıralı kategoride gruplayabilir; değişken kategorilerini tek bir kategoride birleştirebilir ve birçok göstergeden elde edilen bilgileri, yeni bir indeks değişkeni oluşturmak için bir araya getirebilirsiniz.

"İstatistik" terimi iki şeye gönderme yapar: (1) mevcut istatistiklere dayalı araştırmalarda kullanıldığı gibi bir sayı yığını (örn. bir ülkenin nüfusu, kızamık aşısı olan çocukların yüzdesi) ve (2) sayıları manipüle etme ve özetleme tekniklerine odaklanan bir uygulamalı matematik dalı. Toplumsal araştırmacılar, her iki istatistik türünü de kullanırlar. Bu bölümde, terimin, bir araştırma projesinin sayısal verilerinin manipüle edilmesi anlamına gelen ikinci anlamına odaklanacağız. Temel uygulamalı matematik istatistiği iki alt kategoriye ayrılmıştır: betimleyici ve çıkarımsal.

Betimleyici İstatistikler

Betimleyici istatistikler, sayısal verileri betimlememize imkan tanırlar. Betimleyici istatistikleri ilgili değişkenlerin sayısına göre (bir, iki, üç ya da daha fazla değişken olup olmamasına göre) kategorize edebiliriz: tek değişkenli, çift değişkenli ya da çok değişkenli şeklinde. İlk önce bunlardan en basit olanına, sadece bir değişkeni betimleyen tek değişkenli* istatistiğe bakacağız.

Tek Değişkenli Sonuçlar

12.2. Betimleyici istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

Frekans Dağılımları

Bir değişkenin sayısal verilerini betimlemenin en kolay yolu, **frekans dağılımı** kullanmaktır. Nominal, sıralı, aralık ya da oran düzeyindeki verilerde frekans dağılımını kullanabilirsiniz. Örneğin, elimde 400 katılımcı ile ilgili veriler var ve toplumsal cinsiyetle ilgili bilgileri bir bakışta özetlemek istiyorum. Bunun

* Terimin İngilizcesi *univariate*'te -uni tek, -variate değişken anlamına gelmektedir (ç.n.)

en kolay yolu, bir sayı ya da yüzde frekansı dağılımıdır (bkz. Şekil 12.2). Aynı bilgileri grafik şeklinde de sunabilirim.

Tek değişkenli verilerde sık kullanılan bazı grafik türleri histogram, çizgili grafik ve dilimli grafiktir. Çizgili grafikler ya da şemalar birbirinden ayrı değişkenler için kullanılır. Yönelimleri yatay veya dikey olabilir ve çizgiler arasında küçük bir boşluk bulunabilir. Her zaman aynı şekilde adlandırılmıyor olsa da histogram çoğunlukla aralık ya da oran düzeyindeki verilerde kullanılan bir dizi dikey çizgili grafikten oluşur.[3]

HAM SAYILARA GÖRE FREKANS DAĞILIMI

Cinsiyet	Frekans
Erkek	100
Kadın	300
Toplam	400

YÜZDELERE GÖRE FREKANS DAĞILIMI

Cinsiyet	Frekans
Erkek	%25
Kadın	%75
Toplam	%100

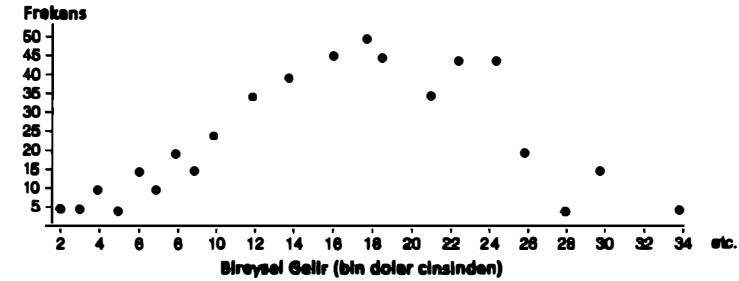
AYNI VERİLERİN ÇİZGİLİ GRAFİĞİ

Erkekler – Kadınlar

GRUPLANDIRILMIŞ VERİ FREKANS DAĞILIMI ÖRNEĞİ

İlk işteki yıllık gelir	N
15.000$'ın altı	25
15.000$ - 19.999$ arası	50
20.000$ - 25.999$ arası	100
26.000$ - 29.999$ arası	150
30.000$ - 39.999$ arası	50
40.000$ ve üstü	25
	Toplam 400

FREKANS GRAFİĞİ ÖRNEĞİ

Şekil 12.2 Tek Değişkenli İstatistik Örnekleri

[3] Nicel verileri göstermenin farklı yolları üzerine tartışmalar için bkz. Fox (1992), Henry (1995), Tufte (1983, 1991) ve Zeisel (1985:14-33).

Aralık veya oran düzeyindeki verilerde çoğu zaman bilgileri çeşitli kategorilere ayırırız. Bu kategori gruplarını birbirini dışlayıcı olmalıdır. Aralık veya oran düzeyindeki verileri çoğu zaman bir **frekans grafiği** ile gösteririz. Örneklerin sayısı veya frekansı dikey eksende, değişken değerleri ya da puanları yatay eksende yer alır. Noktalar birbirine bağlandığında bir çokgen ortaya çıkar.

Merkezi Eğilim Ölçümleri

Çoğu zaman, bir değişken hakkındaki bilgileri tek bir sayıyla özetlemek isteriz. Bunu yapmak için üç tane **merkezi eğilim ölçümü** (yani frekans dağılımının merkezini ölçmenin üç farklı biçimini) kullanırız: ortalama, medyan* ve mod.** Çoğu kişi bu ölçümlerin hepsine *ortalama* der. Bu, aynı şeyi söylemenin o kadar kesin ya da açık olmayan bir yoludur.

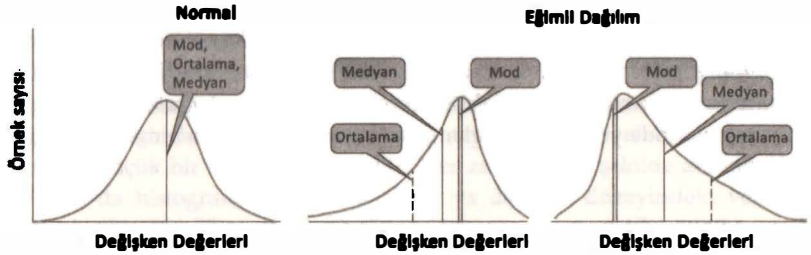
Mod, kullanımı en kolay olan ölçümdür. Modu nominal, sıralı, aralık veya oran verilerinde kullanabiliriz. Mod kabaca bir dizide en yaygın veya en sık görülen sayıdır. Örneğin, şu listenin modu 5 'tir: 6, 5, 7, 1, 0, 9, 5, 3, 5. Bir dağılımda birden fazla mod bulunabilir. Örneğin, bu listenin modu 5 ve 7'dir: 5, 6, 1, 2, 5, 7, 4, 7. Eğer liste uzarsa, frekans dağılımında modu tespit etmek kolaydır: En sık görülen puanı aramanız yeterlidir. Her zaman, puanı moda eşit en az bir örnek olacaktır.

Medyan orta noktadır. Aynı zamanda 50. yüzdeli değerdir ya da örneklerin yarısının altında yarısının da üstünde bulunan noktadır. Medyanı sıralı, aralık ya da oran düzeyinde verilerle kullanabiliriz (ama nominal düzeyde kullanılamaz). Modu "göz kararı" bulabiliriz, ancak medyan biraz daha çaba gerektirir. En kolay yolu, önce puanları en yüksekten en düşüğe doğru sıralamak, sonra ortadaki puana kadar saymaktır. Eğer puanların sayısı tek sayıysa, işiniz basittir. Yedi kişi otobüs bekliyor; bu kişilerin yaşları 12, 17, 20, 27, 30, 55 ve 80 olsun. Medyan yaş 27'dir. Medyanın kolay kolay değişmediğine dikkat edin. Eğer 55 yaşındaki yolcuyla 80 yaşındaki yolcunun ikisi de otobüse binerse ve geride kalanlara 31 yaşında iki kişi eklenirse, medyan değişmeden kalır. Eğer puanların sayısı çift sayı ise, işler biraz karışır. Örneğin, bir otobüs durağında bekleyen altı kişinin yaşları şöyledir: 17, 20, 26, 30, 50 ve 70. Medyan, 26 ile 10'un ortasıdır. Bu durumda medyanı iki orta puanı toplayıp 2'ye bölerek hesaplarsınız (26 + 30 = 56/2 = 28). Duraktakilerden hiçbiri 28 yaşında olmadığı halde, medyan yaş 28'dir. Dikkat ederseniz, altı yaştan oluşan bu listede hiçbir mod yoktur, çünkü her kişinin yaşı farklıdır.

---

* Terimin İngilizcesi *median*'dır ve terim bazı Türkçe kaynaklarda "ortanca" şeklinde tercüme edilmiştir (ç.n.).

** Terimin İngilizcesi *mode*'dur ve terim bazı Türkçe kaynaklarda "tepedeğer" şeklinde tercüme edilmiştir (ç.n.).

Şekil 12.3 Normal ve Eğimli Dağılımlarda Üç Merkezi Eğilim Ölçümü

Aritmetik ortalama olarak da adlandırılan **ortalama,** en yaygın kullanılan merkezi eğilim ölçüsüdür. Ortalamayı sadece aralık ya da oran düzeyindeki verilerde kullanabiliriz.[4] Ortalamayı hesaplamak için bütün puanları toplarız, ardından bu toplamı puan sayısına böleriz. Örneğin önceki örnekteki ortalama yaş, 17 + 20 + 26 + 30 + 50 l 70 = 213; 213/6 = 35,5'tir. Listedekilerin hiçbiri 35,5 yaşında değildir ve ortalama, medyana eşit değildir.

Ortalama, uç (çok büyük veya çok küçük) değerlerdeki değişikliklerden fazlasıyla etkilenir. Örneğin, 50 ve 70 yaşındakiler ayrılıp yerlerine 31 yaşındakiler gelmiş olsun. Dağılım artık şöyle görünür: 17, 20, 26, 30, 31 ve 31. Medyan değişmez: 28. Ortalama, 17 + 20 + 26 + 30 + 31 + 31 = 155; 155/6 = 25,8 olur. Yani, birkaç uç değer kaldırıldığında ortalama ciddi biçimde düşer.

Eğer frekans dağılımı **normal dağılım** ya da çan eğrisi şeklindeyse bu üç merkezi eğilim ölçümü birbirine eşit olur. Eğer dağılım, eğimli ise (yani, çok yüksek veya çok düşük puanlara sahip daha fazla örnek varsa), o zaman üçü birbirine eşit olmayacaktır. Eğer çoğu örneğin puanı, çok yüksek puanlı birkaç örnek dışında düşükse, merkezi eğilim ölçümleri en yüksekten en düşüğe şu şekilde sıralanacaktır: ortalama, medyan ve mod. Eğer çoğu örneğin puanı, çok düşük puanlı birkaç örnek dışında yüksekse, merkezi eğilim ölçümleri en yüksekten en düşüğe şu şekilde sıralanacaktır: mod, medyan ve ortalama. Genellikle **eğimli dağılım**lara en uygunu medyandır, ancak diğer istatistiklerin çoğunda ortalama kullanılır (bkz. Şekil 12.3).

Varyasyon Ölçümleri

Merkezi eğilim ölçümleri, bir dağılımı tek bir sayıyla özetler; ancak, bu ölçümler yalnızca dağılımın *merkezini* verir. Dağılımın başka bir özelliği, merkez etrafında *yayılması, dağılması* veya *varyasyonu*dur. İki dağılımın merkezi eğilim ölçümleri birbiriyle aynı olduğu halde, merkez etrafındaki yayılımları farklı olabilir. Örneğin bir barın önündeki otobüs durağında yedi kişi bekliyor. Yaş-

[4] Sıralı veriler ve öteki özel durumlardaki özgül ortalama türlerini ölçmek için başka istatistikler kullanılır, ancak bunlar, bu ders kitabının tartışma düzeyinin ötesindedir.

ları 25, 26, 27, 30, 33, 34 ve 35. Hem medyan hem de ortalama 30'dur. Bir dondurmacının önündeki otobüs durağında aynı medyan ve ortalamaya sahip yedi kişi duruyor, ancak bu kişilerin yaşları 5, 10, 20, 30, 40, 50 ve 55'tir. Dondurmacının önündeki gruptakilerin yaşları, merkez etrafında daha geniş bir yayılım sergiler, yani dağılımın varyasyonu daha fazladır.

Varyasyonun önemli toplumsal içerimleri vardır. Örneğin X kentinde medyan ve ortalama aile geliri yıllık 39.600$, varyasyon da sıfır olsun. *Sıfır varyasyon,* her ailenin tam olarak 39.600$ geliri olduğu anlamına gelir. Y kentinde aile gelirlerinin medyan ve ortalaması aynı, ancak ailelerin yüzde 96'sının yıllık geliri 15.000$, yüzde 4'ünün yıllık geliri 360.000$'dır. X kentinde kusursuz gelir eşitliği, Y kentinde ise muazzam bir gelir eşitsizliği vardır. İki kentteki gelir varyasyonunu bilmezsek çok önemli bilgileri gözden kaçırırız.

Varyasyonu üç şekilde ölçeriz: değer aralığı, yüzdeli değer ve standart sapma. **Değer aralığı,** bunlardan en basitidir. En büyük ve en küçük puanları içerir. Örneğin, barın önündeki otobüs durağı için değer aralığı 25 ile 35 arasındadır, yani 35 - 25 = 10 yıldır. Eğer 35 yaşındaki yolcu otobüse biner ve 60 yaşında biri onun yerine geçerse değer aralığı 60 - 25 = 45 yıl olur. Değer aralığının kısıtlılıkları vardır, çünkü bize sadece en yüksek ve en düşük değeri söyler. Örneğin, 35 yıllık değer aralığına sahip iki tane altı kişilik grup şu şekilde sıralanabilir: 30, 30, 30, 30, 30 ve 65 ile 20, 45, 46, 48, 50 ve 55.

Yüzdeli değerler, dağılım içinde belli bir noktadaki puanı bize söyler. Yüzdeli değerlerden birini zaten öğrendiniz; medyan, 50. yüzdeli değerdir. Bazen bir dağılımı betimlemek için 25. veya 75. yüzdeli değerler ya da 10. ve 90. yüzdeli değerler kullanılır. Örneğin 25. yüzdeli değer, dağılımdaki örneklerin yüzde 25'inin bu ya da daha düşük bir değere sahip olduğu noktadaki değerdir. Yüzdeli değerin hesaplanması, medyanınkiyle aynı mantığı izler. Eğer elinizde 100 kişi varsa ve 25. yüzdeli değeri bulmak istiyorsanız, puanları (yani değişken sayılarını) sıralarsınız ve 25. sayıya ulaşana kadar en düşükten en yükseğe doğru sayarsınız. Eğer toplam 100 değilse, dağılımı kabaca yüzdeli bir tabana göre ayarlarsınız.

Standart sapma, hesaplanması en zor olan dağılım ölçümüdür; aynı zamanda en kapsamlısı ve en sık kullanılanıdır. Değer aralığı ve yüzdeli değerler, sıralı, aralık ve oran düzeyindeki veriler içindir, standart sapma ise aralık veya oran düzeyinde bir ölçüm gerektirir. Ortalamaya dayanır ve bütün puanlarla ortalama arasındaki "ortalama uzaklığı" verir. İnsanlar birkaç durum dışında standart sapmayı, nadiren elle hesaplarlar, çünkü bilgisayarlar bu hesaplamayı saniyeler içinde yapabilir.

Şekil 12.4'teki standart sapma hesabına bakın. Eğer her bir puanla ortalama arasındaki mutlak farkı (yani, her bir puanı ortalamadan çıkarıp elde ettiğiniz sonucu) toplarsanız, sonuç sıfır olur. Bunun nedeni, ortalamanın bütün puanlardan eşit uzaklıkta olmasıdır. Ayrıca bir puanın ortalamayla

arasındaki farkı yüksekse, bu puanın kare toplam ve standart sapma üzerindeki etkisi de fazladır.

STANDART SAPMA HESAPLAMA ADIMLARI

1. **Ortalama**yı hesaplayın.
2. Her bir puandan **ortalama**yı çıkarın.
3. Her bir puan için yapılan çıkarma işleminin sonucunun karesini alın.
4. Karesi alınmış bu farkları toplayarak **kare toplamı** bulun.
5. **Kare toplamı**, örnek sayısına bölerek varyasyonu bulun.
6. **Varyasyonun** karekökünü alınarak **standart sapmayı** bulun.

STANDART SAPMA HESAPLAMA ÖRNEĞİ

[8 katılımcı, değişken = eğitim süresi (yıl cinsinden)]
Ortalama
Kare toplam
Varyasyon = Kare toplam / Örnek sayısı
Standart sapma = Varyasyonun karekökü = 3,317 yıl
Standart sapmanın formülünü aşağıdaki gibi sembollerle ifade edebiliriz:
Semboller:
X = Örneğin puanı
$\bar{X}$ = Ortalama
S = Standart sapma
Σ = Toplamı temsil eden sigma (Yunan harfi)
n = Örnek sayısı

$$s = \sqrt{\frac{\Sigma(x-\bar{x})^2}{n}}$$

Popülasyon parametresini hesaplarken, popülasyonun tamamının mı yoksa popülasyondan çekilen bir örneklemin verilerini mi kullandığınıza bağlı olarak formülde küçük bir farklılık olur. Örneklem kullanıyorsanız, kare toplamı yukarıdaki formüldeki n'in yerine n-1'e bölün; popülasyonun tamamını kullanıyorsanız, sadece n'e bölüm

Puan	Puan-Ortalaması	Karekök (Puan-Ortalaması)
15	15–12,5 = 2,5	6,25
12	12–12,5 = –0,5	0,25
12	12–12,5 = –0,5	0,25
10	10–12,5 = –2,5	6,25
16	16–12,5 = 3,5	12,25
18	18–12,5 = 5,5	30,25
8	8 – 12,5 = 4,5	20,25
9	9 – 12,5 = –3,5	12,25

Şekil 12.4 Standart Sapma

Standart sapma, kendi başına sınırlı bir kullanım alanına sahiptir. Standart sapmayı karşılaştırma amacıyla kullanırız. Örneğin A sınıfındaki çocukların ebeveynlerinin eğitim süresinin standart sapması 3,317 yıldır; B sınıfındakiler için standart sapma 0,812, C sınıfındakiler için 6,239'dur. Standart sapma, araştırmacıya B sınıfındaki çocukların ailelerinin birbirine çok benzer olduğunu, C sınıfındakilerin ise birbirinden çok farklı olduğunu söyler. Aslında B sınıfında "normal" bir ebeveynin eğitim süresinin bütün ebeveynlerinkinin ortalamasıyla arasındaki fark, artı eksi bir yıldan azdır, yani ebeveynler son derece homojendir. C sınıfında ise "normal" bir ebeveynin eğitim süresi, ortalamanın altı yıl altında ya da üstündedir, yani ebeveynler çok heterojendir.

Standart sapma ve ortalamayı **z-değerleri** oluşturmak için kullanırız. *Standartlaştırılmış puan* olarak da adlandırılan z-değeri, bir frekans dağılımındaki puanları ya da değerleri, ortalama ile aralarındaki standart sapmaların sayısı şeklinde ifade eder. Puanlar, bir dağılım içindeki göreli konumlara göre ifade edilirler, mutlak değerler değillerdir (bkz. Şema 12.1 Z-Değerlerini Hesaplamak). Z-değerleri bize çok şey anlatabilir. Örneğin A firmasında satış müdürü olan Kaya, yılda 70.000$ kazanıyor, B firmasındaki Mine* ise yılda 60.000$ kazanıyor. İkisi arasındaki 10.000$'lık mutlak gelir farkına karşın bu müdürlerin ücretleri, kendi firmalarındaki diğer çalışanlara göre birbirine eşittir. Kaya da Mine de kendi firmalarındaki diğer çalışanların üçte ikisinden daha fazla ücret almaktadır.

Z-değerlerinin nasıl kullanılacağıyla ilgili başka bir örnek görelim. Halim ve Hadise ikiz kardeşlerdir, ancak Halim'in boyu Hadise'den** kısadır. Kendi yaşındaki diğer kızlarla karşılaştırıldığında Hadise, ortalama bir boy oranına sahiptir; z-değeri sıfırdır. Aynı şekilde Halim de kendi yaş grubuna göre ortalama boydadır. Dolayısıyla, her bir karşılaştırma grubu içinde ikizler aynı z-değerine, yani aynı göreli boy oranına sahiptirler.

Z-değerlerini ortalama ve standart sapmadan hareketle hesaplamak kolaydır. Örneğin bir işveren, Katılım Üniversitesi ve Girişim Üniversitesi'nden*** öğrencilerle görüşme yapıyor. İşveren, her iki üniversitenin de birbirine benzediğini ve her ikisinin de 4'lük not sistemini kullandığını öğreniyor. Ancak Katılım Üniversitesi'ndeki öğrencilerin genel not ortalaması 0,50'lik bir standart sapmayla 2,62 iken, Girişim Üniversitesi'ndeki öğrencilerin genel not ortalaması 0,40'lık standart sapmayla 3,24'tür. İşveren, Katılım Üniversitesi'nde notların şişirildiğinden şüpheleniyor. Katılım Üniversitesi'nden gelen

---

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

** Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

*** Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal üniversite adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

Şema 12.1 Z Değerlerini Hesaplamak

Kişisel olarak z-değerleri formülünü sevmiyorum. Formül şu şekildedir: Z-değeri = (Puan – Ortalama)/ Standart Sapma. Sembollerle şöyle ifade edilir:

$$z = \frac{X - \bar{X}}{\sigma}$$

Burada X=puan, $\bar{X}$= ortalama, σ= standart sapmadır.

Ben genellikle aynı işe yarayan ve z-değerlerinin gerçekte neye yaradığını gösteren basit bir kavramsal diyagram kullanıyorum. Okul çağındaki çocukların yaş ortalaması 7, standart sapması da 2 yıl olsun. Yeliz'in z-değerinin +1 olduğunu ve yaşını biliyorsam, 5 yaşındaki Mikail'in* z-değerini nasıl hesaplarım? İlk önce, -3 ile +3 arasında, ortasında 0 olan bir diyagram çizerim. Ortalama değeri sıfırın üstüne yerleştiririm, çünkü sıfırın z-değeri ortalamaya eşittir ve z-değerleri ortalamayla olan eksi ya da artı uzaklığı ölçer. 3'te dururum, çünkü çoğu durumda neredeyse örneklerin hepsi ortalamadan 3 standart sapma uzaklıktadır.

```
|____|____|____|____|____|____|____|
-3   -2   -1    0   +1   +2   +3
```

Ortalama değerini yerleştirdikten sonra standart sapmaları bu değere ekler ya da çıkarırım. Ortalama 7, standart sapma 2 olduğunda, ortalamadan 1 standart sapma (+1) fazla olmak 7+2=9 yaş anlamına gelir. -2 z-değeri için ise sonuç 3 yaştır. Çünkü standart sapma 2'dir ve z-değeri ortalamadan 2 standart sapma (4 yıl) düşüktür.

Diyagramım artık şöyle gözükmektedir:

```
1    3    5    7    9    11   13  Yıl cinsinden yaş
|____|____|____|____|____|____|
-3   -2   -1    0   +1   +2   +3
```

Yeliz'in +2'lik değeri 11 yaşa karşılık gelirken, 5 yaşındaki Mikail'in z değerinin -1 olduğunu görmek kolaydır. z-değerlerinden hareketle yaşı ya da yaştan hareketle z-değerlerini hesaplayabilirim. Kesirli sayılarda, örneğin z değeri -1,5 olduğunda, tek yapmam gereken aynı kesirli sayıyı yaşa uyarlamaktır. Sonuç 4 yaş olacaktır. Benzer şekilde 12 yaşındaki bir çocuğun z değeri +2,5'tir.

Suzan'ın not ortalaması 3,62, Girişim Üniversitesi'nden gelen Kemal'in*** not ortalaması ise 3,64'tür. Her iki öğrenci de aynı dersleri almıştır. İşveren, notları iki üniversitenin notlandırma pratiklerine göre ayarlamak (yani standart puanlar oluşturmak) istiyor. Her bir öğrencinin notunu ortalamadan çıkarıp standart sapmaya bölerek öğrencilerin z-değerlerini hesaplıyor. Örneğin, Suzan'ın z-değeri 3,62 – 2,62 = 1,00/0,50 = 2, Kemal'in z-değeri ise 3,64 – 3,24 = 0,40/0,40 = 1'dir. Böylece, işveren, Suzan'ın kendi üniversitesinin ortalamasının iki standart sapma

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

*** Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

üstünde olduğunu, Kemal'in ise kendi üniversitesindeki ortalamanın yalnızca bir standart sapma üzerinde olduğunu öğreniyor. Suzan'ın mutlak not ortalaması Kemal'inkinden düşük olduğu halde, kendi üniversitelerindeki öğrencilere göre Suzan'ın notları Kemal'inkilerden çok daha yüksektir.

Çift Değişkenli Sonuçlar

12.3. Çift değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

Çift Değişkenli İlişki

Tek değişkenli istatistikler, tek bir değişkeni yalıtık olarak tanımlar. **Çift değişkenli istatistikler** çok daha değerlidir. İki değişkeni birlikte değerlendirmemize ve değişkenler arasındaki ilişkiyi betimlememize olanak verirler. Basit hipotezler bile iki değişken gerektirir.

Çift değerli istatistiksel analiz, değişkenler arasında **bir istatistiksel ilişkinin** var olup olmadığını, yani iki şeyin birlikte ortaya çıkmaya eğimli olup olmadığını gösterir. Örneğin, bir akarsuyun kirlenmesi ile bu suyu içen insanların hastalanması arasında bir ilişki vardır. Bu, iki değişken arasındaki istatistiksel bir ilişkidir: sudaki kirlenme ve onu içen insanların sağlığı.

İstatistiksel ilişkiler iki kavrama dayalıdır: eşvaryasyon* ve istatistiksel bağımsızlık. **Eşvaryasyon**, değişkenlerin birlikte hareket ettiği veya birliktelik gösterdiği anlamına gelir. *Eşvaryasyon göstermek*, birlikte değişmek demektir; bir değişkende belli değerlere sahip olan örnekler, büyük olasılıkla öteki değişkende de belli değerlere sahip olurlar. Örneğin, gelir değişkeninde daha yüksek değerlere sahip olan insanlar büyük olasılıkla ortalama yaşam süresi değişkeninde de daha yüksek değerlere sahip olurlar. Benzer şekilde, düşük gelirli insanların ortalama yaşam süresi düşük olur. Bu çoğunlukla kısaca gelir ve ortalama yaşam süresinin birbiriyle ilişkili olduğu ya da eşvaryasyon gösterdiği şeklinde ifade edilir. Bunu, kişinin gelirini bilmenin bize o kişinin olası ortalama yaşam süresi hakkında fikir verdiği ya da ortalama yaşam süresinin gelire bağlı olduğu şeklinde de ifade edebilirdik.

İstatistiksel bağımsızlık, eşvaryasyonun tam tersidir. Değişkenler arasında hiçbir birliktelik veya ilişki bulunmadığı anlamına gelir. Eğer iki değişken birbirinden bağımsızsa, bir değişkende belli değerlere sahip örnekler, öteki değişkende belli bir değere sahip olmazlar. Örneğin Rana** kardeş sayısının ortalama yaşam süresi ile ilişkili olup olmadığını bilmek istiyor. Eğer değişkenler birbirinden bağımsızsa, o zaman çok sayıda erkek ve kız kardeşi

---

* Terimin İngilizcesi "covariation"dır ve terim bazı Türkçe kaynaklarda "kovaryasyon" ya da "eşdeğişkenlik" şeklinde kullanılmıştır (ç.n.).

** Okumada akıcılık sağlamak için orijinal İngilizce metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

olan insanlar, tek çocuk olanlarla aynı ortalama yaşam süresine sahip olur. Başka bir deyişle birinin kaç erkek ya da kız kardeşinin olduğunu bilmek, Rana'ya kişinin ortalama yaşam süresi hakkında hiçbir şey söylemez.

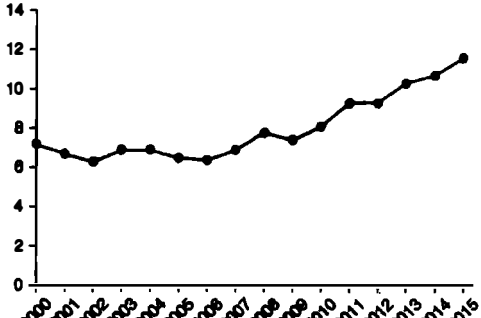
Genellikle hipotezleri nedensel bir ilişki veya beklenen eşvaryasyon şeklinde ifade ederiz. Eğer sıfır hipotezi kullanırsak bu durumda hipotezimiz, iki değişkenin birbirinden bağımsız olduğunu söyler. Bu, formel hipotez testinde kullanılır ve çoğu zaman çıkarımsal istatistikte de bulunur (ileride ele alınacaktır).

İki değişken arasında bir ilişki bulunup bulunmadığına karar vermek için çeşitli teknikler kullanırız. Bu tekniklerden başlıca üçü; dağılım grafiği, diğer adıyla ilişki grafiği veya diyagramı, yüzde tablosu ve birliktelik ölçümleri, diğer adıyla eşvaryasyon derecesini tek bir sayıyla ifade eden istatistiksel ölçümlerdir (örn. korelasyon katsayısı). Verilerin grafiklendirilmesi hakkında ayrıca bkz. Şema 12.2.

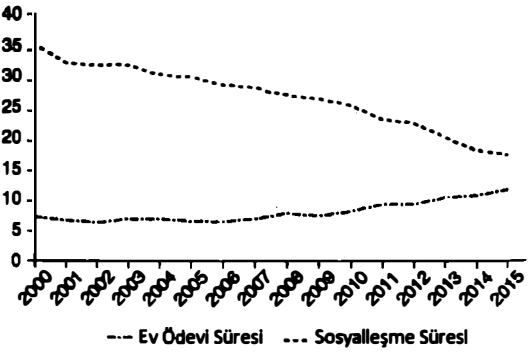
Şema 12.2 Doğru Grafiklendirme

Yükseköğrenim Araştırma Enstitüsü'nün, 2000-2015 yılları arasında Amerikalı birinci sınıf öğrencileri arasında yaptığı yıllık taramalardan elde edilen veriler, aşağıda grafiklendirilmiştir (bkz. Eagan vd. 2016). Grafik A, lisede her hafta en az 16 saat ev ödevi yaptıklarını beyan eden öğrencilerin yüzdesinde, 2016'dan sonra çarpıcı bir yükseliş olduğuna işaret eder. Grafik B ise aynı veriyi, arkadaşlarıyla sosyalleşmeye haftada 16 saat ya da daha fazla zaman ayırdıklarını beyan edenlerin yüzdesiyle birlikte vermektedir. Grafik B'deki ev ödevi verileri, on beş yıllık süre zarfında aşamalı bir yükseliş sergilerken, sosyalleşme verileri hafif bir düşüş göstermiştir, ancak sosyalleşme süresi ev ödevine ayrılan süreden yüksek olmayı sürdürmüştür. Grafik B'deki ev ödevi verileri, Grafik A'dakilerle tamamen aynıdır, ancak farklı gözükürler, bunun nedeni verilerin grafiklendirilme şekilleridir. Grafik A'da, sol taraf (Y ekseni) yüzde 0'dan yüzde 14'e doğru ilerler. Grafik B'de ise yüzde 0'dan yüzde 40'a ilerler. Grafik A'daki örüntünün daha çarpıcı gözükmesinin tek nedeni Y ekseninin ölçeğidir. Grafikleri okurken ölçekleri kontrol etmeye dikkat edin. Bazı insanlar verilerdeki bir örüntüyü kasıtlı olarak önemsiz göstermek ya da abartmak için belli bir ölçek seçerler.

Grafik A: Ev Ödevi Süresindeki Değişim, 2000-2015

Şema 12.2 Devamı

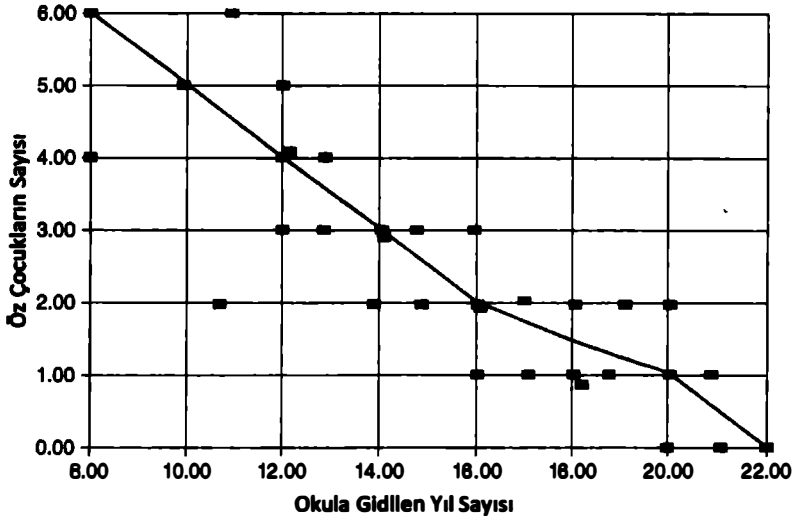
Dağılım Grafiği

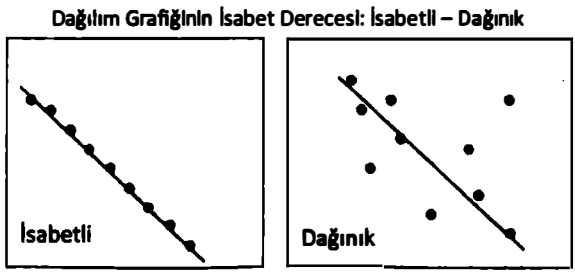
DAĞILIM GRAFİĞİNİN TANIMI. Bir dağılım grafiği (ya da *saçılım diyagramı*), üzerinde her bir örneğin veya gözlemin işaretlendiği bir grafiktir; eksenlerden her biri bir değişkenin değerini temsil eder. Bu grafik aralık veya oran düzeyinde ölçülen değişkenler için kullanılır; sıralı değişkenlerde nadiren kullanılır, değişkenlerden biri nominal düzeydeyse hiç kullanılmaz. Yatay ya da dikey eksene hangi değişkenin (bağımsız ya da bağımlı) yerleştirileceğini söyleyen sabit bir kural yoktur, ancak çoğunlukla bağımlı değişken (Y harfiyle sembolize edilir) dikey eksende, bağımsız değişken (X harfiyle sembolize edilir) yatay eksende yer alır. Her birinin en düşük değeri sol alt köşede, en yüksek değeri en üstte ya da en sağda yer almalıdır.

DAĞILIM GRAFİĞİ OLUŞTURMAK. İnsanlar dağılım grafiklerini nadiren elle çizseler de bilgisayarda yapılan işlem de aynıdır. İki değişkenin değer aralığıyla işe başlayın. Her bir değişkenin değerlerinin işaretlendiği bir eksen çizin ve her eksen üzerine sayılar yazın (grafik kağıdı burada yardımcı olacaktır). Sonra her eksene değişkenin adını verin ve en üste bir başlık koyun.

Şimdi verileri girmeye hazırsınız. Her örneğin her bir değişkene göre değerini bulun ve grafikte bu iki değerin kesiştiği noktayı işaretleyin. Örneğin, okula gidilen yıl sayısıyla çocuk sayısının dağılım grafiğini oluşturmak istiyorsunuz. Okula gidilen yıl sayısını (örn. 12) ve çocuk sayısını (örn. 3) öğrenmek için ilk örneğe bakarsınız. Sonra grafikte, "eğitim" değişkenindeki 12 ile "çocuk sayısı" değişkenindeki 3'ün kesiştiği konumu gider ve örneği belirtmek için buraya bir nokta koyarsınız. Bunu örneklerin hepsini dağılım grafiğinde gösterene kadar her bir örnek için tekrarlarsınız.

Şekil 12.5'teki dağılım grafiği 33 kadın katılımcıdan alınmış verilerin diyagramıdır. Kadınların tamamladığı eğitim süresi ile doğurdukları çocukların sayısı arasında bir negatif ilişki olduğu görülmektedir. Bir dağılım grafiği, bize iki değişkenli bir ilişkinin üç farklı boyutunu gösterebilir: biçim, yön ve isabet derecesi.

Şekil 12.5 Dağılım Grafiği Örneği: 33 Kadının Öz Çocuklarının Sayısına Göre Okula Gittikleri Yıl Sayısı

1. Biçim. İlişkiler üç biçim alabilir: bağımsız, doğrusal ve eğrisel. *Bağımsızlık* (yani hiçbir ilişkinin bulunmaması) bunlardan fark edilmesi en kolay olanıdır. Hiçbir kalıba uymayan rastlantısal bir yayılım ya da yatay veya dikey eksene tamamen paralel düz bir çizgi gibi görünür. **Doğrusal ilişki**, bir örnekler yığınının ortasında bir köşeden diğerine uzanan düz bir çizginin görüntü-

lenebileceği anlamına gelir. **Eğrisel ilişki**, bir örnek yığının sağ tarafı yukarı bakan ya da baş aşağı bir U ya da S eğrisi oluşturduğu anlamına gelir.

2. *Yön.* Doğrusal ilişkiler pozitif ya da negatif yönde olabilir. Bir pozitif ilişki grafiği sol alttan sağ üste doğru uzanan düz bir çizgi şeklinde görünür. X üzerindeki yüksek değerler, Y üzerindeki yüksek değerlerle eşleşme eğilimi gösterir ya da bunun tam tersi geçerlidir. Gelir ve ortalama yaşam süresi örneği, pozitif bir doğrusal ilişkiyi tarif etmektedir. Negatif ilişki, sol üstten sağ alta doğru uzanan bir çizgi şeklinde görünür. Bir değişkendeki yüksek değerlerin öteki değişkendeki düşük değerlere denk düştüğü anlamına gelir. Örneğin, daha uzun yıllar eğitim görmüş insanların tutuklanma olasılıkları daha düşüktür. Eğer bir grup erkekle ilgili verilerin yer aldığı ve okula gidilen yıl sayısı (X ekseni) ile tutuklanma sayısını (Y ekseni) gösteren bir dağılım grafiğine bakacak olursak, çok kez tutuklanmış olan çoğu örneğin (ya da erkeğin) sağ altta yer aldığını görürüz, çünkü çoğunun eğitim süresi birkaç yıldan fazla değildir. Tutuklanma sayısı az olan örnekler ise genellikle sol üstte yer alır, çünkü bunların çoğu daha fazla eğitim almıştır. İlişkiyi temsil eden hayali çizginin hafif ya da dik bir eğimi olabilir. Daha ileri istatistikler, doğrunun eğiminin kesin sayısal ölçümlerini verirler.

3. *İsabet derecesi.* Çift değişkenli ilişkiler, isabet derecelerine göre çeşitlilik gösterir. *İsabet derecesi,* grafik üzerindeki noktaların yayılım oranıdır. Noktalar ilişkiyi özetleyen çizgiyi sardığı zaman, yüksek isabet derecesi vardır. Noktalar çizgi etrafında genişlemesine yayılmışsa, düşük isabet derecesi sözkonusudur. Yüksek isabet derecesine sahip bir ilişkiyi "göz kararı" fark edebiliriz ya da bir ilişkinin isabet derecesini ölçmek için tek değişkenli istatistiklerdeki standart sapmaya benzer ileri istatistiklerden faydalanabiliriz.

Çift Değişkenli Tablolar

Çift değişkenli **olumsallık tablosu** dağılım grafiğindeki bilgilerin aynısını daha yoğunlaştırılmış bir şekilde sunar. Dağılım grafiğine kıyasla avantajı, verilerin her ölçüm düzeyinde ölçülebilir olmasıdır, ancak aralık ve oran düzeyindeki verilerin gruplanmaları gereklidir.

Çift değişkenli olumsallık tablosu, çapraz tablolamaya dayanır; yani iki ya da daha fazla değişken eş zamanlı tablolanır. Tablo "olumsal"dır, çünkü bir değişkenin her bir kategorisinde yer alan örnekler ikinci (ya da ek) bir değişkenin kategorilerine tek tek dağıtılır. Tablo, örnekleri aynı anda birden fazla değişken kategorisine ayırır ve bize örneklerin bir değişkenin kategorileri bağlamındaki yerinin öteki değişkenlerin kategorilerine "bağlı" olduğunu gösterir.

YÜZDE TABLOLARI OLUŞTURMAK. Örnek sayılarından oluşan olumsallık tablolarının kullanımı sınırlıdır, çünkü örnekleri sayarak değişkenlerin örüntülerini ya da birbirleriyle ilişkilerini görmek zordur. Örnek sayıla-

rının çok fazla değişiklik gösterdiği durumlarda verileri "standartlaştırarak" ya da yüzdelere çevirerek, örüntüleri ya da değişkenler arasındaki ilişkileri daha kolay görebiliriz. Yüzde tablosu oluşturmak kolaydır, ancak bu tablonun profesyonel görünmesini sağlamanın bazı yolları vardır. Önce, elle tablo çizmenin adımlarını gözden geçireceğiz. Tabloyu bilgisayarda oluşturduğunuz zaman da aynı kurallar geçerlidir. Ham verilerle işe başlarız (bkz. hayali bir taramanın verileri, Örnek Kutusu 12.2 Frekans Dağılımlarından Olumsallık Tablosuna Geçiş). İki değişkenin frekans dağılımlarını ayrı ayrı gösterir, daha sonra bu iki değişkeni bir araya getiren bileşik frekans dağılımını (BFD) oluştururuz (bunu genellikle bilgisayarlar yapar).

Örnek Kutusu 12.2 Frekans Dağılımlarından Olumsallık Tablosuna Geçiş*

1: İki Değişkenin Frekans Dağılımı

Sağlık	Örnek Sayısı
Kusursuz	228
İyi	449
İdare Eder	227
Zayıf	61
Toplam	965
Geçen Haftaki Mutluluk	**Örnek Sayısı**
Hiç/Neredeyse Hiçbir Zaman	2
Bazen	207
Çoğu Zaman	479
Her Zaman/Neredeyse Her Zaman	247
Toplam	965

2. Sağlık ve Haftalık Mutluğun Bileşik Frekans Dağılımı

Sağlık	Geçen Haftaki Mutluluk	Örnek Sayısı	
Kusursuz	Hiç	2	
Kusursuz	Bazen	29	
Kusursuz	Çoğu Zaman	109	228
Kusursuz	Her Zaman	88	
İyi	Hiç	7	
İyi	Bazen	84	
İyi	Çoğu Zaman	239	449
İyi	Her Zaman	119	
İdae Eder	Hiç	18	
İdare Eder	Bazen	65	
İdare Eder	Çoğu Zaman	111	227
İdare Eder	Her Zaman	33	
Zayıf	Hiç	5	
Zayıf	Bazen	29	
Zayıf	Çoğu Zaman	20	61
Zayıf	Her Zaman	7	

Örnek Kutusu 12.2 Devamı

3. Geçen Haftaki Mutluluğa Göre Sağlığın Olumsallık Tablosu (SAYI) (a) Geçen Haftaki Mutluluk (b)

	Geçen Haftaki Mutluluk (b)				
Sağlık (b)	Hiç	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	Toplam (c)
Kusursuz	2	29	109	88	228
İyi	7(d)	84	239	11	449
İdare Eder	18	65	111	33	227
Zayıf	5	29	20	7	61
Toplam (c)	32	207(e)	479	247	965

4. Olumsallık Tablosunun Bölümleri

5. Olumsallık Tabloları, Satıra ya da Sütuna Göre Yüzdelenmiş, Sağlığa Göre Geçen Haftaki Mutluluk

SÜTUNA GÖRE YÜZDELENMİŞ TABLO

	Geçen Haftaki Mutluluk				
Sağlık	Hiç	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	Toplam (c)
Kusursuz	%6,3	%14,0	%22,8	%35,6	%23,6
İyi	%21,9	%40,6	%49,9	%48,2	%46,5
İdare Eder	%56,3	%31,4	%23,2	%13,4	%23,5
Zayıf	%15,6	%14,0	%4,2	%2,8	%6,3
Toplam	%100	%100	%100	%100	%100
	(32)	(207)	(79)	(247)	(965)

SATIRA GÖRE YÜZDELENMİŞ TABLO
Geçen Haftaki Mutluluk

Sağlık	Hiç	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman	Toplam	(N)
Kusursuz	%0,9	%12,7	%47,8	%38,6	%100	(228)
İyi	%1,6	%18,7	%53,2	%26,5	%100	(449)
İdare Eder	%7,9	%28,6	%48,9	%14,5	%100	(227)
Zayıf	%8,2	%47,5	%32,8	%11,5	%100	(61)
Toplam	%3,3	%21,5	%49,6	%26,5	%100	(965)

*Veriler, 2016 Yılı Genel Toplumsal Taraması'ndandır (GTT). Yetişkin Amerikalılardan oluşan ulusal bir örneklem.

Smith, Tom W., Peter Marsden, Michael Hut & Jibur Kim. 2016. General Social Surveys [Genel Toplumsal Taramalar], 1997-2016. Nation Opinion Research Center [Ulusal Kamu Oyu Merkezi], Chicago: Chicago Üniversitesi, NORC.

BFD iki değişken kategorisi arasındaki her bir kombinasyonun örnek sayılarını gösterir. BFD'den alınan her örnek sayısı, olumsallık tablosundaki bir hücreye denk gelir. Örneğin bir araştırmacı, yaşla tutum arasındaki ilişkiyi görmek istiyor. Araştırmacılar nadiren BFD'yi gösterirler, ama bu tablo bize olumsallık tablosundaki her bir sayının nasıl üretildiğini anlama imkanı verir.

Bir olumsallık tablosundaki sayılar basit bir hesaplamayla yüzde tabloları halini alırlar. Çoğu araştırmacı ara adımları atlayarak tabloları sadece yüzdelerle gösterir.

Olumsallık tablosuna (sayı cinsinden) bakarsak, Sağlıklarının Kusursuz olduğunu beyan eden ancak geçen hafta ne kadar Mutlu oldukları sorulduğunda Hiç yanıtı veren iki örnek (yani iki tarama katılımcısı) olduğunu görürüz. Bu iki örnek BFD'de (ilk satır) ve olumsallık tablosunun sol üst hücresinde görülür. BFD'nin ikinci satırında Sağlıkları için Kusursuz diyen ve Biraz Mutlu olduklarını söyleyen 29 örnek vardır. Bu 29 örnek olumsallık tablosunun üstten ikinci satırının en sağında görülürler. BFD'deki her bir sayı, tabloya yerleştirilene kadar buna devam edebiliriz. Bir tablonun bölümlerini, satırları ve sütunları adlandırarak düzenlememiz gerekir. Çoğu insan bağımlı değişkeni sütunlara yerleştirir, ancak bu kurala her zaman uyulmaz. Örnek sayılarını veren bir olumsallık tablosunu oluşturmak kolay ancak yorumlamak zordur, çünkü satırların ve sütunların toplamları farklı olabilir. Gerçekten önemli olan ise hücrelerin diğer hücrelere kıyasla göreli büyüklüğüdür.

Sayı tabloları üç şekilde yüzde tablolarına dönüştürülebilir: satıra, sütuna ve toplama göre yüzdeleyerek. Bunlardan ilk ikisi istatistiksel ilişkileri göstermekte yaygın kullanılır. Toplama göre yüzdelemek ise neredeyse hiç kullanılmaz ve ilişkileri kolay kolay açığa çıkarmaz.

Satıra göre yüzdelemek mi yoksa sütuna göre yüzdelemek mi daha uygundur? Bunların her ikisi de uygun olabilir. Yüzde tabloları oluşturma mekanizmasına bakalım: Sütun yüzdelerini hesaplarken her bir hücrenin sütun toplamına göre yüzdesini alın. Buna **marjinal** denir. Marjinal, bir satır ya da sütun değişkenindeki toplamlara verilen isimdir. Örneğin, 3 numaralı tablodaki sütun marjinallerine bakın: Geçen Haftaki Mutluluğa Göre Sağlık Olumsallık Tablosu (sayı cinsinden). İlk sütunun toplamı 32'dir; Hiç Mutlu olmayan toplam 32 kişi olduğuna işaret eder. Şimdi de bu sütunun ilk hücresine bakalım. Buradaki 2, Hiç Mutlu olmayıp Sağlıkları Kusursuz olan iki insan olduğu anlamına gelir. Sütun-yüzdeli tabloda, bu hücre 2/32=0,625 ya da yuvarlak hesapla yüzde 6,3 olur. Şimdi 3 numaralı tabloda satır marjinalinde yer alan ilk sayıya bakın. Buradaki 228 sayısı, bize 228 kişinin Sağlıklarının Kusursuz olduğunu bildirdiğini söyler. Bu marjinale sütuna göre yüzdelenmiş tabloda olduğu gibi örneklemin belli bir yüzdesi olarak da bakabiliriz. O durumda, marjinal 228/965=0,2362 ya da örneklerin yüzde 23,6'sı olur. Toplam, yuvarlamalar hariç yüzde 100'e eşit olmalıdır.

Satır yüzdeleri de benzer şekilde hesaplanır. Her hücrenin yüzdesini, satır toplamının yüzdesi şeklinde hesaplayın. Örneğin şimdi 2 sayısının yer aldığı aynı hücreyi kullanarak bunun 228'lik satır toplamının yüzde kaçı olduğunu bilmek istiyorsunuz. 2/228=0,00877 ya da yüzde 0,9'dur. Satıra ya da

sütuna göre yüzdeleme, bütün marjinaller aynı olmadığı takdirde, her hücrede farklı yüzdeler verir.

Satır ve sütun yüzdeleri farklı soruları ele almamıza olanak verir. Satıra göre yüzdelenmiş tablo şu soruyu yanıtlıyor: Sağlık durumlarına dair beyanları değişiklik gösterenlerin, geçen haftaki mutluluk oranları neydi? Tabloya bakarak, Sağlıklarının Kusursuz olduğunu bildiren kişilerin yüzde 38,6'sının geçen hafta Her Zaman Mutlu olduklarını söylediklerini görürüz. Bunun aksine, Sağlıklarının Zayıf olduğunu bildirenlerin sadece yüzde 11,5'i Her Zaman Mutlu olduklarını söylemiştir. Bu bize, Sağlığı Kusursuz olanların Sağlığı Zayıf olanlara kıyasla Her Zaman Mutlu olduklarını söyleme ihtimallerinin yaklaşık üç kat daha fazla olduğunu gösterir.

Sütun yüzdelerinin olduğu tablo, geçen haftaki Mutluluk dereceleri değişiklik gösterenlerin, Sağlık durumlarının nasıl olduğu sorusunu yanıtlar. Örneğin, Hiç Mutlu olmadıklarını bildirenlerin yüzde 6,3'ü Sağlıklarının Kusursuz olduğunu söylemiş, buna karşın bu insanların yüzde 15,6'sı Sağlıklarının Zayıf olduğunu beyan etmiştir. Dolayısıyla "mutsuz" insanların Sağlıklarının Zayıf olma ihtimali Kusursuz olma ihtimallerinin iki katından fazladır.

Hipoteziniz, genellikle size satır ya da sütun yüzdelerine bakmanızı salık verir. Başlangıç için, yüzdeleri her iki yoldan da hesaplamak ve her birinin söylediklerini yorumlamaya çalışmak isteyebilirsiniz. Satır ve sütun yüzdelerinin olduğu bir tablodaki hücrelerin anlamını yorumlayarak çok fazla şey öğrenebilirsiniz. Ancak bunu hızlı ve sorunsuz bir şekilde yapmak deneyim gerektirir. Bir tablonun belli hücrelerinden daha önemli olan, bir bütün olarak tabloda sergilenen örüntüdür.

Hipoteziniz; bir kişinin sağlığının (bağımsız değişken), geçen hafta kendini ne sıklıkla mutlu hissettiği (bağımlı değişken) üzerinde nedensel bir etkisinin olduğudur. Başka bir deyişle, hastalığın neden olduğu fiziksel acı/sancı, kişinin kendini duygusal açıdan mutsuz hissetmesine neden olur. Veyahut kişinin kendini mutlu hissetme sıklığı ile ilişkili duygusal durumunun (bağımsız değişken), onun sağlığını (bağımlı değişken) etkileyeceği hipotezini ortaya atabilirsiniz. Her iki hipotez de mümkündür. İçlerinden hangisini seçeceğiniz, bir kuram meselesidir ve kuramınız yüzde tablosunu nasıl oluşturacağınızı belirler.

Ne yazık ki bağımsız ve bağımlı değişkeni bir yüzde tablosuna satırlar ve sütunlar şeklinde yerleştirmenin ya da satıra ve sütuna göre yüzdelemenin "mesleki bir standardı" yoktur. Araştırmacıların büyük çoğunluğu, bağımsız değişkeni sütuna yerleştirir ve sütuna göre yüzde alır, ancak önemli bir azınlığı da bağımsız değişkeni satıra yerleştirir ve satıra göre yüzde alır.

YÜZDE TABLOSUNUN OKUNMASI. Bir tablonun nasıl oluşturulduğunu anladığınız zaman, tablonun ne söylediğini okumanın ve anlamanın çok daha kolay olacağını göreceksiniz. Bir yüzde tablosunu okumak için önce baş-

lığa, değişken isimlerine ve mevcut herhangi bir art alan bilgisi varsa ona bakarsınız. Sonra yüzdelerin hesaplanma yönüne bakın: Bu, satırlar ya da sütunlar şeklinde olabilir.

Yüzde tablolarını okurken, yüzdelerin hesaplandığı yöne karşıt yönde karşılaştırmalar yapacaksınız. Bu kafa karıştırıcı gelebilir, ancak uygulamada basittir. Temel kural tablo aşağı doğru (sütuna göre) yüzdelenmiş ise satırları birbiriyle karşılaştırmak, tablo soldan sağa (satıra göre) yüzdelenmiş ise, yukardan aşağı doğru karşılaştırma yapmaktır.

Hızlı bir tablo okuma pratiği yapmak için, satıra göre yüzdelenmiş olan tabloya bakın. İnsanların yaklaşık yüzde 25'i Her Zaman Mutlu olduklarını söylemiştir, Sağlıkları Kusursuz insanların ise yüzde 38'inden fazlası böyle söylemiştir. Her zaman Mutlu olduklarını söyleyen insanların yüzdesi, Sağlık durumları zayıfladıkça sürekli düşmüştür. Bir tabloyu okurken, uç değerler iyi bir başlangıç noktası olabilir. İlk sütunu (yani Hiçbir Zaman kategorisini) yukarıdan aşağı doğru okuduğumuzda, yüzdeler şu şekilde sıralanır: yüzde 0,9, yüzde 1,6, yüzde 7,9 ve yüzde 8,2. Beyan edilen Sağlık zayıfladıkça, hiç Mutlu olmadıklarını söyleyen insanların sayısı sürekli artar. Son sütunda (Her Zaman Mutlu), yüzde 38,6, yüzde 26,5, yüzde 14,9 ve yüzde 11,5 şeklinde bir sıralama görürüz. Yani beyan edilen Sağlık zayıfladıkça Her Zaman Mutlu olduklarını söyleyen insanların sayısı sürekli düşer. Yüzdeli tablodaki ilişkiyi görebilmek için pratik yapmak gerekir. Eğer bir tabloda, hiçbir ilişki yoksa satır ve sütunlardaki hücrelerin yüzdeleri, yaklaşık olarak eşit görünür. Doğrusal bir ilişki diyagonal (köşegenel) hücrelerde daha büyük yüzdeler şeklinde görülür. Eğrisel bir ilişki varsa, en büyük yüzdeler hücreler arasında bir örüntü oluşturur. Örneğin, en büyük hücreler üst sağda, alt ortada ve üst solda yer alabilir. Bir ilişkiyi, çoğu hücrede birkaç örneğin (en az beş örnek tavsiye edilir) bulunduğu ve ilişkinin güçlü ve kesin olduğu orta büyüklükteki bir tabloda (9 ile 16 hücre arası) görmek en kolayıdır.

Dağılım grafiği okuma kuralları yüzde tablosundaki bir ilişkiyi görmenize yardımcı olabilir. Eşit büyüklükte 16 kısma ayrılmış bir dağılım grafiği düşünün. Bu 16 kısımdan her birinde yer alan örnek sayısı, dağılım grafiğine dönüştürülmüş tablonun hücrelerindeki örnek sayısına denk düşmektedir. Tabloyu dağılım grafiğinin yoğunlaştırılmış bir biçimi olarak düşünebilirsiniz. Bir dağılım grafiğindeki çift değişkenli ilişki doğrusu, yüzde tablosundaki diyagonal (köşegenel) hücrelere denk gelir. Güçlü ilişkileri tespit etmenin basit bir yolu, (satır-yüzdeli tablolarda) her satır veya (sütun-yüzdeli tablolarda) her sütundaki en büyük yüzdeyi daire içine alarak bir doğrunun görülüp görülmediğine bakmaktır.

En büyük hücreyi daire içine al kuralı, işinizi görür; ancak bu kuralda, dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Yüzde tablosundaki kategoriler mutlaka sıralı ya da aralıklı olmalıdır ve dağılım grafiğindeki sırayı takip

utmelidir. Dağılım grafiklerinde en düşük değişken değerleri sol alttan başlar. Eğer bir tablodaki kategoriler aynı şekilde sıralanmamışsa, bu kural geçerli değildir.

Örneğin, Tablo 12.1A'da pozitif bir ilişki, Tablo 12.1B'de ise negatif bir ilişki var gibidir. Her ikisi de aynı verileri kullanmaktadır ve satıra göre yüzdelenmişlerdir. Gerçek ilişki, negatiftir. Daha yakından bakın: Tablo 12.1B'deki yaş kategorileri bir dağılım grafiğindeki gibi dizilmiştir. Şüpheye düştüğünüzde pozitif ve negatif ilişkiler arasındaki temel farka dönün. Pozitif ilişki, bir değişken artarken ötekinin de arttığı anlamına gelir. Negatif ilişki ise bir değişken artarken diğerinin azaldığı anlamına...

Tablo 12.1A Eğitim Süresine Göre Yaş

	OKULA GİDİLEN YIL SAYISI				
YAŞ	**0-11**	**12**	**13-14**	**16+**	**TOPLAM**
30 altı	%5	%25	%30	%40	%100
30-45	%15	%25	%40	%20	%100
46-60	%35	%45	%12	%8	%100
61 +	%45	%35	%15	%5	%100

Tablo 12.1B Eğitim Süresine Göre Yaş

	OKULA GİDİLEN YIL SAYISI				
YAŞ	**0-11**	**12**	**13-14**	**16+**	**TOPLAM**
61 +	%45	%35	%15	%5	%100
46-60	%35	%45	%12	%8	%100
20-45	%15	%25	%40	%20	%100
30 altı	%5	%25	%30	%40	%100

Tablo 12.2 Katılımcıların Ortalama Yaşına Göre Alkol Alma Yaşını Değiştirmeye Karşı Tutumları

ALKOL ALMA YAŞINA KARŞI TUTUM	ORTALAMA YAŞ	(N)
Katılıyorum	16,2	(37)
Fikrim Yok	44,5	(25)
Katılmıyorum	61,9	(39)

Eksik örnek sayısı: 8.

YÜZDELİ OLMAYAN ÇİFT DEĞİŞKENLİ TABLOLAR. Bir diğer çift değişkenli tablo da bilgileri yoğunlaştırır, yani bir merkezi eğilim ölçümünü (genellikle ortalamayı) verir. Bu tabloyu bir değişken nominal ya da sıralı, diğeri ise aralık ya da oran düzeyinde ölçülüyorsa kullanabilirsiniz. Nominal ya da sıralı değişkenin her bir kategorisi için, aralıklı veya oranlı değişkenin

ortalaması (ya da benzer bir ölçümü) alınır. Merkezi eğilim ölçümünü, BFD'den hareketle oluşturmayın. Bunun yerine, bütün örnekleri sıralı ya da nominal değişken kategorilerine ayırın; ardından, her bir değişken kategorisindeki örneklerin ortalamasını ham verileri kullanarak hesaplayın. Tablo 12.2 oran-düzey değişken olarak yaşı, sıralı-düzey değişken olarak tutumu gösterir; her bir tutum kategorisine giren insanların yaş ortalamasını da verir. Sonuçlar, katılmayanların ortalama yaşının katılan ya da fikri olmayanlarınkinden çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Birliktelik Ölçümleri

Bir *birliktelik ölçümü*, bir ilişkinin gücünü ve çoğu kez yönünü ifade eden tek bir sayıdır. Çift değişkenli ilişki hakkındaki bilgileri tek bir sayıda özetler.

Pek çok birliktelik ölçümü vardır. Hangisinin doğru olduğu, verinin ölçüm düzeyine ve özgül araştırma sorusuna bağlıdır. Çoğu ölçüm, Yunan alfabesinin harfleriyle adlandırılır. Lambda, gamma, tau, ki (kare) ve ro yaygın olarak kullanılan ölçümlerdir (bkz. Tablo 12.3). Burada ölçümlerin hesaplanmasına değil, yorumlanmasına odaklanılıyor. Her bir ölçümü anlamak için en az bir istatistik dersini tamamlamış olmanız gerekir. Gamma gibi bazı birliktelik ölçümleri, sıralı düzeyde ölçülen verilere uygundur. Korelasyon katsayısı gibi diğer ölçümler ise verilerin oran düzeyinde ölçüldüğünü varsayarlar (bkz. Şema 12.3 Korelasyon).

Burada tartışılan temel ölçümlerin çoğu, **orantılı hata azaltma** mantığına uymaktadır. Mantık şöyle sorar: Bir değişken ile ilgili bilgi, öteki değişkenin değerlerini tahmin ederken yapılan hataları ne kadar azaltmaktadır? *Bağımsızlık*, bir değişkenin bilgisinin öteki değişkenle ilgili hata olasılığını azaltmadığı anlamına gelir. Eğer değişkenler bağımsızsa, birliktelik ölçümleri sıfıra eşittir.

Eğer güçlü bir birliktelik veya ilişki varsa, o zaman bağımsız değişken ile ilgili bilgiye dayanarak bağımlı değişkeni kestirirken çok daha az hata yapılır; yani, azaltılan hataların oranı yüksek olur. Çok sayıda doğru tahminde bulunmak, eğer değişkenler arasında birliktelik sözkonusuysa, birliktelik ölçümünün sıfır dışı bir sayı olduğunu gösterir. Tablo 12.4 yaygın olarak kullanılan altı adet çift değişkenli birliktelik ölçümünü tanımlamaktadır. Çoğunun değer aralığının -1 ile +1 arasında olduğuna dikkat edin; negatif sayılar negatif bir ilişkiyi, pozitif sayılar pozitif bir ilişkiyi göstermektedir. 1,0'lık bir ölçüm, hatalarda yüzde 100'lük bir azaltma, yani kusursuz bir tahmin anlamına gelir.

Tablo 12.3 Altı Birliktelik Ölçümü

Cramer V'si iki değişken arasındaki birlikteliğin ne kadar güçlü olduğunu göstermek amacıyla nominal düzey verilerde kullanılır. 0 ile 1,0 arasında değişir ve herhangi büyüklükteki bir tabloda kullanılabilir.

Lambda, nominal düzey veriler için kullanılır. Moda bağlı hata azaltmayı temel alır ve 0 (bağımsızlık) ile 1,0 (kusursuz tahmin ya da olası en güçlü ilişki) arasında bir değer alır.

Gamma, sıralı-düzey veriler için kullanılır. Değişken çiftlerinin karşılaştırılması ve bir örneğin bu değişkenlerin her birinde aynı sıraya sahip olup olmadığının anlaşılmasına dayanır. Gamma -1,0 ile +1,0 arasında değişim gösterir ve 0 hiçbir birliktelik bulunmadığı anlamına gelir.

Tau da sıralı-düzey veriler için kullanılır. Gamma'dan farklı bir yaklaşıma dayalıdır ve gamma'da gerçekleşebilecek birkaç sorunu çözmeye yarar. Aslında, tau adını taşıyan pek çok istatistik vardır (tau, popüler bir Yunan harfidir), ama burada sözkonusu olan Kendall'ın tau'sudur. Kendall tau'su, -1,0 ile +1,0 arasında değişim gösterir ve 0 hiçbir birliktelik bulunmadığı anlamına gelir

Ro aynı zamanda 'Pearson'un çarpım momenti korelasyon katsayısı' olarak da adlandırılır (adı, ünlü istatistikçi Karl Pearson'dan gelmektedir ve çarpım momenti istatistiksel işlemine dayanır). En yaygın olarak kullanılan korelasyon ölçümüdür, eğer insanlar *korelasyon* terimini daha fazla ayrıntı vermeden kullanıyorlarsa, kastettikleri korelasyon istatistiği aslında Ro'dur. Yalnızca aralık ya da oran düzeyinde ölçülmüş veriler için kullanılabilir. Ro, değişkenlerin ortalaması ve standart sapması için kullanılır ve örneklerin bir dağılım grafiğinde bir ilişkiden (ya da regresyondan) ne kadar uzak olduğunu söyler. Ro -1,0 ile +1,0 arasında değişir ve 0 hiçbir birliktelik bulunmadığı anlamına gelir. Eğer Ro değerinin karesi alınmışsa, buna bazen R-kare denir. Benzersiz bir hata azaltma oranı olan R-kare, bir değişkendeki (örn. bağımlı) yüzdenin nasıl başka bir değişken (örn. bağımsız) tarafından açıklandığını gösterir. Ro, yalnızca doğrusal ilişkileri ölçer. Doğrusal olmayan ya da eğrisel ilişkileri ölçemez. Örneğin, sıfır Ro değeri ya hiç ilişki olmadığını ya da bir eğrisel ilişki olduğunu gösterebilir.

Ki-karenin iki farklı kullanımı bulunur. Burada listelenen diğer istatistikler gibi betimleyici istatistiklerde ya da çıkarımsal istatistiklerde bir birliktelik ölçümü olarak kullanılabilir. Bir birliktelik ölçümü olarak ki-kare, nominal ve sıralı verilerde kullanılabilir. Üst limiti sonsuza gider, alt limiti sıfırdır; sıfır, birliktelik bulunmadığı anlamına gelir.

Birliktelik Ölçümlerinin Özeti

Ölçüm	Yunan Sembolü	Veri Türü	Yüksek Birliktelik	Bağımsızlık
Cramer V'si	V	Nominal	1,0	0
Lambda	λ	Nominal	1,0	0
Gamma	γ	Sıralı	+1,0 -1,0	0
Tau (Kendall'ın)	τ	Sıralı	+1,0	0
Ro	τ	Aralık, oran	+1,0	0
Ki-Kare	χ^2	Nominal, sıralı	Sonsuz	0

İkiden Fazla Değişken

12.4. Çok değişkenli istatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

İstatistiksel Kontrol

İki değişken arasında bir birliktelik olduğunu göstermek, verileri anlamada önemli bir ilk adımdır. Ancak bu, bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkene

neden olduğunu söylemeniz için yeterli değildir. Zaman sırası **ve birlikteliğe** ek olarak hipotezleştirilen ilişkiyi sahte kılabilecek alternatif açıklamaları da elememiz gerekir. Deneysel araştırmacılar bunu, sonuçlarla ilgili (iç geçerliği tehdit eden) potansiyel alternatif açıklamaları fiziksel olarak kontrol eden bir araştırma deseni seçerek yaparlar.

Deney dışı araştırmada alternatif açıklamaları, kontrol değişkenleriyle istatistiksel olarak kontrol ederiz (kısaca ele alınmıştır). Kontrol değişkenlerini çift değişkenli bir ilişkinin sahte olup olmadığına karar vermemize yardım eden çok-değişkenli tablolarla ve istatistiklerle inceleriz. Ayrıca, birden çok bağımsız değişkenin, bağımlı bir değişken üzerindeki etkisinin göreli büyüklüğünü de gösterebiliriz.

Kontrol değişkeni iki değişkenli bir ilişkide alternatif bir açıklamayı temsil eden üçüncü (bazen dördüncü ya da beşinci) değişkendir. "Kontrol" sağlar, çünkü bir hipotezin asıl bağımsız ve bağımlı değişkeni dışındaki değişkenlerin etkilerine göre bir ayarlama yapar ya da bunları hesaba katar. Örneğin çift değişkenli bir tablonuz, uzun boylu gençlerin kısa boylu olanlara göre beyzboldan daha fazla hoşlandığını gösteriyor. Ancak uzunluk ve beyzbola yönelik tutum arasındaki çift değişkenli ilişki sahte olabilir. Neden? Çünkü genç erkekler, genç kadınlardan daha uzun boylu olabilirler ve erkekler, beyzboldan kadınlardan daha fazla hoşlanabilirler. İlişkinin gerçekten boy uzunluğuna bağlı olup olmadığını test etmek için cinsiyeti kontrol etmeniz gerekir. Cinsiyeti kontrol ederek, cinsiyetin etkisini istatistiksel olarak ortadan kaldırırsınız. Ancak bunu yaptıktan sonra, uzunlukla beyzbola yönelik tutum arasındaki çift değişkenli ilişki hala geçerli mi yoksa uzunluk ve beyzbol tutumu arasındaki birliktelik cinsiyetten mi kaynaklanıyor, anlayabilirsiniz.

Üçüncü bir değişkeni, çift değişkenli ilişkinin kontrol değişkeninin kategorileri arasında da varlığını koruyup korumadığına bakarak kontrol edebilirsiniz. Örneğin, cinsiyeti kontrol ediyorsunuz ve uzunlukla beyzbola yönelik tutum arasındaki ilişki burada da varlığını koruyor. Bu, uzun boylu erkeklerin ve uzun boylu kadınların, beyzbolu kısa boylu erkeklerden ve kısa boylu kadınlardan daha fazla sevdiği anlamına gelir. Başka bir deyişle, kontrol değişkeninin hiçbir etkisi yoktur. Durum böyleyse çift değişkenli ilişki sahte değildir ve kontrol değişkeninin (şüphe edilen alternatif açıklamanın) hiçbir etkisi yoktur.

Eğer cinsiyeti kontrol etmenizin ardından çift değişkenli ilişki zayıflar ya da gözden kaybolursa ne olur? Bu, uzun boylu erkeklerin beyzbolu sevme olasılığının kısa boylu erkeklerden daha fazla olmadığı, uzun boylu kadınların beyzbolu sevme olasılığının da kısa boylu kadınlarınkinden fazla olmadığı anlamına gelir. Başlangıçtaki çift değişkenli ilişkinin sahte olduğunu gösterir ve üçüncü değişkenin (bu örnekte cinsiyetin) beyzbola yönelik tutum farklılıklarının gerçek nedeni olduğunu düşündürür.

Şema 12.3 Korelasyon

Korelasyon katsayısının (ro) formülü, çoğu insanı dehşete düşürür. Katsayının elle hesaplanması, özellikle de çok basamaklı veriler sözkonusuysa fazlasıyla uzun ve zorlu bir iş olabilir. Günümüzde bu hesaplamayı bilgisayarlar yapıyor. Ancak, işi bilgisayarlara bırakmadaki problem, araştırmacının katsayının ne anlama geldiğini anlamayabilmesidir. Aşağıda, katsayının nasıl hesaplandığını gösteren kısa ve basitleştirilmiş bir örnek yer alıyor.

Korelasyon katsayısının amacı, iki değişkenin ne kadar "birlikte hareket ettiğini" ya da eşvaryasyon gösterdiğini ortaya koymaktır. İdealde, değişkenler oran düzeyinde ölçülür (bazıları aralık-düzey değişkenleri kullanır). Katsayıyı hesaplamak için, önce bir değişkendeki her bir puanı z-değerine dönüştürürüz. Bu, değişkeni ortalamasına ve standart sapmasına göre "standartlaştırır." Sonra, her bir örneğin z-değerlerini birbiriyle çarparız. Bu, bir örneğin değişken değerlerinin ne kadar eşvaryasyon gösterdiğini söyler-her iki değişkende de yüksek z-değerlerine sahip olan örnekler çok daha büyük, ikisinde de düşük olanlar çok daha küçük değerler alacaktır. Nihayet, çarpılan z-değerlerinin toplamını örnek sayısına böleriz. Bu, bir tür standartlaştırılmış "ortalama" eşvaryasyon değeri verir. Kısacası korelasyon katsayısı, z-değerlerinin çarpımlarının toplamının, örnek sayısına bölümüdür. Her zaman +1 ile -1 arasındadır ve bir ilişki ile ilgili dağılım grafiği bilgilerini tek bir sayıda özetler.

Beş küçük şişe kırmızı şarabın fiyatıyla yaşı arasındaki korelasyona bakalım. Önce cesareti olan ya da matematik sembollerinden korkmayan herkes korelasyon katsayısında yaygın kullanılan formüllerden birine bakabilir:

$$(\Sigma\ [z\text{-değeri}_1]\ [z\text{-değeri}_2]\ /\ N$$

Burada Σ = toplam değer, z-değeri$_1$= 1, değişken için z-değeri (bkz. Şema 12.1), z-değeri$_2$= 2, değişken için z-değeri, N= örnek sayısıdır.

Formülü doğrudan kullanmadan korelasyon katsayısını hesaplamanın yolu ise aşağıdaki gibidir:

ŞARAP	YAŞI	FİYATI	*Yaş*	*Fiyat*	*Yaş*	*Fiyat*	*Yaş*	*Fiyat*	*Çarpım*
A	2	10$	–2	–5	4	25	-1,43	-0,70	1,0
B	3	5$	-1	-10	1	100	-0,71	-1,41	1,0
C	5	20$	+1	+5	1	25	0,71	+0,70	0,50
D	6	25$	+2	+10	4	100	+1,43	+1,41	2,0
E		15$	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	20	75$			10	250			4,50

Ortalama: Yaş = 4; Fiyat 15$
Değişkenlik: Yaş = 10/5 = 2; Fiyat = 250/5 = 50
Standart Sapma: Yaş = 2'nin karekökü = 1,4; Fiyat = 50
Korelasyon: 4,50/5 = 0,90

1. Adım: Her bir değişken için ortalamayı ve standart sapmayı hesaplayın. (Standart sapma için önce her puanı değişkenin ortalamasından çıkarın. Sonra her bir farkın karesini alın, farkların karelerini toplayın. Ardından varyasyonu bulmak için toplamı, örnek sayısına bölün. Sonra varyansın kare kökünü alın.)
2. Adım: Değişkenlerdeki her bir puanı z-değerlerine çevirin. (Her bir puanı değişkenin ortalamasından çıkarıp standart sapmasına bölmeniz yeterlidir.)
3. Adım: Her bir örneğin z-değerlerini birbiriyle çarpın.
4. Adım: Z-değerlerinin çarpımlarını toplayın, sonra örnek sayısına bölün.

Tablo 12.4 BFD ve Üç Değişkenli Analiz Tabloları

ÜÇ DEĞİŞKENLİ TABLODA BİLEŞİK FREKANS DAĞILIMI					
ERKEKLER			KADINLAR		
Yaş	Tutum	Örnek Sayısı	Yaş	Tutum	Örnek Sayısı
30 altı	Katılıyorum	10	30 altı	Katılıyorum	10
30 altı	Fikrim Yok	1	30 altı	Fikrim Yok	2
30 altı	Katılmıyorum	2	30 altı	Katılmıyorum	1
30-45	Katılıyorum	5	30-45	Katılıyorum	5
30-45	Fikrim Yok	5	30-45	Fikrim Yok	5
30-45	Katılmıyorum	2	30-45	Katılmıyorum	3
46-60	Katılıyorum	2	46-60	Katılıyorum	2
46-60	Fikrim Yok	5	46	Fikrim Yok	5
46-60	Katılmıyorum	11	46	Katılmıyorum	10
61 ve üstü	Katılıyorum	3	61 ve üstü	Katılıyorum	0
61 ve üstü	Fikrim Yok	0	61 ve üstü	Fikrim Yok	2
61 ve üstü	Katılmıyorum	5	61 ve üstü	Katılmıyorum	5
	Alttoplam	51		Alttoplam	50
İki değişken-den biri eksik		4	İki değiş-kenden biri eksik		4
Erkeklerin sayısı		55	Kadınların sayısı		54

ERKEKLER İÇİN KISMİ TABLO					
	YAŞ GRUBU				
Tutum	30 altı	30-45	46-60	61 ve üstü	TOPLAM
Katılıyorum	10	5	2	3	20
Fikrim Yok	1	5	5	0	11
Katılmıyorum	2	2	11	5	20
Toplam	13	12	18	8	51
Eksik örnekler=4					

KADINLAR İÇİN KISMİ TABLO					
	YAŞ GRUBU				
Tutum	30 altı	30-45	46-60	61 ve üstü	TOPLAM
Katılıyorum	10	5	2	0	17
Fikrim Yok	2	5	5	2	14
Katılmıyorum	1	3	10	5	19
Toplam	13	13	17	7	50
Eksik örnekler=4					

İstatistiksel kontrol, pek çok ileri istatistik tekniğinde kullanılan temel kavramlardandır. Korelasyon katsayısı gibi bir birliktelik ölçümü yalnızca bir

ilişki olduğuna işaret eder. Kontrol değişkenlerini hesaba katmadığınız sürece, çift değişkenli ilişki sahte olabilir. Araştırmacıların kontrol değişkenlerini dikkate almadan çift değişkenli ilişkileri yorumlamaya ihtiyatla yaklaşmalarının nedeni budur.

Kontrol değişkenlerini hesaba kattıktan sonra bağımsız bir değişkenin net etkisini görürsünüz. Bu, bağımsız değişkenin kontrol değişkenine karşın ya da kontrol değişkeni sabit tutulduğunda görülen "net" etkisidir. Kontrol değişkenlerini ele almanın iki yolu vardır: üç değişkenli yüzde tabloları ve çoklu regresyon analizi. Şimdi bunları kısaca gözden geçireceğiz.

Yüzde Tablolarını Ayrıntılandırma Modeli

ÜÇ DEĞİŞKENLİ TABLOLAR OLUŞTURMAK. Nedenselliğin tüm şartlarını yerine getirmek için, alternatif bir açıklamanın bir nedensel ilişkiyi saf dışı bırakıp bırakmadığını anlamak ya da "kontrol etmek" isteriz. Eğer ilişkinin alternatif bir açıklaması varsa, o zaman iki değişkenli ilişki sahte olabilir. Alternatif açıklamaları üçüncü değişkenler ya da kontrol değişkenleri olarak işlemselleştiririz.

Bu türden üçüncü değişkenleri, kontrol değişkenlerini istatistiksel olarak dahil ettiğiniz üç değişkenli tablolarla inceleyebilirsiniz. Üç değişkenli tablolar, çift değişkenli tablolardan kısmen farklıdır. Bir anlamda bunlar, birden çok çift değişkenli tablo içerirler. Üç değişkenli bir tabloda, kontrol değişkeninin her bir kategorisi için, bağımsız ve bağımlı değişkenlerden oluşan ayrı bir çift değişkenli tablo vardır. Her kontrol değişkeni kategorisi için bir tane olmak üzere, bağımlı ve bağımsız değişkenlerinizi içeren bu çoklu tablolara **kısmi tablolar** denir. Kısmi tablolar, kontrol değişkenine bağlı etkileri kısmen etkisiz hale getirirler. Kısmi tabloların sayısı, kontrol değişkenindeki kategorilerin sayısına bağlıdır. Kısmi tablolar, aynen çift değişkenli tablolara benzerler, ancak örneklerin altkümelerini kullanırlar. Yalnızca kontrol değişkeninde belli bir değeri bulunan örnekler kısmi tabloda yer alır. Dolayısıyla, kısmi tabloları bir araya getirerek, başlangıçtaki çift değişkenli tabloyu kontrol değişkeni olmaksızın yeniden oluşturabilirsiniz.

Üç değişkenli tabloların üç zayıf yönü bulunur. Birincisi, eğer bir kontrol değişkeninin dörtten fazla kategorisi bulunuyorsa, bu tabloların yorumlanmaları güçtür. İkincisi, kontrol değişkenleri herhangi bir ölçüm düzeyinde bulunabilirler; ancak aralık ya da oran düzeyindeki kontrol değişkenlerini gruplamanız (yani sıralı düzeye çevirmeniz) gerekir. Son olarak, örneklerin toplam sayısı da kısıtlayıcı bir faktördür, çünkü örnekler kısmi tablolarda hücreler arasında bölünmüştür. Kısmi tablolardaki hücrelerin sayısı çift değişkenli ilişkideki hücrelerin sayısının kontrol değişkenindeki kategorilerin sayısıyla çarpımına eşittir. Örneğin, bir kontrol değişkeninde üç kategori, bir çift değişkenli tabloda da 12 hücre bulunuyor olsun. Dolayısıyla, kısmi tablolarda 3 x 12

= 36 hücre bulunur. Hücre başına ortalama beş örnek tavsiye edilir. Dolayısıyla en az 5 x 36 = 180 örneğe gereksinimiz olacaktır.

Çift değişkenli tablonun oluşturulmasında olduğu gibi üç değişkenli tablo da BFD ile başlar, ancak bu iki yönlü değil, üç yönlü bir BFD'dir. Çift değişkenli tabloya "cinsiyet'in kontrol değişkeni olarak eklendiği üç değişkenli bir tablo örneği, Tablo 12.4'te verilmiştir.

Çift değişkenli tablolarda olduğu gibi, BFD'deki her kombinasyon, nihai tablodaki (burada kısmi tablodaki) bir hücreyi temsil eder. Her bir kısmi tabloda, başlangıçtaki çift değişkenli tabloda mevcut olan değişkenler yer alır. Üç değişken için, üç tane üç değişkenli tablo yapmak mantıksal olarak mümkündür. Tablo 12.4 örneğinde, kombinasyonlar şöyledir: (1) tutuma göre cinsiyet, (2) tutuma göre yaş grubu ve (3) yaş grubuna göre cinsiyet. Kısmi tablolar, başlangıçtaki çift değişkenli ilişkiye göre kurulur. Her birindeki bağımsız değişken "yaş grubu," bağımlı değişken ise "tutum"dur. "Cinsiyet" de kontrol değişkenidir. Böylece üç değişkenli tablo bir çift kısmi tablodan oluşur; bunların her biri verili bir cinsiyetteki yaş/tutum ilişkisini göstermektedir.

Kuramınız ve toplumsal dünyayı anlama biçiminiz, hem başlangıçtaki çift değişkenli tablodaki hipotezinizi ortaya koyar hem de hangi değişkenlerin alternatif açıklamalar sağlayabileceğini (yani kontrol değişkenlerini) söyler.

Çift değişkenli tablolarda olduğu gibi, BFD hücrelerdeki (burada kısmi tablolardaki) ham sayıları verir. Bunları aynen bir çift değişkenli tablodaki gibi yüzdelere çevirirsiniz (yani hücreleri satır veya sütun toplamına bölersiniz). Örneğin, kadınlar için olan kısmi tabloda sol üst hücredeki sayı 10'dur. Bu hücrede satır yüzdesi 10/17 = yüzde 58'dir.

Ayrıntılandırma paradigması, yüzdeli üç değişkenli tabloları okumakta kullanılan bir sistemdir.[5] Çift değişkenli bir tabloya bir kontrol değişkeni eklendikten sonra ortaya çıkabilecek beş olası örüntüyü betimler. Örüntüler; kısmi tabloların başlangıçtaki çift değişkenli tabloyla nasıl benzeştiğini veya orijinal çift değişkenli ilişkinin kontrol değişkenini hesaba katmanızdan sonra nasıl değiştiğini tarif eder (bkz. Örnek Kutusu 12.3 Ayrıntılandırma Paradigmasının Özeti). Burada sunulan örüntü örnekleri, güçlü örneklere işaret ederler. Farklar bu kadar belirgin olmadığı zaman, daha ileri istatistikler kullanmanız gerekir.

Beş örüntü arasından, **yineleme örüntüsü** anlaşılması en kolay olanıdır. Kısmi tabloların, kontrol değişkeninin yer almadığı ilk çift değişkenli tabloda var olan ilişkiyi aynen yinelemesi veya yeniden üretmesine gönderme yapar ve kontrol değişkeninin hiçbir etkisinin bulunmadığı anlamına gelir. **Belirleme örüntüsü,** bir sonraki en kolay örüntüdür. Bir kısmi tablo başlangıçtaki iki değişkenli ilişkiyi yinelediğinde, ama diğer kısmi tablolar bunda başarısız

---

[5] Ayrıntılandırma paradigması ve tarihine dair bir tartışma için bkz. Babbie (1998:400-409) ve Rosenberg (1968).

olduğunda sözkonusu olur. Örneğin, otomobil kazalarıyla üniversite notları arasında güçlü bir (negatif) çift değişkenli ilişki buluyorsunuz. Cinsiyeti kontrol ediyorsunuz ve ilişkinin yalnızca erkekler için geçerli olduğunu (güçlü negatif ilişkinin erkekler için olan kısmi tabloda bulunduğunu, ama kadınlar için hazırlanan tabloda bulunmadığını) keşfediyorsunuz. Bu *belirleme*dir, çünkü kontrol değişkeninin hangi kategorisinde başlangıçtaki ilişkinin varlığını koruduğunu belirleyebilirsiniz.

Örnek Kutusu 12.3 Ayrıntılandırma Paradigmasının Özeti

Örüntü Adı	*Kısmi Tabloları Orijinal Çift Değişkenli Tabloyla Karşılaştırırken Görülen Örüntü*
Yineleme	Her iki kısmi tabloda da çift değişkenli tablodaki ilişkinin aynısı görülür.
Yorumlama	Çift değişkenli ilişki kısmi tablolara büyük ölçüde zayıflar veya yok olur (kontrol değişkeni araya girer).
Açıklama	Çift değişkenli ilişki kısmi tablolarda büyük ölçüde zayıflar veya yok olur (kontrol değişkeni bağımsız değişkenden önce gelir).
Belirleme	Çift değişkenli ilişki kısmi tabloların yalnızca bir tanesinde görülür.
Baskılayıcı değişken	Çift değişkenli ilişki yoktur; ilişki yalnızca kısmi tablolarda görülür.

Ayrıntılandırma Örüntüleri Örnekleri

Yineleme (yüzdeler)

İKİ DEĞİŞKENLİ TABLO			KISMİ TABLOLAR			
			Kontrol=Düşük		*Kontrol=Yüksek*	
Düşük	*Yüksek*		*Düşük*	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük %85	%15	Düşük	%84	%16	%86	%14
Yüksek %15	%85	Yüksek	%16	%84	%14	%86

Yorumlama ya da Açıklama (yüzdeler)

İKİ DEĞİŞKENLİ TABLO			KISMİ TABLOLAR			
			Kontrol=Düşük		*Kontrol=Yüksek*	
Düşük	*Yüksek*		*Düşük*	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük %85	%15	Düşük	%45	%55	%55	%45
Yüksek %15	%85	Yüksek	%55	%45	%45	%55

Belirleme (yüzdeler)

İKİ DEĞİŞKENLİ TABLO			KISMİ TABLOLAR			
			Kontrol=Düşük		*Kontrol=Yüksek*	
Düşük	*Yüksek*		*Düşük*	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük %85	%15	Düşük	%95	%5	%50	%50
Yüksek %15	%85	Yüksek	%5	%95	%50	%50

Baskılayıcı Değişken (yüzdeler)

İKİ DEĞİŞKENLİ TABLO			KISMİ TABLOLAR			
			Kontrol=Düşük		*Kontrol=Yüksek*	
Düşük	*Yüksek*		*Düşük*	*Yüksek*	*Düşük*	*Yüksek*
Düşük %54	%46	Düşük	%84	%6	%14	%6
Yüksek %46	%54	Yüksek	%16	%84	%86	%14

Kontrol değişkeninin, hem yorumlama hem de açıklama örüntülerinde büyük bir etkisi vardır. Her ikisinde de çift değişkenli tablo, kısmi tablolarda gözden kaybolan ya da fazlasıyla zayıflayan bir ilişkiyi gösterir. Başka bir deyişle, çift değişkenli bir tabloda bağımsız ve bağımlı değişken arasında bir ilişki görmüşsünüzdür, ancak kısmi tablolarda ilişki ortadan kaybolur ve değişkenler birbirinden bağımsız görünür.

Bu iki örüntüyü yalnızca tablolara bakarak ayırt edemezsiniz. Örüntülerin aralarındaki fark, kontrol değişkeninin değişkenlerin nedensel sıralamasındaki konumuna bağlıdır. Kuramsal olarak, bir kontrol değişkeni iki yerden birinde bulunabilir: ya orijinal bağımsız ve bağımlı değişkenlerin arasında (kontrol değişkeni ara değişkendir) ya da orijinal bağımsız değişkenden önce.

Yorumlama örüntüsü, kontrol değişkeninin orijinal bağımsız ve bağımlı değişkenler arasına girdiği durumu tanımlar. Örneğin, dini yetişme tarzıyla kürtaja yönelik tutum arasındaki ilişkiyi inceliyorsunuz. Politik ideoloji, bir kontrol değişkenidir. Dini yetişme tarzının mevcut politik ideolojiyi ve kürtaja yönelik tutumu etkilediğini düşünüyorsunuz. Politik ideolojinin mantıksal olarak kürtaj gibi belirli bir konuya yönelik tutumdan önce geldiği kuramını ortaya atıyorsunuz. Yani dini yetişme tarzı politik ideolojiye neden oluyor, politik ideoloji de kürtaja yönelik tutumu etkiliyor. Kontrol değişkeni ara değişkendir ve sizin bütün bir ilişkinin anlamını yorumlamanıza yardımcı olur.

Açıklama örüntüsü, yorumlama örüntüsüyle aynı görünür. Fark, kontrol değişkeninin zaman sırasıdır. Bu örüntüde kontrol değişkeni, başlangıçtaki çift değişkenli ilişkideki bağımsız değişkeni önceler. Örneğin orijinal ilişki, dini yetişme tarzıyla kürtaja yönelik tutum arasındadır; ancak şimdi cinsiyet, kontrol değişkenidir. Cinsiyet dini yetişme tarzından önce gelir, çünkü kişinin cinsiyeti doğumda belirlenir. Açıklama örüntüsü, araştırmacının sonuçları açıklama biçimini değiştirir. Başlangıçtaki çift değişkenli ilişkinin sahte olduğuna işaret eder (sahtelikle ilgili tartışma için bkz. 6. Bölüm).

Bastıran değişken örüntüsü, çift değişkenli tablolar bağımsızlığa işaret ederken kısmi tabloların birinde veya her ikisinde birden bir ilişki ortaya çıktığında sözkonusu olur. Örneğin, dini yetişme tarzı ve kürtaja yönelik tutum, çift değişkenli bir tabloda birbirinden bağımsız görünüyor. "Coğrafi bölgeyi" kontrol değişkeni olarak kabul ettiğinizde, dini yetişme tarzı, kısmi tablolarda kürtaja yönelik tutumla birliktelik gösteriyor. Kontrol değişkeni, gerçek ilişkiyi bastırmıştır ve gerçek ilişki ancak kısmi tablolarda ortaya çıkar.

Çoklu Regresyon Analizi

Çoklu regresyon hesaplaması, bu kitabın seviyesini aşan bir istatistik tekniğidir. Uygun istatistik yazılımlarıyla hızla hesaplanabilir. Yine de hesaplanmasında ve yorumlanmasında hata yapmayı engellemek için bir istatistik temeliniz olmalıdır. Çoklu regresyon, aralık veya oran düzeyinde veriler gerektirir.

Çoklu regresyonun en önemli avantajı, çeşitli kontrol değişkenlerini (yani alternatif açıklamaları) aynı anda kontrol edebilmesidir. Ayrıca, çoklu regresyon yaygın biçimde kullanılır ve araştırma raporları ya da makaleleri okurken çoklu regresyonla karşılaşma olasılığınız yüksektir.

Çoklu regresyon sonuçları, okura iki şey anlatır. Birincisi, bağımsız değişken ve kontrol değişkeni kümesinin bağımlı değişken üzerindeki toplam kestirim gücünü söyler. *R-kare (R2)* olarak adlandırılan bir istatistik, bize bir değişkenler kümesinin bir bağımlı değişkeni ne kadar iyi "açıkladığını" gösterir. Burada *açıklamak*, bağımsız değişkenler hakkındaki bilgilere dayanarak bağımlı değişkeni kestirirken daha az hata yapmak anlamına gelir. Birçok bağımsız değişkenin bulunduğu iyi bir model, bir bağımlı değişkendeki varyasyonun büyük bir yüzdesini açıklayabilir. Örneğin 0,50'lik bir *R2*, bağımsız değişkenleri ve kontrol değişkenlerini bilmenin, bağımlı değişken tahmininin doğruluğunu yüzde 50 iyileştirdiğini veya bağımlı değişkeni tahmin ederken bağımsız değişkenler ve kontrol değişkenleri hakkında bilgi sahibi olmadan yapacağınız hataları, yarı yarıya azaltacağınız anlamına gelir.[6]

İkincisi, regresyon sonuçları her bir değişkenin bir bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönünü ve büyüklüğünü verir. Etki, net bir sayısal değer olarak ölçülür. Değer ne kadar yüksekse, bir değişkenin bağımlı değişken tahmini üzerindeki etkisi o kadar büyüktür. Etkinin işareti (pozitif ya da negatif) size bağımlı değişken üzerindeki etkinin yönünü söyler. Örneğin, hepsi birbirinin etkilerini kontrol eden beş tane bağımsız değişkenin veya kontrol değişkeninin bir bağımlı değişkeni aynı anda nasıl etkilediğini anlayabilirsiniz. Bu, birden çok bağımsız değişkenin bir bağımlı değişkene neden olduğu kuramları, test etmekte epey işe yarar (nedensel diyagram örnekleri için bkz. 3. Bölüm).

Bir bağımsız değişkenin ya da kontrol değişkeninin bağımlı değişken üzerindeki etkisini regresyon katsayısı ile ölçeriz. Hesaplanan katsayılar standartlaştırılmamış ya da standartlaştırılmış olabilir. Katsayılar standartlaştırılmışlarsa, korelasyon katsayısına benzerler ve 0 ile +0,99 ya da -0,99 arasında değer alırlar. Sıfır burada hiçbir etkinin olmadığını ifade eder. Bir katsayının istatistiksel anlamlılığını belirlemek için istatistiksel testler icra edebiliriz (bö-

---

[6] Başlangıç düzeyindeki öğrenciler ve sosyal bilimlerin dışından insanlar, bazen çoklu regresyon sonuçlarının kestirimsel doğruluğunun düşüklüğüne (yüzde 5-50) şaşırır. Bunun üç yanıtı vardır. Birincisi, yüzde 5-50 arası hata azaltma, tamamen rastlantısal tahminle karşılaştırıldığında hiç kötü değildir. İkincisi, pozitivist sosyal bilim, halen gelişmektedir. Doğruluk düzeyleri fizik bilimlerininki kadar yüksek olmayabilir, ancak, toplumsal dünyayla ilgili diğer açıklamalarınkinden daha yüksektirler. Son olarak, çoklu regresyon modellerinin çoğunda, kuramsal olarak önem taşıyan mesele, kestirimlerin toplam doğruluğundan çok, belirli değişkenlerin etkileridir. Çoğu hipotez, belirli bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileriyle ilgilidir.

lümün ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır). İki değişkenin standartlaştırılmış kat sayısı (basit doğrusal regresyonda) korelasyon katsayısına eşittir.

Regresyon katsayısını, kontrol değişkenlerinin bir etkisinin olup olmadığını belirlemek için kullanınız. Örneğin, X ve Y arasındaki çift değişkenli korelasyon 0,75 olsun. Daha sonra, buna dört tane kontrol değişkeni ekliyoruz. Eğer beta 0,75'te kalırsa, dört kontrol değişkeninin hiçbir etkisi yoktur. Ancak, eğer X ve Y'de katsayı küçülürse (örn. 0,20'ye düşerse), bu durum, kontrol değişkenlerinin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olduğunu gösterir.

Regresyon denkleminin toplam kestirim gücü, R-kare istatistiğiyle hesaplanır. Bu, bir denklemdeki bağımsız değişken karışımını kullanarak, bağımlı değişkenleri doğru kestirme ihtimalinde görülen iyileşmenin yüzdesine işaret eder.

ABD'deki 2008 tarihli Genel Toplumsal Tarama'dan alınan ve Örnek Kutusu 12.4'te gösterilen (Smith vd., 2017) regresyon analizi örneğine bakalım (Basit En Küçük Kareler). Bağımlı değişken bir katılımcının halk kütüphanesini ne sıklıkla ziyaret ettiğidir; bağımsız değişkenler çocuk sayısını, katılımcının yaşını, okula devam edilen toplam yıl sayısını, toplam aile gelirini, yaşanılan kasabanın/şehrin büyüklüğünü ve katılımcının günlük televizyon izleme süresini (saat cinsinden) içermektedir. Bazı bağımsız değişkenlerin yanlarında semboller olduğuna dikkat edin. Bu semboller değişkenlerin istatistiksel anlamlılığını (bir sonraki bölümle ele alınmaktadır) göstermektedir. Herhangi bir yıldız işareti olmayan değişkenler, istatistiksel olarak anlamlı değillerdir ve bağımlı değişken üzerinde net bir etkilerinin olma olasılığı yoktur. Birden çok yıldız işareti olan değişkenlerin etkisinin olması ise olasıdır. Ayrıca bazı katsayıların önündeki negatif işaretine dikkat edin.

Örnek Kutusu 12.4 Çoklu Regresyon Sonuçları Örneği

Bağımlı Değişken: Katılımcının geçtiğimiz yıl boyunca bir halk kütüphanesine yaptığı ziyaret sayısı

GTT 2008 Verileri

Bağımsız Değişken	Regresyon Katsayısı
Çocuklar	0,46
Yaş	-0,031
Eğitim	1,407***
Aile Gelirı	-2,160***
Yerin Büyüklüğü	0,000
Dini Faaliyetlere Katılım	0,141
Günlük TV İzleme	-1,159***
Çoklu R-kare: 0,06	
Anlamlılık kodları: *** = 0,001 ** = 0,1 * = 0,05	

Şema 12.4 Başlıca Betimleyici İstatistik Türlerinin Özeti

TEKNİK TÜRÜ	İSTATİSTİKSEL TEKNİK	AMAÇ
Tek değişkenli	Frekans dağılımı, merkezi eğilim ölçümleri, standart sapma, z-değeri	Bir değişkeni tanımlamak.
Çift değişkenli	Korelasyon, yüzde tablosu, ki-kare	İki değişken arasındaki ilişkiyi veya birlikteliği tanımlamak.
Çok değişkenli	Ayrıntılandırma paradigması, çoklu regresyon	Çok sayıda değişken arasındaki ilişkileri tanımlamak veya çok sayıda bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak.

Bu, basit çoklu regresyon sonuçları okuma pratiği sayesinde, yaşın, dini etkinliklere katılma frekansının ve yaşanılan yerin büyüklüğünün bir halk kütüphanesine yapılan ziyaretlerin sayısını etkilemediğini görürüz. Çocuk sayısının olumlu bir etkisi olmuştur, ancak bu etki istatistiksel olarak anlamlı değildir. Üç değişken "istatistiksel olarak anlamlı"dır (bir sonraki bölümle ele alınmaktadır). Okula gidilen yıl sayısının büyük bir pozitif etkisi vardır, ancak her gün TV izleyerek geçirilen saatlerin ve gelirin etkileri negatiftir. Resmin bütünü eğitimli insanların, düşük ve orta gelirli insanların ve çok fazla TV izlemeyenlerin halk kütüphanelerini en sık ziyaret edenler arasında yer alma olasılıklarının yüksek olduğuna işaret eder.

Tablo 12.5 betimleyici istatistik türlerini ve tekniklerini özetlemektedir. Bir sonraki bölümde dikkatimizi çıkarımsal istatistiklere yöneltiyoruz.

Çıkarımsal İstatistikler

12.5. Çıkarımsal İstatistiksel yöntemleri kullanarak verileri analiz etmek

Çıkarımsal İstatistiğin Amacı

Bu bölümde buraya kadar tartışılan istatistikler, betimleyici istatistiklerdir. Ancak, çoğu zaman tanımlamaktan fazlasını yapmak isteriz; hipotezleri test etmek, örneklem sonuçlarının bir popülasyonda geçerli olup olmadığını keşfetmek ve sonuçlardaki (örn. iki grubun ortalama puanları arasındaki) farklılıkların bir ilişkinin gerçekten var olduğunu ve bunun tesadüf olmadığını göstermeye yetecek kadar büyük olup olmadığına karar vermek isteriz. Çıkarımsal istatistikler hipotezleri formel olarak test etmek, bir örneklemden popülasyona çıkarımlar yapabilmek ve betimleyici sonuçların rastlantısal faktörlerden mi yoksa gerçek bir ilişkiden mi kaynaklandığını test etmek amacıyla yapılan ve olasılık kuramına dayanan istatistiklerdir.

Bu kısımda, çıkarımsal istatistiklerin temel kavramları açıklanmaktadır; ancak çıkarımsal istatistikler ayrıntılı bir şekilde ele alınmamaktadır. Bu alan, betimleyici istatistiklerden daha karmaşıktır ve bir istatistik temelini şart koşar.

Çıkarımsal istatistikler, popülasyonun tamamından örnekler seçmek için bir rastlantısal işlem (örn. bir rastlantısal sayı tablosu, rastlantısal bilgisayar işlemi) kullandığımız olasılıklı örnekleme kurallarına dayanır. Çıkarımsal istatistikler, örneklemdeki sonuçlardan popülasyona çıkarımlarda bulunurken kendimizden ne kadar emin olabileceğimizi söylemenin kesin yollarından biridir.

Eğer "istatistiksel anlamlılık" veya "0,05 düzeyinde anlamlı" sonuçlardan söz edildiğini duymuş ya da okumuşsanız, çıkarımsal istatistiklerle zaten karşılaşmışsınızdır. Bunları çeşitli testler (örn. t-testi veya F-testi) yürütmek için kullanırız. İstatistiksel anlamlılığı ayrıca, bir sıfır hipotezini kabul veya reddetmeye karar vermenin kesin bir yolu olan formel hipotez testinde de kullanırız.[7]

İstatistiksel Anlamlılık

İstatistiksel olarak anlamlı sonuçlar terimi, sonuçların şans faktörlerine bağlı olma olasılığının bulunmadığı anlamına gelir. **İstatistiksel anlamlılık**, popülasyonda hiçbir ilişki olmadığında örneklemde bir ilişki bulma olasılığını gösterir. Olasılıklı örneklemler, rastlantısal bir süreçle ilgili olduğu için örneklem sonuçlarının popülasyon parametresinden farklılık göstermesi, her zaman mümkündür. Örneklem sonuçlarının gerçek bir popülasyon parametresine ya da rastlantısal örneklemeden kaynaklanan şans faktörlerine bağlı olması olasılığını hesaplamak isteriz. Matematikten ödünç aldığımız olasılık kuramı ve özgül istatistiksel testlerle sonuçların (örn. bir birliktelik, iki ortalama arasındaki farklılık, regresyon katsayısı) rastlantısal örneklemedeki rastlantısal bir hata tarafından üretilmesi ya da toplumsal dünyada gerçekten olan etkileri göstermesi olasılığının ne olduğunu söyleyebiliriz.

İstatistiksel anlamlılık, bize yalnızca neyin olası olduğunu söyler. Hiçbir şeyi mutlak kesinlikle kanıtlayamaz. Belirli sonuçların daha az ya da daha çok olası olduğunu belirtir. İstatistiksel anlamlılık pratik, tözel veya kuramsal anlamlılıkla aynı şey değildir. Sonuçlar, istatistiksel olarak anlamlı ama kuramsal olarak anlamsız veya önemsiz olabilir. Örneğin iki değişkenin tesadüf eseri istatistiksel olarak anlamlı bir birlikteliği olabilir, ancak aralarında hiçbir

---

[7] Formel hipotez testinde, sıfır hipotezini test ederiz ve çoğunlukla sıfır hipotezini reddetmek isteriz, çünkü sıfır hipotezinin reddedilmesi, sıfıra alternatif teşkil eden ve kuramdan tümdengelimci bir şekilde geçici bir açıklama olarak çıkardığımız hipotezi dolaylı olarak destekler. Sıfır hipotezi 6. Bölüm'de ele alınmıştır.

mantıksal bağlantı bulunmayabilir (örn. tırnak uzunluğu ve Fransızca konuşma becerisi).

Anlamlılık Düzeyleri

Çoğunlukla belli bir olasılığı vermek yerine, istatistiksel anlamlılığı düzeyler cinsinden ifade ederiz (örn. bir test belli bir düzeyde istatistiksel olarak anlamlıdır). **İstatistiksel anlamlılık düzeyi** (çoğu zaman 0,5, 0,01 veya 0,001), sonuçların şans etkenlerine bağlı olması, yani popülasyonda bir ilişki yokken örneklemde bir ilişkinin görülmesi olasılığından söz etmenin bir yoludur. Sonuçların 0,05 düzeyinde anlamlı olduğunu söylüyorsak, şunları kastederiz:

- Bu tür sonuçlar yalnızca 100 defada 5 kere şans etkenlerine bağlıdır.
- Örneklem sonuçlarının yalnızca şans faktörlerine bağlı olmayıp, popülasyonu, doğru biçimde yansıtıyor olma ihtimali yüzde 95'tir.
- Bu tür sonuçların yalnızca şansa dayalı olması olasılığı, 0,05 ya da yüzde 5'tir.
- Sonuçların şans etkenlerine değil, popülasyondaki gerçek bir ilişkiye bağlı olduğundan yüzde 95 emin olunabilir.

Bunların hepsi aynı şeyi farklı biçimlerde söylemektedir. Bu, örnekleme ile ilgili bölümdeki örnekleme dağılımları ve merkezi limit teoremi tartışmasına benzer gelebilir. Bu bir tesadüf değildir! Her ikisi de örneklem verilerini bir popülasyonla ilişkilendirmek için kullandığımız olasılık kuramına dayanmaktadır. Olasılık kuramı, rastlantısal bir süreç kullanıldığında pek çok olayda uzun vadede ne olduğunu kestirmemize olanak verir. Başka bir deyişle belirli bir durumda değil, uzun vadede, pek çok durumda net tahminlerde bulunmamıza imkan tanır. Tek bir örneklemimiz olduğu ve bu örneklemden popülasyona çıkarımlar yapmak istediğimiz için, olasılık kuramı kendi özgül örneklemimizin popülasyonu temsil etme olasılığını hesaplamamıza yardımcı olur. Popülasyonun tamamı elimizde olmadan bunu kesin olarak bilemeyiz, ancak olasılık kuramı güven seviyemizi -popülasyonda bir şey doğruyken örneklemin bambaşka bir şeyi göstermesi olasılığının ne kadar olduğunu- belirtmemize izin verir.

Örneğin bir örneklem, üniversiteli kadınların ve erkeklerin kaç saat ders çalıştıkları konusunda farklılaştıklarını gösteriyor. Sonuç; olağandışı bir örneklemden mi kaynaklanmaktadır, popülasyonda gerçekten hiçbir farklılık yok mudur yoksa popülasyonda iki cins arasında var olan gerçek bir farkı mı yansıtmaktadır (bkz. Örnek Kutusu 12.5).

Örnek Kutusu 12.5 Ki-Kare

Ki-kare (χ^2) iki şekilde kullanılır. Bu, kafa karışıklığına sebep olur. *Betimleyici istatistik* olarak, bize iki değişken arasındaki birlikteliğin gücünü söyler; *çıkarımsal istatistik* olarak, bulduğumuz herhangi bir birlikteliğin şans faktörlerine bağlı olma ihtimalini verir. Ki-kare, nominal ya da sıralı düzeyde ölçülen değişkenlere bakmanın sık kullanılan ve etkili bir yoludur. Çift değişkenli bir yüzde tablosunda bir birliktelik olup olmadığını, sadece "göz atmaktan" daha net bir biçimde söyler.

Mantıken, öncelikle bir tabloda "beklenen değerleri" belirleriz. Bunu, yalnızca marjinallerdeki bilgilere dayalı olarak yaparız. Marjinallerin, her bir değişkenin kendine ait frekans dağılımı olduklarını hatırlayın. Beklenen değer, tablonun bütününü incelemeksizin yapacağımız "en iyi tahmin" olarak görülebilir. Ardından verileri "beklenen değer"den ne kadar farklı olduklarını anlamak için gözden geçiririz. Eğer fark çok büyükse, değişkenler arasında bir birliktelik olabilir. Eğer bir tablodaki veriler beklenen değerlerle aynıysa ya da bu değerlere çok yakınsa, o zaman değişkenler birliktelik sergilememektedir; bağımsızdırlar. Başka bir deyişle, *bağımsızlık*, yalnızca marjinallere dayalı olarak beklediğimiz şeylerin tabloda "olanlarla" aynı olduğu anlamına gelir. Sıfır ki-kare istatistiksel bağımsızlığa işaret eder ve birliktelik güçlendikçe artar. Eğer tablodaki veriler beklenen değerlerden ciddi oranda farklıysa, o zaman yalnızca marjinallerden beklediğimizin ötesinde bir şeylerin "olup bittiğini" (yani değişkenler arasında bir birliktelik olduğunu) biliriz. Boy uzunluğu ile ders notu arasındaki birliktelik örneğine bakalım.

Ham ya da Gözlemlenen Veri Tablosu

	ARAŞTIRA YÖNTEMLERİ NOTU			
ÖĞRENCİNİN BOYU	**C**	**B**	**A**	**TOPLAM**
Uzun	30	10	10	50
Orta boylu	0	30	10	50
Kısa	30	20	50	200
TOPLAM	70	60	70	200

Beklenen Değerler Tablosu

Beklenen Değer = (Sütun toplamı x Satır Toplamı) / Genel toplam. ÖRNEK: (70 x 50)/200 = 17,5

	ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ NOTU			
ÖĞRENCİNİN BOYU	**C**	**B**	**A**	**TOPLAM**
Uzun	17,5	15,0	17,5	50,0
Orta boylu	17,5	15,0	17,5	50,0
Kısa	35,0	30,0	35,0	100,0
TOPLAM	70,0	60,0	70,0	200,0

Fark Tablosu

Fark = (Gözlemlenen – Beklenen). ÖRNEK (30-17,5) = 12,5

	ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ NOTU			
ÖĞRENCİNİN BOYU	**C**	**B**	**A**	**TOPLAM**
Uzun	12,5	-5,0	-7,5	0,0
Orta boylu	-75	15,0	-7,5	0,0
Kısa	-5,0	-10,0	15,0	0,0
TOPLAM	0,0	0,0	0,0	0,0

Ki-kare = Her bir farkın karesinin toplamının hücrenin beklenen değerine bölümü
Örnek: 12,5'in karekökü = 156,26, 17,5'e bölünür = 8,93

Örnek Kutusu 12.5 devamı

Ki-kare= İlk satır (8,93 + 1,67 + 3,21) +
İkinci satır (3,21 + 15 + 3,21) +
Üçüncü satır (0,71 + 3,33 + 6,43) = 45,7

Ki-kare sıfır olmadığına göre, veriler bağımsız değildir; dolayısıyla bir birliktelik vardır. Ki-kare kat sayısı bize birlikteliğin yönünü (örn. negatif) söyleyemez. Çıkarımsal istatistiklerde, birlikteliği ölçmek (yani böyle büyük bir ki-karenin yalnızca şansa dayalı olarak gerçekleşme olasılığının ne kadar olduğunu anlamak) için bir ki-kare tablosu veya bilgisayar programı kullanmamız gerekir. Ki-kare tablosuyla ilgili ayrıntıların hepsine girmeden şunu söyleyebiliriz: B birliktelik ender görülür; şansa bağlı olarak 1.000'de 1'den daha az gerçekleşir. Dokuz hücreli bir tablo için 45,7'lik ki-kare, 0,001 düzeyinde anlamlıdır.

Tip 1 ve Tip 2 Hataları

Madem istatistiksel anlamlılığın mantığı, sonuçları şans faktörlerinin üretip üretmediğine dayanıyor, o zaman neden 0,05 düzeyi kullanılıyor diye sorabilirsiniz. Bu, rastlantısallığın sonuçlarda neden olması olası yüzde 5'lik şans anlamına gelir. Neden daha belirgin bir standart, örneğin 1.000'de 1'lik bir rastlantısal ihtimal olasılığı kullanılmasın? Bu durumda sonuçlara gerçek bir ilişkinin değil, rastlantısallığın neden olma ihtimali çok daha küçük olacaktır.

Bu düşünme biçimine verilecek iki yanıt vardır. Bu yanıtlardan basit olanı, bilim camiasının çoğu amaçla temel bir kural olarak 0,5'i kullanmakta gayri resmi bir görüş birliğine varmış olmasıdır. Sonuçlardan yüzde 95 emin olmak, toplumsal dünyayı açıklamada kabul gören standarttır. İkinci ve daha karmaşık yanıt, Tip 1 ve Tip 2 hataları arasında bir seçim yapma gereğidir. İki tip mantıksal hata yapabiliriz. **Tip 1 hatası**, gerçekte hiçbir ilişki yokken bir ilişkinin olduğunu söylediğimizde gerçekleşir. Bu, bir sıfır hipotezini hatalı bir şekilde reddetmek anlamına gelir. **Tip 2 hatası,** gerçekte bir ilişki var olduğu halde, ilişki bulunmadığını söylediğimizde gerçekleşir. Bu, bir sıfır hipotezini hatalı bir şekilde kabul etmek anlamına gelir (bkz. Tablo 12.5). Tabii ki her iki hatadan da kaçınmak isteriz. Ancak gerçekten verilerde bir ilişki mevcutsa, bir ilişki bulunduğunu ve gerçekten verilerde bir ilişki mevcut değilse, bir ilişki bulunmadığını söylemek isteriz. Ama bir ikilemle karşı karşıya kalırız: Bir hata tipini yapma olasılığı düştükçe, karşıt hata tipini yapma olasılığı artar.

Tip 1 ve Tip 2 hatası kavramları, başlangıçta zor görünebilir; ancak aynı mantıksal ikilem, araştırma ortamlarının dışında da bulunur. Örneğin bir jüri, gerçekte masum olan bir sanığın suçlu olduğuna karar vererek hata yapabilir ya da gerçekte suçlu olan bir sanığın masum olduğuna karar vererek hata yapabilir. Jüri, her iki hataya da düşmek istemez. Masum birini hapse atmak ya da suçlu birini serbest bırakmak istemez, ancak kısıtlı bilgileri kullanarak bir yargıya varmak zorundadır. Aynı şekilde, bir ilaç şirketi yeni bir ilacı piyasaya sürüp sürmemeye karar vermek zorundadır. Şirket, ilacın körlüğe neden olmak gibi bir yan etkisi bulunduğu halde, hiçbir yan etkisi bulunmadığını

belirterek hata yapabilir ya da ilacın hiçbir yan etkisi bulunmadığı halde, ciddi yan etkilerinden korktuğu için ilacı piyasayı sürmeyerek hata yapabilir. Şirket her iki hataya da düşmek istemez. Eğer ilk hataya düşerse, şirkete dava açılacak ve insanlar zarar görecektir. İkinci hata, şirketin hastalığı tedavi edebilecek ve kar getirecek bir ilacı satmaktan alıkoyacaktır.

İstatistiksel anlamlılıkla iki hata tipini bir araya getirelim. Aşırı temkinli iseniz ve yüksek bir anlamlılık düzeyi belirlediyseniz, bu hata tiplerinden birini yapmanız ihtimal dahilindedir. Örneğin, 0,0001 düzeyini kullanıyor olun. Şansa bağlı olarak gerçekleşmeleri yalnızca 10.000'de 1 kez mümkün olacak kadar nadir olan sonuçları şansa bağlı olarak kabul edersiniz. Böyle yüksek bir standart, gerçekte sonuçlar şansa bağlı olmadığı halde şansa bağlı olduklarını söyleyerek hata yapma olasılığınızın çok yüksek olduğu anlamına gelir. Nedensel bir ilişki olduğu halde sıfır hipotezini hatalı bir şekilde kabul edebilirsiniz (Tip 2 hatası). Buna karşın risk alan bir araştırmacı iseniz ve 0,10 gibi düşük bir anlamlılık düzeyi belirlediyseniz, sonuçlarınız, bir ilişkinin 10'da 1 kez şansa bağlı olarak gerçekleşeceğini gösterir. Gerçekte sonuçlara rastlantısal faktörler (örn. rastlantısal örnekleme hatası) neden olduğu halde, bir nedensel ilişki bulunduğunu söyleme hatasına düşme olasılığınız vardır. Sıfır hipotezini yanlışlıkla reddetme olasılığınız yüksektir (Tip 2 hatası). Özetle 0,05 düzeyi, Tip 1 ve Tip 2 hataları arasında bir uzlaşma sağlar.

Bu kısım, çıkarımsal istatistiğin temellerini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. İstatistiksel teknikler kesindir ve örnekleme hatası, örneklem büyüklüğü ve merkezi limit teoremi arasındaki ilişkiye dayanır. Çıkarımsal istatistiklerin güçlü yanı, belli kesinlik dereceleriyle, belirli örneklem sonuçlarının bir popülasyonda ne kadar doğru olabileceğini söylememize olanak vermeleridir. Örneğin, istatistiksel testler yürütüyor ve bir ilişkinin 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu buluyorsunuz. Örneklem sonuçlarının muhtemelen şans etkenlerine bağlı olmadığını söyleyebilirsiniz. Nitekim toplumsal dünyada gerçek bir ilişkinin bulunma şansı yüzde 95'tir. Çıkarımsal istatistik testleri faydalı, ancak kısıtlıdır. Veriler bir rastlantısal örneklemden gelmelidir ve testler yalnızca örnekleme hatalarını hesaba katar. Örnekleme dışı hatalar (örn. zayıf bir örnekleme çerçevesi ya da kötü tasarlanmış bir ölçüm) dikkate alınmaz. Bu türden testlerin kolay nihai yanıtlar sunduğu düşüncesine kapılma hatasına düşmeyin.

Tablo 12.5 Tip **1 ve Tip 2 Hataları**

ARAŞTIRMACININ SÖYLEDİĞİ	GERÇEK DÜNYADA OLAN	
	İlişki Yok	*Nedensel İlişki*
İlişki Yok	Hata yok	Tip 2 hatası
Nedensel İlişki	**Tip 1 hatası**	**Hata yok**

İSTATİSTİK YAZILIMLARI. İstatistiksel hesaplama yapan herkes bunu bir bilgisayar programı aracılığıyla gerçekleştirir. Bazı istatistikler, Microsoft Excel gibi basit bir tablolama programı kullanılarak yapılabilir. Ne yazık ki, tablolama programları, muhasebe ve kayıt tutma işlevleri için tasarlanmıştır. İstatistiksel işlevler taşırlar, ancak bunlar yavaş ve kısıtlıdır. Yeni başlayan biri için istatistik yazılımları piyasası kafa karıştırıcı olabilir ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte ürünler hızla evrim geçirmektedir.

Yirmi yıl önce, istatistik yazılımlarını kullanmak programlama dilinden anlamayı gerektiriyordu, ancak bugün bu o kadar gerekli değildir. Sosyal bilimlerdeki popüler istatistik yazılım programları arasında Minitab, SPSS'tir (*Statistical Package for the Social Sciences*), R programlama dili, SAS (*Statistical Analysis Sistem*), StratSoft'un STATISTICA'sı, SYSTAT ve STRATA yer almaktadır. Bunların çoğu araştırma amaçlı basit, düşük maliyetli programlar olarak yola çıkmıştır. Günümüzde, çoğunun sahibi büyük şirketlerdir ve bu şirketler istatistik programlarını devlette ve özel sektördeki çok çeşitli kullanıcılara satmaktadırlar. Hiçbiri "en iyi" değildir; hepsinin güçlü yanları farklıdır.

Sosyal bilimlerde en yaygın kullanılan istatistik programı, SPSS'tir. 1968'de başlamış ve 2009'da IBM tarafından satın alınmıştır, bu nedenle artık resmi adı IBM SPSS Statistics'tir. Avantajları, toplumsal araştırmacıların, kırkı aşkın yıldır bu programı yaygın bir şekilde kullanıyor olması, nicel verileri manipüle etmenin pek çok yolunu içermesi ve çoğu istatistik ölçümünü barındırmasıdır. Dezavantajı, programı öğrenmenin uzun zaman alabilmesidir; çünkü programda çok fazla seçenek ve ölçülen onlarca farklı istatistik bulunur. Programın GradPack olarak adlandırılan eğitim amaçlı bir sürümü vardır ve bu sürüm yeni araştırmacıların çoğunun kullandığı bütün özelliklere sahiptir. Üniversiteler bu sürümü öğrencilerine sunmakta ya da indirimli olarak satmaktadır. 2017 itibariyle, GradPack'in, iki ayrı bilgisayarda kullanmak üzere 12 aylık lisansını satın almak istiyorsanız temel sürüm için 60$, premium sürüm için 90$ ödemeniz gerekir.

İstatistik programları yaygınlaştıkça ve kullanılmaları kolaylaştıkça, bunları kullanan insanlar istatistiği ya da bu tür programların ürettiği sonuçları anlamamaktadır. Programların kendisi, kişiyi bir istatistik işleminin gerektirdiği temel varsayımları ihlal etmek, istatistiği uygunsuz bir şekilde kullanmaktan ya da teknik olarak pek sofistike göründükleri halde tamamen anlamsız sonuçlar üretmekten alıkoymaz.

Sonuç

Nicel verileri analize hazırlamak için düzenlemeyi ve analiz etmeyi (verileri şemalar ya da tablolar halinde düzenlemeyi ya da onları istatistiksel ölçülerle özetlemeyi) öğrendiniz. İstatistiksel analizi, hipotezleri test etmek ve araştırma

sorularını yanıtlamak için kullanırız. Verilerin nasıl önce kodlanması ve sonra tek değişkenli veya iki değişkenli istatistikler kullanarak analiz edilmesi gerektiğini gördünüz. Çift değişkenli ilişkiler sahte olabilir, bu yüzden kontrol değişkenleri ve çok değişkenli analiz çoğu zaman zorunludur. Ayrıca, çıkarımsal istatistikle ilgili bazı temel bilgileri öğrendiniz.

Yeni araştırmacılar, bazen sonuçları bir hipotezi desteklemediğinde bir şeyi yanlış yapmış oldukları hissine kapılırlar. Bir hipotezi reddetmekte yanlış bir taraf yoktur. Bilimsel araştırmanın amacı, toplumsal dünyayı gerçeğe uygun biçimde yansıtan bilgiler üretmektir, hoşa giden fikirleri ya da hipotezleri savunmak değil. Hipotezler, sınırlı bilgiye dayalı kuramsal tahminlerdir; test edilmeleri gerekir. Mükemmel nitelikteki bir araştırma, bir hipotezin yanlış olduğunu bulabilir; düşük nitelikli araştırma ise bir hipotezi destekleyebilir. İyi araştırma, metodolojinin yüksek nitelikli olmasına bağlıdır, belirli bir hipotezi desteklemeye değil.

İyi araştırma demek, olası hatalara ya da verilerden toplumsal dünyaya doğru çıkarımlar yapmanın önündeki engellere karşı korunmak demektir. Hatalar, araştırma sürecine girerek pek çok aşamada sonuçları etkileyebilir: araştırma deseni, ölçüm, veri toplama, kodlama, istatistikler ve tabloların oluşturulması ya da sonuçların yorumlanması. Araştırmanızı hatasız tasarlasanız, hatasız ölçüm yapsanız, verileri hatasız bir şekilde toplasanız, kodlasanız ve hesaplasanız bile araştırma sürecinde tamamlamanız gereken bir basamak daha vardır. Tabloların, çizelgelerin ve istatistiklerin yorumlanması ve şu sorunun yanıtlanması gerekmektedir: Bütün bunlar ne anlama geliyor? Olgulara, şemalara, tablolara ya da istatistiklere anlam atfetmenin tek yolu, kuram, içgörü ve idrakten faydalanmaktır.

Veriler, tablolar ya da bilgisayar çıktıları tek başlarına araştırma sorularını yanıtlayamazlar. Olgular kendi kendilerine konuşmaz. Araştırmacı olarak, kuramınıza (yani kavramlar, kavramlar arasındaki ilişkiler, varsayımlar ve kuramsal tanımlamalara) geri dönmeli ve sonuçları anlamlandırmalısınız. Kendinizi başladığınız fikirlere hapsetmeyin. Yaratıcılığa her zaman yer vardır ve yeni fikirler, sonuçların gerçekte ne söylediğini bulmaya çalışırken üretilir. Araştırma tasarlarken ve yürütürken dikkatli olmak önemlidir, böylece sonuçlara toplumsal dünyadaki bir şeylerin yansıması olarak bakabilirsiniz ve araştırma sürecinin ya da bir hatanın ürünü olup olmadıkları konusunda kaygılanmanıza gerek kalmaz.

Nicel araştırmayı geride bırakmadan önce, değinmemiz gereken son bir mesele bulunuyor. Gazeteciler, siyasetçiler vb. istatistiksel sonuçları bir şeye dikkat çekmek ya da bir iddiaya kılıf uydurmak için giderek daha fazla kullanmaktadır. Bu durum, kamuoyunda daha fazla doğruluğa ve daha fazla bilgiye neden olmuş değildir. Daha çok, kafa karışıklığını artırmıştır; bu da istatistiklerin neyi yapıp neyi yapamayacağını bilmeyi sizin için çok önemli

kılmıştır. Her şeyi istatistikle açıklayabileceğiniz klişesi yanlıştır; ancak bazı insanlar, istatistiği, herhangi bir şeyi kanıtladıklarını iddia ederek *kötüye kullanabilir* ve kullanmaktadır da. Cehalet ya da kasıtlı bir aldatmaca nedeniyle, bazı insanlar istatistikleri, diğerlerini manipüle etmek için kullanır. Kendinizi istatistiklerle kandırılmaktan korumanın en iyi yolu, istatistikleri görmezden gelmek ya da sayılardan uzak durmak değil, araştırma sürecini ve istatistikleri anlamak, duyduklarınıza kafa yormak ve sorular sormaktır.

Bir sonraki bölümde nitel araştırmaya geçiyoruz. Nitel araştırmanın mantığı ve amacı, önceki bölümlerdeki nicel, pozitivist yaklaşımınkilerden farklıdır. Nitel araştırma sayılar, hipotezler ve nedensellikle daha az, sözcükler, norm ve değerler ve anlamla daha fazla ilgilenir.

Anahtar Terimler

Açıklama örüntüsü
Ayrıntılandırma paradigması
Bastıran değişken örüntüsü
Belirleme örüntüsü
Betimleyici istatistikler
Çapraz tablolama
Çıkarımsal istatistikler
Çift değişkenli istatistikler
Dağılım grafiği
Değer aralığı
Doğrudan-giriş yöntemi
Doğrusal ilişki
Eğimli dağılım
Eğrisel ilişki
Eşvaryasyon
Frekans grafiği
Frekans dağılımı
Histogram
İstatistiksel anlamlılık
İstatistiksel anlamlılık düzeyi
İstatistiksel bağımsızlık
İstatistiksel ilişki
Kısmi tablolar
Kod çizelgesi
Kodlama prosedürü
Koşullu temizleme
Kontrol değişkeni
Marjinal
Medyan
Merkezi eğilim ölçümleri
Mod
Net etki
Normal dağılım
Olası kod temizleme
Olumsallık tablosu
Orantılı hata azaltma
Ortalama
Standart sapma
Tek değişkenli istatistikler
Tip 1 hatası
Tip 2 hatası
Veri alanı
Veri kayıtları
Yineleme örüntüsü
Yorumlama örüntüsü
Yüzdelik dilim
z-değeri

Değerlendirme Soruları

1. Kod çizelgesi nedir ve araştırmada nasıl kullanılır?
2. Araştırmacılar verileri nasıl temizler ve kodlamalarını nasıl kontrol eder?
3. Araştırmacıların optik tarama formlarını nasıl kullandığını tarif edin.
4. Bir araştırmacı frekans dağılımı bilgilerini hangi yollarla gösterebilir?
5. Ortalama, medyan ve mod arasındaki farkları tanımlayın.
6. Bir ilişkinin hangi üç özelliği bir dağılım grafiğinde görülebilir?
7. Eşvaryasyon nedir ve nasıl kullanılır?
8. Araştırmacı, değişkenler arasında bir ilişki bulmak için, bir dağılım grafiğinden yüzdeli tabloya ne zaman genelleme yapabilir?
9. Üç değişkenli analizde kullanıldığı şekliyle kontrol kavramını tartışın.
10. "0,001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı" ne demektir ve hangi tip hata daha olasıdır: Tip 1 mi? Tip 2 mi?

13. Bölüm
Saha Araştırması ve Odak Grup Araştırması

Saha araştırması, insanların kendi gündelik yaşantılarının doğal akışında incelenmesidir. Saha çalışanı, nasıl yaşadıkları, nasıl konuşup nasıl davrandıkları ve onları neyin cezp ettiği ve üzdüğü hakkında ilk elden bilgi edinmek için başkalarının dünyalarına doğru bir maceraya atılır... Ayrıca, uygulayıcılarının, gözlemlenen faaliyetlerin o faaliyetlere iştirak edenler için ne anlama geldiğini anlamaya çalıştığı bir inceleme yöntemi olarak da görülür.

Robert Emerson, *Contemporary Field Research* [Günümüzde Saha Araştırması], s. 1.

Öğrenim Amaçları

13.1. Saha araştırması yapma sürecini betimlemek

13.2. Tarama görüşmeleri ve saha araştırması görüşmelerini birbirinden ayırt etmek

13.3. Saha araştırmasında verilerin güvenilirliğinin ve geçerliliğin nasıl belirlendiğini açıklamak

13.4. Saha araştırmasıyla ilişkilendirilen etik meseleleri betimlemek

13.5. Odak grup araştırması tekniğinin özelliklerini betimlemek

Donald Trump'ın ABD Başkanlığı adaylığına daha önce eşi benzeri görülmemiş bir hızda yükselişi ve beklenmedik seçim zaferi çoğu yorumcuyu, gazeteciyi ve analisti Trump'ın çekim gücünün nedenlerini aramak zorunda bıraktı. Bu kişilerin çoğu, Trump adaylığını garantilemek üzereyken yayımlanmış ve bu soruya yanıt sunuyor görünen üç kitaba baktı. Bir tanesi, *Hillbilly Elegy* [Hillbilly Ağıdı] adlı kişisel bir anı kitabıydı (Vance, 2016), ikisi ise saha araştırması. Siyaset bilimci Katherine Cramer'in *Politics of Resentment*'i [Hınç Siya-

seti] (2016), Wisconsin'de küçük bir kasabadaki 5 yıllık saha araştırmasından doğmuştu. Tabakalandırılmış, amaçsal bir ilçe örnekleminin ardından, 27 köy seçmiş, daha sonra kahve dükkanları, benzin istasyonları, belediye toplantı salonları ya da ambarlar gibi yerel enformel ortamlarda bu köylerin sakinleriyle görüşmüştü. Sosyolog Arlie Hochshild'in *Strangers in Their Own Land*'i [Kendi Topraklarındaki Yabancılar] (2016), güneybatı Louisiana'da küçük bir şehirde ve yakınındaki yerleşimlerinde yapılan 5 yıllık bir saha araştırmasına dayanıyordu. Lousiana'yı seçmişti, çünkü burası yoksulluk, hava kirliliği ve sağlık koşullarının zayıflığında ulusal sıralamalarda üstlerdeydi, ancak bölge sakinleri, önerdikleri siyasi çözümler yoksulluklarını, kirliliği ve sağlık koşullarının zayıflığını artırmaktan başka bir şey yapmayan siyasetçileri tekrar tekrar desteklemişti. Arabalarda, kafelerde, evlerde, kiliselerde, fuarlarda vb. 60 bölge sakininin yanı sıra başka 20 kişiyle daha görüşme yaptı. Bu görüşmelerden 4.900 sayfalık görüşme kaydı çıktı. Her iki araştırmacı da etnografik yöntemleri kullanmıştı: bireylerle ve küçük gruplarla kendi "çöplüklerinde," yani doğal ortamlarında tekrarlı, enformel, diyalog temelli görüşmeler. Her iki görüşmeci de uzun zamandır bölgelerin yerlisi olan kimselerle arkadaş olmuş, ardından binlerce değilse de yüzlerce saati araştırdıkları insanların en derin hislerini, umutlarını ve kaygılarını öğrenmek için onları yakından dinlemeye ayırmıştı. Her ikisi de Amerika'daki artan kutuplaşma hakkında bilgi edinmek için, kendilerini düşünme ve yaşam biçimleri kendilerinden çok farklı olan insanlara açmışlardı. Her ikisi de nitel saha araştırması verisi yığınları inşa edilmiş, keşfedici bir amaç taşıyan tümevarımcı araştırmalardı.

Bu bölümle birlikte, nicel araştırmalardan nitel araştırmalara geçiyor ve grup araştırmalarına odaklanıyoruz. *Saha araştırması* pek çok farklı teknik barındırır, ancak genellikle araştırmacı, kendi kültürü içindeki küçük ölçekli toplumsal ortamları doğrudan gözlemler ve bu ortamlara dahil olur. 1. Bölüm'de Los Angeles, Skid Row hakkındaki (Stuart, 2016) saha araştırmasını, 2. Bölüm'de de İrlandalı Seyyahlarla (Van Hout, 2011) ve LGBT'leri kabul eden bir Hıristiyan cemaati ile ilgili saha araştırmalarını (Sumerau, Padavic & Cschrock, 2014) gördünüz. 5. Bölüm'de Philadelphia'nın çöküntü alanlarında yaşayan gençler ve polis ile ilgili bir saha araştırmasını okudunuz (Goffman, 2014).

Çoğu insan saha araştırmasından hoşlanır, çünkü bu yöntem insanlarla "takılmayı" gerektirir. Soğuk matematik hesaplamalar ya da karmaşık istatistiklere, tümdengelimci soyut hipotezlere saha araştırmasında yer yoktur. Bunun yerine, doğal bir ortamda "gerçek insanlarla" doğrudan, yüz yüze toplumsal etkileşim vardır. Saha araştırması, insanları izlemekten hoşlananlara hitap eder. Saha araştırması raporları, alışılmamış toplumsal dünyaların büyüleyici, ilham verici anlatımları olabilir: çıplaklar plajları, evsizler, profesyonel kumarbazlar, sokak çeteleri, polis ekipleri, acil servisler, sanatçı kolonileri vb.

Bazı saha araştırmaları korku ya da cinayet romanı gibi heyecanlı bir edebiyat eseri okumak kadar ilgi çekicidir.

Saha araştırması, incelenen insanlarla doğrudan konuşmayı ve onları gözlemlemeyi gerektirir. Aylar ya da yıllar süren kişisel etkileşimler aracılığıyla bu insanlar ve onların hayat hikayeleri, hobileri, alışkanlıkları, umutları, korkuları ve hayalleri hakkında bilgi edinirsiniz. Yeni insanlarla tanışmak ve yeni toplumsal dünyalar keşfetmek eğlenceli olabilir. Ancak saha araştırması aynı zamanda zor, yoğun, zaman alıcı, duygusal açıdan tüketici ve bazen fiziksel olarak tehlikelidir.

Saha Araştırmasını Anlamak

13.1. Saha araştırması yapma sürecini betimlemek

Saha araştırması etkileşim içindeki bir grup insan hakkında bilgi edinmek, onları anlamak ya da betimlemek için uygundur. Şu tür araştırma sorularını yanıtlamamıza yardımcı olur: Toplumsal dünyada insanlar Y'yi nasıl yapıyor veya X'in toplumsal dünyası neye benziyor? Toplumsal dünyanın yoksul mahallelerini, sokaklarındaki hayatı (Goffman, 2014), okul satranç kulüplerini ya da profesyonel satranç turnuvalarını (Fine, 2015) araştırmakta olduğu gibi başka yöntemler (örn. tarama, deneyler) kullanılarak erişilemeyen boyutlarını tanımlamak için saha araştırmasını kullanabiliriz.

Çoğu saha araştırması belli bir mekan ya da ortama odaklanır. Bunlar küçük bir gruptan (20-30 kişi) topluluğun tamamına değişiklik gösterebilir. Saha araştırmasında yeni olanlar, sabit bir ortamda (örn. bir sokak köşesi, kilise, bar, güzellik salonu, beyzbol sahası) düzenli olarak birbiriyle etkileşimde bulunan görece küçük bir grupla işe başlamalıdır. Bazı araştırmacılar sabit bir konumu olmayan, ancak yoğun görüşme ve gözlemlemenin deneyimlere erişim sağlamanın tek yolu olduğu toplumsal deneyimleri incelerler. Örneğin, hassas enformel görüşmeler bir araştırmacıya soyguncuların saldırısına uğramış birinin ya da intihar etmiş birinin dul eşinin duygularına erişim sağlayabilir.[1]

Tutarlı bir terminoloji kullanmak amacıyla, bir saha ortamında araştırılan kişilere *saha mensupları* diyebiliriz. Saha mensupları, sahanın içindekiler ya da sahanın yerlileridir ve dışarıdan gelen saha araştırmacısının haklarında bilgi edinmek istediği bir gruba, altkültüre ya da toplumsal gruba üyedirler.

Saha araştırmacıları birbirinden çok farklı toplumsal ortamları, altkültürleri ve toplumsal yaşamın farklı yönlerini araştırmışlardır (bkz. Şema 13.1).[2]

---

[1] Bkz. Lofland vd. (1995:6, 18-19).

[2] Bu alanlar ya da konularla ilgili çalışmalar için bkz. Neuman (2000:345-346). Çocuklar ya da okullarla ilgili çalışmalar için bkz. Corsaro (1994), Corsaro & Molinari (2000), Eder (1995), Eder

Benim öğrencilerimin kısa süreli, küçük ölçekli, başarılı saha araştırması çalışmaları yürüttüğü yerler arasında güzellik salonu, kreş, fırın, bingo salonu, bowling salonu, kilise, kahvehane, çamaşırhane, polis karakolu, bakımevi, striptiz kulübü, dövme salonu ve halter salonu bulunuyor.

Saha Araştırmasının Kısa Tarihi

Saha araştırmasının başlangıcını, uzak ülkelere seyahat eden seyyahların raporlarına dayandırabiliriz.[3] 13. yüzyıldan beri, Avrupalı kaşifler ve misyonerler, karşılaştıkları tuhaf kültürlerin ve halkların tasvirlerini kaleme almışlardır. Başkaları da yabancı kültürler hakkında bilgi edinmek için bu tasvirleri okumuştur. 18. ve 19. yüzyıllara gelindiğinde Avrupa'nın büyümesi ile daha eğitimli seyyahlar ortaya çıkmış, tuhaf ülkeler ve insanlar hakkındaki bu tür raporların sayısı ve niteliği artmıştır. Vermeulen, Darnell ve Murray (2015) etnografik araştırmanın ve saha araştırmasının 1700'lerin sonunda Sibirya, Mısır ve Yemen'de araştırmalar yürüten Alman ve Danimarkalı akademisyen-kaşiflerle başladığını öne sürmüştür. Fransız Société des Observateurs de l'Homme (1799'da kurulmuştur) dünyanın ilk antropoloji derneğidir.

Akademik saha araştırması, on dokuzuncu yüzyılın sonunda antropoloji ile başlamıştır. İlk antropologlar, yalnızca kaşiflerin, devlet görevlilerinin ya da misyonerlerin raporlarını okuyordu; inceledikleri insanlarla doğrudan teması olan çok azdı. Çoğu seyahat raporları egzotik olana odaklanıyordu ve oldukça ırkçı ve etnosentrik varsayımlarla doluydu. Seyyahlar, yerel dili nadiren biliyorlardı ve çevirmenlere bağımlıydılar.

Alman-Amerikalı Franz Boas (1858-1942) "Amerikan Antropolojisi"nin babası kabul edilmektedir. Kuzeybatı Pasifik'teki yerli kültürleri ve dilleri üzerine saha araştırmaları yapmıştı. İngiliz sosyal antropolog Bronislaw Malinowski (1844-1942), uzun bir süre boyunca bir grup insanla birlikte yaşayan ve veri toplama yöntemi hakkında yazılar yazan ilk araştırmacılardan biriydi. 1920'lerde yoğun saha çalışmasını yeni bir yöntem olarak önerdi ve doğrudan gözlemi ve yerlilerin beyanlarını, gözlemcilerin çıkarımlarından ayırmak gerektiğini savundu. Toplumsal araştırmacının, yerli halklar arasında yaşayarak onlarla doğrudan etkileşime girmesi ve onların adetleri, inançları ve toplumsal süreçlerini öğrenmesinin, bir kültürü ya da topluluğu derinlemesine anlamanın en iyi yolu olduğu görüşünü benimsedi.

& Kinney (1995), Kelle (2000) ve Merten (1999). Evsiz insanlarla ilgili çalışmalar için bkz. Hoolachan (2016) ve Lankenau (1999); kadın striptizciler ile ilgili çalışmalar için bkz. Wood (2000).

[3] Saha araştırmasının tarihi için bkz. Adler & Adler (1987:8-35), Burgess (1982a), Clair (2003), Douglas (1976:39-54), Holy (1984) ve Wax (1971:21-41). Chicago Okulu üzerine bkz. Blumer (1984) ve Faris (1967).

Şema 13.1 Saha Araştırması Mekanlarına/Konu Başlıklarına Örnekler

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ORTAMLAR

Bir uçaktaki yolcular
Barlar veya tavernalar
Şiddet mağduru kadınların sığınakları
Fotoğraf kulüpleri
Çamaşırhaneler
Toplumsal hareketler
Sosyal yardım büroları
Televizyon istasyonları
Bekleme salonları

SOSYAL ORTAMLAR

Emekli evleri
Küçük kasabalar
Kentlerdeki etnik topluluklar
İşçi mahalleleri

ÇOCUKLARIN ETKİNLİKLERİ

Çocuk bahçeleri
Küçükler Ligi
Okullardaki gençler
Ortaokullu kız öğrenci grupları
Yaz kampları

MESLEKLER

Havayolu hostesleri
Sanatçılar
Bar garsonları
Köpek yakalayıcılar
Kapıdan satış elemanları
Fabrika işçileri
Kumarbazlar
Tıp öğrencileri
Kadın striptizciler
Polis memurları
Restoran şefleri
Sosyal hizmet çalışanları
Taksi sürücüleri

SAPKINLIK VE SUÇ KAPSAMINDAKİ ETKİNLİKLER

Vücutta/cinsel organlarda küpe ve dövme
Kültler
Uyuşturucu satıcıları ve bağımlıları
Hippiler
Çıplaklar plajları
Okült grupları
Fahişeler
Sokak çeteleri, motosiklet çeteleri
Sokaklarda yaşayanlar, evsiz barınakları

TIBBİ ORTAMLAR VE TIPLA İLİŞKİLİ OLAYLAR

Ölüm
Acil servisler
Yoğun bakım ünlteleri
Hamilelik ve kürtaj
Alzheimer hastalarının yakınları için destek grupları

Kısa bir süre sonra araştırmacılar, artık saha araştırmasını kendi toplumlarını incelemek için de kullanıyorlardı. 1890'larda Charles Booth ve Béatrice Webb, Londra'daki yoksul insanları araştırmak amacıyla tarama araştırmasını ve saha araştırmasını harmanladı. Booth ve Webb, insanları doğal ortamlarında doğrudan gözlemledi ve tümevarımcı bir veri toplama yaklaşımı kullandı.

Saha araştırmasında katılımcı gözlem tekniği, 1890'da Almanya'da ortaya çıkmış olabilir. Paul Gohre, üç ay boyunca bir fabrikada çırak olarak çalıştı ve yaşadı ve fabrika yaşamını incelemek için her gece evinde ayrıntılı notlar aldı. Yayımlanan çalışması, sosyolog Max Weber de dahil olmak üzere üniversitelerdeki akademisyenleri etkiledi.

Amerika Birleşik Devletleri'nde saha araştırması, Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, *Chicago Sosyoloji Okulu* olarak bilinen ekolle başladı. Okulun saha araştırmasındaki etkisi iki aşamada gerçekleşti. Birinci aşamada, 1910'dan 1930'a kadar araştırmacılar, doğrudan gözlem, enformel görüşmeler ve belge ya da resmi kayıtların okunması da dahil olmak üzere vaka analizi veya yaşam öyküsü yaklaşımına dayalı çeşitli yöntemler kullandılar. 1916 yılında, Robert E. Park (1864-1944), Chicago kentinin toplumsal analizi için bir araştırma programı geliştirdi. Gazete muhabiri geçmişinin de etkisiyle, toplumsal araştırmacıları kütüphanelerden çıkarak sokak köşelerinde, barlarda ve lüks otel lobilerinde yapacakları doğrudan gözlemler ve sohbetlerle "ellerini kirletmeye" çağırdı. *The Hobo* [Aylak] (Anderson, 1923), *The Jack Roller* [Genç Suçlu] (Shaw, 1930) ve *The Gang* [Çete] (Thrasher, 1927) gibi erken dönem çalışmalar sayesinde, Chicago Sosyoloji Okulu denildiğinde sokak yaşamının betimleyici bir anlatımı akla geliyordu ve bu anlatımlar çok az analiz içeriyordu.

Erken dönem saha araştırması, gazetecilik teknikleriyle antropolojik teknikleri harmanlamıştı. Gazetecilik teknikleri, yüzeysel görünümlerin ve davranışların arkasına geçmeyi, haber kaynaklarından yararlanmayı, çatışmalar aramayı ve "gerçekte neyin olup bittiğini" açığa çıkarmayı gerektiriyordu. Antropolojik teknikler ise bize uzun bir süre boyunca küçük bir grupla birlikte olmaya devam etmemizi, ayrıntılı gözlemler yapmamızı, ardından grup üyelerinin birbirleriyle etkileşimleri ve dünya görüşleri hakkında raporlar yazmamızı salık veriyordu.

Chicago Okulu'nun ikinci aşamasında, 1940'lardan 1960'lara kadar, okula bağlı akademisyenler ayrı bir teknik olarak katılımcı gözlemi geliştirdi ve antropolojik teknikleri bir araştırmacının kendi toplumunu incelemesini kapsayacak şekilde genişletti. Üç ilke ortaya çıkmıştı: (1) İnsanları doğal ortamlarında ya da "ait olduğu yerde" inceleme; (2) insanları onlarla doğrudan etkileşime girerek inceleme; (3) katılımcıların toplumsal dünyaya bakış açılarını derinlemesine anlayarak kuramsal içgörüler geliştirme.

2. Dünya Savaşı'nda saha araştırması, tarama araştırmasının ve nicel araştırmanın yoğun rekabetiyle karşılaştı. 1970-1980'lere kadar saha araştırmasının toplumsal araştırmaların bütünü içindeki payı azaldı. Saha araştırmacıları bilişsel psikoloji, kültürel antropoloji, folklor ve dilbilimden fikirler ve teknikler ödünç aldılar. Saha araştırmacıları, nitel yöntemlerin temellerini tesis etmek üzere sosyal bilimlerin kendi yöntemlerinin epistemolojik kökenlerini ve felsefi varsayımlarını da yeniden irdelediler (bkz. 4. Bölüm). İlaveten bu araştırmacılar, araştırma teknikleri konusunda daha bilinçli hale geldiler ve

saha araştırmasını toplumsal yaşamın incelenmesinde özgün bir bilimsel yaklaşım haline getirirken daha sistematik davrandılar.

Günümüzde saha araştırmacıları, "içeriden" bir bakış açısı kazanmak için saha mensuplarını doğal ortamlarında doğrudan gözlemlemekte ve onlarla etkileşime girmektedir. Bu araştırmacıların pek çoğu toplumsal yaşama eylem odaklı ya da sosyal inşacı bir perspektiften bakarlar. İnsanları "toplumsal güçlerin işleyişine aracılık eden tarafsız bir araç" ya da "orada bir yerde" durup ölçülmeyi bekleyen bir şey olarak görmek yerine, insanların toplumsal dünyayı günlük etkileşimleri aracılığıyla kesintisiz bir şekilde ürettiklerini ve tanımladıklarını savunurlar. İnsanların, beşeri deneyimleri olayları görme ve etkileme biçimlerini şekillendiren kesintisiz, akışkan, öznel bir gerçeklik hissinin süzgecinden geçirdiklerini varsayarlar. Toplumsal dünya hakkındaki bu tür varsayımlar gündelik olana, insanların toplumsal anlamları inşa ettikleri ve değişikliğe uğrattıkları yüz yüze toplumsal uzlaşma, tartışma ve pazarlık süreçlerine odaklanmaya işaret eder. Saha araştırması yapmak aynı zamanda toplumsal dünyayı betimlemek ve onun bir aktörü olmaktır. Araştırmacı, toplumsal bir ortamın parçası olduğu zaman saha araştırması yapmak, edilgen ya da tarafsız bir veri toplama faaliyetinden fazlası olur. Bizzat bilinçli bir toplumsal deneyime dönüşür. Saha araştırması şu iki akımdan da etkilenmiştir: biri sosyo-kültürel antropoloji, diğeri 1960'larda ortaya çıkan bir Amerikan icadıdır.

ETNOGRAFİ. Etnografi, kültürel antropolojiden gelmektedir.[4] *Etno,* insanlar ya da halk anlamına gelir, *grafi* ise bir şeyi tanımlamaya ya da bir şey hakkında yazı yazmaya gönderme yapar. Etnografi bir toplumun ve/veya kültürünün tasviridir. Sürekli çıkarımlar yapar (yani açıkça söylenenlerin ya da bariz bir şekilde görülenlerin ötesine geçer) ve gerçekte kastedilene ya da dolaylı bir şekilde ima edilene doğru ilerleriz. İnsanlar, kültürlerini (yani düşündükleri, tasarladıkları ya da inandıkları şeyleri) belirli toplumsal bağlamlarda dışarıdan gözlemlenebilir davranışlarıyla (örn. konuşma ve eylemleriyle) ortaya koyarlar, ancak sadece gözle görülebilir, dışa dönük bir davranıştan hareketle toplumsal anlamın bütününü kavrayamayız. Dolayısıyla, etnografiden yararlanarak, insanların yaşamlarını ve davranışlarını betimler, ancak aynı zamanda kültürel bilgileri irdeler ve davranışının anlamını (yani arkasında yatan düşünce ya da inançları) çıkarmaya çalışırız. Etnografi dışarıdan kolayca gözlemleyebileceğimiz şeylerden, gözlemlediğimiz insanların gerçekte hissettikleri, inandıkları ya da anladıkları şeylere doğru ilerler. Kültürel bilgi; simgeler, şarkılar, deyişler, olgular, davranış biçimleri ve nesneleri (örn. telefonlar, hamburgerler) kapsar. Biz, kültürü televizyon seyrederek, ebeveynlerimizi ve arkadaşlarımızı dinleyerek, başkalarını gözlemleyerek vb. öğreniriz.

---

[4] Etnografi, Agar (1986), Franke (1983), Hammersley & Atkinson (1983), Sanday (1983) ve Spradley (1979a:3-12; 1979b:3-16) içinde tanımlanmaktadır.

Kültürel bilgi, hem *açık bilgileri* (yani bildiklerimiz ve hakkında konuştuklarımızı), hem de *örtük bilgileri* (üstü kapalı olarak bildiğimiz ancak nadiren doğrudan kabul ettiklerimizi) içerir. Örneğin, açık bilgilere toplumsal olay (örn. bir evlilik") dahildir. Çoğu kişi, bir toplumsal olayda ne olduğunu tanımlayabilir. *Örtük bilgiye*, uygun hediyeler ve onları sunma biçimi ile ilgili söze dökülmemiş kültürel normlar dahildir. İnsanlar genellikle bu normlara uyduklarının farkında olmaz ya da normları uygulamanın doğru yolunun ne olduğu sorulduğunda telaşlanabilirler. Norm ihlal edildiğinde rahatsızlık hissederler, ancak bu rahatsızlığın kaynağını tespit etmek zordur. Etnograflar, saha mensuplarının kullandığı açık ve örtük kültürel bilgileri tanımlarlar. Ayrıntılı tanımlamalar ve dikkatli analizlerden faydalanarak olayları parçalarına ayırır ve tekrar birleştirirler

Antropolog Clifford Geertz (1926-2009), etnografide **yoğun betimleme** yöntemini savunmuştur.[5] Bu (özetlemenin, genellemenin veya standart değişkenlerin aksine) özgüllüklerin zengin, fazlasıyla ayrıntılı bir tasviridir. Üç dakikalık bir olayın yoğun betimlemesi, fotoğrafların yanı sıra bir düzine sayfa deşifre yapmayı gerektirebilir. Gerçekleşen şeyleri, eksiksiz bir şekilde kavrar ve olaylar dizisini daha geniş bir bağlama yerleştirir. Birden çok yorum ya da perspektife izin verir ve daha geniş toplumsal-kültürel bağlamı sunar. Böylece okuyucunun daha derin anlamlar çıkarmasına imkan tanır.

ETNOMETODOLOJİ. Etnometodoloji 1960'larda ABD'de geliştirilen özgün bir sosyal bilim yaklaşımıdır. 1980-1990'lara kadar giderek büyümüş, ancak o tarihten sonra önemini yitirmiştir. Sağduyuya dayalı bilgilerin incelenmesidir.[6] Etnometodologlar sağduyuyu, bunun doğal ortamlarda süregiden toplumsal etkileşim içinde nasıl yaratıldığını ve kullanıldığını gözlemleyerek incelerler. Etnometodoloji, saha araştırmasının, fenomenolojik felsefeye ve kuram, felsefe ve yöntemi harmanlayan toplumsal inşacı bir yaklaşıma dayalı olan radikal bir türüdür. Mehan ve Wood (1975:3, 5) etnometodolojiyi şöyle tanımlamışlardır:

> *Etnometodoloji, bir bulgular topluluğu, bir yöntem, bir kuram ya da bir dünya görüşü değildir... Ben etnometodolojiyi bir yaşam tarzı olarak kabul ediyorum. Etnometodoloji, sosyolojik düzeyin ötesindeki bir gerçeklik düzeyini sergileme çabasıdır... Sosyoloji nasıl psikolojiden farklıysa, o da sosyolojiden öyle farklıdır.*

---

[5] "Yoğun betimleme" ile ilgili olarak bkz. Geertz (1973, 1979). Ayrıca ek tartışma için bkz. Denzin (1989:159-160).

[6] Etnometodoloji ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Cicourel (1964), Denzin (1970), Francis & Hester (2004), Leiter (1980), Liberman (2013), Lynch & Sharrock (2010), Mehan & Wood (1975) ve Turner (1974). Ayrıca saha araştırmasıyla etnometodoloji arasındaki ilişki üzerine bkz. Emerson (1981:357-359) ve Lester & Hadden (1980). Garfinkel (1974a), *etnometodoloji* teriminin kökenlerini tartışmıştır.

Etnometodoloji, mikro-durumların özelleşmiş, fazlasıyla ayrıntılı tasvirlerini (örn. kısa sohbetlerin deşifreleri veya toplumsal etkileşimlerin video kayıtları) gerektirir. Chicago Okulu'nun saha araştırması tarzıyla karşılaştırıldığında, yönteme daha çok kafa yorar ve araştırma bulgularının, incelediğimiz toplumsal yaşamdan olduğu kadar, kullanılan belli bir yöntemden de kaynaklandığını söyler.

Etnometodolojinin kilit varsayımlarından biri toplumsal anlamın kırılgan ve akışkan olduğu; sabit, kararlı ya da katı olmadığıdır. Anlamı, devam eden bir süreç içinde kesintisiz bir şekilde üretir ve yeniden üretiriz. Bu nedenle etnometodologlar, konuşmamızın bağlamı ve duraklamalarımız da dahil olmak üzere, söylediğimiz şeyleri derinlemesine analiz ederler. Etnometodologlar, uyduğumuz ancak bilinçli bir şekilde farkında olmadığımız söze dökülmemiş kuralları açığa çıkarırlar. Bizi, kültürel bilgilerimizden faydalanarak ve özgül toplumsal bağlamlardaki ipuçlarına dayanarak gündelik olayları kesintisiz bir şekilde yorumlayan (yani bu olayların anlamlarını açığa çıkaran ya da onlara anlam atfeden) kimseler olarak kabul ederler.

Etnometodologlar, sıradan toplumsal etkileşimi çok ayrıntılı bir şekilde irdeleyerek, toplumsal gerçekliği ve sağduyuyu inşa ederken izlediğimiz kuralları tanımlamaya çalışırlar. Mikro-düzey toplumsal kuralları nasıl uyguladığımızı ve yeni kuralları "doğaçlama bir şekilde" nasıl ürettiğimizi belgelemek isterler. Örneğin pozitivist, nicel bir araştırmacı, standart testler veya tarama görüşmelerinin bir kişi hakkındaki nesnel gerçekleri açığa çıkardığını düşünürken etnometodolog, bunların kişinin örtük ipuçlarını yakalama ve sağduyuya dayalı kültürel bilgiyi kullanma becerisini gösterdiğini düşünür.

Etnometodologların kullandığı tekniklerden biri ihlal etme deneyidir. Bu deney, gündelik yaşamda bir gerçeklik hissi üretmek için dayandığımız basit örtük kuralları görülebilir kılar ve bu kuralların gücünü gösterir. Etnometodolog "deney"de bir toplumsal normu kasıtlı bir şekilde ihlal eder. İhlal, çoğu zaman güçlü bir toplumsal tepkiye neden olur (örn. insanlar telaşlanır, kafaları karışır, gergin kahkahalar atar ya da öfke ve kızgınlık sergilerler). Tepki hem kuralın varlığını doğrular hem de bu tür örtük kuralların sıradan toplumsal yaşamın akışında çok önemli olduğunu gösterir. İhlal aynı zamanda toplumsal yaşamın kırılganlığını ortaya koyar. Ünlü bir ihlal etme deneyinde Harold Garfinkel (1917-2011), öğrencilerini yakınlardaki mağazalara göndermiştir. Öğrencilerden müşterilere "sanki müşteriler tezgahtarmış gibi" davranmalarını istemiştir. Başlangıçta, müşterilerin kafası karışmış ve ne diyeceklerini bilememişlerdir. Ancak, öğrenciler bu yanlış anlamada ısrar ettikçe, şaşkına dönen müşteriler, durumun yeni tanımını gönülsüz bir biçimde kabul ederek sıkıntı içinde tezgahtar rolünü yerine getirmeye çalışmışlardır. Bazılarının ise "tepesi atmış" ve "soğukkanlılığını kaybetmiştir." Bu kişiler, diğer müşterilerle nazik ve önyargısız etkileşimler sürdürmemizi salık veren daha

geniş bir toplumsal normu ihlal etmişlerdir. Böyle bir toplumsal norm ihlali, toplumsal gerçekliğin işleyişinin sürekliliğinde örtük bilgilere (örn. tezgahtarları müşterilerden ayırt etme) nasıl bağımlı olduğumuzu örnekler. Film yapımcıları, mizah etkisi üretmek için benzer toplumsal durumlardan faydalanmışlardır. Başka kültürlerden geldikleri için, belli bir kültürün örtük kurallarını paylaşmayan ya da söze dökülmemiş "adab-ı muaşeret" kurallarından habersiz olan insanlara toplumsal normları ihlal ettirmişlerdir. Bu komiktir, çünkü ortak gündelik yaşamın örtük bir kuralını ihlal eden, ancak akli ehliyeti olan bir yetişkin, toplumsal yaşamın akışını bozar ve kahkaha aracılığıyla boşalttığımız bir toplumsal gerilim üretir. Çok küçük bir çocuk ya da akıl sağlığı yerinde olmayan biri, örtük kuralı ihlal edecek olsa, çok azımız bunu komik buluruz, daha çok "sevimli" ya da "üzücü" olarak görürüz. Akıl sağlığı uzmanları, kişinin örtük kültürel bilgiyi tanıma ve uygulama becerisini, kişinin zihinsel yeterliliğinin bir göstergesi olarak kabul ederler.

Saha Araştırmasının Mantığı

Saha araştırması, belli bir araştırma tekniğinden çok bir toplumsal araştırma yapma tarzıdır. Saha araştırmacıları, çok sayıda özgül teknik kullanır.[7] Schatzman ve Strauss'un (1973:14) söylediği gibi, "Saha yöntemi, istenen bilgileri elde etme ve bu bilgiler üzerine düşünme süreçlerinde her türlü tekniğin kullanılabileceği bir faaliyet şemsiyesi gibidir." Saha araştırmacısı, ustalığa ve sahada kendi başına karar alabilme kabiliyetine sahip, becerikli, yetenekli bir bireydir.

Saha araştırması, ayrı bilgi parçalarını bir araya getirmekten fazlasını içeren *brikolaj*a (6. Bölüm'de ele alınmıştır) dayanır. Araştırmacının araştırdığı şey ile bu şeyin ortaya çıktığı bağlamları birbirine bağlar, araştırmacıyı araştırılan insanlara bağlar ve anlamı, deneyimle bütünleştirir (Kincheloe, 2005).

Saha araştırması **doğalcılık*** kuralına dayanır. Bu kural, okyanuslar, hayvanlar, bitkiler gibi doğal olguların incelenmesinde kullanılır. Doğalcılık, bize sıradan olayları üretilmiş, icat edilmiş veya araştırmacı tarafından yaratılmış ortamlarda değil, doğal ortamlarda gözlemlememizi söyler. Bizim için en iyi öğrenme yolu, olayları doğal gerçeklikte ortaya çıktığı halleriyle kavramaktır, bu nedenle araştırmamızı büro, laboratuvar ya da sınıf gibi öngörülebilir, güvenli ortamları terk ederek "saha"da yapmamız gerekir.

---

[7] Saha araştırması ve doğalcılık ile ilgili genel bir tartışma için bkz. Adler & Adler (1994), Georges & Jones (1980), Holy (1984) ve Pearsall (1970). Birbirine karşıt saha araştırması türleri için bkz. Clammer (1984), Gonor (1977), Holstein & Gubrium (1994), Morse (1994), Schwandt (1994) ve Strauss & Corbin (1994).

* İngilizcesi *naturalism* olan terim, bazı Türkçe kaynaklarda natüralizm şeklinde geçmektedir (ç.n.).

Saha araştırmasının bir diğer kuralı, süregiden toplumsal yaşamın, insanların doğal toplumsal ortamlarda kullandıkları sayısız bakış açısı barındırmasıdır. Toplumsal yaşamı anlamak için, bütün bakış açılarını içermemiz gerekir. Saha araştırmacıları, farklı katılımcıların "kafa"larının ya da anlam sistemlerinin içine girmeye çalışır, ardından dışarıdan bir bakışa ya da araştırmacının bakış açısına geri dönerler. Van Maanen'in (1982:139) belirttiği gibi, "Saha çalışması, hem bağlılık hem bağımsızlık, hem sadakat hem ihanet, hem açıklık hem gizlilik ve büyük olasılıkla hem sevgi hem nefret anlamına gelir." Bakış açılarını, sorunsuz bir şekilde ve hızla değiştirebilmek ve olayları, eş zamanlı olarak farklı bakış açılarından görebilmek istersiniz. Genellikle araştırmacı, bir saha araştırmasını tek başına yürütür, ancak küçük ekipler de bu işte başarılı olmuştur. Araştırmacının tek seferde pek çok şey yapması ve çok dikkatli olması gerekir (bkz. Şema 13.2 Saha Araştırmacıları Ne Yaparlar?).

Araştırdığınız "hakiki" toplumsal yaşama doğrudan dahil olduğunuz için kişisel özellikleriniz, saha araştırmasında, çoğu nicel araştırmanın aksine, çok önemlidir.

Diğer toplumsal araştırma yöntemlerinin aksine, saha araştırmacının kişisel kimliği çoğu zaman araştırma sürecine doğrudan dahil olur:

> *Formel ve nicel yöntemlerde, bireyin özgünlükleri genellikle fark edilmeden kalır. Elektronik veri işleme, araştırma yöneticisinin ya da planlayıcısının yaşına, cinsiyetine veya etnik kökenine hiç önem vermez. Ancak, saha çalışmasında, kişisel kimliğin bu temel unsurları belirgin hale gelir, saha araştırması sürecini çarpıcı biçimde etkiler. (Wax, 1979: 509).*

Araştırmanın sahaya doğrudan dahil olmasının, çoğu kez, duygusal bir etkisi bulunur. Saha araştırması eğlenceli ve heyecan verici olabilir, ancak aynı zamanda kişisel yaşamınızı, fiziksel güvenliğinizi ya da akıl sağlığınızı bozabilir. Diğer toplumsal araştırma türlerine kıyasla, arkadaşlıklar, aile yaşamı, öz kimlik veya kişisel değerler çok daha fazla etkilenir:

> *Saha çalışması yapmanın bedeli, para olarak değil (saha çalışması, çoğu başka araştırma türlerinden daha az maliyetlidir), ancak fiziksel ve zihinsel çaba olarak büyüktür. Çok ağır bir iştir. Aynı anda iki hayat yaşamak çok yorucudur.* (Bogdan & Taylor, 1975:vi)

Saha araştırması çok zaman alır. Bir araştırma, binlerce değilse bile yüzlerce saat süren doğrudan gözlemleri ve bir sahaya neredeyse her gün yapılan ziyaretlerle aylar ya da yıllar boyu süren etkileşimleri gerekli kılabilir. Dört restoran mutfağıyla ilgili çalışmasında Fine (1996:244) şöyle demiştir: "Haftanın altı günü [restoranlarda] hazır bulunmaya... ve farklı zamanlarda gözlem yapmaya çalıştım. Her bir restoranın mutfağını gözlemlemeye bir ay ayırdım, ardından tam zamanlı çalışan bütün aşçılarla toplam otuz derinlemesine görüşme yaptım. Her bir görüşme, bir ile üç saat arası sürdü."

Şema 13.2 Saha Araştırmacıları Ne Yapar?

Bir saha araştırmacısı, şunları yapar:

1. Her türlü alışılmamış duruma ek olarak, sıradan olayları ve gündelik faaliyetleri doğal ortamlarda gerçekleştikleri haliyle gözlemler.
2. Araştırılan insanlarla doğrudan etkileşime girer ve saha ortamındaki günlük toplumsal yaşam sürecini kişisel olarak deneyimler.
3. Dışarıdan birinin analitik perspektifini ya da mesafesini korurken, içeriden bir bakış açısı edinir.
4. Çeşitli teknikleri ve toplumsal becerileri durumun talep ettiği şekilde esnek bir biçimde kullanır.
5. Çok ayrıntılı tasvirler sunmak için, grafikler, haritalar veya resimlerin yanı sıra, kapsamlı yazılı notlar biçiminde veriler üretir.
6. Olayları hem bütünlükçü bir şekilde (örn. parçalı değil tek bir bütün olarak) hem de kendi toplumsal bağlamlarında ayrı ayrı değerlendirir.
7. Bir saha ortamında bulunanları anlar ve onlarla empati kurar, yalnızca "soğuk" nesnel olguları kaydetmez.
8. Kültürün, hem açık (kabul edilen, bilinçli, söze dökülen) hem de örtük (daha az bilinen, gizli, söze dökülmeyen) yönlerine dikkat eder.
9. Dışarıdan bir bakış açısını dayatmadan, süregiden toplumsal süreçleri gözlemler.
10. Yüksek seviyelerde kişisel stres, şüphe, etik ikilem ve muğlaklıkla baş eder.

Şema 13.3 Saha Araştırmasının Adımları

1. Kendini hazırlama, literatürü okuma ve odaksızlaşma.
2. Bir saha bulma ve oraya erişim sağlama.
3. Sahada ilişki kurmaya olanak tanıyacak stratejiler uygulama.
4. Katılımcılarla iyi geçinmek için sahadaki ilişkileri devam ettirme.
5. Verileri toplama ve kaydetme
   - Verileri analiz etmeye, taslak hipotezler üretmeye ve değerlendirmeye başlama.
   - Ortamın belirli yönlerine odaklanma ve kuramsal örneklemeden yararlanma.
   - Saha mensubu kaynak kişilerle saha görüşmeleri yapmak
6. Bağlantıyı kesme ve ortamı fiziksel olarak terk etme.
   - Analizleri tamamlama ve araştırma raporunu yazma

Not. Her bir adım için gereken sürenin sabit bir oranı yoktur. Kaba bir tahmin olarak Junker (1960:12), sahaya bir kez girdikten sonra, araştırmacının zamanının yaklaşık altıda birini gözlem yaparak, üçte birini veri kaydederek, üçte birini verileri analiz ederek, altıda birini de sonuçları raporlaştırarak geçirmeyi beklemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, saha araştırmasının sekiz adımı için bkz. Denzin (1989:176).

Saha Araştırması Yapmanın Adımları

Saha araştırması yapma süreci, nicel araştırmadan daha esnek ya da daha az yapılandırılmıştır. Bu, saha için iyi organize olmanızı ve hazırlık yapmanızı zorunlu kılar. Buradan bahsedilen proje adımları, yalnızca bir rehber veya yol haritası gibi görev görür (bkz. Kutu 13.2 Saha Araştırmasının Adımları). Bu

sürecin tamamını altı kısma ayırabiliriz: hazırlık, saha seçimi ve sahaya erişim, saha stratejileri, sahadaki ilişkiler, veri toplama ve çıkış.

1.Adım: Sahaya Girmeye Hazırlanın. Sahaya hazırlanmanın dört boyutu vardır: esnek olmayı öğrenme, hazırlık yapma, odaksızlaşma, kendinizi tanıma ve bilme

Esnek olun. Çeviklik saha araştırması yaparken bir erdemdir. Saha araştırmasında açıkça düzenlenmiş, önceden verili ve sabit basamaklar izlemezsiniz. Uygulanacak belirgin bir yöntem kümesine ve test edilecek açık hipotezlere sahip olmaktansa, teknikleri belli ortamlarda değerli bilgiler sunmadaki başarılarına göre seçersiniz. Başlangıçta veriler üzerinde çok fazla kontrolünüzün olacağını ve belli bir odağınızın olacağını beklememeniz gerekir. Yön değiştirebilmek ve gerektiğinde ipuçlarını takip edebilmek, fırsatları görüp yakalamayı öğrenmek ve akışkan toplumsal ortamlara hızla adapte olabilmek istersiniz. Kendinizi başlangıçtaki yanlış fikirlere hapsetmek istemezsiniz; bunun aksine, yeni fikirler keşfetmeyi öğrenmeye açık olun. Toplumsal yaşamın bir bölümü hakkında sorulacak en verimli soruları bulmak genellikle sabır, zaman, hassasiyet ve derinlemesine düşünme gerektirir.

Kendinizi organize edin. İnsani ve kişisel etkenler her araştırma projesinde rol oynayabilir; ancak bunlar saha araştırmasının içeriğinin çok önemli parçalarıdır. Saha projeleri çoğu kez şans eseri veya bir işte çalışmak, bir hobi sahibi olmak, bir hasta ya da eylemci olmak gibi kişisel bir alakadan dolayı başlar.[8] Saha araştırması yürütmek için, dikkatle bakma ve dinleme, kısa erimli hatırlama ve düzenli yazma becerilerinizi rafine etmeniz gerekir. Sahaya girmeden önce, farklı durumların sıradan ayrıntılarını gözlemleme, ardından bunları yazıya dökme pratiği yapmanız gerekir. Ayrıntılara gösterilen dikkat ve kısa erimli hafıza pratikle gelişebilir. Benzer şekilde, günlük ya da kişisel günce tutmak saha notlarını yazmak için iyi bir pratiktir. Her toplumsal araştırmada olduğu gibi akademik literatürü okumak, kavramları, potansiyel tehlikeleri, veri toplama yöntemlerini ve çatışmaları çözme tekniklerini öğrenmenize yardımcı olur. Saha araştırmasında yeni olan bir araştırmacı, bir araştırmaya başlamadan önce düzinelerce saha araştırması raporu okumalıdır. Bunlara ek olarak, sahaya aşina olmak ve kendinizi sahaya girmeye duygusal olarak hazırlamakta günlükler, romanlar, filmler, gazete haberleri ve otobiyografilerin değerli kaynaklar olduğunu görebilirsiniz.

Odaksızlaşın. Önce yerleşmiş fikirlerden zihninizi temizlemeniz ve dar bir alana odaklanmak yerine geniş bir bakış açısı benimsemeniz gerekir. Fakat sahaya bir kez alıştıktan sonra, araştırmanızın odağını daraltmaya başlayabilirsiniz. **Odaksızlaşma** araştırmaya varsayımlar ve önyargıların yükünü taşı-

---

[8] Bkz. Georges & Jones (1980:21-42) ve Lofland vd. (1995:11-15).

mayan taze, son derece bilinçli ve meraklı bir zihinle başlamak anlamına gelir. İki tür odaksızlaşma vardır.[9] Birincisi, kapsamlı bir durum, insan ve ortam yelpazesine tanık olmak üzere geniş bir ağ oluşturmaktır -neyin dahil edileceğine veya hariç tutulacağına karar vermeden önce ortamın bütününe dair bir his edinmektir. İkinci odaksızlaşma türü, dar araştırmacı rolünün ötesine geçip kendinizi sadece araştırmacı olmakla sınırlamamaktır. Asıl amacınız araştırmacı olmaktır, ancak bu amaca ihanet etmeden sahada mümkün olduğunca fazla şey yaşamak için "konfor alanınızın" dışına çıkmanız gerekir.

Kendinizi tanıyın. İyi bir saha araştırmacısı kendini çok iyi tanır. Bir saha araştırmacısı olarak, kendinizi tanımanız ve kendi kişisel deneyimleriniz üzerine düşünmeniz gerekir. Sahada, kaygı, kendinden şüphe etme, hayal kırıklığı ve belirsizlik yaşamaya hazır olmalısınız. Özellikle başlangıçta, yanlış veriler topladığınızı düşünebilir ve duygusal kargaşa, yalıtılmışlık ve kafa karışıklığından mustarip olabilirsiniz. Kendinizi iki açıdan marjinal hissedebilirsiniz: saha ortamında bir yabancı olarak ve arkadaşlarınız, aileniz ve öteki araştırmacılardan uzak kalmış biri olarak.[10] Duygusal yapınız, kişisel biyografiniz ve kültürel deneyimleriniz saha araştırmasında çok önemlidir. Bu sınırlarınızın, kişisel bağlılıklarınızın ve iç çatışmalarınızın farkında olmanızı önemli kılar (bkz. stresle ilgili bir sonraki kısım). Eliasoph bir country-western barını araştırırken, kendini tanımanın elzem olduğunu keşfetmiştir (bkz. Örnek Kutusu 13.1 Country-Western Barında Saha Araştırması).

Saha çalışmasının kimliğiniz ve bakış açınız üzerinde güçlü bir etkisi olabilir. Saha araştırması deneyimi, çoğu araştırmacıyı dönüştürmüştür. Bazıları yeni değerler, ilgiler ve ahlaki bağlılıklar benimsemiş ya da dinini veya siyasi ideolojisini değiştirmiştir.[11] McDermott (2006: 161), Atlanta ve Boston'daki mahalle bakkallarında çalışarak siyahlarla beyazlar arasındaki ırk ilişkilerini araştırmıştır. Şöyle demektedir: "Quickle Mart'taki işimi bitirdiğimde kendimi çok farklı biri gibi hissediyordum." Hayano (1982:148), profesyonel kumarbazlık üzerine yürüttüğü yoğun saha araştırmasının ardından benzer şeyler söylemektedir:

> *Artık, bir poker masasında otururken, kendimi öğretim üyelerinin toplantılarında veya sınıfta olduğumdan rahat hisseder hale gelmiştim. Toplumsal yaşamımın büyük bölümü, poker oynamaya odaklanmıştı ve çoğu kez, özellikle çok iyi kazandıktan sonra, kumar salonunda daha fazla zaman geçirmek için üniversite profesörlüğü işini bırakma arzusu duyuyordum.*

---

[9] Odaksızlaşma, Johnson (1975:65-66) içinde tartışılmaktadır.

[10] Marjinal hissetme üzerine bkz. Lofland (1976:13-23) ve Shaffir vd. (1980:18-20).

[11] Bkz. Adler & Adler (1987:67-78).

Örnek Kutusu 13.1 Country-Western Barda Saha Araştırması

Eliasoph (1998), Amerikalıların siyasi ifadelerden nasıl kaçındıklarını anlamak için Kalifornia'daki bir mahallede, çeşitli gruplarla saha araştırması yürüttü. Bir tanesi bir sosyal kulüptü. Ellasoph kendini "bir dizi komünist, liberal, kitapsever, ideolog ve hatibin arasından geçmiş kentli, her iki yakadan, gözlüklü, Yahudi bir doktora adayı olarak" tanımlamaktadır (s. 270). Sosyal kulübün dünyası ona çok yabancıdır. Buffalolar sosyal kulübü, Silverado Club adlı bir bardaki country ve western müziğe odaklanmıştır. Eliasoph barı şöyle tanımlamaktadır:

> *Silverado, Amargo'daki [kasabanın adı] nükleer savaş gemisi istasyonundan bir buçuk mil uzaklıkta, bir zamanlar sulak bir alanken şimdi kamyon durağı olan geniş, tekerlek izleriyle dolu bir park alanında toplanmıştı. Asfalt kaplı yol boyunca uzanan alışveriş merkezlerinin ve benzin istasyonlarının arasında yer yer tuzlu su birikintileri ve hasır otları vardı. Dört tekerlekli devasa araçlar park alanını doldurmuştu, onların yanında benim minyatür Hondam oyuncak gibi duruyordu... Pencereleri olmayan Silverado'nun içinde, başlangıçta sizi karşılayan kör edici karanlık, yerini sahnenin arkasına çivilenmiş devasa bir Konfederasyon bayrağına, standart neon bira tabelalarına ve bira markalarının promosyonları olan aynalara, kovboy şapkalı, kovboy ceketli ve kot pantolonlu adamlara, kıvırcık permalı, kat kat volanlı, dantel veya kot etek ya da kot pantolon giymiş ve isimlerini kemerlerinin arkasına yaldızlarla işlemiş kadınlara bırakıyordu. (1998: 92)*

Eliasoph kendini öğrenci olarak tanıtmıştır. 2 yıllık araştırması boyunca, yüksek bira ve su fiyatlarının yanı sıra, sigara dumanı dolu odalara katlanmak zorunda kalmış, bir düğüne ve çok sayıda dans dersine katılmış; sayısız konuşmaya dahil olmuş ve pek çok küfürlü cinsiyetçi/ırkçı şaka duymuştur. Dinlemiş, sorular sormuş, gözlemlemiş ve tuvalette notlar almıştır. Kulüp üyeleri ile saatler geçirdikten sonra eve döndüğünde, incelemekte olduğu dünyayı neredeyse hiç anlamayan bir üniversite kalabalığı onu karşılamıştır. Bu insanlar için espirili konuşmalar çok önemlidir ve sıkılmak kaçınılması gereken bir şeydir. Aksine, kulüp üyeleri sözlü değil daha çok sözsüz iletişim kullanmaktadır ve onlar için sıkılmak, boş boş oturmak gayet normaldir. Araştırma, Eliasoph'u, o zamana kadar verili kabul etmiş olduğu kendi görüşlerini ve beğenilerini yeniden değerlendirmeye zorlamıştır.

2. Adım: Bir Saha Alanı Seçin ve Alana Erişim Sağlayın. Çoğu saha araştırması belli bir ortamda gerçekleşir. Çalışmanın erken safhalarında, bir alan seçmeniz, eşik bekçileriyle baş etmeniz, alana girmeniz ve erişim sağlamanız, bir toplumsal rol benimsemeniz, belli bir ilişki düzeyi benimsemeniz ve saha mensupları ile dostane bir ilişki tesis etmeniz gerekir.

Bir alan seçin. Belli bir ortamda ya da saha[12] alanında saha araştırması yapmaktan söz ederiz, ancak bu terim yanıltıcıdır. Alan, olayların ya da faaliyetlerin gerçekleştiği bağlamdır; esnek ve hareketli sınırlara sahip, toplumsal olarak tanımlanmış bir bölgedir. Vaka, faaliyet ya da ilgili grup birden çok fiziksel alanda bulunabilir. Örneğin bir üniversite futbol takımı oyun sahasında,

[12] Bkz. Hammersley & Atkinson (1983:42-45) ve Lofland vd. (1995:16-30).

soyunma odasında, yurtta, eğitim kampında veya yerel kulüpte etkileşimde bulunabilir. Takımın saha alanı beş mekanı da kapsar. Bir saha alanı seçmek önemli bir karardır ve alan seçim sürecinde notlar almanız gerekir.

Size araştırma sorunuz kılavuzluk etmelidir. Bir saha araştırması alanı seçerken önemli olan üç faktör vardır: verinin zenginliği, alışılmadık olması ve araştırmaya uygunluğu. Bazı alanların diğerlerine göre zengin veriler sunma ihtimali daha fazladır. Bir toplumsal ilişkiler ağı ya da çeşitli faaliyetler içeren ve zaman içinde farklı türden olaylar sunan yerler, daha zengin ve daha ilginç veriler sağlar. Saha araştırmasında yeni olanların alışılmadık bir ortam seçmeleri genellikle daha kolaydır, çünkü yeni bir alandaki kültürel olayları ve toplumsal ilişkileri görmek daha basittir. Fine (2015), satranç oyuncularını 5 yıl boyunca incelemiş ve şehirlerdeki, banliyölerdeki, kasabalardaki, çeşitli (ilkokuldan üniversiteye) okullardaki ve profesyonel turnuvalardaki satranç kulüplerinde vakit geçirmiştir. Düzinelerce kitap okumuş, blog ve tartışma panosu takip etmiş ve 50 kişiyle derinlemesine görüşme yapmıştır. Satranç kurallarını bildiğini, ancak sadece gençliğinde bir süre satranç oynadığını belirtmiştir.

> *Satranç konusundaki bilgisizliğim beni kaygılandırıyordu. Çok fazla bilmek bir dezavantaj olabilir, çünkü gözlemciyi "içeriden" bakmaya mecbur bırakır... Bilgi noksanlığım beni dünyayı taze bir zihinle görmeye mecbur bıraksa da gözlerimin önünde olan biteni anlamak için yönlendirmeye ihtiyaç duymuştum.*

Bogdan ve Taylor (1975:28) ise şöyle demiştir: "Araştırmacıların, saha mensuplarının yabancılardan oluştuğu ve kendilerinin hiçbir özel mesleki bilgi veya uzmanlık sahibi olmadıkları ortamlar seçmelerini öneririz." Aynı zamanda, çaylak bir saha araştırmacısı tamamen yeni bir toplumsal ortamın altında ezilebilir ya da böyle bir ortamdan gözü korkabilir. Olası saha araştırması alanlarını "dikkatlice süzerken," zamanınız ve becerileriniz, alandaki insanlar arasındaki ciddi çatışmalar, kişisel özellikleriniz ve hisleriniz ve bir alanın çeşitli bölümlerine erişim gibi pratik meseleleri dikkate almanız gerekir.

Doğuştan gelen özellikleriniz, bazı alanlara erişiminizi kısıtlayabilir. Örneğin, Afro-Amerikalı bir araştırmacı, Ku Klux Klanları veya Neo-Nazileri incelemeyi umamalıdır; yine de bazı araştırmacılar doğuştan gelen sınırları aşmayı başarmıştır.[13] Bazen "içerideki" ve "dışarıdaki" ekipler birlikte çalışabilir. Örne-

[13] Yahudi araştırmacılar Hıristiyanları (Kleinman, 1980); Beyazlar, Afro-Amerikalıları (Liebow, 1967) incelemiş ve yetişkin araştırmacılar, gençlerle samimiyet kurmuştur (Fine, 1987; Fine & Glassner, 1979; Thorne & Luria 1986). Ayrıca saha araştırmasında ırk, cinsiyet ve yaşın rolü üzerine bkz. Eichler (1988), Hunt (1989) ve Wax (1979).

gin, dışarıdan olan Damla, içeriden bir üye olan Nalan* ile birlikte bir ekip oluşturarak çıplaklar kamplarını incelemiş, siyahlar için yapılan bir konut projesini incelemek için biri siyah, diğeri beyaz iki kişi işbirliği yapmıştır.[14]

Bir alana fiziksel erişim sorun olabilir. Alanlar bir sürem üzerinde bulunur; süremin bir ucunda açık ve kamusal alanlar (örn. kamuya açık restoranlar, havaalanı bekleme salonları), diğer ucunda kapalı ve mahrem ortamlar (örn. özel şirketler, kulüpler, bir kişinin evindeki faaliyetler) bulunur. Sözkonusu alanda hoş karşılanmadığınızı veya içeriye alınmadığınızı ya da alana erişiminizin önünde yasal ve politik engeller olduğunu fark edebilirsiniz. Kurumlardaki (örn. devlet okulları, hastaneler, hapishaneler) yasalar ve düzenlemeler buralara erişimi kısıtlar. İlaveten, kurumların etik kurulları, saha araştırmasını etik kaygılar temelinde kısıtlayabilirler (5. Bölüm'de ele alınmıştır).

Saha araştırması genellikle bir vaka analizidir, ancak bir saha alanı seçmek bir araştırmaya vaka seçmeye benzemez. Bir saha alanı, içinde faaliyetlerin gerçekleştiği toplumsal bir uzam ya da mekandır. Vaka ise bir tür toplumsal ilişki ya da faaliyettir. Vaka, alanın sınırlarının ötesine uzanıp diğer toplumsal ortamlarla ilişkilenebilir. Bir alanı seçer, ardından alanın içinde irdeleyeceğiniz vakaları belirlersiniz.

Eşik bekçileriyle baş edin. Çoğu saha alanının eşik bekçileri vardır. Bunlar bir alana erişimi kontrol eden, resmi ya da gayri resmi yetkililerdir.[15] Bu, köşe başını tutmuş bir haydut, bir hastanenin yöneticisi ya da bir şirketin sahibi olabilir. Enformel kamusal alanlarda (örn. kaldırımlar, halka açık bekleme salonları) nadiren eşik bekçileri bulunur; resmi kurumların izin almanız gereken yetkilileri vardır. Eşik bekçisi, resmi bir unvanı olsun ya da olmasın, sahanın mensuplarının emirlerine uyduğu bir liderdir ve eşik bekçisinin kim olduğunu keşfetmek zaman alabilir (bkz. Örnek Kutusu 13.2 Eşik Bekçileri ve Erişim). Eşik bekçileriyle erişim için pazarlık yapıp anlaşmak zorunda kalmanız sizi şaşırtmasın. Eşik bekçileri kavramsal mesafe ya da etik denge ihtiyacını anlamayabilirler. Araştırmanın bütünlüğünü korumak için pazarlık edilemez sınırlar belirlemeniz gerekir. Başlangıçta çok fazla sınırlama varsa, pazarlıkları daha sonra yeniden başlatabilirsiniz ve eşik bekçileri güven tesis edildikçe ilk taleplerini unutabilirler. Eşik bekçilerini ziyaret etmek etik ve siyasi açıdan akıllıcadır. Çoğu, bulgular birilerinin onları eleştirmesine destek olacak kanıtlar sunmadığı sürece, bu bulguların ne olduğuna önem vermez.

---

* Okumada akıcılık sağlamak için, orijinal metindeki varsayımsal isimler Türkçe varsayımsal isimlerle değiştirilmiştir (ç.n.).

[14] Bkz. Douglas & Rasmussen (1977) ve Yancey & Rainwater (1970).

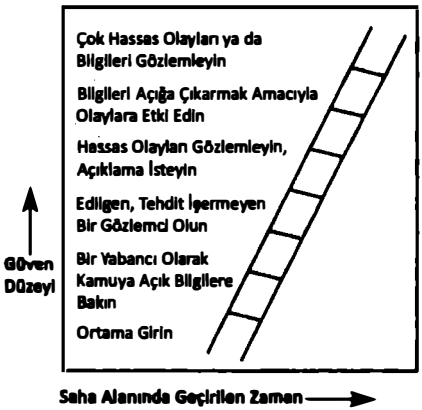
[15] Eşik bekçileri ve erişim üzerine daha fazla bilgi için bkz. Beck (1970:11-29), Bogdan & Taylor (1975:30-32), Brown-Saracino (2014), Corra & Willer (2002), Monahan & Fisher (2015) ve Wax (1971:367).

Örnek Kutusu 13.2 Eşik Bekçileri ve Erişim

Alice Goffman'ın (2014) Philadelphia'nın çöküntü alanlarındaki araştırması, Goffman, üniversite birinci sınıftayken başladı. 60'lı yaşlarında, kısa boylu ve üniversite yemekhanesinde görevli, Afro-Amerikalı bir kadın olan Bayan Denna'ya özel ders isteyen herhangi birini tanıyıp tanımadığını sormuştu. Bayan Denna, ona kendi torunlarını önermişti. Torunlarından biri lise son sınıf, diğeri lise birinci sınıf öğrencisiydi. Çocuklara 4 ay boyunca haftada birkaç kere özel ders verdikten sonra, artık çoğu aile üyesini tanıyordu. Üniversitedeki ikinci senesinin ortalarında Goffman, Bayan Denna'ın ailesinin yakınlarındaki bir daireye taşındı. Söyle demişti (s.217): "Aisha'ya liseden mezun olana kadar üç buçuk yıl boyunca özel ders vermeye devam ettiysem de rolüm yavaş yavaş özel öğretmenden arkadaşa ve mahalle sakinine dönüyordu." Daha sonra Aisha ve diğer aile üyeleri, Goffman'a mahalleden yakın komşuları ve arkadaşları olan 21 yaşındaki Michael'le randevu ayarladılar. Alice (beyaz, eğitimli, akademisyen ebeveynlere sahip bir kadın) ve yoksul mahalle delikanlısı Afro-Amerikalı Michael arasındaki randevu tam bir fiyasko oldu. Ancak, Michael kısa süre içinde Alice'i "kanatları altına aldı" ve onu erkek arkadaş çevresine tanıttı. Bundan kısa süre sonra Goffman, Michael'e lisans tezini o ve onun arkadaş çevresi hakkında yazıp yazamayacağını sordu. Yani Michael, Goffman'ın araştırmasının merkezi olacak insanlara erişimin önünü açan asıl bir eşik bekçisiydi. Daha sonra, polis ve mahkemelerle başı derde girdiğinde Michael'e destek oldu, bu aralarındaki güveni derinleştirdi ve güçlü toplumsal bağları pekiştirdi. Goffman, saha mensupları ile ilişki kurmaya çalıştıkça mahalle sakinleri, onun tamamı siyahlardan oluşan yoksul bir mahalledeki genç beyaz bir kadın olarak varlığını sorguladı. Ancak Michael'ın ve arkadaş çevresinin "evlatlık kız kardeşi" olarak kabul gördü. "Kanka" rolü atfedilmiş, cinsiyetsizleştirilmiş, nötr cinsiyetli biri olarak görüldüğünü anlattı. Araştırdığı insanlara kıyasla çok imtiyazlı bir geçmişe sahip olsa da, Goffman şöyle demişti: "6. Sokak'ta, çoğu zaman kendimi bir aptal, bir yabancı gibi, bazen de güçsüz genç bir kadın gibi hissettim. Saha araştırması yapma edimi bilhassa kim olduğunuzdan ve bildiklerinizden fazlasıyla uzak bir topluluğu, işi ya da yaşamı anlamaya çalıştığınız zaman aşağılayıcı bir şey" (s. 229). Aylar boyu sokaklardaki hayat, polis ve mahkemelerin çalışma biçimi ve yerel uyuşturucu ticareti hakkında hiçbir şey öğrenemediğini ve bütün bunların kafasını karıştırdığını belirtti. Yavaş yavaş yerellerin çoğunun konuştuğu Afro-Amerikan İngilizcesinde uzmanlaştı. Saha alanındaki gündelik olayların önemini anlamak için mücadele verirken, "insanların jestlerini ve eylemlerini" yanlış yorumluyordu (s. 230). Sonunda, bir yıldan uzun bir süre saha alanında yaşadıktan ve düzenli etkileşimler kurduktan sonra, yerel yaşamı öğrendi ve mahallenin doğal bir üyesi oldu. Goffman mahallede yaşamaya devam etti ve çalışmasını 4 yıllık yüksek lisans eğitimi boyunca da sürdürdü.

Eşik bekçileri ile baş etmek, bir saha alanındaki yeni kısım ya da bölgelere girdikçe sürekli karşınıza çıkan bir meseledir. İlaveten, eşik bekçisi araştırmanın yönünü şekillendirebilir. "En dostane ve işbirlikçi eşik bekçileri ya da sponsorlar bile araştırmanın yürütülmesini ve gelişimini etkiler. Bir şekilde etnograf, yönünü mevcut arkadaşlık ve düşmanlık ağları, coğrafya ve bunlara eşdeğer sınırlarla uyum içinde belirlemek zorunda kalacaktır" (Hammersley & Atkinson, 1983: 73). Bazı alanlarda eşik bekçilerinin onayı, saha mensuplarının işbirliğinin önünde engel oluşturan bir damgadır. Örneğin, hapishane müdürünün araştırmacıya onay verdiğini bilen mahkumlar, araştırmacıyla işbirliği yapmak istemeyebilirler.

Alana Girin ve Erişim Sağlayın. Bir saha alanına girmek ve erişim sağlamak, sağduyuya dayalı kanaatler ve toplumsal beceriler gerektirir. Bu bölümün başında bahsedilen iki araştırmada giriş stratejilerinin örnekleri vardı. Katherine Cramer, küçük Wisconsin kasabalarına gitmiş ve etraftakilere yerel grupların düzenli olarak nerelerde "takıldıklarını" sormuştu. Bir gün bu mekanlardan birine girmiş ve kendini tanıtmıştı. Arlie Hochschild yerel toplumsal ağlara, üvey annesi Louisiana'daki küçük bir şehirde uzun süre yaşamış ve yeni insanları etrafındakilerle tanıştırmaktan hoşlanan eski bir yüksek lisans öğrencisi aracılığıyla erişim sağlamıştı. Saha alanlarının genellikle farklı seviye ve bölümleri vardır ve bunların her birine girmek bir meseledir. Giriş, bir kapıyı açmaktan çok bir soğanın kabuklarını soymaya benzer. Dahası, giriş için yapılan pazarlıklar ve verilen sözler zaman içinde değişebilir. Geri çekilme planlarınız olmalıdır ya da tekrar pazarlık yapmak için alana geri dönmeniz gerekebilir. Araştırmanın özgül odağı, araştırma sürecinin ileri aşamalarına kadar ortaya çıkmayabileceği ya da değişebileceği için, en iyisi eşik bekçilerinin ayrıntılarına takılıp kalmamaktır.

Şekil 13.1 Erişim Merdiveni

Giriş ve erişimi, bir erişim merdiveni (bkz. Şekil 13.1) şeklinde düşünebiliriz. En alt basamaktan başlarsınız. Burada erişim kolaydır ve siz, gözle görülebilir, kamusal bilgiler arayan naif bir yabancısınızdır. Bir sonraki basamak erişimi artırmayı gerektirir. Bu, alanda ciddi gözlemler başladıktan sonra gerçekleşir. Saha mensuplarının söylediklerini sorgulamayan edilgen bir gözlemcisinizdir, ancak yavaş yavaş yerel toplumsal yaşama nüfuz edersiniz. Sahada zaman geçirdikçe, bir basamak yukarı çıkarsınız. Potansiyel olarak hassas şeyleri gözlemler ya da duyarsınız ve gördüklerinize ve duyduklarınıza açıklık kazandırmaya çalışırsınız. Bu erişim basamağına ulaşmak zordur. Son ola-

rak, daha özgül bilgiler elde etmek için etkileşimi şekillendirmeye çalışabilirsiniz. Fazlasıyla hassas içerikleri görmeyi talep edebilirsiniz. Çok az araştırmacı, bu en üst erişim basamağına ulaşır, çünkü bu derin bir güven gerektirir.[16]

Bir Toplumsal Rol Üstlenin. Günlük yaşamda pek çok toplumsal rol icra edersiniz: kız çocuk/erkek çocuk, öğrenci, müşteri, spor taraftarı – ve ötekilerle toplumsal ilişkilerinizi sürdürürsünüz. Bazı rolleri siz seçersiniz, bazıları ise sizin için yapılandırılmıştır. Az sayıda insanın erkek ya da kız çocuk rolünü oynamak dışında birkaç seçim şansı olur. Bazı roller resmi (örn. banka memur, komiser); bazıları ise gayri resmidir (sevgili, yaşlı siyasetçi, kanka vb.) Rolleri değiştirebilir, birden çok rol üstlenebilir ya da bir rolü belli bir şekilde icra edebilirsiniz.

Sahada iki tür rol üstlenirsiniz: alandaki toplumsal rol (örn. müşteri, hasta, çalışan) ve saha araştırmacısı olarak rolünüz (bir sonraki kısımda ele alınacaktır). Harrington (2003), bir saha araştırmacının başarısının kendini sunma ve toplumsal roller icra etme gibi sembolik etkileşim süreçlerindeki pazarlık becerisine dayandığını belirtmiştir. Aşağıdaki gözlemde bulunmuştur (2003: 609):

> *Bir saha alanına giren araştırmacılar, sadece saha mensuplarıyla değil, bu kişilerin verili toplumsal dünyayı yorumlama kategorileriyle -araştırmacıların varlığını ve araştırmacılarla nasıl etkileşim kurulması gerektiğini tanımlamak ve anlamlandırmakta kullandıkları kategorilerle- karşılaşırlar... Araştırmacılar, katılımcıların grup kimliğini pekiştiren ya da tehdit etmeyen bir şekilde tanımlanmış olmalıdır.*

Saha mensuplarının, alandaki ilk etkileşimlerde size atfedecekleri verili toplumsal rollerde pazarlık yapmanız gerekir. Atfedilen rol ve sizin bu roldeki performansınız, erişimin kolaylığını ve derecesini olduğu kadar toplumsal güven geliştirme ve işbirliği elde etme başarınızı etkileyecektir. Bazı verili roller, diğer rollere kıyasla daha fazla erişim sağlarlar. Roller size bütün saha mensuplarını gözlemleme ve onlarla etkileşime girme becerisi, etrafta gezinme özgürlüğü ve araştırmacı ve katılımcı rollerini dengeleme yolu sunar. Bazen, yeni bir rol daha üstlenmeniz ya da var olanı değiştirmeniz gerekebilir. Örneğin Fine (1987) "yetişkin arkadaş" rolü üstlenmiş ve ergenlik çağı öncesi erkek çocuklarını incelerken nadiren bir yetişkinin otoritesiyle hareket etmiştir. Çocukların aksi takdirde yetişkinler için ulaşılamayacak olan kültür ve davranışlarının bazı bölümlerini gözlemleyebilmiştir. Zaman içinde sahada çok farklı roller üstelenebilirsiniz.

---

[16] Gray'den (1980:311) uyarlanmıştır. Ayrıca bkz. Hicks (1984) ve Schatzman & Strauss (1973:58-63).

Doğuştan edinilmiş özellikleriniz ve fiziksel görünümünüz toplumsal rolleri sınırlayabilir. Görüşünüzün kıyafet tarzı ya da saç şekli gibi bazı boyutlarını değiştirebilirsiniz, ama yaş, ırk, cinsiyet ve fiziksel çekicilik gibi edinilmiş özelliklerini değil. Yine de bu tür faktörler, erişim sağlamakta önemli olabilir ve mevcut rolleri sınırlandırabilir. Örneğin Gurney (1985), erkek-egemen bir ortamda kadın olmanın ekstra pazarlığa ve "huzursuzluğa" neden olduğunu belirtmiştir. Ne var ki kadın olarak cinsiyeti, ona içgörü sağlamış ve erkek bir araştırmacının sahip olamayacağı durumlar üretmiştir. Stuart (2016) görünüşünün (koyu tonda bir cilt, kaslı bir vücut) ve hem hapishane hem polis kültürü hakkındaki geçmiş bilgilerinin Los Angeles, Skid Row'da araştırma yapmasında önemli olduğunu not düşmüştür (1. Bölüm'de ele alınmıştır).

Çoğu rol cinsiyetlendirilmiş olduğu için toplumsal cinsiyet, dikkate alınması gereken önemli bir meseledir. Kadın araştırmacılar ortam tehlikeli ya da kötü bir yere benziyorsa ve kontrol erkeklerin elindeyse (örn. polislik, itfaiyecilik) genellikle daha fazla zorluk yaşarlar. Dışlanabilirler ve kısıtlayıcı toplumsal cinsiyet stereotiplerine (örn. "tatlı kız," "maskot," "geveze") sıkıştırılabilirler. Erkek araştırmacılar, erkeklerin kontrolü elinde bulundurdukları rutin ve idari alanlarda daha fazla sorun yaşayabilir ya da kadın-egemen alanlara (örn. kına gecesi ya da yoga dersleri) kabul edilmeyebilirler. Hem kadınların hem erkeklerin bulunduğu alanlarda, her iki cinsiyet de alana girebilir ve alanda kabul görebilir.[17]

Neredeyse her rol, bir saha alanının belli bölgelerine erişimi kısıtlar. Örneğin bir barda barmen rolü üstlenmek, mekanın diğer kısımlarında müşterilerin birbirlerine karşı nasıl davrandıkları hakkında edinilecek bilgileri sınırlandırır. Bir rol seçerken (ya da başkalarının size bir rol atfetmesine izin verirken) dikkatli olmanız ve bütün rollerin iyi ve kötü yanları olduğunu bilmeniz gerekir.

Çoğu toplumsal ortam klikler, enformel gruplar, hiyerarşiler ve düşmanlıklar barındırır. Bir rol, size bir kliğe kabul edilmenize ya da klikten dışlanmanıza, yetkili birinin vb. astı gibi muamele görmenize, bazı katılımcılarla dost ya da düşman olmanıza sebep olabilir. Bir rol üstlenmekle, araştırmanıza destek olabilecek ya da onu sınırlandırabilecek dostluklar ve düşmanlıklar tesis edebileceğinizin farkında olmanız gerekir.

Tehlike ve yüksek risk bazı ortamların bir parçasıdır (örn. polisler, şiddet kullanan suç çeteleri) ve toplumsal rolleri etkiler. Güvenlik risklerinin farkında olmalı, onları ölçüp biçmeli, ardından ne yapmanız gerektiğine karar ver-

---

[17] Saha araştırmasında doğuştan gelen statü (ve özelde cinsiyet) ile ilgili tartışmalar için bkz. Adler & Adler (1987), Ardener (1984), Ayella (1993), Denzin (1989:116-118), Douglas (1976), Easterday vd. (1982), Edwards (1993), Lofland vd. (1995:23) ve van Maanen (1982).

melisiniz. Bazı gözlemciler, saha araştırmacısının bir ortamı ve mensuplarını anlamak için ortamın risklerini ve tehlikelerini göze alması gerektiğini öne sürerler. Örneğin Westmarland (2000), bir saha araştırmacısının polis memurlarının bakış açısını ancak bir şiddet suçu mahalline doğru koşarken kurşungeçirmez yelek giydiğinde, ardından onlarla birlikte tehlikeyi savuşturduğunda anlayabileceğini ileri sürmüştür. Risk almak, bazı araştırmacılar için tehlikelerden "kıl payı kurtarmak" ya da yaralanmak anlamına gelir.

Fiziksel yaralanmaların yanı sıra, yasal ya da mali risklerle de karşılaşabilirsiniz ve sahadaki eylemlerden dolayı mesleki ya da kişisel itibarınız zarar görebilir. Bazı ortamlardaki (örn. akıl hastaneleri, travma merkezleri, savaş alanları) araştırmalar, duygusal-psikolojik rahatsızlığa neden olabilir ve bir araştırmacının iç huzuruna hasar verebilir. Çöküntü alanlarında konuşlanmış uyuşturucu satıcıları gibi yüksek risk ortamlarını incelemiş saha araştırmacıları, güvende kalmak için birtakım öneriler sunmuşlardır (bkz. Şema 13.4 Güvenli Olmayan Ortamda Güvende Kalmak).

Şema 13.4 Güvenli Olmayan Ortamlarda Güvende Kalmak

1. İlk izlenimler önemlidir; ortama uygun kişisel bir tarz ve davranış biçimi benimseyin.
2. "Sokak yaşamı"nı öğrenin ve ona uyum sağlayın; çok tuhaf giyinmeyin ya da hareket etmeyin.
3. Kendinizi, kim olduğunuzu, neden orada bulunduğunuzu açıklayın.
4. Gözle görülebilir tehlike işaretleri (örn. yıkılmak üzere olan zeminler, düşmek üzere olan bir tavan) var mı diye fiziksel çevreyi tarayın.
5. Tetikte kalın ve potansiyel olarak tehlikeli koşullara (paranoya, cinsel istismar, silahlı soygun, yankesicilik, kurşun sıkma, polis baskınları ve tutuklamalar) karşı hazırlıklı olsun.
6. Bir "koruyucu" bulun (ortamda güçlü bir güven duygusu tesis edebileceğiniz ve size sözlü/fiziksel koruma temin edebilecek kuvvetli biri).
7. İddialı ve kendinden emin bir tavır takının ve kurban gibi hareket etmeyin; çok korktuğunuzu göstermek saldırganlığa uğramanıza neden olabilir.
8. "Altıncı hissiniz"i geliştirin ve değişen koşullarda ihtiyata ve sağduyuya güvenin. Acil durumlar için el altında paranız olsun.
9. Güvendiğiniz, yanlarında kendinizi rahat hissettiğiniz ve sizi kabul eden insanlardan oluşan bir "güvenli bölge" tesis edin.
10. Eğer kendinizi huzursuz hissedersiniz, ortamı terk edin ve başka bir zaman geri gelin. Cinsel saldırı ya da tecavüz tehdidi kadın araştırmacılar için genellikle kritik bir endişe kaynağıdır ve ciddiye alınmalıdır.

Kaynak: Bourgeois (1996), Lee-Treweek & Linkogle (200) ve Williams & Dunlap'tan (1992) ödünç alınmıştır.

Düşünce Kutusu 13.1 Sahada Bulunma

Saha araştırmacısının bir saha alanındaki rolünü, sahaya iştirak etmenin ya da diğerleriyle kurulan ilişkinin derecesine göre sınıflandıran pek çok sistem mevcuttur. Junker (1960, ayrıca bkz. Denzin, 1989; Gold, 1969 ve Roy, 1970), bir araştırmacının oynayabileceği dört rol tanımlamıştır:

1. **Tam Gözlemci:** Araştırmacı tek taraflı bir aynanın arkasındadır ve etraftakileri gizlice dinleyen bir hademe gibi "görünmez bir rol" üstlenir.
2. **Katılan Gözlemci:** Araştırmacı başından itibaren bilinmektedir ancak sınırlı temas kurar.
3. **Gözleyen Katılımcı:** Araştırmacının varlığı barizdir ve katılımcıların yakın bir dostudur.
4. **Tam Katılımcı:** Araştırmacı tam bir katılımcı gibi hareket eder ve içeridekilerle gizli bilgiler paylaşır.

Gans (1982) da benzer bir şema sunar, fakat ortadaki iki kategoriyi "katılımcı araştırmacı" şeklinde özetler. Her düzeydeki bağlılık/duygusal katılım ya da bağlantısızlık derecesini vurgular.

Adler ve Adler (1987) ise üç rol ileri sürmüştür:

1. **Çevresel Üyelik:** Araştırmacı, kendisi ve araştırdığı saha mensupları arasındaki mesafeyi korur ve kendi düşüncelerine ya da saha mensuplarının faaliyetlerinden duyulan rahatsızlığa bağlı olarak birtakım sınırlar koyar.
2. **Etkin Üyelik:** Araştırmacı bir saha mensubu gibi davranır ve normal bir saha mensubu gibi ortama girer ve iştirak eder. Yüksek düzeyde güven tesis etmeye devam eder ve düzenli aralıklarla sahadan çekilir.
3. **Tam Üyelik:** Araştırmacı sahanın eksiksiz bir üyesine dönüşür ve diğerleriyle aynı duyguları paylaşır. "Yerlileşir" ve sahayı terk edip araştırmacılığa geri dönmeyi çok zor ya da imkansız bulur.

Bir İlişki Seviyesi Belirleyin. Araştırmacının rollerini, katılımcılarla kurdukları ilişkinin seviyesine göre bir sürem üzerinde sınıflandırabiliriz. Süremin bir ucunda bağlantısız bir yabancı olarak araştırmacı vardır, diğer ucunda ise samimi ilişkiler kuran içeriden bir katılımcı. Çeşitli yazarlar, araştırmacı rollerini değerlendiren sistemler geliştirmişlerdir (bkz. Düşünce Kutusu 13.1 Sahada Bulunma).

İlişki düzeyiniz saha mensuplarıyla olan pazarlıklara, saha alanının ayrıntılarına, kişisel konfor seviyenize ve saha alanındaki toplumsal rolünüze bağlı olarak çeşitlilik gösterecektir. Sahada daha fazla zaman geçirdikçe dışarıdan biri olmak yerine içeriden biri olmaya geçiş yapabilirsiniz. Her düzeyin kendi avantajları ve dezavantajları vardır. Farklı saha araştırmacıları farklı ilişki düzeylerini savunurlar. Örneğin bazıları, Adler'in (1978) tam üyelik rolünü sahaya gereğinden fazla dahil olma ve araştırmacı bakış açısını kaybetme tehlikesi nedeniyle eleştirirler. Bazıları ise bunun sahaya mensup birinin toplumsal dünyasını anlamanın tek yolu olduğunu öne sürerler.

Süremin dışarıdan gözlemci kutbundaki roller, sahaya kabul edilmeniz için gereken zamanı azaltır, aşırı samimiyet gibi büyük bir soruna o kadar

neden olmaz ve bazen sahada mensupların, kendilerini araştırmacıya açmalarına yardımcı olabilir. Bu roller bağlantısızlığı kolaylaştırır ve araştırmacının öz kimliğini korur. Yerlileşme riski daha az olsa da (bkz. bu konuyla ilgili daha sonraki tartışmalar), yabancı gibi hareket eden bir araştırmacının içeriden birinin deneyimini tam anlamıyla yakalaması daha az, yanlış yorumlarda bulunması daha çok olasıdır.

Pek çok araştırmacı, yabancı gözlemci rolünü reddeder ve saha mensuplarını anlamanın tek yolunun onlarla ilişki kurmak ve saha alanına katılmak olduğunu ileri sürerler. Holy (1984:29-30) şu gözlemde bulunmuştur:

> *Araştırmacı, deneklerin yaşamlarına, onları gözlemlemek üzere dahil olmaz. Daha çok onların yaşamlarına tam anlamıyla dahil olurken gözlem yapar... Bunu araştırdığı insanlarla birlikte yaşayarak yapar... Bu insanların toplumsal yaşamlarına etkin bir şekilde katılma sürecinde onlarla aynı anlamları paylaşır hale gelir... Araştırma, bu bağlamda, araştırılan kültürün bir üyesi olmak anlamına gelir.*

Süremin içeriden katılımcı kutbundaki roller empatiyi ve saha mensuplarının deneyimlerini paylaşmayı kolaylaştırır. Size bir saha mensubunun yakın toplumsal dünyasını tam olarak deneyimlemenizde yardımcı olur. Yine de, saha mensuplarıyla mesafe yoksunluğu, gereğinden fazla sempati ya da aşırı yakın ilişki gibi riskler taşımaktadır. Okurlar yazdıklarınızı sorgulayabilir, veri toplamak daha zor olabilir, bunun araştırmacı olarak bizzat sizin üzerinizdeki etkisi şiddetli olabilir ve ciddi bir veri analizi için gerekli toplumsal mesafeden yoksun kalabilirsiniz.[18]

Yakınlık Kurun. Sahaya girer girmez yakınlık kurmaya başlamak istersiniz. Bir aşamada, böyle yapmak saha mensuplarıyla iyi anlaşmak anlamına gelir ve zaman, dikkat ve açıklık gerektirir. Yakınlık kurmak için, dostane bir ilişki tesis etmek, aynı dili paylaşmak ve saha mensuplarıyla birlikte gülüp ağlamayı öğrenmek istersiniz. Bu şeyleri yapmak saha mensuplarını anlamaya, oradan da empatiye -yani olayları başka birinin bakış açısından görmeye ve hissetmeye- doğru atılmış bir adımdır.

Yakınlık kurmak her zaman kolay değildir. Toplumsal dünya her zaman uyum içinde değildir ve her yerde samimi, arkadaş canlısı biri bulunmak zorunda da değildir. Bir ortam korku, gerilim ve çatışmayı tetikleyebilir. Saha mensupları kötü, güvenilmez ve yalancı kimseler olabilirler; size zarar veren ya da sizi rahatsız eden şeyler yapabilirler. Farklı olay ve ilişki türlerine hazır

---

[18] Roy (1970), ABD'nin güneyindeki sendika örgütlenmesi üzerine çalışmasına dayanarak "Ernie Pyle" rolünü savunmuştur. 2. Dünya Savaşı'ndaki bir savaş muhabirinin adını taşıyan bu rolde, araştırmacı, bir tür gözleyen katılımcı sıfatıyla "askeri birliklerle birlikte hareket eder." Trice (1970), dışarıdan biri rolünün avantajlarını tartışmıştır. Schwartz & Schwartz (1969) da çeşitli rollere değinmiştir.

olmanız gerekir. Yine de bir sahaya nüfuz etmenin ve saharun mensuplarıyla gerçekten yakınlaşmanın imkansız olduğunu görebilirsiniz. Yardımlaşma, sempati ve işbirliğinin imkansız olduğu ortamlar farklı teknikler gerektirirler.[19] Ayrıca duyduklarınızı ve gördüklerinizi olduğu gibi fakat bir ahmak gibi de davranmadan kabul edersiniz. Schatzman ve Strauss'un (1973: 69) belirttiği gibi, "Araştırmacı aynı anda hem 'her şeye' inanır hem 'hiçbir şeye' inanmaz."

3. ***Adım: Stratejiler Kullanın.*** Bir kez saha alanına girdikten sonra, çok fazla vakit geçirmeden bir dizi strateji kullanmak zorunda kalırsınız: pazarlık etme, araştırmayı normalleştirme, araştırmanın ne kadarını açık edeceğinize karar verme, örnekleme ve odaklanma, yabancı kalma, toplumsal aksaklıkları fark etme ve stresle baş etme.

Pazarlık Yapın. Saha çalışması süreci boyunca pazarlıklar yapacak ve yeni toplumsal ilişkiler tesis edeceksiniz.[20] Saharun mensupları ile sahaya daha fazla erişim sağlayarak, güven inşa ederek, bilgi edinerek ve itiraz ya da düşmanlıkları zapt ederek kararlı bir ilişki tesis edene kadar pazarlıklar yapacaksınız. Sahada tekrar tekrar pazarlık yapmaya ve ne yapmakta olduğunuzu açıklamaya hazır olun. Dışlanmış, yasadışı ya da gayri meşru faaliyetlere iştirak eden insanlara ve seçkinlere erişimi artırmak, genellikle daha yoğun pazarlıkları gerekli kılar. Örneğin sapkın altkültürlere erişim sağlamak için saha araştırmacıları, kişisel tanıdıklarından yararlanmış, sosyal hizmet ya da hukuki yaptırım kurumlarına girmiş, gönüllüler için reklamlar vermiş ve erişim karşılığında bir hizmet (örn. danışmanlık) sunmayı önermiş ya da sapkın kimselerin takıldığı bir mekana gitmiş ve bir gruba katılmışlardır. Harper (1982), hiçbir parası olmadan bir kenar mahallede yaşayarak ve sokaklardaki yaşamı bilen evsiz adamlarla arkadaşlık kurarak araştırma sahasına erişmiştir. Bart (1987), feminist bir eylemci olarak geçmişinin ve profesyonel davranış tarzının, yasadışı bir feminist kürtaj kliniğine erişim sağlamasında temel önemde olduğunu öne sürmüştür. McDermott (2006:160) da şunları söylemiştir:

"South Carolina'da büyüdüğüm ve daha önce orada bir mahalle bakkalında tezgahtar olarak çalıştığım için Atlanta'daki sahaya uyum sağlayabildim. Bu yüzden yerel lehçeyi konuşabiliyor ve kolaylıkla anlayabiliyordum ve üniforma giymek zorunda olmamız gerçeği, kıyafet açısından da diğer herkese uyum sağladığım anlamına geliyordu."[21]

---

[19] Saburlı, kibar ve düşünceli olmayla ilgili olarak bkz. Douglas (1976), Emerson (1981:367-368) ve Johnson (1975:124-129).

[20] Sahada pazarlık yapma, Brown-Saracino (2014), Gans (1982), Johnson (1975:58-59, 76-77) ve Schatzman & Strauss (1973:22-23) içinde tartışılmaktadır.

[21] Sapkın grupların bulunduğu saha alanlarına giriş ve erişim sağlama ile ilgili olarak bkz. Becker (1970a:31-38), Bengry-Howell & Griffin (2012), Hammersley & Atkinson (1983:54-76), Lofland vd. (1995:31- 41), Monahan & Fisher (2015) ve West (1980). Seçkinlere erişim, Gaztambide-Fernandéz & Howard (2012) ve Hoffman (1980) tarafından tartışılmaktadır.

Toplumsal ilişkiler geliştirdikten sonra, bu ilişkileri aylar ya da yıllar boyu devam ettirebilirsiniz. Seçkin kimselere ve meslek sahibi insanlara erişim genellikle şansa ya da kişisel ilişkilere bağlıdır.[22] Hoffman (1980) aile bağlarını kullanarak ve kişisel referanslarını görüşme taleplerine ekleyerek yönetim kurullarındaki zenginlere erişmiştir. Danziger (1979), doktorların faaliyetlerine babası doktor olduğu için erişebilmiştir.

Araştırmayı Normalleştirin. Bir saha araştırmacısı sadece sahanın mensuplarını gözlemlemez ve araştırmaz, aynı zamanda kişiler tarafından gözlemlenir ve araştırılır. "Saha çalışanı diğerlerini incelerken, diğerleri de saha çalışanını incelemektedir" (van Maanen, 1982: 119). Saha araştırmasını yapan kişi, kendini diğerlerinden soyutlamış, yalnız bir araştırmacı değildir. Saha ortamında bulunan herkes araştırmaya bir şekilde yardımcı olur (Wax 1989: 363). Açık saha araştırmasında sahadaki kişiler, genellikle başlangıçta araştırmacının varlığından rahatsız olur. Çoğu, saha araştırmasına aşina değildir ve sosyologları, psikologları, danışmanları ve sosyal hizmetler görevlilerini birbirlerinden ayıramazlar. Sizi yabancı bir eleştirmen ya da tehlikeli bir ajan veya bir kurtarıcı ya da her şeyi bilen bir uzman olarak görebilirler.

Açık bir rol benimsediğiniz zaman, **toplumsal araştırmayı normalleştirmeniz** -yani saha mensuplarını toplumsal araştırmayı aşina olmadıkları ve tehditkar bir şey olmaktan çıkarıp normal ve öngörülebilir bir şey olarak tanımlamalarına yardımcı olmanız- gerekir. Sahanın mensuplarının bunu yapmalarına kendi özgeçmişinizi sunarak, saha araştırmasını bölüm bölüm açıklayarak, tehditkar görünmeyerek ya da ortamdaki ufak tefek sapmaları (örn. resmi kurallardaki önemsiz ihlaller) sorun etmeyerek yardımcı olabilirsiniz.[23] Örneğin sosyal hizmetler çalışanları ile ilgili bir araştırmada sosyal hizmetler çalışanları Johnson'u (1975:99-104), onun sosyal hizmetler çalışanlarının ufak tefek kusurlarını (örn. yüzmeye gitmek için işten erken çıkmak) sorun etmediğini gördükten ve Johnson, onlara diğerlerinin de böyle yaptığını düşündüğünü söyledikten sonra, kabul etmişlerdir. İş arkadaşları, McDermott'u (2006), mağazaya giren hırsızları yakaladıktan ve mahalle bakkalında gece nöbetine kalmayı kabul ettikten sonra kabullenmişlerdir, çünkü bunun, onun cesaretini ve "alelade ve getirisiz az bir işten" çekinmediğini gösterdiğini düşünmüşlerdir.

Araştırmayı normalleştirmenin bir diğer yolu, onu saha mensuplarının anlayacağı şekilde açıklamaktır. Bazen Fine ve Glasser (1979) ve LeMasters'ın (1975) gördüğü gibi, saha mensuplarının kendi haklarında bir kitap yazılıyor olmasından duydukları heyecan da işe yarar. Wisconsin'deki bir mahalle ta-

---

[22] Bkz. Lofland vd. (1995:12).

[23] "Normalleştirme" ile ilgili tartışma için bkz. Gans (1982:57-59), Georges & Jones (1980:43-164), Hammersley & Atkinson (1983:70-76), Harkens & Warren (1993), Johnson (1975) ve Wax (1971). Mann (1970) araştırmacının rolü ile ilgili öğretim yöntemlerini ele almıştır.

vernasında yaptığı araştırmasında LeMasters, 5 yıllık süre zarfında haftada birkaç akşam tavernaya gide gele mekanın müdavimi olmuştur. Saha mensuplarına yapmakta olduğu şeyi nasıl açıkladığı hakkında şunları söylemiştir (1975:7):

> *Başlangıçta normal bir müşteri gibi davrandım – yani sadece bira içmeyi ve çakırkeyif olmayı seven herhangi biri gibi. En sonunda bu zorlaştı, çünkü tavernada geçirdiğim süre şüphe uyandırmaya başladı. Düzenli müşterilerden bazıları, ki ben bunu sonradan öğrendim, devletin alkollü içkiler komisyonunun gizli bir ajanı olmam gerektiğine karar vermişti... Tavernada hakkımda sorular sorulunca şöyle bir tavır benimsedim: sosyologların daha iyi öğretmenler olmaları için Amerikan toplumunun çeşitli yönleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekiyordu. Oasis'li erkeklerin ve kadınların, mavi yakalı insanların Amerikan toplumu hakkındaki hislerini anlamamda çok yardımcı olduklarını düşünüyordum ve dahası sürekli beyaz yakalı insanlarla özdeşleştirilmekten sıkılmıştım ve tavernadaki temaslarım benim tazeliyordu. Yukarıdaki bu ifadelerin hepsi doğruydu.*

Araştırmanın Ne Kadarını Açıklayacağınıza Karar verin. Kendiniz ve araştırma projeniz hakkında neleri açık edeceğinize karar vermeniz gerekir. Kişisel yaşamınızı, hobilerini, ilgi alanlarınızı ve geçmişinizi açığa vurmak güven ve samimi ilişkiler tesis edebilir, ancak mahremiyeti kaybedebilirsiniz ve odağın sahadaki olaylar üzerinde olmaya devam ettiğinden emin olmanız gerekebilir.

Açığa vurma; sahada kimsenin bir araştırma yürütüldüğünden haberdar olmadığı tamamen gizli bir araştırmadan, araştırma projesinin ayrıntılarını herkesin bildiği (gizli araştırma ile ilgili bkz. 5. Bölüm) tamamen açık araştırma arasında bir değer alır. Açığa vurmanın derecesi ve zamanlaması, sizin kanaatlerinize ve ortamın özgül niteliklerine bağlıdır. Açığa vurma, kendinizi daha rahat hissettikçe zaman içinde de ortaya çıkabilir.

Aksi yönde hareket etmenize neden olacak iyi bir bahaneniz yoksa projenizi eşik bekçilerine ve diğerlerine açıklamak en doğrusudur. O zaman bile araştırmacı kimliğinizi açığa vurabilir, ancak alçakgönüllü ve zararsız bir insan ve tehdit barındırmayan meselelerle ilgilenen biri gibi görünebilirsiniz (makbul bir çaylak olmakla ilgili bkz. ilerleyen sayfalardaki tartışma). McDermott (2006), göstermelik bir öykü uydurmuştur: İnsanlara ekonomik yeniden yapılanmanın çalışan insanlar üzerindeki etkilerini incelemek istediğini söylemiş ve asıl ilgilendiği şeyin ırksal ilişkiler olduğunu açık etmemiştir.

Bir saha alanı seçtikten ve oraya erişim sağladıktan sonra sahadaki yol yordamı öğrenmeli, saha mensuplarıyla yakınlık kurmalı, ortamda belli bir rol üstlenmeli ve kurulan toplumsal ilişkileri sürdürmelisiniz. Bu gibi meselelerle karşılaşmadan önce kendinize şunu sormanız gerekir: Kendimi nasıl takdim edeceğim? "Ölçüm aracı" olmak benim için ne anlama gelir?" Nasıl bir "yabancı gibi" davranabilirim?

İnsanlar kendilerini başkalarına açık ve örtülü şekillerde takdim ederler. Kim olduğumuzu (yani olduğumuz ve olmak istediğimiz insan türünü) fiziksel görünüşümüz, söylediklerimiz ve hareket tarzımız aracılığıyla sergileriz. Kişinin kendini takdim biçimi sembolik bir mesajdır. Bu mesaj, "Ben çok çalışkan bir öğrenciyim," "Samimi ve yardımsever bir insanım," "Havalı bir sporcuyum" ya da "Asi bir parti canavarıyım" şeklinde olabilir. Pek çok kendilik mümkündür ve bunları takdim etmek duruma bağlı değişiklik gösterebilir.

Kendinizi sahada takdim ederken çok dikkatli olmanız gerekir. Örneğin sahada nasıl giyinmelisiniz? En iyi kılavuz, hem kendinize hem de sahanın mensuplarına saygı göstermektir. İnsanları rahatsız edici ya da çok göz alıcı, abartılı kıyafetler giymeyin. Araştırdığınız insanların kıyafetlerini kopyalamak her zaman gerekli değildir. Sokak çetelerini inceleyen bir akademisyen onlar gibi giyinip hareket etmek zorunda değildir; gayri resmi bir kıyafet ve davranış tarzı yeterlidir. Benzer şekilde, genellikle şirket yöneticilerini ya da üst düzey yetkilileri araştırırken daha resmi kıyafetler ve daha resmi bir mesleki tavır gerekir.[24]

Kendini takdim etme tarzı, sahadaki ilişkileri belli derecelerde etkileyebilir. Ancak, dürüstlük her zaman en iyi tercihtir. Fazlasıyla aldatıcı bir tavır takınmak ve kendinizi normalde olduğunuzdan tamamen farklı bir şekilde sunmak zordur.

Örneğin Yahudi bir kadın olarak kendisi olması ve kişisel geçmişini açığa vurması, Myerhoof'a (1989) Yahudi bir yaşlı bakım evinin yaşlı sakinlerinden oluşan bir saha alanına erişim sağlamasında ve bu alanda yakın ilişkiler kurmasında yardımcı olmuştur. Aynı zamanda, kendiyle ve kimliğiyle ilgili bilgileri sahadaki etkileşimleri neticesinde değişmiştir. Stack (1989), sanayi sektöründe çalışan düşük gelirli siyahların yaşadığı bir mahallede Beyaz bir kadın, bir yabancı olarak yola çıkmıştır. En onunda, saha mensupları onu akrabaları gibi görmeye başlamışlardır. "Beyaz Caroline" takma adıyla çağrılması, alanda kabul edildiğinin ve sevildiğinin bir işareti olmuştur. İnsanları arabayla hastaneye ya da sosyal hizmetler bürosuna götürmek, alışveriş yapmak ve hasta çocukları ziyaret etmek gibi pek çok iyilikte bulunmuştur. Bunu diğerleriyle etkileşim tarzı -kişisel hislerini paylaşmaya açık ve istekli olması- sayesinde sağlamıştır. Üst orta sınıf beyaz bir genç kadın olan Goffman, siyahların yaşadığı bir çöküntü alanındaki yerel Afro-Amerikalı erkeklerle arkadaş olmuş ve kendisine "kız kardeş" rolü uygun görülmüştür (bkz. Örnek Kutusu 13.2).

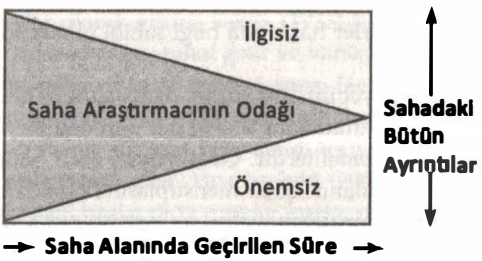
Anderson (1989) ise toplumsal sınıfın engel teşkil ettiğini görmüştür. Siyahların gittiği bir barda, siyah bir adam olsa da bir üniversite profesörüdür.

---

[24] Saha ortamlarındaki roller üzerine daha fazla bilgi için bkz. Angrosino (2007: 54-55), Barnes (1970:241-244), Emerson (1981:364), Hammersley & Atkinson (1983:88-104), Warren & Rasmussen (1977) ve Wax (1979). Giyim hakkında bkz. Bogdan & Taylor (1975:45) ve Douglas (1976).

Ortam Chicago'nun güneyinde, siyahların yaşadığı yoksul bir mahalledeki bir bardır. Anderson saha mensuplarıyla toplumsal bir güven ilişkisi geliştirmiş ve arkadaş edindiği Herman'ın "sponsorluğunda" içeriden biri gibi davranmıştır. Herman sokakları bilen ve ortamda iyi toplumsal ilişkileri olan, esprili, yumuşak başlı biridir. Anderson "bu tür bir ortamda toplumsal düzenin uzlaşımsal tanımını bozmayacak... düşük profilli, iddiasız bir rol benimseyerek" (Anderson, 1989: 19) başarılı olduğunu söylemiştir.

Odaklanın ve Örnekleyin. Sahaya bir kez girdikten sonra, ilk yaptığınız şey sahanın genel bir fotoğrafını çekmektir. Ancak ondan sonra yavaş yavaş birkaç özgül sorun ya da meseleye odaklanırsınız (bkz. Şekil 13.2).[25] Özgül araştırma sorularına karar verebilir ve ancak sahayı ilk elden deneyimledikten sonra taslak "hipotezler" geliştirebilirsiniz. İlk başta, her şey önemli gibi gelebilir, fakat daha sonra dikkatinizi seçici bir şekilde belli soru ve temalara odaklayabilirsiniz.

Şekil 13.2 Saha Araştırmasında Odaklanma

Saha araştırmasında örnekleme, tarama araştırmasında olduğundan farklıdır, her ne kadar her ikisinde kartopu örnekleme kullanılsa bile (bkz. 8. Bölüm).[26] Hochschild'in güneybatı Louisiana'da bu bölümün başında bahsedilen araştırması, kartopu örneklemeden yararlanmıştır. Saha araştırmasında genellikle kuramsal örnekleme kullanırız. Burada örneklemeye yön veren geliştirdiğimiz kuram, örnekleme süreleri, koşullar, olay türleri, mekanlar, insan türleri ya da ilgili bağlamlardır.

McDermott (2006) biri Boston, diğeri Atlanta'da olan iki mahalleyi örneklemiştir. Bu işçi sınıfı mahallelerinde siyahlar ve beyazlar birlikte yaşamaktadır. Böyle bir örnekleme yapmaktaki amacı, bir kuzey ve güney şehrindeki koşulları kıyaslamak istemiş olmasıdır. Saha alanının nasıl aynı kaldığını ya

---

[25] Odaklanma ile ilgili olarak bkz. Lofland (1976) ve Lofland vd. (1995:99-116). Ayrıca Spradley (1979b: 100-111) faydalı bir tartışma sunmaktadır.

[26] Saha araştırmasında örnekleme ile ilgili olarak bkz. Denzin (1989:71-73, 86-92), Glaser & Strauss (1967), Hammersley & Atkinson (1983: 45-53), Honigmann (1982) ve Weiss (1994: 25-29).

da değiştiğini derinlemesine anlamak istiyorsanız, bir ortamda farklı zamanlarda nelerin olduğunu gözlemleyebilirsiniz: bunun günün belli zamanlarında, haftanın her günü ve her mevsim yapabilirsiniz. Genellikle örnekleme yaparken zaman aralıklarını kesiştirmek daha uygundur (örn. örnekleme süreleri şöyle olabilir: sabah 7-9 arası, sabah 8-10 arası, sabah 9-11 arası).

Farklı mekanları örneklersiniz, çünkü sadece bir mekanı derinlemesine gözlemleseniz de bu size dar bir bakış açısı verecektir. Farklı mekanlarda oturmak ya da durmak alanın tamamı hakkında fikir edinmenize yardımcı olur. Örneğin okul öğretmenleri arasındaki arkadaşlık ilişkileri, genellikle öğretmenler odasında, öğretmenlerin toplaştığı yerel bir barda veya kafede ya da öğretmenlerin toplantıları için geçici olarak kullanılan sınıflarda ortaya çıkabilir. Buna ek olarak, araştırmacılar, saha mensuplarını sahadaki çeşitli mekanlara kadar izlerler.

İnsanları farklı türde insanlara (eskiler ve yeniler, yaşlılar ve gençler, erkekler ve kadınlar, liderler ve takipçileri) ya da bu insanlar arasındaki etkileşimlere odaklanarak örnekleriz. Farklı türde insanları ya da karşıt görüşlere sahip insanları tespit ettikçe, bütün bu türler hakkında bilgi sahibi olmak için onlarla etkileşime girmeniz gerekir.

Örneğin, üç tür saha olayını örnekleyebilirsiniz: rutin, özel ya da beklenmedik olaylar. Rutin olaylar (örneğin bir dükkanın açılışı) her gün olabilir ve sırf rutin oldukları için önemsiz görülmemelilerdir. Özel olaylar (örn. yıllık şirket partisi) önceden duyurulur ve planlanır. Saha mensuplarına odaklanır ve toplumsal yaşamın başka türlü gözle görülebilir olmayan boyutlarını açığa çıkarırlar. Beklenmedik olaylar, bir araştırmacı oradayken bir anda oluveren olaylardır (örn. şef hasta olduğu ve mağazadaki çalışanları o gün denetleyemediği için rahat davranan işçiler). Bu örneklerde beklenmeyen, planlanmamış ya da şans eseri görülmüş ender bir olayla karşılaşırsınız.

Yabancı Tutumu Takının. Nelerle çok yakın olduğumuzu fark etmemiz zordur. İçinde her gün yaşadığımız dünya, binlerce ayrıntı ile doludur. Her şeye her zaman dikkat etseydik, yoğun bir bilgi yüklemesinden mustarip olurduk. Etrafımızda olan bitenin çoğunu görmezden gelerek ve düşünmek yerine alışkanlıklarımıza bağlı kalarak, bunlarla baş ederiz. Ne yazık ki, aşina olduğumuz bir şeyin farkını göremez ve başkalarının da gerçekliği aynen bizim gibi gördüklerini varsayarız. Genellikle kendi yaşam biçimimizi doğal ya da normal olarak kabul ederiz. Aşina olunan şeyler konusundaki bu "körlük" bilindik ortamlarda saha araştırması yapmayı zorlaştırır. Nitekim "kişinin kendi kültürüyle olan yakın ilişkisi içgörü kadar körlüğe de neden olabilir" (McCracken, 1988:12). Diğer kültür ya da altkültürleri inceleyerek, önemli olanın ne olduğu ve işlerin nasıl tamamlanması gerektiği hakkında çok farklı varsayımlarla karşılabilirsiniz. Kültürlerarası bu karşılaşma ya da kültür şo-

ku, kültürel unsurları görmeyi kolaylaştırır ve kişinin kendini keşfetmesini hızlandırır.

Saha araştırmacıları, bu faydalı sonuçları elde etmek için bir **yabancı tutumu** takınırlar. Bu, sıradan ayrıntıları sorgulamanız ve önemsemeniz ya da sıradan olana bir yabancının gözleriyle bakmanız anlamına gelir. Sıradan ayrıntıları gözlemlemeden kaynaklanan can sıkıntısının üstünden gelmenize yardımcı olur. Ayrıca ortamın, orada bulunanlar tarafından bilinmeyen boyutlarını açığa çıkarmaya yardım eder.

İnsanlar verili kabul ettikleri gelenekleri nadiren fark ederler. Örneğin biri size bir hediye verdiğinde, teşekkür eder ve hediyeyi översiniz. Buna karşın, çoğu kültürün hediye verme gelenekleri hediyenin uygunsuz olduğundan şikayet etmeyi gerektirir. Yabancı tutumu, örtülü kültürü gözle görülebilir hale getirmeye yardım eder -örneğin hediye verenler sizden "teşekkür ederim" ve "hediye çok hoş" gibi sözler duymayı bekler ve aksi takdirde üzülebilirler. Hem bir yabancının hem de içeriden birinin bakış açısını benimsemeniz iyi olur. Yabancı, içeriden birine doğal gelebilecek olayları özgül toplumsal süreçler olarak görür. Davis (1973) buna, *Marslılar ve dönme* adını vermiştir: Marslılara her şey tuhaf gelir ve varsayımları sorgularlar, fakat dönme her şeyi kabul eder ve iman etmeyi ister. Her iki görüşe olduğu kadar, bu görüşler arasında gidip gelme becerisine de ihtiyacınız vardır.[27]

Yabancı tutumu, sizi, kendi toplumsal dünyanızı da yeniden gözden geçirmeye teşvik eder. Hoschschild (20016) buna "boş duvarlarda" gedikler açmak (yani başlangıçta empati kurmanızın olanaklı görünmediği bir toplumsal grubun mensuplarıyla empatik duygular paylaşmaya geçmek) demiştir.

Farklı bir ortama dalmak eski düşünme ve davranış alışkanlıklarını kırar. İster farklı bir kültür ister bilindik ancak bir yabancının gözleriyle görülen bir kültür olsun, aşina olmadığınız bir şeyle karşılaştığınız zaman derinlemesine düşünmenin ve içgözlemin kolaylaştığını ve yoğunlaştığını göreceksiniz.

Toplumsal Aksaklıkları Fark Edin. **Toplumsal aksaklık,** iki kültürel gelenek ya da toplumsal varsayım uyuşmakta başarısız olduğunda ortaya çıkar. Bu, toplumsal anlamların altını çizer, çünkü gizli rutin beklentiler ve varsayımlar aksaklık sayesinde açık hale gelir. Bu tür beklentiler, çeşitli örtülü toplumsal kuralların hangisinin geçerli olduğu konusunda bir yanlış anlama ya da kafa karışıklığı şeklinde görünür. Örneğin bir restorana gidiyorum ve masaya oturuyorum. Bir garsonun gelmesini bekliyorum. 10 dakika sonra hiçbir garson gelmediği için, sinirleniyorum. Etrafa bakıyorum ve etrafta hiçbir garson olmadığını fark ediyorum. Kapı aralığından giren müşterilerin kendi yemeklerini taşıdıklarını görüyorum ve bir şeyleri yanlış anladığımı fark ediyorum.

---

[27] Saha araştırmasında "yabancılık" üzerine bkz. Gurevitch (1988), Hammersley & Atkinson (1983) ve Schatzman & Strauss (1973:53).

Örtük beklentim restoranda masaya servis yapılmasıydı; ancak bu, müşterilerin kasaya gidip, kendi yemeklerini sipariş ettikleri ve aldıkları türden bir restorandı. Bu bağlamda hangi kuralların geçerli olduğunu bir kez fark ettikten sonra, sözkonusu aksaklığa çözüm bulabilirim.

Toplumsal aksaklıklar mahcubiyet yaratır, çünkü kültürel anlamlar arası uyumsuzluk genellikle kişinin aptal, cahil ya da bilgisiz biri gibi görünmesine neden olur. Örneğin akşam 8'de başlayan bir partiye davetlisiniz. Günlük kıyafetinizle, eski kot pantolonunuz ve kırış kırış bir gömlekle partide boy gösteriyor ve 8'deki partiye genellikle uygun bulduğunuz bir saatte gidiyorsunuz: akşam 8.30'da. Kapı açılıyor ve içeri giriyorsunuz. Şok oluyorsunuz, çünkü sizin dışınızdaki herkes şık kıyafetler girmiş ve garsonun yaklaşık 30 dakika önce servise başladığı şık bir yemek masasında oturuyor. İnsanlar size dik dik bakıyorlar, kendinizi oraya ait değilmiş gibi hissediyorsunuz. Kültürel beklentiniz (müziğin son ses açıldığı, insanların dans ettiği ve günlük kıyafetlerle gidilen samimi bir öğrenci partisi) ortamla (insanların masaya oturup yemeklerini beklediği, birbirleriyle nazik diyaloglar kurdukları ve profesyonel davrandıkları şık bir akşam yemeği) uyuşmuyor. Aksaklık, "herkesin bildiği" ya da varsaydığı yazılı olmayan toplumsal kuralları açık ediyor.

Toplumsal aksaklıklar, beklenmedik olabilirler ya da bunları, geçici varsayımlarınızı test etmek için bizzat kasıtlı olarak üretebilirsiniz. Bir etnometodologun ihlal deneylerinde olduğu gibi, örtük kuralların varlığını ve önemini açığa vurmak için toplumsal kuralları ihlal edebilirsiniz. Beklenmedik aksaklıkları gözlemleyebilir veya küçük toplumsal aksaklıklar üretip, daha sonra örtülü toplumsal beklentileri tespit etmek için insanların tepkilerini izleyebilirsiniz.

Stresle Baş Edin. Saha çalışması son derece ödüllendirici, heyecan verici ve tatmin edici olabilir, ama aynı zamanda zor da olabilir:

> *Kesinlikle insanlığın kendisi için şekil verdiği daha nahoş faaliyetlerle bir tutulmalıdır. En hafif tabiriyle genellikle külfetlidir, bazen fiziksel olarak rahatsız edicidir, çoğunlukla can sıkıcıdır ve belli bir ölçüye kadar daima gerilimlidir.* (Shaffir vd., 1980:3)

Yeni araştırmacılar mahcubiyet duyar, huzursuzluk yaşar ve sahadaki ayrıntılara boğulurlar. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda Japon kökenli Amerikalıların götürüldüğü ABD toplama kampları ile ilgili araştırmasında, saygın saha araştırmacısı Wax (1971), 120 Fahrenheit derecelik sıcaklıklar, kirli ve bakımsız yaşam alanları, dizanteri ve sivrisineklerle baş etmek zorunda kaldığını bildirmiştir. Yalnız hissetmiş, çok ağlamış ve aşırı yemek yemekten yaklaşık 15 kilo almıştır. Sahada geçen ayların ardından, tamamen başarısız olduğunu düşünmüştür; sahadakiler ona güvenmemektedir ve kamp yönetimiyle kavgalar yaşamıştır.

"Marjinal" bir konumu sürdürmek streslidir; özellikle yoğun duygularla dolu ortamları (Örn. siyasi kampanyalar, din değiştirmeler) araştırırken, ortama tam dahil olmayan bir yabancı olmaya devam etmek zordur. Saha çalışmasının yalnızlık ve soyutlanmışlığı, yakınlık ve empati kurma arzunuzla birleşip aşırı bir bağlılığa neden olabilir. Yerelleşebilir ve profesyonel araştırmacı rolünü bir kenara atarak, araştırılan grubun kusursuz bir üyesi haline gelebilirsiniz. Veyahut saha mensupları size karşı gardlarını indirdikçe öğrendiğiniz mahrem ayrıntılardan suçluluk duyabilir ve sahadakilerle kendinizi gereğinden fazla özdeşleştirebilirsiniz.[28]

Saha araştırmasında duygusal stres, bir dereceye kadar kaçınılmazdır. Duygusal tepkileri bastırmak yerine, duygusal tepkilere karşı duyarlılığınızı koruyun. Size sahayla baş etmenizde yardımcı olacak yollardan bazıları kişisel bir günlük veya duygusal bir günce tutmak, mahrem duygularınızı kağıda dökmek ya da saha alanı dışında güvenebileceğiniz, anlayışlı birkaç tanıdığınızın olmasıdır.[29]

4. ***Adım: Sahadaki İlişkileri Devam Ettirin:*** Sahadaki ilişkileri devam ettirmeye çalışırken pek çok toplumsal strateji ve beceriden faydalanmamız gerekir.

Uyum Sağlayın ve Kabullenin. Zamanla, toplumsal ilişkiler geliştirir ve bu ilişkileri değişikliğe uğratırsınız. Başlangıçta soğuk davranan saha mensupları, zamanla size ısınabilir veya başlangıçta dostane bir yüz takınabilirler ve korkularıyla şüpheleri ancak daha sonra yüzeye sıkabilir. Hassas bir konumdasınızdır. Bir projenin başlarında, bir saha alanı hakkında henüz her şeyden haberdar değilken, sıkı ilişkiler kurmak için acele etmemelisiniz, çünkü koşullar değişebilir. Ancak yakın arkadaşlar edinirseniz, bu kişiler, sizin varlığınızı savunacak ve sahaya erişim sağlamanıza yardımcı olacak müttefikleriniz haline gelebilir.

Davranışlarınızın veya görünüşünüzün saha mensuplarını nasıl etkilediğini izlemeniz gerekir. Örneğin, karşı cinsten saha mensuplarıyla etkileşimde bulunan fiziksel olarak çekici bir araştırmacı, kendisine vurulanlar, flört etmeye çalışanlar veya onu kıskananlarla karşılaşabilir. Araştırmacı, bu saha ilişkilerinin farkına varır ve onlarla başa çıkmayı öğrenir.[30]

Toplumsal ilişkiler geliştirmenin yanı sıra bu ilişkileri, kesebilmeli veya terk edebilmelisiniz. Bir saha mensubuyla olan bağlar, ötekilerle bağ kurmak ya da ortamın başka yönlerini incelemek için koparılabilir. Her arkadaşlık ilişkisinin sonunda olduğu gibi, toplumsal geri çekilmenin duygusal acısı hem

---

[28] Bkz. Gans (1982), Goward (1984b) ve Van Maanen (1983b:282-286).

[29] Bkz. Douglas (1976:216) ve Corsino (1987).

[30] Cinsiyetler arası gerilim tartışması için bkz. Warren & Rasmussen (1977).

araştırmacıyı hem de saha mensubunu etkileyebilir. Toplumsal duyarlılıkla araştırma hedeflerini dengelemelisiniz.

Albeninizi Kullanın ve Güven Verin. Yakınlık kurmak için toplumsal becerilere ve kişisel albeniye ihtiyacınız vardır. Güven, dostane ilişkiler ve sevilmek iletişimi kolaylaştırır ve diğerlerinin kişisel hislerini anlamanıza yardımcı olabilir. Bunu yapmanın sihirli bir formülü yoktur. Başkaları için gerçekten kaygılanmak ve onlara hakiki bir ilgi göstermek, dürüst olmak, duygularınızı paylaşmak etkili stratejilerdir, ancak dört dörtlük değillerdir ve belli bir ortam ve bu ortamın mensuplarına bağlıdırlar. Davranış tarzınız, hiçbir zaman tehditkar olmamalı, mümkünse ve durum buna uygunsa sıcak ve dostane olmalıdır.

Güveni ve yakınlığı etkileyen pek çok faktör vardır: kendinizi takdim etme biçiminiz, sahadaki rolünüz ve güven inşasını teşvik eden, sınırlandıran ya da imkansızlaştıran olaylar. Güven tek kalemde kazanılmaz. Pek çok toplumsal nüans (örn. kişisel deneyimleri paylaşma, hikaye anlatma, jestler, ipuçları, yüz ifadeleri) aracılığıyla zaman içinde tesis edilen bir süreçtir. Güven sürekli yeniden üretilir ve güveni ilk etapta elde etmektense bir kez tesis ettikten sonra kaybetmek daha kolay gibidir. Güven inşa etmek önemlidir, fakat bütün bilgilerin açığa çıkarılacağı anlamına da gelmez. Güven belli alanlarla sınırlı olabilir. Örneğin mali meselelerde güven inşa edilebilir, ancak bu kiminle sevgili olunduğu gibi mahrem bilgilerin açığa vurulmasını kapsamaz. Güvenin her araştırma sorusu için yeniden tesis edilmesi gerekebilir, çünkü sürekli doğrulanmaya ihtiyacı vardır.

Sahadaki bazı insanlar açık ve yardımsever olmayabilirler. **Soğuk nevaleler,** işbirlikçi olmayan bir tutum takınan veya araştırmaya katılmak istemediklerini açıkça belli eden saha mensuplarıdır. Cramer (2016: 34) "Wisconsin nehri üzerindeki bir benzin istasyonu ekibine (Ekip 8) dördüncü ziyaretimde (Nisan 2011), müdavimlerin çoğu masalarından kalktılar ve ben çıkana kadar odanın diğer tarafında ayakta beklediler" diyerek klasik bir soğuk nevaleyi tanımlamıştır. Herkesin işbirliğini sağlamak asla mümkün olmayabilir ya da uzun süreli ısrarlardan sonra soğuk bir ilişki ortaya çıkabilir.

Yakınlık saha mensuplarını anlamanıza yardımcı olur, ancak sadece daha derinlemesine bilgi edinmenin bir önkoşuludur, kendi başına bir amaç değil. Yeni ya da sıradışı bir toplumsal anlam sistemiyle karşılaştığınızda başlangıçta şaşkınlığa uğrarsınız, ancak sahadaki yakınlık yavaş yavaş gelişir. Bir saha mensubunun bakış açısını bir kez anladıktan sonra, bir sonraki adım bu kişinin bakış açısından düşünmeyi ve hareket etmeyi öğrenmektir. Bu empati kurmak ya da en azından geçici olarak başkasının bakış açısını benimsemek anlamına gelir. Empati mutlaka sempatik davranmayı, bir şeyi onaylamayı ya da kabul etmeyi gerektirmez; başkasının hissettiklerini hissetmek demektir.[31]

[31] Bkz. Wax (1971: 13).

Yakınlık, karşılıklı anlayış ve nihayetinde empati inşa etmeye yardımcı olur ve empatinin gelişimi daha fazla yakınlık kurmayı kolaylaştırır. *To Kill a Mockingbird* [Bülbülü Öldürmek] kitabı yakınlık ve empati arasındaki bu bağlantının altını çizer:

> *"Her şeyden önce," dedi [Atticus], "Basit bir hileyi öğrenebilirsen, her tür insanla çok daha iyi geçinebilirsin Scout. Olayları onun perspektifinden görmediğin sürece birini asla gerçekten anlamazsın."*
> *"Efendim?"*
> *" – onun derisini üstüne giy ve bu derinin içinde etrafta dolaş." (Lee, 1960: 34)*

Küçük İyilikler Yapın. Sahada, itaat ve saygı da dahil olmak üzere, küçük hediyeler veya iyiliklerin değiş tokuş edildiği değişim ilişkileri ortaya çıkar.[32] Ufak tefek yardımlarda bulunarak sahaya kabul edilmeyi kolaylaştırabilirsiniz. Değiş tokuş, hassas konulara erişim kısıtlı olduğunda yardımcıdır. Küçük iyilikler sunabilirsiniz; ancak karşılığında bir şey isteyerek saha mensuplarına yük olamazsınız. Siz ve saha mensupları deneyimlerinizi paylaştıkça ve birbirinizi tekrar tekrar gördükçe, sahadakiler bu iyilikleri hatırlar ve sahaya erişiminize izin vererek karşılıkta bulunurlar. Örneğin, Fine (1987:242), Küçükler Basketbol Ligi araştırmasında "yetişkin arkadaş" rolünün parçası olarak küçük iyilikler (örn. oğlanları arabayla sinemaya götürmek) yaparken çok şey öğrenmiştir. Fine (1996:x) restoranlar ile ilgili çalışmasında patates yıkamış, fasulye ayıklamış ve pek çok ufak tefek görevi yerine getirmiştir. Satranç topluluları ile ilgili araştırmasında ise (2015:15) bir satranç turnuvasında kayıt masasında ve organizasyonun arka planında gönüllü olarak çalışmıştır.

Çatışmalardan Kaçının. Sahada kavgalar, çatışmalar ve anlaşmazlıklar patlak verebilir ya da birbirine karşıt altgrupların bulunduğu bir ortamı inceliyor olabilirsiniz. Böyle durumlarda, taraf tutmanız için baskı hissedecek ve güvenilir biri olup olmadığınızın anlaşılması için sınanacaksınız. Bu gibi zamanlarda, çoğu kez tarafsız kalmak istersiniz ve karşıt taraflar arasındaki ip üstünde cambazlık yaparsınız. Bunun nedeni, bir kez taraf tutarsanız, öteki tarafa erişiminizin kesilecek olmasıdır.[33] İlaveten, durumu yalnızca bir bakış açısından görürsünüz. Yine de bazıları (örn. Van Maanen, 1982:115), hakiki tarafsızlığın uydurmaca olduğunu ileri sürmektedir. Saha mensuplarıyla ilişkinizi derinleştirip ilişki ve taahhüt ağlarına karıştıkça, tarafsızlık neredeyse imkansız hale gelir.

---

[32] Ayrıca bkz. Adler & Adler (1987: 40-42), Bogdan & Taylor (1975: 35-37), Douglas (1976) ve Gray (1980: 321).

[33] Bkz. Bogdan & Taylor (1975: 50-51), Lofland vd. (2006: 57-60), Shupe & Bromley (1980) ve WAx (1971).

İlgili Görünün. Sahada **ilgili görünmeye** devam etmek isteriz. Deneyimli bir araştırmacı, gerçekte öyle olmasa bile, açıklamaları ve davranışlarıyla (örn. yüz ifadelerinden yararlanmak, kahve içmeye gitmek, parti düzenlemek) sahada olup bitenlerle ilgili ve onların içinde görünür. Bunun nedeni, eğer saha mensupları sizin sıkıldığınızı ya da dikkatinizin dağıldığını düşünürlerse saha ilişkilerinin bozulabilmesidir. Saha alanındaki faaliyetlere ilgisiz görünürseniz, saha mensuplarına ruhsuz, sıkıcı insanlar oldukları ve orada olmak istemediğiniz mesajını gönderirsiniz ki bu hiç de güven, samimiyet ve güçlü toplumsal bağlar inşa etmeye uygun bir yol değildir. Geçici olarak ilgili görünmek günlük yaşamda sık kullandığımız küçük bir aldatmacadır ve daha genel bir toplumsal norm olan kibarlığın gereğidir.[34]

Tabii ki, seçici dikkatsizlik (dikkatlice bakmamak veya fark etmemiş gibi görünmek) de kibar davranmanın parçasıdır. Eğer bir kişi toplumsal bir hata yaparsa (örn. yanlışlıkla uygunsuz bir kelime kullanırsa, gaz çıkarırsa) onu görmezden gelmek kibarlıktır. Seçici dikkatsizlik saha çalışmasında da işe yarar. Uyanık olursanız, bu size sohbetlere tesadüfen kulak misafiri olma veya herkese açık edilmesi istenmeyen olayları gözlemleme fırsatı verir.

Makbul Bir Çaylak Olun. Bir araştırmacı olarak, sahada bir şeyler öğrenmek için bulunursunuz, uzman olmak için değil. Ortama bağlı olarak, dostane ancak naif bir yabancı, sahadaki toplumsal yaşamını öğrenmekle ilgilenen ancak kısmen işinin ehli olan (yani kısmen vasıflı ya da bilgili) ve sahadakilerin kılavuzluğa ya da eğitilmeye ihtiyaç duyduğunu düşündükleri, tehdit içermeyen biri, yani **makbul bir çaylak** gibi hareket edebilirsiniz.[35]

Ortam ya da yerel kültür hakkında başlangıçta çok az şey biliyor olabilirsiniz. Yereller sizi kandırılmış ya da bir şeyden mahrum bırakılmış bir budala olarak görülebilir ve ortamda beceriksizliğiniz yüzünden alay konusu olabilirsiniz. Bilgili olduğunuz zaman bile, bir saha mensubunun neyi ne kadar bildiğini açığa çıkarmak için bildiklerinizin bir kısmını saklayabilirsiniz. Tabii ki, bunu çok yaparsanız cahil olduğunuz düşünülür ve ciddiye alınmayabilirsiniz.

5. Adım: ***Verileri Toplayın ve Kaydedin.*** Bu bölüm kaliteli nicel saha verilerinin nasıl toplanacağını ele almaktadır. Saha verileri sizin deneyimlediğiniz, hatırladığınız ve saha notlarında kaydettiğiniz şeylerdir.

Özümseyin ve Deneyimleyin. Araştırmacı saha verilerini ölçmenin aracıdır. Lofland vd.'nin (2006:3) gözlemlediği gibi, "Kendisini başkalarının yaşamlarına maruz bırakarak ve bu yaşamları, onlarla birlikte deneyimleyerek araştırmacı, araştırmanın yürütüldüğü başlıca araç ya da aracı halini alır." Bunun iki

---

[34] Bkz. Johnson (1975: 105-108).

[35] Makbul çaylak ya da öğrenci rolü, Bogdan & Taylor (1975:46), Douglas (1976), Hammersley & Atkinson (1983:92-94), Lofland vd. (2006: 55-57) ve Schatman & Strauss (1973: 25) içinde ele alınmaktadır.

anlamı vardır. Birincisi, sizi sahada olup bitenlere karşı uyanık ve hassas olmaya ve verileri kaydederken disiplinli davranmaya mecbur bırakmasıdır. İkincisi, kişisel sonuçlarının olmasıdır. Saha çalışması toplumsal ilişkiler ve kişisel duygular barındırır. Kendi öznel içgörü ve hisleriniz ya da "deneyime dayalı verileriniz" de bu çalışmaya dahildir.[36] Kişisel, öznel deneyimler saha verilerinin bir parçasıdır. Hem kendi başlarına hem de sahadaki olayların yorumlanması açısından değerlidirler. Nesnel olmaya ve kişisel tepkileri saf dışı bırakmaya çalışmak yerine, sahadaki olaylarla ilgili hislerinizin de birer veri olduğunu bilin. Örneğin Karp'ın (1973, 1980) porno kitapları satan kitapçılarda kişisel olarak hissettiği gerilim, araştırma verilerinin çok önemli bir parçası olmuştur. Sahadaki kişisel huzursuzluğu, ortamdaki dinamiklerin bazılarını açığa çıkarmıştır. İlaveten, Kleinman ve Copp'a (1993: 19) göre, "Tepkilerimizi yazıya dökmekten kaçınırsak, onları irdeleyemeyiz. Öznelliğimizi oyuna dahil etmeden yoğun bir deneyim elde edemeyiz."

Saha araştırması, kişisel duygulara dair farkındalığı artırabilir. Örneğin çıplaklıkla ilgili kendi kişisel hislerinizin tam farkında olmayabilirsiniz, ta ki bir çıplaklar kolonisine girene kadar. Veyahut kişisel eşyalarınızla ilgili fikirlerinizin tam farkında olmayabilirsiniz, ta ki insanların birbirlerinden düzenli olarak birçok şeyi "ödünç aldığı" bir ortama girene kadar. O andan sonra şaşkınlığınız, kızgınlığınız ve şüpheleriniz bir derinlemesine düşünme ve içgörü fırsatına dönüşür.[37]

İzleyin ve Dinleyin. Sahada yaptıklarınızın büyük bölümü, yakın dikkat göstermek, izlemek ve dikkatle dinlemektir. Bütün duyularınızı kullanmalı; görülen, duyulan, koklanan, tadılan ya da dokunulanlara önem vermelisiniz. Bütün bilgi kaynaklarını özümseyen bir araca dönüşmelisiniz. Atmosferi yakalamak için fiziksel ortamı dikkatle incelemek istersiniz. Zeminin, duvarların, tavanın rengi ne? Bir oda ne büyüklükte? Pencereler ve kapılar nerede? Mobilya nasıl yerleştirilmiş ve ne durumda (örn. yeni ya da eski ve yıpranmış, kirli ya da temiz)? Ne tür bir ışıklandırma var? Tabelalar, resimler, bitkiler var mı? Hangi sesler veya kokular var?

Bu tür ayrıntılarla uğraşmaya ne gerek var? Mağazalar ve restoranların çoğu kez belirli bir atmosfer yaratmak için ışıklandırmayı, renkleri ve ortamda çalan müziği planladığını fark etmiş olabilirsiniz. İkinci el araba satıcılarının arabalara yeni araba kokusu sıktığını ya da alışveriş merkezlerindeki mağazaların bilerek çevreye taze kurabiye kokusu yaydığını biliyor olabilirsiniz. İlk etapta göze çarpmayan bu sinyaller insan davranışını etkiler.

---

[36] Bkz. Strauss (1987: 10-11).

[37] Bkz. Georges & Jones (1980:105-133) ve Johnson (1975:159). Clarke (1975), saha araştırmasında bunu tanımanın mutlaka "öznelcilik" anlamına gelmediğini belirtmiştir.

Saha araştırmasında gözlem yapma, çoğu kez ayrıntılı, bezdirici bir iştir. Sabra ve gündelik yaşamın ağır ayrıntılarına odaklanma becerisine ihtiyacınız vardır Silverman (1993:30) şöyle demiştir: "Eğer sinemaya aksiyon görmeye gidiyorsanız [arabalı kovalamacalar, soygunlar, vb.], iyi bir gözlemci olmak size muhtemelen zor gelir." Motivasyon, hızla akıp gidenlerden değil, ayrıntılara duyulan derin meraktan doğar. İyi saha araştırmacıları, dikkatli bir dinleme ve izlemeyle "orada neler olup bittiğini" açığa çıkaran ayrıntılara merak duyarlar. Toplumsal yaşamın özünü dünyevi, sıradan, gündelik, ufak tefek ayrıntılar aracılığıyla ilettiğimizi unutmayın. Bu, insanların çoğunlukla gözünden kaçan bir şeydir; ancak sizin bunu fark etmeyi öğrenmeniz gerekir.

Fiziksel çevrenin yanı sıra, insanları ve davranışlarını gözlemlemek istersiniz; her birinin gözle görülebilir fiziksel özelliklerine dikkat edersiniz: yaş, cinsiyet, ırk ve endam. İnsanlar, karşılarındakinin 18, 40 ya da 70 yaşında olmasına, erkek ya da kadın olmasına, Beyaz olmasına ya da olmamasına, kısa ve çelimsiz ya da uzun, iri yapılı ve kaslı olmasına bağlı olarak farklı biçimlerde toplumsal etkileşimde bulunurlar. Bu tür özelliklere dikkat ederken, kendinizi de hesaba katın. Örneğin, yabancılık tutumu, bir grubun ırksal bileşimine duyarlılığı artırır. Çok ırklı bir toplumda, kendisi de beyaz olduğu için bir grup beyazın ırksal bileşimini görmezden gelen bir araştırmacı, ırksal olarak duyarsız davranmaktadır. Aynı şekilde, "Toplumsal cinsiyete duyarsızlık, araştırma sürecinde katılımcıların cinsiyeti ihmal edildiğinde sözkonusu olur" (Eichler, 1988:51).

Bu tür ayrıntıları kaydetmek istersiniz; çünkü önemli bir şeyi ortaya çıkarabilirler. Potansiyel olarak önemli ayrıntıları gözden kaçırmaktansa, her şeyi hesaba katarak hata yapmak daha iyidir. Örneğin, "profesyonel giyinmiş olan kısa boylu, aşırı kilolu, açık tenli, altmışlarındaki siyahi kadın eski püskü bir sandalyeye yerleştiği sırada, yırtık tişörtlü ve kirli kot pantolonlu, uzun boylu, beyaz, kaslı, 19 yaşındaki erkek, parlak bir ışıkla aydınlatılmış odaya koşarak girdi" demek, "bir kişi içeri girdi, diğeri oturdu" demekten çok daha fazla şey anlatır.

Temizlik, giyim ve saç şekli gibi fiziksel görünüş özelliklerine dikkat etmelisiniz; çünkü bunlar, toplumsal etkileşimleri etkileyebilecek olan mesajlar taşırlar. İnsanlar kıyafet seçmeye, saçlarını taramaya ve şekillendirmeye, makyaj yapmaya, tıraş olmaya, giysilerini ütülemeye ve deodorant ya da parfüm kullanmaya çok fazla zaman ve para harcar. Bunlar, insanların kendilerini takdim etmelerinin parçasıdır. Kendilerine çeki düzen vermeyen, tıraş olmayan veya deodorant kullanmayan insanlar bile kendilerini görünüşleriyle sunar ve sembolik bir mesaj verir. Kimse "normal" giyinmez veya görünmez. Böyle bir ifade, sizin toplumsal sinyallere duyarsız olduğunuzu düşündürür.

İnsanların ne yaptıkları da önemlidir. İnsanların nerede oturduğu ya da durduğuna, yürüme hızlarına ve sözsüz iletişimlerine dikkat etmeniz gerekir.

İnsanlar jestler, yüz ifadeleri ve ayakta durma ya da oturma biçimleri (kaskatı ayakta dikilme, tembel tembel oturma vb.) de dahil olmak üzere sözsüz iletişim yoluyla toplumsal bilgilerini, duygularını ve tutumlarını iletirler. İnsanlar, bir grupta kendilerini konumlandırma biçimleri ve göz teması aracılığıyla ilişkilerini açığa vururlar. İnsanların birbirine yakın durduğunu, rahat göründüğünü ve göz temasında bulunduğunu fark ederek toplumsal iletişimi okuyabilirsiniz.

Ayrıca olayların gerçekleştiği bağlama dikkat edebilirsiniz: Orada kim bulunuyordu? Kim o sırada geldi veya ortamı terk etti? Oda sıcak ve havasız mıydı? Hangi kokular vardı – temizlik malzemesi mi, kızarmış yiyecek ve alkol mü, baygın bir parfüm mü yoksa pis bir ter kokusu mu? Bu tür ayrıntılar, bir olaya anlam atfetmenize ve olayın niçin gerçekleştiğini anlamanıza yardım edebilir. Eğer ayrıntılara dikkat etmezseniz, ayrıntılar kaybolurlar, o zaman olaya dair bütünsel bir anlayış şansı da yitirilmiş olur.

Mutlu tesadüfler ve tesadüfi karşılaşmalar saha araştırmasında önemlidir. Çoğu zaman, gözlemlediğiniz şeyin önemini belli bir zaman geçene kadar bilmezsiniz. Bunun iki anlamı vardır. Birincisi, hiçbir şey olmuyor gibi göründüğünde bile, keskin bir gözlem yapmanın ve mükemmel not tutmanın her zaman önemli olmasıdır. İkincisi, zaman içinde geriye dönüp bakmanın ve bekleyerek geçirilen süreyi takdir etmeyi öğrenmenin önemidir. Çoğu saha araştırmacısı, "beklerken" çok zaman geçirdiğini söyler. Deneyimsiz saha araştırmacıları, öteki insanları ya da olayların gerçekleşmesini beklerken israf ettiklerini düşündükleri zamanın miktarı yüzünden hüsrana uğrar. Deneyimsiz araştırmacıların öğrenmesi gereken, bekleme süresinin saha çalışmasının gerekli bir bölümü olduğu ve değerli olabileceğidir.

Öteki insanların zaman planlamalarına etki etmek ve olayların kendi zaman akışı içinde nasıl gerçekleştiğini gözlemlemek için ortamın ritmini öğrenmeniz gerekir. Ayrıca bekleme süresi, daima zaman israfı anlamına gelmez. Bekleme süresi, derinlemesine düşünme, ayrıntıları gözlemleme, toplumsal ilişkiler geliştirme, yakınlık kurma ve saha ortamındaki insanlar için tanıdık bir sima haline gelme süresidir. Bekleme süresi, ayrıca işinize tutkuyla ve ciddiyetle bağlı biri olduğunuzu gösterir; sebat, geliştirilecek önemli bir özelliktir. İçeri girmek, araştırmayı tamamlamak ve "gerçek yaşamınıza" devam etmek için sabırsızlanıyor olabilirsiniz; ancak saha alanındaki insanlar için "gerçek yaşam" budur. Kişisel isteklerinizi, saha alanının gerekliliklerine tabi kılmanız gerekir.

İyi bir saha araştırmacısı, hem *ne* söylendiğini hem de *nasıl* söylendiğini veya neyin ima edildiğini, deyimleri, vurguları ve dilbilgisi hatalarını dikkatle dinler. Örneğin, insanlar çoğunlukla "bildiğin gibi," "tabii ki" ya da "falan filan" gibi deyimler kullanır. Bu tür deyimlerin ardında yatan anlamı öğrenmek istersiniz. Her şeyi duymaya çalışabilirsiniz, ancak aynı anda gerçekleşen

pek çok sohbete kulak misafiri olurken dinleme yapmak zordur. Neyse ki, önemli olaylar ve temalar çoğunlukla yinelenir.

Bir süre boyunca birbiriyle etkileşimde bulunan insanlar, ortak semboller ve ortak bir terminoloji geliştirirler. Yeni kelimeler üretir veya sıradan sözcüklere yeni anlamlar atfederler. Yeni kelimeler belli olaylardan, varsayımlardan veya ilişkilerden doğar. Dili bilmek ve kullanmak, ayrı bir altkültüre üyeliğin işareti olabilir. Özelleşmiş dili, yani **argo**yu öğrenmeniz gerekir.[38]

Kendi dünyanızda kullanılan kelimeler ve simgelerin, araştırdığınız insanların dünyasında farklı anlamları olabileceği öncülüyle yola çıkmalısınız. Ayrıca, yeni kelimelere ve bunların aşina olduğunuzdan başka bağlamlarda kullanımına alışmalısınız. (Bogdan ve Taylor, 1975:53).

Argonun toplumsal ilişkilere ya da anlamlara nasıl uyduğunu anlamak istersiniz. Argo size, saha mensupları için neyin önemli olduğu ve bu kişilerin dünyayı nasıl gördüklerine dair ipuçları verir. Örneğin, Douglas (1976:125), çıplaklar plajlarıyla ilgili bir çalışmada, *akbabalık etmek* terimini keşfetmiştir. Bu, kumsaldaki güzel ve çıplak bir kadının çevresinde oturan bazı erkekler için sahadakilerin kullandığı bir yakıştırmadır.

Saha araştırmacısı, saha argosuyla dış dünya arasında gidip gelerek tercüme yapar. Spradley (1970:80) incelediği "kentli göçebe"den alıntıladığı bir argo örneği vermiştir: "Deliği görmeyen adam serseriden sayılmaz." Bunun tercümesi şu şekildedir: Kamuya açık yerlerde sarhoşluktan tutuklanıp geceyi şehir ya da belediye hapishanesinde geçirmeyen (yani deliği görmeyen) bir adam, altkültürün gerçek bir üyesi (yani serseri) olarak görülmez. Sahada belli bir süre geçirdikten sonra, argoyu rahatlıkla kullanabilirsiniz; ancak argoyu çok erken kullanmak ve budala gibi görünmeyi göze almak akıllıca değildir.

Verileri Kaydedin. Bilgi yüklemesi saha araştırmasında yaygın bir sorundur; bir bireyin becerisini, kişinin veri kaydetmekte ne kadar yetenekli olup olmamasından bağımsız olarak, zorlar. Saha araştırması verilerinin çoğu, saha notları biçimindedir. Saha notları bütününün içinde haritalar, grafikler, fotoğraflar, görüşmeler, ses ve video kayıtları, hatırlatma notları, sahadan alınan nesneler, sahada yapılan karalamalar ve sahadan uzakta tutulmuş ayrıntılı notlar yer alabilir. Çok sayıda defteri ya da bilgisayar hafızasında buna denk bir alanı doldurmaya hazır olmalısınız. Notları yazarken sahada geçirdiğinizden daha çok zaman harcayabilirsiniz. Bazı araştırmacılar üç saatlik gözlem için tek satır aralıklı 40 sayfa dolusu not yazar. Pratik yaparak, sahada geçirdiğiniz her saat için bir kaç sayfa not üretmeniz gerekir.

Not yazmak çoğunlukla öz disiplin gerektiren sıkıcı, bezdirici bir çalışmadır. Notlar, hafızanızdan çekip çıkardığınız kapsamlı betimleyici ayrıntılar

---

[38] Argo ile ilgili olarak bkz. Becker & Geer (1970), Spradley (1979a, 1979b) ve Schatzman & Strauss (1973).

içerir. Emerson vd. (1995), iyi saha notlarının, bir etkinlik olduğu kadar zihniyetle de ilgili olduğunu ileri sürmüş (s. 40) ve şunun altını çizmiştir: "Belki de etnografın sahada ne kadar uzun süre geçirdiğinden daha önemlisi, saha notlarını yazmanın zamanlamasıdır... Saha notlarını ortamdan ayrıldıktan *hemen sonra yazmak* daha taze, daha ayrıntılı hatıralar sağlar" (vurgu metnin orijinalinde yer almaktadır). Mümkünse, notları, o günün düşünceleri ve heyecanı kaybolmaya başlamadan, olayları ötekilere aktarmadan önce yazın. Canlı hatıraları, notlara yakıcı bir aciliyet içinde aktarmak, çoğu zaman duygusal bir boşalma sağlar ve aydınlatıcı bir dışavurumu tetikler. Saha alanında geçirdiğiniz her bir saat için saha notu yazmaya yarım saatinizi ayırarak işe başlayın.

Şema 13.5 Saha Notları İçin Öneriler

1. Sahada geçen her bir zaman aralığından sonra notları, mümkün olduğunca çabuk kaydedin ve gözlemler kaydedilene kadar ötekilerle konuşmayın.
2. Her bir saha ziyaretinin kaydı için yeni bir sayfaya açın, sayfaya tarihi ve saati yazın.
3. Karalamaları yalnızca anahtar kelimeler, terimler ya da ilk ve son söylenen şeylerin yer aldığı geçici bir bellek tazeleyici olarak kullanın.
4. Notlara ekleme yapmayı kolaylaştırmak için her zaman sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakın, Daha sonra bir şey hatırlarsanız geri dönüp bunu notlara ekleyin.
5. Notları bilgisayara yazmak için planlama yapın ve her bir not türünü birbirinden ayrı saklayın, böylece daha sonra notlara dönmeniz kolay olur.
6. Olayları gerçekleştikleri sıraya göre kaydedin ve ne kadar sürdüklerini belirtin (örn. 15 dakikalık bir bekleyiş, bir saatlik bir araba yolculuğu).
7. Notları mümkün olduğunca somut, bütünlüklü ve anlaşılır hale getirin.
8. Sık sık paragraf ve tırnak işareti kullanın. Cümleleri birebir alıntılamak ve bunlar için çift tırnak kullanmak en iyisidir; alıntıları başka sözcüklerle anlatırken tek tırnak kullanın.
9. Gerçekleştiği sırada önemli görünmeyen sıradan sohbetler veya rutinleri kaydedin; daha sonra önemli hale gelebilirler.
10. "Duygularınızı akışına bırakın" ve yazım kuralları ya da "çılgın fikirler" hakkında endişelenmeden hızla not alın. Notları sizden başkasının görmeyeceğini varsayın; ancak takma isimler kullanın.
11. Hiçbir zaman saha notları tutmak yerine, yalnızca ses kayıtları kullanmayın.
12. Ortama dair haritaları ya da şemaları notlarınıza dahli edin ve gözlem esnasında gerçekleşen kendi davranışlarınızı ve başkalarının davranışlarını ana hatlarıyla belirtin.
13. Kendi kelimeleriniz ve davranışlarınızı da notlara dahil edin. Ayrıca duygusal hisleri ve özel düşünceleri ayrı bir bölümde kaydedin.
14. Değer yargısı yüklü, özetleyici kelimelerden kaçının. "Lavabo iğrenç görünüyordu" demek yerine, "Lavaboda pas lekeleri vardı ve uzun süredir temizlenmemiş gibi duruyordu. Yiyecek artıkları ve kirli bulaşıklar, günlerdir üst üste yığılmış gibiydi" deyin.
15. Notları düzenli olarak yeniden okuyun ve bu yeniden okumayla ortaya çıkan fikirleri kaydedin.
16. Her zaman bir ya da daha fazla yedek kopyanız olsun, onları kilitli bir yerde tutun ve kopyaları yangın, sel veya hırsızlığa karşı farklı yerlerde saklayın.

Notlarınız okunaklı ve düzenli olmalıdır, çünkü daha sonra onlara tekrar tekrar döneceksiniz. Notlar yazıldıktan sonra kişiye özel ve değerlidir. Onlara özen göstermeli ve gizliliklerini korumalısınız. Sahadakilerin anonim kalma hakkı vardır ve araştırmacılar notlarında çoğu zaman *rumuzlar* (takma adlar) kullanır. Saha notları, rakip tarafların, şantajcıların ya da adli yetkililerin ilgisini çekebilir, dolayısıyla bazı araştırmacılar saha notlarını şifreli yazarlar.

Ruh haliniz, dikkat düzeyiniz ve sahadaki koşullar not almayı etkiler. Notları yazmadan önce sahada bir ya da üç saatlik görece kısa süreler geçirin. Johnson (1975:187) şöyle demiştir:

> *Gözlem kayıtlarının niceliği ve niteliği, saha çalışanının rahatlama ya da bitkinlik hissi, belirli olaylara gösterdiği tepkiler, ötekilerle ilişkileri, alkollü içecek tüketimi ve tek tek gözlemlerin sayısına vb. göre çeşitlilik gösterir.*

SAHA NOTLARININ TÜRLERİ. Saha araştırmacıları çok çeşitli biçimlerde not tutarlar.[39] Buradakiler (ayrıca bkz. Şema 13.5 Saha Notları için Öneriler) sadece tavsiye niteliğindedir. Eksiksiz saha notu tutmanın pek çok türü ya da düzeyi vardır. Burada başlıca beş tür (bkz. Şekil 13.3) ve ek türler ele almaktadır. En iyisi bir gözlem aralığına ait bütün notları birlikte saklamak ve not türlerini ayrı sayfalara yazarak birbirinden ayırmaktır. Bazı araştırmacılar, parantez veya renkli mürekkep gibi göze çarpan bir yöntem kullanılarak belirginleştirildikleri takdirde, çıkarımları da doğrudan gözlemlere dahil ederler. Notların miktarı türlere göre değişiklik gösterir. Örneğin, sahadaki altı saat, 1 sayfalık karalamayla, 40 sayfalık doğrudan gözlem notlarıyla, 5 sayfalık çıkarımlarla ve 2 sayfalık metodolojik kuramsal ve kişisel notlarla sonuçlanabilir.

Doğrudan Gözlem	Çıkarım	Analitik	Kişisel Günce
Pazar, 4 Ekim. Kay's Kafe, öğleden sonra 3.00, 40'lı yaşların ortalarında iri yarı, aşırı kilolu beyaz erkek içeri giriyor. Yıpranmış bir kahverengi takım elbise giyiyor. Tek başına masa #2'ye oturuyor. Oya geliyor, "Ne alırdınız?" diye soruyor. Adam, "Şimdilik sütsüz kahve" diyor. Oya gidiyor, adam sigara yakıyor ve menüyü okuyor. Öğleden sonra 3.15. Oya radyoyu açıyor.	Oya bugün arkadaş canlısı görünüyor, yerinde duramıyor. Ciddi ve dikkatli davranıyor. Sanıyorum sinirleri gergin olduğunda radyoyu açıyor.	Soygundan beri kadınlar tek başına içeri giren erkeklerden korkuyor	Yağmur yağıyor. Oya ile beraberken kendimi rahat hissediyorum, ama bugün canım sıkkın.

Şekil 13.3 Saha Notları Türleri

[39] Veri kaydetme ve düzenleme ilgili daha fazlası için bkz. Angrosino (2007: 41), Bogdan & Taylor (1975: 60-73), Hammersley & Atkinson (1983: 144-173) ve Kirk & Miller (1986: 49-59).

1. *Karalamalar.* Sahada iyi notlar almak neredeyse imkansızdır. Halka açık bir ortamda saha mensupları tarafından bilinen bir gözlemci bile, hanl hanl yazı yazarken tuhaf görünür. Daha önemlisi, önünüze bakarak yazı yazarken, olup biteni göremez ve duyamazsınız. Not tutmaya veriken dikkat, ait olduğu saha gözleminden esirgenir. Bulunulan özgül ortam, sahada not alınıp alamayacağınızı belirler. Yazı yazmanız mümkün olabilir, sahadakiler de sizden bunu bekleyebilir ya da gizlilik içinde davranmak (örn. tuvalete giderek yazmak) zorunda kalabilirsiniz. McDermott'un (2006: 88) saha alarındaki önemli bir etkileşimden sonra not düştüğü gibi, "Notlarımı sıcağı sıcağına karalamak için acilen tuvalete gidiyor gibi yaptım..."

Karalamalan sahada yazarsınız. Bunlar, uygun olan herhangi bir şeyin üzerine (örn. peçete, kibrit kutusu) göze çarpmadan karaladığınız sözcükler, cümlecikler ya da çizimler gibi kısa, geçici hafıza tazeleyicilerdir. Daha sonra bunları doğrudan gözlem notlarına dahil edersiniz, ancak hiçbir zaman doğrudan gözlem notlarının yerini tutmazlar.

2. *Doğrudan Gözlem Notları.* Saha verilerinin temel kaynağı, sahayı terk ettikten hemen sonra yazdığınız ve daha sonra ekleme yapabileceğiniz **doğrudan gözlem notlarıdır.** Notları, her bir kayıt üzerinde tarih, saat ve yer bulunacak şekilde kronolojik olarak sıralamalısınız. Bu notlar, duyduklarınızın ve gördüklerinizin çok somut, özgül terimlerle ayrıntılı bir tasviri görevi görürler. Mümkün olduğu ölçüde özgül sözcük, cümlecik veya eylemlerin birebir kaydıdırlar.

Belleğiniz pratikle gelişir ve kısa bir süre sonra sahada geçen ifadeleri tam olarak hatırlayabilir hale gelirsiniz. Doğrudan alıntıları, mealen aktarımlardan ayırmak için çift tırnak içinde yazmanız gerekir. Konuşmaların aksesuarları (sözsüz iletişim, saygı ve selam ifadeleri, ton, hız, ses yüksekliği, jestler) da kaydedilmelidir. Tam olarak ne söylendiğini kaydedin ve silmeyin; dilbilgisine uymayan konuşmaları, argoyu ve yanlış beyanları (örn. "Hasan, ben eve gidiyorum" yerine, "İşt, Asan, ben eve gidiveriyom"*) kaydedin.

Notlara özet değil somut ayrıntıları yazın. Örneğin, "Spor hakkında konuştuk" yerine, "Adem, Salih ve Can'la tartıştı. Sarı Spor'un gelecek hafta kazanacağını, çünkü Çetin adında yeni bir defans oyuncusu aldıklarını söyledi. Ayrıca takımın, iç saha oyuncuları daha kötü olan Beyaz Spor'a göre iyi durumda olduğunu söyledi. Sarı Spor'un Mavi Spor'u 5-3 yendiği geçen haftaki maçı kanıt olarak gösterdi"** diye yazın. Kimin orada bulunduğunu, ne olduğunu, olanların nerede, ne zaman ve hangi koşullar altında gerçekleştiği-

---

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmış ve ifadeler yerelleştirilmiştir (ç.n.).

** Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal kişi ve spor kulübü adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

ni not almanız gerekir. Yeni araştırmacılar, "hiçbir şey olmadığı için" not almayabilirler. Deneyimli bir araştırmacı, "hiçbir şey olmadığında" bile olanların çok şeyi açığa çıkarabileceğini bilir. Örneğin, saha mensupları sıradan sohbetlerde bile duygularını ifade edebilir ve deneyimlerini geleneksel kültürel kategorilere göre sınıflandırabilirler.

Sahada zamanı düşünmenin faydalı yollarından biri, toplumsal yaşamın ritimlerine bakıp toplumsal faaliyetlerin eşgüdümünün, zamanın düzenlenmesine bağlı olduğunu savunan Zerubavel'den (1981) gelir.

Doğrudan gözlem notlarınızda önem verip kaydetmek isteyebileceğiniz dört zamansal örüntü şunlardır: (1) dizisel yapı – ilk, ikinci, üçüncü vb. sırada ne olur? -olayların oluş sırası (düzensiz mi, önce mi sonra mı vb.); (2) süre – toplumsal olayların süresi (çok uzun, çok kısa); (3) zamansal konumlar – günün, haftanın, ayın, yılın belli zamanlarının toplumsal anlamı (çok erken, çok geç) ve (4) yeniden gerçekleşme – belli olayların tekrarı ya da toplumsal normlarla ilişkilendirilen bir zaman döngüsü (çok sık, yeterince sık değil).

3. *Çıkarım Notları.* Saha mensuplarını "onların derisini giyinmek" ve "kendinizi onların yerine koymak" için dinlemeniz gerekir.[40] Bu üç aşamalı bir süreç gerektirir: analitik kategorilere başvurmadan dinleyin; duyduklarınızı başka zamanlarda duyduklarınızla ve ötekilerin söyledikleriyle karşılaştırın; sonra çıkarımda bulunmak veya duyduklarınızın ne anlama geldiğini çözmek için kendi yorumunuzu kullanın. Sıradan etkileşimde, bu üç basamağın hepsini aynı anda uygularız ve çabucak kendi çıkarımlarımıza atlarız. Saha araştırmasında, çıkarımda bulunmadan veya bir yorumu dayatmadan bakmayı ve dinlemeyi öğrenirsiniz. Çıkarımlar olmaksızın gözlemleriniz doğrudan gözlem notlarına girer.

Çıkarımları, doğrudan gözlemlere tutturulan ayrı bir bölümde kaydedebilirsiniz. Toplumsal ilişkiler, duygular veya anlamları hiçbir zaman doğrudan görmeyiz. Belirli fiziksel eylemleri görür ve kelimeleri işitiriz, sonra geçmişimizden gelen kültürel bilgiyi, bağlamın sunduğu ipuçlarını ve yapılan ya da söylenenleri, bunlara toplumsal anlam atfetmek için kullanırız. Örneğin, sevgi ya da öfkeyi görmeyiz; belirli eylemleri görür ve duyarız (kızarmış bir yüz, yüksek ses, kaba jestler, küfürler) ve onlardan çıkarımlarda bulunuruz (bu kişi öfkeli).

Sürekli olarak gördüklerimiz ve duyduklarımıza dayanarak toplumsal anlamlar çıkarırız; ancak bunu her zaman doğru yapmayız. Örneğin, yeğenim beni ziyaret etti ve bir uçurtma almak üzere benimle bir mağazaya geldi. Kasadaki tezgahtar gülümseyerek yeğenime, o gün "babası" ile (bana bakarak) uçurtma uçurup uçurmayacağını sordu. Tezgahtar bizim etkileşimimizi gözlemlemiş ve bundan bir baba/kız ilişkisi çıkarmıştı, amca/yeğen ilişkisi değil.

---

[40] Çıkarım ile ilgili bkz. Schatzman & Strauss (1973: 69).

Yetişkin bir erkek ve bir kız çocuğunu görmüş ve duymuştu; ancak çıkardığı toplumsal anlam yanlıştı. Çıkarılan anlamı, doğrudan gözlemden ayrı tutmak istersiniz, çünkü eylemlerin anlamı her zaman aşikar değildir. Bazen, insanlar başkalarını kandırmak ister. Örneğin, evli olmayan bir çift, bir motele Bay ve Bayan Somut* olarak kayıt yaptırıyor. Toplumsal davranışlar çoğu zaman muğlaktır veya bu davranışların birden çok anlamı olabilir. Örneğin, ikisi de yirmili yaşlarının sonunda olan beyaz bir erkekle kadını, arabadan indikten sonra birlikte bir restorana girerken görüyorum. Bir masaya oturuyor, yemek siparişi veriyor ve alçak sesle ciddi ifadeler takınarak konuşuyor, bazen birbirlerini duymak için öne doğru eğiliyorlar. Ayrılmak için ayağa kalktıklarında, erkek üzgün bir yüz ifadesi takınan ve ağlayacak gibi duran kadına hafifçe sarılıyor. Sonra birlikte oradan ayrılıyorlar. Tanık olduğum, bir çiftin ayrılması, üçüncü biri hakkında tartışan iki arkadaş, eşlerinin birbiriyle bir ilişki yaşadığını keşfettikleri için ne yapacaklarına karar vermeye çalışan iki kişi, yoksa babalarını henüz kaybetmiş iki kardeş miydi? **Çıkarımları ayırma,** doğrudan gözlem notlarını yeniden okurken birden çok anlamın ortaya çıkmasına olanak verir. Eğer çıkarılan anlamı ayırmadan kaydederseniz, öteki olası anlamları kaybedersiniz. Tjora (2006: 433) "hem olduğunu 'bildiğiniz' şeyleri hem de olduğunu 'düşündüğünüz' şeyleri gerçek gözlemlerle karıştırmadan" kaydetmeniz gerektiğini söylemiştir.

4. *Analitik Hatırlatma Notları.* Sahada nasıl ilerleyeceğimiz konusunda pek çok karar alırız. Bazı eylemleri planlarız (örn. bir görüşme yürütme, belirli bir etkinliği gözlemleme), bazıları ise sanki birdenbire ortaya çıkar. Çoğu saha araştırmacısı, planları, taktikleri, etik ve prosedürel kararları ve taktiklere dair öz eleştirileri kaydetmek için analitik notlar tutar.

Saha araştırmasında kuram, veri toplama sırasında ve saha notlarını gözden geçirirken ortaya çıkar. Analitik notlar, sahadaki olaylara anlam verme çabalarınızın cari hesabıdır. Bu notlarda "sesli düşünürsünüz." Fikirler arasında bağlantılar ileri sürebilir, hipotezler oluşturabilir, varsayımlar ortaya koyabilir ve yeni kavramlar geliştirebilirsiniz.

Analitik hatırlatma notları, metodolojik stratejileri ve kuramsal notları içerir. Kuramla ilgili düşüncelerinizden, sistematik arasözlerinizden oluşan yığınlardır; kararlarınızın izdüşümleridir. Bu notları yeniden okuyarak ve üzerlerine düşünerek, henüz sahadan ayrılmadan bazı fikirleri rafine eder ve genişletir, daha karmaşık bir kuram geliştirir veya kuramı değiştirmek için notlardan faydalanırsınız (analitik hatırlatma notları aynı zamanda 15. Bölüm'de veri analizi bağlamında ele alınmaktadır).

---

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

5. *Kişisel Notlar.* Daha önce bahsedildiği gibi, kişisel hisler ve duygusal tepkiler, verilerin parçası haline gelir ve sahada gördüklerinize ya da duyduklarınıza rengini verir. Notların bir bölümünü kişisel bir günlük gibi tutmanız gerekir. Kişisel yaşam deneyimlerinizi ve hislerinizi buraya kaydedersiniz ("Bugün gerginim, acaba bunun nedeni dün... ile yaptığım kavga olabilir mi;" "Bu kasvetli, bulutlu günde başım ağrıyor").

Kişisel notlar stresle başa çıkma yolu sağlar; kişisel tepkiler hakkında bir veri kaynağıdır; bu notlar daha sonra yeniden okunduklarında doğrudan gözlem veya çıkarım notlarını değerlendirmeye yardım eder. Örneğin gözlemler sırasında ruh halinizin iyi olması, gözlemlediklerinizi etkilemiş olabilir.

6. *Görüşme Notları.* Eğer saha görüşmeleri yürütürseniz (ileride ele alınacak), görüşme notlarını ayrı tutarsınız.[41] Soruları ve yanıtları kaydetmenin yanı sıra, bir **kapak sayfası** oluşturursunuz. Bu, notların başında yer alan, tarih, görüşme yeri, görüşme yapılan kişinin özellikleri, görüşmenin içeriği ve benzeri bilgilerin yer aldığı bir sayfadır. Notları yeniden okurken anlamlandırmanıza yardımcı olur.

7. *Haritalar, Şemalar ve İnsan Ürünü Nesneler.* Bir saha alanının özelliklerinin haritasını, şemasını ya da resmini çizmek isteyebilirsiniz.[42] Bu, iki amaca hizmet eder: Sahadaki olayların düzenlenmesine yardım eder ve bir saha alanını başkalarına aktarmaya yardımcı olur. Örneğin, 15 tabureli bir barı gözlemleyen bir araştırmacı, 15 daire çizerek tuttuğu notları basitleştirebilir (örn. "Yosun geldi ve 12. tabureye oturdu; Fehmi* zaten 10. taburede oturuyordu").

Üç tip harita işinize yarar: mekansal, toplumsal ve zamansal. İlki, verileri yönlendirmeye yardımcı olur; son ikisi başlangıç niteliğindeki veri analizi biçimleridir. *Mekansal harita,* etkinliklerin nerede gerçekleştiğini göstermek için insanları, araç gereçleri vb. coğrafi fiziksel uzam açısından konumlandırır (Şekil 13.4a). *Toplumsal harita,* insanların sayısını ya da çeşitliliğini ve aralarındaki iktidar, etki, arkadaşlık, iş bölümü vb. ile bağlantılı düzenlemeleri gösterir (Şekil 13.4b). *Zamansal harita,* insanlar, mallar, hizmetler ve iletişimlerin gelgitini veya takvimleri gösterir (Şekil 13.4c).

Saha alanını analiz etmek için çizdiğimiz haritaların yanı sıra, saha alanından insan ürünü eserler ya da nesneler de toplayabiliriz. Bu fiziksel karut niteliğindeki nesneler (örn. bir broşür, menü, kahve kupası, tişört, katılımcıların programı ya da nöbet listesi, parti şapkası) alandan geriye kalan gözle gö-

---

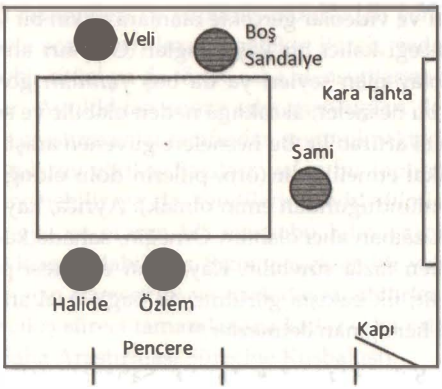
[41] Saha görüşmesi notları için bkz. Burgess (1982b), Lofland vd. (2006: 99-108) ve Spradley (1979z, 1979b).

[42] Saha araştırmasında haritalar ile ilgili bkz. Denzin (1989: 87), Lofland vd. (2006: 88), Schatzman & Strauss (1973: 34-36) ve Stimson (1986).

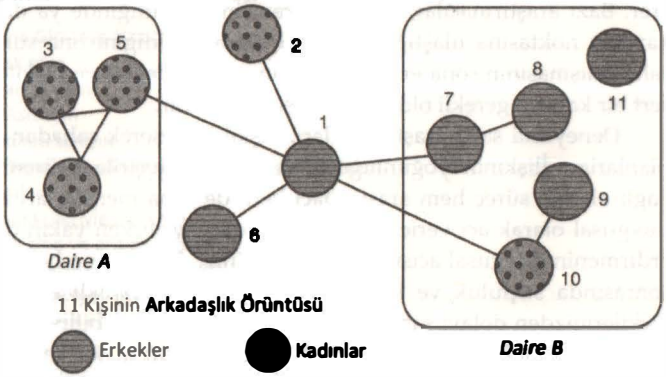
* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal kişi adlarının yerine Türkçe isimler kullanılmıştır (ç.n.).

rülebilir hatırlatıcılardır. Bunları bir hafızayı tetiklemek, bir temayı aydınlatmak ya da bir faaliyet ya da olayı sembolize etmek için kullanabilirsiniz.

a. Mekansal Harita

b. Toplumsal Harita

c. Zamansal Harita

Haftanın Günü, Buzz's Bar

	Pzt	Sal	Çar	Per	Cum	Cumt
Açılış 10.00	Müdavim Alkolikler	Müdavim Alkolikler	Müdavim Alkolikler	Müdavim Alkolikler	İşten kaçan ya da erken çıkanlar	Balık tutmaya gidenler
5.00	Futbol seyircileri	Komşular ve Briç Oyuncuları	Softball Takımı (Erkekler Gecesi)	Genç kalabalık	Yüksek müzik, karmaşık kalabalık	Bekarlar ve sevgilisi olmayanlar
Kapanış 1.00						

Şekil 13.4 Saha Araştırmasında Kullanılan Harita Türleri

8. *Mekanik Kayıtlar.* Fotoğraflar, ses kayıt cihazları ve videolar saha araştırmasında yardımcı ek malzeme görevi görebilirler. Hiçbir zaman saha notlarının ya da sahadaki varlığınızın yerini tutamazlar. Bunları her saha alanına sokamazsınız ve yalnızca biraz yakınlık geliştirdikten sonra kullanabilirsiniz. Kayıt cihazları ve videolar gerçekte olanlara yakın bir tasvir ve ötekilerin gözden geçirebileceği kalıcı bir kayıt sağlar. Olayları anımsamanıza ve gözden kaçırılması kolay olan şeyleri ya da boş yanıtları gözlemlemenize yardımcı olur. Yine de bu nesneler, aksaklığa neden olabilir ve sahadakilerde gözetleniyor olma hissini artırabilir. Bu nesnelere güvenen araştırmacılar, onlarla ilişkili sorunlara dikkat etmelilerdir (örn. pillerin dolu olduğundan ve yeterince boş hafıza alanı bulunduğundan emin olmak). Ayrıca, kayıtları yeniden dinlemek ya da izlemek zaman alıcı olabilir. Örneğin, sahada kaydedilen 50 saati dinlemek 100 saatten fazla sürebilir. Kayıtların deşifresi pahalıdır ve her zaman hatasız değildir; ilk bakışta görülmeyen bağlamsal anlamları veya mırıldanılan sözcükleri her zaman iletmezler.[43]

6. Adım: ***Saha Alanından Ayrılın.*** Sahadaki çalışma birkaç haftadan bir düzine yıla kadar sürebilir.[44] Her durumda, sahadaki mesai bir noktada sona erer. Bazı araştırmacılar, sonun, kuram inşası bittiğinde ya da araştırma, bir kapanış noktasına ulaştığında doğal olarak geldiğini öne sürer; bazıları ise saha çalışmasının sona ermeden devam edebileceğini ve ilişkileri kesmek için sert bir kararın gerekli olduğunu düşünmektedir.

Deneyimli saha araştırmacıları, ilişkileri keserek sahadan çıkma sürecini planlarlar. İlişkinin yoğunluğuna ve sahada geçirilen sürenin uzunluğuna bağlı olarak, süreç hem araştırmacı hem de saha mensupları için yıkıcı veya duygusal olarak acı verici olabilir. Sahadan ayrılırken yakın dostlukları sona erdirmenin duygusal acısını yaşayabilirsiniz. Ayrılmanın hemen öncesinde ve sonrasında suçluluk ve keder duyabilirsiniz. Karşılıklı kişisel ve duygusal ilişkilerinizden dolayı sahayı bırakıp gitmeyi zor bulabilirsiniz. Eğer sahadaki ilişki uzun ve yoğun olmuşsa ve saha alanı sizin kendi yerel kültürünüzden farklıysa, orijinal kültürel çevrenizde kendinizi rahat hissetmek için aylarca süren bir alışma dönemine ihtiyacınız olabilir.

Proje doğal bir sona ulaştığı ve artık çok az yeni şey öğrenildiği ya da dış faktörler projeye son vermeyi zorunlu kıldığı için (örn. görevin son bulması, eşik bekçilerinin size çıkmanızı emretmeleri) sahadan ayrılmaya bir kez karar verdiğinizde, bir çıkış yöntemi seçin. Hızlı bir çıkış yaparak (bir gün aniden geri dönmeyerek) sahadan ayrılabilir ya da ilişkiyi haftalar içinde zamanla azaltarak yavaşça sahadan çekilebilirsiniz. Ayrıca saha mensuplarına bunu

---

[43] Saha araştırmasında ses kaydı üzerine daha fazlası için bkz. Albrecht (1985), Bogdan & Taylor (1975: 109), Denzin (1989: 210-233) ve Jackson (1987).

[44] Altheide (1980), Bogdan & Taylor (1975:75-76), Lofland vd. (1995:61), Maines vd. (1980) ve Roadburg (1980) sahadan ayrılışı tartışmaktadır.

nasıl söyleyeceğinize ve onları ne kadar önceden uyaracağınıza da karar vermeniz gerekir.

Çıkış süreci, özgül saha ortamına ve geliştirilen ilişkilere bağlıdır. Genelde, saha mensuplarının bunu biraz erkenden öğrenmelerine imkan tanımanız gerekir. Verilmiş olan bütün taahhütleri ve yapılmış pazarlıkları yerine getirmeniz ve sahadan temiz bir sayfa açarak ayrılmanız gerekir. Bazen, veda partisi ya da herkesle el sıkışmak gibi bir ritüel ya da tören, saha mensuplarına ayrılık sinyali vermenize yardımcı olur. Ayrıldıktan sonra saha mensupları ile arkadaşlığın sürdürülmesi de feminist araştırmacılar tarafından savunulmaktadır.

Ayrılık saha mensuplarını etkiler. Bazıları, yakın bir toplumsal ilişki son bulmakta olduğu için incinebilir ya da kendilerini reddedilmiş hissedebilir. Sizi tekrar sahaya çekmeye ve oranın bir mensubu kılmaya çalışarak tepki verebilir ya da öfkeli ve kızgın olabilirler. Sizin gerçekten bir yabancı olduğunuzun farkına vardıkları için size soğuk ve uzak davranabilirler. Her durumda, bağları koparma ve çıkış süreci tamamlanana kadar saha çalışması bitmez (bkz. Özet Kutusu 13.1 Saha Araştırması Sürecine Kuşbakışı).

Özet Kutusu 13.1 Saha Araştırması Sürecine Kuşbakışı

1. **Adım: Alana Girmeye Hazırlanın**
   - Esnek olun
   - Organize olun
   - Odaksızlaşın
   - Kendinizi tanıyın
2. **Adım: Bir Saha Alanı Seçin ve Buraya Erişim Sağlayın**
   - Bir salan seçin
   - Eşik bekçileriyle baş edin
   - Alana girin ve erişim sağlayın
   - Toplumsal bir rol üstlenin
   - Bir ilişki seviyesi benimseyin
   - Yakınlık tesis edin
3. **Adım: Stratejiler Uygulayın**
   - Pazarlık yapın
   - Araştırmayı normalleştirin
   - Araştırmanın ne kadarını açık edeceğinize karar verin
   - Odaklanın ve örnekleyin
   - Yabancı tutumu benimseyin
   - Toplumsal aksaklıklara dikkat edin
   - Stresle başa çıkın.
4. **Adım: Sahadaki İlişkileri Devam Ettirin**
   - Uyum sağlayın ve kabullenin
   - Albeniden yararlanın ve güven verin
   - Küçük iyilikler yapın
   - Çatışmalardan kaçının
   - İlgili görünün
   - Makbul çaylak olun.

Özet Kutusu 13.1 Devamı

5. Adım: Verileri Toplayın ve Kaydedin
- Özümseyin ve deneyimleyin
- İzleyin ve dinleyin
- Verileri kaydedin
- Saha notları türleri
  1. Karalamalar
  2. Doğrudan gözlem notları
  3. Analitik hatırlatma notları
  4. Kişisel notlar
  5. Görüşme notları
  6. Haritalar, şemalar ve insan ürünü nesneler
  7. Mekanik olarak kaydedilmiş veriler

6. Adım: Sahadan Ayrılın

Saha Araştırması Görüşmesi

13.2. Tarama görüşmeleri ve saha araştırması görüşmelerini birbirinden ayırt etmek

Şimdiye kadar, saha araştırmacılarının nasıl gözlem yaptığını ve notlar aldığını öğrendiniz. Saha araştırmacıları sahanın mensupları ile görüşmeler de yaparlar; ancak saha görüşmeleri, tarama görüşmelerinden farklıdır. Bu kısımda saha görüşmesini ele alıyoruz.

Saha araştırmasındaki yapılandırılmamış, yönlendirici olmayan, derinlemesine görüşmeler, formel tarama araştırması görüşmelerinden pek çok açıdan farklıdır (bkz. Düşünce Kutusu 13.2 Tarama Görüşmeleri ve Saha Araştırması Görüşmeleri).[45] Saha görüşmesi, sorular sorma, dinleme, ilgi gösterme ve söylenenleri kaydetmeyi gerektirir.

Saha görüşmesi, bir araştırmacıyla sahanın bir ya da daha fazla mensubunun ortak ürünüdür. Saha mensupları bir tartışma sürecine aktif bir şekilde katılırlar. Onların içgörüleri, hisleri ve işbirlikleri öznel anlamları açığa çıkaran bu tartışma sürecinin asli parçalarıdır. "Görüşmecinin varlığı ve ilgi biçimi - nasıl dinlediği, ilgi gösterdiği, [katılımcıyı] cesaretlendirdiği, [sözüne] müdahale ettiği, konudan saptığı, konu başlıkları açtığı ve yanıtlara son verdiği, katılımcının anlatımına içkindir" (Misliler, 1986:82).

Saha araştırması görüşmeleri pek çok şekilde adlandırılır: *yapılandırılmamış, derinlemesine, etnografik, açık uçlu, enformel ve uzun.* Genel olarak, bir veya daha fazla insanın ortamda bulunmasını gerektirir, sahada gerçekleşir, enfor-

[45] Saha görüşmesi yapmayla ilgili tartışma Angrosino (2007: 42-45), Banaka (1971), Bogdan & Taylor (1975:95-124), Briggs (1986), Burgess (1982c), Denzin (1989:103-120), Douglas (1975), Lofland vd. (2006), Spradley (1979a) ve Whyte (1982) içinde bulunabilir.

meldir ve yönlendirici değildirler (yani katılımcı görüşmeyi çeşitli yönlere çekebilir).[46]

Saha görüşmesi, deneyimlerin karşılıklı paylaşılmasını içerir. Katılımcıyı kendini size açmaya teşvik etmek ve güven tesis etmek için kendi geçmişinizi onunla paylaşabilirsiniz; ancak katılımcıyı belli yanıtlara zorlamayın veya yönlendirici sorular kullanmayın. Yapmak istediğiniz karşılıklı bir keşif sürecini teşvik etmek ve yönlendirmektir. Gençlik altkültürü ile ilgili araştırmasında Wilkins (2008:21), saha araştırması sırasında kendi beklenmedik hamileliğinin ve bekar anneliğinin "toplumsal konumunu önemli ve genellikle umulmadık şekillerde değiştirdiğini," buna taklitçi gençlerle (Porto Rikolu gibi davranan beyaz ergenler) araştırma fırsatlarının önünün açılmasının da dahil olduğunu söylemiştir.

Saha görüşmelerinde, katılımcılar kendilerini normalde konuştukları, düşündükleri ve gerçekliği sınıflandırdıkları biçimlerde ifade eder. Katılımcıların esprilerini ve anlattıkları öyküleri kendi doğal biçimlerinde korumak istersiniz, standartlaştırılmış bir biçimde yeniden paketlemek değil. Katılımcının bakış açısına ve deneyimlerine odaklanın. Katılımcının deneyimine yaklaşmak için ona somut örnekler veya durumlar göstererek sorular sorun: örn. "Neden işinizden ayrıldınız?" yerine, "Haziran ayında işten ayrılmanıza neden olan şeyleri söyleyebilir misiniz?" deyin.

Saha görüşmeleri zamansal bir dizi halinde gerçekleşir. Yakın ilişki kurmakla ve sohbeti değer yargısı içeren ya da son derece hassas konulardan uzağa yönlendirmekle işe başlayın. Samimiyet kurulana kadar mahrem duyguları irdelemekten kaçının ve ondan sonra bile katılımcının tedirginlik duymasına hazırlıklı olun. Çok sayıda görüşme yaptıktan sonra, hassas meseleleri daha derinden irdelemeyi başarabilir, daha az hassas meselelere ise açıklık kazandırabilirsiniz. Sonraki görüşmelerde, konu başlıklarına geri dönebilir ve geçmişteki yanıtları, yargılayıcı olmayan bir tonda yeniden dile getirerek kontrol eder ve katılımcıdan bunları teyit etmesini isteyebilirsiniz: örn. "Son konuşmamızda, onlar sizin ücretinizi düşürdükten sonra mağazadan bir şeyler almaya başladığınızı söylemiştiniz. Bu doğru mu?"

Saha görüşmesi bir "konuşma edimi"dir, tarama araştırması görüşmesinde bulunan etki/tepki modelinden çok (bkz. 10. Bölüm), dostane bir sohbete daha yakındır. Dostane bir sohbetin nasıl olduğunu bilirsiniz; bu sohbetin kendi gayri resmi kuralları vardır ve şu unsurları içerir: (1) selamlaşma ("Merhaba, tekrar görüştüğümüze sevindim"); (2) açık bir hedef ya da amacın yokluğu ("Şimdi geçen hafta ne yaptığımızı tartışalım" demeyiz); (3) açık tekrarlamalardan kaçınma ("... hakkında söylediğinizi netleştirir misiniz?" demeyiz); (4) soru sorma ("Dünkü yarışı gördünüz mü?"); (5) ilgi belirten ifadeler

[46] Bkz. Fontana & Frey (1994).

("Gerçekten mi? Keşke ben de orada olsaymışım!"); (6) bilgisizlik belirten ifadeler ("Hayır, haberim yok. Ne oldu?"); (7) görüşmenin dengeli geçmesi için sırayla konuşma (soruları her zaman bir kişi sormaz, yanıtları da hep aynı kişi vermez; (8) kısaltmalar ("Kentucky Derbi at yarışını kaçırdım ama Indianapolis 500 araba yarışına gideceğim" değil, "Derbiyi kaçırdım ama İndiye gidiyorum"); (9) her iki kişi de konuşmadığında bir duraklamaya da kısa bir sessizlik olması kabul edilebilir; (10) kapanış ("Bu sohbete burada son verelim" demeyiz, bunun yerine, fiziksel olarak ayrılmadan önce sözlü bir gösterge kullanırız: "Şimdi işe dönmem gerekiyor. Yarın görüşürüz.").

Saha görüşmesi dostane bir sohbetten farklıdır. Açık bir amacı vardır: katılımcı ve ortam hakkında bilgi edinmek. Araştırmacı, dostane sohbetlerden ayrılan açıklamalar yapar ya da taleplerde bulunur. Örneğin, "... hakkında soru sormak istiyorum" ya da "Doğru yazmış mıyım diye şuna bir bakar mısınız?" diyebilirsiniz. Saha görüşmesi o kadar dengeli değildir. Soruların büyük bir kısmı sizden gelir; daha bilgisiz ya da daha ilgili olduğunuzu gösterirsiniz. Ayrıca, bu tür görüşmeler yinelemeler içerir ve katılımcıdan çoğu kez net olmayan kısaltmaları açmasını istersiniz.[47]

Saha görüşmecileri, imleyicileri takip ederler. Saha görüşmesinde **imleyici**, "bir katılımcı tarafından laf arasında önemli bir olaya ya da duygu haline yapılan göndermedir" (Weiss, 1994: 77). Örneğin, 45 yaşındaki bir doktorla yapılan bir görüşme sırasında, doktor lisede bir derste yaşadığı sorunu tarif ederken üstünkörü şöyle diyor: "Kız kardeşimin bir araba kazasında ciddi biçimde yaralanması da o zamanlara denk geliyordu." Doktor daha önce kız kardeşi ya da kaza hakkında hiçbir şey söylememiştir. Konuyu gündeme getirerek, doktora bunun o sırada önemli bir olay olduğunu ima ediyor. Buradaki imleyiciyi yakalamanız gerekir; ileride doktora şöyle sorabilirsiniz: "Daha önce kız kardeşinizin bir araba kazasında ciddi biçimde yaralandığından söz ettiniz. Bana bu konuyu biraz daha anlatır mısınız?". Daha da önemlisi, dinlemeniz gerekir. Sık sık müdahale etmez, tekrar tekrar katılımcının cümlelerini tamamlamaz, benzerlikler sunmazsınız (örn. "Ha, bu tam da X gibi"); katılımcı bir yanıt vermeye başladıktan sonra sorularınızı bitirmekte ısrar etmez, görüşme sürecinin denetimini ele almak için savaşmaz ya da bir düşünce dizisine saplanıp yeni ipuçlarını göz ardı etmezsiniz.[48] Belki de beklenmedik bir şey öğreneceksiniz: örneğin kız kardeşinin kazasının doktorda tıbba yönelik ilginin başlamasına neden olması ve tıp kariyerini seçmesinde önemli olması gibi.

---

[47] Sohbetlerle karşılaştırma üzerine Briggs (1986: 11), Spradley (1979a: 56-68) ve Weiss (1994: 8).

[48] Bkz. Weiss (1994: 78).

Düşünce Kutusu 13.2 Tarama Görüşmeleri ve Saha Araştırması Görüşmeleri

NORMAL TARAMA GÖRÜŞMESİ	NORMAL SAHA GÖRÜŞMESİ
1. Belirgin bir başlangıcı ve sonu vardır.	1. Başlangıç ve son belirgin değildir. Görüşme ileride başka bir zamanda devam edebilir.
2. Tüm katılımcılara aynı sırada aynı standart sorular sorulur	2. Sorular ve soruların sorulma sırası, belli insanlara ve durumlara göre ayarlanır.
3. Görüşmeci, her zaman yansız görünür.	3. Görüşmeci yanıtlara ilgi gösterir, ayrıntılara girilmesini teşvik eder.
4. Görüşmeci soruları sorar, katılımcı bunlara cevap verir.	4. Dostça sohbete dayalı bir bilgi alışverişi gibidir, ancak soruları daha çok görüşmeci sorar.
5. Neredeyse her zaman yalnızca tek bir katılımcı bulunur.	5. Grup ortamında ya da etrafta başkaları varken gerçekleşebilir, ancak bu değişiklik gösterir.
6. Profesyonel bir tarzı ve iş görüşmesine benzer bir odağı vardır; sapmalar görmazden gelinir.	6. Araya şakalar, parantezler, hikayeler, sapmalar ve anekdotlar serpiştirilir ve bunlar kaydedilir.
7. Kapalı uçlu sorular yaygındır, derinlemesine sondaja sık rastlanmaz.	7. Açık uçlu sorular yaygındır ve sık sık derinlemesine sondaj yapılır.
8. Görüşmeci, görüşme hızını ve yönünü tek başına kontrol eder.	8. Görüşmeci ve katılımcı, görüşmenin yönünü ve hızını ortaklaşa kontrol eder.
9. Görüşmenin gerçekleştiği toplumsal bağlam göz ardı edilir ve bunun pek fark yaratmadığı varsayılır.	9. Görüşmenin toplumsal bağlamına dikkat edilir ve bağlam yanıtların anlamını yorumlamada önemli olarak görülür.
10. Görüşmeci, iletişim kalıbını standart bir çerçeveye sokmaya çalışır.	10. Görüşmeci, katılımcının normlarına ve dil kullanım biçimine uyar.

Kaynak: Briggs (1986), Denzin (1989), Douglas (1985), Mishler (1986) ve Spradley'den (1979a) ödünç alınmıştır.

Yaşam Öyküsü

Yaşam öyküsü, yaşam tarihi ya da biyografik görüşme saha görüşmesinin özel bir türüdür. Sözlü tarihle örtüşür (bkz. 14. Bölüm).[49] Geçmişle ilgili hikayelerin pek çok amacı vardır ve bunlar görüşme biçimlerini şekillendirebilir. **Yaşam öyküsü görüşmesinde,** belirli bir bireyin yaşamı hakkında görüşme yapar ve belgesel malzemeler toplarız. Bilgi kaynağı olarak adlandırılan kişi, genellikle yaşlı biridir. "*Yaşam öyküsü* kavramı, çoğu kez *yaşam tarihi* teriminin ima ettiği destekleyici kanıtlar olmaksızın geriye dönük bilgilere gönderme yapmak için kullanılır" (Tagg, 1985:163). Kişinin kendi geçmişini nasıl anladığını kavramak için ona açık uçlu sorular sorarız. Hikayenin tam olarak doğru olup olmaması, hikayenin kendisinden daha az önemlidir. Katılımcının geçmişi yeniden inşa edebileceği ya da şimdiki yorumlarını geçmişe ekleyebileceğini biliriz; kişi kendi öyküsünü "yeniden yazabilir." Bu görüşmenin başlıca amacı, bir tür

[49] Yaşam öyküsü görüşmeleri üzerine bkz. Atkinson (1998), Denzin (1989: 182-209), Harrison (2009), Nash & McCurdy (1989), Smith (1994) ve Tagg (1985).

nesnel gerçeklik elde etmek değil, katılımcının geçmişi nasıl gördüğünü/hatırladığını anlamaktır (bkz. Düşünce Kutusu 13.3 Yaşam Öyküsü Görüşmesi).

Bazen katılımcıya belirli tarihlerde ve yaşamın pek çok alanında neler olduğunu sorarken bir *yaşam öyküsü tablosu* kullanırız. Bu tablo, kişinin yaşamının her on yılına ait göç, meslek, eğitim veya aile olayları gibi kategorilerden oluşabilir. Çoğu zaman görüşme bilgilerini, insan ürünü nesnelerle (örn. eski fotoğraflar) destekler ve tartışmayı ya da hatırlamayı teşvik etmek için bunları görüşme sırasında sunabiliriz. "Ampirik bir edim olarak yaşam öyküsü yazımı, verilerden beslenir: mektuplar, belgeler, görüşmeler" (Smith, 1994:290).

Düşünce Kutusu 13.3 Yaşam Öyküsü Görüşmesi

Yaşam öyküsü ya da yaşam tarihi görüşmeleri genellikle kaydedilen, her biri 60 ile 90 dakika arası süren, çoğunlukla iki ile on arası açık uçlu soru içeren görüşmelerdir. Bu görüşmeler pek çok amaca hizmet eder. Öncelikle, kendisiyle görüşme yapılan kaynak kişinin yaşam anılarını yeniden inşa etmesine yardımcı olabilir. Kişinin yaşam olaylarını bir anlatı şeklinde yeniden anlatmasının ve hatırlamasının terapötik yararları olabilir ve kişinin bilgileri ve bilgelği böylece yeni bir kuşağa aktarılabilir. İkincisi, bu görüşmeler yaşam döngüsü, benlik geliştirme ve olayları deneyimleme biçimi hakkında yeni nitel veriler üretebilir ve bunlar arşivlenerek benzer verilere eklenebilir (örn. Güney Maine Üniversitesi'ndeki Yaşam Öyküleri Merkezi ve Northwestern Üniversitesi'ndeki Foley Yaşam Araştırmaları Merkezleri bu tür arşivler sunarlar). Üçüncüsü, yaşam öyküsü görüşmeleri görüşmeciye, başka birinin yaşamına derinlemesine bir bakış sunabilir. Bu, çoğu kez yakın bir kişisel ilişki tesis eden ve özdüşünümü kişisel bütünlüğü geliştiren biçimlerde teşvik eden, zenginleştirici bir deneyimdir. Sürecin basamakları şöyledir:

1. Araştırmacı artalan okumasıyla hazırlık yapar, kendi görüşme becerilerini rafine eder, kaynak kişiyle bağlantıya geçer, görüşme için izin alır ve anonimlik teminatı verir.
2. Araştırmacı ses veya görüntü kaydı yaparak bir dizi görüşme yürütür. Görüşmeci, eğer varsa kaynak kişiyle olan geçmişini askıya alır ve ona tamamen saygı gösterir, her zaman karşısındakinin söylediklerine samimi bir ilgi gösterir. Açık uçlu sorular sorar, ancak esnektir ve hiçbir zaman bir soruyu dayatmaz. Görüşmeci bir rehber gibi davranır, hikayelerden söz açılmasını sağlayacak bir sorunun sorulması gereken zamanı bilir; yoğun bir dikkat gösterir, yargılayıcılıktan tamamen uzaktır ve destekleyicidir. Çoğu zaman, görüşmeci anıların ve geçmiş duyguların uyanmasına yardımcı olmaları için fotoğraflar ya da nesneler kullanır.
3. Araştırmacı, kaydedilen görüşmeleri dört aşamada yazıya döker: (a) her bir kaydın özetini çıkarır; (b) çok az düzeltme (örn. cümlelere, paragraflara noktalama işareti eklemek) ve reji (örn. kahkaha, öksürük) içeren, birebir bir deşifre yapar; (c) bütün deşifreyi, söylenenlerin anlamını netleştirmek için gözden geçirir, daha fazla düzeltme yapar ve deşifreleri kısmen yeniden düzenler ve (d) kaynak kişinin düzeltme ve değişiklikler için deşifreyi gözden geçirmesini sağlar.
4. Araştırmacı kaynak kişiye bir teşekkür notu yollar ve başlıca temalar üzerine bir yorum kaleme alır ve/veya bunu bir arşive gönderir.

Kaynak: Atkinson & Hills'ten (1998) uyarlanmıştır.

McCracken (1988:20) nesnelerin, görüşme yapılan kişinin olayları görme biçimini anlamasında, görüşmeciye nasıl yardımcı olduğuna dair bir örnek vermektedir. 75 yaşındaki bir kadınla oturma odasında görüşme yaparken, McCracken başlangıçta odada yığın halinde pek çok fiziksel nesne bulunduğunu düşünmüştür. Kadına nesnelerini anlamını sorduğunda, onun her bir nesneyi bir yadigar ya da andaç olarak gördüğü ortaya çıkmıştır. Oda, kadının yaşamındaki kilit olayları sergileyen bir müze gibidir. Araştırmacı nesnelere bu yeni gözle bakmaya başladıktan sonra, mobilya ve nesneleri cansız şeyler olarak değil, anlam yayan nesneler olarak görmeye başlamıştır.

Bazen, katılımcının halihazırda bir arşivi olduğunu tespit eder, bazen de belgeleri arayıp tarar ve bir arşiv yaratırız. Bu türden belgesel verilerin yerini tespit etmek ve ardından bilgileri değerlendirmek, kataloglamak ve düzenlemek muazzam bir iş olabilir. Görüşme ve belgesel veriler, birlikte yaşam öyküsünün temelini oluştururlar.

Saha Görüşmelerinde Sorulan Soru Türleri

Bir saha görüşmesinde üç tür soru sorarız: betimleyici sorular, yapısal sorular ve karşılaştırma soruları. Bunların hepsini aynı anda sorabiliriz, ancak her biri araştırma sürecinin farklı bir aşamasında daha sık sorulur (bkz. Şekil 13.5). Başlangıç aşamasında, betimleyici sorular sorun ve araştırma sürecinin ortalarında, yani analiz başladıktan sonra, soruların büyük bölümü betimleyici sorulardan oluşana dek, betimleyici sorulara yavaş yavaş yapısal sorular ekleyin. Karşılaştırma sorularını araştırma sürecinin ortalarında sormaya başlayın ve bu soruları sonunda diğer soru türlerinin tümünden daha fazla karşılaştırma sorusu soruncaya dek artırın.[50]

Betimleyici bir soruyu ortamı keşfetmek ve saha mensupları hakkında bilgi edinmek için sorarsınız. Betimleyici sorular zaman ve mekan hakkında olabilir: örneğin, "Banyo nerede?" "Teslimat kamyonu ne zaman geliyor?" "Pazartesi gecesi ne oldu?" İnsanlar ve faaliyetler hakkında da olabilir: "Pencerenin önünde oturan kim?" "Amcanız nasıl biri?" "Kabul töreni sırasında neler oluyor?" Nesneler hakkında olabilir: "Dekupaj testereyi ne zaman kullanıyorsunuz?" "Acil bir su sızıntısı işi olduğunda hangi aletleri yanınızda götürüyorsunuz?" Örnekler veya deneyimler hakkındaki sorular betimleyici sorulardır: örn. "Bana mükemmel bir randevu örneği verebilir misiniz?" "Posta memuru olarak deneyimleriniz nelerdi?" Betimleyici sorular, hayali durumlar hakkında olabilir: "Eğer sınav esnasında bir öğrenci kitabını açarsa, ona nasıl davranırsınız?" Başka bir betimleyici soru türü, saha mensuplarına ortamda kullanılan argo ifadelerin anlamını sorar: "Komiseri nasıl adlandırıyorsunuz?" (Cevap: "aynasız").

---

[50] Soru türleri Spradley'den (1979a, 1979b) uyarlanmıştır.

Sahada zaman geçirdikten ve özellikle alan analizinde (15. Bölüm'de ele alınacaktır) verileri analiz etmeye başladıktan sonra *yapısal sorular* kullanırsınız. Bu, sahadaki belli olayları, durumları ve sohbetleri kategorilere ayırarak düzenlemenizden sonra başlar. Örneğin, otoyoldaki mola yerinde bulunan bir restoranda yaptığınız gözlemler, çalışanların mola yerinin müdavimi olan müşterileri gayri resmi bir sınıflandırmaya tabi tuttuğunu ortaya çıkarmıştır. Ön analizde, "müşteri türleri" şeklinde bir kavramsal bir kategori oluşturur ve saha mensuplarıyla konuşmalarınızda yapısal sorular kullanarak onlara bu kategorileri doğrulatırsınız.

Yapısal soru yöneltmenin bir yolu, sahadakilere bir kategorinin halihazırda, sizin o kategoriye dahil ettiğiniz unsurlara ek, başka unsurlar da içerip içermediğini sormaktır. Örneğin, "Devamlı müşteriler, paketçiler, ihtiyaç molası verenler ve uzun yol şoförleri dışında başka müşteri türleri de var mı?" Bazen doğrulama da istersiniz: "Paketçi, hizmet ettiğiniz bir müşteri türü mü?" "... yapan bir müşteriye paketçi der misiniz?" "İhtiyaç molası verenler hiç üç tabaklık bir menü yiyor mu?"

Karşılaştırma sorusu yapısal sorularla doğruladığınız analizinize dayanır. Karşılaştırma soruları, saha mensuplarına doğrulamaları için sorduğunuz kategorilerin unsurları ya da bizzat kategoriler arasındaki benzerlikler veya farklılıklara odaklanır: "Anlaşılan burada farklı türde bir dizi müşteriniz oluyor. Bazı müşterilere "devamlı müşteriler," bazılarına da "ihtiyaç molası verenler" dediğinizi duydum. Devamlı müşteriyle ihtiyaç molası veren arasındaki benzerlikler nelerdir?" ya da "Bir uzun yol şoförü ile paketçi arasındaki fark, paketçinin bahşiş bırakmaması mıdır?" veya "İki tür müşteri yalnızca tuvaleti kullanmak için mola veriyor: kalabalık aileler ve yalnız erkekler. Her ikisine de ihtiyaç molası verenler mi diyorsunuz?"

Şekil 13.5 Saha Araştırması Görüşmelerinde Soru Türleri

Saha Araştırmasında Kaynak Kişiler

Saha araştırmasında kaynak kişi, saha araştırmacısının bir ilişki geliştirdiği ve araştırmacıya saha hakkında bilgi veren ya da çeşitli şeyler anlatan bir saha

mensubudur.[51] İdeal kaynak kişinin dört özelliği bulunur (bkz. Düşünce Kutusu 13.4 Saha Araştırmasında İdeal Kaynak Kişi).

Kaynak kişiyle birkaç türde görüşme yapabilirsiniz. Faydalı bakış açıları sağlayan, birbirine zıt kaynak kişi türleri arasında acemiler ve eskiler, olayların merkezindeki insanlar ve olayları kenardan izleyenler, yakın zamanda statü değiştirenler (örn. terfi yoluyla) ve durağan kalanlar, üzgün ya da ihtiyaç sahibi kişiler ve mutlu ya da güvence sahibi kişiler ve yetki sahibi bir lider ve onun emrindekiler. Farklı türlerde kaynak kişilerle görüşme yaparken karışık ve tutarsız mesajlarla karşılaşmaya hazırlıklı olun.

Düşünce Kutusu 13.4 Saha Araştırmasında İdeal Kaynak Kişi

1. Birinin kültüre tamamıyla aşina olan ve önemli olaylara tanık olabilecek bir konumda yer alması, onu, iyi bir kaynak kişi yapar. Kültürü yaşar, onun içinde soluk alır ve ortamın rutinlerini üzerinde düşünmeksizin yerine getirir. İlgili kültürü yıllardır birebir deneyimlemiştir; acemi değildir.
2. Birey, halen sahada yer almaktadır. Saha üzerine kafa yoran eski saha mensupları işe yarar içgörüler sağlayabilir, ancak olayların içinde doğrudan yer almaktan ne kadar uzak kalmışlarsa anılarını yeniden inşa etmiş olmaları olasılığı o kadar yüksektir.
3. Kişi, araştırmacıyla zaman geçirebilir. Görüşmek saatler sürebilir ve bazı saha mensupları kapsamlı görüşmeler için uygun olmayabilir.
4. Analitik olmayan bireyler, daha iyi kaynak kişilerdir. Analitik davranmayan bir kaynak kişi, yerel halkın düşüncesine ya da pragmatik sağduyuya aşinadır ve bunu kullanır. Bu, ortamı medya ya da eğitim aracılığıyla öğrendiği kategorileri kullanarak analiz eden saha mensubunun tersidir. Sosyal bilimler eğitimi görmüş saha mensupları bile analitik olmayan biçimlerde yanıt vermeyi öğrenebilir, ancak bunun için eğitimlerini bir kenara bırakmaları ve saha mensubu bakış açılarını kullanmaları gerekir.

Görüşmenin Bağlamı

Özel bir ofiste geçen bir sohbetin, kalabalık bir yemekhanede aynı şekilde gerçekleşmeyeceğini biliriz.[52] Çoğu kez görüşmeler, kendini rahat hissetmesi için kaynak kişinin ev ortamında gerçekleşir. Bu her zaman en iyi yol değildir. Eğer bir kaynak kişi meşgulse ya da mahremiyet sorun teşkil ediyorsa, başka bir ortama (örn. sessiz bir restoran ya da üniversitedeki ofis) geçersiniz.

Görüşmenin anlamı, görüşmenin *Gestalt*'ı, yani araştırmacıyla kaynak kişinin belli bir bağlamdaki etkileşiminin bütünü, tarafından biçimlendirilir. Ayrıca, görüşmeye anlam ilave eden sözsüz iletişim de (örn. omuz silkmeler, jestler) not edilmelidir.

---

[51] Saha araştırmasında kaynak kişiler Dean vd. (1969), Kemp & Ellen (1984), Schatzman & Strauss (1973), Spradley (1979:46-54) ve Whyte (1982) içinde tartışılmaktadır,

[52] Görüşme bağlamları, Hammersley & Atkinson (1983:112-126) ve Schatzman & Strauss (1973:83-87) içinde tartışılmaktadır. Briggs (1986), geleneksel olmayan popülasyonların ve kadınların yapılandırılmamış görüşmelerde daha iyi iletişimde bulunduğunu ileri sürmüştür.

13.3. Saha araştırmasında verilerin güvenilirliğinin ve geçerliliğin nasıl belirlendiğini açıklamak

Niteliğin Anlamı

Nitelikli veri terimi, saha araştırmasında ne anlama gelir ve bir araştırmacı bu tür veriler elde etmek için ne yapar?[53] Pozitivist nicel yaklaşımı benimseyen bir araştırmacı için kaliteli veri, güvenilir ve geçerli veridir; bu veriler, tüm araştırmacılarda aynı "nesnel" doğrunun net, tutarlı ölçümlerini verirler. Buna karşın, yorumlayıcı bir yaklaşım izleyen saha araştırmacısı, tek bir nesnel doğru olduğunu varsaymak yerine saha mensuplarının, deneyimleri, bir toplumsal bağlam içinde öznel olarak yorumladıklarını düşünür. Bir saha mensubunun bir şeyi doğru kabul edip etmemesi, toplumsal etkileşim ve yorumlamadan kaynaklanır. Dolayısıyla, nitelikli veriler bu tür süreçleri yakalar ve saha mensubunun bakış açısına dair bir anlayış sunar. "Zengin" veriler istersiniz. Bu, verilerin çeşitlilik içermesi ve verileri uzun bir zaman zarfında sistematik olarak toplamış olduğunuz anlamına gelir. Nitelikli veriler elde etmek için öznel görüşleri saf dışı bırakmazsınız; aksine nitelikli veriler, öznel yanıt ve deneyimleri kapsar. Nitelikli saha verileri, saha mensuplarının toplumsal dünyasına gömülmüş olmanızdan doğan ayrıntılı tasvirlerdir.[54]

Saha Araştırmasında Güvenilirlik

Saha verilerinin güvenilirliği şu soruyla ilgilidir: Bir saha mensubu ya da saha olayıyla ilgili gözlemleriniz içsel ve dışsal olarak tutarlı mı? **İçsel tutarlılık,** bir kişi ya da olay hakkında bütün bilinenleri hesaba kattığımızda ve yaygın beşeri aldatmaca biçimlerini saf dışı bıraktığımızda geçerli olmaya devam edecek verilere gönderme yapar. Başka bir deyişle, bu veriler birbirleriyle uyum içinde tutarlı bir resim oluştururlar. Örneğin, bir saha mensubunun davranışları zaman içinde ve farklı toplumsal bağlamlarda tutarlı olmalıdır.

Dışsal tutarlılık, farklı veri kaynaklarıyla doğrulanmış ya da karşılıklı kontrol edilmiş verilere gönderme yapar. Başka bir deyişle, verilerin tamamı genel bağlama uyuyor mu? Örneğin, ötekiler, sizin bir kişi hakkındaki gözlemlerinizi doğrulayabilir mi? Başka kanıtlar da gözlemlerinizi doğruluyor mu?

Ayrıca saha araştırmasında güvenilirlik söylenmeyen, yapılmayan, ancak beklenenleri veya öngörülenleri de kapsar. Bu türden atlamalar veya hüküm-

---

[53] Verilerin niteliği hakkında daha fazla tartışma için bkz. Becker (1970b), Dean & Whyte (1969), Douglas (1976: 7), Kirk & Miller (1986) ve McCall (1969).

[54] Douglas (1976: 115) doğal ortamların ayrıntılı gözlemlerine kıyasla "somut sayılarla" "yalan söyleme"nin daha kolay olduğunu ileri sürmüştür.

süz veriler önemli olabilir; ancak tespit edilmeleri zordur. Örneğin, bir kasiyerin vardiyasının bitişini gözlemlerken, çekmecedeki parayı saymadığını fark ediyorsunuz. Bu ihmali ancak diğer kasiyerler vardiyanın sonunda her zaman çekmecedeki parayı sayıyorsa fark edebilirsiniz (bkz. 15. Bölüm'de olumsuz vaka yöntemi ile ilgili tartışma). Hochschild'in (2016:56) güneybatı Louisiana'daki Çay Partisi destekçileri ile ilgili araştırmasında gözlemlediği gibi:

> *Görmek istediğim resme, resmin içinde olmayanlara dikkat ederek geri dönüyordum. Bu, bir fotoğrafı negatifini inceleyerek anlamaya çalışmak gibiydi. Kendimi insanların neyi hatırladıklarına, nelere odaklandıklarına değil neyi unuttuklarına, ihmal ettiklerine ve söylemediklerine bakarken buldum.*

Saha araştırmasında güvenilirlik; içgörülerinize, farkındalığınıza, şüphelerinize ve sorularınıza dayanır. Saha mensuplarına ve olaylara farklı açılardan (yasal, ekonomik, siyasi, kişisel) bakarsınız ve zihninizde şu soruları sorarsınız: Bu işin parası nereden geliyor? Bu insanlar bütün gün ne yapıyor?

Saha mensuplarının size söylediklerine bağımlısınızdır. Bu, saha mensuplarının ve açıklamalarının inanılırlığını, güvenilirliğin parçası haline getirir. Saha mensuplarının inanılırlığını kontrol etmek için şu soruları sormalısınız: Kişinin yalan söylemesi için bir neden var mı? Bunu bilecek konumda mıyım? Kişinin değerleri neler ve bunlar söylediklerini nasıl biçimlendirebilir? Bunu yalnızca beni memnun etmek için mi söylüyor? Kişinin spontane hareket etmesini kısıtlayabilecek herhangi bir şey var mı?

İnanılırlığı değerlendirirken, öznelliği ve bağlamı hesaba katın. Bir kişinin beyan veya hareketleri, onun öznel algılarından etkilenir ve bireyin bakış açısının ve deneyimlerinin damgasını taşır. Doğru olup olmadığını anlamak için her beyanı tek tek değerlendirmektense, beyanları kendi içlerinde faydalı bulabilirsiniz. Doğruluktan uzak beyanlar ve davranışlar bile belli durumları açığa çıkarabilir.

Daha önce belirtildiği gibi, beyanlar ve davranışlar ortaya çıktıkları bağlam tarafından biçimlendirilir. Bir ortamda söylenenler, öteki bağlamlarda farklılık gösterebilir. Örneğin, "Dans eder misiniz?" diye sorulduğunda bir saha mensubu, kusursuz dansçılarla dolu umumi bir ortamda hayır diyebilir, ancak çok az dansçının olduğu ve farklı müziklerin çalındığı kısmen mahrem bir ortamda evet yanıtı verebilir. Kişi yalan söylüyor değildir; ancak yanıt, bağlam tarafından şekillendirilmektedir.

Şema 13.6 Güvenilir Saha Verilerinin Önündeki Engeller

1. ***Yanlış bilgilendirme,*** yaşamın belirsizliğinin ve karmaşıklığının neden olduğu kasıtsız bir yanıltma türüdür. Örneğin, hastanedeki hemşireler bir şeyin "resmi hastane politikası" olduğunu söylerler, ancak gerçekte bu türden yazılı bir politika yoktur.
2. ***Kaçamak yanıtlar,*** bilgileri açığa vurmamaya dönük kasıtlı davranışları içerir. Sık rastlanan kaçamak yanıtlar arasında soruları yanıtlamamak, sorulandan farklı bir soruyu yanıtlamak, konuyu değiştirmek ya da bile bile muğlak ve belirsiz bir yanıt vermek yer alır. Örneğin, satıcı, müşterilerin akşam yemeğine gelmesini sağlamak için telekızların kullanılması konusu açıldığında rahatsız oluyor. "Evet, pek çok insan onları kullanır" diyor. Ancak daha sonra, yalnızken, dikkatli bir sorgulamanın sonunda, satıcı çözülüyor ve kendisinin de bu uygulamayı kullandığını açığa vuruyor.
3. ***Yalanlar,*** yanlış yönlendirme veya yanlış bir fikir verme amaçlı asılsız bilgilerdir. Örneğin, bir çete üyesi size sahte isim ve adres veriyor ya da bir kilise papazı daha başarılı görünmek için üye sayısını şişiriyor. Douglas (1976:73) şöyle demiştir: "Ayrıntılarını herhangi bir dereceye kadar bildiğim tüm diğer araştırma ortamlarında, yalan söylemek yaygındı, hem saha mensuplarının kendi aralarında hem de araştırmacılara özellikle de saha mensupları için gerçekten önemli olan şeyler hakkında yalan söylemek."
4. ***Paravanlar,*** paylaşılan ve öğrenilen yalanlar ve aldatmacalardır. Fiziksel donanımların ve işbirlikçilerin kullanımını içerebilirler. Örneğin bir bar, gerçekte yasadışı bahislerin oynandığı bir yerdir. Bar, meşru görünüyor ve içki satıyor; ancak gerçek işi, yalnızca dikkatli bir sorgulama ile açığa çıkıyor. Paravanlar her zaman kötü niyetli değildir. Bunun sık rastlanan bir örneği, küçük çocuklar için oluşturulmuş bir paravan olan Noel Baba'dır.

Güvenilirliğin önündeki diğer engeller arasında, sizi yanlış yönlendirebilecek davranışlar yer alır: yanlış bilgilendirme, kaçamak yanıtlar, yalanlar ve paravanlar (bkz. Şema 13.6 Güvenilir Saha Verilerinin Önündeki Engeller).[55]

Saha Araştırmasında Geçerlik

Saha araştırmasının geçerliliğini, verileri, sahadaki toplumsal dünyanın hatasız temsilleri olarak analiz ederek sağlarsınız. Yinelenebilirlik bir ölçüt değildir; çünkü saha araştırmasını yinelemek neredeyse imkansızdır. Sahanın temel unsurları değişir: Toplumsal olaylar ve bağlam değişir, saha mensupları farklılaşır, araştırmacının kendisi farklılaşır vb. Araştırma geçerliliğini ya da doğruluğunu test etmenin dört yolu vardır: ekolojik geçerlilik, doğal tarih, saha mensubu açısından geçerlilik ve yetkin saha mensubu performansı.

[55] Douglas'tan (1976: 56-104) uyarlanmıştır.

1. Ekolojik geçerlik, betimlediğiniz toplumsal dünyanın saha mensuplarının dünyasına ne derecede uyduğudur. Betimlenen doğal ortamın sizin varlığınız veya prosedürleriniz tarafından görece bozulup bozulmadığı ile ilgilidir. Eğer olaylar, sizin varlığınız olmaksızın da gerçekleşebiliyorsa çalışmanın ekolojik geçerliği vardır.

2. Doğal tarih, projeyi nasıl yürüttüğünüzün ayrıntılı bir betimlemesidir. Eylem, varsayım ve prosedürlerinizin, diğerlerinin değerlendirmesine sunulmak üzere eksiksiz ve dürüst bir şekilde açıklanmasını gerektirir. Eğer dışarıdakiler, saha alanını ve sizin eylemlerinizi anlıyor ve kabul ediyorsa, çalışma doğal tarih açısından geçerlidir.

3. Saha mensubu açısından geçerlilik, saha sonuçlarını uygun bulup bulmadıkları konusunda kanaatlerini belirtmeleri için tekrar saha mensuplarına ilettiğinizde gerçekleşir. Eğer çok sayıda saha mensubu, sizin anlattıklarınızın kendi özel toplumsal dünyalarını yansıttığını görüyor ve anlıyorsa, çalışmanın "saha mensubu açısından geçerliliği" vardır. Örneğin Hochschild (2016: 135), güneybatı Louisiana'daki saha alanında saha mensuplarının sunduğu çoğu açıklamanın ardında yatan "derin hikaye"yi yakalamaya çalışmıştır. Bu onların önceliklerini, düşüncelerini ve hislerini yoğunlaştıran ve özetleyen bir hikayeydi. Derin hikayeyi saha mensuplarına anlatıp, daha sonra bu hikayeyi doğru bulup bulmadıklarını sormuş ve ne hissettiklerini yakalayarak hikayeyi doğrulamıştır. Saha mensubuna dayalı doğrulamanın sınırlamaları vardır; çünkü bir ortamda mevcut olan çatışan perspektifler sizin gözlemlerinizle uyuşmayabilir ve saha mensupları, sonuçlar kendi gruplarını olumlu tasvir etmiyorsa anlattıklarınıza karşı çıkabilir. İlaveten, kendi bakış açılarına uygun olmadığı ve amaçlarına uymadığı için saha mensupları bu açıklamayı tanımayabilir.[56]

4. Yetkin saha mensubu performansı, saha mensubu olmayan birinin etkin bir saha mensubu gibi etkileşimde bulunma veya sahaya üye olarak kabul edilme becerisidir. Buna, içeridekilerin şakalarını anlamak ve yapmak da dahildir. Geçerli bir çalışma, sahadaki toplumsal yaşamın dokusunu mümkün olduğunca vermeli ve yeterince ayrıntı içermelidir, böylece dışarıdan biri, bir saha mensubu gibi davranabilir. Bunun dezavantajı ise, her durumda toplumsal kuralları bilmenin mümkün olmamasıdır. Ayrıca, dışarıdan biri, yalnızca saha mensupları kibar olduğu ve toplumsal hataları parmakla göstermek istemediği için sahaya üye olarak kabul edilebilir.[57]

---

[56] Bkz. Bloor (1983) ve Douglas (1976: 126).

[57] Saha araştırmasında geçerlilik üzerine daha fazlası için bkz. Briggs (1986: 24), Bogdan & Taylor (1975), Douglas (1976), Emerson (1981: 361-363) ve Sanjek (1990).

13.4. Saha araştırmasıyla ilişkilendirilen etik meseleleri betimlemek

Saha araştırması esnasında, öteki insanların toplumsal yaşamlarına bizzat doğrudan dahil olmanız, pek çok etik açmaz doğurur. Bazı açmazlar, sahada tek başınızayken ve etik üzerine düşünmek için çok az zamanınız bulunduğunda ortaya çıkar. Sahaya girmeden önce genel etik meselelerin farkında olsanız bile, bu açmazlar sahadaki gözlem ve etkileşimler sırasında beklenmedik biçimde ortaya çıkarlar. Saha araştırması ile ilgili beş etik meseleye bakacağız: örtülü araştırma, gizlilik, yasadışı davranışlara karşı tutum, iktidar sahipleri ve raporların yayımlanması.[58]

1. *Örtülü araştırma*: Etik sorunların en çok tartışılanı, örtülü veya açık saha araştırmasıyla ilgilidir.[59] Örtülü araştırma, hem tamamen gizli ya da örtülü araştırmada hem de araştırmacı sahte bir rol, isim ya da kimlik kullandığı ya da saha mensuplarına bir şekilde yalan söylediği zaman sözkonusu olan daha genel bir aldatmaca meselesiyle ilgilidir. Bilim camiasının bazı üyeleri, örtülü araştırmayı ya da aldatmacayı savunmakta ve bunu toplumsal yaşamın bazı alanlarına girmek ve bu alanlara dair eksiksiz bilgiler edinmek için zorunlu görmektedir. Bazıları ise bunun araştırmacılarla toplum arasındaki güveni sarstığını ileri sürmektedir.[60] Bu tür bir araştırmanın ahlaki statüsü sorgulanabilir olmakla birlikte, ancak gizlilik içinde incelenebilecek olan bazı saha alanları ya da faaliyetleri bulunmaktadır (bkz. 15. Bölüm).

Örtülü araştırma, bir paravan görüntüsünü sürdürmenin zorluğu ve sürekli yakalanma korkusu nedeniyle hiçbir zaman tercih edilmez ve açık araştırmadan hiç de daha kolay değildir. Lofland ve çalışma arkadaşlarının (1995:35) belirttiği gibi, "etik açıdan hassas, düşünceli ve bilgili bir araştırmacının, örtülü araştırmanın meşru olup olmadığı konusunda yargıda bulunacak en doğru kişi olduğuna inanıyoruz. Ancak... bu tür bir araştırmayla ilişkilendirilen sorunlar, tartışmalar ve ikilemlere ve yerel etik kurulu protokollerine ve kurallarına aşina hale gelmeden, hiçbir zaman örtülü araştırma yapmamanızı öneriyoruz."

2. *Gizlilik*. Bazı mahrem bilgiler, size sır olarak söylenebilir ve verilerin gizliliğini korumaya ahlaki olarak yükümlüsünüzdür. Bu yükümlülüğe, bilgileri sahadaki diğer insanlardan gizlemek ve saha notlarında saha mensuplarının isimlerini saklamak da dahildir. Bazen araştırma raporunda bir kişinin

---

[58] Bkz. Lofland vd. (2006), Miles & Huberman (1994:288-297) ve Punch (1986).

[59] Örtülü hassas araştırma Ayella (1993), Edwards (1993) ve Mitchell (1993) içinde tartışılmaktadır.

[60] Bkz. Douglas (1976), Erikson (1970) ve Johnson (1975).

sözlerini doğrudan alıntılayamazsınız. Stratejilerden biri, aynı şeyi söyleyen belgesel kanıtlar bulmak ve bilgi kaynağı olarak saha mensubu yerine bu belgeyi kullanmaktır (örn. eski bir not, bir gazete makalesi).

Daha ciddi bir etik sorun; araştırmacı ve saha mensubu bir araştıran-araştırılan ilişkisinin ötesine geçen yakın kişisel bir ilişki kurduğunda ortaya çıkar. Duyduğu derin güvenden hareketle, saha mensubu mahrem sırları yalnızca araştırmacıyla paylaşabilir. Howell'in (2004: 346), Meksika, Oaxaca'lı kadınlar ile ilgili araştırmasında bulduğu gibi:

> *Etnograflar normalde saha mensuplarının yaşamlarının ve içinde bulundukları koşulların ayrıntılı tasvirlerini sunarak kültürel ve kişisel olayların resmini eksiksiz bir şekilde çizmek isterler. Ancak kaynak kişiler... ihanet, servet birikimi, suç faaliyetleri ve şiddet gibi... sonsuz sayıda konu başlığı arasından daha hassas olanları, genel halktan saklamaya çalışabilir... – cinsel saldırı gibi- kültürel ve kişisel olarak hassas konu başlıklarını yabancılarla ve tanıdıklarla birlikte irdelemek imkansız değilse de zor olabilir. Kaynak kişiler, bu deneyimlerle ilgili bilgileri gönüllü olarak paylaşırlarsa, etik yönergelere uymanın standart yolları hatırlanmalıdır... Bilgiler; içlerinden biri, başka bir insanın yaşamına ait ve potansiyel olarak zarar verici sırları yayımlayabilecek konumdaki etnografın kendisi olan "arkadaşlara" duyulan güven nedeniyle gönüllü olarak paylaşılıyorsa durum daha da hassaslaşır... Kaynak kişilerin fırsatlarını ve tercihlerini etkileyen gerçekleri -şiddet ve şiddet korkusu da dahil olmak üzere- mümkün olduğunca doğru sunmanın önemi, etnografları, özenle korunmuş ve araştırmacı-araştırılan paradigması içinde açık edilmesi gerekmeyen bu sırları ele almak zorunda bırakır. Ancak bunu yapmak, gizlilik, ihanet ve iktidar meselelerini yeniden değerlendirmenin önemini pekiştirir.*

3. *Yasadışı davranışlara karşı tutum.* Yasadışı, ahlaksız veya etik dışı davranışlarda bulunan kişiler üzerine saha araştırması yürüten araştırmacılar, yasadışı bir faaliyetten haberdardırlar ve bazen bu faaliyete katılırlar. Fetterman (1989), bunu **suçluluğun bilinmesi** olarak adlandırmıştır. Bu türden bilgiler, yalnızca kolluk kuvvetlerini değil, saha alanının diğer mensuplarını da ilgilendirir. Araştırmacı, saha mensuplarıyla güven ve yakınlık tesis etmek ile böyle bir olaya kendi temel kişisel ahlaki standartlarını ihlal edecek derecede dahil olmamak arasında, bir açmazla karşı karşıya kalır. Genellikle, araştırmacı, topluluğun bu türden sapkın üyeleriyle açık bir anlaşma yapar.

4. *İktidardakiler.* Çoğu saha araştırmacısı, toplumdaki marjinalleştirilmiş ya da iktidardan mahrum bırakılmış kimseleri (örn. evsizler, yoksullar, çocuklar ve bürokratik kurumların alt düzey çalışanları) inceler. Bazıları, araştırmacıları iktidardakileri görmezden gelmekle eleştirirler, ancak toplumdaki zengin ve iktidar sahibi kimselerin, etkin eşik bekçileri vardır ve bunlar, erişimi kolayca engelleyebilirler. Bazen de, seçkinler ve yetkililer araştırmacıları daha az güç sahibi olanların tarafını tutmakla eleştirirler.

Becker (1970c), bunu **güvenilirlik hiyerarşisi** ile açıklamıştır. Buna göre, iktidardan mahrum bırakılanları, suçluları veya bir kurumdaki alt düzey rütbesiz çalışanları inceleyenler çoğu zaman yanlı görülmekte, yetki sahibi olan insanlar ise güvenilir sayılmaktadır. Çoğu insan, kurumların tepesindekilerin işlerin nasıl yürütüleceğini tanımlama hakkı bulunduğunu, alt düzeylerdeki insanlardan daha geniş bir bakış açısına sahip olduğunu ve bir şeylere yapmaya uygun bir konumda yer aldığını varsayar. Böylece, "bürokrasinin tarafını tutan sosyolog, yanlılık suçlamasından kurtulacaktır" (Becker, 1970c:20). Toplumsal yaşamın "marjinal" tarafını daha derinlemesine anlamak için dezavantajlı insanların dünyasının içine gömülen ve sonraki yayınlarında pek sık duyulmayan bir bakış açısı ortaya koyan araştırmacılar, taraflılıkla suçlanabilirler. Bunun tek nedeni, toplumda sesi nadiren duyulan kesimlerin sesi olmasıdır.

5. *Saha raporlarının yayımlanması.* Araştırmacıların elde ettiği ve raporlarında ortaya koyduğu mahrem bilgiler, mahremiyet ve bilme hakkı arasında bir açmaz yaratabilir. Araştırmacılar mahremiyeti ihlal etmeden ya da kendi itibarlarına zarar vermeden öğrendikleri bütün sırları, her zaman açığa vuramazlar; ancak araştırmacıların öğrenmiş oldukları şeyleri kamuya açıklamamaları, bu bilgileri ve ayrıntılarını gizi tutmaya devam eder. Araştırmacılar, olayların eksiksiz ve doğru bir açıklamasını sunmadıkları zaman, başkaları çok önemli ayrıntıları görmezden gelen bir raporu sorgulayabilirler.

Bazı araştırmacılar buna çözüm olarak, saha mensuplarından bir rapora bakıp raporun doğruluğunu teyit etmelerini ve kendileri hakkında yazılanları onaylamalarını istemeyi önerirler.

Marjinalleştirilmiş gruplarla ilgili araştırmalarda (örn. bağımlılar, seks işçileri, ufak tefek suçlara bulaşanlar), bu tür değerlendirmeler, mümkün olmayabilir; çünkü saha mensuplarının mahremiyetini her zaman korumak zorundayızdır. Diğer yandan, sansür ya da otosansür tehlikesi de doğabilir. Doğru fakat pek de hoş olmayan bilgilerin, ancak daha genel bir kuramın desteklenmesi ya da resmin tamamının doğru sunulması açısından asli önemde olduğu takdirde açığa vurulması, bu iki karşıt konum arasında bir uzlaşma sağlayabilir. [61]

[61] Saha araştırması sonuçlarının yayımlanması ile ilgili olarak bkz. Barnes (1970), Becker (1969), Fichter & Kolb (1970), Goward (1984a), Lofland vd. (1995:204-230), Miles & Huberman (1994:298-307) ve Wolcott (1994).

13.5. Odak grup araştırması tekniğinin özelliklerini betimlemek

Odak grup, insanlarla bir grup ortamında gayri resmi olarak "görüşme yapılan" özel bir nitel araştırma tekniğidir.[62] Odak grubu araştırması, 1940'larda başlamış ve geçtiğimiz 20 yılda hızla gelişmiştir. Prosedüre göre, araştırmacı birkaç meseleyi bir moderatör eşliğinde, genellikle yaklaşık 90 dakika boyunca tartışmak üzere 6 ile 12 arası kişiyi bir odaya toplar. Moderatör yönlendirici olmayacak ve bütün katılımcıların serbest, açık bir tartışma yürütmesini kolaylaştıracak (tek bir kişinin tartışmaya hakim olmasına izin vermeyecek) şekilde eğitilir. Grup üyelerinin homojen olması, ancak aralarında yakın arkadaşların ya da akrabaların bulunmaması gerekir. Normal bir araştırmada birbirinden ayrı 4-6 grup kullanılır. Odak grubu, konu başlıkları arasında kamusal tutumlar (örn. ırk ilişkileri, işyerinde eşitlik), kişisel davranışlar (örn. AIDS'le mücadele), yeni bir ürün (örn. kahvaltılık gevrek) ya da siyasi bir aday yer alabilir (bkz. Örnek Kutusu 13.3 İntihar Araştırması). Çoğu zaman odak grupları nicel araştırmayla birleştiririz ve bu bileşimin kendine özgü güçlü yanları ve zaafları bulunur (bkz. Şema 13.7 Odak Grubun Avantajları ve Kısıtlılıkları).

Çok açık talimatlar vermek ve odak grup katılımcılarını seçerken çok dikkatli hareket etmek, elde edilen sonuçları çarpıcı bir şekilde etkileyebilir. Wibeck, Dahlgren ve Öberg'in (2007: 262) gözlemlediği gibi, "Katılımcıların yorumlama çerçeveleri ve önceki deneyimleri farklılaşabileceğinden, odak gruba katılma koşullarının görüşme başlamadan önce bütün katılımcılar için açık olduğundan emin olmak çok önemlidir." Katılımcılar kısmen homojen olmak zorundaysa da bu her zaman görüşlerini ve inançlarını dürüstçe paylaşmaya hazır ve istekli olmaları anlamına gelmez. Örneğin toplumsal cinsiyet konusunu tartışırken, görüşmede sadece tek bir cinsiyetin mensuplarının bulunması yanlış olur. Hollander (2004), katılımcıların çoğunun damgalayıcı, travmatik deneyimleri (tecavüz, hane içi şiddet) ifşa etmekten hala korktuklarını görmüştür. Şunu ileri sürmüştür (s. 626): "Tek tek katılımcıların odak gruplar esnasında söyledikleri, mutlaka güvenilir bir deneyim göstergesi olarak kabul edilemez. Katılımcılar toplumsal bağlamlara bağlı olarak deneyimleri abartabilir, minimize edebilir ya da saklayabilirler." Bağlam sadece diğer katılımcıları değil, moderatörü, daha geniş toplumsal bağlamı (yani odak grubun mekanını ve sponsorunu) ve statü bağlamını (örn. farklı toplumsal statü ya da konumlardan insanlar) içerir. Odak gruplar statüye

[62] Odak gruplarla ilgili bir tartışma için, bkz. Bischoping & Dykema (1999), Churchill (1983:179-184), Krueger (1988), Labaw (1980:54-58), Morgan (1996) ve Stewart, Shamdasani & Rook (2007).

göre tabakalandırılmalıdır. Örneğin amirleri ve astlarını bir araya getirmektense, bunların hepsiyle ayrı ayrı odak grup görüşmeleri yapmak gerekir. Benzer şekilde öğretmenleri, öğrencileriyle aynı odak grupta bir araya getirmek akıllıca bir davranış değildir, çünkü insanlar kendilerinden daha yüksek ya da düşük statülü kişilerin varlığında genellikle çok farklı karşılıklar verirler.

Ne yazık ki odak grup araştırması makaleleri, izlenen prosedürün ayrıntılarını eksiksiz vermekte bazen başarısız olur. Cry'in (2016: 233) gözlemlediği gibi, "Araştırmacıların yayımladıkları araştırmalarda odak grup verilerini nasıl sunacaklarını belirleyen çok az sayıda norm vardır." Cry yayım yaparken dikkat edilmesi gereken üç norm olduğunu söyler: (1) odak grubun amacını açıkça belirtin (örn. keşfedici ve hipotez üretici, grupları karşılaştırıcı, diğer verileri doğrulayıcı), (2) geçerli analiz birimini açıklayın (örn. mahalle sakinleri, belli bir grup, birey) ve (3) odak grup üyelerine sorulan soruları verin.

Şema 13.7 Odak Gruplarının Avantajları ve Kısıtlılıkları

AVANTAJLAR

- Doğal ortam, insanların görüşlerini/fikirlerini serbestçe ifade etmesine olanak verir.
- Marjinalleştirilmiş toplumsal grupların üyelerinin, kendilerini açıkça ifade etmeleri teşvik edilir.
- İnsanlar, özellikle eylem-odaklı araştırma projelerinde, kendilerini güçlenmiş hissetme eğilimi gösterir.
- Tarama araştırmacılarına, insanların tarama konularına ilişkin görüşleri hakkında bir pencere açar.
- Nicel tarama sonuçlarının yorumlanması kolaylaşır.
- Katılımcılar birbirini sorgulayabilir ve yanıtlarını birbirlerine açıklayabilir.

KISITLILIKLAR

- Bir "kutuplaşma etkisi" yaratır (grup tartışmasından sonra tutumlar daha katılaşır).
- Bir odak grubu oturumunda, yalnızca bir ya da birkaç konu başlığı tartışılabilir.
- Bir moderatör, bütün grup üyelerinin kendilerini açıkça ve özgürce ifade etmelerini farkında olmaksızın kısıtlayabilir.
- Odak grubu katılımcıları, bireysel görüşmelerde olduğundan çok daha az fikir ortaya koyarlar.
- Odak grubu çalışmalarında çalışma tasarımının/prosedürünün ayrıntıları nadiren belirtilir.
- Araştırmacılar, birey ve odak-grubu bağlamında verilen yanıtlar arasında ortaya çıkan farkları uzlaştıramaz.

Örnek Kutusu 13.3 İntihar Araştırması

Mueller ve Abrutyn (2016) "sıcak bir intihar noktası"nı araştırmışlardır. Burası, nüfusu 50.000'in altında olan, üst-orta-sınıf bir banliyödür ve şehirdeki en zengin ilçe, eyaletteki en zengin ilçelerden biridir. İlçede, ilçedeki tek devlet lisesini merkeze alan, peş peşe ergen intiharları yaşanmıştır. Lisenin yaklaşık 2.000 öğrencisi vardır ve üstün başarılı öğrencileriyle itibarlı bir okuldur. Araştırmada ilçedeki genç insanlar arasında (25 yaşın altında) 2000 ve 2015 arasında ölümle sonuçlanan 19 intihar vakasına odaklanılmıştır.

Araştırmacılar, iki veri kaynağı kullanmışlardır (1): yakınları intihar edip ölen kişilerle yapılan 71 tane yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme ve (2) ilçe sakinleriyle yapılan 13 tane odak grup. Yarı yapılandırılmış görüşmeleri (görüşmelerin süresi 45 dakika ile 4 saat arasında değişmektedir) insanların baş etme mekanizmaları ve matem deneyimleri hakkında bilgi edinmek için yapmışlardır. Odak grupların üç amacı olmuştur: (1) ilçenin toplumsal yapısını ve kültürünü öğrenmek, (2) ilçe sakinlerinin ergen intiharlarını nasıl açıkladıklarını öğrenmek ve (3) araştırmaya etraflarında arkadaşları varken daha rahat katılan genç katılımcılara uyum sağlamak. Çoğu zaman odak grup üyeleri görüşmelerde de katılımcı olmuştur. Odak grup görüşmeleri 1-3 saat arasında sürmüştür, çoğunun süresi yaklaşık 2 saat olmuştur. Doğrudan söylenenlerin ötesinde, araştırmacılar, katılımcıların olayları nasıl tanımladıklarını ve hislerini nasıl açığa vurduklarını ve ilçeleri hakkında anlattıkları hikayeleri dikkatlice dinlemişlerdir.

Araştırmacılar Yerel İntihar Önleme Komitesi'den, danışmanlık merkezlerinden ve dini cemaatlerden de katılımcılar bulmuşlardır. İlk katılımcılarla temasa geçtikten sonra, onların referanslarından ya da kartopu örneklemeden yararlanmışlardır. Araştırmaya dahil olan 110 katılımcı, şu kişileri içermektedir: (1) ilçede yetişmiş ve bir okul arkadaşını, komşusunu veya dostunu intihar nedeniyle kaybetmiş gençler ve genç yetişkinler; (2) ya kendi çocuklarını intihar nedeniyle kaybeden ya da çocukları intihar nedeniyle bir yakınını kaybetmiş olan ebeveynler; (3) akıl sağlığı uzmanları (yani doktorlar, klinik hemşireleri, kriz ve matem danışmanları) ve (4) rehber öğretmenler, okullardaki psikolojik danışmanlar ve öğretmenler.

Araştırmacılar bütün görüşmeleri ve odak grup oturumlarını dijital olarak kaydetmiş ve çözümlemişlerdir. Her iki araştırmacı da temaları tespit etmek için deşifrelerin hepsini okumuş ve verileri (bkz. 15. Bölüm) kodlamıştır. Başlıca temaları belirlemişlerdir. Kısaca söylemek gerekirse, merkezinde yoğun "uyum" baskılarının yaşandığı ve aşırı etkin bir fısıltı gazetesinin işlediği yerel okulların bulunduğu bir ilçe yaşamı ve birbirine sıkı sıkıya bağlı bir ilçe sakinleri topluluğuyla karşılaşmışlardır. Yerel kültür yüksek başarıya ve kusursuzluğa önem vermektedir. Gençler başarılı olmaları ve ebeveynleri ile aynı yüksek sosyo-ekonomik statüye ulaşmaları yönünde yoğun bir baskı altındadırlar. Başarı, çaba göstermeden elde edilen bir şey gibi görünmektedir – depresyon, stres ve gerilime yer yoktur. Gençler, başarısızlığın herhangi bir türüne karşı güçlü olumsuz tepkiler göstermektedirler. Yardım, özellikle de psikolojik yardım, istemek bir zayıflık işareti olarak kabul edilmekte ve yardım isteme girişimleri büyük ölçüde bastırılmaktadır. Bir çocuk, psikolojik bir sorun yaşar veya bu sorunla boğuşursa ilçe sakinleri, ebeveynleri suçlama ve onları "kötü ebeveynler" olarak görme eğiliminde olmuşlardır. Araştırmacıların ifade ettikleri gibi, "Akıl sağlığı sorunları yaşayan çocukların ebeveynleri, herkesin malumu olan kusursuzluk beklentisini ihlal etmekte ve 'yeteri kadar başarılı olamadıkları' için kötü ebeveyn olmakla suçlanma riskiyle karşılaşmaktadırlar" (s. 889).

Mueller ve Abrutyn çalışmalarını, Durkheim'in meşhur intihar araştırmasında sunduğu çerçeve üzerine inşa etmişlerdir. Durkheim'in intiharın başlıca sebeplerinden biri

Örnek Kutusu 13.3 Devamı

olarak bağlılık eksikliğini ve esnek toplumsal kuralları vurgulamasına karşın araştırmacılar, çok farklı koşulların da buna neden olabileceği sonucuna varmışlardır. Sıcak bir intihar noktası haline gelen küçük, birbirine sıkı sıkıya bağlı ve son derece düzenli bir ilçe sakinleri topluluğu keşfetmişlerdir. Burası tehlikeye açık bir altpopülasyonun, yani ergenlerin, her an patlamaya hazır bir "düdüklü tencere" içinde yollarını bulmaya çalıştıkları bir ortamdır – yüksek başarı talepleri aşırı boyuttadır, ergen çocukların arkadaşları, ebeveynleri vb. tam bir kusursuzluk beklentisi içindedirler ve herhangi bir yardım isteme girişimi zayıflık olarak aşağılanmakta, dahası atılan en ufak bir yanlış adımın dedikodusu ilçede hızla yayılmaktadır.

Sonuç

Bu bölümde, saha araştırmasını ve saha araştırması sürecini öğrendiniz (bir alan seçmek ve alana erişim sağlamak, sahada ilişkiler kurmak, gözlem yapmak ve veri toplamak, saha görüşmesi gerçekleştirmek). Saha araştırmacıları, veri analizi ve kuramlaştırmaya veri toplama aşamasında başlarlar. Bu, analizi ele almaya başlamak için veriler büyük ölçüde toplanana kadar bekleyemeyeceğiniz, aksine analiz yapmanın alternatif yolları üzerine kafa yormaya ihtiyacınız olduğu anlamına gelir. Freeman'ın (2017: 5) öne sürdüğü gibi, çoğu saha araştırması veri toplama tekniklerine önem verir, ancak "literatürde nitel araştırma üzerine düşünmek yeterince vurgulanmaz."

Artık, saha araştırmacısının araştırılanlarla doğrudan ilişki içinde olduğunu ve doğal bir ortamın içine gömüldüğünü söylemenin içerimlerini anlayabilirsiniz. Saha araştırması yapmanın araştırmacının duyguları, kişisel yaşamı ve benlik anlayışı üzerinde diğer araştırma türlerinden daha büyük bir etkisi vardır. Saha araştırması yürütmek zordur, ancak bu, toplumsal dünyanın başka türlü araştırılamayacak olan yönlerini araştırmanın en iyi yoludur.

İyi saha araştırması yapmak becerilerin harmanlanmasını gerektirir. Güçlü bir kendilik bilincine ek olarak, araştırmacının inanılmaz bir dinleme ve ayrıntıları özümseme yeteneği, muazzam bir sabrı, başkalarına karşı hassasiyeti ve empatisi, mükemmel toplumsal becerileri, "kendi başına" çok hızlı düşünebilme yeteneği, insanlar/olaylar arasında altta yatan ve ilk bakışta görülmeyen bağlantıları görme yetisi ve üstün bir kendini yazıyla ifade etme becerisine sahip olması gerekir.

İyi bir saha araştırmacının **metisi** vardır. *Metis*, Yunan felsefesinden doğmuştur ve mitolojik bir karaktere dayanır: Zeus'un bilgelik, öngörü ve irfan tanrıçası olan ilk eşi. Saha araştırmasında bu "yerel deneyime gömülü bilgi türleri" anlamına gelir (Scoot, 1998: 311). Genellikle ustalık, sağduyu, pratik beceri/bilgi ya da deneyim olarak tercüme edilen *metis*, kişinin günlük pratik deneyimleri aracılığıyla elde ettiği ve somut faaliyetlerde kullandığı enformel yerel bilgidir. Akademik eğitim ya da derin analitik düşünce aracılığıyla elde edilen soyut, formel bilginin karşıtıdır. *Metisin* kilit özelliklerinden

biri, kesintisiz bir şekilde değişen doğal ve toplumsal bir ortama yakından uyum sağlamaktır. *Metis* belli bir ortamın ilgili ve dolaysız bir katılımcısı olmaktan doğar. Kodlamaya direnir ve nadiren muğlak "ampirik kuralların" ötesine geçer, çünkü neredeyse hiçbir zaman birbiriyle aynı olmayan yeni durumlara hızlı ve pratik bir şekilde uyum sağlamayı gerektirir. *Metis* sabit, tek biçimli ve monolitik değil, plastik, yerel ve çeşitlilik gösteren bir öğrenme ve bilme biçimidir.[63]

Saha araştırmasının güçlü yanı, en çok, araştırmacı, zaten etkileşim içinde bulunan küçük bir insan grubunu incelediğinde ortaya çıkar. Mikro düzey ya da küçük gruplardaki yüz yüze etkileşimde işe yarar. Makro düzey süreçler ve toplumsal yapılarla ilgileniliyorsa bu yöntemin etkisi azalır. Uzak geçmişte gerçekleşmiş olan olaylar ya da on yıllara yayılan süreçlerde ise neredeyse hiç işe yaramaz. Bir sonraki bölümde ele alınan tarihsel-karşılaştırmalı araştırma, bu türden konuları araştırmaya daha uygundur.

Anahtar Terimler

Analitik notlar
Argo
Çıkarımın ayrılması
Dışsal tutarlılık
Doğal tarih
Doğalcılık
Doğrudan gözlem notları
Ekolojik geçerlilik
Erişim merdiveni
Eşik bekçisi
Etnografi
Etnometodoloji
İçsel tutarlılık
İhlal deneyi
İlgili görünme
İmleyici
İnanılırlık hiyerarşisi
Kapak sayfası
Karalamalar
Makul çaylak
Metis
Odak grup
Odaksızlaşma
Saha alanı
Saha mensubuna göre geçerlilik
Paravanlar
Soğuk nevaleler
Suçluluğun bilinmesi
Toplumsal aksaklık
Toplumsal araştırmayı normalleştirmek
Yabancı tutumu
Yaşam öyküsü görüşmesi
Yerlileşmek
Yetkin içeriden kişi performansı
Yoğun betimleme

[63] Bkz. Scott (1998: 311-339). Aynı terim hem Kızılderili Amerikalı ve Avrupa kökenli Amerikalı atalara sahip kişileri betimlemek için de kullanılır.

Değerlendirme Soruları

1. Chicago Okulu'nun gelişimindeki başlıca iki aşama nelerdir ve gazetecilik modeli ve antropolojik model ne demektir?
2. "Metodolojik pragmatist" saha araştırmacısının yaptığı 10 şeyden 5'ini listeleyin.
3. Bir saha araştırmacısı için saha çalışmasına başlamadan önce literatürü okumak neden önemlidir? Bunun odaksızlaşmayla ilişkisi nasıldır?
4. Saha araştırmasına yeni başlayan biri için bir saha alanını iyi kılan özellikleri belirtin.
5. "Kendini takdim etmek" bir saha araştırmacısının çalışmasını nasıl etkiler?
6. Yabancı tutumu nedir ve neden önemlidir?
7. Sahadaki rolleri seçerken göz önüne alınması gerekenler nelerdir ve araştırmacının ilişki derecesi nasıl değişebilir?
8. Nitelikli saha araştırması verileri elde etmenin üç yolunu açıklayın.
9. Saha araştırması ve tarama araştırması görüşmesi arasındaki ve saha görüşmesiyle dostça bir sohbet arasındaki farkları karşılaştırın.
10. Saha notlarının farklı tür ya da seviyeleri nelerdir ve bunların her biri hangi amaca hizmet eder?

14. Bölüm

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma

Sosyolojik açıklama, zorunlu olarak tarihseldir. Dolayısıyla, tarihsel sosyoloji, sosyolojinin özel bir türü değildir; disiplinin esasıdır.

- Philip Abrams, *Historical Sociology* [Tarihsel Sosyoloji], s. 2

Karşılaştırmalar olmaksızın düşünmek, tahayyül edilemez. Karşılaştırmaların yokluğunda, her tür bilimsel düşünce ve bilimsel araştırma da öyle. İster örtülü ister açık olsun, karşılaştırmaların sosyal bilimcilerin mesaisine hakim olmasına ve bunun baştan beri böyle olmasına kimse şaşırmamalıdır.

Guy Swanson, *"Frameworks for Comparative Research"* [Karşılaştırmalı Açıklamada Çerçeveler], s. 145

Öğrenim Amaçları

14.1. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmanın gelişimini ana hatlarıyla özetlemek

14.2. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmaya uygun araştırma sorularını tespit etmek

14.3. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayı saha araştırmasıyla kıyaslamak

14.4. Tarihsel-karşılaştırmalı bir araştırma projesi yürütme sürecini betimlemek

14.5. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmada kullanılan tarihsel kanıt kaynaklarını, kullanım alanlarını ve sınırlılıklarını betimlemek

14.6. Dört karşılaştırmalı araştırma türünün özelliklerini betimlemek

14.7. Eşdeğerlik türlerinin tarihsel-karşılaştırmalı araştırma açısından önemini açıklamak

14.8. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayla ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

Ülkeler uluslararası bir çevrede hareket ederler. Hem uluslararası çevre (yani uluslararası yasalar, kurumlar, politikalar) hem de iç koşullar (yani yasalar, kurumlar, politikalar ve siyaset) bir ülkede benimsenen uygulamaları etkiler. Kuramsal sorulardan biri, uluslararası hukukun zengin demokratik ülkelerin politikalarını nasıl/ne zaman etkilediğidir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, geçmiş araştırmalar zengin "merkez" ülkelerde, iç faktörlerin uluslararası faktörlere ağır bastığını bulmuştur. Bernstein ve Naples (2015) uluslararası ve iç güçlerin ABD, Kanada ve Avustralya'da -yani benzer rejim türlerine, siyasi yapılara ve yasal sistemlere sahip üç ülkede- gay evliliklerinin kabulüne ilişkin uygulamalar üzerindeki etkilerini irdelemişlerdir. Neden bu ülkeleri seçtiklerini, "Bu üç vakayı seçtik, çünkü ABD'de İnsan Hakları Beyannamesi ve Kanada'da ise Haklar ve Özgürlükler Bildirgesi değişim isteyenler için sayısız fırsatlar sunsa da, Avustralya'da bu tür bir insan hakları beyannamesi yoktu" (s. 227). Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayı seçme nedenlerini ise şöyle açıklamışlardır (s. 1230): "Karşılaştırmalı tarihsel araştırma, bize gözlem yapmak, olaylar dizisini incelemek ve bunların nasıl birbiriyle bağlantılı olduklarını değerlendirmek için birden çok veri kaynağı sunarak, vakalar arasında zaman içinde görülen çeşitliliği irdeleme imkanı veriyor."

ABD ve Kanada verileri, çoğunlukla ikincil kaynaklardan (çoğunlukla eş-yazarlardan biri tarafından yapılmış altı eski T-K [tarihsel-karşılaştırmalı] araştırmadan) geliyordu. Avustralya'da ise araştırmacılar ikincil kaynakları, birincil tarihsel kaynaklarla (örn. gazete haberleri, Lezbiyen Gay Biseksüel Transgender (LGBT) hareketi örgütlerinin basın bültenleri ve mahkeme kayıtları) desteklediler. Araştırmacılar ayrıca yasa yapıcılarla ve LGBT aktivistleriyle 52 görüşme yaptılar. Gay evliliğinin Kanada'da hızla yasallaştığını, bunun ABD'de 11 yıl sürdüğünü ve Avustralya'da 2017 itibariyle hala yasal olmadığını belirttiler.

Üç ülkenin geçmişini, uygulamalarını, yasama ile ilgili tartışmaları, mahkeme kararlarını ve yasalara meydan okuma girişimlerini 15 yıl boyunca analiz ettikten sonra, hak-temelli güçlü bir siyasi kültürün bulunduğu bir ülkede uluslararası koşulların ikincil önemde olduğunu gördüler. Her bir ülkenin fiili olarak ya da teamüller çerçevesinde hangi birliktelik türlerini tanıdığı da kilit faktörlerden biriydi. Avustralya ve Kanada'da evlenmeden birlikte yaşayan heteroseksüel çiftlerin hukuken tanınmasına dönük güçlü bir gelenek vardı, ancak ABD'nin bu açıdan sicili kararsız ve zayıftı. İnsan hakları politikaları adına yapılan uluslararası baskının, gay evliliğinin bir ülkenin siyasi gündeminde yer almasına destek olduğu sonucuna vardılar. Konu bir kez gündeme girdikten sonra, sözkonusu politikaya şekil veren büyük ölçüde özgül ulusal koşullardı (yani toplumsal hareketler, siyasi partiler, yargıdaki merkezileşme derecesi, hukuki içtihat ve geçmiş politikalar). Kabul hızı ve türü değişiklik

gösteriyordu. Her ülke uluslararası politikayı kendi özgün ulusal yasal-siyasal kurumlarının durumuna uyacak şekilde "evcilleştirmişti."

Bazen makro-düzey meseleleri ya da uzun erimli toplumsal değişimleri irdelemek isteriz. Toplumun tamamını kapsayan deneyler yapamayız; taramalar da büyük ölçüde günümüzle sınırlıdır ve mevcut istatistiklere dayalı ölçümler, ancak bazı ülkelerde bazı konu başlıklarında kullanılabilir durumdadır. Saha araştırması günümüzdeki küçük ölçekli ortamların incelenmesine uygundur. Kültürleri ya da toplumları, on yıllar ya da bir asır boyu görülen makro örüntüler ya da uzun erimli eğilimler hakkında bilgi sahibi olmak için, bir bütün olarak karşılaştırmak istiyorsak, **tarihsel-karşılaştırmalı araştırma**ya (*karşılaştırmalı-tarihsel araştırma* olarak da adlandırılır) döneriz. Bu yöntem, toplumların bütününde zaman içinde görülen örüntülerle ilgili çok sayıda heyecan verici "büyük" meseleyi ele alma imkanı verir. Bir diğer faydası ise diğer araştırma yöntemlerinde görülen pek çok metodolojik meseleye açıklık kazandırmasıdır.

Sosyal bilimlerin sanayi öncesi bir toplumdan modern sanayi toplumuna geçişi açıklamak isteyen Emile Durkheim, Karl Marx ve Max Weber gibi kurucuları, tarihsel ve karşılaştırmalı bir yöntemden yararlanmışlardır. Bu yöntem uzun tarih aralıkları boyunca ve farklı toplumlarda işlemekte olan süreçleri açığa çıkararak bütün bir toplumun işleyiş mekanizmasını anlamamıza yardımcı olur. T-K araştırma, kavram gelişimini ve kuramı muazzam bir şekilde beslemiştir. Mahoney'in (2004: 93) dikkat çektiği gibi, "Kavramsal yenilik açısından, karşılaştırmalı-tarihsel araştırmacılar, sosyal bilimsel kavramların çoğunda öncü tanımlar sunmuşlardır." T-K araştırma, toplumsal kuramdaki merkezi meselelerin pek çoğunu ele almakta etkili bir araçtır. Uygulamalı araştırmacılara kıyasla temel araştırmacılar, sosyal bilimlerdeki pek çok meseleyi tarihsel-karşılaştırmalı araştırmadan yararlanarak incelerler, çünkü T-K araştırma, temel bilgilerimizin genişlemesi açısından hayati önemdedir.

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Kısa Tarihi

14.1. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmanın gelişimini ana hatlarıyla özetlemek

Sosyolojinin on dokuzuncu yüzyıldaki kurucuları, T-K araştırma yürütmüşlerdir. O yıllarda kültürel antropoloji, beşeri coğrafya, sosyoloji, tarih, siyaset bilimi ve ekonomi alanları birbirinden çok az ayrılmıştı. Bu ise kavramlarda, kuramlarda ve araştırma yöntemlerinde muazzam bir ortaklaşmaya neden olmuştu. Yirminci yüzyılın başlarında, sosyal bilimler özelleştikçe ve birbirinden ayrıldıkça, tarihsel-karşılaştırmalı araştırma düşüşe geçti. Antropologlar giderek kendilerini kültüre ve karşılaştırmaya odaklanmış buldular, tarihçiler

geçmişi incelediler vb. T-K araştırma diğer disiplinlerdeki küçük altdisiplinlere sürgün edildi. Birkaç istisna dışında (Marc Bloch, George Homans, Robert Merton ve Karl Polanyi vb.), sosyolojide de 2. Dünya Savaşı'nda önce çok az sayıda T-K araştırma görüldü.[1]

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, iyileşen uluslararası ulaşım ve iletişim koşulları, sömürge imparatorluklarının parçalanması ve Soğuk Savaş'ın yeni jeopolitiği tarihsel araştırmaya ilgiyi tetikledi. 1950'lere gelindiğinde, birkaç T-K araştırma büyük bir kurumsal önem kazanmıştı.[2]

1960'larda ve 1970'lerde, pek çok faktör T-K araştırmaya geri dönüşü teşvik etti. Öncelikle, bazı tarihçiler sosyal bilimlerden nicel araştırma tekniklerini ithal ettiler. Disiplinler arası bir kurum olan Social Science History Association [Sosyal Bilim Tarih Derneği] 1974'te kuruldu. Bu alanlar arası alışverişi artırdı. İstatistiksel hareketlilik, demiryollarının yaygınlaşması ve oy verme araştırmaları tarihçilere nicel verilerin gücünü gösterdi, nicel araştırmacılara da kendi teknikleriyle ele alabilecekleri yeni sorular sundu. İkincisi, tarama tekniğini kullanan araştırmalar farklı ülkelere yayıldı ve gelişmiş nicel teknikleri kullanan araştırmacılar ülkelerarası genellemelerin peşine düştüler. Üçüncüsü, Max Weber ve Karl Marx'ın tarihsel-karşılaştırmalı çalışmaları ilk defa İngilizceye tercüme edildi. "Weber'in çevrilmesinin 1960'larda tarihyazımı üzerindeki etkisi, büyük olasılıkla sosyal bilimlerden gelen başka herhangi bir tekil etkiden çok daha fazlaydı" (Stone, 1987:13). Dördüncüsü, T-K araştırmalarının 1960'larda kuramsal atılımlar yapması, bir araştırma yöntemi olarak T-K araştırmaya olan ilgiyi tetikledi.[3] 1970'lere gelindiğinde, T-K araştırmanın

---

1 Erken dönem çalışmalar arasında şunlar yer almaktadır: Marc Bloch, *Feudal society*, çev. L. A. Manyon (Chicago: University of Chicago Press, 1961; orijinali 1939-1940) [Feodal toplum] George Homans, *English villagers of he thirteenth century* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1941) [On üçüncü yüzyılın İngiliz köylüleri]; Robert K. Merton, *Science, technology and society in seventeenth century England* (New York: Harper & Row, 1971; orijinali 1938'de yayınlanmıştır) [On yedinci yüzyıl İngiltere'sinde bilim, teknoloji ve toplum]; ve Karl Polanyi (1957), *The great transformation* [Büyük dönüşüm], gözden geçirilmiş basım (Beacon).

2 Bunlar arasında Robert Bellah'ın *Tokugawa Religion* (1957) [Tokugawa dini], Reinhard Bendix'in *Work and Authority in Industry* (1956) [Sanayide emek ve otorite] ve Neil Smelser'in *Social Change in the Industrial Revolution* (1959) [Sanayi Devrimi'nde toplumsal değişim] adlı çalışmaları bulunuyordu.

3 Bu tür çalışmalardan üçü, Charles Tilly'nin *The Vendee* (1964) [Alıcı], Barrington Moore Jr'nin *The Social Origins of Dictatorship and Democracy* (1966) [Diktatörlüğün ve demokrasinin toplumsal kökenleri] ve E. P. Thompson'un *The Making of the English Working Class* (1963) [İngiliz işçi sınıfının oluşumu] adlı çalışmalarıdır. Tilly'nin 1790'lar Fransa'sına dair çalışması, nicel mantıkla yeni tarihsel verileri birleştiriyordu. Moore'un İngiltere, Hindistan, Japonya, Almanya, ABD ve eski Sovyetler Birliği ile ilgili çalışması, olay kombinasyonlarının ve toplumsal grupların koalisyonlarının, bazı ülkelerin demokratik, diğerlerinin de demokratik olmayan rejimler geliştirmesine nasıl sebep olduğunun izini sürüyordu. Thompson'un 1840 öncesi İngiltere ile ilgili çalışması, sıradan insanların yaşamları, sözleri ve eylemlerini inceliyordu. "Yeni toplumsal tarihin büyük bölümü, E. P. Thompson'un (1963) *The Making of the English Working*

nasıl yürütüleceğine dair yeni modeller ortaya çıkmıştı.[4] T-K'nın mantığı, yöntemi ve ontolojik varsayımları onu yirminci yüzyılın ortalarından önce yapılan tarihsel-karşılaştırmalı araştırmalardan ayırıyordu. Steek'in (2015: 266) ileri sürdüğü üzere, "tarihsel-karşılaştırmalı araştırmanın kendisi nedensel açıklamaya tabi bir tarihsel olgu olarak düşünülebilir: dünyayı görmenin, önceden belirlenmiş evrimsel gelişim ya da 'ilerleme' gibi eski nosyonları arkada bırakan, tarihsel olarak özgün, yirminci yüzyıla ait, teleolojik olmayan bir biçimi olarak."

T-K, 1980'lerde son derece yaygınlaştı. 1983'te American Sociological Association [Amerikan Sosyoloji Derneği] Başkanı olarak yaptığı konuşmasında Melvin Kohn (1937), ülkelerarası araştırmanın büyük bir yeniden doğuş yaşadığı gözleminde bulundu. T-K araştırmayı kullanan makalelerin önde gelen akademik dergilerdeki oranı arttı: 1970'lerde yüzde 18 iken, 1980'lerde yüzde 28'e, 1990'larda ve 2000'lerin başında yüzde 40'a çıktı.[5]

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmaya Uygun Araştırma Soruları

14.2. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmaya uygun araştırma sorularını tespit etmek

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, şu gibi büyük soruları ele almakta etkili bir yöntemdir: Büyük bir toplumsal değişim nasıl gerçekleşti? Niçin mevcut toplumsal düzenlemeler bazı toplumlarda belirli bir biçim alıyor da ötekilerde almıyor?

Önceki bölümlerde yer alan örnek araştırmalar, T-K araştırmadan faydalanmıştı. 1. Bölüm'de Fairbrother'ın (2014) ABD, Kanada ve Meksika'da NAFTA'yı [Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması] teşvik eden faktörleri karşılaştıran araştırmasını gördünüz. 2. Bölüm'de, Sutton'un (2013) gelir düzeyi yüksek 15 ülkedeki tutukluluk oranları ile ilgili araştırmasını okudunuz. DiPrete vd.'nin (2017) 5. Bölüm'deki araştırması ABD, Fransa ve Almanya'da okul ile iş arasındaki bağlantıları karşılaştırıyordu. 11. Bölüm'de Goldstein ve Stecklov (2016) 100 yıl önce göç edip "yabancı" isimleri geride bırakan göçmenlerin, ABD toplumunda, daha hızlı yükseldiğini göstermişti.[6]

Class [İngiliz işçi sınıfının oluşumu] adlı çalışmasından ilham almıştı. Şüphe yok ki, Avrupa tarihinde hiçbir çalışma Amerikalı tarihçileri bu kadar derinden ve bu kadar hızlı eT-Kilememiştir" (Novick, 1988:440).

4 Bkz. Anderson (1974a, 1974b), Hector (1975), Paige (1975), Skocpol (1979), Tilly vd. (1975) ve Wallerstein (1974).

5 Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın tarihi hakkında bkz. Calhoun (1996), Johnson (1982), Kohn (1987, özellikle dipnot 1), Lipset (1968), Novick (1988), Roy (1984), Skocpol (1984), D. Smith (1991), Warwick & Osherson (1973) ve Zaret (1978).

6 Tarihsel karşılaştırmalı araştırma alanında başlıca çalışmalar için bkz. Mahoney (1999) ve Lange (2013).

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, belirli bir sonuca yol açan (örn. iç savaş, vergi sistemi, yeni bir evlilik yasası) toplumsal faktörlerin bileşimlerini incelemeye çok uygundur. Ayrıca toplumsal sistemlerin bütününün, toplumlar arasında nelerin ortak veya özgün olduğunu görmek ve uzun erimli toplumsal değişimleri incelemek amacıyla karşılaştırılmasına da uygundur. Bir T-K araştırmacı, genellikle kuramını belli vakalardan hareketle inşa eder ya da belli vakalara uyarlar. Örneğin, geçmişte başka bir ülkeyle savaşmış, istila ya da işgal edilmiş ülkelerdeki insanların "yabancı korkusu," yabancı bir güç tarafından istila ya da işgal edilmemiş ülkelere kıyasla, kimliklerin bir parçası olarak çok daha şiddetli olabilir (bkz. Örnek Kutusu 14.1 Makro Faktörler ve Yabancı Korkusu). T-K araştırmayı, ülkelerarasındaki farklılıkları ve beklenmedik sonuçları açıklayan bir kuram inşa etmek için kullanabiliriz. T-K araştırma, kültürel birimleri ya da ülkeleri karşılaştırmamıza ve farklı ülkelerin tarihsel deneyimlerini içeren kuramsal genellemeler tesis etmemize de imkan verir.[7]

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, kavramsallaştırmayı ve kuram inşasını daha güçlü hale getirebilir. Tarihsel olaylara veya farklı kültürel bağlamlara baktığımızda, tek bir tarihsel dönem ya da tek bir kültürle sınırlı kavramlara saplanıp kalma olasılığımız düşer.[8]

T-K araştırmalarını okurken karşılaşılan zorluklardan biri, okurun bu çalışmaları tam olarak anlamak için geçmiş veya öteki kültürler hakkında bilgi sahibi olmasının gerekmesidir. Sadece kendi kültürünü bilen ya da sınırlı tarihsel bilgiye sahip biri T-K araştırmalarını, hatta klasik kuramcıları anlamakta zorlanabilir. Örneğin, Karl Marx'ın "Komünist Manifesto"sunu, Marx'ın bu eseri yazdığı sırada dünyada ve feodal Avrupa'da olan bitenleri bilmeden anlamak zordur. O dönemde Avrupa'da serfler, yoğun baskılar altında yaşıyorlardı. Kentlerde kasta dayalı giyim kodlarını da içeren feodal toplumda, serfleri, ürünlerinin büyük bir kısmını derebeylerine vermeye zorlayan bir kulluk sistemi bulunuyordu. Tek ve rakipsiz bir konumda olan Kilisenin, geniş toprakları vardı ve aristokrasi, derebeyleri ve Kilise arasında sıkı aile bağları bulunuyordu. Modern okurlar, madem koşullar o kadar kötüydü serfler neden kaçmıyordu, diye sorabilir. Bunun yanıtı, serflerin Avrupa ormanlarında köklerle, yabani meyvelerle ve avlanarak hayatta kalma şansının çok az olduğunu anlamayı gerektirir. Ayrıca, kimse kaçak bir serfe yardım etmezdi, çünkü geleneksel toplumlar yabancılara kucak açmıyor, aksine onlardan korkuyordu. Klasik kuramcıların T-K araştırmalarını anlamak için onların "kendi dönemlerinin bir özelliği olarak verili kabul ettikleri şeyleri ve geçmişe dair yorumlarını anlamak gerekir" (Tuchman, 1994:310).

---

[7] Zaman birimleri ve kültürel birimler arasında genellemeler ve analiz farklılıklarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Firebaugh (1980) ve Smelser (1976).

[8] Ek tartışma için bkz. Calhoun (1996), McDaniel (1978), Przeworski & Teune (1970) ve Stinchcombe (1978).

Örnek Kutusu 14.1 Makro Faktörler ve Yabancı Korkusu

İnsanların göçmenlere karşı tutumları ile ilgili çoğu araştırma, bireyi analiz birimi olarak kabul eder ve bireyleri etkileyen faktörlere bakar. Geçmiş bölümlerdeki örnek araştırmacılar, bireysel toplumsal teması (1. Bölüm, Ellison, Shin & Leal 2011), otoriterlik ve tahakküm gibi kişilik faktörlerini (5. Bölüm, Cohrs & Stelzl 2010), ya da kişinin emek pazarındaki rakiplerini ya da kişinin kültürel bir tehdit olarak göçmenlerden korkmasını (9. Bölüm Johnson, Newman & Velez 2015) içeriyordu. Bireyi analiz birimi olarak kabul eden araştırmalar, genellikle bir ülkedeki insanların arasındaki farklılıklara odaklanır.

Hiers, Soehl ve Wlmmer (2017) ise ülkeyl anallz birlmi olarak kabul etmiş ve karşılaştırmalı bir çerçeve kullanmıştır. Ülke çapındaki makro-düzey faktörlerin kişilerin göçmenlerle ile ilgili görüşlerini nasıl etklledlğlni irdelemişlerdir. Bazı ülkelerin vatandaşlarının ülkenin geçmiş jeopolltik rekabet ve savaş deneyimine bağlı olarak diğer ülkelerin vatandaşlarına göre daha düşmanca bir tutum takındıkları hipotezini ortaya atmışlardır. Geçmişteki küresel olaylar, ulusal klmliği (yani bir ulus olarak "kim olduğumuzu"), ulusal kimlik de göçmenler ve yabancılar ile ilgili görüşleri şekillendirmektedir. Dolayısıyla araştırmacılar farklı ülkelerdeki göçmenlik ile ilgili görüşleri, farklı ulusal deneyimler temelinde karşılaştırmışlardır.

Birincil bağımsız değişken bir jeopolitik tehdit ölçeği olmuştur (JTÖ). Hiers, Soehl ve Wimmer 33 Avrupa ülkesinin her biri için bir JTÖ puanı hesaplamıştır. JTÖ'nün dört bileşeni vardır: toprakların başka ülkelerin eline geçmesi, bağımsızlığın yitirilmesi ve başka bir ülkenin hakimiyeti altına girme, diğer ülkelerle dış çatışma/savaş ve iç çatışma/iç savaş. Nitel tarihsel verileri irdelemiş (72 maddelik bibliyografiarındaki 38 madde nitel bölgesel ya da ülke bazlı araştırmalardır) ve her bir ülkeyi 0 ile 6 arasında puanlamışlardır. 33 ülkenln yarısının tehdit puanı düşük çıkmış (0-1), 13'ü ortalama bir puan almış (2-3), dördü de üst sıralarda yer almıştır (4-6). Araştırmacıların bağımlı değişkeni ise Avrupa Toplumsal Taraması'ndaki (ikincil nicel veri) göçmenler ile ilgili sorulardan doğmuştur.

Araştırma, JTÖ'nün etnik milliyetçiliklere ve göçmenlere düşmanlıkla ilintili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Düşmanlık en çok aynı ulusal kökenden olmayanlara gösterilmektedir, aynı ulusal kökenden olan göçmenlere (örn. Almanya'yı terk edip 50 yıl sonra göçmen olarak geri dönen Almanlara) değil. Araştırmacılar şu sonuca varmışlardır (ss. 382-382): "Jeopolitik rekabet ve savaş, toprak ve bağımsızlık kaybı... vatandaşların, yabancı göçmenlere ulusun potansiyel üyeleri olarak kucak açıp açmamasını etkilemektedir." Karşılaştırmalı, makro-düzey bir odakları olan araştırmacılar ile geçmişteki ulus devlet oluşumu süreçlerinin göçmenlik karşıtı fikirleri nasıl şekillendirdiğini göstermişlerdir. Ülkelerarası nicel tarama verilerini, nitel tarihsel araştırma ile harmanlayarak bir kuramsal argümanı ileri taşımışlardır.

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Mantığı

14.3. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayı saha araştırmasıyla kıyaslamak

T-K araştırmanın terminolojisi tutarlı değildir. Araştırmacılar yöntemlerini tarihsel, *karşılaştırmalı, ülkelerarası, kültürlerarası ya da tarihsel-karşılaştırmalı* olarak adlandırırlar. Araştırmacılar, T-K araştırmalar yürütürken çok farklı teknikler kullanırlar. Başka bir kafa karışıklığı da şu sorudan kaynaklanır: Kendine has bir tarihsel-karşılaştırmalı yöntem var mıdır yoksa yalnızca geçmişte ya da farklı ülkelerdeki toplumsal yaşamı incelediği görülen herhangi

bir araştırma yöntemini kullanabilir miyiz? Bazı toplumsal araştırmacılar, tarihsel ya da karşılaştırmalı meseleleri incelerken pozitivist, nicel bir yaklaşım benimserken, bazıları da nitel, yorumlayıcı ya da eleştirel yaklaşımlardan beslenirler. Ragin ve Zaret'e (1983) göre, T-K araştırmada Durkheimci (ya da pozitivist) yaklaşım ve Weberci (ya da yorumlayıcı) yaklaşım farklı mantıkları takip eder.[9] Øyen (1990:7) bu kafa karışıklığını şöyle özetlemiştir:

> *Karşılaştırmalı araştırmanın farklı türlerini ayırt etmek için kullanılan kelime dağarcığı, gereksiz terimlerle doludur ve çok açık değildir. Ülkelerarası, uluslararası, toplumlararası, sistemler-arası, kurumlar-arası gibi kavramlar kadar ulus-ötesi, toplum-ötesi, kültür-ötesi gibi kavramlar ve makro-düzey karşılaştırmalar da hem karşılaştırmalı araştırmayla eş anlamlı olarak hem de özel karşılaştırma türlerine işaret edecek şekilde kullanılmaktadır.*

T-K araştırmayı, 2. Bölüm'de gördüğünüz üç boyuta göre sınıflandırabiliriz: vakalar, zaman ve veri türü. Araştırma tek bir vakaya ya da bir ülkede neler olduğuna odaklanabilir; az sayıda ülkeyi (iki ya da altı) karşılaştırabilir ya da çok sayıda ülkeyi (12 ile 100 arası) irdeleyebilir. Araştırma bugüne, geçmişteki tek bir zaman aralığına ya da yıllar süren uzun bir döneme odaklanabilir. Son olarak, veriler nicel ya da nitel olabilir. Bu üç boyutu çapraz sınıflarsak, mantıksal olarak olası 18 T-K araştırma türünün yer aldığı bir tipoloji elde ederiz (bkz. Tablo 14.1). Bu kadar çok kafa karışıklığı yaşanmasına şaşmamak gerek. Toplumsal araştırmaların çoğu araştırmacının kendi ülkesinde ve günümüzde gerçekleşiyor olsa da T-K araştırma çok çeşitlilik gösterir.

Çoğu T-K araştırma aşağıdaki 18 kutudan 10'una denk düşer (1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15 ve 16). Bu kutular, tek ülke sütununun tümünü kapsar. Çoğu T-K araştırma, evrensel ya da evrensele yakın süreçleri belirlemeye çalışır. Bütün insan topluluklarında ya da en azından başlıca toplum türlerinden birinde (aşırı sanayileşmiş, tarımsal) uzun bir süre boyunca etkin olan süreçleri ya da ilişkileri bulmaya çalışır (bkz. Ember & Ember, 2001). Ancak sadece bir toplumu ya da kısa bir süreyi kapsayan verileri kullanan çalışmaların genellenebilirliği azdır. Bu tür verilere dayalı bir açıklamanın yalnızca o toplumda mı yoksa çoğu toplumda mı ya da zamanda tek bir noktaya özel mi olduğunu yoksa belli bir tarihte bir süre boyunca devam mı ettiğini kesin olarak söyleyemeyiz.

Bazı araştırmacılar, dünyadaki yaklaşık 170 ülkenin pek çoğu ile ilgili veriler elde etmeye çalışır. Örneğin Cole (2015) (1981 ve 2005 arasında) 100 ülkeden gelen verileri irdelemiştir. Uluslararası İktisadi, Toplumsal ve Kültürel

---

[9] Tarihsel karşılaştırmalı araştırmaya pozitivist ve pozitivist olmayan yaklaşımlar arasındaki ilişki ve gerçekçi bir bilim felsefesi için bkz. Brown (1978), Johnson (1982), Lloyd (1986), McLennan (1981:66-71) ve Nowak (1989). Tarihsel araştırmayla ilgili olarak bkz. Murphey (1973). Karşılaştırmalı araştırma için bkz. Hymes (1970) ve Mehan (1973).

Haklar Sözleşmesi'nin üyesi olmanın, üye olmayan ülkelerle karşılaştırıldığında, hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerdeki eşitsizlik oranlarını azalttığını bulmuştur. Başka bir araştırmada (Cole, 2016) 148 ülkenin (1980 ve 2010 arasındaki insan kaynakları sicilini) incelemiştir. Bazı akademisyenler insan haklarının küresel çapta fazla bir geçerliliği olmayan, Batı toplumlarına özgü bir yapı olduğunu iddia ederler. İnsan haklarını vücut bütünlüğüne saygı (yani fiziksel acı ya da eziyeti ortadan kaldırma) ve medeni haklar (yani yasal bireysel haklar) olmak üzere iki kola ayıran Cole, bireyselci Batı ülkelerinin, medeni haklara dayalı insan hakları ölçümlerinde diğer ülkelere göre daha yüksek puanlar aldığını, ancak vücut bütünlüğü temelli insan haklarında kültürel arası çeşitliğin çok az olduğunu görmüştür. Franks ve Moos (2017) ise 150 ülkenin (1965-2005) verilerine bakıp cinsellikle ilgili yasaların dört farklı boyutunu incelemişlerdir (yani tecavüz, onay yaşı, eşcinsellik ve cinsiyet ayrımsız zina yasaları). Bir ülkenin İslami tahakküm ve kadınların statüsü gibi iç faktörlerinin, o ülkedeki cinsellikle ilgili yasaların tahmin edilmesinde, ülkenin dahil olduğu sömürgeci-emperyalist ilişkiler ya da uluslararası örgütlerdeki değişen konumu gibi dış faktörler kadar önemli olmadığını bulmuşlardır.

Çoğu toplum hakkında ilgili veriler sınırlı olduğundan ya da birbiriyle kıyaslanabilir olmadığından, karşılaştırmalı araştırmalar, genellikle sadece 10-20 kadar ülkeyi inceler. Sutton'un 2. Bölüm'de anlatılan araştırması, 15 ülkedeki tutukluluk oranlarını betimlemiş, Cohrs ve Stelzl'in 5. Bölüm'deki çalışması, 17 ülkedeki göçmenlik karşıtı tutumları karşılaştırmış, Marsh ise (bkz. Örnek Kutusu 14.2 18 Ülkedeki İslami Değerlerin Karşılaştırılması) 18 ülkedeki İslami değerleri irdelemiştir. Bazı araştırmacılar da ABD, Kanada ve Avustralya'daki gay evlilikleri ile bölümün başında örnek verilen çalışmada olduğu gibi, iki ila dört arasındaki vakaya odaklanmışlardır. Örneğin Boling (2015), dört ülkedeki aile-iş ilişkilerini incelemiştir: ABD, Japonya, Fransa ve Almanya. Teles ve Paschel (2014) Brezilya, Kolombiya, Panama ve Dominik Cumhuriyet'indeki ırksal ayrımları (bkz. Örnek Kutusu 14.3 Dört Latin Amerika Ülkesi'nde Irksal Sınıflandırma) kıyaslamışlardır.

Gördüğümüz gibi, T-K araştırma çeşitlilik göstermektedir (Tablo 14.1); çok sayıda topluma, birkaç ülkeye ya da sadece bir ülkeye odaklanabilir ve bugünü, geçmiş bir dönemi ya da uzun yıllar süren bir tarih aralığını inceleyebilir. Tek bir ülkenin bugünü ile ilgili bir T-K araştırma, çoğu zaman diğer toplumlarda da ortaya çıkan bir süreci irdelemek gibi karşılaştırmalı bir boyuta sahiptir. Örneğin Ivory (2017), Tokyo'da yaşayan ve burada Amerikan Hip Hop kültürünü pazarlayan Afrikalılarla bir saha araştırması yürütmüştür (bkz. Örnek Kutusu 14.4 Afro-Amerikan Hip Hop Modasını Tokyo'da Satmak). Araştırmacı, başka ülkelerde yürütülmüş stratejik etnik performans çalışmalarına gönderme yapmıştır. **Stratejik etnik performans**, farklı kültürler

Tablo 14.1 Mantıksal Olarak Olası Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma Türleri

	KARŞILAŞTIRMA BOYUTU		
ZAMAN BOYUTU VE VERİ TÜRÜ	Tek bir ülke*	Birkaç ülke	Çok sayıda ülke
Geçmiş			
Nicel	1	2	3
Nitel	4	5	6
Belli bir süre			
Nicel	7	8	9
Nitel	10	11	12
Günümüz			
Nicel	13	14	15
Nitel	**16**	17	19

*Araştırmacının ve araştırmanın sonuçlarını okuyanların ülkesinden farklı bir ülke

hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan yerel insanlara kültürel-etnik farklılıkları hakikiymiş gibi sahnelemeye verilen isimdir. Birkaç yıl önce ben de ABD'de bir stratejik etnik performans deneyimi yaşadım. Yeğenim beni küçük bir Wisconsin şehrinde hakiki Japon restoranı olduğunu iddia ettiği favori restoranına davet etmişti. Japonya'da yaşamış biri olarak, restoranda Japonya'ya özgür birtakım dekorların ve menülerin olduğunu görsem de, restoranın sahipleri Koreli, Amerikanlaştırılmış Japon yemeklerini hazırlayan "performans sanatçıları" Mong,* mutfak çalışanları ise Meksikalıydı. Stratejik etnik performans kavramı, yeğenimin restoranın neden hakiki bir Japon restoranı sandığını açıklıyordu.

Kendine özgü bir nitel tarihsel-karşılaştırmalı toplumsal araştırma türü, hem katı pozitivist yaklaşımdan hem de aşırı yorumlayıcı yaklaşımdan farklılaşır. T-K araştırmaları genellikle vaka analizlerinden yararlanır. Vaka analizleri olmasaydı akademisyenler "uygunsuz, modası geçmiş ya da belli bir bölge için tamamen anlamsız olan kuramsal argümanlar ileri sürmeye devam ederdi" (Bradshaw & Wallace, 1995: 155). Vaka analizleri tarihsel süreçleri ayrıntılandırabilir ve somut tarihsel ayrıntıları tespit edebilir, ancak katı pozitivist yaklaşıma bağlı kalan araştırmacılar, T-K'yı pozitivist bilimin olasılığa dayalı nedensel genelleme türlerini üretemediği için az sayıda vaka kullanmakla eleştirirler.[10]

Hem saha araştırması hem T-K araştırma kültüre odaklanır. Her biri, bizi araştırdığımız kişilerin gözleri aracılığıyla görmeye, onların yaşamlarını yeniden canlandırmaya ve özel bireyleri ya da grupları derinlemesine irdelemeye

* Avustralya ve Fransız Guyanası'nda yaşayan etnik bir grup (ç.n.)

[10] Bkz. Goldthrope (1991, 1997), Lieberson (1991) ve Treiman (1977). Burawoy (1977), Goldstone (1997), Mahoney (1999) ve Rueschemeyer & Stephens (1997) karşıt argümanlar sunmaktadır.

Örnek Kutusu 14.2 18 Ülkede İslamî Değerlerin Karşılaştırılması

Değerler, bize istenilir şeylerin ne olduğuna dair fikirler sunar ve bilişsel, duygusal ya da değerlendirmeci bileşenlere sahiptirler. Bilhassa İslamî değerler, uygun toplumsal düzen tasarımının nasıl olması gerektiğini söyler, dini siyasetle iç içe geçirir ve geçmişle sürekliliği vurgular. Daha aşkın olma, laik bir alanın varlığını kabul etme eğiliminde olan ve geçmişin korunmasına o kadar vurgu yapmayan İslamî olmayan diğer değerlerden farklılaşırlar.

Marsh (2012) iki hipotezi test etmiştir: (a) Müslümanlar İslamî olmayan bir toplumda azınlıkta olduklarında, değerleri, Müslüman çoğunluğun içinde yaşayan Müslümanların değerlerinden ziyade, çoğunluğun İslamî olmayan hakim değerlerine uyum sağlayacaktır; (b) Müslümanların azınlıkta olduğu toplumlarda, Müslüman olmayan çoğunluğa asimilasyon, bu azınlık Müslüman olmayan nüfustan dışlanmak yerine toplumsal olarak içerildiğinde daha yüksek olacaktır.

Marsh, bu hipotezleri test etmek için 1999-2001 arasında Dünya Değerler Anketi'nden elde edilen ikincil verileri kullanmıştır. Verileri 81 ülkeyi içermekte ve dünya nüfusunun yüzde 85'ini kapsamaktadır. Taramada standart bir ankete dayalı yüz yüze görüşmelerle, tabakalandırılmış çok aşamalı rastlantısal örnekleme kullanılmıştır. Marsh, bağımlı değişken için değerlerle ilgili 27 tarama sorusundan 3 ölçek oluşturmuştur: Dini Değerler, Ailevi Değerler ve Toplumsal Cinsiyet Değerleri. 9 maddelik Dini Değer Ölçeği'ndeki örnek bir tarama sorusu şöyledir: "Tanrı hayatınızda ne kadar önemlidir?" (seçenekler "1= hiç önemli değil"den 10= "her zaman önemli"ye uzanmaktadır). 8 maddelik Ailevi Değerler ölçeğindeki örnek sorulardan biri ise şöyledir: "Boşanma ne sıklıkla haklı gösterilebilir? (seçenekler "1=hiçbir zaman"dan "10=her zaman"a uzanmaktadır). 6 maddelik Toplumsal Cinsiyet Değerleri ölçeğinden ise şu örnek soru verilebilir: Sınırlı iş imkanları olduğunda, erkeklerin çalışmaya kadınlardan daha fazla hakkı vardır. (1= katılıyorum, 2= ne 1 ne 3, 3= katılmıyorum). Marsh her ölçeği bir "modern-geleneksel" süremi üzerinde kodlamıştır. Sadece en az 100 Müslüman katılımcının olduğu (18 ülke) ve İslamî (büyük bir Müslüman çoğunluk mevcuttur) veya İslamî değil (çoğunluğun dini İslam değildir) şeklinde sınıflandırdığı örneklem yığınlarını araştırmasına dahil etmiştir. İslamî olmayan bir toplumdaki toplumsal dışlanma-içerilme derecesini, Müslüman azınlık ve Müslüman olmayan çoğunluk arasında beş değişkende görülen farklığın büyüklüğü şeklinde tanımlanmıştır: eğitim düzeyi, meslek, hane geliri, kişinin kendini alt hissettiği toplumsal sınıf ve Müslümanlara karşı önyargılı tutum (örneğin onlarla komşu olmak istememek). Marsh'ın (s.41) belirttiği gibi, "Müslüman olmayan çoğunluk nüfusa göre daha eğitimsiz olmak, daha az gelir elde etmek vb. Müslümanların toplumsal olarak dışlanmakta olduklarını kanıtlamaz; Müslümanların düşük toplumsal konumlarının nedenleri başka olabilir. Ancak iki farklı toplumdaki Müslümanları kıyasladığımızda... Müslümanların düşük toplumsal konumlarının toplumsal dışlanmaya işaret ettiğini söylemek makul bir çıkarımdır."

İstatistiksel analiz ilk hipotezi doğrulamıştır. Azınlıkta oldukları toplumlarda Müslümanlar üç değer alanında çoğunluk nüfusuna göre kısmen daha geleneksel bir eğilim sergilemişlerdir: Ancak İslamî toplumlarla kıyaslandığında değerleri o kadar geleneksel değildir ve İslamî olmayan toplumlardaki çoğunluğa daha yakındır. Dolayısıyla, toplumları birbiriyle karşılaştırdığımızda, Müslümanlar, benimsedikleri geleneksel çoğunlukta olan diğer Müslümanlarca desteklenen ve pekiştirilen İslamî bir toplumda yaşıyorlarsa bu geleneksel değerleri daha kuvvetli bir şekilde savunma eğiliminde olmuşlardır. İslamî olmayan ülkelerde Müslüman azınlığın çoğunluğun değerlerine asimilasyonunun en başarılı olduğu yerler, Müslümanların daha düşük düzeylerde toplumsal dışlanmayla karşılaştıkları ülkelerdir.

çağırır. Aşırı yorumlayıcı yaklaşım, her toplumsal ortamın özgün olduğunu ve karşılaştırmaların imkansız olduğunu varsayar. Stone'un (1987: 31) not düştüğü gibi, geleneksel tarih "özgül bir zamanda ve özgül bir mekandaki özgül bir sorunla ve özgül bir aktör kümesiyle uğraşır." Kendine özgü bir T-K yaklaşımı da etnografi ve kültürel antropolojiden bazı şeyleri ödünç alır. Başka bir zaman ve yerdeki gerçekliği yeniden canlandırır, ancak etnografinin güçlü yanlarından ödünç aldıkları bu şeyler, aşırı yorumlayıcı yaklaşımın benimsenmesini gerektirmez.[11]

Bu kendine özgü T-K araştırma yöntemi, özgül tarihsel ve kültürel bağlamlara duyarlılık ile kuramsal genellemeyi harmanlar. Genellikle nicel veriler, nitel verileri ve analizi destekler. T-K araştırmanın mantığı ve hedefleri saha araştırmasınınkilere geleneksel pozitivist araştırmadan daha yakındır (bkz. Tablo 14.2).

Örnek Kutusu 14.3 Dört Latin Amerika Ülkesinde Irksal Sınıflandırma

ABD'de birkaç tane sabit ırksal kategori vardır. Buna karşın, Latin Amerika'da insanların esnek bir şekilde kullandıkları sonsuz sayıda ırksal kategoriden oluşan farklı ırksal sınıflandırma sistemleri vardır. Teles ve Paschel (2014) ırksal açıdan karışık nüfuslara sahip dört Latin Amerika ülkesini (Brezilya, Kolombiya, Panama ve Dominik Cumhuriyeti) incelemişlerdir. Ten renginin kişinin ırksal kimliğini nasıl etkilediğine, insanların karışık ırksal kategorileri nasıl kullandıklarına ve toplumsal statünün (yani gelirin, itibarın) ırksal kimliği nasıl şekillendirdiğine bakmışlardır.

Araştırmacılar, Latin Amerika Kamuoyu Projesi'nden elde edilen ikincil tarama verilerinin yanı sıra Brezilya ile ilgili ek tarama verilerini kullanmışlardır. Veriler yetişkinlerle yapılan yüz yüze görüşmelerden gelmekte ve tabakalandırılmış ulusal örneklemler nüfus sayımı bilgilerine dayanmaktadır. Örneklem büyüklüğü, küçük yerli nüfuslarla ilgili verilerin ve kayıp verilerin çıkarılmasının ardından, Brezilya'da yaklaşık 4.000, diğer üç ülkede 3.000 olmuştur. Temel bağımlı değişken kişinin kendini siyah, beyaz ya da çeşitli karma ırksal kategorilerden herhangi biriyle tanımlamasıdır. Bağımsız değişken; eğitim düzeyini, serveti ve görüşmeci tarafından katılımcının görmediği 11 renkli bir ten rengi paletine dayanılarak ölçülen ten rengini içermektedir.

Teles ve Paschel kişilerin çoğunun kendilerini karma bir ırkın mensubu olarak, yani *Mestizo* ya da *Mulatto* şeklinde tanımladıklarını görmüşlerdir. Brezilya, Kolombiya ve Panama'daki insanların yaklaşık yüzde 30'u kendilerini beyaz olarak tanımlamışken, Dominik'te bu oran yüzde 11'dir. Araştırmacılar ten rengi, sosyoekonomik statü ve ırk açısından ülkeler arasında farklılıklar olduğunu tespit etmişlerdir. Örneğin ten rengi, Panama'da ırksal kategoriyi tahmin etmekte önemli bir unsurdur, ancak Dominik Cumhuriyeti'nde öyle değildir. Araştırmacılar, ABD'nin Panama'daki etkisinin, bu ülkede ten rengi ve kişinin kendini ait hissettiği ırksal kategori arasında güçlü bir ilişki bulunmasının nedenlerinden biri olduğunu not düşmüşlerdir. Buna karşın, ten rengi ve kendini *Mulatto* olarak tanımlama arasındaki ilişki Dominik Cumhuriyeti'nde daha zayıftır. Dominik milliyetçiliği ve Dominik'teki ırk nosyonları güçlü bir Afrika kültürüne sahip komşu ülke Haiti'ye göre daha gelişkindir. Dominik Cumhuriyeti'nde neredeyse her ten renginden katılımcılar kendilerini *Mulatto* olarak

[11] Antropolojiden ödünç alınanlarla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Biersack (1989), Desan (1989), Johnson (1982), Sewell (1980), Stone (1987) ve Walters (1980).

Örnek Kutusu 14.3 Devamı

tanımlamış ve koyu ten rengine sahip yüksek statülü çok sayıda katılımcı, kendini geniş bir ırksal kategori yelpazesiyle özdeşleştirmiştir. Örneğin Panama'da en koyu ten rengine sahip olan katılımcıların yüzde 90'ı, kendilerini siyah olarak tanımlamışken bu oran, Dominik Cumhuriyeti'nde yüzde 60'tır. Panama'da en açık ten rengine sahip olanların yüzde 80'ine karşın, Dominiklilerin yüzde 40'ı kendilerine beyaz demiştir.

Araştırmacılar Latin Amerika'da tek bir ırksal sınıflandırma sisteminin olmadığı ve her bir ülkenin ayrı bir ırksal karışım (mestizaje) tasarımına sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Ülkeler ırksal "akışkanlık" açısından (yani bir ten rengini ırksal bir kategoriyle ilişkilendirme açısından) farklılık göstermiştir. Panama akışkanlığı en düşük, Dominik Cumhuriyeti akışkanlığı en yüksek olan ülkedir. Araştırmacılar ayrıca "beyazlatan para" tezinin her yerde geçerli olmadığını, bunun ülkeye bağlı olduğunu da bulmuşlardır. Her ülkenin siyasi-toplumsal bağlamının önemini vurgulamışlardır. Ülkenin tarihsel mirası, ırksal özgürlük hareketleri, çokkültürlülüğü ve ırksal eşitlik politikaları insanların ırksal kimliklerini ve ırksal sınıflandırmayı nasıl yorumladıklarını ve kullandıklarını bu bağlam içinde şekillendirmektedir.

Örnek Kutusu 14.4 Afro-Amerikan Hip Hop Modasını Tokyo'da Satmak

Ivory (2017), Sahra Altı Afrika'sından gelip Tokyo'da, Japonlara Amerikan Hip Hop kültürünü pazarlayan Afrikalılarla saha araştırması yürütmüştür. Japonya'da küçük bir yabancı nüfusu vardır ve Afrikalılar bunun ufak bir parçasıdır (yüzde 0,6). Japonya'dakl Afrikalıların yaklaşık yüzde 70'i Tokyo'da yaşamaktadır. Önemli bir kısmı Hip Hop moda butiklerinde ya da kulüplerinde çalışır. 15 ayı aşan saha çalışması esnasında Ivory dini örgütlerde, şirketlerde ve Sahra Altı Afrika'sından gelen Afrikalıların yürüttüğü destek gruplarında 800 saatlik katılımlı gözlem yapmıştır. Sahra Altı Afrika'sından gelen Afrikalılarla 60 derinlemesine görüşme de yapmıştır.

Japonya'nın kapalı ekonomisi, Sahra Altı Afrika'sından gelip Japonya'da yaşayan ve iş kurmak isteyen Afrikalı erkeklere çok az fırsat sunar. Ivory çoğu genç Japon'un Amerikan siyah kültürüne, özelikle Hip Hop'a ilgi duyduğunu not etmiştir. Bu Afrikalılar, "havalı" Afro-Amerikan etnik kimliğini "icra etmeye" başlamışlardır, çünkü bu şekilde "egzotik" etnik ürünleri (örn. Hip Hop) Japonlara satabilmişlerdir. Afrikalılar "kim olduklarını" konuşma, hal ve hareketler ve kıyafet tarzı aracılığıyla (örn. bol kot pantolonlar, beyzbol kasketleri, sporcu kazakları, mücevherler, basketbol ayakkabıları) seçici bir şekilde sunarak, sahte bir etnik mirasa dolaylı yoldan sahip çıkmışlardır. Stratejik etnik performans, kültürel açıdan naif tüketicilerde başarılı olmuştur. Afrikalıların bazıları, ABD'ye (çoğunlukla Los Angeles ya da New York'a) kıyafet almak ve güncel sokak modasını gözlemlemek üzere seyahat etmiştir. Bu onların rekabet avantajını ve otantiklik iddiasını desteklemiştir. Afrikalı erkeklerin etnik performansı "egzotik" Hip Hop modasını pazarlamaya yardımcı olmuştur, ama çoğuna göre bu sadece bir performanstır. Ivory, iş dışında Hip Hop kültürü ile ilgilenmeyen genç bir erkek olan Gana'lı Eddie'den bahseder: "Eddie, her şeyden önce Japon gençliğinin hakiki bulduğu Afro-Amerikan kültürel kimliğinin unsurlarını icra etmekle ilgileniyordu" (s. 181). Bu doğrudan karşılaştırmalı bir araştırma olmasa da, Ivory stratejik etnik performansı yabancı/dışarıdaki etnik grupların "egzotik" yemekleri, ürünleri ya da de deneyimleri farklı ülkelerde pazarlarlarken daha otantik görünmek için kullandıkları bir yöntem olarak tanımlamış ve böylece araştırmasına karşılaştırmalı bir boyut eklemiştir.

Tablo 14.2 Araştırma Yöntemleri Karşılaştırmasının Özeti: Nitel ve Nicel Ayrımı

KONU	HEM SAHA HEM T-K	NİCEL
Araştırmacının bakış açısı	Araştırma sürecinin olmazsa olmaz bir parçası olarak kabul edilir.	Araştırma sürecinden çıkarılır.
Veriye yaklaşım	Anlamak için çok sayıda ayrıntıya gömülür.	Değişkenleri net bir şekilde işlemselleştirir.
Kuram ve veri	Veri ve kavramlar arasındaki etkileşimle birlikte temellendirilmiş kuram kullanır.	Tümdengelimci kuramı ampirik verilerle test eder.
Mevcut bulgular	Bir anlam sistemini tercüme eder.	Hipotezleri test eder.
Eylem/yapı	Anlam insanlar tarafından yapılar içinde icra ve inşa edilir.	Toplumsal güçlerin davranışı nasıl şekillendirdiğini irdeler.
Yasalar/genelleme	Bağlama dayalı sınırlı genellemeler kullanır.	Evrensel, bağlamdan bağımsız yasalar keşfeder.

Kendine Özgü T-K Araştırma Yaklaşımının Özellikleri

KONU	TARİHSEL-KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMACININ YAKLAŞIMI
Kanıtlar	Parçalardan ve eksik kanıtlardan yeniden oluşturulur.
Çarpıtma	Araştırmacı toplumsal ya da tarihsel bağlam dışındaki faktörlere ilişkin kendi bilgilerini kullanmaktan kaçınır.
İnsanların rolü	Bir bağlamdaki insanların bilincini özümser ve onların güdülerini nedensel faktörler olarak kullanır.
Nedenler	Nedeni bulmak için görünenlerin arkasına bakar, nedenin koşullara bağlı olduğunu ve farklı unsurların bileşiminden kaynaklandığını düşünür.
Mikro/makro	Vakaları bir bütün olarak ele alıp karşılaştırır ve toplumsal gerçekliğin mikro ve makro düzeylerini ya da katmanlarını birbiriyle ilişkilendirir.
Bağlamlar arası	Daha soyut karşılaştırmalar için hem bir bağlamın içindeki somut ayrıntılar arasında hem de bağlamlar arasında gidip gelir.

Saha Araştırması ile Benzerlikler

1.*Araştırmacının bakış açısı.* **Hem T-K araştırmada hem saha araştırmasında, araştırmacının bakış açısı, araştırmanın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Her iki araştırma türünde de yorum merkezi önemdedir. Araştırmacı-yorumlayıcının zamansal ve mekansal konumu ve dünya görüşü önemlidir. T-K araştırma tek, dolaysız bir nesnel olgu dizisi üretmeyi amaçlamaz. Eskiyi yeni fikirlerle ve kanıtlarla sınar ya da birden çok dünya görüşünü dikkate**

alır. Tarihsel ya da karşılaştırmalı bulgulara dair okumalarımız, bir geçmiş bilincinin ve bugün yaşıyor olmamızın etkisindedir.

T-K araştırmada, zamana ve onun farklı anlamlarına karşı duyarlı olmamız gerekir. Örneğin, Antik Yunan'da zaman anlamına gelen iki kelime vardı: *chronos* ve *kairos*. *Chronos* saat zamanını ifade ediyordu. Zamanın evrenin temel yapısına içkin dizisel ve nicel boyutuydu. *Kairos* ise doğru zamana ya da fırsat anına gönderme yapıyordu. Özel bir şeylerin olduğu bir ara zamanı, süresi belirsiz bir zamansal uğrağı ifade ediyordu ve nitel bir doğası vardı.

2. *Veri çeşitliliği.* Hem saha araştırması hem T-K araştırma muazzam çeşitlilikteki verileri inceler. Her ikisinde de, kendimizi olaylar ve koşullar hakkında empatik bir anlayış geliştirmek için verilere gömeriz. Öznel hisleri yakalamaya ve sıradan faaliyetlerin nasıl olup da önemli toplumsal anlamlara gönderme yaptıklarını anlamaya çalışırız. Geniş bir olay, eylem, sembol ve kelime yelpazesi arasından sorgulama ve seçim yapar ve toplumsal yaşamın belli boyutlarına odaklanırız. Bu verileri düzenlememiz, dikkatimizi geliştirilen kavramlara bağlı olarak belli bir şeye odaklamamız gerektiği anlamına gelir. Kültürün sahnelendiği ritüelleri ve sembolleri (örn. geçit törenleri, kıyafetler, nesnelerin yerleşimi) inceler ve davranışların gerekçelerini, nedenlerini ve bahanelerini araştırırız. Örneğin Burrage ve Corry (1981) Londra'da on dördüncü ve on yedinci yüzyıllar arasında mesleki statüde görülen değişimleri, loncaların başlıca kamusal etkinliklerde (geçit törenleri, gösteri alayları, festivaller, kraliyet ailesinin ziyaretleri vb.) resmi olarak hangi sırada göründüklerine ilişkin kayıtları kullanarak ölçmüştür.[12]

3. *Temellendirilmiş kuram.* Hem saha araştırması hem de T-K araştırmacı *temellendirilmiş kuram* kullanır. Kuram, çoğunlukla veri toplama sürecinde ortaya çıkar. Verileri, sabit hipotezler olmaksızın inceleriz. Bunun yerine, verilerle bir diyalog halinde, kavramlarla kuramı geliştirir ve değiştirir, sonra kanıtları yeniden düzenlemek için kuramı kullanırız. Böylelikle, veri toplama ve kuram inşası etkileşim halinde olur. E.P. Thompson (1978:39) bunu "kavram ve kanıtlar arasında bir diyalog; bir yanda birbirini izleyen hipotezler, diğer yanda ampirik araştırma tarafından yürütülen bir diyalog" olarak tanımlamıştır.[13]

4. *Tercüme.* Hem saha araştırması hem T-K araştırma bir tür "tercüme" içerir. Anlam sistemimiz genellikle araştırdığımız insanlarınkinden farklıdır, ancak onların bakış açısına nüfuz etmeye ve bu bakış açısını anlamaya çalışırız. Araştırdığımız insanların yaşamına, diline ve bakış açısına hakim olduk-

---

[12] Ritüel ve kültürel sembolizmle ilgili tartışmalar için ayrıca bkz. Desan (1989), Griswold (1983) ve Ryan (1989).

[13] Diyalog metaforuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Carr (1961:35, 69), McDaniel (1978), Novick (1988:604) ve Ragin (1987:164-166).

tan sonra, işimiz bunları araştırma raporumuzu okuyacaklara "tercüme etmek"tir.

5. *Sürece odaklanma.* Hem saha araştırmacıları hem T-K araştırmacılar, eylem, süreç ve dizilişe odaklanır. Zamanın akışını araştırmanın esaslarından biri olarak görürler. Her iki grup araştırmacı da faillik (yani değişime etkin bir şekilde iştirak eden insanlar ve örgütler) ve yapı arasında daima mevcut olan gerilime duyarlıdır. Her ikisi de toplumsal gerçekliği eş zamanlı olarak insanlar tarafından yaratılan ve dönüştürülen ve insanların yaptıkları seçimleri sınırlayan bir şey olarak görürler.[14]

6. *Sınırlı soyutlama.* Her iki araştırma türünde de genelleme ve kuramsal soyutlama sınırlıdır. Mikro-düzey saha araştırmasında ve makro düzey T-K araştırmalarında, bilgilerimiz eksiktir ve geçicidir. Yineleme gerçekçi değildir ve nadiren önermeler çıkarır ya da sabit yasalar keşfetmek için hipotezleri test ederiz. Daha ziyade, her araştırmacı, benzersiz bir kanıtlar bütünü oluşturarak akla yatkın açıklamalar üretir ve bilgiyi yavaş yavaş ilerleten sınırlı genellemeler sunar.

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmanın Özgün Yönleri

Saha araştırmasıyla olan pek çok benzerliğine karşın, T-K araştırmayı ayıran bazı önemli farklar vardır. T-K araştırma "doğası gereği, araştırmacıların nedensellik bulmak için muazzam miktarda tarihsel veriyi peş peşe sıraladıkları bir alandır. Nitekim genel kabul gören bir görüşe göre, zamansal süreçlerin analizi, nedensel çıkarımın merkezi temelidir..." (Mahone, 2004: 88). T-K araştırmanın altı özgün yönü vardır: kanıt türleri, çarpıtmanın kontrolü, beşeri failliğin tanınması, nedenselliğin belirlenmesi, mikro-makro düzeylerin ilişkilendirilmesi ve bağlamların ve karşılaştırmaların alternatif kullanımı.[15]

1.*Kanıt türleri.* T-K araştırma için kanıtlar sınırlı ve dolaylıdır. Araştırdığımız insanları nadiren doğrudan gözlemler ya da onlarla yakından ilişkiye geçeriz. Bunun yerine geçmişte gerçekleşmiş olan şeyleri, büyük bir kanıt yığınını kullanarak yeniden canlandırmamız gerekir. Tarihsel kanıtlar, geçmişteki verilerin, çoğu zaman belgeler halinde (örn. mektuplar ve gazeteler) bozulmadan kalmasına bağlıdır. Yok edilmemiş olan ve ardında iz, kayıt ya da başka kanıtlar bırakan kanıtlara bağımlıyızdır.

Kanıtları yorumlar, yani onlara anlam atfederiz. Bunu yapmanın yollarından biri, kendimizi kanıtlara gömmek ve bir bağlamla ilgili sayısız ayrıntıyı özümsemektir. Örneğin, 100 yıl önce ya da çok farklı bir kültürde aile kurumunun nasıl işlediğini anlamak istiyoruz. Bunun için aile kurumunun toplumsal bağlamının tamamını (örn. çalışmanın doğası, iletişim biçimleri, ulaşım

[14] Ek tartışma için bkz. Sewell (1987).

[15] T-K araştırmaya özgü özellikler için ayrıca bkz. Mahoney & Telen (2015).

teknolojisi) anlamanız gerekir. Haritaları irdelemeli, geçerli yasa ve uygulamaları öğrenmeli ve insanların yemek pişirme ve yeme pratiklerini araştırmalısınız. Çocuk oyunları, okullaşma, sağlık hizmetleri, ortalama yaşam süresi ve ortak toplumsal alışkanlıklar hakkında bilgi edinmelisiniz. Örneğin, "bir aile ferdinin ziyareti"nin ne anlama geldiğini bilmeniz gerekir. Bu ziyaret, tozlu ve çamurlu yollar kadar önceden haber vermenin mümkün olmaması gibi koşulların etkisi altındadır. Bir çiftlikte sürekli bakım isteyen hayvanlarla uğraşmak zorunda olan insanların yaşamlarının, sizin alışkın olduğunuzdan farklı bir ritmi ve öncelikleri vardır. Gündelik yaşamın hızı ve insanların sıradan deneyimleri hakkında fikir sahibi olmanız gerekir.

2. *Çarpıtmaların kontrolü.* Geçmişi ya da başka bir kültürü yeniden canlandırma çabamız kolayca çarpıtılabilir. Araştırdığımız insanlarla kıyaslandığında, bizler genellikle geçmişte ve araştırılan konumdan uzakta olan olaylar kadar, araştırılan dönemin ardından gerçekleşenler hakkında da daha fazla bilgi sahibiyizdir. Bu farkındalık geçmişte ya da yalıtılmış bir toplumsal ortamda yaşayan insanların sahip olabileceğinden daha büyük bir tutarlılık hissi üretebilir. "Kısacası, tarihsel açıklama olaylar hala gerçekleşmekteyken sözkonusu olan herhangi bir düşünme biçimini bastırır. Yeniden canlandırdığımız geçmiş, gerçekte olan geçmişten daha tutarlıdır" (Lowenthal, 1985: 234). Bildiklerimizin daha kapsamlı olması, olayların olmaları gerektiği için oldukları ya da bir bütün olarak birbirlerine uydukları gibi bir yanılsama üretebilir ve sıradan insanların olayları deneyimleme biçimi, bu olabilir de olmayabilir de.

Olanları araştırdığımız insanların gözüyle görmek kolay değildir. Güncel bilgiler ve zaman içinde gerçekleşen değişiklikler olayları, insanları, yasaları, hatta fiziksel nesneleri algılama biçimimizi çarpıtabilir. Örneğin günümüze kadar ayakta kalan eski binalar, varlığını koruyamamış olanlardan daha sağlam ve kalıcıdır. Dahası, ayakta kalmış bir bina, bulunduğu bağlam yüzünden 2019 yılında 1818'de olduğundan farklı görünür. 1818 yılındaki bina yeni inşa edildiği ve benzer binalar arasında yer aldığı için o tarihte yaşayan insanlar binayı bizim yirmi birinci yüzyılda gördüğümüzden farklı biçimde görüyordu. Biz binayı garip ya da tarihsel bir şey gibi görebiliriz; o insanların binayı deneyimleme tarzı ise farklıydı.

3. *İnsan failliğinin tanınması.* Bütün araştırmalarda insanların öğrenme, öğrendiklerine dayanarak karar alma ve olayların akışını değiştirecek şekilde hareket etme kapasitesini kabul ederiz. Geçmişteki süreçleri incelediğimizde, farklı bir dönemdeki insanların bilinçlerini ve becerilerini dikkate almamız gerekir. Bu, bütün toplumlarda geçerli olacak yasa benzeri genellemeler ortaya koyma yetimizi kısıtlar.[16] Örneğin, insanlar kendi tarihlerinin bilincinde olsalardı, geçmişin hatalarından kaçınabilir ya da olayların akışını değiştirmek için

[16] Bkz. Roth & Schluchter (1979:205).

bilerek ve isteyerek belli davranışlarda bulunabilirlerdi. Şüphesiz, insanlar mutlaka bir şeyleri öğrenmek ya da öğrendiklerine göre hareket etmek zorunda değillerdir. Eğer böyle hareket ederlerse başarılı olmak zorunda da değillerdir. Yine de insanların öğrenme kapasitesi, tarihsel-karşılaştırmalı açıklamalara bir ölçüde belirsizlik katar ve bizim insanların bu becerisini özümsememiz gerekir.

İlgili insanların çeşitli davranış tarzlarını akla yatkın bulup bulmadıklarını anlamak isteriz. Bu insanların dünyayı görme biçimleri ve sahip oldukları bilgiler, bizim için koşullandırıcı faktörlerdir. Neyi olanaklı neyi olanaksız bulduklarını bu biçimler ve bilgiler şekillendirir. İnsanların belli şeylerin bilincinde olup olmadıklarını sormamız gerekir. Örneğin bir ordu, düşmanın saldıracağından haberdar olmuş ve bu nedenle gece yarısı bir nehirden geçmeye karar vermiştir, nehri geçme eyleminin, ordu düşmanın yaklaşmakta olduğunu bilmeseydi farklı bir anlamı olacaktı.

4. *Nedenselliğin belirlenmesi.* T-K araştırmalarında, nedensel ilişkiler kurmak için genellikle bileşimsel açıklamalar benimser, süreç analizinden yararlanır ve olumsallığı ırdeleriz. **Bileşimsel açıklama** belirli koşullar (ısı, basınç) altında bir çıktı (patlama) üretmek için çeşitli malzemeleri birbirine eklememizin gerekli olduğu kimyasal bir reaksiyona benzer. Bu, basit bir doğrusal nedensel açıklamadan farklıdır. Mantık, "A, B'ye neden olmuş ve B, C'ye neden olmuş ve C, D'ye neden olmuştur"dan ziyade, "A, B ve C; G koşuluna sahip Z zamanında ve mekanında birlikte ortaya çıkmış ve bu, D ile sonuçlanmıştır" biçimindedir. Ragin (1987:13) bunu şöyle özetlemiştir;

> *Çoğu karşılaştırmalı araştırmacı, özellikle nitel bir yaklaşım benimseyenler, belirli tarihsel dizilerle veya çıktılarla ve bunların bir dizi benzer vaka arasındaki sonuçları ile ilgilenir. Tarihsel çıktılar çoğu zaman karmaşık, bileşimsel açıklamalar gerektirir ve böyle açıklamaları ana akım nicel sosyal bilimlerin normlarına uyarak kanıtlamak çok zordur.*

Örneğin, Max Weber'in açıklamaları, kültürel faktörlerle ekonomik, demografik ya da toplumsal-yapısal faktörlerle aynı ağırlığı vermiştir. Weber, ideal tip aracılığıyla nedensel faktörlerin bir bileşimini kullanmıştır. Bu bileşim ne test edilecek tümdengelimci biçimsel bir kuram ne de problem-bazlı ve tümevarımcı bir kuramdır.[17]

Neden-sonuç anlayışımız genellikle süreç analizine odaklanır.[18] Süreç analizi (*süreç takibi* olarak da adlandırılır; 3. Bölüm'de ele alınmıştır) sadece özgül ara nedensel mekanizmaları, bu mekanizmaların süreç içindeki konumunu/rolünü ve daha sonraki olaylar üzerindeki etkilerini değil bu etkilerin

---

[17] Bkz. Karlberg (1994).

[18] Süreç analizi ya da süreç takibi hakkında bkz. George & Bennett (2005), Gerring (2007), Mahoney (2004) ve Munck (2004)

süresini de belirler. Kısacası, tam anlamıyla bir sürecin zaman içinde nasıl geliştiğini irdeleriz. Süreç analizi, bir ya da daha fazla nedenin (bağımsız değişkenin) bir çıktıyı etkilemesine aracılık eden özgül mekanizmaları tespit ederek bir sürecin zamansal ilerleyişinin ana hatlarını çizer. İki değişken arasında bir birliktelik bulmak yeterli olmaz; bir faktörün diğerini nasıl etkilediğini ayrıntılarıyla ortaya koymamız gerekir. İki olay arasında bir birliktelik (örn. boşanmalardaki artış ve kadınların ekonomik fırsatlarındaki iyileşme) belgeledikten sonra, bunun nedensel bir birliktelik olup olmadığını öğrenmek için tekil vakalarda neden ve sonucu birbirine bağlayan bir mekanizma ararız. Örneğin hem kadınların giderek ev dışı işlerde daha fazla çalıştıklarını hem de bireysel bir servet edindiklerini, dolayısıyla finansal kaynaklar üzerinde (örn. banka hesapları) denetim kazandıklarını, aynı zamanda boşanma oranlarının da arttığını gözlemleriz. Birinin diğerine neden olduğunu söylemek için, sürecin zaman içindeki ilerleyişini analiz etmemiz gerekir. Finansal kaynakların denetiminde boşanmayla tam anlamıyla ilişkili olanın ne olduğunu bulmamız gerekir.

T-K araştırma olumsallığı da irdeler; yani bir faktör her zaman başka bir faktöre neden olmak zorunda değildir, aksine başka koşulların varlığına bağlıdır ya da dayanır (bu 15. Bölüm'de daha ayrıntılı ele alınmaktadır). Örneğin kadınların kaynaklar üzerindeki denetimlerinin ve boşanma oranlarının artması, sadece belli koşullar (örn. yasal çerçeveler, dini gelenekler, ekonomik-teknolojik gelişme düzeyleri) altında gerçekleşebilir.

5. *Mikro-makro düzeylerin ilişkilendirilmesi.* Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma bir bütün olarak vakaların kendisine olduğu kadar farklı değişkenlerin vakalar arası değişimine de odaklanır. Tekil bir vakaya birden çok katmanı varmış gibi yaklaşırız. Bu ilk bakışta görünenleri kavramanın yanı sıra, genel ve gizli yapıları, görünmeyen mekanizmaları veya nedensel süreçleri açığa çıkarmamız gerektiği anlamına gelir. Mikro (küçük ölçekli, yüz yüze etkileşim) ve makro (büyük ölçekli toplumsal yapılar) düzeyleri bütünleştirir; yalnızca mikro ya da makro-düzey süreçleri tek tek anlatmak yerine, gerçekliğin her iki katmanını ya da düzeyini irdeler ve birbiriyle bağlantılandırırız.[19] Örneğin, bireyler hakkında bir fikir edinmek için günlükleri ya da mektupları okuyarak bireysel yaşam öykülerinin ayrıntılarını inceleriz: yedikleri yiyecekler, eğlence anlayışları, giyim tarzları, hastalıkları, arkadaşlarıyla ilişkileri vb. Bu mikro-düzey bakışı, makro-düzey süreçlerle bağlantılandırırız: artan göçler, üretimin makineleşmesi, proleterleşme, daralan emek piyasaları vb.

6. *Bağlamların ve karşılaştırmaların alternatif kullanımı.* T-K araştırma, tekil bağlamları irdelemek ile genel karşılaştırmalar yapmak arasında gidip gelir.

---

[19] Görünürdeki olayların içine nüfuz etme ile ilgili ek tartışma için bkz. Bloch (1953:13), Lloyıl (1986), McLennan (1981:42-44) ve Sewell (1987).

Belli bağlamları inceler, benzerlikleri ve farklılıkları not eder, sonra bulduklarımızı diğer durum ve bağlamlarla karşılaştırarak genellemeler yaparız. Ardından, karşılaştırmalardan ürettiğimiz genellemeleri kullanarak tekrar o tekil bağlamlara bakarız. Karşılaştırmalı araştırmacılar, kültürel-coğrafi birimler (örn. kentsel alanlar, uluslar, toplumlar) arasında karşılaştırma yaparlar.[20] Tarihsel araştırmacılar, genellikle sıralama ve karşılaştırma amacıyla bir kültürün geçmiş bağlamlarını (örn. dönemler, devirler, çağlar vb.) incelerler.[21] Şüphesiz, bir ya da daha fazla tarihsel bağlamda, birden çok kültürel ortamı incelemek amacıyla bunların her ikisini harmanlayabiliriz. Ancak, her bir dönem ya da toplumun kendi özgün nedensel süreçleri, anlam sistemleri ve toplumsal ilişkileri vardır. Bu, bir bağlamın kendine özgü somut yanları ile bağlamlar arasında bağlantılar kurmak için kullandığımız soyut fikirler arasında yaratıcı bir gerilim üretir.

Kültür ötesi kavramların karşılaştırmalı analizde kullanımı, tarih ötesi kavramların tarihsel araştırmada kullanımına benzer.[22] Karşılaştırmalı araştırmada, bir bağlamın somut yanlarını, genel ve kuramsal bir dile çevirirız (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarındaki etik* kavramlar tartışması): "Bu nedenle karşılaştırmalı araştırmacının, sisteme özgü kategorilerin 'kültüre bağımlılığı' ile sistemin sınırları içindeki kategorilerin 'içeriksizliği' arasında sürekli bir mücadele verdiği düşünülebilir" (Smelser, 1976:178).

ANNALES OKULU. T-K araştırma, bir grup Fransız tarihçiyle (örn. Marc Bloch, Fernand Braudel, Lucien Febvre ve Emmanuel Le Roy Ladurie) özdeşleştirilen ve 1929'da yayınlanmaya başlayan *Annales: Économies, Sociétés, Civilisations* adlı akademik dergiden adını alan bir araştırma ekolü olan **Annales Okulu'**na[23] çok şey borçludur. Okulun yaklaşımı birbiriyle ilişkili dört özellikle özetlenebilir: bütünselci-bireşimsel analiz, **mantalitelerin** özümsenmesi, somut-soyut entegrasyonu **ve longue dureé**** olarak adlandırılan uzun erimli yapıların konumlandırılması (bkz. Şema 14.1 Annales Okulu). Annales Okulu, T-K araştırmayı çeşitli şekillerde etkilemiştir. Farklı türde verilerin bütünselci bir şekilde entegre edilmesini teşvik etmiş, farklı öznel bilinçlere hassasiyeti

---

[20] Ayrımlar oluşturmanın zorluklarıyla ilgili bir tartışma için bkz. Naroll (1968). Ayrıca bkz. Whiting (1968).

[21] Dönemselleştirme üzerine bkz. 15. Bölüm'deki tartışma.

[22] Tarihaşırı kavramlar, Bendix (1963), Przeworski & Teune (1970) ve Smelser (1976) tarafından tartışılmaktadır.

* Bu cümlede kullanılan etik kelimesinin İngilizcesi "etic"tir ve kelime bir kültüre ya da gruba dışarıdan bakış veya yaklaşım anlamında kullanılmıştır (ç.n.)

[23] Annales Okulu üzerine daha fazla bilgi için bkz. Braudel (1980), Burguiere (2009), Darnton (1978), Hunt (1989), Lloyd (1986) ve McLennan (1981).

** Olayların arkasında yatan uzun erimli tarihsel yapılara öncelik veren tarihyazımı yaklaşımını ifade eden bu Fransızca terim bazı Türkçe kaynaklarda "uzun vade" şeklinde tercüme edilmektedir (ç.n.).

vurgulamış, çok somut ayrıntıları soyut kuramla ilişkilendirmiş ve olayları, arkalarında yatan uzun erimli yapılardan oluşan genel bir bağlam içinde konumlandırmıştır.

Şema 14.1 Annales Okulu

Okulun yaklaşımı birbiriyle ilişkili dört özellikle özetlenebilir: bütünselci-bireşimsel analiz, mantalitelerin özümsenmesi, somut-soyut entegrasyonu ve uzun erimli yapılar.

1. *Bütünselci-bireşimsel analiz.* Annales Okulu sistematik olarak bireşimsel, tümleyici, bütünselci ya da disiplinler arası bir yaklaşım kullanır. Annales araştırmacıları coğrafya, ekoloji, iktisat ve demografiyi kültürel faktörlerle harmanlayarak geçmişin bütüncül bir resmini sunarlar. Geçmiş uygarlıkları kapsamlı bir şekilde yeniden canlandırırken, buna maddi yaşamın özgün koşullarını ve kültürel inançları ya da kültürü dahil ederler.
2. *Mantalitelerin özümsenmesi.* Okul İngilizceye doğrudan tercüme edilmeyen Fransızca bir terim kullanır: *mentalitites* (mantaliteler). Mantalite, belli bir dönemin yaşamında hakim olmuş özgün bir dünya görüşü, bakış açısı ya da varsayım dizisidir: sözkonusu dönemin düşünme biçimini ya da o döneme ait bilincin ve bilinçdışının, inancın ve değerlerin genel görünümünü ifade eder. Yani belli bir tarihsel dönemde gerçekliğin asli bileşenleri, zamanın doğası, insanların fiziksel çevreyle ilişkisi ve hakikatin nasıl yaratıldığı vb. hakkındaki öznel deneyimleri şekillendirmiş genel düşünce düzenini keşfetmeye çalışırız.
3. *Somut-soyut entegrasyonu.* Annales Okulu, somut tarihsel tekilliklerle soyut kuramı harmanlar. Kuram, modeller ya da altta yatan derin yapılar biçimini alır. Nedensel ya da düzenleyici ilkeler gündelik olayları açıklar. Annales tarihçileri, hem görünürdeki olayları biçimlendiren derin akıntıları hem tek tek bireylerin eylemlerini irdelerler.
4. *Uzun-erimli yapılar.* Okul uzun süreli yapıları veya örüntüleri bulmakla ilgilenir. Birkaç yıldan birkaç on yıla kadar uzanan süreler boyunca belli bireylere ya da olaylara odaklanan geleneksel tarihçilerin aksine, Annales tarihçileri, bir yüzyıl ya da daha fazla süren dönemler boyunca gerçekleşen uzun erimli değişimleri irdelerler. Genellikle belli bir mekandaki gündelik toplumsal yaşamın yıldan yıla çok yavaş değişen asli örgütleyici ilkeler dahilinde işlediğini varsayarlar. *Longue dureé* terimini, coğrafi uzamdaki (örn. feodal dönemdeki Batı Avrupa ya da on beşinci ve on sekizinci yüzyıllar arasındaki Akdeniz coğrafyası) uzun bir zaman aralığına ya da tarihsel döneme gönderme yapmak için kullanırlar.

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma Projesinin Basamakları

14.4. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma projesi yürütmenin basamaklarını betimlemek

Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma yürütmek, katı bir adım dizisini izlemeyi gerektirmediği gibi, birkaç istisnayla birlikte, karmaşık ya da özelleşmiş teknikler de gerektirmez. Bu yapı noksanlığı yenilikçiliğe kapı açar, ancak T-K araştırmacıda endişeye neden olabileceği gibi aşırı yüksek öz-disiplin ve odaklanma seviyeleri gerektirebilir.

Araştırma Nesnesini Kavramlaştırmak

Bir T-K araştırmasına başlamak için ortama aşina olmalı ve incelemekte olduğunuz şeyleri kavramlaştırmalısınız. Esnek bir modelle ya da bir dizi ön kavramla yola çıkıp bunları belirli bir ortama uygulayabilirsiniz. Geçici kavramlar, dünyayı anlamak, gözlemleri "paketlemek" ve kanıtları araştırmak için kullandığınız örtük varsayımlar ya da düzenleyici kategoriler içerir. Eğer tarihsel dönem ya da karşılaştırmalı ortamlara zaten aşina değilseniz, yön gösterici okumalar yaparsınız (yani çok sayıda genel araştırma okursunuz). Bu, belli bir ortamı kavramanıza, düzenleyici kavramları bir araya getirmenize, ana konuyu altbaşlıklara ayırmanıza ve soru listeleri hazırlamanıza yardımcı olacaktır.[24] Kavramlar ve kanıtlar, araştırmayı teşvik edici biçimde etkileşime girer. Örneğin Skocpol (1979), artık bir klasik olmuş devrim çalışmasına, makro-sosyolojik kuramın bilmeceleri ve belli devrimlerin tarihleriyle başlamıştır. Devrimlerin tarihleriyle var olan kuramlar arasındaki uyum eksikliği, araştırmasını teşvik edici bir unsur olmuştur.

İster bunun farkında olalım ister olmayalım, belirli ayrıntıları analitik kategoriler halinde düzenleriz. Bu süreci açıkça kabul etmek ve **Baconcu yanılsamadan** kaçınmak en doğrusudur. Francis Bacon'un (1561-1626) adıyla anılan bu yanılsama; her türlü yerleşik soru, hipotez, fikir, varsayım, kuram, paradigma, öncül, önyargı ya da sanıdan uzak biçimde çalıştığımız varsayımıdır.

Kanıtları Saptamak

Bir sonraki adım, kapsamlı bir bibliyografya çalışması aracılığıyla kanıtları saptamak ve toplamaktır. Kütüphanelerde bulunanları listeleyen pek çok indeks, katalog ve kaynak eser kullanırsınız. Karşılaştırmalı araştırmada bu, belli ülkelere ya da birimlere ve her birindeki belli kanıt türlerine odaklanmak anlamına gelir. Büyük bir araştırmada kütüphanelerdeki kaynakları aramaya, özel araştırma kütüphanelerine seyahat etmeye ve kitaplar ve makaleler okumaya aylar veya yıllar ayırırsınız. Karşılaştırmalı araştırma çoğu zaman bir ya da daha fazla yabancı dil bilmeyi gerektirir.

Literatüre hakim olup ayrıntılı notlar alırken, pek çok tekil görevi de yerine getirirsiniz: tam atıfları (kartlarda ya da bilgisayarda) listeleyen bir kaynakça oluşturmak, çok dar ya da çok genel olmayan notlar almak (örn. bir cümleden uzun, ama düzinelerce sayfa tutan alıntılardan kısa) ve temalar ya da taslak hipotezlerin bulunduğu bir dosya oluşturmak.

Başlangıçtaki kavramlar, sorular ya da odak noktalarında, kanıtlarda keşfettiklerinize göre ayarlamalar yaparsınız. Farklı analiz düzeylerinde (örn. genel bağlam ve belli konular üzerine ayrıntılı anlatılar) çeşitli araştırma raporlarını ve bir konu başlığı hakkında, o konu başlığının sınırlarını aşan çok

[24] Yol gösterici okuma, Shafer (1980:46-48) içinde tartışılmaktadır.

sayıda araştırmayı okuyup değerlendirdikçe, yeni konular ve sorular ortaya çıkar.

Kanıtların Niteliğini Değerlendirmek

Kanıtları derlerken iki soru sormanız gerekir: Kanıtlar, ortaya çıkmakta olan araştırma soruları ve geliştirilmekte olan kavramlarla ne kadar ilgili? Kanıtlar ne kadar doğru ve sağlam? İlgi sorusu zor bir sorudur. Araştırmanın odağı değiştikçe, ilgili olmayan kanıtlar ilgili hale gelebilir. Benzer şekilde, bazı kanıtlar, yeni araştırma soruları sormayı ve doğrulayıcı ek kanıtlar aramayı teşvik edebilir.

Kanıtları okurken üç şey ararsınız: örtük kavramsal çerçeve, tekil ayrıntılar ve ampirik genellemeler (üzerinde uzlaşmaya varılmış olgusal ifadeler). Kanıtlarla ilgili alternatif yorumları değerlendirir ve "sessizlikler" ya da kanıtların bir olay, konu ya da meseleyi ele almakta başarısız olduğu örnekler ararsınız. Örneğin, önde gelen bir grup erkek tüccarı incelerken, tüccarların eşlerini ve sayıları oldukça fazla olan hizmetçilerini ele almayı sistematik şekilde ihmal eden belgeler bulabilirsiniz. Bu "sessizlik," konunun tam anlaşılması açısından önemli olabilir ve yeni araştırma sorularını akla getirebilir. Bu, saha ortamında "söylenmeyenleri" fark eden saha araştırmacısının durumuna benzer (13. Bölüm'de ele alınmıştır).

Her tür araştırmada olduğu gibi, kanıtlardaki yanıltmacalardan kaçınmaya çalışırsınız. Fischer (1970), bu türden yanıltmacalarla ilgili kapsamlı bir liste sunmuştur. Örneğin, *sahte kanıt* yanıltmacası, bir şeyi tam bağlamına yerleştirmeyi başaramamaktır. Kanıtlar, gelir vergilerinde yüzde 50 artış olduğunu gösterebilir, ancak bu artışın etkisi belli bir bağlam dışında anlamlı değildir. Araştırmacı şunu sormalıdır: Öteki vergiler de düşmüş mü? Gelir önemli ölçüde artmış mı? Vergi artışı bütün gelirler için geçerli mi? Herkes bundan eşit ölçüde mi etkilenmiş? Artış aşırı düşük bir tabandan mı başlamış (örn. yılda 10 dolardan 20 dolara mı yükselmiş)?

Tarihsel kanıtlarda kaçınılması gereken başka bir yanıltmaca, **anakronizm**dir. Bu, bir olay, ifade, nesne, kişi ya da durum gerçekleştiği asıl zamandan sonra ya da önce, yani kendi gerçek zaman bağlamının dışında gerçekleşmiş gibi göründüğünde ortaya çıkar. Örneğin 1939'da geçtiği söylenen bir film, 1972'ye kadar üretilmemiş bir yazı tipi ile yazılmış bir belge göstermektedir. İnsanlar yazı tipinin ne zaman üretildiğini bilmezler, ancak filmi seyreden yapımcı anakronizmi hemen fark eder.[25] Olayların sırası konusunda net olmalı ve kanıtlarda geçen olayların tarihlerindeki tutarsızlıklara dikkat etmelisiniz.

---

[25] Bkz. Wilkinson (2005).

Kanıtları Düzenlemek

Kanıtları toplar ve yeni kaynakları tespit ederken, verileri düzenlemeye zaten başlamış olursunuz. Şüphe yok ki çılgınlar gibi not alıp, bu notları, üst üste rastgele yığmak akıllıca değildir. Alt seviye genellemeleri ya da temaları not ederek ön analize başlarsınız. Örneğin, devrimle ilgili bir çalışmada, şöyle bir tema geliştiriyorsunuz: Zengin köylüler eski rejimi destekliyordu. Bu temayı notlara kaydedip temanın önemini daha sonra belirleyebilirsiniz. Ardından verileri düzenler, kuramsal içgörüleri yeni veri düzenleme biçimlerini tetiklemek ve kanıtlara sorulacak yeni sorular bulmak için kullanırsınız. Verilerle kuramın etkileşimi, kanıtları eleştirel bir gözle değerlendirerek yeni kavramlar geliştirmek anlamına gelir. Bu, kanıtları derinden irdelemenizi ve anlamını sorgulamanızı gerekli kılar. Clemes ve Hughes'in (2002: 27) uyardığı gibi, "Asıl tehlike, metni ya da anlatıları 'gerçekte' olanın ya da insanların 'gerçekte' düşündüklerinin ya da toplumun 'gerçekte' nasıl olduğunun kanıtları olarak kabul eden basit bir 'yansıtma' modeline dayanmakta saklıdır."

Sentezlemek

Sonraki adım, kanıtları sentezleme sürecidir. Kavramları, sürekli rafine hale getirir ve genel bir açıklayıcı modele doğru ilerlersiniz, fakat bu süreç kanıtların çoğunu elde etmenizin ardından hızlanır. Bunu yaparken, eski temaları veya kavramları gözden geçirir ve yenilerini üretirsiniz. Somut olaylar sayesinde kavramlar anlam kazanır. Farklı dönemler ya da birimler arasında örüntüler arar ve analojilerle benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarırsınız. Farklı olayları sıralar halinde düzenler ve daha büyük bir resim oluşturacak şekilde gruplarsınız. Daha sonra, hem kavramları hem de kanıtları kapsayan tutarlı bir bütün oluşturan akla yatkın açıklamalar geliştirirsiniz. Notları okumak ve yeniden okumak ve düzenleyici şemalara dayanarak sınıflandırmak ve yeniden sınıflandırmak istersiniz. Kanıtlara farklı bakış açılarından bakarken aralarında bağlantılar bulmaya çalışırsınız.

Sentez, belirli kanıtları, altta yatan ilişkilerle ya da nedensel mekanizmalarla ilgili soyut bir modele bağlar. Metaforlar kullanabilirsiniz. Örneğin, devrime yol açan kitlesel hoşnutsuzluk, "duygusal bir hız treni" gibidir; beklentiler çok hızlı şekilde yükseldikten (tepeye tırmandıktan) sonra, ani bir düşüş (hızlı ve dik bir iniş) yaşanır. Bu modeller, duyarlılığı artırıcı araçlardır. Açıklayıcı bir model geliştirdikten sonra modelin içindeki tekil bağlantıları doğrulamak için yeni kanıtlar arar, modelin kanıtlara ne kadar yaklaştığını ve uyduğunu değerlendirirsiniz. Bu, soyutla somut arasında gidip gelmeniz anlamına gelir (bkz. 15. Bölüm).

Çoğu T-K araştırmacı, açıklama yaparken kritik göstergeleri ve destekleyici kanıtları tespit etmeye çalışır. **Kritik gösterge**, belirsizlik içermeyen kanıt-

tır. Belli bir kuramsal ilişki çıkarımında bulunmak için, genellikle, tek başına yeterlidir. Açıklayıcı bir modelin kilit önemdeki parçalarında bu göstergeleri ararsınız. Göstergeler, kuramsal bir çıkarımı eleştirel bir bakış açısıyla doğrular ve pek çok ayrıntı, net bir yorumu akla getirdiğinde ortaya çıkar. Örneğin, iki devlet arasındaki düşmanlığın kritik göstergelerinden biri, resmi savaş ilanıdır. Bir toplumsal grubun siyasi gücündeki artışın kritik göstergesi, grupla özdeşleşen ve grubunun tutumunu destekleyen çok sayıda insanın üye olduğu resmi örgütlerin doğuşudur. Buna karşın, destekleyici kanıtlar, bir modelin daha az merkezi parçaları olan göstergelere işaret eder. Bütün arka planı ve bağlamı bunlar oluşturur. Bu tür kanıtlar, o kadar bol bulunmazlar ya da daha zayıftırlar ve net ve belirsizlik içermeyen kuramsal bir yorumdan yoksundurlar.

Rapor Yazmak

Son adım, kanıtları, kavramları ve sentezleri bir araştırma raporunda bir araya getirmektir. Raporu yazma biçiminiz, T-K araştırmada çok önemlidir. Kanıtları, argümanları ve sonuçları bir rapor halinde bir araya getirmek her zaman önemlidir. Kanıtların ve açıklamaların özenle işlenmesi, T-K araştırmasını oluşturan ya da bozan şeydir ve bunun önemi, nicel yaklaşımlarda olduğundan daha fazladır. Kanıt yığınlarını damıtarak anlamlandırır ve kapsamlı dipnotlar hazırlar, kanıtları ve argümanları yoğurarak okura tutarlı, ikna edici bir tablo sunarsınız (bkz. 16. Bölüm).

Tarihsel Veriler ve Kanıtlar

14.5. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmada kullanılan tarihsel kanıt kaynaklarını, kullanım alanlarını ve sınırlılıklarını betimlemek

Tarihsel Kanıt Türleri

Tarih geçmişteki olaylar (örn. Fransız askerlerinin Vietnam'dan çekilmeleri *tarih*tir), geçmişin kaydı (örn. Vietnam'daki Fransız işgalinin *tarihi*) ve geçmişi araştıran bir disiplin (örn. tarih bölümü) demektir.[26] **Tarihyazımı** tarihsel araştırma yapma ya da tarihsel kanıtları derleme ve analiz etme yöntemidir. Tarihsel sosyoloji, tarihsel-karşılaştırmalı araştırmanın bir parçasıdır.

> *Tarihsel verilere yönelik bir yaklaşım, bir tarihyazımı tarzı olarak geçmişi sosyolojik modeller ve kuramlar temelinde açıklamaya ve anlamaya çalışır... Veyahut tarihsel verileri sosyolojik kavramların, ilkelerin ve kuramların geçerliliğini aydınlatmak ve test etmek için kullanır.* (Mariampolski & Hughes, 1978: 104-105)

---

[26] Shafer (1980:2) bunu derinlemesine tartışmıştır.

Dört tarihsel kanıt türünden besleniriz: birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar, düzenli kayıtlar ve hatıratlar.[27] Geleneksel tarihçiler ağırlıklı olarak birincil kaynaklara dayanırlar. T-K araştırma, çoğunlukla ikincil kaynaklardan yararlanır ya da farklı veri türlerini harmanlar.

Bu bölümün başındaki araştırma, birincil ve ikincil kaynaklara dayanmıştır. Beck, Tolnay ve Bailey'in (2016) 3. Bölüm'de bahsedilen linç eylemleri ile ilgili araştırmaları, 11 güney eyaletinin 1880-1909 dönemine ait ilçe bazlı verilerini irdelemiştir. Eski ABD Nüfus Sayımlarındaki tarım, imalat sektörü ve nüfus verilerini, diğer nüfus sayımı kayıtlarını ve 45 terim üzerinden arama yaptıkları gazete arşivlerini birincil kaynak olarak kullanmışlardır. Birincil veriler, aşağıdaki örnekte (s. 1868) olduğu gibi bilgi verici olabilir:

> *Ağustos 1901'in ilk günlerinde, Sherman Heights, Hamilton County, Tennessee'den Bayan Mary Burkett'in tutuklandığı, silahlı saldırıya uğradığı ve Walter Country, Georgia'da Blowing Springs yakınlarında Alex Carter ya da Carterson olarak teşhis ettiği siyah bir adam tarafında soyulduğu bildirildi. Carter, LaFayette, Georgia'daki bir hapishaneye yerleştirilmişti ve medyada bir linç girişimi haberi vardı.*

2. Bölüm'deki Jacobs, Malone ve Illes (2012) de linç eylemlerine ilişkin verileri kullandılar ve bunları yaklaşık yüz yıl sonrasının (1975-2000) tutukluluk oranlarına dair ikincil nicel verilerle harmanladırlar. Gördüğünüz üzere, T-K araştırmacılar, genellikle bir araştırma sorusunu ele alırken farklı tarihsel kaynak türlerini yaratıcı bir şekilde harmanlarlar (bkz. Örnek Kutusu 14.5 Ev İşi Zamanının 85 Yıllık Değişimi)

Örnek Kutusu 14.S Ev İşi Zamanının 85 Yıllık Değişimi

Gershuny ve Harms (2016) 40 yıl önce öne sürülen "ev işi zamanı paradoksunu" irdelediler. Bu paradoks, "emek tasarrufu" yapan ev aletlerinin (örn. elektrikli süpürgeler, çamaşır kurutucuları, bulaşık makineleri, mikrodalga fırınlar), çalışan kadınların ev işlerine ayırdıkları zamanı azalttığını, ancak ilginç bir şekilde, tam zamanlı ev kadınlarının ev işlerine ayırdıkları sürenin aynı kaldığını söylüyordu. Tartışma; yirminci yüzyılın sonlarında dahi ev işlerine, emek tasarrufu sağlayan ev aletlerinin olmadığı zamanlarda (örn. 1920'lerde) ayırdıkları sürenin "aynısını" ayıran işsiz Amerikalı kadınlarla ilgili olarak devam etti. Bazıları, bunun evlerin genişlemesinden ya da hijyen standartlarının yükselmesinden kaynaklandığını düşünürken, bazıları da emek tasarrufu yapan aletlerin çocuk bakımı ve diğer bakım faaliyetleri, ev idaresi ya da alışveriş için gereken zamanı azaltmadığına dikkat çekiyordu.

Araştırmacılar, 1920'lerde ABD Tarım Bakanlığı (USDA) tarafından derlenen "Purnell Yasası Zaman Günlüğü Araştırmaları"nı buldular, bu, en eski zaman günlüğü verisi dizisiydi. Günlükler, birbirini takip eden 24 saatlik yedi zaman dilimi boyunca zamanın nasıl kullanıldığına ilişkin ayrıntılı kayıtlar içeriyordu. Kadınlar tarafından yapılan ev işlerinin

[27] Bkz. Lowenthal (1985:187).

Örnek Kutusu 14.5 Devamı

yanı sıra, hanenin diğer üyelerince ya da karşılığı ödenerek yapılan ev işlerini de gösteriyorlardı. Kayıtlar, ABD'nin 15 eyaletinde köylerdeki ya da küçük kasabalarda eşleriyle birlikte yaşayan evli kadınları kapsıyordu. Araştırmacılar, günlüklerin yüzde 93'ünü yakın zamanlarda kamuya açıklanan ABD Nüfus Sayımı kayıtlarıyla eşleştirdiler ve diğer kayıtları (örn. doğum, ölüm, evlilik sicilleri, seçmen kütükleri, şehir telefon rehberleri, askere alım kayıtları) ve yerel gazeteleri kontrol ederek 528 ailenin hane bileşimini (yaş, cinsiyet, sayı) yeniden canlandırdılar. 1920'lerde üniversiteye gitmiş kadınların zaman günlüklerinden oluşan ayrı bir koleksiyonu kullanmamış, ancak iki veri dizisinin gösterdiği ev işi sürelerinin benzerliğine dikkat çekmişlerdir.

Gershuny ve Harms daha sonra, Michigan Üniversitesi 1975 Zaman Günlüğü Araştırması'ndan ve 2003-2011 Amerika Zaman Günlüğü Araştırması'ndan köylü kadınların ev işleri hakkında benzer büyüklükte veri dizilerini elde etmişlerdir. Ev işi zaman günlüklerini içeren üç veri dizisini kıyaslamış ve sonraki örneklemleri, 1920'lerdeki köylü kadınların yaş dağılımlarını yeniden canlandırmak üzere ağırlıklandırmışlardır. Üç veri dizisindeki hane faaliyetlerini, dönemler arası karşılaştırmayı kolaylaştırmak için yedi kategoriye ayırmışlardır.

Sonuçlar, kadınların ev işi süresinin, 1920'lerde günde ortalama 271 dakika iken 1975'te 168 dakikaya, 2000'lerde ise 108 dakikaya düştüğünü göstermiştir. Belli faaliyetlere ayrılan süreler değişiklik göstermiştir. Örneğin, günlük çamaşır yıkama süresi, 1920'lerde 48 dakikadan 1975'te 24 dakikaya düşmüş ve böyle kalmıştır. Temel gereksinimleri karşılamak için gün içinde ayrılan süre (örn. ısıtma, su ve çöp atma) 1920'lerde 17 dakika iken, 1975'te 6 dakikaya, 2000'lerde 4 dakikaya düşmüştür. Çocuk ve yetişkin bakımına ayrılan günlük süre 1920'lerde 35 dakika iken, 1975'te 59 dakikaya, 2000'lerde 88 dakikaya çıkmıştır.

Veriler, ev dışında çalışılarak geçirilen zamanı da göstermektedir. Günde en az bir saat ölçütünü kullanan araştırmacılar, 1920'lerde evli kadınların yüzde 35'inin, 1975'te yüzde 50'sinin, 2000'lerde ise yüzde 66'sının ev dışında bir işte çalıştığını bulmuşlardır. Araştırmacıların bulgularına göre, işsiz kadınlar çalışan kadınlara kıyasla karşılığı ödenmeyen her bir ev işi kategorisine düzenli olarak daha fazla zaman ayırmışlardır. Araştırmacılar, verileri aile bileşimine (örn. çocukların sayısı ve yaşı) göre ayarlamış, ancak hiçbir veri dizisinin kocanın hane işlerine katkısını göstermediğine dikkat çekmişlerdir.

Daha önceki araştırmaların aksine araştırmacılar, yemek yapma, temizlik, çamaşır vb. ev işlerine ayrılan sürede kesintisiz bir düşüş olmasına karşın, çocuk bakımına ayrılan sürenin arttığını görmüşlerdir. Bunu iki şekilde açıklamışlardır: "konumsal rekabet" (yani ebeveynler çocuklarının gelecekteki kazançlarını ve toplumsal statüsünü iyileştirmek için onların beşeri sermayelerini geliştirmeye zaman ayırırlar) ve "korumacılık" (ailenin küçülmesi nedeniyle çevresel tehditlerden korunmaya/güvenliğe verilen önemin artması). Alışveriş süresi de artmıştır. Araştırmacılar bunun satın alınan şeylerin muazzam miktarda artmasından, daha fazla tercih imkanının bulunmasından ve büyük mağazalara gitmek, seçim yapmak ve satın almayı beklemek için ayrılan süredeki artıştan kaynaklandığını düşünmüşlerdir. Zaman araştırması verileri, İnternet alışverişinin büyük bir patlama yaptığı 2010 yılı öncesine aittir.

Özetle, Gershuny ve Harms evli Amerikalı kadınların 85 yıl içinde ev işlerine ayırdıkları sürede, tarihsel bir düşüş olduğunu belgelemişlerdir. Temel ev işlerinin (yemek pişirme ve temizlik) süresi azalmış, ancak tek tek ev işlerine bakıldığında, çocuk bakımına ve alışverişe ayrılan süre geçmişe kıyasla artmıştır.

BİRİNCİL KAYNAKLAR. Geçmişte yaşamış insanlara ait olan ve günümüze kadar varlığını korumuş mektuplar, günlükler, gazeteler, filmler, romanlar, moda yazıları, fotoğraflar vb. **birincil kaynaklardır.** Bu kaynakları bir arşivde (eski kayıtların ve belgelerin saklanmasında özelleşmiş bir uzam), özel koleksiyonlarda, aile sandıklarında ve müzelerde (bkz. Şema 14.2 Arşiv Kaynaklarını Kullanmak) bulabiliriz. Günümüzün belgeleri ve nesneleri (mektuplarımız, televizyon programları, reklamlar, kıyafetler, otomobiller), gelecekteki tarihçilerin birincil kaynakları olacaklardır. Klasik bir birincil kaynak örneği, genç bir erkeğin savaşta eşine yazdığı, sararmış bir yığın mektup olabilir. Her ikisi de savaştan on yıl sonra ölmüştür ve siz bu mektupları tozlu bir tavan arasında bulursunuz. Abraham Lincoln'ün nasıl Afro-Amerikalılar için ırksal eşitlik mücadelesi vermiş tarihsel bir figür haline geldiğine dair araştırmasında Barry Schwartz (1997:493) şöyle demiştir: "Analizim köle hikayeleri, sözlü anlatılar, basılı eserler, fotoğraflar, kamuoyu anketleri, biyografiler ve ders kitapları da dahil olmak üzere, bir malzeme çeşitliliğine dayanmaktadır. Ağırlıklı olarak üç siyah gazetenin, Lincoln'ün doğum günlerinde yayınlanmış nüshalarına baktım: liberal *Chicago Defender*, ortayolcu *New York Age* ve muhafazakar *Atlanta Daily World*."

Basılı ve basılı olmayan yazılı belgeler, en önemli birincil kaynak türleridir. Bunları ilk yazıldıkları haliyle ya da mikrofişlere veya mikrofilmlere kaydedilmiş olarak bulabilirsiniz. Genellikle, geçmişteki insanların sözlerinin, düşüncelerinin ve hislerinin hayatta kalan yegane kayıtlarıdırlar. Yazılı belgeler, okuma yazma bilen insanların yaşadığı yazılı toplumları ve tarihsel dönemleri araştırmamıza yardımcı olurlar. Yazılı kaynaklar, özellikle de varlığını bugüne dek korumuş olanlar, genellikle ya seçkinler ya da resmi kurumlardaki öncü figürler tarafından kaleme alınmışlardır. Bu da okuma yazma bilmeyen, yoksul ya da resmi toplumsal kurumların dışında kalan kimselerin görüşlerinin kolayca ihmal edilebileceği anlamına gelir. Örneğin, ABD'de kölelerin okuma yazma öğrenmeleri yasaktı, dolayısıyla kölelik deneyimi üzerine yazılı kaynaklar ya dolaylıdır ya da bunları bulması zordur.

Kelimelerin kağıda yazılması, olayları ve fikirleri kaydetmek için telekomünikasyonun, bilgisayarların ve video teknolojisinin kullanımından önce temel iletişim aracıydı. Nitekim arkalarında daimi bir fiziksel kayıt bırakmayan ve mektupları, el yazısıyla tutulmuş defterleri ve gazeteleri büyük ölçüde yerinden eden iletişim biçimlerinin (örn. telefon görüşmeleri, bilgisayar kayıtları, televizyon ve radyo yayınları) yaygınlaşması, gelecekteki tarihçilerinin işini zorlaştırabilir.

Şema 14.2 Arşiv Verilerini Kullanmak

Arşiv birincil tarihsel malzemelerin ana kaynağıdır. Arşivler özel koleksiyonlarda, müzelerde, kütüphanelerde ve resmi arşivlerde toplanmış dokümanter malzemelerdir (defterler, fotoğraflar, mektuplar vb.).[28]

Tespit ve Erişim
Bir konu, kurum ya da birey hakkında bir koleksiyonun mevcut olup olmadığını keşfetmek onlarca mektup, telefon ve referans kişisinin dahil olduğu uzun, yorucu bir görev olabilir. Bir kişi ya da konu ile ilgili malzeme mevcut olsa bile, bu malzeme farklı lokasyonlara dağılmış olabilir. Bunlara erişmek, özel koleksiyonlarda bir aile mensubunun yardımseverliğinden medet ummaya ya da uzaktaki kütüphanelere gidip eski mektuplarla dolu tozlu kutu yığınlarını irdelemeye bağlı olabilir. Ayrıca, araştırmacı saat sınırlamalarıyla (örn. bir arşiv haftada sadece dört gün sabah 10 ve akşam 5 arasında açıktır, ancak araştırmacının malzemeyi incelemek için 40 saate ihtiyacı vardır) karşılaşabilir.

Sıralama ve Düzenleme
Arşiv malzemeleri çeşitli şekillerde sıralanmış ve düzenlenmiş olabilir. Kurum, malzemeleri sıralarken araştırmacının amaçlarıyla hiç ilgisi olmayan ölçütler kullanmış olabilir. Örneğin mektuplar ve defterler kronolojik olarak sıralanmış olabilirler, ancak araştırmacı sadece 30 yıllık bir süre zarfında dört meslektaşa yazılmış mektupları aramaktadır, günlük faturaları, aile içi yazışmaları vb. değil.

Teknoloji ve Kontrol
Arşiv malzemeleri orijinal biçimlerinde, mikro filme kayıtlı halde ya da daha ender görülmekle birlikte elektronik bir formatta olabilirler. Araştırmacıların malzemeleri kopyalamak yerine sadece not almalarına veyahut yalnızca koleksiyonunun seçili bazı kısımlarını görmelerine izin verilebilir. Araştırmacılar tek bir odaya tıkılıp tozlu sayfaları okumak zorunda kalmaktan ve arşivin kamuya açık olduğu kısıtlı saatlerde kurşun kalemle not almaktan fazlasını yapamamaktan rahatsızlık duyabilirler.

Takip ve İzleme
Arşiv araştırmasının en zor görevlerinden biri genel olayları ya da insanları malzemelerin arasında takip etmektir. Malzemeler tek bir lokasyonda olsalar bile, aynı olay ya da ilişki farklı yerlerde pek çok şekilde ortaya çıkabilir. Araştırmacılar orada burada irili ufaklı kanıtlar bulmak için kağıt tepelerinin içine dalarlar.

Angarya, Şans ve Mutlu Tesadüfler
Arşiv araştırması genellikle acı verecek kadar yavaş ilerler. Kısmi geçerliliğe sahip belgelere odaklanılarak geçirilen saatler çok can sıkıcı olabilir. Ayrıca araştırmacılar genellikle koleksiyonlarda kör noktalarla, yırtılmış bir dizi defter yaprağıyla ya da tahrif edilmiş dokümanlarla karşılaşırlar. Ancak daha önce hiç el değmemiş malzemelerin dikkatlice okunması ve taranması heyecan verici yeni bağlantılarla ya da fikirlerle sonuçlanabilir. Araştırmacı yeni araştırma soruları doğuran beklenmedik kanıtlar keşfedebilir.

Arşiv araştırması üzerine bkz. Elder vd. (1993), Hughes & Goodwin (2014) ve Hill (1993).

İKİNCİL KAYNAKLAR. Birincil kaynaklar gerçektir ve hakikidir, ancak uygulamada zamanımız kısıtlıdır ve bu, çok sayıda birincil kaynağa ihtiyaç duyulan bir araştırmayı, dar bir zaman aralığıyla ya da mekanla sınırlayabilir. Daha büyük bir resim çizmek için, **ikincil kaynaklardan**, yani yıllarını birincil kaynakları araştırarak geçirmiş uzman tarihçilerin yazdıklarından yararlanınız.

DÜZENLİ KAYITLAR. Kurumların düzenli bir şekilde topladığı ve sakladığı dosyalar ya da mevcut istatistiksel belgeler, **düzenli kayıtlar** olarak adlandırılır. Bunun bir örneği, 1910'dan günümüze bütün evlilikleri ve ölümleri kaydeden bir ilçe kilisesinin ilgili dosyasıdır. Örneğin Roy (1983), 1886 ve 1905 arasındaki büyük ABD şirketlerinin yönetim kurullarını araştırırken, düzenli kayıtlardan yararlanmıştır. Kanıtları 150 birincil belgeden, resmi rapor ve istatistiklerden ve yıllık ticari başvuru kitaplarından, ki bunların bazıları hala yayımlanmaktadır, toplamıştır.

HATIRATLAR. Bireylerin, geçmiş yaşamları veya deneyimleri ile ilgili hafızaya dayalı beyanları ya da yazıları **hatırat** olarak adlandırılır. Bunlar anı, otobiyografi ya da görüşme şeklinde olabilirler. Hafıza kusursuz olmadığından, hatıratlar genellikle birincil kaynakların aksine gerçeğin tahrif edilmiş bir resmini sunar. Bir tür hatırat biçimi olan sözlü tarih çalışması yaparken, yaşlı insanlarla geçmişteki yaşamları ya da olaylar hakkında yapılandırılmamış görüşmeler gerçekleştirirsiniz. Bu yöntem, özellikle bir seçkin grubuna üye olmayan ya da okuma yazma bilmeyen insanları incelerken işe yarar. **Sözlü tarih** yöntemi, 1930'larda kullanılmaya başlamıştır ve yöntemin bugün bir meslek örgütü ve özel akademik bir dergisi vardır.[29] Hafıza araştırmaları, sözlü tarihten ya da hatıratlardan yararlanan araştırmacının temkinli davranmasını gerektirir (bkz. Düşünce Kutusu 14.1 Hafızanın Yedi Ölümcül Günahı). Schacter'in (2001:9) dikkat çektiği üzere:

> *"Genellikle anıları, gerektiği gibi saklansalardı aynen bir kenara kaldırıldıkları ilk günkü hallerinde bulabileceğimiz aile albümlerinden enstantaneler gibi düşünürüz. Ancak artık deneyimlerimizi bir kameranın yaptığı gibi kaydetmediğimizi biliyoruz... Deneyimimizden kilit parçaları çekip çıkarıyor ve bunları depoluyoruz. Ardından deneyimlerimizin kopyalarını geri çağırmaktansa, deneyimlerimizi yeniden üretiyor ya da canlandırıyoruz. Bazen, bu yeniden canlandırma sürecine, deneyimin kendisinden sonra edindiğimiz hisleri, düşünceleri ve hatta bilgileri ekliyoruz."*

Bazı insanlar geçmişi günümüzdeki düşüncelerle daha uyumlu hale getirecek şekilde "yeniden yazar" ya da kendilerini daha iyi gösterecek bir şekilde

---

[29] Sözlü tarih üzerine daha fazla bilgi için bkz. Dunaway & Baum (1984), Sitton vd. (1983) ve P. Thompson (1978). Ayrıca ABD'de başlıca sözlü tarih koleksiyonlarıyla ilgili bir kılavuz için bkz. Prucha (1987:78-80).

Düşünce Kutusu 14.1 Hafızanın Yedi Ölümcül Günahı

Schacter (2011), hafıza kaybı ya da yanlış hafızanın çeşitli şekiller alabildiğini gözlemlemiştir:

1. *Geçicilik.* Hafızanın zamanla yavaş yavaş ama kesintisiz bir şekilde zayıflaması halidir: Bir olay ne kadar uzak bir geçmişte gerçekleştiyse, o olay hakkında hatırlanan ayrıntılar o kadar azdır.
2. *Dalgınlık.* Bazen bir fikre ya da bir şeye o kadar fazla odaklanılır ki, bu kişinin dikkatini yanlış bir yöne çevirir, bu nedenle diğer şeyler, genellikle basit şeyler (örn. büyük bir projeye odaklanırken araba anahtarlarını almayı almak) unutulur.
3. *Tıkanma.* Kişinin bildiği ancak hallhazırda hatırlamaya çabalasa da hatırlayamadığı bilgileri (genellikle "dillmin ucunda dediği) beceriksizce aramasını ifade eder.
4. *Yanlış adlandırma.* Kişinin, hayali gerçekle karıştırması ya da kişinin, bir arkadaşından duyduğunu veya bir filmde gördüğünü kendi deneyimiyle karıştırması anlamına gelir.
5. *Telkine açıklık.* Bazen bize belli türde sorularla telkinde bulunulmasına o kadar açığızdır ki kendi hafızamızı çarpıtmaya başlar ve gerçekte olan şeylerin olmadığına inanırız.
6. *Önyargı.* Geçmişten hatırlananların çarpıtılması ve genellikle hafızaya hatırlanan olaydan sonra gerçekleşen fikir, his ve inançların enjekte edilmesi.
7. *Israr.* Bir şeyi unutmaya çalışmaya rağmen bunu yapamamak.

(örn. yanlış da olsa geçmişte neler yaptıklarını daha olumlu bir şekilde resmederek) hatırlarlar. Yaşı geçkin yetişkinler (genellikle ellili yaşlardan itibaren), geçmiş olayların tekil ayrıntılarını unutmaya genç insanlara kıyasla daha meyillidirler. Hafıza kaybı daha iyi eğitim almış, zihinsel olarak aktif yaşlılarda daha azdır, ancak bireysel ya da kolektif hafızanın kısmi de olsa tahrifi genellikle sık rastlanan bir şeydir.[30]

İkincil Kaynaklarla Araştırma Yapmak

Yukarıda değinildiği gibi, çoğu toplumsal araştırma birincil kaynaklardan çok ikincil kaynaklara dayanır.

KULLANIM ALANLARI VE SINIRLILIKLARI. Toplumsal araştırmacılar geçmişteki koşulların kanıtı olarak, çoğu kez ikincil kaynaklardan olduğu kadar, uzman tarihçiler tarafından yazılan kitaplar ve makalelerden de faydalanırlar.[31] Skocpol'un (1984:382) belirttiği gibi, bu tür materyallerin kullanımı sistematik değildir ve "karşılaştırmalı tarihsel sosyologlar, ikincil kaynakların kanıt olarak kullanımının geçerliliği konusunda, şimdiye kadar kesin, üzerinde uzlaşılmış kurallar ve prosedürler tesis etmemişlerdir." İkincil kaynakların kısıtlılıkları vardır ve bunları temkinli kullanmamız gerekir.

---

[30] Bkz. Ankersmit (2012), Cubitt (2007), Halbwachs (1992), Schacter (1995) ve Schacter (2001:20-21). Ayrıca bkz. *History & Memory* adlı akademik dergi.

[31] Bendix (1978:16), tarihçilerin *kanaatleri* ile sosyologların *seçimleri* arasında ayrım yapmıştır.

İkincil tarihsel kanıtların kısıtlılıkları arasında yanlış tarihsel açıklamalar ve ilgi alanlarındaki araştırmaların eksikliği yer alır. Bu tür kaynakları, hipotezleri tam bir kesinlikle test etmekte kullanamayız. *Post facto* (olgu sonrası) açıklamalar, pozitivist yanlışlanabilirlik kriterlerini yerine getiremez, çünkü istatistiksel kontroller yapamayız ve yineleme de olanaksızdır.[32] Ancak, başkalarının yaptığı tarihsel araştırmalar, diğer kullanım alanlarının yanı sıra genel açıklamalar yapmakta da önemli bir rol oynar. Örneğin, bu tür araştırmalar, çok uzun zaman aralıkları arasında ortaya çıkıp evrim gösteren eğilimlerin doğruluğunu ispat edebilir.[33]

OLASI SORUNLAR. Ciltler dolusu ikincil kaynak, bize ayrıntılardan ve yorumlardan oluşan bir bilmece sunar. Bu betimleyici çalışmalar yığınını anlaşılabilir bir resme dönüştürmeniz gerekir. Bu resim, kanıtların zenginliğiyle tutarlı ve bu zenginliği yansıtıyor olmalıdır. Ayrıca pek çok tekil zaman dilimini ya da olayların geçtiği yerleri birbirine bağlamalıdır. İkincil kaynaklarda karşı karşıya kalacağınız olası sorunlar şunlardır: örtülü kuramlar, seçilmiş kanıtlar, hikaye anlatımı ve tarihyazımı ekolleri.

1. *Örtülü kuramlar.* Tarihçilerin çalışmalarını okumak sorunlu olabilir.[34] Tarihçiler, kuramdan bağımsız, nesnel "olgular" sunmazlar. Örtülü bir şekilde ham verileri çerçeveler, bilgileri kategorize eder ve kavramlar kullanırlar. Tarihçinin kavramları çoğu zaman gazeteciliğin, tarihsel aktörlerin dilinin, ideolojilerin, felsefenin, şimdiki zamanın gündelik dilinin ve sosyal bilimlerin bir karışımıdır. Belirsiz olabilir, tutarsız biçimde uygulanabilir ve karşılıklı olarak birbirini dışlayıcı ya da kapsayıcı olmayabilirler.

Örneğin, bir tarihçi, bir on dokuzuncu yüzyıl kasabasındaki bir grup insanı, üst sınıf olarak tanımlıyor. Ancak terimi hiçbir zaman tam olarak açıklamıyor ve bir toplumsal sınıf kuramına bağlamayı başaramıyor. Buradaki metodolojik sorun, tarihçinin örtük kuramlarının kanıtları sınırlayabilecek olmasıdır. Bir dizi düzensiz kavramı tarayarak, tarihçilerin ikincil kaynaklardaki örtülü açıklamalarına ters düşebilecek açıklamaların kanıtlarını bulmaya çalışabilirsiniz.

2. *Seçilmiş kanıtlar.* Tarihçinin seçim prosedürü şeffaf değildir. Tarihçiler olası bütün kanıtlar arasından bazı bilgileri seçerler. Carr'ın (1961:138) dikkat çektiği gibi, "Dolayısıyla tarih, tarihsel önem anlamında bir seçim sürecidir...

---

[32] Merton (1957:93-94), post facto (olgu sonrası) yorumlamaların kısıtlılıklarını tartışmıştır.

[33] Tarihsel toplumsal kuramda eğilimle kanunun karşılaştırılmasına dair bir tartışma için bkz. Applebaum (1978b) ve McLennan (1981:75). Murphey (1973:86), bu konulara dair faydalı bir tartışma sunmuştur.

[34] Burada kullanıldığı haliyle *okumak* fiili, metne kuramsal bir çerçeve ve analitik bir amaç kazandırmak anlamına gelir. Altta yatan yapılardaki örüntüleri keşfetmek için özgül ayrıntıları ve tarihçilerin yorumlarını "tarayarak" okuruz. Bu tartışma için bkz. Sumner (1979). Bu, Novick (1988) ve Winkler (1989) tarafından tartışılan tarihçilikte nesnellik sorusuyla ilişkilidir.

Tarihçi, sonsuz olgular okyanusundan, kendi amacı için önemli olanları seçer," ancak, bunu nasıl yaptığını bilmezsiniz. Seçim sürecini bilmediğiniz için, tarihçinin yanlı olabilecek yargılarına güvenmek zorundasınızdır.[35] Örneğin, 10.000 sayfa tutarındaki gazete, mektup ve günlüğü okuyan bir tarihçi, bu bilgileri özetlere indirger ve 100 sayfalık bir kitaptaki alıntılar haline getirir. Tarihçinin dışarıda bıraktığı bilgilerin kendi araştırma amaçlarınız açısından önemli olup olmadığını bilemezsiniz.

Ortalama bir tarihçinin araştırma pratiği de kişisel bir yanlılık içerir. Birincil kaynaklara ve bozulmadan kalan insan ürünü nesnelere büyük oranda bağlı kalmak, kuram dışı bir yönelimle birleşerek belli insanların eylemlerine odaklanmaya neden olur. Bu tikelci ve mikro-düzey yaklaşım, dikkati, bütünleştirici tema ya da örüntülerden uzaklaştırır. Belli bireylerin ekinliklerine yapılan vurgu, bir tür kuramsal tercihtir.[36]

3. *Hikaye anlatımı.* Tarihçiler, kanıtları düzenleyerek *tarihi bir anlatı* şeklinde kaleme alırlar (bkz. Düşünce Kutu 14.5 Tarihte Anlatı). Bu faaliyet, kavramların yetersiz tanımlanması ve seçili kanıtların kullanımı sorunlarını şiddetlendirir.

Tarihsel anlatıda, yazar, materyalleri tek bir tutarlı "öykü" çerçevesinde kronolojik olarak düzenler. Öykünün her bir parçasını diğer bir parçayla bağlantılandırarak olayların zaman sıralamasındaki yerine yerleştirir. Parçalar, hep birlikte bir bütün ya da bir birlik oluştururlar. Konjonktür ve olumsallık, anlatı biçiminin kilit unsurlarıdır; yani, eğer *X* (veya *X* artı *Z*) gerçekleşmişse, o zaman *Y* gerçekleşecektir ve eğer *X* (ya da *X* artı *Z*) gerçekleşmemiş olsaydı, başka bir şey olacaktı. Olumsallık, önceki ve sonraki olaylar arasında mantıksal bir karşılıklı bağlılık yaratır.

Zamansal mantığıyla, anlatı düzenlemesi, araştırmacının nedenler çıkarmak için istatistiksel örüntüler aradığı nicel açıklamadan farklıdır.

Anlatının zorluklarından biri, düzenleme aracının, (zaman sıralaması ya da hikaye temelli bir olay dizisindeki konum) tek başına kuramsal ya da tarihsel nedenselliğe gönderme yapmamasıdır. Başka bir deyişle, anlatı, nedensellik inşasının üç kriterinden (bkz. 3. Bölüm) yalnızca bir tanesini, zaman sıralamasını karşılar. Tarihçi, hiçbir nedensel önemi olmayan olayları anlatıya dahil ettiğinde, anlatı yöntemi, temel nedensel modeli ya da süreçleri gölgeleyebilir. Tarihçi,

---

[35] Bonnell (1980:161), Finley (1977:132) ve Goldthorpe (1977:189-190), tarihçilerin kavramları nasıl kullandığını tartışmıştır. Bu bağlamda seçim, Abrams (1982:194) ve Ben-Yehuda (1983) tarafından tartışılmıştır.

[36] Bkz. Barzun & Graff (1970), Braudel (1980), Cantor & Schneider (1967), Novick (1988) ve Shafer (1980). Kolektif biyografilerdekiler de dahil olmak üzere, çoğu insan ürünü nesne belgelenen tarihsel ayrıntıların montajına odaklanır. Bu, dikkati, belirli tarihsel aktörlere ve onların eylemlerine ve güdülerine yöneltir, dolayısıyla bireyci-iradeci bir eğilim sergiler ve çalışmalar, idiyografik anlatılar haline gelir. Ayrıca bkz. Block (1977), Laslett (1980) ve MacIver (1968).

Düşünce Kutusu 14.2 Tarihte Anlatı

Tarihçilerin çoğu, bir T-K araştırmacı için ikincil kaynak olabilecek eserlerinde, geleneksel anlatı biçimini kullanır.

Anlatı Biçiminin Özellikleri

1. Bir konusu ve alt konu başlıkları, dönüm noktaları ve zirveleri bulunan bir öykü ya da hikaye anlatır.
2. Kronolojik bir sırayı ve olaylar dizisini takip eder.
3. Yapılara ya da soyut fikirlere değil, belli bireylere odaklanır.
4. Esasen özel ve betimleyicidir, analitik ve genel değil.
5. Olayları benzersiz, öngörülemez ve olumsal olarak sunar.

Anlatı Biçiminin Güçlü Yönleri

1. Renklidir, ilgi çekicidir ve okuması eğlencelidir.
2. Farklı bir dönemin yaşamına dair genel bir fikir verir, böylece okurlar sanki oradaymış hissine kapılırlar.
3. Geçmişteki insanların gerçekliği öznel olarak nasıl deneyimlediklerini anlatır ve okurların geçmişteki insanlarla duygusal anlamda empati kurmalarına yardımcı olur.
4. Tarihsel aktörleri ve belirli olayları, toplumsal gerçekliğin pek çok boyutundan oluşan bir karışımla sarıp sarmalar.

Anlatı Biçiminin Zayıf Yönleri

1. Nedensel kuramları ve kavramları gizler ya da örtük bırakır.
2. İkna amacıyla retorikten, gündelik dilden ve sağduyudan yararlanır, dolayısıyla anlambilimsel çarpıtmanın mantıksal yanılgılarına ve çeşitli retorik araçlara tabidir.
3. Benzersiz, dramatik, sıradışı ya da alışılmadık olan pahasına, normal ya da sıradan olanı göz ardı etme eğilimindedir.
4. Nadiren önceki bilgilerden beslenir ve genel bilgi dağarcığının gelişimine çok az katkı sağlar.
5. Aşırı derecede bireyci olma, belli insanların rolünü ve olayları iradeleriyle biçimlendirme becerilerini abartma eğilimindedir.

bunları arka planı ya da bağlamı zenginleştirmek ya da daha renkli hale getirmek amacıyla anlatıya ekleyebilir. Bu tür olayların anlık ya da ertelenmiş hiçbir nedensel etkisi olmayabilir. Ayrıca, çok az sayıda anlatı tarihçisi, bileşimlerin ya da etkileşimlerin etkilerinin neler olduğunu ele alır. Tarihçi, bir olayın üç önkoşulunu tartıştığında, aynı nedensel etkinin üretilmesi için her üç önkoşulun da birlikte var olması gerekiyor mu, iki önkoşul birlikte ya da bir önkoşul tek başına hiçbir zaman aynı etkiyi yaratamaz mı, bilemezsiniz.[37] Anlatı düzeni, birbiriyle çelişen bulgular yaratabilir. Okurken, zayıf kavramları, tanımlanmamış seçim kriterlerini ve net olmayan nedensel mantığı dikkatle süzmeniz gerekir. Anlatının altında, tarihçinin toplumsal kuramı yatıyor olabilir, ancak bu genellikle örtülü ve gizli kalır.

[37] Anlatı, Abbott (1992), Abell (2004), Gallie (1963), Gotham & Staples (1996), Griffin (1993), McLennan (1981:76-87), Runciman (1980) ve Stone (1987:74-96) içinde tartışılmaktadır.

4. *Tarihyazımı okulları.* Tarihçiler; tarihyazımı okullarının, kişisel inançların, toplumsal kuramların ve tarihçinin araştırmasını yürüttüğü sırada gerçekleşen güncel olayların etkisi altındadırlar. Günümüz tarihçileri, birincil materyalleri, 30 yıl önceki tarihçilerden farklı biçimlerde irdelerler. İlaveten, tarih disiplininde çeşitli tarihyazımı okulları vardır (örn. diplomatik, demografik, ekolojik, psikolojik, Marksist, entelektüel). Carr (1961:54), şu uyarıda bulunmuştur: "Tarihi incelemeden önce tarihçiyi inceleyin... Tarihçiyi incelemeden önce, onun tarihsel ve toplumsal çevresini inceleyin."

Birincil Kaynaklarla Araştırma Yapmak

İkincil kaynakları kullandığınızda, tarihçinin kendisi önemli bir sorun teşkil eder. Birincil kaynakları kullanırken önemli bir mesele, geçmişte yazılan ya da kullanılan her şeyin yalnızca küçük bir bölümünün günümüze kadar bozulmadan gelmiş olmasıdır. Üstelik bozulmadan kalan şeyler, bir zamanlar var olanların rastlantısal olmayan bir örneklemidir. Lowenthal (1985:191-192), şu gözlemde bulunmuştur: "Geçmiş düşüncelerin ve şeylerin bozulmadan günümüze kadar ulaşan kalıntıları, önceki kuşakların çağdaşı olan yapının çok küçük bir parçasını temsil eder." Birincil kaynakları okumaya çalışırken, bunu, geçmişte yaşamış bir çağdaşınızın gözleriyle ve varsayımlarıyla yapmak istersiniz. Sonraki olayların bilgisini ve modern değerleri "parantez içine alır" ya da geri planda tutarsınız. Cantor ve Schneider (1967:46) şöyle demiştir: "Eğer birincil kaynakları açık fikirlilikle ve yazanların zihnine girerek olayları *onların* gördüğü gibi görme niyetiyle okumuyorsanız, boşuna zaman kaybediyorsunuz." Örneğin, bir köle sahibi tarafından yazılan bir kaynağı okurken, kölelik karşıtlığından dem vurmak ya da yazarı köleliğin kötülüğünü görmediği için suçlamak anlamsızdır. Ahlaki yargıları geri planda tutmalı ve bir ahlaki görecelikçi gibi davranmalısınız. Araştırmacı, "özneler gibi düşünmeli ve inanmalı, öznelerin davranışlarını, onların kendi gözleriyle görmeyi öğrenmeli"dir (Shafer, 1980:165).

Birincil belgelerin yerini tespit etmek aşırı zaman alıcı olabilir. Özel indeksleri taramalı ve arşivlere ya da özel kütüphanelere gitmelisiniz. Birincil kaynaklar genellikle solup gitmekte olan yığınla belgenin bulunduğu karton kutuların üst üste yığıldığı tozlu ve tuhaf bir odada bulunurlar. Belgelerin ya da diğer birincil kaynakların yerini belirledikten sonra, bunları dışsal ve içsel eleştiriye tabi tutarak değerlendirmeniz gerekir (bkz. Şekil 14.1).

1. *Dışsal Eleştiri.* **Dışsal eleştiri,** kaynağın sahte ya da uydurma olmadığından emin olmak için, bir aslına uygunluk testi yapmak anlamına gelir. Şu soruları sormayı gerektirir: Belge, üretildiği iddia edilen zamanda, olması gereken yerde ve yazarı olduğunu iddia eden kişi tarafından mı üretilmiş? Şunu da sorarsınız: Belge, ilk başta ne amaçla üretilmiş ve nasıl bozulmadan bugüne gelmiş?

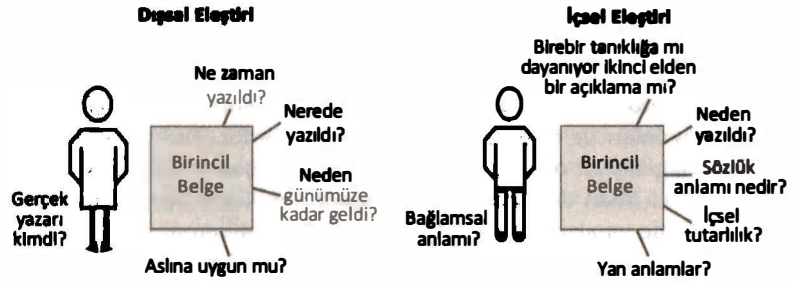
2. *İçsel Eleştiri.* Belge aslına uygunluk sınavını geçtikten sonra, **içsel eleştiri** yaparsınız: Bu, belgenin içeriğinin inanılır olup olmadığının değerlendirilmesidir. Belgenin yazarı, olayları doğrudan mı gözlemlemiş yoksa ikinci el bilgiler mi aktarıyor, sorusunu sorarsınız. Bu değerlendirme, kaydedilmiş olan şeylerin hem birebir anlamını hem de ilk bakışta görülmeyen yan anlamlarını ya da içerimlerini irdelemenizi gerektirir. Belgede bahsi geçen öteki olaylara, kaynaklara ya da insanlara dikkat eder ve bunları doğrulayıp doğrulayamayacağınızı sorgularsınız. Örtük varsayımları ya da değer tutumlarını inceler ve belgenin üretildiği ilgili koşullara dikkat edersiniz (örn. savaş sırasında ya da totaliter bir rejimde). Kelimenin anlamı, aynı dilde bile, zaman içinde sürekli yön değiştirir, bu nedenle, belgeden bir anlam çıkarmak için belgenin üretildiği dönemdeki dil kullanımını ve belgedeki açıklamaların bağlamını da değerlendirmelisiniz.

3. *Sansür.* Birincil belgelerde ortaya çıkabilecek bir çarpıtma türü de **sansür,** yani ahlaki standartları korumak ya da belli bir imgeyi çerçevelemek için tasarlanmış kasıtlı tahriftir. Örneğin, bir binanın önünde çekilmiş bir fotoğraf buluyorsunuz. Gerçekte, çöpler ve bira kutuları binanın her yerine saçılmış ve binanın boyası solmuştur. Oysa fotoğraf, binanın çok az çöp bulunan bir bölümünden çekiliyor ve çöpler görünmeyecek şekilde çerçeveleniyor; karanlık oda teknikleriyle, solmuş boya yeni ve canlı gibi gösteriliyor. Başka bir örnek, hali vakti yerinde bir insanın, verdiği bir parti ile ilgili olarak, gazetelerin dedikodu sütunlarında gerçekte partiye katılmamış olan ünlü insanların da partiye katılanlar arasında adlarının anılmasıdır.[38]

4. *Kaynağa dayalı olmayan bilgi.* Birincil ve ikincil kaynaklara ek olarak, Topolski'nin (1976) **kaynağa dayalı olmayan bilgi** olarak adlandırdığı şeyleri kullanabilirsiniz. Bunlar, geçmişle ilgili, erişebildiğiniz ancak belirli bir birincil belgeden ya da ikincil kaynaktan gelmeyen bilgilerdir. Mantık yürütmeye dayalı olabilirler. Örneğin, A ve B kişileri, cinsel bağlılığa değer veren tek eşli bir toplumdaki evli bir çift olsun. B'nin evlilik dışı bir ilişkisi olduğunda, A'nın onu kıskanma olasılığı yüksektir. Bu, incelenen şeyin bağlamını biçimlendiren önceki önemli olayların bilgisini de içerir. Örneğin, 1920'lerin sonundaki Fransa'yı inceliyorsunuz. 18 ile 40 yaş arasındaki Fransız erkeklerin büyük bölümünün bir kaç yıl önce 1. Dünya Savaşı'nda öldürüldüğünün farkında olmalısınız. Şu anki bilgiler de geçmişteki olayları anlamanıza yardımcı olabilir. Örneğin, Kara Vebanın, farelerin taşıdığı pireler tarafından ve sağlıksız koşullar nedeniyle yayılan bir hastalık olduğunu siz biliyorsunuz, ancak geçmişteki insanlar hastalığın bundan kaynaklandığının farkında değillerdi.

---

[38] Birincil kaynaklar üzerine daha fazla bilgi için bkz. Barzun & Graff (1970:63-128), Cantor & Schneider (1967:22-91), Dibble (1963), Lange (2013), Mariampolski & Hughes (1978), Milligan (1979), Platt (1981), Shafer (1980:127-170) ve Topolski (1976). Bloch'un (1953:79-137) tarihsel eleştiriyle ilgili tartışması bugün hala değerlidir.

Şekil 14.1 İçsel ve Dışsal Eleştiri

Karşılaştırmalı Araştırma

14.6. Dört karşılaştırma araştırma türünün özelliklerini betimlemek

Karşılaştırmalı Araştırma Türleri

KARŞILAŞTIRMALI YÖNTEM. Karşılaştırmalı araştırma, birimler arası benzerliklere ve farklılıklara odaklanır. Öteki araştırma türlerinde ortaya çıkan metodolojik sorunları iyice büyütür.[39] Holt ve Turner (1970:6) şöyle demiştir: "Prensipte, kültürlerarası karşılaştırmalı araştırma ile tek bir toplum içinde yürütülen araştırma arasında hiçbir fark yoktur. Farklar, daha çok belli sorun türlerinin büyüklüğünde saklıdır." Karşılaştırmalı bir bakış açısı, araştırma deseninin zayıf yönlerini açığa vurur ve araştırmanın niteliğini iyileştirmeye yardım eder. Karşılaştırmalı araştırma, ayrı bir araştırma tekniğinden çok bir yönelimdir. Bu kısımda, karşılaştırmalı araştırmanın güçlü yönlerini ele alıyoruz.

Karşılaştırmalı araştırma, toplumsal yaşamın tek bir birimle sınırlı olmak yerine, birimler (örn. şehirler, ülkeler, kültürler) arasında etkin olan yönlerini açığa çıkarır. Her araştırmada, belli bir ölçüde genelleme yapmak isteriz. Pozitivist araştırmacılar, toplumlar arasında geçerli olan genel kanunları ya da toplumsal davranış kalıplarını keşfetmekle ilgilenir. Ancak çoğu pozitivist araştırma, tam anlamıyla karşılaştırmalı değildir. Ragin (1994a: 107) şu gözlemde bulunmuştur:

> *Karşılaştırmalı araştırmacılar, vakalar arasındaki benzerlik ve farklılık kalıplarını inceler ve bunların çeşitliliklerini kabullenmeye çalışır... Nicel araştırmacılar da vakalar arasındaki farklılıkları inceler, ancak farklı bir vurguyla; amaç, çoğu zaman bir değişkenin pek çok vaka arasındaki eşvaryasyonunu açıklamaktır... Nicel araştırmacı, normalde vakalara yalnızca genel anlamda aşinadır.*

---

[39] Karşılaştırmalı araştırmanın güçlü yönleri ve kısıtlılıkları üzerine bkz. Anderson (1973), Holt & Turner (1970), Kohn (1987), Ragin (1987), Smelser (1976), Vallier (1971a, 1971b), Walton (1973) ve Whiting (1968).

Karşılaştırmalı yaklaşım, ölçümü ve kavramlaştırmayı iyileştirir. Pek çok toplumsal birimi ya da ortamı araştırmak için geliştirdiğimiz kavramların belirli bir kültüre ya da ortama tamamen uyma olasılığı daha azdır. Bir kavramı, farklı kültürlere ya da ortamlara uygulayana kadar, içerdiği gizli önyargıları, varsayımları ve değerleri tespit etmemiz zordur. Farklı toplumsal ortamlar, daha geniş bir olay veya davranış yelpazesi sunar. Tek bir kültürdeki çeşitlilik, genel insan davranışlarındaki çeşitlilikten daha dardır, dolayısıyla, tek bir kültürde yapılan araştırma, sınırlı bir olası toplumsal faaliyet çeşitliliğine odaklanır. Örneğin, iki araştırmacı, Esin ve Abdullah,* bir çocuğun sütten kesilme yaşıyla duygusal sorunlarının başlangıcı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Esin, yalnızca ABD verilerine bakar; bu veriler, sütten kesilmenin 5. ve 15. aylar arasında gerçekleştiğini göstermekte ve sütten kesilme yaşı arttıkça, duygusal sorunların istikrarlı bir biçimde arttığına işaret etmektedir. Esin sütten geç kesilmenin duygusal sorunlara yol açtığı sonucuna varır. Abdullah ise, 10 farklı kültürden gelen verilere bakar ve sütten kesilme yaşının 5 ile 36 ay arasında değiştiğini görür. Duygusal sorunların sütten kesilme yaşıyla orantılı bir biçimde 18. aya kadar arttığını, sonra tepe noktasına erişip düşüşe geçtiğini bulur. Abdullah daha doğru sonuçlara ulaşır: 8. ve 18. aylar arasında sütten kesilenlerde duygusal sorunların ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir, ancak daha önce ya da daha sonra sütten kesilme, duygusal sorun yaşama olasılığını azaltır. Esin, sözkonusu ilişki hakkında yanlış sonuçlara varmıştır, çünkü ABD'deki sütten kesilme yaşı aralığı çok dardır.

Karşılaştırmalı araştırmanın güçlü yanlarından biri, nedensel ilişkilere alternatif açıklamalar sunabilmesi ya da bu tür açıklamaları saf dışı edebilmesidir. Örneğin Latin Amerika'daki ırksal kategoriler ile ilgili araştırmalarında (Örnek Kutusu 14.3), Teles ve Paschel (2014), Latin Amerika'da "beyazlatan para" tezine, yani yüksek statüye ya da zenginliğe ulaşmış koyu tenli insanların, aynı ten rengine sahip fakat statüleri daha düşük olan insanlara göre daha beyaz gibi görüldüğü ya da tanımlandığı iddiasına bakmıştır. Paranın "beyazlatıcı" etkisinin, sadece bazı ülkelerde mevcut olduğunu ve bunun bir ülkedeki ırksal sınıflandırma şemasına bağlı olduğunu bulmuşlardır. Bu şema ise ülkedeki ırk ilişkilerinin, toplumsal koşulların ve ulusal kimliğin etkisi altındadır.

Karşılaştırmalı araştırma, karşılaştırmalı olmayan araştırmadan daha zor, daha maliyetli ve daha zaman alıcıdır. Ayrıca, karşılaştırmalı araştırmada çoğu zaman eşdeğerlilik sorunları (ileride ele alınacak) ile yüz yüze geliriz. Karşılaştırmalı araştırmacılar, nadiren rastlantısal örnekleme kullanabilirler. Örneğin, eğer araştırma birimi millet ise, dünyada halihazırda 170 millet vardır ve elimizde dünya milletlerinin hepsi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Rastlantısal olmayan bir alt küme (yoksul ülkeler, demokratik olmayan

* Okumada akıcılık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal İngilizce kişi adları, Türkçe kişi adlarıyla değiştirilmiştir (ç.n.).

ülkeler, vb.) hakkında da yeterli bilgi yoktur. Bunlara ek olarak, bazılarında bir milyardan fazla kişi, diğerlerinde yalnızca 100.000 kişi mevcutken, bütün ülkeleri birbirine denk birimler olarak değerlendirebilir miyiz? Az sayıda vaka olduğunda, her bir vakayı benzersiz kabul etme ve ayrıntılı bir şekilde açıklama eğilimi gösteririz, ancak bu genelleme yapmaya engel olur. Örneğin, beş vaka (örn. ülke) inceliyorsunuz, ancak birimler birbirinden 20 farklı biçimde ayrılıyor. Farklı özelliklerin sayısı birimlerin sayısından fazla olduğunda, kuramı test etmek ya da ilişkiler tespit etmek zordur.

Karşılaştırmalı araştırmacılar, genellikle kuramı uyarlarlar, test edemezler. Bileşimsel kuramlardan yararlanabilmelerine ve vakaları birer bütün olarak ele alabilmelerine karşın, karşılaştırmalı araştırmacıların, kuramı, deney aracılığıyla sağlam bir şekilde teste tabi tutmaları zordur. Örneğin, ekonomik durgunlukların etkileriyle ilgileniyorsunuz, ancak bir grup ülkeye ekonomik durgunluk yaşatıp, ötekilerin bunu yaşamamasını sağlayamazsınız. Bunun yerine, bir ekonomik durgunluk ortaya çıkana kadar bekleyip, ardından ülke ya da birimin diğer özelliklerine bakmanız gerekir.

Örnek Kutusu 14.6 Kamu Sağlığı Sistemleri Üzerine Tarihsel Bir Karşılaştırma

McCoy (2017), ABD ve İngiltere'nin on dokuzuncu yüzyılda nasıl farklı hastalık kontrol sistemleri geliştirdiklerini açıklamak için nitel bir T-K araştırma yürütmüştür. Araştırmanın verileri; İngiltere'deki 1872 *Manual for Medical Officers of Health* [1873 Sağlıkçı Subaylar İçin El Kitabı] gibi 24 adet birincil kaynaktan ve Doğu Avrupalı Yahudi göçmenlerin 1892 New York salgınları sırasında karantinaya alınmaları ile ilgili (1997'de yayımlanan) bir araştırma gibi, 23 adet ikincil kaynaktan elde edilmiştir.

McCoy, İngiltere'nin, sağlık koşullarını iyileştirmeye odaklanırken ABD'nin, salgın hastalıkları kontrol etmek için karantina uygulamalarını benimsediğini görmüştür. İngiliz hastalık kontrol sistemi 1840'larda doğmuş ve o tarihlerde hakim olan zehirli hastalık kuramından (yani pis çevrelerden yayılan zehirli gazların hastalık yaptığı iddiasından) etkilenmiştir. Bu kuram, hastalıkların kontrolü fikrini işçi sınıfının sorunlarının kontrolüyle (örn. yoksulluk, çalışma koşulları, aşırı kalabalıklaşma) ilişkilendirmiştir. ABD sistemi daha ileri bir tarihte, 1870'lerde doğmuştur. Tohum kuramından ve bulaşma ile ilgili fikirlerden etkilenmiştir. ABD sistemi, hastalık yayan ya da risk taşıyan insanları toplumdan soyutlamak üzere tasarlanmış, zor kullanımına dayalı militarist bir yaklaşım benimsemiştir.

Kökenlerdeki bu farklılık, yirminci yüzyıldaki kamu sağlığı sistemlerinin gelişimini etkilemiştir. McCoy'un (2015:660) dikkat çektiği gibi, "İngiltere ve ABD, kendi özgün hastalık kontrol sistemlerini geliştirmeye başladıktan sonra, iki ayrı geribildirim döngüsü ortaya çıkmıştır..." İngilizler, hastalık kuramını keşfettikten sonra bile pis ve hijyenik olmayan koşulları, temizlemeye önem vermeye devam etmiş, ABD'deki kamu sağlığı yetkilileri ise fiziksel çevreyi iyileştirmekle o kadar ilgilenmemişlerdir. Daha çok patojenik organizmaların saptanıp yok edilmesine odaklanmışlardır. İngiltere'de değil ama ABD'de, McCoy düşmana diz çöktürülüp yok etmek ile ilgili "savaşvari" metaforların kullanımına dikkat çekmiştir. Bu yaklaşımlar, birbirinden ayrılan yollardır. Ortaya çıkış tarihleri, ana anlatıları, hastalık kuramları ve diğer devlet politikaları ile bağlantıları açısından birbirlerinden farklıdırlar.

KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMANIN DÖRT TÜRÜ. Daha önce ele alındığı gibi, hem pek çok T-K araştırma türü vardır hem de karşılaştırmalı araştırma muazzam bir çeşitlilik gösterir. Kohn (1987), karşılaştırmalı araştırmanın dört türünden söz etmiştir. İlk ikisi, özgün bir T-K araştırma türüne denk düşer: (1) ülkeyi bir araştırma nesnesi olarak kullanmak ya da karşılaştırmalı vaka analizi araştırması ve (2) ülkeyi araştırma bağlamı olarak kullanmak. Üçüncüsü, ülkenin analiz birimi olduğu pozitivist bir yöntemdir. Sonuncusu ise ülkeler-üstü araştırmadır.[40] Bu kısımda, bu dört türün her birini ele alıyoruz.

1. *Karşılaştırmalı vaka analizi araştırması.* **Karşılaştırmalı vaka analizi araştırması** yöntemi, belli toplumları ya da kültürel birimleri karşılaştırır, fakat büyük genellemeler yapmaz. Örnek olarak bu bölümün başındaki gay evlilikleri ile ilgili araştırmayı, Teles ve Paschel'in Latin Amerika'daki ırksal şemalar ile ilgili araştırmasını (bkz. Örnek Kutusu 14.3) ve McCoy'un ABD ve İngiltere'de kamu sağlığının gelişimi ile ilgili araştırmasını (bkz. Örnek Kutusu 14.6 Kamu Sağlığı Sistemleri Üzerine Tarihsel Bir Karşılaştırma) gösterebiliriz. Odak, sınırlı sayıdaki vakanın üzerindedir. "Vaka" kültürel olarak tanımlanmış bir grup, genellikle de bir ülkedir. Az sayıda ya da tek bir vakayı irdelediğimizde, birimlerin eşdeğerliliği konusunda kaygılanmamıza pek gerek yoktur. Bu yöntem, sabit ya da çok az sayıda vaka arasında çeşitlilik gösteren faktörleri belirlemekte işe yarar.[41]

2. *Kültürel-bağlam araştırması.* Kültürel bağlam araştırması, sadece vakaların kuramsal olarak tanımlanmış toplum ya da birim türlerinin yerini tuttuğu vaka analizi araştırmasına benzer. Araştırmacı, hem vakanın özgül yönlerine hem de türlerin yerini tutan birimler olarak vakalara duyarlı davranarak, vakalar arasındaki ortak temaları, örüntüleri ya da süreçleri irdeler. Örneğin Anthony Marx (1998) ABD, Güney Afrika ve Brezilya'daki ırklar arası ilişkileri araştırmıştır. Marx üç farklı kültürel ortamda ırkla ilgili fikirleri, ırk ilişkilerini, resmi uygulamaları ve kanunları incelemiştir. Çalışmasında bu üç ülkeyi keyfi biçimde seçmemiştir. Onları seçmiştir, çünkü her biri farklı bir ırk rejimini ya da ırklar arası ilişkileri düzenlemede kullanılan farklı bir sistemini temsil etmektedir. Patricia Boling'in (2015) ABD, Japonya, Fransa ve Almanya'daki aile-iş ilişkileri hakkındaki araştırması, kültürel bağlam araştırmasının başka bir örneğidir. Bu dört ülkeyi kendi kişisel çocukluk deneyimleri nedeniyle seçmiştir, fakat daha da önemlisi uluslararası sınıflandırmalarda aile dostu sosyal politikalar (örn. ayrılan ödeneklerin miktarı, ücretsiz çocuk bakımı ve

---

[40] Benzer türde listeler Bollen vd. (1993), Chase-Dunn (1989:309-333) ve Ragin (1994a) tarafından sunulmaktadır. Kohn'un tipolojisinin bir eleştirisi için ayrıca bkz. Ragin (1989).

[41] Bkz. Ragin (1987:49-50).

doğum izni uygulaması) ve emek piyasasının/devlet ekonomisinin kurumsal örüntüleri açısından farklı türleri temsil ettikleri için seçmiştir.

3. *Ülkeler-arası araştırma.* Ülkeler-arası araştırmada analiz birimi ülkedir. Değişkenleri, çok sayıda ülke arasında bu ülkeleri adlandırmadan karşılaştırır, ülkelerin özgün özelliklerini değişkenlere dönüştürürsünüz. Çok sayıda bağımsız ulus-devlet olsa da, 50 devletten fazlasını kapsayan verilere nadiren erişebiliriz; genellikle çok daha az veriyle çalışmamız gerekir. Bu araştırma türünün örnekleri arasında Hiers, Soehl ve Wimmer'in bir ülkede geçmişte yaşanmış tehditler ve göçmenler hakkındaki görüşler ile ilgili araştırmaları (bkz. Örnek Kutusu 14.1) ve Marsh'ın Müslüman azınlıkların değerleri ile ilgili araştırması (Örnek Kutusu 14.2) vardır.

4. *Ülkeler-üstü araştırma.* Çok ülkeli bir birim (örn. yerkürenin Üçüncü Dünya gibi bir bölgesi) kullanan ve birimler olarak ülke blokları arasındaki ilişkilere bakan karşılaştırmalı araştırma, ülkeler-üstü araştırmadır. Bu yöntem ülkeleri birbirinden soyutlanmış varlıklar değil uluslararası bir sistemin parçaları olarak kabul eder. Bu tür bir araştırma örneği, Wallerstein'in (1974) "dünya sisteminin" 1400'lerden bu yana sergilediği uzun-erimli gelişim hakkındaki araştırmasıdır. Wallerstein'in yazdıkları yeni bir düşünce okulunu, *dünya sistemi kuramını* doğurmuş, bu da daha fazla T-K araştırmayı tetiklemiştir.

Karşılaştırılan Birimler

KÜLTÜR VE ÜLKE. Pratik olduğu için, genellikle ulus-devleti analiz birimi olarak kabul ederiz. Günümüzde, yerküredeki insanlar arası ayrımları tahayyül ederken kullandığımız başlıca birim budur. Günümüzde hakim analiz birimi olsa da, ulus-devlet ne kaçınılmaz ne de daimi bir birimdir; aslında sadece 300 yıldır bizimledir.

Ulus-devlet, toplumsal ve siyasi olarak tanımlanmış bir birimdir. Belli bir nüfusun yaşadığı, sınırları belli bir bölge üzerinde egemenlik (yani askeri kontrol ve siyasi otorite) sahibi olan tek bir devlete gönderme yapar. Ekonomik ilişkiler (yani para birimi, ticaret), ulaşım yolları ve iletişim sistemleri ülke sınırları içinde birbirine entegre edilmiştir. Ülkede yaşayan insanlar, genellikle, ortak bir dile ve geleneklere sahiptirler ve çoğu zaman ortak bir eğitim sistemleri, hukuk sistemleri ve siyasi sembol dizileri (örn. bayrak, ulusal marş) vardır. Devlet, kontrolü altındaki topraklarda yaşayan bütün insanların çıkarını temsil ettiğini iddia eder.

Genellikle ulus-devleti, kültürün yerini tutacak şekilde kullanırız. Çünkü kültürü somut, gözlemlenebilir bir birim olarak tanımlamak daha zordur. Kültür, insanların ortak toplumsal ilişkilere, inançlara ve teknolojiye dayalı olarak paylaştıkları ortak bir kimliğe gönderme yapar. Dil, örf ve adetler, gelenekler ve normlardaki kültürel farklılıklar çoğunlukla ulusal sınırlarla örtü-

şür. Nitekim ortak bir kültürü paylaşmak birbirinden ayrı ulus-devletlerin oluşumunda başlıca faktörlerden biridir.

Siyasi bir birimin, yani ulus-devletin, sınırları, kültürün sınırları ile örtüşmeyebilir. Bazı durumlarda, tek bir kültür birden çok ülkeye yayılır, bazı durumlarda ise bir ulus-devlet birden çok kültür barındırır. Geçtiğimiz yüzyıllar boyunca, savaşlar ve işgaller farklı kültürleri yok etmiş ya da dağıtmış ve aralarındaki sınırları yeniden düzenlemiştir. Emperyalist güçler toprakları ve ülkeleri sömürgelere çevirmiş, savaşlar ise farklı halklardan ve kültürlerden yeni uluslar yaratmıştır. Örneğin Avrupa imparatorlukları, eskiden sömürge olan ülkelerdeki farklı kültürel gruplara keyfi sınırlar dayatmışlardır.[42] Benzer şekilde, yeni göçmenler ya da etnik azınlıklar bir ülkedeki hakim kültüre asimile olmayabilirler. Örneğin ülkenin bir bölgesi farklı bir etnik kökene, dile, örf ve adetlere, dine, farklı toplumsal kurumlara ve kimliğe (örn. Kanada'da Quebec şehri ya da İspanya'da Bask bölgesi) sahip olabilir. Bu gibi ulus-içi kültürler, bölgesel çatışmalar doğurabilir, çünkü etnik ve kültürel kimler milliyetçiliğin temelidir.[43]

Ulus-devlet her zaman karşılaştırmalı bir araştırmada kullanılabilecek en iyi birim değildir. Şu soruyu sormanız gerekir: Benim araştırma soruma uygun karşılaştırma birimi hangisidir: ülke mi, kültür mü, küçük bir bölge mi yoksa bir altkültür mü? Örneğin, araştırma sorusu şöyle olabilir: Gelir düzeyi ve boşanma birbiriyle ilişkili midir? (yani yüksek gelirli insanların boşanması daha az olası mıdır?) Ayrı bir kültüre, dile ve dine sahip bir grup insan, ülkenin bir bölgesinde yaşar. Bu insanlar arasında gelir ve boşanma birbiriyle ilişkili değildir; ülkenin başka yerlerinde ise, farklı bir kültür hüküm sürer ve buralarda gelir ve boşanma birbiriyle ilişkilidir. Eğer ulus-devleti analiz birimi olarak kullanırsanız, bulgularınız muğlak, açıklamanız zayıf olabilir. Her ulus-devletin kendi içinde ortak bir kültür barındırdığını varsaymak yerine, ulus-devletten daha küçük bir birimin farklı sonuçlar verdiğini görebilirsiniz.

Kültürler çoğu araştırmada ülkelerden daha önemli olabilir, ancak kültürler ve altkültürler arasındaki sınırları işlemselleştirmek zordur. Kültürleri tanımlamak zordur, çünkü sürekli evrim geçirirler ve birbirleriyle karışırlar. Sınır anlaşmazlığı vakaları dışında, ülkelerarası sınırlar o kadar muğlak değildir, ancak bunlar da zamanla değişirler. Araştırma biriminin ülke mi yoksa kültür mü olduğu sorusunun kolay bir yanıtı yoktur. Doğru birimin ne olduğu sorunu, önemini korumaya devam etmektedir.

GALTON PROBLEMİ. Karşılaştırma birimleri meselesi, 1889'da Royal Anthropological Institute'de, [Kraliyet Antropoloji Enstitüsü] E.B.Taylor'un

---

[42] Bkz. Wolf'un (1982) 1400 ile 1900 arasındaki dünya medeniyetleri ile ilgili araştırması. Avrupa sömürgeciliğinin ve ulus devletlerin ortaya çıkışının öncesinde pek çok farklı kültür ve medeniyetin var olduğuna dikkat çekmiştir.

[43] Örnekler için bkz. Hector (1975) ve See (1986).

bir makalesi hakkında bir soru ortaya atan Sör Francis Galton'la (1822-1911) anılan bir problemle ilişkilidir. Galton problemi, birimleri ya da özelliklerini karşılaştırdığımızda, birimlerin birbirinden farklı ve ayrı olması gerektiğini söyler. Birimler gerçekte farklı değil, fakat tek ve daha büyük bir birimin parçaları ise, yapay ilişkilerle karşılaşırız.

Örneğin, diyelim ki Kanada'daki (10 şehir), Fransa'daki (40 şehir), Belçika'daki (10 şehir) ve ABD'deki (50 eyalet) eyalet ve şehirlerden oluşan 110 birimi inceliyorsunuz. İngilizce konuşmak ile para biriminin dolar olması arasında ve Fransızca konuşmak ile para biriminin Avro olması arasında güçlü bir birliktelik olduğunu keşfediyorsunuz. Şüphesiz bu birlikteliğin mevcut olmasının nedeni analiz birimlerinin (yani eyaletlerin ve şehirlerin) daha geniş birimlerin (yani ülkelerin) parçaları olmasıdır. Birimlerin özellikleri, daha geniş birimlerin parçaları olmalarından kaynaklanmaktadır, özellikler arası herhangi bir ilişkiden değil. Toplumsal coğrafyacılar da bu sorunla karşılaşırlar, çünkü çoğu toplumsal ve kültürel özellik, coğrafi uzam üzerinde çeşitlilik gösterir. Obinger, Schmitt ve Starke (2013) Galton probleminin, refah devletleri ile ilgili karşılaştırmalı araştırmalarda da geçerli olabileceğine işaret etmişlerdir. Geçmişteki çoğu araştırma "metodolojik milliyetçilik" ilkesine bağlı kalmış ve her bir ülkeyi bağımsız bir birim gibi kabul etmiştir. Ancak araştırmalar birbirine yakın ülkeler arasında, güçlü bölgesel benzerlikler üreten önemli bir sosyal politika yayılımı ve aktarımı olduğunu keşfetmiştir. Bu araştırmalar her ülkenin, bağımsız bir birimden ziyade birden çok ülkeden oluşan bağımsız bir bölgesel uygulama bloğunun parçası olarak hareket ediyor olabileceğini düşündürmüştür.

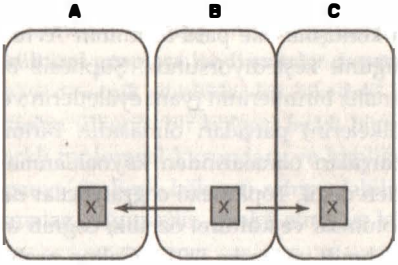
Galton problemi karşılaştırmalı araştırmada önemli bir meseledir, çünkü kültürün sınırları nadiren sabittir.[44] Bir kültürün nerede bittiğini, diğerinin nerede başladığını, bir kültürün diğerinden farklı olup olmadığını ya da bir kültürün özelliklerinin zaman içinde diğerine yayılıp yayılmadığını söylemek zordur. Galton problemi, iki farklı birimdeki iki değişken arası ilişki, aslında ortak bir kökenden kaynaklanıyorsa ve bunlar tam anlamıyla birbirinden ayrı birimler değillerse ortaya çıkar (bkz. Şekil 14.2).

Galton problemi kültürlerarası bir karşılaştırma yaparken doğmuştur, ancak problem tarihsel karşılaştırmalara da uyar. Bir araştırmacının, birimlerin farklı tarihsel dönemler arasında gerçekten birbirleriyle aynı mı yoksa farklı mı olduklarını sorması gerekir. Örneğin, 1885'in Küba'sı, 2015'in Küba'sıyla gerçekten aynı ülke midir? İspanyol sömürgeciliğinin bitişinden sonraki 130 yıllık süre zarfında, ABD etkisinin artışı, bağımsızlık, diktatörlük ve komünist bir devrim birimi temelinden değiştirmiş midir?

---

[44] Galton problemi ile ilgili olarak bkz. Elder (1973) ve Whiting (1968).

Galton problemi, bir araştırmacı (A, B ve C ile temsil edilen) farklı ortamlar ya da toplumlarda, aynı toplumsal ilişkiyi (X ile temsil edilmektedir) gözlemlediğinde ve hatalı bir şekilde sözkonusu toplumsal ilişkinin bu farklı yerlerde bağımsız olarak ortaya çıktığı sonucuna vardığında ortaya çıkar. Araştırmacı, üç ayrı vakada bir ilişki keşfettiğine inanabilir, ancak toplumsal ilişkinin gerçekleşmesinin asıl nedeni, bir ortamdan diğerlerine yayılmış olan ortak ya da genel bir köken olabilir. Bu bir sorun yaratır, çünkü ayrı ortamlarda ya da analiz birimlerinde (örn. toplumlar), bir ilişki (örn. bir evlilik örüntüsü) tespit eden araştırmacı, bu ilişkinin farklı birimlerde bağımsız bir şekilde ortaya çıktığına inanabilir. Bu düşünce, ilişkinin insanlar arasında evrensel olduğunu düşündürür. Araştırmacı, gerçekte bu ilişkinin, insanlar, birimler arasında ortak ilişkiler kurmuş olduğu için var olduğunun farkında olmayabilir.

Şekil 14.2 Galton Problemi

Kültürlerarası Araştırma Verileri

KARŞILAŞTIRMALI SAHA ARAŞTIRMASI. Çoğu karşılaştırmalı araştırmacı, mevcut istatistiksel veri kaynaklarından yararlanmanın yanı sıra, kendi kültürleri dışındaki kültürlerde saha araştırması da yapar (bkz. Örnek Kutusu 14.4). Antropologlar özel olarak bu araştırma türü için eğitilir ve hazırlanırlar. Kişinin kendi ülkesinde ve başka bir kültürde saha araştırması yapması arasında bazı farklar mevcuttur. Farklı bir kültürde yapılan saha araştırması, araştırmacının sırtına daha çok sorumluluk yükler. Örneğin, hem kişinin kendi kültürüne ve diline hem de diğer ülkenin kültürüne ve diline aşina olmasını gerektirir.

MEVCUT NİTEL VERİ KAYNAKLARI. Karşılaştırmalı araştırmacılar, ikincil kaynakları kullanabilirler. Örneğin Brezilya, Kanada ve Japonya'nın eğitim sistemleriyle ilgili karşılaştırmalı araştırma yapan bir araştırmacı, Brezilya, Kanada ve Japonya dahil olmak üzere farklı ülkelerden araştırmacıların üç ülkedeki eğitim sistemini ele alan çalışmalarını okuyabilir.

İnsanlık tarihi boyunca 5.000 kadar farklı beşeri kültür var olmuş olabilir; bunların yaklaşık 1.000 tanesi toplumsal araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Farklı kültürler üzerine değerli bir etnografik veri kaynağı, *Human Relations Area Files* Inc. (HRAF) (İnsan İlişkileri Alan Dosyaları) ve bununla ilişkili *Ethnographie Atlas*'tır [Etnografya Atlası].[45] HRAF, 1938 yılında antropolog

[45] *İnsan İlişkileri Alan Dosyaları* (HRAF) ve *Etnografya Atlası* üzerine daha fazla bilgi için bkz. Murdock (1967, 1971) ve Whiting (1968). Ayrıca bkz. http://hraf.yale.edu/ (1 Kasım 2017'de erişilmiştir).

George Murdock'ın toplamaya ve düzenlemeye başladığı bir saha araştırması raporlarını içeren özgün bir kaynaktır. Çoğu ilkel ya da küçük kabile gruplarından oluşan çeşitli kültürler üzerine yapılmış etnografik çalışmalardan gelen bilgileri bir araya toplar. HRAF yaklaşık 300 kültür hakkındaki kapsamlı bilgileri, toplumsal özellikler ya da pratiklere göre (örn. bebeklerin beslenmesi, intihar, doğum) düzenlemiştir. Belirli bir kültür üzerine yapılmış bir çalışma, parçalara ayrılır ve bu çalışmanın, bir özellik hakkında verdiği bilgiler, öteki çalışmalardan gelenlerle bir grupta toplanır. Bu, çok sayıda kültürü aynı özellik temelinde karşılaştırmayı kolaylaştırır. Örneğin, miras meselesi ile ilgileniyorsunuz; bu meselenin araştırıldığı 159 farklı kültürden 119'unda ataerkil (babadan oğula), 27'sinde anaerkil (anneden kıza) ve 13'ünde ise karma bir sistemin bulunduğunu öğrenebilirsiniz.

HRAF'ı farklı kültürlerin çeşitli özellikleri arasındaki ilişkileri incelemek için kullanabiliriz. Örneğin, kadınlara yönelik cinsel saldırı ya da tecavüzün ataerkiyle (yani iktidar ve otoritenin erkekler elinde bulunmasıyla) ilintili olup olmadığını bulmak için pek çok kültürde cinsel saldırının varlığıyla ataerkinin gücü arasındaki ilişkiyi irdeleyebilirsiniz.

Ancak HRAF'ı kullanmanın kısıtlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, orijinal araştırma raporlarının niteliği, ilk araştırmacının sahada geçirdiği sürenin uzunluğunun, dile aşinalığının ve önceki deneyimlerinin yanı sıra, araştırma raporunun açıklığına da bağlıdır. Buna ek olarak, bu araştırmacı tarafından gözlemlenen davranışların çeşitliliği ve yapılan analizin derinliği farklılık gösterebilir. Örneğin, ilk araştırmacı, *X* kültüründe çocukların cezalandırılmadığını söyleyebilir, oysa gerçekte bu kültürde çocuklar cezalandırılmaktadır, ancak özel alanda; çocukların *kamuya açık* yerlerde cezalandırılması tabudur. İlaveten, HRAF'ın içerdiği özellikler, kaba biçimde kategorize edilmiş olabilir. Örneğin bir kültürde büyücülüğün önemi, çok önemli ile pek önemli değil arasında değişen bir ölçeğe göre sınıflandırılmış olabilir.

Başka bir kısıtlama, HRAF'a dahil edilen kültürlerin çeşitliliği ile ilgilidir. Batılı araştırmacılar, sınırlı sayıda kültürle, bu kültürler dış dünyayla temas kurmadan önce, temasa geçmiş ve saha araştırması yürütmüştür. İncelenen kültürler, dünya üzerinde var olan bütün beşeri kültürleri temsil gücüne sahip bir örneklem değildir. Ayrıca, Galton problemi de (yukarıda ele alınmıştır) sözkonusu olabilir.

Kültürlerarası Tarama Araştırması

Tarama araştırması, 10. Bölüm'de ele alınmıştır. Bu kısım, tarama yöntemini başka kültürlerde kullandığımız zaman ortaya çıkan meseleleri incelemektedir. Kültürlerarası taramada yaşanan sorunlar prensipte tek bir kültürde yapılan taramadakilerden farklı değildir. Yine de çoğu zaman çok daha büyük ve şiddetli oldukları için taramanın bir ortamdaki en iyi yöntem olup olmadığını dikkatle değerlendirmemiz gerekir.

Tarama araştırmasının ülkelerarası karşılaştırmalarda kullanımı giderek artmaktadır.[46] Smith ve Fu'nun (2016:680) gözlemlediği gibi, "taramalar giderek daha fazla ülkede gerçekleştirilmekte ve ülkelerarası araştırmalar hem sayı olarak artmakta hem de daha fazla sayıda katılımcı ülkeyi kapsamaktadır." Geçtiğimiz 20 yıl boyunca, araştırmacılar çok sayıda ülkeyi içeren iki adet nitelikli ve düzenli anket geliştirmiştir: Dünya Değerler Anketi (DDA), 1981'de başlatılmış ve 20 ülkeden 65 ülkeye genişletilmiştir; Uluslararası Toplumsal Tarama Programı ise (UTTP) 1985'te başlamış ve 4 ülkeden 57 ülkeye yayılmıştır. Çok ülkeli, tekrarlı anketler 1990'larda başlamıştır ve bugün bunlar dünyanın bütün bölgelerini kapsar: Eurobarometer (1991), Latinobarometro (1995), Afrobarometer (1999), Asya Barometre Anketi (ABA) (2001) ve Arap Barometresi (2005).[47] Neredeyse dünyanın tamamı bir şekilde taranmaktadır. Sadece çok küçük ülkeler, katı otoriter rejimlere sahip olanlar ya da iç savaşın/huzursuzluğun kucağındaki ülkeler dışarıda bırakılmaktadır. Taramalar, örneklem yöntemleri ve uygulama kaliteleri açısından farklılaşırlar, ancak araştırmacılara çok sayıda kapsamlı ülkelerarası ikincil veri dizileri sunmuşlardır. Fakat Cieciuch vd.'nin (2016: 647) uyardığı gibi, "bu tür verilerin yaygın bir şekilde erişilebilir olması, ölçülen değişkenlerde ülkelerarası anlamlı karşılaştırmaların otomatik olarak olası olduğu anlamına gelmez."

Araştırmacılar bazen ülkelerarası nicel tarama verilerini, mevcut istatistikler ya da nitel tarihsel kayıtlar gibi farklı kaynaklardan alınan bağlamsal verilerle desteklerler. Örneğin Hiers, Soehl ve Wimmer (Örnek Kutusu 14.1) göçmenlere yönelik tutumla ilgili tarama verilerini, bir ülkenin geçmişteki savaş ya da yabancı işgali deneyimleri hakkındaki tarihsel kayıtlarla harmanlamışlardır. Marsh (Örnek Kutusu 14.2), bireysel değerlerle ilgili tarama verilerini, Müslüman azınlığın toplumsal dışlanma derecesini ölçen mevcut istatistiksel verilerle harmanlamıştır. Teles ve Paschel (Örnek Kutusu 14.3), kişinin kendini tanımladığı ırk kimliği ve görüşmecinin ten rengi derecelendirmeleri ile tarama verilerini dört Latin Amerika ülkesindeki tarihsel-kurumsal bağla-

---

[46] Karşılaştırmalı tarama araştırmasıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Burton & White (1987), Elder (1973), Frey (1970), Smith, Fisher & Heath (2011), Verba (1971), Warwick & Lininger (1975) ve Williamson vd. (1982:315-319). Erişim sorunlarıyla ilgili ek tartışma için bkz. Armer (1973:59) ve Form (1973).

[47] Ülkelerarası başlıca taramaların web siteleri (hepsine 1 Kasım 2017'de erişilmiştir): Uluslararası Toplumsal Tarama programı 57 ülkeyi kapsamaktadır. http:// www.issp.org/menu-top/home/ Dünya Değerler Anketi yaklaşık 65'ten fazla ülkeyi kapsamıştır. http:// www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp Afrobarometer 30 Afrika ülkesini kapsamaktadır. http:// www.afrobarometer.org/about Arab Barometer 12 ülkeyi kapsar. http://www.arabbarometer.org/ Asian Barometer Survey (ABS) 13 Doğu Asya ve 5 Güney Asya ülkesini kapsar. http://www.asian barometer.org/intro Eurobarometer Avrupa Birliği ülkelerini kapsar. http://ec.europa. eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm Latinobarómetro 18 Latin Amerika ülkesini kapsar. http://www.latinobarometro.org/lat.jsp

ma ilişkin verilerle harmanlamıştır. Avantajlarına karşın, ülkelerarası tarama verilerini diğer bağlamsal verilerle birlikte kullanmak analitik ve metodolojik sorunlara neden olur. Bu sorunlar arasında paralel kavramlaştırma, verilerin niteliğinden emin olamamak, verilerin hatalı kodlanması ve farklı veri kaynaklarının tarihlerinin koordine edilememesi (bkz. Fotin-Rittberger vd., 2016) vardır. Bir araştırmacının, ülkelerarası tarama veri, dizileriyle harmanlayabileceği ülkelerarası bazı büyük ölçekli demografik, sosyo-politik vb. istatistiksel veri dizileri arasında şunlar yer alır: 22 zengin demokratik ülkeyi kapsayan Karşılaştırmalı Refah Devletleri Veri Dizisi (1960-2013), 50 yıllık bir süre zarfında 50 ülkeyi içeren Lüksemburg Gelir Araştırması Veri Dizisi ve 33 ülke ile ilgili (2004-2017) verilerin yer aldığı Karşılaştırmalı Sosyo-Ekonomik Haklar Veri Dizisi. Farklı bir kültürde tarama araştırması yapmak, o kültürün norm, uygulama ve adetlerini bilmeyi gerektirir. Bu tür bilgiler olmadan, işlemlerde ve yorumlarda hata yapmak kolaydır. Başka bir dil bilmek yeterli değildir. Çokkültürlülüğün ve tarama yöntemine aşina olmanın yanı sıra, o kültürü iyice bilmeliyiz. Öteki kültürün yerli mensuplarıyla yakın işbirliği de elzemdir. Bir kültüre yakın olmak için genellikle **safari araştırmasından**, yani bir araştırma ekibinin kendi kültürel-dilsel bağlamlarında geliştirdikleri bir projeyi ve ölçümleri, başka bir kültüre dayatma eğiliminden kaçınmak, iyi bir tarama araştırmasının olmazsa olmazıdır.

Örneğin Weinreb (2006), Kenya'daki "yabancı" (yani dışarıdan gelen ve yerli olmayan araştırmacı) ve "içeriden" (yani yerli araştırmacı) kimseler tarafından gerçekleştirilen tarama görüşmelerini karşılaştırmıştır. Weinreb'e göre, içeriden görüşmeleri yabancı görüşmelerden ayıran tek ve en önemli özelliklerinin, araştırmacının, katılımcıyı veya katılımcının ailesini tanıyor veya onlar tarafından tanınıyor olup olmamasıdır. En azından Kenya'nın kırsal bölgelerinde, yüksek işbirliği ve doğruluk düzeyleri elde etmek için yerel, içeriden bir görüşmecinin gerekli olduğunu bulmuştur. Yerel dili konuşmak çok önemlidir, ancak her zaman yeterli değildir. Yerel adetleri ve kültürü bilmenin ve yerel toplulukla bazı toplumsal bağlara sahip olmanın da önemli olduğu açığa çıkmıştır.

Kültürlerarası bir taramaya dahil edeceğiniz kültürlere ya da ülkelere ilişkin tercihinizi hem tözel (örn. kuramsal, araştırma sorusu) hem pratik temellere dayanarak yapmalısınız. Tarama araştırmasının her bir aşamasını (örn. soru yazımı, veri toplama, örnekleme, görüşme yapma vb.), araştırmayı yürüteceğiniz kültüre göre kesip biçmelisiniz. Kritik meselelerden biri, farklı kültürlerden insanların anketi deneyimleme biçimidir. Bazı katılımcılar için anketin ve görüşmenin kendisi, polis soruşturmasına benzeyen tuhaf, korkutucu bir deneyim olabilir.

Örnekleme 8. Bölüm'de ele alınmıştır. Her tür örnekleme, gerçekleştiği bağlamın etkisi altındadır ve ülkelerarası örnekleme, bu etkiyi pekiştirir. Doğru örnekleme çerçevelerinin erişebilir olup olmadığını, posta ya da telefon hizmetinin kalitesini, uzak kırsal alanlara ulaşım sorununu dikkate almanız gerekir. Bazı ülkelerde (örn. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Macaristan, İzlanda, Hollanda, Norveç ve Japonya) her yerel yönetim, şehirde yaşayan herkesin telefon numaralarının ve posta adresinin kaydını tutar, bu da size kaliteli örnekleme çerçeveleri sunar. Başka yerlerde ise (örn. Avustralya, Kanada, Fransa, Hindistan, Portekiz, İngiltere ve ABD), bütün şehir sakinlerini içeren bu tür kayıtlar yoktur. İnsanların ne sıklıkla bir yerden bir yere taşındıkları, yaşadıkları hane çeşitleri, bir hanedeki insanların sayısı ya da ortalama anket ret oranları gibi faktörlerin de farkında olmanız gerekir. Özel örneklemler ya da bir örnekleme girecek insanları tespit etmek için özel yöntemler gerekebilir. Örneğin Hindistan'da yaptığı taramada Elder (1973), orta ve üst gelirli mahallelerin arkasında kalan memur ve işçi mahallerinde yaşayan insanları yeterince örneklemediğini belirtmiştir.

Ülkelerarası taramalar giderek yaygınlaştıkça, kültürlerarası tarama deseninde ve soru yazımında ortaya çıkan karmaşık metodolojik sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi oluyoruz.[48] (bkz. Şema 14.3). Kişinin kendi kültüründe tarama yaparken yaşadığı sorunlar ya da endişeler taramaya iki ya da daha fazla kültür dahil edildiğinde fazlasıyla büyür (bkz. Örnek Kutusu 14.7 Mao Sonrası Çin'de Protestanlık). Doğrudan tercüme pek uygun olmaz ve çok sayıda eşdeğerlilik sorunu sözkonusu olur (eşdeğerlilik bölümün ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır).

Şema 14.3 Kültürlerarası Tarama Sorusu Deseni

SORU KAYNAĞI	AVANTAJ	DEZAVANTAJ
Mevcut soruyu uyarlamak ya da benimsemek	**Kolay, ucuz ve hızlı**	**Sık yaşanan dil ve kültürel** uygunluk **sorunları**
Yeni soru yöntemleri	Yüksek seviyede kültürel uygunluk, çok az sayıda dil sorunu	Yüksek geliştirme maliyeti, daha fazla zaman ihtiyacı

Kaynak: Harkness Vijver & Mohler (2003), s. 25'ten uyarlanmıştır. John Wiley & Sons, Inc.'in izniyle yeniden basılmıştır.

[48] Örnekleme meseleleri üzerine bkz. Gabler & Hader (2016), Harkness, van de Vijver & Johnson (2003) ve Smith (2003, 2004).

KÜLTÜRLERARASI TARAMALARDAKİ SORUNLAR. Kültürlerarası taramalarla ilişkili beş sorun sayabiliriz: kültürel duyarlılık, iletişim tarzı, durumsal duyarlılık, nezaket yanlılığı ve erişim.

1. Kültürel duyarlılık. Kültürel tarama araştırmacısı, kültürel açıdan çok bilinçli olmalıdır. Bir kültürde tartışma yaratmayan bir konu başka bir kültürde son derece hassas bir konu, hatta tabu olabilir. Smith'in (2004) dikkat çektiği gibi, konunun hassasiyeti kültürden kültüre geniş bir çeşitlilik gösterir. Alkol kullanımı, Yahudi-Hıristiyan kültürlerine kıyasla İslami kültürlerde daha hassas bir konudur; Komünist Parti ile ilgili siyasi sorular Çin'de yasaklanmıştır ve evlenmeden birlikte yaşamak İsveç'te yaygınken başka yerlerde hala toplumsal açıdan hassas bir meseledir. Tayland'da kralla ilgili sorular sormak tabudur. Kültürel ortamlar farklı içerimler de taşır. Japonya'da imparator, İngiltere'de Kraliçe hakkında soru sorabilirsiniz ancak ABD'de ya da Almanya'da bunu yapamazsınız, çünkü bu ülkelerde böyle biri yoktur. Dahası, ABD Başkanlığı, Almanya Cumhurbaşkanlığı'ndan çok farklı bir makamdır. Bazı Afrika toplumlarında ve İslami toplumlarda, bir kadının eşinden bahsederken çoğul kişi zamiri kullanırsınız. Bölgesel varyasyonları bilmeniz gerekir: İskoç yasalarında, kişi herhangi bir suça karışmamış ya da masum olsa bile suçlu bulunabilir, ancak İngiliz yasalarına göre biri ya suçludur ya da değildir.

Braun'un (2003) dikkat çektiği gibi soru, farklı bir kültürel-dilsel ortamdan doğmuş olsa bile katılımcılar, soruları kendi bağlamlarına göre yorumlar ve yerel bilgileri, varsayımları ve yorumlamaları kullanarak anlamlandırırlar. Örneğin, "Annesi çalışan bir çocuk zorluk yaşar mı?" sorusuna verilen yanıt kültürden kültüre geniş bir çeşitlilik gösterebilir. Bunun bir sebebi, çocuk denildiğinde katılımcıların aklına bir bebek ya da 12 yaşında bir çocuğun gelebilecek olmasıdır. Belki de katılımcıların yaşadığı toplumda, evin yakınlarında olduğu için annenin kolayca gidip gelebildiği, esnek çalışma saatleri olan çok sayıda yarı zamanlı iş vardır ve her mahallede kapsamlı bir ücretsiz nitelikli çocuk bakım hizmeti mevcuttur. Veyahut bu, çocuk bakım hizmetlerinin çok kısıtlı ya da çok pahalı ve genellikle evden çok uzakta olduğu ve annelerin evden belli bir mesafe uzakta tam zamanlı çalışmalarının gerektiği bir toplum olabilir. Aynı soru gibi görünen şey, farklı kültürlerde ayrı anlamı ifade etmeyebilir. Avustralya, İngiltere, Kanada, İrlanda ve ABD gibi ülkelerin hepsi İngilizce *social security* [sosyal güvenlik] terimini kullanır, ancak terimin her ülkedeki anlamı farklıdır ve farklı resmi uygulamalara gönderme yapar.

2. İletişim tarzı. İletişim kalıpları ve tarzları kültürden kültüre değişiklik gösterir. Konuşma hızı ve sessizlik anları hem kültürel hem dilbilimsel açıdan farklılaşır. Toplumsal istenirlik (bkz. 10. Bölüm), tepki seti (bkz. 7. Bölüm) ve halkın tarama sorularını yanıtlamaya açıklığı kültüre göre büyük bir çeşitlilik

arz edebilir.[49] Soruların kendilerinin yanı sıra, yanıt ölçekleri de (örn. kesinlikle katılıyorum, katılıyorum) diller ve kültürel ortamlar arasında geniş bir çeşitlilik gösterir.

King vd. (2004) belli bir kültürel ortamdaki yanıtları sabitlemek için kısa vinyetler kullanmayı önermiştir. Örneğin kişinin yaşlı mı yoksa orta yaşlı mı olduğu toplumsal bağlama göre değişebilir. Bir toplumda orta yaş, 30 yaş ve üstü, yaşlı ise 45 yaş ve üstü anlamına gelebilir, çünkü ölüm oranları yüksektir. Başka bir kültürde, insanlar 50 yaşındakileri orta yaşlı, 75'in üstündekileri de yaşlı kabul ederler. Benzer şekilde, King vd. katılımcıdan sahip olduğu siyasi gücü "Hiç, biraz ya da çok" seçeneklerine göre derecelendirmesini istemektense, katılımcıya bir dizi somut hikaye ve vinyet sunarak kendi yanıtını bunlarla eşleştirmesini istemeyi önermiştir. Örneğin standart Likert-tarzı soru-yanıtta, Meksikalılar Çinlilerden daha az siyasi güce sahip olduklarını söyleyebilirler. Halbuki Meksikalıların Çinlilere göre daha açık bir demokratik siyasi sistemi vardır, ancak, düşük kaliteli yerel içme suyuna verecekleri olası tepkiler sorulduğunda (muhalif adayları desteklemek, bir dilekçe kampanyası başlatmak, oy vermenin anlamsız olduğunu düşünmek, yerel eşraftan yardım istemek veya sorunu sessizce kabullenmek), Meksika ve Çin'deki katılımcılar gerçek siyasi güçleri yansıtan türde yanıtlar verebilirler. Araştırmacılar, genel yanıtları, birkaç vinyetle istatistiksel olarak kalibre edebilirler. Baranik vd. (2008) ABD'de ve çeşitli ülkelerde kullanılan Rosenberg özsaygı ölçeğini incelemiş ve sistematik kültürel farklılıklar keşfetmiştir. Şu uyarıda bulunmuştur (2008: 1891): "Bu tür bir kültürlerarası araştırma yapılırken, araştırmacıların farklı ülkelerdeki katılımcıların yapıyı ölçmek için kullanılan aracı birbirleriyle tutarlı bir şekilde yanıtladıklarına dair kanıtlar sunmaları olmazsa olmazdır."[50]

3. *Durumsal duyarlılık.* Görüşme yapmak, kültürlerarası ortamlarda özelleşmeyi gerekli kılar. Görüşmecileri seçmek ve eğitmek diğer kültürdeki eğitime, normlara ve adabı muaşeret kurallarına bağlıdır. Görüşme; mahremiyet normları, güven kazanma yolları, gizlilikle ilgili düşünceler ve lehçe farklılıkları gibi sorular doğurur. Örneğin bazı kültürlerde, görüşmecinin kısa bir resmi görüşme için gereken yakınlık düzeyini elde etmeden önce, Weinreb'in (2006) Kenya'da deneyimlediği gibi, en az bir gününü gayrı resmi görüşmeler yaparak geçirmesi gerekir.

4. *Nezaket yanlılığı.* Karşılaştırmalı araştırmacıların, toplumsal istenirlik yanlılığının bir türü olan **nezaket yanlılığının** bilincinde olmaları gerekir. Bu yanlılık, güçlü kültürel normların, katılımcıların hoş olmayan şeyleri gizleme-

---

[49] Couper & de Leeuw (2003) boş yanıt meselesini tartışmakta ve Johnson & van de Vijver (2003), toplumsal istenirlik meselelerini açıklamaktadır.

[50] Bkz. Benitez vd. (206), Harzing (2006), Heine vd. (2002) ve van Heck vd. (2004).

lerine veya görüşmecinin istediğini düşündükleri yanıtları vermelerine neden olmasıyla ortaya çıkar. Bazen bütün sorulara katılmak ya da evet yanıtı vermek şeklindeki "tepki seti" (uysal tepki tarzı) halini alabilir. Bazı Doğu Asya ülkelerinde, halka açık bir alanda kuvvetli bir fikir beyanında bulunmanın kaba olduğu düşünülür. Bu nedenle, tarama araştırmacıları "kesinlikle katılıyorum" ya da "kesinlikle katılmıyorum" yanıtlarını Likert kategorilerinden çıkarmış ve yanıt seçeneklerinin sayısını azaltmışlardır. Japonya'da katılımcıların büyük çoğunluğu, tarafsız bir ortayolcu yanıt mevcutsa onu seçmektedir. Bu yüzden, araştırmacılar katılımcıları belli bir tutum benimsemeye "zorlamak" için tarafsızlık seçeneğini dışarıda bırakmışlardır. Başka kültürlerde ise araştırmacılar, aşırıcı bir tepki tarzıyla, yani en uç yanıt seçeneklerini seçme eğilimiyle karşılaşmışlardır. Araştırmacılar, aşırıcı tepki tarzının Güney Avrupa'da, (örn. Yunanistan, İspanya, İtalya) Batı Avrupa'ya kıyasla (örn. İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda)[51] daha yaygın olduğunu görmüşlerdir. Sistematik yanıt tarzı farklılıkları, sadece farklı ulusal kültürlerarasında sözkonusu değildir, aynı ülke içindeki farklı etnik-ulusal gruplar arasında da görülürler. Kültürlerarası farklı yanıt tarzları üzerine bulgular, Kemmelmeiler'i (2016:439) şu sonuca varmaya götürmüştür: "Yanıt tarzları, sadece bir ölçüm hatası olarak değerlendirilmemeli, kendi başına bir kültürel davranış olarak görülmelidir."

Katılımcılar bazı özellikleri (örn. gelir, başarılar, eğitim) ciddi ölçüde abartabilir ya da önemsiz gösterebilirler. Bunun nedeni kültürel normlar olabilir. İlaveten, katılımcıların soruları yanıtlama tarzı (örn. ses tonu, durum) yanıtların anlamını değiştirebilir.

5. *Erişim.* Erişim normların açıklığı, kısıtladığı ya da mahremiyeti koruduğu kültürlerde sorun teşkil edebilir. Bunun yanı sıra, başka bir kültürden ya da ülkeden geliyor olmanız bizzat önemli bir engel olabilir. Yerel katılımcılara hangi ülkeden olduğunuzu söylemek, size kapılar açabileceği gibi, iletişimi zorlaştırabilir de. Belli başlı sorunlar arasında hangi aracılarla ya da bireylerle iletişime geçileceğini bilmek, iletişim kurmak için gerekli prosedürler (örn. resmi bir tanıtım mektubu), iyi niyetin nasıl ifade edileceği (örn. hediye vermek) ve bu tür düzenlemelerin araştırmanın niteliği ve mukayese edilebilirliği üzerindeki etkileri vardır. Bazı kültürlerde rüşvet, ailevi bağlantılar ya da yerel siyasi yetkililerin onayı örnekleme çerçevelerine, bir şehrin belli bölgelerine ya da belli katılımcılara erişim için zorunludur. Bunun yanı sıra, toplanmış verilerin gizliliğini ve doğruluğunu korumak için özel önlemler almanız gerekebilir.

---

[51] Tarama yanıt tarzlarında kültürlerarası varyasyon üzerine bkz. Behr & shishido (2016), Johnson vd. (2011) ve Kemmelmeier (2016).

Örnek Kutusu 14.7 Mao Sonrası Çin'de Protestanlık

Sun (2017), Çin'de Protestanlık mezhebinin, Mao Zedong'un öldüğü ve dinî faaliyetler üzerindeki kısıtlamaların esnetildiği 1976 yılı sonrasında artmaya başlayan popülerliğini incelemiştir. Çalışmasında, nitel saha araştırmasını tarihsel araştırma ile harmanlamıştır, çünkü Protestan misyonerlik faaliyetlerinin Çin'de uzun bir geçmişi vardır. Örneğin 1867 ve 1947 arasında, Çin'de birbirinden ayrı 170 Hıristiyan misyoner cemaati faaliyet yürütmüştür. Maocu yıllarda (1946-1976), dini örgütlenmeler ortadan kaybolmuştur. 1980'lere gelindiğinde, Hıristiyan kiliseleri tekrar ortaya çıkmaya başlamıştır. Araştırma, Protestanlığın hızla büyümesine olduğu kadar bunun zamanlamasına da bakmıştır.

Araştırmacı saha araştırması verilerini 2010 ve 2015 arasında yaptığı dört saha seyahatinin yanı sıra 2006 ve 2009 arasında güneybatı Çin'deki bir ilçeden toplamıştır. İlçede, Protestan mezhebine bağlı olanların sayısında hızlı bir büyüme görülmüştür. 1987'de ilçede 4.500 Protestan varken, bu sayı 2009'da 20.000'in üstüne çıkmıştır. Saha araştırması, 24 kilise cemaatinin dini etkinliklerindeki, gençlik kamplarındaki, İncil okuma gruplarındaki, düğünlerindeki vb. katılımlı gözlemleri, 92 kişiyle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeleri ve iki odak grubu içermiştir. İl ve ülke düzeyinde faaliyet gösteren üç kilise yetkilisiyle de görüşülmüştür.

Tarihsel veriler iki ilçe gazetesini, sözlü tarih görüşmelerini, 1984'ten beri her yıl yayımlanan tarihsel kayıtları ve Çin'deki Protestan grupların çoğu yayınlarını (bunlardan biri 1937 ve 1939 yıllarını kapsamaktadır) içermiştir. Sun bu belgelere dayanarak Hıristiyan kiliselerinin ilçede 1901 sonrasında yürüttükleri faaliyetlerinin ayrıntılı bir tarihsel dökümünü yapmıştır.

Sun, nitel veri analizinde, Protestanlığın gelişimine katkı sağlayan dört faktör tespit etmiştir. Önkoşullardan ikisi yerel dini grupların hiçbir aktif direniş göstermemesi ve devletin Hıristiyan misyonerlerin faaliyetleriyle ilgilenmemesi ya da bunları durdurmakta yetersiz kalmasıdır. Mao-sonrası hükümetlerin, piyasa odaklı ekonomik reformları da Protestanlığın yayılmasını kolaylaştıran bir kültürel-fikirsel ortamın gelişiminde etkili olmuştur. 1949 öncesi dönemde, misyonerler Batılılardır. 1980 sonrası dönemde ise, Batılılardan ziyade yerli misyonerler olayın merkezindedir. 1990'lardan beri bazı Çinliler, deniz aşırı ülkelere seyahat edip buralarda Protestanlığa geçmiş ve Çin'e geri dönmüşlerdir, ancak bu kişilerin çok azı Protestanlığın büyüyüp yaygınlaşmasında rol oynamıştır.

TARAMA ANKETLERİ VE BİRDEN FAZLA DİL. Taramaları tercüme pratiği, karşılaştırmalı araştırmada zaman içinde iyileşmiştir (bkz. Şema 14.4). İdeal olan, tercümanların tarama anketi desenini ve ölçmeye çalıştığınız kavramları çok iyi bilmeleridir.

Şema 14.4 Tercümenin Evrimi

Ülkelerarası tarama araştırması, geçtiğimiz 50 yıl boyunca gelişip yaygınlaştıkça tarama dilinin tercümesi, (ve kültürel olarak uyarlanması) birbiriyle örtüşen beş aşamada evrilmiştir (bkz. Şekil 14.3).[52]

1. **Anında Tercüme**. Anket tek bir dilde hazırlanır. Daha sonra iki dilli bir tercüman (veya iki dil biliyorsa araştırmacının kendisi) anketi görüşme süreci esnasında ikinci bir dile tercüme eder. Bu yöntem eleştirilmektedir ve bugün nadir kullanılmaktadır.
2. **Tekil Tercüme.** Anket tek bir dilde hazırlanır. Daha sonra ikinci bir dili bilen "bir arkadaş, meslektaş ya da eş" (Behr & Shishido, 2016:271) tarafından bu ikinci dile tercüme edilir. Süreç nadiren belgelenir. İki dilli ya da ikinci dili konuşan bir görüşmeci, görüşmede tercüme edilmiş anketi kullanır. Bu yöntemin pek çok sorun içerdiği görülmüştür ve bugün nadir kullanılmaktadır.
3. **Geriye Dönük Tercüme.** Bu yaklaşım, ülkelerarası tarama araştırmasında 1970'lerde kullanılmaya başlamış ve 2000'lere kadar kullanılmıştır.[53] Şöyle işler: Bir tarama araştırmacısı anketi tek bir dilde hazırlamıştır. Ardından, profesyonel bir tercüman anketi ikinci bir dile tercüme etmiştir. Farklı bir profesyonel tercüman da ikinci dildeki versiyonu tekrar orijinal dile tercüme etmiştir. Araştırmacı ve tercümanlar orijinal versiyonu ve geriye dönük tercüme edilmiş versiyonları karşılaştırmış, daha sonra eğer gerekiyorsa ankette bazı düzeltmeler yapmışlardır. Örneğin, tek dilli bir araştırmacı, İngilizce bir anket hazırlar. Profesyonel bir tercüman, bunu, Çinceye tercüme eder. İkinci bir tercüman Çince versiyonu alır ve tekrar İngilizceye tercüme eder. Araştırmacı ve tercümanlar orijinal versiyonu ve İngilizceye yeniden tercüme edilmiş versiyonu karşılaştırır, herhangi bir uyumsuzluk varsa bunu anketin en son Çince versiyonunda "düzeltirler."
4. **Paralel Tercüme.** Bu aşama WWS, ISSP, Eurobarometer ve Asiabarometer'in[54] öncülüğünde 1990'larda başlamıştır ve günümüze kadar gelmiştir. Çift dilli planlama, ilk sorunun yazımının ve tarama deseninin ayrılmaz bir parçasıdır. Tek dilli (örn. İngilizce) bir versiyonu, başka versiyonlara (örn. Almanca ve İtalyanca) tercüme etmektense, araştırmacı-tercüman(lar) daha işin başında çokdilli bir anket kaleme alırlar. Süreç içinde, olası kültürel-dilsel zorlukları/iletişimsizlik kaynaklarını not ederler ve farklı dillerdeki versiyonlar arasında yapılan düzeltmeleri belgelerler. Daha sonra, her dildeki versiyonu, anadili o dil olan katılımcılarla, çoğunlukla bilişsel görüşmeler yaparak (10. Bölüm'de ele alınmıştır) pilot teste tabi tutarlar. Eğer ihtiyaç duyulursa, araştırmacı-tercümanlar görüşmeciler için her dil versiyonunda son düzeltmeleri yaparlar. Nihai görüşmecilerin çiftdilli kimseler olmaları gerekmez.
5. **Eşzamanlı Geliştirme.** Birkaç tane geniş ölçekli taramada, bu tercüme yöntemi tamamen ya da kısmen kullanılır. Bu en karmaşık, pahalı ve zaman alıcı yöntemdir. İlk önce, bir tarama araştırmacısı-dilbilim ekibi, işbirliği içinde çok dilli bir anket hazırlar. Anketin hazırlık aşamasında, olası yanlış anlama/yetersizlik kaynaklarını ele alır ve kültürel bağlamlar ve diller arasında azami tutarlılık elde etmek amacıyla anketi sü-

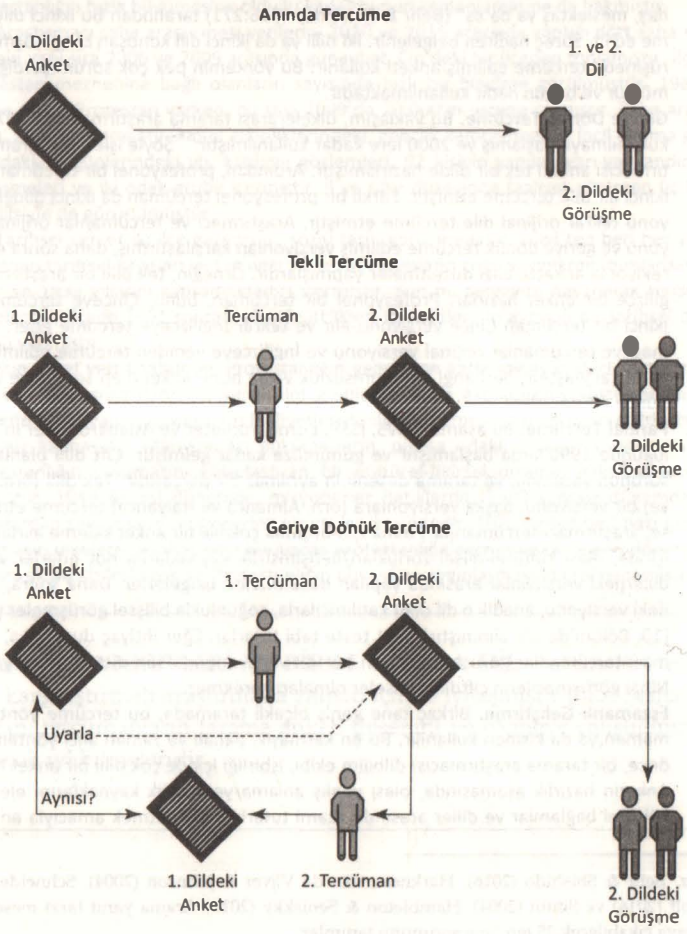

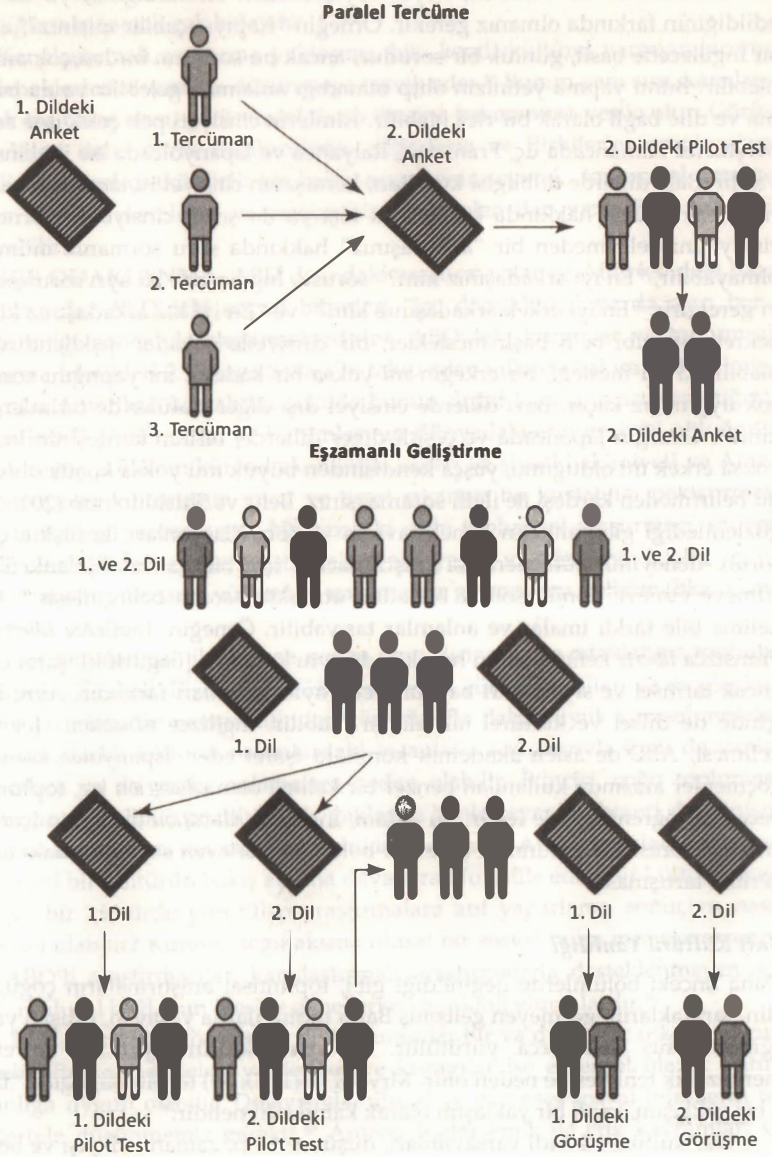
52 Bkz. Behr & Shishido (2016), Harkness, van de Vijver & Johnson (2004), Schneider, Joye & Wolf (2016) ve Smith (2004). Hambleton & Seniskky (2011) tarama yanıt tarzı meselelerinde ortaya çıkabilecek 25 tercüme sorununu tanımlar.

53 Geriye dönük tercüme ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Anderson (1973), Behr & Shishido (2016), Grimshaw (1973) ve Hymes (1970).

54 Asiabarometer Asya Barometre Anketi'yle aynı değildir. Benzer isimleri olmasına rağmen farklı kurumların denetlediği birbirinden ayrı tarama veri dizileridirler. Asya Barometre Anketi'nin (ABS) merkezi Taipei'de, Asianbarometer'inki ise Tokyo'dadır.

rekli düzeltirler. Ayrıca, anketin içerdiği olası yanlış anlama kaynaklarını ve çözümlerini belgelerler. Daha sonra, ikinci bir ekip bütün dil versiyonlarını birbiriyle "uyumlu hale getirir" ve hepsini gözden geçirir. Örneğin, İngilizce bir versiyon Koreceye, Koreceden de İngilizceye; Korece bir versiyon Çinceye, Çinceden de Koreceye, Çince bir versiyon ise İngilizceye, İngilizceden de Çinceye tercüme edilir. Ardından, görüşmeciler kendi anadillerindeki anketleri pilot teste tabi tutarlar, bu aşamada bilişsel görüşmeden de faydalanılabilir. Üçüncü bir araştırmacı-dilbilim ekibi, pilot test sonuçlarını gözden geçirir ve ankete her dilde nihai şeklini verir.

Şekil 14.3 Kültürlerarası Tarama Tercümesi

Kelimelerin de ötesinde, neyin söylenmeden bırakıldığının ya da ima edildiğinin farkında olmanız gerekir. Örneğin "Kapıyı açabilir misiniz?" sorusu İngilizcede basit, günlük bir sorudur, ancak bu sorunun birden çok anlamı olabilir. Bunu yapma yetinizin olup olmadığı anlamına gelebilir ya da bağlama ve dile bağlı olarak bir rica olabilir. İsimlerin cinsiyeti pek çok dilde sorun oluşturur. Almancada üç, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolcada ise iki cinsiyet vardır. Bazı dillerde dilbilgisi kuralları, konuşanın cinsiyetini tanımlar, bazılarında ise kişinin hakkında konuştuğu kişi ya da şeyin cinsiyetini. Örneğin, cinsiyetini belirtmeden bir "arkadaşınız" hakkında soru sormanız mümkün olmayabilir. "En iyi arkadaşınız kim?" sorusu, İngilizcede iki ayrı soru sormayı gerektirir: "En iyi erkek arkadaşınız kim?" ve "En iyi kız arkadaşınız kim?" Sekreterlik gibi belli başlı meslekler, bir cinsiyetle o kadar ilişkilendirilmiş olabilir ki bu mesleği, bir erkeğin mi yoksa bir kadının mı yaptığını sormak çok uygunsuz kaçar. Bazı dillerde cinsiyet dışı diğer statüler de terimlere içkindir. Örneğin Japoncada ve çeşitli diğer dillerde, birinin kardeşinin kız mı yoksa erkek mi olduğunu, yaşça kendisinden büyük mü yoksa küçük olduğunu belirtmeden kardeşi ile ilgili soramazsınız. Behr ve Shishido'nun (2016:270) gözlemlediği gibi, anketin temel kavram ve formülasyonları ile ilişkili çoğu sorun -deneyimli kültürlerarası araştırmacılar için bile- ancak bir anketi tercümeye etmeye dönük somut bir adım atıldıktan sonra belirginleşir." Aynı kelime bile farklı imalar ve anlamlar taşıyabilir. Örneğin, İngilizce *liberty* ve Fransızca *liberté* kelimelerinin her ikisi de aynı kavrama [özgürlük] işaret eder, ancak tarihsel ve siyasi-fikri bağlam nedeniyle anlamları farklıdır. Aynı ülke içinde de dilsel ve kültürel farklılıklar olabilir. İngilizce *education* [eğitim] kelimesi, ABD'de aslen akademik konulara işaret eder, İspanyolca konuşan göçmenler arasında kullanılan benzer bir kelime olan *educación* ise, toplumsal becerileri öğrenmeyi de içerir. Bu anlam, İngilizce *education* teriminin içerdiği anlamlar arasında bulunmaz (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarındaki eşdeğerlilik tartışması).

Batı Kültürü Yanlılığı

Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, toplumsal araştırmaların çoğu, bir elin parmaklarını geçmeyen gelişmiş Batılı toplumlarda yaşayan, çalışan ya da eğitim almış insanlarca yürütülür. Bu, **Batı kültürü yanlılığı** ve etnomerkezcilik tehlikesine neden olur. Mrydal'ın (1973: 89) tespit ettiği gibi, "Batılı bir yaklaşım, yanlı bir yaklaşım olarak kabul edilmelidir."

Her kültürün kendi varsayımları, düşünce tarzı, zaman anlayışı ve beşeri yaşamla ilgili temel değerleri vardır. Toplumsal araştırma kültürden tamamen bağımsız olsaydı, ya da herhangi bir özgül kültürden bağımsız özgün bir mesleki kültür mümkün olsaydı, o zaman bu tür bir yanlılık sorun teşkil etmeyebilirdi. Ama bu gerçekçi değildir. Varsayımlarımızın, kavramlarımızın, bulgula-

nımızın ve değerlerimizin evrensel olarak dünyadaki bütün insanlar için geçerli olduğuna inanmak çok kolaydır.

Karşılaştırmalı araştırma yaklaşımı, bizi kendi kültürel varsayımlarımızı/geleneklerimizi yeniden düşünmeye teşvik eder.[55] Bunun yanı sıra, karşılaştırmalı bir bakış açısı, görünürdekilerin ötesine bakmamıza vesile olur. Görünürdekiler; daha derin düşüncelerin, değerlerin ve ilişkilerin semptomları olabilir. Küresel-çokkültürlü bir bakış açısı benimseyerek, toplumsal araştırmanın içerdiği meseleleri ve yaygın bir sorun olan Batı yanlılığını daha iyi anlayabiliriz.

İÇE ODAKLANMA. ABD dışındaki araştırmacılar ve ABD içindeki bazı araştırmacılar ABD'deki sosyal bilimleri "içe dönüklüğü" ya da aşırı benmerkezciliği nedeniyle eleştirmektedirler. ABD'deki kuramlar ve toplumsal araştırma teknikleri 2. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda hakim hale gelmiştir. Çoğu Amerikalı küstah bir şekilde bunun doğal karşılanması gerektiğini, çünkü kendi yöntemlerin ve kuramlarının dünyadakilerin en iyisi olduğunu varsaymıştır. ABD'nin küresel ekonomik, askeri ve siyasi hakimiyeti ve Amerikan popüler kültürünün gücü ve ticari çıkarları bu küstahlığı pekiştirmek dışında bir şey yapmamıştır. Ne yazık ki çoğu toplumsal araştırmacı, sadece kendi ülkelerinde yapılan araştırmalara atıf yapar ve dünyanın başka yerlerindeki araştırmacıların yürüttüğü çalışmaları görmezden gelirler (bkz. Connell, 1990, 2007).

"İçe odaklanma" iki soruna neden olur. Birincisi, içe odaklanma toplumsal ilişkiler ile ilgili düşüncelerimizi tahrif eder, çünkü koşulları ya da olayları sadece bir kültürün perspektifinden görürüz. Bu daha büyük küresel meseleler kadar, farklı kültürel ortamlardaki insanların kaygılarıyla ilgili de yanlış yorumlara ya da yanlış anlamalara neden olabilir. İkincisi, çoğu toplumsal araştırmacı, özellikle pozitivist bir yaklaşım benimseyenler, beşeri davranışın evrensel kanunlarını keşfetmekte olduklarına inanır. Araştırmacılar, araştırma sorularını bir kültürün bakış açısına dayanarak formüle eder, bir kültürü araştırır ve bir kültürde yürütülen araştırmalara atıf yaparlarsa, sonuçları nasıl evrensel olabilir? Küresel değil aksine ulusal bir sosyal bilim inşa etmektedirler. ABD'li araştırmacılar, karşılaştırmalı araştırmalarla desteklenmeyen sonuçları ulusal bağlamın ötesine genellerken temkinli olmalılardır.[56]

Belli meseleler, yöntemler ya da kuramlar bir ya da birkaç ülkeye uygun olabilir: Başka meseleler, yöntemler ve kuramlar ise evrensel olarak bütün insanlığa uygun olabilir. Dolayısıyla, ulusal ve evrensel sosyal bilimlerin terimleriyle düşünmemiz gerekir.[57] Antropologlar emik ile etik kavramları ve

---

[55] Bkz. Frey (1970), Grimshaw (1973) ve McDaniel (1978).

[56] Ayrıca bkz. Bradshaw & Wallace (1996).

[57] Bkz. Hiller (1979).

yaklaşımları birbirinden ayırırlar.[58] Bu, aşırı basitleştirilmiş ikilik, büyük bir karşılaştırmalı araştırma sorununa netlik kazandırır. **Emik** yaklaşım, kültürel unsurları, bir yerlinin açık ya da örtük kategorileri veya anlam sistemi temelinde analiz eder. Adetlerin ve inançların "içeriden" ya da "yerli" yorumudur. Emik kavramlar belli bir kültürel ortamda geliştirilirler ve kullanılırlar; başka bir yerde mevcut olmayabilirler. Kültürü içeriden yaşayan birinin algıları ve düşünceleridirler. **Etik*** yaklaşım ise kültürel unsurları, kültürden bağımsız, karşılaştırmalı kategoriler ve ilkeler temelinde analiz eder. Bağlamdan koparılmış bir bakış açısıyla olayları, adetleri ya da inançları yorumlar ve bunların anlamlarına odaklanır. Etik kavramlar çok sayıda kültürde yaygın olarak paylaşılır ya da uluslararası bilim camiasında evrensel bir konumdadırlar.

Karşılaştırmalı toplumsal araştırmacılar, hem emik hem etik yaklaşımları tanır ve kullanırlar. Dünyayı, belli bir kültürel ortamı içeriden yaşayan birinin gözünden anlamaya ve görmeye çalıştıkları gibi, bu ortamı aşarak farklı kültürel ortamlar arasında bağ ve iletişim kurmaya çalışırlar.

Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırmada Eşdeğerlilik

14.7. Eşdeğerlik türlerinin tarihsel-karşılaştırmalı araştırma açısından içerimlerini açıklamak

Eşdeğerliliğin Önemi

Eşdeğerlilik her tür araştırmada kritik bir meseledir.[59] Farklı bağlamlar arasında karşılaştırma yapıp yapamadığımızla ilgilidir. Eşdeğerlilik olmadan, aynı kavram ya da ölçümleri farklı kültürlerde ya da tarihsel dönemlerde kullanamayız. Bu karşılaştırmayı imkansızlaştırmasa bile zorlaştırır. Schneider, Joye ve Wolf'un (2016:289) dikkat çektiği gibi:

> *... bu, karşılaştırmalı araştırmanın sık karşılaştığı meydan okumalardan biridir: Özgül kurumsal ortamlar, tarihsel dönemler ve siyasi kültür; ilgilendiğimiz ve nicelleştirmek istediğimiz toplumsal ve demografik yapının anlamını ve önemini şekillendirir.*

Eşdeğerlilik meselesi bir sürem üzerinde uzanır. Süremin bir ucunda, deneyimimizin dışında, ondan tamamen farklı ya da belli bir döneme ya da kültüre özgü bir şeyler (örn. kafa avcılığı ve yamyamlık) keşfederiz. Diğer ucunda ise, kolayca görmezden geldiğimiz ancak karşılaştırmaları etkileyebilecek

---

[58] Bkz. Ember (1977), Harris (1976) ve Headland vd. (1990).

* Bu cümlede kullanılan etik kelimesinin İngilizcesi "etic"tir ve kelime bir kültüre ya da gruba dışarıdan bakış veya yaklaşım anlamında kullanılmıştır (ç.n.)

[59] Eşdeğerlikle ilgili ek tartışmalar için bkz. Anderson (1973), Armer (1973), Frey (1970), Holt & Turner (1970), Przeworski & Teune (1970, 1973), Van de Vijver & Leung (2011) ve Warwick & Osherson (1973).

ince farklılıklar yer alır. Örneğin Elder (1973:127), *friend* [arkadaş] kelimesini, farklı Avrupa dillerine tercüme ederken bu soruna dikkat çekmiştir:

> *İngilizcedeki "friend"e, Almancadaki "Freund"a ve İspanyolcadaki "amigo"ya bakın. Teknik olarak, bu kelimeler birbirlerinin farklı dillerdeki karşılıklarıdır. Ancak Almanca "Freund" kişinin birkaç yakın arkadaşına işaret eder; İngilizce "friend" bu kadar yoğun olmayan ve daha geniş bir çeşitliliğe sahip tanışıklıkları ifade eder. İspanyolca "amigo" ise kimisiyle sadece o gün karşılaşılmış olabilecek çok daha geniş bir insan yelpazesini içerir. Dolayısıyla "Kaç arkadaşınız var?" sorusu bu üç dilin her birinde farklı bir şeyi sormaktadır.*

Eşdeğerlilik Türleri

Eşdeğerlilik meselesi, farklı bir dönemdeki ya da farklı bir kültürdeki olayları yanlış anlayabileceğimizi ya da yorumlayabileceğimizi akla getirir. Yorumun (emik) doğru olduğunu varsayarsak, dönemler ya da mekanlar arasında karşılaştırma yapmak (etik) bize zor gelebilir. Başka bir dönemi ya da kültürü tam anlamıyla kavrasak bile (emik), kendi dönemimizden ve kültürümüzden farklı olanlarla iletişime geçmek (emik) bize yine zor gelebilir. Eşdeğerlilik meselesini dört alttüre ayırabiliriz: sözlüksel eşdeğerlilik, bağlamsal eşdeğerlilik, kavramsal eşdeğerlilik ve ölçümsel eşdeğerlilik (bkz. Özet Kutusu 14.1 Eşdeğerlilik Türleri).

Özet Kutusu 14.1 Eşdeğerlilik Türleri

1. **Sözlüksel.** Aynı kelimeler, iletişim biçimleri, anlamlar ve ifadeler iki kültürde de mevcut mu? Eğer değilse, keşfettiğimiz farklılıklara iletişimsizliğin ya da hatalı tercümelerin mi neden olduğunu yoksa bunların gerçek farklılıklar mı olduklarını nereden biliyoruz?
2. **Bağlamsal.** Ya her kültürel ortamın kendi bağlamı araştırdığımız şeyin tözel anlamını etkiliyorsa? Eğer öyleyse, keşfettiğimiz farklılıkların kültürel bağlamlardaki farklılıkların mı neden olduğunu yoksa bunların gerçek farklılıklar mı olduğunu nereden biliyoruz?
3. **Kavramsal.** Aynı kavramlar ya da toplumsal ilişkileri, durumları ya da olayları anlamanın aynı biçimleri iki kültürde de mevcut mu? Eğer değilse, keşfettiğimiz farklılıklara kavramlar arası bir uyumsuzluğun mu neden olduğunu yoksa bunların gerçek farklılıklar mı olduklarını nereden biliyoruz?
4. **Ölçümsel.** Aynı olguyu iki kültürde de aynı şekilde ölçebilir miyiz? Eğer değilse, keşfettiğimiz farklılıklara farklı ölçüm yöntemlerinin mi neden olduğunu yoksa bunların gerçek farklılıklar mı olduklarını nereden biliyoruz?

SÖZLÜKSEL EŞDEĞERLİLİK. Sözlüksel eşdeğerlilik kelimelerin ya da ifadelerin doğru tercüme edilmesini ya da başka bir kelimeyle aynı anlama gelen bir kelimenin keşfini ifade eder. Bu, en açık şekliyle iki dil arasında görülür. Örneğin, çoğu dilde ve kültürde kişinin yakınları (örn. yakın arkadaşlar

ve aile üyeleri) ve asları (örn. daha genç olanlar ve daha düşük statülü kimseler) için kullandığı hitap biçimleri ve zamirler vardır. Bunlar halka açık ortamlarda ya da tanıdık olmayan veya daha yüksek statülü insanlara hitaben kullanılanlardan farklıdırlar. Özel ve kamusal ilişkilerin birbirinden farklı olması fikri, İngilizce konuşan kültürlerde de mevcuttur; ancak bu tür dilbilimsel hitap biçimlerinin İngilizcede birebir karşılığı yoktur. Fransızca, İtalyanca ya da İspanyolca gibi dillerde "Bugün nasılsın?" derken olduğu gibi zamirler arasında geçiş yapmak statüdeki ya da toplumsal ilişkideki bir değişime işaret edebilir. Eğer kişi İngilizce konuşuyorsa bunu başka bir şekilde, muhtemelen sözsüz iletişimin yardımıyla, göstermelidir.

Sözlüksel eşdeğerlilik tarihsel araştırmada önemli olabilir, çünkü kelimelerin anlamı aynı dil içinde bile zamanla değişir. Zamanda ne kadar geriye gidersek, bir ifadenin farklı bir anlam ya da yan anlam taşıma ihtimali o kadar yüksek olacaktır. Örneğin *weed* [yabani ot] kelimesi, günümüzde zararlı otları ya da marihuanayı ifade eder, ancak Shakespeare'in döneminde bu kelime, kıyafet anlamına geliyordu.

Dil kullanımında ilk başta fark edilmeyen değişimlere duyarlı olmak, başka açılarını anlamaya çalışıyorsanız çok önemli olabilir. Örneğin Sewell (1980), yüz elli yıl önce yaşayan insanların belli terimleri kullanma biçimlerindeki farklılıkların, insanların bilinç ve deneyimlerindeki değişimleri anlamasına yardımcı olduğunu bulmuştur.

BAĞLAMSAL EŞDEĞERLİLİK. Terimlerin ve kavramların farklı toplumsal ve tarihsel bağlamlarda doğru bir şekilde kullanılmasına **bağlamsal eşdeğerlilik** denir. Bu, özgül bağlamlar arasında eşdeğerlilik elde etme çabasını ifade eder. Örneğin dini bir lider (örn. rahip, papaz, haham, imam, şaman) farklı rol, eğitim ve yetkilere sahip olabilir. Bazı bağlamlarda rahipler, cemaatlerin aynı zamanda siyasi iktidara da sahip zengin, saygın ve iyi eğitimli liderleridir. Başka bağlamlarda ise rahip, bir cemaatte geçici bir süre diğerlerinin önüne geçen, ancak cemaat içinde iktidar ya da mevki sahibi olmayan herhangi bir kimsedir. Bu tür bir bağlamda rahipler eğitimli olmayabilir, gelirleri az olabilir ve sadece samimi ruhani insanlar olarak görülebilirler. Bağlama dikkat etmeden "rahipler" ile ilgili sorular sorarsanız, yorumlarınızda ciddi hatalar yapabilirsiniz.

Bağlam, farklı tarihsel dönemler için de geçerlidir. Örneğin üniversiteye gitmenin, nüfusun sadece en zengin yüzde birlik kısmının üniversiteye gittiği, çoğu üniversitenin öğrenci sayısının 500'ten az olduğu, bu üniversitelerin çoğunun girişte lise diplomasını şart koşmayan ve sadece erkekleri kabul eden özel kurumlar oldukları ve üniversite ders programının klasik dilleri ve ahlaki eğitimi içerdiği tarihsel bağlamdakinden farklı bir anlamı vardır. 120 yıl önce üniversiteye gitmekle bugün üniversiteye gitmek aynı şey değildir. Bugün lise mezunlarının çoğu çok çeşitli programlar sunan karma kamu üniversitelerine

gitmekte ve üniversite lise eğitiminin bir uzantısı gibi görülmektedir. Tarihsel bağlam, üniversiteye gitmek teriminin anlamını değiştirmiştir. Bazıları, kişinin eğitim düzeyini, aynı yaş kohortundaki diğer kişilere kıyaslayarak ölçmenin daha anlamlı olduğunu ileri sürmektedir.

Kültürel bağlam, karşılaştırmalı araştırmada eğitimle ilgili sorular soruluyorsa, dilden daha önemlidir. İngiltere'deki A-seviyeleri, Kuzey Amerika'da lise diploması, Almanya'da Abitur ve Fransa'daki baccalauréat gibi derecelerin hepsi ortaöğretimin ve yükseköğretime giriş hazırlığının tamamlandığına işaret eder; ancak bu derecelerin anlamları ve içerikleri, kültürel-kurumsal bağlama göre değişiklik gösterir. Örneğin Alman sisteminde beş tür ortaöğretim kurumu vardır ve bunlardan sadece biri, Gymnasium, üniversiteye girişe hazırlık olarak tasarlanmıştır. Kişiye "eğitim düzeyini" sorarken çok basite kaçmak, bu gibi önemli bağlamsal farklılıkları es geçmenize neden olabilir (bkz. Schneider, Joye & Wolf, 2016).

Bu mesele tarihsel bağlam açısından da geçerlidir. Örneğin 1950'lerde ABD'de 4 yıllık bir üniversiteyi bitirdiyseniz, eğitimli seçkin bir azınlığın (yaklaşık %6) parçasıydınız. 2017'de, aynı eğitim düzeyi sizi 25 yaş ve üstü nüfusun yüzde 40'ı arasına sokar. 1950'de, dört yıllık bir lisans diploması sahibi olmak, kişiyi, genel nüfusa oranla 2010'larda bir yüksek lisans diploması sahibi olmaktan daha yüksek bir konuma taşıyordu. Çin'de 2010'larda 4 yıllık lisans diploması sahibi olan insanların oranı pek çok gelişmiş Batı ülkesinde 60 yıl önce lisans diploması sahibi olanların oranıyla neredeyse aynıydı.

KAVRAMSAL EŞDEĞERLİLİK. Aynı kavramın birbirinden ayrı kültürler ya da tarihsel dönemlerde kullanılabilmesi, **kavramsal eşdeğerliktir.** Belli kültürlerde ve tarihsel dönemlerde yaşarız. Kavramlarımız, kendi deneyimlerimize ve kendi kültürlerimizden ve dönemlerimizden gelen bilgiye dayalıdır. Başka kültürleri veya dönemleri öğrenerek kavramları esnetmeye çalışabiliriz, ancak öteki kültürler veya dönemlere dair görüşlerimize, kendi mevcut yaşam koşullarımız rengini çalmıştır. Bu, sürekli bir gerilim yaratır ve şu soruyu akla getirir: Farklı kültürlerdeki ve dönemlerdeki yaşam deneyimlerinin gerçek zamanlı yansımaları olan ve aynı zamanda bizim için de bir anlam ifade eden kavramlar üretebilir miyiz?

Kavramsal eşdeğerlilik, daha genel emik-etik meselesinin özel bir örneğidir, çünkü kavramlar, farklı dönemler ya da kültürlerarasında uyumsuzluk gösterebilir. Birbirinden çok farklı iki ya da daha fazla kültürel ya da tarihsel ortamdaki toplumsal yaşamın gerçek, doğru ve geçerli temsilleri olan kavramlar üretmek mümkün müdür? Örneğin Thompson (1967), zaman ve zamanın ölçümüne ilişkin öznel deneyimlerin, sanayileşme öncesi dönemde köklü bir şekilde farklı olduğunu ileri sürmüştür. Thompson'a göre dakiklik ve işgünü kavramlarının çok farklı bir anlamı vardı veya bu kavramlar ortada yoktular. Yirminci yüzyılın sonları ile on altıncı yüzyılın başlarındaki emek sürecini

karşılaştırmak isteyen araştırmacı, "elmalarla portakalları" karşılaştırmaktadır. Örneğin, *sınıf* kelimesi pek çok toplumda mevcuttur, ancak sınıfsal düzen (yani, gelir, refah, iş, eğitim, statü, üretim araçlarıyla ilişkinin rolü), sınıfların sayısı, belirli bir sınıftan olmanın yan anlamları ve sınıf kategorileri ya da sınıflar arası sınırlar, toplumlar arasında farklılık gösterir. Bu da farklı toplumları karşılaştıran sınıfsal incelemeleri zorlaştırır.[60]

Bazen, aynı ya da benzer bir kavram farklı kültürlerde var olabilir, ancak farklı biçimlerde ve farklı yoğunluklarda. Örneğin, pek çok Asya toplumunda, benliğin dışa dönük, kamuya açık sunumu ve tanımı ile özel, kişisel sunumu ve tanımı arasında büyük bir fark vardır. Kişinin açığa vurduğu ve dışarıya gösterdiği şey, çoğu zaman onun gerçek, iç duygularından kültürel anlamda kopuktur. Bazı diller, bunu dilbilimsel olarak da gösterir. Kamu, aile dışı ya da özel alan dışı durumlar için ayrı bir benlik fikri, Batılı kültürlerde de vardır; ancak çok daha zayıftır ve toplumsal önemi daha azdır. Bunun yanı sıra pek çok Batılı kültür, iç benliğin "gerçek" olduğunu ve dışa vurulması gerektiğini varsayar; bu varsayım her zaman farklı kültürler tarafından paylaşılmaz.

Bazen, kavramın dolaysız hiçbir kültürel eşdeğeri bulunmaz.

Kavramsal eşdeğerlilik farklı tarihsel dönemlerin incelenmesinde de geçerlidir. Örneğin gelir, çoğu insanın kendi yetiştirdiklerini yediği ve mobilyalarını, kıyafetlerini ya da takas ettiği ürünleri kendi ürettiği bir tarihsel dönemde, yani nakit paranın az kullanıldığı bir toplumda çok farklı bir anlam ifade ederdi. Para nadir kullanıldığında, geliri kazanılan dolar miktarı olarak düşünmek anlamsızdır. Sahip olunan domuzları, tarla yüz ölçümlerini, ayakkabıları, hizmetçileri, at arabalarını vs. hesaplamak daha uygun olabilir. Benzer şekilde günümüzde yoksul insanlar, 8 yıl zorunlu eğitim almış olabilir; küçük ekranlı bir tüplü televizyona sahip olabilir ya da paslanmış, yıpranmış, 15 yıllık bir otomobile sahip olabilirler. Geçmiş bir dönemde yoksul olmak hayvanlarla ahırda uyumak, sokaklarda dilenmek, açlık sınırında yaşamak, hiç okula gitmemek ve bir lokma bir hırkaya talim etmek anlamına gelirdi. Ancak maddi farklılıklara karşın, özgül toplumlar ve yoksulluk kavramı açısından, bugünün ve geçmişin yoksulları birbirlerine eşdeğer olabilirler.

ÖLÇÜMSEL EŞDEĞERLİK. Ölçümsel eşdeğerlilik, aynı kavramın farklı ortamlardaki eşit ölçümleri anlamına gelir. Bir araştırmacı, farklı bağlamlara uygun bir kavram geliştirse bile şu soru geçerliliğini korur: Farklı bağlamlarda aynı kavram için farklı ölçüler gerekiyor mu? Armer (1973:52) bu fikri şu şekilde tanımlamıştır: "ölçüm açısından eşdeğerlilik, birbirinden ayrı toplumlarda kullanılan araçların, gözle görülür içeriğin ve prosedürlerin özdeş olup olmamasından bağımsız olarak, aslında aynı kavramı ölçüp ölçmediği anlamına gelir." Armer, farklı bağlamlarda farklı göstergeler kullanmanın gereke-

[60] Bkz. Hazelrigg (1973).

bileceğini ileri sürmüştür. Aynı kavramı, bir kültürde tutum taraması, öbüründe ise saha araştırması kullanarak ölçebiliriz. Bu durumda soru şuna dönüşür: Farklı göstergelere dayalı sonuçları karşılaştırabilir miyiz?

Ölçümsel eşdeğerlilik meselesi, bir kuramsal yapıyı ölçmek ya da tespit etmek için pek çok kısmi kanıt kaynağını incelememiz gerektiğini gösterir. Kanıtlar parçalı biçimlerde var olduğunda, yapıları tespit etmek için devasa miktarlardaki dolaylı kanıtı incelememiz gerekir. On dokuzuncu yüzyıl başı Fransız eserlerini incelediği çalışmasında bu tür bir sürece dikkat çeken Sewell (1980:9), şöyle demiştir:

> *Peşinden gittiğimiz fikirler, kısmen ve parça parça ifade edilmiş, olayların en ateşli olduğu sırada, çoğu kez bilinmeyen bir kişi ya da gruplarca yazılmış ve yalnızca en heterojen biçimlerde -manifestolarda, toplantılardaki görüşme kayıtlarında, ilanlarda, hiciv amaçlı bildirilerde, dernek tüzüklerinde, broşürlerde, vb.- bulunuyordu. Böyle durumlarda, düşüncenin tutarlılığı belli metinlerde değil... çok sayıdaki tekli, parçalı ve bütünlük içermeyen ifade, jest, imge ve eylemden oluşan bir ideolojik söylemin bütününde yatmaktadır.*

Etik

14.8. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmayla ilişkilendirilen etik meseleleri özetlemek

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, tepkisiz araştırma tekniklerinde mevcut olan etik kaygıların çoğunu paylaşır. Birincil tarihsel kaynakların kullanımı zaman zaman özel etik sorunlar doğurur. Birincisi, birincil materyale dayalı araştırmaları yinelemek zordur. Kullanılacak kanıtlara dair seçim kriterlerimiz ve belgelerin dışsal eleştirisi, araştırmacının kişisel bütünlüğünü korumasını zora sokar. Noviek (1988:20) şunu öne sürmüştür:

> *Tarihçi, çoğu zaman yayımlanmamış halde bulunan devasa bir kanıt yığınını birinci elden görmüştür. Tarihçi, yıllar boyunca materyale gömülü olmasına dayanarak, bu kanıtlardan hareketle bir yorum ortaya koyar -tabii ki kanıtlara getirdiği algılama aygıtı ve varsayımlar ile birlikte. Tarihçiler, çalışmalarının "yinelenebilirliğe" yaklaşması için, en bariz örneği dipnotlar olan çeşitli araçlar kullanırlar, ancak bunlar yinelenebilirliğin yakınından bile geçemezler.*

Belgeleme hataları veya birincil kaynakların yeterince belgelenememesi, tarihçilere yönelik sahtekarlık suçlamalarına neden olabilir. Özellikle de rakip tarihçilik okullarından böyle suçlamalar gelebilir.[61]

İkincisi, mahremiyetin korunması hakkı, kanıt toplama hakkına engel olabilir. Bir kişinin ataları, özel belgeleri veya utanılacak davranışların kanıtla-

[61] David Abraham vakasıyla ilgili kapsamlı bir tartışma için bkz. Novick (1988:612-622).

nını yok etmek ya da gizlemek istemiş olabilirler. Başlıca siyasi şahıslar (örn. başkanlar ve üst düzey yöneticiler), utanç verici resmi belgeleri gizlemek isteyebilirler.[62]

Karşılaştırmalı araştırmada, kültürlerarası etkileşimin kültürel ve politik boyutlarına karşı duyarlı olmalı ve bir kültürün neyi yakışıksız bulduğunu bilmeliyiz. Duyarlılık, ev sahibi ülkedeki geleneklere, adetlere ve mahremiyetin anlamına saygı göstermek demektir. Örneğin, bir erkeğin, evli bir kadınla yanında kocası olmadan görüşme yapması tabu olabilir; buna saygı gösterilmelidir.

Genelde, misafiri olduğumuz ülkenin hükümetiyle iyi ilişkiler kurmak isteriz. Karşılığında bir şey vermeden (örn. sonuçlar) verileri, ülkeden dışarı çıkarmak akıllıca olmaz. Bazen, kendi ülkenizin askeri veya siyasi çıkarları ya da kişisel değerleriniz, ev sahibi ulusun resmi politikasıyla çatışabilir. Ev sahibi ülkenin yetkilileri, sizin casus olduğunuzdan şüphelenebilir ya da kendi ülkeniz size gizli bilgiler toplamanız için baskı yapabilir.

Otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerde saha araştırması, tarama araştırması ve tarihsel araştırma çok zorlu olabilir. Otoriter rejimler, toplumsal araştırmacıların öğrenmek istedikleri bilgilerinin devlet sırrı olduğunu ya da kendi iktidarlarına tehdit teşkil ettiğini düşünebilirler. Saha araştırmacıları kısıtlanabilir, "güvenli" konular dışındaki konuları çalışmalarına izin verilmeyebilir ya da gözetime tabi tutulabilirler. Tarihsel kayıtlar değiştirilebilir, sansürlenebilir ve seçici bir şekilde erişime açılabilir. Otoriter bir rejim taramaları yasaklayabilir, tarama sorularını önsansüre tabi tutabilir, örnekleme ya da görüşme süreçlerini gözetleyebilir ya da veriye ve sonuçlara erişim talep edebilir, ancak bunların yayımlanmalarını engelleyebilir. Bu tür durumlarda araştırmacının tetikte ve esnek olması gerekir. Art'ın (2016:974) öne sürdüğü gibi "... akademisyenlerin, otoriter rejimlerle ilgili faydalı bilgileri keşfetmeye içkin olan zorlukla yüzleşmek için taktikler geliştirmeleri ve 'etraftan dolaşmayı' bilmeleri sık sık tavsiye edilir."

Bazen, araştırmacının varlığı veya bulguları, diplomatik sorunlar yaratabilir. Örneğin, bir ülkedeki kürtaj uygulamalarını inceleyen ve daha sonra resmi hükümet politikasının kadınları kürtaja zorladığını beyan eden bir araştırmacı ciddi tartışmalara hazırlıklı olmalıdır. Benzer şekilde, hükümete muhalif gruplara yakınlık duyan bir araştırmacı hapse atılabilir ya da sınır dışı edilebilir.

Son derece sanayileşmiş "zengin" ülkelerden gelen ve sanayileşmekte olan "yoksul" ülkelerde uygulamalı ekonomik kalkınma araştırmaları yapan çok sayıda karşılaştırmalı araştırmacı, katılımcı eylem araştırması (bkz. 2. Bö-

[62] Arşivlenen verilerle ilgili bir tartışma için bkz. Odette & Mautner (2004) ve Richardson & Godfrey (2003).

lüm) kullanmanın önemini vurgular. Bu, pratik nedenlerden olduğu kadar etik nedenlerden de kaynaklanmaktadır. Kalkınma araştırmacıları, yerel halkla yakın ilişkiler içinde çalışmadıkları, bu insanların popüler inançlarını özümsemedikleri ve işbirliklerini ve desteklerini kazanmadıkları sürece, uygulamalı araştırma projelerinin başarılı olma ya da devam etme olasılığının bulunmadığını öğrenmişlerdir.[63] Bu, uygulamalı araştırmanın genel sorunlarını ve yerel adetlere ve kültüre saygı duymayı öğrenmenin yanı sıra, çoğu zaman, araştırmacıların yerli halka araştırma deseninin farklı unsurlarını öğretmeyi, halkı, araştırma projesinin bir parçası olarak görmeleri gerektiği anlamına gelir. Uzak coğrafyalardaki sanayileşmemiş ortamlarda çalışan araştırmacıların, araştırmanın mantığını ve bir projenin yerel yaşam koşulları üzerindeki etkisini (örn. yeni gıda saklama yöntemlerinin kullanımı, parazitlerin yok edilmesi, içme suyunun iyileştirilmesi) en basit görsel araçlarla göstermesi gerekir.

Sonuç

Bu bölümde, tarihsel ve karşılaştırmalı araştırmanın içerdiği meselelere giriş yaptınız. T-K yaklaşım, makro-düzey değişimlerle ilgili "büyük sorular" sormak ya da farklı tarihsel dönemlerde veya pek çok toplumda aktif olan toplumsal süreçleri anlamak istiyorsanız işe yarar. T-K araştırmayı, pek çok farklı biçimde yürütülebilirsiniz, ancak özgün bir T-K araştırma yaklaşımı önemli açılardan saha araştırmasına benzer.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, bir dizi özelleşmiş tekniğin kullanımından çok, daha farklı bir araştırma yönelimine sahip olmakla ilgilidir. Birincil belgelerin dışsal eleştirisi ya da geriye dönük tercüme gibi bazı özelleşmiş teknikler kullanabilirsiniz. Ancak, en can alıcı nokta bir soruya nasıl yaklaştığınız, verileri nasıl sondajladığınız ve açıklamalara nasıl ilerlediğinizdir.

Tarihsel karşılaştırmalı araştırmanın yürütülmesi, ne tarihsel ne de karşılaştırmalı olan bir araştırmanın yürütülmesinden daha zordur, ancak bu zorluklar, daha düşük seviyelerde de olsa, diğer toplumsal araştırma türlerinde de bulunur. Örneğin, bütün toplumsal araştırmalarda bir dereceye kadar eşdeğerlik sorunları ile karşılaşılır. Ancak T-K araştırmada, bu sorunları ikincil önemdeki kaygılar olarak göremezsiniz. Bunlar, araştırmayı yürütme tarzınızın ön cephesinde yer alırlar. Bir araştırmayı yürütüp yürütemeyeceğinizi ve bir araştırma sorusunu ele alıp alamayacağınızı belirlerler.

Bir sonraki bölümde nicel verilerin analizine geçiyoruz. Pek çok T-K araştırma türü kadar saha araştırmaları da bu tür veriler üretir. Veri türünün ve araştırma yaklaşımlarında benimsenen veri toplama mantığının bu analiz üzerinde etkisi vardır.

---

[63] Bkz. Mikkelsen (1995).

Anahtar Terimler

Anakronizm
Annales Okulu
Arşiv
Baconcu yanılsama
Bağlamsal eşdeğerlilik
Batı kültürel yanlılığı
Bileşimsel açıklama
Birincil kaynaklar
Dışsal eleştiri
Düzenli kayıtlar
Emik
Etik
Galton problemi
Geriye dönük tercüme
Hatıratlar
İçsel eleştiri
İkincil kaynaklar
İnsan İlişkileri Alan Dosyaları (HRAF)
Kavramsal eşdeğerlilik
Kaynağa dayalı olmayan bilgi
Kritik gösterge
Kültürel-bağlam araştırması
Longue durée
Mantaliteler
Nezaket yanlılığı
Ölçümsel eşdeğerlilik
Safari araştırması
Sansür
Sözlüksel eşdeğerlilik
Sözlü tarih
Süreç analizi
Tarihyazımı
Ülkelerarası araştırma
Ülkelerüstü araştırma
Vaka analizi karşılaştırmalı araştırması

Değerlendirme Soruları

1. Tarihsel karşılaştırmalı (T-K) araştırmanın özgün özelliklerinden bazıları nelerdir?
2. Saha araştırması ile T-K araştırma arasındaki benzerlikler nelerdir?
3. Annales Okulu nedir ve okulun geçmişin inceleme yaklaşımı açısından üç önemli özelliği nelerdir?
4. Kritik gösterge ile destekleyici kanıt arasındaki fark nedir?
5. Dışsal eleştiri yapan bir araştırmacı hangi soruları sorar?
6. İkincil kaynakları kullanmanın kısıtlılıkları nelerdir?
7. Galton problemi ne demektir ve neden karşılaştırmalı araştırmada önemlidir?
8. Toplumsal araştırmada karşılaştırmalı bir yöntem kullanmanın güçlü yönleri ve avantajları nelerdir?
9. Ülkelerarası bir tarama araştırması, kişinin kendi kültürü içinde yaptığı bir tarama araştırmasından hangi açılardan farklılaşır?
10. T-K araştırmada eşdeğerliğin önemi nedir ve dört eşdeğerlik türü nelerdir?

15. Bölüm

Nitel Verilerin Analizi

Sosyolojideki en iyi çalışmaların çoğu, istatistiksel testler olmaksızın, nitel yöntemler kullanılarak yürütülmüştür. Bu, örgütlenme ve topluluk çalışmalarından, yüz yüze etkileşimle ilgili mikro çalışmalara ve dünya sistemine dair makro çalışmalara kadar uzanan araştırma alanları için geçerlidir. Bu çalışmalar, bu konularla ilgili zayıf ya da başlangıç düzeyindeki "keşfedici" yaklaşımlar olarak da görülmemelidir.

Randall Collins, "*Statistics versus Words*" [İstatistik ve Kelimeler], s. 340

Öğrenim Amaçları

15.1. Nitel ve nicel veri analizi yöntemlerini karşılaştırmak

15.2. Analiz edilecek nitel verileri düzenlemekte kullanılan kodlama tekniklerini betimlemek

15.3. Nitel verileri analiz etmek için kullanılan stratejileri açıklamak

15.4. Nitel veri analizinde kullanılan diğer analitik stratejileri betimlemek

15.5. Yazılımın nitel veri analizine ne şekillerde yardımcı olduğunu betimlemek

Saha araştırmasında, tarihsel-karşılaştırmalı araştırmada ve birkaç diğer alanda, toplumsal yaşamdaki insanları, eylemleri ve olayları betimlemek için nitel veriler derleriz. Bu veriler; belgelerde, gözlem notlarında, açık uçlu görüşme kayıtlarında, insan ürünü fiziksel nesnelerde, ses ya da video kayıtlarında, imgelerde ve fotoğraflarda metin şeklinde karşımıza çıkarlar. Bu verileri toplamak yeterli değildir; onları ayrıca analiz de etmemiz gerekir. Nitel araştırma yöntemlerinde analiz, verileri toplama aşamasında başlar, fakat bu tür bir analiz genellikle geçicidir ve tamamlanmamıştır.

Nitel veri analizi geçtiğimiz otuz yıl boyunca farklılaşmış ve kapsamını genişletmiştir (Flick, 2014). Birincisi, nitel veri analizi kullanan akademik alanların çeşitliliği artmıştır. Bugün sosyoloji, antropoloji, gazetecilik, hemşirelik, sosyal hizmetler, eğitim, işletme vb. pek çok disiplin nitel veri analizinden yararlanmaktadır. İkincisi, nitel veri formları saha araştırması notlarından, görüşme kayıtlarından ve tarihsel belgelerden; web sitesi tasarımları, video oyunları, metin mesajları ya da Twitter mesajları gibi farklı görsel ve akustik içeriklere doğru yaygınlaşmıştır. Üçüncüsü, analiz yöntemleri ya da teknikleri, temellendirilmiş kuramdan ya da alan ve anlatı analizinden yeni veri analizi yazılımlarından destek alan inovasyonlara doğru genişlemiştir.

"Analiz" etmek düzenlemek, bütünleştirmek ve irdelemek anlamına gelir; tekil ayrıntılar arasında örüntüler, bağlantılar ve ilişkiler aramak demektir. Analiz yaparken, verileri kavramlarla ilişkilendirir, genellemeler ileri sürer ve geniş eğilimleri ya da temaları tespit ederiz. Analiz idrak yeteneğimizi iyileştirmemize, kuramın kapsamını genişletmemize ve bilgilerimizi ileri taşımamıza imkan verir.

Nicel araştırmalarda veriler, neredeyse her zaman sayılar şeklindedir. Belirsiz nitel verilerin geniş hacmine, çeşitliliğine ve değişkenliğine kıyasla, sayılar kesin, tek tipli, standart ve kompakt bilgi taşıyıcılardır. Uygulamalı matematik, sayıların analizine adanmış geniş ve gelişmiş bir alan sunar (İstatistiği 12. Bölüm'de gördünüz). Dahası, nicel sosyal bilim verilerini analiz etmek için kullandığımız istatistikler, nicel bilimlerde ve pek çok uygulamalı alanda (örn. işletme, eğitim, tıp, tarım, mühendislik vb.) aynıdır. Geniş bir sofistike yazılım yelpazesi, nicel veri analizine yardımcı olmak üzere üretilmiştir.

Yaklaşık 25 yıl öncesine kadar, nitel araştırmacılar, verileri nasıl analiz ettiklerini nadiren açıklıyorlardı. Nitekim nitel araştırmanın sık karşılaştığı eleştirilerden biri veri analizinin belirsizliği ya da sorgulamaya açık olmasıydı. Zamanla nitel veri analizi daha belirgin ve sistematik hale geldi.[1] Bugün nitel veri analizinde kullanabileceğimiz, bazıları kaynağını matematikten ve diğer mantıksal ilişkilerden alan bilgisayar yazılımları mevcuttur. Bu bölüm dört kısımdan oluşuyor. İlk önce nitel ve nicel veri analizi arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ele alıyoruz. Ardından, nicel veri analizinde kodlamanın ve kavram/kuram inşasının bize nasıl yardımcı olacağına bakıyoruz. Üçüncü olarak, nitel araştırmacılarca kullanılan belli başlı bazı analitik stratejileri ve bunların kuramla verileri nasıl ilişkilendirdiğini gözden geçiriyoruz. Son ola-

[1] Bkz. Miles, Huberman & Saldana (2014) ve Ragin (1987). Nitel veri yazılımları "nitel" verilere yönelik istatistik teknikleriyle karıştırılmamalıdır (bkz. Haberman, 1978). Bunlar, veriler nominal düzeyde veya sınıflandırma düzeyinde olduğunda, nicel değişkenler için kullanılan karmaşık istatistik teknikleridir (örn. logit ve log lineer). Bunları kategorik veri teknikleri olarak adlandırmak daha iyi olur.

rak, nitel verilerdeki örüntüleri irdelemekte kullanılabilecek birkaç özgül tekniği değerlendiriyoruz.

Veri Analizi Yöntemlerinin Karşılaştırılması

15.1. Nitel ve nicel veri analizi yöntemlerini karşılaştırmak

Veri analizinin nitel ve nicel formlarının aralarında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Bu kısımda, dört benzerliğe ve dört farklılığa bakıyoruz.

Benzerlikler

Birincisi, her iki veri analizi türünde, toplumsal yaşamın ampirik ayrıntılarından çıkarımlar yaparız. *Çıkarım yapmak* bir yargıda bulunmak, akıl yürütmek ve kanıta dayalı bir sonuca erişmek anlamına gelir. Her ikisinde de, ampirik bilgileri dikkatlice irdeler, akıl yürütmeden yararlanır ve verilerdeki karmaşıklığı basite indirgeriz. Bu süreç kısmen soyutlama gerektirir, ancak orijinal ham verilerin içinde olan neyse ona sadık kalırız.

Her iki veri analizi formu, toplumsal dünya hakkındaki açıklamaları "yetkin" bir analitik sorgulamanın içinde sabitler. Nicel veride yetkinlik, kesin ölçümler yaparak, çok sayıda vakayı ele alarak ve istatistiksel varsayımların kriterlerini karşılayarak tekil hata ya da yanlılık türlerini azaltmayı gerektirir. Bu nitel verilerden farklıdır. Morse'un (1994:230) gözlemlediği gibi, "Nicel araştırmada, *yetkinlik* nicel araştırmada olduğu gibi deneklerin sayısından ziyade toplanan verilerin miktarına gönderme yapar. Yetkinlik doyma noktasına ulaşacak sayıda verinin toplanmasıyla elde edilir."

İkinci bir benzerlik, her iki analiz formunun kamuya açık bir yöntem ya da şeffaf bir süreç içermesidir. Büyük miktarlarda veri toplarken, yaptıklarımızı başkalarından saklamayız. Verilerin kendisini ve verileri nasıl toplayıp araştırdığımızı açıkça ifade ederiz. Ancak yöntemin standart ve aşikar olma derecesi değişiklik gösterir.

Üçüncüsü, karşılaştırma, hem nitel hem nicel, her tür veri analizinin merkezindedir. Kanıtları diğer ilgili kanıtlarla karşılaştırarak süreci, nedenleri, özellikleri ya da mekanizmaları tespit ederiz. Karşılaştırma yaparken, örüntüler ararız: yani benzerlikler ve farklılıklar, benzer ve farklı olan boyutlar peşinde koşarız.

> *[Nitel] araştırmacılar vakalar arasındaki benzerlik ve farklılık örüntülerini irdeler ve bunlardaki çeşitliliği anlamlandırmaya çalışırlar. ... Nicel araştırmacılar da vakalar arasındaki farklılıkları irdelerler, ancak farklı bir noktaya odaklanarak: Hedef, bir değişkenin, genellikle çok sayıda vaka arasında, başka bir değişkenle olan eşvaryasyonunu açıklamaktır. Nicel araştırmacı, normalde vakalara, sadece genel anlamda aşinadır.* (Ragin, 1994a: 107)

Dördüncüsü, her iki veri analiz formunda, hataları, yanlış sonuçları ve aldatıcı çıkarımları önlemek için mücadele ederiz. Olası aldatmacalara ve yanılsamalara karşı temkinli ve tetikteyizdir. Çeşitli açıklamaları, tartışmaları ve tasvirleri ayıklarken ve birbirine rakip betimleme ve açıklama yöntemlerinin güçlü yönlerini değerlendirirken, alternatifler arasından her zaman en sahici, geçerli, doğru ya da kayda değer olan açıklamayı ararız.

Farklılıklar

Nicel araştırmacılar, bir dizi özel ve standart veri analizi yöntemi arasından seçim yapabilirler. Doğa bilimlerinde ve sosyal bilimlerdeki hipotez testi ve istatistiksel yöntemler birbirine benzer. Nicel analiz; akademik bölümlerde, bilimsel dergilerde ve meslek örgütlerinde on yıllardan beri gelişip serpilmekte olan istatistik alanına dayanır. Biçimsel nicel yöntemlerin aksine nitel veri analizi, o kadar standart değildir ve sezgilere daha fazla alan bırakır. Nitel veri türlerinin muazzam çeşitliliğine çok sayıda veri analizi yöntemi eşlik eder. Çok sayıda yöntemin varlığının neden olduğu ek bir sorun da nitel araştırmaların genellikle heptengidimci ya da tümevarımcı olmalarıdır. Bir projeye başladığımızda veri analizinin ayrıntılarını bilmeyiz. Schatzman ve Strauss'un (1973:108) dikkat çektiği gibi, "Nitel analistler kendi analitik süreçlerini öngörme becerileri açısından nicel kuzenlerinin işlemsel avantajından genellikle faydalanmazlar; bu nedenle, ham verilerini, araştırma deseninin başından beri bir parçası olan işlemler aracılığıyla rafine edip düzenleyemezler."

İkinci bir farklılık nicel veride veri analizinin verileri derlememizden sonra başlamasıdır. Ancak bu aşamadan sonra, sayıların içinde örüntüler ya da ilişkiler ararız. Nitel araştırmada örüntüleri ya da ilişkileri aramaya verileri toplarken başlarız. Veri analizinin erken aşamalarında elde ettiğimiz sonuçları, sonraki veri toplama süreçlerinde bize yol göstermeleri için kullanırız. Yani analiz, araştırma sürecinin nihai ve ayrı bir aşaması olmaktan çok, araştırmanın bütün aşamalara yayılmış bir boyutudur.

Bir diğer farklılık, kuramla olan ilişkidir. Nicel araştırma, ampirik kanıtları temsil eden sayıların manipüle edilmesini gerektirir. Sayıları analiz etmek bize değişken yapılarından oluşan soyut hipotezleri test etme imkanı verir. Buna karşın nitel araştırmada, genellikle ampirik kanıtları soyut kavramlarla harmanlayarak yeni kavramlar ve yeni bir kuram üretiriz. Bir hipotezi test etmektense bir kuramın, genellemenin ya da yorumun akla yatkın olduğunu göstermek için kanıtları aydınlatır ya da netleştiririz.

Dördüncü farklılık soyutlama ya da toplumsal yaşamın ayrıntılarından uzaklık derecesidir (bkz. Özet Kutusu 15.1 Nicel ve Nitel Veri Analizini Karşılaştırmak). Her tür veri analizinde, ham verileri tek tek kategorilere yerleştiririz. Ardından örüntüler tespit etmek üzere kategorileri irdeler ve manipüle ederiz. Nicel analizde bu süreç istatistiklerle, hipotezlerle ve değişkenlerle

doludur. Toplumsal yaşamın alanlarını kesin sayılar aracılığıyla kavradığımızı ya da ölçtüğümüzü varsayar, ardından sayıları toplumsal yaşamın kilit özelliklerini açığa çıkaracak şekillerde manipüle etmek için istatistikler kullanırız.

Buna karşın, nitel analizdeki veriler görece belirsiz, dağınık ve bağlam temellidir ve bu verilerin birden çok anlamı olabilir. Bu her zaman bir dezavantaj değildir.

Kelimeler sadece entelektüel açıdan daha asli değillerdir; kelimelerin, disiplinin toplumsal yapısı açısından matematiğe, ister istemez daha üstün oldukları da söylenebilir. Çünkü kelimeler, daha büyük bir açık uçluluğa, farklı argüman ve deneyim alanlarını daha iyi birleştirme becerisine ve daha fazla sayıda entelektüel okura ulaşma kapasitesine sahip bir ifade tarzıdır. (Collins, 1984:353).

Nitel analizdeki netliğin ve katı mantıksal kesinliliğin daha düşük bir seviyede olması, içgörüye, hayal gücüne, ilhama ve sezgiye daha çok imkan tanır. Bu dördü, bireyin yaratıcılığına ve pratik zekasına, sabit ve hatasız metodolojik işleme bağlı kalarak yapılabileceklerden daha fazla alan açar. Gubrium ve Holstein'in (2014) gözlemlediği gibi, "İlham prosedürlere bağlı değildir... metodolojiden devşirilmez. Daha ziyade, hayal gücüne yakındır. Bakış açısında, şeyleri görmenin yeni bir biçimini üreten bir sıçramadır."

Açıklamalar

Açıklamalarımız; katı bir idyografik*/nomotetik** karşıtlık, yani ayrıntıları betimlemek ve evrensel kanunları doğrulamak arasında yapılan bir tercih olmak zorunda değildir. Nitel verileri analiz ederken, açıklamalar ya da genellemeler somut veriye ve bağlamlara, genellikle nicel kuram testinde olduğundan daha yakın olmaya devam eder. Nitel analizde hedefimiz, çoğunlukla nedensel hipotezleri test etmekten ziyade toplumsal yaşamın gerçekçi bir resmini çizen ve idrakimizi tetikleyen yeni bir kuram inşa etmektir. Nitel veri analizi, genellikle ayrıntı açısından zengin, bağlama duyarlı ve toplumsal yaşamın karmaşık süreçlerini ya da ilerleyişini gösterebilen açıklamalar sunar. Bu açıklamalar nedensel olabilirler de olmayabilirler de ve çeşitli düşünme tarzlarından birini (bkz. Şema 15.1 Nitel Analizde Düşünme Tarzları) yansıtabilirler.

Nitel açıklamalar ya son derece olanaksız ya da son derece akla yatkın olabilirler. Bazı kuramsal açıklamaları değerlendirme dışı bırakmak ve diğerlerinin inandırıcılığını artırmak için kanıtlar sunarız. Bir açıklamayı, bu açıklamayla tekrar tekrar ters düşen çok farklı kanıtlar toplayarak eleyebiliriz.

---

* İngilizce karşılığı *idiographic* olan terimin tam anlamı "bireysel farklılıkları açıklayan"dır (ç.n.).

** İngilizce karşılığı *nomothetic* olan terim, "genel ifadeleri ya da bilimsel yasaları formüle eden" anlamına gelir (ç.n.).

Nitel veriler birden fazla açıklamayı destekleyebilirler, ancak bütün açıklamalar verilerle uyumlu olmayacaktır. İnandırıcılığı daha düşük olan açıklamaları elemenin yanı sıra, genellikle bir olay dizisini ya da bir sürecin aşamalarını doğrulamak isteriz. Bu zamansal sıralama, değişkenler arasında birliktelikler keşfetmenin temelidir ve nedensel argümanları destekler.

Bazı nitel araştırmalar, neredeyse tamamen betimsel olsa da ve herhangi bir kuramsal analizden kaçınsa da, kuramlar ve kavramlar kullanmak ve bunlara açıklık kazandırmak daha doğrudur. Kuramsal analiz kusursuz olmayabilir; araştırmacının verilere yakınlığı, genellikle onu analiz yapmaya en uygun konuma taşır. Açık bir analizin ya da kuramın yokluğunda, nitel araştırmaların okurları genellikle kendi örtük, nevi şahsına münhasır ve verili kabul edilen yorumlarını araya eklerler. Bu tür yorumlar araştırmacınınkilerden farklı olabilir, bir okurun öznel deneyimini olabildiğince vurgulayabilir ve yenilikçi öngörüler üretebilir. Ancak bu yorumlar, nadiren akıl yürütmeye dayanırlar ve sistematiktirler, dolayısıyla genel bilgi seviyesini ileriye taşımazlar. Araştırmacı tarafından yapılan bir analizin yokluğunda, okuyucular çoğu zaman hakim kültürel değerlerden ödünç alınan sorgulanmamış varsayımlarla, önyargılarla, etnomerkezcilikle ve tam tanımlanmamış kavramlarla dolu, sağduyuya dayalı bir çerçeveyi araya sokuştururlar.[2] Şahsen ben, tek başına bir betimlemedense analizi tercih eder ve genellikle araştırmacının analizine okurun yorumuna kıyasla imtiyaz tanırım. Ancak sadece araştırmacının bakış açısına katı bir bağlılık sergilemek, idrak kapasitemizi ileriye taşımak açısından sağlıklı bir davranış değildir. Dolayısıyla bilgili bir topluluk tarafından yürütülen açık tartışma, müzakere ve derinlemesine düşünme süreçleri tercih edilir.

Özet Kutusu 15.1 Nicel ve Nitel Veri Analizini Karşılaştırmak

BENZERLİKLER	FARKLILIKLAR
Her ikisi de ampirik verilerden soyut fikirlere yetkin çıkarımlar yapar.	*Nicel*, birkaç tane ortak, standart teknik kullanır. *Nitel*, pek çok farklı ve standart dışı teknik kullanır.
Her ikisi de ayrıntı ile betimlenmiş, kamuya açık bir süreçten yararlanır.	*Nicel*, bütün veriler toplandıktan sonra analiz yapar. *Nitel*, veri analizine henüz veriler toplanmaktayken başlar.
Her ikisi de karşılaştırma yapar.	*Nicel*, önceden var olan kuramları ve hipotezleri test eder. *Nitel*, kavramsallaştırma yapar ve yeni bir kuram inşa eder.
Her ikisi de hatalardan ve hatalı sonuçlardan kaçınır.	*Nicel*, kesin ve kompakt soyut veriler kullanır. *Nitel*, kesin olmayan, dağınık ve görece somut veriler kullanır.

[2] Sprague & Zimmerman (1989), açık bir kuramın önemini tartışmaktadır.

Şema 15.1 Nicel Analizde Düşünme Biçimleri

Freeman (2017), nitel veri analizinin bir yöntem meselesinden çok bir düşünme biçimi olduğunu ileri sürmüştür. Nitel veri analiziyle meşgulken genellikle birkaç farklı düşünme biçiminden birini kullanırız. Aşağıda Freeman'in (2017) nitel veri analizi yöntemleriyle birlikte ele aldığı başlıca üç düşünme biçiminin özeti yer almaktadır.

Kategorik – Bu düşünme biçiminde, tekil olayları, insanları ve benzer veri birimlerini bir dizi kategoriye ayırırız. Kategoriler önceden verili olabilir ya da analiz süreci esnasında geliştirilebilir. Her iki durumda da kategoriler bir düzenlemeyi, yapıyı ya da ilişki örüntüsünü ifade ederler. Verileri kategorize ederken, benzer birimleri farklı olanlardan ayırırız. Kategoriler arasındaki ilişkiler, karşılaştırma yapmayı kolaylaştırır ve verilerdeki örüntüleri açığa çıkarmaya yardımcı olur.

KULLANIM ALANI: Temellendirilmiş kuram, alan analizi ve QCA* (Nitel Karşılaştırmalı Araştırma)

Anlatı – Bu düşünme biçiminde bir "hikaye anlatırız." Olayları, insanları ve benzer veri birimlerini zamansal süreçler içeren bir öykü şeklinde düzenleriz. Zamansal bir başlangıcı ve sonu olan bir öykü/anlatı inşa ederken, bazı olaylara, insanlara ya da birimlere önemli/büyük bir rol, bazılarına ise destekleyici/küçük bir rol atfederiz. Bazılarını etkin kimseler ya da eylemin başlatıcıları, bazılarını ise edilgen kimseler ya da eylemin alıcıları şeklinde tanımlarız. Bazıları da tarafsız seyirciler olabilirler ya da diğerlerinin davranışlarını kolaylaştırıp zorlaştırabilirler. Öykülerde çoğu zaman olumsallık, yani verilerin zamanda ve mekanda birbiriyle kesişerek bir çıktı ürettikleri, özgül koşullardan oluşan bir bileşim vardır. Genellikle bir anlatıda aktörlere farklı bakış açıları ya da perspektifler atfedilir. Çoğu zaman verileri içlerinde birden çok küçük öykünün ya da öykü parçacığının bulunduğu birkaç büyük/ana anlatı şeklinde düzenleriz.

KULLANIM ALANI: Anlatı analizi, olay yapısı analizi ve süreç takibi

Şematik – Bu düşünme biçimini kullandığımızda, özgül olayları, insanları ve benzer veri birimlerini uzamsal bir örüntü ya da görsel bir yapı şeklinde düzenleriz. Genellikle veriler, bir tür görsel zaman-mekan konfigürasyonu şeklinde bir araya getirilir. Verilerin iki ya da üç boyutlu görsel dağılımı, içlerindeki karşılıklı ilişkileri açığa çıkarmanın bir yoludur. Görsel temsil birbiriyle bağlantılı çok sayıda karmaşık parça içeren bir bütünü dışa vurmanın yollarından biridir. Veri birimleri arasındaki ilişkileri açığa çıkaran sadece konumları değildir (yani aşağıda/yukarıda, ileride/arkada, solda/sağda). İlaveten, veri birimleri birbirleriyle örtüşebilir, büyüklük ve şekil açısından farklılaşabilir ve aralarındaki mesafeye/uzama göre çeşitlilik gösterebilirler. Çeşitli bağlantı çizgileri kullanmak gibi (kesikli ya da sürekli, kalın ya da ince, yön okları, düz ya da dairesel) bağlantıların olması da veri ilişkilerini görselleştirmenin yolları arasındadır.

KULLANIM ALANLARI: Haritalama, akış grafikleri, ağ analizi ve olay yapısı analizi (anlatı biçimi ile birlikte).

---

* Kısaltmada terimin İngilizce karşılığı (*Qualitative Comparative Analysis*) temel alınmıştır (ç.n.).

15.2. Analiz edilecek nitel verileri düzenlemekte kullanılan kodlama tekniklerini betimlemek

Nitel araştırmacılar, genelleme yapma araçları olarak çoğu kez genel fikirleri, temaları veya kavramları kullanırlar. Bunlar çoğu zaman değişken dışı kavramlar veya nominal düzeydeki basit değişkenlerdir.

Kavramlaştırma

Nicel araştırmada, ölçüm sürecinden önce değişkenleri kavramlaştırır ve kavramları rafine ederiz. Bunun aksine, nitel bir araştırma icra ederken, yeni kavramlar oluşturur ya da kavramları verilere dayalı şekilde rafine ederiz. Kavram oluşturma, veri analizinin ayrılmaz bir parçasıdır ve veri toplama sırasında başlar. Dolayısıyla kavramlaştırma, verileri düzenleme ve onlardan anlam çıkarma yollarından biridir.

Veri analizindeki yaygın yöntemlerden biri, verileri; temalar, kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayırarak düzenlemektir. Ayrıca bunu yaparken yeni kavramlar geliştirebilir, kavramsal tanımlar formüle edebilir ve kavramlar arasındaki ilişkileri de inceleyebiliriz. Nihayet kavramları, bir dizi halinde, karşıt kümeler (*X*, *Y*'nin karşıtıdır) veya kuramsal açıklamalarla iç içe geçmiş kategori kümeleri olarak birbirine bağlarız.

Verileri (örn. saha notları, tarihsel belgeler, ikincil kaynaklar) incelerken ve onlara dair eleştirel sorular sorarken kavramları oluşturmaya başlayabilirsiniz. Sorular, sosyoloji gibi akademik bir disiplinin soyut kelime dağarcığından gelebilir, örneğin: Bu bir sınıf çatışması örneği midir? Bu durumda bir rol çatışması bulunuyor muydu? Bu bir toplumsal hareket midir? Sorular mantıksal da olabilir, örneğin: Olaylar hangi sırada gerçekleşti? Orada gerçekleşme biçimiyle burada gerçekleşme biçimi karşılaştırıldığında durum nasıldır? Bu vakalar aynı mı yoksa farklı mı, genel mi yoksa özel midir?[3]

Özellikle vaka araştırması analizinde kavramlar ve kanıtlar birbirine bağımlıdır. Vakalar, önceden inşa edilmiş verili ampirik birimler ya da verilerden ayrı kuramsal kategoriler değildir; veriler ve kuram tarafından belirlenirler. Verileri düzenler ve fikirleri kullanırken, bir vaka üretir ve belirlersiniz. Bir vaka oluşturma, ki buna *vaka inşası* da denir, verileri ve kuramı bir araya getirir (vaka oluşturma, 7. Bölüm'de ele alınmıştır). Neyin vaka olarak görüleceğini belirlemek, gerçekten gözlemlediklerinizle gözlemlediğiniz şeyler hakkındaki fikirleriniz arasındaki gerilimi çözüme bağlar. "Yöntembilimsel bir adım olarak görülen vaka inşası, araştırma sürecinin herhangi bir aşamasında

[3] Sorularla ilgili bir tartışma için bkz. Hammersley ve Atkinson (1983:174-206).

gerçekleşebilir, ancak özellikle projenin başında ve sonunda gerçekleşir" (Ragin, 1992b:218).

Nitel Verilerin Kodlanması

Nicel verileri kodlarken, değişken ölçümlerini, istatistiksel analiz için bilgisayar tarafından okunabilir bir formata göre düzenlersiniz. Nitel araştırmada veri kodlamanın nicel araştırmadakinden farklı bir anlamı bulunur. Nitel araştırmada kodlama yaparken, ham verileri kavramsal kategorilere ayırır, sınıflandırır, düzenler ve temalar veya kavramlar üretirsiniz. Maxwell ve Chmiel'in (2017:22) gözlemlediği gibi, "Nitel veri analizinde en sık kullanılan kategorizasyon stratejisi kodlamadır." Nitel kodlama, veri yönetimi ile ilgili bir kağıt kürek işi değil, veri analizinin ayrılmaz bir parçasıdır. Araştırma sorunuz size yol gösterir, fakat kodlama süreci de çoğu kez yeni sorulara yol açar. Sizi ham verilerin ayrıntılarında boğulmaktan kurtarır ve bu verileri, daha üst düzeyde düşünmenizi, kurama ve genellemelere doğra ilerlemenizi teşvik eder:

> *Kodlar, bir çalışma sırasında derlenen betimleyici veya çıkarımsal bilgilere anlam atfeden etiketlerdir... Kodlar çoğu zaman çeşitli boyutlardaki "yığınlara" eklenirler..."* (Miles, Huberman & Saldana, 2014:71-72)

Temellendirilmiş kuram yaklaşımına dayanan[4] Strauss (1987), nitel veri kodlamayı üç türe ayırmıştır. Şu uyarıda bulunmuştur: "Kodlama, deneyimsiz araştırmacılar için anlaması ve hakim olması en zor işlemdir."[5]

1. *Açık Kodlama.* Yakın zamanda toplanmış verilerin üzerinden ilk kez geçerken **açık kodlama** yaparsınız. Bu, "ilk" kodlama olarak da adlandırılır ve geçicidir. Temaları belirler ve veri yığınını kategorilere ayırmak için yaptığınız ilk girişimde ilk kodları kararlaştırırsınız. Yavaş yavaş saha notlarını, tarihsel kaynakları veya diğer verileri okurken, kritik terimleri, merkezi önemdeki kişileri, kilit olayları veya temaları ararsınız. Daha sonra, bir not kartının kenarına ya da bilgisayar dosyasına bir önkavramı ya da etiketi yazarsınız. Etiketi farklı bir renkle veya fark edilecek bir şekilde vurgulamak onu hızla tespit etmenizi sağlar. Sonraki analizde, yeni temalar üretmeye ve bu başlangıç kodlarını değiştirmeye hazır olmanız gerekir. Esnek bir biçimde kullanıldığı tak-

---

[4] Bir nitel veri analizi yaklaşımı olarak temellendirilmiş kuram üzerine ayrıca bkz. Grbich (2007:70-83), Kelle (2014:564-567), Miles, Huberman & Saldana (2014:31) ve Thornberg & Charmaz (2014).

[5] Kodlamayla ilgili ek tartışmalar için bkz. Boyatzis (1998), Lofland & Lofland (1995:192- 193), Miles, Huberman & Saldana (2014:71-93), Maxwell & Chmiel (2014:24-30), Sanjek (1990:388-392), Thornbert & Charmaz (2014:156-161) ve Wolcott (1994). Biernack (2012) çoğu nitel veri kodlama pratiğini "bilim dışı" sayarak reddeder.

dirde bir kuramsal çerçeve size yardımcı olacaktır. Açık kodlama yaparken, temaları verilerin derinliklerinden yüzeye çıkarırsınız. Temalar düşük bir soyutlama düzeyinde yer alırlar ve başlangıçtaki araştırma sorunuzdan, literatürdeki kavramlardan, toplumsal ortamın mensuplarının kullandığı terimlerden ya da verilere gömülmenizin tetiklediği yeni düşüncelerden kaynaklanırlar.

Soyut kavramlar ve ayrıntılar arasında gidip gelmenin bir örneği, LeMasters'in (1975) saha araştırmasında bulunabilir. LeMasters, bir işçi sınıf barı ile ilgili saha araştırmasında, evliliğin pek çok sohbetin ana konusu olduğunu görmüştür. Eğer saha notlarını açık kodlasaydı, *evlilik* temasının olduğu büyük bir saha notları grubunu kodlayabilirdi. Aşağıda, *evlilik* teması altında açık kodlanabilecek varsayımsal saha notlarının bir örneği yer almaktadır:

> *Perşembe günü bara giderken kravat takıyordum, çünkü geç saatte bir toplantım vardı. Sam, bunu hemen fark ederek, "Lanet olsun, Doktor, bir seferinde ben de bunlardan bir tane takmıştım –evlendiğimde- ve şimdi halime bak! Tanrı şahidim olsun, bir sonrakini cenaze levazımatçısı geçirecek boynuma" dedi. Bir bira ısmarladım ve kendisine sordum: "Neden evlendin öyleyse?" "Evlenmeyip de ne halt edeceksin? Hayatın boyunca yeniyetme kızlarla düşüp kalkacak halin yok ya – bekarken bunu çok yaptım ha!" diye gülümseyip göz kırptı. Bir bira daha ısmarlamak ve sigara yakmak için durdu, sonra devam etti: "Bir erkek, eninde sonunda kendi evi ve çocukları olsun ister ve bunun için de evlenmen gerekir. Başka yolu yok - kancayı takıyorlar şana." "Helen [karısı] iyi bir insana benziyor" dedim. Döndü, "Kahretsin, kızcağız kötü biri değil, ama kahrolası bir kadın sonuçta ve kadınların tümü sinirime dokunuyor. Tepemi attırıyorlar. Bir partiye gittiğinde, tam eğlenmeye başladığın zaman, karın 'hadi eve gidelim' diye tutturur."* (LeMasters, 1975: 36-37'den uyarlanmıştır)

Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmacılar da açık kodlama kullanır. Örneğin, Amerika'da on dokuzuncu yüzyılda ekonomik ve politik reform amaçlı bir hareket olarak doğan Emek Şövalyelerini araştırmıştım. Hareketin bir ilçedeki yerel şubesinin faaliyetleriyle ilgili ikincil bir kaynağı okudum. Okurken ve notlar alırken Prohibition [Yasak] Partisi'nin yerel seçimlerde önemli bir rol oynadığını ve içki yasağının, yerel şubenin üyeleri tarafından tartışıldığını fark ettim. Başlangıçtaki ilgi alanım Şövalyeler Hareketi'nin içyapısı, ideolojisi ve gelişimiydi. İçki yasağı, yeni ve beklenmedik bir kategoriydi. Notları "içki yasağı" etiketiyle kodladım ve olası bir tema olarak çalışmaya dahil ettim (ayrıca bkz. Şema 15.2 Temalar ve Nitel Verileri Kodlamak).

İçerik analizini 11. Bölüm'de gördünüz. Orada odak noktası nicel içerik analiziydi. Nicel ve nitel içerik analizi arasında keskin bir fark yoktur, ancak nitel içerik analizindeki tema kodlama; gözlem notları, tarihsel belgeler ya da görüşme kayıtları gibi diğer nitel veri türlerinin kodlanmasına çok benzer (bkz. Schreier, 2014).

Bir kavram listesi ile kodlamaya başlayabiliriz, fakat kodlama genellikle veri notlarını okurken gerçekleşir. Yola bir tema listesiyle çıksak da çıkmasak da açık kodlamayı bitirdikten *sonra* temaları listeleriz. Böyle bir liste üç amaca hizmet eder:

1. Yeni temaları bir bakışta görmenize yardımcı olur.
2. Gelecekteki açık kodlamalarda yeni temalar bulmanızı teşvik eder.
3. Daha sonraki analizlerde yeniden düzenlemek, sınıflandırmak, birleştirmek, elemek veya genişletmek üzere, çalışmadaki bütün temaların yer aldığı bir evren inşa etmek için bu listeyi kullanabiliriz.

Ne kadar eksiksiz ve ne kadar ayrıntılı kodlama yaptığımız, çeşitlilik gösterir. Bazı araştırmacılar, her satırı veya her kelime öbeğini kodlar; bazıları ise paragrafları ya da sayfaları kodlar. Verilerin bazıları kodlanmaz ve değersiz ya da atık olarak kabul edilir. Kodlamadaki ayrıntı derecesi, araştırma sorusuna, verilerin "zenginliğine" ve araştırma amaçlarına bağlıdır (bkz. Şema 15.1 Temalar ve Nitel Verilerin Kodlanması).

Açık uçlu kodlama, veri toplarken kendiniz için yazdığınız analitik notlara veya kısa notlara kadar uzanır. Kodlarınızı açıklayacak kısa notlar da yazmanız gerekir (bkz. analitik hatırlatma notu yazımıyla ilgili sonraki tartışma).

Şema 15.2 Temalar ve Nitel Verilerin Kodlanması

"İyi bir tematik kod, olgunun nitel zenginliğini koruyan bir koddur. Bu kod analizde, yorumlamada ve araştırmanın sunumunda kullanılabilir" (Boyatzis, 1998:31). Verileri temalara göre kodlarken araştırmacının öncelikle verilerdeki temaları "görmeyi" ya da tanımayı öğrenmesi gerekir. Temaları görmek, dört beceriye dayanır: (1) verilerdeki örüntülerin farkına varmak; (2) sistemler ve kavramlar temelinde düşünmek; (3) örtülü bilgilere ya da derin bir artalan bilgisine sahip olma (örn. Yunan mitolojisini bilmek, Shakespeare'in oyunlarını anlamaya yardımcı olur); ve (4) ilgili bilgilere sahip olmak (örn. bir rock müzik konseri ile ilgili temaları kodlamak için rock müzisyenleri ve müziği hakkında çok şey bilmek gerekir) (bkz. Boyatzis, 1998:7-8).

Kodlama yaparken kaçınılması gereken üç hata (bkz. Schwandt, 1997:17) ise şunlardır: (1) betimleyici düzeyin ötesine geçememek (analitik olmamak), (2) kodlamayı tamamen mekanik bir süreç olarak görmek ve (3) kodları sabit tutmak ve esnemelerine izin vermemek. Kodlar, beş kısımdan oluşur: (1) bir ile üç kelime arası bir isim ya da etiket, (2) temel bir özelliği kapsayan bir tanım, (3) ilgili kodu verilerin arasından ayırt etmeye yarayacak bir "öncü" tanım, (4) dışarıda bırakılacak ya da aranan nitelikler ve (5) bir örnek.

Kodun Farklı Kısımlarına Örnekler

Etiket. Toplumsal cinsiyet rolüyle ilgili anlaşmazlıklar.

Tanım. Kişiler arası sözlü anlaşmazlıklar kadar kadınların ve erkeklerin birbirleriyle ya da ayrı ayrı etkileşimleri sırasında, kadın ya da erkek için neyin uygun ya da kabul edilebilir davranış olduğu konusunda yaşadıkları çatışmalar ya da anlaşmazlıklar da bir örnek olabilir.

Öncü. Bir kadın ya da erkeğin, kadın ya da erkek olduğu için yapması gerekenler konusunda ilgineleyici ifadeler, şakalar yapılması veya uyuşmazlık yaşanması (çok yumuşaktan öfkeliye uzanan çeşitli tartışmalar) bir örnek olabilir.

Şema 15.2 Devamı

Aranan Nitelikler. Yalnızca aynı cinsiyetten kişiler arasındaki anlaşmazlıklar dikkate alınır. Her türden davranış (sözlü veya sözsüz), bir anlaşmazlığın hedefi olabilir. Eşcinsel ve transseksüel kimliğini açıkça ifade eden kişiler arasındaki etkileşimler dikkate alınmaz.

Örnek. 16 yaşındaki Serap ve Yasemin bir sınıfın önünde durarak önceki gece gittikleri randevularını tartışıyor. Serap, "Pizza yemeye çıktık - tabii ki o ödedi" diyor. Yasemin, "Tabii ki mi? Yani sen hesabı erkeğin ödemesini mi bekliyorsun?" diye soruyor. Serap,* onu "Aman, unut gitsin" diye yanıtlıyor.

Örnek Kutusu 15.1 Nitel Verileri Kodlama Süreci

İster gözleme dayalı saha notları, video veya ses kayıtları, açık uçlu görüşmeler, ister ayrıntılı tarihsel belgeler biçiminde olsun nitel verilerin kodlanması, süreci sistematikleştirme ve basitleştirme çabalarına karşın zorlu bir iştir. Bazı araştırmacılar, kendilerini kod yaratmaya mecbur bırakan metin kodlayıcı, yazılım programlarına güvenirler (bkz. bu bölümde daha sonraki tartışma), ancak yazılım, daha genel bir süreç olan kodlamada sadece bir araçtır.

2. Bölüm'de LGBT'leri kabul eden bir kiliseye yeni bir papazın gelişinin sonuçları ile ilgili bir araştırmayı gördünüz (Sumerau vd., 2015). Araştırmacı, belgelerdeki ve gözlemsel saha verilerindeki metin kodlama sürecini şöyle tarif etmiştir: "Araştırmayı birlikte yaptığım meslektaşlarım ve ben kilisedeki değişikleri betimlemek için etiketler üretip, bunları kuramsal ve ampirik literatürdeki kavramlarla karşılaştırdık, ardından etiketlerimizi, veriyi, kuramsal kavramları ve önceki araştırmaları içeren bir gel-git süreci içinde rafine ettik... Bunun için, başlangıçtaki her bir kodu mevcut din, toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlik literatüründeki süreçlerle karşılaştırdık ve bunlardan derlenen içgörülerle ilişki içinde terimlerimizi ve örneklerimizi rafine ettik..." (s. 314).

11. Bölüm'de (Örnek Kutusu 11.1), Hinkle ve Yang (2014) farklı veri türlerini kullanarak "Kırık Camlar" kuramını test etmişlerdi. Veri türlerinden biri, çeşitli sokakları ziyaret eden üç araştırmacının derlediği nitel gözlem verileriydi. Gördükleri fiziksel bozuklukları kodladılar (örn. sokaklarda/kaldırımlarda prezervatifler/prezervatif kutuları, sokaklarda/kaldırımlarda uyuşturucu aparatları, üstüne tahta çakılarak kapatılmış binalar, grafitiler, sokaklarda/kaldırımlarda kırık cam parçaları, kırık pencereler ve terk edilmiş evler).

11. Bölüm'de (Örnek Kutusu 11.5), çok eski yıllardaki ABD nüfus sayımlarının nitel verilerindeki isimleri ve meslekleri kodlayan bir araştırmayı gördünüz (Goldstein & Stecklov, 2016). Araştırmacılar erkeklerin isimlerini çok göç alınan ülkelerden birine ait ve etnik tınılı bir isim veya "Amerikan tınılı" bir isim şeklinde kodladılar.

13. Bölüm'de (Örnek Kutusu 13.3), Muleller ve Abrutyn'in (2016) intihar üzerine yaptıkları bir odak grup araştırmasını gördünüz. Araştırmacılar nitel odak grup verilerini nasıl kodladıklarını şöyle tarif ediyorlardı: "Temalarımızı belirlerken, her iki araştırmacı da deşifreleri okudu. İlk araştırmacı, görüşmelerden doğabilecek beklenmedik temalara karşı deşifreleri detaylı bir şekilde kodladı. Bu detaylı kodlama sayesinde başlıca 10 tema tespit ettik. Her iki araştırmacı da daha sonra ilk beş deşifreyi bu 10 temaya gören kodlamak için 'odaklanmış' kodlamadan yararlandı ve kodlamalarımızın tutarlı olup olmadığını kontrol ettik... Kodlamalarımızın tutarlı olduğuna kanaat getirdikten sonra, görüşmelerin geri kalanını kodlamaya devam ettik."

* Okumada akıcılık sağlamak için İngilizce orijinal metindeki varsayımsal kişi adları yerine Türkçe kişi adları kullanılmıştır (ç.n.).

EKSENEL KODLAMA. Burada verilerin üzerinden "iki kez geçersiniz." Açık kodlama sırasında, gerçek verilere odaklanır ve temalar için kod etiketleri belirlersiniz. Temalar arasında bağlantı kurmayla veya temaların temsil ettiği kavramları ayrıntılandırmayla pek ilgilenmezsiniz. Bunun aksine, **eksenel kodlamaya,** düzenlenmiş bir dizi başlangıç koduyla veya önkavramla başlarsınız. Bu ikinci geçişte, verilerden çok, başlangıçta kodlanan temalara odaklanırsınız. Bu geçiş sırasında ek kodlar veya yeni fikirler ortaya çıkabilir ve bunları not etmeniz gerekir; ancak asıl göreviniz, başlangıçtaki kodları gözden geçirmek ve irdelemektir. Bir anlamda, bir açık kod yığınını kodlamaktasınızdır. Bunu yaparken fikirleri veya temaları düzenlemeye geçer ve analizin kilit kavramlarının eksenini belirlersiniz.

Eksenel kodlama esnasında nedenleri ve sonuçları, koşulları ve etkileşimleri ve stratejileri ve süreçleri ararsınız. Birlikte kümelenen kod ya da kavram kategorilerine bakarsınız. Şu gibi sorular sorabilirsiniz: Mevcut kavramları alt boyutlara ya da alt kategorilere ayırabilir miyim? Yakından ilişkili birkaç kavramı tek bir genel yapı içinde bir araya getirebilir miyim? Kategorileri zamansal bir sıraya koyabilir miyim (yani önce A, sonra B, sonra C) ya da onları başlıca konu başlıklarından biriyle ilişkileri temelinde düzenleyebilir miyim?

Örneğin işçi sınıfı yaşam tarzını inceleyen LeMasters, evlilik gibi genel bir konuyu alt başlıklara (örn. nişanlılık, düğünler) ayırabilirdi. Evliliğin alt başlıklarını içeren bütün notlarını işaretleyip, ardından evliliği cinsellik, ev işlerinin cinsiyete dayalı bölüşümü, çocuklarla ilgili görüşler vb. temalarla ilişkilendirebilirdi. Tema farklı noktalarda tekrar ortaya çıktığında, yeni temalar bulmak için (örn. kadınların ve erkeklerin evliliğe karşı tutumları farklıdır) karşılaştırmalar yapabilirdi.

Emek Şövalyeleri ile ilgili tarihsel araştırma örneğinde içki yasağı ile ilişkili temaları aramıştım. Kulüp tartışmalarına, içki içmeye ya da sarhoşluğa ve Şövalyeler hareketi ile içki yasağını destekleyen ya da bu yasağa karşı çıkan siyasi partiler arasındaki ilişkilere bakmıştım. İçki yasağı etrafında kümelenen temalar arasında, boş zaman etkinliği olarak içki içmek, etnik kültürün bir parçası olarak içki içmek, içki içmekle ilgili farklı dini görüşler ve içki içmedeki toplumsal cinsiyet farklılıkları yer alıyordu.

Eksenel kodlama sadece kavramlar ve temalar arasındaki bağlantılar üzerine kafa yormayı teşvik etmez, yeni sorular da doğurur. Bazı temaları terk etmeyi ya da bazılarını daha derinlemesine incelemeyi düşündürebilir. Kanıtlar ve kavramlar arasındaki bağlantıları da pekiştirir. Kodları sağlamlaştırırken, pek çok yerde kilit temaların kanıtlarını bulabilir ve nitel verilerin içinde bunları destekleyen sıkı bir ağ inşa edebilirsiniz. Bu, güvenilirlik ve değişkenlerin ölçülmesi kapsamında anlatılan çoklu gösterge nosyonunu andırır. Bir tema ile veriler arasındaki bağlantı, birden çok ampirik kanıt örneğiyle pekiştirilir.[6]

---

[6] Nitel verilerle çoklu gösterge ölçümü için ayrıca bkz. Horan (1987) ve Strauss (1987:25).

Emek Şövalyelerini incelediğimde, hareketin öteki siyasi gruplarla ittifak kurmadaki başarısızlığını ana temalardan biri yaptım. Şövalyelerle içki yasağını destekleyen gruplar ve Prohibition [Yasak] Partisi de dahil olmak üzere diğer siyasi partiler arasındaki uzlaşmaları ve çatışmaları görmek için notlarının üzerinden geçtim. Eksenel kodlamada içki yasağıyla ilişkili kavramların ve temaların sırası, içki yasağı meselesinin ittifakları nasıl kolaylaştırdığını veya engellediğini görmeme yardımcı oldu.

SEÇİCİ KODLAMA. Verilerin üzerinden son bir kez geçmeye hazır olana kadar, araştırma projesinin ana temalarını belirlemiş olursunuz. **Seçici kodlama,** bütün verileri ve önceki bütün kodları taramayı içerir. Veri toplamanın neredeyse tümü tamamlandıktan sonra, temalara örnek oluşturan vakaları seçer ve karşılaştırmalar yaparsınız. Aynı zamanda kuramsal kodlama olarak da adlandırılan seçici kodlama ancak siz kavramları ve kilit genellemeleri ve fikirleri geliştirdikten sonra başlar.

Örneğin, LeMasters bir işçi sınıfı barını incelerken, cinsiyet ilişkilerini ana temalardan biri haline getirmeye karar vermiştir. Seçici kodlamada, saha notlarının üzerinden geçebilir, ailevi-samimi ilişkiler ve flört, nişanlar, düğünler, boşanma, evlilik dışı ilişkiler ve karı/koca ilişkileri vb. ritüeller gibi diğer temalarla/kavramlarla ilişkili toplumsal cinsiyet farklılıklarını arayabilirdi. Ardından erkeklerin ve kadınların evlilik temasının her bir parçasına ilişkin tutumlarını sistematik olarak karşılaştırabilirdi.

Seçici kodlama sırasında ana temalar veya kavramlar, araştırma sürecine nihai yönünü verir. Daha önceki kodlamalar esnasında saptanmış özgül temaları yeniden düzenler ve birden fazla ana temayı ayrıntılandırırsınız. Örneğin işçi sınıfı barı araştırmasında LeMasters, hem toplumsal cinsiyet ilişkileri temasını hem de yaşam döngüsünün farklı aşamaları temasını anlamak için evlilikle ilgili görüşleri inceleyebilirdi. Benzer şekilde, Emek Şövalyeleri çalışmasında, hem başarısız ittifaklar ana temasını anlamak hem de başka bir temayı, üyeler arasındaki etnik veya dini farklılıklara dayanan hareket içi bölünmelerin kaynağını anlamak için içki yasağını kullandım.

Analitik Hatırlatma Notu Yazımı

Nitel araştırmada sürekli notlar alırsınız. Verileri notlara kaydeder, yöntemler veya araştırma stratejileri üzerine yorumlarınızı notlara yazarsınız vb. İyi bir nitel araştırmacı olmak için takıntılı bir şekilde notlar almalı, bu notları dosyalarda düzenli bir şekilde tutmalı ve farklı not türlerinin yer aldığı pek çok dosya oluşturmalısınız: yöntembilimsel sorunlar üzerine bir dosya (örn. kaynakların yerleri veya etik sorunlar), haritaların veya şemaların bulunduğu bir dosya, bir nihai rapor veya makalenin olası genel çerçevesi hakkında bir dosya, belli insanlar veya olaylar hakkında bir dosya vb.

Analitik hatırlatma notu, özel bir not türüdür (13. Bölüm'de ele alınmıştır).[7] Bu, kodlama sürecine dair düşünceleriniz ve fikirleriniz hakkında kendi kendinize yazdığınız hatırlatıcı bir nottur. Kodlanan her bir tema veya kavram, ayrı bir hatırlatma notunun temelini oluşturur ve hatırlatma notu, bu kavram veya temaya dair bir tartışma içerir. Ham kuramsal fikirler, analitik hatırlatma notlarının başlangıcını oluşturur.

Analitik hatırlatma notu, somut verilerle veya ham karıtlarla daha soyut, kuramsal düşünceler arasında bir köprü kurar (bkz. Şekil 15.1). Veriler ve kodlama hakkındaki fikir ve düşüncelerinizi içerir. Hatırlatma notuna eklemeler yapın ve her bir kodlama türünde verilerin üzerinden geçerken bu notu kullanın. Thornberg ve Charmaz'ın (2014: 163) belirttiği gibi, "Hatırlatma notu yazımı bir şeyleri kağıda dökmektir. Bu notlar kodları, kategorileri, fikirleri, düşünceleri, dışavurumları ve planları daha yönetilebilir hale getirir ve daha fazla kuramlaştırma yapmayı teşvik eder." Hatırlatma notları, araştırma raporundaki veri analizinin temelini oluşturur. Aslında, nitelikli analitik hatırlatma notlarının yeniden yazılan kısımları, nihai raporun kısımları haline gelebilir.

Analitik hatırlatma notları yazımında kullanılan teknolojik araçlar basittir: kalem kağıt, birkaç defter, bir dizi dosya klasörü, kelime işlemcisinden geçmiş bir belge ve not fotokopileri. Analitik hatırlatma notu yazımının farklı yolları vardır: Kendi tarzınızı ya da yönteminizi geliştirmeniz gerekir (daha somut tavsiyeler için bkz. Şema 15.3 Analitik Hatırlatma Notu Yazımı İçin Öneriler). Bazı araştırmacılar, notların çok sayıda kopyasını çıkarıp onları keser ve her bir kopyanın parçalarını bir analitik hatırlatma dosyasına yerleştirir. Eğer fiziksel dosyalar büyükse ve analitik hatırlatma notları dosyada ayrı tutuluyorsa (örn. farklı renkte bir kağıda yazılmışsa ya da dosyanın başında yer alıyorsa), bu çok işe yarar. Bazı araştırmacılar da veri notlarında bir temanın ortaya çıktığı konumları analitik hatırlatma notlarının içinde listelerler. Böylece analitik hatırlatma notu ile veriler arasında gidip gelmek kolay olur. Veri notları renkli kalemle boyanmış ya da işaretlenmiş temalar içerdiği için verilerin belli kısımlarını bulmak kolaydır. Ara stratejilerden biri, bir ana temanın verilerde ortaya çıktığı noktaların sürekli güncellenen bir listesini tutmak, kolayca bulmak için de notların birkaç önemli bölümünün kopyalarını buna dahil etmektir.[8]

Analitik hatırlatma notlarını gözden geçirir ve değiştirirken, ortaya çıkan fikirleri meslektaşlarınızla tartışın ve yeni sorunlara odaklanarak literatüre

---

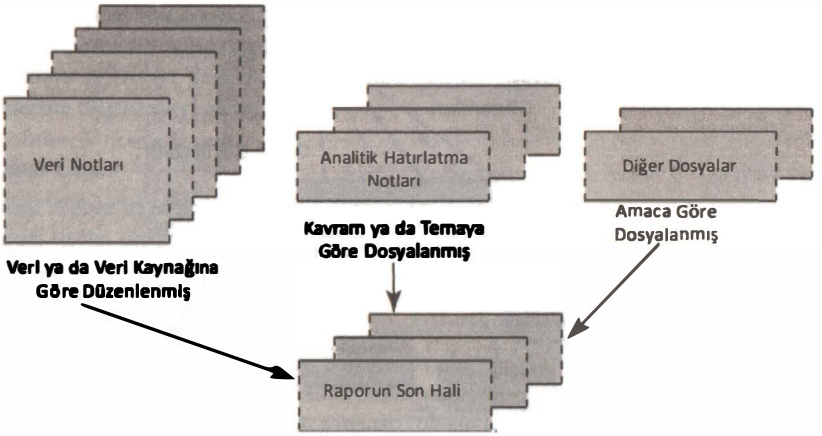
[7] Hatırlatma notu tutma ile daha fazla bilgi için bkz. Grbich (2007:77-78), Lester & Hadden (1980), Lofland & Lofland (1995:193-197), Miles, Huberman & Saldana (2014:95-99) ve Thornberg & Charmaz (2014:163-166).

[8] Notlar ve kodlarla ilgili olarak ayrıca bkz. Barzun & Graff (1970:255-274), Bogdan & Taylor (1975), Lofland & Lofland (1984:131 -140), Shafer (1980:171 -200), Spradley (1979a, 1979b) ve Schatzman & Strauss (1973:104-120).

dönün. Analitik hatırlatma notları, gerektiğinde ekleyebileceğiniz veya çıkarabileceğiniz potansiyel hipotezler üretmenize yardımcı olabilirler. Bu notlar, ayrıca yeni temalar geliştirmenize veya kodlama sistemlerini değiştirmenize de yardımcı olurlar.

Şema 15.3 Analitik Hatırlatma Notu Yazımı için Öneriler

1. Veri toplamaya başladıktan kısa süre sonra hatırlatma notları yazmaya başlayın ve nihai araştırma raporunun tamamlanmasının hemen öncesine kadar hatırlatma notlarını yazmaya devam edin.
2. Hatırlatma notu girişlerine tarih yazın, böylece düşüncelerin nasıl ilerlediğini ve geliştiğini görebilirsiniz. Bu, uzun ve karmaşık hatırlatma notlarını yeniden okurken size yardımcı olacaktır, çünkü araştırma ilerledikçe düzenli olarak hatırlatma notlarını değiştirecek ve onlara eklemeler yapacaksınız.
3. Bir hatırlatma notu yazmak için kodlamaya veya veri kaydetmeye ara verin. Bekleyerek yaratıcı bir kıvılcımın ya da yeni bir içgörünün kaybolup gitmesine izin vermeyin, sadece yazın.
4. Hatırlatma notlarını düzenli olarak okuyun ve benzer kodların birleştirilip birleştirilemeyeceğini veya kodlar arasındaki farklılıkların daha fazla netleştirilip netleştirilemeyeceğini anlamak için benzer kodlarla ilgili hatırlatma notlarını karşılaştırın.
5. Her bir kavram veya tema hakkında ayrı bir hatırlatma notu dosyası tutun. O tema veya kavram hakkında yazılan tüm hatırlatma notlarını tek bir dosyada, klasörde veya defterde tutun. Bunu, kolaylıkla bulunabilmesi için kavramın veya temanın adıyla etiketleyin. Analiz ilerlerken hatırlatma notlarını fiziksel olarak sınıflandırabilmek veya yeniden düzenleyebilmek önemlidir, bu yüzden hatırlatma notlarını bir şekilde sınıflandırabiliyor olmalısınız.
6. Analitik hatırlatma notlarıyla veri notlarını birbirinden ayrı tutun, çünkü bunların amaçları farklıdır. Veriler kanıttır. Analitik hatırlatma notlarının kavramsal, kuram inşasına dönük bir amacı vardır. Verileri vermezler, ancak verilerin, nasıl birbirine bağlandığı ya da bir veri kümesinin genel bir tema ya da kavramı nasıl örneklediği konusunda fikir verirler.
7. Bir analitik hatırlatma notunda farklı kavramlara gönderme yapın. Bir hatırlatma notu yazarken kavramın öteki kavramlarla olan benzerliklerini, farklılıklarını veya nedensel ilişkisini düşünün. İleride bu kavramları bütünleştirmeyi, sentezlemeyi ve çözümlemeyi kolaylaştırmak için bunları analitik hatırlatma notunda belirtin.
8. Eğer aynı anda iki fikir ortaya çıkarsa, her birini ayrı bir hatırlatma notuna yazın. Farklı her bir temayı veya kavramı ayrı bir hatırlatma notunda ve dosyada tutmaya çalışın.
9. Eğer bir hatırlatma notuna artık yeni bir şey eklenemiyorsa ve bir tema veya kavram hakkında daha fazla veri toplamanın mümkün olmadığı bir doyum noktasına ulaşmışsanız, bunu hatırlatma notunda belirtin.
10. Hatırlatma notları için bir kod veya etiket listesi oluşturun. Böylece, bu listeye bakarak hatırlatma notlarındaki tüm temaları görebilirsiniz. Düzenli olarak hatırlatma notlarını sınıflandırır ve yeniden gruplandırırken, hatırlatma notu etiketlerinin listesini de bu sınıflandırmaya uygun olacak şekilde yeniden düzenleyin.

Şekil 15.1 Analitik Hatırlatma Notları ve Diğer Dosyalar

Çıkıntılar

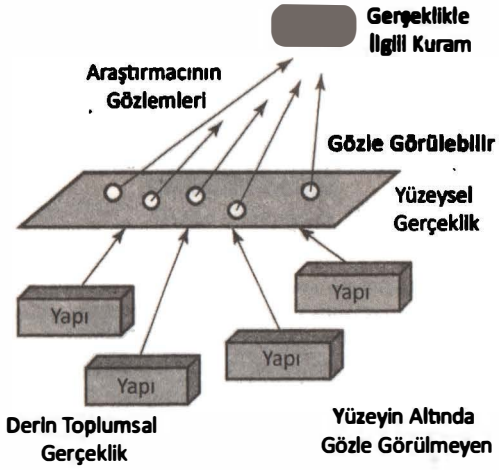
Topladığımız özgül ampirik kanıtlar, kuramsal fikirlerle ve gözlemlenebilir gerçekliğin altında yatan yapılarla ilişkilidir. Şekil 15.2'de modellenen ilişki, verilerin, yalnızca gözle görülebilir seviyede ortaya çıkan şeylerin örnekleri olduklarını göstermektedir. Verileri kuramlar ve genellemeler üretmek ve değerlendirmek için kullanır, ama aynı zamanda gerçekliğin dış yüzeyinin altında, daha derin toplumsal yapıların veya ilişkilerin yattığını varsayarız.

Yalnızca kısmen gördüğümüz yüzeysel gerçeklik, yüzeyin altında göze görünmeden gerçekleşen şeyleri yansıtır. Bir jeoloji terimi kullanacak olursak yüzeydeki bu olaylara **çıkıntı** diyebiliriz.[9] Jeolojide, bir ana kayanın yüzeyde kalan ve insanların gördüğü bölümüne çıkıntı denir. Çıkıntı, yerkürenin merkezi ve katı özelliklerinin dışa yansımasıdır. Jeologlar, yüzeyin altında nelerin yattığı hakkında ipuçları elde etmek için çıkıntıları incelerler.

Toplumsal dünyada doğrudan gözlemleyemeyeceğimiz pek çok şey vardır. Örneğin iki insan arasındaki derin bir aşk ilişkisini gözlemleyemeyiz. Aşkın dışavurumlarını bir öpüşmede, belirli sevgi eylemlerinde ve yapılan iyiliklerde görebiliriz. Benzer şekilde, sınıf gibi bir toplumsal yapıyı doğrudan gözlemleyemeyiz. İnsanların davranış biçimlerindeki, kariyer beklentilerindeki, maddi varlıklarındaki vb. farklılıklarda, sınıfın dışa dönük işaretlerini görebiliriz. İlk bakışta gördüklerimizin bizi aldatması mümkündür, dolayısıyla hem gözle gördüğümüz gerçeklik düzeyindeki verileri inceler hem de bunun altında yatan daha derin yapıları ve gözle görülemeyen güçleri ararız.

---

[9] Bkz. Fetterman (1989:68).

Şekil 15.2 Kuram, Yüzeysel Gerçeklik ve Derin Yapılar

Nitel Veri Analizi Stratejileri

15.3. Nitel verileri analiz etmek için kullanılan stratejileri açıklamak

Çoğu nitel araştırmacı, kodlama, hatırlatma notu yazımı ve çıkıntı arama tekniklerini kullanır. Bu kısımda, nitel verileri analiz etmek için tek başına ya da birlikte kullanabileceğiniz stratejileri öğreneceksiniz: (1) ideal tip, (2) ardışık yaklaşma, (3) örnekleyici yöntem, (4) alan analizi, (5) analitik karşılaştırma, (6) anlatı analizi ve (7) negatif vaka yöntemi.

Daha önce de ifade edildiği üzere, nicel araştırmayla karşılaştırıldığında, nitel veri stratejileri çok daha çeşitli, daha az standart ve daha az açıktır. Mahoney'in (1999:1192-1193) söylediği gibi, "Metodolojik açıklığın eksikliği, pek çok okurun, [nitel verilerle uğraşan] araştırmacıların argümanlarını tümüyle anlamasını ve takdir etmesini zorlaştırmıştır." Bazı araştırmacılar, yalnızca bir strateji kullanırken bazıları, birkaç stratejiyi birleştirir.

Veri analizi, verilerde örüntüler, yani tekrar eden davranışlar, nesneler, aşamalar veya fikirler aramak anlamına gelir. Verilerdeki bir örüntüyü belirlendikten sonra, bu örüntüyü bir toplumsal kuram veya içinde gerçekleştiği ortam açısından yorumlarsınız (yani anlamlandırırsınız). Bu, tekil bir tarihsel bir olayın veya toplumsal bir ortamın tasvirinden daha genel bir yoruma doğru ilerlemenize olanak verir.

Veriler nitel araştırmada birden çok biçim alabilir. Örneğin, saha araştırması verileri, araştırmacının beş duyusuyla deneyimlediği ham verileri, saha notlarında kaydedilen verileri ve nihai raporda yer alan seçilmiş veya işlenmiş

verileri içerir (bkz. Şekil 15.3). Veri analizi, ham ve kaydedilmiş verileri gözden geçirmenin yanı sıra, kodlanmış verileri incelemeyi, sınıflandırmayı, kategorilere ayırmayı, değerlendirmeyi, karşılaştırmayı, sentezlemeyi ve bu veriler üzerine düşünmeyi gerektirir.

İdeal Tipler

Max Weber'in *ideal tipi*, nitel veri analizindeki en yaygın stratejilerden biridir. İdeal tipler, toplumsal ilişkilerin veya süreçlerin modelleri veya zihinsel soyutlamalardır. Verileri veya "gerçekliği" kıyaslayabileceğimiz kusursuz standartlardır. İdeal tip, karşılaştırma için kullanılan yapay bir araçtır, çünkü hiçbir gerçeklik, bir ideal tipe tamı tamına uymaz. Örneğin, ideal demokrasinin veya ideal bir üniversite bira partisinin zihinsel modelini geliştiriyorum. Gerekli özelliklerin listelerini içeren bu soyutlamalar, herhangi özgül bir demokrasiyi ya da bira partisini tarif etmez; yine de çok sayıda özgül vakaya uygulandıklarında işe yararlar. Her bir vakanın ideale ne kadar yaklaştığını görmeme yardımcı olurlar.

Weber'in ideal tipler yöntemi, Mills'in uyuşma yöntemini de tamamlar (bkz. analitik karşılaştırma). Uyuşma yöntemiyle, araştırmacının dikkati, vakalar arasında ortak olan şeylere odaklanır ve araştırmacı, vakalarda aynı sonuca yol açan ortak nedenleri arar. Kendi başına uyuşma yöntemi, fiili vakalarla yapılan bir karşılaştırmaya işaret eder. Bu vaka karşılaştırması, idealize edilmiş bir modele dayanarak da yapılabilir. Bir toplumsal sürecin veya ilişkinin ideal bir tipini geliştirip daha sonra bunu belirli vakalarla karşılaştırabilirsiniz.

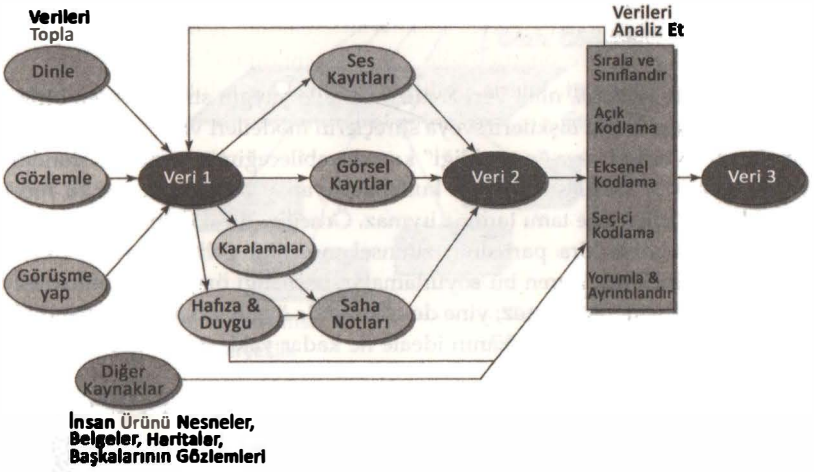
Nitel araştırmada ideal tipleri iki şekilde kullanabiliriz: bağlamların etkisinin kıyaslanması ve analojiler.

1. *Bağlamları karşılaştırma.* Son derece yorumlayıcı bir yaklaşım benimseyen araştırmacılar, verileri saha mensuplarının kültürel anlamlarına ve bağlamına duyarlı bir biçimde yorumlamak için ideal tipleri kullanabilirler. Hipotezleri test etmek ya da genellenebilir bir kuram üretmek yerine ideal tipi, her bir vakanın özgül yanlarını ortaya çıkarmak ve özgün bağlamın etkisini vurgulamak için kullanırlar.[10] Bağlamlar arasındaki farklılıkları vurgularken, çarpıcı ve ayırt edici özelliklere sahip vakaları seçerler. Örneğin, *Work and Authority in Industry* [Sanayide Emek ve Otorite] adlı çalışmasında Reinhard Bendix (1956), birbirinden çok farklı iki bağlamdaki (Çarlık Rusya'sı ve sanayileşen İngiltere) işyeri yönetimi ilişkilerini karşılaştırmıştır. Bağlamları karşılaştırırken, bazı araştırmacıları farklı vakalar kapsamında bir kuramın varlığını göstermek veya düzenlilikler keşfetmek için ideal tipi kullanmazlar. Bunun yerine, tekil ve benzersiz olanı vurgularlar. Bazı araştırmacılar ise aksine, benzersiz özelliklerin genel süreçlerin işleyişini nasıl biçimlendirmiş olduğunu göstermek için ideal tipleri kullanırlar. Skocpol ve Somers'in (1980:178) açıkladığı gibi:

---

[10] Bkz. Lange (2013), Skocpol (1984) ve Skocpol & Somers (1980).

(Veri 1= Duyu organlarıyla algılanan ham veriler, araştırmacının deneyimleri;
Veri 2= Kaydedilmiş veriler, deneyimlerin fiziksel kayıtları;
Veri 3= Nihai bir rapordaki seçilmiş, işlenmiş veriler)

Şekil 15.3 Saha Araştırmasında Veriler
Kaynak: Ellen, R. F. (der). (1984a)'dan alınmıştır.

Her şey bir yana, tekil vakaların arasındaki zıtlıklar belirlenir. Çoğu kez, bu tür zıtlıklar, genel temalara, yön gösterici sorulara ya da ideal tip kavramlarına yapılan atıflar yardımıyla geliştirilir. Temalar ve sorular, vakalar arasındaki farklılıklara dikkat çekmekte çerçeve görevi görebilirler. İdeal tipler, hassaslaştırılmış aygıtlar –yani her bir vakanın belli özelliklerinin tesisinde referans alınacak kıyas noktaları- olarak kullanılabilirler.

İdeal tipi, belirli koşulların, kültürel anlamların ve belirli bireylerin bakış açılarının, toplumsal bir ortamın veya sürecin anlaşılmasında nasıl merkezi bir öneme sahip olduğunu vurgulamak için kullanabilirsiniz. İdeal tip, özgün bağlamsal özelliklerin daha kolay vurgulanabileceği bir ayna haline gelir.

2. *Analojiler.* İdeal tipleri, nitel verileri düzenlemek amacıyla analojiler şeklinde de kullanabiliriz. *Analoji,* iki nesne, süreç veya olayın birbirine benzer olduğunun ifadesidir. Analojiyi genellikle fikirleri iletmek ve mantıksal karşılaştırmaları kolaylaştırmak için kullanırız. Analojiler zaten bilinen bir şeye veya tanıdık bir deneyime atıfta bulunarak, verilerin içindeki örüntülerle ilgili bilgileri iletirler. Analojiler, pek çok ayrıntının içine derinlemesine gömülmüş ilişkileri hızla tanımamıza imkan verir. Belirli olaylardan oluşan bir labirentteki örüntüleri açığa çıkarmanın ve farklı ortamlardaki toplumsal süreçleri kar-

şılaştırmanın kestirme yollarından biridir.[11] Örneğin, X kişisi konuştuktan sonra odayı sessizliğin kapladığını, odada "buz gibi bir hava estiğini" söylüyorsunuz. Bu ifade odanın sıcaklığının düştüğünü ya da odada bir rüzgarın hissedildiğini değil ancak duygusal tondaki ani bir değişimi özetler. Benzer şekilde, Y toplumundaki cinsiyet ilişkilerini anlatmak için kadınların "mülk gibi görüldüklerini" ve onlara "köle gibi davranıldığını" söylüyorsunuz. Bu ifade, cinsiyetlerarası ilişkilerle ilgili kanıtların, köle sahibi-köle ilişkilerinin ideal tipi ile önemli benzerliklere sahip olduğunu ima eder. İdeal tip analojileri keşifsel bir araç (yani kişinin bir şeyleri öğrenmesine ya da anlamasına yardım eden bir araç) görevi görür. Analojiler, özellikle derin bir yapıya veya altta yatan bir mekanizmaya atıfta bulunarak verilerden anlam çıkarmaya ya da verileri açıklamaya çalıştığınızda işe yararlar.[12] İdeal tipler bir açıklamayı kusursuz bir şekilde test etmez. Daha çok, sayısız ayrıntının kavramsal yeniden inşasının sistematik bir formatta gerçekleşmesini sağlarlar.

Ardışık Yaklaşma

Ardışık yaklaşma, tekrarlı yinelemeler yapmayı gerektiren bir süreçtir. Her seferinde başa dönerek, adım adım nihai bir analize doğru yol alırsınız. Zamanla veya çok sayıda yineleme yaptıktan sonra, muğlak fikirlerden ve verilerdeki somut ayrıntılardan, genellemeler içeren kapsamlı bir analize doğru ilerlersiniz. Bu, daha önce ele alınan kodlamaya benzer.

Araştırma sorularının yanı sıra varsayımlar ve kavramlardan oluşan bir çerçeve ile işe başlarsınız. Ardından verileri sondajlar, kavramların kanıtlara ne kadar iyi uyduğunu görmek ve verilerin özelliklerini açığa çıkarmak için kanıtlara sorular sorarsınız. Ayrıca kanıtlardan soyutlama yaparak ve kavramları kanıtlara daha uygun hale getirerek daha yeni kavramlar yaratırsınız. Daha sonra ilk aşamada ortaya çıkan çözülmemiş sorunları ele almak için ek kanıtlar toplar ve ardından süreci tekrarlarsınız. Her bir aşamada, kanıtlar ve kuram birbirini şekillendirir. Buna **ardışık yaklaşma** denir, çünkü değiştirilen kavramlar ve model, kanıtların tamamına daha iyi uyum sağlar ve peş peşe değişikliğe uğrayarak gittikçe gerçeğe daha uygun olur.

Kanıtların üzerinden her geçişiniz, geçicidir ya da tamamlanmamıştır. Kavramlar soyuttur, ancak somut kanıtlara dayanır ve bağlamı yansıtırlar. Analiz, koşullara ve olasılıklara dayanan genellemelere doğru ilerledikçe,

---

[11] Analojiler ve modellerle ilgili bir tartışma için, bkz. Barry (1975), Glucksmann (1974), Harré (1972), Hesse (1970) ve Kaplan (1964).

[12] Toplumsal kuramda analojilerin önemiyle ilgili bir tartışma için bkz. Lloyd (1986:127-132) ve Stinchcombe (1978).

genellemeleri ve bağlantıları, kanıtları daha iyi yansıtacak şekilde rafine edebilirsiniz.[13]

Örnekleyici Yöntem

Başka bir analiz yöntemi, kuramsal kavramları ampirik kanıtlarla örnekler ya da sabitler. **Örnekleyici yöntem** ile araştırmacı, kuramı somut bir tarihsel duruma veya toplumsal ortama uygular ya da verileri kurama dayanarak düzenler. Önceden var olan kuram, ampirik kanıtlarla doldurduğunuz **boş kutular** sunabilir.[14] Kutulardaki kanıtlar; genel bir model, bir analoji ya da bir aşama dizisi şeklinde olabilecek kuramı doğrular, değiştirir ya da reddeder (bkz. Şema 15.4 Örnekleyici Yöntemin Üç Farklı Türü).[15]

Örnekleyici yöntemde tek bir vaka, bir açıklamanın sağlam bir şekilde test edilmesine veya doğrulanmasına yetmez. Bunun nedeni, tek bir vakadan elde edilen verilerin, birbiriyle rakip çok sayıdaki açıklamanın boş kutularını örnekleyebilmesidir. Bunun yanı sıra, boş bir kutuyu örnek bir vaka ile doldurmak için kullandığımız kanıtlar, genelleştirilmiş bir açıklama inşa etmez. Genel bir açıklama, çok sayıda vakadan elde edilmiş kanıtlar gerektirir.

Şema 15.4 Örnekleyici Yöntemin Üç Farklı Türü

1. *Vaka netleştirme.* Kavramsal model, belirli bir vakayı ya da tekil bir durumu açıklamak için kullanılır. Vaka, kuramın pratiğe dökülmesiyle anlaşılır hale gelir.
2. *Paralel gösterim.* Birden çok vakayı (yani birimleri ya da zaman dilimlerini) yan yana koyarak kuramın birden çok vakada geçerli olduğunu göstermek. Paige (1975), kırsal sınıf çatışması üzerine çalışmasında paralel gösterimden yararlanmıştır. İlk önce, sınıf çatışmasına neden olan koşulların ayrıntılı bir modelini yapmış, daha sonra, bu modeli örneklemek için Peru, Angola ve Vietnam'dan kanıtlar sunmuştur.
3. *Örüntü eşleştirme.* Bu yöntem bir vakadan elde edilen gözlemleri, kuramdan veya öteki çalışmalardan devşirilen örüntülerle veya kavramlarla eşleştirir. Bu, kısmi kuram yanlışlamaya olanak verir; bazı fikirleri, değişkenleri veya örüntüleri değerlendirme dışı bırakarak, olası açıklama çeşitliliğini daraltır.

Alan Analizi

Bilişsel antropoloji nitel veri analizine muazzam katkılar sunmuştur. Bu antropoloji türü, kültürleri, zihinsel üretimler ya da fiziksel-maddi dünyanın bilişsel düzenleri olarak kabul eder. Bilişsel antropologlar, insanların maddi nesneleri, olayları ve deneyimleri nasıl anladıklarını ve düzenlediklerini araş-

---

[13] Ardışık yaklaşma ile ilgili daha fazla bilgi ve bu konuda bir tartışma için, bkz. Applebaum (1978a), Mcquaire (1978, 1979), P. Thompson (1978), Wardell (1979) ve Young (1980).

[14] Boş kutularla ilgili bir tartışma için, bkz. Bonnell (1980) ve Smelser (1976).

[15] Bir tartışma için, bkz. Bonnell (1980) ve Skocpol (1984). Bogdan & Taylor (1975:79) benzer bir yöntemi anlatmaktadır. Lange (2013:53-54) buna "örüntü eşleştirme" der.

tırırlar.[16] Gerçekliği anlamlandırmak için bilişsel kategoriler kullandığımıza ve olayları, maddi yaşamı ve fikirleri bir kültürdeki kategoriler temelinde düzenlediğimize dikkat çekerler. Bilişsel antropoloji insanların kullandıkları kategorileri, davranış kurallarını ya da mantıklı düşünce sistemlerini keşfetmeye ve belgelemeye çalışır. Bunun için bilişsel antropoloji, insanların çeşitli durumlarda neyi kültürel olarak beklenebilir ya da uygun buldukları kadar, insanların gerçekte ne yaptıklarını da ana hatlarıyla betimler. Bilişsel antropoloji, insanların ve kurumların dünyayı çoğu zaman örtülü biçimlerde nasıl sınıflandırdıklarını ve kategorize ettiklerini belirleyen geniş bir veri analizi ve kuramlaştırma türünün parçasıdır. Bu tür sınıflandırmalar daha sonra "kendi başlarına bir varlık kazanarak" beşeri deneyimi düzenlerler (bkz. Bowker & Leigh-Star, 1999).

Erken dönem bilişsel antropologlar insanlardan renkleri ya da bitkileri kategorilere ayırmalarını veya yakınlarını akrabalık sistemlerine göre sınıflandırmalarını istemişlerdir. Bu, antropologların beşeri toplumsal davranışın altında yatan düzenleyici ilkeleri keşfetmelerinde yardımcı olmuştu. Bilişsel antropoloji 1950'lerdeki-1960'lardaki ("etnobilim" olarak adlandırılan) araştırmalardan, 1970'lerdeki "halk modelleri" ya da "alanları" araştırmalarına, oradan da "düşünsel çerçeve analizi"ne evrilmiştir. Düşünsel çerçeveler, deneyimi düzenlemek için kullandığımız soyut varlıklar ve bilinçdışı dünya modelleridir. Düşünsel çerçeve analizinde, bir kültürün parçalarını ya maddi ya da sembolik şeklinde sınıflandırmayız; daha ziyade kültürün çok sayıda parçadan oluştuğunu kabul ederiz. Bu parçalar durağan ya da tekil bir yapı içinde bütünleşmiş değillerdir; bunun yerine, bu bütünleri düzenlemek için düşünsel çerçeveler kullanırız. Düşünsel çerçeveler; prototipler, önermeler ve bilişsel kategoriler gibi bilişsel birimlerdir. Düşünsel çerçevelerin çok sayıda insan tarafından paylaşılıp paylaşılmadığını görmek, insanlar arasında nasıl bir dağılım sergilediklerini irdelemek ve davranışlarla nasıl ilişkilendiklerini aramak için kültürün parçalarını analiz ederiz.

Alan analizini etnograf James Spradley (1979a, 1979b) geliştirmiştir. Spradley'e göre, kültürel bir ortamdaki temel birim **kültürel alandır;** bu düzenleyici bir fikir veya kavramdır. Geliştirdiği veri analizi sistemi, alanları analiz etmeye odaklanır. Alanları tanımlandıktan ve betimlendikten sonra, onları kültürel sahnenin ya da toplumsal ortamın yorumunu sunan taksonomiler ve temalar içinde bir araya getirebiliriz.

Kültürel alanların üç bölümü bulunur: başlık terimi, dahili terimler ve anlambilimsel ilişki. *Başlık terimi*, alanın adından ibarettir. *Dahili terimler*, alanın alttürleri ya da parçalarıdır. *Anlambilimsel ilişki*, dahili terimlerin alana mantıksal olarak nasıl uyduğunu ifade eder. Örneğin, mahkeme ortamındaki bir ta-

[16] Bilişsel antropoloji hakkında bir değerlendirme için bkz. Kronenfeld vd. (2015).

nığın alanında, başlık terimi "tanık"tır. İki alttür ya da dahili terim, "savunma tanığı" ve "uzman tanık"tır. Anlambilimsel ilişki, "bir türü"dür. Yani, uzman tanık ve savunma tanığı, tanığın bir türüdür. Öteki anlambilimsel ilişkiler, Düşünce Kutusu 15.1'de listelenmiştir.

Spradley, alan analizini, etnografik saha araştırmasında saha mensuplarının kullandığı gündelik dili analiz ederek geliştirmişse de, bunu diğer nitel verilere genişletebiliriz. Örneğin Zelizer (1985), on dokuzuncu yüzyıl sonlarında çocukların ölümüne ilişkin tutum ve davranışlarla ilgili belgeleri inceleyerek, çocukların değişen toplumsal değerini araştırmıştır. Alanın "çocuk ölümüne yönelik tutum"un olduğu bir alan analizi kullanabilirdi ve belgelerde keşfettiği çeşitli tutumların ifadeleri, dahili terimler olurdu. Tutumlar, "bir türüdür" anlambilimsel ilişkisiyle düzenlenebilirdi. Spradley, üç tür alan belirlemiştir: halk alanları, karma alanlar ve analitik alanlar.

1. Halk alanı, bir toplumsal ortamda varlık kazanır ve o ortama mensup olan kişilerin gündelik dilinden terimler içerir. Bunları kullanmak için dile ve dilin kullanımına büyük dikkat gösterirsiniz. Araştırmacı, bir altkültürün gündelik dilinden gelen veya tarihsel öznelerin diline yerleşmiş terimler arasındaki ilişkileri kullanarak kültürel anlamı belirlemeye çalışır.

2. Karma alan da halk terimlerini içerir, ancak burada kendi kavramlarınızı da işin içine dahil edersiniz. Örneğin, koşucu türleri koşuculuk jargonuna göre adlandırılırlar (örn. uzun mesafe koşucusu, pist koşucusu, vb.), ancak bu jargonda herhangi bir terimle tanımlanmış başka insan türlerini de gözlemlersiniz ve bunları etiketlendirirsiniz (örn. düzensiz ziyaretçiler, yeni gelenler, amatörler, vb.)

3. Analitik alan, araştırmacının ve toplumsal kuramın terimlerini içerir. En çok, bir ortamdaki anlamlar söze dökülmediğinde, örtük olduğunda veya katılımcılar tarafından fark edilmediğinde işe yararlar. Gözlemlerden ve insan ürünü nesnelerden anlamlı kategoriler çıkarır ve örüntüleri tespit eder, sonra bunları adlandıracak terimler bulursunuz.

Veri notlarından alanları inşa ederken şu şekilde ilerleyebilirsiniz: Notlarınızı okur, toplumsal ilişkilerin nasıl düzenlendiğini bulmak için ortak anlambilimsel ilişkiler ararsınız (örn. bir yer türüdür, bir kişi türüdür, bir duygu türüdür vb.). Ardından bir başlık terimleri listesi yaparsınız. Örneğin, bir mahkeme ortamındaki tanık başlık terimi olabilir. Bir başlık terimleri listesi oluşturduktan sonra notlardaki bilgileri, dahili terimler olarak düzenlersiniz. Her bir alan ilişkisi için bir çalışma sayfası hazırlayın. Çalışma sayfasında başlık terimi, dahili terimlerin listesi ve anlambilimsel ilişki yer almalıdır (bkz. Şema 15.5 Alan Analizi Çalışma Sayfası Örneği).

Daha sonra, notlarınıza bakarak alan ilişkisi örneklerinin yerini belirleyin. Analiz, siz bütün ilgili alanları belirleyene kadar devam eder. Ardından alanları, farklılıklarını ve benzerliklerini karşılaştırarak düzenlersiniz. Son olarak,

alanları tipolojiler veya taksonomiler halinde yeniden düzenler ve başka alanları da dahili terimler olarak içeren **yeni ve daha geniş alanlar oluşturmak üzere** yeniden irdelersiniz (bkz. Şema **15.6 Alan Analizi Aşamalarının Özeti**). **Bütün bu süreç, notlardaki ayrıntılardan bir dizi mantıksal ilişki inşa edilmesine dayanır.**[17]

Şema 15.5 Alan Analizi Çalışma Sayfası Örneği

1. Anlambilimsel ilişkisi: Kesin içerme
2. Biçim: X (bir tür) Y'dir
3. Örnek: Meşe (bir tür) ağaçtır.

DAHİLİ TERİMLER	ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	BAŞLIK TERİMİ
Parayla çalışan çamaşır makinesi, otel lobisi Motor kaputu, meyve bahçesi Düşkünler evi, köprü altı Kapalı yük vagonu, ayrı yol Umumi tuvalet, kanalizasyon ızgarası Yapısal soru: Bir yol fiyasko sayılabilir mi?	bir tür →	fiyaskodur

DAHİLİ TERİMLER	ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	BAŞLIK TERİMİ
Trusty [güvenilir hükümlü]*, atlı polis Aşçı yamağı, paspaşçı Baş *trusy* [güvenilir hükümlü], tutuklu Tabancalı katil, çöpçü Bahçıvan, hapishane berberi	bir tür →	Hapishane arkadaşıdır.

Şema 15.6 Alan Analizi Aşamalarının Özeti

Alan analizi çoğu nitel veri analizi türünde bulunan altı aşamaya dayanır:

1. Ayrıntılarla dolu olan veri notlarını tekrar tekrar okuyun.
2. Ayrıntıları, zihninizde birkaç düzine düzenleyici fikir halinde yeniden sınıflandırın.
3. Notlara, öznel anlamlara veya düzenleyici fikirlere dayanarak yeni fikirler inşa edin.
4. Fikirler arasında ilişkiler arayın ve bunları mantıksal benzerlik temelinde gruplayın.
5. Fikir kümelerinin benzerliklerini ve farklılıklarını karşılaştırarak, bu kümeleri daha büyük gruplar halinde düzenleyin.
6. Grupları yeniden düzenleyin ve daha kapsamlı bütünleştirici temalarla bağlantılandırın.

---

[17] **Alan analizine dair bir örnek için bkz. CofFrey vd. (2002).**

* **Kelimenin tam Türkçe anlamı "güvenilir olduğu düşünüldüğünden özel ayrıcalıklar tanınan hükümlü"dür (ç.n.)**

Düşünce Kutusu 15.1 Kültürel Alanlardaki İlişki Biçimleri

ANLAMBİLİMSEL İLİŞKİ	KULLANIM ÖRNEĞİ
bir türüdür	Otobüs, motorlu araçların *bir türüdür* [araç türleri].
bir parçasıdır	Lastik, otomobilin *bir parçasıdır* [otomobil parçaları].
-de bir yerdir	Bilet gişesi havaalanın*da bir yerdir* [havaalanlarındaki yerler].
bir yoludur	Kopya çekmek, okulda yüksek notlar almanın *bir yoludur* [öğrencilerin yüksek not alma yolları].
için kullanılır	Tren, mal taşımak *için kullanılır* [mal taşıma yolları].
-(n)in bir nedenidir	Yüksek işsizlik oranı, halk arasında huzursuzluk çıkmasının *bir nedenidir* [halk arasındaki huzursuzluğun nedenleri].
-(n)in bir aşamasıdır	Hücum, savaşın *bir aşamasıdır* [savaşın aşamaları].
-(n)in bir sonucudur	Karaciğer hastalığı aşırı alkol tüketimin*in bir sonucudur* [aşırı alkol içmenin sonuçları].
-(n)in bir sebebidir	Termik santral, asit yağmurunun *bir sebebidir* [asit yağmurunun sebepleri]
için bir yerdir	Kasaba meydanı, çetenin toplanması için *bir yerdir* [çetelerin toplandığı yerler].
-(n)in özelliğidir	Diken diken renkli saçlara sahip olmak punkların *bir özelliğidir* [punkların özellikleri]

Analitik Karşılaştırma

İngiliz filozof ve kuramcı John Stuart Mill (1806-1873), günümüzde hala yaygın biçimde kullanılan bir karşılaştırma mantığı geliştirmiştir. Mill'in uyuşma yöntemi ve farklılık yöntemi, **analitik karşılaştırmanın** temelini oluşturur.[18] Tek bir vakadan veya birden çok vakadan gelen nitel verileri incelemek için ideal tipi, ardışık yaklaşmayı, örnekleyici yöntemi ve alan analizini kullanabiliriz; ancak, analitik karşılaştırma için birden çok vaka gereklidir. Analitik karşılaştırma, tümdengelimci ve tümevarımcı kuramlaştırmayı birleştiren yarı deneysel bir yaklaşım kullanır. Temelde, bir dizi vakada mevcut çok sayıda faktör belirler; bunları, faktörlerin mantıksal kombinasyonlarına göre düzenler ve vakaları buna göre karşılaştırırsınız. Belli açılardan analitik karşılaştırma, istatistiksel akıl yürütme ile ortak özelliklere sahiptir. Hatta rasyonel karar alma modelleriyle kullanılır, öyle ki bazı faktör kombinasyonları insanlara belli seçeneklerin rasyonel görünmesini sağlarken, diğer kombinasyonlar bunu başaramaz.

Analitik karşılaştırma bazen ***nominal karşılaştırma*** olarak da adlandırılır, çünkü nitel verilerdeki faktörler çoğu kez nominal düzeyde ölçülmüştür, ancak sıralama düzeyinde de olabilirler.[19] Bir dizi vakadaki (çoğu zaman üç ile

[18] Farklılık ve uyuşma yöntemleriyle ilgili bir tartışma için bkz. Ragin (1987:36-42), Lange (2017), Skocpol (1984), Skocpol & Somers (1980) ve Stinchcombe (1978:25-29).

[19] Nominal karşılaştırma üzere bkz. Mahoney (1999).

on vaka arası) verileri birbirini dışlayıcı ve tam kapsayıcı çok sayıda faktör halinde düzenlersiniz. Analitik karşılaştırma, bir bilgisayar programı (Nitel Karşılaştırmalı Analiz anlamına gelen QCA, bu bölümde daha sonra anlatılacaktır) kullanılarak somutlaştırıldığında, mantıkçıların ve matematikçilerin *doğruluk tablosu* olarak adlandırdığı tabloyu oluşturursunuz. Doğruluk tablosu, vakalar arasındaki faktörlerin ve sonuçların mantıksal olarak olası bütün kombinasyonlarını içerir. Bu bilgiler sık sık Guttman ölçeğine (7. Bölüm'de tartışıldı) benzer bir şema halinde düzenlenir (bkz. Örnek Kutusu 15.2 Uyuşma ve Farklılık Yöntemi Örneği: Theda Skocpol'ün Devrim Kuramı). Analitik karşılaştırma, çoğu zaman nominal düzeyde ölçülmüş ve az sayıda vaka arasında görülen çıktılarla ilişkilendirilen faktörlerin kombinasyonunu belirlemenize yardımcı olur

Ragin (1994b), vaka temelli analitik karşılaştırma ile geleneksel değişken temelli istatistiksel analizi kıyaslamıştır. Vaka temelli karşılaştırmanın, "vakaları, anlamlı ancak karmaşık olay ve yapı konfigürasyonları olarak gördüğünü ve vakaları, kasıtlı olarak seçilmiş tekil, bütünlüklü varlıklar olarak ele aldığını" belirtmiştir (s. 300). Analitik karşılaştırma az sayıda vakadan elde edilen nitel veriler gerektirir ve kapsamlı (yani çok sayıda vaka hakkında az sayıda ayrıntı içeren) veri analizinden çok, yoğun (az sayıda vaka hakkında çok sayıda derinlemesine ayrıntı içeren) veri analizini benimser. Dahası, analitik karşılaştırmada, açıklama genellikle nomotetik değil, yorumlayıcı veya yapısaldır. Analitik karşılaştırma, koşulların belli konfigürasyonlarının, vakalardaki veya bağlamdaki etkisini vurgular. Farklı nedensel faktörlerin birlikte nasıl bir sonuç ürettiklerini ve nitel farklılıklardan nasıl son derece karmaşık çıktıların doğduğunu anlamamıza imkan verir.[20]

Uyuşma Yöntemi. **Uyuşma yöntemi,** dikkatini birden çok vaka arasında ortak olan noktalara yöneltir. Vakalarda ortak bir çıktının varlığını kanıtladıktan sonra, vakaların, diğer özellikleri farklılık gösterse bile, ortak bir neden belirlemeye çalışırsınız. Yöntem, bir eleme işlemiyle ilerler. Ortak bir çıktıya sahip vakalar arasında ortak olmayan özellikleri, olası nedenler arasından elersiniz. Örneğin, dört vakaya bakıyorsunuz. Dördü de iki ortak özelliği paylaşıyor, ancak aynı zamanda pek çok açıdan farklılık gösteriyor. Bütün vakalarda ortak olan çıktıyı açıklayacak bir ya da daha fazla ortak neden ararsınız. Aynı zamanda, alternatif olasılıkları eler ve farklılıklara rağmen kritik benzerliklerin bulunduğunu iddia edebileceğiniz az sayıda birincil nedensel faktör tespit edersiniz.

Farklılık Yöntemi. **Farklılık yöntemini,** tek başına veya uyuşma yöntemiyle birlikte kullanabilirsiniz. Farklılık yöntemi çoğu zaman daha güçlüdür ve uyuşma yönteminin bir tür "çifte uygulaması"dır. Önce, pek çok açıdan ben-

[20] Bkz. Griffin (1993) ve Mahoney (1999).

zeyen, ancak az sayıdaki kritik açıdan farklılaşan vakaları tespit edin. Daha sonra, bir vaka kümesinde çıktı ve nedensel özellikler açısından birbirine benzeyen, başka bir vaka kümesinde ise çıktılar ve nedensel özellikler açısından farklılaşan özellikleri saptayın. Farklılık yöntemi, pozitif vakalardan (örn. ortak nedensel özelliklere ve sonuçlara sahip vakalardan) gelen bilgileri, negatif vakalardan (örn. ortak çıktısı ve nedensel özellikleri olmayan vakalardan) gelen bilgiyle kıyaslayarak sağlamlaştırır. Böylece, pozitif vakaların nedensel özelliklerinin pek çoğuna sahip olan, ancak az sayıdaki kilit özellikten yoksun olup farklı bir çıktısı bulunan vakalar ararsınız.

Örnek Kutusu 15.2 Uyuşma Yöntemi Örneği ve Theda Skocpol'ün Devrim Kuramı

	NEDENSEL FAKTÖR		ÇIKTI
VAKA	Devletin Çöküşü	Köylü Ayaklanması	Devrim?
Fransa	Evet	Evet	Evet
Rusya 1917	Evet	Evet	Evet
Çin	Evet	Evet	Evet
İngiltere	Evet	Hayır	Hayır
Rusya 1905	Hayır	Evet	Hayır
Almanya	Hayır	Hayır	Hayır
Prusya	Hayır	Hayır	Hayır
Japonya	Hayır	Hayır	Hayır

Kaynak: Mahoney (1999, Tablo 1)'den alınmıştır.

Anlatı Analizi

Anlatının ve anlatıyla ilişkilendirilen bir olaylar dizisini analiz etme fikrinin birden çok anlamı vardır ve antropoloji, arkeoloji, tarih, dilbilim, edebiyat eleştirisi, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyolojide kullanılır.[21] 14. Bölüm'de anlatıyı bir tür tarihyazımı olarak gördük. Bunun yanı sıra *anlatı*, bir nitel veri türüne, inceleme ve veri toplama biçimine, verileri tartışmanın ve sunmanın bir yoluna, bir dizi nitel veri analizi tekniğine ve bir tür kuramsal açıklamaya gönderme yapar. Griffin'in (1992a:419) gözlemlediği gibi, "Anlatı, hem retorik bir form hem de bir olayın kuramlaştırılmış tasvirini o olayın açıklamasıyla harmanlayan genel mantıksal bir açıklama biçimidir".

Anlatının çeşitli özellikleri vardır: parçalar arası karşılıklı ilişkiler, nedensel bir olay dizisinin "hikaye"yi oluşturması, önemsiz olaylara karşı önemli olayları vurgulayan bir seçim süreci ve belli bir zaman ve mekan bileşimi (bkz. Şema 15.7 Anlatının Altı Özelliği).

[21] Çeşitli kullanımlar üzerine bkz. Abbott (1995), Franzosi (1998) ve Reissman (2007).

Şema 15.7 Anlatının Altı Özelliği

1. Bir hikaye ya da öykü anlatır (yani yavaş yavaş ortaya çıkan olayları belli bir bakış açısından sunar).
2. Bir hareket veya süreç hissi (yani önkoşulu ve sonkoşulu) vardır.
3. Karmaşık, ayrıntılı bir bağlam içinde karşılıklı ilişkiler veya bağlantılar barındırır.
4. Eyleme girişen ve seçimler yapan bireyler ya da topluluklar gerektirir.
5. Tutarlıdır, yani parçalar uyumlu bir bütün oluşturur.
6. Zamana göre dizilmiş bir olaylar zinciri vardır. Anlatılar, tek tek bireyler olarak sorduğumuz "biz kimiz?" sorusunu yanıtlayabilir ya da bizi daha büyük gruplara, topluluklara ya da uluslara bağlayan umumi anlatılar olabilir. Bazı anlatılar üzerimize etki eden toplumsal güçleri betimlerler. Son olarak *üstanlatılar*, ana fikirlerin genel çerçeveleridir. Nesiller boyu yaşamış bütün halkların düşüncelerini (örn. ilerleme düşüncesi, sanayileşme ya da küreselleşme; bkz. Somers & Gibson, 1994) düzenlemişlerdir. Pek çok kullanım alanı olmasına karşın, anlatılar bazı temel unsurlarda ortaklaşırlar (bkz. Şema 15.7).[22]

Aşağıda çeşitli anlatı türlerini kısaca ele alıp adından nitel veri analizinin bir türü olan **anlatı analizini** irdelemeye geçiyoruz.

Ham veri olarak anlatı, toplumsal yaşamdaki metinlere ve pratiklere gönderme yapar. Anlatılar, insanların gündelik pratiklerini ve öznel fikirlerini düzenleme biçimleridirler. Anlatılar, düşünceleri ve yaşanılan deneyimlerin niteliğini ifade eden sözlü ya da yazılı metinlerde ortaya çıkarlar. İnsanların kimliklerini inşa etmelerinin ve kendilerini etraflarındaki makro ve mikro düzey süreçler içinde konumlandırmalarının bir yoludur.[23]

Anlatı metni, insanların toplumsal yaşamdaki anlamları ve fikirleri düzenlemek ve ifade etmek için kullandıkları, öykü benzeri bir format anlamına gelir. "Deneyimlerin depolandığı pek çok diğer sahanın arasında okullar, klinikler, danışmanlık merkezleri, çocuk ıslahevleri, hastaneler, destek grupları ve yardım dernekleri, kişinin zaman içindeki deneyimini ileten anlatı çerçeveleri görevi görürler" (Gubrium & Holstein, 1998:164). Anlatılar romanlarda, şiirlerde, mitlerde, kahramanlık destanlarında, tiyatro oyunlarında, filmlerde, gazetelerde ya da haberlerde, nutuklarda, sözlü tarihlerde, görüşmelerde ve kişinin yaşamındaki olayların anlatımında karşımıza çıkan hikayelerdir. Ancak anlatı sadece bir ifade biçimi değil, daha çok bir pratiktir.

Anlatı pratiği, insanların öznel olarak deneyimledikleri ve gündelik yaşamlarına ve eylemlerine anlam veren hikaye benzeri biçimdir. Anlatı zamanın içinde akan bilgilere, olaylara ve deneyimlere bir düzen getirir. Bakış açısı, belli bir niyeti olan ve bu amaçla harekete geçmiş bir aktörün bakış açısıdır.

---

[22] Altı temel unsur, Abell (2001, 2004), Abbott (1995, 2001), Büthe (2002), Franzosi (1998), Griffin (1992,1993), Gubrium & Holstein (1998), Haydu (1998), Mahone (2000), Pedriana (2005), Sewell (1992, 1996) ve Stryker (1996) içindeki tartışmalardan türetilmiştir.

[23] Toplumsal yaşamın bir durumu olarak anlatı hakkında bkz. Abbott (2001) ve Somers (1994).

Bir anlatının hikayesi, belli bir detaylar topluluğu içine gömülü olduğu için anlatıyı evrensel genellemeler yaparken kullanmak zordur.

Anlatı araştırması toplumsal dünyadan anlatı benzeri bir nitelik devşiren bir araştırma ve veri toplama yöntemidir (Chase, 2005). Anlatıyı araştırmada kullanırken, insanların yaşanmış sıradan deneyimlerini, anlatı niteliğini bozmadan, yok etmeden ya da azaltmadan kavramaya çalışırız. Araştırma özdüşünümseldir; yani kendinizi olayların akışının içine koyar ve bilerek ve isteyerek "öykü"nün bir parçası olursunuz. Araştırmanın kendisi (bir sahada çalışan ya da tarihsel-karşılaştırmalı belgeleri irdeleyen katılımcı-gözlemciler), anlatı şeklinde ortaya çıkar; yani belli bir bağlama iştirak eden toplumsal bir aktörle ilgili, bir hareket hissi taşıyan ve tutarlı bir olay dizisine sahip bir öykü olarak.

Anlatı sunumu, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımından doğar. Genellikle hikaye anlatımı (Berger & Quinney, 2004) olarak adlandırılan bu sunum biçimi betimleme, empati ve yorumu harmanlar. Araştırmacı ile araştırılmakta olan insanlar arasındaki mesafeyi ortadan kaldırır. Bu ise araştırmayı betimlemenin, tartışmaların ve yorumların parçası haline getirir. Araştırmacı ve araştırılanlar verilerin üretimine/derlenmesine birlikte iştirak ederler ve her ikisi de veriler üzerine derinlemesine düşünür. Bu tür bir süreç araştırmacının yaşamı ile araştırılmakta olan insanların yaşamı arasında ilmikler dokur. Bireysel bir toplumsal aktör olarak araştırmacı, araştırma sürecinin ve veri sunumunun ayrılınaz bir parçası haline gelir. Bu nedenle araştırmacının kişisel özgeçmişi ve yaşamı, anlatı formatına ve verilerin sunumuna, ele alınmasına ve yorumlanmasına içkindir. Araştırılmakta olan insanların "sesi olmanın" yanı sıra, araştırmacın da bir sesi, varlığı ve öznelliği vardır. Hikaye anlatıcı-araştırmacı, bedensiz bir ses ya da bağlantısız bir gözlemci değildir; daha çok, duyguları, kişisel deneyimleri ve yaşadığı olaylarla anlatılan öykünün parçası olan bir hikaye anlatıcıdır.

Anlatı analizi, bir veri analizi ve açıklama yöntemi olarak, çeşitli biçimler alır: *analitik anlatı*, *anlatı açıklama*, *yapısal anlatı analizi* ya da *dizi analizi* gibi adlar.[24] Anlatı analizi, bir anlatının (daha önce listelenen) kilit biçimlerini belirlemeye ilaveten, verileri "haritalandırır" ve verilere bir dilbilgisi/yapı kazandırır. Dolayısıyla, toplumsal yaşamın anlatısal karakterini teslim etmenin ötesinde, ayrıca verileri, bu karakteri koruyan ve açığa çıkaran bir şekilde analiz edebiliriz. Anlatı hem verileri düzenlemek için bir taslak hem de bir açıklama türü görevi görür. Lange (2013:97) şöyle demiştir: "Anlatı karşılaştırması...

[24] Abell (2004:288) şöyle demiştir: "Anlatı terimi ve bağlantılı kavramlar... yaygın olarak kullanıldığı halde... henüz üzerinde uzlaşmaya varılmış, yerleşik bir tanım yoktur." Kullanılan terimlerin bazıları şunlardır: analitik anlatı (Pedriana, 2005), nedensel anlatı (Sewell, 1996), karşılaştırmalı anlatı (Abell, 2001), inşacı anlatı (Esin, Fath & Squire, 2014), olay-yapısal analizi (Griffin, 1993), tarihsel anlatı (Mahoney, 2000b), anlatı açıklaması (Abell, 2004), dizi analizi (Abbott, 1995) ve yapısal anlatı analizi (Franzosi, 1998). Ayrıca bkz. Grbich (2007:124-135).

farklıdır, çünkü bütün araştırmacılar bunu hem nomotetik hem idyografik öngörüler elde etmek için kullanırlar..."

Bazı araştırmacılar birkaç analitik kavramı verilere uygularken bazıları bir anlatının yapısını, genellikle bilgisayar yardımı ile ana hatları ile ortaya koyan karmaşık mantıksal sistemler kullanırlar. Nitel verileri, anlatı biçimini ve bileşenlerini görmek için irdeler ve analiz ederken –bu ister bir bireyin yaşam hikayesi, ister belli bir tarihsel olay, ister bir kurumun yıllar içindeki evrimi ya da ister makro-düzey bir tarihsel süreç olsun- (değişkenlerden, bireylerden ya da vakalardan ziyade) olaylara ve olaylar arası bağlantılara odaklanırsınız. Zamansal özelliklerin (örn. sıra, hız, süre, sıklık) asli düzenleyici kavramlar olduklarını görürsünüz. Kısa süre içinde olay sırasını başlıca araştırma nesnelerinden biri olarak kabul etmeye başlarsınız.

Franzosi'ye göre (1998), verilerde saklı olan anlatıyı bir kez fark ettikten sonra bu anlatıyı, anlam üretme becerisini ya da yapısını yok etmeden verilerden çekip çıkarmaya ve korumaya çalışırız. Ayrıca Abell'in (2004:293) "eylem bağlantıları" dediği şeyi, yani toplumsal bir aktörün bir koşulu ya da durumu başka bir koşula ya da duruma dönüştürme, veya basitçe söylemek gerekirse bir şeyleri oldurma, biçimlerini ararız. Bir anlatı dizisini haritalama süreci, aynı zamanda bir veri analizi tarzı ve bir açıklama türüdür. Şu soruyu yanıtlar: Olaylar neden oldukları gibi olurlar? Bazı araştırmacılar anlatısal açıklamaların nedensel olmadığını düşünürler. Bazıları ise anlatı analizinin pozitivist bilimsel yaklaşımınkinden farklı bir nedensellik türüne sahip olsa da nedensel bir açıklama olduğu fikrindedirler (Nedensellik türleri 3. Bölüm'de ele alınmıştır).[25]

Bir sonraki kısımda anlatı ile birlikte kullanılan dört analitik aracı irdeliyoruz: izlek bağımlılığı, dönemselleştirme, kritik kavşaklar ve tarihsel olumsallık.

İZLEK BAĞIMLILIĞI. Belli bir ilk olayın ya da koşulun, bir sonraki olaylar dizisini tetikleme ve izlek yaratma biçimi izlek bağımlılığı (bkz. Örnek Kutusu 15.3) olarak adlandırılır. İzlek, ancak birbirini takip eden bir olaylar zinciri içinde ortaya çıkar. Katı bir yol izlemez, fakat takip eden olayların yönünü sınırlandıracak şekilde işler. İzlek bağımlılığında, açıklamak istediğimiz bir çıktı, sürecin çok erken aşamalarında gerçekleşmiş olaylardan etkilenir. İzlek bağımlılığı açıklamaları; bir döneme ait seçimlerin gelecek seçenekleri nasıl sınırlandırdığına, sonraki tercihleri nasıl şekillendirdiğine, hatta seçenek-

---

[25] Anlatı analizinde nedensel ilişki ve açıklama olarak anlatıyla ilgili tartışmalar hakkında, bkz. Abbott (2001:290), Abell (2004), Büthe (2002), Esin, Fathi & Squire (2014), Griffin (1993) ve Mahoney (2000b). Anlatıyla ilgili tartışma için bkz. Haydu (1998), Mahoney (1999), Mahone, Kimball & Kovlu (2009), Sewell (1996) ve Stryker (1996). Goldthrope (1991, 1997) ve Lieberson (1991) gibi araştırmacılar anlatı analizi yaklaşımını sorgularken, Goldstone (1997) ve Ruesch-emeyer & Stephens (1997) bu yaklaşımı savunur.

ler sınırlandırıldığında olayların akışını gelecekteki kritik bir noktaya doğru nasıl hızlandırdığına önem verir.[26]

İzleğe bağımlı bir açıklama inşa ederken, bir çıktıyla işe başlarsınız. Daha sonra, çıktının bir dizi önceki olaydan nasıl kaynaklandığını gösterirsiniz. İzleri takip edip her bir olayın bir diğeri üzerindeki etkisini gösterirken, süreçte geriye doğru gidip bir dizi ilk olaya ve koşula dönersiniz. Belirlediğiniz bu ilk koşullar, "yoldaki tarihi bir çatallanmadır" (Haydu, 1998:352).

İzlek bağımlılığını kullanan açıklamalar, ilk baştaki olayları üreten süreçlerin, bu olayları sürdüren süreçlerden farklı olabileceğini varsayar. "Başlangıç olayı" için bir açıklama, sonraki olayların izleği için ise başka bir açıklama sözkonusu olabilir. Araştırmacılar çoğu zaman başlangıç olayını, olumsal bir sürecin sonucu olarak açıklarlar (bkz. bu bölümün ilerleyen sayfalarındaki olumsallık tartışması). İlaveten, bir tarihsel dönemdeki nedensel süreçler, başka bir dönemde etkin olmayabilir. "Bir dönemden elde edilen bulguların başka bir dönemin nedensel iddialarını desteklediğini varsaymanın sağlam bir gerekçesi yoktur" (Haydu, 1998:345).

İki tür izlek bağımlılığı bulunur: kendi kendini pekiştiren ve tepkisel dizi.[27] *Kendi kendini pekiştiren* bir izlek bağımlılığı açıklaması, bir kez harekete geçtikten sonra olayların, sonraki olayları, dış etkenlere direnen bir yönde ilerlemeye sevk ettiğini gösterir. Böylelikle, başlangıçtaki "tetikleyici olay," bir sürecin yönünü kısıtlar ya da ona sınırlar koyar. Bir süreç başladıktan sonra, "atalet" devreye girer ve sürecin aynı yolda veya hatta devam etmesine neden olur; kendi kendini pekiştiren süreçler ya da "olumlu geribildirim" olayların belli bir doğrultuda ilerlemeye devam etmesini sağlar.

Klasik bir atalet örneği, klavyedeki QWERTY harf düzenidir. Bu düzen verimsizdir. Parmakların tuşlara dokunması, alternatif düzenlere göre daha uzun sürer ve öğrenmesi zordur. Mühendisler QWERTY'yi, yüzyıldan uzun bir süre önce, hantal ve yavaş ilk mekanik daktilo modelleriyle çalışmak için üretmişlerdir. O dönemin ilkel makinelerindeki olası sıkışmaları engellemek için daktilografları yavaşlatacak bir klavye düzeni tasarlamışlardı. Daha sonra, mekanik daktilolar iyileşti ve yerlerini elektrikli daktilolar, ardından da elektronik klavyeler aldı. Eski klavye sistemi artık gereksiz ve köhneydi, ancak bu sistem günümüzde de varlığını sürdürüyor. Modası geçmiş ve verimsiz bir sistemin kullanım ataleti, hala güçlüdür. Bu atalet, var olan makineleri ve insanları daha akılcı, daha hızlı bir klavye sistemine geçirmek için yapılan çabaları boşa çıkarır. Toplumsal kurumlar da böyledir. Toplumsal ilişkiler ve kurumlar bir kez belli bir biçimde (örn. pek çok yerel büroyla ve yerinden yöne-

---

[26] Bkz. Haydu (1998:353).

[27] Mahoney (2000a) izlek bağımlılığı yöntemini açıklar ve örnekler sunar. Altman (2000) ekonomi literatüründen bir tartışma sunmaktadır. Ayrıca bkz. Blute (1997) ve Pedriana (2005).

tim ilkesi temelinde) oluşturulduktan sonra, mevcut koşullarda artık verimli olmasalar bile, bunları değiştirmek zordur.

Tepkisel dizi izlek bağımlılığı, farklı bir süreci vurgular. Her bir olayın kendisinden hemen önce gelen başka bir olaya nasıl tepki verdiğine odaklanır. Odaklanılan şey, bir sürecin kökenine kadar gitmek yerine, olay sırasındaki ilerlemenin ilk olaydan sonra izlenilen doğrultuyu dönüştürüp dönüştürmediğini ya da tersine çevirip çevirmediğini görmektir. İzleğin tek yönlü veya doğrusal olması gerekmez; "bükülebilir, hatta önceki doğrultuyu boşa çıkaracak şekilde ters yönde ilerleyebilir."

Tepkisel dizi izlek bağımlılığını, ileri geri sallanan bir sarkaca benzeyen bir olaylar dizisi şeklinde düşünebiliriz. Tek bir olay, kendisinden önce gerçekleşmiş olayların yönünü değiştiren veya tersine çeviren bir tepkiyi harekete geçirebilir. Örneğin, ABD sivil haklar hareketinin uzun geçmişinin parçası olan Martin Luther King Jr. suikastı, sivil haklar yasasının daha kuvvetli biçimde uygulanmasını ve yoksullara yardım programlarının yaygınlaşmasını tetikledi. Olaylar, daha fazla toplumsal eşitlik, ayrımcılıkta azalma ve yasal haklarda artış yönünde ilerlemişti. Ancak, sivil hakların daha kuvvetli biçimde uygulanması ve sosyal yardımlarda artış, var olan statü ve iktidar ilişkilerine sekte vurdu. Bu, gerilimler doğurdu ve öfkeli beyazlarda bir ters tepkiyi tetikledi. Öfkeli beyazların ters tepkisi, sivil haklar yasasının uygulanmasını sınırlandırmayı veya tersine çevirmeyi ve sosyal yardım programlarında kesinti yapmayı amaçlıyordu. Birbirini takip eden olaylara gösterilen bir tepki, izleğin yönünü tersine çevirdi.

DÖNEMSELLEŞTİRME. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırmacı, tarihsel gerçekliğin pürüzsüz ve düzgün bir akıntıdan ziyade kesikli aşamalar şeklinde ilerlediğini kabul eder. Bunun için, **dönemselleştirme**den yararlanarak zamanı bölümlere ya da dönemlere bölebilir. Örneğin, 100 yıllık bir tarihi çeşitli dönemlere ayırabiliriz. Aslında kesintisiz olan zamanı dönemselleştirerek, kuramsal olarak tanımladığımız birbirinden ayrı birkaç döneme böleriz. Kuram dönemlerde önemli ve ortak olanın ne olduğunu ve farklı dönemleri birbirinden neyin ayırdığını belirlememize yardımcı olur. Carr'ın (1961:76) belirttiği gibi, "Tarihin dönemlere ayrılması bir olgu değil, ancak zorunlu bir hipotezdir." Dönemler arası bölünmeler yapaydır; tarihin doğasından kaynaklanmazlar, ancak keyfi de değillerdir. Dönemler önemlidir, çünkü "dönem etkileri" belli bir dönemin, o dönemle ilişkili çok sayıda olayı etkilemiş olan koşullarıdır.

Kanıtları irdeleyene kadar, dönemlerin sayısını ve büyüklüğünü ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını belirleyemezsiniz. Kanıtları irdeledikten sonra, dönemlerin sayısını ve büyüklüğünü ayarlamanız ve dönemleri birbirinden ayıran noktaları tespit etmeniz gerekir. Ancak o zaman kanıtları ilave verilerle yeniden inceleyebilir, dönemselleştirmeyi yeniden ayarlayabilirsiniz vb. Bunu

her seferinde başa dönerek birçok kez tekrar ettikten sonra, ardışık kuramlaştırmaya dayanarak ve kanıtlara bakarak, uzun bir zaman aralığını (örn. 100 yıl) tahmini olarak bir dizi döneme ayırabilirsiniz.[28] Dönemselleştirmeyi daha kısa zaman aralıklarını, sözgelimi 6 aylık bir süre zarfında saha araştırmasında ortaya çıkan olayları analiz ederken, bölümlere ayırmak için de kullanabiliriz. Örneğin, olayları dört aşamaya ya da adıma ayırabiliriz.

OLUMSALLIK. Bazen, belli faktörlerin benzersiz bir bileşimi ya da tekrar edilemeyecek özgül koşulların bir araya gelişi nedensel bir etki üretir. Bu bileşim kendine özgüdür ve önceki koşulların akışına bakılarak tahmin edilemez. Mahoney'in (2000a:513) açıkladığı gibi, "Olumsallık, kuramın, belirli bir sonucun ortaya çıkmasını, ister determinist ister olasılıksal açıdan, öngörmekte veya açıklamakta yetersiz kalmasına işaret eder. Dolayısıyla olumsal bir olay, olması beklenmeyen bir olaydır." Olumsal bir durum beklenmedik olabilir, ancak bir kez gerçekleştiğinde, sonraki olayları derinden etkileyebilir. Olayların pek çok olası şekilde bir araya gelerek benzersiz bir bileşim üretebilirler, bu nedenle bir açıklamada önemli olumsal olayları belirlerken kuramdan yararlanmamız gerekir

KRİTİK KAVŞAK. Kritik bir kavşak çoğu kez tarihsel olumsallığın bir parçası olarak ortaya çıkar. Birçok uygulanabilir seçeneğin, zamanın belirli bir noktasında nasıl birlikte var olabileceğini açıklar (bkz. Örnek Kutusu 15.4). Bir seçenek seçildikten ya da hakim hale geldikten sonra, olaylar hızla bir noktada birleşerek diğer seçenekleri zayıflatır, engeller ya da bu seçeneklerin önünü tıkar. Tercih edilen seçeneğin bu yüzden sonraki olaylar üzerinde güçlü ve sürekli bir etkisi vardır. "Kavşak" noktasında, bir dizi "keyfi koşul" insanların ve kurumların eyleme geçme becerileri üzerindeki kısıtlamaların gevşemesine neden olabilir. Bu, kısa bir süre için bir tür "açılım" sağlar. Muazzam bir akışkanlığın olduğu ve fırsat penceresinin genişlediği kısa bir dönemin ardından uzun bir göreli istikrar dönemi gelir.[29]

İzlek bağımlılığı, ataletle tek bir yönde ilerleyecek şekilde kendi kendini pekiştirebilir ya da belli olaylar izleğin yönünü değiştiren bir tepkiyi tetikleyebilir. Olayların zaman içindeki akışı boyunca dönemsel kritik kavşaklar ortaya çıkabilir. Başlangıçta etkin hale getirilen süreç ya da koşullar değişime direnebilir ya da olumsal koşullar büyük bir yön değişikliğini tetikleyecek ve yeni bir olay izleği başlatacak kadar güçlü olabilir.

Negatif Vaka Yöntemi

Genellikle verilerde apaçık görülebilir olan şeylere odaklanırız, ancak verilerde açık *olmayanı* veya *olmamış* olanı da inceleyebiliriz. Başlangıçta, "olmamış

[28] Dönem etkileri üzerine bkz. Lange (2013:73-74)

[29] Kritik kavşaklar üzerine bkz. Cappoccia (2015) ve Soifer (2012).

olanı" araştırmak mantığa aykırı gelebilir, ancak bütün ipuçlarının farkında olan dikkatli bir gözlemci, olan kadar olmayana da önem verecektir. "Silver Blaze" öyküsünde, Sherlock Holmes, çok değerli bir yarış atının çalınması esnasında bekçi köpeğinin havlamadığını fark ettiğinde, bekçi köpeğinin hırsızı tanıdığı fikrinden yola çıkarak gizemi çözmüştür. Gerçekleşmesini beklediğimiz şeyin gerçekleşmemesi, önemli bir bilgi olabilir.

Negatif vakalar pek çok biçim alır (bkz. Düşünce Kutu 15.2 Negatif Kanıt Türleri). Sessizlikleri, yoklukları ve ihmalleri içerirler. Örneğin, bir saha araştırmacısı, bir toplumsal ortamda belli bir yaş, ırk veya cinsiyetten kimsenin bulunmadığını fark ediyor. Bu yokluk, ortamın doğası hakkında çok şeyi açığa çıkarabilir. Benzer şekilde, bir paranın yerde durduğunu, ancak kimsenin onu almadığını fark ediyorsunuz. Parayı yerden alamamak, önemli bir ipucu olabilir. Belki de bir tarihsel-karşılaştırmalı araştırmada, belli yerlerde ya da zamanlarda bir suç türü ile ilgili hiçbir kayıt (örn. nefret suçu, çocuk tacizi) olmadığını fark ediyorsunuz. Kayıtların ya da vakaların yokluklarının, varlıkları kadar önemli olduğunu keşfedebiliriz.

Negatif kanıtların klasik bir örneği siyaset bilimindeki "karar olmayan karar" kavramıdır (Bachrach & Baratz, 1963). Karar olmayan karar; çok sayıda insanı etkileyen fazlasıyla bariz bir örüntü ya da ciddi bir koşul hakkında herhangi bir eylem, karar, hatta tartışma olmaksızın gerçekleştiğinde ve devam ettiğinde sözkonusu olur.

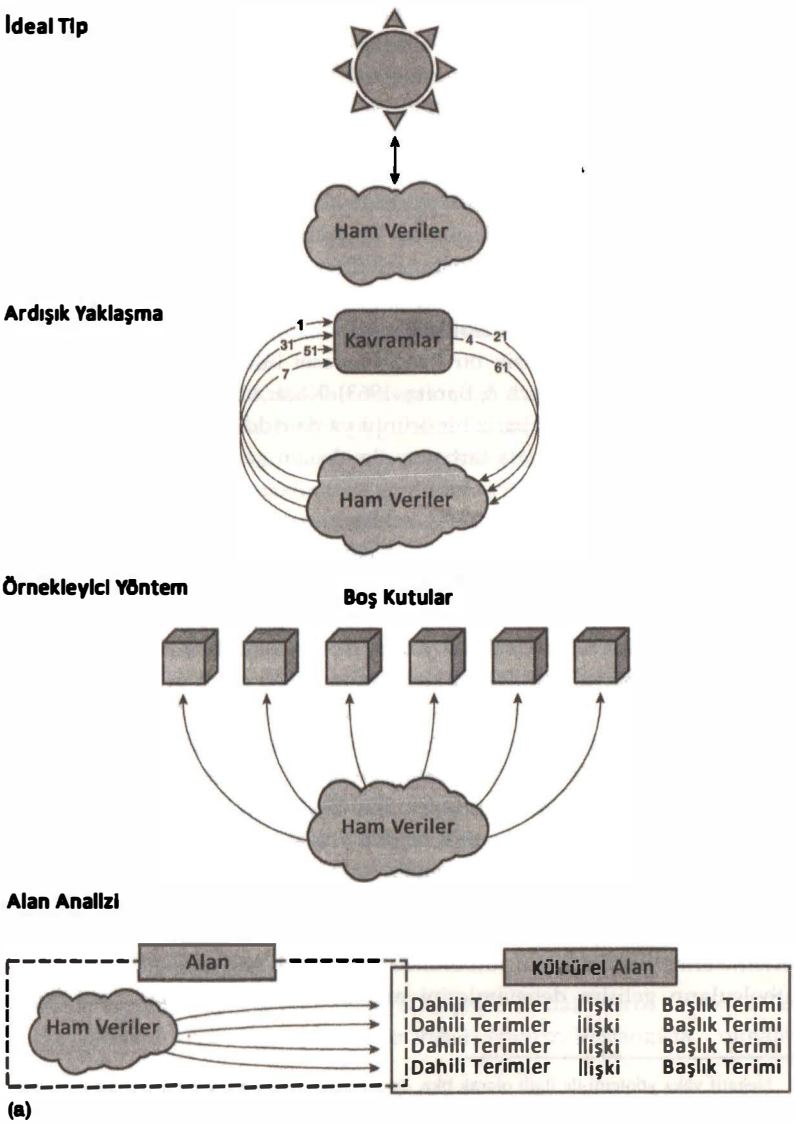
Negatif vaka yöntemi, olması beklenenin yokluğunu sistematik olarak incelemenin bir yoludur.[30] Bu yöntem, analitik karşılaştırmadaki farklılık yöntemiyle aykırı vaka analizini bir araya getirir. Aykırı vaka analizinde, dikkatimizi (nitel veri kümeleri dahil olmak üzere) çok sayıda vaka arasından genel kalıba uymayan az sayıda vakaya yöneltiriz. Sıradışı vakaları, süreçleri anlamak veya yeni fikirler üretmek için kullanırız.

Negatif vaka metodolojisi, başka pek çok vakadan elde edilen kanıtlarla desteklenen bir kuramdan hareketle gerçekleşmesi beklenenlere uymayan belli bir vakanın bilgisinden faydalanır. Bu özgül negatif vakayı, kuramı yeniden incelemek, bunu yaparken de içindeki boşlukları ya da sorunları fark etmek için kullanırsınız. Daha sonra negatif vakadan elde edilen içgörüleri kuramı revize etmek için de kullanabilirsiniz. Örneğin Bledhill ve Harwood (2015) İngiltere'deki genç kadın futbol oyuncularıyla ilgili bir temellendirilmiş kuram araştırması yürütmüşlerdir. Kariyer yolunda, becerilerini geliştirerek ilerlemelerine karşın, kadın futbolunda en yüksek seviyeye çıkamamış kadın futbolcuların gelişim deneyimlerini araştırmışlardır. Kısacası, kilit bağımlı

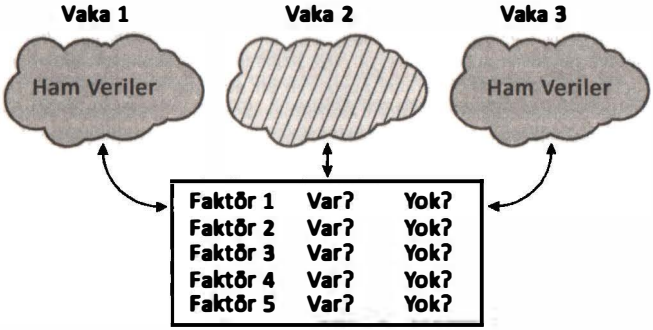
[30] Negatif vaka yöntemi ile ilgili olarak bkz. Becker & Geer (1982) ve Emigh (1997). Blee & Billings (1986), etnografik ya da tarihsel metindeki "sessizlikler"i ele alır. Bunun olgu-karşıtı kuramlaştırmayla (yani, X gerçekleşmeseydi ne olurdu?) paralellikleri vardır.

değişken neyin "olmadığı," yani yetenekli genç sporcuların kariyerlerinde ilerleyememesidir.

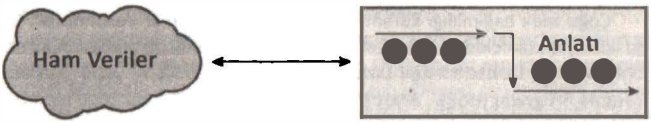
Nitel analizde kullanılan analitik stratejiler Şekil 15.4'teki grafikte özetlenmektedir.

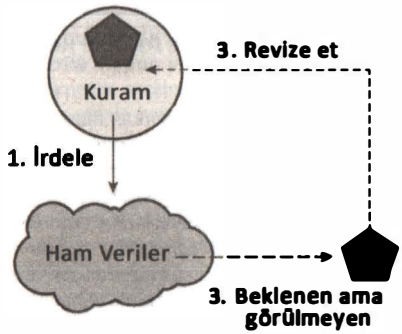
Analitik Karşılaştırma

Anlatı Analizi

Negatif Vaka Yöntemi

(b)

Şekil 15.4 Nitel Veri Analizinde Kullanılan Analitik Stratejilerin Özeti

Örnek Kutusu 15.3 İzlek Bağımlılığı Analizi ve Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaşması

Brady vd. (2016) bazı ülkelerin diğerlerine göre sağlık hizmetlerine neden daha fazla mali destek sunduklarını açıklamak için izlek bağımlılığını kullanmıştır. İzlek bağımlılığı, başlangıçtaki koşulların kendi kendini pekiştiren bir etkisinin olabileceğini ve olumlu geribildirimler üretebileceğini ileri sürer. Araştırmacılara göre, 1960'lardaki yüksek kamu finansman seviyelerinin tarihsel mirasının yanı sıra, erken dönem yüksek kamu finansman düzeylerinin etrafını saran bir dizi kurum, seçmen grubu, yan kuruluş ve aktör; bu yüksek düzeyleri, 2000'lerin başına kadar sürdüren bir "izleğe" neden olmuştur. Tarihsel olarak erken dönemlerde kamu finansman düzeyinin düşük ise bunun tersi gerçekleşmiştir.

"Başlangıç koşulları"nın tek faktör olmadığına dikkat edin. Araştırmacılar, geçmiş araştırmalara dayanarak sosyal politikaların, bu uygulamaları ve yardımları devam ettirmek isteyen seçmen gruplarını doğurduğuna dikkat çekmiştir. Başlangıç koşulları, uygulamalardan faydalanan ve bu uygulamaların sürmesinde çıkarları olan örgütlü toplulukları harekete geçirmiştir. Uygulamalar, ayrıca eşitlikle ve devletin sağlık hizmetlerinde oynaması gereken rolle ilgili beklentileri de şekillendirmiştir. Bu tür faktörler, yardımları kırpmak ya da kaldırmak isteyen politikacıların hareket alanını sınırlandırmıştır.

Çoğu izlek bağımlılığı kuramı araştırması, nitel veriler kullanmıştır. Brady vd. (2016) şu iki kaynaktan elde edilen nicel zaman dizisi verilerini de analize dahil etmiştir: Karşılaştırmalı Refah Devletleri Veri Dizisi (18 ülke, 1960-2010) ve 2006 Uluslararası Toplumsal Tarama Programı (ISSP).* Araştırmacıların bağımlı değişkeni 2000'lerin başlarında kamusal kaynaklarla finanse edilen toplam sağlık harcamalarının oranıdır. Araştırmacılar, izlek bağımlığı kuramına uygun olarak erken dönem kamu sağlığı finansman seviyelerinin, güncel seviyeler kadar devletin sağlık harcamalarına toplumun desteği konusunda da fikir verdiğini görmüşlerdir.

Örnek Kutusu 15.4 Kritik Bir Kavşak ve ABD'de Refah Devletinin Büyümesinin Durdurulması

Hooks ve McQueen (2010), İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD'nin bütün gelişmiş ülkeler arasında refah devletinin neden en az geliştiği ülke olduğunu araştırmışlardır. İkincil tarihsel belgelere ve mevcut istatistiklere dayanarak, ABD'de refah devletinin gelişiminde 1940'ların sonlarının 'kritik bir kavşak' olduğunu (s. 201) ileri sürmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde, savaş yıllarının ekonomik hareketliliğinin, Soğuk Savaş savunma ekonomisine dayalı savaş sonrası bir yeniden uyum dönemine yerini bıraktığını ve bunun, ABD'deki refah devleti politikalarını şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar haritalar, istatistiksel raporlar ve tarihsel belgelerden yararlanarak, uçak imalatı istihdamındaki değişimlerin ve beyaz olmayan nüfusun büyümesi ile uçak imalatındaki iş olanakları arasındaki etkileşimin, çeşitli eyaletlerdeki seçim sonuçlarını nasıl çarpıcı bir şekilde değiştirdiğini göstermişlerdir. Birkaç yıllık bir süre zarfında, büyüyen savunma sanayinin mekansal dağılımı, ırklararası artan yerel gerilimlere eşlik ederek seçim sonuçlarını, savaş öncesinde ve savaş yıllarında Kongre'de refah devletinin büyümesine gösterilen destekte bir tersine dönüşe neden olacak şekilde etkilemiştir.

---

* Kısaltmada programın İngilizce orijinal adı (*International Social Survey Programme*) temel alınmıştır (ç.n.).

Düşünce Kutusu 15.2 Negatif Kanıt Türleri

1. *Gerçekleşmeyen olaylar.* Bazı olayların geçmiş deneyimlere dayanarak gerçekleşmeleri beklenir, ancak gerçekleşmezler. Örneğin ABD tarihinin İlerici Dönemi hakkındaki araştırmalar, büyük şirketlerin ılımlı emek reformu yasalarını veto etmediğini göstermiştir. Yıllarca emek hareketine düşmanlık gösteren şirketlerden böyle bir veto beklenirdi. Ancak aksine, bu şirketler fillen reformu desteklemişlerdir; çünkü reformun, işçilerin artan huzursuzluğunu dindireceği düşünülmüştür. Benzer şekilde, güçlü gruplar, güçlü konumları ile hangi meselelerin gündeme geleceğini şekillendirdiği için olaylara doğrudan iştirak etmeyebilirler ve bu da karar olmayan kararlara neden olabilir. Klasik bir araştırmada Crenson (1971), bir ABD kentindeki aşırı sağlıksız ve son derece yüksek hava kirliliği sorununu halletmekteki başarısızlığın "karar olmayan kararların" sonucu olduğunu göstermiştir. Siyasi etki ve kent sakinlerinin yoğun kirlilik üreten bu sanayiye olan ekonomik bağımlılığı o kadar şiddetlidir ki kimse kirlilik meselesini tartışmaya açmamıştır; yani kent sakinleri ciddi boyutlara ulaşmış bu kirliliğe gözlerini kapayarak, "karar olmayan bir karar" almışlardır. Kirliliğe neden olan sanayi kolunun kirlilikle ilgili yasal düzenlemelere karşı çıkması gerekmemiştir, çünkü zaten bu tür düzenlemeler hiç önerilmemiştir. Hochschild'in (2016) 13. Bölüm'de bahsedilen araştırması da bu türden çeşitli örnekler içermektedir.
2. *Nüfusun farkında olmadığı olaylar.* Bazı faaliyetler veya olaylar, bir ortamdaki insanlar veya araştırmacılar tarafından fark edilmezler. Örneğin, bir zamanlar işverenlerin yüksek eğitimli bir kadını, yalnızca sekreterliğe uygun görmesi sorun olarak düşünülmüyordu. Cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili toplumsal bilinç artana kadar çok az kişi, bu uygulamanın kadınların olanaklarını kısıtladığını düşünüyordu. Başka bir örnek, country-western şarkı yazarlarının, şarkıları, bir formüle göre yazdıklarını yadsımalarıdır. Onlar bunun farkında olmasalar da, şarkı sözlerinin içerik analizinde bir formül olduğu açıkça görülür. Bir ortamdaki saha mensuplarının veya katılımcıların bir sorunun farkında olmaması gerçeği, araştırmacının o sorunu görmezden gelebileceği ya da sorunun etkilerini aramasının gerekli olmadığı anlamına gelmez.
3. *Nüfusun gizlemek istediği olaylar.* İnsanlar, kendilerini veya başkalarını korumak için olayları saptırabilir. Örneğin, seçkinler çoğu zaman etiğe aykırı davranışlarını tartışmayı reddeder ve bu nedenle halkın erişimini uzun bir süre engelledikleri veya yok ettirdikleri belgeler bulundurabilir. Benzer şekilde, yıllar boyunca, ensest vakaları bildirilmeden kaldı; çünkü bu vakalar bir yönüyle o kadar ciddi bir tabuyu ihlal ediyorlardı ki ensest öylece örtbas ediliyordu. Katolik Kilisesi'nde din adamları tarafından gerçekleştirilen cinsel istismarlar hakkında son dönemde yapılan itiraflar ya da cinsel taciz ve saldırıları hedefine koyan #MeToo hareketi, on yıllar boyu saklanan ya da açıklanmayan olayları aydınlatmaktadır.
4. *Gözden kaçan sıradan olaylar.* Gündelik, rutin olaylar beklentiler uyandırır ve sorgulamadan kabul etmeye dönük bir tutum üretir. Örneğin, televizyon programları sohbetlerde o kadar sık yer alır ki, bu çok nadir fark edilir. Çoğu insanın televizyonu olduğu ve insanlar düzenli olarak TV izlediği için yalnızca çok seyrek televizyon seyreden biri ya da dikkatli bir analizci konuyu fark edebilir. Veyahut bir araştırmacı, sigara içmenin yaygın olduğu tarihsel bir dönemi gözlemlemektedir. Ancak sigara içmiyorsa ya da sigara içmenin bir halk sağlığı meselesi haline geldiği bir dönemde yaşıyorsa, bunun öneminin farkına varabilir.
5. *Araştırmacının önyargılarının etkileri.* Araştırmacılar, önceki kuramsal çerçevelerinin ya da önyargılarının bir toplumsal ortamdaki karşıt olaylara gözlerini kapatmalarına neden olmamasına dikkat etmelilerdir. Nereye bakılacağı ve hangi verilerin ilgili olduğu konusundaki güçlü önyargılar, bir araştırmacının diğer ilgili ya da olumsuzlayıcı

kanıtları fark etmesine engel olabilir. Örneğin bir araştırmacı, uyuşturucu bağımlıları ile çocukları arasında şiddetli tartışmalar yaşanmasını bekleyip bunları hemen fark edebilir, ancak bu kişilerin aynı zamanda sevgiye dayalı bir ilişki tesis etmeye çabaladıklarını görmeyi başaramaz.

6. ***Bilinçdışı bildirmeme.*** Bazı olaylar araştırmacının zihninde önemsiz ve bildirilmeye değmez gibi görünür. Ancak, gözlemler ayrıntılı bir şekilde kaydedildiğinde, notları eleştirel bir gözle yeniden okuyarak negatif vakalar aramak, gözden kaçan olayları ortaya çıkarabilir. Örneğin başlangıçta bir araştırmacı, şirket pikniklerini önemli görmüyor. Ancak, veri notlarını yeniden okuduktan ve dikkatle inceledikten sonra, bu piknliklerin birliktelik hissi yaratmada önemli bir sembolik rol oynadıklarını fark ediyor.
7. ***Bilinçli bildirmeme.*** Araştırmacılar, ortamdaki bireyleri ya da ilişkileri korumak için ortamın çeşitli yönlerini veya olayları dışarıda bırakabilir. Örneğin, bir araştırmacı toplumun önemli bir figürünün evlilik dışı bir ilişki yaşadığını keşfediyor, ancak kişinin itibarını ve imajını korumak istiyor. Daha ciddi bir sorun, etik kuralların ihlalidir. Bu, bir araştırmacı kendi iddiasını veya verilere getirdiği yorumu desteklemeyen kanıtları sakladığında sözkonusu olur. Araştırmacıların bir yorumu, hem destekleyen hem de olumsuzlayan kanıtları açıklaması gerekir. Böylece okurlar, her iki tür kanıtı da değerlendirip araştırmacının yorumunu destekleyip desteklemeyeceklerine kanaat getirebilirler.

Kaynak: Lewis & Lewis (1980).

Diğer Veri Analizi Teknikleri

15.4. Nitel veri analizinde kullanılan diğer analitik stratejileri betimlemek

Nitel araştırmalar pek çok analiz tekniği kullanır. Burada bu çeşitliliği aydınlatmak için diğer teknikleri kısaca ele alıyoruz.

Ağ Analizi

Toplumsal ağ nosyonuna, 3. Bölüm'de ağ kuramından, 8. Bölüm'de ise bağlantı-izlemeli örneklemeden bahsederken değinilmişti. Nitel araştırmada çoğu zaman bir dizi insan, kurum, olay veya yer arasındaki bağlantıları "haritalandırırız." Sosyogram vb. haritalama tekniklerini kullanarak, ilişki kümelerini keşfedebilir, analiz edebilir ve sergileyebiliriz. Örneğin, bir şirkette, Hale, Suat'a emirler veriyor. Suat ve Sami birbirine danışıyor ve yardımcı oluyorlar. Sami, Su'dan malzemeleri alıyor. Su, Meryem* ile sosyalleşiyor. Ağların, karmaşık toplumsal ilişkilerin yapısını görmemize ve anlamamıza yardımcı olduğunu anlarız.[31]

---

* Okumada açıklık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal İngilizce kişi adlarının yerine Türkçe kişi adları kullanılmıştır (ç.n.).

[31] Bkz. Lange (2013:61-64), Sanjek (1978) ve Werner & Schoepfle (1987a).

Zaman Tahsisi Analizi

Zaman araştırmalarda önemli bir kaynaktır. Kişilerin veya kurumların örtük davranış kurallarını ya da önceliklerini açığa çıkarmak için zamanı nasıl kullandıklarını ya da harcadıklarını irdeleriz. 10. Bölüm'de ele alınan zaman bütçesi taramasına benzer şekilde, nitel araştırmacılar, faaliyetlere ayrılan süreyi ya da zamanı incelerler. İnsanların, grupların ya da kurumların denetimleri altındaki (zaman, mekan, para, prestij gibi) değerli kaynakları nasıl dağıttıklarının analizi, resmi olarak ilan edilen önceliklerle karşılaştırıldığında, insanların gerçek öncelikleriyle ilgili çok şeyi açığa çıkarabilir. Çoğu kez, insanlar zaman harcadıkları bir faaliyetin önemini açıkça kabul etmezler ya da bunun farkında değillerdir. Örneğin, belli insanların bir kişiyi görmek için beklemek zorunda olduklarını, ancak ötekilerinin beklemeye gerek kalmadan bu kişiyi görebildiklerini fark ediyorsunuz. Bekleme süresini, kimlerin beklediğini, beklerken yaptıklarını ve beklemelerinin adil olduğunu düşünüp düşünmediklerini analiz edebilirsiniz. Veyahut insanların bir kurumdaki belli bir kutlamanın önemli olmadığını söylediklerini belgeliyorsunuz. Ancak, etkinliğe herkes katılıyor ve orada iki saat geçiriyor. Yoğun geçen bir haftanın ortasında yapılan kutlamaya herkesin iki saatini ayırması, bu kutlamanın kurumun kültüründeki örtük ya da gizli önemine işaret etmektedir.[32]

Akış Çizelgesi ve Zaman Sıralaması Analizi

Çeşitli faaliyetlere ayrılan sürenin yanı sıra, olayların ya da kararların sırasını da analiz ederiz. Tarihsel araştırmacılar geleneksel olarak olayların sırasını belgelemeye odaklanmışlardır, ama karşılaştırmalı araştırmacılar ve saha araştırmacıları da akışa ya da devinime bakarlar. Olayların ne zaman gerçekleştiğinin yanı sıra, bir karar ağacı ya da akış çizelgesi kullanarak, kararların sırasını genel hatlarıyla belirtebilir, böylece bir olay ya da kararın ötekilerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlarız. Örneğin, kek yapmak gibi basit bir faaliyeti ana hatlarıyla gösterebiliriz (bkz. Şekil 15.5). Araştırmacılar adımları, kararları veya olayları haritalama ve aralarındaki ilişkiyi araştırma fikrini, pek çok ortama uyarlamışlardır.[33]

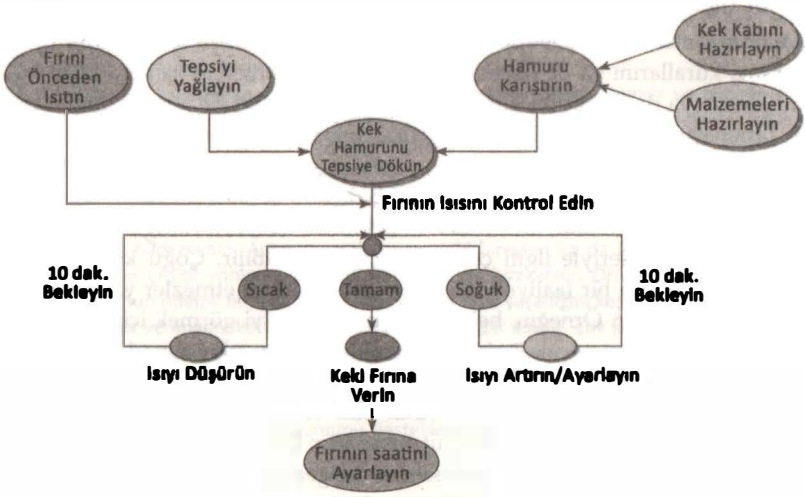
Çoklu Sınıflandırma Prosedürleri ve Analizi

Çoklu sınıflandırma, hem saha araştırmasında hem sözlü tarih araştırmasında bulunabilir ve alan analizine benzer bir tekniktir. Amacı, insanların deneyimlerini nasıl kategorize ettiklerini ya da nesneleri benzerlik ya da farklılık temelinde nasıl sınıflandırdıklarını keşfetmektir. Bilişsel antropologlar ve psikologlar, genellikle çoklu sınıflandırma prosedüründen yararlanırlar. Çoklu sınıflandırma;

---

[32] Bkz. Gross (1984) ve Miles , Huberman & Saldana (2014:194-206).

[33] Bkz. Lofland & Lofland (1995:199-200) ve Werner & Schoepfle (1987a: 130-46).

Şekil 15.5 Kek Yapımının Kısmi Akış Grafiği

verileri toplamak, doğrulamak veya analiz etmek için kullanılabilir. Şöyle işler: Araştırdığınız kişilere terimler, fotoğraflar, yerler, insan adları ve benzerlerinden oluşan bir liste verir, ardından bu listeleri kategorilere ya da kümelere ayırmalarını istersiniz. Kendi geliştirdikleri kategorileri kullanırlar. Sınıflandırma bittikten sonra, onlara sınıflandırmada hangi kriterleri kullandıklarını sorarsınız.

Daha sonra bu insanlara listedeki maddeleri tekrar verir ve bu kez maddeleri düşünebildikleri başka biçimlerde sınıflandırmalarını istersiniz. İnsanların maddeleri sınıflandırmaları açısından Thurstone ölçeklendirmesi (7. Bölüm) ile bir benzerlik sözkonusudur, ancak burada, kümelerin sayısı ve madde türleri farklıdır. Sınıflandırmanın amacı tek tip bir ölçek oluşturmak değil, insanların dünyayı nasıl anladıklarını keşfetmektir. Carter vd. (1985:90), sekiz kumar kuruluşunun olduğu bir listeyi beş kez sınıflandıran bir kumarbaz örneğini vermiştir. Her bir sınıflandırmada üç ya da dört kategori vardır. Sınıflandırmalardan biri, kuruluşları "kumarhane sınıfı" temelinde (yukarıdan aşağıya doğru) sıralıyordu. Öteki sınıflandırma kriterleri, "gösteriş," "bahsin büyüklüğü," "bana kazandırdığı para" ve "kişisel tercih" idi. Sınıflandırma prosedürü, kamu sağlığı ve beslenme alanlarında da kullanılmaktadır. Örneğin Parker (2017), küme-sınıflandırma işlemi ile Kuzey Senegal'deki gıda algılarını incelemiştir. Araştırmacılar, katılımcılardan 38 gıdayı, bir alan analizi araştırmasının parçası olarak, kendi sınıflandırma kriterleri temelinde kümelere ayırmalarını istemişlerdir. Sınıflandırma kentsel ve kırsal bölgelerdeki insanların çeşitli gıdaları, hazırlama kolaylıkları, erişilebilirlikleri, besin değerle-

ri, maliyetleri, müsaitlik durumları, lezzetleri vb. temelinde nasıl anlamlandırdıklarını açığa çıkarmıştır. Çeşitli sınıflandırmaları inceleyerek, insanların toplumsal gerçekliklerini nasıl düzenlediklerini görebiliriz.[34]

Grafiklendirme

Nitel araştırma, veri analizini genellikle grafikler ve çizelgeler gibi görsel temsiller şeklinde sunar. Grafikler ve çizelgeler, fikirleri düzenlemeye ve verileri sistematik bir şekilde araştırmaya yardımcı olur. Aynı zamanda sonuçları okurlara iletir. Lange'in (2013:46-48) gözlemlediği üzere, "araştırmacılar nedensel bir anlatıyı açıkça göstermek, nedensel iddiaları daha belirgin hale getirmek ve dolayısıyla izleyicilerin iddianın geçerliliğini daha kolay anlamasına ve değerlendirmesine imkan tanımak için grafiklerden yararlanırlar." Bunun için mekansal ya da zamansal haritaları (bkz. 13. Bölüm), tipolojileri (bkz. 3. Bölüm) ya da sosyogramları kullanabiliriz. Örneğin, Küçükler Beyzbol Ligi ile ilgili çalışmasında, Fine (1987), oyuncular arasındaki toplumsal ilişkileri göstermek için sosyogramlardan yararlanmıştır. Taksonomilere, haritalara ve listelere ek olarak, analizi ileri taşımak ve bulguları aydınlatmak için akış çizelgeleri, organizasyon şemaları, nedensel grafikler ve çeşitli listeler ve kareli tablolar kullanırız (bkz. Şekil 15.6)

Haritalama

Hem nicel hem nitel araştırmacılar, mekansal ilişkileri daha iyi görmelerine yardımcı olması ve başka verilerin analizinden çıkan sonuçları desteklemek ya da pekiştirmek için haritalardan yararlanır. Son yıllarda, Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS),* görsel-grafiklere dayalı mekansal imgeleri, belli mekanlara tutturulmuş diğer verilerle ilişkilendirmektedir. Örneğin, McVeigh, Cunningham ve Farrell (2014), Klu Klux Klanlarla ilgili boylamsal verilerin analizinde, ABD'deki güney eyaletlerindeki ilçelerin haritalarını kullanmışlardır. Haritada 1960'lardaki Klu Klux Klan faaliyetler alanlarıyla yakından örtüşen bölgelerde, 1970-2000 arasında Cumhuriyetçi Parti'ye gösterilen desteğin arttığını, ancak Klan faaliyet alanı olmayan bölgelerde durumun farklı olduğunu görmüşlerdir. Anderson ve Kenda (2015), ABD haritalarını kullanarak ABD'de, Amishlerin nerede konumlandıklarını analiz etmişlerdir. Düşük ya de negatif bir nüfus artışıyla birlikte düşük nüfus yoğunluğunun, küçük ölçekli tarıma uygun bir alanın, küçük bir ticaret merkezinin ve mevcut bir Amish topluluğunun yakınlarında olmanın kilit faktörler olduklarını keşfetmişlerdir. Franch, Morillas-Torné ve Marti-Henneberg (2013) de 1900-1970 arasında İspanya'daki nüfus artışının mekansal örüntüsünü açıklamak için haritalardan yararlanmışlardır. Haritadaki konumları demiryollarının konumlarıyla üst üste bindirdiklerinde, de-

---

[34] Bkz. Canter vd. (1985) ve Werner & Schoepfle (1987a: 180-181).

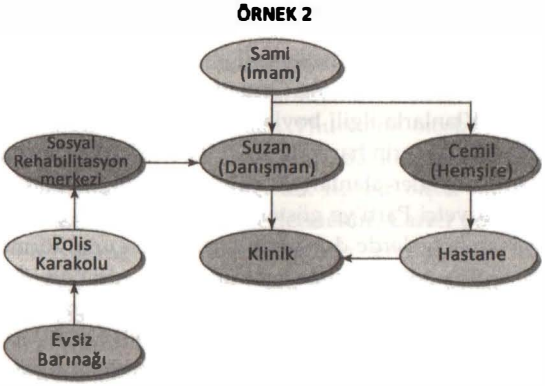
* Kısaltmada terimin İngilizce orijinali (*Geographic Information System*) esas alınmıştır (ç.n.).

miryollarının bazı bölgelerde büyük bir etkisinin olduğunu, bazılarında ise bunun sözkonusu olmadığını görmüşlerdir. Walder ve Lu (2017), 1967 Çin Kültür Devrimi'nin nasıl geliştiği ile ilgili tarihsel olay analizlerinde, çeşitli Çin haritalarını kullanmışlardır. Goetz, Rupasingha ve Loveridge'in 11. Bölüm'de yer alan (Örnek Kutusu 11.4) ABD'deki Nefret Grupları ile ilişkilendirilen koşullar hakkındaki araştırmaları, açıklamalara yardımcı olması için bir ABD haritası sunmaktadır. Hooks ve McQueen (2010, bkz. Örnek Kutusu 15.4) izlek bağımlılığı ve kritik kavşak araştırmalarında, ABD haritalarını kullanarak savunma endüstrisinin 1940'ların son yıllarındaki gelişiminin ABD'de refah devletinin büyümesini nasıl engellediğini göstermişlerdir.

Haritalar bir açıklamayı desteklemek için verileri analiz etmekte ve sunmakta yardımcı olabilirler. Görsel bir bilgi temsili olarak haritalar, aynı zamanda yanıltıcı da olabilirler, o yüzden haritaları dikkatli bir şekilde ve diğer verilerle birlikte kullanmalıyız (bkz. Monmonier, 1996)

ÖRNEK 1				
Kişi	Üniversiteden Önce Çalışıyordu	Üniversitedeyken Yarı Zamanlı iş	Şimdi Hamile	Kendi Arabası Vardı
Can*	Evet	Evet	U	Hayır
Miray	Evet	BM	Hayır	Evet
Ersin	Hayır	Evet	U	Evet
Yusuf	Evet	Hayır	Evet	Evet

BM: Bilmiyorum, U: Uygulanamaz

Şekil 15.6 Nitel Analizde Grafik Kullanım Örnekleri

* Okumada açıklık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal İngilizce kişi adlarının yerine Türkçe kişi adları kullanılmıştır (ç.n.).

15.5. Yazılımın nitel veri analizine ne şekillerde yardımcı olduğunu betimlemek

1960'ların ortalarından beri araştırmacılar, sayısal verileri analiz eden ve sergileyen tablolar, grafikler, istatistiksel testler ve çizelgeler üretmek için bilgisayarları kullanmaktadırlar. Buna karşın nitel araştırmacılar, bilgisayar teknolojisini ancak 1980'lerinden ortasından beri kullanmaktadırlar.[35] Bir kelime işlem programına notlarınızı girdiğinizde, kelimeleri ve deyimleri hızla arayabilirsiniz. Bu, aramayı veri kodlamaya ve kodların analitik hatırlatma notlarıyla ilişkilendirilmesine uyarlama yönünde atılmış küçük bir adımdır. Kelime işlemcisi kullanmak, ayrıca kodları ve saha notlarının bazı kısımlarını gözden geçirmenize ve başka bir yere taşımanıza da yardımcı olabilir.

Bugün özellikle nitel veri analizine uygun yazılımlar üretilmekte ve yeni bilgisayar programları sürekli geliştirilmekte ya da değiştirilmektedir. Bunların çoğu, son derece ayrıntılı ve programa özel kullanma kılavuzlarıyla birlikte gelir, dolayısıyla burada yapılan değerlendirmede, her bir yazılımın ayrıntılarına girilmeyecektir. Yalnızca günümüzde nitel veri analizinde kullanılan başlıca yaklaşımlar ele alınacaktır.

METNE ERİŞİM. Bazı programlar, metin belgesi aramalarını, kelime işleme yazılımlarındaki arama işlevine benzer şekilde gerçekleştirir. Özel metin erişim programları daha hızlıdır ve yakın eşleşmeleri, ufak tefek yazım hatalarını, eşsesli ya da eşanlamlı kelimeleri bulabilirler. Örneğin, *tekne* anahtar kelimesini aradığınızda, program şunları da önünüze getirebilir: *gemi, savaş gemisi, firkateyn, sandal, ıskuna, yük gemisi, yat, vapur, transatlantik, römorkör, kano, ski/, kotra, uçak gemisi, bot, salapurya, kadırga, mavna, kruvazör, destroyer, amiral gemisi* ve *denizaltı*. Bununla birlikte, bazı programlar, (George Boole'dan [1815-1864] hareketle) *Boolean aramalar* olarak adlandırılan aramalarda mantıksal terimler kullanarak (*ve, veya, değil*), kelime ya da deyim kombinasyonlarını da tespit eder. Örneğin uzun bir belgede; *üniversite öğrencisi, içki içme* ve *sigara içme* anahtar kelimelerinin herhangi ikisini içeren, ancak *öğrenci birliği* kelimesini içermeyen cümleleri tespit etmek için aramalar yapabilirsiniz. Bu Boolean arama, *üniversite öğrencisi* ile *veya* mantıksal terimi ile ilişkili iki davranıştan herhangi birinin kesişimini aramak için *ve* mantıksal terimini kullanır; mantıksal arama kelimesi *değil* ise, *öğrenci birliği* teriminin görüldüğü durumları dışarıda bırakır.

---

[35] Nitel veri analizinde kullanılan yazılım programları üzerine bkz. Dohan & Sanchez-Jankowski (1998), Gibbs (2014) ve Weitzman & Miles (1995). Ayrıca bkz. Fielding & Lee (1991) ve Richards & Richards (1994). Biernacki (2012) çoğu nitel veri analizini, kodlamayı ve grafik sistemini pozitivist bir tutumla eleştirir.

Çoğu program, bir anahtar kelimeyi veya deyimi ve onu sarmalayan metni gösterir. Bu programlar ayrıca ayrı hatırlatma notları yazmanıza ya da metne kısa notlar eklemenize de izin verir. Bazı programlar buldukları anahtar kelimeleri sayar ve yerlerini gösterir. Çoğu program, metinde yalnızca araştırmacının ilgilendiği terimlere dayanan çok özel bir endeks oluşturur.

METİN TABANLI YÖNETİCİLER. Metin tabanlı yöneticiler, metne erişim programlarına benzer. Temel farklılık, arama sonuçları hakkındaki bilgileri düzenleme ya da sınıflandırma becerileridir. Pek çok program; notları kilit bir fikre göre karşılaştırmanıza ve sınıflandırmanıza ya da notlara olgusal bilgiler eklemenize yardımcı olan metin verisi alt kümeleri oluşturur. Örneğin, görüşmeler hakkındaki ayrıntılı notlara görüşmenin tarihi ve uzunluğu, görüşülen kişinin cinsiyeti, görüşme yeri, vb. hakkında bilgiler ekleyebilirsiniz. Daha sonra her bir görüşmeyi ya da görüşme notlarının bir kısmını, anahtar kelimelerin ve eklenen bilgilerin belli bir kombinasyonunu kullanarak sınıflandırabilir ve düzenleyebilirsiniz.

Bunlara ek olarak, bazı programların *hipermetin* olanağı bulunur. Hipermetin, terimleri başka bilgilere bağlamanın bir yoludur. Dolayısıyla, bir terime tıkladığınız zaman, önünüzde ilgili bilgilerin bulunduğu yeni bir ekran açılır. Anahtar kelimeleri ya da konuları belirleyip onları metne bağlayabilirsiniz. Örneğin bir saha araştırmasında, Suzan* adlı birini ve (saç kesimleri, saç tarzları, saç rengi, şapkalar ya da saç bantları dahil olacak şekilde) saç konusunu incelemek istiyorsunuz. Suzan'ın adının geçtiği her yeri saçla ilgili tartışmalara bağlamak için hipermetin kullanabilirsiniz. Suzan'ın adına tıkladığınızda bir metin bloğu hızla başka bir bloğa atlar ve Suzan ve saç konusunun birlikte göründüğü bütün metinleri görebilirsiniz.

Bazı metin tabanlı yönetici yazılımları, metin belgelerindeki bilgilerden hareketle çapraz tablolar ya da çapraz sınıflandırmalı dağılım grafikleri üretir. Örneğin, öğrenciler bir derste günlük tutuyor. Her gün şu dört kategoriden birini kullanarak hislerini yazıyorlar: sıkıcı, teşvik edici, zorlayıcı ya da yaratıcı. Öğrenciler ayrıca her gün gerçekleşen başlıca faaliyetleri betimliyorlar (örn. grup çalışması, tartışma, video izleme, ders ya da gösterim). Öğrencilerin hislerini faaliyetle çapraz sınıflandırabilirsiniz. Başka bilgiler ekleyerek (örn. erkek ya da kadın, akademik disiplin), farklı özellikleri olan öğrencilerin çeşitli faaliyetler hakkında nasıl hissettiklerini anlayabilir ve bu hislerin sınıfta sunulan konuya göre değişip değişmediğini görebilirsiniz.

KODLAMA VE ERİŞİM PROGRAMLARI. Çoğu zaman nitel verilere (metin temelli saha notları, görüşme kayıtları ve video ya da ses kaydı deşifreleri) kodlar ya da soyut terimler atfederiz. Kodlama ve erişim programları

---

* Okumada açıklık sağlamak için orijinal metindeki varsayımsal İngilizce kişi adlarının yerine Türkçe kişi adları kullanılmıştır (ç.n.).

satırlara, cümlelere, paragraflara ya da metin bloklarına kodlar eklememize imkan verir. Bu programlar, aynı verilerde çoklu kod kullanımına izin verir. Kod eklemenin yanı sıra, çoğu program kodları düzenlemeye de yardım eder. Örneğin, bir program kodlar arasında ve kodların gönderme yaptığı veriler arasında bağlantı şemaları ya da "ağaçları" (örn. gövdeler, dallar ve sürgünler) oluşturmanıza yardımcı olabilir. Program kullanılan kodlara ve belirtilen kodlar arasındaki ilişkilere dayanarak metin verilerini yeniden düzenler.

KOD TABANLI KURAM OLUŞTURUCULAR. Nitel araştırmacılar çoğu zaman kuramın değerlendirilmesiyle ve üretimiyle ilgilenirler. Kod tabanlı kuram oluşturucular, bunun için araştırmacının önce verilere kodlar atamasını gerektirir. Bu programlar, kodları manipüle etmek veya kodların arasında farklılıklar ve benzerlikleri bulmak üzere karşılaştırma yapmanın yollarını sağlar. Kodlar arasındaki ilişki, daha sonra bir kuramı test etmenin ya da üretmenin temeli haline gelir. Kodlar arasında üretilen ilişkilerin türleri, programa göre çeşitlilik gösterebilir. Bir program "eğer-öyleyse" türü mantıksal ilişkilere izin verebilir. Örneğin, Corsaro ve Heise (1990), küçük çocuklarla ilgili saha araştırması verilerini nasıl ayrı olaylar halinde kodladıklarını betimlemişlerdir. Daha sonra, ilkeleri ya da örtük kuralların "gramer"ini bulmak için olaylar arasındaki ilişkileri ve mantıksal sıralamayı incelemişlerdir. Olayların dizilişini, kombinasyonunu ya da birbirinden ayrılmasını yönlendiren kurallar aramışlardır. Bilgisayar yazılımı ETHNO, olaylar arasındaki mantıksal bağlantıları arar (örn. zaman sırası, zorunlu önkoşul, birlikte gerçekleşme), ardından olaylar arasındaki örüntüyü gösterir.

Diğer nitel programların aksine kod tabanlı kuram oluşturucular, örüntüleri açığa çıkarmak ya da veriler arasında ilk bakışta görünmeyen ilişkileri göstermek üzere kodları çok iyi manipüle edebilirler. Veri kategorilerini karşılaştırmayı ve sınıflandırmayı araştırmacılar için daha kolay hale getirirler.

KAVRAMSAL AĞ OLUŞTURUCULAR. Bu program kategorisi, grafik göstergeler ya da ağlar sunarak kuram oluşturmaya ve test etmeye yardımcı olur. Göstergeler, grafik verilerinden fazlasını sağlar; araştırmacıların, kavramlarını ya da veriler hakkındaki düşüncelerini düzenlemesine yardımcı olurlar. Bu programlar, araştırmacının verilerde tespit ettiği düğümleri veya kilit kavramları kullanırlar. Daha sonra düğümler arasındaki bağlantıları ya da ilişkileri gösterirler. Çoğu program, oklu çizgilerle birbirine bağlanan kutuların ya da dairelerin yer aldığı grafik temsiller üretir. Sonuç; kavramlar arasında bir bağlantılar ağının ya da şebekesinin bulunduğu akış çizelgesi grafiğine benzer. Örneğin, veriler, farklı kuşaklardan aile üyeleri arasındaki ilişkilerin sunulduğu bir soyağacı şeklinde olabilir. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler (X, Y'nin kardeşidir; Z, Y ile evlidir; G, X'in çocuğudur), ağın özelliklerini tartışmak ve analiz etmek için kullanılabilir.

NİTEL KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ (QCA). QCA, Boolean mantıktan ya da matematikten yararlanan bir analitik strateji ve yazılım türüdür.[36] Onu daha titiz bir analitik karşılaştırma yöntemi olarak düşünebiliriz. Charles Ragin, QCA'yı 1987'de üretmiş ve 2000'de "bulanık küme" yöntemleri olarak güncellemiştir. Bütün bir mantıksal, matematik benzeri ilişkiler sistemi; bilgisayar yazılımlarının ve dijital elektroniğin temeli haline gelmiştir. Küme kuramını, ikili ilişkileri, mantıksal girişleri, Venn diyagramlarını ve doğruluk tablolarını içermektedir. Bu yöntemin mantığı, kavramları kümeler şeklinde düzenlemenize olanak tanır. Örneğin bir bilgisayar veritabanında arama yaptığınızda, genellikle aramanıza bir anahtar kelimeyi ve Boolean işlemcilerini, yani *ve*, *veya* ve *değil* eklersiniz.

QCA'nın güçlü yanı, çoklu konjonktürel neden-sonuç ilişkilerini analiz edebilmesidir. Bu, bir koşul kombinasyonunun, belli bir çıktıyı ürettiğini ve farklı koşul kombinasyonlarının da aynı çıktıyı üretebileceğini ima eder. Bağlama (konjonktüre) bağlı olarak, belli bir koşulun çıktı üzerindeki etkileri farklı olabilir. QCA farklı nedensel izleklerin birlikte aynı çıktıyı üretebileceğini kabul eder. Bir analiz yöntemi ve yazılım olarak QCA, yinelemeli bir süreç şeklinde işler. Araştırmacının aktif katılımını gerektirir. Rihoux'un (2003:354) betimlediği gibi:

> *Özetle, araştırmacı, ilk önce her vakanın belli bir koşul kombinasyonunu (0 ve 1 değerleri ile) ve bir çıktıyı (0 ve 1 değerleri ile) gösterdiği bir ham veri tablosu üretmelidir. Ardından yazılım verilerini bir konfigürasyonlar listesi şeklinde sergileyen bir doğruluk tablosu üretir. Konfigürasyon (her biri 1 ya da 0 değeri alan) bazı koşulların ve (1 ya da 0 değeri alan) bir çıktının verili bir bileşimidir. Belli bir konfigürasyon, gözlemlenen çeşitli vakalarla örtüşebilir ve farklı vakalar aynı konfigürasyonu sergileyebilir. Ardından, analizin kilit aşaması Boolean asgarileştirme – yani uzun Boolean ifadeyi (doğruluk tablosunun ifade ettiği uzun açıklamayı) verilerdeki nedensel düzenlilikleri açığa çıkaran mümkün olan en kısa ifadeye (minimal denkleme) indirgemektir. Ondan sonra bu minimal denklemi yorumlamak araştırmacının işidir.*

QCA çeşitli vakaların özelliklerini analiz ederken, farklılık ve uyuşma yöntemini kullanmaya yardımcı olur. Bir dizi vaka arasındaki ortak ve özgün nitelikleri tespit etmek amacıyla mantıksal hesaplamalar gerçekleştirir. Beers (2016), QCA'yı veri dizisi analizinde kullanılan geleneksel yöntemlerle kıyaslamıştır. QCA, faktör kombinasyonlarının çıktıyı nasıl şekillendirdiğini daha başarılı bir şekilde göstermiştir. Baumgartner ve Thiem (2017) gibi kimi araştırmacılar ise QCA'nın açık nedensel sonuçlar üretip üretemeyeceğini sorgulamaktadırlar. QCA'daki matematik zor değildir, ama zaman alıcı olabilir ve yazılım olmadığında insani hatalardan kaçınmak zor olur (bkz. Örnek Kutusu 15.5 İnternet Satışlan Üzerindeki Devlet Vergilerinin Analizi)

---

[36] Bkz. Ragin (197, 2008) ve http://www.u.arizona.edu/~cragin/fsQCA/software.shtmle (1 Aralık 2017'de erişilmiştir).

Örnek Kutusu 15.5 İnternet Satışları Üzerindeki Devlet Vergilerinin QCA Analizi

ABD'de e-ticaret (yani İnternet üzerinden yapılan satışlar), 2002-2008 arasında, toplam perakende satışlardaki yüzde 4'lük artışa karşın, yıllık ortalama yüzde 21 oranında büyümüştür. Eyalet hükümetleri, yıllarca e-ticaretten vergi almaya çalışmış, ancak New York 2008'de bu konuda bir yasa kabul edene kadar bunda başarısız olmuşlardır. 2008 ve 2012 arasında, 14 eyalet e-ticareti vergilendiren yasalar çıkarmışlardır. Bjorklund (2017), bir dizi siyasi-kurumsal yapının ve piyasa faktörünün bir araya gelmesinin yasa yapımında başarıyı nasıl etkilediğini açıklamak için QCA'dan yararlanmıştır. "Başarı," yani e-ticaret vergi uygulamasının hayata geçirilmesi, çeşitli yollar izlenerek sağlanabilmiştir. Her bir faktörün çıktıyı nasıl etkileyebileceğini açıkladıktan sonra aşağıdaki yedi faktörü, QCA dahilinde bir araya getirmiş ve "başarı"ya neden olan kombinasyonları test etmiştir: (1) Demokrat Parti'nin kontrolündeki bir eyalet, (2) kişi başı gelirin yüksek olduğu bir eyalet, (3) büyük bir bütçe açığı olan bir eyalet, (4) katma değer vergilerinden elde edilen gelire son derece bağımlı bir eyalet, (5) veto ihtimalinin düşük olduğu bir eyalet, ki bu tek partinin hem yasamayı hem yürütmeyi kontrol ettiği bir eyalet demektir, (6) fiziksel satış yapan perakendecilerin güçlü bir ağırlığa sahip olduğu bir eyalet ve (7) çok sayıda e-ticaret şirketinin bulunduğu bir eyalet. QCA sonuçları kesişen faktörlerin izlediği üç farklı izleğin ya da "reçetenin," farklı eyalet kümelerinde (yıldız işareti faktörlerin etkileşimine işaret etmektedir) "başarı"ya neden olduğunu göstermiştir. Reçete 1: Demokratların kontrolü*perakendecilerin güçlü olması*krizin büyüklüğü*az sayıda e-ticaret şirketi; Reçete 2: Demokratların kontrolü*perakendecilerin güçlü olması*düşük kişi başı gelir; Reçete 3: Demokratların kontrolü*krizin büyüklüğü*yüksek kişi başı gelir*veto ihtimallerinin az olması. Dolayısıyla, QCA, Bjorklund'un e-ticarette vergi uygulamasının kabulü için mantıksal olarak yeterli üç izleği keşfetmesine imkan vermiştir.

Olay Yapısı Analizi

Çoğu nitel araştırmacı, anlatı analizinde verileri, kronolojik olarak düzenler. **Olay yapısı analizi (ESA)***, olayların sırasının nedensel ilişkileri görmeyi kolaylaştıracak biçimde düzenlemesi için kullanılan bir yöntemdir. Araştırmacılar bu yöntemi ve beraberindeki bilgisayar programı ETHNO'yu, ilk kez saha araştırması verilerini analiz etmek için kullanmışlardır, ancak yöntem tarihsel veriler için de kullanılabilir. ESA, verileri önce olaylar halinde düzenler, sonra olayları bir zaman sırasına yerleştirir.[37]

ESA, anlatı analizini kolaylaştırır. Gerçekleşmiş olan olaylar arasındaki bir dizi bağlantının genel hatlarını çizmeye yardımcı olur. Öteki olaylardan önce olması *zorunlu olanlar* ile olmuş *olabilecek olanları* birbirinden ayırırsınız. Bilgisayar programı, sizi olaylar arasındaki mantıksal ilişkiler hakkındaki soruları yanıtlamaya zorlar. Örneğin, bir durumda A, B, C, X ve Y olayları bulunuyor. Size şu sorular sorulur: X gerçekleşmeden önce, Y'ye neden olan A

---

* Kısaltmada terimin İngilizce orijinali (*Event-Structure Analysis*) esas alınmıştır (ç.n.).

[37] Olay yapısı analizi hakkında daha derinlemesine bir tartışma için bkz. Abbott (1992), Griffin (1993), Griffin & Ragin (1994), Heise (1991) ve Isaac vd.(1994).

olayının gerçekleşmesi zorunlu mudur (yani, A X:Y nedensel ilişkisinin zorunlu bir önkoşulu mudur?) ya da A olmasaydı X, Y'yi etkiler miydi? Eğer A'nın varlığı zorunluysa, X, Y'yi yeniden etkilemeden önce, A tekrar gerçekleşmelidir. Bu süreç, sizi iki olay arasındaki nedensel ilişkinin benzersiz ve tek seferlik bir ilişki mi yoksa sonsuz kere ya da kısıtlı sayıda döngü boyunca tekrarlanabilecek yinelemeli bir ilişki mi olduğunu açıklamaya zorlar.

Şema 15.8 Nitel Veri Analizi Yazılımları

Nitel verilerin analizinde kullanılan yazılımların piyasası, son on yılda hızla gelişmiştir. Bugün araştırmacılar, bir düzineden fazla veri analizi yazılım paketine erişebilmektedir. Bunların en popülerlerinden ikisi ATLAS ve NVIVO'dur. ATLAS büyük metinsel, grafiksel, sesli ya da görüntülü verilerin analizinde kullanılan nitel bir yazılımdır. Özel bir Yaşam Öyküsü veri haritalama özelliğine sahiptir. NVIVO ise kişinin şu gibi yapılandırılmamış ya da nitel verileri düzenleyip analiz etmesine imkan verir: görüşmeler, açık uçlu tarama yanıtları, makaleler, sosyal medya ve İnternet içerikleri.

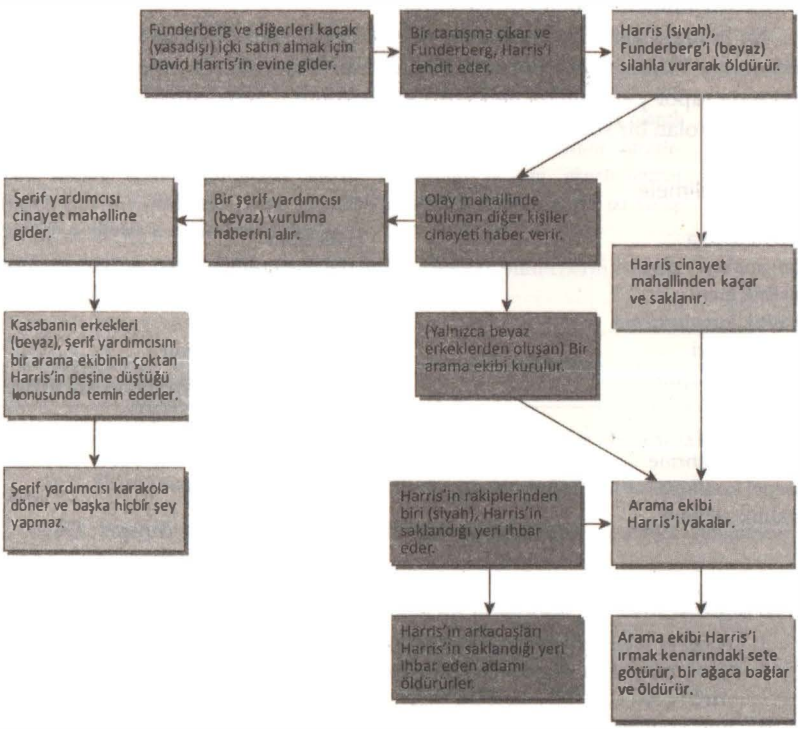
Aşağıda, 2017 itibariyle erişilebilir olan nitel veri yazılımlarının bir listesi sunulmaktadır.

Yazılım uygulamaları kullanım kolaylığı, yetkinlikler, özellikler ve maliyet açısından büyük çeşitlilik gösterir. Bazı uygulamalar ücretsiz, bazıları ise çok maliyetlidir. Bazıları, veri olarak sadece metinleri (bir ya da birden çok formatta) kabul ederlerken bazıları, görüntü dosyası, ses dosyası, fotoğraf ya da görsel imge veya İnternet sitesi şeklindeki verileri kabul ederler. Bazılarının ayrıntılı kodlama, haritalama ve veri kategorisi yapılarının analizinde kullanılan sistemler gibi çok sayıda özelliği vardır; ancak bazılarının özellikleri sınırlıdır. Bazıları masaüstü bilgisayarlarda (bazen birden çok platformda bazen de sadece Apple ya da Microsoft tabanlı olanlarda) çalışırken, bazıları İnternet tabanlıdır.

Annotations	http://www.annotationsapp.com/
ATLAS.ti	http://atlasti.com/
Coding Analysis Toolkit	http://cat.texifter.com/[illegible]Today&utm_[illegible]&utm_campaign=PAT
Dedoose	http://www.dedoose.com/
Free QDA	https://[illegible]?utm_[illegible]Today&utm_medium=Review&utm_campaign=PAT
HyperRESEARCH	http://www.researchware.com/
MAXQDA	http://www.maxqda.com/
NVIVO	http://www.qsrinternational.com/[illegible]
QDA Miner Lite	https://provalisresearch.com/products/qualitative-data-analysis-software/freeware/?utm_source=Predictive Analytics[illegible]&utm_campaign=PAT
QIQQA	http://www.qiqqa.com/
Quirkos	https://www.quirkos.com/index.html
Web QDA	https://www.webqda.net/?lang=en

Olay yapısı analizinin kısıtlılıkları vardır. Bu yöntem bir kuram ya da nedensel mantık sunmaz; bunu siz temin etmelisiniz. Yalnızca (bilgisayar programı aracılığıyla) ilişkileri görmenizi kolaylaştıran haritalar ya da diyagramlar üretir. Olası ilişkiler ile ilgili mantıksal bir karar verdiğinizde ESA, olaylar zincirine netlik kazandırır ve farklı olmuş olabilecek olan şeyleri açığa çıkarır. ESA'da, olay dizilerini çerçeveleyen devamlı toplumsal yapılara yer yoktur:

Griffin'in (1993) linç analizi, ESA'nın bir örneğidir. Pek çok sözlü tarihe, bir kitaba ve gazete haberlerine dayanan Griffin, 1930 yılının Nisan ayında Mississippi, Bolivar County'de David Harris'in linç edilmesini sarmalayan olaylar dizisini yeniden canlandırmıştır. Olaylar dizisi arasındaki olası bağlantılarla ilgili çok sayıda evet/hayır sorusunu yanıtladıktan ve bu bağlantıları analiz ettikten sonra Griffin, kritik faktörün, istese süreci durdurabilecek yerel şerif yardımcısının hiçbir şey yapmaması olduğu sonucuna varabilmiştir. ESA grafiğinin kısa özeti, Şekil 15.7'de yer almaktadır.

Şekil 15.7 Olay Yapısı Analizi Örneği: David Harris'in Linç Edilmesi
***Kaynak:** Griffin'den (1993) uyarlanmıştır.*

Sonuç

Bu bölümde, nitel verileri nasıl analiz ettiğimizi öğrendiniz. Nitel verilerle başa çıkmak, pek çok açıdan sayısal verilerle başa çıkmaktan daha zordur. Sayıların, istatistiksel işlemler kullanmamıza olanak veren matematiksel özel-

likleri vardır. Nitel analiz, veri notlarını tekrar tekrar okuyarak, okunanlar üzerine derinlemesine düşünerek ve mantık ve muhakeme yetisine dayalı karşılaştırmalar yaparak daha çok emek harcamanızı gerekli kılar.

Çoğu nitel veri analizi biçimi, kodlamayı ve analitik hatırlatma notları yazımını gerektirir. Her ikisi de emek yoğun ve zaman yoğun girişimleridir. Verileri dikkatlice okumayı ve üzerlerine ciddiyetle eğilmeyi zorunlu kılarlar. Ayrıca, bu bölümde nitel veri analizinde kullandığımız yöntemleri öğrendiniz. Burada anlatılanlar, nitel veri analizi yöntemleri yelpazesinin sadece küçük bir kısmıdır. Bu bölümde negatif kanıtlar ve verilerde mevcut olmayan olaylar üzerine düşünmenin önemi de ele alındı.

Bu bölümle birlikte, kitabın araştırma deseni, veri toplama ve veri analizi hakkındaki kısımları sona eriyor. Toplumsal araştırma, bir araştırma projesi hakkında rapor yazmayı da gerektirir ki bu konuyu aynı zamanda kitabın son bölümü de olan bir sonraki bölümde irdeliyoruz.

Anahtar Kelimeler

Açık kodlama
Alan analizi
Analitik alan
Analitik karşılaştırma
Anlatı analizi
Ardışık yaklaşma
Boş kutular
Çıkıntı
Dönemselleştirme
Eksenel kodlama
Farklılık yöntemi
Halk alanı
İzlek bağımlılığı
Karma alan
Kültürel alan
Negatif vaka yöntemi
Nitel karşılaştırmalı analiz (QCA)
Olay yapısı analizi (ESA)
Örnekleyici yöntem
Seçici kodlama
Tarihsel olumsallık
Uyuşma yöntemi

Değerlendirme Soruları

1. Nicel ve nitel veri analizi arasındaki dört farkı açıklayın.
2. Kavramlaştırma süreci, nitel ve nicel araştırma arasında nasıl farklılık gösterir?
3. Veri kodlama nicel ve nitel araştırma arasında nasıl farklılık gösterir ve nitel araştırmacıların kullandığı üç kodlama türü nelerdir?
4. Nitel veri analizinde analitik hatırlatma notu yazmanın amacı nedir?
5. *Ardışık yaklaşmayı* tanımlayın.
6. Örnekleyici yöntemde *boş kutular* ne demektir ve bunlar nasıl kullanılırlar?
7. Uyuşma yöntemi ile farklılık yöntemi arasındaki fark nedir? Araştırmacı her ikisini birlikte kullanabilir mi kullanamaz mı? Nedenini açıklayın.
8. Bir alanın bölümleri nelerdir ve bunlar alan analizinde nasıl kullanılırlar?
9. Bir anlatının başlıca özellikleri nelerdir?
10. Eksiksiz bir analiz için negatif kanıtlara ya da verilerde görünmeyen şeylere bakmak neden önemlidir?

16. Bölüm

Araştırma Raporu Yazımı ve Toplumsal Araştırmanın Siyaseti

Fakat bizim işimiz bu: fikirleri öyle akılcı bir düzen içinde sunalım ki başka biri de onları anlayabilsin. Bu sorunla iki düzeyde uğraşmak zorundayız. Fikirleri bir kuram ya da anlatı biçiminde sunmak, açıklamak istediğimiz sonuçlara yol açan faktörleri ve koşulları tanımlamak, bunu da mantıksal ve ampirik olarak doğru bir düzende yapmak zorundayız... Son olarak yazdığımız metnin, yarattığımız düzene açıklık getirmesini isteriz. Yazdığımız metnin, okurlarımızın anlama sürecine müdahale edecek kusurlar içermesini istemeyiz. Bu iki süreç aynı yönde ilerler, birbirinden ayrılamaz.

Howard Becker, *Writing for Social Scientists* [Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi], s. 133.

Öğrenim Amaçları

16.1. Etkili araştırma raporları yazmak için stratejiler kullanmak

16.2. Etkili araştırma önerileri yazmak için stratejiler kullanmak

16.3. Toplumsal araştırmayı sınırlandıran çeşitli etik ve siyasi meseleleri betimlemek

16.4. Nesnel ve değerlerden bağımsız bir araştırma yürütme ile ilgili farklı bakış açılarını özetlemek

Önceki bölümlerde araştırma tasarlama, veri toplama ve veri çözümleme yollarını ele aldık. Ancak bir araştırma projesi, biz sonuçları başkalarıyla paylaşıncaya kadar tamamlanmış sayılmaz. Sonuçlarınızı aktarmak ve araştırmayı nasıl yürüttüğünüzü ayrıntılı bir şekilde betimlemek, araştırma sürecinin son ve can alıcı aşamalarıdır. Bu genellikle yazılı bir rapor biçiminde olur. 1. Bölüm'de araştırmayı yürütme biçimimizi ve araştırmamızın sonuçlarını halkla eksiksiz bir şekilde paylaşmamızı ifade eden komünalizm normunu ele aldık. 5. Bölüm'de akademik literatürdeki önceki çalışmaların nasıl taranıp bulunacağını gördük. Bu bölüm ise araştırma raporu yazımını ele almaktadır.

Bir çalışmayı yürütme ve sonuçlarını açıklama işi anlaşmazlıklar doğurabilir. 5. Bölüm'de belirtildiği üzere, araştırma yapmak tartışmalı etik konuları gündeme getirebilir. Bu etik konular arasında genellikle araştırma katılımcılarını korumak, araştırma yaparken dürüst olmak ve araştırmanın sponsorlarından gelen baskılarla baş etmek vardır. Toplumsal araştırmalarda daha da tartışmalı olabilen siyasi konular da işin içine dahil olur. Toplumsal araştırmanın siyaseti, bir araştırmanın yürütülmesini ve bulgularının yayımlanmasıyla olduğu kadar başkalarının bu bulguları suiistimal etme girişimleriyle de ilgilidir.

Bu bölüm, iki konu başlığını ele almaktadır: araştırma raporu yazımı ve toplumsal araştırmanın siyaseti. Yazmak; görece dolaysız ve tartışmalı olmayan kurallarda ve becerilerde uzmanlaşmayı gerektirir. Toplumsal araştırmanın siyaseti ise, güçlü toplumsal grupların müdahalesi olmadan araştırma yapıp rapor yazmak gibi meselelerle ilgilidir. Rapor yazımının kuralları ve etik yasaları vardır; gel gelelim araştırma siyasetinin kuralı ya da yasası yoktur.

Toplumsal araştırma kusursuz olmayabilir, fakat nihai hedefi bilgi üretmek, dünyayı daha iyi anlamamızı sağlamak ve hakikati aramaktır. Bütün konu başlıklarını araştırmak ve araştırmanın yöntemini ve bulgularını bilim camiasıyla ve bu camianın dışındakilerle eksiksiz bir şekilde paylaşmak isteriz. Güçlü gruplar ya da kurumlar araştırmayı engellemeye, yeni bilgilere ulaşım özgürlüğünü kısıtlamaya, hakikat arayışına sınırlar koymaya, araştırmanın bulgularını suiistimal etmeye ya da seçici bir şekilde ihmal etmeye kalkıştıklarında siyasi anlaşmazlıklar doğar. Genellikle bunları kendi bilimdışı hedefleri ve amaçlarına hizmet etmek için yaparlar.

Bu bölümün ilk yarısında hem nicel hem nitel araştırma raporu yazımı irdelenmektedir. Araştırma raporu, yazma sürecine büyük bir ciddiyetle yaklaşmanızı gerektirir. Hem araştırmayı nasıl yürüttüğünüzü hem de araştırmada ne bulduğunuzu açıklamanız lazımdır. Bölümün ikinci yarısı ise toplumsal araştırmanın siyasetine odaklanmaktadır. Burada güçlü grupların ya da devletlerin, araştırmacıların neyi incelediklerine, araştırmalarını nasıl yürüttüklerine ve vardıkları sonuçları nerede yayımladıklarına set çekme girişimlerini gözden geçireceğiz. Son olarak da nesnellik ve değerden bağımsızlık kavramları üzerinde duracağız.

Araştırma Raporu

16.1. Etkili araştırma raporları yazmak için stratejiler kullanmak

Neden Rapor Yazarız?

Bir araştırmayı ya da büyük bir projenin önemli bir aşamasını tamamladığınızda, araştırma bulgularını bir araştırma raporu aracılığıyla başkalarına ak-

tarmanın zamanı gelmiş demektir. Onlarca makale okuyarak ve bilimsel/teknik yazım dersi alarak, araştırma raporu yazımı hakkında pek çok şey öğrenebilirsiniz.

Araştırma raporu, bir araştırma projesinin yöntemlerini ve bulgularını başkalarına aktaran yazılı bir belgedir (ya da yazılı bir belgeye dayalı sözlü bir sunumdur). Bulguların özetlenmesinden fazlasıdır; araştırma sürecinin ayrıntılı bir dökümüdür.

Araştırma raporu üzerine düşünmek için araştırmanın bitmesini beklemeyin; daha araştırmayı yürütürken rapora kafa yormalı ve dikkatli bir şekilde kayıt tutmalısınız. Rapor, bulguların yanı sıra, projeye başlama nedenlerini, projenin aşamalarının betimlenmesini, verilerin sunumunu ve araştırmanın sorusuyla ya da konusuyla ilişkilerinin ele alınmasını içerir.

Rapor, başkalarına sizin, yani araştırmacının, ne yaptığını ve neyi keşfettiğini anlatır. Bir bilgi aktarım yoludur. 1. Bölüm'de belirtildiği gibi araştırma raporu, bilim camiası içindeki bağları güçlendirmekte çok önemli rol oynar. Rapor yazmanın diğer nedenleri arasında okulda ya da işte üstlenilmiş bir görevi yerine getirmek, araştırmaya mali destek sağlamış kuruluşa karşı bir yükümlülük üstlenmek, bir meslek grubunu bir sorunun belli yönlerini ele almaya ikna etme ihtiyacı duymak ya da bulguları halka aktarmak yer alır. Kamuyla iletişim, genellikle bilimsel sonuçların aktarımının birincil yöntemi değildir; çoğu durumda diğer araştırmacılarla olan iletişimin ardından gelinen ikinci bir aktarım aşamasıdır.

Nasıl İlerlemeliyiz?

OKURLARINIZI TANIYIN. Profesyonel yazarlar şöyle der: Kim için yazdığınızı her zaman bilin. Bunun nedeni, aktarımın belli bir okuyucu/dinleyici grubuna göre uyarlandığında daha etkili olmasıdır. Araştırma raporunuzu, birincil okurlarınızın öğretmen, öğrenci, profesyonel sosyal bilimci, uzman ya da genel halktan kimseler olup olmamasına göre farklı şekillerde yazmanız gerekir. Şüphesiz yazdıklarınızın açık, doğru ve belli bir düzende olması şarttır.

Öğretmenler öğrencilerinden farklı nedenlerle rapor talep ederler. Raporun nasıl yazılacağına dair özel şartlar da belirleyebilirler. Genel olarak açık ve mantığa uygun bir düşünme biçimini yansıtan içerikleri ve düzeni tercih ederler. Öğrenciler, raporlarında tözel ve metodolojik kavramları anladıklarını somut bir şekilde ortaya koymalılardır. Bunun en etkili yollarından biri, *gerektiği takdirde* hiç çekinmeden teknik terimler kullanmaktır. Ancak bunlar aşırıya kaçılmadan, hata riskinden uzak durularak kullanılmalıdır.

Raporu, öğrenciler için kaleme alıyorsanız, teknik terimleri tanımlamalı ve raporun her bölümünü isimlendirmelisiniz. Tartışma mantık çerçevesinde,

adım adım ve bol bol örnek kullanılarak sürdürülmelidir. Araştırma projesinin çeşitli aşamalarını neden ve nasıl yürüttüğünüzü açıklarken dolaysız bir dil kullanın. Stratejilerden biri, araştırma sorusuyla işe başlayıp raporu, bu soruya verilen bir yanıt gibi düzenlemektir.

Akademisyenler teknik terimleri tanımlamanıza ya da standart yöntemleri (örn. rastlantısal örnekleme) kullanım nedenlerinizi açıklamanıza ihtiyaç duymazlar. Onlar daha çok araştırmanın kurama ya da literatürdeki mevcut bulgulara ne gibi katkılar sunduğuyla ilgilenirler. Araştırma deseninin yoğun ve ayrıntılı bir şekilde betimlenmesini isterler. Verileri nasıl topladığınıza, değişkenleri nasıl ölçtüğünüze ve verileri nasıl analiz ettiğinize çok dikkat ederler. Akademisyenler veri analizi bölümünün derli toplu, özlü bir şekilde yazılmasını, fakat aynı zamanda kapsayıcı olmasını ve sonuçların titizlikle ele alınmasını isterler.

Uzmanlar, araştırmayı yürütme biçiminizi kısaca özetlemenizi ve sonuçları birkaç basit şema ve grafikle sunmanızı tercih ederler. Araştırma deseninin, ölçümlerin, veri toplamanın ve bulguların ayrıntılarıyla o kadar ilgilenmezler. Araştırma sonuçlarının akıllara getirdiği alternatif hareket yollarının ana hatlarıyla birlikte bu yollar izlendiği takdirde, uygulamada gerçekleşecek sonuçları görmek isterler. Raporu kaleme alanların, uzmanları, araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak aşırı genellemeler yapmamaları konusunda uyarmaları önemlidir. Çok az sayıda uzman bunu istese de araştırma deseninin ayrıntılarını ve araştırma sonuçlarını raporun ekine koymak fena olmaz.

Raporu genel okur kitlesi için yazıyorsanız, dilinizi sadeleştirmeli, raporda somut örneklere yer vermeli, bulguların güncel toplumsal sorunlar açısından uygulamada ne gibi anlamlar taşıdığına odaklanmalısınız. Genel okur kitlesi için yazarken araştırma deseninin ya da sonuçların ayrıntılarına girmeyin ve desteksiz iddialarda bulunmamaya dikkat edin. Kamuyu bilgilendirmek önemli bir hizmettir, uzman olmayanların kamusal meseleler hakkında daha iyi yargılarda bulunmalarına yardımcı olabilecek önemli bir görevdir.

DÜŞÜNCELERİNİZİ DÜZENLEYİN. Yazmak, kişinin kağıt-kalemin (ya da bilgisayarın başına) oturmasıyla sihirli bir iş gibi ya da kolayca gerçekleşmez; bu bir yanılsamadır. Yazmak, aksine, yoğun bir mesai gerektirir. Özen ve sebat ederek çalışmak ve nihai bir çıktıyla sonuçlanacak bir aşamalar dizisini takip etmek bu işin bir parçasıdır. Araştırma raporu yazmak diğer yazım türlerinden çok da farklı sayılmaz. Bazı aşamaları farklılık gösterir, karmaşıklık düzeyi de daha yüksek olabilir; fakat iyi bir yazarın uzun ve karmaşık bir mektup, bir şiir, bir dizi talimat ya da bir öykü yazarken yaptığı şeyler, araştırma raporu yazılırken de yapılır.

Bir yazarın öncelikle hakkında yazı yazacağı bir şey olmalıdır. Araştırma raporunda bu "şey" konu başlığı, araştırma sorusu, desen ve ölçümler, veri toplama teknikleri, sonuçlar ve yorumlardan oluşur. Kaleme alınacak bu kadar çok şey olunca, iyi bir düzenleme yapmak elzem hale gelir. Yazılanları düzene koymanın başlıca yolu taslak hazırlamaktır. Taslak, yazarın tüm fikirlerinin dikkate alındığından ve bu fikirler arasındaki ilişkinin açıkça sergilendiğinden emin olunmasını sağlar. Taslaklar, (kelimeler ya da cümlecikler halindeki) başlıklardan ya da cümlelerden oluşur. Taslağın temel biçimine çoğumuz aşinayızdır (bkz. Şekil 16.1).

Taslaklar yazara yardımcı olabilirler, ancak uygunsuz şekilde kullanıldıklarında bir engele de dönüşebilirler. Taslak, yazarın fikirleri düzene sokmak için kullanacağı bir araçtan fazlası değildir. (1) Fikirlerin sıraya konmasına (örn. hangisinin birinci, hangisinin ikinci, hangisinin üçüncü sırada yazılacağına karar verilmesine); (2) birbiriyle bağlantılı fikirlerin bir araya getirilmesine (örn. bunlar benzerdir, fakat şunlardan farklıdır); (3) daha genel ya da daha üst düzey fikirlerin daha özgül fikirlerden, özgül fikirlerin de çok daha özgül ayrıntılardan ayrılmasına yardımcı olur.

Kimi öğrenciler yazmaya başlamadan önce kusursuz bir taslağa ihtiyaçları olduğunu ve taslak bir kez hazırlandıktan sonra, taslaktan sapmanın mümkün olmadığını düşünürler. Oysa iyi yazarların pek azı, yola kusursuz bir taslakla çıkar. İlk taslak her zaman üstünkörü kaleme alınmıştır; çünkü her şeyi kalemle kağıda dökmeden fikirleri sıraya koymak, gruplandırmak ya da geneli özelden ayırmak mümkün değildir. Çoğu yazar, yazma süreci devam ederken yeni fikirler geliştirir ya da var olan fikirleri netleştirir.

İlk taslak, son taslaktan sadece eksikler içermesi açısından farklılık göstermeyebilir. Yazma süreci yazar açısından sadece fikirleri açığa çıkarmakla ya da netleştirmekle kalmaz, yeni fikirleri, fikirler arası yeni bağlantıları, fikirlerin farklı bir şekilde sıralanmasını, genelle özgül arasındaki yeni ilişkileri de gündeme getirebilir. Dahası, literatürün ya da bulguların yeniden analiz edilmesini ya da irdelenmesini de tetikleyebilir. Bu, her şeye yeni baştan başlamanın gerekli olduğu anlamına gelmez; daha çok yazarın, zihnini yeni içgörülere açık tutmak ve araştırma sürecinin her aşamasında dürüst davranmak zorunda olduğunu ifade eder.

KÜTÜPHANEYE DÖNÜN. Bir araştırmaya başlamadan önce literatüre aşina olmanız gerekir, ancak genellikle veri toplama ve analiz işlemlerini tamamladıktan sonra da literatüre geri dönme ihtiyacı duyarsınız. Bunun çeşitli nedenleri vardır: Birincisi, araştırma projesinin başlangıcıyla bitişi arasında belli bir süre geçmiştir ve o süre içinde yeni çalışmalar yayımlanmış olabilir. İkincisi, araştırma projesini tamamladıktan sonra çalışmanızda neyin önemli

neyin önemsiz olduğunu daha iyi bilirsiniz ve literatürdeki çalışmaları yeniden okurken zihninizde yeni sorular doğabilir. Son olarak, rapor yazarken notlarınızın eksikler içerdiğini ve bir referans kaynağının künyesindeki bir ayrıntıyı atladığınızı keşfedebilirsiniz. Veri toplama işleminden sonra kütüphaneye yapılan ziyaret, araştırmanın başlangıcında yaptığınız ziyaretten daha az kapsamlıdır, daha seçicidir ya da daha belirgin bir odağa sahiptir.

Çoğumuz araştırma raporunu yazarken araştırma projesi tamamlanmadan önce derlediğimiz notların ve kaynakların bazılarını bir köşeye atarız. Ancak bu ilk kütüphane mesaisinin ve literatür taramasının bir zaman ve enerji kaybı olduğu anlamına gelmez. Projeyi tamamlamadan önce aldığımız notların bir bölümünün (örn. yüzde 25'inin) projenin odağı belirginleştikçe anlamını yitirmesi beklendik bir şeydir. Fikirlerin akışını bozan ve anlaşılırlığı azaltan literatür notlarını ya da kaynakları dikkate almayız.

Kaynakları doğrulamak ve genişletmek üzere kütüphaneye dönmek fikirlerinize bir odak kazandırabilir. Ayrıca intihalden kaçınmanıza yardımcı olur. Ciddi bir hırsızlık türü olan **intihal**, başka birinin kelimelerini, orijinal kaynağa gerektiği gibi referans vermeden kopyalamaktır. Birçok üniversitede intihal yaptığı tespit edilen öğrenciler okuldan atılırlar. Eğer bir meslek insanı, bilimsel bir dergide herhangi bir intihal yaparsa, bilim camiasındaki bütün meslektaşları o kişiyi çok ciddi bir suç işlemiş kabul eder.[1]

Farkında olmadan intihal yapmaktan kaçınmak için notlarınızı dikkatli bir şekilde gözden geçirin ve ifadelerin ya da fikirlerin kaynağını eksiksiz bir şekilde yazın. Hem kelimesi kelimesine alıntıladığınız hem de kendi kelimelerinizle ifade ettiğiniz sözlerin kaynaklarını belirtin. Doğrudan alıntılarda, alıntının yer aldığı sayfa numaralarını da referansınıza ekleyin.

Başkasının yazılı sözlerini, o kişiye atıfta bulunmadan kullanmak yanlıştır; başkasının ifadelerini değiştirerek kullanmak, yani mealen aktarım ise daha karmaşık bir durumdur. **Mealen aktarım** yaparken başkasının kelimelerini birebir kullanmaz, kısaltıp kendi kelimelerinizle ifade edersiniz. Bunu sürekli yaparız ve iyi bir mealen aktarım, alıntıladığımız şeyi gerçekten anlamamızı şart koşar. Bu ise, başkasının kelimelerini eşanlamlılarıyla değiştirmekten fazlasını yapmamız anlamına gelir; mealen aktarım, bir fikri ödünç almak, onun özüne inmek ve kaynağa gönderme yapmak demektir.[2]

---

1 Bkz. "Plagiarism Documented," [Belgelenmiş İntihal Vakası], American Sociological Association [Amerikan Sosyoloji Derneği], *Footnotes* [Dipnotlar], 17(2), s. 2 ya da "Noted Harvard Psychiatrist Resigns Post after Faculty Group Finds He Plagiarized," [Harvardlı Ünlü Psikiyatrist Fakülte Kurulu İntihal Yaptığını Bulunca Görevinden Ayrılıyor] *Chronicle of Higher Education*, 35(15): 1.

2 Sociology Writing Group'tan (1991) [Sosyoloji Yazı Grubu] alınmıştır.

I. Birinci ana başlık	En önemlilerden biri
A. Başlık I'in alt başlığı	İkinci önem düzeyi
1. A'nın alt başlığı	Üçüncü önem düzeyi
a. 1'in alt başlığı	Dördüncü önem düzeyi
b. 1.'in alt başlığı	Dördüncü önem düzeyi
(1) b'nin alt başlığı	Beşinci önem düzeyi
(2) b'nin alt başlığı	Beşinci önem düzeyi
(a) (2)'nin alt başlığı	Altıncı önem düzeyi
(b) (2)'nin alt başlığı	Altıncı önem düzeyi
i. (b)'nin alt başlığı	Yedinci önem düzeyi
ii. (b) nin alt başlığı	Yedinci önem düzeyi
2. A'nın alt başlığı	Üçüncü önem düzeyi
B. Başlık I'in alt başlığı	İkinci önem düzeyi
II. İkinci ana başlık	En önemlilerinden biri

Şekil 16.1 Taslak Formu

Yazma Süreci

Yazmak bir süreçtir. Yazmayı öğrenmenin tek yolu daha çok yazmaktır.[3] Bu zaman ve çaba gerektirir ve pratik yaparak gelişir. Yazmanın tek bir doğru yolu yoktur, ancak iyi yazı yazmakla özdeşleştirilen bazı yöntemler mevcuttur.

BAŞLAMAK. Yazma sürecinin iki aşaması vardır:

1. *Önhazırlık.* Literatür notlarınızı hazırlayarak, fikirleri listeleyerek, taslak çıkararak, kaynakçadaki referanslarınızı tamamlayarak ve veri analizi notlarınızı düzenleyerek yazmaya hazırlanın.

2. *Kompoziyon.* Fikirlerinizin ilk taslağını kağıda dökün. Bu, başından sonuna eksiksiz bir rapor şeklinde olsun, birkaç üstünkörü not ya da bir taslak değil. Serbest yazımdan yararlanın, kaynakçayı ve dipnotları yazın, verileri sunuma hazır hale getirin ve bir giriş ve sonuç bölümü kaleme alın.

Çoğu insana başlamak zor gelir. Yazmaya yeni başlayanlar genellikle ikinci aşamaya atlar ve işe burada son verirler. Bu da kalitesi düşük bir metinle sonuçlanır. **Önhazırlık;** not, taslak ve listelerle dolu bir dosyayla yola çıkmanız gerektiği anlamına gelir. Raporun biçimine ve okurların kim olduğuna kafa yorarsınız. Düşünme süresi önemlidir. Genellikle raporu yazacağınız o meşakkatli kompozisyon dönemine girmeden önce, bir süre düşünce patlamaları yaşarsınız.

Bazıları kompozisyon aşamasına geçince tuhaf bir rahatsızlığın, *yazar tıkanmasının* pençesine düşerler: zihinleri boşalır, parmakları donar, paniğe kapılırlar. Acemi yazarlar kadar uzmanlar da bunu zaman zaman yaşarlar.

---

[3] Yazma ile ilgili öneriler için bkz. Donald vd. (1983) ve Leggett vd. (1965).

Eğer siz de yaşarsanız, sakinleşin ve bu tıkanmayı aşmaya çalışın (bkz. Şema 16.1 Yazar Tıkanmasını Aşmak İçin Öneriler).

Çoğu yazar kompozisyona **serbest yazımla** başlarlar. Bu, aklınıza gelen her şeyi olabildiğince seri bir şekilde kaleme alma işlemidir. Serbest yazım zihindeki kesintisiz fikir akışı ile yazılanlar arasında bir köprü kurar. Serbest yazım yaparken, dönüp yazdıklarınızı yeniden okumazsınız; en iyi kelimeyi bulmaya uğraşmazsınız; dilbilgisine, imlaya, noktalama işaretlerine takılmazsınız. Aklınızdan geçenleri kaçırmamak, yaratıcılığınızı sekteye uğratmamak için fikirlerinizi hızla kağıda dökersiniz. Yazdıklarınızı sonradan derleyip toplayabilirsiniz.

Yazma ve düşünme o kadar iç içe geçmiş eylemlerdir ki biri nerede başlar, öbürü nerede biter, bilmek imkansızdır. Bu şu anlama gelir: Bütün düşünceleriniz tamamen belirginleşinceye kadar kalem oynatmadan oturup duvara, bilgisayar çıktısına, gökyüzüne falan bakmayı planlıyorsanız, herhangi bir şey yazmayı beklemeyin. Yazma eyleminin kendisi düşünce sürecini tetikleyebilir. Şimdi yazma sürecinin başlıca üç bölümünü gözden geçirelim.

YENİDEN YAZIM. Bir milyon yazar arasından belki de bir tanesi, kaleme aldığı ilk taslakta şaşırtıcı bir doğruluk ve anlaşılırlık sergileyen yaratıcı bir dahi olabilir. Biz ölümlülerin geriye kalanı için yazmak, yeniden yazmanın -ve yeniden yazmanın- şart olduğu anlamına gelir. Örneğin, bilindiği kadarıyla Ernest Hemingway *Farewell to Arms*'ın [Silahlara Veda] sonunu tam 39 kere yazmıştır.[4] Profesyonel bir araştırmacının, bir raporu, bir düzine kere yazması az rastlanan bir durum değildir. Cesaretiniz kırılmasın. Bilakis, yeniden yazım işlemi üzerinizdeki baskıyı azaltır; kısa sürede yazmaya başlayabileceğiniz, sonradan düzeltebileceğiniz taslak bir metin elde edebileceğiniz anlamına gelir. Bir taslağı en üç ya da dört kez yeniden kaleme almaya hazır olun.

Yeniden yazım, kendinizi daha büyük bir açıklık, akıcılık ve kesinlikle ve daha az sayıda kelimeyle ifade etmenize yardımcı olur. Yeniden yazımda, odaklanılan şey anlaşılır bir mesaj vermektir, ağdalı ve karmaşık bir dil değil. Leggett vd.'nin (1965:330) belirttiği gibi, "Basit bir fikri, basit bir dille ifade etmekten asla utanmayın. Unutmayın ki, karmaşık bir dil kullanmak kendi başına bir zeka göstergesi değildir."

Yeniden yazım, daha önce yazdıklarınızı yavaşça okumak ve eğer gerekirse kulağa anlamlı gelip gelmediklerini görmek için yüksek sesle okumak anlamına gelir. Yazdıklarınızı başkalarıyla paylaşmak da iyi bir fikirdir. Profesyonel yazarlar, yazdıklarını başkalarına okutur ve onlardan yazdıklarını eleştirmelerini isterler. Acemi yazarlar, yapıcı ve dostane eleştirilerin kıymetini kısa zamanda öğrenirler. İlk başta yazdıklarınızı başkalarıyla paylaşmak size zor gelebilir. Bu, yazıya döktüğünüz düşüncelerinizi ifşa etmeniz ve baş-

[4] Sociology Writing Group'tan (1991:40) [Sosyoloji Yazı Grubu] alınmıştır.

kalarını sizi eleştirmeye teşvik etmeniz anlamına gelir. Ancak, eleştirinin amacı yazdıklarınıza açıklık kazandırmaktır ve eleştirmen aslında size bir lütufta bulunmaktadır.

Yeniden yazım iki süreçten oluşur: revize ve redaksiyon. **Revize etmek** yeni fikirler, destekleyici kanıtlar eklemek, bazı fikirlerinizi değiştirmek ya da silmek, anlamı netleştirmek için cümlelerin yerlerini değiştirmek veya geçişler ve fikirler arasındaki bağlantıları pekiştirmek demektir. **Redaksiyon;** yazının imla, dilbilgisi kuralları, kelime kullanımı, fiil çekimleri, cümle uzunluğu ve paragraf düzeni gibi daha mekanik olan kısımlarının düzeltilmesi işidir. Yeniden yazımda, taslağın üzerinden geçin ve taslağı daha iyi hale getirmek için acımasızca revize edin. Taslağın yazımı ile yeniden yazım arasında belli bir süre geçmiş olması bunu kolaylaştırır. Taslakta size daha önce tatmin edici gelen ifadeler, aradan bir ya da iki hafta geçtikten sonra muğlak ve metnin geri kalanıyla yeterince ilişkilendirilmemiş görünebilir (bkz. Şema 16.2 Yeniden Yazım için Öneriler).

Gerekli olan daktilo becerisine sahip olmasanız da son taslaktan önce, yazdıklarınızı en az bir kez daktilo etmek ya da eğer bilgisayar kullanıyorsanız, taslağın çıktısını almak iyi bir fikirdir. Çünkü yanlışlarınızı ve düzenleme hatalarınızı düzgün daktilo edilmiş bir taslak üzerinde görmek daha kolaydır. Çıktı üzerinde kes-yapıştır yapmaktan, kelimeleri karalamaktan ya da ifadelerin yerini değiştirmekten çekinmeyin.

ÜSLUP VE TON. Yazılı her metnin bir üslubu ve tonu vardır. Araştırma raporlarını yazarken önümüzde, belli bir tona sahip az sayıda üslup seçeneği vardır. Raporun amacı, araştırma yöntemini ve bulguları anlaşılır, dolaysız ve dürüst bir şekilde ifade etmektir.

Üslup, yazarın seçtiği kelime türlerine ve kullandığı cümle ve paragrafların uzunluğuna ve biçimine işaret eder. *Ton* ise yazarın, konuya yönelik tavrı ya da konuyla olan ilişkisidir. Örneğin, yakın bir arkadaşa yazılan mektupta gayrı resmi, sohbetvari bir üslup (günlük dile özgü ifadeler, deyimler, klişeler, yarıda bırakılmış cümleler) ve kişisel bir ton (örn. benim hissettiklerim bunlar) kullanılabilir; ancak bu bir araştırma raporu için uygun değildir. Araştırma raporlarının üslubu resmidir, aynı zamanda az ve özdür (az kelimeyle çok şey anlatır). Ton, araştırmacının konuya olan mesafesini ifade eder; profesyonel, net ve ciddidir. Saha araştırmacıları, kimi zaman gayri resmi bir üslup ve kişisel bir ton kullanırlar, ancak bu bir istisnadır. Ahlakçı ve gösterişçi bir dilden kaçınılmalıdır. Esas hedef, bilgilendirmektir; bir görüşü savunmak, ahlakçılık yapmak ya da eğlendirmek değil.

Araştırma raporu nesnel, doğru ve açık olmalıdır. Ayrıntıları (örn. alıntılardaki sayfa referanslarını) tekrar tekrar kontrol edin ve araştırma projesini nasıl yürüttüğünüzü eksiksiz bir şekilde açıklayın. Okurlar, metinde özensiz-

lik sezerlerse araştırmanın kendisini sorgulayabilirler. Bir araştırma projesinin ayrıntıları karmaşık olabilir, böylesi bir karmaşıklık da her zaman bir kafa karışıklığı tehlikesi anlamına gelir. Bu, anlaşılır bir dille yazmayı elzem kılar. Araştırma sorusu ve deseni üzerine tekrar tekrar dikkatlice düşünmenizi, terimleri açıkça tanımlamanızı, düşüncelerinizi kısa cümlelerle ifade etmenizi ve sonuçlarınızı kanıtların belirsizliğe yer bırakmadan desteklediklerı şeylerle sınırlandırmanızı şart koşar.

Son bir öneri: Girişi ve başlığı taslağı tamamladıktan sonra yazın ki söylediğiniz şeyleri doğru yansıtsınlar.[5] Başlıklar kısa ve betimleyici olmalı, konuyu ve başlıca değişkenleri okurlara aktarmalıdır. Başlıklar araştırmanın türünü de tanımlayabilirler (örn. "... hakkında bir deney"), fakat başlıklarda gereksiz kelime ya da kelime grupları (örn.... hakkında bir araştırma") olmamalıdır.

Şema 16.1 Yazar Tıkanmasını Aşmak İçin Öneriler

1. ***Erkenden İşe başlayın.*** Yazma işini ertelemeyin, son dakikaya kadar beklemeyin. İşe erken başlamak raporu tekrar gözden geçirmeniz için süre sağlamakla kalmaz, hissedeceğiniz baskıyı da azaltır, çünkü daha sonra iyileştirilecek düşük kaliteli bir taslak yazmak için gerekli süreniz var demektir. Shafer (1980:205), "Yazmak zor iştir, yazarların yazmayı ertelemek için buldukları bahaneler efsanevidir" demiştir. İlk taslağı tamamlamak için raporun teslim tarihinden en az bir hafta öncesine denk gelen bir tarih saptayın ve bu tarihe sadık kalın!
2. ***Mola verin ve tekrar işe dönün.*** Bazı yazarlar yürüyüş yapıp, bir şeyler atıştırıp, gazete okuyup yarım saat sonra yazı yazmaya geri döndüklerinde tıkanmanın ortadan kalktığını keşfetmişlerdir. Dikkat dağıtıcı bu tür aktiviteler, küçük çaplı ve kısa erimli olmaya devam ettikleri sürece bazen yararlı olabilirler.
3. ***İşe ortasından başlayın.*** Yazmaya raporun başından başlamak zorunda değilsiniz. Ortasından başlayın ve yazdıklarınız konuyla doğrudan alakalı gibi görünmese de sadece yazın. Konuya girmek, yazma/düşünme süreci ilerledikçe kolaylaşabilir.
4. ***Kişisel totemleriniz olsun.*** Kimi insanlar yazmaya başlamadan önce sıradışı davranışlarda bulunurlar ya da çeşitli ritüeller gerçekleştirirler (örn. bulaşık yıkamak, masa toplamak ve kalem ucu açmak). Bunlar zihninizi tetikleme görevi görerek yazmaya başlamanıza yardımcı olabilir. Yazı yazmaya başlamanıza neyin faydası olacaksa, onu yapın.
5. ***İşi küçük parçalara bölün.*** Raporu bir oturuşta baştan sona kaleme almanız gerekiyor gibi bir hisse kapılmayın. Size kolay gelen kısımlarla işe başlayın ve bu kısımları daha sonra birleştirin.
6. ***Mükemmellik beklemeyin.*** Bir taslak yazın. Bu, yazdıklarınızı çöpe atabileceğiniz, revize edebileceğiniz ya da değiştirebileceğiniz anlamına gelir. Üstünkörü bir taslağı revize etmek ilk seferde mükemmel bir metin yaratmaya göre her zaman daha kolaydır.

[5] Yazma üzerine bu ve başka öneriler için bkz. Fine (1988).

Şema 16.2 Yeniden Yazım için Öneriler

1. *Mekanik.* Dilbilgisi, imla, noktalama, fiil çekimleri, fiil kipi ve özne/yüklem ayrımı gibi kontrolleri her yeniden yazımda tekrarlayın. Unutmayın ki metine yeni bir şeyler eklediğiniz her seferde yeni hatalar ortaya çıkabilir. Hatalar sadece dikkat dağıtmazlar, okuyucularınızın ifade ettiğiniz düşüncelere olan güvenini de azaltırlar.
2. *Kullanım.* Yeniden yazarken terimleri, özellikle de anahtar terimleri, gerçekten istediğiniz anlamları ifade eden kelimeyi kullanıp kullanmadığınızı görmek amacıyla gözden geçirin. Gerekli olmadığı sürece teknik terimler ve uzun sözcükler kullanmayın. Anlamı en doğru ifade eden en basit kelimeyi kullanın. Bir eşanlamlılar sözlüğü alın ve onu kullanın. Eşanlamlılar sözlüğü, sözlük gibi temel bir başucu kaynağıdır, benzer anlamlı kelimeleri içerir ve tam istediğiniz anlamı verebilecek kelimeyi bulmanıza yardım eder. Berrak bir zihin ve ifade tarzı, berrak bir dil gerektirir. Kastettiğiniz *insanlar* ya da *polis memuru* ise *insanlık* ya da *polis* demeyin. *İlke* yerine *ilkesel* yazmayın.
3. *Fiil çatısı.* Rapor yazanlar etken fiiller yerine edilgen filler kullanma hatasına sık düşerler. Daha saygı uyandırıcı gibi görünse de edilgen fiiller aktörü ya da eylemin öznesini muğlaklaştırır. Örneğin, edilgen çatılı "Okul notları ile belirli kariyer planları arasındaki ilişki, araştırma verileri ile doğrulanmıştır" cümlesi yerine, etken çatılı "Veriler, okul notları ile belirli kariyer planları arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır" cümlesi daha iyi bir ifade tarzıdır. "Katılımcının kürtaj konusundaki tutumu, görüşmeci tarafından kaydedildi" edilgen cümlesi, etken çatı ile daha kolay anlaşılır: "Görüşmeci, katılımcının kürtaj konusundaki tutumunu kaydetti." Ayrıca "gibi geliyor," "öyle görünüyor" gibi gereksiz nitelemeler yapmaktan uzak durun.
4. *Tutarlılık.* Sıralama, aşamalar ve geçişlilik sağlam bir mantıksal düzeni takip etmelidir. Bir paragrafın tamamını tek seferde okumaya çalışın. Paragrafta anlam akışını bozan bir fikir ya da cümle var mı? Giriş cümlesi ne durumda? Raporda paragraflar arası akıcılık sağlanmış mı?
5. *Tekrar.* Tekrar edilmiş düşünceleri, kelime kalabalıklarını ve gereksiz deyimleri silin. Fikirleri anlaşılır olmayan bir şekilde tekrarlamaktansa, bir defada etkili bir şekilde ifade etmek daha iyidir. Yazdıklarınızı revize ederken, işe yaramayan kelimeleri (hiçbir anlam ifade etmeyen kelimeleri) ve yuvarlak ifadeleri (bir kelime ile ifade edilebilecekken, çok sayıda kelime kullanılmış anlatımları) silin. Laf kalabalığı yapmak yerine derdinizi doğrudan anlatmayı tercih edin. Sözü gereksiz yere uzatan "Yukarıdakileri özetlemek gerekirse, veriler ışığında vardığımız sonuç odur ki, X'in Y'nin oluşumunda oldukça büyük bir pozitif etkisi vardır, buna rağmen Y ancak nadir durumlarda ortaya çıkar" cümlesi, şu şekilde daha iyi ifade edilebilir: "Özetle X, Y üzerinde büyük bir olumlu etkiye sahiptir, fakat Y nadiren oluşur sonucuna vardık." Selvin ve Wilson'un (1984) uyardığı üzere, ağız kalabalığına neden olan lüzumsuz kelimeler ya da sıfatlar yazılanları anlamayı zorlaştırır.
6. *Yapı.* Araştırma raporlarının düzeni berrak olmalıdır. Gerektiği takdirde daha iyi bir düzen elde etmek için bölümlerin sırasını değiştirin; başlıklar ve alt başlıklar kullanın. Okuyucu raporun mantıksal yapısını takip edebilmelidir.
7. *Soyutlama,* iyi bir araştırma raporu soyut fikirlerle somut örnekleri harmanlar. Somut ayrıntılardan yoksun uzun bir soyut fikir dizisini okumak zordur. Benzer şekilde, belirli aralıklarla genellenmemiş tekil somut ayrıntılar da okuyucuyu kaybeder.
8. *Eğretilemeler.* Çoğu yazar fikirlerini ifade etmek için eğretilemelerden yararlanır. "Can alıcı," "son kerte," "kalbine işlemek" gibi ifadeler fiklrleri başka bağlamlardan imgeler ödünç alarak ifade etmek için kullanılır. Eğretilemeler etkili bir iletişim yöntemi olabilir, ancak dikkatli ve özenli kullanılmalıdırlar. Özenle seçilmiş canlı eğretilemeler fikirleri hızla ve etkili bir şekilde aktarabilir, ancak eğretilemelerin yersiz ve özellikle de gereksiz kullanımı (örn. son kerte) özensiz ve yaratıcılıktan uzak bir ifade yöntemidir.

İyi yazım kuralları her türlü rapor için geçerlidir, fakat raporların hangi bölümlerden oluşacakları, araştırmanın nicel ya da nitel olmasına bağlı olarak değişir. Herhangi bir rapor yazmadan önce, aynı türde araştırma raporlarını okuyarak onları model alın.

Nicel araştırma raporu ile başlıyoruz. Nicel araştırma raporunda bölümler, kabaca araştırma projesindeki adımları takip eder.[6]

ÖZ VE İDARİ ÖZET. Nicel araştırma raporları kısa bir özet ya da öz ile başlar. Özün uzunluğu değişebilir, en az 50 kelimelik bir paragraf (örn. bu paragraf 60 kelimeliktir) ya da en fazla bir sayfa uzunluğunda olabilir. Çoğu akademik dergide makalelerin özleri, ilk sayfada yer alır. Öz; konu, araştırma problemi, temel bulgular ve araştırma deseninde ve veri toplama gerçekleştirilen her tür yenilik hakkında bilgiler içerir.

Uzmanlar için yazılmış uygulamalı araştırma raporlarının özetleri daha uzundur ve bunlara **idari özet** denir. İdari özet, makale özünden daha ayrıntılıdır ve araştırmanın açılımlarını ve başlıca önerilerini içerir. Makale özetinden uzun olmasına rağmen, idari özet de 4-5 sayfayı geçmez.

Özlerin ve idari özetlerin birçok işlevi vardır. Çok ilgili olmayan bir okuyucuya, bir raporun içinde ne olduğunu anlatırlar; belirli bir bilgiyi arayan okuyucuların, raporun önemli bir bilgi içerip içermediğini belirlemesine yardımcı olurlar. Okuyucular, özü ya da özeti, raporun içeriğine kısaca göz atmak ve raporun tamamını okuyup okumayacaklarına karar vermek için kullanırlar. Özetler, raporun tümünü okuma niyetindeki ciddi okurlar için raporu kısaca resmeder. Bu da raporun okunmasını kolaylaştırır ve hızlandırır.

PROBLEMİN SUNULMASI. Raporun ilk bölümü, araştırma problemini tanımlar. Bu kısım, "Giriş," "Problem Tanımı," "Literatür Taraması," "Hipotez" veya "Temel Varsayımlar" gibi bir veya birden fazla başlık altında yer alabilir. Altbaşlıklar değişse de ilk bölümde araştırma problemi tanımlanır ve bu problemin neden incelenmeye değer olduğu açıklanır. Ayrıca bu bölümde, araştırma sorusunun önemini anlatır ve bir arka plan sunarsınız. İlk bölüm araştırma sorusunun önemini, farklı çözüm yollarının nasıl farklı uygulamalara ya da kuramsal sonuçlara sebep olduğunu göstererek açıklar. Giriş bölümleri, genellikle bağlam hakkındaki literatür taramasını ve problemi kurama bağlar. Giriş bölümleri ayrıca anahtar kavramları ve kavramsal hipotezleri okura sunar.

YÖNTEMLERİN AÇIKLANMASI. Raporun bir sonraki bölümü, çalışmayı nasıl tasarladığınızı ve verileri nasıl topladığınızı anlatır. Bu bölüm farklı isimler alabilir (örn. "Yöntemler;" "Araştırma Deseni" ve "Veriler") ve başka

---

[6] Nicel araştırma raporlarının taslakları ve düzenlenmesi ile ilgili olarak bkz. Mullins (1977:11-30). Ayrıca bir tebliğde fikirlerin nasıl düzenleneceği ile ilgili yararlı püf noktaları için bkz. Williams & Wolfe (1979:85-116).

altbaşlıklara ayrılmış olabilir (örn. "Ölçümler," "Örnekleme," "İşlemler"). Bu, projenin metodolojisini değerlendirmede en önemli bölümdür. Okuyucular için şunlar gibi çeşitli soruları cevaplar:

1. Ne tür bir araştırma (örneğin, deneysel, tarama) yapıldı?
2. Veriler tam olarak nasıl derlendi (örn. araştırma deseni, tarama çeşidi, verilerin toplanma zamanı ve yeri, kullanılan deney deseni)?
3. Değişkenler nasıl ölçüldü? Ölçümler güvenilir ve geçerli mi?
4. Örnekleme nasıl yapıldı? Kaç denek ya da katılımcı araştırmaya dahil oldu? Bunlar nasıl seçildiler?
5. Araştırma deseni ile ilgili etik meselelerle ve belli sorunlarla nasıl başa çıkıldı?

SONUÇLAR VE TABLOLAR. Veri toplama, örnekleme yöntemleri ve ölçümlerle ilgili bilgileri açıkladıktan sonra, verileri sunarsınız. Bu bölüm verileri sadece sunar, tartışmaz, analiz etmez ya da yorumlamaz. Bazı araştırmacılar, "Sonuçlar" bölümünü "Tartışma" ya da "Bulgular" adlı bir sonraki bölümle harmanlarlar.

Verileri nasıl sunacağınıza dair seçimler yapmanız gerekir.[7] Verileri analiz ederken, veriler hakkında fikir sahibi olabilmek için düzinelerce tek değişkenli, iki değişkenli ve çok değişkenli tablo ve istatistiğe bakarsınız. Bu, raporun son haline sözkonusu bütün tablo ve istatistikleri dahil edeceğiniz anlamına gelmez. Bunun yerine, okuyucuyu eksiksiz bir şekilde bilgilendirecek olan asgari sayıda şemayı ve grafiği seçin. Verileri özetlemek ve hipotezleri test etmek için veri analiz tekniklerini kullanın (örn. frekans dağılımları, ortalamaların ve standart sapmaların bulunduğu tablolar, korelasyonlar ve diğer istatistikler).

Okuyucuyu gereksiz ve gereğinden fazla ayrıntılı verilerle boğmadan, ona verileri eksiksiz bir şekilde sunmak istersiniz. Okuyucular kendi yorumlarını yapabilirler. Ayrıntılı özel istatistiklerin yeri arkadaki eklerdir.

TARTIŞMA. Tartışma bölümünde okuyucuya verilerin anlamını kısa ve net bir şekilde açıklarsınız. Tartışma bölümü, seçici bir vurgudan ya da yanlı bir yorumdan çok sonuçlar bölümünde olan şeylerin dürüstçe ele alındığı kısımdır. Okuyucunun verileri inceleyip farklı yorumlara ulaşabilmesi için tartışma bölümü, sonuçlar bölümünden ayrılır. Grosof ve Sardy (1985: 386) şu uyarıda bulunmuştur: "Sunumunuzun düzeni, bir yandan veriler (gözlemlerinizin kaydı), özeti ve analizi ile diğer yandan yorumlarınız, sonuçlarınız ve değerlendirmeleriniz arasındaki keskin bir ayrımı yansıtmalıdır."

Acemi araştırmacılar, genelde tartışma bölümünü düzenlemekle zorlanırlar. Bunun bir yolu, verilerin her bir hipotezle nasıl ilişkilendiğine bakarak

---

[7] Grosof & Sardy (1985:386-389), nicel bulguların nasıl açıklanacağı konusunda önerilerde bulunmuştur.

tartışma bölümünü hipotezlere göre düzenlemektir. Bununla birlikte, beklenmedik bulguları, sonuçlara ilişkin olası alternatif açıklamaları ve zayıflıkları ya da kısıtlılıkları da ele almanız gerekir.

YORUM VE DEĞERLENDİRMELER. Sonuç bölümünde araştırma sorusunu yeniden ifade etmeniz ve bulguları özetlemeniz gerekir. Burada amaç raporu özetlemektir. Bu yüzden bu kısım bazen "Özet" adını alır.

Sonuçtan sonra, sadece, kaynakça ve ekler gelir. Kaynakçada yalnızda metin içinde ve notlarda referans verilen kaynaklar bulunur. Mevcut oldukları takdirde ekler, genellikle veri toplama yöntemleri (örn. anket soruları) ya da araştırma sonuçları ile (betimleyici istatistikler gibi) ilgili ilave bilgiler içerir. Nicel araştırma raporlarında dipnotlar ve sonnotlar, metindeki bilgileri açımlar ve ayrıntılandırır. Metni daha anlaşılır kılacak ikincil bilgileri veren bu notlarda tutumlu davranırız. Notların metnin akışını bozmamaları gerekir.

Nitel Araştırma Raporu

Çoğu kişi, nicel araştırmayla karşılaştırıldığında, nitel toplumsal araştırmaları raporlaştırmayı daha zor bulur. Daha az kural vardır ve daha az yapılandırılmıştır. Buna rağmen amaç aynıdır: araştırma sürecini ve bu süreçte toplanan verileri aktarmak. Nicel raporlar hipotezleri ve kanıtları mantıksal olarak tutarlı ve özlü bir şekilde sunarlar. Buna karşın nitel raporlar genellikle daha uzun olurlar; kitap uzunluğunda raporlar oldukça yaygındır (bkz. Düşünce Kutusu 16.1 Nitel Araştırma Raporları Neden Daha Uzundur?).

Düşünce Kutusu 16.1 Nitel Araştırma Raporları Neden Daha Uzundur?

1. Nitel araştırma raporunda verileri özetlemek nicel bir rapora göre daha zordur. Veriler kelimelerden, resimlerden ya da cümlelerden oluşur ve çok sayıda alıntı ve örnek içerir.
2. Nitel araştırmacılar, olgusal kanıtlar ve analitik yorumlar sunmanın yanı sıra, okuyucularda öznel bir empati ve idrak duygusu da yaratmaya çalışırlar. Özgül ortamların ve durumların detaylı bir şekilde betimlenmesi, okuyucuların ortamı daha iyi kavramalarına ya da ortam hakkında bir fikir sahibi olmalarına yardım eder. Araştırmacılar okuyucuyu toplumsal bir ortamın öznel dünya görüşüne ve anlam sistemine taşımaya çalışırlar.
3. Nitel araştırmacılar veri toplarken, analitik kategoriler üretirken ve kanıtları formüle ederken nicel araştırmalar kadar standart teknikler kullanmazlar. Kullanılan teknikler tek tek araştırmacılara ya da araştırılan ortamlara özgü olabilir. Bu nedenle, araştırmacılar ne yaptıklarını ve neden yaptıklarını açıklarlar, çünkü bunlar daha önce yapılmamıştır.
4. Yeni ortamların araştırılması ya da yeni bir kuramın inşası, nitel araştırmaların ortak amaçlarından biridir. Yeni kavramlar geliştirmek ve bunların arasındaki ilişkileri incelemek raporların uzunluğunu artırır. Kuram, kanıtlardan çıkar ve ayrıntılı betimlemeler araştırmacının yorumları nasıl ürettiğini gösterir.
5. Nitel araştırmacılar, daha farklı yazım tarzları kullanabilirler; bu da raporun uzunluğunu artırır. Bir hikaye ya da öyküyü anlatırken edebi araçlar kullanma konusunda daha özgürdürler.

SAHA ARAŞTIRMASI. Saha araştırması raporları, nadiren standart bölümler içeren belli bir formata uyar ve kuramsal genellemelerle veriler de farklı bölümlerde ele alınmaz.[8] Genellemeler, bol alıntılı, ayrıntılı betimlemeler biçimini alan kanıtlarla iç içe geçmiştir. Saha araştırması raporu yazmanın tek bir yolu olmasa da (bkz. Düşünce Kutusu 16.2 Etnografik Yazımın Dört Türü ve Retorik Biçimleri), çoğu rapor genel bir kalıba uyar.

Veri sunumunu ve analizini birbirinden gereğinden fazla ayırmak **ayrım hatası** olarak adlandırılır. Saha araştırması raporları, bu hatayı önlemek için genellikle verilerin sunumu ve analizi arasında bir denge kurmaya çalışır. Bu hata, veriyi analizden, okuyucuların bağlantıyı görmelerini imkansız hale getirecek ölçüde, ayırdığımızda ortaya çıkar.[9]

Saha araştırması raporunun tonu, nicel araştırmalar kadar nesnel ve resmi değil, aksine daha kişiseldir. Genellikle birinci tekil şahıs kullanılarak (yani ben zamiri kullanılarak) yazılırlar, çünkü araştırmacı ortama doğrudan iştirak etmiş, araştırılan insanlarla etkileşime girmiş ve ölçüm "aracı" haline gelmiştir. Araştırmacının kararları ya da kararsızlıkları, duyguları, tepkileri ve kişisel deneyimleri saha araştırması sürecinin asli parçalarıdır.

Saha araştırması raporları, nicel araştırmalara göre daha fazla şüpheyle karşılanırlar. Bu, inandırıcılık sağlamayı ve okuyucunun kanıt taleplerini dikkate almayı daha elzem hale getirir. Esas mesele, yeniden anlatılan olaylara inanabilmeleri ve yorumların akla yatkın olduklarını düşünmeleri için okuyuculara yeterli miktarda kanıt sunmaktır. Saha araştırmasında seçici gözlem yapılması, okurlar tarafından belirli dereceye kadar kabul görür; dolayısıyla asıl sorun, başka gözlemciler de aynı saha alanında bulunup, aynı verileri inceleseler di aynı sonuca ulaşıp ulaşamayacak olmalarıdır.[10]

Saha araştırmacıları kanıt sunarken genellikle bir veri indirgeme ikilemiyle karşı karşıya kalırlar. Verilerin büyük çoğunluğu, devasa hacimdeki saha notlarından oluşur, ancak araştırmacılar bütün bu gözlemleri ve görüşme kayıtlarını okuyucuyla doğrudan paylaşamazlar. Örneğin tıp öğrencileri ile ilgili araştırmaları *Boys in White*'da [Beyazlı Çocuklar], Becker vd.'nin (1961) elinde tek aralıklı yaklaşık 5.000 sayfadan oluşan saha notu birikmişti. Saha araştırmacıları, raporlarında saha araştırma notlarının, genellikle, sadece yaklaşık yüzde 5'ini alıntı olarak kullanırlar. Geriye kalan yüzde 95, boşa gitmiş olmaz; ancak raporda onları koyacak yer yoktur. Bu nedenle araştırmacılar, bazı alıntıları seçip alırlar, bazılarını ise dolaylı bir şekilde okuyuculara aktarırlar. Literatür taraması, genellikle raporun başlarına yakın bir yerde yer alsa

---

[8] Lofland (1974), saha araştırması raporu yazımında beş temel üslup olduğunu tespit etmiştir (genel, roman, ayrıntılı, olaya dayalı ve iç içe geçen) ve bunların nasıl değerlendirildiğini ele alır.

[9] Ayrım hatası Lofland & Lofland (1984:146) içinde tartışılmaktadır.

[10] Bu ve bununla ilişkili sorunlar hakkında bir tartışma için bkz. Becker & Geer (1982:244) ve Schatzman & Strauss (1973:130).

da saha araştırması raporu, sabit bir düzen izlemez. Kabul gören pek çok düzenleme biçimi vardır. Örneğin Lofland (1976), şunları önermiştir:

1. Giriş
   a. Duruma ait en genel özellikler
   b. Genel ortamın ana hatları
   c. Materyallerin nasıl toplandığı
   d. Ortam hakkında ayrıntılı bilgi
   e. Raporun nasıl düzenlendiği

2. Durum
   a. Analitik kategoriler
   b. Bu durum ve diğer durumlar arasındaki karşıtlıklar
   c. Durumun zaman içindeki gelişimi

3. Stratejiler

4. Özet ve çıkarımlar

Kanıtla ve analizi düzenlemek için kullanılan araçlar da kendi içinde çok farklılık gösterir.[11] Örneğin, araştırmacılar, raporu *doğal tarih* temelinde (bkz. 13. Bölüm), olayların yazarın keşfettiği haliyle gözler önüne serilmesi şeklinde ya da ortamın bir yönünün veya ortamdaki insanların gelişim döngüsünü veya yörüngesini gösteren bir kronoloji şeklinde düzenleyebilirler. Raporu düzenlemenin bir diğer yolu da genelden başlayıp giderek odağı daha özel bir konuya daraltmak, yani bir **yakınlaştırma merceği** kullanmaktır. İfadeler, bütün kültürleri kapsayan evrensel ifadelerden belirli bir kültür hakkındaki genel ifadelere, buradan belirli bir kültürel ortam hakkındaki ifadelere, oradan da bir kültürün bir boyutu hakkındaki özgül ifadelere, ardından özgül olaylar hakkındaki özgül ifadelere doğru ilerleyebilir.[12]

Araştırmacılar, saha araştırması raporlarını, genellikle kilit kavramlar ya da temalar çerçevesinde düzenlerler. Soyut analitik temaları kullanmak ile araştırılan insanlardan alınan temaları kullanmak arasında tercih yapabilirler. İkinci tercih, okurlara ortamı canlı bir şekilde betimler ve haklarında araştırma yapılan insanların dilleri, kavramları, kategorileri ve inançları hakkında bilgi verir.[13]

Saha araştırmacıları raporda yöntemlerinden bahsederler, ancak bunun yeri ve biçimi çeşitlilik gösterir. Kullanılan tekniklerden bir tanesi ortama, erişim araçlarına, araştırmacının rolüne ve katılımcı/araştırmacı ilişkisine dair betimlemelerin kanıt ve analiz tartışmasının içine yedirilmesidir. Bu, araştırmacı Van Maanen'in (1988:73) "itirafçı" olarak nitelediği yazım tarzını kullanırsa daha da artacaktır. Kronolojik bir yakınlaştırma merceği ya da temabazlı düzenleme, veri toplama yönteminin başlangıca yakın bir yerde ya da

---

[11] Bkz. Hammersley & Atkinson (1983) ve Van Maanen (1988).

[12] Spradley (1970:162-167) içinde tartışılmaktadır.

[13] Bkz. Van Maanen (1988:13).

sonuçta ele alınmasına olanak sağlar. Kitaplaştırılmış raporlarda araştırmacılar, metodolojik meseleleri genellikle ayrı bir ekte ele alırlar.

Çoğu saha araştırması raporu ses kayıtlarının deşifrelerini, haritaları, fotoğrafları ya da analitik kategorileri gösteren grafikler içerir. Bu materyaller verilerle ilgili tartışmaları tamamlarlar ve verileri desteklemek amacıyla, genellikle bu tartışmalara yakın bir yerde ele alınırlar. Fotoğraflar, metinde bahsi geçen ortamlara dair görsel bir döküm sağlar ve bu ortamların barındırdığı anlamları, araştırılan insanların terimleriyle bize anlatır. Örneğin tamamen fotoğraf, senaryo veya belgesel film biçiminde kaleme alınmış saha araştırma makaleleri mevcuttur.[14]

Toplumsal ortamın mahrem ayrıntılarına doğrudan kişisel olarak iştirak etmek etik kaygıları artırır. Raporumuzu araştırdığımız kimselerin mahremiyetlerini koruyacak bir şekilde yazarız ve araştırdığımız kişilere zarar verecek bir raporun yayımlanmasına engel olmaya çalışırız.[15] Saha raporlarında genellikle kişi isimlerini değiştirir, mekan isimlerini tam olarak belirtmeyiz. Saha çalışmasında bizzat yer almak, çoğu araştırmacıyı rapora kısa bir otobiyografi eklemeye sevk eder. Örneğin yazar William Foote Whyte (1995), klasik çalışması *Street Corner Society*'nin [Sokak Köşesi Toplumu] ekinde babasının ve büyükbabasının mesleklerine, kendi hobilerine ve ilgi alanlarına, daha önce yaptığı işlere, lisansüstü eğitimine nasıl başladığına ve evliliğinin araştırmasını nasıl etkilediğine dair ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur.

Düşünce Kutusu 16.2 Etnografik Yazımın Dört Türü ve Retorik Tarzlar

Adler ve Adler (2008) saha araştırmasında/etnografik yazımda kullanılan dört tür ve retorik biçim tespit etmiştir: klasik, anaakım, postmodern ve kamusal etnografi.

Klasik tarz, bunların en eskisidir ve saha araştırmalarına odaklanan akademik dergilerde bulunur. Okunabilirliğe ve anlaşılırlığa önem verir. Amacı, okurları üst-düzey bir kelime dağarcığıyla ya da uzun ve karmaşık cümlelerle boğmaktan kaçınmaktır. Çoğu araştırmacı edilgen yerine etkin bir çatı kullanır ve raporu ortalama eğitime sahip biri için anlaşılabilir kılmak amacıyla basit bir dille yazar. Rapor bir konuyla ya da kuramsal meseleyle ve kısa bir literatür taramasıyla başlar. Yöntemler bölümü, araştırmacının sahadaki yolculuğunun, tanıştığı insanların ve kurduğu ilişkilerin kişisel hikayesidir. Yazarlar sahada karşılaştıklarını ve belli bir zamanda ve mekanda verileri nasıl derlediklerini anlatırlar. Okurlar genellikle öznel bir bakış kazanır ve araştırmacının "gerçekten orada" olduğunu hissederler. Bazen bir veri analizi bölümü de sunulur, ancak çoğu klasik araştırma ayrıntılı bir analiz içermez. Veriler bölümü genellikle şu şekilde ilerler: belli bir kavramı sun, daha sonra onu ayrıntılandır, ardından verileri betimle. Veriler çoğu zaman bir anlatı şeklindedir. Sonuçlar mevcut kurama eklemeler yaparak, kuramın ötesine geçerek ve/veya kuramı değişikliğe uğratarak literatüre katkı sunar ve genellikle sonuç bölümünde daha resmi bir tona geçiş yapılır. Araştırmacılar, çoğu zaman raporu bir kuramı her yönüyle inşa edecek şekilde düzenlerler.

---

[14] Bkz. Dabbs (1982) ve Jackson (1978).

[15] Saha araştırması raporlarının yazımıyla ilgili etik meseleler hakkında bir tartışma için bkz. Becker (1969), Punch (1986) ve Wax (1971).

Düşünce Kutusu 16.2 Devamı

Anaakım tarzlar, anaakım akademik dergilerde ortaya çıkar. Bu yayınlardaki hakemler nitel/yorumlayıcı sosyolojiye aşina olmayabilirler, bu yüzden etnografik araştırmacılara pozitivist bir yaklaşımı dayatabilirler. Klasik tarzda olduğu gibi, araştırmacı burada da derinlemesine, birincil elden ve doğal bilimlerin verilerini andıran veriler toplayarak erişilen bir dünyayı resmederler. Ancak anaakım tarzda konu, klasik tarzdaklnden farklı bir şekilde çerçevelenir. Klasik tarza göre anaakım tarzda okurlarla olan mesafe daha fazladır ve araştırmacı yetkili bir uzman gibi davranır.

Giriş genellikle klasik tarza göre daha yoğun, özlü ve resmidir. Erişilebilirlikten çok standart sosyal bilim retoriğine uymaya önem verilir, bunun için çoğu zaman pozitivist nicel araştırma raporları taklit edilir. Giriş bölümleri klasik tarzdaki raporlarda olanlardan genellikle daha uzundur. Bu bölümlerde, araştırmacılar, terimleri tanımlar ve farklı bir literatür taraması türü sunarlar. Bölümler daha uzundur, daha fazla ayrıntı barındırır ve çoğunlukla birden çok altbaşlık içerir. Bu, kapsamlı literatür taraması; bilgilerin tek tipli ve doğrusal bir hatta ilerlediğlni ve daha pozitivist bir yaklaşımla tutarlı, önceki akademik literatürü temel aldığını düşündürür. Yöntemler bölümü de klasik tarzda olduğundan uzundur. Nlcel yöntemlerin kullanımını gerekçelendirecek ve bu yöntemlerin epistemolojik temellerini açıklayacak ayrıntılar sunulabilir. Araştırmacılar konuyla, katılımcılarla ve sahadaki ortamlarla olan kişisel ilişkilerini pek ele almazlar, çünkü anaakım okurlar bu gibi ifadeleri yanlılık göstergesi olarak değerlendirebilir. Yazarlar, genellikle araştırma sürecini tümdengelimci ya da beklenmeden ortaya çıkmış değil, önceden planlanmış bir süreç gibi sunarlar. Çoğu zaman klasik tarzda karşımıza çıkan muğlak ve izlenimci bir yöntem tartışmasının aksine, kullanılan özgül teknikler ya da bilgisayar programları ele alınır. Veriler ya da sonuçlar bölümü anaakım tarzda genellikle bir altbaşlık altında yer alır ve çoğu zaman belli türde şemalar ya da tablolar içerir. Bu retorik tarzı, araştırmacıyı siler ve verileri nesnel bir dille sunar.

Postmodern tarz, 1990'lardan beri kullanılmaktadır ve postmodern bir yönelimi olan birkaç akademik dergide karşımıza çıkar. Klasik tarzla kıyaslandığında, postmodern tarz nesnellik çabasını, geçerlilik ve güvenirlik ilkelerini ve araştırmacının otoritesi düşüncesini reddeder. Tam tersine saha araştırması yapmanın ya da yazmanın sabit ya da biricik bir yolu olmadığını savunur. Postmodern tarzın herhangi bir ilkesi varsa bu ilkeler; tözel ampirik katkı, estetik hüner, düşünümsellik, izleylcller üzerindeki etki ve bir kişinin yaşanmış deneyiminin inandırıcılığıdır. Yazım hümanistik ya da sanatsal bir biçim alır. Çoğu zaman da bir senaryosu, ana fikri ve mesajı olan ve gündelik dilde yazılmış bir hikaye anlatısı şeklini alır. Araştırmacı-yazarın nesnel diline çoğu kez araştırmacının kendini fazlasıyla dışa vurması, kendisinin farkında olması ya da düşünümsellik eşlik eder. Postmodern tarzda araştırmacının, birinci şahısla anlatılan deneyimlerinin arasına, bu kişisel deneyimlerle ilgili yarı-nesnel tartışmalar serpiştirilir. Çoğu zaman postmodern tarz, tonunu ve yönünü sık sık değiştirerek doğrusal olmayan ve öngörülemeyen bir patika izler ve raporun bütünün açıkça tasarlanmış bir yapısı ya da düzeni yoktur.

Kamusal etnografi tarzı en güncel tarzdır. Bilinçli bir şekilde sosyal bilimlerin bulgularını ortalama eğitime sahip bir okur kitlesine ulaştırmayı amaçlar. Hedefi, halkı sosyal bilimlerde üretilen bilgiler konusunda eğitmektir. Genellikle etnografiye ya da saha araştırmasına dayanır; çünkü sıradan insanlar, bu araştırma türüne çok kolay erişebilirler.

Kitap uzunluğundaki araştırmalarda görülen bu tarz, kitapçıların kurgu dışı eserler bölümünde satılmak üzere tasarlanmıştır; ulusal gazetelerin serbest kürsü sayfalarındaki köşe yazıları ya da daha entelektüel dergilerdeki makaleler şeklinde karşımıza çıkarlar. Araştırma kitaplaştırılmışsa, araştırmacı okurları görsel haritalar, fotoğraflar ve zengin betimlemeler kullanarak cezbetmeye çalışır. Yöntemler kısa ve gayrı resmi bir şekilde ele alınır. Bir literatür taraması olmayabilir. Araştırmacılar, metodolojiyi ya da literatüre yapılan atıfları, dipnotlara ve eklere bırakırlar. Yazım tarzı, çok uzun alıntılar ve çok ayrıntılı betimlemeler içerir ve romanvaridir. Bu tarzda kuram ya hiç yoktur ya da çok sınırlıdır.

TARİHSEL-KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA. Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma raporu yazımının tek bir yolu yoktur. Araştırmacılar çoğunlukla "bir hikaye anlatır" ya da genel analitik kategorilerin detaylarını betimlerler. Yazım, genellikle betimlemenin ötesine geçer ve sınırlı genellemeler ve soyut kavramlar içerir.

Genellikle T-K (tarihsel-karşılaştırmalı) araştırmacılar, yöntemlerini çok detaylı bir şekilde anlatmazlar. Raporlarda ayrı bir metodoloji bölümüne ya da metodolojiyi ele alan bir eke nadiren rastlanır. Bazen kitap uzunluğundaki bir rapor, kullanılan temel kaynakların ele alındığı bibliyografik bir değerlendirme yazısı içerebilir. Kaynaklar ve diğer kanıtlar, genellikle onlarca ayrıntılı dipnot ya da sonnot aracılığıyla açıklanır. Örneğin, 20 sayfalık bir nicel araştırma ya da saha araştırması raporunda, ortalama 510 adet dipnot bulunurken, aynı uzunluktaki bir T-K raporda 40-60 arası dipnot olabilir.

T-K raporlar fotoğraf, harita, grafik, şema ve istatistiksel tablolar içerebilir. Bunlar ilişkili oldukları kanıtların ele alındığı bölümlerde görülürler. Şemalar, tablolar vb. bir tartışmayı destekler ve okurlara bahsedilen yerler ve insanlar hakkında fikir verir. Bu grafikler sık görülen alıntılara eşlik edebilirler. Çok az T-K raporunda nicel araştırmalarda olduğu gibi belli hipotezlerin test edildiği görülür. Bunun yerine araştırmacılar bir anlam ağı ya da betimleyici bir ayrıntı tesis etmeye çalışır ve kanıtları yorumlar ya da genellemeler aktaracak şekilde düzenlerler.

T-K araştırma raporlarını düzenlemenin iki temel biçimi vardır: konuya göre ve kronolojik sıraya göre. Çoğu araştırmacı bu iki türü harmanlar. Örneğin, bilgileri konu başlıklarının altında kronolojik olarak sıralayabilir ya da kronolojik olarak sıraladıkları bilgileri konu başlıklarına ayırabilirler. Bazen de diğer düzenleme biçimlerini kullanırlar: mekana, kişiye ya da başlıca olaylara göre vb. Rapor tamamen karşılaştırmalıysa, araştırmacının önünde başka seçenekler de vardır; örneğin konu başlıkları altında karşılaştırmalar yapabilir (bkz. Düşünce Kutusu 16.3 Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma Raporunda Dikkat Edilecek Hususlar).[16]

Bazı T-K araştırmacılar, araştırmalarını kaleme alırlarken nicel araştırma yöntemlerinden yararlanırlar. Kendine özgü bir T-K araştırma yöntemini benimsemektense nicel araştırmanın kapsamını genişletirler. Bu araştırmacıların raporları, nicel araştırma raporu modeline uyar.

Anlatı analizini 15. Bölüm'de gördünüz. Bu stratejiyi kullanan araştırmacılar, çoğunlukla anlatısal bir rapor yazma tarzı benimserler. Verileri kronolojik olarak düzenler ve belli bireyler ya da olaylar hakkında bir "hikaye anlatma"ya çalışırlar.

---

[16] Tarihsel araştırma yazımı ilgili kusursuz öneriler için bkz. Barzun & Graff (1970) ve Shafer (1980).

Düşünce Kutusu 16.3 Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma Raporlarında Dikkat Edilecek Hususlar

1. *Sıralama.* T-K araştırmacılar, olayların zaman sırasına karşı duyarlıdırlar ve bir süreci betimlemek için olayları sıralarlar. Örneğin bir yasanın kabulünü ya da bir toplumsal normun evrimini inceleyen bir araştırmacı, bu süreci birbirini takip eden bir dizi basamağa bölebilir.
2. *Karşılaştırma.* Benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmak, T-K araştırmanın temelidir. Karşılaştırmaları belirginleştirin ve hem benzerlikleri hem farklılıkları tanımlayın. Örneğin aile kurumunu, iki farklı tarihsel dönem ya da ülke açısından karşılaştıran bir araştırmacı, ailenin her iki ortamdaki ortak olan ve ortak olmayan yanlarını sıralayarak işe başlar.
3. *Olumsallık.* Araştırmacılar çoğunlukla bir olay, eylem ya da durumun başka olay, eylem ya da durumlara bağlı olduğunu ya da bunlar tarafından koşullandığını keşfederler. Bir olayın başka olaylara nasıl **bağlı** olduğunu ana hatlarıyla ortaya koymak kilit öneme sahiptir. Örneğin yerel gazetelerin doğuşunu inceleyen bir araştırmacı, bunun okuryazarlığın yaygınlaşmasına bağlı olduğuna dikkat çeker.
4. *Kökenler ve sonuçlar.* T-K araştırmacılar bir olayın, eylemin, örgütlenmenin ya da toplumsal ilişkinin geçmişteki kökenine iner ya da takip eden zaman dilimlerindeki etkilerine bakarlar. Örneğin köleciliğin sonunu açıklayan bir araştırmacı, köleciliğin kökenini bir önceki 50 yıllık süre içinde ortaya çıkmış birçok harekette, konuşmada, yasada ve eylemde arar.
5. *Uyumsuz anlamlara karşı duyarlılık.* Anlamlar, zamanla ve kültürden kültüre değişim göstermektedir. T-K araştırmacılar, bir kelimenin ya da toplumsal kategorinin geçmişte de bugünküyle aynı anlama gelip gelmediğini ya da bir kültürdeki bir kelimenin başka bir kültüre doğrudan tercüme edilip edilmediğini kendilerine sorarlar. Örneğin üniversite mezunu olmanın, eğitimin çok pahalı olduğu ve 18-22 yaş arası nüfusun yüzde birinden daha azının üniversite mezunu olduğu tarihsel bir dönemde sahip olduğu anlam, dört yıllık bir üniversite diplomasına erişimin görece kolaylaştığı yirminci yüzyıl sonlarında sahip olduğu anlamdan farklıdır.
6. *Sınırlı genelleme.* Aşırı genelleme, T-K araştırmalarda her zaman potansiyel bir sorundur. Çok az sayıda araştırmacı, tarihsel karşılaştırmalı açıklamada sabit ve değişmez yasalar arayışı içindedir. İddialarını sınırlı tutar ya da katı belirlenimcilikten kaçınırlar. Örneğin araştırmacı, Avrupalı beyaz yerleşimcilerin yaşadıkları yerlerde, yerli kültürlerin kaybolmasının ileri teknolojik kültürün kaçınılmaz bir sonucu olduğu gibi çok genel bir düşünce ileri sürmek yerine, belirli toplumsal-tarihsel bağlamlarda bir araya gelerek bu yok oluşa neden olan özgül faktörleri listeler.
7. *Birliktelik.* Birliktelik kavramı, her tür toplumsal araştırmada kullanılmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi, T-K araştırmacılar da zamanda ve mekanda birlikte ortaya çıkan faktörleri tanımlarlar. Örneğin bir kentin 19. yüzyıldaki suç oranlarını araştıran bir araştırmacı, göç oranının yüksek olduğu yıllarla yüksek suç oranı arasında bir birliktelik olup olmadığını ve tutuklananların genellikle yeni göçmenler olup olmadıklarını sorar.
8. *Parça ve bütün.* Olayları bağlamlarına yerleştirmek önemlidir. T-K araştırma yapanlar bir sürecin, olayın ya da örgütlenmenin parçaları ile bunların bulundukları daha geniş bağlam arasındaki bağlantıları, ana hatlarıyla resmederler. Örneğin 18. yüzyıldaki belli bir siyasi ritüeli inceleyen bir araştırmacı, bu ritüelin 18. yüzyıl siyasi sistemiyle nasıl örtüştüğünü betimler.

Düşünce Kutusu 16.3

9. *Analoji.* Analojiler faydalı olabilirler, ancak analojinin gereğinden fazla kullanılması ya da yanlış kullanılması tehlikelidir. Örneğin, bir araştırmacı X ülkesindeki boşanma ile ilgili düşünceleri incelerken, bunları Y ülkesindeki "ölümle ilgili düşünceler"e benzetebilir. Bu analoji, Y ülkesinde "ölümle ilgili düşüncelerin" ne olduğunun açıklanmasını şart koşar.
10. *Sentez.* T-K araştırmacılar, genellikle birçok özgül olayı ve ayrıntıyı sentezleyerek kapsamlı bir bütün haline getirirler. Sentez, daha küçük birçok genellemeyi ve yorumu birbiriyle bağlantılandırıp tutarlı ana temalar üreterek gerçekleştirilir. Örneğin, Fransız Devrimi'ni inceleyen bir araştırmacı toplumsal yapıdaki değişimler, uluslararası baskılar, tarımsal alt üst oluş, değişen popüler inançlar ve devletin mali problemleriyle ilgili özgül genellemeleri; bütünlüklü ve tutarlı bir açıklama haline getirecek şekilde sentezler. Anlatı formunu kullanan araştırmacılar, argümanlarını giriş ya da sonuç bölümünde özetlerler. Bu, betimlemenin içine gömülü bir desen ya da temadır. Dolayısıyla kuramsal genellemeler kanıtlarla iç içe geçer ve ayrıntılı kanıtlardan tümevarımcı bir şekilde doğuyor gibi görünürler.

Araştırma Önerisi

16.2. Etkili araştırma önerileri yazmak için stratejiler kullanmak

Öneri Nedir?

Araştırma önerisi, değerlendirilmek için hakemlere sunulan proje planını içeren bir belgedir. Bir diploma derecesi almak için danışman gözetiminde hazırlanıp akademisyenlere sunulan bir proje (örn. bir yüksek lisans tezi ya da doktora tezi) veyahut bir fon kuruluşuna sunulan bir araştırma projesi şeklinde olabilir. Amacı, hakemleri araştırmacının önerilen araştırma projesini başarıyla yürütebilecek yetkinlikte olduğuna ikna etmektir. Eğer öneri iyi yazılmış ve düzenlenmişse ve dikkatli bir şekilde planlanmışsa, hakemlerin planlanan projenin başarıyla tamamlanacağına olan güvenleri artar.

Öneri araştırma raporuna benzer, ancak araştırmaya başlamadan önce yazılır. Öneri araştırma sorusunu ve önemini anlatır, literatür taraması yapar ve kullanılacak teknik ve yöntemleri ayrıntılı bir şekilde betimler ve bunları kullanmanın neden uygun olduğunu açıklar.

Nicel bir araştırma önerisi, bir araştırma raporunda bulunan kısımların çoğunu içinde barındırır: başlık, öz, problem tanımı, literatür taraması, yöntem ya da desen bölümü ve kaynakça. Ancak burada sonuçlar, tartışma ve değerlendirmeler bölümü yoktur. Öneri, veri toplama ve analiz planını da (örn. istatistik türleri) içerir. Çoğu zaman atılacak adımların zaman çizelgesi ve her bir adım için gereken süre de öneride yer alır.

Nitel araştırma önerilerini yazmak daha zordur, çünkü araştırma sürecinin kendisi o derece yapılandırılmış ve önceden planlanmış değildir. Bir konu/problem tanımı yapar, literatür taraması ve kaynakça hazırlarsınız. Nitel

bir araştırma önerisini hayata geçirebileceğinizi göstermenin iki yolu vardır: Birincisi, literatürü kapsamlı bir şekilde ele aldığınız, problemin önemini tartıştığınız ve kaynakları belirttiğiniz iyi bir öneri kaleme alırsınız. Bu, hakemlere nitel araştırmalara aşina olduğunuzu ve yönteminizin sözkonusu problemi araştırmaya uygun bir yöntem olduğunu gösterir. İkincisi, nitel bir pilot araştırmayı anlatırsınız. Bu motivasyonunuzu, araştırma tekniklerinize aşinalığınızı ve yapılandırılmış bir araştırmanın raporunu yazabileceğinizi gösterir.

Araştırmalara Fon Bulmak İçin Öneriler

Araştırma fonu, size bir projeyi tamamlamak için ihtiyaç duyduğunuz kaynakları temin eder. Birincil hedefi, fonları kişisel çıkarları ya da itibar için kullanmak ve diğer faaliyetlerden kaçınmak ya da bir "imparatorluk" kurmak olan araştırmacılar, fon bulmakta o kadar başarılı olamaz. Öneri yazma ve fon alma stratejileri "bursiyerlik" adı verilen bir sektör haline gelmiştir.

Araştırma önerilerine fon bulabileceğiniz pek çok kaynak mevcuttur. Üniversitelerde, özel vakıflarda, devlet kuruluşlarında araştırmacılara burs sağlayan programlar vardır. Araştırmacılar, bu fonları ekipmanlar satın almak, çalışanlara maaş ödemek ya da asistanlar çalıştırmak, araştırma lojistiği, veri toplama amacıyla seyahat etmek ya da sonuçların yayımlanmasına yardımcı olmak için kullanırlar. Bir fon için yapılan rekabetin derecesi, fonun kaynağına bağlı olarak muazzam değişiklik gösterir. Bazı kaynaklar kendilerine gönderilen her 4 öneriden 3'üne fon verirler, bazıları ise 20'de 1'inden azına.

Toplumsal araştırmalara fon veren çok sayıda kaynak olsa da, belli bir projeye fon vermek için tek bir kaynak dahi bulamayabilirsiniz. Fon veren kaynakları araştırmalı ve şu soruları sormalısınız: Bunlar ne tür projelere fon veriyorlar: uygulamalı araştırmalara mı temel bilimsel araştırmalara mı, belli konulara ya da belli araştırma tekniklerine mi? Son başvuru tarihleri nedir? Ne tür bir öneri (örn. uzunluk, ayrıntı miktarı) gerekmektedir? Çoğu fonun miktarı ne kadardır? Bir projenin hangi unsurlarına (örn. ekipman, personel, seyahat) fon verilir ya da verilmez? Fon veren kuruluşlarla ilgili çok sayıda bilgi kaynağı mevcuttur. Bir üniversitede araştırma fonlarından sorumlu olan kütüphaneciler veya yetkililer iyi bir kaynaktır. Örneğin yıllık yayımlanan *The Foundation Directory*'de [Vakıf Rehberi] özel vakıflar listelenir. *The Guide to Federal Funding For Social Scientists* [Sosyal Bilimciler için Federal Fon Rehberi] ABD'deki fon veren devlet kuruluşlarını listeler. ABD'de fon kuruluşları ile ilgili üye olduğunuz çeşitli e-posta gruplarında ve ulusal bilgisayar veritabanlarında fon veren kaynakları aratabilirsiniz. Bazı kuruluşlar, düzenli olarak belli bir konu ile ilgili araştırma önerilerini toplayan "teklif çağrıları" (RFPs)*

* Kısaltmada terimin İngilizce karşılığı (*requests for proposals*) temel alınmıştır (ç.n.).

yayınlarlar. Araştırmacıların fon veren kaynakları öğrenmeleri gerekir, çünkü başarılı olmak için öneriyi uygun bir kaynağa göndermek elzemdir.[17]

Araştırma önerilerine geçmişteki başarılarınızı gösteren belgeler de eklemeniz gerekir, özellikle de projeden kendiniz sorumlu olacaksanız. Bir araştırma projesinden sorumlu araştırmacı, **baş araştırmacıdır** (PI)**, bazen de *proje yöneticisi* olarak adlandırılır. Öneriler, genellikle PI'nin özgeçmişini ya da akademik geçmişini, başka araştırmacılardan alınmış referans mektuplarını ve geçmişteki araştırmaların bir kaydını içerirler. Hakemler, tecrübesiz birine kıyasla halihazırda ciddi bir araştırma deneyimi olan biri tarafından yönetilen bir projeye yatırım yapmayı daha güvenilir bulur. Baş araştırmacı olarak fon aramaya başlamadan önce, küçük araştırma projeleri yöneterek ya da deneyimli bir araştırmacıya asistanlık yaparak bir araştırma geçmişi oluşturulabilirsiniz.

Bir araştırma önerisini değerlendiren hakemler, önerilen projenin fon kaynağının hedeflerine uygun olup olmadığına göre karar verirler. Çoğu kaynağın, fon sağlayacakları proje türlerini belirten kılavuzları bulunur. Örneğin, temel bilimsel araştırmalara fon sağlayan programların hedefinde bilgilerin çoğalması vardır. Uygulamalı araştırmalara fon sağlayan programlar, çoğu kez sağlanan hizmetleri geliştirmek amacını güderler. Öneri teslim talimatları; sayfa uzunluğu, kopya sayısı, son teslim tarihi vb. bilgiler içerir. Bu talimatlara harfi harfine uyun. Bir araştırma önerisinin sayfa uzunluğu hakkındaki talimata bile uymayı beceremeyen bir araştırmacıya, hakemler niçin karmaşık bir araştırma projesi yürütsün diye onca parayı versinler?

Öneriler derli toplu olmalı ve profesyonel görünmelidir. Talimatlarda çoğu kez zaman kullanımı, hizmetler ve personel hakkında ayrıntılı bir plan istenir. Bunlar net bir şekilde belirtilmeli ve proje açısından gerçekçi olmalıdır. Aşırı yüksek ya da düşük tahminler, gereksiz eklemeler ya da elzem olduğu halde ihmal edilen noktalar, hakemlerin öneriye daha olumsuz bakmalarına neden olacaktır. Önerilen bir proje için bütçe oluşturmak karmaşık bir iştir ve çoğu zaman teknik yardım gerektirir. Örneğin ödenmesi gereken kiraları, ek ücretleri vb. hesaplamak kolay olmayabilir. En iyisi, üniversitede fonlardan sorumlu bir yetkiliye ya da araştırma önerisi yazımı konusunda deneyimi olan birine danışmaktır. Bunun yanı sıra, yönetmeliklere uygun onaylar ya da izinler de çoğu zaman zorunludur (örn. Etik Kurulu (IRB) onayı; bkz. 5. Bölüm). Önerilerin, sonuçların nasıl yayımlanacağına dair (örn. yayınlar, belli mesleklerden temsilciler önünde yapılacak sunumlar) özgül planlarla birlikte projenin amaçlarına ulaşıp ulaşmadığının nasıl değerlendirileceğine dair bir plan da içermesi gerekir (bkz. Şema 16.3 Araştırma Önerisinde Başarıyı Etkileyen Faktörler).

---

[17] Araştırma projelerine fon bulmak için öneri yazımıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bauer (1988), Locke vd. (1987) ve Quarles (1986). Araştırma önerisi yazımına biraz eski tarihli olmakla birlikte yararlı bir giriş, Krathwohl (1965) içinde bulunabilir.

** Kısaltmada terimin İngilizce karşılığı (*principal investigator*) temel alınmıştır (ç.n.).

Öneri, araştırmacıyla fon kaynağı arasında bir tür sözleşmedir. Fon kuruluşları; fonların nasıl harcandığını, araştırma bulgularını ve projenin hedeflerine ulaşıp ulaşmadığına dair değerlendirmeleri içeren nihai rapor talep ederler. Fonları uygun şekilde harcamada, projeyi öneride belirtildiği biçimde tamamlamada ya da nihai bir rapor hazırlamada başarısız olmak ciddi sonuçlar doğurabilir. Bunlar, araştırmacının gelecekte fon bulmasına engel olabilir ya da kanuni yaptırımlara maruz kalmasıyla sonuçlanabilir. Fonların ciddi biçimde suistimal edilmesi, bütün bir kurumun (örn. üniversite, şirket, hastane) zan altında kalmasına ve daha fazla fon almaktan men edilmesine neden olabilir.

Bir fon kaynağına sunulan araştırma projelerinin değerlendirilme süreci, fon kaynağına bağlı olarak, birkaç haftadan yaklaşık bir yıla kadar sürebilir. Çoğu durumda, hakemler bir grup araştırma önerisini birlikte derecelendirir ve yalnızca yüksek puan alan önerilere fon verirler. Bir araştırma önerisi, çoğu kez hakemlerin araştırma önerisini sunan araştırmacıyı öneride yer alan özgeçmişi dolayısıyla bildiği, ancak öneriyi sunanın hakemleri tanımadığı bir hakem değerlendirmesi sürecinden geçer. Bazen bir öneri, uzman ya da araştırmacı olmayan kişilerce değerlendirilir. Öneri hazırlama talimatları, önerinin bir alandaki uzmanlara mı, yoksa eğitimli genel bir okur kitlesine mi yönelik olarak yazılacağını belirtir. Genelde, daha fazla para talep eden araştırma önerileri daha yakından incelenir.

Eğer araştırma önerinize fon sağlanırsa, bunu kutlayın, ancak sadece kısa bir süre için. Eğer araştırma öneriniz reddedilirse, ki bu daha olasıdır, ümitsizliğe kapılmayın. Çoğu araştırma projesi, sundukları ilk ya da ikinci seferde reddedilir. Çoğu fon kaynağı, öneri hakkında yazılan hakem değerlendirmelerinin bir kopyasını da size verir. Eğer böyle bir durum sözkonusu ise bu raporu isteyin. Bazen fon veren kuruluştan bir görevliyle yapılacak nazik bir telefon görüşmesi, önerinin reddedilme nedenlerini açıklığa kavuşturacaktır. Çoğu fon kaynağı, revize edilerek yeniden sunulan önerileri kabul eder. Gözden geçirilmiş önerilerin sonraki elemelerde şansı genellikle daha yüksektir.

Şema 16.3 Araştırma Önerisinde Başarıyı Etkileyen Faktörler

1. Önemli bir araştırma sorusunu ele alır. Önceki bilgilere dayanır ve temel bilimsel araştırmalara dayalı bilgilerde ciddi bir ilerleme sağlar. Başlıca toplumsal sorunlardan birini belgeler ve uygulamalı araştırma açısından çözüm vaatleri içerir.
2. Talimatlara harfiyen uyar, iyi yazılmıştır; takip edilmesi kolaydır; hedefleri açık bir şekilde belirtilmiştir.
3. Nitelikli araştırma metodolojisi standartları içeren araştırma prosedürlerini eksiksiz bir şekilde tanımlar ve araştırma sorusuna uygun araştırma teknikleri kullanır.
4. Sonuçların yayımlanma biçimine ve projenin amaçlarına ulaşıp ulaşmadığının değerlendirilmesine dair özgül planlar içerir.
5. Projenin iyi tasarlandığını ve ciddi bir planlamanın eseri olduğunu gösterir. Bütçesi ve takvimi gerçekçidir.
6. Araştırmacın, projeyi başarıyla tamamlamak için gereken deneyime ya da birikime sahip olduğuna dikkat çeker.

16.3. Toplumsal araştırmayı sınırlandıran çeşitli etik ve siyasi meseleleri betimlemek

Naif, masum bir toplumsal araştırma anlayışı, araştırma yürütmenin ve araştırma raporu yazımının, sosyo-politik bir boşlukta, toplumun genelinin baskılarından ya da kaygılarından soyutlanmış bir şekilde işleyen tamamen rasyonel bir süreç olduğunu ileri sürer. Toplumsal araştırma yaparken bir dizi etik ve siyasi meseleyle yüz yüze kalmak zorunda olmamız, daha gerçekçi bir görüştür. Etik araştırmacılar, araştırma katılımcılarını korur; araştırmayı dürüst ve etik kurallara uygun olarak yürütür; sponsorların müdahalesini önler ve sonuçları açık ve net bir biçimde yayımlar. Sponsorlu araştırmadaki pek çok sorun (5. Bölüm'de ele alınmıştır), toplumsal araştırmanın siyaseti ile de örtüşür. İlaveten, toplumsal araştırmacılar, neyi inceleyeceklerini, nasıl araştırma yürüteceklerini ya da araştırma bulgularını nasıl açıklayacaklarını kısıtlamaya çalışan ekonomik veya siyasi olarak güçlü gruplarla karşı karşıya kalabilir. Bu bölümde anlatılan örneklerin çoğu ABD'den olsa da pek çok ülkede bir şekilde benzer örnekler bulabilirsiniz.

Araştırma Konusuna Yönelik Kısıtlamalar

ARAŞTIRMALAR ÜZERİNDEKİ DOĞRUDAN KISITLAMALAR. Tarih boyunca devletler ya da toplumdaki güçlü gruplar, özgür bilimsel araştırmayı engellemiştir. Araştırma üzerinde her zaman bazı kısıtlamalar olmuştur ama belli zaman ve mekanlarda bunlar çok daha kısıtlayıcı hale gelmiştir. Demokratik olmayan toplumlarda, toplumsal araştırma üzerindeki siyasi denetim ya da sansür, istisna değil kuraldır.

Devletler tarih boyunca araştırmacıları tasfiye etmiş ya da onları siyasi itaate zorlamıştır. Örneğin Naziler, 1937'de üniversiteleri ve araştırma merkezlerini "arındırdığında," Alman bilim insanlarının yüzde 40'ı siyasi gerekçelerle işten çıkarılmıştır.[18] ABD'de 1950'lerde McCarthy soruşturmalarıyla işbirliği yapmayı reddeden ve kamunun önünde antikomünizm andı içmeyen yüzlerce profesör ve araştırmacı tasfiye edilmiştir. O sırada, zorunlu sadakat yeminlerine karşı çıkan, ırkların kaynaşmasını destekleyen ya da cinsel eğitimi savunan insanlara bölücü gözüyle bakılmış, peşlerine ajanlar takılmış ve işten çıkarılmakla tehdit edilmiştir. Örneğin yalnızca Kaliforniya Üniversitesi'nde, sadakat yeminini imzalamayı reddeden 25 profesör işten atılmıştır.[19]

---

[18] Bkz. Greenberg (1967:71).

[19] 1950'ler ve toplumsal araştırmacılar üzerindeki etkisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Caute (1978:403-430), Goldstein (1978:360-369) ve Schrecker (1986).

Devletler, yetkililerin hassas olarak nitelendirdikleri konular hakkındaki ilgili araştırmalara birtakım sınırlamalar dayatırlar. Bu sınırlamalar arasında kamuoyu taraması yürütüp sonuçlarını yayımlamak olabilir. Yirminci yüzyılın sonlarında Doğu Avrupa, Sovyetler Birliği, Güney Afrika ve Tayvan'daki araştırmacılar genellikle şüpheli kimseler olarak görülüyor, siyasi olarak "güvenli" araştırma konularının dışına çıkmalarına izin verilmiyor ya da resmi hükümet politikasını desteklemeye zorlanıyorlardı. Çin Halk Cumhuriyeti sosyoloji araştırmalarını 1952'den 1979'a kadar yasaklamıştır. Bazı ülkelerde, sosyoloji gibi disiplinlerin tamamı, askeri darbelerden sonra bozguncu bir faaliyet olarak görülmeye başlamıştır.[20]

Başlıca devlet kurumlarındaki ve diğer kurumlardaki eşik bekçileri, kendilerini ya da kurumlarını eleştirilerden ya da utanç verici şeylerden korumaya çabalarken araştırmalara sansür uygularlar. Kaygılandıkları konulara olan erişimi genellikle sınırlarlar. Örneğin 1997 yılında ABD ordusu, 9.000 askere gönderilecek cinsel tacizle ilgili 153 maddelik bir anketten, bazı soruları çıkarttırmıştır. Altı sorunun çıkartılma gerekçesi, "üst düzey ordu yetkililerinin, yanıtların ordu açısından son derece utanç verici olmasından korkması"dır (Schmitt, 1997). Projeye danışmanlık yapan, biri sosyal antropolog diğeri hukuk profesörü, iki araştırmacı sinirlenmiş ve anketin ilk versiyonlarından birinin ön sonuçlarının askeri üslerdeki cinsel tacizlerle askerlerin belli davranışları (örn. striptiz kulüplerine gitme, pornografik filmler izleme) arasında bir korelasyon olduğuna dikkat çektiğini açıklamıştır. Eşik bekçisi ordu yetkilileri, bu tür soruların sorulmasını istememişlerdir, çünkü verilecek yanıtlar utanç verici pek çok faaliyetin askeri üslerde yaygın olduğunu kanıtlayabileceğini düşünmüşlerdir.

Başka bir kısıtlama, devletin ya da diğer büyük kuruluşların topladığı resmi veya mevcut istatistiklerle ilişkilidir (11. Bölüm'de ele alınmıştır). Devlet kurumlarının hangi verileri toplamaya karar verdikleri ve bunları nasıl topladıkları, araştırma bulgularını etkileyebilir. Çoğu kez siyasi faktörler, çeşitli olguların (örn. işsizlik, gelir, eğitim başarısı ve yoksulluk düzeyi) resmi istatistiklerde nasıl tanımlandığını ve bu tür verilerin toplanıp toplanmayacağını ya da kamunun erişimine açılıp açılmayacağını etkiler.[21]

Sosyal bilimciler, demografik, ekonomik vb. araştırmalar yürütürken, ABD Nüfus Sayım Bürosu tarafından toplanan verilere bel bağlamaktadır. Nüfus sayımının başlangıçtaki amacı, seçilen temsilcileri eyaletler ve bölgeler arasında dağıtmaktı. Daha sonra Nüfus Sayım Bürosu politik kararlar almak,

---

[20] Rus sosyal bilim araştırmaları için bkz. Keller (1988, 1989) ve Swafford (1987). Ayrıca bkz. "Soviet Sociologist Calls Attention for Her Science," [Sovyet Sosyolog Bilimine Dikkat Çekiyor], American Sociological Association [Amerikan Sosyoloji Derneği], *Footnotes* [Dipnotlar] (Nisan 1987), s. 2

[21] Bkz. Block & Bums (1986) and Starr (1987).

toplumsal yardımları dağıtmak ve bir bölgenin nüfus büyüklüğüne dayalı olarak bölgeye devlet bütçesinden pay ayırmak amacıyla bilgi topladı. Nüfus Sayım Bürosu, sosyal bilimler için başlıca bilgi kaynağı ve pek çok konudaki resmi istatistikler için bir bilgi kanalı haline geldi. Büronun hem ilk rolü hem de daha sonra üstlendiği diğer roller, araştırmacı olmayan kimselerin de dikkatini çekti; çünkü Büronun kamunun erişimine açtığı veriler, kamusal sorunlarla ilgili tartışmaları etkileyebilecek durumdadır. Nüfus Sayım Bürosu istatistiklerindeki önemli çarpıtmalar (bazı insanların ya da alanların sistematik olarak olduğundan fazla ya da az sayılması), bu istatistiklere dayalı araştırma bulgularını zayıflatmakta, tam demokratik temsilin önüne geçmekte ve toplumsal yardım programlarında ödeneklerin adil bir şekilde dağıtımına zarar vermektedir.

Mevcut istatistikleri kullanan araştırmacılar, bilgi ya da belge sağlamak için devlet kuruluşlarına bağımlıdırlar. ABD'de, 1980'de çıkarılan Kırtasiyeyi Azaltma Kanunu ile bilgi toplamanın ve kayıt tutmanın gerekli olup olmadığına karar vermek üzere bir Bilgi ve Düzenleme İşleri Dairesi oluşturuldu. Kanun, devlet kurumlarının sponsor olduğu araştırma yayınlarının sayısında azalma ile sonuçlandı. Buna ek olarak kanun, "Zaman zaman, yürütme organının siyasi hedeflerini desteklemeyen bilgileri kısıtlamak için kullanıldı" (Shattuck & Spence, 1988;47). Örneğin sağlık alanında, şirketleri ya da hükümet politikalarını dolaylı olarak eleştiren ve çevreyi korumaya odaklanan araştırma projelerinin yayımlanmasının "kırtasiyeyi azaltma" gerekçesiyle reddedilmesi olasılığı, dolaylı olarak kurbanı suçlayan ve hastalıklara odaklanan, geleneksel yönelimli bir araştırmanınkinden daha fazlaydı. Devlet daireleri maliyetleri azaltmak adına bilgi toplamayı bıraktı, bilgileri kamusal dolaşımdan çekti ve bilgi toplama işini özel şirketlere devretti. ABD'de yayınlar çıkartan devlet kuruluşlarının sayısı azaltıldı ve bunların yayınladıkları belgelerin fiyatları artırıldı. Bilgi toplamamaya dönük bürokratik kararların siyasetle ve araştırmayla ilgili içerimleri olabilir.

SİYASETÇİLERİN ETKİLERİNE BAĞLI KISITLAMALAR. Ne yazık ki bilim camiasının dışındaki bazı kimseler, kendi toplumsal ya da siyasi değerleriyle uyuşmadıklarında toplumsal araştırmalara saldırır. Bir siyasetçi ya da gazeteci, tartışmalı bir alandaki bir araştırma projesi hakkında bir şeyler duyabilir, projeyi yanlış yorumlayabilir ve bu fırsatı reklam amacıyla kullanabilir. Örneğin Güney Illinois Üniversitesi'nden Profesör Harris Rubin, THC'nin (tetrahidrokanabinol, marihuananın etkin maddesi) cinsel uyarılma üzerindeki etkilerini araştırmaya niyetlenmişti. Bu konuda hiçbir bilimsel kanıt yoktu, yalnızca birbiriyle çelişen mitler sözkonusuydu. Çok dikkatli bir şekilde bütün prosedürlere uydu ve gereken bütün izinleri aldı ve 1975 yılında National Institute of Mental Health [Ulusal Akıl Sağlığı Ulusal Enstitüsü], araştırma projesine titiz bir bilimsel hakemlik sürecinin ardından fon vermeyi kabul etti. Ancak muhafazakar bir kongre üyesi, yakın dönemlerde çıkan gazetelerden

araştırma konusunu öğrendi ve projeye daha fazla fon verilmesini önlemek için Kongre'ye bir değişiklik tasarısı sundu. Dahası Dr. Rubin'in proje için aldığı fonların tamamını federal hükümete geri ödemesi gerekecekti. Bilim camiasının, siyasetçilerin meşru araştırmalara müdahale etmemeleri gerektiği yönündeki itirazlarına karşın, fonlar kesildi. Rakipleri seçmenlere, hükümetin öğrencilere "kafaları çekerek porno filmler izlemek" için para ödediğini söyleyebilecek durumda olduğunda, siyasetçiler toplumsal araştırmaları desteklemekten çekinebilirler.[22] 2016 gibi geç bir tarihte, 25 eyalet tıbbi araçlarla marihuana kullanımını yasallaştırdıktan sonra bile, tıbbi marihuananın etkilerini inceleyen araştırmalara fon tahsisi hala çok sınırlıdır. Bilim ve tıp camialarının dışındaki güçlü siyasi grupların ve bireylerin muhalefeti nedeniyle bu konuda elimizde çok az çalışma var ve araştırma temelli bilgilerimiz çok sınırlı.[23]

1989 yılında, AIDS salgınının zirvesinde, yılda on binden fazla insan AIDS'ten ölürken Kongre üyeleri, araştırmacıların insanların cinsel davranışlarını incelemesini münasip bulmadıkları için cinsel davranışlar hakkındaki büyük bir ulusal taramaya ödenecek fonu engellemişlerdi (ayrıca bkz. Örnek Kutusu 16.1 ABD Kongre Üyeleri Araştırma Fonlarını Sorguluyor).[24]

National Institutes of Health Institutes (NIH) [Ulusal Sağlık Enstitüleri] tarafından ergenlik çağındaki gençlerde cinsellik üzerine yürütülen bir araştırma projesi, ABD Senatosu'nca iptal edildi. Çalışma, ergenlik çağındaki 24.000 genci toplumsal etkinlikleri, aile yaşamları ve cinsel davranışları açısından tarayarak AIDS ve cinsel yolla bulaşan diğer hastalıkların anlaşılmasında kullanabilecek bilgiler sağlayacaktı. Araştırmacılar, siyasi grupların hedefi haline gelmekten korktukları için bu konuda konuşmak istemediklerini söylediler. Araştırmacılarından biri, projenin bilimsel niteliği ya da önemi nedeniyle değil, "bunu bilmemiz gerekmiyor" şeklindeki ideolojik bir karar nedeniyle iptal edildiğini söyledi.[25]

Silah kullanımıyla ilişkilendirilen şiddet suçları hakkındaki haberleri, ABD'de sık duyarsınız, ancak geçtiğimiz yirmi yıl boyunca silahla ilişkili şiddet suçları üzerine yapılan araştırmaların sayısı, bir elin parmaklarını geçmez. 1990'larda National Rifle Association [Ulusal Tüfek Derneği], kişinin evinde silah bulundurması ile o evde bir cinayetin gerçekleşmesi arasında yakın bir birliktelik olduğunu belgeleyen bir araştırmaya öfkelenmişti. Dernek, Kong-

---

[22] Bkz. Bermant (1982:138). Nelkin (1982a) sosyal bilim araştırmalarında "yasaklı" konulara dair genel bir tartışma sunar.

[23] Marihuananın tıbbi etkileri ile ilgili araştırmalar üzerindeki kısıtlamalar için bkz. Harsis (2016), Hudak ve Wallack (2015) ve Mexico Üniversitesi (2016).

[24] "Sex Survey Is Dealt a Setback," [Cinsellik Araştırması Engelle Karşılaştı] *New York Times* (26 Haziran 1989), s. 7.

[25] Bkz. Stephen Burd, "Scientists Fear Rise of Intrusion in Work Supported by NIH," [Bilim İnsanları NIH'in Desteklediği Çalışmalarda İhlallerin Artışından Korkuyor], *Chronicle of Higher Education* (2 Ekim 1991), Alff.

re'ye lobi yaptı ve bu, 1996'da Hastalık Denetim Merkezlerinin silah kullanımının sınırlandırılmasını desteklediği düşünülebilecek araştırmalara fon tahsis etmesini yasaklayan (Dickey Değişikliği adında) bir yasa ile sonuçlandı. Tıp ve araştırma camialarının itirazlarına karşın, bu araştırma "yasağını" kaldırmak için 1996'dan beri yapılan sayısız girişim başarısız oldu.[26]

2014'ün sonlarında, ABD Nüfus Sayım Bürosu, Amerikan Toplumsal Taraması'ndan evlilikle ilgili çeşitli soruların çıkarılmasını önerdi (bkz. Wolfers, 2014). Eğer öneri hayata geçirilmiş olsaydı, ABD yıllık evlilik ve boşanma oranları bilinmeyen tek sanayileşmiş ülke olacak ve bu durum, ABD'deki evlilik ve boşanma kalıpları ile bilgileri sınırlandıracaktı. Önerilen kesintinin gerekçesi maliyetlerde tasarruf yapmaktı, ancak devletin, bireylere aileleri hakkında sorular sormasının mahremiyet ihlali olduğunu düşünen aşırı muhafazakarlardan gelen siyasi baskılar da sözkonusuydu. Sosyal bilim camiasının üyelerinden gelen "daha önce eşi benzeri görülmemiş" itirazlardan sonra, soruların çıkarılmamasına karar verildi (Cohn, 2015).

Toplumsal araştırmaya yönelik aleni saldırılar, hatta tartışmalı olmayan ve sadece yanlış anlaşılan araştırmalara yönelik olanlar bile, bütün araştırmacılara zarar verir. Devlet fonlarına başvuran araştırmacılar bazen projelerini dikkat çekmeyecek biçimlerde yeniden ifade eder. Halkın araştırmacılarla alay etmesi ya da araştırmacıların araştırma fonlarından mahrum edilmeleri de özsansürü teşvik eder ve toplumsal araştırma hakkında olumsuz bir kamuoyu oluşturur (bkz. Örnek Kutusu 16.2 Siyasi Saldırılar Araştırmalar Üzerinde "Soğuk Duş Etkisi" Yaptı).

Örnek Kutusu 16.1 ABD Kongre Üyeleri Araştırma Fonlarını Sorguluyor

1998 yılında, Güney Carolina Temsilcisi Marshall Sanford, "bilimsel değeri" şüpheli olan çalışmalara verilen National Science Foundation (NSF) [Ulusal Bilim Vakfı] fonlarını kesmek istedi. Anlaşılana göre kendisinin, bilimsel değer konusunda bilimsel camiasından daha iyi hükümler verebileceğine inanıyordu. O yüzden önerisinde bankamatikler ve bilardo topları hakkında araştırmalara atıfta bulundu. NSF yetkilileri, kongre üyesinin atıfta bulunduğu araştırmalarda, "ATM"nin, "bankamatik" anlamına gelmeyip, yüksek hızlı bir veri tekniği olan "asenkron transfer modu"nun kısaltması olduğunu, "bilardo topu"nun ise fizikçilerin atom kuramında atomaltı parçacıklar için kullandığı bir terim olup kongre üyesinin varsaydığı gibi bilardo oyunu olmadığını fark ettiler. Temsilci Sanford, diğer birkaç temsilciyle birlikte gereksiz ve müsrif araştırmalar olarak gördükleri çalışmaları desteklediği için NSF'yi cezalandırma arzusu sergiliyordu. Bu araştırmalar arasında, insanların toplumsal gruplara katılmak için özkaynaklarını neden riske attıkları, erkeklerle kadınların toplumsal davranışları arasındaki farklılıklar ve potansiyel siyasi adayların aday olmaya karar verme nedenleri ile ilgili çalışmalar yer alıyordu (Lederman, 1998).

[26] Hastalık Kontrol Merkezlerinin silahlı şiddet olayları hakkındaki araştırmalara fon tahsis etmesi üzerindeki kısıtlamalar için bkz. Foran (2016), Jamieson (2013), Kelderman (2016) ve Stark & Shah (2017).

Örnek Kutusu 16.1 Devamı

1998'den beri ABD Kongresi üyeleri, çeşitli kereler toplumsal araştırmalara ayrılan fonlara sınırlamalar koymaya ya da son vermeye çalıştılar. 2011'de Senatör Tom Coburn "National Science Foundation: Under the Microscope" [Ulusal Bilim Vakfı: Mikroskop Altında] adlı bir rapor kaleme aldı. Rapor, çoğu toplumsal araştırmayı saçma ya da müsrif olarak damgalıyor ve bunlara ayrılan NSF fonlarını kesmek gerektiğini söylüyordu. Bilim camiasından temsilciler, raporda sayısız hata ve hatalı yorum buldular. Ancak bu, Kongre üyelerinin 2012 ve 2013'de araştırma fonlarını kesme girişimlerini engellemedi. Bu siyasetçiler, Amerikalıların tutumlarının taranacağı araştırmalara, iklim değişikliği politikalarının müzakere süreçleriyle ilgili çalışmalara ve dünya çapındaki İnsan Hakları ihlalleriyle ilgili bir veritabanının inşasına karşı çıktılar. "Müsrif" araştırmalara muhalefet etme kisvesi altında, kendi ideolojik görüşlerine ya da konumlarına karşıt fikirleri ya da politikaları, bilimsel olarak destekleyen kanıtlar sunabilecek araştırmaları engellemek için siyasi güçlerini kullandılar.[27]

Örnek Kutusu 16.2 Siyasi Saldırılar Araştırmacılar Üzerinde "Soğuk Duş Etkisi" Yaptı

ABD'nin Geleneksel Değerler Koalisyonu olarak bilinen Kongre üyeleri, NIH'in çeşitli konular hakkında verdiği araştırma burslarını alan toplumsal ve tıbbi araştırmacıları hedeflerine koydular. Kempner (2008), 2005'te ve 2006'da bunun araştırmacıları nasıl etkilediğini ve araştırmacıların özsansür uygulayıp uygulamadıklarını görmek için iki tarama gerçekleştirdi. Taramalardan biri tartışmalarda adı geçen baş araştırmacılar (PI) arasından rastlantısal olarak seçilmiş 30 araştırmacıyla yapılan görüşmeleri içeriyordu; diğeri ise tartışmalara dahil olan bütün PI'lere (86'sı yanıt vermişti) gönderilen bir anketti. Kempner araştırmacıların çoğunun siyasi tartışmalar nedeniyle araştırma pratiklerinde değişikliğe gittiğini gördü. Siyasi saldırıların ardından, araştırmacılar araştırma önerilerinde belli terimleri kullanmaktan uzak durmuşlar ya da araştırma konularını değiştirip siyasal açıdan daha az hassas konulara odaklanmışlardı.

ULUSAL GÜVENLİK VE TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR ÜZERİNDEKİ KISITLAMALAR. Askeri gizlilik ve ulusal güvenlik, 1. ve 2. Dünya Savaşı sırasında ABD'deki başlıca meselelerdi. Meselenin büyük bölümü, silah geliştirme teknolojisiyle ilgiliydi; ancak sorun diğer ülkelerle ilgili çalışmalara, askeri ilgi alanına giren başka meselelere ve bizzat ABD devletinin kendisi ile ilgili araştırmalara doğru genişledi. Ulusal Güvenlik Teşkilatı (NSA) ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) gibi ABD güvenlik teşkilatları, 1950-1980'lerdeki Soğuk Savaş dönemi boyunca sosyal bilimler ve doğa bilimleri alanlarındaki araştırmaların yönünü etkilemeye devam etti.

[27] Bkz. Coburn (2011). Siyasetçilerin siyaset bilimleri ile ilgili araştırma fonlarını kısıtlama çabaları için bkz. Mervis (2013, 1014a, 2014b), Psychological Science Agenda (2013), Uscinski & Klofstad (2013) ve Zeller (2013).

ABD federal hükümeti Soğuk Savaş döneminde, Batılı olmayan toplumlar hakkındaki toplumsal araştırmaları kontrol etmeye çabaladı. İstihbarat ve güvenlik teşkilatları, çoğu araştırma merkezi ve akademik dernekle el altından işbirliği yapıyordu. O yıllarda, diğer toplumlar hakkındaki toplumsal araştırmalar için verilen fonların çoğunu güvenlik teşkilatları, askeri devlet daireleri ve birkaç vakıf karşılıyor ve bunlar hükümet politikasıyla uyumlu olmaları için araştırmacıların yazdıklarını ve bildirilerini denetliyordu. Gizlice devlet teşkilatları için çalışan ya da onlarla işbirliği yapan bazı araştırmacılar, araştırma fonları alıyor ve kariyerlerinin ilerlediğini görüyorlardı. Devlet politikalarını sorgulayan araştırmacılar ise nadiren araştırma fonlarından yararlanabiliyordu ve kariyerlerinde engellerle yüz yüze geliyorlardı. Resmi Soğuk Savaş politikasına doğrudan ters düşen araştırmalar yürütmek neredeyse imkansızdı.[28]

1960'larda bir devlet projesi büyük bir tartışma yarattı. ABD Ordusu **Camelot Projesi**'ne fon sağlamıştı. Bu projede, saygın toplumsal araştırmacılar, Şili'ye gidip oradaki siyasi başkaldırıları ve hareketliliği incelemişlerdi. Projenin pek çok yönü tartışma doğurdu. İlk olarak, projenin hedefi Üçüncü Dünya ülkelerindeki köylülerin ve dezavantajlı grupların bir diktatöre karşı bağımsız bir siyasi eyleme geçmelerini engellemenin yollarını bulmaktı. CIA genellikle bu tür karşıdevrim araştırmaları yürütmüştü, ancak araştırmacılar bağımsız kalamamakla, aksine araştırma becerilerini dezavantajlı Üçüncü Dünya halklarına karşı, ABD'nin askeri çıkarlarına hizmet etmek üzere kullanmakla suçlandılar. İkincisi, bazı araştırmacılar ABD ordusunun araştırmaya fon tahsis ettiğinden habersizdiler. Üçüncüsü, araştırmacılar Şili hükümetini ve araştırma katılımcılarını projenin amacı hakkında bilgilendirmemişlerdi. Şilililer bunu öğrendiklerinde projenin sonlandırılmasını ve tüm araştırmacıların ülkeyi terk etmesini istediler.[29]

1960'ların sonuna ve 1970'lere gelindiğinde, araştırma özgürlüğü artık artmıştı, ABD hükümetinin kültürlerarası araştırmacılar üzerindeki kısıtlamaları esnemişti ve devletin gizli olarak sınıflandırdığı belge sayısı azalmıştı. ABD Kongresi, 1966'da *Bilgi Özgürlüğü Yasası'nı (FOIA*)* kabul etti ve 1974'te yasanın yaptırım gücünü artırdı. Yasa pek çok resmi belgeyi, devlet dairelerinden belge talebinde bulunan araştırmacılara ve halktan kimselere açık hale getirdi. Bilgi paylaşımını ve araştırma özgürlüğünü artırmayı hedefleyen bu eğilim, yaklaşık 15 yıl devam etti ve 1980'lerde tersine döndü.

1980'lerin sonuna gelindiğinde, ABD federal hükümeti, gizli olarak sınıflandırılan belge türlerini genişletti ve halkın erişebileceği bilgileri sınırlandır-

---

[28] Soğuk Savaş döneminde alan çalışmaları ve uluslararası bağlantıları bulunan akademik araştırmalar üzerinde ABD hükümetinin etkileri ile ilgili olarak bkz. Cumings (1997), Sanders (1979) ve Simpson (1993).

[29] Camelot Projesi, Horowitz (1965) içinde anlatılmaktadır.

* Kısaltmada belgenin orijinal İngilizce adı (*Freedom of Information Act*) temel alınmıştır (ç.n.).

dı.[30] Hükümet, ulusal güvenlik tanımını genişletti, resmi belgeleri sınıflandırma sisteminin kapsamını büyüttü ve hiçbir devlet dairesinin ya da fonun işin içine girmediği araştırmalara bile eğer "hassas noktalara" dokunuyorlarsa yeni kısıtlamalar getirdi. Yeni kurallar mevcut durumda kamunun erişimine açık olan bilgi ve belgelerin gizli olarak sınırlandırılmasını kolaylaştırdı. Bunlara ek olarak, ordu ve hükümet yetkilileri, yabancı araştırmacıların akademik toplantılara katılmasını ve ABD'deki derslikleri, kütüphaneleri ve araştırma merkezlerini ziyaret etmesini kısıtladı.[31]

Soğuk Savaş döneminde, CIA'nin gizli ajanları, yabancı ülkelerden bilgi toplamak için toplumsal araştırmacı kisvesine büründüler. 1986 yılına kadar CIA, araştırmacıları, araştırmalarını CIA sponsorluğunda yaptıklarını ifşa etmekten men ediyordu. 1986'da bu kural sadece CIA'nın bu tür bir ifşanın ABD'nin zararına olacağına inandığı vakaları kapsayacak şekilde esnetildi. Örneğin, Harvard Üniversitesi'nden bir profesör, ABD dış siyaseti hakkındaki akademik kitabı için yaptığı araştırmayı, CIA'nin finanse ettiğini açıklamamak üzere bir sözleşme yapmıştı.[32]

Uluslararası araştırmaların kendine özgü sorunları vardır. Bilim camiası, gizli ajanların, araştırmacı maskesi altında kullanılmasını ve bu tür bir araştırmanın fon kaynağının saklanmasını kınamaktadır. Başka ülkelerde düzenlenen araştırmalar hakkındaki etik davranış kuralları, ev sahibi ülkenin yetkilileriyle işbirliğinin, araştırma katılımcılarının korunmasının ve toplanan bilgileri ev sahibi ülkede bırakma yükümlülüğünün altını çizer. Buna rağmen araştırmacı, demokratik olmayan bir toplumda araştırılan insanların temel insan haklarını korumak için ev sahibi ülkeden bilgi saklayabilir.[33]

Soğuk Savaş 1990'da sona erdikten sonra toplumsal araştırmacılar, farklı toplumları araştırmak konusunda daha fazla bağımsızlık ve akademik özgürlük elde ettiler. Ancak, bu kısa süreli oldu. 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarından beri, bazı uluslararası araştırmaların devletin güvenlik kurumları tarafından gözetlenmesi uygulaması geri döndü.

FON TAHSİSİ ARACILIĞIYLA ARAŞTIRMALAR ÜZERİNDE UYGULANAN DOLAYLI KISITLAMALAR. Siyaset, en çok araştırma fonlarını denetleyerek toplumsal araştırmaları şekillendirir. Bu, sponsorlu araştırmayla ilgili sorunlara benzer. Büyük ölçekli araştırma projeleri maliyetli olabilir,

---

[30] Bkz. Dickson (1984), Nelkin (1982b) ve Shattuck & Spence (1988:2).

[31] Bkz. Shattuck & Spence (1988) ve Josephson (1988). Ayrıca bkz. "Librarians Charge Plan Would Cut Flow of Data," [Kütüphaneciler Planın Veri Akışını Keseceğini Söylüyor], *New York Times* (21 Şubat 1989).

[32] CIA ve toplumsal araştırmacılar ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Shattuck & Spence (1988:39-40) ve Stephenson (1978).

[33] Uluslararası araştırmalarla ilgili hassas durumlar için bkz. Fuller (1988) ve Van den Berge (1967).

milyon dolarlar tutabilir ve fonlar çoğu zaman özel kaynaklardan ya da devletlerden gelir.

Pek çok yetkili, yansız ve geçerli bilgi için en iyi yolun açık ve özerk bir sosyal bilim camiası olduğunu kabul eder. Hakem değerlendirmesi süreci özerk araştırmaları destekler. Araştırmacılar, araştırma yürütmek için bir devlet kuruluşuna öneriler sunarlar. Hakemler öneriyi devlet kuruluşu adına bilimsel liyakati temelinde değerlendirirler. Çoğu temel bilim araştırması, devlet tarafından finanse edilir; ancak araştırmayı yürütenler, onlarca üniversite ve araştırma merkezindeki araştırmacılardır.

Sosyal bilim araştırmalarına harcanan bütçeler, büyük şirketlerin ya da devletlerin tıbbi, askeri ya da ticari araştırma faaliyetleri için harcadığı miktarlarla karşılaştırıldığında ufaktır. ABD'de çoğu toplumsal araştırmanın fonu, federal hükümetten gelir; üniversite ve özel vakıflardan sağlanan fonlar ise sınırlıdır. Bu nedenle araştırmacılar geniş ölçekli araştırma projelerine fon bulmak için devlet kuruluşlarına başvurmak zorunda kalırlar.

2. Dünya Savaşı öncesinde ABD'de toplumsal araştırmaların çoğuna, zengin aileler (Carnegie, Ford, Rockfeller ve Sage) tarafından kurulan az sayıda özel vakıf fon sağlıyordu. Bu vakıflar sanayileşmenin ilk dönemleriyle birlikte ortaya çıkan önemli toplumsal sorunlarla ilgili bilgilerin peşindeydi. Bunun yanı sıra, toplumsal araştırmacılarla siyasi radikaller arasındaki bağları kırmak ve yerleşik toplumsal kurumları muhafaza etmek istiyorlardı. Birkaç yıl sonra, "toplumsal araştırmaların yapılması böylelikle düzenli ya da rutin hale geldi ve araştırmaların sponsor kuruluşlarla olan bağlantısı halktan saklandı" (Seybold, 1987:197). Özel vakıf fonları, toplumsal araştırma girişimlerinin odağını ilk dönemlerdeki uygulamalı, eylem odaklı, eleştirel, mahalle-merkezli ve yerel katılım gerektiren araştırmalardan bağlantısız, profesyonel, pozitivist ve akademik araştırmalara kaydırdı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, federal hükümet de bağımsız toplumsal araştırmalara fon vermeye başladı. 1960'larda özel vakıflar, rollerini korudular, ancak daha sonra federal hükümetin toplumsal araştırmalara tahsis ettiği fonlar özel vakıflarınkini geçti.[34] Devletin sağladığı araştırma fonları muazzam miktarda arttı; ancak fonların çoğu fizik ve biyoloji bilimlerine gidiyordu. Sosyal bilimlere ayrılan fonlar çok sınırlı kaldı. Bu fonların miktarı, ABD'de temel bilimsel araştırmalar için ayrılan fonların yüzde 1'inden azdı.

ABD'de, toplumsal araştırma fonları, pek çok federal devlet kurumundan alınabilir. Bunlar arasında National Science Foundation (NSF) [Ulusal Bilim Vakfı]; Savunma, Tarım, Adalet, Çalışma, Ticaret, İmar ve Kentsel Gelişim ve Eğitim Bakanlığı; National Endowment for the Humanities [Beşeri Bilimler

[34] Tartışma için bkz. Bannister (1987), Blumer (1991b), D'Antonio (1992), Hyman (1991), Ross (1991) ve Seybold (1987).

Ulusal Vakfı], Small Business Administration [Küçük İşletmeler İdaresi] ve Sağlık ve İnsani Yardım Bakanlığı'na bağlı çok sayıda enstitü yer alır. Federal hükümetin kendisi de pek çok araştırmacı istihdam eder ve araştırma yürütür, ancak toplumsal araştırmanın büyük çoğunluğu üniversitelerde veya bağımsız araştırma enstitülerinde gerçekleştirilmektedir.

İlk kuruldukları dönemde, ABD'de toplumsal araştırmalara fon sağlayan özel kaynaklar (NSF ve NIH), sadece pozitivist temel bilim araştırmalarına destek olmuştur. Sosyal bilimciler, pozitivist olmayan toplumsal araştırmacıları dışlamış ve araştırmalardan üç biçimde faydalanmakta fikir birliği sergilemişlerdir: Doğa bilimcilerin desteğini kazanmak, sosyal bilimlerin "hafif' olduğuna yönelik popüler algıları kırmak ve ideolojik muhafazakarların sosyal bilimlerin "solcu" olduğu yönündeki suçlamalarını savuşturmak istemişlerdir. İlaveten 1950'ler ve 1960'larda NSF, tartışmalı pek çok konu ile ilgili (örn. cinsellik, siyasi iktidar) araştırmaları desteklemekten uzak durmuştur. Bunun nedeni, bu tür konuların incelenmesinin halkın toplumsal araştırmalara desteğini tehlikeye atması korkusuydu.

Sunulan önerilerin bilimsel liyakatini, devlet kurumlarındaki hakem kurulları değerlendiriyor olsa da bağlı bulundukları siyasi partiye ya da ideolojik çıkarlara dayalı olarak, araştırmalara ayrılacak toplam fon miktarına karar veren ve bu konudaki genel öncelikleri belirleyen siyasetçilerdir. Bu, belli konuları inceleyen araştırmalar yürütmek için tahsis edilen araştırma fonlarını kısıtlayabilir (bkz. Örnek Kutusu 16.3 ABD'de Suç Araştırmaları Üzerindeki Siyasi Etkiler).

1980 seçimlerinden sonra muhafazakar siyasetçilerin toplumsal araştırmaya dönük eleştirileri, NSF'nin toplumsal araştırmalara ayırdığı fonlarda büyük bir kesintiye (yaklaşık dörtte bir oranında) neden olmuştur. Araştırmacıların itirazlarına rağmen, toplumsal araştırmalara ayrılan fonlar 1980 ve 1983 yılları arasında % 17'lik bir düşüş daha yaşamıştır. Bunun karşılığında, çeşitli sosyal bilim disiplinlerindeki meslek örgütleri bir araya gelerek 1981'de Consortium of Social Science Associations (COSSA) [Sosyal Bilim Dernekleri Konsorsiyumu] adlı bir lobi teşkilatı kurmuşlardır. Bu teşkilat hala varlığını korumakta ve toplumsal araştırmalar adına savunuculuk yapıp, araştırmaları düşmanca siyasi girişimlerden korumaktadır.[35]

Toplumsal araştırma için sağlanan fonların genel oranı, 90 yıldır değişmemiş olabilir. 1920'lerin sonunda özel bir kuruluş olan Social Science Research Council'den (SSRC) [Sosyal Bilim Araştırma Konseyi] gelen fonlar, eğer enflasyona ve akademik disiplinin boyutlarına göre uyarlanacak olsaydı,

[35] COSSA ile ilgili olarak bkz. Dynes (1984).

muhtemelen, bugün NSF'nin toplumsal araştırmalara sağladığı fonlardan çok daha fazla olurdu.[36]

Savunuculuk grupları ve siyasetçiler, çalışılan konuları ve gerçekleştirilen toplumsal araştırma miktarını toplumsal meseleler ve süreçler konusunda hangi bilgilere erişilebileceğini belirlemek amacıyla denetlemeye çalışırlar. Örneğin siyasetçiler, belli düzenlemelerin tüketiciler için faydalarını incelemeye ayrılan fonlara son verirken, bu düzenlemelerin maliyetinin büyük şirketler için ne kadar "külfetli" olacağını gösterecek uygulamalı araştırmalara fon tahsis edebilirler. Siyasetçiler, uyuşturucu bağımlılarının işlediği suçların incelenmesine ayrılan fonları artırabilir fakat şirket yöneticilerinin işlediği suçların araştırılmasına ayrılan fonları kesebilirler. Siyasetçiler kar odaklı ticari girişimciliği desteklemenin yollarıyla ilgili araştırmalara fon temin edip, sosyal yardımlardaki kesintilerin insani sonuçlarıyla ilgili araştırmalara ayrılan fonları kesebilirler.[37]

Her tür bilimsel araştırmada siyasi-ideolojik müdahaleler 2001 ve 2008 arasında artış göstermiştir. Union of Concerned Scientists'in [Endişeli Bilim İnsanları Birliği] 2004'te yaptığı ve önde gelen 8.000 bilim insanının destek verdiği bir açıklamaya göre, federal hükümet başkanları ve her iki partiden yöneticileri uzun zamandır sürdürülen teamüllerden saparak bilimi korkunç ölçüde siyasallaştırmışlardır (Kevlevs, 2006:761).

Toplumsal araştırmacıların ele aldığı çoğu konunun, kamu politikaları ve muhalif ideolojik görüş ve değerlerle uyumlu meseleler üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Savunuculuk gruplarının ve ideolojik saiklerle hareket eden siyasetçilerin öncelikleri, bilim camiasınınkilerden farklı olabilir. Bunun, toplumsal araştırmaların toplumun ihtiyaçlarıyla ilgilenme ve bilgi seviyesini yükseltme becerisi üzerinde, hem olumlu hem olumsuz etkileri vardır. Araştırmacıların, siyasetçilerin ve sesi gür çıkan kamusal grupların kaygılarını

---

[36] SSRC, 1924 ile 1928 arasında sosyal bilimlere 20 milyon ABD doları harcadı (Gieger, 1986:152); buna karşın, NSF sosyal bilimlere 1989 yılına kadar 136 milyon ABD doları ayırmıştı (D'Antonio, 1992). 1920'lerin sonunda, akademik sosyal bilimcilerin sayısı şimdikinin yaklaşık onda biriydi ve bir doların alım gücü altı kat fazlaydı. Sosyal bilim doktoralarının -psikoloji, öğretmenlik ya da temel bilimsel araştırma yürütme dahil olmak üzere- sayısı, 1986 yılında yaklaşık 129.000'di (Science and Engineering Personnel: A National Overview [Bilim ve Mühendislik Çalışanları: Ulusal Bir Değerlendirme], NSF Belgesi 90- 310). 1930'da bütün akademik alanlardaki öğretim üyelerinin sayısı, 83.000'in altındaydı (Historical Statistics of the United States [ABD Tarihsel İstatistikleri], 1970, Tablo H696). 1920'lerde dört yılda 20 milyon ABD doları ya da yılda 5 milyon dolar 1990 yılında kabaca 300 milyon ABD dolarına denk düşüyordu. 1929 yılında vergiler düşülmeden önce ortalama aile geliri, 2.335 ABD dolarıydı (Historical Statistics [Tarihsel İstatistikler], Tablo G308).

[37] 1980'lerde siyasetin ve fon kesintilerinin toplumsal araştırmalar üzerindeki etkileri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Cummings (1984), Himmelstein & Zald (1984) ve Zuiches (1984). Fon tahsisinin araştırmalar üzerindeki etkisine dair daha genel bir tartışma için bkz. Galliher & McCartney (1973) ve Dickson (1984).

dikkate almasını sağlar. Ancak bilimsel araştırma, belli bir popüler görüşü (örn. idam cezasının caydırıcı bir etkisi vardır) desteklemekte başarısız olduğunda, siyasetçiler ve savunuculuk grupları bilimsel kanıtların reddedilmesi ya da popüler görüşleri doğrulama çabasında olan araştırmalara ek fon tahsis edilmesi için bastırabilirler. Aynı zamanda, bilim camiasının üyelerince bilgi seviyesini ileri taşımak için çok önemli görülen konular fon bulamadan kalabilir.

Bilim camiası, araştırma sorularını belirlemekte belli bir özgürlüğe sahiptir; arkasında siyasal olarak örgütlü bir lobinin desteğini almayan araştırmalara ayrılan fonlar sınırlı olabilir. Fonlardaki bu dengesizlik, farklı konular hakkındaki bilgilerde eşitsizliğe neden olur. Sonuç olarak, güçlü siyasi grupların çıkarlarıyla ilgili meseleler hakkında bilgi sahibi oluruz, fakat bu meseleleri toplumdaki dışlanmış grupların bakış açısından görmemiz neredeyse hiç mümkün olmaz.

Örnek Kutusu 16.3 ABD'de Suç Araştırmaları Üzerindeki Siyasi Etkiler

Savelsberg vd. (2002), ABD'deki siyasi baskıların 1951 ve 1993 yılları arasında çeşitli suçlarla ilgili araştırmaların yönünü değiştirip değiştirmediğini sordular. Akademik dergilerde yayımlanan makaleleri incelediler ve siyasi değişimlerin, araştırmalara sağlanan fonlar yoluyla araştırmaları etkileyip etkilemediğini ve ayrıca üniversitelerdeki akademik alanların düzenlenmesinde gerçekleştirilen değişikliklerin kullanılan kuramları (örn. bireysel sorunlara karşılık toplumsal güçler ya da eşitsizlikler), incelenen konuları (örn. sokak suçları ve yasadışı uyuşturuculara karşılık beyaz-yakalı suçları) ve suça bakış açılarını (yani mikro veya makro-düzey yaptırım ya da suçun neden işlendiğini anlamak) nasıl etkilediğini sorguladılar. Bir siyasi gündemi öne çıkarmaya çalışan devlet kurumlarının sağladığı fonların ve bağımsız bir araştırma topluluğu olarak hareket etmek yerine siyasi çıkarlarla daha uyumlu ve bu çıkarlara daha duyarlı yeni akademik bölümlerin kurulmasının ne tür çalışmalar yürütüldüğü üzerinde bir etkisi olduğunu buldular. Bununla birlikte, fon tahsisi ve yeni akademik birimler, araştırmacıların inceledikleri konuları ve test ettikleri kuramları etkilese de bu faktörler, verilerin, kuramları destekleyip desteklemediğini etkilememişti. Dolayısıyla, siyasi güçler araştırmacıların dikkatlerini ve çabalarını yönelttikleri kuramları, konuları ve perspektifleri etkileseler de siyasi faktörler araştırmacıların araştırma çalışmalarını nasıl tasarladıklarını ya da yürüttüklerini etkilememiştir. Ayrı bir çalışmada Walker (2004), araştırma önceliklerinin belirlenmesinde dışarıdan yapılan siyasi müdahalelerin ABD'deki polislerle ilgili araştırmalar üzerindeki etkisinin tarihini ele almıştır.

ABD'de bir araştırma önerisinin bilimsel liyakati, hakem değerlendirmesinden geçmiş olsa bile, bu öneri, öneriyi hiç okumamış ancak siyasi-ideolojik gerekçelerle araştırma konusundan hoşlanmamış siyasetçiler tarafından reddedilebilir.[38] Örneğin 2005'te Temsilciler Meclisi, National Institute of Mental

[38] Bkz. "NIH FY 1991 Budget Rescinded by $3.1 Million, Congress Objects to 31 Research Projects Funded by NSF," [NIH FY 1991 Bütçesinin 3,1 Milyon Doları Feshedildi, Kongre NSF'nin Fon Verdiği 31 Araştırma Projesine İtiraz Ediyor] *The Blue Sheet* (F-D-C Reports, Inc.) (27 Mayıs 1992), s. 3.

Health'te (NIMH) [Ulusal Akıl Sağlığı Enstitüsü] hakem değerlendirmesinden geçmiş iki araştırma projesine tahsis edilen fonları geri çekmiştir. Araştırma fonlarından biri güvercinlerin görsel algılarıyla ilgiliydi; diğeri ise psikolojik özelliklerin başarılı evlilikler açısından önemini incelemekteydi. Araştırma fonlarını engelleme talebi, Teksas'ta gayrimenkul müteahhitliği yapan ve bilimsel uzmanlığı olmayan bir kongre üyesinden gelmişti. Kendisini ve değerlerini, araştırma fonlarını kesme girişimleriyle göstermiş aynı kongre üyesi, NIMH'nin insanların kendilerini ifade biçimlerini ve değer sistemlerini araştıran iki projeye ayırdığı fonları da engellemeye çalışmış, ancak bunda başarısız olmuştu.[39]

ÖZEL BİR AMACA TAHSİS EDİLMİŞ YA DA "SEÇİM BÖLGESİNE AYRILMIŞ" ARAŞTIRMA FONLARI. 1990'lardan başlayarak ABD'li siyasetçiler, devletin araştırmalara sunduğu finansal desteklerin dağıtımında, bilimsel hakem değerlendirmesi sürecini atlatmışlardır. Siyasetçiler, paraları belirli üniversitelerdeki ve araştırma enstitülerindeki belirli projelere tahsis etmiş veya yönlendirmişlerdir. Fonları, araştırma önerilerinin bilim camiasının üyeleri tarafından nitelikleri ve liyakatleri temelinde, rekabete açık bir şekilde değerlendirilmesine göre değil, siyasi iltimasa göre dağıtmışlardır. "Seçim bölgesine yatırım" politikası – yani bir siyasetçinin projelere fon tahsis ederken, projenin önemine değil kendi seçim bölgesine sağlayacağı mali faydaya göre hareket etmesi - araştırmalara sağlanan fonlara da bulaşmıştır.

Çoğu siyasetçi "kendi seçim bölgesiyle" gurur duyduğunu söyler ve bilimsel liyakatten ziyade, siyasi iltimasa dayalı olarak "evlerine getirdikleri" paranın miktarıyla böbürlenir. Üniversiteler ve araştırma enstitüleri, araştırma fonlarını elde etmek için bilimsel liyakat temelli hakem değerlendirmesi sürecinde rekabet edecek kalitedeki araştırma önerilerini teşvik etmek yerine, siyasi iltimas elde etmek için dalkavukluk ya da lobicilik yapmaya giderek daha fazla enerji ayırmaktadır.[40]

Bazı eyaletlerdeki ya da seçim bölgelerindeki araştırmacılar, siyasi bağlantıları sayesinde ciddi miktarlarda fonlar alırken, aynı veya daha yüksek bilimsel liyakat seviyesine sahip olan diğer araştırmacıların eline pek bir şey geçmemiştir. Best (2012), 1990'larda diğer hastalıklara kıyasla bazı belli hastalıkların çalışılmasına ayrılan federal araştırma fonlarının, özel çıkarlar adına yapılan lobicilik faaliyetleri nedeniyle ciddi miktarda arttığını bulmuştur. De Figueiredo ve Silverman (2006) da Kongre Tahsisat Komitelerinde görev alan temsilcilere sahip coğrafi bölgelerde bulunan üniversitelerin, böylesi bir siyasi

---

[39] Nature Neuroscience Editorial (20015).

[40] Hızla artan seçim yatırımına dönük akademik harcamalar ile ilgili olarak bkz. Brainard & Borrego (2003), Brainard & Southwick (2001), Cordes (1998), Payne (2003a, 2003b) ve Savage (2001).

temsilden mahrum üniversitelere kıyasla, lobicilik faaliyetleri aracılığıyla daha fazla federal fon aldıklarını görmüştür. Payne (2002) ise özel amaçlarla yapılan fon tahsislerinin, üniversitelerde bu fonları alan araştırmacıların yayın sayısını artırabileceğini, ancak bu tür yayınların, bu tür özel amaçlı fon tahsislerinden yararlanmayan üniversitelerin yayınlarına göre genellikle daha düşük kalitede olduklarını ileri sürmüştür. Olumsuz haberlerden sonra, 2010'da Kongre araştırma fonlarına özel amaçlarla yapılan tahsisleri yasaklamıştır.

Çoğu araştırma enstitüsü ve üniversite, araştırma fonları için özel bağışçılara (zengin bireyler, şirketler ya da vakıflar) yüzünü dönmüştür. Özel fonlar, çoğu zaman bağlayıcı kurallarla birlikte gelir. Örneğin bir bağışçı, 450.000 doları, üniversitede parayı alan araştırmacı, bağışçı tarafından desteklenen bir politikayı alenen eleştirdiği için geri çekmiştir.[41] Bazı bağışçılar, bağımsız araştırmaları hiçbir yükümlülük talep etmeden destekler; fakat pek çoğu, bağışlanan fonları, savundukları bir politik tutum, ideolojik duruş ya da siyasi gündeme hizmet etmek amacıyla gizli baskı yapmak için kullanır. Üniversiteler ve araştırma enstitüleri özel bağışçılardan gelen araştırma fonları üzerindeki sınırlandırmaları bertaraf etmeye çalışırlar, fakat bağışçıdan gelmesi beklenen "nakit para" ile bilgi seviyesini ileri taşıyan her tür araştırmayı yürütme ve yayımlama özgürlüğü gibi soyut idealler arasında bir denge kurmak zorunda kalırlar. Bazı üniversiteler ve araştırma enstitüleri, açık ve bağımsız araştırma üzerindeki kısıtlamaları kabul ederek bağışçıdan gelen fonları iade etmenin ya da geri çevirmenin zorluğunu, çözüme bağlar.

BİLGİNİN YAYIMLANMASI ÜZERİNDEKİ KISITLAMALAR. Bilim camiasının başlıca normlarından biri, bilginin açıkça yayımlanmasıdır. Güçlü gruplar ya da kurumlar bilgi akışını sınırlayarak, yayınları yasaklayarak ya da araştırmacıları susturarak toplumsal araştırmalara müdahale edebilirler. İş dünyası yetkililerinin, dini liderlerin, atanmış siyasetçilerin ya da zengin/güçlü grupların kendi bilimdışı çıkarlarını korumak ya da desteklemek için bilimsel raporları ve bulguları sansürlediği pek çok vaka vardır. Sansür, araştırma raporlarının veya verilerinin yok edilmesini, saklanmasını, yayımlanmasının geciktirilmesini ya da başlıca bölümlerinin gizlenmesini içerebilir. Raporları yayınladıkları ya da sansürü ifşa ettikleri takdirde araştırmacıların kariyerlerine ya da itibarlarına yönelik tehditler de olabilir. Gazeteciler, ilaç sanayinin, etkisiz ilaçlar ya da ilaçların yan etkileriyle ilgili olumsuz bulguları gizlediğini sık sık haberleştirmektedir. Bu sadece tıpla sınırlı bir sorun değildir, mali çıkarları korumanın bilimsel iletişimin açıklığı normuna baskın geldiği diğer pek çok bilim alanına uzanır (Christian 2017, Goldrace 2012).

[41] Bkz. Golder (1996).

1997 tarihli bir haber, araştırma bulgularının örtbas edilmesine örnektir.[42] Tiroit bezi problemleri için yaygın kullanılan ilaçlardan birini üreten bir ilaç firması, bir üniversite araştırma ekibinin ilacın etkisiz olduğunu gösteren araştırma sonuçlarını yayımlamasını engellemiştir. Araştırmacılar, araştırma fonları karşılığında şirkete araştırma sonuçlarının yayımlanmasını veto etme hakkı veren bir sözleşme imzalamışlardır. Diğer çalışmalar ise ilaç firmaları tarafından finanse edilen araştırmalarda, yayımlanmış araştırma bulgularının % 98'inin ilaçların etkili olduğunu gösterdiğini keşfetmiştir. Bu sayı, ilaç firmaları tarafından finanse edilmeyen araştırmalarda çok daha düşüktür. Bir şirket için milyar dolarlar sözkonusu olduğunda, yeni ürünler hakkındaki olumsuz bulgular örtbas edilebilir. Araştırmacılara olumlu sonuçları göstermeleri için ya da olumsuz sonuçların yayımlanmasını geciktirmeleri için maddi teşvikler ve hisseler verilebilmektedir. İlaç ya da biyoteknoloji şirketlerinden para alan akademik araştırmacıların yarısından çoğu, özel bağışçıların araştırmalarına müdahale ettiklerini belirtmiştir.

Yakın zamanlarda araştırmacılar (Kearns, Schmidt & Glantz 2015, 2016), şeker sanayinin yaklaşık 50 yıldan beri şeker tüketiminin diş hastalıklarının yanı sıra ciddi sağlık sorunlarına (örn. kalp hastalığı, diyabet) da yol aldığını gösteren önemli bilimsel çalışmalar yürütmüş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Şeker sanayi, bulguları sadece sistematik olarak gizlemekle kalmamış, şeker tüketiminin insan sağlığına olan nötr ya da olumlu etkilerini vurgulayan bir halkla ilişkiler kampanyası başlatmıştır.

Tıp ya da biyoteknoloji alanındaki araştırmalar, karların araştırma bulgularının yayımlanmasıyla çatıştığı tek alan değildir. 1997'de Cornell Üniversitesi'nden bir profesör, bir ilçe toplantısında, ABD'nin en büyük bakımevi şirketi olup 700 bakımevi işleten Beverly Enterprises'ın, çalışanlarına yönelik uygulamalarına 10 dakika boyunca tanıklık etmiştir. Profesörün tanıklığı, yıllar süren araştırmalarca doğrulanmış ve kongre raporları, gazete haberleri, mülakatlar ve diğer uzmanlarca yapılan araştırmalar tarafından desteklenmiştir. 1998 yılında şirket, profesöre iftira suçundan 225.000 ABD doları tutarında bir tazminat davası açmış ve yıllara dayalı araştırma belgelerini ve notlarını talep etmiştir. Buna **Kamu Katılımına Karşı Stratejik Dava (SLAPP)*** adı verilir ve amacı, alenen kamunun tanıklığını engellemektir. Bu uygulama, 1970'lerde şirketlerin tartışmalı meselelerle ilgili toplumsal muhalefeti susturmak amacıyla "stratejik davalar" açmalarıyla başlamıştır.

Şirketlerin işledikleri suçlar üzerinde yapılan bir araştırmada, görüşülen yöneticilerin dava açma tehdidi, araştırma sonuçlarının yayımlanmasını erte-

---

[42] Lawrence Altman, "Experts See Bias in Drug Data," [Uzmanlar Uyuşturucu Verilerinde Yanlılık Olduğunu Düşünüyor], *New York Times* (29 Nisan 1997)

* Kısaltmada davanın İngilizce orijinal adı (*Strategic Lawsuit against Public Participation*) temel alınmıştır (ç.n.).

lemiş ve araştırmacıyı, sonuçlarını değiştirmeye zorlamıştır. Okul yetkilileri tarafından dava açmakla tehdit edilen bir araştırmacının, yatılı okulla ilgili araştırmasının yayımlanması durdurulmuştur. Okul yetkilileri, görüşmelerde söylemiş oldukları şeyleri değiştirmek istemiş, başka değişiklikler de talep etmişlerdir. Çünkü araştırmacının vardığı sonuçları uygun bulmamışlardır. Başka bir örnekte ise, çıkar çatışmasıyla suçlanan şaibeli bir araştırmacı, çalışma arkadaşlarını birlikte yazdıkları bir makalede değişiklik yapmaları için dava açmakla tehdit etmiştir.[43]

Araştırma bulgularının yayınlanmasının yasaklandığı bir diğer alan ise hükümetin bilimsel temelli politik beyanları ya da belgeleridir. 2002 ve 2004 yılları arasında, Amerika Birleşik Devletleri federal hükümeti, yürütmenin çeşitli alanlardaki politika kararlarıyla çelişen ya da bunları desteklemeyen bilimsel bilgilerin yayımlanmasını kısıtlamıştır. Bunların arasında prezervatif kullanımının etkisi ile ilgili veriler, geri çekilme yönteminin cinsel eğitim kadar etkili olmadığını gösteren bulgular ve küresel ısınma hakkındaki raporlar vardır. Bu kısıtlamalar, bilim insanlarından değil siyasi danışmanlardan gelen itirazlara dayanmıştır. Çevre Koruma Dairesi, yürütmenin resmi politikalarıyla çelişen çevre kirliliği araştırmalarını incelemeyeceğini söylemiştir. ABD Tarım Bakanlığı'na bağlı bir araştırmacı, domuz çiftliklerinin kokusunun beslenme yöntemindeki değişikliklerle nasıl azaltılabileceğini araştırmış ve bununla ilgili olarak, aynı zamanda havayı kirleten bileşenleri tespit eden uygulamalar geliştirmiştir. Çalışma, istemeden de olsa, büyük ölçekli domuz çiftliklerinin federal kirlilik limitlerini düzenli olarak ihlal etmekte ve antibiyotiğe dirençli bakteriler üretmekte olduklarını da göstermiştir. Araştırmayı haber alan bir domuz sanayi temsilcisi, araştırmacının danışmanı ile temasa geçmiş, danışman da araştırmacının bulgularını bir araştırma konferansında sunmasını ya da çalışmasını bilimsel dergilere göndermesini engellemiştir.[44]

ABD'de bilimsel temelli politikalara kamunun erişiminin kısıtlı olmasıyla ilgili bir araştırmada Oltmann (20015), çeşitli vakaları irdelemiş ve emzirmeyi destekleyen sağlık reklamlarının değiştirildiğini ya da azaltıldığını, iklim değişikliği raporlarının tahrif edildiğini ve Medicare'in* maliyetleri ile ilgili bir raporun gizlendiğini, tarım uygulamalarının çevresel etkileri ile ilgili bir ana-

---

[43] Bkz. Punch (1986:18-19; 49-69) ve Sheryl Gay Stolberg, "Gifts to Science Researchers Have Strings, Study Finds," [Araştırma Sonuçlarına Göre Bilim İnsanlarına Verilen Hediyelerin Yükümlülükleri Var], *New York Times* (1 Nisan 1998). Bakımevi "SLAPP davası" ile ilgili olarak bkz. Greenhouse, "Cornell Professor Fights a Slander Suit," [Cornell Profesörü İftira Davasıyla Mücadele Ediyor], *New York Times* (1 Nisan 1998) ve *National Public Radio* Sabah Haberleri Haber bülteni (27 Nisan 1998).

[44] Bkz. Block (2003), Clymer (2002), Krider (2004), Lee (2003) ve Union of Concerned Scientists [Endişeli Bilim İnsanları Birliği] (2004).

* ABD'de yaşlılar için devlet sağlık sigortası (ç.n.).

lizin yok edildiğini ve polislerin yaptıkları ırksal fişleme istatistikleri ile ilgili bir basın bülteninin engellendiğini keşfetmiştir.

ABD'deki çeşitli federal hükümet kuruluşları işin içindedir: Ticaret Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Toprak İdaresi Ofisi, Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı. Oltmann, kısıtlamaların ekonomik ya da siyasi nedenlere dayalı olduğunu ve siyasi ya da ticari baskılar karşısındaki atanmış siyasetçiler ya da bürokratlar tarafından gerçekleştirildiklerini bulmuştur. Oltmann, araştırma temelli bilgiler üzerindeki kısıtlamaların nasıl gerçekleştiğini şöyle açıklamıştır: "...anlaşılan o ki, ayyuka çıkan bu kısıtlamadan kimse tam anlamıyla sorumlu değildi; daha çok, değişken bir yetki ağı, zamansal erteleme, medyayla giderek resmileşen ilişkiler ve sisteme meydan okumaya karşı isteksizlik bu vakalara olanak tanımış gibiydi..." (bkz. Düşünce Kutusu 16.4 Siyasi Meselelerin Özeti).

Düşünce Kutusu 16.4 Siyasi Meselelerin Özeti

Araştırmalar Üzerindeki Doğrudan Kısıtlamalar

1. Devlet (ya da yasal yetkisi olmayan ancak kendi fikrine göre zorla düzen sağlayan gruplar) popüler olmayan konuları inceleyen, "yasaklı" fikirleri açıkça tartışan ya da devletin karşı çıktığı beyanlarda bulunan akademisyenleri ya da araştırmacıları yasaklar, kovar, hapse gönderir ya da tehdit eder.
2. Hükümet dairelerindeki ya da büyük kuruluşlardaki yetkililer, resmi belgelere ya da istatistiksel bilgilere erişimi engelleyebilir ya da resmi verilerin toplanma ve kamu erişimine açılma biçimini kısıtlayabilir.
3. Siyasetçiler ve yüksek mevkilerdeki kimseler, kişisel, dini ya da ideolojik olarak karşı oldukları konulardaki araştırmaları eleştirir, bu araştırmalara saldırır veya meşru toplumsal araştırmaları engellemek için toplum baskısı oluşturur.
4. Yetkililer, ulusal güvenliği tehdit ettiğine inandıkları bir araştırmayı engellemeye veya sansürlemeye ya da kendi askeri veya gizli istihbarat toplama amaçları için araştırmaları el altından kontrol etmeye çalışır.

Fon Tahsisi Aracılığıyla Araştırmalar Üzerinde Uygulanan Dolaylı Kısıtlamalar:

1. İdeolojik inançlar ya da siyasi görüşlere ters düşebilecek yeni bilgilerin üretimini engellemek amacıyla araştırma fonlarının sınırlandırılması veya kesilmesi
2. Araştırma fonu alan konular veya meseleler üzerindeki denetim, yeni bilgileri şekillendirir ve böylelikle belirli siyasi tutumlara destek sağlanır.
3. Siyasetçilerin seçim bölgelerine yaptıkları harcamalar, hakem değerlendirmesi süreçlerini atlatır ve araştırma fonları, bilimsel liyakate dayalı bir rekabete göre değil, siyasi iltimas veya kişinin kendi seçim bölgesindeki dostlarını ödüllendirmesi temelinde amaçlı dağıtılır.
4. Araştırmacıların kullanabileceği tekniklere, araçlara veya hizmetlere kısıtlamalar getirilir; bu kısıtlamalar bilimsel araştırma süreciyle ilişkili olmayan siyasi hedeflere dayanır ve üstelik bu hedefler, araştırma yürütmeye ek maliyetler getirir, zaman kaybına ya da karmaşıklığa neden olur.

Düşünce Kutusu 16.4 Devamı

Araştırma Sonuçlarının Yayımlanmasındaki Kısıtlamalar ya da Yanlılık

1. Eğer araştırmacılar, halka açık forumlarda özgürce konuşurlarsa ya da araştırmalarının bulgularını açıkça yayımlarlarsa, yasal yaptırımlarla ya da cezalarla tehdit edilirler.
2. Araştırmacı, araştırma bulgularını bilim camiasıyla ya da kamuyla paylaşmadan önce, bunların bilimdışı kimseler tarafından (örneğin, siyasetçiler ya da şirket yöneticileri) incelenmesi ve taranması şart koşulur.
3. Yetkililer ya da başka nüfuzlu kimseler, bilim camiasının ciddi biçimde kusurlu, zayıf ya da yetersiz olduğunu düşündüğü araştırma sonuçlarını, siyasi gündemlerine hizmet ettikleri için desteklerler.

Bulguların Yayımlanması

Pozitivist araştırmacılar, değerlerin iki alanda haklı olarak işin içine dahil olduğunu kabul ederler. Birincisi, araştırmacılar bir konu ya da araştırma sorusu seçebilirler. Farklı konularda "öncelikli" araştırma alanları olmasına rağmen, araştırmacılar kişisel tercihlerine göre bir araştırma konusu belirleyebilirler.[45] İkincisi ise, araştırma tamamlandıktan sonra, bilgilerin nasıl aktarılacağını araştırmacının değerleri şekillendirir. Bilim camiası, araştırmacılarından bulgularını açıklamalarını bekler, fon sağlayan kurumlar da rapor ister; ancak tüm bu gerekliliklerin ötesinde, yayım kararı araştırmacının kendisine kalmıştır.

İLGİLİLİK MODELLERİ. Araştırma tamamlandıktan sonra, James Rule'un (1978a, 1978b) **ilgililik modelleri** olarak adlandırdığı etik-siyasi bir kaygı doğabilir. Rule, toplumsal araştırmacıların araştırmalarına ve kullanım alanına yönelik tutumlarını gözden geçirmiş ve bu tutumların beş temel kategoriye ayrılabileceğini görmüştür (bkz. Düşünce Kutusu 16.5 İlgililik Modelleri).

İlgililik modelleri, ideal tiplerdir. Araştırmacı, daha sonra başkalarının kullanması için, toplumun işleyiş biçimiyle ilgili geçerli ve güvenilir bilgiler üreten bir teknisyen midir? Yoksa araştırmacı, hangi araştırma sorularının sorulacağını ve sonuçların nasıl kullanılacağını belirleyen bağımsız bir meslek insanları topluluğunun bir üyesi midir? Süremin bir ucunda, araştırma ya da onun kullanım şekliyle ilgili hiçbir endişesi ya da kontrolü olmayan amoral[46] araştırmacı vardır. Yalnızca başkalarının talep ettiği bilgileri temin eder ve başka bir şey yapmaz. Nazi Almanyası'nda pek çok bilim insanının daha sonra "insanlığa karşı işlenmiş suçlar" olarak sınıflandırılan Nazi uygulamalarıyla işbirliği yapmalarına gerekçe üretirken benimsedikleri tutum buydu. Araştırmacı, "yalnızca emirlere uyar" ve "işini yapar" ve "hiç soru sormaz." Diğer

[45] Araştırmacıların araştırma sorularını ya da problemlerini nasıl seçtiği konusunda daha fazla tartışma için bkz. Gieryn (1978) ve Zuckerman (1978).

[46] Ahlak nosyonu bulunmayan (ç.n.).

Düşünce Kutusu 16.5 İlgililik Modelleri

1. *Etkisizlik.* Sosyal bilimlerin bulguları, topluma hiçbir fayda sağlamak zorunda değildir. Bunu ileri süren pek çok ünlü sosyal bilimci arasında William Graham Sumner, Vilfredo Pareto, Herbert Spencer, Edward Banfield ve James Q. Wilson bulunur. Bu muhafazakar sosyal bilimciler, araştırmaların çıktılarını herkesin kendi çıkarı için kullanabileceğini ve sosyal bilimlerin ürettiği ve çoğalttığı bilgilerin, uzun vadede yarar kadar zarar da getirebileceğini düşünürler.
2. *Doğrudan ve olumlu etkiler.* Sosyal bilimlerce üretilen bilgiler, herkesin çıkarınadır. Bu tutumu benimseyen Robert Merton gibi liberal sosyal bilimciler, toplumsal ilişkiler hakkındaki bilgilerin daha rasyonel bir dünyanın önünü açtığını düşünürler. Toplumsal sorunlar hakkındaki araştırma sonuçları, toplumsal dünyayı çok daha iyi anlamamıza yardımcı olur, onu daha büyük bir toplumsal fayda sağlayacak biçimde nasıl değiştireceğimizi görmemize olanak verir. Örneğin Lindblom ve Cohen (1979), sosyal bilimlerin, toplumsal sorun çözme olarak gördükleri şeye doğru yeniden yönlendirilmesi gerektiğinde ısrar etmiştir.
3. *Temsil edilen özel grup, proletarya.* Sosyal bilim, işçi sınıfının çıkarlarını ve statüsünü iyileştirmek için kullanılmalıdır. Bu, toplumsal araştırmanın nasıl kullanılması gerektiğine dair Marksist modeldir. Bu modele göre, sosyal bilimlerin hepsini üç kategoriye ayırabilirlz: havadan sudan, burjuvaziye yardımcı olan ve proletaryaya yardımcı olan sosyal bilimler. Eleştirel bilim yaklaşımıyla tutarlı biçimde araştırma bulguları, işçi sınıfının çıkarlarını savunmak ve korumak için kullanılmalı ve işçilere sömürü, zulüm, adaletsizlik ve baskıyı teşhir etmekte ve bunlarla mücadele etmekte yardımcı olmalıdır.
4. *Temsil özel edilen grup, bağlantısızlar.* Sosyal bilimler, toplumdaki dezavantajlı ya da imtiyazsız gruplara yardım etmek için kullanılmalıdır. Karl Mannheim ve C. Wright Mills ile özdeşleşen bu model, Marksist yaklaşıma göre daha geneldir. Pek çok toplumsal grubun toplumda iktidardan yoksun olduğunu (kadınlar, tüketiciler, ırksal azınlıklar, eşcinseller, yoksullar, vb.) düşünür ve bu grupların eğitim, refah ve bilgiye erişimi bulunan toplumsal iktidar odaklarınca ezildiğini savunur. Toplumsal araştırmacı, toplumda sesini duyuramayanları ve iktidardakiler tarafından manipüle edilenleri savunmalıdır. Güçlüler, sosyal bilim araştırmalarını kendi çıkarları için kullanabilir ya da satın alabilir. Toplumda benzersiz bir rol oynadıkları ve toplumun tüm alanları hakkında bilgi edinebilecek bir konumda bulundukları için, sosyal bilimciler, güçsüzlere yardım etmek ve onlarla bilgileri paylaşmakla yükümlüdür.
5. *Temsil edilen özel grup, devlet.* Sosyal bilimlerin asıl rolü, toplumdaki karar alıcılara, özellikle devlet insanlarına yardım etmektir. Bu model, Senatör Daniel Patrick Moynihan tarafından ve NSF'nin [Ulusal Bilim Vakfı] resmi politika belgelerinde ifade edilmiştir ve demokratik olmayan toplumlarda yaygın görülür. İkinci modele (doğrudan ve olumlu etkiler) benzer; ancak devletin toplumsal araştırmaların bulgularından yararlanmaya en uygun konumdaki aktör olduğunu ve kendini tamamen toplumsal sorunları ortadan kaldırmaya adadığı varsayımını buna eklerler. Ayrıca, ilk modele de (etkisizlik) benzer, fakat ulusal sadakat sınırları içinde bilgileri en yüksek teklifi verenlere "satmayı" ya da temin etmeyi de içerir. Devletin toplumun ortak çıkarları için çalıştığını ve araştırmacıların öğrendiklerini siyasi iktidar sahibi yetkililere vermelerinin vatani görevleri olduğunu varsayar.

çta ise araştırma ve onun kullanılma biçimi üzerinde tamamen denetim sahi-i olan araştırmacılar bulunur.

4. Bölüm'de tartışılan sosyal bilim yaklaşımları, farklı siyasi görüşler kadar farklı ilgililik modelleriyle de ilişkilendirilir.[47] Pozitivistler, "doğrudan ve olumlu etkiler" ya da "temsil edilen özel grup, devlet" modeline uyma eğilimi gösterir. Yorumlayıcı araştırmacı genellikle "net etki yok" ya da "bağlantısızlar" modeline uyar. Eleştirel sosyal bilimciler, "temsil edilen özel grup, proletarya" ya da "temsil edilen özel grup, bağlantısızlar" modellerine uyar.

Belirli araştırmacılar ya da araştırma projeleri, modeller arasında gider gelir. Örneğin Whyte (1986), eleman istihdamı ile ilgili araştırmaların, üç temsil grubu arasında (proletarya, bağlantısızlar ve devlet) gidip geldiğini ve doğrudan ve olumlu etkilere sahip olduğunu söylemiştir.

Rule, ilgililik modellerini ilk geliştirdiğinden beri, ABD'de devlet dışı özel **düşünce kuruluşlarının** sayısındaki ve hacmindeki büyük artış ile birlikte yeni bir model ortaya çıkmıştır. Bu altıncı model *temsil edilen özel grup, zengin bireyler ve şirketlerdir*. Model, toplumsal araştırmanın, bir araştırmacının kişisel siyasi değerlerini yansıtabileceğini ve kendi iktidarlarını sürdürmek veya büyütmek isteyen zengin grupların siyasi hedeflerine hizmet edebileceğini kabul eder. Bu düşünce kuruluşları; zengin bireyler, şirketler ve siyasi gruplar tarafından finanse edilen araştırma ve halkla ilişkiler kuruluşlarıdır. Örneğin Manhattan Institute [Manhattan Enstitüsü], Cato Institute [Cato Enstitüsü], Heritage Foundation [Heritage Vakfı] ve American Enterprise Institute [Amerikan Girişim Enstitüsü] 1980'lerin başından 1990'lara kadar inanılmaz ölçüde büyümüştür. Bunlar belli bir siyasi-ideolojik bakış açısına sahiptirler ve kendi gündemlerine hizmet etmek için toplumsal araştırmalardan ya da sahte araştırmalardan yararlanırlar. Düşünce kuruluşları, araştırmacılara para verir, araştırma raporlarına sponsorluk yapar ve kendi görüşlerini destekleyen sonuçlara halkın dikkatini çekerler (bkz. Örnek Kutusu 16.4 Etik, Siyaset ve Tarama Araştırmasının Suiistimali).

Düşünce kuruluşlarının yaygınlaşması, ideolojik saiklerle hareket eden birey ya da gruplara, yürütülmekte olan araştırma türlerini etkilemek için bir yol sunmuştur. Bu durum, kamusal tartışmalara dahil olan meseleleri ve bilgileri de şekillendirir. İlaveten, aktif siyasi faaliyet yürüten örgütlere fon sağlayan ABD'li iki milyarder, Charles ve David Koch, bir düzine muhafazakar düşünce kuruluşuna önemli fonlar tahsis etmiştir: (Cato Institute [Kato Enstitüsü], Federalist Society [Federalist Topluluk], Mercatus Center [Mercatus Merkezi], Institute for Humane Studies [İnsani Araştırmalar Enstitüsü], Institute for Justice [Adalet Enstitüsü], Institute for Energy Research [Enerji Araştırmaları Enstitüsü], Heritage Foundation [Heritage Vakfı], Manhattan Institute [Manhattan Enstitüsü], Reason Foundation [Akıl Vakfı], George C. Marshall Institute [George C. Marshal Enstitüsü], American Enterprise Enstitüsü [Amerikan Girişim Enstitüsü] ve Fraser Institute [Fraser Enstitüsü]) (bkz. Mayer, 2016).

---

[47] Entelektüellerin toplumdaki rolü hakkında bkz. Byrm (1980), Kurzman & Lynn Owens (2002) ve Shils (1958).

Örnek Kutusu 16.4 Etik, Siyaset ve Tarama Araştırmasının Suiistimali

ABD'nin önde gelen mesleki kamuoyu kuruluşu American Association for Public Opinion Research (AAPOR) [Amerikan Kamuoyu Araştırmaları Derneği], bir tarama araştırması kuruluşunu 2009'da eleştirmiştir. Bu eleştiriyle, derneğin bir tarama araştırması kuruluşunun etik dışı davranışta bulunduğunu açıkladığına ancak üçüncü kez tanık olunabilmiştir. 1997 yılında Dernek, Luntz Research Corporation'dan [Lutz Araştırma Şirketi] Frank Luntz'un "araştırması ile ilgili temel faktörleri kamuya açıklamayı tekrar tekrar reddettiğini" bulgulamıştır. Sadece on yıldan biraz uzun bir sürenin ardından AAPOR, 2008 ABD başkanlık seçimleri öncesinde ön seçim tarama sonuçlarını yayımlayan 21 tarama kuruluşundan bilgi talep etmiştir. Bu kuruluşlardan sadece biri, Strategic Vision LLC, temel metodolojik bilgileri sunmamış ve bir yıl boyunca bu yönde tekrar tekrar yapılan talepleri geri çevirmiştir. Medya kuruluşları anket sonuçlarına ulaşmış olsa da AAPOR, Strategic Vision LLC'nin New Hampshire ve Wisconsin'deki anket uygulamaları hakkında bilgi elde edememiştir. Eksik bilgilerin arasında taramaya kimin sponsor olduğu, taramanın kimler tarafından yapıldığı, örnekleme çerçevesi, yanıt oranları ve "olası" seçmenlerin nasıl belirlendiği vardır. Hem Lutz Research [Lutz Araştırma] hem Strategic Vision bir siyasi parti için çalışmaktadır. Bu şirketler, benzer tarama araştırması ihlallerinde olduğu gibi, seçimlerle ilgili araştırmaları hakkındaki temel bilgileri saklı tutmuşlardır. Bu tür ihlaller, toplumsal araştırmada en yüksek mesleki standartlara uyma gereğinin zaman zaman siyasi iktidar elde etme güdüsüyle çatıştığını gösterir.[48]

Düşünce kuruluşları nitelik açısından farklılık gösterir. Bu kuruluşların çalışmaları, genellikle hakem değerlendirmesinden geçmez ve somut kanıtlar açısından zayıf, öneriler yönünden ise pek zengindir. Bu araştırmaların birincil okur kitlesi, bilim camiası değil; siyasetçiler, gazeteciler ve halktır. Hedefleri de bilgi seviyesini ileriye taşımaktan ziyade bir ideolojik bakış açısının reklamını yapmak ve kamuoyunu ve siyasi tartışmaları şekillendirmektir. Çoğu düşünce kuruluşu araştırmacısı, medyada kendine büyük yer bulur; şöhret ve para kazanır; ancak geleneksel araştırmacılar, aynı kamu meselelerini daha sağlam ve daha dikkatli bir şekilde ele alan araştırmalarının görmezden gelindiğini görürler; çünkü düşünce kuruluşlarının halka ilişkiler çalışmaları kamuyu ve gazetecileri genellikle şaşkına çevirir.

BULGULAR YAYIMLANDIKTAN SONRA. Bilim camiasının komünalizmin normu, bulguların kamuya açıklanması gerektiğini söyler. Bulgular kamusal alanın bir parçası haline geldikten sonra araştırmacı, bilgiler üzerindeki denetimini yitirir. Bu, başkalarının bulguları kendi amaçları için kullanabileceği anlamına gelir. Araştırmacı, kendi değerlerine göre bir konu seçmiş olabilir; ancak bulgular bir kez yayımlandıktan sonra, başkaları bunları karşıt değerlere hizmet etmek için kullanabilir.

Örneğin, diyelim ki bir Kızılderili kabilesinin siyasi haklarını artırmak istiyorsunuz. Kabile içinde daha fazla siyasi güç elde etmeye engel olan uygulamalar da dahil olmak üzere, kabilenin toplumsal pratiklerini inceliyorsunuz.

[48] Etik ihlallerle ilgili bkz. AAPOR (1997, 2009) ve Hendler (2010).

Bulguları yayımlandıktan sonra kabilenin üyeleri, bu sonuçları sözkonusu engelleri ortadan kaldırmak için kullanabilir. Ancak, muhalifler de aynı bulguları kabilenin gücünü sınırlamak ve sözkonusu engelleri pekiştirmek için kullanabilir.

GELECEKTEKİ DAVRANIŞLARI ETKİLEYEN BULGULAR. Okuduğunuz araştırma bulgularından dolayı bir şeyi öncekinden farklı biçimde yaptığınız oldu mu? Eğer olduysa, yalnız değilsiniz. Bazen, bulguların yayımlanması, toplumsal davranışları etkiler. Bunun bir örneği, siyasi kamuoyu yoklaması sonuçlarının etkisidir. Kamuoyu yoklamaları, seçmenlerin siyasi tercihlerini etkiler, yani nüfusun bazı kısımları, kamuoyu yoklamalarının bulduğunu iddia ettiği sonuçlara uyacak şekilde görüşlerini değiştirirler.[49]

Başka toplumsal araştırma bulguları da davranışları etkileyebilir. Aslında, araştırma bulgularının yayımlanması davranışları, orijinal bulguları olumsuzlayan ya da değiştiren bir biçimde etkileyebilir. Örneğin bir çalışma, profesyonel bir meslek sahibi olan insanların, çocuklarının akademik başarılarına çok daha fazla önem verme eğiliminde olduğunu buluyor. Bu da son derece kaygılı ve mutsuz çocuklar yaratıyor. Eğer bu meslek insanları, bu bulguları okurlarsa, o zaman çocuk yetiştirme davranışlarını değiştirebilirler. Bir diğer çalışma da yıllar sonra, meslek insanlarının çocuklarını daha fazla akademik başarı kazanacak şekilde yetiştirmeleri olasılığının pek çok diğer gruba göre yüksek olmadığını bulabilir.

Araştırmacılar, toplumsal davranışları etkileyen araştırma bulgularına farklı şekillerde yanıt verirler. Bu bulgular:

1. Beşeri toplumsal davranışların öngörülebilirliğini ve düzenliliğini alt üst eder, yinelemeye zarar verirler.
2. Yalnızca havadan sudan davranışları değiştirirler, dolayısıyla bu, sadece çok kısıtlı uygulama alanlarında çalışan araştırmacılar için bir sorun oluşturur.
3. İnsan davranışlarını değiştirebilirler; çünkü insan davranışında değiştirilmesi mümkün olmayan çok az kural vardır ve insanlar kamusal alandaki bilgileri yaşamlarını değiştirmek için kullanacaklardır.

Her durumda, toplumsal araştırma, insan ilişkilerinin ve davranışlarının karmaşıklığını tümüyle açığa çıkarmış değildir. Çıkarmış olsaydı ve bu tür bilgiler nüfusun tamamına doğru ve eksiksiz biçimde yayılmış olsaydı bile, toplumsal araştırmacıların yine de hangi insan davranışlarının nasıl değiştiğini incelemeleri gerekirdi.

---

[49] Marsh (1984), Noelle-Neumann (1974, 1984) ve Price (1989) araştırma sonuçlarının sonraki kamu davranışları ve fikirleri üzerindeki etkilerini tartışmıştır.

AKADEMİK ÖZGÜRLÜK. Çoğu öğrenci, akademik özgürlüğü duymuştur, ama pek azı bunun ne olduğunu bilir. **Akademik özgürlük,** fikirlerin ve bilgilerin serbestçe paylaşılabileceği açık ve büyük oranda özgür bir atmosferin varlığını ifade eder. Açık demokratik toplumlarda, çoğu insan entelektüel özgürlüğe değer verir ve akademisyenlerin müdahalelerden bağımsız olmaları gerektiğine inanır. Bu fikir temel demokratik kurumları korumak, yansız bilgi gelişimini desteklemek ve ifade özgürlüğünü savunmak için serbest bir bilgi akışının gerekli olduğu inancına dayalıdır.

Üniversitelerdeki ve araştırma kuruluşlarındaki akademik özgürlük, bilimsel araştırmanın gerektirdiği özgür tartışmaya ve açık fikir alışverişine uygun bir ortam sağlar. Bilgilerin çoğalması için araştırmacıların, akademisyenlerin ve öğrencilerin, farklı ve bazen popüler olmayan fikirleri ya da tutumları serbestçe geliştirebileceği ya da tartışabileceği bir ortam –insanların açık bir tartışmada, sınıflarda, kamuya açık konuşmalarda ya da yayınlarda her çeşit fikri irdelemekten korkmayacakları bir ortama- ihtiyaçları vardır.

Akademik özgürlüğün önemini, bu özgürlüğün mevcut olmadığı yerlerdeki toplumsal araştırmaların kıtlığından anlayabilirsiniz. Tartışmaları kısıtlamak ya da bir bakış açısını dayatmak isteyen toplumsal-siyasi savunuculuk grupları ve devlet yetkilileri, akademik özgürlüğü tehdit edebilir. Akademik özgürlüğün üzerindeki kısıtlamalar, toplumla ilgili bilgilerin çoğalmasını sınırlandırır ve araştırma sürecinin bütünlüğüne zarar verir.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında sosyal bilimler, üniversitelerde kurumsallaşmaktayken akademik özgürlüğün önemli bir sorun olduğu görüldü. İlk yıllarda, siyasi yetkililer ya da ekonomik seçkinler sınıflarda ya da yayınlarda ifade ettikleri görüşlerinden hoşlanmadıkları için profesörler işlerini kaybediyorlardı. Üniversite yetkilileri, Thorsten Veblen gibi, Amerikan sosyal biliminin erken döneminin ünlü akademisyenlerini, sınıfta söyledikleri ya da yazdıkları nedeniyle işlerinden attılar. Öğretim üyelerine sözleşmesiz memuriyet hakkının verilmesi, yani çok haklı bir gerekçe olmadığı sürece uzun bir deneme süresinden sonra (normalde 6 yıl) öğretim üyelerinin işten atılamaması, akademik özgürlüğe hizmet etmiştir; ancak bu özgürlüğü tümüyle garanti altına almaz. Yine de bu uygulama akademisyenlerin ve araştırmacıların hoşa gitmeyen fikirleri savundukları için işten atılmasını büyük ölçüde azaltmıştır.[50]

Sosyal bilimlere yapılan siyasi saldırılar yeni değildir. Bağımsız bilgi üretimi çabasıyla, kendi düşüncelerini dayatmak isteyen siyasi grupların görüşleri arasındaki çatışmaya işaret eder. Bu saldırılar, şu soruyu akla getirir: Sosyal bilimler, kültürün genelindeki değerlerden ne kadar özerk olmalıdır? Toplum-

[50] Bartiz (1960), Schrecker (1986), Schwendinger & Schwendinger (1974) ve Silva & Slaughter (1980) toplumsal araştırmacıların toplumsal tarihine yer vermektedir.

sal araştırmaların bulguları, çoğu zaman din ya da siyasi ideoloji gibi bilimdışı bilgilere dayalı toplumsal inançlarla çatışır. Galileo, yaklaşık 400 yıl önce, daha doğa bilimleri kabul görmemişken, bu sorunla yüzleşmiştir. Astronomi ile ilgili özgür düşünceye dayalı bilimsel bulguları, Kilise'nin resmi öğretisine ters düşmüştür. Galileo, işkence tehdidiyle bulgularını alenen inkar etmeye zorlanmıştır. Onun susturulması, bilginin ilerlemesini bir nesil boyunca yavaşlatmıştır. Evrim kuramının maruz kaldığı zorluklar da bilimsel bilginin ve popüler inançların birbiriyle nasıl çatıştığını göstermektedir.

Akademik özgürlük, iyi araştırmanın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Bilimsel araştırma, teknik bilgiler (örn. rastlantısal bir örneklemin nasıl oluşturabileceğini) bilmekten fazlasını gerektirir; özgür ve açık bir tartışma ruhunu, bilimsel liyakate dayalı ve değerlerden bağımsız eleştiriyi ve toplumsal yaşamın tüm alanlarına dair bir sorgulamayı şart koşar. Akademik özgürlük kısıtlandığında, bu değerler tehdit altındadır.

Nesnellik ve Değerden Bağımsızlık

16.4. Nesnel ve değerlerden bağımsız bir araştırma yürütme ile ilgili farklı bakış açılarını özetlemek

Bazıları, sosyal bilimlerin de doğa bilimleri gibi nesnel ve yansız olması gerektiğini ileri sürer; bazıları ise değerden bağımsız, nesnel sosyal bilimin imkansız olduğunu savunur. Karışıklık kısmen her bir terimin en az iki alternatif tanımının olmasından kaynaklanır (bkz. Şema 16.4 Nesnel, Değerden Bağımsız ve Yansız).

Pozitivist yaklaşım, bilimin değerden bağımsız, yansız ve nesnel olması gerektiğini savunur, ancak bu gibi terimlerin tanımlarını birbirine indirger. Mantıksal-tümdengelimci, biçimsel kuram ve olguların değer temelli kavramlardan ayrılması değer yansızlığının teminatıdır. Bilim camiası, önyargılardan bağımsızdır ve özgür ve açık tartışmanın hakimiyetindedir. Bilim, değerden tümüyle bağımsızlığı ve nesnelliği sayesinde biricik, tek biçimli ve kesin hakikati ortaya çıkarır (ayrıca bkz. 4. Bölüm'deki nesnellik tartışması).

Max Weber, Alvin Gouldner ve Karl Mannheim, sosyal bilimcinin toplumdaki rolünü tartışan ve pozitivist olmayan üç toplumsal düşünürdür. Weber (1949), olgu/değer ayrımının sosyal bilimlerde net olmadığını savunmuştur. Ona göre, değer yüklü kuramlar toplumsal olguları ya da toplumsal olarak anlamlı eylemi tanımlar. Dolayısıyla, toplumsal kuramlar zorunlu olarak değer temelli kavramlar içerir; çünkü toplumsal dünya hakkındaki bütün kavramlar, belirli kültürlerin üyelerince üretilir. Toplumsal kavramları, kültürel içeriklerinden arındıramayız ve toplumsal olarak anlamlı eylem yalnızca kültürel bir bağlamda anlam ifade eder. Örneğin ırksal grupları incelediğimizde,

ırklar arasındaki biyolojik farklılıklarla ilgilenmeyiz. Irk, toplumsal bir kavramdır; bir kültürün üyeleri, ırksal görünüme toplumsal bir anlam atfettiği için ırkı inceleriz. İnsanlar gözlemlenebilir ırksal farklılıklara böyle bir toplumsal anlam atfetmeseydi, ırk anlamsız olurdu.

Diğer toplumsal araştırmacılar, Weber'in fikirlerini temel almıştır. Örneğin Moore (1973), çoğunluk grubuna (örn. Anglo-Sakson kökenli, beyaz) mensup araştırmacıların, "dışarıdakiler" olarak görülen ırksal azınlıkları gerektiği gibi inceleyip inceleyemeyeceğini sormuştur; çünkü bu araştırmacıların araştırma soruları, varsayımlarını ve ilgi alanlarını hakim çoğunluğun bakış açısından kaynağını alır. Hakim beyaz kültür, değerleri ve düşünce sistemiyle önemli sorular sormaya ve ırksal azınlıkların altkültürünü gerçekten anlamaya uygun mudur? Benzer kaygılar, toplumsal cinsiyetle ilgili olarak da dile getirilmiştir.[51] Farklı bir kültürden olmak, bir grubu araştırmayı belki imkansız kılmaz ama araştırmacının aşırı bir dikkat ve hassasiyet göstermesini gerektirir.

Weber (1949), sosyal bilimcilerin inceledikleri konular hakkında taraf tutmaktan kaçınamayacaklarını da ileri sürmüştür. Araştırmacılar, kabul gören araştırma tekniklerini uygularken yansız (yani, tarafsız ve kişisel ve desteksiz fikirlerden arınmış) *olmalı* ve gayelere, değerlere ya da normatif hedeflere değil, toplumsal dünyanın işleyiş araçlarına ya da mekanizmalarına odaklanmalıdır. Araştırmacının değerleri, bulgulardan ayrı olmalı ve araştırmacı, yalnızca belli meselelerde sıradan bir vatandaş olarak konuşurken taraf olmalıdır.

Gouldner (1976), değerden bağımsız, objektif sosyal bilim nosyonuna karşı çıkmıştır. Değerden bağımsızlığın, geçmişte belli değer tutumlarını gizlemek için kullanıldığını ileri sürmüştür. Gerçekte, değerden bağımsızlığın kendisi de bir değerdir - "değerden bağımsızlığı" savunan bir değer. Gouldner, değerden tümüyle bağımsız olmanın imkansız olduğunu ve bilim insanlarının ve diğer meslek insanlarının bu terimi, kendi değerlerini saklamak için kullandıklarını söylemiştir. Değerleri açığa vurmayı önermiştir. Bir araştırmacıyı araştırma yapması için teşvik eden, dünyayı tarafsız bir şekilde araştırmaktan fazlasıdır. Araştırmacının değişim sağlamaya dönük ahlaki arzu ile harekete geçmesi, iyi bir araştırma yapamayacağı anlamına gelmez.

Mannheim (1936) da *değer yansızlık* ve *nesnellik* fikirlerini sorgulamıştır. Bir toplumun entelektüellerinin, özellikle de toplumsal araştırmayla uğraşanların, benzersiz bir toplumsal rol oynadıklarını düşünmüştür. Bir kişinin toplumdaki yeri, onun görüşlerini ve bakış açılarını biçimlendirir. Ancak, toplumsal araştırmacılar diğer çoğu insandan farklıdır. Kendi toplumsal konumları, onları daha az etkiler; çünkü öteki insanların bakış açılarını öğrenmeye ve toplumun tüm kesimleriyle empati kurmaya çalışırlar. Toplumsal araştır-

---

[51] Committees on the Status of Women in Sociology [Sosyolojide Kadınların Statüsü Komisyonları] (1986).

macılar, diğer çoğu insanla kıyaslandıklarında, iktidar seçkinlerine o kadar tamah etmezler ve popüler görüşlerdeki, modadaki ve heveslerdeki değişikliklere daha az tabidirler. **İlişkisel bir konum** benimseyebilirler ve benimsemelidirler de. Toplumsal araştırmacılar, toplumdan kopuk olmalı ya da marjinal olmalılardır; ancak toplumun tüm kesimleriyle, hatta çoğu zaman görmezden gelinen ya da gizli kalan kesimleriyle bile bağlantıları bulunmalıdır.

Şema 16.4 Nesnel, Değerden Bağımsız ve Yansız

1. *Nesnel:*
   a. *Öznelin* tersi; dışsal, gözlemlenebilir, olgusal, kesin, nicel.
   b. Mantıklı; açık bir rasyonel prosedür tarafından üretilmiş; kişisel ya da keyfi kararların yokluğu; önceden belirlenmiş belirli kurallara uyar.
2. *Değerden Bağımsız:*
   a. Herhangi bir metafizik değer veya varsayımın yokluğu; *a priori* felsefi unsurlardan arınmış; amoral
   b. Kişisel önyargı veya kültürel değerlerin etkisinin yokluğu; kişisel fikirden arınmış; desteksiz görüşlere yer yok; tarafsız.
3. *Yansız:*
   a. Rastlantısal olmayan hatalar ortadan kaldırılmış; sistematik hataların yokluğu; teknik olarak doğru.
   b. Kişisel önyargı ya da kültürel değerlerin etkisinin yokluğu; kişisel fikirden arınmış; desteksiz görüşlere yer yok; tarafsız.

Sonuç

Sonuçları paylaşmak, toplumsal araştırmanın siyaseti gibi daha genel bilimsel çabanın bir parçasıdır. Yüz yüze kalabileceğiniz siyasi meselelerin "çözümü" üç yönlüdür. Birincisi, bu tür meselelerin, potansiyel tehlikelerin farkında olmanız ve naif bir toplumsal araştırma anlayışı yerine sosyo-politik ortama dair gerçekçi bir yaklaşım benimsemeniz gerekir. İkincisi, araştırmaların dış baskılardan bağımsızlığını savunmak için başkalarıyla birlikte çalışmalısınız. Üçüncüsü, halkı ve belli başlı kurumların yöneticilerini, bağımsız toplumsal araştırmanın değeri ve önemi konusunda eğitmeniz gerekir. Devlette bir makam sahibi olan çoğu insan, bilim camiasının muazzam bir titizlik ve dürüstlükle bilgi üretme, her şeyden önce hakikatin peşinde koşma ve açıkça ve özgürce iletişim kurma kararlılığını paylaşmaz. Hatta bazıları, bu tür hedeflere düşmanlık eder. Shuah ve Druckman'ın (2015:8) gözlemlediği gibi, "Tam da bilim beşeri değerleri besleyecek potansiyele sahip olduğu için, inandıklarına sıkı sıkıya bağlı kimseler, bilimsel araştırmaların yönünü etkilemeye çalışabilirler..."

Bu bölümü, sizi, bir toplumsal araştırma okuru ya da toplumsal araştırmada yeni olan biri olarak kendi kendinizi bilmeniz konusunda uyararak bi-

tirmek istiyorum. Araştırmanın toplumdaki yerinin ve toplumsal araştırmanın kendisinin toplumsal bağlamının bilincinde olun. Toplumsal araştırmacılar, toplumun geneline dair benzersiz bir bakış açısı getirirler. Bizim kendimize, bilim camiasına ve topluma karşı bir sorumluluğumuz var, sosyal bilimlerin toplumdaki mevcut konumunu nasıl elde ettiğinin farkında olmamız gerekir.

Anahtar Kelimeler

Akademik özgürlük
Araştırma önerileri çağrısı
Ayrım hatası
Baş araştırmacı (PI)
Bursiyerlik
Camelot Projesi
Düşünce kuruluşu
İdari özet
İlgililik modelleri
İlişkisel konum
İntihal
Mealen aktarım
Önhazırlık
Redaksiyon
Revize etme
Serbest yazım
SLAPP davası
Teklif çağrısı (RFP)
Yakınlaştırma merceği

Değerlendirme Soruları

1. Araştırma raporu yazma sürecinde, önhazırlık, serbest yazım, yeniden yazım, revize etme ve kompozisyon arasındaki ilişkiyi açıklayın.
2. Nicel araştırma raporuyla nitel araştırma raporunun düzeni arasındaki temel farklılıklar nelerdir?
3. Araştırma önerisi ile nihai araştırma raporu arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?
4. Siyasetçilerin eylemleri, toplumsal araştırmalara ne tür kısıtlamalar getirir?
5. Fon tahsisi üzerindeki denetim, araştırılan mesele türlerini ne şekillerde etkileyebilir?
6. Devletin ya da araştırmalara fon sağlayan özel bağışçıların kullandığı kriterler, bilim camiasındaki meslektaşlar tarafından kullanılan kriterlerden nasıl farklılık gösterebilir?
7. Son 20 yılda ABD hükümeti tarafından araştırmalara tahsis edilen fonlarda görülen eğilimler nelerdir ve bunlar yürütülen araştırmaları nasıl etkiliyor olabilir?
8. Rule'un ilgililik modellerinin kaynağı ve anlamı nedir?
9. Akademik özgürlük, ilişkisel bir konumu nasıl destekler ya da ona ters düşer?
10. Nesnel ve değerden bağımsız araştırma yürütmek hangi anlamlara gelir?

Terimler Dizini

Bölüm 1

Açıklayıcı derinlik yanılsaması: Kişinin gerçekte olduğundan daha bilinçli ve bilgili olduğuna dair bir inançtır.

Akademik dergi makalesi: Özelleşmiş bir yayında yer alan ve başlıca okurları bilim camiasının üyeleri olan makaledir; yeni fikir ve bilgileri bilim camiası içinde yaymanın bir aracıdır.

Ampirik: Doğrudan insan duyuları (dokunma, görme, duyma, koklama, tat alma) aracılığıyla ya da dolaylı olarak duyuları destekleyen teknikler kullanarak gözlemleyip deneyimleyebildiğimiz şeydir.

Asılsız mutabakat: Kişinin kendi düşünme biçimini başkalarına yansıtma eğilimi. Başka bir ifadeyle, kişi kendisi dışında herkesin kendisiyle aynı fikirde olduğunu ya da aynı şekilde davrandığını düşünür.

Aşırı genelleme: Eldeki veriler ya da ampirik gözlemlere dayanarak gerekçelendirilebilecek olanın çok ötesine geçen ifadelerdir

Bilim camiası: Bilimsel bilginin üretimi ve ilerlemesini sağlayan tutum, inanç ve kurallar sistemini paylaşan insanların toplamıdır.

Bilim camiasının normları: Bilimcilerin, araştırmalarını nasıl yürüteceklerini düzenleyen bir dizi resmi olmayan kural, ilke ve değerdir.

Bilimsel okuryazarlık: Bilimsel bilgileri, kavramları, ilkeleri ve kuramları anlama ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı sorun çözmeye ve karar almaya, uygulama ve bilim camiasının temel değerlerini yansıtacak şekilde etkileşime geçme becerisi

Çöp bilim: Doğru biçimde yürütülmüş olsa bile, bir savunuculuk grubunun karşı çıktığı bulgular üreten bilimsel araştırmaları eleştirmek üzere kullanılan bir halkla ilişkiler terimidir.

Erken kapanma: Bilimsel standartların gerektirdiği kanıt miktarına ya da derinliğine ulaşmadan bir yargıya varmak ya da bir karar almak ve sorgulamayı bitirmektir.

Hale etkisi: Tarafsız, eşit bir değerlendirme yapmak yerine kişi, yer ya da nesnelerin önceden var olan saygınlığının değerlendirmelerinizi etkilemesine izin vermektir.

Hesap yapamama: Nicel okuryazarlıktan yoksunluk; sayılarla ve diğer matematiksel kavramlarla akıl yürütme becerisine sahip olmama

Kör okuma: Araştırmacının kendi çalışmasını değerlendiren meslektaşlarının kimliğini, değerlendirmeyi yapan araştırmacıların da çalışmayı gerçekleştiren araştırmacının kimliğini baştan bilmeden, bir araştırma raporunun niteliği konusunda karar verme süreçleridir.

Sahte bilim: Kabul görmek amacıyla bilimsel jargon ve kisveye bürünen, ama bilimsel yöntemin gerektirdiği standart ya da sistematik titizlikle üretilmemiş fikir veya bilgilerdir.

Seçici gözlem: Tarafsız ve dengeli bir biçimde gözlem yapmak yerine, önceden var olan düşünceleri destekleyecek biçimde gözlemler yapmaktır.

Toplumsal kuram: Toplumsal dünya hakkındaki bilgileri özetleyen ve düzenleyen, onun nasıl işlediğini açıklayan birbiriyle bağlantılı fikirlerden oluşan sistemdir.

Veri: Kural ya da yerleşik prosedürlere uygun biçimde dikkatle toplanmış sayısal (nicel) ve sayısal olmayan (nitel) bilgi ve kanıtlardır.

Bölüm 2

Açıklayıcı araştırma: Ana amacın olayların neden gerçekleştiğini açıklamak ve kuram oluşturmak, ayrıntılandırmak, genişletmek ya da test etmek olduğu araştırmadır.

Araçsal bilgi: Temel ya da uygulamalı bir araştırma sorusunu, sorununu ya da meselesini sonuç ya da görev odaklı bir yaklaşımla dar anlamda yanıtlamaya odaklanmış bilgidir.

Betimleyici araştırma: Asıl amacın kelimeler ya da sayıları kullanarak "bir resim çizmek" ve bir profil, sınıflandırma şeması ya da kim, ne zaman, nerede ve nasıl gibi soruları yanıtlamak için izlenecek adımların ana hatlarını sunan araştırmadır.

Boylamsal araştırma: Zamanda birden fazla noktada birçok birim ya da örnek olayla ilgili bilgileri inceleyen her türlü araştırmadır.

Değerlendirme araştırması: Bir program ya da politikanın ne kadar iyi işlediğini ya da amaçlarına ve hedeflerine ulaşıp ulaşmadığını belirlemeye çalışmakta kullanılan uygulamalı araştırmadır.

Deneysel araştırma: Araştırmacının bazı araştırma katılımcıları için koşulları değiştirip diğerleri için değiştirmediği ve sonra bunun bir farklılık yaratıp yaratmadığını görmek için grup tepkilerini karşılaştırdığı araştırmadır.

Dönüşümsel araştırma: Özellikle klinik tıpta temel araştırmayı pratik uygulamalarla ilişkilendirilen uygulamalı araştırmadır.

Düşünümsel bilgi: Temel ya da uygulamalı toplumsal araştırmanın varsayımlarını, bağlamını ve ahlaki değer konumlarını, araştırma sürecinin kendisi ve öğrenilen şeylerin içerimleri de dahil olmak üzere geniş anlamda inceleyen bilgidir.

Eylem araştırması: Asıl amacın toplumsal değişimi kolaylaştırmak ya da değer yönelimli bir siyasi-toplumsal hedefi gerçekleştirmek olduğu uygulamalı araştırmadır.

Görevlendirilmeye dayalı araştırma: Araştırmacı dışında birinin emriyle forlanan ve yürütülen araştırmadır; araştırmayı yürüten kişinin genellikle araştırma sorusu, araştırma yöntemleri ve sonuçların sunumu üzerindeki denetimi sınırlıdır.

İçerik analizi: Bir iletişim aracının içeriğinin sistematik olarak kaydedildiği ve analiz edildiği araştırmadır.

İhtiyaç tespiti: Araştırmacının bir gereksinim, sorun ya da endişeyle ilgili olarak bunların büyüklüğünü, kapsamını ve ciddiyetini de içeren tanımlayıcı bilgiler topladığı bir uygulamalı araştırma aracıdır.

Katılımcı eylem araştırması: Araştırma katılımcılarının araştırmanın tasarlanmasına ve yürütülmesine etkin bir şekilde katıldıkları eylem araştırmasıdır. Bilgi üretiminin demokratikleştirilmesine ve kolektif eyleme katılıma önem verir ve siyasi bilgilerin araştırmaya katılımdan doğduğunu varsayar.

Kesitsel araştırma: Zamanda tek bir noktada pek çok örnek olay üzerine bilgileri inceleyen her türlü araştırmadır.

Keşifsel araştırma: Asıl amacın ön fikirler geliştirmek ve "ne" sorusu üzerinde odaklanarak rafine edilmiş araştırma sorularına doğru yönelmek için çok az anlaşılmış bir meseleyi ya da olguyu incelemek olduğu araştırmadır.

Kohort araştırması: Bir zaman zarfında ya da hayatın bir aşamasında ortak bir deneyimi paylaşan bir insan ya da vaka kategorisinin incelendiği boylamsal araştırmadır.

Maliyet-fayda analizi: Ekonomistlerin geliştirdiği, bir sürecin girdilerine ve çıktılarına parasal bir değerin atfedildiği ve sonrasında araştırmacının bunlar arasındaki dengeyi incelediği bir uygulamalı araştırma aracıdır.

Mevcut istatistiklere dayalı araştırma: Hükümet daireleri ya da diğer kurumlar tarafından toplanmış olan nicel verileri yeniden incelediği ve istatistiksel olarak analiz ettiği araştırmadır.

Panel araştırması: Bilgilerin birkaç farklı zaman diliminin her birinde aynı olaylar ya da insanlar hakkında olduğu boylamsal araştırmadır.

Saha araştırması: Araştırmacının doğal ortamda insanları uzun süre boyunca doğrudan gözlemlediği ve onlar hakkında notlar aldığı nitel araştırmadır.

Sosyal etki değerlendirmesi: Bir topluluğa yeni, büyük bir değişiklik getirildiğinde toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında olması beklenen sonuçları belgeleyen uygulamalı araştırmadır.

Tarama araştırması: Araştırmacının çok sayıda insana aynı soruları sistematik biçimde sorduğu ve sonra yanıtlarını kaydettiği nicel araştırmadır.

Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma: Araştırmacının tarihsel geçmişte ve/veya farklı toplumlardaki olaylar ve koşullarla ilgili verileri incelediği nitel araştırmadır.

Temel araştırma: Dünyanın işleyişiyle ilgili temel bilgileri ilerletmek ve kuramsal açıklamalar oluşturmak/test etmek için tasarlanan araştırmadır. Başlıca alıcı kitlesi bilim camiasıdır.

Tepkisiz araştırma: İncelenen insanların bir araştırmaya dahil edildiklerinin farkında olmadığı araştırma yöntemleridir.

Uygulamalı araştırma: Somut bir soruna pratik çözümler sunmak ya da klinik çalışanlarının veya pratisyenlerin acil ve özel gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış olan araştırmadır.

Vaka analizi araştırması: Birkaç birim ya da vaka hakkındaki bir ya da birden çok tarih aralığına ait kapsamlı bilgilerin derinlemesine incelendiği araştırma

Zaman-dizileri araştırması: Bilgilerin birden çok zaman diliminin her birinde farklı örnek olaylar ya da kişilerle ilgili olabildiği boylamsal araştırmadır.

Bölüm 3

Ağ kuramı: Kendi içinde bağlantılı bir ağ ya da şebeke içindeki yerler ve bağlantılar ile ağın genel örüntüsü ya da şekli üzerine vurgu yapan yapısal bir açıklama kullanan kuram türüdür.

Analiz birimi: Değerlendirilen birim, vaka ya da toplumsal yaşam parçasıdır. Kavram geliştirmede, kavramların ampirik olarak ölçülmesinde ya da gözlemlenmesinde ve veri incelemesinde temel öneme sahiptir.

Ampirik genelleme: Çok soyut olmayan kavramlar kullanarak ampirik düzenlilikleri tanımlayan ya da ampirik örüntüleri ifade eden dar, yarı kuramsal bir ifadedir.

Birliktelik: İki olayın, özelliğin ya da faktörün, biri gerçekleştiğinde/var olduğunda diğerinin de büyük olasılıkla gerçekleşeceği/var olacağı şekilde birlikte meydana gelmesidir.

Dizisel kuram: Yapısal bir açıklamadan yararlanan, ardışık bir örüntünün ana hatlarını çizen ve olayları oluşturan gerçekleşme düzenini, aşamalarını, adımlarını ya da evrelerini belirten bir kuram türüdür.

Formel Kuram: Genel olan ve belirli pek çok alana uygulanabilen bir kuram türüdür.

Heptengidim: Tümevarımcı ya da tümdengelimci kavram geliştirme ve kuramlaştırma yaklaşımlarının alternatifidir. Araştırmacı çeşitli açıklamaları değerlendirir, ardından daha iyileştirilmiş bir açıklamaya doğru ilerleyen yinelemeli bir süreç içinde yeni kuramı geliştirir ve yeni verileri toplar

Hipotez: Bir kuramsal önermenin henüz ampirik kanıtlarla test edilmemiş ve doğrulanmamış olan ampirik olarak test edilebilir bir versiyonudur. En çok tümdengelimci kuramlaştırmada kullanılır ve bir tahmin olarak yeniden ifade edilebilir.

İdeal tip: Bir olay, süreç ya da fikrin saf, soyut bir modelini sunan bir kavram sınıflandırması türüdür. Toplumsal kuram oluşturmada ve veri analizinde kullanılır.

İdeoloji: Çoğunlukla siyasi değerlere ya da inanca dayalı olan, varsayımlar, kavramlar, kavramlar arası ilişkiler ve açıklamalar içeren, bilimsel olmayan bir yarı kuramdır. Değişime direnen, ampirik verilerle doğrudan yanlışlanamayan ve normatif iddialarda bulunan kapalı bir sistemdir.

İşlevsel kuram: Birbirine bağımlı parçaların birbirine nasıl uyduğunu ve bütün için tamamlayıcı ve özelleşmiş destekleyici roller oynayan özgül parçalarla sistemin varlığını sürdürdüğünü açıklamaya önem veren bir yapısal açıklama türüdür.

Kavram kümesi: Ortak varsayımları paylaşan, birbirine işaret eden ve toplumsal bir kuramda birlikte iş gören, birbiriyle ilişkili kavramlar topluluğudur.

Kuramsal kavram: Düşünülmüş, dikkatle tanımlanmış ve bir kuramda açıkça belirtilmiş olan bir fikirdir.

Kuramsal açıklama: Bir şeyin neden belirli bir biçim aldığını ya da gerçekleştiğini açıklayan ve bunu daha genel fikirlere ve soyut ilkelere başvurarak yapan mantıksal bir argüman ya da "öykü"dür.

Kuramsal çerçeve: Varsayımlar, kavramlar ve özgül toplumsal kuramlar içeren çok genel bir kuramsal sistemdir.

Makro-düzey kuram: Toplumsal yapının makro düzeyine (örn. toplumsal kurumlar, toplumların geniş kesimleri, toplumların tümü ya da dünyadaki bölgeler) ve uzun zaman aralıklarında gerçekleşen (uzun yıllar, on yıllar ya da bir yüzyıl ya da daha uzun bir zaman zarfında) süreçlere odaklanan toplumsal kuramdır.

Mezo-düzey kuram: Toplumsal yaşamdaki orta-düzey (örn. örgütlenmeler, hareketler ve topluluklar) ilişkiler, süreçler ve yapılar ve orta uzunluktaki sürelerde etkili olan olaylar (aylar, birkaç yıl ya da on yıl) üzerine odaklanan toplumsal kuramdır.

Mikro-düzey kuram: Toplumsal yaşamın kısa sürelerde gerçekleşen mikro düzeyi (örn. bireyler ya da küçük gruplar arasındaki yüz yüze etkileşmeler ve karşılaşmalar) üzerine odaklanan toplumsal kuramdır.

Nedensel açıklama: Olayların niçin gerçekleştiği ve işlerin nasıl yürüdüğü hakkında nedenler ve sonuçlar şeklinde ya da belli sonuçlar üreten bir faktör olarak ifade edildiği bir tür kuramsal açıklamadır

Nedensel mekanizma: Nedensel bir açıklamanın, birincil bağımsız değişkenin ya da değişkenlerin birincil bağımlı değişken ya da değişkenleri etkileme sürecini tanımlayan parçasıdır.

Negatif ilişki: İki kavram ya da ölçüm arasında, biri arttığında diğerinin azaldığı ya da biri var olduğunda diğerinin olmadığı birliktelik biçimidir.

Orta-boy kuram: Genel çerçevelerle ampirik genelleme arasında yer alan, kısıtlı soyutlamaya/erime sahip olan ve gözlemlenebilir olgulara bağlanabilen, ampirik olarak doğrulanabilir ifadeler biçimini alan toplumsal kuramdır.

Önerme: İki ya da daha fazla kavram arasındaki ilişkiyle ilgili kuramsal bir ifadedir.

Pozitif ilişki: İki kavram ya da ölçüt arasında, biri arttığında diğerinin de arttığı ya da biri var olduğunda diğerinin de var olduğu birliktelik biçimidir.

Sınıflandırma-kavram: Tek bir kavramla daha basit çeşitli kavramlar içeren bütün bir kuramsal açıklama arasındaki karmaşık, çok boyutlu bir kavramdır.

Soyutlama düzeyi: Bir kavramın, ampirik ve somuttan, çoğunlukla günlük yaşamda kolaylıkla gözlemlenebilir olandan çok soyut, görünmeyen zihinsel yaratımlara kadar uzanan bir özelliğidir.

Temellendirilmiş kuram: Genellikle nitel araştırmada kullanılan, çoğunlukla ampirik gözlemler arasında karşılaştırmalar yaparak soyut kuramsal ifadelere doğru ilerleyen bir tür tümevarımcı toplumsal kuramdır.

Tipoloji: İki ya da daha fazla basit kavramı birbiriyle ilişkili alt türler kümesi oluşturacak şekilde birleştirerek ya da çapraz sınıflandırarak oluşturulan kuramsal bir sınıflandırma ya da bir yarı kuramdır.

Tümdengelimci doğrultu: Soyut kavramlar ve kuramsal ilişkilerle başlayıp daha somut ampirik karıtlara doğru ilerleyen kuram oluşturma ya da doğrulama yaklaşımıdır.

Tümevarımcı doğrultu: Somut ampirik karıtlarla başlayıp daha soyut kavramlara ve kuramsal ilişkilere doğru ilerleyen bir kuram geliştirme veya doğrulama yaklaşımıdır.

Tutumluluk: Basit olanın daha iyi olduğu fikridir. Diğer her şey eşit olduğunda, daha az karmaşıklıkla daha çok şeyi açıklayan bir toplumsal kuram daha iyidir.

Tözel kuram: Özellikle belirli bir başlığa göre hazırlanmış bir kuram türüdür.

Varsayım: Bir kuramda, kuramsal bir açıklama oluşturmak için zorunlu olan test edilmemiş başlangıç noktası ya da inançtır.

Yapısal açıklama: Olayların niçin gerçekleştiği ve işlerin nasıl yürüdüğüyle ilgili, kapsamlı bir yapının ana hatlarının çizilmesiyle ve o yapıdaki yerlerin, karşılıklı bağımlılıkların, mesafelerin ya da konumlar arasındaki ilişkilerin vurgulanmasıyla ifade edilen bir kuramsal açıklama türüdür.

Yorumlayıcı açıklama: Olayların niçin gerçekleştiği ve işlerin nasıl yürüdüğüyle ilgili, toplumsal olarak üretilen anlamlarla ve öznel dünya görüşleri ile ifade edilen bir kuramsal açıklama türüdür.

Bölüm 4

Açıklayıcı eleştiri: Eleştirel sosyal bilimde kullanılan, açıklamanın eş zamanlı olarak hem açıkladığı (ya da olayların niçin gerçekleştiğini söylediği) hem eleştirdiği (ya da tutarsızlıklara işaret ettiği, mitleri açığa çıkardığı veya çelişkileri belirttiği) açıklama türüdür.

Anlamlı toplumsal eylem: İnsanların öznel olarak önem atfettiği ve yorumlayıcı sosyal bilimin toplumsal gerçekliğin en önemli yanı olarak gördüğü, toplumsal ortamlarda gerçekleşen toplumsal eylemdir.

Araçsal yönelim: İnsanların kendi çevrelerini denetlemek ya da bir hedefe ulaşmak için bilgiyi bir araç gibi kullanabileceğini söyleyen, toplumsal bilgiye dönük bir araç-amaç yönelimidir. Bilginin değerini, hedeflere ulaşmadaki yararı belirler.

Aşkın perspektif: Araştırmacı araştırılan insanlarla birlikte araştırmayı geliştirir, onlarla yakınlık kurmak için insanların iç yaşamlarını inceler ve karşılıklı anlayış oluşturmak üzere araştırılan insanlarla yakınlık içinde çalışır.

Değerden bağımsız bilim: Toplumsal araştırmanın nesnel biçimde yalnızca ampirik kanıtlara dayanarak ve ahlaki-politik değerlerin etkisi olmadan yürütülmesi gerektiğini söyleyen pozitivist sosyal bilim ilkesidir.

Determinizm: İnsan eylemliliğine ve nedenselliğe, büyük oranda belirlenebilir olan ve bireylerin dışındaki güçlerin neden olduğunu varsayan bir yaklaşımdır.

Diyalektik: Eleştirel sosyal bilimde vurgulanan bir değişim sürecidir; toplumsal ilişkilerin çözümsüz iç çelişkiler içerdiğini, bunun da zaman içinde dramatik bir altüst oluşu ve sözkonusu ilişkinin tümüyle yeniden yapılanmasını tetikleyeceğini ifade eder.

Doğal tutum: Yorumlayıcı sosyal bilimde kullanılan sağduyuya dayalı fikirlerin dünyasının kararlı ve gerçek olduğunu geçmişten geleceğe çarpıcı bir değişim olmaksızın devam ettiğini varsaydığımız bir fikirdir; bunu gündelik görevleri yerine getirmenin pratik gerekliliği nedeniyle yaparız.

Dönüştürücü perspektif: Araştırmacı, öznel fikirleri değiştirebilecek ve toplumsal-siyasi eyleme girişmenin insanların yaşamlarını nasıl kökünden değiştirebileceğine dair içgörüler sağlayabilecek biçimde gerçekliğin görünür düzeyinin altına iner.

Düşünümsel-diyalektik yönelim: Eleştirel sosyal bilimde kullanılan, öznel ve nesnel yanların harmanlanmasıyla, bu yanların tek tek her birinden elde edilemeyecek olan bütünleşik bir anlayışın elde edildiği toplumsal bilgi yaklaşımıdır.

Eleştirel sosyal bilim (ESB): Toplumsal araştırmada üç ana yaklaşım arasından görünürdeki çarpıtmalarla mücadele etmeyi, gerçekliğin birden çok düzlemi olduğunu fark etmeyi ve insanlara güç kazandırılması için değer temelli eylemciliği vurgulayanıdır.

Epistemoloji: Bilgi üretimiyle ilgili felsefe alanıdır. Bildiğimiz şeyleri nasıl bildiğimize ve hakikate ulaşmanın en geçerli yollarının neler olduğuna odaklanır.

Görecelcilik: Yorumlayıcı sosyal bilimde kullanılan, hiçbir bakış açısının ya da değer konumunun diğerlerinden daha iyi olmadığı, hepsinin o bakış açısını ya da değer yargısını benimseyen kişiler açısından eşit derecede geçerli olduğu düşüncesidir.

Hermenötik: Yorumlayıcı sosyal bilimle birlikte anılan, metne dayalı malzemelerin dini ve edebi analizinden doğmuş olan, metnin derinlemesine incelenmesinin ve parçalarının bütünle ilişkilendirilmesinin daha derin anlamları ortaya çıkarabildiğini öne süren bir yöntemdir

İdiyografik: Yorumlayıcı sosyal bilimde kullanılan, açıklamanın, bir toplumsal durum ya da ortam hakkındaki belirli ayrıntılarla birlikte sınırlı düzeyde soyutlama içeren derinlemesine bir betimlemeden ya da resimden oluştuğu bir açıklama türüdür.

İnşacı yönelim: İnsanların yarattığı ve kullandığı düşüncelerin ve anlamların özünde onlar için gerçekliği biçimlendirdiğini varsayan, toplumsal gerçeklik anlayışıdır.

İstenççilik: İnsan eylemlerinin bireylerin öznel seçimleri ve mantıklarına dayandığını varsayan insan eylemliliği ve nedensellik yaklaşımıdır.

Kapsayıcı yasa modeli: Üst düzeydeki çok soyut birkaç kuramın alt düzeydeki pek çok daha somut durumu kapsadığına ve tümdengelime olanak verdiğine dair bir pozitivist sosyal bilim düşüncesidir.

Mekanik insan modeli: İnsanların yüzeysel davranışlarını gözlemlemenin ve onları etkileyen dış güçleri belgelemenin, insan düşüncesini ve eyleminin açıklamak için yeterli olduğunu belirten ve pozitivist sosyal bilimde kullanılan bir insan doğası modelidir.

Nedensel yasalar: Toplumsal kuramın nedensel açıklamalarında kullanılan ve keşfedilmeleri pozitivist sosyal bilimin başlıca hedeflerinden biri olan genel neden-sonuç kurallarıdır.

Nomotetik: Pozitivist sosyal bilimde kullanılan, açıklamanın büyük oranda nedensel yasalara, yasa benzeri ifadelere ve ilişkilere dayandığı bir açıklama türüdür.

Ontoloji: Varoluşun ya da var olanların doğasıyla ilgili felsefe alanıdır; var olanın gerçekte ne olduğunu sorar ve gerçekliğin asli kategorilerinin neler olduğunu araştırır.

Öznelerarasılık: Pozitivist sosyal bilimde ampirik kanıtları değerlendirmek için kullanılan ve farklı insanların duyuların kullanımına dayalı dikkatli gözlemlerle ampirik dünyada ne olup bittiği üzerine uzlaşabileceğini söyleyen bir düşüncedir.

Paradigma: Temel varsayımları, anahtar konuları, nitel araştırma modellerini ve yanıt arama yöntemlerini kapsayan, kuram ve araştırma için genel bir düzenleyici çerçevedir.

Parantez alma: Yorumlayıcı sosyal bilim araştırmacılarının toplumsal bir sahnenin verili kabul edilen varsayımlarını tespit edip, ardından onları bir kenara aldığı ya da geçici olarak askıya alma stratejisine verilen isimdir. İnsanların gündelik hayatta kullandıkları sıradan ve "bariz" anlamları fark edip bir kenara ayıran araştırmacılar böylelikle bunların rolünü daha iyi anlayabilirler.

Pozitivist sosyal bilim (PSB): Toplumsal araştırmadaki üç ana yaklaşım arasından nedensel yasalar keşfetmeyi, dikkatli ampirik gözlemleri ve değerden bağımsız araştırmayı vurgulayandır.

Praksis: Eleştirel sosyal bilimde açıklamaları değerlendirmede kullanılan bir yöntemdir; bunu yaparken kuramsal açıklamaları gerçek yaşam pratikleriyle test ederek ve beraberinde gelen sonucu açıklamayı rafine etmek için kullanırız.

Pratik yönelim: İnsanların bilgiyi günlük yaşamlarına uygulamalarını vurgulayan pragmatik toplumsal bilgi yaklaşımıdır. Bilginin değeri, kişinin pratik günlük anlayışları ve seçimleriyle bütünleştirilebilme becerisinden kaynaklanır.

Sınırlı özerklik: Eleştirel sosyal bilimde kullanılan, insan eyleminin öznel seçimlere ve nedenlere dayandığını, ama bunun ancak tanımlanabilir sınırlar içinde olduğunu varsayan insan eylemliliği ve nedensellik yaklaşımıdır.

Şeyleştirme: Eleştirel sosyal bilimde kullanılan, insanların kendi yaratılarından koptuğuna, yaratılarıyla aralarındaki bağı kaybettiğine ve yaratılarını yabancı, dış güçler olarak gördüğüne işaret eden düşüncedir.

Teknokratik perspektif: Araştırmacının herhangi bir araştırma problemini ve hükümet, şirket yetkilileri ya da bürokratik yetkililer tarafından talep edilen bir araştırmanın kapsamı üzerindeki kısıtlamaları sorgulamaksızın kabul ettiği, kendisini istihdam edenler adına eleştirel ol-

madan uygulamalı araştırma yürüttüğü ve yetkililerin karar almak için gereksinim duyduğu bilgileri itinalkar biçimde onlara sağladığı uygulamalı yaklaşımdır.

Tipleştirme: İnsanların gündelik hayatta olayların akışını ya da deneyimledikleri durumları kategorize etmek ve düzenlemek için kullandıkları gayri resmi bir model ya da çerçevedir; genellikle genel kültürün ya da sağduyunun bir parçasıdır; yaşamın karmaşıklığını ve akışını basitleştirir ve düzenlemeye yardımcı olur.

Verstehen: Yorumlayıcı sosyal bilimin toplumsal araştırmanın başlıca hedeflerinden biri olarak kabul ettiği empatik anlayış anlamına gelen Almanca bir kelimedir.

Yanlış bilinç: Eleştirel sosyal bilim tarafından kullanılan, insanların çoğunlukla ampirik koşullar ve kendi gerçek çıkarları hakkında yanlış ya da yanıltıcı fikirlere sahip olduğu düşüncesidir.

Yerleşik Bilgi Kuramı: Feminist, Eleştirel Sosyal Bilimde ve Postmodern araştırma, araştırmacının sosyo-siyasi konumunun belli toplumsal bilgi türlerine erişimi ya kolaylaştırdığı ya da engellediği görüşüdür.

Yeterlilik önermesi: Açıklamaların incelenen insanlar tarafından sağduyu aracılığıyla anlaşılabilir olması gerektiği şeklindeki yorumlayıcı sosyal bilim düşüncesidir.

Yorumlayıcı sosyal bilim (YSB): Toplumsal araştırmadaki üç ana yaklaşım arasından anlamlı toplumsal eylem, toplumsal olarak inşa edilen anlam ve değer göreceliğini vurgulayandır.

Bölüm 5

Anonimlik: Katılımcıların isimsiz kaldığı etik koruma biçimidir; kimlikleri ifşa edilmeden korunur ve bilinmeden kalır.

Araştırmada sahtekarlık: Bir araştırmacının yanlış veriler yarattığı veya uydurduğu ya da araştırma prosedürü üzerine yanlış rapor verdiği etik dışı davranış türüdür.

Atıf: İnsanların bir akademik bir yayının yerini hızla bulmasına yardımcı olan ayrıntılardır.

Bilgilendirilmiş onam: Bir çalışma başlamadan önce çalışmanın çeşitli yönlerini katılımcılara açıklayan ve onların araştırmaya katılmayı kendi iradeleriyle kabul etmelerini isteyen, çoğunlukla yazılı bir bildirimdir.

Bilgi uçuran: Bir kurumdaki etik dışı veya yasadışı pratiklerin farkına varan ve onlara karşı sesini yükselten kişidir. Kurumsal kanallar aracılığıyla bu pratiklere son vermeye çalışır, ama başarısız olur ve bu çabası için cezalandırılabilir. Etik dışı veya yasadışı pratiklere karşı kurumun dışında sesini yükseltmeye devam eder.

Bilimsel suiistimal: Birisi araştırmada sahtekarlık, intihal veya bilim camiası tarafından saptanmış, genel kabul gören araştırma yürütme ve raporlama pratiklerinden belirgin biçimde sapan öteki etik dışı davranışlarda bulunduğunda gerçekleşir

Çapraz tasarım: Tüm grupların deneysel müdahaleye maruz bırakıldığı ve böylece rahatsızlıkların ya da yararların paylaşıldığı, eşitsizliğin yaratılmadığı bir tür deney tasarımıdır.

Gizlilik: Araştırma verilerinin güvenli biçimde saklanması ve kamudan gizli tutulması ve bilginin belirli bireyleri belirli yanıtlarla bağlantılandırmaya izin verecek biçimde açığa vurulmaması yoluyla incelenenlerin etik biçimde korunmasıdır. Araştırmacılar, bunu verileri yalnızca bir toplam biçiminde (örn. yüzdeler, ortalamalar, vb.) sunarak sağlarlar.

Gönüllü onam ilkesi: Açıkça ve özgür biçimde katılmayı kabul etmediği sürece hiç kimsenin araştırmaya asla katılmaması gerektiğini belirten etik ilkedir.

İntihal: Başkasının fikirlerini onun kelimelerini ve fikirlerini orijinal kaynağa gerektiği gibi atıf vermeden birebir kullanarak çalmak

Etik Kurulu: ABD üniversitelerinde, hastanelerinde ve araştırma enstitülerinde bulunması federal yasa tarafından zorunlu tutulan, insanlarla ilgili araştırmaların sorumluluk sahibi ve etik bir biçimde yürütülmesini sağlamaya yönelik bir kuruldur. Araştırma başlamadan önce çalışmanın ayrıntılarını inceler.

Mesleki etik kurallar: Meslek örgütleri tarafından araştırma pratiğine yön vermesi ve etik ve etik dışı davranış arasındaki sınırın belirginleştirilmesi için hazırlanan ilkeler ve talimatlardır.

Meta-analiz: Yazarın pek çok çalışmadan elde edilen sonuçları düzenlediği ve bu sonuçlardaki ortak bulguları tespit etmek için istatistiksel tekniklerden yararlandığı özel bir literatür taraması türüdür.

Nürnberg yasaları: İnsanların kullanıldığı araştırmalarda etik kuralların uygulanmasının başlangıcı olan uluslararası bir ahlaki, etik davranış yasasıdır. 2. Dünya Savaşı'nın savaş suçları mahkemelerinden sonra insanlık dışı Nazi tıbbi deneylerine yanıt olarak benimsenmiştir

Özel popülasyon: Yaşları, hapiste bulunmaları, potansiyel baskılar veya fiziksel, zihinsel, duygusal vb. becerilerin tamamına sahip olmamaları nedeniyle bir çalışmaya katılmak için kendi iradeleriyle onay verme özgürlüğüne ya da bilincine tam olarak sahip olmayabilecek araştırma katılımcılarıdır.

Öz: İki anlamı olan bir terimdir: bir akademik dergi makalesinin çoğunlukla başında yer alan kısa özet ve dergi makalelerinin yerini bulmak için bir referans aracı.

Sözleşmeli araştırma: Sponsoru olan, yani bir hükümet dairesi, kuruluş, şirket, vb. tarafından finanse edilen bir uygulamalı araştırma türüdür. Araştırmacı, sponsorla araştırma sorusu üzerine bir çalışma yürütmek ve çalışmayı önceden belirlenen bir tarihte belirli bir fiyat karşılığında teslim etmek üzere sözleşme yapar.

Bölüm 6

Alternatif hipotez: Sıfır hipoteziyle eşleştirilmiş olan, bir bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerinde önemli bir etkisi bulunduğunu söyleyen hipotezdir.

Ara değişken: Mantıksal veya zamansal olarak bağımsız değişkenden sonra, bağımlı değişkenden önce gelen ve bu değişkenlerin nedensel ilişkisinin işleyişine aracılık eden değişkendir.

Bağımlı değişken: Nedensel bir hipotezde bağımsız bir değişkenin neden olduğu etki veya sonuç değişkenidir.

Bağımsız değişken: Nedensel bir hipotezde bağımlı bir değişken üzerinde bir etki veya sonuç üreten neden değişkenidir.

Birinci-düzey yorumlama: İncelenen insanların bakış açısından yapılan yorumlamalardır.

Brikolaj: Çevrede dağınık halde bulunan çeşitli malzemelerden yararlanarak doğaçlama yapmak ve onları pragmatik bir görevi yerine getirmek üzere yaratıcı biçimlerde kullanmaktır.

Çift-teminatlı hipotez: İki bağımsız değişkeni bulunan, değişkenlerden hangisinin ve değişkenlerin tek başına mı yoksa bileşim halinde mi etkiyi ürettiğinin belli olmadığı, kafa karıştırıcı ve kötü tasarlanmış hipotezdir.

Değişken: Birden çok değer alabilen bir kavram veya onun ampirik ölçümüdür.

Doğrusal araştırma izleği: Açık, mantıklı ve adım adım devam eden düz bir çizgide ilerleyen ve genellikle nicel araştırmada kullanılan araştırma biçimidir

Doğrusal olmayan araştırma izleği: Döngüsel, tekrarlanan ya da bir ileri-geri örüntüsü içinde hareket eden ve genellikle nitel araştırmada kullanılan araştırma biçimidir.

Ekolojik yanılgı: Büyük ölçekli analiz birimleri arasındaki birlikteliklerle ilgili ampirik verilerin çoğunlukla aşırı genellendiği ve çok daha küçük birimler arasındaki ilişkilerle ilgili iddialar için kanıt olarak kabul edildiği bir açıklama hatasıdır.

Evren: Bir ilişki veya hipotez tarafından kapsanan veya açıklanan bütün birimler kategorisi veya sınıfıdır.

Hipotezi yanlışlama mantığı: Sıfır hipotezinin mantığıdır. Ampirik kanıtları doğrulamanın bir ilişkinin varlığı için zayıf bir örnek oluşturduğu fikrine dayanır. Destekleyici kanıtlar toplamak yerine hiçbir ilişkinin var olmadığını test etmek hipotezin olası varlığına daha sağlam ve dolaylı bir destek sağlar.

İkinci-düzey yorumlama: Bir çalışmayı yürütmüş olan araştırmacının bakış açısından yapılan nitel yorumlamalardır.

İndirgemecilik: Küçük ölçekli analiz birimleri arasında bulunan birlikteliklerle ilgili ampirik verilerin büyük oranda aşırı genellendiği ve çok daha büyük birimler arasındaki ilişkiler hakkındaki iddialar için kanıt olarak kabul edildiği bir açıklama hatasıdır.

Kritik deney: Aynı olgunun birbirine rakip açıklamalarından birinin diğerinden daha üstün olduğunu göstermek için doğrudan karşılaştırılması ve değerlendirilmesidir.

Nedensel hipotez: En az bir bağımsız ve bir bağımlı değişkeni bulunan ve ampirik olarak test edilecek olan bir nedensel açıklama veya önerme ifadesidir.

Niteleyiciler: Bir değişkenin kategorileri veya düzeyleridir.

Pratik mantık: Çıraklık modeline ve pratik kaygılar ile belli deneyimler hakkındaki örtük bilgilerin paylaşılmasına dayanan bir araştırma mantığıdır; nitel araştırmanın özelliğidir.

Sahtelik: Görülmeyen ya da başlangıçta gizli olan nedensel bir faktör nedeniyle yanıltıcı olan sözde nedensel ilişkidir; görülmeyen faktörün hem bağımsız hem bağımlı değişken üzerinde etkisi vardır ve iki arasında bir ilişkinin var olduğuna dair yanlış bir izlenim üretir.

Sıfır hipotezi: Bir bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerinde hiçbir kayda değer etkisinin bulunmadığını belirten hipotezdir

Teleoloji: Nedensel faktör zamansal olarak sonuçtan önce gelmediği için veya nedensel faktör ampirik olarak ölçülemeyen belirsiz, genel bir güç olduğu için nedensel ilişkinin ampirik olarak test edilemez olduğu açıklama hatasıdır.

Totoloji: Nedensel faktörün (bağımsız değişken) ve sonucun (bağımlı değişken) aslında aynı olduğu veya birinin ötekinin yeniden ifade edilmesi olduğu açıklama hatasıdır. Bu, tanımı gereği doğru olan ve görünüşte nedensel bir ilişkidir.

Üçgenleme: Bir şeye birden çok bakış açısından bakmanın daha fazla doğruluk sağladığı fikridir.

Üçüncü-düzey yorumlama: Bir araştırma raporunun okuyucuları tarafından yapılan nitel yorumlamalardır.

Yeniden inşa edilmiş mantık: Araştırma bilgilerini ve pratikleri kesin kurallar, formel prosedürler ve teknikler halinde yeniden düzenlemeye, standartlaştırmaya ve yasalara bağlamaya dayanan bir araştırma mantığıdır; nicel araştırmanın özelliğidir.

Yineleme ilkesi: Başkaları tarafından ve diğer verilerle üretilebilen ampirik sonuçlar güvenilirdir, ancak yeniden üretilemeyen sonuçların doğruluğu şüphelidir. Bu ilke genellikle nicel araştırmada kullanılır.

Bölüm 7

Ampirik hipotez: Araştırmacının değişkenleri özgül ampirik terimlerle ifade ettiği ve ölçülen göstergeler arasındaki birlikteliği de gözlemlenebilir, ampirik terimlerle ifade ettiği bir hipotez türüdür.

Anlamsal farklılık: Duyguları veya düşünceleri dolaylı olarak ölçen bir ölçektir. İnsanlara bir başlık veya konu ve karşıt kutuplu sıfatlar veya zarflar verilir; ardından insanlar iki sıfat veya zarf arasındaki pek çok boşluktan birini işaretleyerek duygularını gösterirler.

Aralık ölçüm düzeyi: Değişken niteleyicileri arasında farklılıkları belirleyen, kategorileri sıralayan ve kategoriler arasındaki uzaklığı ölçen, ama gerçek sıfırın bulunmadığı bir ölçüm düzeyidir.

Ayrışımsal geçerlilik: Birden çok göstergede, farklı yapıların göstergelerinin birbirinden ayrılacağı fikrine dayanan bir ölçüm geçerliği türüdür.

Birbirini dışlayan niteleyiciler: Bir ölçümdeki değişken niteleyicilerinin ya da kategorilerinin, yanıtlar yalnızca bir kategoriye oturacak ve çakışma olmayacak şekilde düzenlenmesi ilkesidir.

Bogardus toplumsal mesafe ölçeği: İki veya daha fazla toplumsal grup arasındaki toplumsal uzaklığı, bir grubun üyelerinin diğer grubun (grupların) üyeleriyle çeşitli türde toplumsal etkileşimlere girme veya yakınlık kurma konusundaki rahatlıklarının sınırını ifade etmelerini sağlayarak ölçen bir ölçektir.

Çoklu göstergeler: Bir değişkenin farklı seviyeleri için ampirik kanıt sunmak üzere birden çok prosedürün ya da çeşitli özgül ölçümlerin kullanımıdır.

Eşdeğerlik güvenilirliği: Göstergeler arası ölçüm güvenilirliğidir; tümünün aynı yapıyı ölçtüğü varsayılan farklı göstergeler kullanıldığında tutarlı sonuçlar veren bir ölçektir.

Guttman ölçeği indeksi: Araştırmacıların veriler toplandıktan sonra yanıtlara bakarak, "daha yüksek düzeyde" yanıtlar veren insanların "daha düşük düzeyde" yanıt vermesi eğilimi gibi bir hiyerarşik örüntünün bulunup bulunmadığını ortaya çıkarmak için kullandıkları bir ölçektir.

İçerik geçerliliği: Bir ölçümün, bir yapının kavramsal tanımının tüm yönlerini temsil etmesini gerektiren ölçüm geçerliğidir.

İndeks: Bir yapının ya da değişkenin birden çok farklı ölçümünü tek bir puan oluşturmak için toplamak ya da birleştirmektir.

İşlemselleştirme: Bir yapının kavramsal tanımından araştırmacının yapıyı ampirik biçimde gözlemlemesine olanak veren belirli etkinliklere veya ölçümlere geçme sürecidir.

İşlemsel tanım: Bir değişkenin ampirik dünyada ölçülmek veya gösterilmek için belirli eylemler açısından tanımlanmasıdır.

Kararlılık güvenilirliği: Zaman içindeki ölçüm güvenilirliğidir; ölçülen şeyin değişmediği varsayıldığında zamanın farklı noktalarında tutarlı sonuçlar veren bir ölçektir.

Kavramsal hipotez: Değişkenleri ve aralarındaki ilişkileri soyut, kavramsal terimlerle ifade eden bir hipotez türüdür.

Kavramsal tanım: Açıkça kaydedilmiş bir yapının dikkatli ve sistematik tanımıdır.

Kavramlaştırma: Soyut fikirler/kavramlar için net, titiz, sistematik kavramsal tanımlar geliştirme sürecidir.

Kesintili değişkenler: Niteleyicilerin ancak birbirinden ayrı kısıtlı sayıda kategoriyle ölçülebildiği değişkenlerdir

Kesişimsel geçerlilik: Birden çok göstergede, bir yapının göstergelerinin birbiri gibi davranacağı ya da uyuşacağı fikrine dayalı olan ölçüm geçerliği türüdür.

Kestirimsel geçerlilik: Bir yapının göstergesini doğrulamak için, gelecekte mantıksal olarak tutarlı olan bir olayın veya davranışın gerçekleşmesine bağlı olan ölçüm geçerliğidir.

Kriter geçerliliği: Bağımsız, dışarıdan doğrulamaya dayanan ölçüm geçerliğidir.

Likert ölçeği: Çoğunlukla tarama araştırmasında kullanılan, insanların tutumlarını veya diğer tepkilerini bir sürem üzerinde derecelendirerek sıralı ölçüm düzeyindeki kategoriler aracılığıyla (örn. katılıyorum, katılmıyorum) ifade ettikleri bir ölçektir.

Nominal ölçüm düzeyi: Bir değişkenin kategorileri arasında yalnızca tür farkının bulunduğu en düşük, kesinliği en düşük ölçüm düzeyidir.

Oran ölçüm düzeyi: En yüksek, en kesin ölçüm düzeyidir; değişken niteleyiciler derecelendirilebilir, aralarındaki uzaklık kesin olarak ölçülebilir ve mutlak bir sıfır vardır.

Ölçekler: Çoğunlukla tarama araştırmasında kullanılan, değişken bir yapının yoğunluğunu, yönünü, düzeyini veya gücünü bir sürem üzerinde gösteren bir nicel veri ölçümleri sınıfıdır.

Ölçüm değişmezliği: Ölçüm geçerliliğiyle yakından ilişkili bir fikirdir; bir göstergenin bir kavramı farklı toplumsal gruplarda eşit derecede doğru ölçüp ölçmemesiyle ilgilidir.

Ölçüm düzeyleri: Değişkenlerin ölçümünde bilgileri nominal düzeyden oran düzeye kadar dört düzeyde düzenlemek için kullanılan bir sistemdir.

Ölçüm geçerliliği: Bir ampirik göstergenin ve göstergenin ölçmesi beklenen yapının kavramsal tanımının ne kadar iyi birbirine "uyduğu"dur.

Ölçüm güvenilirliği: Bir değişkenin ölçümünün sağlamlığı veya tutarlılığıdır

Örtüşme kuralları: Araştırmacıların soyut kavramları ampirik toplumsal gerçeklikteki ölçüm işlemleriyle bağlantılandırmak için kullandıkları standartlardır.

Sıralı ölçüm düzeyi: Bir değişkenin kategorileri arasında bir farklılık olduğunu gösteren ve kategorilerin derecelendirilip sıralanmasına olanak veren bir ölçüm düzeyidir.

Standartlaştırma: Farklı birimlerin ölçümlerinde ortak bir zemin sağlayarak dürüst bir karşılaştırma yapmaya imkan tanımak için ölçümleri istatistiksel olarak ayarlama prosedürleridir.

Sürekli değişkenler: Değişken niteleyicileri arasında sonsuz sayıda daha küçük derecelendirmenin mümkün olduğu bir sürem üzerinde ölçülen değişkenlerdir.

Tam kapsayıcı niteleyiciler: Bir ölçümdeki niteleyicilerin ya da kategorilerin tüm olası yanıtlar için bir kategori sağlaması gerektiği ilkesidir.

Tek boyutluluk: Bir yapıyı ölçmek için birden çok gösterge kullanırken, bütün göstergelerin tutarlı biçimde birbirine uyması ve tek bir yapıyı göstermesi gerektiği ilkesidir.

Temsil güvenilirliği: Gruplar arasındaki ölçüm güvenilirliğidir; çeşitli toplumsal gruplar için tutarlı sonuçlar veren bir ölçektir.

Tepki seti: Bir dizideki her bir soruyu dikkatlice ve enine boyuna düşünmek yerine bütün sorulara katılma eğilimidir.

Thurstone ölçeği: Araştırmacının bir grup hakeme pek çok soru maddesi verdiği ve onlardan maddeleri bir sürem boyunca kategorilere ayırmalarını istediği, ardından hakemlerin aynı görüşü paylaştıkları maddeleri seçebilmek için çıkan sonuçları sıraladığı ölçektir.

Vaka oluşturma: Nitel araştırmada örnek olayların geliştirilmesidir.

Yakınsak geçerlilik: Bir yapının göstergesini doğrulamak için daha önceden var olan ve zaten kabul edilmiş bir ölçüme dayanan ölçüm geçerliğidir.

Yapı geçerliliği: Birden çok gösterge kullanan ve iki alt türü olan bir ölçüm geçerliği türüdür: bir yapının göstergelerinin ne kadar iyi uyuştuğu ya da farklı yapıların göstergelerinin ne kadar iyi birbirinden ayrıştığını ifade eder

Yüzeysel geçerlilik: Bir göstergenin başkalarının, özellikle de bilim camiasının kanaatine göre yapının "anlamlı" bir ölçümü olarak kabul edildiği ölçüm geçerliğidir.

Bölüm 8

Adrese dayalı örnekleme: ABD'de yakın zamanlarda kullanılan ve örnekleme çerçevesi olarak bilgisayarlı posta hizmeti kayıtlarındaki hanelerden yararlanan örnekleme yöntemidir.

Amaçlı örnekleme: Araştırmacının son derece özel ve ulaşılması güç bir popülasyonun olası tüm örneklerini belirlemek için geniş bir yöntemler yelpazesi kullandığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Ardışık örnekleme: Bir araştırmacının zaman, mali kaynaklar ya da kendi enerjisi tükenene kadar veya örneklerin sağlayacağı hiçbir çeşitlilik ya da bilgi kalmayana kadar mümkün olduğunca çok sayıda ilgili örnek bulmaya çalıştığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Aykırı olay örnekleme: Bir araştırmacının toplumsal süreçlere ya da bir ortama yönelik daha fazla içgörü edinmenin bir yolu olarak bile isteye sıradışı ya da topluma ayak uyduramayan örnekleri seçtiği, özellikle nitel araştırmacılar tarafından kullanılan rastlantısal olmayan bir örneklemedir.

Bağlantı-izlemeli örnekleme: Örneklemdeki örneklerin bir ağ aracılığıyla bağlantıların izlenmesi sayesinde seçildiği bir örnekleme türüdür.

Basit rastlantısal örneklem: Bir araştırmacının bir örnekleme çerçevesi oluşturduğu ve örnekleri seçmek için kusursuz bir rastlantısal süreç kullandığı, böylece popülasyondaki her bir örnekleme biriminin eşit seçilme olasılığının bulunduğu bir rastlantısal örneklemdir.

Büyüklükle orantılı olasılık: Küme örneklemede her bir küme aynı sayıda örnekleme birimine sahip olmadığı zaman yapılan bir ayarlamadır.

Gizli popülasyonlar: Gizlenen, toplumsal olarak onaylanmayan veya saklanan faaliyetlerle uğraşan ve yerini tespit etmenin ve incelemenin zor olduğu insan popülasyonlarıdır.

Güven aralıkları: Bir araştırmacının popülasyon parametresinin içinde olduğuna dair belirli ve yüksek bir güven duyduğu, çoğunlukla bir örneklemde bulunan belli bir değerden kısmen yüksek ve düşük olan değerler aralığıdır.

Hedef popülasyon: Bir araştırmacının içinden bir örneklem çektiği ve bir örneklemin sonuçlarının genellendiği pek çok örnekten oluşan, somut olarak tanımlanmış büyük gruptur.

İstatistik: Pek çok anlamı olan bir kelimedir, bunlardan biri de bir örneklemden hesaplanan popülasyon parametresiyle ilgili sayısal tahminidir.

Kartopu örnekleme: Araştırmacının bir örnekle başladığı, daha sonra o örnekten aldığı bağlantı bilgilerine dayanarak başka örnekler tespit ettiği ve süreci tekrarladığı, rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Katılımcı güdümlü örnekleme: Kolay ulaşılabilir bir örneklemedeki kriterlere uyan birkaç örnekle başladığımız bir tür bağlantılı izlemeli örneklemedir. İlk katılımcılar yine kriterlere uyan başka kişilerin isimlerini verirler. Süreç çeşitli yönlendirme dalgaları şeklinde ilerler.

Kolay ulaşılabilir örnekleme: Araştırmacının karşılaştığı herhangi bir kişiyi örnekleme aldığı, rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Kota örnekleme: Araştırmacının önce örneklerin ya da kişilerin seçileceği genel kategorileri belirlediği ve daha sonra her bir kategoride önceden belirlenmiş örnek sayısına ulaşmak için örnekleri seçtiği, rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Kuramsal örnekleme: Araştırmacının bir toplumsal kuram geliştirmek ya da kuramsal fikirleri değerlendirmek için belirli zaman aralıklarını, yerleri ya da olayları seçtiği rastlantısal olmayan bir örneklemdir.

Küme örnekleme: Birden çok aşama kullanan ve çoğunlukla geniş coğrafi alanları kapsayan, kümelenmiş birimlerin rastlantısal olarak seçildiği, ardından örneklenen bu kümelenmiş birimlerden ya da kümelerden örneklemlerin çekildiği bir tür rastlantısal örneklemdir.

Merkezi limit teoremi: Şunu ifade eden bir matematiksel ilişkidir: Ne zaman bir popülasyondan çok sayıda rastlantısal örneklem çekilirse normal bir dağılım oluşur ve bir değişkende dağılımın merkezi, popülasyon parametresine eşittir.

Örneklem: Bir araştırmacının daha büyük bir havuzdan seçtiği ve popülasyona genellediği daha küçük bir örnek kümesidir.

Örnekleme aralığı: Sistematik örneklemede örnek seçerken kullanılan, örnekleme oranının tersidir.

Örnekleme birimi: Örneklenecek bir olay ya da tek bir birime verilen addır.

Örnekleme çerçevesi: Bir popülasyondaki örnek olayların bir listesi ya da bu listeye en yakın listedir.

Örnekleme dağılımı: Aynı popülasyondan çok sayıda rastlantısal örneklem seçerek oluşturulan bir dağılımdır.

Örnekleme hatası: Bir örneklemin popülasyonu temsil etmekten ne kadar saptığıdır

Örnekleme oranı: Örneklemdeki örnek bölü popülasyondaki ya da örnekleme çerçevesindeki örnek sayısı ya da popülasyonun bir örneklemdeki oranıdır.

Parametre: Popülasyonun genelinin bir örneklemden yola çıkarak tahmin edilen özelliğidir.

Popülasyon: Bir araştırmacının içinden bir örneklem çektiği ve bir örneklemin sonuçlarının genellendiği pek çok örnek ten oluşan büyük bir gruba dair soyut fikirdir.

Rastlantısal örneklem: Araştırmacının bir rastlantısal sayı tablosu ya da benzer bir matematiksel rastlantısal süreç kullandığı, böylece popülasyondaki her bir örnekleme birimin eşit seçilme olasılığının bulunduğu bir örneklemdir.

Rastlantısal numara çevirme (RNÇ): Telefonla görüşmeler için tüm olası telefon numaralarını örnekleme çerçevesi olarak kullanan bir rastlantısal örnek seçme yöntemidir.

Rastlantısal sayı tablosu: Hiçbir kalıbı olmayan ve araştırmacıların örnek seçmek ve diğer rastlantısallaştırma amaçları için kullandığı bir sayı listesidir.

Sistematik örnekleme: Bir araştırmacının bir örnekleme aralığı kullanarak örnekleme çerçevesi içindeki her *k*'ıncı (örneğin 12'nci) örneği seçtiği bir rastlantısal örneklemdir.

Tabakalandırılmış örnekleme: Araştırmacının önce bir birbirini dışlayıcı ve tam kapsayıcı kategoriler kümesi tanımladığı, örnekleme çerçevesini bu kategorilere böldüğü ve sonra her bir kategoriden örnek seçmek için rastlantısal seçimden yararlandığı bir rastlantısal örneklemdir.

Uyumsal örnekleme: Amaçsal örneklemeyle başlayıp ardından ilk örneklerden elde edilen bilgileri örneklemi kartopu örneklemeye benzer bir şekilde büyütmek için kullanan bir tür bağlantı izlemeli örneklemedir.

Bölüm 9

Aldatmaca: Deney yapan bir kişi katılımcılara bir deneyin gerçek doğası hakkında yalan söylediği ya da eylemleri veya ortam aracılığıyla sahte bir izlenim yarattığı zaman gerçekleşir.

Artefaktlar: Deneysel araştırmada hipotezin parçası olmayan ancak deneyin sonucunun ortaya çıkmasını engelleyen kirletici değişkenleri ifade eder; saha araştırmasında kültürel önemi olan fiziksel nesneleri, özellikle de saha mensuplarının anlam atfettiği nesneleri ifade eder.

Çift-kör deney: Ne katılımcıların ne de deneyi yapan adına doğrudan katılımcılarla ilgilenen kişinin deneyin özelliklerini bildiği bir tür deneysel araştırmadır.

Denekler: Deneysel araştırmada katılımcılara verilen geleneksel isimdir.

Deney deseni: Bir deneyin bölümlerinin planlanması ve düzenlenmesidir.

Deney grubu: Deneysel araştırmada müdahale edilen gruptur.

Deneysel gerçekçilik: Deneyin gerçekçi görünmesinin sağlandığı, böylece deneysel olayların katılımcılar üzerinde gerçek bir etkisinin olduğu dış geçerliktir.

Deneyi yapanın beklentisi: Deneyi yürüten kişinin dolaylı olarak katılımcıları hipotezden ya da arzu edilen sonuçlardan haber etmesiyle gerçekleşen içsel geçerliğe yönelik bir tehdit ve tepkiselliktir.

Deneysel mortalite: Katılımcıların deneyin tümüne iştirak etmekte başarısız olmasına, özellikle de pek çok katılımcının ya da bir grupta diğer gruptakinden daha fazla sayıda katılımcının deneyden ayrılmasına bağlı olarak gerçekleşen, içsel geçerliğe yönelik tehditlerdir.

Denkleştirici davranış: Kontrol grubundaki katılımcılar işleme tabi tutulmamalarını telafi etmek için davranışlarını değiştirdiğinde gerçekleşen, içsel geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Desen notasyonu: Bir deneyin bölümlerini göstermek ve onlarla grafikler oluşturmak için kullanılan sembol sisteminin adıdır.

Dışsal geçerlilik: Bulguları belirli bir çalışmanın ötesine genelleme olanağıdır.

Doğalcı genelleme: Yapay olarak oluşturulmuş, kontrollü laboratuar benzeri deneysel ortamlarda öğrenilen şeylerden "gerçek-yaşamın" doğal ortamlarına genelleme yapma becerisidir.

Doğal deney: Araştırmacılar tarafından planlanan kontrollü bir laboratuar ortamının dışında gerçekleşen, olaydan sonra bir işlemin ve ölçülebilir etkilerinin kilit deneysel özelliklerine sahip olarak kabul edilen deneydir.

Dört gruplu Solomon deseni: Katılımcıların rastlantısal olarak iki kontrol grubuna ve iki deney grubuna atandığı deney desenidir. Yalnızca bir deney grubu ve bir kontrol grubu önteste girer. Dört grup da sonteste girer.

Etkileşim etkileri: İki bağımsız değişkenin eşzamanlı olarak ve kombinasyon içinde bir bağımlı değişken üzerinde sahip olduğu etkiler. Her bir bağımsız değişkenin ayrı ayrı etkin olmasıyla gerçekleşen etkilerin toplamından daha büyük bir etkidir.

Eşdeğer zaman dizileri deseni: Çoğunlukla bir süre boyunca pek çok kez tekrarlanan öntestin, sontestin ve işlem uygulanan bir grubun bulunduğu deney desenidir.

Faktöryel desen: Birçok bağımsız değişkenin eşzamanlı olarak etkisini değerlendiren deney deseni türüdür.

Geri arama deneyi: Katılımcıların sadece bir adayın dezavantajlı bir toplumsal kategoriye ait olduğunun hemen göze çarpmasa da belirlenmesiyle birbirinden farklılaşan, aynı iki özgeçmişten birini gördükleri ve ayrımcılığın tespitinde kullanılan uygulamalı bir saha deneyidir.

Göstermelik öykü: Deneyi yapan kişinin katılımcılara test edilmekte hipotezin ne olduğunu bilmeden hareket etmelerini sağlamak için sahte bir öykü anlattığı bir aldatmaca türüdür.

Gündelik gerçekçilik: Deneysel koşulların gerçek gibi göründüğü ve bir laboratuvar ortamının dışındaki ortamlara ya da durumlara çok benzer olduğu bir tür dışsal geçerliktir.

Hawthorne etkisi: Katılımcıların işlemin kendisinden çok bir deneye iştirak etmeleri gerçeğine yanıt verdiği ve ünlü bir olaydan dolayı böyle adlandırılan bir tepkisellik etkisidir.

İçsel geçerlilik: Deney yapanların işlem ve bağımlı değişken arasındaki birliktelikle ilgili olası alternatif açıklamaları, deney deseni yoluyla ortadan kaldırarak nedensel açıklamanın mantıksal kesinliğini güçlendirme becerisidir.

İstatistiksel regresyon etkisi: Uç değerler sunan ölçüm araçlarından ve rastlantısal hataların uç sonuçları ortalamaya doğru taşıma eğiliminden kaynaklanan, içsel geçerliliğe yönelik bir tehdittir.

İşbirlikçi: Deneyi yapan kişi adına çalışan ve katılımcıları, deneyi yapan kişinin göstermelik öyküsüyle kandırmak için, onların yanında deneyin bir katılımcısı gibi hareket eden kişidir.

İşlem: Deneysel araştırmada bağımsız değişkene çoğunlukla verilen isimdir.

İşlemin yayılımı: İşlem deney grubundan "dışarı taştığında" ve kontrol grubundaki katılımcılar işlemin ne olduğunu öğrendikleri için kendi davranışlarını değiştirdiğinde gerçekleşen, içsel geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Kesintili zaman dizileri deseni: Bağımlı değişkenin belirli aralıklarla zamanın birçok noktasında ölçüldüğü ve işlemin bu tür ölçümlerin ortasında çoğunlukla tek bir kez gerçekleştiği deney tasarımıdır.

Kirletici değişkenler: Deneysel araştırmada, test edilen asıl hipotezin parçası olmayan ancak ilgili değişkenler üzerinde etkileri olan ve içsel geçerliliği tehdit eden faktörlerdir.

Klasik deney deseni: Rastlantısal atama, bir kontrol grubu, bir deney grubu ve her grup için bir öntest ve sontestin bulunduğu bir deney desenidir.

Kontrol grubu: Deneysel araştırmada işlem uygulanmayan gruptur.

Kuramsal genelleme: Soyut bir kuramdaki kavramlardan ve ilişkilerden belli bir deneyde uygulanana ölçümlere ve faaliyetlere doğru genelleme yapabilme becerisidir.

Laboratuvar deneyi: Deneyi yapan kişinin büyük bir denetime sahip olduğu yapay bir ortamda gerçekleştirilen deneysel araştırmadır.

Latin kare deseni: Katılımcıların işlemin birden çok versiyonuna maruz kaldığı ve sıra ya da dizilişin bir etkisinin bulunup bulunmadığını incelemek için kullanılan deney desenidir.

Manipülasyon kontrolü: Bir deneyde bağımsız değişkenin ve bağımlı değişkenin ölçüm geçerliliklerini ve/veya deneysel gerçekçiliği doğrulamak için kullanılan ayrı bir bağımsız ya da bağımlı değişken ölçümüdür.

Olgunlaşma etkisi: Deneylerde deney sırasında gerçekleşen ve bağımlı değişkeni etkileyen büyüme, sıkılma ve benzeri doğal süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan, içsel geçerliğe yönelik tehditlerdir.

Öndeneysel desenler: Rastlantısal atamanın bulunmadığı ya da kestirme yollar kullanan ve klasik deney deseninden daha zayıf olan deney desenleridir. Deney yapan kişinin klasik bir deney deseninin bütün özelliklerini kullanamadığı durumlarda klasik deneyin yerine kullanılırlar, ama içsel geçerlikleri daha zayıftır.

Öntest: Bir deneyin bağımlı değişkeninin işlemin uygulanmasından önce ölçülmesidir.

Plasebo etkisi: Katılımcılara gerçek işlem uygulanmayıp bir plasebo ya da sahte işlem uygulandığı, gerçek işleme maruz kalıyormuş gibi tepki vermesidir.

Popülasyona genelleme: Sadece belli bir deneysel araştırmanın katılımcılarına değil popülasyonun tamamına doğru genelleme yapabilme becerisidir.

Rastlantısal atama: Deneysel araştırmanın başında rastlantısal bir süreç kullanarak katılımcıları gruplara bölmektir, böylece deney yapan kişi grupları birbirine denk biçimde ele alabilir.

Rastlantısallaştırılmış kontrol denemeleri: Araştırmacıların katılımcıları bir ya da daha fazla işlem koşullarından birine ya da bir kontrol gruplarına atayıp, ardından işlem uygulanan katılımcıları kontrol grubuyla karşılaştırdığı ve bir programın başarısını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir.

Saha deneyi: Doğal bir ortamda gerçekleşen deneysel araştırmadır.

Seçim yanlılığı: Bir deneydeki gruplar deneyin başında bağımlı değişken açısından birbirine denk olmadığında gerçekleşen ve içsel geçerliliği tehdit eden bir peşin hükümdür.

Sonradan bilgilendirme: Bir deneyde eğer aldatmaca kullanılmışsa deneyin gerçek açıklamasını yapmak veya katılımcıların düşüncelerini öğrenmek için deneyden sonra katılımcılarla konuşmaktır.

Sontest: Bir deneyin bağımlı değişkeninin işlemin uygulanmasından sonra ölçülmesidir.

Statik grup karşılaştırması deseni: İki grubun olduğu, rastlantısal atama yapılmayan ve yalnızca sontestin olduğu deney desenidir.

Talep özellikleri: Deneysel araştırmadaki katılımcıların hipotez hakkında ipuçları yakaladığı ve davranışlarını buna göre değiştirdiği bir tepkisellik türüdür.

Tarih etkisi: Bir deney sırasında gerçekleşen ve bağımlı değişkeni etkileyen, planlı olmayan ve deney yapanın kontrolü dışındaki bir şey sonucu ortaya çıkan, içsel geçerliğe dönük bir tehdittir.

Tek seferlik vaka analizi deseni: Yalnızca bir deney grubu ve bir sontestin bulunduğu öntesti olmayan deney desenidir.

Tepkisellik: Katılımcılar bir deneyde olduklarının ve incelendiklerinin farkında olduğu için ortaya çıkan, dış geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Test etme etkisi: Öntestteki ölçüm sürecinin kendisinin bağımlı değişken üzerinde bir etkisinin olabildiği durumda ortaya çıkan, içsel geçerliğe yönelik bir tehdittir.

Yarı-deneysel desenler: Öndeneysel desenlerden daha güçlü deney desenleridir. Klasik deney deseninin çeşitlemeleridir ve özel durumlarda ya da bir deneysel araştırmacının bağımsız değişken üzerinde kısıtlı kontrolü bulunduğunda kullanılırlar.

Yoklama deneyi: Deneysel araştırmada aynı arkaplana sahip iki adayın değerli bir kaynağa (örn. bir iş, burs ya da barınma imkanı) ulaşmaya çabaladığı ancak birinin dezavantajlı bir toplumsal kategoriden, diğerinin ise avantajlı bir kategoriden olduğu ve ayrımcılığı tespit etmek için kullanılan uygulamalı bir saha deneyidir.

Bölüm 10

Adrese dayalı örnekleme: ABD'de yakın zamanlarda kullanılan ve örnekleme çerçevesi olarak bilgisayarlı posta hizmeti kayıtlarındaki hanelerden yararlanan örnekleme yöntemidir.

Açık uçlu soru: Katılımcıların soruya istedikleri cevabı vermekte serbest olduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Bağlam etkisi: Tarama araştırmasında, katılımcıların duydukları konuların, genel bir üslubun veya ortamın sonraki soruların anlamını yorumlama biçimlerini etkilemesiyle gerçekleşen etkidir.

Bilgisayar destekli kendi kendine yapılan görüşme (CASAI): Tarama araştırmasında katılımcının soruları bir bilgisayar ekranından okuduğu ya da kulaklıklardan dinlediği, ardından yanıtlarını bilgisayar faresini hareket ettirerek ya da klavyeye yazarak verdiği bir tekniktir.

Bilgisayar destekli kişisel görüşme (CAPI): Bir tarama araştırması görüşmecisinin dizüstü bilgisayarını kurup, soruları kulaklıklardan duyan ve/veya ekrandan okuyan, ardından yanıtları veren katılımcıya yardımcı olmak hazırda beklediği bir tekniktir.

Bilgisayar destekli telefon görüşmesi (CATI): Görüşmecinin bir bilgisayar ekranı ve klavye başında oturduğu, ekrandan soruları okuduğu ve yanıtları doğrudan bilgisayara girdiği tarama araştırması telefonla görüşmesidir.

Bilişsel görüşme: Taramaların pilot testini yürütürken kullanılan, araştırmacıların bir anket hakkında bilgi edinmeye ve anketi geliştirmeye çalışırken katılımcıların düşünce süreçleri hakkında görüşme yaptığı veya katılımcıların tarama sorularını yanıtlarken "sesli düşünmesini" sağladığı tekniktir.

Çift terimatlı soru: Birden fazla konuyu kapsayan ve katılımcılarda kafa karışıklığı ya da belirsiz yanıtlar yaratabilecek olan bir anket sorusudur.

Etkileşimli görüşme: Tarama araştırmasında görüşmecilerin soruları belli katılımcıların anlama becerilerine göre uyarladıkları, fakat her bir soruda araştırmacının gerçek niyetini koruduklarını, işbirlikçi karşılaşım modeline dayalı olarak kullanılan esnek bir tekniktir.

Etkileşimli sesli yanıtlama (IVR): Telefonla yapılan taramalarda katılımcıların soruları otomatik olarak bilgisayardan duydukları ve yanıtlarını dokunmatik tuşlarla ya da sesle kumanda edilen yazılımlarla belirttikleri bir tekniktir.

Getiriye dikkat çekme kuramı: Tarama araştırmasında işbirliğiyle ilgili, farklı katılımcıların bir tarama görüşmesinin farklı yönlerini dikkat çekici bulduğu ve bu yönlere dayalı olarak işbirliği yapıp yapmayacağına karar vereceğini söyleyen bir kuramdır.

Huni dizilişi: Bir anketteki tarama araştırması sorularının genel sorulardan özel sorulara doğru düzenlenmesidir.

İfade tarzı etkileri: Tarama araştırmasında kullanılan belirli bir terim ya da sözcük, bazı katılımcıların bir anket sorusuna nasıl yanıt verdiğini güçlü biçimde etkilediğinde ortaya çıkar.

İşbirlikçi karşılaşım modeli: Katılımcının ve görüşmecinin birlikte çalışarak araştırmacının tarama sorusunda kastettiği anlamı buldukları ve buna uygun bir yanıt verdikleri özgül bir tarama araştırmasıdır.

İtibar yanlılığı: Tarama araştırması için soru yazarken yaşanan, son derece saygın bir grubun ya da bireyin bir yanıt seçeneğiyle ilişkilendirilmiş olması problemidir.

Kapalı uçlu soru: Katılımcıların sabit bir cevaplar kümesi içinden seçim yapmak zorunda olduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Kısmen açık soru: Katılımcılara aralarından seçim yapmaları için sabit bir dizi yanıtın verildiği, ama buna ek olarak farklı bir yanıtı belirtebilecekleri bir "diğer" kategorisinin sunulduğu bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Koşullu soru: Bir katılımcının ilk soruya yanıtının onu ya sonraki anket maddesine ya da daha özel ve ilgili ikinci bir soruya yönelttiği, iki bölümlü anket sorusudur.

Matris sorusu: Bir dizi sorunun birlikte yoğun biçimde listelendiği ve tüm soruların aynı yanıt kategorilerini paylaştığı bir tarama araştırması sorusudur.

Naif varsayım modeli: Hiçbir iletişim sorununun olmadığı ve katılımcıların verdiği karşılıkların düşünceleriyle mükemmel biçimde uyuştuğunun varsayıldığı, standart tarama araştırması modelidir.

Rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği (RRT): Tarama araştırmasında çok hassas konular için kullanılan özel bir tekniktir. Bu teknikte bir katılımcıya bir soru iletilir, ama görüşmeci katılımcının hangi soruyu yanıtladığının farkında olmaz.

Sahte tarama: Bir tarama görüşmesi biçiminin kullanıldığı ama gerçek amacın katılımcıyı ikna etmek olduğu, sahte ve aldatıcı bir tarama-benzeri eylemdir.

Sıra etkileri: Tarama araştırmasında, bir başlıktan veya diğer sorulardan önce sorulan bazı sorular, yanıtlayanın sonraki sorulara verdiği yanıtları etkilediğinde gerçekleşir.

Sondaj: Tarama araştırması görüşmesinde bir katılımcıdan eksik ya da yetersiz bir yanıtı netleştirmesini veya ayrıntılandırmasını istemek üzere tamamlayıcı soru sormaktır.

Sonralık etkisi: Tarama araştırmasında katılımcılar bütün yanıt seçeneklerini ciddi biçimde değerlendirmek yerine en son sunulan yanıt seçeneğini seçtiğinde gerçekleşen etkidir.

Standart formatlı soru: Yanıt kategorilerinin "fikrim yok" ya da "bilmiyorum" seçeneğini içermediği bir tarama araştırması sorusu türüdür.

Tam filtreli soru: Katılımcılara önce bir konu hakkında bir görüşleri veya bilgilerinin olup olmadığının sorulduğu, sonra yalnızca fikri veya bilgisi olanlara konu hakkında belirli bir sorunun sorulduğu bir tarama araştırması sorusudur.

Teleskoplama: Tarama araştırması katılımcıları geçmişteki olaylarla ilgili yanıt verirken zamanı sıkıştırdığında, yakın tarihli olayları aşırı vurguladığında ve uzak geçmişteki olayları önemsizleştirdiğinde gerçekleşir.

Toplumsal istenirlik yanlılığı: Tarama araştırmasında, katılımcıların dürüst bir yanıt yerine "normatif" bir tepki ya da toplumsal olarak kabul edilebilir bir yanıt verdiği yanlılık türüdür.

Uykucu soru: Anket katılımcılarının doğruyu söyleyip söylemediğini kontrol etmek için var olmayan insanlar veya olaylar hakkında soruları tarama araştırması sorularıdır.

Yarı filtreli soru: "Fikrim yok," "bilmiyorum" veya "emin değilim" yanıt seçeneğini içeren bir tarama araştırması sorusudur.

Yetinmelik davranış: Katılımcının tarama sorularını yanıtlarken zihinsel çaba göstermekten kaçındığı ve görüşmenin asgari gerekliliklerini yerine getiren en zahmetsiz yanıtı verdiği süreçtir.

Yüzergezerler: Bir anket sorusunu yanıtlayacak bilgiye veya fikre sahip olmayan, ama yine de yanıtlayan, çoğunlukla tutarsız yanıtlar veren tarama araştırması katılımcılarıdır.

Uyarlama: Tarama araştırması görüşmelerinde katılımcıyı işbirliğini teşvik etmek için, görüşmecilerin bir katılımcının dikkat çekici bulduğu ve olumlu değerlendirdiği belirli yönlerinin altını çizmesi tekniğidir.

Zaman bütçesi taraması: Katılımcıların belli bir zaman zarfında gerçekleştirdiklerini faaliyetlerin zamanına ve süresine ilişkin ayrıntıları kaydettikleri özel bir tarama türüdür.

Bölüm 11

Açık kodlama: Araştırmacının önce kelimeler, deyimler veya sembollerin bir listesini geliştirdiği, arından bunları bir iletişim aracında tespit ettiği içerik analizi kodlama türüdür.

Aşınma ölçümü: İnsanların etkinliğine bağlı olarak yüzeylerde gerçekleşen yıpranmaların ya da bozulmaların tepkisiz ölçümleridir.

Birikim ölçümü: İnsanların faaliyetlerindeki artışın ya da geride bıraktıklarının tepkisiz ölçümleridir

Büyük veri: Bir tür tepkisiz birikim ölçümü türüdür; insanların dijital medya kullanımlarından derlenen ve arşivlenen çok büyük hacimli dijital bilgi yığınları ölçülür.

Kodlama sistemi: İçerik analizinde araştırmacının metindeki sembolik içeriği nicel verilere sistematik olarak nasıl çevirdiğini açıklamak için kullanılan bir dizi talimat ya da kuraldır.

Kodlayıcılar arası güvenilirlik: Birden çok içerik kodlayıcının bulunduğu içerik analizinde kodlayıcılar arasında büyük ölçüde tutarlılık gerektiren eşdeğerlik güvenilirliğidir.

Metin: Taşıdığı sembolik anlamın içerik analiziyle ölçüldüğü iletişim ortamı için kullanılan genel addır.

Örtülü kodlama: Araştırmacının temalar ya da motifler gibi öznel anlamları belirlediği ve sonra bunları bir iletişim ortamında sistematik olarak tespit ettiği, içerik analizi kodlama türüdür.

Örtülü ölçümler: Araştırılan insanların, ölçümler kendilerinden bir şey talep etmediği için, araştırıldıklarının farkında olmadıklarını vurgulayan ve tepkisiz ölçümleri ifade etmek için kullanılan bir diğer isimdir.

Tepkisiz araştırma: Araştırılan insanların durumun farkında olmadıkları bir toplumsal araştırma türüdür.

Toplumsal gösterge: Toplumsal refahın nicel göstergesidir.

Yapılandırılmış gözlem: Son derece düzenli bir toplumsal ortamda ne olup bittiğini izlemek için, gözleme ve belgelendirmeye dair sistematik kurallara uyularak hareket edilen bir yöntemdir.

Yersiz somutluk yanıltmacası: Verilerin doğru olduğuna dair (hatalı) bir izlenim yaratma çabası içinde, nicel bir ölçümde çok fazla basamak kullanmaktır.

Bölüm 12

Açıklama örüntüsü: Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli olumsallı tablosunun bir ilişki gösterdiği, ancak kısmi tabloların hiçbir ilişki göstermediği ve kontrol değişkeninin bağımsız değişkenden önce gerçekleştiği örüntüdür.

Ayrıntılandırma paradigması: Çift değişkenli olumsallık tablosunda açıkça görülen örüntüleri, kısmi tabloları kontrol değişkeni eklendikten sonra karşılaştırarak tanımlamak için kullanılan bir sistemdir.

Bastıran değişken örüntüsü: Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli olumsallık tablosunda hiçbir ilişkinin görünmediği, ancak kısmi tabloların değişkenler arasında bir ilişki gösterdiği örüntüdür.

Belirleme örüntüsü: Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli bağlantı tablosunun bir ilişkiyi gösterdiği örüntüdür. Kısmi tablolardan biri ilişkiyi gösterir, ancak diğerleri göstermez.

Betimleyici istatistikler: Araştırmacılar tarafından verilerdeki temel örüntüleri tanımlamak için kullanılan genel bir basit istatistik türüdür.

Çapraz tablolama: İki değişkenle ilgili verileri, değişken kategorilerinin kesiştiği vakaların sayısını veya yüzdesini göstermek üzere bir olumsallık tablosuna yerleştirme sürecidir.

Çıkarımsal istatistikler: Uygulamalı matematiğin, araştırmacıların bir örneklemdeki ölçümlerin popülasyon parametresiyle aynı olduğuna dair güven düzeyleri hakkında kesin beyanlarda bulunmasına olanak veren bir dalıdır.

Çift değişkenli istatistikler: Sadece iki değişkenin bulunduğu istatistiksel ölçümlerdir.

Dağılım grafiği: İki değişken arasındaki istatistiksel ilişkiyi, bir vakanın her iki değişkenle ilgili değerlerinin işaretlenmesine dayalı olarak gösteren grafiktir.

Değer aralığı: Bir değişken için en yüksek ve en düşük puanları gösteren dağılım ölçüsüdür.

Doğrudan-giriş yöntemi: Barkodlar veya optik tarama sayfaları kullanmadan, verileri doğrudan klavyeyle yazarak bilgisayara girmektir.

Doğrusal ilişki: İki değişkenin düzeyleri arasındaki pozitif ya da negatif birlikteliktir. Bir dağılım grafiği üzerinde işaretlendiğinde birliktelik örüntüsü, eğri olmayan düz bir çizgi oluşturur.

Eğimli dağılım: Vakaların bir değişkenin kategorileri arasında normal olmayan, yani çan eğrisi şeklinde olmayan dağılımıdır. Her iki uçta eşit sayıda vaka yoktur, aksine uçlardan birinde daha çok sayıda vaka bulunur.

Eğrisel ilişki: İki değişken arasında bir değişkenin değerleri artarken, diğer değişkenin değerlerinin değişen bir örüntü sergilediği, örneğin, önce azalıp sonra artıp, sonra tekrar düştüğü ilişkidir. Doğrusal ilişki değildir.

Eşvaryasyon: İki değişkenin birlikte değişim gösterdiğini, böylece bir değişkenle ilgili değerleri bilmenin öteki değişkende bulunan değerler hakkında bilgi sağladığını ifade eden kavramdır.

Frekans çokgeni: Bir değişkenin her bir kategorisine kaç vaka düştüğünün dağılımını gösteren, bağlantılı noktalardan oluşan bir grafiktir.

Frekans dağılımı: Vakaların bir değişkenin kategorilerine dağılımını, yani her bir kategorideki vakaların sayısını veya yüzdesini gösteren tablodur.

Histogram: Tek değişkenli frekansların veya yüzdelerin, çoğunlukla miktarı ya da oranı ifade etmek için yatay çizgilerin kullanıldığı bir grafikle gösterilmesidir

İstatistiksel anlamlılık: Örneklem sonuçlarındaki bir bulgu ya da istatistiksel ilişkinin, bütün popülasyonda mevcut gerçek bir ilişkinin varlığına değil, rastlantısal faktörlere bağlı olma olasılığını tartışmanın bir yoludur.

İstatistiksel anlamlılık düzeyi: Araştırmacıların istatistiksel ilişkinin değişkenler arasındaki gerçek bir ilişkinin varlığından çok rastlantısal faktörlerden kaynaklanma derecesini ölçmenin basit bir yolu olarak kullandığı bir dizi sayıdır.

İstatistiksel bağımsızlık: İki değişken arasında istatistiksel bir ilişkinin bulunmayışıdır; yani, bir değişkenle ilgili değerleri bilmek, öteki değişkende bulunacak değerler hakkında hiçbir bilgi sağlamaz. İkisi arasında hiçbir birliktelik yoktur.

İstatistiksel ilişki: İki ya da daha fazla değişkenin birbirini etkileyip etkilemediğinin, yani aralarında bir birlikteliğin mi yoksa bağımsızlığın mı sözkonusu olduğunun uygulamalı matematiğe dayalı ifadesidir.

Kısmi tablolar: Üç değişkenli olumsallık tablolarında, kontrol değişkeninin her bir kategorisinde bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren tablolardır.

Kod çizelgesi: Değişkenlerin kodlarına prosedürünü ve konumlarını bilgisayarların kullanabileceği formatta tanımlayan belgedir.

Kodlama prosedürü: Bir nicel araştırmacı tarafından belirli değişken niteleyicilere sayılar değerler tayin etmek için çoğu zaman istatistiksel analize hazırlık olarak kullanılan ve bir kod çizelgesine özenle kaydedilerek üretilen kurallar kümesidir.

Koşullu temizleme: Araştırmacının bilgisayar kullanarak ve iki değişkenin kategorilerinin kombinasyonuna bakarak mantıksal olarak olanaksız örnekler aradığı veri temizliğidir.

Kontrol değişkeni: Çift değişkenli bir ilişkinin alternatif açıklamaları destekleyip desteklemediğini gösteren "üçüncü" bir değişkendir; diğer değişkenlerden önce veya diğer değişkenlerin arasında gerçekleşebilir.

Marjinal: Bir olumsallık tablosunda, tablonun gövdesi dışında kalan sıra ve sütun toplamlarıdır.

Medyan: Vakaların yarısının daha yüksek, yarısının da daha düşük olduğu puan veya değeri gösteren ve tek değişken için kullanılan merkezî eğilim ölçüsüdür.

Merkezi eğilim ölçümleri: Bir değişkende verilerin dağılımı hakkındaki bilgileri tek bir sayıda özetleyen istatistiksel ölçümler kategorisidir.

Mod: Tek bir değişkendeki en sık ya da yaygın puanı gösteren merkezî eğilim ölçüsüdür.

Net etki: Her iki değişkeni de etkileyen kontrol değişkenlerinin etkisi istatistiksel olarak ortadan kaldırıldıktan sonra, bir değişkenin (çoğu zaman bağımsız olanın) başka biri (çoğu zaman bağımlı olan) üzerindeki etkisidir.

Normal dağılım: Bir vaka dağılımını gösteren çan eğrisi şeklindeki frekans çokgenidir; zirvesi ortadadır ve zirvenin her iki yanındaki eğimler birbirine özdeştir. Kendiliğinden gerçekleşen pek çok olgunun dağılımı böyledir ve bu dağılım çoğu istatistiksel kuramın temelidir.

Olası kod temizleme: Araştırmacının bilgisayar kullanarak örnekleri bulunamayacak olan karşılıklar veya yanıt kategorileri aradığı veri temizliğidir.

Olumsallık tablosu: İki veya daha fazla değişkenin çapraz tablolanmasıyla, değişkenlere ait çift değişkenli nicel verileri, bir değişkenin kategorilerinin yer aldığı sıralar veya sütunlar boyunca yüzdeler biçiminde gösteren tablodur.

Orantılı hata indirgeme: Çoğu istatistiksel ölçümde iki değişken arasındaki birlikteliğin gücünü ölçme mantığıdır. Güçlü bir birliktelik bağımsız değişkenden elde edilen bilgileri kullanarak bağımlı değişkeni tahmin etmekte yapılan çoğu hatayı azaltır.

Ortalama: Bir değişkende aritmetik ortalamayı, yani bütün puanların toplamının toplam puan sayısına bölümünü gösteren merkezî eğilim ölçüsüdür.

Standart sapma: Bir değişkende, puanlarla ortalama arasındaki ortalama uzaklığı gösteren dağılım ölçüsüdür.

Tek değişkenli istatistikler: Yalnızca bir değişkeni ele alan istatistiksel ölçülerdir.

Tip 1 hatası: Sıfır hipotezini yanlış biçimde reddetme sonucu ortaya çıkan mantıksal hatasıdır.

Tip 2 hatası: Sıfır hipotezini yanlış biçimde kabul etme sonucu ortaya çıkan mantıksal hatasıdır.

Veri alanı: Halihazırda bilgisayar için düzenlenmiş olan veriler içinde, belirli bir değişkenle ilgili bilgilerin konumunu temsil eden bir veya daha fazla sütundur.

Veri kayıtları: Bilgisayar tabanlı veriler içinde, bir vakadaki değişkenler hakkında bilgi içeren birimler veya kayıtlardır.

Yineleme örüntüsü: Ayrıntılandırma paradigması içinde, kısmi tabloların yalnızca bağımlı ve bağımsız değişkenin bulunduğu çift değişkenli bir olumsallık tablosundaki ilişkinin ayrısını gösterdiği örüntüdür.

Yorumlama örüntüsü: Ayrıntılandırma paradigması içinde, çift değişkenli olumsallık tablosunun bir ilişkiyi gösterdiği, ancak kısmi tabloların hiçbir ilişki göstermediği ve kontrol değişkeninin nedensel açıklamada araya girdiği örüntüdür.

Yüzdelik dilim: Bir değişkende bir değer veya puana ait ya da onun altındaki örnek olayların yüzdesini gösteren dağılım ölçüsüdür.

z-değeri: Bir puanlar dağılımı içinde, bir puanın ortalamanın kaç standart sapma altında veya üstünde olduğuna dayalı olarak standartlaştırılmış konumudur.

Bölüm 13

Analitik notlar: Nitel araştırmacının, verilerdeki ayrıntıların incelenmesiyle daha soyut fikirler, temalar veya hipotezler geliştirirken aldığı notlardır.

Argo: Düzenli olarak etkileşimde bulunan bir grubun ya da altkültürün üyeleri tarafından kullanılan özel dil ya da terminolojidir.

Çıkarımın ayrılması: Bir saha araştırmacısının doğrudan gözlem notlarını, gözlemlenenleri çıkarımlanlardan ya da gerçekleştiğine inanılanlardan ayrı tutarak yazmasıdır.

Dışsal tutarlılık: Saha araştırmasında, araştırmacının nitel verileri birden çok bilgi kaynağı kullanarak kontrol ettiği ve doğruladığı bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir.

Doğal tarih: Bir araştırma projesinin nasıl gerçekleştirildiğinin ayrıntılı tasviridir.

Doğalcılık: Araştırmacıların olayları, doğal, gündelik, devam eden toplumsal ortamlarda gerçekleşirken incelemesi gerektiğini söyleyen kuraldır.

Doğrudan gözlem notları: Araştırmacının bir saha alanında duyduklarının ve gördüklerinin tüm ayrıntılarını ve özelliklerini içermesine çalışılan, daha sonra farklı yorumlara izin verecek şekilde yazılan saha araştırması notlarıdır.

Ekolojik geçerlilik: Araştırmacının saha alanına dair betimlemelerinin saha mensuplarınınkine uyduğunu ve saha araştırmacısının varlığının rahatsızlık yaratmadığını göstererek, bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğinin kanıtlanmasıdır.

Erişim merdiveni: Saha araştırmacıları, başlangıçta yalnızca halka açık, çatışma içermeyen olaylara tanık olmayı ve bu olaylar hakkında bilgi edinmeyi başarabilir; ancak zamanla ve çaba göstererek, daha fazla erişim elde eder ve gizli tutulabilecek daha samimi ve tartışmaları bilgileri edinebilir.

Eşik bekçisi: Bir ortama erişimi denetleyen resmi veya gayri resmi roldeki kişidir.

Etnografi: Farklı bir kültürün anlaşılmasını kolaylaştırmak için, kültürün içindeki birinin bakış açısından çok ayrıntılı bir şekilde betimlenmesine önem veren saha araştırmasıdır.

Etnometodoloji: Sağduyuya dayalı bilgileri incelemek için felsefe, toplumsal kuram ve yöntemi birleştiren bir sosyal bilim yaklaşımıdır. İnsanların gündelik toplumsal gerçekliklerini inşa etmek ve sürdürmek için kullandıkları kuralları açığa çıkarmak üzere küçük ölçekli ortamlarda sıradan toplumsal etkileşime bakar.

İçsel tutarlılık: Araştırmacının; tutarlı bir bütün oluşturup oluşturmadığını, bir kişi ya da olay hakkında bilinen diğer her şeye uyup uymadığını ve sık rastlanan aldatmaca biçimlerinden uzak durup durmadığını anlamak için verilerin mantığa uygunluğunu incelediği bir veri güvenilirliğini sağlama biçimidir.

İhlal deneyi: Bir saha araştırmacısı, toplumsal anlamlar ve ilişkilerle ilgili çeşitli yönleri açığa çıkarmak için kasıtlı olarak toplumsal kurallar ve davranış kalıplarını ihlal ettiğinde gerçekleşir

İlgili görünme: Saha araştırmacılarının, bir saha alanındaki ilişkileri sürdürmek için, gerçekte ilgisiz oldukları halde, araştırılan kişilerin faaliyetleriyle ilgileniyor ve bunlardan heyecan duyuyor gibi görünmesidir.

İmleyici: Saha alanındaki bir kişinin konuşma arasında yaptığı, gerçekte çok önemli bir olay ya da duyguya işaret eden gönderme.

İnanılırlık hiyerarşisi: Toplumun, görüşleri nadiren duyulan daha zayıf üyeleri hakkında bilgi edinen bir araştırmacının "yanlılık" ile suçlandığı ve güçlü insanların görüşlerinin, yüksek toplumsal statülerine dayanarak "yansız" olarak kabul edildiği durumlardır.

Kapak sayfası: Görüşmenin ya da saha notlarının başındaki tarih, gözlemlerin yeri, görüşmeler, bağlam vb. üzerine bilgilerin bulunduğu sayfadır.

Karalamalar: Saha alarında daha sonra "hafızayı harekete geçirmek" için diğerlerine fark ettirilmeden tutulan saha notlarıdır.

Makul çaylak: Saha araştırmacısının bir saha alanı hakkında daha fazla şey öğrenmek için daha az becerikli veya bilgili gibi davranmasıdır.

Metis: Kişinin yalnızca günlük pratik deneyim ve somut yerel faaliyetlere katılım aracılığıyla elde edebileceği gayrı resmi yerel bilgilerdir.

Odak grup: Moderatörün açık bir tartışma formatında bir grup insanla gayrı resmi bir görüşme gerçekleştirdiği nitel bir araştırma yöntemidir.

Odaksızlaşma: Saha araştırmasının başlarında araştırmacının, bir saha alarındaki olaylara daha kendini daha hazır hale getirebilmek için geçmişteki varsayımları ve yerleşik fikirleri ortadan kaldırması tekniğidir.

Saha alanı: Araştırmacının saha araştırması yürüttüğü bir ya da daha çok sayıdaki doğal mevkidir.

Saha mensubuna göre geçerlilik: Saha araştırmacılarının, araştırma raporlarında sahadaki insanlara okutarak ve doğruluğunu onaylatarak bir çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğini göstermek için kullandıkları yöntemdir.

Paravanlar: Saha alarında bir ya da daha fazla insanın, gerçekte olup bitenlerden farklı bir izlenim ya da görünüm teşkil eden hareketlerde bulunması ve sözler söylemesidir.

Soğuk nevaleler: Saha araştırmasında araştırılan ancak araştırmacıyla işbirliği yapmayı veya çalışmada yer almayı reddeden kimselerdir.

Suçluluğun bilinmesi: Bir araştırmacının, saha alarındakilerin herkesçe bilinmeyen yasadışı, etikdışı veya ahlakdışı eylemlerini öğrenmesiyle gerçekleşir.

Toplumsal aksaklık: Bir saha alarındaki toplumsal kurallar ve davranış kalıpları beklendiği gibi işlemediğinde ve bu durum, toplumsal anlamlarla ilişkiler hakkında çok şeyi açığa çıkardığında gerçekleşir.

Toplumsal araştırmayı normalleştirmek: Saha araştırmasında araştırılan insanların araştırma sürecinde daha rahat hissetmelerini sağlamak ve araştırmacının varlığını kabul etmelerine yardımcı olmak için girişimlerde bulunma tekniğine verilen isimdir.

Yabancı tutumu: Araştırmacıların kendilerini, sahadaki olayları zihinsel olarak sanki ilk kez denk geliyormuş ya da yabancıymış gibi "görmeye" ayarladığı bir saha araştırması tekniğidir.

Yaşam öyküsü görüşmesi: Bir kişinin kendi yaşamının tamamını anlattığı açık uçlu görüşmedir. Sözlü tarihin bir alttürü olarak görülebilir.

Yerlileşmek: Saha araştırmasında bir araştırmacı aşırı etkileşime girerek tüm mesafesini veya objektifliğini kaybettiğinde ve incelenen insanlarla bütünleştiğinde gerçekleşir.

Yetkin içeriden kişi performansı: Saha araştırmacılarının, incelenen grubun bir üyesi olarak "kabul edilerek" çalışmanın özgünlüğü ve güvenilirliğini kanıtlamaları yöntemine verilen isimdir.

Yoğun betimleme: Araştırmacının, bir toplumsal ortamın bütün ayrıntılarını son derece detaylı bir betimlemeyle kavrama ve ortam ve içindeki insanların içsel dünyaları hakkında çok samimi bir fikir verme çabasında bulunduğu nitel verilerdir.

Bölüm 14

Anakronizm: Tarihsel karşılaştırmalı araştırmacının bir olayı gerçekte olduğundan önceki veya sonraki bir yere yerleştirme hatasıdır.

Annales Okulu: Bütünlükçü, gündelik yaşamın somut özgüllüğüne dikkatle soyut kuram inşasını harmanlayan ve toplumdaki uzun vadeli yapısal değişiklikleri inceleyen bir araştırma yaklaşımı geliştiren bir grup Fransız tarihçidir.

Arşiv: Araştırmacıların kullanımına açık orijinal kayıtlardan ve tarihsel belgelerden özel bir kütüphane ya da koleksiyondur.

Beşinci yanılsama: Bir araştırmacının yerleşik soru, fikir, varsayım, kuram veya kanaatler olmaksızın çalışabileceğini varsayma yanılsamasıdır.

Bağlamsal eşdeğerlilik: Farklı kültürler ya da tarihsel dönemler arasında toplumsal rollerin, normların ya da koşulların eşdeğer olup olmadığı ya da karşılaştırılıp karşılaştırılamayacağı meselesidir.

Batı kültürel yanlılığı: Karşılaştırmalı araştırma gelişmiş Batı toplumlarının görüşünü, değerlerini ve bakış açısını dayattığında ve yerel, Batılı olmayan kültürel meselelere, değerlere veya bakış açılarında büyük oranda duyarsız davrandığında gerçekleşir.

Bileşimsel açıklama: T-K araştırmada yaygın kullanılan ve çeşitli faktörlerin belli koşullar altında bir araya gelmesinin, doğrusal bir neden-sonuç diziliminden farklı bir sonuç üreteceğini vurgulayan bir açıklamadır.

Birincil kaynaklar: Geçmişteki olaylar ya da toplumsal yaşam hakkında, geçmişteki dönemde yaratılmış ve kullanılmış olan nitel veya nicel verilerdir.

Dışsal eleştiri: Birincil tarihsel kaynakların sahiciliğini, yaratıldığı yer ve zamanı doğru bir biçimde tespit ederek (yani, sahte olmadığını) kontrol etmektir.

Düzenli kayıtlar: Uzun bir süre boyunca görece tutarlı biçimde tutulan dosyalar, kayıtlar veya belgelere dayalı var olan istatistik araştırmasıdır.

Emik: Belli bir kültürel ortamda geliştirilip kullanılan ancak başka herhangi bir yerde bulunmayabilecek kavram ya da yaklaşımdır.

Etik: Uluslararası bilim camiası için evrensel olan ya da farklı kültürel ortamlarda yaygın bir şekilde paylaşılan kavram ya da yaklaşımdır.

Galton problemi: Birden çok vaka ya da birimin özellikleri arasında, özellikler tek bir kaynaktan doğmuş olduğu ve birimler (örn. ülkeler, kültürler) gerçekte bağımsız vakalar olmadığı halde bağıntılar ya da birliktelikler bulunabilir. Bu olası soruna verilen isimdir.

Geriye dönük tercüme: Yazılı malzeme, ikinci bir dile çevrilir, farklı bir çevirmen tarafından özgün dile geri çevrilir ve sonra özgün dildeki yazı ile çevrilmiş metinler karşılaştırılır.

Hatıratlar: Zaman geçtikten sonra toplanan ve bir anıya dayanan ya da eski nesneler, fotoğraflar ya da notların gözden geçirilmesiyle zihinde canlanan geçmiş deneyimler hakkındaki ifadeler ya da yazılardır.

İçsel eleştiri: Birincil tarihsel kaynakların sahiciliğini ve inanılırlığını tespit etmek ve geçmişte gerçekleşenlerin bir ifadesi olarak doğruluklarını teyit etmektir.

İkincil kaynaklar: Tarihsel araştırmada kullanılan nitel ve nicel verilerdir. Olaylar ya da ortamlar hakkındaki bilgiler tarihçiler yahut olaylara veya ortama doğrudan katılmış diğer kişiler tarafından daha sonra belgelenmiş ya da yazılmıştır.

İnsan İlişkileri Alan Dosyaları (HRAF): Araştırmacıların kültürel birimler arasında karşılaştırma yapmasına izin veren ve pek çok kültürü (özellikle yazılı kayıtları bulunmayanlar) içeren geniş bir etnografi koleksiyonu ve kapsamlı bir katalogdur.

Karşılaştırmalı vaka analizi araştırması: Araştırmacının bir ya da iki özgül kültürü (ya da bölgeler gibi kültürel birimleri) derinlemesine karşılaştırdığı karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Kavramsal eşdeğerlilik: Aynı fikirler veya kavramların birbirinden farklı kültürel veya tarihsel ortamlarda gerçekleşip gerçekleşmediği meselesidir.

Kaynağa dayalı olmayan bilgi: Bir araştırmacının, mantık yürütmeye ya da tarihsel koşullara dair derinlemesine bir farkındalığa dayalı olarak kullanabildiği genel bilgilerdir.

Kritik gösterge: Belirli bir kültürel veya tarihsel ortamda bir kavramın anlaşılır, belirsizlik içermeyen bir ölçüsü ya da göstergesidir.

Kültürel-bağlam araştırması: Kuramsal türleri temsil eden ve karşılaştırılmaları aynı türden başka toplumlara genelleme yapma olanağı veren az sayıda toplum ya da kültüre odaklanan karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Longue durée: Annales Okulu'nun ortaya attığı ve toplumsal yaşamın temel örüntülerinin ya da yapılarının istikrarlı olduğu ve gündelik yaşamı biçimlendirdiği uzun bir dönem, çoğu zaman bir yüzyıl ya da daha uzun bir süre anlamına gelen bir kavramdır.

Mantaliteler: Annales Okulu'nun, belirli bir tarihsel dönem boyunca hakim olan gündelik bilincin ve sıradan yaşam hakkındaki varsayımların bir örüntüsü anlamında ortaya attığı bir kavramdır.

Nezaket yanlılığı: "Görünüşü kurtarmak" ya da hoş olmayan bilgileri, toplumsal araştırmacılar dahil olmak üzere diğer insanlardan saklamak yönünde çok güçlü kültürel normlar bulunduğunda gerçekleşir.

Ölçümsel eşdeğerlilik: Aynı yapı ya da değişkeni farklı kültürel veya tarihsel ortamlarda doğru temsil edecek ölçümleri üretmek ya da tespit etmektir.

Safari araştırması: Bir kültürden araştırmacıların kendi perspektifleri, fikirleri ve sorunlarını başka bir kültüre dayatmaları ve incelenen kültürü yalnızca incelenecek egzotik bir nesne gibi görmeleridir.

Sansür: Belirli (çoğu zaman olumlu) bir imajı korumak için geçmişin kasıtlı biçimde çarpıtılmasıdır.

Sözlüksel eşdeğerlilik: Farklı dillerde ya da bir dilden ötekine yapılan çevirilerde aynı anlamı ifade edecek eşdeğer kelimeler ya da cümlecikler bulmaktır.

Sözlü tarih: Bir kişiyle geçmişinde yaşadığı olaylar, inançlar ya da duygular hakkında görüşme yapılarak elde edilen tarihsel bir kayıttır.

Süreç analizi: Araştırmacıların olayların süresi ve ilk olayların sonraki olaylar üzerindeki etkisi de dahil olmak üzere bütün bir sürecin ara mekanizmalarla birlikte izini sürdüğü, nedensel süreç incelemesidir.

Tarihyazımı: Tarihçilerin tarihsel araştırmaları kaleme alırken benimsedikleri; varsayımlar, vurgular ve kuramsal bakış açıları içeren yaklaşımlardır.

Ülkelerarası araştırma: Pek çok değişkenle ilgili (çoğu kez nicel) verilerin pek çok ülkede incelendiği ve istatistiksel olarak analiz edildiği karşılaştırmalı araştırmadır.

Ülkelerüstü araştırma: Çokuluslu birimleri inceleyen ve karşılaştıran karşılaştırmalı araştırma türüdür.

Bölüm 15

Açık kodlama: Nitel verileri ilk kodlanmasıdır; araştırmacı, verileri inceleyerek onları taslak niteliğindeki kategorilere ya da kodlara ayırır.

Alan analizi: Araştırmacının bir kültürel alanı betimlediği ve yapısını ortaya çıkardığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

Analitik alan: Araştırmacının toplumsal bir ortamı anlamak için oluşturduğu kategorileri veya terimleri kullanarak geliştirilen kültürel alandır.

Analitik karşılaştırma: Araştırmacının bir dizi vaka arasında bir sonucu etkileyen nedensel faktörleri keşfetmek için uyuşma ve farklılık yöntemlerini kullandıkları nitel veri analizidir.

Anlatı analizi: Hem bir öykü anlatan bir tür tarihyazımı hem de birey veya kolektif toplumsal öznelerin önemli bir rolünün bulunduğu kronolojik olarak birbirine bağlı bir olaylar zinciri sunan bir tür nitel veri analizidir.

Ardışık yaklaşma: Araştırmacının tekrar tekrar ampirik verilerle soyut kavramlar, kuramlar veya modeller arasında gidip geldiği; her seferinde kuramı uyarladığı ve veri toplamayı daha rafine hale getirdiği nitel veri analizi yöntemidir.

Boş kutular: Bir açıklamada, örnekleyici yöntemin parçası olarak kullanılan kavramsal kategorilerdir.

Çıkıntı: Araştırmacının, nitel veri analizinin daha derin yapısal ilişkileri temsil eden bir olay veya özelliği fark ettiği bir yönüdür.

Dönemselleştirme: Toplumsal gerçeklikte zamanın akışını kısımlara veya dönemlere ayırmaktır. Bir saha araştırmacısı, süregiden bir süreçte parçalar veya dönemler keşfedebilir (örn. tipik gün, yıllık döngü).

Eksenel kodlama: Araştırmacının kodları düzenlediği, bağlantılandırdığı ve temel analitik kategorileri keşfettiği, nitel verileri kodlamanın ikinci aşamasıdır.

Farklılık yöntemi: Araştırmacının, bazıları önemli sonuçları paylaşan ancak diğerleri paylaşmayan vakaların özelliklerini karşılaştırdığı ve vakalar arasındaki farklılıklara odaklandığı nitel veri analizi yöntemidir.

Halk alanı: Bir saha alanında incelenen insanlar tarafından kullanılan argo ve kategorilere dayanan kültürel alandır.

İzlek bağımlılığı: Anlatı analizinde bir süreci veya olaylar zincirini açıklayan analitik bir tekniktir; yapılandırılmış bir diziyi tetikleyen bir başlangıca sahiptir, bu şekilde olaylar zinciri, zaman içinde takip edilebilir bir yörünge izler.

Karma alan: Araştırılan saha mensuplarının kullandıkları argoyu ve kategorilerini araştırmacı tarafından analiz için geliştirilen kategorilerle birleştiren kültürel alandır.

Kültürel alan: İnsanların düzenli olarak etkileşimde bulunduğu ve analiz edilebilen bir dizi ortak anlayış veya "minikültür" geliştirdiği kültürel ortam veya yerdir.

Negatif vaka yöntemi: Bir araştırmanın, kuramsal beklentilere uymayan bir vakaya odaklandığı ve kuramı rafine hale getirmek için o vakanın ayrıntılarını kullandığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

Nitel karşılaştırmalı analiz (QCA): Boolean mantığa dayalı nitel veri analizidir. Kullanılan bilgisayar yazılımı; açıklayıcı faktörler ve çeşitli çıktı ölçümleri arasındaki kombinasyonları inceleyerek araştırmacıya karmaşık, koşulara bağımlı nedensel ilişkileri anlamasında yardımcı olur.

Olay yapısı analizi (ESA): Genellikle bilgisayar yazılımıyla kullanılan ve araştırmacı pek çok olaydan oluşan bir dizi içindeki bağlantıları belirtmeye zorlayan nitel veri analizidir. Bir olay mantıksal olarak diğerini takip etmek zorunda mıydı yoksa sadece şans eseri mi takip etti sorununu sorarak nedensel ilişkilere açıklık kazandırır.

Örnekleyici yöntem: Araştırmacının kuramsal kavramları alarak onları belirli ampirik örnekler ve betimlemelerle doldurulacak boş kutular olarak gördüğü nitel veri analizi yöntemidir.

Seçici kodlama: Nitel verilerin kodlanmasında, araştırmacının geliştirilmiş olan kavramsal kodlama kategorilerini destekleyecek olan verileri belirlemek ve seçmek için önceki kodları incelediği, son kodlama aşamasıdır.

Tarihsel olumsallık: Anlatı analizinde, bir süreç, olay ya da durumu belirli bir zamanda ve yerde bir araya gelmiş faktörlerin özel bir birleşimine işaret ederek açıklayan analitik fikirdir.

Uyuşma yöntemi: Araştırmacının, önemli bir sonucu paylaşan vakalar arasında benzer olan özellikleri karşılaştırdığı bir nitel veri analizi yöntemidir.

Bölüm 16

Akademik özgürlük: Araştırmacılar ve/veya öğretim görevlilerinin, öğretim görevlileri, akademisyenler ve bilim insanları camiasının dışındaki kişiler ya da yetkililerden gelecek hiçbir kısıtlama, tehdit ya da müdahale olmaksızın bütün konuları incelemekte ve bütün fikirleri tartışmakta özgür olduğunu ifade eden kavramdır.

Ayrım hatası: Nitel araştırma yapan bir araştırmacının ampirik verilerle soyut kuramlar arasında çok büyük bir ayrım yaratmasıyla ortaya çıkan hatadır.

Baş araştırmacı (PI): Bir kuruluşun sponsorluk yaptığı ya da fon sağladığı bir projede, araştırmanın başında olan kişidir.

Bursiyerlik: Uygun fon kaynaklarını tespit etme ve araştırmaya fon bulmak için nitelikli teklifler hazırlama stratejilerinin ve becerilerinin kullanımıdır.

Camelot Projesi: 1960'larda Şili'de Amerikan ordusu tarafından finanse edilen, etik ilkeleri ihlal eden ve ciddi siyasi kaygılar uyandıran tartışmalı bir toplumsal araştırma projesidir.

Düşünce kuruluşu: Bir ya da daha fazla araştırmacı, yazar, gazeteci vb.nin siyasi meselelerle ilgili fikirler geliştirdiği, bunları rafine hale getirdiği, ayrıntılandırdığı ve tanıttığı, çoğu kez kar amacı gütmeyen, hükümet dışı bir kuruluştur.

İdari özet: Araştırma projesinin bulgularının, uygulayıcı, uzman olmayan okuyucular için raporların başında bulunan ve genellikle makale özetinden biraz daha uzun olan özetidir.

İlgililik modelleri: Toplumsal araştırmacıların araştırma yönetmenin amaçlarını ve araştırma sonuçlarının yararını anlama biçimlerini gösteren bir dizi ideal tiptir.

İlişkisel konum: Karl Mannheim'ın, profesyonel akademik araştırmacıların ve entelektüellerin benzersiz bir toplumsal konuma sahip olduğu ve toplumdaki başlıca gruplardan kopuk olduğu, bunun da onları yansız bilgiler geliştirmeye en uygun konuma soktuğu fikridir.

İntihal: Başkasının sözlerini ve fikirlerini uygun şekilde kaynak göstermeksizin kullanmak, "çalmak" anlamına gelir.

Mealen aktarım: Bir yazarın fikirlerini onunkilerden farklı sözlerle yeniden ifade etmek ve kaynağa gönderme yapmaktır.

Ön hazırlık: Yazma sürecinin notlarının düzene konduğu, fikirlerin listesinin yapıldığı, düşüncelerin taslak biçiminde sıralandığı, başlıca kaynakların yazılarak malzemenin tamamlandığı ilk aşamasıdır.

Teklif çağrısı (RFP): Fon sağlayan bir kuruluş tarafından yapılan ve kuruluşun fon sağlayacağı araştırmaların yazılı planlarının talep edildiği bir duyurudur.

Redaksiyon: Yazma sürecinin adımlarından biri ve yeniden yazmanın bir parçasıdır. Yazım dili daha sağlam ve daha açık hale getirilir, yazım tarzının berraklığını ve gücünü geliştirmek için dilbilgisi kontrolleri (örn. fiil çekimleri, kullanımları) yapılır, cümle uzunlukları ayarlanır ve paragraflar yeniden düzenlenir.

Revize etme: Yazma sürecinin adımlarından biri ve yeniden yazmanın bir parçasıdır. Yazar fikirler ve kanıtlar ekler, çıkarmalar yapar, yazdıklarını yeniden düzenler, anlaşılırlığı ve berraklığı geliştirmek için fikirler üzerinde değişiklikler yapar.

Serbest yazım: Yazma sürecinin, fikirlerin mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde ve dilbilgisine ya da imlaya ilişkin kaygılar güdülmeden kağıda dökülmeye çalışıldığı erken bir aşamasıdır.

SLAPP davası: Zengin, güçlü kuruluşlar bunu, araştırmacıları yıldırmak ve fikirlerini korkmadan açıklamalarına ya da bilgileri ortaya koymalarına engel olmak için kullanır.

Yakınlaştırma merceği: Araştırmacının, bir konuda genelden başlayıp odağını daraltarak, daha özele inerek yürüttüğü, bir saha araştırmasını düzenleme yöntemidir.

Toplumsal Araştırma Örnekleri Listesi

Bölüm / Örnek Kutusu / Araştırma Türü: Araştırılan Konu

2.1 Değerlendirme Araştırması: Başarılı bir Orta Okul Bilim Eğitimi Programı
2.2. Eylem Araştırması: Latin Kökenliler Arasında Cinsel Saldırılar
2.3 Sosyal Etki Araştırması: İltica Başvurusu Yapan Göçmenlerin Kalacağı Bir Barınma Merkezinin Yerinin Tespit Edilmesi
2.5 Betimleyici Araştırma: Bilim Laboratuvarında İşle Alımlarda Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı
2.6 Açıklayıcı Araştırma: ABD Şehirlerinde Polisin Aşırı Güç Kullanımı
2.7 Vaka Analizi Araştırması: İngiltere ve Hollanda'daki İşe Alım Süreçler
2.8 Zaman Dizileri Araştırması: ABD'nin Güneyindeki Linç Olayları ve Tutukluluk Oranları
2.9 Panel Araştırmalar: Üniversiteye Gitmek ve Kişinin Dini Tutumlarındaki Değişim
2.10 Kohort Araştırmaları: Kuşaksal Değişim, Yaşlanma ve Cinsel Davranışa İlişkin Tutumların Evrimi
2.11 İçerik Analizi: Country Müzik Şarkı Sözlerinde Cinsiyetçilik
2.12 Saha Araştırması: LGBT'leri Kabul Eden Bir Kilisede Rahip Değişimi ve Ataerkinin Tasdiki
2.13 Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma: Kişi Başı Gelirin Yüksek Olduğu 15 Demokratik Ülkede Artan Tutukluluk Oranları
3.4 Nedensel Kuram: Renk Ayrımcılığı ve Afro-Amerikanlara Verilen Cezaların Şiddeti
3.5 Dizisel Kuram: Kanada'ya kaçan Vietnamlı Asker Kaçakları
3.6 Ağ Kuramı: Kaliforniya'da Otizm Vakalarının Yaygınlaşması
3.7 İşlevsel Kuram: Güneydeki Linç Olaylarının Nerede Son Bulup Nerede Devam Ettiği
3.8 Kültürel-Yorumlayıcı Kuram: Seçkin Hukuk Firmalarında Kimlerin İşe Alındığı
5.2 Nicel Meta-Analiz: Sağcı Otoriterdilik, Toplumsal Tahakküm ve Göçmenlere Muhalefet
5.3 Nitel Meta-Analiz: Sosyal Yardımlardan Çalışmaya Geçiş Yapan Ebeveynler
5.5. Etik: Üniversite Sporları ve Doping Alan Takım Arkadaşları Hakkında Bilgi Uçurmak
6.1 Karma Yöntemler: ABD'de Polise Yönelik Aşırılıkçı Sağcı Saldırılar
6.4 Yüzeysel İlişkiler: Pasaport Sahibi Olmak Dizi Tip 2 Diyabetten Korur mu?
7.8 Bogardus Toplumsal Mesafe Ölçeği: San Diego, Kaliforniya'daki Latin Amerika Kökenliler Arasında Anglo-Saksonlardan Duyulan Hoşnutsuzluğu Ölçmek
7.10 Guttman Ölçeği: Cazip Mahallelerin Irksal Bileşimini Ölçmek
9.1 Deneysel Desen: Müzik Duymak ve Irksal-Etnik Gruplara Yardım Edip Etmemeye Karar Vermek
9.2 Taramalı Deneyler: Riskten Kaçınma, Korku ve Göçmenlik Karşıtı Tutumlar
9.3 Kesintili Zaman Dizileri Deneyiz: Kapanış Zamanları ve İçki İçmekle İlişkili Şiddet Olayları
9.4 Faktöryel Desen: Tercih Edilen Mahallelerdeki Sınıf ve Irk Bileşimi
9.5 Saha Deneyi: Gizli Oy Teminatının Seçimlere Katılımdaki Etkisi

10.2 Dolaysı Tarama Soruları: Mississipi'deki Kürtaj Yasasına Gösterilen Destekle İlgili Doğru Kamuoyu Yoklaması Sonuçlarına Ulaşmak
10.3 Zaman Kullanımı Taraması: Ailece Birlikte Yemek Yemek ve Evliliğin Artan İstikrarı
11.1 Tepkisiz Ölçümler: Bir "Kırık Camlar" Politikası ve Kentsel Toplumsal Düzensizlik
11.2 İçerik Analizi: Medyanın Radikalleşmeyle İlgili Haberlerindeki Değişiklikler
11.3 İçerik Analizi: Amerikan Medyası Akıl Hastalığını Şiddet Edimleriyle İlişkilendiriyor
11.4 Mevcut İstatistikler: ABD'deki Nefret Gruplarının Konumu
11.5 Mevcut İstatistikler: Etnik Tınılı Kişi Adlarını Asimilasyon ve Toplumsal İlerleme Adına Değiştirmek
11.6 İkincil Veri Analizi: Sendika Üyeliği ve Sağlıktaki İyileşmeler
13.1 Saha Araştırması: Bir Country ve Western Barındaki Etkileşim
13.2 Eşik Bekçileri: Suç Oranlarının Yüksek Olduğu Kentsel Bir Çöküntü Alanına Girebilmek
13.3 Odak Gruplar: Yüksek Ergen İntihar Oranlarının Görüldüğü Sıcak Noktaları Araştırmak
14.1 Tarihsel-Karşılaştırmalı Araştırma: Geçmişteki Savaşlar, İşgaller ve Yabancı Korkusu
14.2 Karşılaştırmalı Tarama Araştırması: Farklı Toplumlarda Müslümanların Değerleri Arasındaki Değişiklikler
14.3 Karşılaştırmalı Araştırma: Dört Latin Amerika Ülkesinde Irksal Sınıflandırma
14.4 Karşılaştırmalı Saha Araştırması: Afro-Amerikan Hip Hop Müziğini Tokyo'da Satmak
14.5 Tarihsel Araştırma: 85 Yıl Boyunca Ev İşlerine Ayrılan Süre
14.6 Tarihsel Araştırma: ABD ve İngiltere'de Kamu Sağlığı Sistemlerinin Büyümesindeki Farklılaşma

Kaynakça

AAPOR (American Association of Public Opinion Research). (1997). AAPOR finds Frank Luntz in violation of ethics code. https://www.aapor.org/Communications/Press-Releases/ Archived-Press-Releases/AAPOR-Finds-Frank-Luntz-in Violation-of-Ethics-Cod.aspx (accessed June 1, 2017).

AAPOR (American Association of Public Opinion Research). (2009). AAPOR raises objections to actions by Atlanta-based strategic vision LLC. https://www.aapor.org/Communications/Press-Releases/AAPOR-Raises-Objections-to-Actions-by-Atlanta-Base.aspx (accessed June 1, 2017).

Abend, Gabriel. (2006). Styles of sociological thought: Sociologies, epistemologies, and the Mexican and U.S. quests for truth. *Sociological Theory*, 24(1):1–41.

Abend, Gabriel. (2008). The meaning of theory. *Sociological Theory*, 26(2):173–199.

Abbott, Andrew. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press. Abbott, Andrew. (1992). From causes to events: Notes on narrative positivism. *Sociological Methods and Research*, 20:428–455.

Abbott, Andrew. (1995). Sequence analysis. *Annual Review of Sociology*, 21:93–113.

Abbott, Andrew. (2001). *Time matters: On theory and method*. Chicago: University of Chicago Press.

Abbott, Andrew. (2004). *Methods of discovery: Heuristics for the social sciences*. New York: W.W. Norton.

Abell, Peter. (2001). Causality and low-frequency complex events. *Sociological Methods and Research*, 30:57–80.

Abell, Peter. (2004). Narrative explanation. *Annual Review of Sociology*, 30:287–310.

Abelson, Robert P., Elizabeth F. Loftus, and Anthony G.Greenwald. (1992). Attempts to improve the accuracy of selfreports of voting. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 138–153. New York: Russell Sage Foundation.

Abrams, Philip. (1982). *Historical sociology*. Ithaca, NY: Cornell University Press. Abt, Charles. (1979). Government constraints on evaluation quality. In *Improving evaluation*, edited by L. Datta and R. Perloff. Beverly Hills, CA: Sage.

Achen, Christopher H. (1982). *Interpreting and using regression*. Beverly Hills, CA: Sage.

Adams, Caralee J. (2014). U.S. graduation rate rises–no matter how it's counted. *Education Week*, 33(30):6.

Adams, Gerald R., and Jay D. Schvaneveldt. (1985). *Understanding research methods*. New York: Longman.

Adler, Patricia A. (1985). *Wheeling and dealing*. New York: Columbia University Press.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1983). Shifts and oscillations in deviant careers: The case of upper-level drug dealers and smugglers. *Social Problems*, 31:195–207.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1987). *Membership roles in field research*. Beverly Hills, CA: Sage.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1993). Ethical issues in self-censorship: Ethnographic research on sensitive topics. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee,
pp. 249–266. Thousand Oaks, CA: Sage.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (1994). Observational techniques. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 377–392. Thousand Oaks, CA: Sage.

Adler, Patricia A., and Peter Adler. (2008). Of rhetoric and representation: The four faces of ethnography. *Sociological Quarterly*, 49(1):1–30.

Adorno, Theodor W. (1976a). Sociology and empirical research. In *The positivist dispute in German sociology*, trans. Glyn Adey and David Frisby, edited by T. Adorno et al., pp. 68–86. New York: Harper & Row.

Adorno, Theodor W. (1976b). The logic of the social sciences. In *The positivist dispute in German sociology*, trans. Glyn Adey and David Frisby, edited by T. Adorno et al., pp. 87–104. New York: Harper & Row.

Agar, Michael. (1980). Getting better quality stuff: Methodological competition in an interdisciplinary niche. *Urban Life*, 9:34–50.

Agar, Michael. (1986). *Speaking of ethnography*. Beverly Hills, CA: Sage.

Agger, Ben. (1991). Critical theory, poststructuralism, postmodernism: Their sociological relevance. *Annual Review of Sociology*, 17:105–131.

Agnew, Neil McK., and Sandra W. Pyke. (1991). *The science game: An introduction to research in the social sciences*, 5th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Ahrens, Courtney E., Libier Isas, and Monica Viveros. (2011). Enhancing Latinas' participation in research on sexual assault: Cultural considerations in the design and implementation of research in the Latino community. *Violence Against Women*, 17(2):177–188.

Aiello, Lauren, and Jennifer Profitt. (2008). VNR usage: A matter of regulation or ethics? *Journal of Mass Media Ethics* 23(3):219–234.

Alatas, Syed Farid. (2001). The study of the social sciences in developing societies: Towards an adequate conceptualization of relevance. *Current Sociology*, 49(2):1–19.

Albrecht, Gary L. (1985). Videotape safaris: Entering the field with a camera. *Qualitative Sociology*, 8:325–344.

Aldenderfer, Mark S., and Roger K. Blashfield. (1984). *Cluster analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.

Alford, Robert R. (1998). *The craft of inquiry: Theories, method, evidence*. New York: Oxford University Press.

Alkin, Marvin C., and Jean A. King. (2016). The historical development of evaluation use. *American Journal of Evaluation*, 37(4):568–579.

Allison, Paul D. (2001). *Missing data*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Almond, Gabriel A., and Sidney Verba. (1963). *The civic culture*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Alter, Adam L., Daniel M. Oppenheimer, and Jeffrey C. Zemla. (2010). Missing the trees for the forest: A construal level account of the illusion of explanatory depth. *Journal of Personality & Social Psychology*, 99(3):436–451.

Altheide, David L. (1980). Leaving the newsroom. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and
A. Turowetz, pp. 301–310. New York: St. Martin's Press.

Altman, Morris. (2000). A behavioral model of path dependency: The economics of profitable inefficiency and market failure. *Journal of Socio-Economics*, 29:127–145.

Alvarez, Lizette. (April 17, 2012). No savings are found from welfare drug tests. *New York Times*.

Alvesson, Mats. (2002). *Postmodernism and Social Research*. Philadelphia: Open University Press.

Alwin, Duane F. (1977). Making errors in surveys. *Sociological Methods and Research*, 6:131–150.

Alwin, Duane F. (1988). The general social survey: A national data resource for the social sciences. *PS: Political Science and Politics*, 21:90–94.

Alwin, Duane F. (2016). Survey data quality and measurement precision. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 527–557. Thousand Oaks, CA: Sage.

Alwin, Duane F., and David J. Jackson. (1980). Measurement models for response errors in surveys: Issues and applications. In *Sociological methodology, 1980*, edited by S. Leinhardt. San Francisco: Jossey-Bass.

Alwin, Duane F., and Jon A. Krosnick. (1985). The measurement of values in surveys: A comparison of ratings and rankings. *Public Opinion Quarterly*, 49:535–552.

American Sociological Association. (1997). *American Sociological Association style guide*, 2nd ed. Washington, DC: American Sociological Association.

Aminzade, Ronald. (1984). Capitalist industrialization and patterns of industrial protest: A comparative urban study of nineteenth century France. *American Sociological Review*, 49:437–453.

Amundson, Kalynn, Anna Zajicek, and Valerie Hunt. (2014). Pathologies of the poor: What do the War on Drugs and Welfare Reform have in common? *Journal of Sociology & Social Welfare*, 41(1):5–28.

Amundson, Kalynn, Anna Zajicek, and Brinck Kerr. (2015). A social metamorphosis: Constructing drug addicts from the poor. *Sociological Spectrum*, 35(5):442–464.

Anderson, Andy B., Alexander Basilevsky, and Derek P. J. Hum. (1983). Measurement: Theory and techniques. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. D. Wright, and A. Anderson, pp. 231–287. New York: Academic Press.

Anderson, Barbara A., Brian D. Silver, and Paul R. Abramson. (1988). The effects of the race of interviewer on race-related attitudes of black respondents in SRC/CPS national election studies. *Public Opinion Quarterly*, 52:289–324.

Anderson, Cory and Loren Kenda. (2015). What kinds of places attract and sustain Amish populations? *Rural Sociology*, 80(4):483–511.

Anderson, Elijah. (1989). Jelly's place. In *In the field*, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 9–20. New York: Praeger.

Anderson, N. (1923). *The hobo*. Chicago: University of Chicago Press.

Anderson, Perry. (1974a). *Linkages of the absolutist state*. London: New Left Books.

Anderson, Perry. (1974b). *Passages from antiquity to feudalism*. London: New Left Books.

Anderson, R. Bruce W. (1973). On the comparability of meaningful stimuli in cross-cultural research. In *Comparative research methods*, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 149–186. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Andorka, Rudolf. (1987). Time budgets and their uses. *Annual Review of Sociology*, 13:149–164.

Andren, Gunnar. (1981). Reliability and content analysis. In *Advances in content analysis*, edited by K. Rosengren, pp. 43–67. Beverly Hills, CA: Sage.

Andrews, Frank M., Laura Klem, Terrence Davidson, Patrick O'Malley, and Willard Rodgers. (1981). *A guide for selecting statistical techniques for analyzing social science data*. Ann Arbor: Institute for Social Research, University of Michigan.

Angrosino, Michael. (2007). *Doing ethnographic and observational research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Ankersmit, Frank. (2012). *Meaning, truth, and reference in historical representation*. Ithaca NY: Cornell University Press

Anthony, Denise, Celeste Campos-Castillo, and Christine Horne. (2017). Toward a sociology of privacy. *Annual Review of Sociology*, 43:249–69.

Applebaum, Richard. (1978a). Marxist method: Structural constraints and social praxis. *American Sociologist*, 13:73–81.

Applebaum, Richard. (1978b). Marx's theory of the falling rate of profit. *American Sociological Review*, 43:67–80.

Aquilino, William S. (1993). Effects of spouse presence during the interview on survey response concerning marriage. *Public Opinion Quarterly*, 57:358–376.

Aquilino, William S., and Leonard Losciuto. (1990). Effects of interview mode on self-reported drug use. *Public Opinion Quarterly*, 54:362–395.

Archer, Margaret, et al. (2016). What is critical realism? *Perspectives, newsletter of the theory section of the American Sociological Association*. http://www.asatheory.org/currentnewsletter-online/what-is-critical-realism (accessed September 13, 2017).

Ardener, Shirley. (1984). Gender orientations in fieldwork. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 118–129. Orlando: Academic Press.

Armer, Michael. (1973). Methodological problems and possibilities in comparative research. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 49–79. New York: Wiley.

Armstrong, D.M. (1980). *Nominalism and realism: Volume 1: Universals and scientific realism*. New York: Cambridge University Press.

Aronson, Elliot, and J. Merrill Carlsmith. (1968). Experimentation in social psychology. In *The handbook of social psychology, Vol. 2: Research methods*, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 1–78. Reading, MA: Addison-Wesley.

Art, David. (2016). Archivists and adventurers: Research strategies for authoritarian regimes of the past and present. *Social Science Quarterly*, 97(4):974–990.

Ashbee, Edward. (2011). Bewitched—the Tea Party movement: Ideas, interests and institutions. *The Political Quarterly*, 82(2):157–164.

Asch, Solomon E. (1955). Opinions and social pressure. *Scientific American*, 193(5):31–35.

Atkinson, Robert. (1998). *The life story interview*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Auriat, Nadia. (1993). My wife knows best: A comparison of event dating accuracy between the wife, the husband, the couple, and the Belgium population register. *Public Opinion Quarterly*, 57:165–190.

Auster, Carol J. (1985). Manual for socialization: Examples from Girl Scout handbooks, 1913–1984. *Qualitative Sociology*, 8:359–367.

Ayella, Marybeth. (1993). "They must be crazy:" Some of the difficulties in researching cults. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 108–124. Thousand Oaks, CA: Sage.

Ayers, John W., C. Richard Hofstetter, Keith Schnakenberg, and Bohdan Kolody. (2009). Is immigration a racial issue? Anglo attitudes on immigration policies in a border county. *Social Science Quarterly*, 90(3):593–610.

Babbie, Earl. (1989). *The practice of social research*, 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Babbie, Earl. (1990). *Survey research methods*, 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Babbie, Earl. (1998). *The practice of social research*, 8th ed. Belmont, CA: Wadsworth.

Bach, Natasha. (June 22, 2018). Nikki Haley Has New Beef With the UN—This Time Over Poverty in the U.S. *Fortune Magazine*. http://fortune.com/2018/06/22/nikki-haley-unreport-us-poverty/ (accessed, January 15, 2019).

Backstrom, Charles H., and Gerald Hursh-Cesar. (1981). *Survey research*, 2nd ed. New York: Wiley.

Bail, Christopher A. (2017). Taming Big Data: Using app technology to study organizational behavior on social media. *Sociological Methods and Research*, 46(2):189–217.

Bailey, Amy Kate, and Karen A. Snedker. (2011). Practicing what they preach? Lynching and religion in the American South, 1890–1929. *American Journal of Sociology*, 117(3):844–887.

Bailey, Kenneth D. (1983). Sociological classification and cluster analysis. *Quality and Quantity*, 17:251–268.

Bailey, Kenneth D. (1984). A three-level measurement model. *Quality and Quantity*, 18:225–245.

Bailey, Kenneth D. (1986). Philosophical foundations of sociological measurement: Notes on the three-level model. *Quality and Quantity*, 20:327–337.

Bailey, Kenneth D. (1987). *Methods of social research*, 3rd ed. New York: Free Press.

Bailey, Kenneth D. (1988). Ethical dilemmas in social problems research: A theoretical framework. *American Sociologist*, 19:121–137.

Bakanic, Von, Clark McPhail, and Rita Simon. (1987). The manuscript review and decision-making process. *American Sociological Review*, 52:631–642.

Bakanic, Von, Clark McPhail, and Rita Simon. (1989). Mixed messages: Referees' comments on the manuscripts they review. *Sociological Quarterly*, 30:639–654.
Baldassarri, Delia, and Maria Abascal. (2017). Field experiments across the social sciences. *Annual Review of Sociology*, 43:41–73.
Ball, Michael, and Gregory W. H. Smith. (1992). *Analyzing visual data*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Ball, Richard A., and G. David Curry. (1995). The logic of definition in criminology: Purposes and methods for defining "gangs." *Criminology*, 33:225–245.
Ballen, Robert D., and Kelly K. Richardson. (2002). Social integration, imitation and the geographic patterning of suicide. *American Sociological Review*, 873–888.
Banaka, William H. (1971). *Training in depth interviewing*. New York: Harper & Row.
Bannister, Robert C. (1987). *Sociology and scientism: The American quest for objectivity, 1880–1940*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
Baranik, Lisa E. et al. (2008). Examining the differential item functioning of the Rosenberg self-esteem scale across eight countries. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(7):1867–1904.
Barber, Jennifer S., and William G. Axinn. (1998). Gender attitudes and marriage among young women. *Sociological Quarterly*, 39:11–31.
Barge, Scott, and Hunter Gehlbach. (2012). Using the theory of satisficing to evaluate the quality of survey data. *Research in Higher Education*, 53:182–200.
Barnes, Barry. (1974). *Scientific knowledge and sociological theory*. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Barnes, J. A. (1970). Some ethical problems in modern fieldwork. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 235–251. Chicago: Markham.
Barnes, J. A. (1979). *Who should know what? Social science, privacy and ethics*. New York: Cambridge University Press.
Barreto, Matt A., Betsy L. Cooper, Benjamin Gonzalez, Christopher S. Parker, and Christopher Towler. (2011). The Tea Party in the age of Obama: Mainstream conservatism or out-group anxiety? *Political Power and Social Theory*,22:105–137.
Barrett, Lisa Feldman. (2017). *How emotions are made: The secret life of the brain*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
Barry, Brian. (1975). On analogy. *Political Studies*, 23:208–224. Bart, Pauline. (1987). Seizing the means of reproduction: An illegal feminist abortion collective—How and why it worked. *Qualitative Sociology*, 10:339–357.
Bart, Pauline, and Linda Frankel. (1986). *The student sociologist's handbook*, 4th ed. New York: Random House.
Bartiz, Loren. (1960). *Servants of power: A history of the use of social science in American industry*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
Barton, Allen H. (1995). Asking why about social problems: Ideology and causal models in the public mind. *International Journal of Public Opinion Research*, 7:299–327.
Barzun, Jacques, and Henry F. Graff. (1970). *The modern researcher*, rev. ed. New York: Harcourt, Brace and World.
Bateson, Nicholas. (1984). *Data construction in social surveys*. Boston: George Allen and Unwin.
Battaglia, Michael, et al. (2016). Sampling, data collection, and weighting procedures for address-based sample surveys. *Journal of Survey Statistics and Methodology*, 4(4):476–500.
Bauer, David G. (1988). *The "how to" grants manual*, 2nd ed. New York: Macmillan.
Bauer, Raymond, ed. (1966). *Social indicators*. Cambridge, MA: MIT Press.
Baumgartner, Michael, and Alrik Thiem. (2017). Model ambiguities in configurational comparative research. *Sociological Methods and Research*, 46(4):954–987.
Bausell, R. Barker. (1994). *Conducting meaningful experiments: Forty steps to becoming a scientist*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Bayless, David L. (1981). Twenty-two years of survey research at the Research Triangle: 1959–1980. In *Current topics in survey sampling*, edited by D. Krewski, R. Platek, and J. N. K. Rao, pp. 87–103. New York: Academic Press.
Beach, Derek, and Rasmus Brun Pedersen. (2013). *Process-Tracing Methods Foundations and Guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Beasley, David. (1988). *How to use a research library*. New York: Oxford University Press.

Beatty, Paul. (1995). Understanding the standardization/non-standardization controversy. *Journal of Official Statistics*, 11:147–160.

Beatty, Paul. C., and Gordon B. Willis. (2007). Research synthesis: The practice of cognitive interviewing. *Public Opinion Quarterly*, 71:287–311.

Beck, Bernard. (1970). Cooking welfare stew. In *Pathways to data*, edited by R. W. Habenstein, pp. 7–29. Chicago: Aldine.

Beck, E.M., Stewart E. Tolnay, and Amy Kate Bailey. (2016). Contested terrain: The state versus threatened lynch mob violence. *American Journal of Sociology*, 121(6): 1856–1884.

Becker, Henk A., and Frank Vanclay. (2003). *The international handbook of social impact assessment: Conceptual and methodological advances*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.

Becker, Howard. (1967). Whose side are we on? *Social Problems*, 14:239–247.

Becker, Howard S. (1969). Problems in the publication of field studies. In *Issues in participant observation*, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 260–275. Reading, MA: Addison-Wesley.

Becker, Howard S. (1970a). Practitioners of vice and crime. In *Pathways to data*, edited by R. W. Habenstein, pp. 30–49. Chicago: Aldine.

Becker, Howard S. (1970b). Problems of inference and proof in participant observation. In *Qualitative methodology: Firsthand involvement with the social world*, edited by W. J. Filstead, pp. 189–201. Chicago: Markham.

Becker, Howard S. (1970c). Whose side are we on? In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 15–26. Chicago: Markham.

Becker, Howard S. (1986). *Writing for social scientists: How to start and finish your thesis, book or article*. Chicago: University of Chicago Press.

Becker, Howard S. (1993). How I learned what a crock was. *Journal of Contemporary Ethnography*, 22:28–35.

Becker, Howard S. (1998). *Tricks of the trade: How to think about your research while you're doing it*. Chicago: University of Chicago Press.

Becker, Howard S., and Blanche Geer. (1970). Participant observation and interviewing: A comparison. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 133–142. Chicago: Markham.

Becker, Howard S., and Blanche Geer. (1982). Participant observation: The analysis of qualitative field data. In *Field research: A sourcebook and field manual*, edited by R. G. Burgess, pp. 239–250. Boston: George Allen and Unwin.

Becker, Howard S., Blanche Geer, Everett C. Hughes, and Anselm Strauss. (1961). *Boys in white: Student culture in medical school*. Chicago: University of Chicago Press.

Becker, Howard S., Michal M. McCall, and Lori V. Morris. (1989). Theatres and communities: Three scenes. *Social Problems*, 36:93–116.

Beecher, H. K. (1970). *Research and the individual: Human studies*. Boston: Little, Brown.

Beers, Steve. (2016). QCA as competing or complementary method? A qualitative comparative analysis approach to protest event data. *International Journal of Social Research Methodology*, 19(5):521–536.

Bégue, Laurent, et al. (2012). The role of alcohol consumption in female victimization: Findings from a French representative sample. *Substance Use and Misuse*, 47:1–11.

Behr, Dorothée, and Kuniaki Shishido. (2016). The translation of measurement instruments for cross-cultural surveys. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 269–287. Thousand Oaks, CA: Sage.

Belenky, Mary Field, Blythe McVicker Clinchy, Nancy Rule Goldberger, and Jill Mattuck Tarule. (1986). *Women's ways of knowing: The development of self, voice and mind*. New York:

Basic Books.

Bellah, Robert N. (1957). *Tokugawa religion*. Glencoe, IL: Free Press.

Belli, Robert F., et al. (1999). Reducing vote overreporting in surveys: Social desirability, memory failure and source monitoring. *Public Opinion Quarterly*, 63:90–108.

Bemiller, Michelle L., and Rachel Zimmer Schneider. (2010). It's not just a joke. *Sociological Spectrum*, 30:459–479.

Ben-David, Joseph. (1971). *The scientist's role in society*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Ben-Yehuda, Nachman. (1983). History, selection and randomness—Towards an analysis of social historical explanations. *Quality and Quantity*, 17:347–367.

Bendix, Reinhard. (1956). *Work and authority in industry*. New York: Wiley.

Bendix, Reinhard. (1963). Concepts and generalizations in comparative sociological studies. *American Sociological Review*, 28:91–116.

Bendix, Reinhard. (1978). *Kings or people: Power and the mandate to rule*. Berkeley: University of California Press.

Benen, Steve. (January 2, 2014). Drug-test policies end in failure. *Msnbc.com. NBC News Digital*. http://www.msnbc. com/rachel-maddow-show/drug-test-policies-end-failure (accessed April 14, 2017).

Benítez, Isabel, Jia He, Fons J. R. Van de Vijver, and José-Luis Padilla. (2016). Linking extreme response style to response processes: A cross-cultural mixed methods approach. *International Journal of Psychology*, 51(6):464–473.

Benner, Chris, and Manual Pastor. (2015). *Equity, Growth and Community: What the Nation Can Learn from America's Metro Communities*. Berkeley: University of California Press.

Bennett, Andrew and Jeffrey T. Checket. (2015). Process tracing: From philosophical roots to best practices." In *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Too*, edited by A. Bennett and J. Checket, pp. 3–39. New York: Cambridge University Press.

Benton, Ted. (1977). *Philosophical foundations of the three sociologies*. Boston: Routledge and Kegan Paul.

Benzeval, Michaela, Michael J. Green, and Sally Macintyre. (2013). Predict better socioeconomic position in adulthood? Evidence from 20 Years of follow up in a population cohort study. *PLoS One*, 8(5): e63975.

Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe, IL: Free Press.

Berg, Bruce L. (1989). *Qualitative research methods*. Boston: Allyn and Bacon.

Berger, Peter. (1963). *An invitation to sociology: A humanistic perspective*. Garden City, NY: Anchor.

Berger, Peter, and Thomas Luckman. (1967). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Garden City, NY: Anchor.

Berger, Ronald, and Richard Quinney. (2004). *Storytelling sociology: Narrative as social inquiry*. Boulder, CO: Lynne Reinner.

Berk, Richard A. (1983). An introduction to sample selection bias in sociological data. *American Sociological Review*, 48:386–397.

Berk, Richard A. (1995). Publishing evaluation research. *Contemporary Sociology*, 24:9–12.

Bermant, Gordon. (1982). Justifying social science research in terms of social benefit. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 125–142. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Bernard, H. Russell. (1988). *Research methods in cultural anthropology*. Newbury Park, CA: Sage.

Bernard, H. Russell, Peter Killworth, David Kronenfeld, and Lee Sailer. (1984). The problem of information accuracy: The validity of retrospective data. *Annual Review of Anthropology*, 13:495–517.

Bernstein, Mary, and Nancy A. Naples. (2015). Altared States: Legal structuring and relationship recognition in the United States, Canada, and Australia. *American Sociological Review*, 80(6):1226–1249.

Bernstein, Robert, A. Chadha, and R. Montjoy. (2001). Overreporting voting: Why it happens and why it matters. *Public Opinion Quarterly*, 65:22–44.

Bersani, Bianca E. (2014). A Game of Catch-Up? The offending experience of second-generation immigrants. *Crime and Delinquency*, 60(1):60–84.

Best, Joel. (2001). *Damned lies and statistics*. Berkeley: University of California Press.

Best, Rachel Kahn. (2012). Disease politics and medical research funding three ways advocacy shapes policy. *American Sociological Review*, 77(5):780–803.

Best, Samuel J., and Brian S. Krueger. (2008). Internet survey design. *The SAGE Handbook of Online Research Methods*, 2e., edited by N. G. Fielding, R. M Lee, G. Blank, pp. 217–235. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bethlehem, Jelke, and Barry Schouten. (2016). Nonresponse error: Detection and correction. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 558–578. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bethlehem, Jelke, Fannie Cobben, and Barry Schouten. (2011). *Handbook of Nonresponse in Household Surveys*. Hoboken, NJ:Wiley.

Bhaskar, Roy. (1975). *A realist theory of science*. Atlantic Highlands, NJ: Humanities.

Bhaskar, Roy. (2003). *From science to emancipation: Alienation and enlightenment*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Bickman, Leonard and Debra J. Rog (Eds.) (2008). *The Sage Handbook of Applied Social Research Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Biemer, Paul P. (2010). Total survey error: Design, implementation, and evaluation. *Public Opinion Quarterly*, 74(5):817–848.

Biemer, Paul P. (2016). Total survey error paradigm: Theory and practice. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, C. edited by Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 122–141. Thousand Oaks, CA: Sage.

Biernacki, Richard. (2012). *Reinventing evidence in social inquiry: Decoding facts and variables*. New York: Palgrave.

Biersack, Aletta. (1989). Local knowledge, local history: Geertz and beyond. In *The new cultural history*, edited by L. Hunt, pp. 72–96. Berkeley: University of California Press.

Billiet, Jaak. (2016). What does measurement mean in a survey context? In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 193–209. Thousand Oaks, CA: Sage.

Billings, Dwight B., and Kathleen Blee. (2000). *The road to poverty*. Cambridge: Cambridge University Press.

Binson, Diane, and Joseph Catania. (1998). Respondents'understanding of the words in sexual behavior questions. *Public Opinion Quarterly*, 62:190–208.

Bischoping, Katherine, and Jennifer Dykema. (1999). Toward a social psychological programme for improving focus group methods of developing questionnaires. *Journal of Official Statistics*, 15:495–516.

Bishop, George F. (1987). Experiments with the middle response alternative in survey questions. *Public Opinion Quarterly*, 51:220–232.

Bishop, George. (1992). Qualitative analysis of question-order and context effects. In *Context effects in social and psychological research*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 149–162. New York: Springer-Verlag.

Bishop, George F., R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1983). Effects of filter questions in public opinion surveys. *Public Opinion Quarterly*, 47:528–546.

Bishop, George F., R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1984). What must my interest in politics be if I just told you "I don't know"? *Public Opinion Quarterly*, 48:510–519.

Bishop, George F., R. W. Oldendick, and A. J. Tuchfarber. (1985). The importance of replicating a failure to replicate: Order effects on abortion items. *Public Opinion Quarterly*, 49:105–114.

Bishop, George F., A. J. Tuchfarber, and R. W. Oldendick. (1986). Opinions on fictitious issues: The pressure to answer survey questions. *Public Opinion Quarterly*, 50:240–251.

Bittman, Michael, and Judy Wajcman. (2000). The rush hour: The character of leisure time and gender equity. *Social Forces*, 79:165–190.

Bjorklund, Eric. (2017). Just one click away: The politics of e-commerce sales tax policy. *Sociological Inquiry*, 87(1):97–123.

Blaikie, Norman. (1993). *Approaches to social enquiry*. Cambridge, MA: Polity.

Blalock, Hubert M., Jr. (1968). The measurement problem: A gap between the language of theory and research. In *Methodology in social research*, edited by H. Blalock and A. Blalock, pp. 5–27. New York: McGraw-Hill.

Blalock, Hubert M., Jr. (1969). *Theory construction: From verbal to mathematical formulations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Blalock, Hubert M., Jr. (1979a). Measurement and conceptualization problems: The major obstacle to integrating theory and research. *American Sociological Review*, 44:881–894.

Blalock, Hubert M., Jr. (1979b). *Social statistics*, 2nd ed. New York: McGraw-Hill.

Blalock, Hubert M., Jr. (1982). *Conceptualization and measurement in the social sciences*. Beverly Hills, CA: Sage.

Blalock, Hubert M., Jr., and Ann B. Blalock, eds. (1968). *Methodology in social research.* New York: McGraw-Hill.
Blankenship, Albert B. (1977). *Professional telephone surveys.* New York: McGraw-Hill.
Blau, Judith R. (1978). Sociometric structure of a scientific discipline. *Research in sociology of knowledge, sciences and art,* 1:191–206.
Blee, Kathleen M., and Dwight B. Billings. (1986). Reconstructing daily life in the past: An hermeneutical approach to ethnographic data. *Sociological Quarterly,* 27:443–462.
Blee, Kathleen M., and Ashley Currier. (2011). Ethics beyond the IRB: An introductory essay. *Qualitative Sociology* 34: 401–413.
Bleicher, Josef. (1980). *Contemporary hermeneutics.* Boston: Routledge and Kegan Paul.
Bloch, Marc. (1953). *The historian's craft,* trans. Peter Putnam. New York: Vintage.
Block, Fred. (1977). Beyond corporate liberalism. *Social Problems,* 24:353–361.
Block, Fred, and Gene A. Burns. (1986). Productivity as a social problem: The uses and misuses of social indicators. *American Sociological Review,* 51:767–780.
Block, Jennifer. (2003). Science gets sacked. *Nation,* 277(6):5–7.
Blom, Annelies G. (2016). Survey fieldwork. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology,* edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 382–396. Thousand Oaks, CA: Sage.
Bloor, Michael J. (1983). Notes on member validation. In *Contemporary field research,* edited by R. M. Emerson, pp. 156–171. Boston: Little, Brown.
Blum, Debra E. (1989). A dean is charged with plagiarizing a dissertation for his book on Muzak. *Chronicle of Higher Education,* 35:A17.
Blumberg, Stephen, and Julian Luke. (2009). Wireless substitution: Early release of estimates from the National Health Interview Survey, July–December 2008. (report released by Centers for Disease Control, May 5, 2009). Available at http://www.cdc.gov/nchs/data/nhis/earlyrelease/wireless200905.pdf. Accessed June 10, 2008.
Blume, Stuart S. (1974). *Toward a political sociology of science.* New York: Free Press.
Blumer, M. (1984). *The Chicago school of sociology.* Chicago: University of Chicago.
Blumer, Martin. (1991a). W. E. B. DuBois as a social investigator: The Philadelphia Negro 1889. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940,* edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 170–188. New York: Cambridge University Press.
Blumer, Martin. (1991b). The decline of the social survey movement and the rise of American empirical sociology. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940,* edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 271–315. New York: Cambridge University Press.
Blumer, Martin. (1992). The growth of applied sociology after 1945: The prewar establishment of the postwar infrastructure. In *Sociology and its publics: The forms and fates of disciplinary organization,* edited by T. C. Halliday and M. Janowitz, pp. 317–346. Chicago: University of Chicago.
Blumer, Martin, K. Bales, and K. Sklar. (1991). The social survey in historical perspective. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940,* edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 1–48. New York: Cambridge University Press.
Blumstein, Alfred. (1974). Seriousness weights in an index of crime. *American Sociological Review,* 39:854–864.
Blute, Marion. (1997). History versus science: The evolutionary solution. *Canadian Journal of Sociology,* 22:345–364.
Bodenhorn, Howard. (2006). Colorism, complexion homogamy and household wealth: Some historical evidence. *American Economic Review,* 96:256–60.
Bogardus, Emory S. (1959). *Social distance.* Yellow Springs, OH: Antioch Press.
Bogdan, Robert, and Steven J. Taylor. (1975). *Introduction to qualitative research methods: A phenomenological approach to the social sciences.* New York: Wiley.
Bohrnstedt, George. (1992a). Reliability. In *Encyclopedia of Sociology,* Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1626–1632. New York: Macmillan.
Bohrnstedt, George. (1992b). Validity. In *Encyclopedia of Sociology,* Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 2217–2222. New York: Macmillan.
Bohrnstedt, George W., and Edgar F. Borgatta, eds. (1981). *Social measurement: Current issues.* Beverly Hills, CA: Sage.
Bohrnstedt, George, and David Knoke. (1994). *Statistics for social data analysis,* 3rd ed. Itasca, IL: Peacock.
Boling, Patricia. (2015). *The politics of work–family policies: Comparing Japan, France, Germany and the United States.* New York: Cambridge University Press.

Bollen, Kenneth A., Barbara Entwisle, and Arthur S. Alderson. (1993). Macrocomparative research methods. *Annual Review of Sociology*, 19:321–351.

Bolton, Ruth N., and Tina Bronkhorst. (1996). Questionnaire pretesting: Computer-assisting coding of concurrent protocols. In *Answering questions*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 37–64. San Francisco: Jossey-Bass.

Bonnell, Victoria E. (1980). The uses of theory, concepts and comparison in historical sociology. *Comparative Studies in Society and History*, 22:156–173.

Borgatta, Edgar F., and George W. Bohrnstedt. (1980). Level of measurement: Once over again. *Sociological Methods and Research*, 9:147–160.

Boruch, Robert F. (1982). Methods for revolving privacy problems in social research. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 292–313. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Boswell, Terry, and Cliff Brown. (1999). The scope of general theory. *Sociological Methods and Research*, 28:154–185.

Bottomore, Thomas. (1984). *The Frankfurt School*. New York: Tavistock.

Bouchard, Thomas J., Jr. (1976). Unobtrusive measures: An inventory of uses. *Sociological Methods and Research*, 4:267–300.

Bourgeois, Philippe. (1996). *In search of respect: Selling crack in El Barrio*. New York: Cambridge University Press.

Bowker, Geoffrey C., and Susan Leigh-Star. (1999). *Sorting things out: Classification and its consequences*. Cambridge, MA: MIT Press.

Boyatzis, Richard E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Boykoff, Jules, and Eulalie Laschever. (2011). The Tea Party Movement, framing, and the U.S. media. *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 10(4):341–366.

Bradburn, Norman M. (1983). Response effects. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 289–328. Orlando, FL: Academic.

Bradburn, Norman M., and Carrie Miles. (1979). Vague qualifiers. *Public Opinion Quarterly*, 43:92–101.

Bradburn, Norman M., and Seymour Sudman. (1980). *Improving interview method and questionnaire design*. San Francisco: Jossey-Bass.

Bradburn, Norman M., and Seymour Sudman. (1988). *Polls and surveys: Understanding what they tell us*. San Francisco: Jossey-Bass.

Bradshaw, York W., and Michael Wallace. (1996). *Global inequalities*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Bradsher, Keith. (2002). *High and mighty*. New York: Public Affairs.

Brady, David, et al. (2016). Path dependency and the politics of socialized health care. *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 41(3):355–392.

Brainard, Jeffrey, and Ron Southwick. (August 10, 2001). A record year at the federal trough: Colleges feast on $1.67 billion in earmarks. *Chronicle of Higher Education*.

Brainard, Jeffrey, and Anne Borrego. (September 26, 2003). Academic pork barrel tops $2 billion for first time. *Chronicle of Higher Education*.

Branigan, Amelia R., et al. (2013). Skin color, sex and educational attainment in the post-Civil Rights era. *Social Science Research*, 42(6):1659–1674.

Brannigan, Augustine. (1992). Postmodernism. *Encyclopedia of Sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1522–1525. New York: Macmillan.

Brante, Thomas. (2001). Consequences of realism for sociological theory-building. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 31(2):167–195.

Braudel, Fernand. (1980). *On history*, trans. Sarah Matthews. Chicago: University of Chicago Press.

Braun, Michael. (2003). Communication and cognition. In *Crosscultural survey methods*, edited by Janet Harkness, Fons Van de Vijver, and Peter Mohler, pp. 57–67. Hoboken, NJ: Wiley.

Bredo, Eric, and Walter Feinberg, eds. (1982). *Knowledge and values in social and educational research*. Philadelphia: Temple University Press.

Brehm, John. (1994). Stubbing our toes for a foot in the door? Prior contact, incentives and survey response. *International Journal of Public Opinion Research*, 6:45–63.

Brenner, Michael. (1985). Survey interviewing. In *The research interview: Uses and approaches*, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 9–36. New York: Academic Press.

Brenner, Michael, Jennifer Brown, and David Canter, eds. (1985). *The research interview: Uses and approaches*. Orlando, FL: Academic Press.

Brick, J. Michael, Pat D. Brick, Sarah Dipko, Stanley Presser, Clyde Tucker, and Yuan Yangyang. (2007). Cell phone survey feasibility in the U.S.: Sampling and calling cell Numbers versus landline numbers. *Public Opinion Quarterly*, 71(1):23–39.

Brickmayer, Johanna D. (2000). Theory-based evaluation in practice. *Evaluation Review*, 24:407–423.

Briggs, Charles L. (1986). *Learning how to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. New York: Cambridge University Press.

Brinberg, David, and Joseph E. McGrath. (1982). A network of validity concepts. In *Forms of validity in research*, edited by D. Brinberg and L. Kidder, pp. 5–21. San Francisco: Jossey-Bass.

Brint, Steven. (1994). *In an age of experts: The changing role of professionals in politics and public life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Britton, Dana M. (1990). Homophobia and homosociality: An analysis of boundary maintenance. *Sociological Quarterly*, 31:423–440.

Broad, W. J., and N. Wade. (1982). *Betrayers of the truth*. New York: Simon and Schuster.

Brodsky, Stanley L., and H. O'Neal Smitherman. (1983). *Handbook of scales for research in crime and delinquency*. New York: Plenum.

Brody, Charles J. (1986). Things are rarely black or white: Admitting gray into the converse model of attitude stability. *American Journal of Sociology*, 92:657–677.

Brounstein, Kara, and Holly Yettick. (2015). Different measures show graduation rates on the rise. *Education Week*, 34(22):9.

Brown, Richard Harvey. (1978). Symbolic realism and sociological thought. In *Structure, consciousness and history*, edited by R. H. Brown and S. M. Lyman, pp. 14–37. New York: Cambridge University Press.

Brown, Richard Harvey. (1989). *Social science as civic discourse: Essays on the invention, legitimation and uses of social theory*. Chicago: University of Chicago Press.

Brown, Steven R. (1980). *Political subjectivity: Applications of Q methodology in political science*. New Haven, CT: Yale University Press.

Brown, Steven R. (1986). Q technique and method: Principles and procedures. In *New tools for social scientists: Advances and applications in research methods*, edited by W. D. Berry and M. Lewis-Beck, pp. 57–76. Beverly Hills, CA: Sage.

Brym, Robert J. (1980). *Intellectuals and politics*. Boston: George Allen and Unwin.

Burawoy, Michael. (1977). Social structure, homogenization, and the process of status attainment in the United States and Great Britain. *American Journal of Sociology*, 82:1031–1042.

Burawoy, Michael. (1985). Karl Marx and the satanic mills: Factory politics under early capitalism in England, the United States, and Russia. *American Journal of Sociology*, 90:247–282.

Burawoy, Michael. (1989). Two methods in search of science: Skocpol versus Trotsky. *Theory and Society*, 18:759–806.

Burawoy, Michael. (1990). Marxism as science: Historical challenges and theoretical growth. *American Sociological Review*, 55:775–793.

Burawoy, Michael. (1991). The extended case method. In *Ethnography unbound: Power and resistance in the modern metropolis*, edited by M. Burawoy et al., pp. 271–287. Berkeley: University of California Press.

Burawoy, Michael. (1998). The extended case method. *Sociological Theory*, 16:4–33.

Burawoy, Michael, et al. (2004). Public sociologies. *Social Problems*, 51:103–131.

Burawoy, Michael. (2016). The promise of sociology: Global challenges for national disciplines. *Sociology*, 50(5):949–959.

Burgess, Robert G. (1982a). Approaches to field research. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 1–11. Boston: George Allen and Unwin.

Burgess, Robert G. (1982b). Keeping field notes. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 191–194. Boston: George Allen and Unwin.

Burgess, Robert G. (1982c). The unstructured interview as a conversation. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 107–110. Boston: George Allen and Unwin.

Burguiere, Andre. (2009). *The Annales School: An intellectual history*. Ithaca NY: Cornell University Press.

Burke, Peter. (1980). *Sociology and history*. Boston: George Allen and Unwin.

Burke, Peter. (1992). *History and social theory*. Ithaca, NY:Cornell University Press.

Burke, Peter. (2015). *The French historical revolution: the Annales school, 1929–2014*, 2nd ed. Stanford, CA: Stanford University Press.

Burnstein, Leigh, Howard E. Freeman, and Peter H. Rossi, eds. (1985). *Collecting evaluation data: Problems and solutions*. Beverly Hills, CA: Sage.

Burrage, Michael C., and David Corry. (1981). At sixes and sevens: Occupational status in the city of London from the 14th to the 17th century. *American Sociological Review*, 46:375–392.

Burris, Val. (2005). Interlocking directorates and political cohesion among corporate elites. *American Journal of Sociology*, 111(1): 249–283.

Burt, Ronald S. (2010). *Neighbor networks: Competitive advantages local and personal*. New York: Oxford University Press.

Burton, Michael L., and Douglas R. White. (1987). Crosscultural surveys today. *Annual Review of Anthropology*, 16:143–160.

Büthe, Tim. (2002). Taking temporality seriously: Modeling history and the use of narratives as evidence. *American Political Science Review*, 96:481–493.

Byrne, Noel. (1978). Sociotemporal considerations of everyday life suggested by an empirical study of the bar milieu. *Urban Life*, 6:417–438.

Cai, Yuzhuo. (2013). Graduate employability: A conceptual framework for understanding employers' perceptions. *Higher Education* 65:457–469.

Calhoun, Craig. (1996). The rise and domestication of historical sociology. In *The historical turn in the human sciences*, edited by T. J. McDonald, pp. 305–337. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Camic, Charles. (1980). The institutionalization of the role of scientist: England in the seventeenth century and ancient Greece. *Comparative Social Research*, 3:271–285.

Camic, Charles, and Yu Xie. (1994). The statistical turn in American social science: Columbia University, 1890–1915. *American Sociological Review*, 59:773–805.

Campbell, Donald T., and D. W. Fiske. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56:81–105.

Campbell, Donald T., and Julian C. Stanley. (1963). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Chicago: Rand McNally.

Campbell, John P., Richard L. Daft, and Charles L. Hulin. (1982). *What to study: Generating and developing research questions*. Beverly Hills, CA: Sage.

Cancian, Francesca M., and Cathleen Armstead. (1992). Participatory research. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1427–1432. New York: Macmillan.

Cannell, Charles F., and Robert L. Kahn. (1968). Interviewing. In *Handbook of social psychology*, 2nd ed., Vol. 2, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 526–595. Reading, MA: Addison-Wesley.

Cannell, Charles F., Peter V. Miller, and Lois Oksenberg. (1981). Research on interviewing techniques. In *Sociological methodology, 1981*, edited by S. Leinhardt, pp. 389–436. San Francisco: Jossey-Bass.

Canter, David, Jennifer Brown, and Linda Goat. (1985). Multiple sorting procedure for studying conceptual systems. In *The research interview: Uses and approaches*, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 79–114. New York: Academic Press.

Cantor, Norman F., and Richard I. Schneider. (1967). *How to study history*. New York: Thomas Y. Crowell.

Caplan, Arthur L. (1982). On privacy and confidentiality in social science research. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 315–327. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Cappell, Charles L., and Thomas M. Guterbock. (1992). Visible colleges: The social and conceptual structure of sociology specialties. *American Sociological Review*, 57:266–273.

Capoccia, Giovanni. (2015). Critical junctures and institutional change. In *Advances in comparative-historical analysis*, edited by J. Mahoney and K. Thelen, pp. 147–179. New York: Cambridge University Press.

Capron, Alexander Morgan. (1982). Is consent always necessary in social science research? In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 215–231. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Carey, Benedict, and Pam Belluck. (May 21, 2015). Retraction sought in study of views on gay marriage. *New York Times*.

Carl, Jim. (1994). Parental choice as national policy in England and the United States. *Comparative Education Review*, 38:294–322.

Carley, Michael. (1981). *Social measurement and social indicators:Issues of policy and theory*. London: George Allen and Unwin.

Carmines, E., and R. Zeller. (1979). *Reliability and validity assessment*. Beverly Hills, CA: Sage.

Carney, Thomas F. (1972). *Content analysis: A technique for systematic inference from communications*. Winnipeg: University of Manitoba Press.

Carr, Edward Hallett. (1961). *What is history?* New York: Vintage.

Carr-Hill, Roy A. (1984a). The political choice of social indicators. *Quality and Quantity*, 18:173–191.

Carr-Hill, Roy A. (1984b). Radicalising survey methodology. *Quantity and Quality*, 18:275–292.

Cassell, Catherine, and Phil Johnson. (2006). Action research: Explaining the diversity. *Human Relations*, 59(6):783–814.

Catania, Joseph, D. Dinson, J. Canahola, L. Pollack, W. Hauck, and T. Coates. (1996). Effects of interviewer gender, interviewer choice and item wording on responses to questions concerning sexual behavior. *Public Opinion Quarterly*, 60:345–375.

Cartwright, Nancy, and Rosa Runhardt. (2014). Measurement. In *Philosophy of the Social Sciences: A New Introduction*, edited by N. Cartwright and E. Montuschi, pp. 265–287. New York: Oxford University Press.

Caute, David. (1978). *The great fear*. New York: Touchstone.

Chadwick, Bruce A., Howard M. Bahr, and Stan L. Albrecht. (1984). *Social science research methods*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Chafetz, Janet Saltzman. (1978). *A primer on the construction and testing of theories in sociology*. Itasca, IL: Peacock.

Chambers, Marcia. (October 22, 1986). Jesuit priest standing by the survey that Vatican attempted to suppress. *New York Times*.

Channels, Noreen L. (1993). Anticipating media coverage: Methodological decisions regarding criminal justice research. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 267–280. Thousand Oaks, CA: Sage.

Charmaz, Kathy. (2003). Grounded theory: Objectivist and constructionist methods. In *Strategies of qualitative inquiry*, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 249–291. Thousand Oaks, CA: Sage.

Chase, Susan E. (2005). Narrative inquiry: Multiple lenses, approaches and voices. In *The Sage handbook of qualitative research*, 3rd ed., edited by Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln, pp. 651–679. Thousand Oaks, CA: Sage.

Chase-Dunn, Christopher. (1989). *Global formation: Structures of the world economy*. Cambridge, MA: Blackwell.

Chernilo, Daniel. (2011). The critique of methodological nationalism: Theory and history. *Thesis Eleven*, 106(1):98–117.

Chernoff, Fred. (2007). Critical realism, scientific realism, and international relations theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 35(2):399–407.

Chicago manual of style for authors, editors and copywriters, 13th ed., revised and expanded. (1982). Chicago: University of Chicago Press.

Christakis, Nicholas A., and James H. Fowler. (2009). *Connected: The surprising power of our social networks and how they shape our lives*. New York: Little, Brown and Co.

Christian, Alexander. (2017). On the Suppression of Medical Evidence. *Journal for General Philosophy of Science*, 48(3): 395–418.

Christian, Leah Melani, and Don A. Dillman. (2004). The influence of graphic and symbolic language manipulations on response to self-administered questions. *Public Opinion Quarterly*, 68:57–80.

Christians, Clifford G. (2003). Ethics and politics in qualitative research. In *The Landscape of qualitative research*, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 208–244. Thousand Oaks, CA: Sage.

Chu, Johan S. G., and Gerald F. Davis. (2016). Who killed the inner circle? The decline of the American corporate interlock network. *American Journal of Sociology*, 122(3): 714–754.

Church, Allan H. (1993). Estimating the effect of incentives on mail survey response rates: A meta analysis. *Public Opinion Quarterly*, 57:62–80.

Churchill, Gilbert A., Jr. (1983). *Marketing research: Methodological foundations*, 3rd ed. New York: Dryden.

Cibelli E., Y. Xu, J.L. Austerweil, T.L. Griffiths, and T. Regier. (2016). The Sapir-Whorf Hypothesis and probabilistic inference: Evidence from the domain of color. *PLoS One*, 11(7):e0158725.

Cicourel, Aaron. (1964). *Method and measurement in sociology*. Glencoe, IL: Free Press.

Cicourel, Aaron. (1973). *Cognitive sociology*. London: Macmillan.

Cicourel, Aaron. (1982). Interviews, surveys, and the problem of ecological validity. *American Sociologist*, 17:11–20.

Cieciuch, Jan, et al. (2016). Assessment of cross-cultural comparability. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by

C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 530–648. Thousand Oaks, CA: Sage.

Clair, Robin Patric. (2003). The changing story of ethnography. In *Expressions of ethnography: Novel approaches to qualitative methods*, edited by R. Clair, pp. 3–27. Albany, NY: SUNY Press.

Clammer, John. (1984). Approaches to ethnographic research. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 63–85. Orlando: Academic Press.

Clark, Herbert H., and Michael F. Schober. (1992). Asking questions and influencing answers. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 15–48. New York: Russell Sage Foundation.

Clarke, Michael. (1975). Survival in the field: Implications of personal experience in field work. *Theory and Society*, 2:95–123.

Clemens, Elisabeth S., and Martin D. Hughes. (2002). Recovering past protest: Historical research on social movements. In *Methods of social movement research*, edited by Bert Klandermans and Suzanne Staggenborg, pp. 201–230. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Clemens, Elizabeth S., and Walter Powell. (1995). Careers in print: Books, journals, and scholarly reputations. *American Journal of Sociology*, 101:433–497.

Clifford, Scott, and Jennifer Jerit. (2015). Do attempts to improve respondent attention increase social desirability bias? *Public Opinion Quarterly*, 79(3): 790–802.

Clubb, Jerome M., E. Austin, C. Geda, and M. Traugott. (1985). Sharing research data in the social sciences. In *Sharing research data*, edited by S. Fineberg, M. Martin, and M. Straf, pp. 39–88. Washington, DC: National Academy Press.

Coburn, Tom. (2011). National Science Foundation: Under the microscope. https://web.archive.org/web/20141230203058/http://www.coburn.senate.gov/public/index.cfm?a=Files.Serve&File_id=2dccf06d-65fe-4087-b58d-b43ff68987fa(accessed June 22, 2017).

Cogan, Johan, Judith Torney-Purta, and Douglas Anderson. (1988). Knowledge and attitudes toward global issues: Students in Japan and the United States. *Comparative Education Review*, 32:283–297.

Cohrs, J. Christopher, and Monika Stelzl. (2010). How ideological attitudes predict host society members' attitudes toward immigrants: Exploring cross-national differences. *Journal of Social Issues*, 66(4): 673–694.

Cohen, Patricia Cline. (1982). *A calculating people: The spread of numeracy in early America*. Chicago: University of Chicago Press.

Cohen, Rachel Lara, Christina Hughes, and Richard Lampard. (2011). The methodological impact of feminism: A troubling issue for sociology? *Sociology*, 45(4):570–586.

Cohen, Stephen R. (1991). The Pittsburg survey and the social survey movement: A sociological road not taken. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940*, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 245–268. New York: Cambridge University Press.

Cohn, Alain, Ernst Fehr, and Michel Andre' Maréchal. (2014). Business culture and dishonesty in the banking industry. *Nature*, 516(4):86–89.

Cohn, D'Vera. (2015). Census Bureau decides to keep marriage questions on survey. *Pew Research Center*, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/05/11/census-bureau-decides-to-keep-marriage-questions-onsurvey/(accessed June 22, 2017).

Cole, Jonathan R., and Stephen Cole. (1973). *Social stratification in science*. Chicago: University of Chicago Press.

Cole, Stephen. (1978). Scientific reward systems: A comparative analysis. *Research in the Sociology of Knowledge, Science and Art*, 1:167–190.

Cole, Stephen. (1983). The hierarchy of the sciences? *American Journal of Sociology*, 89:111–139.

Cole, Stephen. (1994). Why sociology doesn't make progress like the natural sciences. *Sociological Forum*, 9:133–154.

Cole, Stephen, Jonathan Cole, and Gary A. Simon. (1981). Chance and consensus in peer review. *Science*, 214:881–885.

Cole, Wade M. (2015). International human rights and domestic income inequality: A difficult case of compliance in World society. *American Sociological Review*, 80(2):359–390.

Cole, Wade M. (2016). Human rights and the individual: Cross-cultural variation in human rights scores, 1980 to 2010. *Social Forces*, 95(2):721–752.

Coleman, James, and Thomas Hoffer. (1987). *Public and private schools: The impact of community*. New York: Basic Books.

Collier, Andrew. (2005). Philosophical and critical realism. In *The politics of method in the human sciences: Positivism and its epistemological others*, edited by George Steinmetz, pp. 327–365. Durham, NC: Duke University Press.

Collins, H. M. (1983). The sociology of scientific knowledge: Studies of contemporary science. *American Review of Sociology*, 9:265–285.

Collins, Randall. (1984). Statistics versus words. *Sociological Theory*, 2:329–362.

Collins, Randall. (1986). Is 1980s sociology in the doldrums? *American Journal of Sociology*, 91:1336–1355.

Collins, Randall. (1988). *Theoretical sociology*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Collins, Randall. (1989). Sociology: Proscience or anti-science? *American Sociological Review*, 54:124–139.

Collins, Randall. (1994). Why the social sciences won't become high-consensus, rapid-discovery science. *Sociological Forum*, 9:155–177.

Collins, Randall, and Sal Restivo. (1983). Development, diversity and conflict in the sociology of science. *Sociological Quarterly*, 24:185–200.

Comaroff, John, and Jean Comaroff. (1992). *Ethnography and the historical imagination*. Boulder, CO: Westview.

Committees on the Status of Women in Sociology. (1986).v *The treatment of gender in research*. Washington, DC: American Sociological Association.

Connell, R. W. (1990). Notes on American sociology and American power. In *Sociology in America*, edited by H. Gans, pp. 265–271. Thousand Oaks, CA: Sage.

Connell, R.W. 2007. *Southern theory: The global dynamics of knowledge in social science*. New York: Polity.

Connelly, Roxanne, Christopher Playford, Vernon Gayle, and Chris Dibben. (2016). The role of administrative data in the big data revolution in social science research. *Social Science Research*, 59:1–12.

Conrad, Frederick G., and Johnny Blair. (2009). Sources of error in cognitive interviews. *Public Opinion Quarterly*, 73(1):32–55.

Conrad, Frederick G., and Michael Schober. (2000). Clarifying question meaning in a household telephone survey. *Public Opinion Quarterly*, 64:1–28.

Contrad, Peter, and Shulamit Reinharz. (1984). Computers and qualitative data: Editors' introductory essay. *Qualitative Sociology*, 7:3–15.

Converse, Jean M. (1984). Strong arguments and weak evidence: The open/closed questioning controversy of the 1940s. *Public Opinion Quarterly*, 48:267–282.

Converse, Jean M. (1987). *Survey research in the United States: Roots and emergence, 1890–1960*. Berkeley: University of California Press.

Converse, Jean M., and Stanley Presser. (1986). *Survey questions: Handcrafting the standardized questionnaire*. Beverly Hills, CA: Sage.

Cook, Judith A., and Mary Margaret Fonow. (1990). Knowledge and women's interests: Issues of epistemology and methodology in feminist sociological research. In *Feminist research methods*, edited by J. McCarl Nielsen, pp. 69–93. Boulder, CO: Westview.

Cook, Kay E. (2012). Social support in single parents' transition from welfare to work: Analysis of qualitative findings. *International Journal of Social Welfare*, 21:338–350.

Cook, Thomas D., and Donald T. Campbell. (1979). *Quasiexperimentation: Design and analysis issues for field settings*. Chicago: Rand McNally.

Cooper, Christopher A., and H. Gibbs Knotts. (2006). Region, race, and support for the South Carolina confederate flag. *Social Science Quarterly*, 87(1):142–154.

Cooper, Harris M. (1984). *The integrative research review: A systematic approach*. Beverly Hills, CA: Sage.

Cornelia, Dean. (August 30, 2005). Scientific savvy? In U.S., not much. *New York Times*.

Connell, Raewyn. (2007). *Southern theory: The global dynamics of knowledge in social science*. New York: Polity.

Corra, Mamadi, and David Willer. (2002). The gatekeeper. *Sociological Theory*, 20(2):180–207.

Corsaro, William A. (1988). Routines in the peer culture of American and Italian nursery school children. *Sociology of Education*, 61:1–14.

Corsaro, William A. (1992). Cross-cultural analysis. In *Encyclopedia of Sociology*, Vol. 1, edited by M. Borgatta, pp. 390–395. New York: Macmillan.

Corsaro, William. (1994). Discussion, debate, and friendship processes: Peer discourse in U.S. and Italian nursery schools. *Sociology of Education*, 67:1–26.

Corsaro, William A., and David Heise. (1990). Event structure models from ethnographic data. *Sociological Methodology*, 20:1–57.

Corsaro, William, and Luisa Molinari. (2000). Priming events and Italian children's transition from preschool to elementary school: Representations and action. *Social Psychology Quarterly*, 63:16–33.

Corsino, Louis. (1987). Fieldworkers blues: Emotional stress and research under involvement in fieldwork settings. *Social Science Journal*, 24:275–285.

Coser, Lewis. (1981). The uses of classical sociological theory. In *The future of the sociological classics*, edited by Buford Rhea, pp. 170–182. Boston: George Allen and Unwin.

Costner, Herbert L. (1969). Theory, deduction and rules of correspondence. *American Journal of Sociology*, 75:245–263.

Costner, Herbert L. (1985). Theory, deduction and rules of correspondence. In *Causal models in the social sciences*, 2nd ed., edited by H. M. Blalock, Jr., pp. 229–250. New York: Aldine.

Cotter, Patrick R., Jeffrey Cohen, and Philip B. Coulter. (1982). Race of interview effects in telephone interviews. *Public Opinion Quarterly*, 46:278–286.

Couch, Carl J. (1987). Objectivity: A crutch and club for bureaucrats/subjectivity: A haven for lost souls. *Sociological Quarterly*, 28:105–118.

Couper, Mick P. (1997). Survey introductions and data quality. *Public Opinion Quarterly*, 61:317–338.

Couper, Mick P. (2000). Review: Web surveys. *Public Opinion Quarterly*, 64:464–495.

Couper, Mick P. (2008). *Designing effective web surveys*. New York: Cambridge University Press.

Couper, Mick P. (2017). New developments in survey data collection. *Annual Review of Sociology*, 43:121–45.

Couper, Mick P., Frederick G. Conrad, and Roger Tourangeau. (2007). Visual context effects in web surveys. *Public Opinion Quarterly*, 71(4):623–634.

Couper, Mick P., and Robert Groves. (2004). Introductory interactions in telephone surveys and nonresponse. In *Standardization and tacit knowledge*, edited by Douglas W. Maynard, et al., pp. 161–177. New York: Wiley.

Couper, Mick P., and Edith de Leeuw. (2003). Nonresponse in cross-cultural and cross-national surveys. In *Cross-cultural survey methods*, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 157–179. Hoboken, NJ: Wiley.

Couper, Mick P., and Benjamin Rowe. (1996). Evaluation of a computer assisted self-interview component in a computerassisted personal interview survey. *Public Opinion Quarterly*, 60:89–105.

Couper, Mick P., Eleanor Singer, et al. (1998). Participationin the 1990 decennial census. *American Politics Quarterly*, 26:59–81.

Couper, Mick P., Eleanor Singer, and Roger Tourangeau. (2003). Understanding the effects of audio-CASI on self-reports of sensitive behavior. *Public Opinion Quarterly*, 67:385–395.

Couper, Mick P., Roger Tourangeau, and Kristin Kenyon. (2004). Picture this! Exploring visual effects on web surveys. *Public Opinion Quarterly*, 68:255–266.

Couper, Mick P., Michael Traugott, and Mark Lamias. (2001). Web survey design and administration. *Public Opinion Quarterly*, 65:230–253.

Courser, Zachary. (2012). The Tea "Party" as a conservative social movement. *Society*, 49(1):43–53.

Cox, Stephen, and William Davidson. (1995). A meta-analysis of alternative education programs. *Crime and Delinquency*, 41:219–230.

Cozby, Paul C. (1984). *Using computers in the behavioral sciences*. Palo Alto, CA: Mayfield.

Craib, Ian. (1984). *Modern social theory: From Parsons to Habermas*. New York: St. Martin's Press.

Cramer, Katherine J. (2016). *The politics of resentment: Rural consciousness in Wisconsin and the rise of Scott Walker*. Chicago: University of Chicago Press.

Crane, Diana. (1967). The gatekeepers of science: Some factors affecting the selection of articles for scientific journals. *American Sociologist*, 2:195–201.

Crane, Diana. (1972). *Invisible colleges*. Chicago: University of Chicago Press.

Crasnow. Sharon. (2014). Feminist standpoint theory. In *Philosophy of Social Science: A New Introduction*, edited by N. Cartwright and E. Montuschi, pp. 145–161. New York: Oxford University Press.

Crasnow, Sharon. (2017). Process tracing in political science: What's the story? *Studies in History and Philosophy of Science*, 62:6–1.

Crespi, Irving. (1987). Surveys as legal evidence. *Public Opinion Quarterly*, 51:84–91.

Creswell, John W. (1994). *Research design: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Crosnoe, Robert, Tama Leventhal, R. Wirth, Kim Pierce, and Robert Pianta. (2010). Family socioeconomic status and consistent environmental stimulation in early childhood. *Child Development* 81(3):972–987.

Croyle, Robert T., and Elizabeth Loftus. (1992). Improving episodic memory performance of survey respondents. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 95–101. New York: Russell Sage Foundation.

Cubitt, Geoffrey. (2007). *History and memory*. Manchester, UK: Manchester University Press.

Cullen, Francis T., Bruce Link, and Craig Polanzi. (1982). The seriousness of crime revisited: Have attitudes toward White collar crime changed? *Criminology*, 20:83–102.

Cumings, Bruce. (1997). Boundary displacement: Area studies and international studies during and after the Cold War. *Bulletin of Concerns of Asian Scholars*, 29:6–26.

Cummings, Scott. (1984). The political economy of funding for social science research. *Sociological Inquiry*, 54:154–170.

Cunha, Darlena. (August 15, 2014). Why drug testing welfare recipients is a waste of taxpayer money. *Time*, http://time.com/3117361/welfare-recipients-drug-testing (accessed April 14, 2017).

Curran, Daniel J., and Sandra Cook. (1993). Doing research in post-Tiananmen China. In *Research on sensitive topics*, edited by

C. Renzetti and R. Lee, pp. 71–81. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cyr, Jennifer. (2016). The pitfalls and promise of focus groups as a data collection method. *Sociological Methods and Research*, 45(2):231–259.

Czaja, Ronald, Johnny Blair, and Jutta P. Sebestik. (1982). Respondent selection in a telephone survey: A comparison of three techniques. *Journal of Marketing Research*, 19:381–385.

Czaja, Ronald, and Johnny Blair. (2005). *Designing surveys: a guide to decisions and procedures*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Dabbs, James M., Jr. (1982). Making things visible. In *Varieties of qualitative research*, edited by J. Van Maanen, J. Dabbs, Jr., and R. R. Faulkner, pp. 31–64. Beverly Hills, CA: Sage.

Dale, Angela, S. Arber, and Michael Procter. (1988). *Doing secondary analysis*. Boston: Unwin Hyman.

Danermark, Berth, M. Ekström, L. Jakobsen, and J. Karlsson. (2002). *Explaining society*. New York: Routledge.

D'Antonio, William V. (August 1989). Executive office report: Sociology on the move. *ASA Footnotes*, 17, p. 2.

D'Antonio, William V. (1992). Recruiting sociologists in a time of changing opportunities. In *Sociology and its publics: The forms and fates of disciplinary organization*, edited by T. Halliday and M. Janowitz, pp. 99–136. Chicago: University of Chicago Press.

Danziger, Kurt. (1988). The question of identity: Who participated in psychological experiments? In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 35–52. New Haven, CT: Yale University Press.

Danziger, Sandra K. (1979). On doctor watching: Fieldwork in medical settings. *Urban Life*, 7:513–532.

Darnton, Robert. (1978). The history of mentalities. In *Structure, consciousness and history*, edited by R. H. Brown and S. M. Lyman, pp. 106–136. New York: Cambridge University Press.
Daston, Lorraine, and Peter Gailson. (2007). *Objectivity*. New York: Zone Books.
Davidov, Eldad, Bart Meuleman, Jan Cieciuch, Peter Schmidt, and Jaak Billiet. (2014). Measurement equivalence in cross-national research. *Annual Review of Sociology*, 40:55–75.
Davis, Darren W. (1997). The direction of race of interviewer effects among African-Americans: Donning the black mask. *American Journal of Political Science*, 41:309–322.
Davis, Fred. (1959). The cabdriver and his fare: Facets of a fleeting relationship. *American Journal of Sociology*, 65:158–165.
Davis, Fred. (1973). The Martian and the convert: Ontological polarities in social research. *Urban Life*, 2:333–343.
Davis, James A. (1985). *The logic of causal order*. Beverly Hills, CA: Sage.
Davis, James A., and Tom W. Smith. (1986). *General social surveys 1972–1986 cumulative codebook*. Chicago: National Opinion Research Center, University of Chicago.
Davis, James A., and Tom W. Smith. (1992). *The NORC General Social Survey: A user's guide*. Newbury Park, CA: Sage.
Dawes, R. M., and T. W. Smith. (1985). Attitude and opinion measurement. In *Handbook of social psychology*, 3rd ed., Vol. 1, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 509–566. New York: Random House.
Dean, Cornelia. (August 30, 2005). Scientific savvy? In U.S., not much. *New York Times*.
Dean, John P., Robert L. Eichhorn, and Lois R. Dean. (1969). Fruitful informants for intensive interviewing. In *Issues in participant observation*, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 142–144. Reading, MA: Addison-Wesley.
Dean, John P., and William Foote Whyte. (1969). How do you know if the informant is telling the truth? In *Issues in participant observation*, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 105–115. Reading, MA: Addison-Wesley.
Deegan, Mary Jo. (1988). *Jane Addams and the men of the Chicago School, 1892–1918*. New Brunswick: Transaction.
De Figueiredo, John D. and Brian S. Silverman. (2006). Academic earmarks and the returns to lobbying. *Journal of Law and Economics*, 49(2):597–625.
De Heer, Wim. (1999). International response trends: Results from an international survey. *Journal of Official Statistics*, 15:129–142.
DeLamater, John, and Pat MacCorquodale. (1975). The effects of interview schedule variations on reported sexual behavior. *Sociological Methods and Research*, 4:215–236.
Delavande, Adeline and Charles F. Manski. (2012). Candidate preferences and expectations of election outcomes. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 109(10):3711–3715.
DeLeeuw, Edith, Mario Callegaro, Joop Hox, Elly Korendijk, and Gerty Lensvelt-Mulders. (2007). The influence of advance letters on response in telephone surveys: A metaanalysis. *Public Opinion Quarterly*, 71(3):413–143.
Della Porta, Donatella, and Michael Keating. (2008). Introduction. In *Approaches and methodologies in the social sciences*. Edited by D. Della Porta and M. Keating, pp. 1–15. New York: Cambridge University Press.
DeMaio, Theresa J. (1980). Refusals: Who, where and why? *Public Opinion Quarterly*, 44:223–233.
DeMaio, Theresa J. (1984). Social desirability and survey measurement: A review. In *Surveying subjective phenomena*, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 257–282. New York: Russell Sage Foundation.
Denzin, Norman K. (1970). Symbolic interactionism and ethnomethodology. In *Understanding everyday life*, edited by J. Douglas, pp. 261–286. Chicago: Aldine.
Denzin, Norman K. (1989). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*, 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Denzin, Norman K., and Kai Erikson. (1982). On the ethics of disguised observation: An exchange. In *Social research ethics*, edited by M. Blume. New York: Macmillan.

Denzin, Norman K., and Yvonna S. Lincoln, eds. (1994). Introduction: Entering the field of qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, pp. 1–18. Thousand Oaks, CA: Sage.

Denzin, Norman K., and Yvonna S. Lincoln. (2005). Preface and Introduction. In *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 3e., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. ix–32. Thousand Oaks, CA: Sage.

Derksen, Linda, and John Gartell. (1992). Scientific explanation. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 1711–1720. New York: Macmillan.

Desan, Susanne. (1989). Crowds, community and ritual in the work of E. P. Thompson and Natalie Davis. In *The new cultural history*, edited by L. Hunt, pp. 24–46. Berkeley: University of California Press.

Devault, Marjorie L. (1990). Talking and listening from women's standpoint: Feminist strategies for interviewing and analysis. *Social Problems*, 37:96–116.

deVaus, D. A. (1986). *Surveys in social research*. Boston: George Allen and Unwin.

Dexter, Lewis A. (1970). *Elite and specialized interviewing*. Evanston, IL: Northwestern University Press.

Diamond, Sigmund. (1988). Informed consent and survey research: The FBI and the University of Michigan Survey Research Center. In *Surveying social life: Papers in honor of Herbert H. Hyman*, edited by H. O' Gorman, pp. 72–99. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

Diani, Mario, and Doug McAdam (Eds). (2003). *Social movements and networks: Relational approaches to collective action*. New York: Oxford University Press.

Dibble, Vernon K. (1963). Four types of inference from documents to events. *History and Theory*, 3:203–221.

Dickson, David. (1984). *The new politics of science*. Chicago: University of Chicago Press.

Diener, Edward, and Rick Crandall. (1978). *Ethics in social and behavioral research*. Chicago: University of Chicago Press.

Dijkstra, Wil, and Johannes van der Zouwen, eds. (1982). *Response behavior in the survey interview*. New York: Academic Press.

Dillman, Don A. (1978). *Mail and telephone surveys: The total design method*. New York: Wiley.

Dillman, Don A. (1983). Mail and other self-administered questionnaires. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 359–377. Orlando, FL: Academic Press.

Dillman, Don A. (1991). The design and administration of mail surveys. *Annual Review of Sociology*, 17:225–249.

Dillman, Don A. (2000). *Mail and Internet surveys: The tailored design method*, 2nd ed. New York: Wiley.

Dillman, Don, and Cleo Redline. (2004). Testing paper selfadministered questionnaires. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 299–318. New York: Wiley.

Dillman, Don A., Eleanor Singer, Jon Clark, and James Treat. (1996). Effects of benefits, appeals, mandatory appeals and variations in statements of confidentiality on completion rates for census questionnaires. *Public Opinion Quarterly*, 60:376–389.

Dillman, Don A., and Leah Melani Christian. (2005). Survey mode as a source of instability in responses across surveys. *Field Methods* 17(1):30–52.

DiPrete, Thomas A., Thijs Bol, Christina Ciocca Eller, and Herman G. van de Werfhorst. (2017). School-to-Work linkages in the United States, Germany, and France. *American Journal of Sociology*, 122(6):1869–1938.

DiStasio, Valentina, and Herman G. van de Werfhorst. (2016). Why does education matter to employers in different institutional contexts?: A vignette study in England and the Netherlands. *Social Forces*, 95(1):77–106.

Dohan, Daniel, and Martin Sanchez-Jankowski. (1998). Using computers to analyze ethnographic field data. *Annual Review of Sociology*, 24:477–498.
Donald, Robert B., et al. (1983). *Writing clear paragraphs*, 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Dooley, David. (1984). *Social research methods*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Douglas, Jack D. (1976). *Investigative social research*. Beverly Hills, CA: Sage.
Douglas, Jack D. (1985). *Creative interviewing*. Beverly Hills, CA: Sage.
Douglas, Jack D., and Paul K. Rasmussen. (1977). *The nude beach*. Beverly Hills, CA: Sage.
Drass, Kriss. (1980). The analysis of qualitative data: A computer program. *Urban Life*, 9:332–353.
Dressler, William H. (1991). *Stress and adaptation in the context of culture: Depression in a southern black community*. Albany: State University of New York Press.
Dropp, Kyle, and Brendan Nyhan. (September 23, 2016). It lives. Birtherism is diminished but far from dead. *New York Times*.
DuBois, W. E. Burghardt. (1899). *The Philadelphia Negro*. New York: Benjamin Bloom.
Dunaway, David K., and Willa K. Baum, eds. (1984). *Oral history*. Nashville, TN: Association for State and Local History.
Duncan, Otis Dudley. (1975). *Introduction to structural equation models*. New York: Academic Press.
Duncan, Otis Dudley. (1984). *Notes on social measurement: Historical and critical*. New York: Russell Sage Foundation.
Duncan, Otis Dudley, and Magnus Stenbeck. (1988). No opinion or not sure? *Public Opinion Quarterly*, 52:513–525.
Dunning Thad. 2012. *Natural experiments in the social sciences: A design-based approach*. New York: Cambridge University Press.
Durkheim, Émile. (1938). *Rules of the sociological method*, trans. Sarah Solovay and John Mueller, edited by G. Catlin. Chicago: University of Chicago Press.
Durso, Rachel M., and David Jacobs. (2013). The determinants of the number of white supremacist groups: A pooled timeseries analysis. *Social Problems*, 60(1):128–144.
Dutka, Solomon. (1982). The use of survey research in legal proceedings. *American Bar Association Journal*, 68(11):1508–1511.
Dutwin, David, et al. (2015). Current knowledge and considerations regarding survey refusals: Executive summary of the AAPOR task force report on survey refusals. *Public Opinion Quarterly*, 79(2):411–419.
Dyer, Owen. (2015). Doctors' group urges US Congress to lift ban on gun violence research. *BMJ*, 351:h6672. http://www.bmj.com/content/351/bmj.h6672 (accessed June 1, 2017).
Dykema, Jennifer, and Nora Cate Schaeffer. (2000). Events, instruments, and reporting errors. *American Sociological Review*, 65:619–629.
Dynes, Russell R. (1984). The institutionalization of COSSA. *Sociological Inquiry*, 54:211–229.
Eagan, M. K., E. B. Stolzenberg, J.J. Ramirez, M.C. Aragon, M. R. Suchard, and C. Rios-Aguilar. (2016). *The American freshman: Fifty-Year trends, 1966–2015*. Los Angeles: Higher Education Research Institute, UCLA.
Earl, Jennifer, Andres Martin, John McCarthy, and Sarah Soule. (2004). The use of newspaper data in the study of collective behavior. *Annual Review of Sociology*, 30:65–80.
Easterday, Lois, Diana Papademas, Laura Schorr, and Catherine Valentine. (1982). The making of a female researcher: Role problems in fieldwork. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 62–67. Boston: George Allen and Unwin.
Eastrope, Gary. (1974). *History of social research methods*. London: Longman.
Eckberg, Douglas Lee, and Lester Hill, Jr. (1979). The paradigm concept and sociology. *American Sociological Review*, 44:937–947.
Economist. (2001). What's your poison? *The Economist*, March 31, 2001.
Eder, Donna. (1981). Ability grouping as a self-fulfilling prophecy: A microanalysis of teacher–student interaction. *Sociology of Education*, 54:151–162.

Eder, Donna. (1985). The cycle of popularity: Interpersonal relations among female adolescents. *Sociology of Education*, 58:154–165.

Eder, Donna. (1995). *School talk: Gender and adolescent culture*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Eder, Donna, and David Kinney. (1995). The effect of middle school extracurricular activities on adolescents' popularity and peer status. *Youth and Society*, 26:298–325.

Edward, G. Franklin. (1974). E. Franklin Frazier. In *Black sociologists:Historical and contemporary perspectives*, edited by J. Blackwell and M. Janowitz, pp. 85–117. Chicago: University of Chicago Press.

Edwards, Allen L. (1957). *Techniques of attitude scale construction*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Edwards, Rosalind. (1993). An education in interviewing: Placing the researcher and research. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 181–196. Thousand Oaks, CA: Sage.

Edwards, Rosalind, and Melanie Mauthner. (2012). Ethics and feminist research. In *Ethics in Qualitative Research*, 2nd ed., edited by T. Miller, M. Birch, M. Mauthner, and J. Jessop, pp. 14–28. Thousand Oaks, CA: Sage.

Eichler, Margrit. (1988). *Nonsexist research methods: A practical guide*. Boston: George Allen and Unwin.

Einwohner, Rachel. (2003). Opportunity, honor, and action in the Warsaw Ghetto uprising of 1943. *American Journal of Sociology*, 109:650–675.

Eisenberg, Anne F., and Jeffrey Houser. (2017). Social network theory. *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, edited by George Ritzer. New York: Wiley-Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeoss171 (accessed November 1, 2018).

Elder, Glen H., Jr., Eliza Pavalko, and Elizabeth Clipp. (1993). *Working with archival data: Studying lives*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Elder, Joseph W. (1973). Problems of cross-cultural methodology: Instrumentation and interviewing in India. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 119–144. New York: Wiley.

Eliasoph, Nina. (1998). *Avoiding politics: How Americans produce apathy in everyday life*. New York: Cambridge University Press.

Ellen, R. F., ed. (1984a). *Ethnographic research: A guide to general conduct*. Orlando: Academic Press.

Ellen, R. F. (1984b). Some other interactionist methods. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 273–293. Orlando: Academic Press.

Ellison, Christopher, Heeju Shin, and David Leal. (2011). The contact hypothesis and attitudes toward Latinos in the United States. *Social Science Quarterly*, 92(4):938–958.

Elster, Jon. (1998). A plea for mechanisms. In *Social mechanisms: An analytical approach to social theory*, edited by Peter Hedstrom and Richard Swedberg, pp. 45–73. New York: Cambridge University Press.

Ember, Carol R. (1977). Cross-cultural cognitive studies. *Annual Review of Anthropology*, 6:33–56.

Ember, Carol R., and Melvin Ember. (2001). *Cross-cultural research methods*. Lanham, MD: Altamira Press.

Emerson, Robert M. (1981). Observational field work. *Annual Review of Sociology*, 7:351–378.

Emerson, Robert M. (1983). Introduction. In *Contemporary field research*, edited by R. M. Emerson, pp. 1–16. Boston: Little, Brown.

Emerson, Robert M., Rachel Fretz, and Linda Shaw. (1995). *Writing ethnographic field notes*. Chicago: University of Chicago Press.

Emigh, Rebecca Jean. (1997). The power of negative thinking: The use of negative case methodology in the development of sociological theory. *Theory and Society*, 26:649–684.

Ennis, James G. (1992). The social organization of sociological knowledge: Modeling the intersection of specialties. *American Sociological Review*, 57:259–265.

Entwisle, Barbara, Katherine Faust, Ronald Rindfuss, and Toshiko Kaneda. (2007). Networks and contexts: Variation in the structure of social ties. *American Journal of Sociology*, 112(5):1495–1533.

Erikson, Kai T. (1970). A comment on disguised observation in sociology. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 252–260. Chicago: Markham.

Erikson, Kai T. (1978). *Everything in its path*. New York: Touchstone.

Erickson, Kelsey, Susan H. Backhouse, and David Carless. (2017). I don't know if I would report them: Student-athletes' thoughts, feelings and anticipated behaviours on blowing the whistle on doping in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 30:45–54.

Esin, Cigdem, Mastoureh Fathi, and Corrine Squire. (2014). Narrative analysis: The constructionist approach. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 203–216. Thousand Oaks, CA: Sage.

Evans, Peter, and John D. Stephens. (1989). Studying development since the sixties: The emergence of a new comparative political economy. *Theory and Society*, 17:713–746.

Fairbrother, Malcolm. (2014). Economists, Capitalists, and the making of globalization: North American Free Trade in comparative-historical perspective. *American Journal of Sociology*, 119(5):1324–1379.

Faris, R. E. L. (1967). *Chicago sociology, 1920–1932*. San Francisco: Chandler.

Fay, Brian. (1975). *Social theory and political practice*. London: George Allen and Unwin.

Fay, Brian. (1987). *Critical social science: Liberation and its limits*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Fazio, Russel, H. J. R. Jackson, B. C. Dunton, and C. J. Williams. (1995). Variability in automatic activation as an unobtrusive measure of racial attitudes: A bona fide pipeline? *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6):1013–1027.

Featherman, David L., and Richard C. Rockwell. (1992). Social science research council. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 1942–1945. New York: Macmillan.

Felton, Ryan. (April 21, 2016). Michigan's drug-testing welfare program has yielded zero positive results so far. *The Guardian* (U.S. Edition), https://www.theguardian.com/usnews/2016/jun/21/michigan-welfare-drug-testing-program (accessed April 14, 2017).

Fernbach, Philip M., Todd Rogers, Craig R. Fox, and Steven A. Sloman. (2013). Political extremism is supported by an illusion of understanding. *Psychological Science*, 24(6):939–946.

Ferriss, Abbott L. (1988). The uses of social indicators. *Social Forces*, 66:601–617.

Fetterman, David M. (1989). *Ethnography: Step by step*. Newbury Park, CA: Sage.

Fetzer, Joel S. (2000). *Public attitudes toward immigration in the United States, France and Germany*. New York: Cambridge University Press.

Few, Stephen. (2004). *Show me the numbers: Designingtables and graphs to enlighten*. Oakland, CA: Analytics Press.

Fichter, Joseph H., and William L. Kolb. (1970). Ethical limitations on sociological reporting. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 261–270. Chicago: Markham.

Field, Andy, and Graham Hole. (2003). *How to Design and Test Experiments*. Thousand Oaks, CA: Sage

Fielding, Nigel G., and Raymond M. Lee, eds. (1991). *Using computers in qualitative research*. Newbury Park, CA: Sage.

Fine, Gary Alan. (1979). Small groups and culture creation: The idioculture of Little League baseball teams. *American Sociological Review*, 44:733–745.

Fine, Gary Alan. (1980). Cracking diamonds: Observer role in Little League baseball settings and the acquisition of social competence. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 117–132. New York: St. Martin's Press.

Fine, Gary Alan. (1987). *With the boys: Little League baseball and preadolescent culture*. Chicago: University of Chicago Press.

Fine, Gary Alan. (1988). The ten commandments of writing. *The American Sociologist*, 19:152–157.
Fine, Gary Alan. (1990). Organizational time: The temporal experience of restaurant kitchens. *Social Forces*, 69:95–114.
Fine, Gary Alan. (1992). The culture of production: Aesthetic choices and constraints in culinary work. *American Journal of Sociology*, 97:1268–1294.
Fine, Gary Alan. (1996). *Kitchens: The culture of restaurant work*. Berkeley: University of California Press.
Fine, Gary Alan. (1999). Field labor and ethnographic reality. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28:532–540.
Fine, Gary Alan. (2015). *Players and pawns: How chess builds community and culture*. Chicago: University of Chicago Press.
Fine, Gary Alan, and Barry Glassner. (1979). Participant observation with children: Promise and problems. *Urban Life*, 8:153–174.
Finkel, Eli J., and Benjamin Karney. (February 11, 2012). The dubious science of online dating. *New York Times*.
Finkel, Steven E., Thomas M. Guterbock, and Marian J. Borg. (1991). Race-of-interviewer effects in a preelection poll: Virginia 1989. *Public Opinion Quarterly*, 55:313–330.
Finley, M. I. (Summer 1977). Progress in historiography. *Daedalus*, pp. 125–142.
Finsterbusch, Kurt, and Annabelle Bender Motz. (1980). *Social research for policy decisions*. Belmont, CA: Wadsworth.
Finsterbusch, Kurt, and C. P. Wolf. (1981). *Methodology of social impact assessment*. Stroudsburg, PA: Hutchinson Ross.
Firebaugh, Glenn. (1980). Cross-national versus historical regression models. *Comparative Social Research*, 3:333–344.
Firebaugh, Glenn. (2008). *Seven rules for social research*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Firestein, Stuart. (2016). *Failure: Why science is so successful*. New York: Oxford University Press.
Fischer, Claude S. (1992). *America calling: A social history of the telephone to 1940*. Berkeley: University of California Press.
Fischer, Claude S., et al. (1996). *Inequality by design: Cracking the bell curve myth*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Fischer, David H. (1970). *Historians' fallacies: Towards a logic of historical thought*. New York: Harper & Row.
Fischer, Frank. (1985). Critical evaluation of public policy: A methodological case study. In *Critical theory and public life*, edited by J. Forester, pp. 231–257. Cambridge, MA: MIT
Press.
Fiske, Donald W. (1982). Convergent-discriminant validation in measurements and research strategies. In *Forms of validation in research*, edited by D. Brinberg and L. H. Kidder, pp. 72–92. San Francisco: Jossey-Bass.
Fiske, Edward B. (July 12, 1989). The misleading concept of "average" on reading tests changes, and more students fall below it. *New York Times*.
Fletcher, Colin. (1974). *Beneath the surface: An account of three styles of sociological research*. Boston: Routledge and Kegan Paul.
Flick, Uwe. (1998). *An introduction to qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Flick, Uwe. (2014). Mapping the field. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 3–18. Thousand Oaks, CA: Sage.
Flora, Cornelia Butler. (1979). Changes in women's status in women's magazine fiction: Differences by social class. *Social Problems*, 26:558–569.
Florman, Mark, Robyn Klingler-Vidra, and Martim J. Facada. (2016). A critical evaluation of social impact assessment methodologies and a call to measure economic and social impact holistically through the External Rate of Return platform.Working paper # 1602, London School of

Economics. www.lse.ac.uk/.../pdf/Assessing-social-impact-assessment-methodsreport. pdf (accessed May 8, 2017).
Flynn, D.J., Brendan Nyhan, and Jason Reifler. (2017). The nature and origins of misperceptions: Understanding false and unsupported beliefs about politics. *Political Psychology*, 38(Supp):127–150.
Foddy, William. (1993). *Constructing questions for interviews and questionnaires: Theory and practice in social research*. New York: Cambridge University Press.
Foddy, William. (1995). Probing: A dangerous practice in social surveys? *Quality and Quantity*, 29:73–86.
Fontana, Andrea, and James H. Frey. (1994). Interviewing: The art of science. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 361–376. Thousand Oaks, CA: Sage.
Foran, Clare. (2016). The missing data on gun violence: Restrictions on research, and a subsequent lack of evidence, make it hard to pinpoint the best ways to prevent firearm deaths and injuries. *The Atlantic*. https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/01/gun-control-lawsresearch/424956/(accessed June 22, 2017).
Form, Willam H. (1973). Field problems in comparative research. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 83–117. New York: Wiley.
Fortin-Rittberger, Jessica, et al. (2016). Supplementing crossnational survey data with contextual data. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 670–679. Thousand Oaks, CA: Sage.
Fowler, Edward. (1996). *San'ya blues: Laboring life in contemporary Tokyo*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Fowler, Floyd J., Jr. (1984). *Survey research methods*. Beverly Hills, CA: Sage.
Fowler, Floyd J., Jr. (1992). How unclear terms can affect survey data. *Public Opinion Quarterly*, 56:218–231.
Fowler, Floyd J. (2004). The case for more split-sample experiments in developing survey instruments. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 173–188. New York: Wiley.
Fowler, Floyd Jackson, and Charles Cannell. (1996). Using behavioral coding to identify cognitive problems with survey questions. In *Answering questions*, edited by N. Schwarz and S.Sudman, pp. 15–36. San Francisco: Jossey-Bass.
Fox, James Alan, and Paul E. Tracy. (1986). *Randomized response: A method for sensitive surveys*. Beverly Hills, CA: Sage.
Fox, John. (1992). Statistical graphics. In *Encyclopedia of Sociology*, Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 2054–2073. New York: Macmillan.
Fox, Richard, Melvin R. Crask, and Jonghoon Kim. (1988). Mail survey response rate: A meta-analysis of selected techniques for inducing response. *Public Opinion Quarterly*, 52:467–491.
Franch, Xavi, Mateu Morillas-Torné, and Jordi Martí-Henneberg. (2013). Railways as a factor of change in the distribution of population in Spain, 1900–1970. *Historical Methods*, 46(3):144–156.
Frank, David John, and Dana M. Moss. (2017). Cross-national and longitudinal variations in the criminal regulation of sex, 1965 to 2005. *Social Forces*, 95(3):941–969.
Franke, Charles O. (1983). Ethnography. In *Contemporary field research*, edited by R. M. Emerson, pp. 60–67. Boston: Little, Brown.
Franke, Richard H., and James D. Kaul. (1978). The Hawthorne experiments: First statistical interpretation. *American Sociological Review*, 43:623–643.
Frankel, Martin. (1983). Sampling theory. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 21–67. Orlando, FL: Academic Press.
Frankovic, Kathleen A. (2016). Observations on the historical development of polling. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 87–102. Thousand Oaks, CA: Sage.

Franzosi, Roberto. (1998). Narrative analysis—or why (and how) sociologists should be interested in narrative. *Annual Review of Sociology*, 24:517–554.
Frazier, E. Franklin. (1957). *The black bourgeoisie*. Glencoe, IL: Free Press.
Freeman, Howard. (1983). *Applied sociology*. San Francisco: Jossey-Bass.
Freeman, Howard. (1992). Evaluation research. In *Encyclopedia of Sociology*, Vol. 2, edited by M. Borgatta, pp. 594–598. New York: Macmillan.
Freeman, Howard, and Merrill J. Shanks, eds. (1983). The emergence of computer assisted survey research. *Sociological Methods and Research*, 23:115–230.
Freeman, Melissa. (2017). *Modes of thinking for qualitative data analysis*. New York: Routledge.
Freidson, Eliot. (1986). *Professional powers: A study of the institutionalization of formal knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.
Freidson, Eliot. (1994). *Professionalism reborn: Theory, prophecy and policy*. Chicago: University of Chicago Press.
Freire, Paulo. (1970). *Pedagogy of the oppressed*, trans. Myra Bergman Ramos. New York: Seabury.
Frey, Frederick W. (1970). Cross-cultural survey research in political science. In *The methodology of comparative research*, edited by R. Holt and J. Turner, pp. 173–294. New York: Free Press.
Frey, James H. (1983). *Survey research by telephone*. Beverly Hills, CA: Sage.
Friedrichs, Robert W. (1970). *A sociology of sociology*. New York: Free Press.
Frost, Peter, and Ralph Stablein, eds. (1992). *Doing exemplary research*. Newbury Park, CA: Sage.
Fuchs, Stephan, and Jonathan H. Turner. (1986). What makes a science "mature"? Patterns of organizational control in scientific production. *Sociological Theory*, 4:143–150.
Fuller, Linda. (1988). Fieldwork in forbidden terrain: The U.S. state and the case of Cuba. *American Sociologist*, 19:99–120.
Fuhse, Jan A. (2009). The meaning structure of social networks. *Sociological Theory*, 27(1):51–73.
Fulkerson, Gregory M., and Gretchen Thompson. (2008). The evolution of a contested concept: A meta analysis of social capital definitions and trends (1988–2006). *Sociological Inquiry*, 78(4):536–557.
Fumento, Michael. (August 1998). Road rage versus reality. *Atlantic Monthly*, 282:12–17.
Futrell, Robert, and Pete Simi. (2004). Free spaces, collective identity, and the persistence of U.S. White Power activism. *Social Problems*, 51:16–42.
Garbarski, Dana, Nora Cate Schaeffer, and Jennifer Dykema. (2015). The effects of response option order and question order on self-rated health. *Quality of Life Research*, 24:1443–1453.
Gabler, Siegfried, and Sabine Häder. (2016). Special challenges of sampling for comparative surveys. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 346–354. Thousand Oaks, CA: Sage.
Galaskiewicz, Joseph. (1985). Professional networks and the institutionalization of a single mind set. *American Sociological Review*, 50:639–658.
Galaskiewicz, Joseph. (1987). The study of a business elite and corporate philanthropy in a United States metropolitan area. In *Research methods for elite studies*, edited by G. Moyser and M. Wagstaffe, pp. 147–165. Boston: George Allen and Unwin.
Galaskiewicz, Joseph, and Stanley Wasserman. (1993). Social network analysis: Concepts, methodology and directions for the 1990s. *Sociological Methods and Research*, 22:3–22.
Gallie, W. B. (1963). The historical understanding. *History and Theory*, 3:149–202.
Galliher, John F., and James L. McCartney. (1973). The influence of funding agencies on juvenile delinquency research. *Social Problems*, 21:77–90.
Gamson, William A. (1992). *Talking politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
Gans, Herbert J. (1982). The participant observer as a human being: Observations on the personal aspects of fieldwork. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 53–61. Boston: George Allen and Unwin.
Garfinkel, Harold. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Garfinkel, Harold. (1974a). The origins of the term "ethnomethodology." In *Ethnomethodology*, edited by R. Turner, pp. 15–18. Middlesex: Penguin.

Garfinkel, Harold. (1974b). The rational properties of scientific and common sense activities. In *Positivism and sociology*, edited by A. Giddens, pp. 53–74. London: Heinemann.

Gartell, C. David, and John W. Gartell. (1996). Positivism in sociological practice, 1967–1990. *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 33:143–159.

Gartell, C. David, and John W. Gartell. (2002). Positivism in sociological research: USA and UK (1966–1990). *British Journal of Sociology*, 53:639–657.

Gaskell, George, Daniel Wright, and Colm O'Muircheartaigh. (2000). Telescoping landmark events. *Public Opinion Quarterly*, 64:77–89.

Gaston, Jerry. (1978). *The reward system in British and American science*. New York: Wiley.

Gauchat, Gordon. (2011). The cultural authority of science: Public trust and acceptance of organized science. *Public Understanding of Science*, 20(6):751–770.

Gauchat, Gordon. (2012). Politicization of science in the public sphere: A study of public trust in the United States, 1974 to 2010. *American Sociological Review*, 77(2):167–187.

Geer, John G. (1988). What do open-ended questions measure? *Public Opinion Quarterly*, 52:365–371.

Geertz, Clifford. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.

Geertz, Clifford. (1979). From the native's point of view: On the nature of anthropological understanding. In *Interpretative social science: A reader*, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 225–242. Berkeley: University of California Press.

Geiger, Roger L. (1986). *To advance knowledge: The growth of American research universities, 1900–1940*. New York: Oxford University Press.

Gentile, Douglas. (2008). Pathological video-game use among youth ages 8 to 18: A national study. *Psychological Science*, 20(5):594–602.

George, Alexander L., and Andrew Bennett. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, MA:MIT Press.

Georges, Robert A., and Michael O. Jones. (1980). *People studying people*. Berkeley: University of California Press.

Gephart, Robert P., Jr. (1988). *Ethnostatistics: Qualitative foundations for quantitative research*. Newbury Park, CA: Sage.

Gerber, Alan S., Gregory A. Huber, David Doherty, Conor M. Dowling, and Seth J. Hill. (2013). Do perceptions of ballot secrecy influence turnout? Results from a field experiment. *American Journal of Political Science*, 57(3):537–551.

Gerring, John. (2001). *Social science methodology: A critical framework*. New York: Cambridge University Press.

Gerring, John. (2007a). Is there a (viable) crucial-case method? *Comparative Political Studies* 40:231–253.

Gerring, John. (2007b). *Case study research: Principles and practices*. New York: Cambridge University Press.

Gerring, John. (2010). Causal mechanisms: Yes, but... *Comparative Political Studies*, 43(11):1499–1526.

Gershuny, Jonathan, and Teresa Atttracta Harms. (2016). Housework now takes much less time: 85 years of US rural women's time use. *Social Forces*, 95(2):503–524.

Gibbs, Graham R. (2014). Using software in qualitative analysis. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 277–293. Thousand Oaks, CA: Sage.

Gibbs, Jack. (1989). Conceptualization of terrorism. *American Sociological Review*, 54:329–340.

Giddens, Anthony. (1976). *New rules of sociological method: Positivist critique of interpretative sociologies*. New York: Basic Books.

Giddens, Anthony. (1978). Positivism and its critics. In *A history of sociological analysis*, edited by T. Bottomore and R. Nisbet. New York: Basic Books.

Giddens, Anthony. (1994). Elites and power. In *Social stratification: Class, race & gender in sociological perspective*, edited by D. Grusky, pp. 170–174. Boulder, CO: Westview.

Gieryn, Thomas F. (1978). Problem retention and problem change in science. In *The sociology of science*, edited by J. Gaston. San Francisco: Jossey-Bass.

Gieryn, Thomas F. (1999). *Cultural boundaries of science: Credibility on the line*. Chicago: University of Chicago Press.

Gilbert, Margaret. (1992). *On social facts*. Princeton, NJ:Princeton University Press.

Gile, Krista J., and Mark S. Handcock. (2010). Respondent-Driven sampling: An assessment of current methodology. *Sociological Methodology*, 40(1):285–327.

Gilens, Martin. (1996). Race and poverty in America. *Public Opinion Quarterly*, 60(4):515–541.

Gillespie, Richard. (1988). The Hawthorne experiments and the politics of experimentation. In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 114–137. New Haven, CT: Yale University Press.

Gillespie, Richard. (1991). *Manufacturing knowledge: A history of the Hawthorne experiments*. New York: Cambridge University Press.

Gilljam, Mikael, and David Granberg. (1993). Should we take don't know for an answer? *Public Opinion Quarterly*, 57:348–357.

Giulietti, Corrado, Mirco Tonin, and Michael Vlassopoulos. (2019). Racial discrimination in local public services: A field experiment in the US. *Journal of the European Economic Association*, 17(1):165–204.

Glaser, Barney, and Anselm Strauss. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.

Glaser, Barney, and Anselm Strauss. (1968). *A time for dying*. Chicago: Aldine.

Glasser, Gerald J., and Gale O. Metzger. (1972). Random digit dialing as a method of telephone sampling. *Journal of Marketing Research*, 9:59–64.

Gledhill, Adam, and Chris Harwood. (2015). A holistic perspective on career development in UK female soccer players: A negative case analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 21:65–77.

Glucksmann, Miriam. (1974). *Structuralist analysis in contemporary social thought: A comparison of the theories of Claude Levi-Strauss and Louis Althusser*. Boston: Routledge and Kegan Paul. Gobo, Giampietro, and Sergio Mauceri. (2014). *Constructing Survey Data: An Interactional Approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Goertz, Gary. (2006). *Social Science Concepts: A User's Guide*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Goertz, Gary, and James Mahoney. (2012). *A tale of two cultures: Qualitative and quantitative research in the social sciences*. Princeton: Princeton University Press.

Goetz, Stephan J., Anil Rupasingha, and Scott Loveridge. (2012). Social capital, religion, Wal-Mart, and hate groups in America. *Social Science Quarterly*, 93(2):379–393.

Goffman, Alice. (2014). *On the run: Fugitive life in an American city*. Chicago: University of Chicago Press.

Gold, Raymond L. (1969). Roles in sociological field observation. In *Issues in participant observation*, edited by G. J. McCall and J. L. Simmons, pp. 30–38. Reading, MA: Addison-Wesley.

Goldacre, Ben. (2012). *Bad Pharma: How drug companies mislead doctors and harm patients*. London: Fourth Estate.

Golden, Tim. (December 9, 1996). Donations to universities sometimes carry a price. *New York Times*.

Goldsmith, Arthur H., Darrick Hamilton, and William A. Darity Jr. (2006). Shades of discrimination: Skin tone and wages. *American Economic Review*, 96(2):242–245.

Goldstein, Joshua R. and Guy Stecklov. (2016). From Patrick to John F.: Ethnic names and occupational success in the last era of mass migration. *American Sociological Review*, 81(1):85–106.

Goldstein, Kenneth M., and M. Kent Jennings. (2002). The effect of advance letters on cooperation in a list sample telephone survey. *Public Opinion Quarterly*, 66:608–617.

Goldstein, Robert Justin. (1978). *Political repression in modern America*. New York: Schenckman.

Goldstone, Jack A. (1997). Methodological issues in comparative macrosociology. *Comparative Social Research*, 16:107–120.

Goldthorpe, John. (1977). The relevance of history to sociology. In *Sociological research methods*, edited by M. Bulmer, pp. 178–191. London: Macmillan.

Goldthorpe, John. (1991). The uses of history in sociology: Reflections on some recent tendencies. *British Journal of Sociology*, 42:211–230.

Goldthorpe, John H. (1997). Current issues in comparative macrosociology: A debate on methodological issues. *Comparative Social Research*, 16:1–26.

Gonor, George. (1977). "Situation" versus "frame": The "interactionist" and the "structuralist" analysis of everyday life. *American Sociological Review*, 42:854–867.

Goode, Erica. (February 5, 2002). A rare day: The movies get mental illness right. *New York Times*.

Goodwin, Jeff. (2006). A theory of categorical terrorism. *Social Forces*, 84(4):2027–2046.

Gorden, Raymond. (1980). *Interviewing: Strategy, techniques and tactics*, 3rd ed. Homewood, IL: Dorsey Press.

Gorden, Raymond. (1992). *Basic interviewing skills*. Itasca, IL:Peacock.

Gordon, David F. (1987). Getting close by staying distant: Fieldwork with proselytizing groups. *Qualitative Sociology*, 10:267–287.

Gordon, Randall A., T. A. Bindrim, M. L. McNicholas, and T. L. Walden. (1988). Perceptions of blue-collar and whitecollar crime: The effect of defendant race on simulated juror decisions. *Journal of Social Psychology*, 128:191–197.

Gorelick, Sherry. (1991). Contradictions of feminist methodology. *Gender and Society*, 5:459–477.

Gorman, Sara E., and Jack M. Gorman. (2016). *Denying to the grave: Why we ignore the facts that will save us*. New York: Oxford University Press.

Gotham, Kevin Fox, and William G. Staples. (1996). Narrative analysis and the new historical sociology. *Sociological Quarterly*, 37:481–502.

Gouldner, Alvin. (1970). *The coming crisis of Western sociology*. New York: Basic Books.

Gouldner, Alvin W. (1976). The dark side of the dialectic: Toward a new objectivity. *Sociological Inquiry*, 46:3–16.

Goward, Nicola. (1984a). Publications on fieldwork experiences. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 88–100. Orlando: Academic Press.

Goward, Nicola. (1984b). Personal interaction and adjustment.In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 100–118. Orlando: Academic Press.

Gowda, Rajeev, and Jeffrey C. Fox, eds. (2002). *Judgments, decisions, and public policy*. New York: Cambridge University Press.

Goyder, John C. (1982). Factors affecting response rates to mailed questionnaires. *American Sociological Review*, 47: 550–554.

Graham, Sandra. (1992). Most of the subjects were white and middle class: Trends in published research on African Americans in selected APA journals, 1970–1989. *American Psychologist*, 47:629–639.

Granovetter, Mark. (1976). Network sampling: Some first steps. *American Journal of Sociology*, 81:1287–1303.

Grant, Linda, Kathryn B. Ward, and Xue Lan Rong. (1987). Is there an association between gender and methods of sociological research? *American Sociological Review*, 52:856–862.

Gray, Bradford H. (1982). The regulatory context of social and behavioral research. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 329–354. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Gray, Paul S. (1980). Exchange and access in field work. *Urban Life*, 9:309–331.

Grbich, Carol. (2007). *Qualitative data analysis: An introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Greenberg, Daniel S. (1967). *The politics of pure science*. New York: New American Library.

Greenwald, Howard P. (1992). Ethics in social research. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 2, edited by M. Borgatta, pp. 584–588. New York: Macmillan.

Greenwood, Davydd, and Marten Levin. (2003). Reconstructing the relationships between universities and society through action research. In *The landscape of qualitative research*, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 131–166. Thousand Oaks, CA: Sage.

Griffin, Larry J. (1992a). Temporality, events and explanation in historical sociology. *Sociological Methods and Research*, 20:403–427.

Griffin, Larry J. (1992b). Comparative-historical analysis. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 1, edited by M. Borgatta, pp. 263–271. New York: Macmillan.

Griffin, Larry J. (1993). Narrative, event structure analysis and causal interpretation in historical sociology. *American Journal of Sociology*, 98:1094–1133.

Griffin, Larry J., and Charles Ragin. (1994). Some observations on formal methods of qualitative analysis. *Sociological Methods and Research*, 23:4–22.

Griffin, Larry J., Michael E. Wallace, and Beth A. Rubin. (1986). Capitalist resistance to the organization of labor before the New Deal: Why? How? Success? *American Sociological Review*, 51:147–167.

Grimshaw, Allen D. (1973). Comparative sociology. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 3–48. New York: Wiley.

Grinnell, Frederick. (1987). *The scientific attitude*. Boulder, CO: Westview.

Griswold, Wendy. (1983). The devil's techniques: Cultural legitimation and social change. *American Sociological Review*, 48:668–680.

Griswold, Wendy. (1987). A methodological framework for the sociology of culture. In *Sociological methodology, 1987*, edited by C. Clogg, pp. 1–35. San Francisco: Jossey-Bass.

Griswold, Wendy. (1994). *Cultures and societies in a changing world*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Groff, Ruth. (2004). *Critical realism, post-positivism, and the possibility of knowledge*. New York: Routledge.

Grosof, Miriam, and Hyman Sandy. (1985). *A research primer for the social and behavioral sciences*. Orlando, FL: Academic Press.

Gross, Daniel R. (1984). Time allocation: A tool for the study of cultural behavior. *Annual Review of Anthropology*, 13:519–558.

Groves, Robert M. (1996). How do we know what we think they think is really what they think? In *Answering Questions*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 389–402. San Francisco: Jossey-Bass.

Groves, Robert M., and Mick Couper. (1996). Contact level uniqueness and cooperation in face-to-face surveys. *Journal of Official Statistics*, 12:63–83.

Groves, Robert M., and Mick Couper. (1998). *Nonresponse in household interview surveys*. New York: Wiley.

Groves, Robert M., Nancy H. Fultz, and Elizabeth Martin. (1992). Direct questioning about comprehension in a survey setting. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 49–61. New York: Russell Sage Foundation.

Groves, Robert M., and Robert L. Kahn. (1979). *Surveys by telephone: A national comparison with personal interviews*. New York: Academic Press.

Groves, Robert M., and Lars Lyberg. (2010). Total survey error past, present, and future. *Public Opinion Quarterly*, 74(5):849–879.

Groves, Robert M., and Nancy Mathiowetz. (1984). Computer assisted telephone interviewing: Effects on interviewers and respondents. *Public Opinion Quarterly*, 48:356–369.

Groves, Robert M., Stanley Presser, and Sarah Dipko. (2004). The role of topic interest in survey participation decisions. *Public Opinion Quarterly*, 68:2–31.

Groves, Robert M., Eleanor Singer, and Amy Corning. (2000). Leverage saliency theory of survey participation. *Public Opinion Quarterly*, 64:299–308.

Gruenewald, Jeff, Kiefer Michael G. Dooley, Michael J. Suttmoeller, Steven M. Chermak, and Joshua D. Freilich. (2016). A mixed-method analysis of fatal attacks on police by far-right extremists. *Police Quarterly*, 19(2):216–245.

Guba, Egon G., and Yvonna S. Lincoln. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 105–117. Thousand Oaks, CA: Sage.

Gubrium, Jaber F., and James A. Holstein. (1992). Qualitative methods. *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1577–1582. New York: Macmillan.

Gubrium, Jaber F., and James A. Holstein. (1998). Narrative practice and the coherence of personal stories. *Sociological Quarterly*, 39:163–187.

Gubrium, Jaber F., and James A. Holstein. (2014). Analytic inspiration in ethnographic fieldwork. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 35–48. Thousand Oaks, CA: Sage.

Gurevitch, Z. D. (1988). The other side of the dialogue: On making the other strange and the experience of otherness. *American Journal of Sociology*, 93:1179–1199.

Gurney, Joan Neff. (1985). Not one of the guys: The female researcher in a male-dominated setting. *Qualitative Sociology*, 8:42–62.

Gusfield, Joseph. (1976). The literary rhetoric of science: Comedy and pathos in drinking driver research. *American Sociological Review*, 41:16–34.

Gustavsen, Bjørn. (1986). Social research as participatory dialogue. In *The use and abuse of social science*, edited by F. Heller, pp. 143–156. Beverly Hills, CA: Sage.

Gustin, Bernard H. (1973). Charisma, recognition and the motivation of scientists. *American Journal of Sociology*, 86:1119–1134.

Gutterbock, Thomas M. (1997). Review: Why *Money* magazine's "Best Places" keep changing. *Public Opinion Quarterly*, 61:339–355.

Guttman, Louis. (1950). The basis for scalogram analysis. In *Measurement and prediction*, edited by S. A. Stouffer, L. Buttman, E. A. Suchman, P. F. Lazarfeld, S. A. Star, and J. A. Clausen, pp. 60–90. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Guttman, Louis. (1970). A basis for scaling qualitative data. In *Attitude measurement*, edited by G. Summers, pp. 174–186. Chicago: Rand McNally.

Guy, Rebecca F., Charles E. Edgley, Ibtihaj Arafat, and Donald E. Allan. (1987). *Social research methods: Puzzles and solutions*. Boston: Allyn and Bacon.

Habermas, Jurgen. (1971). *Knowledge and human interests*. Boston: Beacon.

Habermas, Jurgen. (1973). *Theory and practice*. Boston: Beacon.

Habermas, Jurgen. (1976). *Legitimation crisis*. Boston: Beacon.

Habermas, Jurgen. (1979). *Communication and the evolution of society*. Boston: Beacon.

Habermas, Jurgen. (1988). *On the logic of the social sciences*. Oxford: Polity.

Hagan, John. (1990). The gender stratification of income inequality among lawyers. *Social Forces*, 63:835–855.

Hagan, John, and Suzanne Hansford-Bowles. (2005). From resistance to activism: The emergence and persistence of activism among American Vietnam War resisters in Canada. *Social Movement Studies*, 4(3):231–259.

Hage, Jerald. (1972). *Techniques and problems of theory construction in sociology*. New York: Wiley.

Hagstrom, Warren. (1965). *The scientific community*. New York: Basic Books.

Haidt, Jonathan. (2012). *The Righteous Mind: Why good people are divided by politics and religion*. New York: Pantheon.

Hakim, Catherine. (1987). *Research design: Strategies and choices in the design of social research*. Boston: Allen and Unwin.

Halbwachs, Maurice. 1992. *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press.

Halfpenny, Peter. (1979). The analysis of qualitative data. *Sociological Review*, 27:799–823.

Halfpenny, Peter. (1982). *Positivism and sociology: Explaining social life*. London: George Allen and Unwin.

Halfpenny, Peter. (2001). Positivism in the twentieth century. *Handbook of Social Theory*, edited by G. Ritzer and B. Smart, pp. 371–385. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hall, Randi. (2016). Drug testing and public assistance. *CLASP* (Center for Law and Social Policy). http://www.clasp.org/resources-and-publications/drug-testing-and-public-assistance (accessed April 14, 2017).

Hall, Stuart. (1986). Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity. *Journal of Communication Inquiry*, 10(2):5–27.

Hallin, Daniel C. (1985). The American news media: A critical theory perspective. In *Critical theory and public life*, edited by J. Forester, pp. 121–146. Cambridge, MA: MIT Press.

Hallowell, Lyle. (August 26, 1985). *Ethical and legal problems of research: Professional workshop*. Presentation at the American Sociological Association annual meeting, Washington, DC.

Hambleton, Ronald K., and April L. Zenisky. (2011). Translating and adapting tests for cross-cultural assessments. In *Crosscultural research methods in psychology*, edited by D. Matsumoto, and F. Van de Vijver, pp. 46–74. New York: Cambridge University Press.

Hammersley, Martyn. (1992). *What's wrong with ethnography? Methodological explorations*. New York: Routledge.

Hammersley, Martyn. (1995). Theory and evidence in qualitative research. *Quality and Quantity*, 29:55–66.

Hammersley, Martyn. (2000). Varieties of social research: A typology. *International Journal of Social Research Methodology*, 3:221–229.

Hammersley, Martyn, and Paul Atkinson. (1983). *Ethnography: Principles in practice*. London: Tavistock.

Handanagic, Senad, et al. (2017). Correlates of anti-hepatitis C positivity and use of harm reduction services among people who inject drugs in two cities in Croatia. *Drug and Alcohol Dependence*, 171(1):132–139.

Handcock, Mark S., and Krista J. Gile. (2011). Comment: On the concept of snowball sampling. *Sociological Methodology*, 41(1):367–371.

Hannan, Michael T. (1985). Problems of aggregation. In *Causal models in the social sciences*, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 403–439. Chicago: Aldine.

Har, Janie. (June 29, 2008). Stiffer ID requirements for Oregon driver's licenses kicking in. Applicants, even for renewals or replacements, need to prove they're in the U.S. legally. *The Oregonian*. http://www.oregonlive.com/politics/oregonian/index.ssf?/base/news/1214628912308650.xml&coll=7

Harcourt, Susan, Marieke Jasperse, and Vanessa A. Green. (2014). "We were sad and we were Angry": A systematic review of parents' perspectives on bullying. *Child Youth Care Forum*, 43:373–391.

Harding, Sandra. (1986). *The science question in feminism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Hargens, Lowell L. (1988). Scholarly consensus and journal rejection rates. *American Sociological Review*, 53:139–151.

Hargens, Lowell L. (1991). Impressions and misimpressions about sociology journals. *Contemporary Sociology*, 20:343–349.

Harkens, Shirley, and Carol Warren. (1993). The social relations of intensive interviewing: Constellations of strangeness and science. *Sociological Methods and Research*, 21:317–339.

Harkness, Janet. (2003). Questionnaire in translation. In *Crosscultural survey methods*, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 35–56. Hoboken, NJ: Wiley.

Harkness, Janet, Beth-Ellen Pennell, and Alisu Schoua-Glusberg. (2003). Survey questionnaire translation and assessment. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by S. Presser et al., pp. 453–473. New York: Wiley.

Harkness, Janet, Fons van de Vijver, and Timothy Johnson. (2003). Questionnaire design in comparative research. In *Cross-cultural survey methods*, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 19–34. Hoboken, NJ: Wiley.

Harper, Douglas. (1982). *Good company*. Chicago: University of Chicago Press.

Harper, Douglas. (1987). *Working knowledge*. Chicago: University of Chicago Press.

Harper, Douglas. (1994). On the authority of the image: Visual methods at the crossroads. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 403–412. Thousand Oaks, CA: Sage.

Harper, Douglas. (2012). *Visual sociology*. New York: Routledge. Harré, Rom. (1972). *The philosophies of science*. London: Oxford University Press.

Harré, R., and P. F. Secord. (1979). *The explanation of social behavior*. Totowa, NJ: Littlefield, Adams.

Harrington, Brooke. (2003). The social psychology of Access in ethnographic research. *Journal of Contemporary Ethnography*, 32:592–625.

Harris, Benjamin. (1988). Key words: A history of debriefing in social psychology. In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 188–212. New Haven, CT: Yale University Press.

Harris, Casey T., and Ben Feldmeyer. (2015). A shot of morality? Hispanic immigration, religious contextual characteristics, and violence. *Sociological Spectrum*, 35:229–253.

Harris, Gardiner. (January 18, 2010). Researchers find study of medical marijuana discouraged. *New York Times*.

Harris, Marvin. (1976). History and significance of the emic/etic distinction. *Annual Review of Anthropology*, 5:329–350.

Harris Poll. (2003). Religious and other beliefs of Americans, 2003. http://www.harrisinteractive.com/vault/Harris-Interactive-Poll-Research-Religious-and-other-Beliefs-of-Americans-2003.pdf

Harris Poll. (2008). More Americans believe in the devil, hell, and angels than in Darwin's evolution. http://www.harrisinteractive. com/vault/Harris-Interactive-Poll-Research-Religious-Beliefs-2008.pdf

Harvey, Lee. (1990). *Critical social research*. London: Unwin Hyman.

Harwood, Jake. (2000). Sharp! Lurking incoherence in a television portrayal of an older adult. *Journal of Language and Social Psychology*, 19(1):110–140.

Harzing, Anne-Wil. (2006). Response styles in cross-national survey research: A 26-country Study. *International Journal of Cross-Cultural Management*, 6(2):243–266.

Hastings, Philip K., and Dean R. Hodge. (1986). Religious and moral attitude trends among college students, 1948–84. *Social Forces*, 65:370–377.

Hauck, Matthew, and Michael Cox. (1974). Locating a sample by random digit dialing: Some hypotheses and a random sample. *Public Opinion Quarterly*, 38:253–260.

Hayano, David M. (1982). *Poker faces: The life and work of Professional card players*. Berkeley: University of California Press.

Haydu, Jeffrey. (1998). Making use of the past: Time periods as cases to compare and as sequences of problem solving. *American Journal of Sociology*, 104:339–371.

Hayes, Andrew F., and Klaus Krippendorff. (2007). Answering the call for a standard reliability measure for coding data. *Communication Methods and Measures*, 1(1):77–89.

Hazelrigg, Lawrence E. (1973). Aspects of the measurement of class consciousness. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. D. Grimshaw, pp. 219–246. New York: Wiley.

Headland, Thomas, Kenneth Pike, and Marvin Harris, eds. (1990). *Emics and etics: The insider/outsider debate*. Beverly Hills, CA: Sage.

Hearnshaw, L. S. (1979). *Cyril Burt: Psychologist*. London: Holder and Stoughten.

Heberlein, Thomas A., and Robert Baumgartner. (1978). Factors affecting response rates to mailed questionnaires: A quantitative analysis of the published literature. *American Sociological Review*, 43:447–462.

Heberlein, Thomas A., and Robert Baumgartner. (1981). Is a questionnaire necessary in a second mailing? *Public Opinion Quarterly*, 45:102–107.
Heckathorn, Douglas D. (1997). Respondent-driven sampling:A new approach to the study of hidden populations. *Social Problems*, 44:174–199.
Heckathorn, Douglas D. (2002). Respondent-driven sampling II: Deriving valid population estimates from chain-referral samples of hidden populations. *Social Problems*, 49:11–35.
Heckathorn, Douglas D., and Christopher J. Cameron. (2017). Network sampling: From snowball and multiplicity to respondentdriven sampling. *Annual Review of Sociology*, 43:101–119.
Hector, Michael. (1975). *Internal colonialism*. Berkeley: University of California Press.
Hedstrom, Peter, and Richard Swedberg. (1998). Social mechanisms: An introductory essay. In *Social mechanisms: An analytical approach to social theory*, edited by P. Hedstrom and R. Swedberg, pp. 1–31. New York: Cambridge University Press.
Hegtvedt, Karen A. (1992). Replication. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1661–1663. New York: Macmillan.
Hegtvedt, Karen A. (2007). Ethics and experiments. In *Laboratory experiments in the social sciences*, edited by Murray Webster, Jr. and Jane Sell, pp. 141–172. New York: Academic Press.
Heilbronn, Johan. (2015). *French Sociology*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
Heine, Steven J. et al. (2002). What's wrong with cross-cultural comparisons of Likert scales? The reference group effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6):903–918.
Heise, David. (1965). Semantic differential profiles for 1,000 most frequent English words. *Psychological Monographs*, 70 No. (8).
Heise, David. (1970). The semantic differential and attitude research. In *Attitude measurement*, edited by G. Summers, pp. 235–253. Chicago: Rand McNally.
Heise, David. (1974). Some issues in sociological measurement. In *Sociological methodology, 1973–74*, edited by
H. L. Costner, pp. 1–16. San Francisco: Jossey-Bass.
Heise, David, ed. (1981). *Microcomputers in social research*. Beverly Hills, CA: Sage.
Heise, David. (1991). Event structure analysis. In *Using computers in qualitative research*, edited by N. Fielding and R. Lee, pp. 136–163. Newbury Park, CA: Sage.
Held, David. (1980). *Introduction to critical theory: Horkheimer to Habermas*. Berkeley: University of California Press.
Heller, Nelson B., and J. Thomas McEwen. (1973). Applications of crime seriousness information in police departments. *Journal of Criminal Justice*, 1:241–253.
Hendler, Clint. (2010). How do you know what a poll number is worth? After survey scandals, transparency's the buzz word. *Columbia Journalism Review*, http://archives.cjr.org/ campaign_desk/how_do_you_know_what_a_poll_nu.php (accessed June 1, 2017).
Heneghan, C. et al. (2012). The evidence underpinning sports performance products: A systematic assessment. *British Medical Journal*, 345(7870).26–29.
Henrich, Joseph, Steven J. Heine, and Ara Norenzayan. 2010. The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, 33:61–135.
Henry, Gary T. (1990). *Practical sampling*. Newbury Park, CA: Sage.
Henry, Gary T. (1995). *Graphing data: Techniques for display and analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Herbert, Bob. (December 19, 2003). Change the channel. *New York Times*.
Herrera, C. D. (1999). Two arguments for "covert methods" in social research. *British Journal of Sociology*, 50:331–343.
Herrnstein, Richard, and Charles Murray. (1994). *The bell curve: Intelligence and class structure in American life*. New York: Free Press.
Herting, Jerald R. (1985). Multiple indicator models using LISREL. In *Causal models in the social sciences*, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 263–320. New York: Aldine.

Herting, Jerald R., and Herbert L. Costner. (1985). Respecification in multiple indicator models. In *Causal models in the social sciences*, 2nd ed., edited by H. Blalock, Jr., pp. 321–394. Chicago: Aldine.

Hertwig, Ralph, and Andreas Ortmann. (2008). Deception in social psychological experiments: Two misconceptions and a research agenda. *Social Psychology Quarterly*, 71(3):222–227.

Herzberger, Sharon D. (1993). The cyclical pattern of child abuse: A study of research methodology. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 33–51. Thousand Oaks, CA: Sage.

Herzog, A. Regula, and Jerald G. Bachman. (1981). Effects of questionnaire length on response quality. *Public Opinion Quarterly*, 45:549–559.

Hesse, Mary B. (1970). *Models and analogies in science*. Notre Dame, IN: Notre Dame Press.

Hessler, Richard M., D. J. Donnell-Watson, and John F. Galliher. (2011). A case for limiting the reach of Institutional Review Boards. *American Sociologist*, 42:145–152.

Hicks, David. (1984). Getting into the field and establishing routines. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 192–199. Orlando: Academic Press.

Hiers, Wesley, Thomas Soehl, and Andreas Wimmer. (2017). National trauma and the fear of foreigners: How past geopolitical threat heightens anti-immigration sentiment today. *Social Forces*, 96(1):361–388.

Hill, Mark E. (2000). Color differences in the socioeconomic status of African American Men: Results of a longitudinal study. *Social Forces*, 78(4):1437–1460.

Hill, Michael R. (1993). *Archival strategies and techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hiller, Harry H. (1979). Universality of science and the question of national sociologies. *American Sociologist*, 14:124–135.

Himmelstein, Jerome L., and Mayer Zald. (1984). American conservatism and government funding of the social sciences and arts. *Sociological Inquiry*, 54:171–187.

Hindess, Barry. (1973). *The use of official statistics in sociology: A critique of positivism and ethnomethodology*. New York: Macmillan.

Hinkle, Joshua C., and Sue-Ming Yang. (2014). A new look into broken windows: What shapes individuals' perceptions of social disorder? *Journal of Criminal Justice*, 42:26–35.

Hippler, Hans J., and Norbert Schwarz. (1986). Not forbidding isn't allowing: The cognitive basis of the forbid–allow asymmetry. *Public Opinion Quarterly*, 50:87–96.

Hirschman, Albert O. (1970). *Exit, voice, and loyalty: Response to decline in firms, organizations and states*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hitlin, Steven, J. Scott Brown, and Glen Elder. (2007). Measuring Latinos: Racial vs. ethnic classification and selfunderstandings. *Social Forces*, 86(2):587–611.

Hochschild, Arlie. (1978). *The unexpected community: Portrait of an old age subculture*. Berkeley: University of California Press.

Hochschild, Arlie. (1983). *The managed heart*. Berkeley: University of California Press.

Hochschild, Arlie. (2016). *Strangers in their own land: anger and mourning on the American right*. New York: The New Press.

Hochschild, Jennifer L. (1981). *What's fair? American beliefs about distributive justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hochschild, Jennifer, and Vesla Weaver. (2007a). The skin color paradox and the American racial order. *Social Forces*, 86(2):1–28.

Hochschild Jennifer L., and Vesla Weaver. (2007b). Policies of racial classification and the politics of racial inequality. In *Remaking America: Democracy and public policy in an age of inequality*, edited by J. Soss, J. Hacker, and S. Mettler, pp. 159–182. New York: Russell Sage Foundation.

Hoffmann, Joan Eakin. (1980). Problems of access in the study of social elites and boards of directors. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 45–56. New York: St. Martin's Press.

Holbrook, Allyson, Young Ik Cho, and Timothy Johnson. (2006). The impact of question and respondent characteristics on comprehension and mapping difficulties. *Public Opinion Quarterly*, 70(4):565–595.

Holbrook, Allyson, Melanie Green, and Jon Krosnick. (2003). Telephone versus face-to-face interviewing of national probability samples with long questionnaires. *Public Opinion Quarterly*, 67:79–125.

Hollander, Jocelyn A. (2004). The social contexts of focus groups. *Journal of Contemporary Ethnography*, 33(5):602–637.

Hollis, Martin. (1977). *Models of man: Philosophical thoughts on social action.* New York: Cambridge University Press.

Holstein, James A., and Jaber F. Gubrium. (1994). Phenomenology, ethnomethodology and interpretative practice. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 262–272. Thousand Oaks, CA: Sage.

Holsti, Ole R. (1968a). Content analysis. In *Handbook of social psychology*, 2nd ed., Vol. 2, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 596–692. Reading, MA: Addison-Wesley.

Holsti, Ole R. (1968b). *Content analysis for the social sciences and humanities.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Holt, Robert T., and John E. Turner. (1970). The methodology of comparative research. In *The methodology of comparative research*, edited by R. Holt and J. Turner, pp. 1–20. New York: Free Press.

Holub, Robert C. (1991). *Jürgen Habermas: Critic in the public sphere.* New York: Routledge.

Holy, Ladislav. (1984). Theory, methodology and the research process. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 13–34. Orlando: Academic Press.

Holyfield, Lori, Matthew R. Moltz, and Mindy Bradley. (2009). Race discourse and the US Confederate flag. *Race, Ethnicity & Education*, 12(4):517–537.

Homan, Roger. (1980). The ethics of covert methods. British *Journal of Sociology*, 31:46–57.

Honan, William H. (January 22, 1997). Scholars attack public school TV program. *New York Times.*

Honigmann, John J. (1982). Sampling in ethnographic fieldwork. In *Field research*, edited by R. G. Burgess, pp. 79–90. Boston: Allen and Unwin.

Hooks, Gregory, and Brian McQueen. (2010). American exceptionalism revisited: The military industrial complex, racial tension, and the underdeveloped welfare state. *American Sociological Review*, 75(2):185–204.

Horan, Patrick. (1987). Theoretical models in social history research. *Social Science History*, 11:379–400.

Horn, Robert V. (1993). Statistical indicators for the economic and social sciences. Cambridge: Cambridge University Press.

Hornstein, Gail A. (1988). Quantifying psychological phenomena: Debates, dilemmas and implications. In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 1–34. New Haven, CT: Yale University Press.

Horowitz, Irving Louis. (1965). The life and death of Project Camelot. *Transaction*, 3:3–7,44–47.

House, Ernest R. (1980). *Evaluating with validity.* Beverly Hills, CA: Sage.

Howell, Jayne. (2004). Turning out good ethnography, or talking out of turn? Gender, violence, and confidentiality in southeastern Mexico. *Journal of Contemporary Ethnography*, 33(3):323–352.

Hoy, David Couzens. (1994). *Critical theory.* Cambridge, MA: Blackwell.

Hoynes, William. (May/June 1997). News for a captive audience extra. http://www.fair.org/extra/9705/ch1-hoynes. html. Accessed November 2, 1998.

Huang, Julie, Alexandra Sedlovskaya, Joshua M. Ackerman, and John A. Bargh. (2011). Immunizing against prejudice: Effects of disease protection on attitudes toward out-groups. *Psychological Science*, 22(12):1550–1556.

Hubbard, Raymond, and Eldon Little. (1988). Promised contributions to charity and mail survey responses: Replication with extension. *Public Opinion Quarterly*, 52:223–230.
Huck, Schuyler W., and Howard M. Sandler. (1979). *Rival hypotheses: Alternative interpretations of data based conclusions*. New York: Harper & Row.
Hudak, John, and Grace Wallack. (2015). Ending the U.S. government's war on medical marijuana. Center for Effective Public Management at Brookings. https://www.brookings. edu/wp-content/uploads/2016/06/Ending-the-US-governments-war-on-medical-marijuana-research.pdf (accessed June 22, 2017).
Hughes, Jason, and John Goodwin (Eds). (2014). *Documentary and archival research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Humphreys, David K., Manuel P. Eisner, and Douglas J. Wiebe. (2013). Evaluating the impact of flexible alcohol trading hours on violence: An interrupted time series analysis. *PLoS One*, 8(2):e55581.
Humphreys, Laud. (1975). *Tearoom trade: Impersonal sex in public places*, enlarged ed. Chicago: Aldine.
Hunt, Lynn. (1989). Introduction. In *The new cultural history*, edited by L. Hunt, pp. 1–22. Berkeley: University of California Press.
Hunt, Morton. (1997). *How science takes stock: The story of metaanalysis*. New York: Russell Sage Foundation.
Hunter, John E., Frank L. Schmidt, and Gregg B. Jackson. (1982). *Meta-analysis: Cumulating research findings across studies*. Beverly Hills, CA: Sage.
Hurdle, John. (November 2, 2012). Pennsylvania report left out data on poisons in water near gas site. *New York Times*.
Hurston, Zora Neal. (1942). *Dust Tracks on a Road*. New York: J. B. Lippincott & Co.
Hyman, Herbert H. (1975). *Interviewing in social research*. Chicago: University of Chicago Press.
Hyman, Herbert H. (1991). *Taking society's measure: A personal history of survey research*. New York: Russell Sage.
Hymes, Dell. (1983). *Essays in the history of linguistic anthropology*. Philadelphia: John Benjamins Publishers. Iannacchione, Vincent G. (2011). The changing role of addressbased sampling in survey research. *Public Opinion Quarterly*, 75(3):556–575.
Inverarity, James M. (1976). Populism and lynching in Louisiana, 1889–1896: A test of Erikson's theory of the relationship between boundary crisis and repressive justice. *American Sociological Review*, 41:262–280.
Isaac, Larry W., and Larry J. Griffin. (1989). A historicism in time series analysis of historical process: Critique, redirection, and illustrations from U.S. labor history. *American Sociological Review*, 54:873–890.
Isaac, Larry W., Debra A. Street, and Stan J. Knapp. (1994). Analyzing historical contingency with formal methods: The case of the "relief explosion" and 1968. *Sociological Methods and Research*, 23:114–141.
Ivory, Tristan. (2017). Strategic ethnic performance and the construction of authenticity in urban Japan. *Ethnic and Racial Studies*, 40(1):172–189.
Jackson, Bruce. (1978). Killing time: Life in the Arkansas penitentiary. *Qualitative Sociology*, 1:21–32.
Jackson, Bruce. (1987). *Fieldwork*. Urbana: University of Illinois Press.
Jackson, David J., and Edgar F. Borgatta, eds. (1981). *Factor analysis and measurement in sociological research*. Beverly Hills, CA: Sage.
Jacob, Herbert. (1984). *Using published data: Errors and remedies*. Beverly Hills, CA: Sage.
Jacobs, David, Chad Malone, and Gale Iles. (2012). Race and imprisonments: Vigilante violence, minority threat, and racial politics. *Sociological Quarterly*, 53(2):166–187.

Jacobson, Miriam R., and Tarek Azzam. (2016). Methodological credibility: An empirical investigation of the public's perception of evaluation findings and methods. *Evaluation Review*, 40(1):29–60.

Jacoby, Susan. (2008). *The age of American unreason*. New York: Random House.

Jaeger, Mads Meier. (2011). "A thing of beauty is a joy forever"? Returns to physical attractiveness over the life course. *Social Forces*, 89(3):983–1003.

Jaeger, Richard M. (1983). *Statistics as a spectator sport*. Beverly Hills, CA: Sage.

James, Franklin. (1991). Counting homeless persons with surveys of people using homeless services. *Urban Policy Debate*, 2(3):733–753.

Jamieson, Christine. (2013). Gun violence research: History of the federal funding freeze. *Psychological Science Agenda News*, http://www.apa.org/science/about/psa/2013/02/gunviolence.aspx (accessed June 22, 2017).

Jann, Ben, and Thomas Hinz. (2012). Research question and design for survey research. In the *Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 105–121. Thousand Oaks, CA: Sage.

Jasso, Guillermina. (2004). The tripartite structure of social science analysis. *Sociological Theory*, 22(3):401–431.

Johnson, Bruce. (1982). Missionaries, tourists and traders. *Studies in Symbolic Interaction*, 4:115–150.

Johnson, David Richard, and James C. Creech. (1983). Ordinal measures in multiple indicator models: A simulation study of categorization error. *American Sociological Review*, 48:398–407.

Johnson, David W., and Roger T. Johnson. (1985). Relationships between black and white students in intergroup cooperation and competition. *Journal of Social Psychology*, 125:421–428.

Johnson, John M. (1975). *Doing field research*. New York: Free Press.

Johnson, Kirk. (April 22, 2011). Despite the evidence "Birth" bills advance. *New York Times*.

Johnson, Timothy P., and Michael Braun. (2016). Challenges of comparative survey research. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 41–53. Thousand Oaks, CA: Sage.

Johnson, P. Timothy, James G. Hougland, Jr., and Richard R. Clayton. (1989). Obtaining reports of sensitive behavior: A comparison of substance-use reports from telephone and faceto-face interviews. *Social Science Quarterly*, 70:173–183.

Johnson, Timothy P., Sharon Shavitt, and Allyson L. Holdbrook. (2011). Survey response styles across cultures. In *Crosscultural research methods in psychology*, edited by D. Matsumoto and . Van de Vijver, pp. 130–174. New York: Cambridge University Press.

Johnson, Timothy P., and Fons van de Vijver. (2003). Social desirability in cross-cultural research. In *Cross-cultural survey methods*, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 195–206. Hoboken, NJ: Wiley.

Johnston, Christopher D., Benjamin J. Newman, and Yamil Velez. (2015). Ethnic change, personality, and polarization over immigration in the American public. *Public Opinion Quarterly*, 79(3):662–686.

Jones, Gareth Stedman. (1976). From historical sociology to theoretical history. *British Journal of Sociology*, 27:295–305.

Jones, Gareth Stedman. (1983). *Languages of class*. New York: Cambridge University Press.

Jones, J. H. (1981). *Bad blood: The Tuskegee syphilis experiment*. New York: Free Press.

Jones, Wesley H. (1979). Generalizing mail survey inducement methods: Populations' interactions with anonymity and sponsorship. *Public Opinion Quarterly*, 43:102–111.

Jordan, Lawrence A., Alfred C. Marcus, and Leo G. Reeder. (1980). Response styles in telephone and household interviewing: A field experiment. *Public Opinion Quarterly*, 44:210–222.

Josephson, Paul R. (November 1, 1988). The FBI menaces academic freedom. *New York Times*.

Joye, Dominique, Christof Wolf, Tom W. Smith, and Yang-chih Fu. (2016). Survey methodology: Challenges and principles. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 3–15. Thousand Oaks, CA: Sage.

Junker, Buford H. (1960). *Field work*. Chicago: University of Chicago Press.

Juster, F. Thomas, and Kenneth C. Land, eds. (1981). *Social accounting systems: Essays on the state of the art*. New York: Academic Press.

Kalberg, Stephen. (1994). *Max Weber's comparative-historical sociology*. Chicago: University of Chicago Press.

Kalil, Ariel, and Mari Rege. (2015). We are family: Fathers' time with children and the risk of parental relationship dissolution. *Social Forces*, 94(2):833–862.

Kalmijn, Matthijus. (1991). Shifting boundaries: Trends in religious and educational homogamy. *American Sociological Review*, 56:786–801.

Kalton, Graham. (1983). *Introduction to survey sampling*. Beverly Hills, CA: Sage.

Kandel, Denise B. (1980). Drug and drinking behavior among youth. *Annual Review of Sociology*, 6:235–265.

Kane, Emily W., and Laura J. MacAulay. (1993). Interview gender and gender attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 57:1–28.

Kaplan, Abraham. (1964). *The conduct of inquiry: Methodology for behavioral science*. New York: Harper & Row.

Kaplowitz, Michael, Timothy Hadlock, and Ralph Levine. (2004). A comparison of web and web survey response rates. *Public Opinion Quarterly*, 68:94–101.

Karp, David A. (1973). Hiding in pornographic bookstores: A reconsideration of the nature of urban anonymity. *Urban Life*, 1:427–452.

Karp, David A. (1980). Observing behavior in public places:Problems and strategies. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 82–97. New York: St. Martin's Press.

Karweit, Nancy, and Edmund D. Meyers, Jr. (1983). Computers in survey research. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 379–414. Orlando, FL: Academic Press.

Katovich, Michael A., and Ron L. Diamond. (1986). Selling time: Situated transactions in a noninstitutional setting. *Sociological Quarterly*, 27:253–271.

Katz, Jay. (1972). *Experimentation with human beings*. New York: Russell Sage Foundation.

Kawakami, Kerry, Elizabeth Dunn, Francine Karmali, and John F. Dovidio. (January 9, 2009). Mispredicting affective and behavioral responses to racism. *Science*, 323(5911):276–278.

Kay, Paul, and Willett Kempton. (1984). What is the Sapir-Whorf Hypothesis? *American Anthropologist*, 86(1):65–79.

Kearns C.E., S.A. Glantz, and L.A, Schmidt. (2015). Sugar industry influence on the scientific agenda of the National Institute of Dental Research's 1971 national caries program: A Historical analysis of internal documents. *PLOS Medicine*, 12(3): e1001798. https://doi.org/10.1371/journal. pmed.1001798 (accessed April 20, 2018).

Kearns C.E., S.A. Glantz, and L.A., Schmidt. (2016). Sugar industry and coronary heart disease research: A historical analysis of internal industry documents. *Journal of American Medical Association: Internal Medicine*, 176(11):1680–1685.

Keat, Russell. (1981). *The politics of social theory: Habermas, Freud and the critique of positivism*. Chicago: University of Chicago Press.

Keat, Russell, and John Urry. (1975). *Social theory as science*. London: Routledge and Kegan Paul.

Keeter, Scott. (1995). Estimating telephone noncoverage bias with a telephone survey. *Public Opinion Quarterly*, 59:196–217.

Keeter, Scott, et al. (2000). Consequences of reducing nonresponse in a national telephone survey. *Public Opinion Quarterly*, 64:125–148.

Keith, Verna M., and Cedric Herring. (1991). Skin tone and stratification in the black community. *American Journal of Sociology*, 97(3):760.
Kelderman, Eric. (2016). Chill on funding still limits gunviolence research. *Chronicle of Higher Education*, 62(19):3.
Kelle, Helga. (2000). Gender and territoriality in games played by nine- to twelve-year-old schoolchildren. *Journal of Contemporary Ethnography*, 29:164–197.
Kelle, Udo. (2014). Theorization from data. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 554–568. Thousand Oaks, CA: Sage.
Keller, Bill. (May 27, 1988). Ups and downs of conducting the poll. *New York Times*.
Keller, Bill. (January 19, 1989). Prying where it counts: Into census. *New York Times*.
Keller, Evelyn Fox. (1983). *A feeling for the organism: The life and work of Barbara McClintock*. New York: W. H. Freeman.
Keller, Evelyn Fox. (1985). *Reflections on gender and science*. New Haven, CT: Yale University Press.
Keller, Evelyn Fox. (1990). Gender and science. In *Feminist research methods*, edited by J. McCarl Nielsen, pp. 41–57. Boulder, CO: Westview.
Kelman, Herbert. (1982). Ethical issues in different social science methods. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 40–99. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Kemmelmeier, Markus. (2016). Cultural differences in survey responding: Issues and insights in the study of response biases. *International Journal of Psychology*, 51(6):439–444.
Kemmis, Stephen, and Robin McTaggart. (2003). Participatory action research. In *Strategies of qualitative inquiry*, 2nd ed., edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 336–396. Thousand Oaks, CA: Sage.
Kemp, Jeremy, and R. F. Ellen. (1984). Informants. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 224–236. Orlando: Academic Press.
Kempner, Joanna. (2008). The chilling effect: How do researchers react to controversy? *PLoS MEDICINE*, 5(11):e222.
Kennedy, Courtney, Scott Keeter, and Michael Dimock. (2008). A "brute force" estimation of the residency rate for undetermined telephone numbers in an RDD survey. *Public Opinion Quarterly*, 72(I):28–39.
Kent, Stephen A. (1992). Historical sociology. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 2, edited by M. Borgatta, pp. 837–843. New York: Macmillan.
Kercher, Kyle. (1992). Quasi-experimental research designs. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1595–1613. New York: Macmillan.
Kerlinger, Fred N. (1979). *Behavioral research: A conceptual approach*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Kevles, Daniel J. (2006). What's new about the politics of science? *Social Research*, 73(3):761–778.
Kidder, Louise H. (1982). Face validity from multiple perspectives. In *Forms of validity in research*, edited by D. Brinberg and L. Kidder, pp. 41–57. San Francisco: Jossey-Bass.
Kidder, Louise H., and Charles M. Judd. (1986). *Research methods in social relations*, 5th ed. New York: Holt, Rinehart and Winston.
Kiecolt, K. Jill, and Laura E. Nathan. (1985). *Secondary analysis of survey data*. Beverly Hills, CA: Sage.
Kim, Jae-On, and Charles W. Mueller. (1978). *Introduction to factor analysis: What it is and how to do it*. Beverly Hills, CA: Sage.
Kimmel, Allan J. (1988). *Ethics and values in applied social research*. Newbury Park, CA: Sage.
Kincheloe, Joe L., and Peter L. McLaren. (1994). Rethinking critical theory and qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 138–157. Thousand Oaks, CA: Sage.
King, Desmond. (1998). The politics of social research: Institutionalizing public funding regimes in the United States and Britain. *British Journal of Political Science*, 28:415–444.

King, Gary, Robert O. Keohane, and Sidney Verba. (1994). *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

King, Gary, C. Murray, J. Salomon, and A. Tandon. (2004). Enhancing the validity and cross-cultural comparability of measurement in survey research. *American Political Science Review*, 98:191–207.

King, Ryan D., Steven F. Messner, and Robert D. Baller. (2009). Contemporary hate crimes, law enforcement, and the legacy of racial violence. *American Sociological Review*, 74(2):291–315.

King, Ryan D., and Brian D. Johnson. (2016). A punishing look: Skin tone and Afrocentric features in the halls of justice. *American Journal of Sociology*, 122(1):90–124.

Kirby, Douglas, Nancy Brener, Nancy Brown, Nancy Peterfreund, Pamela Hillard, and Ron Harrist. (1999). The impact of condom distribution in Seattle schools on sexual behavior and condom use. *American Journal of Public Health*, 89(2):182–187.

Kirk, David S., and Andrew V. Papachristos. (2011). Cultural mechanisms and the persistence of neighborhood violence. *American Journal of Sociology*, 116(4):1190–1233.

Kirk, Jerome, and Marc L. Miller. (1986). *Reliability and validity in qualitative research.* Beverly Hills, CA: Sage.

Kish, L. (1965). *Survey sampling.* New York: Wiley.

Kleinman, Sherry. (1980). Learning the ropes as fieldwork analysis. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 171–183. New York: St. Martin's Press.

Kleinman, Sherry, and Martha A. Copp. (1993). *Emotions and field work.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Knapp, Peter. (1990). The revival of macrosociology: Methodological issues of discontinuity in comparative-historical theory. *Sociological Forum*, 5:545–567.

Knäuper, Bärbel. (1999). The impact of age and education on response order effects in attitude measurement. *Public Opinion Quarterly*, 63:347–370.

Koch, Nadine S., and Jolly A. Emrey. (2001). The Internet and opinion measurement: Surveying marginalized populations. *Social Science Quarterly*, 82:131–138.

Kohn, Melvin L. (1987). Cross-national research as an analytic strategy. *American Sociological Review*, 52:713–731.

Kohn, Melvin L., ed. (1989). *Cross-national research in sociology.* Newbury Park, CA: Sage.

Koretz, Daniel. (Summer 1988). Arriving in Lake Wobegon: Are standardized tests exaggerating achievement and distorting instruction? *American Educator*, 12:8–15.

Koven, Michèle. (2014). Interviewing: Practice, ideology, genre, and intertextuality. *Annual Review of Anthropology*, 43:499–520.

Kraeger, Derek A. (2008). Unnecessary roughness? School sports, peer networks and male adolescent violence. *American Sociological Review*, 72:705–724.

Kraemer, Helena Chmura, and Sue Thiemann. (1987). *How many subjects? Statistical power analysis in research.* Newbury Park, CA: Sage.

Krathwohl, D. R. (1965). *How to prepare a research proposal.* Syracuse, NY: Syracuse University Bookstore.

Krider, Dylan Otto. (2004). Politicized science. *Dissent*, 51:45–48.

Krippendorff, Klaus. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Kronenfeld, David D., Giovanni Bennardo, Victor C. De Munck, and Michael D. Fischer (Eds.). (2015). *A Companion to cognitive anthropology.* New York: Wiley Blackwell.

Krosnick, Jon A. (1992). The impact of cognitive sophistication and attitude importance on response-order and questionorder effects. In *Context effects*, edited by N. Schwarz and Sudman, pp. 203–218. New York: Springer-Verlag.

Krosnick, Jon A. (1999). Survey research. *Annual Review of Psychology*, 50:537–567.

Krosnick, Jon A., and Robert P. Abelson. (1992). The case for measuring attitude strength in surveys. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 177–203. New York: Russell Sage Foundation.

Krosnick, Jon, and Duane F. Alwin. (1988). A test of the form-resistant correlation hypothesis: Ratings, rankings and the measurement of values. *Public Opinion Quarterly*, 52:526–538.
Krosnick, Jon A., et al. (2002). The impact of "no opinion" response options on data quality. *Public Opinion Quarterly*, 66:371–403.
Krull, Douglas S., and David H. Silvera. (2013). The stereotyping of science: superficial details influence perceptions of what is scientific. *Journal of Applied Social Psychology* 43: 1660–1667.
Krueger, Richard A. (1988). *Focus groups: A practical guide for applied research*. Beverly ills, CA: Sage.
Krysan, Maria, Mick Couper, Reynolds Farley, and Tyrone Forman. (2009). Does race matter in neighborhood preferences? Results from a video experiment. *American Journal of Sociology*, 115(2):527–559.
Kuhn, Thomas S. (1970). *The structure of scientific revolutions*, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
Kuhn, Thomas S. (1979). The relations between history and the history of science. In *Interpretive social science: A reader*, edited by P. Rabinow and W. Sullivan. Berkeley: University of California Press.
Kundra, Ziva, and Lisa Sinclair. (2000). Motivated reasoning with stereotypes: activation, application, and inhibition. *Psychological Inquiry*, 10(1):12–22.
Kurzman, Charles, and Lynn Owens. (2002). The sociology of intellectuals. *Annual Review of Sociology*, 28:63–90.
Kusserow, Richard P. (March 1989). *Misconduct in scientific research*. Report of the Inspector General of the U.S. Department of Health and Human Services. Washington, DC: Department of Health and Human Services.
Kviz, Frederick J. (1984). Bias in a directory sample for mail survey of rural households. *Public Opinion Quarterly*, 48: 801–806.
Labaw, Patricia J. (1980). *Advanced questionnaire design*. Cambridge, MA: Abt Books.
Lachmann, Richard. (1988). Graffiti as career and ideology. *American Journal of Sociology*, 94:251–272.
Lachmann, Richard. (1989). Elite conflict and state formation in 16th and 17th century England and France. *American Sociological Review*, 54:141–162.
Lachmann, Richard. (2013). *What is historical sociology?* New York: Polity.
Lacy, Dean. (2001). A theory of nonseparable preferences in survey responses. *American Journal of Political Science*, 45:239–258.
Lagemann, Ellen Condliffe. (1989). *The politics of knowledge: The Carnegie Corporation, philanthropy and public policy*. Chicago:University of Chicago.
Lahman, Maria K.E., Bernadette M. Mendoza, Katrina L. Rodriguez, and Jana L. Schwartz. (2011). Undocumented research participants: Ethics and protection in a time of fear. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 33(3):304–322.
LaMarre, Heather L., Silvia Knobloch-Westerwick, and Gregory J. Hoplamazian. (2012). Does the music matter? Examining differential effects of music genre on support for ethnic groups. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 56(1):150–167.
Land, Kenneth. (1992). Social indicators. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 1844–1850. New York: Macmillan.
Lane, Michael. (1970). *Structuralism*. London: Jonathan Cape. Lang, Eric. (1992). Hawthorne effect. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 2, edited by M. Borgatta, pp. 793–794. New York: Macmillan.
Lange, Matthew. (2013). *Comparative historical methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Lankenau, Stephen E. (1999). Stronger than dirt. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28:288–318.
Laslett, Barbara. (1980). Beyond methodology. *American Sociological Review*, 45:214–228.
Laslett, Barbara. (1992). Gender in/and social history. *Social Science History*, 16:177–196.

Lavrakas, Paul J., Charles Shuttles, Charlotte Steeh, and Howard Fienberg. (2007). The state of surveying cell phone numbers in the United States. *Public Opinion Quarterly*, 71(5):840–854.
Layder, Derek. (1993). *New strategies in social research*. Cambridge, MA: Polity.
Lazarsfeld, Paul F., and Jeffrey G. Reitz. (1975). *An Introduction to applied sociology*. Amsterdam: Elsevier.
Lazer, David, and Jason Radford. (2017). Data ex machina: Introduction to Big Data. *Annual Review of Sociology*, 43:19–39.
Lazere, Donald, ed. (1987). *American media and mass culture: Left perspectives*. Berkeley: University of California Press.
Leal, David L., and Frederick Hess. (1999). Survey bias on the front porch: Are all subjects interviewed equally? *American Politics Quarterly*, 27:468–487.
Lee, Alfred McClung. (1978). *Sociology for whom?* New York: Oxford University Press.
Lee, Harper. (1960). *To kill a mockingbird*. New York: Warner Books.
Lee, Sunghee, Colleen McClain, Noah Webster, and Saram Han. (2016). Question order sensitivity of subjective wellbeing measures: Focus on life satisfaction, self-rated health, and subjective life expectancy in survey instruments. *Quality of Life Research*, 25:2497–2510.
Lee-Treweek, Geraldine, and Stephanie Linkogle, eds. (2000). *Danger in the field*. New York: Routledge.
Leggett, Glenn, C. David Mean, and William Charvat. (1965). *Prentice-Hall handbook for writers*, 4th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Legleye, Stéphane, et al. (2013). Improving survey participation cost effectiveness of callbacks to refusals and increased call attempts in a national telephone survey in France. *Public Opinion Quarterly*, 77(3):666–695.
Leiter, Kenneth. (1980). *A primer on ethnomethodology*. New York: Oxford University Press.
LeMasters, E. E. (1975). *Blue collar aristocrats*. Madison: University of Wisconsin Press.
Lemert, Charles. (1979). Science, religion and secularization. *Sociological Quarterly*, 20:445–461.
Lemert, Charles, ed. (1981). *French sociology: Rupture and renewal since 1968*. New York: Columbia University Press.
Lenoir, Timothy. (1997). *Instituting science: The cultural production of scientific disciplines*. Stanford, CA: Stanford University Press.
Lenzer, Gertrud, ed. (1975). *Auguste Comte and positivism: Essential writings*. New York: Harper & Row.
Lester, Marilyn, and Stuart C. Hadden. (1980). Ethnomethodology and grounded theory methodology: An integration of perspective and method. *Urban Life*, 9:3–33.
Levine, Joel H. (1993). *Exceptions are the rule: An inquiry into methods in the social sciences*. Boulder, CO: Westview.
Levitin, Daniel J. (2016). *A field guide to lies: Critical thinking in the information age*. New York: Dutton.
Lewis, George H., and Jonathan F. Lewis. (1980). The dog in the night-time: Negative evidence in social research. *British Journal of Sociology*, 31:544–558.
Lewis-Kraus, Gideon. (January 12, 2016). The trials of Alice Goffman. *New York Times Magazine*.
Lieberson, Stanley. (1985). *Making it count: The improvement of social research and theory*. Berkeley: University of California Press.
Lieberson, Stanley. (1991). Small N's and big conclusions: An examination of the reasoning of comparative studies based on a small number of cases. *Social Forces*, 70:307–320.
Lieberson, Stanley, Susan Dumais, and Shyon Baumann. (2000). The instability of androgynous names: The symbolic maintenance of gender boundaries. *American Journal of Sociology*, 105:1249–1287.
Liebetrau, Albert M. (1983). *Measures of association*. Beverly Hills, CA: Sage.

Liebman, Robert, John R. Sutton, and Robert Wuthnow. (1988). Exploring social sources of denominationalism: Schisms in American Protestant denominations, 1890–1980. *American Sociological Review*, 53:343–352.
Liebow, Elliot. (1967). *Talley's corner*. Boston: Little, Brown.
Lifton, Robert J. (1986). *Nazi doctors*. New York: Basic Books.
Light, Richard J., and David B. Pillemer. (1984). *Summing up: The science of reviewing research*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Likert, Rensis. (1970). A technique for the measurement of attitudes. In *Attitude measurement*, edited by G. Summers, pp. 149–158. Chicago: Rand McNally.
Lindblom, Charles E., and David K. Cohen. (1979). *Usable knowledge: Social science and social problem solving*. New Haven, CT: Yale University Press.
Lindzey, Gardner, and Donn Byrne. (1968). Measurement of social choice and interpersonal attractiveness. In *The handbook of social psychology*, Vol. 2: Research methods, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 452–525. Reading, MA: Addison-Wesley.
Link, Michael W., Michael P. Battaglia, Martin R. Frankel, Larry Osborn, and Ali H. Mokdad. (2007). Reaching the U.S. cell phone generation: Comparison of cell phone survey results with an ongoing landline telephone survey. *Public Opinion Quarterly*, 71(5):814–839.
Link, Michael W., Michael Battaglia, Martin Frankel, Larry Osborn, and Ali Mokdad. (2008). A comparison of address-based sampling (ABS) versus random-digit dialing (RDD) for general population surveys. *Public Opinion Quarterly*, 72(1):6–27.
Link, Michael W., and Robert Oldendick. (1999). Call screening: Is it really a problem for survey research? *Public Opinion Quarterly*, 63:577–589.
Linton C. (2004). *The development of social network analysis: A study in the sociology of science*. Vancouver: Empirical Press.
Lipset, Seymour Martin. (1968). History and sociology: Some methodological considerations. In *Sociology and history: Methods*, edited by S. M. Lipset and R. Hofstadter, pp. 20–58. New York: Basic Books.
Little, Bert, and Michael Schuking. (2008). Data mining, statistical data analysis, or advanced analytics: Methodology, implementation and applied techniques. The *Sage handbook of online research methods*, 2nd ed., edited by N. G. Fielding, R. M
Lee, and G. Blank, pp. 419–451. Thousand Oaks, CA: Sage. Little, Daniel. (1991). *Varieties of social explanation: An introduction to the philosophy of science*. Boulder, CO: Westview.
Liu, Mingnan, and Kevin Stainback. (2013). Interviewer gender effects on survey responses to marriage-related questions. *Public Opinion Quarterly*, 77(3):606–618.
Lloyd, Christopher. (1986). *Explanation in social history*. New York: Basil Blackwell.
Locke, Kenneth D., Traci Craig, Kyoung-Deok Baik, and Krutika Gohil. (2012). Binds and bounds of communion: Effects of interpersonal values on assumed similarity of self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(5):879–897.
Locke, Lawrence F., Warren Wyrick Spirduso, and Stephen J. Silverman. (1987). *Proposals that work: A guide for planning dissertations and grant proposals*, 2nd ed. Beverly Hills, CA: Sage.
Loeb, Susanna, Margaret Bridges, Daphna Bassok, Bruce Fuller, and Russell Rumberger. (2007). How much is too much? The influence of preschool centers on children's social and cognitive development. *Economics of Education Review* 26(1):52–66.
Lofland, John. (1974). Styles of reporting qualitative field research. *American Sociologist*, 9:101–111.
Lofland, John. (1976). *Doing social life*. New York: Wiley.
Lofland, John, and Lyn H. Lofland. (1984). *Analyzing social settings*, 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Lofland, John, and Lyn H. Lofland. (1995). *Analyzing social settings*, 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth.
Lofland, John, David Snow, Leon Anderson, and Lyn H.
Lofland. (2006). *Analyzing social settings*, 4th ed. Belmont CA: Wadsworth.

Lofland, Lyn H. (1972). Self management in public settings: Parts I and II. *Urban Life*, 1:93–108, 217–231.

Loftus, Elizabeth, Mark Klinger, Kyle Smith, and Judith Fiedler. (1990). A tale of two questions: Benefit of asking more than one question. *Public Opinion Quarterly*, 54:330–345.

Loftus, Elizabeth, Kyle D. Smith, Mark R. Klinger, and Judith Fiedler. (1992). Memory and mismemory of health events. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 102–137. New York: Russell Sage Foundation.

Long, J. Scott. (1976). Estimation and hypothesis testing in linear models containing measurement error: A review of Joreskog's model for the analysis of covariance structures. *Sociological Methods and Research*, 5:157–206.

Long, J. Scott. (1978). Productivity and academic positions in a scientific career. *American Sociological Review*, 43:889–908.

Longino, Helen E. (1990). *Science as social knowledge: Values and objectivity in scientific inquiry*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Longino, Helen. (2014). Individuals or populations? In *Philosophy of social science: An introduction*, edited by N. Cartwright and E. Montuschi, pp. 102–120. New York: Oxford University Press.

Lorr, Maurice. (1983). *Cluster analysis for social scientists: Techniques for analyzing and simplifying complex blocks of data*. San Francisco: Jossey-Bass.

Losh, Susan Carol. (2010). Stereotypes about scientists over time among US adults: 1983 and 2001. *Public Understanding of Science*, 19(3):372–382.

Lovin-Smith, Lynn, and Charles Brody. (1989). Interruptions in group discussions: The effects of gender and group composition. *American Sociological Review*, 54:424–435.

Lowenthal, David. (1985). *The past is a foreign country*. New York: Cambridge University Press.

Lubet, Steven. (2015). Ethnography on trial. *New Republic*. 246(9/10):38–43.

Lucas, Jeffrey W. (2003). Theory-testing, generalization, and the problem of external validity. *Sociological Theory*, 21(3):236–253.

Luebke, Barbara F. (1989). Out of focus: Images of men and women in newspaper photographs. *Sex Roles*, 20:121–133.

Lusinchi, Dominic. (2017). The rhetorical use of random sampling: Crafting and communicating the public image of polls as a science (1935–1948). *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 53(2):113–132.

Lyberg, Lars, et al. (1997). *Survey measurement and process quality*. New York: Wiley.

Lyberg, Lars E., and Herbert F. Weisberg. (2016). Total survey error: A paradigm for survey methodology. In the *Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 27–40. Thousand Oaks, CA: Sage.

Lynd, Robert S. (1964). *Knowledge for what? The place of social science in American culture*. New York: Grove. (Originally published in 1939 by Princeton University Press.)

Ma-Kellams, Christine, and Jim Blascovich. (2012). Enjoying life in the face of death: East–West differences in responses to mortality salience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(5):773–786.

MacFarlane, Alan. (1977). *Reconstructing historical communities*. New York: Cambridge University Press.

MacIver, A. M. (1968). Levels of explanation in history. In *Readings in the philosophy of the social sciences*, edited by M. Brodbeck, pp. 304–316. New York: Macmillan.

MacKeun, Michael B. (1984). Reality, the press and citizens' political agendas. In *Surveying subjective phenomena*, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 443–473. New York: Russell Sage Foundation.

Mahoney, James. (1999). Nominal, ordinal, and narrative appraisal in macrocausal analysis. *American Journal of Sociology*, 104:1154–1196.

Mahoney, James. (2000a). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society*, 9:507–548.

Mahoney, James. (2000b). Strategies of causal inference in small-N analysis. *Sociological Methods and Research*, 28:387–424.

Mahoney, James. (2004a). Comparative-historical methodology. *Annual Review of Sociology*, 30:81–101.

Mahoney, James. (2004b). Revisiting general theory in historical sociology. *Social Forces*, 83:459–489.

Mahoney, James. (2012). The logic of process tracing tests in the social sciences. *Sociological Methods and Research*, 41(4):570–597.

Mahoney, James. (2015). Process tracing and historical explanation. *Security Studies*, 24:200–218.

Mahoney, James, Erin Kimball, and Kendra L. Kolvu. (2009). The logic of historical explanation in the social sciences. *Comparative Political Studies*, 42(1):114–146.

Mahoney, James, and Daniel Schensul. (2006). Historical context and path dependence. In *The Oxford handbook of contextual political analysis*, edited by R. Goodin and C. Tilly, pp. 454–471. New York: Oxford University Press.

Mahoney, James, and Kathleen Thelen. (2015). Comparativehistorical analysis in contemporary political science. In *Advances in comparative-historical analysis*, edited by J. Mahoney and K. Thelen, pp. 3–36. New York: Cambridge University Press.

Mahoney, James, and Rachel Sweet Vanderpoel. (2015). Set diagrams and qualitative research. *Comparative Political Studies*, 48(1):65–100.

Maier, Mark H. (1991). *The data game: Controversies in social science statistics.* Armonk, NY: M. E. Sharpe.

Maines, David R., William Shaffir, and Allan Turowetz. (1980). Leaving the field in ethnographic research. In *The fieldwork experience: Qualitative approaches to social research*, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 261–280. New York: St. Martin's Press.

Maloney, Dennis M. (1984). *Protection of human research subjects: A practical guide to federal laws and regulations*. New York: Plenum.

Mann, Floyd C. (1970). Human relations skills in social research. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead. Chicago: Markham.

Mannheim, Karl. (1936). *Ideology and utopia*. New York: Harcourt, Brace and World.

Manning, Philip, Sarah Jamma, and Blake Shimola. (2016). Ethnography on trial. *Society*, 53:444–452.

Manzo, Amber N., and Jennifer Burke. (2012). Increasing response rate in web-based/Internet surveys. In *Handbook ofsurvey methodology*, edited by L. Gideon, pp. 327–343. New York: Springer.

Mariampolski, Hyman, and Dana C. Hughes. (1978). The use of personal documents in historical sociology. *The American Sociologist*, 13:104–113.

Marks, G., and Miller, N. (1987). Ten years of research on the false consensus effect: An empirical and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 102:72–90.

Marradi, Alberto. (1981). Factor analysis as an aid in the formation and refinement of empirically useful concepts. In *Factor analysis and measurement in social research: A multidimensional perspective*, edited by D. Jackson and E. Borgatta, pp. 11–50. Beverly Hills, CA: Sage.

Marsh, Catherine. (1982). *The survey method: The contribution of surveys to sociological explanation.* Boston: George Allen and Unwin.

Marsh, Catherine. (1984). Do polls affect what people think? In *Surveying subjective phenomena*, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 565–592. New York: Russell Sage Foundation.

Marsh, Robert M. (2012). Muslim values in Islamic and non-Islamic societies. *Comparative Sociology*, 11:29–63.

Marshall, Catherine. (1985). Appropriate criteria of trustworthiness and goodness for qualitative research on educational organizations. *Quality and Quantity*, 19:353–373.

Marshall, Catherine, and Gretchen B. Rossman. (1989). *Designing qualitative research*. Beverly Hills, CA: Sage.

Marshall, Susan E. (1986). In defense of separate spheres: Class and politics in the antisuffrage movement. *Social Forces*, 65:327–351.

Martin, Elizabeth. (1985). Surveys as social indicators: Problems of monitoring trends. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 677–743. Orlando, FL: Academic.

Martin, Elizabeth. (1999). Who knows who lives here? *Public Opinion Quarterly*, 63:200–236.

Martin, Elizabeth. (2004). Vignettes and respondent debriefing for questionnaire design. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 149–172. New York: Wiley.

Martin, Jay. (1973). *The dialectical imagination*. Boston: Little, Brown.

Martin, John L., and Laura Dean. (1993). Developing a community sample of gay men for an epidemiological study of AIDS. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 82–100. Thousand Oaks, CA: Sage.

Martsolf, Donna, Tamra Courey, Terri Chapman, Clarie Draucker, and Barbara Mims. (2006). Adaptive sampling: Recruiting a diverse community sample of survivors of sexual violence. *Journal of Community Health Nursing*, 23(3):169–182.

Marvasti, Amir B. (2004). *Qualitative research in sociology*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Marx, Anthony W. (1998). *Making race and nation: A comparison of the United States, South Africa and Brazil*. New York: Cambridge University Press.

Marx, Karl, and Friedrich Engels. (1947). *The German ideology, Parts I & III*, edited with introduction by R. Pascal. New York: International Publishers.

Marzano, Marco. (2012). Informed Consent. In *The Sage handbook of interview research: The complexity of the craft* 2e., edited by J. Gubrium, J. Holstein, A. Marvasti, and K. McKinney, pp. 443–456. Thousand Oaks, CA: Sage.

Masterman, Margaret. (1970). The nature of a paradigm. In *Criticism and the growth of knowledge*, edited by I. Lakatos and A. Musgrove, pp. 59–90. Cambridge: Cambridge University Press.

Mattingly, Marybeth, and Suzanne Bianchi. (2003). Gender differences in the quantity and quality of free time: The U.S. experience. *Social Forces*, 81(3):999–1030.

May, Reuben A. Buford. (2001). *Talking at Trena's*. New York: New York University Press.

Mayer, Charles S., and Cindy Piper. (1982). A note on the importance of layout in self-administered questionnaires. *Journal of Marketing Research*, 19:390–391.

Mayer, Jane. (2010). Covert operations: The billionaire brothers who are waging a war against Obama. *The New Yorker*, 86(25):44–55.

Mayhew, Bruce H. (1980). Structuralism versus individualism, Part I: Shadowboxing in the dark. *Social Forces*, 59:335–375.

Mayhew, Bruce H. (1981). Structuralism versus individualism, Part II: Ideological and other obfuscations. *Social Forces*, 59:627–648.

Maynard, Douglas W., Hanneke Houtkoop-Steenstra, Nora Cate Schaeffer, and Johannes van der Zouwen (Eds.). (2002). *Standardization and tacit knowledge: Interaction and practice in the survey interview*. New York: Wiley-Interscience.

Maynard, Douglas W., and Nora Cate Schaeffer. (2004). Refusal conversion and tailoring. In *Standardization and tacit knowledge*, edited by Douglas W. Maynard et al., pp. 219–239. New York: Wiley.

Mayrl, Damon, and Jeremy E. Uecker. (2011). Higher education and religious liberalization among young adults. *Social Forces*, 90(1):181–208.

Maxwell, Angie and T. Wayne Parent. (2012). The Obama trigger: Presidential approval and Tea Party membership. *Social Science Quarterly*, 93(5):1384–1401.

McCall, George. (1969). Quality control in participant observation. In *Issues in participant observation*, edited by G. McCall and J. L. Simmons, pp. 128–141. Reading, MA: Addison-Wesley.

McCall, George. (1984). Systematic field observation. *Annual Review of Sociology*, 10:263–282.

McCall, Michael. (1980). Who and where are the artists? In *The fieldwork experience: Qualitative approaches to social research*, edited by William B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 145–158. New York: St. Martin's Press.
McCarthy, Thomas. (1978). *The critical theory of Jürgen Habermas*. Cambridge, MA: MIT Press.
McCartney, James L. (1984). Setting priorities for research: New politics for the social sciences. *Sociological Quarterly*, 25:437–455.
McCarty, John A., and L. J. Shrum. (2000). The measurement of personal values in survey research: A test of alternative rating procedures. *Public Opinion Quarterly*, 64:271–298.
McConaghy, Maureen. (1975). Maximum possible error in Guttman scales. *Public Opinion Quarterly*, 39:343–357.
McCoy, Charles Allan. (2017). The railway switches of history: The development of disease control in Britain and the United States in the 19th and early 20th century. *Journal of Historical Sociology*, 30(3):650–673.
McCracken, Grant. (1988). *The long interview*. Thousand Oaks, CA: Sage.
McDaniel, Timothy. (1978). Meaning and comparative concepts. *Theory and Society*, 6:93–118.
McDiarmid, Garnet. (1971). *Teaching prejudice: A content analysis of social studies textbooks authorized for use in Ontario*. Ontario: Ontario Institute for Studies in Education.
McDermott, Monica. (2006). *Working class white: The making and unmaking of race relations*. Berkeley: University of California Press.
McFarland, Daniel A. (2004). Resistance as a social drama. *American Journal of Sociology*, 109:1249–1318.
McFarland, Sam G. (1981). Effects of question order on survey responses. *Public Opinion Quarterly*, 45:208–215.
McGinty, Emma E., Daniel W. Webster, Marian Jarlenski, and Colleen L. Barry. (2014). News media framing of serious mental illness and gun violence in the United States, 1997–2012. *American Journal of Public Health*, 104(3):406–413.
McGrath, Joseph, Joanne Martin, and Richard A. Kulka. (1982). *Judgment calls in research*. Beverly Hills, CA: Sage.
McIver, John P., and Edward G. Carmines. (1981). *Unidimensional scaling*. Beverly Hills, CA: Sage.
McKee, J. McClendon, and David J. O'Brien. (1988). Question order effects on the determinants of subjective well being. *Public Opinion Quarterly*, 52:351–364.
McKeown, Bruce. (1988). *Q methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
McKetin, Rebecca, et al. (2014). The role of off-license outlets in binge drinking: A survey of drinking practices last Saturday night among young adults in Australia. *Drug and Alcohol Review*, 33:51–58.
McLennan, Gregor. (1981). *Marxism and the methodologies of history*. London: Verso.
McMurtry, John. (1978). *The structure of Marx's world view*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
McNabb, David E. (2014). *Nonsampling Error in Social Surveys*. Thousand Oaks, CA: Sage.
McNall, Scott G. (1988). *The road to rebellion*. Chicago: University of Chicago Press.
McQuaire, Donald. (1978). Marx and the method of successive approximations. *Sociological Quarterly*, 20:431–435.
McQuaire, Donald. (1979). Reply to Wardell. *Sociological Quarterly*, 20:431–435.
McVeigh, Rory, David Cunningham, and Justin Farrell. (2014). Political polarization as a social movement outcome: 1960s Klan activism and its enduring impact on political realignment in southern counties, 1960 to 2000. *American Sociological Review*, 79(6):1144–1171.
Meadows, A. J. (1974). *Communication in science*. Toronto: Butterworths.
Mehan, Hugh. (1973). Assessing children's language using abilities (with discussion). In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 309–345. New York: Wiley.
Mehan, Hugh, and Houston Wood. (1975). *The reality of ethnomethodology*. New York: Wiley.

Meier, Barry. (January 1, 2013). Energy drinks promise edge, but experts say proof is scant. *New York Times*.

Melbin, Murray. (1978). Night as frontier. *American Sociological Review*, 43:3–22.

Mendenhall, William, Lyman Ott, and Richard L. Scheaffer. (1971). *Elementary survey sampling*. Belmont, CA: Duxbury Press.

Mercier, Hugo, and Dan Sperber. (2017). *The enigma of reason. Cambridge*, MA: Harvard University Press.

Merola, Stacey S. (2015). The Sociology Ph.D.: A toolkit for a lifetime as an evaluator. *American Sociologist*, 46(4):463–466.

Merten, Don E. (1999). Enculturation into secrecy among junior high school girls. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28:107–138.

Merton, Robert K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review* 3(5):672–682.

Merton, Robert K. (1957). *Social theory and social structure*. New York: Free Press.

Merton, Robert K. (1967). *On theoretical sociology: Five essays, old and new*. New York: Free Press.

Merton, Robert K. (1970). *Science, technology and society in seventeenth century England*. New York: Harper & Row.

Merton, Robert K. (1973). *The sociology of science*. Chicago: University of Chicago Press.

Mervis, Jeffrey. (2013). Congress limits NSF funding for political science. *Science*, 339(6127):1510–1511.

Mervis, Jeffrey. (January 23, 2014a). U.S. political scientists relieved that Coburn language is gone. *Science Magazine*, http://www.sciencemag.org/news/2014/01/us-politicalscientists-relieved-coburn-language-gone (accessed June 22, 2017).

Mervis, Jeffrey. (October 2, 2014b). Battle between NSF and House science committee escalates: How did it get this bad? *Science Magazine*, http://www.sciencemag.org/news/2014/10/battle-between-nsf-and-house-science-committee-escalates-how-did-it-get-bad (accessed June 22, 2017).

Messner, Steven F., Eric P. Baumer, and Richard Rosenfeld. (2006). Distrust of government, the vigilante tradition, and support for capital punishment. *Law and Society Review*, 40(3):559–590.

Messner, Steven F., Robert D. Bailer, and Matthew P. Zevenbergen. (2005). The legacy of lynching and southern homicide. *American Sociological Review*, 70(4):633–655.

Midtbøen, Arnfinn H. (2015). The context of employment discrimination: Interpreting the findings of a field experiment. *British Journal of Sociology*, 66(1):193–214.

Mihic, Sophia, Stephen Engelmann, and Elizabeth Rose Wingrove. (2005). Making sense in and of political science: Facts, values and "real" numbers. In *The politics of method in the human sciences: Positivism and its epistemological others*, edited by George Steinmetz, pp. 470–495. Durham, NC: Duke University Press.

Mikkelsen, Britha. (1995). *Methods for development work and research: A guide for practitioners*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Miles, Matthew B., and A. Michael Huberman. (1994). *Qualitative data analysis*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Miles, Matthew B., A. Michael Huberman, and Jonny Saldaña.(2014). *Qualitative data analysis*, 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Milgram, Stanley. (1963). Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 6:371–378.

Milgram, Stanley. (1965). Some conditions of obedience and disobedience to authority. *Human Relations*, 18:57–76.

Milgram, Stanley. (1974). *Obedience to authority*. New York: Harper & Row.

Miller, Brian K., and Steve Werner. (2007). Predictors of helping behavior toward coworkers with disabilities. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(11):2660–2687.

Miller, Delbert C. (1991). *Handbook of research design and social measurement*, 5th ed. Newbury Park, CA: Sage.

Miller, Gale. (1992). Case studies. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 1, edited by Edgar and Marie Borgatta, pp. 167–172. New York: Macmillan.

Miller, John D. (1998). The measurement of civic scientific literacy. *Public Understanding of Science*, 7(3):203–223.

Miller, John D., Eugenie C. Scott, and Shinji Okamoto. (2006). Public acceptance of evolution. *Science*, 313(5788):765–766 (August 11, 2006).

Miller, J. Mitchell, and Richard Tewksbury, eds. (2000). *Extreme methods: Innovative approaches to social science research*. New York: Addison Wesley, Longman.

Miller, Kristen, and Gordon Willis. (2016). Cognitive models of answering processes. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 210–217. Thousand Oaks, CA: Sage.

Miller, Michael K. (2013). For the win! The effect of Professional sports records on mayoral elections. *Social Science Quarterly*, 94(1):59–78.

Miller, Richard. (1987). *Fact and method: Explanation, confirmation and reality in the natural and social sciences*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Miller, William L. (1983). *The survey method in the social and political sciences: Achievements, failures and prospects*. London: Frances Pinter.

Milligan, John D. (1979). The treatment of historical source. *History and Theory*, 18:177–196.

Mills, C. Wright. (1959). *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.

Mirchandani, Rekha. (2005). Postmodernism and sociology: From the epistemological to the empirical. *Sociological Theory*, 23(1):86–115.

Miringoff, Marque-Luisa, and Sandra Opdycke. (2007). *America's social health: Putting social issues back on the public agenda*. New York. M.E. Sharpe.

Mishler, Elliot G. (1986). *Research interviewing: Context and narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Mitchell, Alison. (May 17, 1997). Survivors of Tuskegee study get apology from Clinton. *New York Times*.

Mitchell, J. Clyde. (1984). Case studies. In *Ethnographic research: A guide to general conduct*, edited by R. F. Ellen, pp. 237–241. Orlando, FL: Academic Press.

Mitchell, Mark, and Janina Jolley. (1988). *Research design explained*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Mitchell, Richard G., Jr. (1993). *Secrecy and fieldwork*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mitroff, Ian. (1974). Norms and counter-norms in a select group of the Apollo moon scientists: A case study of ambivalence of scientists. *American Sociology Review*, 39:579–595.

Molotch, Harvey, William Freudenburg, and Krista Paulsen. (2000). History repeats itself, but how? City character, urban tradition, and the accomplishment of place. *American Sociological Review*, 65:791–823.

Monaghan, Peter. (April 7, 1993a). Facing jail, a sociologist raises question about a scholar's right to protect sources. *Chronicle of Higher Education*, p. A10.

Monaghan, Peter. (May 26, 1993b). Sociologist is jailed for refusing to testify about research subject. *Chronicle of Higher Education*, p. A10.

Monaghan, Peter. (September 1, 1993c). Sociologist jailed because he "wouldn't snitch" ponders the way research ought to be done. *Chronicle of Higher Education*, pp. A8–A9.

Monbiot, George. (October 25, 2010). The Tea Party movement: Deluded and inspired by billionaires. *The Guardian*.

Monk, Ellis P. (2014). Skin tone stratification among Black Americans, 2001–2003. *Social Forces*, 92(4):1313–1337.

Monk, Ellis P. (2015). The cost of color: Skin color, discrimination, and health among African-Americans. *American Journal of Sociology*, 121(2):396–444.

Monmonier, Mark. (1996). *How to lie with maps*, 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.
Montemurro, Beth. (2005). Add men, don't stir: Reproducing traditional gender roles in modern wedding showers. *Journal of Contemporary Ethnography*, 34(1):6–35.
Mook, Douglas G. (1983). In defense of external invalidity. *American Psychologist*, 38:379–387.
Mooney, Chris. (2005). *The Republican war on science*. New York: Basic Books.
Moore, Barrington, Jr. (1966). *The social origins of dictatorship and democracy*. Boston: Beacon Press.
Moore, Joan. (1973). Social constraints on sociological knowledge: Academic and research concerning minorities. *Social Problems*, 21:65–77.
Moore, R. J. (2004). Managing troubles in answering survey questions: Respondents' uses of projective reporting. *Social Psychology Quarterly*, 67:50–69.
Moors, Guy. (2008). Exploring the effect of a middle response category on response style in attitude measurement. *Quality and Quantity*, 42:779–794.
Morgan, David L. (1996). Focus groups. *Annual Review of Sociology*, 22:129–152.
Morgan, Mary S. (2013). Nature's experiments and natural experiments in the social sciences. *Philosophy of the Social Sciences*, 43(3):341–357.
Morning, Ann. (2009). Toward a sociology of racial conceptualization for the 21st century. *Social Forces*, 87(3):1167–1191.
Morrow, Raymond Allan. (1994). *Critical theory and methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Morse, Janice M. (1994). Designing funded qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 220–235. Thousand Oaks, CA: Sage.
Moser, C. A., and G. Kalton. (1972). *Survey methods in social investigation*. New York: Basic Books.
Moss-Racusin, Corinne A., John Dovidio, Victoria Brescoll, Mark Graham, and Jo Handelsman. (2012). Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 109(41):16474–16479.
Mostyn, Barbara. (1985). The content analysis of qualitative research data: A dynamic approach. In *The research interview: Uses and approaches*, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 115–145. New York: Academic Press.
Mueller, Anna S., and Seth Abrutyn. (2016). Adolescents under pressure: A new Durkheimian framework for understanding adolescent suicide in a cohesive community. *American Sociological Review*, 81(5):877–899.
Mueller-Johnson, Katrin U., and Mandeep K. Dhami. (2010). Effects of offenders' age and health on sentencing decisions. *Journal of Social Psychology*, 150(1): 77–97.
Mulkay, Michael. (1979). *Science and the sociology of knowledge*. London: George Allen and Unwin.
Mullins, Carolyn J. (1977). *A guide to writing and publishing in the social and behavioral sciences*. New York: Wiley.
Mullins, Nicholas C. (1971). *The art of theory: Construction and use*. New York: Harper & Row.
Mullins, Nicholas C. (1973). *Theory and theory groups in American sociology*. New York: Harper & Row.
Munck, Gerardo L. (2004). Tools for qualitative research. In *Rethinking social inquiry: Diverse tools and shared standards*, edited by Henry E. Brady and David Collier, pp. 105–121. Baltimore: Rowman and Littlefield.
Murdock, George P. (1967). Ethnographic atlas. *Ethnology*, 6:109–236.
Murdock, George P. (1971). *Outline of cultural materials*, 4th ed. New Haven, CT: Human Relations Area Files.
Murphey, Murray G. (1973). *Our knowledge of the historical past*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
Myerhoff, Barbara. (1989). So what do you want from us here? In *In the field*, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 83–90. New York: Praeger.
Myers, Gloria, and A. V. Margavio. (1983). The black bourgeoisie and reference group change: A content analysis of *Ebony*. *Qualitative Sociology*, 6:291–307.
Myrdal, Gunnar. (1973). The beam in our eyes. In *Comparative research methods*, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 89–99. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Namenwirth, J. Z. (1970). Prestige newspapers and assessment of elite opinions. *Journalism Quarterly*, 47:318–323.

Narayan, Sowmya, and John A. Krosnick. (1996). Education moderates some response effects in attitude measurement. *Public Opinion Quarterly*, 60:58–88.

Naroll, Raoul. (1968). Some thoughts on comparative method in cultural anthropology. In *Methodology in social research*, edited by H. Blalock and A. Blalock, pp. 236–277. New York:

McGraw-Hill. National Science Board. (2016). Science and Engineering Labor Force. https://www.nsf.gov/statistics/2016/nsb20161/uploads/1/6/chapter-3.pdf. Accessed March 31, 2017.

Nash, Jeffrey E., and David W. McCurdy. (1989). Cultural knowledge and systems of knowing. *Sociological Inquiry*, 59:117–126.

Nature Neuroscience Editorial. (2005). A political attack on peer review. *Nature Neuroscience*, 8(10):1273–1273.

Nederhof, Anton J. (1986). Effects of research experiences of respondents. *Quality and Quantity*, 20:277–284.

Nelkin, Dorothy. (1982a). Forbidden research: Limits on inquiry in the social sciences. In *Ethical issues in social science research*, edited by Tom L. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 163–174. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Neuberg, Leland Gerson. (1988). Distorted transmission: A case study in the diffusion of "social scientific" research. *Theory and Society*, 17:487–526.

Neuman, W. Lawrence. (1992). Gender, race and age differences in student definitions of sexual harassment. *Wisconsin Sociologist*, 29:63–75.

Neuman, W. Lawrence. (2000). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches*, 4th ed. Boston: Allyn and Bacon.

Neuman, W. Lawrence. (2012). Designing the face to face survey interview. In *Handbook of survey methodology*, edited by L. Gideon, pp. 227–248. New York: Springer.

Newman, Joshua. (2007). Old times there are not forgotten: Sport, identity, and the Confederate flag in the Dixie South. *Sociology of Sport Journal*, 24(3):261–282.

Newman, Katherine S. (2008). Ties that bind: Cultural interpretations of delayed adulthood in Western Europe and Japan. *Sociological Forum*, 23(4):645–666.

Nichols, Allison, Deborah A. Eckberg, and Barbara Thomas. (2015). Should sociology departments train students for careers in evaluation? An analysis of evaluation methodology courses. *American Sociologist*, 46(4):486–499.

Nichols, Tom. (2017). *The death of expertise: The campaign against established knowledge and why it matters*. New York: Oxford University Press.

Nielsen, Mark, et al. (2017). The persistent sampling bias in developmental psychology: A call to action. *Journal of Experimental Child Psychology*, 162:31–38.

Niemi, Iiris. (1993). Systematic error in behavioral measurement: Comparing results from interview and time budget studies. *Social Indicators Research*, 30(2/3):229–244.

Nobles, Melissa. (2000). *Shades of citizenship: Race and the census in modern politics*. Palo Alto CA: Stanford University Press.

Noelle-Neumann, Elisabeth. (1974). Spiral of silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24:43–51.

Noelle-Neumann, Elisabeth. (1984). *The spiral of silence: Public opinion—our social skin*. Chicago: University of Chicago Press.

Norris, M. (1981). Problems in the analysis of soft data and some suggested solutions. *Sociology*, 15:337–351.

Norusis, Marija J. (1986). *The SPSS-X guide to data analysis*. Chicago: SPSS, Inc.

Novick, Peter. (1988). *That noble dream: The "objectivity question" and the American historical profession*. New York: Cambridge University Press.

Nowak, Stefan. (1989). Comparative studies and social theory. In *Cross-national research in sociology*, edited by M. Kohn, pp. 34–56. Newbury Park, CA: Sage.
Nowotny, Helga, and Hilary Rose, eds. (1979). *Countermovements in the sciences*. Boston: D. Reidel.
Nunnally, Jum C. (1978). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.
Nyham, Brendan, and Jason Reifler. (2010). When corrections fail: The persistence of political misperceptions. *Political Behavior*, 32:303–330.
Obinger, Herbert, Carina Schmitt, and Peter Starke. (2013). Policy diffusion and policy transfer in comparative welfare state research. *Social Policy and Administration*, 47(1): 111–129.
O'Brien, Kerry, Walter Forrest, Dermot Lynott, and Michael Daly. (2013). Racism, gun ownership and gun control: Biased attitudes in US whites may influence policy decisions. *PLoS One*, 8(10): e77552.
O'Brien, Robert M. (1992). Levels of analysis. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1107–1112. New York: Macmillan.
Odenahl, Teresa, and Aileen M. Shaw. (2002). "Interviewing elites." In *Handbook of interview research*, edited by J. Gubrium and J. Holstein, pp. 299–316. Thousand Oaks, CA:Sage.
Odette, Parry, and Natasha Mautner. (2004). Whose data are they anyway? *Sociology*, 38:139–152.
O'Donnell, John M. (1985). *The origins of behaviorism: American psychology, 1870–1920*. New York: New York University Press.
Offe, Claus. (1981). The social sciences: Contract research or social movements? *Current Perspectives on Social Theory*, 2:31–37.
Oksenberg, Lois, Lerita Coleman, and Charles F. Cannell. (1986). Interviewers' voices and refusal rates in telephone surveys. *Public Opinion Quarterly*, 50:97–111.
Oliker, Stacey J. (1994). Does workfare work? Evaluation research and workfare policy. *Social Problems*, 41:195–211.
Olsen, Marvin E., and Michael Micklin, eds. (1981). *Handbook of applied sociology*. New York: Praeger.
Olsen, Virginia. (1994). Feminism and models of qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 158–174. Thousand Oaks, CA:Sage.
Olson, Kristen, and Andy Peytchev. (2007). Effect of interviewer experience on interview pace and interviewer attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 71(2):273–286.
Olson, Kristen, Megumi Watanabe, and Jolene D. Smyth. (2018). A comparison of full and quasi-filters for autobiographical questions. *Field Methods*, 30(4): 371–385.
Oltmann, Shannon M. (2015). Data, censorship, and politics: Analyzing the restricted flow of information in federal scientific policy development. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(1):144–161.
Orbuch, Terri, and Sandra L. Eyster. (1997). Division of labor among black couples and white couples. *Social Forces*, 76:301–332.
Orloff, Ann Shola. (1993). *The politics of pensions: A comparative analysis of Britain, Canada and the United States, 1880–1940*. Madison: University of Wisconsin Press.
Osgood, C. E., G. Suci, and H. Tannenbaum. (1957). *The measurement of meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
Ostrom, Thomas M., and Katherine M. Gannon. (1996). Exemplar generation: Assessing how respondents give meaning to rating scales. In *Answering questions*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 293–318. San Francisco: Jossey-Bass.
O'Shaughnessy, Sara, and Naomi T. Krogman. (2012). A revolution reconsidered? Examining the practice of qualitative research in feminist scholarship. *Signs*, 37(2):493–520.
O'Sullivan, Katherine. (1986). *First world nationalisms*. Chicago: University of Chicago Press.
Overbye, Dennis. (January 2, 2007). Free will: Now you have it, now you don't. *New York Times*.
Øyen, Else. (1990). The imperfection of comparisons. In *Comparative methodology: Theory and practice in international social research*, edited by E. Øyen, pp. 1–18. Newbury Park, CA: Sage.
Packer, Martin. (2011). *The Science of Qualitative Research*. New York: Cambridge University Press.

Paige, Jeffrey M. (1975). *Agrarian revolution*. New York: Free Press.

Pampel, Fred C. (2006). Socioeconomic distinction, cultural tastes, and cigarette smoking. *Social Science Quarterly*, 87(1):19–35.

Pampel, Fred C. (2016). Cohort changes in the social distribution of tolerant sexual attitudes. *Social Forces*, 95(2):753–777.

Panofsky, Aaron, and Catherine Bliss. (2017). Ambiguity and scientific authority: Population classification in genomic science. *American Sociological Review*, 82(1):59–87.

Papendick, Michael, and Gerd Bohner. (2017). Passive victim - strong survivor? Perceived meaning of labels applied to women who were raped. *PLoS One*, 12(5): e0177550.

Parcel, Toby L. (1992). Secondary data analysis and data archives. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 4, edited by M. Borgatta, pp. 1720–1728. New York: Macmillan.

Parker, Meagan E., et. al. (2017). Cultural domain analysis: Findings from formative implementation research in northern Senegal. *Annals of Nutrition and Metabolism*, 71(2):1286–1286.

Parker-Pope, Tara. (December 14, 2007). Wrinkle cream not working? Give me two more jars. *New York Times*.

Parrott, Scott, and Caroline T. Parrott. (2015). Law & disorder: The portrayal of mental illness in U.S. crime dramas. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 59(4):640–657.

Parry, Marc. (2015). Conflict over sociologist's narrative puts spotlight on ethnography. *Chronicle of Higher Education* 61(39):19.

Paternoster, Raymond, Shawn Bushway, Robert Brame, and Robert Apel. (2003). The effect of teenage employment on delinquency and problem behaviors. *Social Forces*, 82(1):297–335.

Paulos, John Allen. (2001). *Innumeracy: Mathematical illiteracy and its consequences*. New York: Hill and Wang.

Payne, A. Abigail. (2002). Do US Congressional earmarks increase research output at universities? *Science and Public Policy*, 29(5):314–330.

Payne, A. Abigail. (2003a). The effects of congressional appropriation committee membership on the distribution of federal research funding to universities. *Economic Inquiry*, 41:325–345.

Payne, A. Abigail. (2003b). The role of politically motivated subsidies on university research activities. *Educational Policy*, 17:12–37.

Pearsall, Marion. (1970). Participant observation as role and method in behavioral research. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 340–352. Chicago: Markham.

Pearson, Michael Ross, and Robyn M. Dawes. (1992). Personal recall and the limits of retrospective questions in surveys. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 65–94. New York: Russell Sage Foundation.

Pedriana, Nicholas. (2005). Rational choice, structural context, and increased return. *Sociological Methods and Research*, 33:349–382.

Peterson, Robert A. (1984). Asking the age question: A research note. *Public Opinion Quarterly*, 48:379–383.

Pew Center Forum on Religion and Public Life. (2005). Public divided on origins of life. http://pewforum.org/docs/?DocID=115. Accessed February 18, 2010.

Pew Center Research Center for the People and the Press. (2009). Public praises science; scientists fault public, media scientific achievements less prominent than a decade ago. July 9, 2009. http://people-press.org/report/528/. Accessed July 30, 2010.

Pfohl, Stephen. (1990). Welcome to the parasite cafe: Postmodernity as a social problem. *Social Problems*, 37:421–442.

Phelan, Jo, Bruce G. Link, and Naumi M Feldman. (2013). The genomic revolution and beliefs about essential racial differences: A backdoor to eugenics? *American Sociological Review*, 78(2):167–191.

Phillips, Bernard. (1985). *Sociological research methods: An introduction*. Homewood, IL: Dorsey.

Phillips, D. C. (1987). *Philosophy, science and social inquiry: Contemporary methodological controversies in social science and related applied fields of research*. New York: Pergamon.

Phillips, Derek. (1971). *Knowledge from what?* Chicago: Rand McNally.
Pierson, Paul. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review*, 94:251–267.
Piffa, Paul K., Daniel M. Stancatoa, Stéphane Côtéb, Rodolfo Mendoza-Dentona, and Dacher Keltnera. (2012). Higher social class predicts increased unethical behavior. *PNAS*, 109(11):4086–4091.
Pinkston, Kevin. (2015). The best of both worlds: One account of becoming a program evaluation sociologist. *American Sociologist*, 46(4):480–485.
Platt, Jennifer. (1981). Evidence and proof in documentary research. *Sociological Review*, 29:31–66.
Platt, Jennifer. (2007). Some issues in comparative, macro and international work in the history of sociology. *American Sociologist*, 38(4):352–363.
Platt, Jennifer. (2016). Using journal articles to measure the level of quantification in national sociologies. *International Journal of Social Research Methodology*, 19(1):31–49.
Poe, Gail S., et al. (1988). "Don't know" boxes in factual questions in a mail questionnaire: Effects on level and quality of response. *Public Opinion Quarterly*, 52:212–222.
Polling Report. (2007). http://www.pollingreport.com/science. Accessed December 22, 2007.
Pollner, Melvin, and Richard Adams. (1997). The effect of spouse presence on appraisals of emotional support and household strain. *Public Opinion Quarterly*, 61:615–626.
Pope, Tyler, Taylor Deer, and Matt Comba. (April 27, 2016). Drug Testing of welfare recipients hasn't worked in other states; West Virginia is doing it anyway. Mountaineer News Service, http://mountaineernewsservice.com/10806-2/
Popovich, P. M., B. J. Licata, D. Nokovich, T. Martelli, and S. Zoloty. (1986). Assessing the incidence and perceptions of sexual harassment behaviors among American undergraduates. *Journal of Psychology*, 120:387–396.
Popper, Karl. (1959/1934). *The logic of scientific discovery*. New York: Basic Books.
Portacolone, Elena. (2015). Older Americans living alone: The influence of resources and intergenerational integration on inequality. *Journal of Contemporary Ethnography*, 44(3):280–305.
Porter, Stephen, and Michael Whitcomb. (2003). The impact of contact type on web survey response rates. *Public Opinion Quarterly*, 67:579–588.
Porter, Theodore M. (1995). *Trust in numbers: The pursuit of objectivity in science and the public life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Pottick, Kathleen, and Paul Lerman. (1991). Maximizing survey response rates for hard-to-reach inner-city populations. *Social Science Quarterly*, 72:172–180.
Presser, Stanley. (1984). Is inaccuracy on factual survey items item-specific or respondent-specific? *Public Opinion Quarterly*, 48:344–355.
Presser, Stanley. (1990). Measurement issues in the study of social change. *Social Forces*, 68:856–868.
Presser, Stanley, Johnny Blair, and Timothy Triplett. (1992). Survey sponsorship, response rates and response effects. *Social Science Quarterly*, 73:699–702.
Prewitt, Kenneth. (1983). Management of survey organizations. In *Handbook of social research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 123–143. Orlando, FL: Academic Press.
Prewitt, Kenneth. (2016). *What is "your" race?: The census and our flawed efforts to classify Americans*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Price, Donald D., Damien G. Finniss, and Fabrizio Benedetti. (2008). A comprehensive review of the placebo effect: Recent advances and current thought. *Annual Review of Psychology*, 59:565–590.
Price, Vincent. (1989). Social identification and public opinion: Effects of communicating group conflict. *Public Opinion Quarterly*, 53:197–224.
Prior, Lindsay. (2003). *Using documents in social research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Pronin, Emily, Daniel Wegner, Kimberly McCarthy, and Sylvia Rodriguez. (2006). Everyday magical powers: The role of apparent mental causation in the overestimation of personal influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(2):218–231.

Prucha, Francis Paul. (1987). *Handbook for research in American history: A guide to bibliographies and other reference works*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Pruchno, Rachel, Jonathan Brill, Yvonne Shands, Judith Gordon, Maureen Wilson Genderson, Miriam Rose, and Francine Cartwright. (2008). Convenience samples and caregiving research: How generalizable are the findings? *The Gerontologist*, 48(6):820–827.

Przeworski, Adam, and Henry Teune. (1970). *The logic of comparative inquiry*. New York: Wiley.

Przeworski, Adam, and Henry Teune. (1973). Equivalence in cross-national research. In *Comparative research methods*, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 119–137. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Psychological Science Agenda. (2013). Coburn amendment restricts NSF political science funding. http://www.apa.org/science/about/psa/2013/04/political-science-funding.aspx (accessed June 22, 2017).

Punch, Maurice. (1986). *The politics and ethics of fieldwork*. Beverly Hills, CA: Sage.

Pusey, Michael. (1987). *Jürgen Habermas*. New York: Tavistock.

Pyke, Sandra W., and Neil McK. Agnew. (1991). *The science game*, 5th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Quarles, Susan D., ed. (1986). *Guide to federal funding for social scientists*. New York: Russell Sage Foundation.

Raab, M. 1998. Condom availability in high school does not increase teenage sexual activity but does increase condom use. *Family Planning Perspectives*, 30(1):48–49.

Rabinow, Paul, and William M. Sullivan. (1979). The interpretative turn: Emergence of an approach. In *Interpretative social science: A reader*, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 1–24. Berkeley: University of California Press.

Ragin, Charles C. (1987). *The comparative method*. Berkeley: University of California Press.

Ragin, Charles. (1989). New directions in comparative research. In *Cross-national research in sociology*, edited by M. Kohn, pp. 57–76. Newbury Park, CA: Sage.

Ragin, Charles C. (1992a). Introduction: Cases of "what is a case?" In *What is a case?: Exploring the foundations of social inquiry*, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 1–18. New York: Cambridge University Press.

Ragin, Charles C. (1992b). Casing and the process of social inquiry. In *What is a case?: Exploring the foundations of social inquiry*, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 217–226. New York: Cambridge University Press.

Ragin, Charles C. (1994a). *Constructing social research*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Ragin, Charles C. (1994b). Introduction to qualitative comparative analysis. In *The comparative political economy of the welfare state*, edited by Thomas Janoski and Alexander Hicks, pp. 299–319. New York: Cambridge University Press.

Ragin, Charles C. (2008). *Redesigning social inquiry: Fuzzy sets and beyond*. Chicago: University of Chicago Press.

Ragin, Charles C., and David Zaret. (1983). Theory and method in comparative research. *Social Forces*, 61:731–754.

Raley, Sara, Suzanne M. Bianchi, and Wendy Wang. (2012). When do father's care? Mother's economic contribution and father's involvement in child care. *American Journal of Sociology*, 117(5):1422–1459.

Rampton, Sheldon, and John Stauber. (2001). *Trust us, we're experts*. New York: Putnam.

Rasmussen, Eric E., and Rebecca L. Densley. (2017). Girl in a country song: Gender roles and objectification of women in popular country music across 1990 to 2014. *Sex Roles*, 76:188–201.

Rathje, W. L., and W. W. Hughes. (1976). The garbage Project as nonreactive approach: Garbage in-garbage out. In *Perspective on attitude assessment: Surveys and their alternatives*, edited by H. W. Sinaiko and L. A. Broeding. Champaign, IL:Pendleton Publications.

Rathje, William, and Cullen Murphy. (1992). *Rubbish: The archaeology of garbage*. New York: Vintage.

Ravo, Nick. (October 14, 1996). Index of social well-being is at the lowest in 25 years. *New York Times*.

Reason, Peter. (1994). Three approaches to participative inquiry. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 324–339. Thousand Oaks, CA: Sage.

Redline, Cleo. (2013). Clarifying categorical concepts in a web survey. *Public Opinion Quarterly*, 77(Special Issue):89–105.

Reed, Isaac Ariail. (2010). Epistemology contextualized: Socialscientific knowledge in a postpositivist era. *Sociological Theory*, 28(1):20–29.

Reedy, Justin, Chris Wells, and John Gastil. (2014). How voters become misinformed: An investigation of the emergence and consequences of false factual beliefs. *Social Science Quarterly*, 95 (5):1399–1418.

Reese, Stephen, W. Danielson, P. Shoemaker, T. Chang, and H. Hsu. (1986). Ethnicity of interview effects among Mexican Americans and Anglos. *Public Opinion Quarterly*, 50:563–572.

Reid, Lesley Williams. (2008). Disaggregating the effects of racial and economic inequality on early twentieth-century execution rates. *Sociological Spectrum*, 28(2):160–174.

Reingold, David A. (1999). The private sector as a sociological laboratory. *American Sociologist* 30(1):74–86.

Reinharz, Shulamit. (1979). *On becoming a social scientist*. San Francisco: Jossey-Bass.

Reinharz, Shulamit. (1992). *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.

Reskin, Barbara. (1977). Scientific productivity and the reward structure of science. *American Sociological Review*, 42:491–504.

Revilla, Melanie, Diana Zavala-Rojas, and Willem Saris. (2016). Creating a good question: How to use cumulative experience. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 236–254. Thousand Oaks, CA: Sage.

Reyonlds, Megan M., and David Brady. (2012). Bringing you more than the weekend: Union membership and self-rated health in the United States. *Social Forces*, 90:(3):1023–1049.

Reynolds, Paul Davidson. (1971). *A primer in theory construction*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.

Reynolds, Paul Davidson. (1979). *Ethical dilemmas and social science research*. San Francisco: Jossey-Bass.

Reynolds, Paul Davidson. (1982). *Ethics and social science research*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Rich, Frank. (August 28, 2010). The billionaires bankrolling the Tea Party. *New York Times*.

Richards, Thomas J., and Lyn Richards. (1994). Using computers in qualitative research. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 445–462. Thousand Oaks, CA: Sage.

Richardson, Jane, and Barry Godfrey. (2003). Towards ethical practice in the use of archived transcripted interviews. *International Journal of Social Research Methodology*, 6:347–355.

Ricoeur, Paul. (1970). The model of the text: Meaningful action considered as a text. In *Interpretative social science: A reader*, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 73–102. Berkeley: University of California Press.

Riessman, Catherine Kohler. (2007). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Rihoux, Benoît. (2003). Bridging the gap between the qualitative and quantitative worlds? A retrospective and prospective view on Qualitative Comparative Analysis. *Field Methods*, 15(4):351–365.

Rind, Bruce, and David Strohmetz. (1999). Effect on restaurant tipping of a helpful message written on the back of customers' checks. *Journal of Applied Social Psychology*, 29:139–144.
Ritzer, George. (1975). *Sociology: A multi-paradigm science*. Boston: Allyn and Bacon.
Rivera, Lauren A. (2012). Hiring as cultural matching: The case of elite professional service firms. *American Sociological Review*, 77(6):999–1022.
Roadburg, Alan. (1980). Breaking relationships with field subjects: Some problems and suggestions. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 281–291. New York: St. Martin's Press.
Roberts, Carl W. (1989). Other than counting words: A linguistic approach to content analysis. *Social Forces*, 68:147–177.
Roberts, Caroline. (2016). Response styles in surveys: Understanding their causes and mitigating their impact on data quality. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 579–596. Thousand Oaks, CA: Sage.
Robertson, John A. (1982). The social scientist's right to research and the IRB system. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. L. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 356–372. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Robinson, John P., Jerrold G. Rusk, and Kendra B. Head. (1972). *Measures of political attitudes*. Ann Arbor: Center for Political Studies, Institute for Social Research, University of Michigan.
Robinson, John P., and Philip R. Shaver. (1969). *Measures of social psychological attitudes*. Ann Arbor: Survey Research Center, Institute for Social Research, University of Michigan.
Rockwood, Todd H., Roberta L. Sangster, and Don A. Dillman. (1997). The effect of response categories on questionnaire answers: Context and mode effects. *Sociological Methods and Research*, 26(1): 118–140.
Roderick, Rick. (1986). *Habermas and the foundations of critical theory*. New York: St. Martin's Press.
Roethlisberger, F. J., and W. J. Dickenson. (1939). *Management and the worker*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Rose, Gerry. (1982). *Deciphering social research*. Beverly Hills, CA: Sage.
Rosen, Lawrence. (1995). The creation of the Uniform Crime Report: The role of social science. *Social Science History*, 19:215–238.
Rosenau, Pauline Marie. (1992). *Post-modernism and the social sciences*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
Rosenberg, Morris. (1968). *The logic of survey analysis*. New York: Basic Books.
Rosenbloom, Tova, Adar Ben-Eliyahu, Dan Nemrodov, Ariela Biegel, and Amotz Perlman. (2009). Committing driving violations: An observational study comparing city, town and village. *Journal of Safety Research*, 40(3):215–219.
Rosenfeld, Bryn, Kosuke Imai, and Jacob N. Shapiro. (2016). An empirical validation study of popular survey methodologies for sensitive questions. *American Journal of Political Science*, 60(3):783–802.
Rosenthal, Robert. (1984). *Meta-analytic procedures for social research*. Beverly Hills, CA: Sage.
Rosnow, Ralph L. (1981). *Paradigms in transition: The methodology of social inquiry*. New York: Oxford University Press.
Ross, Dorothy. (1991). *The origins of American social science*. New York: Cambridge University Press.
Ross, James, S. Laston, P. Pelto, and L. Muna. (2002). Exploring explanatory models of women's reproductive health in rural Bangladesh. *Culture, Health and Sexuality*, 4:173–190.
Rossi, Peter H., ed. (1982). *Standards for evaluation practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
Rossi, Peter H., and Howard E. Freeman. (1985). *Evaluation: A systematic approach*, 3rd ed. Beverly Hills, CA: Sage.
Rossi, Peter H., James D. Wright, and Eleanor Weber-Burdin. (1982). *Natural hazards and public choice*. New York: Academic Press.
Rossi, Robert J., and Kevin J. Gilmartin. (1980). *The handbook of social indicators: Sources, characteristics and analysis*. New York: Garland STPM Press.

Roth, Guenther, and Wolfgang Schluchter. (1979). *Max Weber's vision of history: Ethics and methods*. Berkeley: University of California Press.

Roth, Wendy D., and Jal D. Mehta. (2002). The Rashomon effect: Combining positivist and interpretivist approaches in the analysis of contested events. *Sociological Methods and Research*, 31(2):131–173.

Rothschild, Joyce. (2008). Freedom of speech denied, dignity assaulted: What the whistleblowers experience in the US. *Current Sociology*, 56(6):884–903.

Roy, Donald. (1970). The study of southern labor union organizing campaigns. In *Pathways to data*, edited by

R. W. Habenstein, pp. 216–244. Chicago: Aldine.

Roy, William. (2001). *Making societies*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.

Roy, William G. (1983). The unfolding of the interlocking directorate structure of the United States. *American Sociological Review*, 48:248–257.

Roy, William G. (1984). Class conflict and social change in historical perspective. *Annual Review of Sociology*, 10:483–506.

Rozenblit, Leonid, and Frank Keil. (2002). The misunderstood limits of folk science: An illusion of explanatory depth. *Cognitive Science* 26(5):521–562.

Rubach, Timothy J. (2010). "Let me tell the story straight on": Middlemarch, process-tracing methods, and the politics of the narrative. *British Journal of Politics and International Relations*, 12(4):477–497.

Rubin, Herbert J. (1983). *Applied social research*. Columbus, OH:Charles E. Merrill.

Rubio, Doris McGartland et al. (2010). Defining translational research: Implications for training. *Academic medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges* 85(3): 470–475.

Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Huber Stephens, and John D. Stephens. (1992). *Capitalist development and democracy*. Chicago: University of Chicago Press.

Rueschemeyer, Dietrich, and John Stephens. (1997). Comparing historical sequences: A powerful tool for causal analysis. *Comparative Social Research*, 16:55–72.

Rule, James. (1978a). *Insight and social betterment: A preface to applied social science*. New York: Oxford University Press.

Rule, James. (1978b). Models of relevance: The social effects of sociology. *American Journal of Sociology*, 84:78–98.

Runciman, W. G. (1980). Comparative sociology or narrative history. *European Journal of Sociology*, 21:162–178.

Runyon, Richard P., and Audry Haber. (1980). *Fundamentals of behavioral statistics*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Ryan, Camille. (2013). *Language use in the United States: 2011*. Washington, DC: United States Census Bureau.

Ryan, Mary. (1989). The American parade. In *The new cultural history*, edited by L. Hunt, pp. 131–153. Berkeley: University of California Press.

Ryder, Norman B. (1992). Cohort analysis. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 1, edited by M. Borgatta, pp. 227–231. New York: Macmillan.

Sabia, Daniel R., Jr., and Jerald T. Wallulis. (1983). *Changing social science: Changing theory and other critical perspectives*. Albany: State University of New York at Albany.

Sadish, William R., and Thomas D. Cook. (2009). The renaissance of field research in evaluating interventions. *Annual Review of Psychology*, 60:607–629.

Sagarin, Edward. (1973). The research setting and the right not to be researched. *Social Problems*, 21:52–64.

Sampson, Robert J. (2008). Rethinking crime and immigration. *Contexts*, 7(1):28–33.

Sanday, Peggy Reeves. (1983). The ethnographic paradigm(s). In *Qualitative methodology*, edited by J. Van Maanen, pp. 19–36. Beverly Hills, CA: Sage.

Sanders, Jane. (1979). *Cold war on the campus: Academic freedom at the University of Washington, 1946–64*. Seattle: University of Washington Press.

Sanjek, Roger. (1978). A network method and its uses in urban anthropology. *Human Organization*, 37:257–268.

Sanjek, Roger. (1990). On ethnographic validity. In *Field notes: The makings of anthropology*, edited by R. Sanjek, pp. 385–418. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Savage, James. (2001). *Funding science in America: Congress, universities, and the politics of the academic pork barrel*. New York: Cambridge University Press.

Savelsberg, Joachim, Ryan King, and Lara Cleveland. (2002). Politicized scholarship? Science on crime and the state. *Social Problems*, 49:327–348.

Sayer, Andrew. (1992). *Method in social science: A realist approach*, 2nd ed. New York: Routledge.

Schacter, Daniel L, ed. (1995). *Memory distortion: How minds, brains, and societies reconstruct the past*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schacter, Daniel L. (2001). *The seven deadly sins of memory: How the mind forgets and remembers*. Boston: Houghton Mifflin.

Schaefer, David, and Don A. Dillman. (1998). Development of a standard e-mail methodology. *Public Opinion Quarterly*, 62:378–397.

Schaffer, Nora Cate. (1980). Evaluating race-of-interviewer effects in a national survey. *Sociological Methods and Research*, 8:400–419.

Schaeffer, Nora Cate. (2004). Conversation with a purpose—or conversation? In *Standardization and tacit knowledge*, edited by Douglas W. Maynard et al., pp. 95–123. New York: Wiley.

Schaeffer, Nora Cate, and Stanley Presser. (2003). The science of asking questions. *Annual Review of Sociology*, 29:65–88.

Scharrer, Lisa, Marc Stadtler, and Rainer Bromme. (2014). You'd better ask an expert: Mitigating the comprehensibility effect on laypeople's decisions about science-based knowledge claims. *Applied Cognitive Psychology*, 28: 465–471.

Schatzman, Leonard, and Anselm L. Strauss. (1973). *Field research: Strategies for a natural sociology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Scheibe, Karl E. (1988). Metamorphosis in the psychologist's advantage. In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 53–71. New Haven, CT: Yale University Press.

Scheuch, Erwin K. (1990). The development of comparative research: Towards causal explanations. In *Comparative methodology*, edited by E. Øyen, pp. 19–37. Newbury Park, CA: Sage.

Schmeling, Sharon L., and Mike Miller. (August 11, 1988). Whistleblower wins suit against UW. *Capital Times* (Madison, Wisconsin).

Schmidt, Peter. (February 12, 2012). Charles Murray, author of 'The Bell Curve,' steps back into the ring. *Chronicle of Higher Education*.

Schmitt, Eric. (June 27, 1997). Army criticized on survey on harrassment. *New York Times*.

Schneider, Mark A. (1987). Culture-as-text in the work of Clifford Geertz. *Theory and Society*, 16:809–883.

Schneider, Silke L., Dominique Joye, and Christof Wolf. (2016). When translation is not enough: Background variables in comparative surveys. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 288–307. Thousand Oaks, CA: Sage.

Schnell, Rainer. (2016). Record linkage. In *The SAGE Handbook of Survey Methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith and Y. Fu, pp. 662–669. Thousand Oaks, CA: Sage.

Schober, Michael, and Frederick G. Conrad. (1997). Does conversational interviewing reduce survey measurement error? *Public Opinion Quarterly*, 61:576–602.

Schober, Michael, and Frederick Conrad. (2004). A collaborative view of standardized survey interview. In *Standardization and tacit knowledge*, edited by Douglas W. Maynard et al., pp. 67–94. New York: Wiley.

Schor, Paul. (2017). *Counting Americans: How the US Census classified the nation.* New York: Oxford University Press.

Schrag, Zachary. (2010). *Ethical Imperialism: Institutional Review Boards and the Social Sciences, 1965–2009.* Baltimore: John Hopkins University Press.

Schrager, Laura, and James Short. (1980). How serious a crime? Perceptions of organizational and common crimes. In *White collar crime,* edited by G. Geis and E. Stotland, pp. 14–31. Beverly Hills, CA: Sage.

Schrecker, Ellen. (1986). *No ivory tower: McCarthyism and the university.* New York: Oxford University Press.

Schreier, Margrit. (2014). Qualitative content analysis. In *The Sage handbook of qualitative data analysis,* edited by U. Flick, pp. 170–183, Thousand Oaks, CA: Sage.

Schuessler, Karl. (1982). *Measuring social life feelings.* San Francisco: Jossey-Bass.

Schuman, Howard. (1992). Context effects: State of the past/state of the art. In *Context effects in social and psychologicalresearch,* edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 5–20. New York: Springer-Verlag.

Schuman, Howard, and Lawrence Bobo. (1988). Survey-based experiments on white racial attitudes towards racial integration. *American Journal of Sociology,* 94:273–299.

Schuman, Howard, and Jean M. Converse. (1971). Effects of black and white interviewers on black response in 1968. *Public Opinion Quarterly,* 65:44–68.

Schuman, Howard, and Otis Dudley Duncan. (1974). Questions about attitude survey questions. In *Sociological methodology, 1973–1974,* edited by H. Costner, pp. 232–251. San Francisco: Jossey-Bass.

Schuman, Howard, and Jacob Ludwig. (1983). The norm of even-handedness in surveys as in life. *American Sociological Review,* 48:112–120.

Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1977). Question wording as an independent variable in survey analysis. *Sociological Methods and Research,* 6:151–170.

Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1979). The open and closed question. *American Sociological Review,* 44:692–712.

Schuman, Howard, and Stanley Presser. (1981). *Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording and content.* New York: Academic Press.

Schwandt, Thomas A. (1994). Constructivist, interpretivist approaches to human inquiry. In *Handbook of qualitative research,* edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 118–137. Thousand Oaks, CA: Sage.

Schwandt, Thomas A. (1997). *Qualitative inquiry: A dictionary of terms.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Schwartz, Barry. (1997). Collective memory and history: How Abraham Lincoln became a symbol of racial equality. *Sociological Quarterly,* 38(3):469–496.

Schwartz, David. (1997). *Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu.* Chicago: University of Chicago Press.

Schwartz, Howard, and Jerry Jacobs. (1979). *Qualitative sociology: A method to the madness.* New York: Free Press.

Schwartz, Morris, and Charolotte Green Schwartz. (1969). Problems in field observation. In *Issues in participant observation,* edited by G. J. McCall and J. L. Simmons, pp. 89–105. Reading, MA: Addison-Wesley.

Schwarz, Norbert. (1996). *Cognition and communication: Judgmental biases, research methods, and the logic of conversation.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Schwarz, Norbert, and Hans-J. Hippler. (1995). Subsequent questions may influence answers to preceding questions in mail surveys. *Public Opinion Quarterly,* 59:93–97.

Schwarz, Norbert, Bäurbel Knäuper, Hans-J. Hippler, Elizabeth Noelle-Neumann, and Leslie Clark. (1991). Rating scales: Numeric values may change the meaning of scale labels. *Public Opinion Quarterly,* 55:570–582.

Schwarz, Norbert, and Seymour Sudman. (1992). *Context effects in social and psychological research*. New York: Springer-Verlag.

Schwarz, Norbert, and Seymour Sudman. (1994). *Autobiographical memory and the validity of retrospective reports*. New York: Springer-Verlag.

Schweizer, Thomas. (1997). Embeddedness of ethnographic cases: A social networks perspective. *Current Anthropology*, 38(5):739–760.

Schwendinger, H., and J. Schwendinger. (1974). *Sociologists of the chair*. New York: Basic Books.

Scott, James C. (1998). *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.

Scott, William A. (1968). Attitude measurement. In *The handbook of social psychology, Vol. 2: Research methods*, edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 204–273. Reading, MA: Addison-Wesley.

Sears, David O. (1986). College sophomores in the laboratory: Influences of a narrow data base on social psychology's view of human nature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51:515–530.

Sellin, Thorsten, and Marvin E. Wolfgang. (1964). *The measurement of delinquency*. New York: Wiley.

Selvin, Hanan C., and Everett K. Wilson. (1984). On sharpening sociologists' prose. *Sociological Quarterly*, 25:205–223.

Sepstrup, P. (1981). Methodological developments in content analysis. In *Advances in content analysis*, edited by K. Rosengren, pp. 133–158. Beverly Hills, CA: Sage.

Sewell, William H., Jr. (1980). *Work and revolution in France*. New York: Cambridge University Press.

Sewell, William H., Jr. (1987). Theory of action, dialectic, and history: Comment on Coleman. *American Journal of Sociology*, 93:166–171.

Sewell, William H., Jr. (1992). Introduction: Narratives and social identities. *Social Science History*, 16:479–488.

Sewell, William H., Jr. (1996). Three temporalities: Toward an eventful sociology. In *The historical turn in the human sciences*, edited by T. McDonald, pp. 245–280. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Sewell, William H., Jr. (2005). The political unconscious of social and cultural history, or, confessions of a former quantitative historian. In *The politics of method in the human sciences: Positivism and its epistemological others*, edited by George Steinmetz, pp. 173–206. Durham, NC: Duke University Press.

Seybold, Peter. (1987). The Ford Foundation and the transformation of political science. In *The structure of power in America*, edited by M. Schwartz, pp. 185–198. New York: Holmes and Meier.

Shafer, Robert Jones. (1980). *A guide to historical method*, 3rd ed. Homewood, IL: Dorsey.

Shaffir, William B., Robert A. Stebbins, and Allan Turowetz. (1980). Introduction. In *Fieldwork experience*, edited by W. B. Shaffir, R. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 3–22. New York: St. Martin's Press.

Shattuck, John, and Muriel Morisey Spence. (1988). *Government information controls: Implications for scholarship, science and technology*. Washington, DC: Association of American Universities.

Shaw, C. (1930). *The jack roller*. Chicago: University of Chicago Press.

Sheatsley, Paul B. (1983). Questionnaire construction and item writing. In *Handbook of social research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 195–230. Orlando, FL: Academic Press.

Sherkat, Darren. (2011). Religion and scientific literacy in the United States. *Social Science Quarterly* 92(5):1134–1150.

Shih, Tse-Hua, and Xitao Fan. (2008). Comparing response rates from web and mail surveys: A meta-analysis. *Field Methods*, 20(3):249–271.

Shils, Edward. (1958). The intellectuals and the powers: Some perspectives for comparative analysis. *Comparative Studies in Society and History*, 1(1):5–22.

Shor, E., et al. (2012). Widowhood and mortality: A meta-analysis and meta-regression. *Demography*, 49:575–606.

Shuay, Elizabeth, and James N. Druckman. (2015). The politics of science: Political values and the production, communication and reception of scientific knowledge. *ANNUALS of the American Academy of Political and Social Science*, 658:6–15.

Shupe, Anston D., Jr., and David G. Bromley. (1980). Walking a tightrope: Dilemmas of participation observation of groups in conflict. *Qualitative Sociology*, 2:3–21.

Sieber, Joan, ed. (1982). *The ethics of social research: Fieldwork, regulation, and publication*. New York: Springer-Verlag.

Sieber, Joan E. (1992). *Planning ethically responsible research: A guide for students and internal review boards*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Sieber, Joan E. (1993). The ethics and politics of sensitive research. In *Research on sensitive topics*, edited by C. Renzetti and R. Lee, pp. 14–26. Thousand Oaks, CA: Sage.

Sieber, Sam D. (1973). The integration of fieldwork and survey methods. *American Journal of Sociology*, 78:1335–1359.

Sigelman, Lee. (1982). The uncooperative interviewee. *Quality and Quantity*, 16:345–353.

Silva, Derek D.M. (2017). The othering of Muslims: Discourses of radicalization in the *New xork Times*, 1969–2014. *Sociological Forum*, 32(1):138–161.

Silva, Edward T., and Sheila Slaughter. (1980). Prometheus bound: Limits of social science professionalization. *Theory and Society*, 9:781–819.

Silverman, Craig, and Jeremy Singer-Vine. (2016). Most Americans who see fake news believe it, new survey says. *Buzzfeed.news*. https://www.buzzfeednews.com/article/craigsilverman/fake-news-survey (accessed November 29, 2018).

Silverman, David. (1972). Some neglected questions about social reality. In *New directions in sociological theory*, edited by P. Filmer et al. Cambridge, MA: MIT Press.

Silverman, David. (1993). *Interpreting qualitative data*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Simpson, Christopher. (1993). U.S. mass communication research and counterinsurgency after 1945: An investigation of the construction of scientific "reality." In *Ruthless criticism: New perspectives in U.S. communication history*, edited by William Solomon and Robert McCheaney. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sinatra, Gale M., Dorothe Kienhues, and Barbara K. Hofer (2014). Addressing challenges to public understanding of science: Epistemic cognition, motivated reasoning, and conceptual change. *Educational Psychologist*, 49(2):123–138.

Singer, Benjamin D. (1989). The criterial crisis of the academic world. *Sociological Inquiry*, 59:127–143.

Singer, Eleanor. (1978). Informed consent: Consequences for response rate and response quality in social survey. *American Sociological Review*, 43:144–162.

Singer, Eleanor. (1988). Surveys in the mass media. In *Surveying social life: Papers in honor of Herbert H. Hyman*, edited by H. O'Gorman, pp. 413–436. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

Singer, Eleanor. (1999). The effect of incentives. *Journal of Official Statistics*, 15:217–230.

Singer, Eleanor, and Martin R. Frankel. (1982). Informed consent procedures in telephone interviews. *American Sociological Review*, 47:416–426.

Singer, Eleanor, Robert Groves, and Amy Corning. (1999). Differential incentives: Beliefs about practices, perceptions of equity and effects on survey participation. *Public Opinion Quarterly*, 63:251–260.

Singer, Eleanor, and Luane Kohnke-Aguirre. (1979). Interviewer expectation effects: A replication and extension. *Public Opinion Quarterly*, 43:245–260.

Singer, Eleanor, John Van Hoewyk, and Mary Maher. (1998). Does the payment of incentives create expectation effects? *Public Opinion Quarterly*, 62:152–164.

Singer, Eleanor, John Van Hoewyk, and Mary Maher. (2000). Experiments with incentives in telephone surveys. *Public Opinion Quarterly*, 64:171–188.

Singer, Eleanor, Dawn R. Von Thurn, and Ester R. Miller. (1995). Confidentiality assurances and response: A quantitative review of the experimental literature. *Public Opinion Quarterly*, 59:66–77.

Singleton, Royce, Jr., B. Straits, Margaret Straits, and Ronald McAllister. (1988). *Approaches to social research*. New York: Oxford University Press.

Sitton, Thad, G. Mehaffy, and O. L. Davis, Jr. (1983). *Oral history*. Austin: University of Texas Press.

Skerry, Peter. (2000). *Counting on the census?: Race, group identity, and the evasion of politics*. Washington, DC: Brookings Institution Press.

Skidmore, William. (1979). *Theoretical thinking in sociology*, 2nd ed. New York: Cambridge University Press.

Skinner, Daniel. (2012). "Keep your government hands off my Medicare!" An analysis of media effects on Tea Party health care. *Politics New Political Science*, 34(4):605–619.

Sklar, Kathryn Kish. (1991). Hull House maps and papers: Social science as women's work in the 1890s. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940*, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 111–147. New York: Cambridge University Press.

Skocpol, Theda. (1979). *States and social revolutions*. New York: Cambridge University Press.

Skocpol, Theda. (1984). Emerging agendas and recurrent strategies in historical sociology. In *Vision and method in historical sociology*, edited by T. Skocpol, pp. 356–392. Cambridge: Cambridge University Press.

Skocpol, Theda. (1988). The "uppity generation" and the revitalization of macroscopic sociology: Reflections at mid-career of a woman from the sixties. *Theory and Society*, 17:627–644.

Skocpol, Theda, and Margaret Somers. (1980). The uses of comparative history in macrosocial inquiry. *Comparative Studies in Society and History*, 22:174–197.

Skocpol, Theda, and Vanessa Williamson. (2012). *The Tea Party and the remaking of Republican conservatism*. New York: Oxford University Press.

Slater, Phil. (1977). *Origin and significance of the Frankfurt School*. Boston: Routledge and Kegan Paul.

Sloman, Steven, and Philip Fernbach. (2017). *The knowledge illusion: Why we never think alone*. New York: Riverhead Books.

Smart, Barry. (1976). *Sociology, phenomenology, and Marxian analysis: A critical discussion of the theory and practice of a science of society*. Boston: Routledge and Kegan Paul.

Smelser, Neil J. (1959). *Social change in the industrial revolution*. Chicago: University of Chicago Press.

Smelser, Neil J. (1976). *Comparative methods in the social sciences*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Smelser, Neil J. (1991). Internationalization of social science knowledge. *American Behavioral Scientist*, 35:65–91.

Smith, Brad W., and Malcolm D. Holmes. (2014). Police use of excessive force in minority communities: A test of the minority threat, place, and community accountability hypotheses. *Social Problems* 61(1):83–104.

Smith, Christopher. (1995). Asian New York: The geography and politics of diversity. *International Migration Review*, 29:59–84.

Smith, Dennis. (1991). *The rise of historical sociology*. Philadelphia:Temple University Press.

Smith, George W., and Dorothy E. Smith. (1998). The ideology of "fag": The high school experience of gay students. *Sociological Quarterly*, 39:289–308.

Smith, James Allen. (1991). *The idea brokers: Think tanks and the new policy elite*. New York: Free Press.

Smith Kirsten P., and Nicholas A. Christakis (2008). Social networks and health. *Annual Review of Sociology*, 34:405–429.

Smith, Louis M. (1994). Biographical method. In *Handbook of qualitative research*, edited by . Denzin and Y. Lincoln, pp. 286–305. Thousand Oaks, CA: Sage.

Smith, Mary Lee, and Gene V. Glass. (1987). *Research and evaluation in education and the social sciences*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Smith, Robert B. (1987). Linking quality and quantity. Part I: Understanding and explanation. *Quantity and Quality*, 21:291–311.

Smith, Robert B. (1988). Linking quality and quantity, Part II: Surveys as formalizations. *Quantity and Quality*, 22:3–30.

Smith, Rogers M. (1996). Science, non-science and politics. In *The historic turn in the human sciences*, edited by T. McDonald, pp. 119–159. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Smith, Shawna N., Stephen D. Fisher, and Anthony Heath. (2011). Opportunities and challenges in the expansion of crossnational survey research. *International Journal of Social Research Methodology*, 14(6):485–502.

Smith, Tom W. (1984). The subjectivity of ethnicity. In *Surveying subjective phenomena*, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 117–128. New York: Russell Sage Foundation.

Smith, Tom W. (1987). That which we call welfare by any other name would smell sweeter: An analysis of the impact of question wording on response patterns. *Public Opinion Quarterly*, 51:75–83.

Smith, Tom W. (1989). Random probes of GSS questions. *International Journal of Public Opinion Research*, 1:305–325.

Smith, Tom W. (1992). Thoughts on the nature of context effects. In *Context effects in social and psychological research*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 163–184. New York: Springer-Verlag.

Smith, Tom W. (1995). Trends in non-response rates. *International Journal of Public Opinion Research*, 7:156–171.

Smith, Tom W. (2002). The Muslim population of the United States. *Public Opinion Quarterly*, 66:404–417.

Smith, Tom W. (2003). Developing comparable questions in cross-national surveys. In *Cross-cultural survey methods*, edited by J. Harkness, F. Van de Vijver, and P. Mohler, pp. 69–91. Hoboken, NJ: Wiley.

Smith, Tom W. (2004). Developing and evaluating crossnational survey instruments. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by S. Presser et al., pp. 431–452. New York: Wiley.

Smith, Tom W. (2009). *General social survey codebook*, appendix A: *Sampling design & weighting*. http://publicdata.norc.org:41000/gss/Documents/Codebook/A.pdf. Accessed July 30, 2010.

Smith, Tom W. (2011). Refining the total survey error perspective. *Journal of Public Opinion Research*, 28(4):464–484.

Smith, Tom W. (2016). Survey standards. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 16–26. Thousand Oaks, CA: Sage.

Smith, Tom W., Michael Davern, Jeremy Freese, and Michael Hout. (2017). *General Social Surveys, 1972–2016* [machinereadable data file] NORC ed. Chicago: NORC.

Smith, Tom W., and Yang-chih Fu. (2016). The globalization of surveys. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 680–692. Thousand Oaks, CA: Sage.

Smith, Wayne, Paul Mitchell, Karin Attebo, and Stephen Leeder. (1997). Selection bias from sampling frames: Telephone directory and electoral roll compared with door-todoor population census. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 21(2):127–133.

Smyth, Jolene D. (2016). Designing questions and questionnaires. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 218–235. Thousand Oaks, CA: Sage.

Smyth, Jolene D., Don A. Dillman, Leah Melani Christian, and Mallory Mcbride. (2009). Open-ended questions in web surveys: Can increasing the size of answer boxes and providing extra verbal instructions improve response quality? *Public Opinion Quarterly*, 73(2):325–337.

Sniderman, Paul M., and Douglas Grob. (1996). Innovation in experimental design in attitude surveys. *Annual Review of Sociology*, 22:377–399.

Sniderman, Paul M., and Michael Gray Hagen. (1985). *Race and inequality: A study in American values*. Chatham, NJ: Chatham House.

Snipp, Matthew. (2003). Racial measurement in the American census: Past practices and implications for the future. *Annual Review of Sociology*, 29:563–588.

Snow, David A., Susan G. Baker, Leon Anderson, and Michael Martin. (1986b). The myth of pervasive mental illness among the homeless. *Social Problems*, 33:407–423.

Snow, David A., E. Burke Bochford, Jr., Steven K. Worden, and Robert D. Benford. (1986a). Frame alignment process, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review*, 51:464–481.

Sobal, Jeffery. (1984). The content of survey introductions and the provision of informed consent. *Public Opinion Quarterly*, 48:788–793.

Sociology Writing Group, UCLA. (1991). *A guide to writing sociology papers*, 2nd ed. New York: St. Martin's Press.

Sohn-Rethel, Alfred. (1978). *Intellectual and manual labor: A critique of epistemology*. New York: Macmillan.

Soifer, Hillel David. (2012). The causal logic of critical junctures. *Comparative Political Studies*, 45(12):1572–1597.

Somers, Margaret R. (1994). Reclaiming the epistemological "other": Narrative and the social construction of identity. In *Social theory and the politics of identity*, edited by Craig Calhoun, pp. 37–99. Cambridge, MA: Blackwell.

Sonquist, J. A., and C. Dunkelberg. (1977). *Survey and opinion research: Procedures for processing and analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Sorokowski, Piotr, Emanuel Kulczycki, Agnieszka Sorokowska, and Katarzyna Pisanski. (2017). Predatory journals recruit fake editor. *Nature* 543(23):482–483.

Sosinsky, Laura Stout, Heather Lord, and Edward Zigler. (2007). For-profit/nonprofit differences in center-based child care quality. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(5/6):390–410.

Spector, Paul E. (1981). *Research designs*. Beverly Hills, CA: Sage.

Spector, Paul E. (1992). *Summated rating scale construction*. Newbury Park, CA: Sage.

Spicker, Paul. (2011). Ethical covert research. *Sociology*, 45(1):118–133.

Spradley, James P. (1970). *You owe yourself a drunk*. Boston: Little, Brown.

Spradley, James P. (1979a). *The ethnographic interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Spradley, James P. (1979b). *Participant observation*. New York:Holt, Rinehart and Winston.

Spradley, James P., and B. J. Mann. (1975). *The cocktail waitress*.New York: Wiley.

Sprague, Joey, and Mary K. Zimmerman. (1989). Quality and quantity: Reconstructing feminist methodology. *American Sociologist*, 20:71–86.

Stack, Carol. (1989). Doing research in the flats. In *In the field*, edited by C. Smith and W. Kornblum, pp. 21–26. New York: Praeger.

Stack, Steven. (1987). Celebrities and suicide: A taxonomy and analysis, 1948–1983. *American Sociological Review*, 52:401–412.

Staggenborg, Susan. (1988). Hired hand research (revised). *American Sociologist*, 19:260–269.

Stake, Robert E. (1994). Case studies. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 236–247. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stäli, Michèle Ernst, and Dominique Joye. (2016). Incentives as a possible measure to increase response rates. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 425–440. Thousand Oaks, CA: Sage. Stark, David E., and Nigam H. Shah. (2017). Funding and publication of research on gun violence and other leading causes of death. *JAMA: Journal of the American Medical Association*, 317(1):84–85.

Stark, Laura. (2007). Victims in our own minds? IRBs in myth and practice. *Law and Society Review*, 41(4):777–786.

Starr, Paul. (1982). *The social transformation of American medicine*. New York: Basic Books.

Starr, Paul. (1987). The sociology of official statistics. In *The politics of numbers*, edited by W. Alonso and P. Starr, pp. 7–58. New York: Russell Sage Foundation.

Stech, Charlotte G. (1981). Trends in nonresponse rates, 1952–1979. *Public Opinion Quarterly*, 45:40–57.

Streeck, Wolfgang. (2015). Comparative historical analysis, past, present and future. In *Advances in comparative historical analysis*, edited by J. Mahoney and K. Thelen, pp. 264–288. New York: Cambridge University Press.

Steinmetz, George. (2005a). Positivism and its others in the social sciences. In *The politics of method in the human sciences: Positivism and its epistemological others*, edited by George Steinmetz, pp. 1–56. Durham, NC: Duke University Press.

Steinmetz, George. (2005b). Scientific authority and the transition to post-Fordism: The plausibility of positivism in the U.S. sociology since 1945, in *The politics of method in the human sciences: Positivism and its epistemological others*, edited by George Steinmetz, pp. 275–323. Durham, NC: Duke Univerisity Press.

Stellar J.E., V.M. Manzo, M.W. Kraus, and D. Keltner. (2012). Class and compassion: socioeconomic factors predict responses to suffering. *Emotion*, 12(3):449–59.

Stephens, John. (1989). Democratic transition and breakdown in western Europe, 1870–1939: A test of the Moore thesis. *American Journal of Sociology*, 94:1019–1077.

Stephenson, Richard M. (1978). The CIA and the professor: A personal account. *American Sociologist*, 13:128–133.

Stern, Ken. (2013). Why the rich don't give to charity. *The Atlantic* (April 2013). https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2013/04/why-the-rich-dont-give/309254/ (accessed November 2, 2018).

Stern, Paul C. (1979). *Evaluating social science research*. New York: Oxford University Press.

Stevens, Carla, and Micah Dial, eds. (1994). Preventing the misuse of evaluation. *New Directions for Program Evaluation*, 64. San Francisco: Jossey-Bass.

Stevenson, Richard W. (October 16, 1996). U.S. to revise its estimate of layoffs. *New York Times*.

Stewart, David W. (1984). *Secondary research: Information sources and methods*. Beverly Hills, CA: Sage.

Stewart, David W., Prem N. Shamdasani, and Dennis W. Rook. (2007). *Focus groups: Theory and practice*, 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stewart, Donald E. (1983). *The television family*. Melborne: Institute of Family Studies.

Stewart, Janet. (2016). Visual culture studies and cultural sociology: Extractive seeing. In *Sage Handbook of Cultural Sociology*, 2nd ed., edited by D. Inglis, and A. Almila, pp. 322–334. Thousand Oaks, CA: Sage.

Stimson, Gerry B. (1986). Place and space in sociological fieldwork. *The Sociological Review*, 34:641–656.

Stinchcombe, Arthur L. (1968). *Constructing social theories*. New York: Harcourt, Brace and World.

Stinchcombe, Arthur L. (1973). Theoretical domains and measurement, Part 1. *Acta Sociologica*, 16:3–12.

Stinchcombe, Arthur L. (1978). *Theo-retical methods in social history*. New York: Academic Press.

Stinchcombe, Arthur L. (2005). *The logic of social research*. Chicago: University of Chicago Press.

Stoecker, Randy. (1993). The federated frontstage structure and localized social movements: A case study of the Cedar-Riverside neighborhood movement. *Social Science Quarterly*, 74:169–184.

Stoecker, Randy. (1999). Are academics irrelevant? Roles for scholars in participatory research. *American Behavioral Scientist*, 42:840–854.

Stoianovich, Traian. (1976). *French historical method*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Stone, Lawrence. (1987). *The past and present revisited*. Boston: Routledge and Kegan Paul.

Stone, Philip, et al. (1966). *The general inquirer: A computer approach to content analysis in the behavioral sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.

Stone, Philip J., and Robert P. Weber. (1992). Content analysis. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 1, edited by M. Borgatta, pp. 290–295. New York: Macmillan.

Stoner, Norman W. (1966). *The social system of science*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Stoop, Ineke A. L. (2016). Unit nonresponse. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 409–424. Thousand Oaks, CA: Sage.

Strack, Fritz. (1992). "Order effects" in survey research. In *Context effects in social and psychological research*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 23–24. New York: Springer-Verlag.

Strauss, Anselm. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. New York: Cambridge University Press.

Strauss, Anselm, and Juliet Corbin. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.

Strauss, Anselm, and Juliet Corbin. (1994). Grounding theory methodology: An overview. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 273–285. Thousand Oaks, CA: Sage.

Streb, Matthew J., Barbara Burrell, Brian Frederick, and Michael A. Genovese. (2008). Social desirability effects and support for a female American president. *Public Opinion Quarterly*, 72(1):76–89.

Stryker, Robin. (1996). Beyond history versus theory: Strategic narrative and sociological explanation. *Sociological Methods and Research*, 24:304–352.

Stuart, Forrest. (2016). *Down out and under arrest: Policing and everyday life in skid row*. Chicago: University of Chicago Press.

Suchman, Luch, and Brigitte Jordan. (1992). Validity and the collaborative construction of meaning in face-to-face surveys. In *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*, edited by J. Turner, pp. 241–267. New York: Russell Sage Foundation.

Sudman, Seymour. (1976a). *Applied sampling*. New York: Academic Press.

Sudman, Seymour. (1976b). Sample surveys. *Annual Review of Sociology*, 2:107–120.

Sudman, Seymour. (1983). Applied sampling. In *Handbook of survey research*, edited by P. Rossi, J. Wright, and A. Anderson, pp. 145–194. Orlando, FL: Academic Press.

Sudman, Seymour, and Norman M. Bradburn. (1983). *Asking questions: A practical guide to questionnaire design*. San Francisco: Jossey-Bass.

Sudman, Seymour, and Norman M. Bradburn. (1987). The organizational growth of public opinion research in the United States. *Public Opinion Quarterly*, 51:S67–S78.

Sudman, Seymour, Norman M. Bradburn, and Norbert Schwarz. (1996). *Thinking about nswers: The application of cognitive processes to survey research*. San Francisco: Jossey-Bass.

Sue, Christina A., and Edward E. Telles. (2007). Assimilation and gender in naming. *American Journal of Sociology*, 112(5):1383–1415.

Suleman, Fátima. (2016). Employability skills of higher education graduates: Little consensus on a much-discussed subject. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 228:169–174.

Sullivan, John L., and Stanley Feldman. (1979). *Multiple indicators: An introduction*. Beverly Hills, CA: Sage.

Suls, Jerry M., and Ralph L. Rosnow. (1988). Concerns about artifacts in psychological experiments. In *The rise of experimentation in American psychology*, edited by J. Morawski, pp. 153–187. New Haven, CT: Yale University Press.

Sumerau, J. Edward, Irene Padavic, and Douglas P. Schrock. (2014). "Little girls unwilling to do what's best for them" resurrecting patriarchy in an LGBT Christian church. *Journal of Contemporary Ethnography* 44(3):306–334.

Sumner, Colin. (1979). *Reading ideologies*. New York: Academic Press.

Sun, Yanfei. (2017). The rise of Protestantism in Post-Mao China: State and religion in historical perspective. *American Journal of Sociology*, 122(6):1664–1725.

Suppe, Frederick, ed. (1977). *The structure of scientific theories*, 2nd ed. Urbana: University of Illinois Press.

Survey Research Center, Institute for Social Research. (1976). *Interviewer's manual*, rev. ed. Ann Arbor: University of Michigan.

Sutton, John R. (1991). The political economy of madness: The expansion of the asylum in progressive America. *American Sociological Review*, 56:665–678.

Sutton, John R. (2000). Imprisonment and social classification in five common-law democracies, 1955–1985. *American Journal of Sociology*, 106:350–386.
Sutton, John R. (2004). The political economy of imprisonment in affluent Western democracies, 1960–1990. *American Sociological Review*, 69:170–189.
Sutton, John R. (2013). The transformation of prison regimes in late capital societies. *American Journal of Sociology*, 119(3):715–746.
Swanborn, Peter G. (1996). A common base for quality control criteria in quantitative and qualitative research. *Quality and Quantity*, 30:19–35.
Swanson, Guy E. (1971). Frameworks for comparative research. In *Comparative methods in sociology*, edited by I. Vallier, pp. 141–203. Berkeley: University of California Press.
Swartz, David. (1997). *Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago: University of Chicago Press.
Swidler, Ann. (1986). Culture in action: Symbols and strategies. *American Sociological Review*, 51:273–286.
Tagg, Stephen K. (1985). Life story interviews and their interpretation. In *The research interview: Uses and approaches*, edited by M. Brenner, J. Brown, and D. Canter, pp. 163–199. New York: Academic Press.
Tanur, Judith M. (1983). Methods for large scale surveys and experiments. In *Sociological methodology, 1983–1984*, edited by S. Leinhardt, pp. 1–71. San Francisco: Jossey-Bass.
Tanur, Judith H., ed. (1992). *Questions about questions: Inquiries into the cognitive bases of surveys*. New York: Russell Sage Foundation.
Tarnai, John, and D. Dillman. (1992). Questionnaire context as a source of response differences in mail and telephone surveys. In *Context effects*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 115–129. New York: Springer-Verlag.
Tarnai, John, and Danna L. Moore. (2004). Methods for testing and evaluating computer-assisted questionnaires. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by S. Presser et al., pp. 319–335. New York: Wiley.
Tashakkori, Abbas, and Charles Teddlie. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
Tavory, Iddo, and Stefan Timmermans. (2014). *Abductive Analysis: Theorizing qualitative research*. Chicago: University of Chicago Press.
Taylor, Charles. (1979). Interpretation and the sciences of man. In *Interpretative social science: A reader*, edited by P. Rabinow and W. Sullivan, pp. 25–72. Berkeley: University of California Press.
Taylor, Charles Lewis, ed. (1980). *Indicator systems for political, economic and social analysis*. Cambridge, MA: Oelgeschlager, Gunn and Hain.
Taylor, Marcia Freed. (1994). Ethical considerations in European cross-national research. *International Social Science Journal*, 46:523–532.
Taylor, Steven. (1987). Observing abuse: Professional ethics and personal morality in field research. *Qualitative Sociology*, 10:288–302.
Telles, Edward, and Tianna Paschel. (2014). Who Is black, white, or mixed race? How skin color, status, and nation shape racial classification in Latin America. *American Journal of Sociology*, 120(3):864–907.
Thompson, E. P. (1963). *The making of the English working class*. New York: Vintage.
Thompson, E. P. (1967). Time, work-discipline, and industrial capitalism. *Past and Present*, 38:56–97.
Thompson, E. P. (1978). *The poverty of theory and other essays*. New York: Monthly Review Press.
Thompson, Paul. (1978). *The voice of the past: Oral history*. New York: Oxford University Press.
Thompson, Steven K. (2002). *Sampling*. New York: Wiley.
Thompson, Steven K., and George A. Geber. (1996). *Adaptive sampling*. New York: Wiley.
Thompson, Steven K., and L. M. Collins. (2002). Adaptive sampling in research on risk-related behaviors. *Drug and Alcohol Dependence*, 68(Suppl 1): S57–67.

Thornberg, Robert, and Kathy Charmaz. (2014). Grounded theory and theoretical coding. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 153–169. Thousand Oaks, CA: Sage.

Thorne, Barrie, and Zella Luria. (1986). Sexuality and gender in children's daily world. *Social Problems*, 33:176–190.

Thrasher, F. M. (1927). *The gang*. Chicago: University of Chicago Press.

Thurstone, L. L. (1970). Attitudes can be measured. In *Attitude measurement*, edited by G. Summers, pp. 127–141. Chicago: Rand McNally.

Thye, Shane R. (2007). Logical and philosophical foundations of experimental research in the social sciences. *Laboratory experiments in the social sciences*, edited by Murray Webster, Jr. and Jane Sell, pp. 57–86. New York: Academic Press.

Tilly, Charles. (1964). *The vendee*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Tilly, Charles. (1981). *As sociology meets history*. New York: Academic Press.

Tilly, Charles, Louise Tilly, and Richard Tilly. (1975). *The rebellious century, 1830–1930*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Timberlake, Jeffrey M., Junia Howell, Amy Baumann Grau, and Rhys H. Williams. (2015). Who "They" are matters: Immigrant stereotypes and assessments of the impact of immigration. *Sociological Quarterly*, 56(2):267–299.

Tinati, Ramine, Susan Halford, Leslie Carr, and Catherine Pope. (2014). Big Data: Methodological challenges and approaches for sociological analysis. *Sociology*, 48(4):663–681.

Tjora, Aksel H. (2006). Writing small discoveries: An exploration of fresh observers' observations. *Qualitative Research*, 6(4):429–451.

Todorov, Alexander. (2000a). Context effects in national health surveys. *Public Opinion Quarterly*, 64:65–76.

Todorov, Alexander. (2000b). The accessibility and applicability of knowledge: Predicting context effects in national surveys. *Public Opinion Quarterly*, 64:429–451.

Toepoel Vera. (2016). *Doing surveys online*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Tolnay, Stewart E., E. M. Beck, and James Massey. (1992). Black competition and white vengeance: Legal executions of blacks as social control in the American South, 1890 to 1929. *Social Science Quarterly*, 73:627–644.

Topolski, Jerzy. (1976). *Methodology of history*, trans. Olgierd Wojtasiewicz. Boston: D. Reidel.

Toulmin, Stephen. (1953). *The philosophy of science: An introduction*. New York: Harper & Row.

Tourangeau, Roger. (1992). Context effects on responses to attitude questions. In *Context effects in social and psychological research*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 35–47. New York: Springer-Verlag.

Tourangeau, Roger. (2004a). Survey research and societal change. *Annual Review of Psychology*, 55:775–801.

Tourangeau, Roger. (2004b). Experimental design considerations for testing and evaluating questionnaires. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 209–224. New York: Wiley.

Tourangeau, Roger, Frederick G. Conrad, and Mick P. Couper. (2013). *The science of web surveys*. New York: Oxford University Press.

Tourangeau, Roger, Mick Couper, and Frederick Conrad. (2004). Spacing, position, and order. *Public Opinion Quarterly*, 68:368–393.

Tourangeau, Roger, Robert M. Groves, and Cleo D. Redline. (2010). Sensitive topics and reluctant respondents: Demonstrating a link between nonresponse bias and measurement error. *Public Opinion Quarterly*, 74(3):413–432.

Tourangeau, Roger, Lance Rips, and Kenneth Rasinski. (2000). *The psychology of survey response*. New York: Cambridge University Press.

Tourangeau, Roger, Gary Shapiro, Ann Kearney, and Lawrence Ernst. (1997). Who lives here? *Journal of Official Statistics*, 13:1–18.

Tourangeau, Roger, and Tom Smith. (1996). Asking sensitive questions: The impact of data collection mode, question format and question context. *Public Opinion Quarterly*, 60:275–304.

Tourangeau, Roger, Darby Steiger, and David Wilson. (2002). Self-administered questions by telephone. *Public Opinion Quarterly*, 66:265–278.

Transue, John E. (2007). Identity salience, identity acceptance, and racial policy attitudes: American national identity as a uniting force. *American Journal of Political Science*, 51(1):78–91.

Traugott, Michael W. (1987). The importance of persistence in respondent selection for preelection surveys. *Public Opinion Quarterly*, 51:48–57.

Treiman, Michael. (1977). Towards methods for a quantitative comparative sociology: A reply to Burawoy. *American Journal of Sociology*, 82:1042–1056.

Trice, H. M. (1970). The "outsider's" role in field study. In *Qualitative methodology*, edited by W. J. Filstead, pp. 77–82. Chicago: Markham.

Tropp, Richard A. (1982). A regulatory perspective on social science research. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 391–415. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Trussell, Norm, and Paul Lavrakas. (2004). The influence of incremental increases in token cash. *Public Opinion Quarterly*, 68:368–393.

Tuchman, Gaye. (1994). Historical social science: Methodologies, methods and meanings. In *Handbook of qualitative research*, edited by N. Denzin and Y. Lincoln, pp. 306–323. Thousand Oaks, CA: Sage.

Tucker, Clyde. (1983). Interviewer effects in telephone interviewing. *Public Opinion Quarterly*, 47:84–95.

Tufte, Edward R. (1991). *Envisioning information*, rev. ed. Cheshire, CT: Graphics Press.

Tufte, Edward R. (2001). *The visual display of quantitative information*, 2nd ed. Cheshire, CN: Graphics Press.

Tuma, Nancy B., and Andrew Grimes. (1981). A comparison of models of role orientations of professionals in a research oriented university. *Administrative Science Quarterly*, 21:187–206.

Turner, Charles. (1984). Why do surveys disagree? Some preliminary hypotheses and some disagreeable examples. In *Surveying subjective phenomena*, Vol. 2, edited by C. Turner and E. Martin, pp. 157–214. New York: Russell Sage Foundation.

Turner, Charles, and Elizabeth Martin (Eds.) (1984). *Surveying subjective phenomena*, Vol. 1. New York: Russell Sage Foundation.

Turner, Jonathan H. (1985). In defense of positivism. *Sociological Theory*, 3:24–30.

Turner, Jonathan H. (1992). Positivism. In *Encyclopedia of sociology*, Vol. 3, edited by M. Borgatta, pp. 1509–1512. New York: Macmillan.

Turner, Roy. (1974). *Ethnomethodology*. Middlesex: Penguin.

Turner, Stephen P. (1980). *Sociological explanation as translation*. New York: Cambridge University Press.

Turner, Stephen P. (1991). The world of academic quantifiers: The Columbia University family and its connections. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940*, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 269–290. New York: Cambridge University Press.

Turner, Stephen Park, and Jonathan H. Turner. (1991). *The impossible science: An institutional analysis of American sociology*. Newbury Park, CA: Sage.

Udry, J. Richard, Karl E. Bauman, and Charles Chase. (1971). Skin color, status, and mate selection. *American Journal of Sociology*, 76(4):722–733.

Union of Concerned Scientists. (2004). *Scientific integrity in policy making*. Cambridge, MA: Union of Concerned Scientists. University of New Mexico. (June 24, 2016). How the federal government limits valid scientific research on Cannabis sativa: Researchers attempt to navigate difficult system. *Science Daily*, https://www.sciencedaily.com/releases/2016/06/160624154712.htm (accessed June 22, 2017).

Unrisen, Marianne S., and Nina Dadalauri. (2016). Single case studies and theory-testing: the knots and dots of the processtracing method. *International Journal of Social Research Methodology*, 19(2):223–239.

Useem, Michael. (1976a). Government influence on the social science paradigm. *Sociological Quarterly*, 17:146–161.

Useem, Michael. (1976b). State production of social knowledge: Patterns of government financing of academic social research. *American Sociological Review*, 41:613–629.

Vallier, Ivan, ed. (1971a). *Comparative methods in sociology: Essays on trends and applications*. Berkeley: University of California Press.

Vallier, Ivan. (1971b). Empirical comparisons of social structure. In *Comparative methods in sociology*, edited by I. Vallier, pp. 203–263. Berkeley: University of California Press.

Van de Vijver, Frons J.R., and Kwok Leung. (2011). Equivalence and bias: A review of concepts, models and data analytic procedures. In *Cross-cultural research methods in psychology*, edited by D. Matsumoto and F. van de Vijver, pp. 17–45. New York: Cambridge University Press.

Van den Berg, Harry, and Cees Van der Veer. (1985). Measuring ideological frames of references. *Quality and Quantity*, 19:105–118.

Van den Berge, Pierre L. (1967). Research in South Africa: The story of my experiences with tyranny. In *Ethics, politics and social research*, edited by G. Sjøberg. New York: Schenckman.

Van der Zouwen, Johannes, and Johannes Smit. (2004). Evaluating survey questions by analyzing patterns of behavior codes and question-answer sequences. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 109–130. New York: Wiley.

Van Herk, Hester, Ype H. Poortinga, and Theo M. M. Verhallen. (2004). Response styles in rating scales evidence of method bias in data from six EU countries. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 35(3):346–360.

Van Hout, Marie-Claire. (2011). Assimilation, habitus and drug use among Irish Travellers. *Critical Public Health*, 21(2):203–220.

Van Maanen, John. (1973). Observations on the making of policemen. *Human Organization*, 32:407–418.

Van Maanen, John. (1982). Fieldwork on the beat. In *Varieties of qualitative research*, edited by J. Van Maanen, J. Dabbs, Jr., and R. Faulkner, pp. 103–151. Beverly Hills, CA: Sage.

Van Maanen, John. (1983a). Epilogue: Qualitative methods reclaimed. In *Qualitative methodology*, edited by J. Van Maanen, pp. 247–268. Beverly Hills, CA: Sage.

Van Maanen, John. (1983b). The moral fix: On the ethics of fieldwork. In *Contemporary field research*, edited by R. M. Emerson, pp. 269–287. Boston: Little, Brown.

Van Maanen, John. (1988). *Tales of the field: On writing ethnography*. Chicago: University of Chicago Press.

Van Poppel, Frans, and L. Day. (1996). A test of Durkheim's theory of suicide—Without committing the "ecological fallacy." *American Sociological Review*, 61:500–507.

Vance, J.D. (2016). *Hillbilly elegy: A memoir of a family and culture in crisis*. New York: Harper.

Vanclay, Frank. (2003). International principles for social impact assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1):5–11.

Vanclay, Frank, Ana Maria Esteves, Ilse Aucamp, and Daniel M. Franks. (2015). *Social impact assessment: Guidance for assessing and managing the social impact of projects*. Fargo, ND: International Association for Impact Assessment. https://www.iaia.org/uploads/pdf/SIA_Guidance_Document_IAIA.pdf (accessed May 8, 2017).

Vaughn, Michael G., Christopher P. Salas-Wright, Matt DeLisi, and Brandy R. Maynard. (2014). The immigrant paradox: Immigrants are less antisocial than native-born Americans. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 49:1129–1137.

Vaughan, Diane. (1992). Theory elaboration: The heuristics of case analysis. In *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 173–202. Cambridge: Cambridge University Press.

Vaughan, Ted R. (1967). Government intervention in social research: Political and ethical dimensions of the Wichita jury recordings. In *Ethics, politics and social research*, edited by G. Sjøberg. New York: Schenckman.

Vehovar, Vasja, and Katja Lozar Manfreda. (2008). Overview: Online surveys. *The Sage handbook of online research methods*, 2nd ed., edited by N. Fielding, R. Lee, G. Blank, pp. 177–194. Thousand Oaks, CA: Sage.

Veltmeyer, Henry. (1978). Marx's two methods of sociological analysis. *Sociological Inquiry*, 48:101–112.

Verba, Sidney. (1971). Cross-national survey research. In *Comparative methods in sociology*, edited by I. Vallier, pp. 309–356. Berkeley: University of California Press.

Verba, Sidney, and Gary R. Orren. (1985). *Equality in America: The view from the top*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Vermeulen, Han F., Regna Darnell, and Stephen O. Murray. (2015). *Before Boas: The genesis of ethnography and ethnology in the German enlightenment*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Vidich, Arthur Joseph, and Joseph Bensman. (1968). *Small town in mass society*, rev. ed. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Vissersi, Geert, Gerton Heyne, Vincent Peters, and Jac Guerts. (2001). The validity of laboratory research in social and behavioral science. *Quality & Quantity*, 35:129–145.

Wade, Nicholas. (1976). IQ and heredity: Suspicion of fraud beclouds classic experiment. *Science*, 194:916–919.

Waksberg, J. (1978). Sampling methods for random digit dialing. *Journal of the American Statistical Association*, 73:40–46.

Wald, Matthew. (July 1, 2004). Any Saturday on highways ranks close to deadly holidays. *New York Times*.

Walder, Andrew G. (2003). Elite opportunity in transitional economies. *American Sociological Review*, 68:899–916.

Walder, Andrew G., and Qinglian Lu. (2017). The dynamics of collapse in an authoritarian regime: China in 1967. *American Journal of Sociology*, 122(4):1144–1182.

Walker, Clarence E. (2011). We're losing our country: Barack Obama, race and the Tea Party. *Dædalus* 140(1):125–130.

Walker, Samuel. (2004). Science and politics in police research: Reflections on their tangled relationship. *ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 593(1):137–155.

Wallace, Walter. (1971). *The logic of science in sociology*. Chicago: Aldine.

Wallerstein, Immanuel. (1974). *The modern world system*. New York: Academic Press.

Wallerstein, Immanuel. (2000a). *The Essential Wallerstein*. New York: New Press.

Wallerstein, Immanuel. (2000b). Does India exist? In *The Essential Wallerstein*, edited by I. Wallerstein, pp. 310–314. New York: New Press.

Walsh, David. (1972). Varieties of positivism. In *New directions in sociological theory*, edited by P. Filmer et al. Cambridge, MA: MIT Press.

Walster, Elaine. (1965). The effect of self-esteem on romantic liking. *Journal of Experimental Social Psychology*, 1:194–197.

Walters, Ronald G. (1980). Signs of the times. *Social Research*, 47:537–556.

Walton, John. (1973). Standardized case comparison. In *Comparative social research*, edited by M. Armer and A. Grimshaw, pp. 173–191. New York: Wiley.

Walton, John. (1992a). *Western times and water wars: State, culture and rebellion in California*. Berkeley: University of California Press.

Walton, John. (1992b). Making the theoretical case. In *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*, edited by C. Ragin and H. Becker, pp. 121–138. Cambridge: Cambridge University Press.

Wang, Dan, and Sara Soule. (2012). Social movement organizational collaboration: Networks of learning and the diffusion of protest tactics, 1960–1995. *American Journal of Sociology*, 117(6):1674–1722.

Wang, Dan, and Sara Soule. (2016). Tactical innovation in social movements. *American Sociological Review*, 81(3):517–548.

Wang, Jichuan, Russel S. Falck, Linna Li, Ahmmed Rahman, and Robert G. Carlson. (2007). Respondent-driven sampling in the recruitment of illicit stimulant drug users in a rural setting: Findings and technical issues. *Addictive Behaviors*, 32(5):924–937.

Ward, Benjamin. (1972). *What's wrong with economics*. New York: Basic Books.

Ward, Kathryn B., and Linda Grant. (1985). The feminist critique and a decade of published research in sociology journals. *Sociological Quarterly*, 26:139–158.
Wardell, Mark L. (1979). Marx and his method: A commentary. *Sociological Quarterly*, 20:425–436.
Warner, R. Stephen. (1971). The methodology of Marx's comparative analysis of modes of production. In *Comparative methods in sociology*, edited by I. Vallier, pp. 49–74. Berkeley: University of California Press.
Warren, Carol A. B., and Paul K. Rasmussen. (1977). Sex and gender in field research. *Urban Life*, 6:349–369.
Warren, Jean-Philippe. (2014). The end of national sociological traditions? The fates of sociology in English Canada and French Quebec in a globalized field of science. *International Journal of Canadian Studies*, 50:87–108.
Warwick, Donald P. (1982). Types of harm in social science research. In *Ethical issues in social science research*, edited by T. Beauchamp, R. Faden, R. J. Wallace, and L. Walters, pp. 101–123. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Warwick, Donald P., and Charles A. Lininger. (1975). *The sample survey: Theory and practice*. New York: McGraw-Hill.
Warwick, Donald P., and Samuel Osherson. (1973). Comparative analysis in the social sciences. In *Comparative research methods*, edited by D. Warwick and S. Osherson, pp. 3–11. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Watt, Susan E., and Chris Larkin. (2010). Prejudiced People perceive more community support for their views: The role of own, media, and peer attitudes in perceived consensus. *Journal of Applied Social Psychology*, 40(3):710–731.
Wax, Rosalie H. (1971). *Doing fieldwork: Warnings and advice*. Chicago: University of Chicago Press.
Wax, Rosalie H. (1979). Gender and age in fieldwork and fieldwork education: No good thing is done by any man alone. *Social Problems*, 26:509–522.
Webb, Eugene J., Donald T. Campbell, Richard D. Schwartz, Lee Sechrest, and Janet Belew Grove. (1981). *Nonreactive measures in the social sciences*, 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin.
Weber, Max. (1949). *The methodology of the social sciences*, trans. and edited by E. Shils and H. Finch. New York: Free Press.
Weber, Max. (1974). Subjectivity and determinism. In *Positivism and sociology*, edited by A. Giddens, pp. 23–32. London: Heinemann.
Weber, Max. (1978). *Economy and society*, Vol. 1, edited by G. Roth and C. Wittich. Berkeley: University of California Press.
Weber, Max. (1981). Some categories of interpretative sociology. *Sociological Quarterly*, 22:151–180.
Weber, Robert P. (1983). Measurement models for content analysis. *Quality and Quantity*, 17:127–149.
Weber, Robert P. (1984). Computer assisted content analysis: A short primer. *Qualitative Sociology*, 7:126–149.
Weber, Robert P. (1985). *Basic content analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.
Webster, Murray, and Jane Sell. 2007. Why do experiments? In *Laboratory experiments in the social sciences*, edited by Murray
Webster, Jr. and Jane Sell, pp. 1–24. New York: Academic Press. Weeks, M. F., and R. P. Moore. (1981). Ethnicity of interviewer effects on ethnic respondents. *Public Opinion Quarterly*, 45:245–249.
Weinreb, Alexander A. (2006). The limitations of strangerinterviewers in rural Kenya. *American Sociological Review*, 71(6):1014–1039.
Weinstein, Deena. (1979). Fraud in science. *Social Science Quarterly*, 59:639–652.
Weinstein, Meryle, Emilyn Ruble Whitesell, and Amy Ellen Schwartz. (2014). Museums, zoos, and gardens: How formalinformal partnerships can impact urban students' performance in science. *Evaluation Review*, 38(6):514–545.
Weisberg, Herbert F. (2005). *The total survey error approach: A guide to the new science of survey research*. Chicago: University of Chicago Press.

Weisman, Jonathan. (November 1, 2012). Nonpartisan tax report withdrawn after G.O.P. protest. *New York Times.*

Weiss, Carol H. (1972). *Evaluation research: Methods of assessing program effectiveness.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Weiss, Carol H., Erin Murphy-Graham, Anthony Petrosino, and Allison Gandhi. (2008). Making the dream of evidencebased policy come true. *American Journal of Evaluation,* 29(1):29–47.

Weiss, Janet A., and Judith E. Gruber. (1987). The managed irrelevance of educational statistics. In *The politics of numbers,* edited by W. Alonso and P. Starr, pp. 363–391. New York: Russell Sage Foundation.

Weiss, Robert S. (1994). *Learning from strangers: The arts and method of qualitative interview studies.* New York: Free Press.

Weitzman, Eben, and Matthew Miles. (1995). *Computer programs for qualitative data analysis.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Wells, Gary L., and Elizabeth A. Olson. (2003). Eyewitness testimony. *Annual Review of Psychology,* 54:277–295.

Wells, Gary L., Elizabeth Olson, and Steve Charman. (2003). Distorted retrospective eyewitness reports as functions of feedback and delay. *Journal of Experimental Psychology, Applied,* 9:42–52.

Wenger, G. Clare, ed. (1987). *The research relationship: Practice and politics in social policy research.* Boston: Allen and Unwin.

Wentworth, Ellen J. (1993). *Survey responses: An evaluation of their validity.* New York: Academic Press.

Werner, Oswald, and G. Mark Schoepfle. (1987a). *Systematic fieldwork, Vol. 1: Foundations of ethnography and interviewing.* Beverly Hills: Sage.

Werner, Oswald, and G. Mark Schoepfle. (1987b). *Systematic fieldwork, Vol. 2: Ethnographic analysis and data management.* Beverly Hills: Sage.

West, Brady T., and Frauke Kreuter. (2013). Factors affecting the accuracy of interviewer observations evidence from the National Survey of Family Growth. *Public Opinion Quarterly,* 77(2):522–548.

West, W. Gordon. (1980). Access to adolescent deviants and deviance. In *Fieldwork experience,* edited by W. B. Shaffir, R. A. Stebbins, and A. Turowetz, pp. 31–44. New York: St. Martin's Press.

Westermeyer, William H. (2016). Local Tea Party groups and the vibrancy of the movement. *Polar: Political and Legal Anthropology Review,* 39(S1):121–138.

Western, Bruce, and Becky Pettit. (2005). Black-white wage inequality, employment rates, and incarceration. *American Journal of Sociology,* 111(2): 553–578.

Westmarland, Louise. (2000). Taking the flak: Operational policing, fear, and violence. In *Danger in the field,* edited by G. Lee-Treweek and S. Linkogle, pp. 26–42. New York: Routledge.

Whalley, Peter. (1984). Deskilling engineers? The labor process, labor markets, and labor segmentation. *Social Problems,* 32:117–132.

Whiting, John W. M. (1968). Methods and problems in crosscultural research. In *The handbook of social psychology,* 2nd ed., edited by G. Lindzey and E. Aronson, pp. 693–728. Reading, MA: Addison-Wesley.

Whyte, William F. (1989). Advancing scientific knowledge through participatory action research. *Sociological Forum,* 4:367–385.

Whyte, William Foote. (1955). *Street corner society: The social structure of an Italian slum,* 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.

Whyte, William Foote. (1982). Interviewing in field research. In *Field research,* edited by R. G. Burgess, pp. 111–122. Boston: George Allen and Unwin.

Whyte, William Foote. (1984). *Learning from the field: A guide from experience.* Beverly Hills: Sage.

Whyte, William Foote. (1986). On the uses of social science research. *American Sociological Review,* 51:555–563.

Wibeck, Victoria, Madeleine Abrandt Dahlgren, and Gunilla Öberg. (2007). Learning in focus groups: An analytical dimension for enhancing focus group research. *Qualitative Research*, 7(2):249–267.

Wieder, D. Lawrence. (1977). Ethnomethodology and ethnosociology. *Mid-American Review of Sociology*, 2:1–18.

Wigginton, Eliot, ed. (1972). *Foxfire book*. New York: Doubleday. Wilcox, Clyde, Lee Sigelman, and Elizabeth Cook. (1989). Some like it hot: Individual differences in responses to group feeling thermometers. *Public Opinion Quarterly*, 53:246–257.

Wilkins, Amy C. (2008). *Wannabes, Goths and Christians: The boundaries of sex, style and status*. Chicago: University of Chicago Press.

Wilkinson, Alec. (December 5, 2005). Man of letters. *The New Yorker*, 81(39):56–65.

Willer, David, and Henry A. Walker. (2007a). *Building experiments, testing theory*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Willer, David, and Henry A. Walker. (2007b). Experiments and the science of sociology. In *Laboratory experiments in the social sciences*, edited by Murray Webster, Jr., and Jane Sell, pp. 25–54. New York: Academic Press.

Willig, Carla. (2014). Interpretation and analysis. In *The Sage handbook of qualitative data analysis*, edited by U. Flick, pp. 136–149. Thousand Oaks, CA: Sage.

Williams, Bill. (1978). *A sampler on sampling*. New York: Wiley.

Williams, Carol L., and Gary K. Wolfe. (1979). *Elements of research: A guide for writers*. Palo Alto, CA: Mayfield.

Williams, Christine L. (2006). *Inside Toyland: Working, shopping and social inequality*. Berkeley: University of California Press.

Williams, Terry, and E. Dunlap. (1992). Personal safety in dangerous places. *Journal of Contemporary Ethnography*, 21:343–375.

Williamson, John B., David Karp, John Dalphin, and Paul Gray. (1982). *The research craft*. Boston: Little and Brown.

Willimack, Diane K., Howard Schuman, Beth-Ellen Pennell, and James M. Lepkowski. (1995). Effects of prepaid nonmonetary incentives on response rates and response quality in face-to-face survey. *Public Opinion Quarterly*, 59:78–92.

Willis, Gordon B. (2004). Cognitive interviewing revisited. In *Methods for testing and evaluating survey questionnaires*, edited by Stanley Presser et al., pp. 23–44. New York: Wiley.

Willis, Gordon B. (2005). *Cognitive interviewing: A tool for improving questionnaire design*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Willis, Gordon B. (2016). Questionnaire pretesting. In *The Sage handbook of survey methodology*, edited by C. Wolf, D. Joye, T. Smith, and Y. Fu, pp. 359–381. Thousand Oaks, CA: Sage.

Willis, Paul. (1977). *Learning to labor: How working class kids get working class jobs*. New York: Columbia University Press.

Wilson, John. (1982). Realist philosophy as a foundation for Marx's social theory. *Current Perspectives in Social Theory*, 3:243–263.

Wilson, Thomas P. (1970). Normative and interpretative paradigms in sociology. In *Understanding everyday life: Toward the reconstruction of sociological knowledge*, edited by J. Douglas, pp. 57–79. New York: Aldine.

Wilson, Timothy, Suzanne J. LaFleur, and D. Eric Anderson. (1996). The validity and consequence of verbal reports about attitudes. In *Answering questions*, edited by N. Schwarz and S. Sudman, pp. 91–114. San Francisco: Jossey-Bass.

Wilson, Timothy D., and Elizabeth W. Dunn. (2004). Selfknowledge: Its limits, value, and potential for improvement. *Annual Review of Psychology*, 55:493–518.

Wimberly, Dale W. (1990). Investment dependence and alternative explanations of third world mortality: A cross-national study. *American Sociological Review*, 55:75–91.

Wimmer, Andreas. (2008). The making and unmaking of ethnic boundaries: A multilevel process theory. *American Journal of Sociology*, 113(4):970–1022.

Wineburg, Sam, Sarah McGrew, Joel Breakstone, and Teresa Ortega. (2016). Evaluating information: The cornerstone of civic online reasoning. *Stanford Digital Repository*. http://purl. stanford.edu/fv751yt5934 (accessed November 3, 2018).

Winkler, Karen J. (January 11, 1989). Dispute over validity of historical approaches pits traditionalists against advocates of new methods. *Chronicle of Higher Education*, pp. A4ff.

Winston, Chester. (1974). *Theory and measurement in sociology*. New York: Wiley.

Wittfogel, Karl A. (1957). *Oriental despotism: A comparative study of total power*. New Haven, CT: Yale University Press.

Wolcott, Harry F. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis and interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Wolf, Eric R. (1982). *Europe and the people without history*. Berkeley: University of California Press.

Wood, Elizabeth Anne. (2000). Working in the fantasy factory. *Journal of Contemporary Ethnography*, 29:5–32.

Woodrum, Eric. (1984). "Mainstreaming" content analysis in social science: Methodological advantages, obstacles, and solutions. *Social Science Research*, 13:1–19.

Wright, Debra L., William S. Aquilino, and Andrew J. Supple. (1998). A comparison of computer-assisted and paper-andpencil administered questionnaires in a survey on smoking, alcohol and drug use. *Public Opinion Quarterly*, 62:311–353.

Wright, Erik O. (1978). *Class, crisis and state*. London: New Left Books.

Wright, James D., and Peter H. Rossi, eds. (1981). *Social science and natural hazards*. Cambridge, MA: Abt Books.

Wrigley, Julia, and Jonna Dreby. 2005. Fatalities and the organization of child care in the United States, 1985–2003. *American Sociological Review*, 70(5):729–757.

Wuthnow, Robert. (1979). The emergence of modern science and world system theory. *Theory and Society*, 8:215–243.

Wuthnow, Robert. (1987). *Meaning and moral order: Explorations in cultural analysis*. Berkeley: University of California Press.

Wysong, Earl, Richard Aniskiewicz, and David Wright. (1994). Truth and DARE: Tracking drug education from graduation and symbolic politics. *Social Problems*, 41:448–468.

Yammarino, Francis, Steven Skiner, and Terry Childers. (1991). Understanding mail survey response behavior: A metaanalysis. *Public Opinion Quarterly*, 55:613–640.

Yancey, William L., and Lee Rainwater. (1970). Problems in the ethnography of the urban underclasses. In *Pathways to data*, edited by R. W. Habenstein, pp. 245–269. Chicago: Aldine.

Yeo, Eileen James. (1991). The social survey in social perspective, 1830–1930. In *The social survey in historical perspective, 1880–1940*, edited by M. Blumer, K. Bales, and K. Sklar, pp. 49–65. New York: Cambridge University Press.

Yin, Robert K. (1988). *Case study research*, rev. ed. Newbury Park, CA: Sage.

Young, T. R. (1980). Comment on the McQuaire–Wardell debate. *Sociological Quarterly*, 21:459–462.

Yow, Valerie Raleigh. (1994). *Recording oral history: A practical guide for social scientists*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Yu, J., and H. Cooper. (1983). A quantitative review of research design effects on response rates to questionnaires. *Journal of Marketing Research*, 20:36–44.

Yu Xie, and Xiang Zhou. (2012). Modeling individual-level heterogeneity in racial residential segregation. *PNSA (Proceedings of the National Academy of Sciences)*, 109(29):11646–11651.

Zaller, John, and Stanley Feldman. (1992). A simple theory of survey responses: Answering questions versus revealing preferences. *American Journal of Political Science*, 36:579–616.

Zane, Anne, and Euthemia Matsoukas. (1979). Different settings, different results? A comparison of school and home responses. *Public Opinion Quarterly*, 43:550–557.

Zaret, David. (1978). Sociological theory and historical scholarship. *The American Sociologist*, 13:114–121.

Zelditch, Morris. (2007). The external validity of experiments that test theories. In *Laboratory experiments in the social sciences*, edited by Murray Webster, Jr. and Jane Sell, pp. 87–112. New York: Academic Press.

Zeisel, Hans. (1985). *Say it with figures*, 6th ed. New York: Harper & Row.
Zelizer, Viviana A. (1985). *Pricing the priceless child*. New York: Basic Books.
Zeller, Richard, and Edward G. Carmines. (1980). *Measurement in the social sciences: The link between theory and data*. New York: Cambridge University Press.
Zerubavel, Eviatar. (1981). *Hidden rhythms: Schedules and calendars in social life*. Chicago: University of Chicago Press.
Ziman, John. (1968). *Public knowledge: An essay concerning the social dimension of science*. New York: Cambridge University Press.
Ziman, John. (1976). *The force of knowledge: The scientific dimension of society*. New York: Cambridge University Press.
Zimbardo, Philip G. (1972). Pathology of imprisonment. *Society*, 9:4–6.
Zimbardo, Philip G. (1973). On the ethics of intervention in human psychological research. *Cognition*, 2:243–256.
Zimbardo, Philip G., et al. (April 8, 1973). The mind is a formidable jailer: A Pirandellian prison. *New York Times Magazine*, 122:38–60.
Zimbardo, Philip G., et al. (1974). The psychology of imprisonment: Privation, power and pathology. In *Doing unto others*, edited by Z. Rubin. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
Zipp, John F., and Joann Toth. (2002). She said, he said: The impact of spousal presence in survey research. *Public Opinion Quarterly*, 66:209–234.
Zuckerman, Harriet. (1972). Interviewing an ultra-elite. *Public Opinion Quarterly*, 36:159–175.
Zuckerman, Harriet. (1978). Theory choice and problem choice in science. In *Sociology of science*, edited by J. Gaston, pp. 65–95. San Francisco: Jossey-Bass.
Zuiches, James J. (1984). The organization and funding of social science in the NSF. *Sociological Inquiry*, 54:188–210.
Zussman, Robert. (2016). Alice's adventures in wonderland: On the Run and its critics. *Society*, 53:436–443.

Kavramlar Dizini

Açık kodlama, 593, 594, 619, 812, 815, 854, 923, 929
Açık uçlu sorular, 532, 533, 554, 558, 566, 567, 719, 720
Açıklama örüntüsü, 654, 665, 923
Açıklayıcı araştırma, 93, 94, 114, 140, 908
Açıklayıcı derinlik yanılsaması, 30, 32, 65, 907
Açıklayıcı eleştiri, 211, 215, 225, 911
açık-uçlu, 110
Adrese dayalı örnekleme, 440, 917, 921
Ağ, 23, 160, 161, 163, 170, 432, 455, 842, 909, 933
Ağ kuramı, 160, 170, 909
Ağırlıklandırılmamış indeks, 374
Ağırlıklandırılmış indeks, 374
Ağırlıklandırma, 373, 374
Akademik dergi makaleleri, 233
akademik dergiler, 63, 64, 230, 231, 233, 235, 237, 240, 251, 279, 741, 871
Akademik dergiler, 86, 91, 215, 231, 234, 235, 890
Akıl hastalığı, 590
Alan analizi, 825, 827, 854, 929
Aldatmaca, 473, 503, 919
Alıntı, 235
Alternatif hipotez, 319, 320, 335, 914
alternatifleri, 149, 150, 157, 211
alternatifleri elemek, 149
Amaçsal örnekleme, 919
American Sociological Review, 49, 50, 236, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 945, 946, 947, 949, 950, 955, 956, 957, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 970, 971, 972, 973, 975, 976, 978, 979, 982, 983, 984, 985, 988, 991, 992, 993, 995, 997, 1000, 1002, 1003, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011
Ampirik, 18, 41, 65, 122, 124, 139, 166, 168, 170, 180, 205, 206, 207, 219, 231, 234, 305, 310, 327, 329, 392, 450, 457, 464, 466, 720, 907, 909, 914, 915
Ampirik genelleme, 166, 170, 909
Anakronizm, 802, 927
Analitik alan, 826, 854, 929
analitik hatırlatma notu, 813, 817, 818, 854
Analitik karşılaştırma, 828, 829, 854, 929
Analitik notlar, 711, 735, 926
analitik stratejiler, 23, 455, 803, 804, 838, 842
Analiz, 14, 19, 22, 54, 139, 143, 170, 306, 327, 332, 346, 353, 446, 451, 454, 581, 590, 592, 597, 598, 609, 650, 803, 804, 810, 818, 823, 826, 829, 909, 933
analiz birimleri, 139, 324, 325, 327, 336, 346, 619, 779, 780, 914, 915
analiz düzeyleri, 326, 327, 758
Anket, 57, 92, 282, 332, 390, 462, 463, 495, 514, 525, 528, 539, 553, 789, 923
Anlamlı toplumsal eylem, 223, 225, 911
Anlatı analizi, 809, 832, 833, 854, 873, 929, 930
Anlatı araştırması, 832
Anlatı metni, 831
Anlatı pratiği, 831
Annales Okulu, 756, 757, 802, 927, 928, 929
Anonimlik, 16, 273, 274, 275, 288, 448, 495, 913
araçsal, 86, 88, 191, 193, 213, 337
Araçsal yönelim, 225, 911
aralık,, 368, 429
aralık-düzey, 372, 381, 649
Araştırma deseni, 289, 438, 481, 858, 867
araştırma katılımcılarına, 79, 258, 263, 264, 267, 286

Araştırma literatürü, 229
araştırma nesnesi, 776
araştırma örnekleri, 334
Araştırma raporu, 72, 237, 856, 857, 858, 859, 863, 905
Araştırmada sahtekarlık, 913
Ardışık yaklaşma, 823, 824, 854, 929
Argo, 516, 706, 735, 926
Arşiv, 764, 765, 802, 927
Artefaktlar, 503, 919
aslî doğası, 177
Aşamalar, 13, 53, 58, 445
aşınma, 583
Aşınma ölçümü, 619, 923
Aşırı genelleme, 30, 31, 65, 874, 907
aşkın, 203, 611, 663, 747
Aşkın perspektif, 203, 225, 911
aykırı vaka, 837
Ayrım hatası, 869, 905, 930
Ayrıntılandırma paradigması, 652, 657, 665, 923, 924, 925
Baconcu yanılsama, 758, 802, 928
Bağımlı değişkenler, 472, 477
Bağımsız değişkenler, 314
Bağlam, 16, 53, 229, 243, 309, 311, 333, 448, 544, 578, 731, 794, 796, 921
Bağlam etkisi, 578, 921
bağlam taraması, 239, 244, 248
bağlamsal, 137, 297, 309, 714, 782, 795, 796, 797, 822
Bağlamsal eşdeğerlilik, 802, 928
bağlantı izlemeli, 919
Basit kavramlar, 133
Basit rastlantısal örneklem, 407, 410, 413, 414, 415, 417, 438, 440, 917
Baş araştırmacı (PI), 905, 930
Batı kültürel, 499, 802, 928
Batı kültürel yanlılığı, 802, 928
Betimleyici araştırma, 91, 92, 114, 908
Betimleyici istatistikler, 627, 665, 924
bileşimsel, 754
Bilgi, 13, 27, 33, 34, 35, 46, 63, 64, BB, 98, 121, 122, 165, 175, 189, 193, 205, 211, 212, 213, 217, 218, 224, 226, 240, 276, 281, 282, 2B8, 317, 445, 462, 529, 546, 562, 682, 706, 719, 845, 881, 885, 908, 911, 913, 933
Bilgi Özgürlüğü Yasası, 885
Bilgi uçuran, 281, 282, 288, 913
Bilgi uçurma, 281
bilgilendirilmiş onam, 262, 264, 268, 269, 270, 277, 278, 280, 287, 575, 576, 612
Bilgisayar destekli kişisel görüşme (CAPI), 921
Bilim camiası, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 65, 66, 72, 120, 169, 188, 191, 244, 358, 728, 882, 883, 886, 890, 892, 896, 899, 902, 907
Bilimsel okuryazarlık, 42, 65, 907
Bilimsel suiistimal, 259, 288, 913
bilimsel yaklaşım, 13, 25, 38, 174, 176, 445, 673, 833
Bilimsel yöntem, 48
bilişsel, 74, 123, 131, 160, 165, 194, 366, 574, 672, 747, 789, 824, 825
Bilişsel görüşme, 574, 578, 579, 921
birbirini dışlayıcı, 370, 521, 592, 629, 768, 829, 918
bireysel araştırmacı, 40, 258, 280, 287
Birikim ölçümü, 619, 923
Birincil kaynaklar, 766, 769, 771, 772, 802, 928
Birliktelik, 20, 148, 158, 170, 452, 646, 647, 874, 909
Bogardus toplumsal mesafe ölçeği, 385, 387, 392, 915
Boolean, 847, 850, 930
Boolean mantık, 850
Boş kutular, 824, 854, 929
Boş yanıt, 547, 548, 550, 555, 611
boylamsal, 67, 100, 101, 102, 559, 845, 908, 909
Boylamsal araştırma, 100, 114, 908
Brikolör, 309
Bursiyerlik, 905, 930
Bürokrasi, 134, 135
Bütünlük, 16, 298, 299, 448
Büyüklükle orantılı olasılık, 440, 917
Camelot Projesi, 885, 905, 930
cehalet, 189, 530
çatışma, 159, 167, 204, 208, 291, 342, 743, 926
çatışma kuramında, 167
Çerçeve, 168, 404
çıkarım, 339, 712
Çıkarımın ayrılması, 735, 926
çıkarımsal, 428, 627, 636, 647, 657, 658, 660, 662, 664, 811
Çıkarımsal istatistikler, 657, 658, 660, 662, 665, 924

Çıkıntı, 819, 854, 929
çift değişkenli, 627, 644, 645, 646, 648, 651, 652, 653, 654, 656, 923, 924, 925
Çift değişkenli istatistikler, 635, 665, 924
Çift değişkenli tablolar, 652
Çift terminatlı soru, 518, 578, 921
çift-kör, 486
çift-terminatlı, 320
Çoklu göstergeler, 355, 392, 916
Çoklu regresyon sonuçları, 655
Çöp bilim, 65, 907
Dağılım grafiği, 639, 644, 665, 924
Davranışçılık, 465
Değer aralığı, 631, 665, 924
Değer yansızlığı, 121
Değerden bağımsız, 225, 903, 911
Değerden bağımsız bilim, 225, 911
Değerlendirme araştırması, 73, 74, 77, 78, 114, 908
Değişkenler, 305, 307, 313, 315, 327, 366, 635, 867
Denekler, 265, 503, 919
Deney deseni, 503, 919
Deney grubu, 472, 473, 501, 503, 919
Deneyi yapanın beklentisi, 486, 503, 919
Deneyler, 18, 108, 450, 457, 462, 466, 471, 494, 582, 933
Deneysel, 18, 108, 114, 149, 273, 364, 450, 457, 471, 473, 482, 484, 488, 489, 493, 498, 501, 502, 503, 504, 648, 908, 919, 920, 921, 933
deneysel araştırma, 9, 108, 155, 222, 268, 269, 274, 365, 459, 464, 466, 472, 502, 503, 511, 919, 920, 921
Deneysel gerçekçilik, 488, 493, 503, 504, 919
Deneysel mortallte, 484, 488, 501, 503, 919
Denkleştirici davranış, 486, 488, 503, 919
Dergi makaleleri, 236, 242
Desen notasyonu, 481, 503, 919
Determinizm, 225, 911
Devrim, 829, 830
dışsal, 18, 156, 196, 203, 281, 450, 457, 466, 482, 490, 491, 494, 498, 502, 504, 587, 724, 771, 799, 801, 904, 919
Dışsal eleştiri, 771, 802, 928
Dışsal geçerlilik, 365, 490, 491, 492, 503, 919
Dışsal tutarlılık, 724, 735, 926
Diyalektik, 224, 225, 911
Dizisel, 159, 161, 162, 170, 909, 933
Dizisel kuram, 159, 162, 170, 909
Doğal deney, 494, 499, 503, 919
Doğal tarih, 727, 735, 926
Doğal tutum, 225, 911
Doğalcı genelleme, 488, 491, 503, 919
Doğalcılık, 676, 735, 926
Doğrudan giriş yöntemi, 624
doğrudan gözlem, 41, 99, 147, 151, 207, 340, 342, 428, 429, 509, 527, 584, 668, 670, 671, 672, 673, 677, 708, 709, 710, 711, 712, 752, 819, 909, 926
Doğrudan gözlem notları, 710, 715, 735, 926
doğrusal, 62, 295, 297, 334, 335, 366, 638, 639, 647, 656, 754, 835, 871, 928
Doğrusal araştırma izleği, 297, 335, 914
Doğrusal ilişki, 638, 639, 665, 924
Doğrusal olmayan araştırma izleği, 335, 914
Doktora tezi, 238
Dönemselleştirme, 756, 854, 929
Dönüştürücü perspektif, 225, 911
Dürüstlük, 48, 521
Düşünce kuruluşları, 33, 898, 899
düşünme tarzları, 807
düşünümsel, 86, 88, 202, 205, 213, 215, 216
Düşünümsel-diyalektik yönelim, 213, 225, 911
düzeyleri, 149, 152, 326, 355, 366, 367, 368, 392, 571, 655, 755, 783, 840, 916, 924
Eğimli dağılım, 665, 924
Eğrisel ilişki, 639, 665, 924
Ekolojik, 324, 327, 329, 335, 613, 727, 735, 914, 926
Ekolojik geçerlilik, 735, 926
Ekolojik yanılgı, 324, 327, 329, 335, 613, 914
eksenel, 815
Eksenel kodlama, 815, 816, 854, 930
elde edilen bilgiler, 26, 69, 109, 263, 272, 412, 583, 627, 919, 925
eleştirel, 28, 48, 52, 87, 88, 91, 149, 177, 183, 204, 205, 206, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 221, 226, 244, 245, 279, 286, 295, 582, 588, 744, 760, 761, 810, 841, 887, 912

eleştirel sosyal bilim, 183, 216, 286, 295
Eleştiri, 771, 772, 773
Emik, 794, 802, 928
Epistemik korelasyon, 357
Erişim, 80, 681, 683, 684, 685, 715, 735, 765, 782, 787, 926
Erken kapanma, 30, 31, 65, 907
Eşdeğer zaman dizileri, 478, 503, 919
eşdeğerlik, 354, 361, 595, 615, 801, 802, 923
Eşik bekçileri, 683, 684, 715
Eşvaryasyon, 635, 665, 666, 924
etiği, 257, 258, 261, 263, 279, 286, 287
Etik, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 227, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 265, 266, 273, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 286, 288, 447, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 473, 502, 575, 617, 728, 794, 799, 802, 877, 879, 898, 899, 913, 928, 933
etik ikilemler, 7, 257
Etik kurallar, 258, 261
Etik, araştırma, 286
Etki, 50, 68, 78, 80, 81, 655, 933
Etkileşim, 53, 321, 480, 503, 563, 574, 919, 934
Etnografi, 673, 735, 926
Etnometodoloji, 674, 675, 735, 926
Evren, 304, 332, 335, 914
eylem, 69, 73, 76, 77, 78, 79, 86, 114, 163, 192, 193, 195, 201, 211, 215, 217, 218, 222, 223, 280, 283, 286, 348, 359, 401, 508, 673, 732, 751, 752, 800, 833, 837, 874, 887, 902, 908, 913
eylem araştırması, 73, 77, 78, 79, 86, 114, 286, 800, 908
Faktöryel desen, 503, 919
Farklılık yöntemi, 829, 854, 930
Felsefe, 184
Felsefi temeller, 176
feminist, 76, 204, 208, 216, 217, 218, 224, 286, 347, 370, 371, 691, 715, 939, 950, 956, 963, 987, 1000, 1008
Feminist araştırma, 15, 173, 216, 217, 218, 447
fiziksel zarar, 261, 262, 263, 265, 272, 275, 277, 281
fon tahsisi, 499, 882, 890
format, 537, 558, 831, 1004
formel, 99, 108, 131, 139, 143, 144, 147, 156, 160, 161, 166, 167, 189, 192, 221, 277, 286, 293, 296, 636, 657, 658, 716, 734, 915
Formel kuram, 144, 170
Frekans çokgeni, 924
Frekans dağılımı, 657, 665, 924
Galton problemi, 779, 780, 781, 802, 928
Gamma, 646, 647
Geçerlilik, 17, 18, 19, 351, 352, 357, 360, 361, 362, 363, 364, 449, 450, 451, 482, 488, 490, 594
Genel Toplumsal Tarama, 610, 611, 613, 640, 656
Genel uzman, 86, 87
genişletilmiş vaka yöntemi, 216
gerçek maliyet, 283, 560
gerçekçilik, 126, 177, 472, 487, 491, 493, 504
Gereksiz stres, 264
Geri arama deneyi, 503, 919
geri çağırma, 766
Getiriye dikkat çekme, 551, 578, 922
Getiriye dikkat çekme kuramı, 551, 578, 922
Gizli popülasyon, 440, 917
Gizlilik, 16, 273, 274, 275, 288, 448, 558, 728, 913
gönüllü, 82, 261, 263, 265, 267, 270, 271, 288, 333, 483, 491, 521, 536, 576, 609, 618, 701, 729
Görececilik, 225, 911
görüşmeci yanlılığı, 553, 568, 572, 578
görüşmecinin rolü, 569
Görüşmeler, 19, 81, 281, 293, 333, 433, 451, 556, 574, 611
Göstermelik öykü, 474, 503, 919
Gözlem, 19, 451, 583, 708, 709
grafik temsili, 297
Grafikler, 154, 845
Gündelik, 119, 133, 188, 301, 340, 343, 405, 458, 491, 492, 503, 520, 523, 753, 841, 919
Gündelik gerçekçilik, 491, 503, 919
Güven aralıkları, 440, 917
Güvenilirlik, 17, 19, 21, 337, 351, 352, 354, 357, 360, 363, 364, 391, 392, 449, 451, 453, 594, 615, 724
güvenilirlik ve geçerlilik, 356, 360, 391
güvenlik, 26, 145, 270, 339, 349, 372, 403, 522, 597, 602, 605, 785, 884, 885, 886
Hale etkisi, 30, 31, 65, 907

Halk alanı, 826, 854, 930
Hane içi örnekleme, 419
Haritalar, 300, 712, 715, 846
hatalardan kaçınma, 28, 122, 850
Hatıratlar, 802, 928
Hawthorne, 488, 492, 503, 920, 959, 962, 976
Hawthorne etkisi, 488, 492, 503, 920
Hedef popülasyon, 402, 440, 598, 918
Helsinki Bildirgesi, 279
Heptengidim, 141, 170, 211, 909
Hermenötik, 193, 194, 225, 912
Hesap yapamama, 42, 65, 907
Hipermetin, 848
Hipotez, 56, 138, 170, 247, 316, 318, 319, 321, 331, 866, 909, 914
Hipotezleri yanlışlama mantığı, 335
Histogram, 665, 924
Huni dizilişi, 578, 922
ırksal-etnik grup, 461, 466, 474, 499, 570
İçerik analizi, 19, 109, 114, 451, 581, 586, 589, 590, 592, 593, 598, 599, 601, 619, 622, 812, 908, 923
İçerik dosyası, 247
İçerik geçerliliği, 358, 372, 392, 916
içsel, 18, 97, 156, 187, 191, 193, 299, 322, 352, 433, 450, 457, 465, 482, 483, 484, 486, 487, 493, 494, 497, 498, 501, 502, 504, 511, 587, 724, 771, 772, 919, 920, 921, 927
İçsel eleştiri, 802, 928
İçsel geçerlilik, 364, 490, 503, 920
İçsel tutarlılık, 724, 735, 926
içsel ve dışsal geçerlilik, 494
İdari özet, 866, 905, 931
İdeal tip, 134, 170, 821, 822, 909
İdeoloji, 38, 120, 122, 123, 125, 170, 227, 909
İfade tarzı, 578, 922
İfade tarzı etkileri, 578, 922
ihlal, 46, 158, 254, 261, 262, 266, 267, 269, 273, 275, 279, 283, 307, 323, 365, 422, 514, 525, 563, 575, 576, 584, 663, 674, 675, 698, 729, 730, 733, 841, 894, 926, 930
İhlal deneyi, 735, 926
İhtiyaç tespiti, 81, 82, 83, 114, 908
İkinci-düzey yorumlama, 312, 335, 914
İkincil kaynaklar, 767, 768, 771, 802, 928
İkincil veri analizi, 20, 109, 452, 581, 609, 619
iktidar meseleleri, 729
İlgili görünme, 735, 926
İlişki grafikleri, 153
İlişkiler, 14, 138, 446, 638, 933
İlişkisel konum, 121, 905, 931
İnanılırlık hiyerarşisi, 735, 926
İndeksler, 17, 371, 372, 373, 449
indirgeme, 869
İndirgemecilik, 325, 326, 329, 335, 915
İnsan hakları, 738, 745
insani duygu, 352
İnşacı yönelim, 225, 912
İnternet, 15, 19, 130, 229, 233, 238, 241, 242, 250, 251, 252, 253, 400, 447, 451, 506, 513, 514, 526, 546, 547, 555, 557, 558, 560, 579, 581, 582, 588, 589, 612, 762, 850, 851, 852
İntihal, 260, 288, 860, 905, 913, 931
intihar araştırması, 733
İstatistik, 440, 609, 614, 615, 616, 617, 621, 627, 628, 657, 663, 803, 918
İstatistikler, 19, 20, 451, 452, 601, 604, 608, 627, 657, 889, 934
İstatistiksel, 5, 20, 28, 36, 52, 54, 56, 57, 58, 81, 100, 104, 109, 110, 113, 148, 150, 158, 192, 221, 234, 245, 246, 253, 254, 268, 289, 293, 299, 307, 311, 320, 328, 329, 330, 333, 354, 360, 365, 366, 368, 374, 376, 383, 384, 387, 400, 405, 406, 409, 410, 427, 428, 438, 452, 466, 467, 469, 485, 494, 506, 509, 510, 512, 513, 514, 534, 535, 560, 588, 595, 596, 599, 601, 602, 604, 606, 609, 619, 621, 622, 627, 635, 636, 642, 647, 648, 651, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 666, 766, 768, 769, 780, 782, 786, 803, 805, 806, 811, 828, 829, 840, 847, 853, 873, 895, 908, 914, 917, 924, 925, 929
İstatistiksel anlamlılık düzeyi, 659, 665, 924
İstatistiksel bağımsızlık, 635, 665, 924
İstatistiksel geçerlilik, 365
İstatistiksel kontrol, 650
İstatistiksel regresyon, 485, 488, 503, 920
İstatistiksel regresyon etkisi, 485, 488, 503, 920
İstenççilik, 225, 912

İşbirlikçi, 503, 572, 574, 578, 920, 922
İşbirlikçi karşılaşım modeli, 572, 578, 922
İşlem, 20, 452, 469, 471, 472, 477, 486, 495, 503, 622, 920
İşlemin yayınımı, 485, 488, 503, 920
İşlemsel tanım, 347, 392, 586, 916
İşlevsel, 161, 162, 163, 170, 909, 933
İşlevsel kuram, 161, 163, 170, 909
İtibar yanlılığı, 518, 578, 922
İzlek bağımlılığı, 833, 834, 836, 840, 854, 930
Jargon, 516, 522
Kanıtlar, 22, 454, 750, 759, 761, 799, 815
Kapak sayfası, 735, 926
kapalı uçlu, 352, 531, 532, 533, 558, 566, 567, 579
Kapalı uçlu sorular, 532, 533, 719
Kapsayıcı yasa modeli, 225, 912
Karalamalar, 709, 715, 735, 927
kararlılık, 353, 484, 595
Kararlılık güvenirliği, 353
Karma alan, 826, 854, 930
Karmaşık kavramlar, 133
Karşılaştırmalı araştırma, 280, 744, 756, 758, 773, 774, 775, 780, 786, 793, 800, 928
Kartopu örnekleme, 432, 434, 440, 918
katılımcı güdümlü, 431, 435
Katılımcı güdümlü örnekleme, 440, 918
Katılımcı hafızası, 524
Kavramlar, 14, 23, 123, 126, 127, 128, 131, 133, 136, 169, 171, 306, 347, 446, 455, 758, 823, 1013
Kavramlaştırma, 22, 342, 345, 347, 348, 392, 454, 592, 810, 854, 916
Kavramsal hipotez, 392, 916
Kavramsal tanım, 342, 346, 392, 916
Kaynağa dayalı olmayan bilgi, 772, 802, 928
Kendi kendini doğrulayan kehanet, 151
Kesintili değişkenler, 366, 368, 392, 916
Kesintili zaman dizileri, 477, 478, 499, 503, 920
Kesişimsel geçerlilik, 392, 916
kesitsel, 67, 100, 101, 147
Kesitsel araştırma, 100, 114, 908
kestirimsel, 358, 359, 655
keşfedici, 222, 304, 397, 507, 668, 732, 803
Keşfedici araştırma, 431
Kısmen açık soru, 578, 922
Kısmi tablolar, 651, 652, 665, 924, 925
Kirletici değişkenler, 473, 503, 920
Kişisel deneyim, 27, 30, 38, 301, 303, 385
klasik, 116, 118, 130, 135, 151, 174, 249, 474, 475, 476, 478, 498, 504, 543, 700, 742, 758, 796, 837, 871, 920
Klasik deney deseni, 496, 502, 503, 920, 921
Kod çizelgesi, 623, 624, 665, 666, 925
Kod tabanlı kuram oluşturucular, 849
Kodlama, 19, 22, 254, 451, 454, 590, 592, 593, 594, 595, 599, 619, 622, 624, 665, 810, 811, 813, 814, 848, 923, 925
Kodlama sistemi, 592, 594, 599, 619, 923
Kodlama ve erişim programları, 848
Kodlayıcılar arası güvenilirlik, 354, 619, 923
Kohort araştırması, 105, 114, 908
Kolay ulaşılabilir örnekleme, 397, 440, 918
Komünalizm, 48
Kontrol değişkeni, 648, 654, 665, 925
Kontrol grubu, 472, 475, 501, 503, 919, 920
konuyu daraltmak, 59
Korelasyon, 148, 243, 646, 649, 650, 657
Koşullu sorular, 531, 537, 554
Kota örnekleme, 398, 400, 440, 918
Kör okuma, 50, 65, 907
Kötü Kan skandalı, 262
kriter, 119, 359
Kriter geçerliliği, 358, 916
Kritik deneyler, 318
Kritik gösterge, 760, 802, 928
Kritik kavşak, 836
Kuram, 14, 16, 18, 53, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 125, 145, 158, 160, 161, 162, 163, 165, 169, 170, 200, 213, 217, 221, 292, 306, 308, 315, 346, 347, 446, 448, 450, 466, 750, 751, 757, 820, 835, 868, 909, 933
Kuramlaştırmanın doğrultusu, 139
Kuramsal açıklama, 145, 146, 170, 301, 910
Kuramsal genelleme, 488, 503, 920
Kuramsal odak, 139
Kuramsal örnekleme, 437, 440, 918
Kuramsal tarama, 229, 248
Kültürel alan, 825, 854, 930
Kültürel bağlam, 776, 797

Kültürel bilgi, 673, 674
Kültürel-bağlam araştırması, 776, 802, 928
kültürlerarası, 498, 743, 773, 779, 784, 786, 787, 792, 800, 885
kültürlerarası tarama, 784
Küme örnekleme, 417, 418, 420, 440, 917, 918
laboratuar, 10, 41, 92, 93, 108, 290, 365, 919
Lambda, 646, 647
Likert ölçekleri, 379, 381
Literatür taramaları, 228
Longue durée, 802, 928
mahremiyet, 261, 273, 278, 280, 287, 426, 547, 612, 617, 723, 730, 786, 883
Makaleler, 236, 256
Makro-düzey kuram, 143, 170, 910
Makul çaylak, 735, 927
Makul şüphe, 320
Maliyet-fayda analizi, 114, 908
Manipülasyon kontrolü, 487, 503, 920
Mantaliteler, 802, 929
Mantık, 16, 184, 296, 448, 646, 754, 772
Matris sorusu, 538, 578, 922
Mealen aktarım, 860, 905, 931
Medyan, 629
Mekanik insan modeli, 225, 912
mekanizması, 151, 155
Merkezi eğilim ölçümleri, 630, 665, 925
Merkezi limit teoremi, 409, 440, 918
Meta-analiz, 288, 914
Metin, 194, 586, 589, 619, 848, 923
Metis, 734, 735, 927
Metodolojik tarama, 229, 248
Mevcut istatistiklere dayalı araştırma, 109, 114, 582, 601, 606, 618, 619, 908
Mezo-düzey kuram, 170, 910
Mikro-düzey, 142, 143, 170, 675, 752, 910
Mikro-düzey kuram, 170, 910
mod, 629, 630, 666, 819
Modernizm, 219
Müdahale, 304
Naif, 561, 562, 567, 578, 879, 922
Naif varsayım modeli, 567, 578, 922
Nedensel açıklama, 146, 171, 910
Nedensel hipotez, 315, 316, 335, 915
nedensel ilişki grafikleri, 153
Nedensel ilişkiler, 153, 157, 323, 512
Nedensel kuram, 770
Nedensel mekanizmalar, 97, 150
Nedensel yasalar, 187, 225, 912
Nedensellik, 14, 147, 153, 314, 328, 446, 833
nedensellik türleri, 153, 155
Negatif ilişki, 157, 171, 639, 645, 910
Negatif kanıtlar, 837
Negatif vaka yöntemi, 837, 854, 930
Nesnellik, 16, 23, 214, 298, 299, 448, 455, 902
Net etki, 665, 925
New Jersey Negatif Gelir Vergisi Deneyi, 266
Nezaket yanlılığı, 786, 802, 929
Nicel araştırma, 16, 59, 245, 253, 297, 299, 309, 311, 312, 313, 334, 335, 338, 341, 342, 365, 394, 396, 406, 448, 664, 773, 804, 805, 806, 810, 866, 868, 905
Nicel çalışmalar, 234, 245
Nicel okuryazarlık, 42, 907
Nicel ölçüm, 338, 341, 346
nicel ve nitel, 7, 17, 41, 127, 289, 290, 293, 393, 394, 449, 854
Nicel veriler, 621, 622, 628, 663, 811
Nicelleştirme, 465
Nitel analiz, 807, 838, 854
Nitel araştırma, 59, 96, 134, 142, 218, 234, 245, 254, 256, 298, 299, 302, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 335, 336, 338, 341, 342, 348, 349, 360, 361, 363, 395, 396, 431, 586, 588, 665, 803, 806, 810, 811, 816, 821, 842, 845, 849, 868, 875, 917, 926, 930
Nitel araştırma raporu, 868
Nitel çalışmalar, 349
Nitel karşılaştırmalı analiz (QCA), 854, 930
nitel ve nicel, 6, 52, 68, 307, 351, 436, 567, 804, 805, 854, 928
Nitel veriler, 22, 307, 348, 454, 803, 807, 808, 815, 820, 833, 852, 853, 929, 930
Niteleyiciler, 335, 915
nitelik, 571, 587, 593, 832, 899
Nominalizm, 126, 127
nomotetik, 204, 807, 829, 833
Normal dağılım, 665, 925
Normatif ifade, 122
Normlar, 46, 528
not alma, 248, 323, 708, 710, 765, 828
Notlar, 706, 708, 712, 817
Nüfus sayımı, 507, 601, 603, 880

Odak grup araştırması, 21, 79, 453, 667, 731
Odaksızlaşma, 679, 680, 735, 927
Okurlar, 245, 690, 863, 871
Okuryazarlık, 35, 41, 42
Olası kod temizleme, 626, 665, 925
olasılık, 83, 179, 268, 319, 320, 405, 657, 658, 659
olasılıklı örneklemler, 394, 396, 397, 406, 438
olay yapısı, 809
Olgunlaşma etkisi, 484, 488, 503, 920
olumsallık, 156, 639, 641, 642, 769, 809, 833, 834, 924, 925
Olumsallık tablosu, 642, 665, 925
Onam, 268, 270
Ontoloji, 15, 177, 225, 447, 912
Ontolojik, 180
oran-düzey, 368, 380, 646
Orantılı hata indirgeme, 925
Orta-boy, 167, 171, 910
Orta-boy kuram, 167, 171, 910
Ortalama, 381, 423, 605, 630, 631, 632, 634, 645, 649, 665, 666, 769, 925
Ölçekler, 17, 371, 372, 378, 392, 449, 916
ölçekler ve indeksler, 372
Ölçüm, 17, 19, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 346, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 365, 366, 367, 368, 369, 392, 430, 449, 451, 585, 586, 592, 647, 693, 916
Ölçüm değişmezliği, 360, 392, 916
Ölçüm düzeyi, 355, 366
Ölçüm geçerliliği, 357, 360, 392, 916
Ölçüm güvenilirliği, 351, 916
Öndeneysel desen, 503, 504, 920, 921
önhazırlık, 905
Önleme, 733
Öntest, 472, 475, 478, 484, 501, 503, 920
Örgütlü şüphecilik, 48
Örneklem, 17, 394, 396, 401, 405, 407, 409, 410, 412, 415, 416, 418, 426, 427, 428, 431, 433, 435, 437, 439, 440, 449, 463, 505, 632, 658, 659, 662, 748, 918, 924
Örnekleme, 17, 393, 394, 395, 397, 399, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 420, 421, 422, 423, 426, 429, 430, 431, 432, 433, 435, 436, 437, 440, 449, 470, 471, 514, 547, 548, 549, 554, 577, 662, 784, 867, 918
Örnekler, 133, 171, 671, 721, 778, 813
Örtülü araştırma, 109, 728
Örtülü kodlama, 594, 619, 923
Örtülü ölçümler, 619, 923
Örtüşme kuralları, 347, 392, 916
Öz, 288, 638, 866, 914
Özel popülasyonlar, 271
özetleyici, 707
Öznelerarasılık, 225, 912
Özsaygı İndeksi, 380
Panel araştırma, 102, 106, 114, 908
Parametre, 440, 918
Paranteze alma, 202, 225, 912
Pew Araştırma Merkezi, 511
pilot test ve bilişsel, 513
Pilot testler, 356, 530
Planlama, 18, 73, 335, 450, 473, 497, 513
Planlama, Programlama ve Bütçelendirme Sistemi (PPBS), 73
Plasebo etkisi, 487, 488, 920
Politika dokümanları, 242
Popülasyon, 326, 402, 410, 412, 425, 440, 632, 918
Postmodern araştırma, 219, 913
Pozitif ilişki, 157, 171, 645, 910
pozitif ve negatif, 540, 645
pozitivist, 73, 142, 183, 184, 190, 191, 192, 196, 203, 204, 220, 277, 295, 340, 361, 465, 493, 506, 508, 509, 562, 572, 582, 655, 665, 675, 744, 746, 748, 768, 773, 776, 793, 833, 847, 871, 887, 888, 902, 911, 912
Pozitivist sosyal bilim (PSB), 184, 225, 912
Pozitivizm, 183, 185, 189, 192, 223, 276
Praksis, 212, 225, 912
pratik meseleler, 682
Pratik yönelim, 225, 912
prosedür, 40, 148, 268, 287, 904
Protestanlık, 784, 788
Radikalizm, 587
Radikalleşme, 587, 588
rastlantısal atama, 18, 450, 457, 468, 469, 470, 474, 475, 481, 499, 501, 502, 504, 921
Rastlantısal numara çevirme (RNÇ), 424, 440, 918
Rastlantısal örnekleme, 469, 578
Rastlantısal sayı tablosu, 415, 440, 918

Rastlantısallaştırılmış yanıt tekniği (RYT), 578
Redaksiyon, 863, 905, 931
Revize etmek, 863
Safari araştırma, 802, 929
Sağduyu, 199, 210, 343
Sağlam, 342
Saha alanı, 684, 695, 702, 707, 712, 735, 926, 927
Saha araştırması, 9, 21, 203, 271, 333, 453, 667, 668, 669, 670, 672, 673, 676, 677, 678, 679, 680, 682, 683, 684, 687, 692, 695, 697, 699, 703, 704, 706, 710, 711, 712, 714, 716, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 730, 734, 735, 736, 739, 752, 788, 802, 803, 869, 871, 909, 926, 927
Saha deneyleri, 494, 504, 575
Saha mensubuna göre geçerlilik, 735, 927
Saha notları, 706, 707, 708, 715, 736
Sahte bilim, 41, 65, 907
Sahte tarama, 576, 578, 922
Sansür, 772, 802, 892, 929
Seçici gözlem, 30, 31, 65, 907
Seçici kodlama, 816, 854, 930
Seçim yanlılığı, 483, 488, 501, 503, 921
Sentez, 760, 874
serbest yazım, 862, 905
Sıfır hipotezi, 319, 335, 658, 662, 914, 915, 925
sınıflandırma, 68, 134, 136, 158, 235, 237, 242, 367, 423, 507, 540, 603, 748, 774, 804, 843, 844, 848, 886, 908, 910
Sınırlı özerklik, 209, 223, 225, 912
Sıra etkisi, 543, 544
sıralı-düzey, 379, 381, 646, 647
Sistematik, 15, 176, 227, 239, 412, 413, 415, 416, 439, 440, 447, 787, 918
Sistematik örneklem, 412, 413, 440, 918
Soğuk nevaleler, 700, 735, 927
Somut, 171, 428, 711, 757, 760, 865, 909, 910
Sondaj, 566, 568, 578, 922
Sonradan bilgilendirme, 503, 921
Sontest, 472, 473, 475, 501, 503, 921
soru sırası etkileri, 542, 543
Sosyal bilimler, 5, 14, 51, 115, 119, 125, 130, 146, 173, 181, 183, 215, 236, 327, 407, 446, 493, 663, 723, 739, 887, 897, 901
Sosyal etki araştırması, 78
Sosyal etki değerlendirme, 78, 114, 909
Sosyopolitik, 183, 597
Sözlü tarih, 719, 766, 802, 927, 929
sözlüksel, 795
Sözlüksel eşdeğerlilik, 795, 796, 802, 929
Standart sapma, 631, 632, 633, 649, 665, 925
Standartlaştırma, 375, 376, 377, 392, 516, 917
Stanford Binet IQ Testi, 338
Statik grup karşılaştırma, 476, 499, 503, 921
Stres, 123, 154, 263
Suçluluğun bilinmesi, 735, 927
suçluluk, 264, 699, 714
sulistimali, 63, 259, 281, 283, 576, 595
Süreç, 13, 14, 16, 51, 62, 155, 156, 157, 163, 170, 308, 310, 331, 333, 334, 338, 435, 445, 446, 448, 754, 789, 802, 918, 929
Süreç analizi, 754, 802, 929
Süreç takibi, 155, 156
Şeffaflık, 122, 125
Şemalar, 54, 712, 873
Şeyleştirme, 225, 912
Tabakalandırılmış örnekleme, 414, 416, 440, 918
Talep özellikleri, 487, 488, 503, 921
Tam filtreli soru, 536, 578, 922
tam kapsamlı, 370
Tam kapsayıcı niteleyici, 392, 917
tanım, 30, 40, 126, 128, 130, 152, 219, 329, 342, 344, 345, 348, 355, 356, 357, 358, 359, 377, 613, 621, 680, 703, 813, 832
tarafsızlık, 86, 241, 298, 469, 535, 536, 701, 787
Tarama araştırması, 19, 71, 108, 114, 249, 451, 505, 506, 507, 509, 511, 512, 513, 544, 562, 563, 575, 576, 578, 601, 781, 782, 783, 909, 921, 922, 923
tarama yöntemleri, 528
Tarih etkisi, 488, 503, 921
tarihsel bağlam, 756, 796
Tarihsel olumsallık, 854, 930
tarihsel-karşılaştırmalı, 22, 60, 92, 93, 100, 110, 112, 113, 141, 155, 160, 203, 215, 296, 300, 302, 454, 735, 737, 738, 739, 740, 743, 746, 754, 761, 794, 803, 832, 837, 873

Tarihsel-karşılaştırmalı araştırma, 21, 22, 112, 114, 333, 453, 454, 737, 738, 739, 741, 743, 755, 757, 761, 799, 812, 835, 909
Tarihyazımı, 761, 771, 802, 929
Tau, 647
Tek boyutluluk, 370, 392, 917
tek değişkenli, 627, 639, 664, 867
Tek değişkenli istatistikler, 635, 665, 925
Tek seferlik vaka incelemesi deseni, 475, 503
Teklif çağrısı, 905, 931
teknokratik, 62, 191, 193, 214
Teleoloji, 322, 323, 329, 335, 915
Teleskoplama, 578, 922
Temel araştırma, 490, 909
temel ve uygulamalı araştırma, 87
Temellendirilmiş, 16, 142, 171, 308, 333, 335, 448, 587, 751, 809, 811, 910
Temellendirilmiş kuram, 142, 171, 308, 333, 335, 587, 751, 809, 811, 910
Temsil güvenilirliği, 353, 392, 615, 917
Temsili örneklem, 17, 393, 396, 398, 449
Tepki seti, 392, 917
Tepkisellik, 492, 503, 921
tepkisiz, 109, 582, 583, 584, 586, 610, 612, 617, 618, 799, 923
tepkisiz araştırma, 109, 582, 617, 618, 799
Terapötik polislik, 61
Test etme, 484, 488, 503, 921
Test etme etkisi, 484, 488, 503, 921
Tezler, 238
Thurstone, 379, 382, 383, 384, 385, 392, 844, 917, 1004
Thurstone ölçeklendirmesi, 844
Tip 1 ve Tip 2 hataları, 661, 662
Tipleştirme, 200, 225, 913
Tipoloji, 134, 171, 910
Toplam yanıt oranı, 549
Toplumsal aksaklık, 697, 698, 715, 735, 927
Toplumsal araştırma, 6, 8, 10, 13, 15, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 35, 38, 52, 63, 64, 65, 68, 69, 86, 92, 119, 125, 131, 132, 173, 175, 183, 203, 205, 214, 222, 250, 252, 258, 262, 263, 268, 273, 275, 277, 278, 285, 287, 290, 331, 340, 343, 371, 372, 394, 426, 445, 447, 455, 508, 612, 627, 670, 735, 744, 767, 792, 802, 854, 855, 856, 876, 879, 883, 888, 889, 897, 904, 905, 911, 912, 913, 927, 931
Toplumsal araştırmayı normalleştirmek, 735, 927
Toplumsal gerçeklik, 127, 143, 183, 186, 196, 215, 929
Toplumsal göstergeler, 602
toplumsal istenirlik, 506, 527, 559, 786
Toplumsal istenirlik yanılığı, 529, 535, 578, 922
Toplumsal kuram, 14, 40, 65, 115, 118, 121, 123, 124, 125, 138, 139, 446, 823, 907, 909, 912
Totoloji, 322, 329, 335, 915
Tözel, 139, 143, 144, 166, 168, 171, 910
Tözel kuram, 143, 144, 171, 910
TURA8IAN Tarzı, 236
Tuskegee Frengi Araştırması, 262
Tutarlılık, 865
Tutum, 13, 48, 445, 650
Tutumluluk, 171, 910
tümdengelimci, 141, 171, 185, 193, 341, 348, 349, 391, 467, 512, 601, 658, 668, 754, 828, 871, 902, 909
tümevarımcı, 139, 141, 142, 145, 157, 171, 308, 335, 349, 668, 671, 754, 806, 828, 874, 910
Tümevarımcı doğrultu, 171, 910
Uyarlama, 551, 552, 578, 923
Uygulamalı araştırma, 70, 71, 72, 114, 301, 510, 739, 877, 909
uygulayıcı, 931
Uykucu soru, 923
uyumsal, 431, 435, 436
Uyumsal örnekleme, 436, 440, 919
Uyuşma yöntemi, 821, 829, 854, 930
Uzman, 575
Üç değişkenli tablolar, 651
Üçgenleme, 16, 290, 291, 292, 335, 448, 915
üçüncü düzey, 336
Üçüncü-düzey yorumlama, 335, 915
ülkelerarası, 740, 741, 743, 778, 782, 784, 789
Ülkelerarası araştırma, 802, 929
Ülkelerüstü araştırma, 802, 929
Vaka analizi, 67, 96, 97, 114, 802, 909
Vaka analizi araştırması, 67, 96, 97, 114, 909
Vaka oluşturma, 392, 917

Varsayımlar, 14, 125, 177, 180, 446, 574, 866, 910
Veri, 14, 20, 22, 23, 40, 65, 68, 108, 110, 276, 278, 293, 303, 308, 311, 341, 428, 446, 452, 454, 455, 514, 519, 587, 599, 604, 606, 608, 609, 610, 612, 616, 617, 621, 623, 625, 647, 660, 665, 708, 750, 751, 783, 801, 805, 806, 808, 809, 810, 814, 816, 817, 818, 820, 821, 822, 826, 839, 840, 842, 849, 852, 854, 860, 867, 869, 886, 907, 925, 934
veri kalitesi, 515
veri toplama teknikleri, 108, 294, 307, 341, 734, 859
Verstehen, 193, 226, 913
Web siteleri, 251
Wichita Jüri Araştırması, 273, 274
Yabancı tutumu, 697, 715, 735, 736, 927
yakınsak, 359, 360, 371, 372
Yakınsak geçerlilik, 359, 392, 917
Yanlılık, 554, 567, 893, 895
yanlış anlamalar, 28, 29, 294, 489, 793
Yanlış bilinç, 210, 226, 913
yanlışlama mantığı, 319, 336, 914
Yapı geçerliliği, 359, 392, 917
yapılandırılmış, 207, 281, 389, 532, 563, 592, 733, 788, 875, 930
Yapılandırılmış gözlem, 619, 923
Yapısal açıklama, 171, 911
yargısal, 431, 432, 433
Yargısal örnekleme, 432
Yarı-deneysel desenler, 476, 503, 921
yasal zarar, 266
Yaşam öyküsü görüşmesi, 719, 735, 927
Yazım, 522, 534, 863, 865, 871, 873, 931
Yeniden inşa edilmiş, 296, 335, 915
Yeniden inşa edilmiş mantık, 335, 915
yeniden yazım, 862, 863, 865, 905
Yerlileşmek, 735, 927
Yersiz somutluk, 619, 923
Yeterlilik önermesi, 201, 226, 913
Yetkin içeriden kişi performansı, 735, 927
Ylneleme ilkesi, 317, 335, 915
Yoğun betimleme, 674, 735, 927
Yoklama deneyi, 496, 503, 921
Yorumlama örüntüsü, 654, 665, 925
Yorumlayıcı sosyal bilim (YSB), 226, 286, 913
Yüzde tabloları, 642, 644
Yüzergezerler, 578, 923
Yüzeysel geçerlilik, 358, 392, 917
Zaman bütçesi taraması, 558, 578, 923
Zaman dizisi, 68
zaman sırası, 481, 654, 849, 851, 874
Zaman-dizileri araştırması, 114, 909
Zamansal sıra, 147
Z-değerleri, 633, 649
Zimbardo hapishane deneyi, 265

TOPLUMSAL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

NİCEL VE NİTEL YAKLAŞIMLAR

W. Lawrence Neuman'ın, ilk kez 2006'da yayınlanan ve dünyanın pek çok ülke-sinde sosyal bilimlerle ilgilenen akademisyenlerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve araştırmacıların başucu kaynaklarından biri haline dönüşen *Social Research Methods* kitabının son baskısının elinizdeki çevirisi, Türkiye'de sosyal bilimlerin çatallı yollarında ilerleyen araştırmacılar ve araştırmaya yeni başlayan öğrenciler için mütevazı bir kılavuz olma amacını taşıyor. Kitapta nitel ve nicel toplumsal araştırma yöntemleri, farklı bilimsel paradigmaların ontolojik, epistemolojik ve metodolojik öngörüleri dikkate alınarak, bir araştırmanın ilk aşamasından son aşamasına bütün ayrıntılarıyla ve zengin örneklerle işleniyor.

Takım ISBN
9 786057 877789

Cilt-2 ISBN
9 786057 877772

www.siyasalkitabevi.com

siyasal kitabevi

Siyasal Kitabevi
Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara
Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx Faks: 0 (312) 419 16 11
e-posta: info@siyasalkitap.com